Kaimana'o Tominkaru Paradan

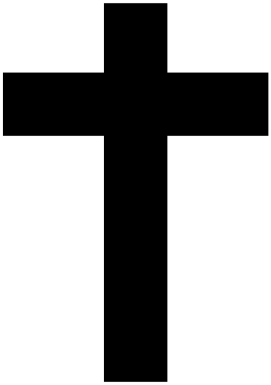

New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

Kaimana'o Tominkaru Paradan
New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wapishana

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Wapishana

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
198b856d-ac64-5e95-afee-2b1cb3b356c1

Contents

MATTHEW 1
MARK 97
LUKE 154
JOHN 270
ACTS 340
ROMANS 441
1 CORINTHIANS 485
2 CORINTHIANS 531
GALATIANS 561
EPHESIANS 577
PHILIPPIANS 593
COLOSSIANS 605
1 THESSALONIANS 617
2 THESSALONIANS 628
1 TIMOTHY 634
2 TIMOTHY 649
TITUS 661
PHILEMON 668
HEBREWS 671
JAMES 703
1 PETER 715
2 PETER 727
1 JOHN 735
2 JOHN 747
3 JOHN 749
JUDE 751
REVELATION 755

Matthew
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Matthew saadanii Tominkaru na'iki udani Jesus Christ daua'o. Matthew, uruu 12 apostlenao bii iki'o. Uapostle-tinan ua'ii zii, uruu zaamaapauz tax puraatannaa,* mazan Jesus zaamatan uruu kaudina'o nii pa'ati, uruu idi uwa'akan pakaudin-kizi. (Puawunuuta Matthew 9:9-13 ida'a.) Mark na'iki Luke saadanii kaarita ida'a Matthew uu dakota-kao Levi kii.

Pakaaritan ida'a kiwiitapa Matthew kowaadan kanom Jesus Christ dokozu-daunnao nii. Ukowaadan uruu King David Takaan-daun, ukau'an Matthew dakotan uruu David dani kii. Matthew kowaadan uruu wuru'u Christ, Jewnao zaudapaniaz, prophetnao kowaadauzon idi kotua'a naa ĩ'ati Tominkaru dyuudan nii ĩzannaa nii na'iki ĩnaobanaa nii. (Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii.)

Na'iki ukowaada na'apam Jesus kaudinan ma'ozaka'o ida'an, usha'apata umanawun kida'o aimaakan aona'o pidan ka'iitan pasha'apatan. Ukakuda karinainao pidannao, uso'ota oia'o doronainao pidannao ai, na'iki ukadishita-kida mawakainao.

Iriba Matthew kowaadan Jesus kakinaopan dau'u pidannao. Ukakinaopan sakitapa'o mashaapa-karu daua'o chapter 5, 6 na'iki 7 ida'a; ukakinaotan 12 pa'apostlennao chapter 10 ida'a; ukowaadan di'itinapa-kinai kuwai kida Tominkaru naobanai-tinan daua'o chapter 13 ida'a; utominapa-kidan da'anainao paugaru kaimana'o mashaapa-karu daua'o chapter 18, 19 na'iki 20 ida'a; na'iki ukowaadan amazada katokontinan daua'o chapter 24 na'iki 25 ida'a.

Matthew kowaada na'apam Jesus zowii-kao, na'iki ukadishitan pamawaka-kizi iki. Ukowaada na'apam udyuudan apostlenao kakuwaapa'anan pa'ati ipai amazada kawana'ati, na'iki uaipan ĩzaamatan papidanannao nii. (Puawunuuta Matthew 28:16-20 ida'a.)

Kaarita buutinpan kida

Jesus dokozu-daunnao *1:1-17*
Jesus Christ shakatan *1:18—2:23*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-12*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:13—4:11*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:12—18:35*

---

* : *zaamaapauzo tax puraatannaa:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *19:1—20:34*
Jesus sha'apatanii kida, pazowii-kao ua'ii *21:1—26:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *26:47—27:66*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *28:1-20*

Di'oraz Jesus dokozu-daunnao kainaabatinapa-kinaa
(Luke 3:23-38)

1 Di'oraz kuwai ida'a kakuwaapa-karu Jesus Christ dokozu-
daunnao sakadinan iki'o dau'ana'o.† Jesus Christ, uruu King
David takaan-daun, na'iki David, uruu Abraham takaan-
daun.
2 Di'i naa ĩ'uu kida sakadinanu'u Abraham di'iki'o atii King
David ida'ati: Abraham dani uu Isaac; Isaac dani uu Jacob;
Jacob dani uu Judah na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao;
3 Judah dainao uu Perez na'iki Zerah (ĩdaro uu Tamar);
Perez dani uu Hezron; Hezron dani uu Ram;
4 Ram dani uu Amminadab; Amminadab dani uu Nahshon;
Nahshon dani uu Salmon;
5 Salmon dani uu Boaz (Boaz daro uu Rahab); Boaz dani uu
Obed (Obed daro uu Ruth); Obed dani uu Jesse;
6 Jesse dani uu King David.
Aizii di'i Jesus Christ dokozu-daunnao dau'ana'o King
David di'iki'o, atii patarubanao na'akan ida'ati Israelitenao
pawiizi iki Babylon iti: David dani uu Solomon (Solomon
daro Uriah daiaro-daun);
7 Solomon dani uu Rehoboam; Rehoboam dani uu Abijah;
Abijah dani uu Asa;
8 Asa dani uu Jehoshaphat; Jehoshaphat dani uu Jehoram;
Jehoram dani uu Uzziah;
9 Uzziah dani uu Jotham; Jotham dani uu Ahaz; Ahaz dani
uu Hezekiah;
10 Hezekiah dani uu Manasseh; Manasseh dani uu Amon;
Amon dani uu Josiah;
11 Josiah dani uu Jehoiachin‡ na'iki kaina'a ba'oran
u'inawuzunao.
12 Aizii patarubanao na'akan dauna'ana'o Israelitenao
Babylon iti atii Jesus Christ ida'ati'i dau'ana'o: Jehoiachin
dani uu Shealtiel; Shealtiel dani uu Zerubbabel;
13 Zerubbabel dani uu Abiud; Abiud dani uu Eliakim; Eli-
akim dani uu Azor;
14 Azor dani uu Zadok; Zadok dani uu Achim; Achim dani
uu Eliud;

† **1:1** Jewnao kaduz umanawunu'o ĩ'ati wuru'u kainaabatinapa-karuz padokozu-daunnao di'iki. ‡ **1:11** *Jehoiachin:* ba'oran u'uu Jeconiah

15 Eliud dani uu Eleazar; Eleazar dani uu Matthan; Matthan
dani uu Jacob;
16 Jacob dani uu Joseph, uruu Mary daiaruz; Mary dani uu
Jesus, Jesus uruu wuru'u dakota-kariwaiz Christ§ nii.
17 Ukau'an 14 ĩtonazinaa aitinpan Abraham di'iki'o atii
David ida'ati. Na'apa uaitinpan iriban koshan 14 David
di'iki'o atii ĩtarubanao na'akan dono'o ida'ati'i ĩdyaun Babylon
iti; na'iki na'apa uaitinpan ĩiriban koshan ĩtarubanao na'akan
dauna'an ĩdyaun Babylon iti atii Christ ida'ati.

Jesus shakatan daua'o
(Luke 2:1-7)

18 Kaikapa'o da'i Jesus Christ shakatauzonu'u. Jesus daro
Mary, Joseph taapani'i naa pazaamatan ni'o paudaiaro nii.
Mazan ĩzaamataakan ua'ii, Mary kaudanin naa. Wuru'u okau-
daninuz Kaimana'o Doronaa ida'ana'o.
19 Aizii Joseph kaimana'o pidan uruu, ukau'an aonaa
uba'azootin-kida'azon Mary iriba'o pidan bii ii, udi'itinpan
pa'ida'a sodi na'apam nii pamarina'atan pamazida'azon
otuma.
20 Joseph da'awu'ukan padi'itinpan pu'u tuukii. Sariapa
Tominkaru di'iki'o angel kaawan u'ida'ati uzanda'awun ii.
Na'iki ukian u'ati, "Joseph, King David takaan-daun, aonaa
putaria'ana'a pumazidan Mary tuma. Aonaa na'apa'oram
ida'ana'o mani karikaonan wuru'u okaudaninuz, mazan
Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o wuru'u okaudan-
inuz.
21 Okaudanipan an, daonaiora'o nii odani nii. Na'iki Jesus*
kii pa'i pudakota u'uu, usha'apanum kau'an ukazannaatan
nii papidanannao ĩ'oian ai," ukian u'ati.

22 Aizii wuru'u na'apa'oraz sha'apan, Tominkaru Paradan
mishiinan ukianuz paprophetin ida'an:
23 "Kaina'a'o nii bauda'apa pa'ina'o zun, aona'o zii
okiitauzo-kao kaudanin nii daonaiora idi. Uruu Immanuel
kii-karu nii udau'an, watuma'o Tominkaru kia'o wuru'u
kii-karuz."
24 Joseph pokoda'akan, sariapa umishidan Tominkaru
di'iki'o angel paradan pa'ati. Uruu idi umazidan Mary tuma.
25 Mazan aonaa na'apainim ukiaapauzon Mary, atii na'apa
okaudanipan. Joseph ka'uutan naa wuru'u koraidaonaaz
Jesus kii.

---

§ **1:16** *Christ:* Uruu Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

* **1:21** *Jesus:* Tominkaru kazannaatan, kia'o wuru'u u'uuaz.

2

Aitapaabainao pidannao dorotapa'anan Jesus

1 Aizii Jesus shakatan dono Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz, na'apain Herod king nii na'ii. Uruu dono munapo'o waoko iki'o pidannao kaawan Jerusalem ati. Wuru'u ĩnaouz di'itapauzonao wizi.

2 Sariapa ĩpishaan na'ii sannao, ĩkian, "Na'iam dii koraidaonaa shakatan king ni'oraz Jewnao ati? Watukapa ukainaaribinaa wizi aidinan waoko iki. Uruu idi'o wawa'atin wakodoru'uka'anan u'ati unaobanain idi."

3 Aizii King Herod abata wuru'u ĩpishaanuz pidannao na'apa, aonaa unaudapanuz, tuukii uto'ora'akan. Aizii Jerusalem sannao na'apa kapam.

4 Ukau'an King Herod baokopatan faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Na'ia'a naa upishaan ĩdyaun, "Na'iam nii dii wuru'u naobanai ni'oraz shakatan, Christ kii-kizaiz?"

5 "Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz," ĩkian u'ati. "Na'apa Tominkaru dyuudan paprophetin saadan udau'an. Kaikapa'a ukianu'u:

6 'Pugaru Bethlehem, Judah Baara* ia'oraz,
umanawunu'o nii, ba'oran wiizainao na'an kida'o ai.
Usha'apanum idi pu'idi'iki'o nii naobanai ni'o tominan.
Uruu taapa'o nii na'iki na'akapa'o nii kaimana'o ida'an
õpidanannao Israelitenaouz kaznizo taapiki kawan.' "†

7 Sariapa King Herod dapada-kidan wuru'u tawarainao aitapaabainaouz. Aonaa uaitapa-kao ukadakoinpan ĩtuma. Pa'idiwaru sodi upishautan ĩdyaun, na'apa'oram naa ukotu'an ĩtukapan wuru'u wizi aidinan, naobanai shakatan kainaaribanaaz. Ukau'an ĩkowaada u'atiz.

8 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun Bethlehem iti. Ukian ĩ'ati, "Udorotanka'a naa wuru'u koraidaonaaz. Aizii uikodan donozu, ukowaada pa'i õ'ati, õmakonaka kizi õkodoru'uka kizi u'ati kapam unaobanain idi."

9-10 Paabatapa'akan dauna'an, na'apam King Herod kian pa'ati, ĩdobatan naa. Sariapa wuru'u ĩtukapauzoniaz wizi aidinan naa ĩ'ati koshan. Uruu idi ukau'an ĩkonaukian tuukii. Na'iki wuru'u wizi makon ĩ'ua'ati atii umashaadinan doko'o koraidaonaa mashaapa-kizi kabaun pa'inamun.

11 Ĩkaawan kabaun ida'ati, na'iki ĩmorota'akan naa. Uru'u naa ĩtukapan na'ii wuru'u koraidaonaaz, padaro Mary tuma. Sariapa ĩkodoru'ukan ukanaapu ati unaobanain idi. Udauna'an ĩso'ota'akan naa pana'akapanii kida, gold na'iki

---

* **2:6** *Judah Baara:* uruu Judea Baara † **2:6** Micah 5:2

frankincense na'iki myrrh,‡ ĩtaan kidaz mawinipinaa-daun u'ati.
12 Udauna'an ĩkiwan pana'ana'a naa pawa'ati-kizi ai, aonaa
ĩmakoua'akan King Herod ida'an. Ĩsha'apainapanuz kaikapa'a
Tominkaru kakinaowan idi'o pazanda'awun ii ĩdyaun.

Joseph na'iki udaiaro Mary
kidoapa-kidan paudani Jesus

13 Tawarainao kiwa'akan dauna'an, Tominkaru dyuudan
angel kakuwaapa'anan Joseph ati uzanda'awun ii. Ukian
u'ati, "Pumako kai, puna'aka wuru'u koraidaonaaz padaro
tuma, pukidoapa-kida ĩdyaun Egypt iti. Usha'apanum kau'an
Herod dorotapa-kida'azon naa wuru'u koraidaonaaz na'iki
uzowii-kida'azoonuz. Puna'ii pa'i atii õdapada-kidan an zii
pugaru powaa ati."
14 Joseph pokoda'akan, una'akan naa wuru'u koraidaonaaz
padaro tuma Egypt iti.
15 Na'ii ĩmashaapan atii Herod mawakan. Wuru'u
na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan,
ukianuz paprophetin ida'an: "Õdapadan õDani Egypt iki."§

Herod dyuudan
daonaioranao sodi kida zowii-kao

16 Aizii Herod aitapankan naa na'apam tawarainao,
waoko ikiinaouz mariidan paugaru, ĩmakiwakan idi
powaa an pa'ida'an, tuukii uto'oran. Uruu idi udyuudan
pasoldyaannao zowian ipai daonaioranao sodi kida
dya'utam wunu kidainao na'iki awutapainao ĩwunun
kida, ipai Bethlehem iainao na'iki maonapa kida'o
ĩmashaapan. Usha'apainpan kaikapa'a, usha'apanum kau'an
aitapaabainao tawarainao waoko ikiinaouz kowaadan
kawana'ati'o na'apam ukotu'an naa ĩtukapan wuru'u wizi
aidinanuz.
17 Wuru ida'ana'a Tominkaru Paradan mishiinan prophet
Jeremiah kiauzonuz.
18 "Ramah* ii, pidannao wa'idan abata-kao,
ĩzaadinan na'iki ĩmuraapan diiwa'o ida'an.
Rachel† zaadinan paudainao dau'an,
aonaa omishidauan pamashaata-kao
paudainao mawakan idi."‡

Josephnao dyuuda-kaoa'a naa
ĩkiwan Egypt iki

---

‡ **2:11** *frankincense na'iki myrrh:* kawinipina'o kaduunuribai kida. § **2:15** Hosea 11:1 * **2:18** *Ramah:* kotua'o wiizai munapo za'o Bethlehem ai. † **2:18** *Rachel:* oroo Israelitenao daro. ‡ **2:18** Jeremiah 31:15

19 Aizii King Herod mawakan dauna'an, Tominkaru di'iki'o
angel aidinan Joseph ati uzanda'awun ii, Egypt ii.
20 Angel kian u'ati, “Mawaka'a naa aizii zowia'azoinaouz
wuru'u koraidaonaaz. Ukau'an puna'aka'a naazu padaro
tuma powaa iti Israel iti.”
21 Joseph pokoda'akan, una'akan naa ĩdyaun powaa iti Israel
iti.
22 Mazan Joseph abatan idi King Herod dani Archelaus
naobanai nii Judea Baara ii, ukau'an utarii pamakon na'iti.
Mazan uzanda'awun ii Tominkaru kakinaowanuz, uruu idi
ĩmakon Galilee Baara iti,
23 na'ia'a naa ukau'an ĩmashaapan wiizai Nazareth ii.
Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishi-
inan ukianuz paprophetin ida'an: “Udakota-kao nii Nazareth
san.”

3

John Chikaawunuupauzo
kaudin-kizi daua'o
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Kotua'iki uruu dauna'an John Chikaawunuupauzo
sakadan pakaudinan pakakinaopan dau'u mapidantaka'o
amazada ii aka, Judea Baara ia'oraz.
2 Kaikapa'a ukakinaopauzonu'o: “Utanawatina'a naa
u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru
Naobanai-tinan pidannao ati.”
3 Uruu John dau'ati'o, tawaru'u kotua'oraz Tominkaru
prophetin Isaiah saadanuz. Ukianuz.
“Pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka.
‘Usaaba'a naa naobanai mako kizi nii,
utoma ua'ii sakitapa'o uponaa nii.’ ”*
4 John kamichan toma-kao camel idi idi'o, ukazadawutin-
pan wuzada-kariwai madai idi'o, na'iki uwanyukunuu nii
manorunao† na'iki maaba.
5 Iriba pidannao wa'atin John ida'ati ĩabata'anan
ukakuwaapan. Jerusalem, Judea Baara'a'oraz donoi iki,
na'iki ipai ba'oran wiizai kida Judea Baara'a'oraz di'iki, na'iki
Jordan Wa'o za'anainao ĩmashaapan kida kaawan u'ida'ati.
6 Ĩkowaadan pa'oian kida, uruu idi John chikaawunuuan
ĩdyaun Jordan Wa'o ii.
7 Iriba Jewnao, ĩdakota-kao Phariseenao‡ na'iki
Sadduceenao§ kaawan John chikaawunuuapa-kizi ati. John

---

* **3:3** Isaiah 40:3 † **3:4** *manorunao:* oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **3:7** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
§ **3:7** *Sadducee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

tukapan ĩdyaun na'ii, sariapa ukian ĩ'ati, “Unao kowazaznao!
Kanom kowaada u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru
pataka'uta'azon ai unao?
8 Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, uaida kizi
mishi utanawatina'a u'oian ai.
9 Aonaa uzauda-kida'ana'a unao Abraham takaan-
daunnaoun ida'ana'o nii mani ukazannaatinan u'oian ai.
Õkowaadan nii u'ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham
takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i.
10 Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun
kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki
wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kao,
udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti.”
11 Udauna'an John kian pidannao ati, “Õchikaawunuupan
unao wunu idi utanawatinan dikin ii u'oian ai Tominkaru
ida'ati, mazan wuru dauna'ana'a, kaini'iki'o nii
chikaawunuupa'o nii unao tikazi idi na'iki Kaimana'o
Doronaa idi pa'an. Uruu kaina'iki uruu powa'a'o zii
umanawunun õ'ai, aonaa õka'iitan ukaudin-kizi. Upu'u
zii aonaa õturuan õna'akan udazkidi u'ida'ati.*
12 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba
aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba
aka, na'apa zaishi widau-kao kawan pamada ai. Udauna'an
usaabaa-kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u
dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi
aona'o umakadauzon wu'iti.”

John Chikaawunuuan Jesus
Jordan Wa'o ii
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Uruu dono Jesus kaawan Galilee Baara iki Jordan Wa'o
ati, uchikaawunuu-kidina'anan John ati.
14 Mazan aonaa John ka'iitan paabatan pasha'apatan
na'apa'o u'ati, ukau'an utiwaan papana'adan Jesus
nyukunuu. Ukian u'ati, “Kanom nii puchikaawunuu-
kidina'azon õ'ati? Õgaru mishi'oraiman turuu
puchikaawunuuan.”
15 Mazan Jesus kian u'ati, “Na'apa'o ni'i naa pa'an aizii
washa'apatinan, usha'apanum kau'an washa'apatina'azon
ipai Tominkaru aipan kawana'ati.” Uruu zii John na'apatan
panyukunuu.
16 Jesus kodita'akan dauna'an wunu di'iki pachikaawunuu-
kao dono, sariapa aokazi da'ata-kao u'ati, na'iki utukapa
Tominkaru Doronaa wa'atin orid kawan, aokazi ikinapu.
Taau, upakotan u'ida'ati.

---

* **3:11** Poitorui kaudin-kizi wuru'u una'akauzonuz panaobanaa dazkidi u'ida'ati.

17 Masha'apakiaka parada-karu aokazi iki'o kian, “Di'i
õDani'i, õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu
kawana'ati.”

4

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Uruu dauna'an Kaimana'o Doronaa na'akan Jesus mapi-
dantaka'o amazada di'iti, Satan tiwaa-kidapa kizi uruu na'ii.
2 Aonaa kanom Jesus nikan 40 kamoo, ukau'an tuukii uza-
mazin.
3 Uru'u naa Satan kaawan Jesus ida'ati. Sariapa ukian u'ati,
“Tominkaru Danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba kida
tominan bread nii.”
4 Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saada-
kariwaiz kian, ‘Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an
mani karikaonan. Mazan aiapa-karu nii Tominkaru
di'iki'oraz parada-karu mashaapa-kinai nii.’ ”*
5 Udauna'an Satan na'akan Jesus Jerusalem kaimana'oraz
wiizai iti. Ukadishita-kidanuz dokoa'o Tominkaru Dapu
dokoo-dinpan paawa ii manawun,
6 na'iki ukian u'ati, “Tominkaru Danin an pugaru,
puzaka'uta di'iki'i imi'i baara iti. Usha'apanum kau'an
Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian, ‘Tominkaru
awunuutapa-kidan nii pugaru pa'angelinnao ati, ĩzaamatapan
nii pugaru, aona'o nii pukaziwan pukidiba puwaotan an
kuba kida di'iti.’ ”†
7 Jesus kian u'ati, “Mazan kaikapa'o sha'atii Tominkaru
Paradan saadinpa'o kian kapam, ‘Mana'a putiwaa-
kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru.’ ”‡
8 Udauna'an Satan na'akan Jesus dokoa'o midukuo paawa
iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai umanawun na'iki konau-
nam kida'o donoi, ipai amazada tokon iti.
9 Ukian Jesus ati, “Ipai'o nii õtaan pu'ati wuru kida'a
putaainan an õ'ati pukodoru'ukan ida'an õkanaapu ati.”
10 Sariapa Jesus kian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan! Tominkaru
Paradan saadauzo-kariwaiz kian,
‘Pukodoru'uka soo bauda'apa'o Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.’ ”§
11 Uruu dauna'an Satan marina'ata'akan naa Jesus. Uru'u
naa angelnao kaawan u'ida'ati ĩkaminka'utan naazu.

Jesus sakadan pakaudin-kizi
Galilee Baara ii
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

---

* **4:4** Deuteronomy 8:3 † **4:6** Psalm 91:11 ‡ **4:7** Deuteronomy 6:16 § **4:10** Deuteronomy 6:13

12 Jesus abatan dauna'an John taraa-kao, uru'u naa
umakon powaa iti Galilee Baara itinapu, Nazareth iti.
13 Mazan na'iki'o umakon umashaapa'anan Capernaum iti,
wiizai maonapa'o Galilee Karishiiz ati. Na'ana'oraz Zebulun
na'iki Naphtali takaan-daunnao wiizi baara an kida'oraz.
14 Aimaakan sha'apanuz na'apa, parada-karu mishiinan
naa tawuru'u prophet Isaiah kianuz pakaaritan ida'a:
15 "Pidannao mashaapainao Zebulun amazadati an,
na'iki Naphtali amazadati an,
na'iki dobaapa-kizai karishii an,
atii tarauka Jordan Wa'o,
Galilee an kida'o Gentilenao mashaapan. Puabata!
16 Puabata pidannao mashaapainao na'ii'aka maruta'o bii'i,
ĩtukapan nii umanawunu'o kanada'o.
Mashaapainao na'an kichana'iki-kia'o maruta'o bii ii,
kanada-karu kanadapan nii ĩdyaun."*
17 Na'apaini'i naa Jesus sakadan pakakuwaapan. Ukian,
"Utanawatin u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo
Tominkaru naobanai-tinan pidannao ati."

Jesus zaamatan
4 kopautapauzonao paminauda'unao nii
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Jesus makopan pu'u maonapa Galilee Karishiiz
danomata, utukapa dya'utam kopautapauzonao, Simon,
uruu Peter kia'o udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew.
Ĩzaamaapan kopau karishii ii pasairon ida'an.
19 Jesus kian ĩ'ati, "Uwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi unao,
uzaamaapan dau'u pidannao."
20 Sariapa ĩwa'aka'akan pasairon kida, na'iki ĩda'anan naa
uruu.
21 Na'iki'o udobata'akan, utukapa dya'utam pidannao
koshan kanawa ida'a. Wuru'u ĩnaouz Zebedee dainao, James
na'iki John. Ĩdaru Zebedee na'ia'o ĩtuma kapam, ĩminziiwatin-
kidan pasairon kida. Jesus dapadan ĩdyaun.
22 Sariapa ĩmakon Jesus tuma, ĩwa'aka'akan naa padaru
pakanawan di'ii.

Jesus kakudan iriba pidannao
(Luke 6:17-19)

23 Jesus makon ipai Galilee Baara an kida'o wiizai
kawana'ati. Utominapa-kidan pidannao synagogue†
kida kawana'ati. Ukowaadapan Kaimana'o Kuwai

* **4:16** Isaiah 8:23 † **4:23** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ukakuda pidannao
karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai idi.
24 Uunamunaa abata-kao ipai Syria Baara ii aka. Uruu
idi na'ikinpuinao pidannao na'akan pairibannao karinainao
pabi'inaaka'o ĩrinaa kida: kaziwainao, oia'o doronai morotin-
niinao, mawakaziitapainao, na'iki machi'ika-kainao; ipai Je-
sus kakudan ĩdyaun.
25 Iriba pidannao da'ananuzu Galilee Baara ikiinao, na'iki
Decapolis‡ Baara ikiinao, Jerusalem ikiinao, Judea Baara
ikiinao, na'iki Jordon-wa'o baza ikiinao.

5

Jesus kakinaopan naawazi ii

1 Aizii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinan
pa'ida'ati, sariapa uzaidan naawazi daara iti. Na'ia'a
naa usakanatan. Pidannao, utominapa-kidaniinaouz
maonapadinan u'ida'ati.
2 Usakada'akan naa patominapa-kidan ĩdyaun.

Mishi'o konaukii-karu daua'o
(Luke 6:20-23)

Kaikapa'a ukian ĩ'ati'i:
3 "Konaukia'o wunaou'u aitapainaouz
aona'o paturuan paaipan ati padoronaa ii,
ĩnao kaduz ati'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.
4 Konaukia'o wunaou'u kasha'oratinainaouz ĩnyukunuu,
Tominkaru saabaan nii ĩnyukunuu.
5 Konaukia'o wunaou'u aona'oraz ĩatadinpauzon,
Tominkaru taan nii ipai imi'i baara ĩ'idiwau nii.
6 Konaukia'o wunaou'u tuukia'oraz ĩtaan panyukunuu ati
pasha'apata'azon Tominkaru aiapanii kida usha'apata-
kao,
Tominkaru turuuda-kidan nii ĩdyaun kaimanaiman.
7 Konaukia'o wunaou'u kamunanbainaouz,
Tominkaru kamunanun nii ĩ'ati.
8 Konaukia'o wunaou'u bauda'apatainaouz panyukunuu
Tominkaru ati,
ĩtukapan nii Tominkaru.
9 Konaukia'o wunaou'u kaudinainaouz pakaimanaaka-kidan
dau'u pidannao,
Tominkaru daniitan nii ĩdyaun.
10 Konaukia'o wunaou'u pataka'uta-kariwainaouz
kaimana'o mashaapa-karu Tominkaru ati'o dau'an,
ĩnao ati'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.

‡ **4:25** *Decapolis:* Greek paradan ida'an '10 wiizainao' kia'o wuru'u.

11 “Konaukia'o nii unao, pidannao dakoopan an unao,
na'iki ĩpataka'utan an unao, na'iki ĩmariidinan an unao dau'u,
soo õpidanannaoun idi'o unao.
12 Ukonaukii tuukii manawun, usha'apanum kau'an
kaina'a umanawunu'u uwinipinaa ni'o aokazi ii. Kotua'a
naa na'apa'o Tominkaru prophetinnao pataka'utauzo-kao
kapam.

Mishidainao na'apa duwu
na'iki kanada'o kawan
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 “Duwu kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati.
Mazan duwu manaun ana'a naa, aona'a naa na'apam
ukuzuban powa'a. Aona'a naa turuu ukaiwaapa-kao, mazan
ukaboota'aka-kao ni'i naa amazada iti. Uru'u naa dobaa-
painao na'ii'aka dakazatanuz.
14 “Kanada'o kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati.
Aonaa naawazi paawa'a'o donoi toma-kao dizinpan.
15 Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an
utaratanuzu boon waranu'u. Mishi'oraiman lamp muuda-
kao nii kaimana'o pawiizi dokoa'o ida'a. Na'iki'o nii
ukanadapan ipai kabaun nazo ainao.
16 Na'apa pa'i unao lamp kawan, upu'ukapan kanada pi-
dannao kanaapu ati, ĩtukapa kizi kaimana'o usha'apatanii.
Uruu na'apa'o ida'ana'o nii ĩkonaukii-kidan uDaru Tominkaru
aokazi ia'o umanawunun.

Jesus tominapa-kidan
kakinaorii daua'o

17 “Aonaa uzauda-kida'ana'a, õmarina'ata-kida'anan mani
kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ida'an kida, na'iki ko-
tua'o prophetnao saadanii kida, wuru'u õwa'atinuz da'ati'i.
Õwa'atin aonaa õmarina'ata-kida'anan mani ĩdyaun, mazan
õmishia'anan naa na'iki õsha'apata'anan naa na'apa'oram
ĩkian kidaz.
18 Õkakuwaapan mishi'o u'ati, atii aokazi na'iki di'ora'a imi'i
baara na'an kawana'ati, aona'o nii bauda'apa kakinaorii
paradannaa sodi marina'ata-kao, atii kaiman-daun kaki-
naorii mishiinan.
19 Ukau'an kanom dikintapan an masakauda'u sodi'o
kakinaorii paradannaa, na'iki tominapa-kida'o na'apa
baokoinao, awutapa sodi'o nii umanawunun, Tominkaru
naobanai-tinan di'ii. Mazan kanom izo'ati'o, sha'apatatina'o
kakinaorii kawana'ati, na'iki tominapa-kida'o na'apa
baokoinao kapam, umanawunu'o kii-karu nii udau'an,
Tominkaru naobanai-tinan di'ii.
20 Ukau'an õkian nii u'ati, aona'o nii umorotan Tominkaru
naobanai-tinan di'iti, soo umashaapan an kaiman

Tominkaru aipan kawana'ati powa'a zii wunao aia'a, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao* ai."

To'oraba-karu daua'o

21 Jesus kian koshan, "Uaitapanii sha'atii na'apam kiauzo-
karu pidannao ati kotua'a naa, 'Mana'a puzowia'ana'a pi-
dan.† Na'ia'oram pidan zowia'o pidan, pataka'uta-karu niizu
udikin ii.'‡
22 Mazan aizii õkian nii u'ati, na'ia'oram pidan to'oran an
pa'inawuzu ati, pataka'uta-karu niizu udikin ii. Na'ia'oram
pidan kia'o pa'inawuzu ati 'pugaru maturuauka'o,' na'aka-
karu niizu kazowautapainao kanaapu ati, marii kizi up-
ataka'uta-kao na'ii. Na'iki na'ia'oram dakoopa'o pa'inawuzu,
'yaakaru, maaitapin-ka'o!' kii, kaboota-karu niizu Tuubaru'o
Tikazi wu'iti.
23 "Ukau'an putaaina'anan dono Tominkaru ati, puna'akan
ida'an aimaakan u'ati altar uzai kawaodapa-kizinao di'iti,
na'iki punyukunuiankan an kaina'a'o da'i pukasharutan
pu'inawuzu nyukunuu,
24 puwa'aka'a naa zii wuru'u putaa'azooniaz altar daz-
aba'a, pumako pu'inawuzu di'iti, pusaabaa-kidanaka pun-
yukunuu utuma. Udauna'an putaa'anan ni'i naa wuru'u
putaa'azooniaz Tominkaru ati.
25 "Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii
una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan
ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan puparadan
utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii
una'akan pugaru kootowapa-kizai iti, na'iki utaan nii pu-
garu kootowapa-kidauzo pidan ati. Udauna'an kootowapa-
kidauzo taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa
kaboota pugaru taraa-kizai di'iti.
26 Õkian pu'ati, puna'ian nii, aona'o nii pukodita-kida-kao
atii pukawinipinaatan ana'o nii zii ipai daunuuda'u aiapa-
kariwai pukodita-kinaa nii.

Ba'orantapa-karu daua'o

27 "Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaorii kian,
'Mana'a puba'orantapa'ana'a.'§
28 Mazan aizii õkian nii u'ati, kanom awunuutapan zun,
na'iki una'azootapanuzo, uba'orantapa'akan naa wuru'u pa-
nyukunuu ii.

---

* **5:20** *tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao:* Ĩnao Jewnao, kaimanaimana'o ĩaitapan Tominkaru paradan, na'iki ĩkakinaopanii uparadan kawana'ati. Ukau'an kaimana'o pidannao nii ĩtukapa-kao ba'oran pidannao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **5:21** Exodus 20:13 ‡ **5:21** Deuteronomy 17:8, 9 § **5:27** Exodus 20:14

29 Ukau'an pudiwa'ora antanpu'o puawun sha'apata-
kidan dono pu'ati oia'o, puso'ota na'iki pukaboota pu'aiaz.
Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa karikaonan
pusha'apauzin punanaa di'iki'o, pukaboota-kidan ai ipai
daunuuda'u punanaa manawun Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
30 Pudiwa'ora antanpu'o puka'u sha'apata-kidan dono
pu'ati oia'o, pudukuta na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o
nii zii puwaziwaan bauda'apa'o puka'u karikaonan,
pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun
Tuubaru'o Tikazi wu'iti."

Muudaaka-karu daua'o
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 Jesus kian koshan, "Uaitapanii sha'atii na'apam
Tominkaru kakinaori kian, 'Na'ia'oram pidan muudan an
paudaiaro, marii utaan o'ati saada-kariwai muudaaka-karu
kaaritannaa.'*
32 Mazan aizii õkian nii u'ati, daonaiora muudan dono pau-
daiaro omashaapan pu'u kaiman padamata utuma, ukau'an
uba'orantapa-kidan naa oroo wuru'u ba'oran daonaiora
tuma omazidan ana'a naa koshan. Na'iki arawu'u daonaiora
mazida'oraz naa otuma, utoman naa oia'o kapam uba'oran-
daiarotapan idi.

Mishi'o parada-karu sha'apata-kao daua'o

33 "Uaitapanii sha'atii kapam na'apam kiauzo-karu pidan-
nao ati kotua'a naa, 'Mana'a pumarina'ata'ana'a putaanii pu-
paradan pumishia'azoonii, mazan pusha'apata puparadan
Tominkaru ati wuru'u pusha'apata'azooniaz.'†
34 Mazan aizii õkian nii u'ati, mana'a pudakota'ana'a
aimaakan uu puparadan mishida-kinao nii. Mana'a
pudakota'ana'a aokazi uu puparadan mishida-kinao nii,
usha'apanum kau'an Tominkaru naobanai-tinapa-kizi
wuru'u.
35 Mana'a pudakota'ana'a imi'i baara uu, usha'apanum
kau'an imi'i baara Tominkaru kidiba wiizi wuru'u.
Jerusalem uu na'apa kapam, mana'a pudakota'ana'a
puparadan ii, usha'apanum kau'an uruu donoi
umanawunu'o King wiizi wuru'u.
36 Mana'a pudakota'ana'a puzowau puaipan idi puparadan
mishida-kao, usha'apanum kau'an aonaa puka'iitan
putoman bauda'apa'o puzowaud baraka oo podidi.
37 Ukau'an, turuu pukian 'Oo', umishiin dono, na'iki
'Aonaa', u'aonaan dono. Pudobata-kidan an powa'a zii pu-
paradan, oia'o di'iki'o wuru'u.

---

* **5:31** Deuteronomy 24:1 † **5:33** Leviticus 19:12; Numbers 30:2; Deuteronomy 23:21

Kaunaaka-karu daua'o
(Luke 6:29-30)

38 “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian,
‘Pidan zowitan dono pairiban awun, marii ukaunaatinan
uawun ati kapam; pidan zowitan dono pairiban dako, marii
ukaunaatinan udako ati kapam.’‡
39 Mazan aizii õkian nii u'ati, aonaa pukaunaatina'ana'a
pusha'apata-kao an dikauda'o ida'an. Pidan ta'ikan an
pudiwa'ora antanpu'o pukaozoo, marii puta'ika-kidan
pu'ashabaron antanpu'o pukaozoo kapam.
40 Pidan kootowapa-kida'anan dono pugaru na'iki uzaa-
matan pushooton, putaa'aka puchaakitan kapam.
41 Aizii umanawunu'o pidan dyuudan dono pudowautan
padopao bauda'apa'o naawazi di'iti, pudobata-kida udopao
bauda'apa'a naa naawazi di'iti.
42 Pidan pishaan an aimaakan pu'ai, putaa u'ati; ukai-
waa'azon an zii karikaonan puaimaakanuta, putaa'a naa zii
u'ati.

Tarubaitapa-kariwainao
marainapa-kao daua'o
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori
kian, ‘Pumarainapa puiriban, mazan puto'ora-kizaitapa
putarubaitapaniinao.’
44 Mazan aizii õkian nii u'ati, pumarainapa pidan to'orainao
pu'ati, pukamunan kaiman ĩ'ati; na'iki putoriinapa
Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a,
pataka'utainaouz pugaru.
45 Na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kao mishi'o uDaru
Tominkaru aokazi ia'o dainao unao. Usha'apanum kau'an
uruu kanada-kida kamoo ipai pidannao ati, kaimanainao
na'iki dikaudainao ati kapam. Na'iki ukaawa-kida wunu
pidannao ati, kaimanainao ĩsha'apainpan na'iki dikaudainao
ĩsha'apainpan ati kapam.
46 “Aizii kanoma'o nii Tominkaru taa uwinipinaa nii
ukaimanan an marainpainao ati unao karikaonan? Upu'u
zii zaamaapauzonao tax puraatannaa§ oiainaouz padamata,
ĩmarainapa pairiban kapam.
47 Ukau'an ukaimanan dono soo marainpainao ati unao
karikaonan, na'apa dii upana'an baokoinao pidannao ai?
Na'apa pidannao mashaapan kapam mamishida-kainaouz
Tominkaru.

---

‡ **5:38** Exodus 21:23-24 § **5:46** *zaamaapauzonao tax puraatannaa:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

48 Ukau'an aonaa ukasharutina'ana'a ukaimanan ai, uDaru
aokazi ia'o makasharutin-kan kawan pakaimanan ai.

6

Kamunan-karu daua'o

1 "Usha'apatan an kaimana'o aimaakan, mana'a
usha'apata'ana'azu iriba'o pidan bii ii, utukapa-kida'azon idi
ukaduz ukaimanan karikaonan. Usha'apainpan an na'apa,
aona'o nii uwinipinaa nii uDaru aokazi ia'o di'iki.
2 Ukau'an utaan dono aimaakan pataka'utinainao ati,
aonaa ukainaabata'ana'azu di'ii'aka kida'a tawunao
kawanu'u taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao,
paaipan idi pasha'apataniaz pataka'utinainao ati atadapa-
kao, ukau'an ĩaidautan pasha'apatanii ipai di'ii'aka kida'a
pidannao ati, choochiapa-kizai ii, na'iki ipai dunapota
pidannao iriba-kizi an. Mishi'o õkian u'ati, wuru'u ĩnaouz
kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-
kao idi.
3 Utaan an aimaakan pataka'utinainao ati, mana'a putaa-
pada'ana'a aonaa na'ia'oram pidan aitapan putaanii dau'an.
4 Utaa'azon an aimaakan, aonaa kainaaba'o-karu'u mani
utaanuzu, uDaru tukapan nii usha'apatanii aona'oraz pidan
tukapan, na'iki ukawinipinaatan nii unao.

Toriinapa-karu daua'o
(Luke 11:2-4)

5 "Utoriinpan dono, mana'a pa'i utoriinpa'ana'a tawunao
kawanu'u taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i.
Ĩnaudapa pakadishita'anan na'iki patoriinpan choochiapa-
kizai ii, na'iki dunapota pidannao iriba-kizi an, ĩaipan
karikaonan pakaduz tukapa-kao. Õkian mishi'o u'ati,
kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-
kao ida'an.
6 Mazan unao pa'an, utoriinpa'azon dono, umorota
udapu nazo iti, utaratina'aka, uru'u naa utoriinpan uDaru
aona'oraz tukapa-kao ati. UDaru tukapa'oraz utoriinpan
aona'oraz pidan tukapan, utaan nii uwinipinaa nii.
7 "Utoriinpan dono, aonaa ukiwa'anapa-kida'ana'a
mazanuiman kida'o parada-karu, maaitapa-kainao
Tominkaru kawan. Ĩtoriinpan dawuu, na'apa ĩzauda-kidan
patominkarun abatan nii patoriinpan.
8 Aonaa pa'i ĩnao kawan mani unao. Utoriinpan ua'ii zii
uDaru aitapani'i naa kanom uaiapanii.
9 Ukau'an di'oraz kawan utoriinapa'a:
'WaDaru aokazi ia'o,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii.

10 Marii kizi punaobanai-tinan.
Marii kizi sha'apatin-karu puaipan kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a,
na'apa aokazi iainao sha'apatinan kawana'ati.
11 Marii putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.
12 Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apatanii kidaz,
na'apa wamarina'atan kawan ipai oii kida'o sha'apata-
kariwaiz wa'ati.
13 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao
oia'o di'iti,
mazan kaiman putaapa waunao oia'o ai.*
[Karikaonanu'o pugaru wuru'u naobanaiz,
ma'ozaka'oraz, na'iki konaunama'oraz.
Amen.]'†
14 "Umarina'atan an pidannao sha'apatanii oii kida'o u'ati,
uDaru aokazi ia'o marina'atan nii ipai u'oian kapam.
15 Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao
sha'apatanii u'ati, aona'o nii uDaru marina'atan u'oian kida.

Tominkaru ati'o sanadinapa-karu

16 "Usanadinpan‡ an Tominkaru ati, aonaa utaapinpa'ana'a
kasha'ora'a kawan, tawunao kawanu'u taapinpauzonaouz
kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao ĩpana'ada'akan na'apam
paaidinpan pataapinpa'akan ida'an manaunam kasha'ora'a
kawan, ĩaipan karikaonan paaitapa-kao pasanadinpan.
Õkowaadan nii mishi'o u'ati, ĩnao na'apainpainaouz
ĩsha'apainpan, kawinipinaatina'a kainaou'u naa wuru'u
pa'atadapa-kao ida'an.
17 Mazan unao, usanadinpan dono Tominkaru ati, uchikaa
uawun baara kaiman, uramaudin na'iki umaoda uzowaud.
18 Aonaa kizi baokoinao aitapan usanadinpan Tominkaru
ati, soo uDaru aona'oraz utukapa-kao aitapan nii pa'an,
na'iki uDaru tukapa'oraz usha'apatan aimaakan aona'oraz
baokoinao aitapan, ukawinipinaatan nii unao.

Sha'apauzii aokazi ia'o
(Luke 12:33-34; 11:34-36)

19 "Mana'a ukasha'apauzi-tina'ana'a da'a'a imi'i baara'a,
usha'apauz kainin nii, na'iki uwuzaaritan nii, na'iki
koidimikinao koidapan niizu.
20 Mazan usaabaa usha'apauz nii aokazi ii, na'ii aona'o
nii ukainin, aona'o nii uwuzaaritauzon, na'iki aona'o nii
koidimikinao koidapanuz.

---

* **6:13** *oia'o ai* oo "Satan ai". † **6:13** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. ‡ **6:16** *sanadinpan:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

21 Aizii na'iam pidan saabaan pasha'apauz, karikaonanu'o
nii utaapan panyukunuu, wuru di'iti'i utaapa-kiziz
pasha'apauz.
22 "Wuru'u awunuiz na'apa'o lamp kawan ukanadapan
pidan nanaa ati. Aizii puawun kaimanan dono, ipai punanaa
mashaapan kanada'o-karu'u.
23 Mazan puawun makaimankan an, punanaa mashaa-
pan nii maruta'o-karu'u. Ukau'an kanada'o makadan dono
u'ida'a, maruta'o manawun ida'a'o pugaru.

Bauda'apa naobanai
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 "Aonaa turuu pidan poitoruitapa-kidinan dya'utama'o
naobanainao ati. Panaadon uto'ora-kizaitapan nii
bauda'apa'o, na'iki umarainpan nii ba'oran; kaimana'o
nii uizo'atin bauda'apa'o, na'iki ukashadapan nii ba'oran.
Ukau'an aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru
na'iki puraata.

Aonaa kizi nyukunui
kaziwadapa-kao

25 "Uruu idi õkian u'ati. Aonaa ukaziwadapa'ana'a un-
yukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuzan
ni'o dau'u ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii
dau'an. Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawu-
nun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun
kamicha ai.
26 "Utukapa mooko kotu'uznao, aonaa ĩpaowinan.
Udauna'an ĩso'otan mani papaoriba aka na'iki ĩkasaba'uan
maniz padapunaa iti. Mazan upu'a'o uDaru aokazi ia'o
paan ĩdyaun. Aizii mani unao, aonaa umarainapa-kao mooko
powa'a zii kotu'uznao ai?
27 Na'ia'oram unao turuu umashaapan powa'a ukotua'ikin
ukaziwadapan ida'an unyukunuu udau'an? Aonaa
na'ia'oram.
28 "Kanom nii ukaziwadapan unyukunuu ukamichan
dau'an? Utukapa amazada ii aka'o soosoi kida sodan, na'iki
na'apam ĩsoosoan. Aonaa ĩkaudinan dadara ĩtomapan mani
pakamichan.
29 Mazan õkian u'ati, King Solomon umanawunu'o
usha'apauz konaunam kida, upu'u aonaa ukakamichantinan
konaunam soosoi kida kawan.
30 Tominkaru wuru'u konaunamada'oraz pinidi kida
soda'oraz amazada ii aka. Aizii kakupa utukapa-kao,
udauna'an umawaka'akan naa, uru'o ni'i naa ukawaoda-
kao. Aona'o nii mooko Tominkaru kakamichantan unao
na'apa? Kanom nii mooko umishidapan mapasaka sodi?

31 “Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu
udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii
utuza, oo kanoma'o nii ukamichan nii.
32 Na'apa kida'o dau'ana'a maaitapa-kainao Tominkaru
kaziwadapauzon panyukunuu. Aokazi ia'oraz uDaru aita-
panii uaipan aimaakan na'apa kida'oraz umashaapa-kinaa
nii.
33 Mishi'oraiman utaa unyukunuu kiwiitapa zii Tominkaru
naobanai-tinan dau'an, na'iki umashaapa na'iki usha'apatin
Tominkaru aipan kawana'ati. Utaan nii ipai na'apa kida'oraz
unao idiwau nii.
34 Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu
waikana'ana'o uaiapanii dau'an. Usha'apanum idi
waikana'ana'o aimaakan sha'apainpan nii waikana'ana'o
ida'a. Ukau'an aonaa ukaziwadapa'a naa unyukunuu
waikana'ana'o aimaakan dau'an.

7

Pidan dakotan pairiban
oia'o nii
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 “Mana'a pudakota'ana'a ba'oran pidannao dikauda'o nii,
aonaa kizi Tominkaru dakotan pugaru dikauda'o nii.
2 Usha'apanum kau'an Tominkaru dakotan nii pugaru
dikauda'o nii na'apa kapam pudakotan kawan ba'oran pi-
dannao, na'iki na'apa'oram putaapan ba'oran pidannao,
na'apa'o nii Tominkaru taapan pugaru kapam.
3 Kanom nii mooko pudi'itapan kaunuba sodi'o kaina'an
puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u atamun idin
kaina'an puawun ida'a?
4 Puka'iita zii pukian puiriban ati, ‘Õso'ota kizi kaunuba'o
puawun ai’ atamun idin kaina'an pu'u puawun ida'a?
5 Pugaru taapinpauzo kaimana'o nii kaikini'i, puso'ota'a
naa zii kiwiitapa atamun idin puawun ai. Uruu
na'apa kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii
kaunuba'oraz puiriban awun ai.
6 “Mana'a utaa'ana'a kaimana'o aimaakan Tominkaru
di'iki'o arimarakanao ati, ĩtanawatina'akan nii u'ati karikao-
nan, na'iki ĩaroautapan nii unao. Mana'a ukaboota'ana'a
umanawunu'o kawinipinaa kida'o usha'apauz kooshinao bii
iti, ĩdakazaabi'ian nii karikaonan kidaz.”

Pupishaan dono aimaakan taa-karu nii pu'atiz
(Luke 11:9-13)

7 Jesus kian koshan, “Upishaa aimaakan, taa-karu nii u'atiz;
udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz; udau-
dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati.

8 Usha'apanum idi ipai pidan pishaa'o aimaakan, taa-karu
nii u'atiz; na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uiko-
dan niiz; na'iki dau-daupa'o paniinom da'ata-karu nii pani-
inom u'ati.
9 Daruinao, udani pishaan an pawanyukunuu nii u'ai, utaa
mani kuba udani ati?
10 Oo upishaan an kopau u'ai, utaa mani kowazaz u'ati?
11 Oia'o unao padamata, upu'u zii uaitapa utaan kaiman
kida'o aimaakan udainao ati, aitaniimana'o nii uDaru aokazi
ia'oraz, utaan nii kaiman kida'o aimaakan pishainao ati pau-
garu.
12 Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati,
na'apa puaipan kawan aimaakan sha'apata-kao pu'ati ka-
pam. Na'apa'o daua'o wuru'u Moses na'iki Tominkaru
prophetinnao kakinaori kidaz.

Mazowa'o dobaapa-kizai paniinom
(Luke 13:24)

13 "Umorota mazowa'o dobaapa-kizai paniinom ida'an,
usha'apanum kau'an kazowa'o dobaapa-kizai paniinom Tu-
ubaru'o Tikazi pataka'utin-kizai di'iti'o wuru'u. Na'iki
masha'apannaa mako-karu na'an, ukau'an iriba pidannao
makon na'an.
14 Mazan dobaapa-kizai paniinom karikaonanu'o kakupa-
karu di'iti'o, mazowa'o na'iki kasha'apannaa kapam mako-
karu na'an. Ukau'an aonaa iriba'o nii mani pidannao iko-
danuzu.

Atamun, pa'aka ida'ana'o
uaitapa-kao
(Luke 6:43-44)

15 "Uzaudinpauzo pa'i wunao aia'a dakotinpainaouz
prophetnao nii. Ĩwa'atin nii u'ida'ati, na'apa
masha'apatanu'u kaznizo kawan ĩaidinpan, mazan
kichana'iki-kia'o ĩkaduz wuru'u, na'apa baudokoru kawan.
16 Uaitapan nii ĩdyaun na'apa'oram ĩsha'apatanii ida'an,
na'apa paoribai aitapa-kao kawan pa'aka ida'an. Aonaa
na'apainim puikodan kaiwada-karu ida'a grape oo fig aka.
17 Ukau'an ziwu'o atamun kaakan dono, kaimana'o nii
u'aka kida, mazan maziwuka'o atamun, u'aka dikauda kida'o
nii.
18 Ziwu'o atamun, aona'o nii ukaakan dikauda kida'o
idi; na'iki maziwuka'o atamun, aona'o nii ukaakan kaiman
kida'o idi.
19 Na'ia'oram paoribai dikauda kida'o u'aka barota-karu
niizu, na'iki kaboota-karu niizu tikazi wu'iti.
20 Ukau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao aitapan wunaou'u
dakotinpainaouz prophetnao nii, ĩsha'apatanii kida ida'an.

Kanoma'o nii morota
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti
(Luke 13:25-27)

21 “Aonaa ipai'o nii mani pidannao wuru'u ‘Naobanai, Naobanai,’ kia'oraz ĩkian õ'ati kawiizin Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, soo wunaou'u sha'apatina'oraz õdaru aokazi ia'oraz aipan kawana'ati.
22 Na'apain Tominkaru widauan kamoon dono'o naa pidannao, iriba'o nii pidannao kian õ'ati, ‘Naobanai, Naobanai, pu'uu ida'ana'o wakowaadapauzon Tominkaru paradan. Pu'uu ida'ana'o wawaatan oia'o doronai kida, na'iki iriba aimaakan umanawunu'o ukaimanan kida washa'apatan pu'uu ida'an.’
23 Mazan õkian nii ĩ'ati, ‘Aonaa õaitapauzon unao. Umako õ'ai, unao sha'apaapauzonao oii kida'o.’

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Luke 6:47-49)

24 “Na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki sha'apatina'oraz õparadan kawana'ati, na'apa'o nii uruu aitapina'o pidan kawan, toma'oraz padapu nii dadara'o baara'a.
25 Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, uwa'ozi kida paidan naa, utuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, mazan aonaa kabaun dorautan, utoma-kao idi dadara'o baara'a.
26 “Aizii na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki aonaa usha'apatinan õparadan kawana'ati, na'apa'o uruu tawuru kawanu'o maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu kaatu baara'a.
27 Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, wa'ozi kida tuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, sariapa kabaun dorautan, ipai daunuuda'u.”
28 Aizii Jesus ipaian patominapa-kidan na'apa kida'o dau'an, tuukii pidannao di'itinpan na'apam utominapa-kidan dau'u.
29 Powa'a zii umanawunun utominapa-kidan pidannao wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u.

8

Jesus kakudan
daonaiora kabishopa'o
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Jesus tokan ana'a naa naawazi daara iki, iriba pidannao da'anpan udawu'ati.

2 Masha'apakiaka daonaiora kaawan u'ida'ati baiatina'o
kichana'iki-kia'o bishoi* idi. Ukodoru'ukan ukanaapu ati,
na'iki ukian u'ati, “Naobanai, punyukunuu na'apan dono,
õaitapa pukakudan nii õgaru, kaiman kizi'i naa õsaabainan.”
3 Jesus pishatan uruu na'iki ukian, “Na'apa õnyukunuu,
pukakuda, kaiman pusaabain.” Masha'apakiaka ubisho
manaka'akan naa, na'iki kaiman usaabaina'akan.
4 Udauna'an Jesus kian u'ati, “Puabata, mana'a pa'i
pukowaada'ana'a na'ia'oram pidan ati, mazan pumako
sariapa puawunuuta-kidanaka pumada faadaa di'ii, na'iki
putaa'a naa taauzo-kariwaiz Tominkaru ati kakuda-
kariwainao taauzoniaz Moses kakinaori kawana'ati.
Na'apa'o ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'ora'a
naa pusaabainan.”

Jesus kakudan soldyaanao zowaunaa poitoru
(Luke 7:1-10)

5 Jesus kaawan dono Capernaum iti, Roman soldyaannao
zowaunaa kaawan u'ida'ati padopian idi.
6 Ukian, “Naobanai, kaina'a õpoitoru karinaan õdapu ii,
tuukia'ora'a naa, aona'a naa uka'iitan pakiitinan.”
7 Jesus kian u'ati, “Õmakon nii na'iti, õkakudanaka kizi uruu.”
8 Mazan ukian Jesus ati, “Aonaa Naobanai, aonaa
umanawunu'o mani wuru'u õgaruz pumako'ozon mani õdapu
iti. Turuu pa'an puparadan karikaonan di'iki'i, kakuda'o nii
õpoitoru.
9 Õgaru na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu
a'o, õgaru na'apa kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u
kapam. Õdyuudan dono bauda'apa soldyaa, ‘Pumako’ õkian
an u'ati, umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa,
‘Puwa'ati’ õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono
õpoitoru, ‘Pusha'apata wuru'u,’ õkian an u'ati, usha'apatan
niizu.”
10 Jesus abatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-
karu'u, tuukii udi'itinpa'akan, na'iki ukian wunao ati'i
kasaba'ukinpainaouz pa'ida'ati, “Õkian mishi'o manawun
u'ati, aonaa na'apainim zii õikodauzon pidan Jewnao bii'i
kaikapa'a manawun umishidanu'u.
11 Uruu idi õkian nii u'ati, iriba'o nii Gentilnao wa'atin
di'ikinapa kida'a waoko ikinapu na'iki wakadapu ikinapu,
na'iki ĩsakanata'anan nii Abraham, Isaac na'iki Jacob tuma
konaukia'o aroapa-karu ida'ati, Tominkaru naobanai-
tinapa-kizi ii.

---

* **8:2** *kichana'iki-kia'o bishoi:* aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

12 Mazan unao, Tominkaru pidanannaouz na'ia'o ni'oraz
padamata Tominkaru naobanai-tinan dono'o naa, kabootakaru nii unao maruta'o-karu iti. Na'ia'o ni'i naa uzaadan
tuukii na'iki ukuzowan nii uudako kida udopian idi."

13 Uruu dauna'an Jesus kian naa soldyaanao zowaunaa
ati, "Pukiwa'a naa pudapu iti, na'apa'oram pumishidan manawun, sha'apata-kao nii na'apa pu'ati." Na'apain aka manawun poitorui kakuda'akan.

Jesus kakuda iriba pidannao
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Aizii Jesus kaawan dono Peter dapu iti, na'ii utukapan
Peter imauzo washatinpan bed paawa'a, tuukia'o omada
wiichan pakarinaan idi.

15 Uruu idi Jesus zaamatan oka'u, sariapa omada wiichan
shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Na'iki'o okadishitan
otaan naa Jesus wanyukunuu nii.

16 Uruu wachuupunin kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao na'akan Jesus ida'ati pairibannao oia'o doronainao
zaamatapaniinao kida. Jesus waata oia'o doronainao pidannao ai paparadan ida'an karikaonan. Na'iki ukakuda ipai
karinainao.

17 Wuru'u usha'apatan kaikapa kida'orazu'u, uruu
umishian naa tawuru'u kotua'oraz prophet Isaiah kianuz,
"Pa'ida'a uzaamatan wa'ai wabaiatin-kinaa rinai kida, na'iki
uso'ota wa'ai wakarinauzo-kinaa kida."

Da'ana'azoinao Jesus
(Luke 9:57-62)

18 Jesus tukapan idi'i naa iriba pidannao kasaba'ukinan
pa'ida'ati, sariapa ukian patominapa-kidaniinao ati, "Aushaa
watarauka'a naa karishii baza iti."

19 Bauda'apa pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u
wa'atin Jesus ida'ati. Ukian u'ati, "Tiichaa, õda'anan nii
pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti."

20 Jesus dako'atin na'iki ukian u'ati, "Waruzonao kaina'a
ĩ'uun kida, kotu'uznao kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan
Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwashatinauzo-kizi nii, na'iki
aonaa usookapauzo-kizi nii."

21 Ba'oran daonaiora tominpa'o Jesus di'iki kian u'ati,
"Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin, uruu
dauna'an õda'anan pugaru."†

† **8:21** *Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an õda'anan pugaru.* oo "Naobanai, aona'o nii zii õmakon kai. Kaina'a õdaru tuukian. Aizii umawakan an, õdidan nii zii uruu. Uruu dauna'an õmakon nii pudawu'ati."

22 Mazan Jesus kian u'ati, “Puda'an õgaru. Marii
mawakainao didan pairiban mawakan.”‡

Jesus mashaatan
ma'ozaka'o awaru
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Jesus paidinan kanawa zo'iti, utominapa-kidaniinao
makon kapam utuma karishii an.
24 Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan karishii an,
na'iki kanawa kichana'iti-kia'a naa, udaawadainan wunu
paran idi. Mazan Jesus, uda'awun.
25 Sariapa utominapa-kidaniinao pokowauanuzu. Ĩkian
u'ati, “Kadiman Naobanai! Kadiman! Pukazannaata wau-
nao! Wanaraan ni'i naa!”
26 Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii dii utarian? Masakauda'u'o
sha'a karikaonan umishidan?” Udauna'an ukadishita'akan,
uru'u naa udyuudan ma'ozaka'o awaru na'iki wunu paran
mashaadinan. Sariapa mishi amazada mashaadina'akan
mashaa.
27 Tuukii udi'itinapa-kida'akan patominapa-kidaniinao.
“Kanom kaduzu'u naa pidan uruu?” ĩkian. “Atii awaru na'iki
wunu paran mishida zii uparadan.”

Jesus kakudan oia'o doronainao zaamatapaniinao
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Jesus kaawan dono'o naa karishii baza iti Gadara Baara
itinapu, na'ii pamakopa-kizi an, dya'utam pidannao iko-
dapanuzu, kodita'akainao pamashaapa-kizi baaranai ia'o,
ka'unaru kida di'iki.§ Wuru'u ĩnaouz oia'o doronainao zaa-
matapaniinao, ukau'an to'oraba'o ĩdyaun. Una'apan idi,
aonaa kanom makouzon na'ii'aka'o dunapo ida'an.
29 Sariapa ĩkadakon u'ati diiwa'o ida'an, “Pugaru Tominkaru
Dani, kanom puaipan wa'ai? Pupataka'uta'anan naa sha'a
waunao wapataka'uta-kao kamoon ua'ii zii?”
30 Aonaa munapo manawun mani ĩnao di'iki, kaina'a iriba'o
kooshinao aroapatinan.
31 Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. Ĩkian
u'ati, “Puaipan an wamakon di'iki'i, pudyuuda shoman wau-
nao wamorota'an kizi kooshinao di'iti.”
32 “Umako,” Jesus kian ĩ'ati. Uruu idi ĩkodita'akan daonaio-
ranao di'iki, na'iki ĩmakon ĩmorota'anan naa kooshinao di'iti.
Sariapa kooshinao dima'akan karishii danoma katawuda-
puzun di'iti, ĩwaotan karishii baoko iti, na'iki ipai ĩnaraan.
33 Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan donoi
iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan ipai na'apam aimaakan

‡ **8:22** *Marii mawakainao didan pairiban mawakan.* oo “Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan.” § **8:28** Uruu dono pidan baaranaa, kuba uun ii kida'o pa'an.

sha'apainpan dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam oia'o doronainao zaamatapaniinao sha'apata-kao.

34 Uruu idi ipai donoi sannao makon ĩikodapa'anan Jesus. Ĩikodapan dono'o naazu, kaziwa'o ida'an ĩdyuudanuzu ĩaipan umakon pawiizi iki.

9

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Uruu dauna'an Jesus paidinan patominapa-kidaniinao tuma kanawa zo'iti ĩtaraukan karishii an powaa iti'i naa pamashaapa-kizi iti.*

2 Na'ia'a naa pidannao na'akan daonaiora machi'ikaka'o Jesus di'iti pawashatinapa-kizi baara ida'an. Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun paugaru, sariapa ukian machi'ikaka'o pidan ati, "Pusaabaa punyukunuu õdani, ipai õso'otan pu'oian."

3 Pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian panyukunuu ii, "Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an."

4 Jesus, uaitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati, "Kandii nii udi'itinpan õdau'u oia'o ida'an?

5 Na'ia'oram masha'apannaa: 'Ipai pu'oian mainaabata-kao' kii, oo 'Pukadishita na'iki puchi'ika' kii?

6 Mazan õaidan nii u'ati Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan mainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a." Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, "Pukadishita, puna'aka puwashatinapa-kizi na'iki pumako'o naa pudapu iti."

7 Machi'ikaka'o pidan kadishita'akan na'iki umakon naa padapu iti.

8 Aizii pidannao tukapan idi kaikapa'o sha'apanu'u, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru utaan idi umanawunu'o ma'ozaka-karu pidan ati.

Jesus dapadan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Aizii Jesus makon naa na'iki, pamakopa-kizi an utukapa zaamaapauzo tax puraatannaa, Matthew kia'o u'uu, usakanatapan kabaun pakaudin-kizi nazo ii. "Puwa'ati õtuma," Jesus kian u'ati. Sariapa Matthew kadishita'akan na'iki umakon naa utuma.

---

* **9:1** Jesus mashaapa-kizi wiizai dakota-kao Capernaum.

10 Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Matthew
dapu ii. Na'ii iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki
ba'oran oiainao pidannao aroopan ĩtuma.
11 Phariseenao tukapan idi uaroopan na'apainao pidannao
tuma, sariapa ĩkian Jesus tominapa-kidaniinao ati, "Kanom
nii utiichaan aroopan oiainao tuma?"
12 Jesus abata ĩna'apanuz kaikapa'a, uruu idi ukian ĩ'ati,
"Ziwuinao pidannao, aonaa ĩaipan daakataa, soo karinainao
pa'an.
13 Umako utominapa kizi na'apa'oram Tominkaru
Paradan saada-kariwaiz kian. Ukianuz, 'Kamunan-karu
õaipan u'ai, aonaa taain-karu kawaoda-kariwai uzai
ida'an mani.'† Ukau'an aonaa kaimanainao mani wuru'u
õdapada'ananiinaouz, mazan oiainao."

Jesus pishaa-kao sanadin-karu dau'u
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Bauda'apa kamoo John Chikaawunuupauzo tominapa-
kidaniinao kaawan Jesus ida'ati. Ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati,
"Kanom nii waunao na'iki Phariseenao sanadinpauzon‡
Tominkaru ati, mazan putominapa-kidaniinao, aonaa pa'an
ĩsanadinpauzon Tominkaru ati?"
15 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Na'apa dii uaitapan
mazida'o daonaiora dapadaniinao mashaapan kasha'ora
mazida'o aroapa-kizi ii, mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma.
Aonaa turuu una'apan. Mazan daonaiora mazida'o zaamata-
kao dono ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩkasha'oran na'iki
ĩsanadinpan."
16 Udauna'an Jesus kian koshan, "Aonaa pidan zimindo-
tauzon pakamichan zaam dadotan pa'ina'o kamicha idin
idi, usha'apanum kau'an shokota'o nii zii wuru'u pa'ina'oraz
kamicha idin uzaama'o ai, na'iki powa'a'o nii zii umanawu-
tan wuru'u udadotanuz.
17 "Na'iki aonaa pidan kawazootauzon kaiwauzo-kariwai'i
naa wine kinnaa§ pa'ina'o zii wine toma-kao idi. Pa'ina'oraz
zii wine poodan nii utada'okan nii wuru'u kaiwauzo-
kariwaiz naa ukinnaa, uruu wine wakudinan ni'i naa, na'iki
ukinnaa pataka'uinan ni'i naa kapam. Uruu idi karikaonan
da'i pidan tomauzon pa'ina'o wine kinnaa papaida-kizi nii
pa'ina'o wine. Utoma-kao dono na'apa, aona'o nii ukinnaa
sha'apan."

---

† **9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:14** *sanadinpauzon:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **9:17** *wine kinnaa:* uzai mada idi'o utoma-kao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Mawakaiba zunaaba sodi
na'iki izaipa'o zunaaba
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Jesus kadakotinan pu'u zii, Jewnao zowaunaa kaawan
u'ida'ati. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian, "Õdani
zunaaba sodi mawakan aizii aka, upu'u mazan puwa'ati
pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi."
19 Sariapa Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa
utuma.
20 Aizii na'a'o zun baiatina'o 12 wunu paizaipan idi.
Okaawan Jesus barau ikinapu na'iki opishatan ukamichan
danoma karikaonan.
21 Usha'apanum kau'an panyukunuu ii okian, "Õpishatan an
uchaakitan karikaonan, õkakudan nii."
22 Jesus padantina'akan, sariapa utukapanuzo, na'iki ukian
o'ati, "Ma'ozaka putaapa punyukunuu õdani, pumishidan
idi'o, pukakudan." Na'iki'i naa mishi sariapa okakudan.
23 Uruu dauna'an Jesus kaawan Jewnao zowaunaa dapu
iti. Na'ii utukapan iriba taupauzonao na'iki muraapainao
mawaka'o ati.
24 Uruu idi sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Ukodita di'iki'i, aonaa
omawakan mani wuru'u, oda'awun karikaonan." Ipai pidan-
nao shaazootinan una'apan idi.
25 Pidannao koditan dauna'an, uru'u naa Jesus makon zu-
naaba sodi di'iti, na'iki uzaamatan naa paka'u kadu'ikizo.
Sariapa okakuda'akan na'iki okadishita'akan.
26 Pidannao kakuwaapan di'oraz dau'ana'a ipai na'an
kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan dya'utam daonaioranao ishaawunnao

27 Udauna'an Jesus makopan pu'a'a naa na'iki, dya'utam
daonaioranao ishaawunnao da'anpan uruu. Ĩkadakoinan di-
iwa'o ida'an u'ati. "David Takaan-daun,* pukamunan-kida
waunao," ĩkian.
28 Jesus morotan dono'o naa kabaun nazo iti, uru'u naa
ishaawunnao kaawan u'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun. Ukian
ĩ'ati, "Umishida turuu õkakudan unao?"
"Wamishida, Naobanai," ĩkian u'ati.
29 Uru'u naa Jesus pishatan ĩawun kida, na'iki ukian ĩ'ati,
"Umishidan idi, na'apa'o nii usha'apan."
30 Sariapa ĩtukapa'akan naa. Uru'u naa Jesus kakinaowan
ĩdyaun. Ukian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan ati kanom
sha'apan u'ati."
31 Mazan upu'u ĩmakon, ĩkakuwaapa'anan udau'an, ipai na'an
kida'o wiizai kawana'ati.

---

* **9:27** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

Jesus kakudan maparadan-ziiwa

32 Wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao mako'okan
pu'u zii, pidannao na'akan Jesus ida'ati maparadanu'o
daonaiora, wuru'u umaparadanunuz oia'o doronai kaina'an
idi'o u'ida'a.
33 Aizii Jesus waata'akan dauna'an oia'o doronai
u'ai, sariapa ukaparadanu'ukan. Tuukii pidannao,
kasaba'ukinpainao na'ii, di'itinpan, na'iki ĩkian, "Aonaa
watukapauzon zii kaikapa'ora'a aimaakan sha'apata-kao
Israel an."
34 Mazan Phariseenao kian, "Oia'o doronainao naobanaa
taan idi'o u'ati ma'ozaka-karu wuru'u uwaatanuz oia'o
doronainao."

Jesus kasha'oran pidannao dau'an

35 Jesus makon umorowautapan ipai donoi na'iki wi-
izai sodi kida kawana'ati. Utominapatin-kidan pidannao
synagogue ii kida, na'iki ukowaadapan Kaimana'o Kuwai
Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki ukakuda pidannao
karinainao pabi'inaaka kida'o rinai idi.
36 Tuukii ukasha'ora-kidan ipai wuru'u pidannaouz
utukapan idi ĩdopian, na'iki aonaa ĩaitapan na'apam naa
pasha'apatinan pa'ida'a, na'apa kaznizonao kawan,
aona'oraz ĩtaapiki nii.
37 Ukau'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Udaru
paoribai baawu, dyuua'a naa u'aka, mazan aonaa
kaudinainao iriban kasaba'ua'o niizu.
38 Utoriinapa kapaoriba'o ati, uzaamata kizi kaudinainao
nii kasaba'uupainao nii wuru'u papaoriba aka kidaz."

10

Jesus zaamatan
12 pidannao
apostlenao nii
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa
pa'ida'ati, na'iki utaan ma'ozaka-karu ĩ'ati ĩwaata-kinaa nii
oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki ĩkakuda kizi pidannao
karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai ai.
2 Di'i ĩ'uu kida'a 12 pidannao Jesus zaamatan apostle-
nao* nii: kiwiin Simon, dakotapa-kariwaiz Peter kii, na'iki
u'inawuzu Andrew; James na'iki u'inawuzu John, ĩnao
Zebedee dainao;

---

* **10:2** *apostlenao:* dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

3 Philip na'iki Bartholomew; Thomas na'iki Matthew,
Matthew uruu zaamaapauzoz da'i tax puraatannaa; James,
Alphaeus dani, na'iki Thaddaeus;
4 Simon, uruu Patriot;† na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz
Jesus.

Jesus dyuudan
12 apostlenao
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Aizii Jesus dyuudan naa 12 pazaamataniinao apostlenao
nii. Ukakinaowa'akan ĩdyaun, ukian, "Aonaa umako'ona'a
Gentilenao‡ di'iti, na'iki Samaria Baara sannao,§ mashaapa-
kizi kida donoi di'iti.
6 Mazan umako pa'an õpidanannao Israelitenao di'iti, wazi-
wadinainaouz kaznizo kawan.
7 Umako ukakuwaapa'an ukowaada kizi maonapa'a naa
Tominkaru naobanai-tinan.
8 Ukakuda karinainao, ukadishita-kida mawakainao
powaa iti. Ukakuda baiatinainao kichana'iki-kia'o
bishoi idi, na'iki uwaata oia'o doronainao pidannao ai.
Õtaanii ma'ozaka-kinai u'ati mawinipinaa-daun, ukau'an
usha'apata'a naazu mawinipinaa-daun.
9 "Umakon dono, aonaa una'akapa'ana'a upuraatan
umashaapa-kinaa nii;
10 mana'a una'aka'ana'a umako-kizi iti usaakon oo
ba'oran ukamichan oo ba'oran udazkidi oo uwadookori
nii. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati
aimaakan uwinipinii.
11 Ukaawan dono na'ia'oram donoi oo wiizai di'iti, udawata
pidan na'ii. Na'ia'oram dapaapan an unao, umashaapa ĩdapu
ii atii udobatan na'iki.
12 Umorowautan dono pidannao dapu iti, ukii ĩ'ati, 'Marii
kaiman-karu Tominkaru di'iki'o na'an utuma.'
13 Ĩdapaapan dono unao kaiman, marii kaimana'oraz up-
aradan na'ian ĩtuma. Mazan ĩmadapaapakan an unao kaiman,
ukiwa-kida powaa iti wuru'u kaimana'oraz uparadan.
14 Aizii ĩmadapaapakan dono unao kaiman, oo aonaa
ĩabata'azon ukuwaa, udobata na'iki uparauda'aka imi'i
ukidiba di'iki ĩawunuutapan pu'u."*
15 Jesus kian, "Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati.
Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao,

---

† **10:4** *Patriot:* mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. ‡ **10:5** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **10:5** *Samaria Baara sannao:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **10:14** Kidibai parauda-kao, ukainaabatan Tominkaru marina'atan nii ĩnao.

Tominkaru pataka'utan nii na'iainao pidannao donoi ii,
powa'a zii wunao aia'a Sodom na'iki Gomorrah sannaouz."†

Pataka'uta-karu nii kaudinainao Tominkaru ati
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Jesus kian koshan, "Uabata, õdyuudan unao na'apa kazni-
zonao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. Ukau'an
uaitapin na'apa kowazaz kawan, mazan umashaapa kaiman
pidannao tuma orid kawan.
17 Uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an pidannao
zaamatan nii unao na'iki ĩna'akan nii unao kootowapa-kizai
iti, na'iki ĩba'izian nii unao synagogue ii kida.
18 Na'iki ĩna'akan nii unao kazowautapainao wiizai
kanaapu ati na'iki kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii.
Na'apa'o ida'ana'o nii ukowaadan ĩ'ati, na'iki ba'oran
pidannao ati, Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o.
19 Aizii uzaamata-kao dono na'iki utiwaa-kidapa-kao dono
kootowapa-kizi ii, mana'a udopia'ana'a udawatan dau'u
na'apam nii ukian. Taa-karu nii u'ati uaitapa-kinaa nii
na'apam nii ukian.
20 Ukau'an uparadan an na'apain, aonaa unaou'o ni'i naa
mani parada, mazan uDaru Tominkaru Dorona'o nii parada
unao ida'an.
21 "Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao,
na'iki daruinao na'apa'o nii ĩzowii-kidan paudainao. Daniinao
kashadapan nii padarunao na'iki pudaronao, na'iki ĩzowii-
kidan nii ĩdyaun.
22 Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao õdikin ii. Mazan
kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-
karu nii uruu.
23 Upataka'uta-kao dono umishidapan dau'an õgaru
bauda'apa'o wiizai di'ii, ukidoapa ba'oran wiizai di'iti. Õkian
mishi'o manawun u'ati, aona'o nii zii ukaudin-kizi ipain
Israel an kida'o wiizai an, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan
ua'ii powaa ati.
24 "Aonaa tominpa'o pidan umanawunun patiichaan ai,
na'iki aonaa poitorui umanawunun panaobanaa ai.
25 Ukau'an turua'o wuru'u tominpa'o pidan tominapanuz
patiichaan kawan, na'iki poitorui na'apa panaobanaa
kawan. Kadapu'o dakota-kao an Beelzebul‡ kii, aitaniiman
udapu ainao pidannao powa'a'o nii zii ĩdakoapa-kao.

Kanom ai tarii-karu
(Luke 12:2-9)

---

† **10:15** *Sodom na'iki Gomorrah:* kotua'o donoinao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **10:25** *Beelzebul:* ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

26 “Ukau'an aonaa utaria'ana'a pidannao ai. Ipai dizapa-
kariwai, aida-kida-kao niizu, na'iki ipai taapa-kariwai kida
mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao.
27 Wuru'u aimaakan õkowaadaniaz unao ati karikaonan,
ukowaada'a naa pa'iz ipai pidannao ati. Kanom aimaakan
mashauda'u'o õkowaadan u'ati, ukowaada'a naa pa'iz diiwa'o
ida'an pidannao abata kiziz.
28 Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a zowia'oraz pidan,
mazan udoronaa, aonaa ĩka'iitan pazowian pa'an.
Mishi'oraiman utarii pa'an Tominkaru ai, ka'iita'oraz
pakabootan pidan na'iki udoronaa Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
29 Aonaa mooko dya'utama'o parikowarunao toriauzo-
kao masakauda'u sodi'o puraata ida'an karikaonan, mazan
upu'u aona'o nii bauda'apa udaru Tominkaru kashaapan
ĩwaotan imi'i baara ati.
30 Na'iki Tominkaru aitapanii ipai na'apauda'u'oran
uzowaud kida uzowau ida'a.
31 Ukau'an aonaa utaria'ana'a, usha'apanum kau'an
powa'a'o zii umarainapa-kao iriba'o parikowarunao ai.
32 “Na'ia'oram pidan kowaada'o õpidanan paugaru ipai pi-
dannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam õkowaadan õpidanan
uruu, õdaru aokazi ia'o kanaapu'u.
33 Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pamarina'atan õgaru
ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam õmarina'atan
uruu õdaru aokazi ia'o kanaapu'u.

Aonaa kaimanaaka-karu mani,
mazan mizaataaka-karu
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 “Aonaa uzauda-kida'ana'a õkaimanaaka-kida'anan mani
pidannao pa'atiaaka wuru'u õwa'atinuz da'ati'i imi'i baara
ati. Õwa'atin aonaa õkaimanaaka-kida'anan mani pidannao,
mazan õmizaataaka-kida'anan ĩdyaun pa'atiaaka.
35 Õwa'atin õpana'ada'anan daonaiora nyukunuu padaru ai,
zun padaro ai, dinizoi paimauzo ai.
36 Puiribannaou'o nii manawun wuru'u putarubanao
ni'oraz.§
37 Na'ia'oram pidan marainpa'o padaru oo padaro powa'a
zii pamarainpan ai õgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan
da'anan õgaru. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudani powa'a
zii pamarainpan ai õgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan
da'anan õgaru.
38 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,*
aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan oo ukaudinan õtuma.

§ **10:36** Micah 7:6 * **10:38** *una'aka'azon pacrossannaa:* ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

39 Na'ia'oram pidan aipa'o pakakupan pa'ida'a, waziwa'o
nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai. Mazan kanom ma-
rina'ata'o pamashaapauzon kaduz pamishidan dikin ii õgaru,
uikodan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu.

Wawinipa kida
(Mark 9:41)

40 "Na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan unao,
kaimana'o udapaapan õgaru kapam wuru'u; na'iki
na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan õgaru, kaimana'o
udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru kapam.
41 Na'ia'oram pidan dapaapa'o prophet, uaitapan idi
Tominkaru prophetin uruu, taa-kao nii uwinipa nii na'apa
prophet kawan. Na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o
udapaapan kaimana'o pidan, ukaimanan idi, na'apa'o nii
uwinipa nii taa-kao kaimana'o pidan kawan.
42 Na'iki na'ia'oram pidan taa'o wunu bauda'apa'o õpidanan
tuzan nii, aonaan pu'u padamata umanawunun, mazan
õpidanan uruu, mishi'o nii ukawinipinaata-kao na'apa'o dikin
ii."

11

John Chikaawunuupauzo dyuudan papoitorunao
Jesus di'iti
(Luke 7:18-35)

1 Jesus ipaia'akan dauna'an patominapa-kidan 12
patominapa-kidaniinao, uruu dauna'an umakon naa,
utominapa-kida'anan na'iki ukakuwaapatina'anan wiizai
kida kawana'ati, Galilee Baara an kida'oraz.
2 Taraa-kizai ia'o John Chikaawunuupauzo, uabatan
dono Christ sha'apatanii kida dau'u, uruu idi udyuudan
patominapa-kidaniinao pishaa'anan Jesus.
3 Ĩkaawan dono'o naa u'idi'iti ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati,
pugaru'u naa mishi wuru'u wa'ati'o ni'oraz John kowaadau-
zoniaz, oo wazaudapa zii ba'oran?"
4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Umako powaa iti John
di'iti, ukowaada'an kanom uabatanii na'iki utukapanii
õsha'apatan:
5 ishaawunu'o, turuu utukapan; machi'ikaka'o, chi'ika;
kabisho'o kichana'iki-kia'o bishoi idi, kaiman ubisho man-
akan; makina'o, abata; mawaka'o, kakuda-kao powaa iti;
pataka'utina'o, abata Kaimana'o Kuwai.
6 Konaukia'o nii pidan aona'oraz ukashadan pamishida-
pan õgaru."
7 John tominapa-kidaniinao kiwan dauna'an, Jesus
kakuwaapan naa John dau'u iriba'o pidannao ati. Ukian

ĩ'ati, “Umakonkan dono'oraz John di'ii mapidantaka'o baara
ia'oraz, sha'apa'oram pidan uzauda-kida utukapan na'ii
uruu dono? Pidan, pinidi saba awaru dawuapa-kidanii
kawanu'o?
8 Kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkanuz na'ii?
Daonaiora, umanawunu'o kamicha kida ukaiwadapanii?
Pidan kaiwaadapa'oraz na'apa'o kamicha, mashaapa'o
umanawunu'o kabaun ii.
9 Ukowaada õ'ati, kanom sha'a utukapa'azon na'ii
umakonkan dono na'ii? Tominkaru prophetin sha'a?
Prophet mishi uruu, mazan powa'a zii prophet ai.
10 Uruu John dau'ana'o saada-kariwaiz Tominkaru
Paradan ida'a. Ukianuz.
‘Puabata, õdyuudan pidan pu'ua'ati kakuwaapa'o nii õ'ati,
uru'o nii saabaa pumako kizi.’ ”*
11 Udauna'an Jesus kian, “Mishi'o õkian u'ati, aonaa na'iam
pidan shakata'o da'a'a imi'i baara'a umanawunu'o nii John
Chikaawunuupauzo ai. Mazan pidan, aona'oraz umanawu-
nun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o
uruu John ai.
12 “John Chikaawunuupauzo sakadan di'iki'o pakaudinan
atii kai, Tominkaru naobanai-tinan tuubarudinan, dikauda'o
pidannao tiwaan pu'u pamashaatanuz.
13 Kiwiitapa John kakuwaapan ua'ii, ipai kotua'oraz
Tominkaru prophetinnao kakuwaapan, na'iki kotua'oraz
Moses kakinaori kowaadan na'apam nii aimaakan sha'apan.
14 Aizii umishidan an wuru'u ĩkuwaa kidaz, John, uru'u naa
wuru'u Elijahaz, ĩkowaadaniaz Tominkaru dyuudan nii.†
15 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!
16 “Na'apam dii mani õkainaabatan kainao pidannao?
Na'apa'o ĩdyaun koraiziannao kawan sakanatapainaouz
pamakinaotin-kizi ii, kadakoinpainaouz pa'atiaaka.
17 Ĩkian kaikapa'a: ‘Watauan pu'u mazida-karu kunnaa
unao ati, mazan upu'u aonaa ukonaupan. Wakunuian pu'u
u'ati baaranai ia'o ukunuuauzo-kao, mazan upu'u aonaa
uzaadan.’
18 Ukau'an na'apa'o John, sanadinpauzo uruu, na'iki aonaa
utuzapauzon. Uruu idi pidannao kian udau'an, ‘Kaina'a oia'o
doronai u'ida'a.’
19 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o aroopauzon na'iki tuzauzo
wine, uru'u naa pidannao kian udau'an, ‘Aushaa, utukapa
arawu'u kashabakizi na'iki tuzapauzo uruu. Unaudapa
pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz
tax puraatannaa, na'iki ba'oran oiainao pidannao tuma.’

---

* **11:10** Malachi 3:1 † **11:14** Malachi 4:5

Tominkaru aitapaaban wuru'u tukapa-kida-kariwaiz umishiin wuru ida'ana'a sha'apaapa-kariwaiz.”

Donoi ii kida'o pidannao,
aonaa ĩmishidan Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Donoi kida, Jesus sha'apata-kiziz iriba umanawun kida'o aimaakan padamata, mazan upu'u aonaa na'ii sannao tanawatinan pa'oian ai. Uruu idi Jesus aidan paparadan na'ii sannao mamishidakan dikin ii.
21 Ukian, “Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Pugaru Bethsaida, na'apa'o nii pubaiaapan kasha'ora'o manawun! Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon‡ ii, sariapa mani na'ii sannao morokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida. Na'iki sariapa mani ĩkadadainan pariti'i idi, ĩtukapa-kida-kinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai.
22 Mishi'o õkian u'ati, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, wuru kamoo dono'o Tominkaru kootowapa-kidanuz naa pidannao.
23 “Aizii unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa, mazan kii'an ukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan, sha'apata-kariwaiz u'ida'a sha'apata-kao an mani Sodom§ ii, kaina'a zii mani wuru'u donoiz kai.
24 Mishi'o, ukau'an Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan unao, Sodom sannao ai.”

Uwa'ati õ'ida'ati
usookapa kizi
(Luke 10:21-22)

25 Na'apain uruu dono Jesus toriinpan, ukian, “Õdaru, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao naobanaa, õkonaukii-kidan pugaru, usha'apanum kau'an putukapa-kidan idi'i naa pa'inainao ĩtominpan ati, pumataapadakaniaz umanawunu'o aitapainao aitapan.
26 Mishi'o õdaru, na'apa kida'o sha'apan puaipan kawana'ati'o.”
27 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Õdaru taanii õ'ati ipai aimaakan pa'idi'iki kida'oraz. Aonaa kanom aitapan õgaru uDaniz, soo õDaru. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani. Na'iki pidannao õzaamataniinaouz aitapa'o nii uruu.

---

‡ **11:21** *Tyre na'iki Sidon:* donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.
§ **11:23** *Sodom:* kotua'o donoi mainaabata-kariwaiz pidannao oian idi. (Genesis 19:24-28)

28 “Uwa'ati õ'ida'ati ipai unao mizainainao kimisha'o pad-
owautapanii idi, õtaan nii sookapa-karu u'ati.
29 Uzaamata õdopawa, una'aka kiziz na'iki utominapa
õ'idi'iki, usha'apanum kau'an kaimana'o õnyukunuu na'iki
aonaa atadinpa'o mani wuru'u õgaruz. Uruu idi uikodan nii
mishi'o manawun sookapa-karu.
30 Wuru'u õdopawa õtaan ni'oraz u'ati masha'apanna'o
na'iki shaakada'o.”

12

Jesus uruu
Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan
patominapa-kidaniinao tuma zakapu an paoribai wheat
baawu an. Na'apain utominapa-kidaniinao zamazin naa,
uruu idi ĩkaraowaanan wheat aka, na'iki ĩnikapaanan naazu.
2 Aizii Phariseenao tukapan idi ĩsha'apatinanuz na'apa,
sariapa ĩkian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-kidaniinao
aonaa ĩizo'atin mani wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz
kaikapa'ora'a Sookapa-karu Kamoon dono.”*
3 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa mooko utuka-
pauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David
sha'apatauzonii, tawuru dono'o uruu na'iki upidanannao
zamazin dono'oraz?†
4 Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'iki unikan
papidanannao tuma bread taa-kariwaiz Tominkaru ati.
Na'apa'oraz wazootapa-karu kakinaorii wuru'u pidan
nikanuz wuru'u bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo
faadaanao karikaonan taapada-kariwaiz ĩnikan wuru'u
breadiz.
5 Na'iki aonaa mooko uaitapan Moses kakinaori ida'a'oraz
usaadinpan, ukowaadanuz faadaanao sha'apata pakaudin-
kiz, Tominkaru Dapu ii sookapauzo-karu kamoon dono,
mazan upu'u aonaa ĩtaapa-kao ĩsha'apatan oia'o, ĩmaizo'atikan
pu'u kakinaorii?
6 Õkowaadan nii u'ati, di'i utuma'oraz, powa'a'o zii
umanawunun Tominkaru Dapu ai.
7 Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian,
‘Kamunanuaba-karu wuru'u õaipaniaz, aonaa uzai taa-
kariwaiz mani.’ Uaitapan an mani kaimanaiman
na'apa'oram wuru'u parada-karuz, aonaa mani udakotan
pidannao oiainao nii, masha'apata-kainaouz oia'o.

---

* **12:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. † **12:3** 1 Samuel 21:1-6

8 Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o Sookapa-
karu Kamoon naobanaa uruu."

Jesus kakudan pidan
makiitaka'o paka'u
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Na'iki'o Jesus makon synagogue iti.
10 Na'ii na'a'o daonaiora, aonaa uka'u kiitinan, mawaka'o
uka'u. Pabi'i kida pidannao na'ii aipainao pazaamatan Je-
sus usha'apatinan ida'an pana'iti kakinaorii ai. Uruu idi
ĩpishaanuzu, ĩkian, "Aonaa mani u'oian wakakinaorinaa ati
pidan kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono?"
11 Jesus dako'atin, ukian ĩ'ati, "Na'apa dii mani unao
sha'apatinan bauda'apa'o u'uza kaznizo waotan an mu-
napo'o ka'unaru di'iti Sookapa-karu Kamoon dono? Aona'o
nii mani uso'otankanuz na'apain?
12 Aizii pidan mani, powa'a'o zii umanawunun kaznizo
ai. Ukau'an aonaa u'oian wakakinaorinaa ati, washa'apatan
kaimana'o Sookapa-karu Kamoon dono."
13 Uru'u naa ukian daonaiora makiitaka'o paka'u ati, "Pu-
sawada puka'u." Sariapa usawada'akanuz, na'iki sariapa
uka'u kaimana'akan na'apa ba'oran uka'u kawan.
14 Uruu idi na'iki'o Phariseenao makon ĩkadakotina'anan
pa'idiwaru sodi, ĩaitapa'azon na'apam kizi pazowian Jesus.

Tominkaru zaamatanii
papoitoru nii

15 Jesus abatan naa na'apam pasha'apata'azoo-kao, sariapa
umakon na'iki. Na'iki iriba pidannao da'ananuzu. Uruu
dono ipai ukakudan karinainao na'ii.
16 Ukakinaowa'akan ĩdyaun, aonaa kizi ĩkakuwaapan udau'u
ba'orainao ati.
17 Uruu umishian naa na'apa'oram Tominkaru kiauzonuz
prophet Isaiah ida'an.
18 "Di'i uruu'u õzaamataniaz õpoitoru nii,
uruu wuru'u õmarainapanii na'iki õnyukunuu-ati'oraz.
Õtaan nii õdoronaa u'ida'a, na'iki ukakuwaapan nii
sakitapa'o mashaapa-karu Tominkaru tuma'o dau'u,
ipai pabi'inaaka'o pidannao ati.
19 Uruu wuru'u õzaamataniaz õpoitoru nii,
aona'o nii ukadakowaakapauzon, na'iki aona'o nii
ukadokouzon diiwa.
Aona'o nii uparadan diiwa'o ida'an dunapo an kida.
20 Aona'o nii umanawutan ramitapa'o,
na'iki aona'o nii umakadan suduupa'o upu'ukapan.
Ukau'an karikaonanu'o nii ukamunanban,
atii udikintan nii oii kida'o aimaakan mishi'o kaiman-
karu ida'an.

21 Na'iki uruu ati'o nii ipai pidannao donozinaa kida nyukunuu,
ĩzaudapan pakazannaata-kao.”‡

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Uruu dauna'an pidannao na'akan Jesus ida'ati ishaawun na'iki maparadanu'o pidan, wuru'u una'apaitanuz oia'o doronai kaina'an idi'o ida'a. Ukau'an Jesus kakuda uruu. Uruu idi kaimana'a naa uparadan, na'iki kaimana'a naa utukapan.

23 Tuukii pidannao di'itinpan Jesus sha'apatanii kida dau'an. Uruu idi ĩkian, “David Takaan-daun§ mani arawu'u?”

24 Aizii Phariseenao abatan idi ĩna'apan, sariapa ĩkian pa'atiaaka, “Oia'o doronainao naobanaa Beelzebul* taan idi'o uma'ozaka-kinaa nii wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao.”

25 Jesus aitapa na'apa'oram ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Bauda'apa'o wiizai ida'a'a pidannao mashaapan, ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii wiizai na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidannao donoi ainao, ĩmashaapan an buutaaka pairibannao ai, na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii donoi na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a buutaakapan an pairibannao ai, na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii ĩmashaapan baokopa kotua'iki.

26 Aizii Satan waatan an papoitorunao oia'o doronainao, ĩbuutaakapan na'iki ĩmizaataakapan pa'atiaaka wuru'u. Ukau'an aona'o nii Satan naobanai-tinpan kotua'iki.

27 Unao, ukian õwaatan oia'o doronainao, oia'o doronainao naobanaa Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozaka-kinaa nii. Mazan kanom taa'oraz mooko unao pidanannao ati ĩma'ozakannaa nii, ĩkaboota-kinaa nii oia'o doronainao? Beelzebul? Aonaa. Ukau'an uruu na'apa kida'oraz kainaabata u'ati, na'apa'oram wuru'u upozawatapanuz.

28 Mazan wuru'u õwaatanuz oia'o doronainao pa'an Tominkaru taanii ida'ana'o õ'ati padoronaa õma'ozakannaa nii, na'apa'o kainaabata kaina'a'a naa Tominkaru naobanai-tinpan ubii'i.

29 “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u: Aonaa na'ia'oram pidan ka'iita'o nii pamorotinan ma'ozaka'o daonaiora dapu, una'aka'azon an usha'apauz kida u'ai udapu iki, soo udodowan nii zii wuru'u ma'ozaka'oraz pidan kiwiin. Uruu

‡ **12:21** Isaiah 42:1 § **12:23** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. * **12:24** *Beelzebul:* ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

udauna'an turua'o ni'i naa una'akan usha'apauz kida udapu iki.
30 "Na'ia'oram pidan aonaa õ'ida'atanpu'u mani, õtaruba uruu. Na'ia'oram pidan aona'o ukasaba'uupan õtuma, pararaa-bi'ita'o õkasaba'uunii wuru'u.
31 "Ukau'an õkowaadan u'ati, sha'apa'oram pidan sha'apatan an oia'o pairiban ati, na'iki udakoopan Tominkaru, marina'ata-karu nii wuru'u u'oianuz u'ai. Mazan udakoopan an Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian marina'ata-kao u'ai.
32 Na'ia'oram pidan dikauda'o uparadan Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, marina'ata-karu nii u'oian u'ai, mazan na'ia'oram pidan dakoopa'o Kaimana'o Doronaa, aona'o nii na'apainim u'oian marina'ata-kao u'ai, kai oo diina'iti'i.

Paoribai aitapa-kao pa'aka ida'an
(Luke 6:43-45)

33 "Puaipan an kaimana'o paoribai aka, ziwu'o uaipan pupaoriba. Paoribai maziwukan dono, dikauda'o nii u'aka. Aitapa-kariwai ziwu'o paoribai pa'aka ida'an.
34 Unao kichana'iki-kia'o kowazaz, aonaa na'itim uparadan kaimanan. Kanom nyukunui ia'oraz utaapa-kao kida, uru'o nii kodita-kida-kariwaiz.
35 Kaimana'o pidan, ukodita-kidan nii kaiman kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu kaimanan di'iki. Dikauda'o pidan, ukodita-kidan nii dikauda kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu dikaudan di'iki.
36 Aizii õkowaadan u'ati, Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, ĩkootowapa-kida-kao nii ipai dikauda kida'o paparadauzonii dikin ii.
37 Usha'apanum kau'an uparadauzonii kida ida'ana'o nii ukainaabatinan, kaimana'o unao oo oia'o."

Jesus kaiwaan Jonah pakainaaribanaa nii
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Udauna'an pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati, "Tiichaa, watukapa'azon pusha'apatan umanawunu'o aimaakan kainaabata'o nii Tominkaru di'iki'o pugaru."
39 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, "Soo oia'o na'iki maizo'ati-kainao pidannao wuru'u tukapa'azo'oraz aimaakan kainaabata-kao pa'ati. Aona'o nii kanom ida'an ukainaabata-kao u'ati, soo prophet Jonah ida'ana'o nii.
40 Jonah na'ian kawan udaru'o kopau toba nazo ii idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o. Na'apa'o nii

Daonaiora Aokazi Iki'o na'ian kapam idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o imi'i ka'azo ii.
41 Pidannao Nineveh sannao kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki ĩdakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an ĩnao ĩtanawatinanii pa'oian ai Jonah kowaadan dono ĩ'ati Tominkaru paradan. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.
42 Sheba iki'o Queen naobanaiaba kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki odakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an owa'atinii munapo'o amazada tokon ikinapu, oabata'azon idi Soloman aitapaaban dau'u. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz powa'a'o zii umanawunun Soloman ai.

Oia'o doronai padantan powaa ati
(Luke 11:24-26)

43 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapakizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii,
44 uru'u naa ukian paaipan ati, 'Õkiwan nii powaa iti õdapu iti.' Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda wuru'u padapuz aonaa kanom mashaapa'o nii na'ii, kaiman uparaudapa-kao.
45 Uruu idi umakon una'anan 7 ba'oran oia'o doronainao powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida pa'ai. Uruu idi ĩmorotan na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o nii zii pidan dikauda'akan kiwiini'o ai. Ukau'an na'apa'o wuru'u oiainaouz pidannao kai'oraz naa ĩmashaapan."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Jesus kadakotinan pu'u zii pidannao ati, udaro na'iki u'inawuzunao kaawa'akan na'iti, ĩkadishitapan paniba ii ĩparada'azon u'ati.
47 Uruu idi bauda'apa pidan na'ia'o kian Jesus ati, "Putukapa, pudaro na'iki pu'inawuzunao paniba ii, ĩparada'azon pu'ati."
48 Jesus kian u'ati, "Kanom õdaro nii, kanom õ'inawuzunao nii."
49 Usawadan paka'u patominapa-kidaniinao di'iti na'iki ukian, "Di'i õdaro na'iki õ'inawuzunao.
50 Kanom sha'apatina'o õdaru aokazi ia'o aipan kawana'ati, ĩnao wuru'u õdadakoo, õ'inawuzu na'iki õdaro."

13

Di'itinapa-kinai kuwai,
pidan paopa'o daua'o
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Na'apain uruu kamoo dono, Jesus makon na'ia'o kabaun
di'iki karishii za'iti, na'iki na'ii usakanatan udanoma ii.
2 Iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati, uruu idi upaidi-
nan kanawa zo'iti, na'iki usakanatan na'ii pidannao na'ian
pu'u karishii za'a.
3 Udauna'an uparadan, ukaiwaa di'itinapa-kinai kuwai
kida, patominapa-kida-kinaa nii ĩdyaun. Ukian, "Bauka-
paiman, pidan makon pazakapun iti upaopa'anan papaoriba
uuda kida.
4 Pabi'i kida upaoriba uuda upararaanii kida waotan
dobaapa-kizai an, kotu'uznao kaawan na'iti, sariapa
ĩnikanuzu.
5-6 Ba'oran kida upararaan kubata'o imi'i ida'an. Kadiman
usoda'akan padamata, mazan kamoo wiicha'akan idi, sari-
apa uzowian wuru'u soda'aka'oraz zii paoribai sodi kida.
Usha'apanum kau'an aonaa na'itim u'ishataba'u zaamati-
nan.
7 Pabi'i kida upaoriba uuda waotan kaiwada-karu bii an.
Sariapa ukau'an kaiwada-karu bazobatanuzu.
8 Mazan pabi'i upararaanii papaoriba uuda kida kaimana'o
imi'i ida'an. Uruu idi ukaakan powa'a zii uka'uudan diri'i
kida, ba'oran kida uka'uudan diri'i kida manawun.
9 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan
di'itinapa-kinai kuwai kida
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Uruu dauna'an patominapa-kidaniinao pishaan
Jesus. Ĩkian u'ati, "Kanom nii pukakuwaapan pidannao
ati di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an?"
11 Udako'atin ĩdyaun, ukian, "Unao ati'o karikaonan utaa-
kao wuru'u aitapaaba-karuz Tominkaru naobanai-tinpan
daua'oraz aona'oraz uaitapanata-kao, mazan wunao ati'i,
aonaa utaa-kao wuru'u aitapaaba-karuz.
12 Ukau'an pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, aimaakan
taa-karu nii diri'i powa'a zii u'ati. Uruu idi powa'a'o nii zii
udiri'in u'ida'a. Powa'a zii manawun udiri'in uaiapa-kao
ai. Mazan wuru'u pidan, aona'oraz kanom u'ida'a, kanom
masakauda'u sodi'i u'ida'a, kazata-karu nii u'ai.
13 Uruu idi'o õkaiwaan wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz
õkakuwaapan dono ĩ'ati. Uruu idi awunuutapa padamata
ĩdyaun, mazan aonaa ĩtukapan, na'iki ĩabatapan padamata,
mazan aonaa ĩabatan, na'iki aonaa ĩaitapan.

14 Ĩnao ukau'an wuru'u mishia'oraz Tominkaru poitoru
Prophet Isaiah paradan. Ukianuz kaikapa'a:
'Uabatapan nii mazan aona'o nii uaitapan uabatanii,
uawunuutapan nii padamata, mazan aona'o nii utuka-
panuz.
15 Usha'apanum idi wuru'u pidannaouz ĩdadaradan
panyukunuu,
aonaa ĩabata'azon na'iki aonaa ĩtukapa'azon.
Mazan ĩtukapa'azon an mani,
ĩabata'azon an mani,
na'iki ĩaitapan an mani kaiman panyukunuu ii,
uruu idi ĩtanawatin mani õ'ida'ati,
na'iki õkakuda mani ĩdyaun.' Tominkaru kian.*
16 "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi, na'iki
uabatan idi ukinao idi.
17 Mishi'o õkian u'ati. Iriba Tominkaru prophetinnao
na'iki kotua'o kaimanainao pidannao, tuukia'o padamata
ĩtukapa'azon wuru'u utukapaniaz usha'apata-kao, mazan
aonaa ĩtukapanuzu. Na'iki ĩabata'azon uabatanii, mazan aonaa
ĩabatauzonuzu.

Jesus kainaabatan pakuwaa paopa'o daua'oraz
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Aizii uabatapa uaitapa kizi na'apam õkainaabatan
paopa'o daua'oraz kuwai.
19 Pidannao abatainaouz kuwai, Tominkaru naobanai-
tinan dau'an, mazan aonaa ĩaitapanuz. Ĩnao na'apa'o
uudai kawan pararaa-kariwaiz dobaapa-kizai an. Satan
kaawa'akan na'an, masha'apannaa uzaamata'akan wuru'u
paowa-kariwaiz na'an kida.
20 Uudai kida pararaa-kariwaiz kuba baawu an, kainaa-
bata na'apa'o pidannao, ĩabatan dono sodi'o karikaonan,
ĩkonaukii-kida'akan Tominkaru daua'oraz kuwai.
21 Mazan aonaa ĩtaapan kuwai kaimanaiman pa'ida'a, uruu
idi aonaa umashaapan kotua'iki ĩ'ida'a. Ukau'an na'apainim
ĩbaiaapan dono oo ĩpataka'uta-kao kuwai dikin ii, sariapa
ukaakinpan.
22 Aizii uudai kida pararaa-kariwaiz kaiwada-karu baawu
an, kainaabatan na'apam pidannao abatainaouz kuwai
padamata. Mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u,
na'iki kasha'apauzi-karu dau'u. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa
wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman
kuwai kawana'ati.
23 Na'iki wuru'u uudai kida paowa-kariwaiz kaimana'o
imi'i ida'an, uruu kainaabatan wunaou'u abatainaouz
kuwai na'iki kaiman ĩaitapanuz. Uruu idi ĩmashaapan naa

* **13:15** Isaiah 6:9-10

ukawana'ati, paka'iitinan kawana'ati kida, na'apa paoribai kida kawan kaaka'oraz kaiman, ba'oran kaakan powa'a zii udiri'in kida.”

Di'itinapa-kinai kuwai kazamaka'o paowanaka-kao daua'o

24 Aizii Jesus kowaadan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai ĩ'ati. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan paowan kawan kaimana'o paoribai uuda kida pazakapun ii.

25 Aiwaka'an ipai pidan da'awun pu'u, utaruba kaawan uzakapun ii. Upaowankan kazamaka'o uuda kida upaoriba wheat bii an, udauna'an umako'okan naa.

26 Paoribai sodan dono'o naa na'iki ukaakan dono'o naa, kaina'a kazamaka'o kida sodan ĩbii an kapam.

27 Upoitorunao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, ‘Naobanai, kaimana'o paoribai uuda kida sha'atii pupaowanii, mazan diina'a'a naa kazamaka'o kida aidinanu'u.’

28 “ ‘Õtaruba wuru'u paowanka'oraz na'apa'o,’ ukian ĩ'ati.

“Upoitorunao kian u'ati, ‘Puaiapa waso'otan wuru'u kazamaka'oraz?’

29 “ ‘Aonaa,’ ukian ĩ'ati. ‘Panaadon uso'otan dono kazamaka'o, uso'otan nii paoribai kida kapam.

30 Marii zii paoribai na'iki kazamaka'o sawatan baokopa atii paoribai dukutapa-kao dono. Aizii udukutapa-kao ua'ii, õdyuudan nii dukutapainao so'otan kazamaka'o na'iki ĩkasaba'uunuzu, na'iki udauna'an marii ĩkawaodanuzu. Mazan õpaoriba aka, õdyuudan nii ĩsaabaanuz padapunaa di'iti.’ ”

Di'itinapa-kinai kuwai, paoribai mustard uuda daua'o
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Jesus kowaadan ĩ'ati ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: mustard uuda paowa-kao kawan zakapu ii.

32 Wuru'u mustard uudaz, uruu duusodi'o manawun ipai ba'oran paoribai uuda kida ai. Mazan usodan dono, udyaupain nii udaru ba'oran paoribai kida ai. Udaru'o paoribai nii utominan, uruu idi kotu'uznao kaawan ĩkashimakainpan uwaoda an kida.”

Di'itinapa-kinai kuwai,
yeast daua'o
(Luke 13:20-21)

33 Jesus kowaadan ĩ'ati powa'a zii ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan muudan kawanu'o masakauda'u yeast diri'i'o poroom-bi'iti, atii upoodadan ipai diri'i'oraz poroom.”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan tominapa-kinai kuwai kida (Mark 4:33-34)

34 Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida
pakakuwaapa-kinaa nii iriba'o pidannao ati. Aonaa
na'apainim ukakuwaapauzon ĩ'ati makaiwaaka-daun uruu
kaduz kuwai.
35 Ukakuwaapauzon na'apa umishii-kinaa Tominkaru
prophetin kianuz.

"Õkaiwaan nii di'itinapa-kinai kuwai kida
õparadinan dono ĩ'ati.
Õkowaadan nii ĩ'ati aimaakan kida
aona'o ĩaitapauzo-kao kida,
amazada tominan di'iki'o."

Jesus kainaabatan kazamaka'o daua'oraz di'itinapa-kinai kuwai

36 Jesus mako'okan dauna'an iribainnao pidannao di'iki,
uru'u naa umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao
kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati
na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kainaabataniaz
zakapu ia'o kazamaka'o daua'oraz."
37 Jesus kian ĩ'ati, "Wuru'u paowa'oraz kaimana'o paoriba
uuda kida, uruu Daonaiora Aokazi Iki'o.
38 Wuru'u zakapuz, uruu imi'i baara. Kaimana'o
paoribai uuda kida, uruu pidanannao naobanaitapainao
ni'o Tominkaru. Wuru'u kazamaka'oraz, uruu Satan
pidanannao.
39 Na'iki wuru'u utarubaz paowanka'oraz kazamaka'o,
uruu Satan. Wuru'u paoribai so'otapa-kao, uruu amazada
katokon-tinan dau'ana'o. So'otapainaouz paoribai, ĩnao an-
gelnao wuru'u.
40 Aizii wuru'u kazamaka'o kasaba'uu-kaoaz na'iki
ukawaoda-kaoaz, na'apa'o nii aimaakan sha'apan di'ora'a
amazada katokon-tinan dono.
41 Daonaiora Aokazi Iki'o dyuudan nii papoitoru
angelnao kaboota'anan panaobanai-tinapa-kizi ai ipai
aimaakan sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati, na'iki
ipai sha'apatainaouz oii kida'o,
42 ĩkabootan nii ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Na'ia'o nii
ĩzaadan tuukii na'iki ĩkuzowan nii paudako padopian idi.
43 Mazan kaimanainao, Tominkaru pidanannaouz,
ĩkanadapan nii na'apa kamoo kawan paDaru naobanai-tinapa-
kizi ii. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Di'itinapa-kinai kuwai,
kawinipina'o
aimaakan dizapa-kao daua'o

44 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:
kawinipina'o aimaakan dizapa-kao kawan zakapu ii.
Pidan ikodanuzu, sariapa udida'akan powaa itiz. Tuukii
ukonaukian, uruu idi usellian ipai pasha'apauz. Udauna'an
utorian wuru'u zakapuz pa'idiwau nii.

Di'itinapa-kinai kuwai,
pearl daua'o

45 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: pidan dorotapa'o kawan kawinipina'o aimaakan,
pearl kia'o u'uu.
46 Aizii uikodan dono bauda'apa dobata'o uwinipinaa,
uru'u naa usellia'anan ipai pasha'apauz, na'iki utorian naa
wuru'u pearl pasha'apauz winipinaa ida'an.

Di'itinapa-kinai kuwai,
kopautapauzonao daua'o

47 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: na'apa'o kopautapainao sairoopan kawan
karishii ii, na'iki ĩzaamatan pabi'inaaka kopau.
48 Aizii ĩsairon paidan dono'o naa, ĩmaaratan naazu unaawa
iti, na'iki ĩwidauan naa wuru'u kopau kidaz. Kaiman kida'o
kopau, ipai ĩpaidan pakinnaa kida zo'iti. Mazan dikauda
kida'o kopau, aonaa ĩaipan, ipai ĩkabootan kidaz.
49 Na'apa'o nii di'ora'a amazada katokon-tinan dono. An-
gelnao makon nii di'itinapa kida'a ĩwidaua'anan oiainao pi-
dannao kaimanainao pidannao ai.
50 Na'iki ĩkabootan nii ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti, na'ia'o
nii ĩzaadan tuukii na'iki ĩkuzowan nii paudako padopian idi.”

Pa'ina'o na'iki kotua'o kuwai
daua'o

51 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Uaitapa na'apa'oram dau'ati'o kai-
wuru'u õkuwaa kidaz?”
“Oo,” ĩkian u'ati.
52 Na'iki ukian ĩ'ati, “Ukau'an pidan tiichaapauzo Moses
kakinaori dau'u, aitapa'oraz naa kapam Tominkaru
naobanai-tinpan dau'u, na'apa'o uruu pidan kawan saabaa'o
umanawun kida'o aimaakan, kotu'u kida'o na'iki pa'inaa
kida'o aimaakan pakaiwaan nii.”

Nazareth sannao
manaudapakan Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Jesus mako'okan naa paipaian dauna'an pakakuwaapan
di'itinapa-kinai kuwai ida'an.
54 Ukiwan padyaupai-kizi donoi iti. Na'ia'a naa utominapa-
kidan pidannao synagogue ii. Aizii abatainaouz ukakuwaa-
pan, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, “Na'iki'oram uikodan

wuru'u aitapa-karuz, na'iki wuru'u umanawun kida'oraz
sha'apainapa-karu?
55 Aonaa mooko uruu mani carpenter daniz? Aonaa mooko
Mary mani udaro nii? Na'iki aonaa u'inawuzunao mani
James, Joseph, Simon na'iki Judas?
56 Aonaa udadakoonao mani watumainaouz? Na'apa dii
mooko uka'iitan pasha'apatan ipai kaikapa kida'ora'a?"
57 Uruu idi pidannao to'ora-kizaitapanuz.
Jesus kian ĩ'ati, "Ipai na'ia'akan prophet taapa-kao
umanawunu'o nii, mazan pawiizi'i na'iki pairibannao bii'i,
aonaa utaapa-kao na'apa."
58 Ĩmamishidakan idi, aonaa Jesus sha'apatan iriba
umanawun kida'o aimaakan na'ii.

14

John Chikaawunuupauzo zowii-kao
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Na'apain uruu dono King Herod abatan kuwai Jesus
dau'u.
2 Uruu idi ukian paminka'unao ati, "Uruu John
Chikaawunuupauzo wuru'u kakuda'oraz pamawaka-kizi
iki. Uruu idi'o wuru'u uka'iitanuz pasha'apatan umanawun
kida'o aimaakan."
3-4 Usha'apanum idi una'apanuz Herod zaamata-
kidauzonii da'i John, udodoo-kidanuzu na'iki ukaboota-
kidanuzu taraa-kizai di'iti. Usha'apanum idi John
paradauzonii u'ati u'inawuzu Philip daiaro Herodias dau'an.
Ukian u'ati, "Kakinaorii kian kawana'ati, aonaa ukaimanan
pumazidan otuma."
5 Herod zowii-kida'aka mani padamata John na'apain,
mazan utarian Jewnao ai, ĩmishidan idi Tominkaru prophetin
wuru'u uruuz.
6 Mazan Herod shakatan kamoon konaukii-kida-kao
dono'o naa, Herodias dani zunaaba konaupan ipai pidannao
na'iainao kanaapu ati. Tuukii Herod konaukii-kidanuzo.
7 Ukau'an ukowaadan mishi'o nii utaan kanom opishaa nii
u'ai.
8 Uruu idi okian Herod ati padaro dyuudan kawana'ati
na'apam nii okian. "Putaa õ'ati John Chikaawunuupauzo
zowau da'a'a paraapa zo'an."
9 Tuukii king dopia'akan, unyukunuu kasha'oran, mazan
utaan idi paparadan o'ati patawaraidanao abatapan pu'u,
uruu idi udyuudan naa opishaaniaz taa-kao o'ati.
10 Ukau'an udyuudan naa John kanau dukuta-kao taraa-
kizai ii.
11 Udauna'an uzowau na'aka-kao paraapa zo'an, na'iki
utaa-kao o'ati. Uru'u naa ona'akanuzu padaro di'iti.

12 Udauna'an John tominapa-kidaniinao na'akan naa John
nanaa, na'iki ĩdida'anan naazu. Udauna'an ĩkowaada'anan naa
udau'an Jesus ati.

Jesus paan 5,000 pidannao
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Aizii Jesus abatan dauna'an John zowii-kao, sariapa
umakon na'iki kanawa zo'an, pidan aonaa-kizi itinapu,
patominapa-kidaniinao tuma'o pa'idiwaru uaipinan na'ii.
Mazan pidannao abata Jesus makon, uruu idi ĩmakon pawiizi
iki kida, pakidiba ida'an ĩda'ananuzu unaawa an.
14 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao.
Tuukii ukasha'oran ĩdau'an, na'iki ukakuda ipai karinainao.
15 Uruu wachuupunin utominapa-kidaniinao wa'atin
u'ida'ati. Ĩkian u'ati, "Wachuupun naa wuru'u, na'iki
amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. Ukau'an
pudyuuda'a naa shoman pidannao ĩmako kizi wiizai kida
di'iti ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."
16 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa kanom nii ĩmakon di'iki'i.
Utaa ĩwanyukunuu nii."
17 "Kaina'a wa'ida'a baka'iauda'u breadnao na'iki
dya'utam kopaunao sodi kida karikaonan," ĩkian u'ati.
18 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an una'aka da'atizu'u."
19 Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao sakanatan
pinid paawa an. Udauna'an Jesus zaamatan wuru'u
baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz
kopaunao, uawunuupan aokazi iti utoriinpan. Ukian,
"Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu
nii." Na'iki udushowan naa kidaz, utaanuzu patominapa-
kidaniinao ati. Ĩnaou'u naa taa iribainao pidannao ati kidaz.
20 Ipai pidannao aroopan abaapa kida. Udauna'an
Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida
wanyukunui wa'akun.
21 Na'apaini'oraz aroopainaouz ikoda mani 5,000 daonaio-
ranao na'iki iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki koraiziannao,
mazan aonaa ĩaita-kao.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao ta-
raukan kanawa zo'an powaa iti udaru'o karishii baza iti,
udyuudan pu'u kapam iribainnaouz pidannao.
23 Udauna'an umakon paba'oran utoriinpa'anan naawaz
paawa iti. Paba'oran uchuapadan na'ii.
24 Aizii kanawa ida'anainaouz munapo'o naa ĩmako'okan
udaru'o karishii an. Uru'u naa awaru ma'ozaka'o kaawan,
uruu idi udaawadaan ĩkanawan.

25 Wakanada'anan di'iti Jesus wa'atipan chi'ikapa wunu
paawa an patominapa-kidaniinao ida'ati.
26 Ĩtukapankanuz, tuukii ĩtarian u'ai uchi'ikapan idi wunu
paawa an. "Wa'ati doronai!" ĩkian. Ĩkadako'okan patarian idi.
27 Upu'a'a naa mazan Jesus parada'akan ĩ'ati. "Õgaru
wuru'u, aonaa utaria'ana'a õ'ai," ukian ĩ'ati.
28 "Õnaobanaa," Peter kia'akan. "Pugaru mishi manawun
kaiwuru'u, ukau'an pudapada õgaru, õmako kizi wunu paawa
an pu'idi'iti."
29 "Puwa'ati," Jesus kian u'ati. Uru'u naa Peter
maaratina'akan kanawa di'iki, umako'okan naa chi'ikapa
wunu paawa an Jesus di'iti.
30 Mazan Peter tukapankan naa na'apam ma'ozaka'o
awaru toman udaru kida wunu paran, sariapa utariid-
ina'akan. Uru'u naa utipita'ana'akan. Ukadakon Jesus ati
patarian idi. "Kadiman õNaobanaa, pukaminka'uta õgaru,"
ukian.
31 Sariapa Jesus zaamatanuz, na'iki ukian u'ati, "Oo pi-
dan, mapasaka mooko pumishidautapan. Kanom nii mooko
aonaa pumishidan kaimanaiman?"
32 Jesus na'iki Peter paidina'akan naa kanawa zo'iti. Sari-
apa awaru ma'ozaka'oraz mashaada'akan.
33 Uruu idi utominapa-kidaniinao taapan uruu
umanawunu'o nii. Ĩkian u'ati, "Mishi'o mishi pugaru
Tominkaru Dani."

Jesus kakudan karinainao Gennesaret ii
(Mark 6:53-56)

34 Ĩmaaratinan dono'o naa patarauka-kizi iki udaru'o kar-
ishii, ĩkaawan Gennesaret Baara ii.
35 Na'iainao pidannao aitapan idi Jesus kaawan, ĩdyuudan
paparadan na'an kida'o wiizai kawana'ati, marii kizi pidan-
nao na'akan ipai karinainao Jesus ida'ati.
36 Ĩdopian Jesus ati, ĩpishaanuzu marii kizi karinainao
pishatan ukamichan danoma karikaonan. Ipai pishatainao
ukamichan kakudan.

15

Phariseenao na'iki ĩdokozu-daunnao kakinaori daua'o
(Mark 7:1-13)

1 Aizii pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao kak-
inaori dau'u kaawan Jerusalem iki, Jesus ida'ati. Na'iki
ĩpishaan uruu. Ĩkian u'ati,

2 “Kanom nii aonaa putominapa-kidaniinao sha'apatan ko-
tua'o wadokozu-daunnao tominapa-kidan kawana'ati wau-
nao? Aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan ua'ii wakaduz
kawana'ati?”
3 Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii mooko umaizo'atikan
Tominkaru Paradan uda'ana'azon idi udokozu-daunnao
kaduz karikaonan.
4 Tominkaru Paradan kian pu'u padamata, ‘Pumarainapa
pudaru na'iki pudaro.’* Aizii ukian koshan, ‘Na'ia'oram
pidan dakoopa'o padaru oo padaro, marii uzowii-kao.’†
5 Mazan unao, utominapa-kidan pidannao, turuu pidan
kian padaru na'iki padaro ati, ‘Kaina'a aimaakan õ'ida'a
õkaminka'uta-kinaa ni'o unao padamata, mazan Tominkaru
ati'o ni'i naa õtaanuzu.’
6 Unao aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori,
‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’ kia'oraz, soo
utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida
kakinaorii.
7 Unao taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i!
Na'apa'o manawun tawuru'u prophet Isaiah saadaniaz
kotua'a naa udau'an. Tominkaru kian,
8 ‘Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
9 Mazanu'o karikaonan wuru'u ĩmanawuntapanuz õgaru,
usha'apanum kau'an ĩtominapa-kidanii kida
aonaa õkakinaori kida'a naa mani.
Mazan pidannao tomani'i naa karikaonan kakinaorii.’ ”

Kanom manawun oiida'o pidan
(Mark 7:14-23)

10 Uruu dauna'an Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati.
Na'iki ukian ĩ'ati, “Uabatapa na'iki uaitapa pa'i na'apa'oram
õkian u'ati.
11 Aonaa pidan dyokorautanii mani wuru'u oiida'oraz
uruu, mazan kanom pidan kodita-kidanaiz padako iki, uruu
pa'an oiida'oraz pidan, kakinaorii kian kawana'ati.”
12 Udauna'an utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati,
na'iki ĩkian u'ati, “Puaitapanii pukasharuta'akan Phariseenao
nyukunuu puparadan ida'ana'oraz na'apa ĩ'ati?”
13 Jesus kian ĩ'ati, “Ipai paoribai kida aonaa õdaru aokazi
ia'o paowanii kida mani, so'ota-karu nii kidaz pa'ishitaba'u
tuma.
14 Uruu idi ukau'an aonaa unyukunuupa'ana'a ĩdyaun.
Ĩnao tominapa-kidainao, aonaa ĩtukapan kaiman patominapa-
kidanii, ishaawunnao ĩdyaun. Aizii bauda'apa'o ishaawun

* **15:4** Exodus 20:12 † **15:4** Deuteronomy 5:16

na'akapan dono pamin-ishaawunun, dya'utamaa kida'o nii
ĩwaotan ka'unaru iti."
15 Mazan Peter kian Jesus ati, "Pukainaabata wa'ati
na'apa'oram wuru'u pukuwaaz."
16 Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa'o zii mooko umaaita-
pakan ba'orainao pidannao kawan kapam?
17 Aonaa mooko uaitapan kanom pidan dyokorautanii, uty-
oodan niizu.
18 Mazan kanom pidan kodita-kidanii padako iki, pa-
nyukunuu di'iki'o wuru'u ukodita-kidaniaz, uruu pa'an oi-
ida'oraz pidan.
19 Usha'apanum kau'an pidan nyukunuu di'iki'o,
ipai oii kida'o sha'apata'zoo-kao: uzowia'azon
pidan, uba'orantapa'azon, ukaminshu'uinpa'azon,
ukoidapa'azon, umariidina'azon pairiban dau'u, na'iki
udakoomikitina'azon.
20 Na'apa kida'o aimaakan wuru'u oiida'oraz pidan, mazan
pidan machikaakan paka'u paaroopan ua'ii, aonaa u'oiidan
pidan."

Zunaaba mishidan
(Mark 7:24-30)

21 Na'iki'o Jesus makon munapo'o wiizai kida di'iti, mu-
napo'o donoi kida Tyre na'iki Sidon kida di'itinapa.
22 Canaan sanaaba, na'ia'o omashaapan kaawan Jesus
ida'ati. Padopian idi okian u'ati, "Naobanai, King David
Takaan-daun,‡ pukamunan-kida õgaru. Oia'o doronai zaa-
matan õdani zunaaba, tuukia'ora'a naa kaiwuru'u."
23 Mazan aonaa na'apam Jesus kian o'ati.
Uruu idi utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Pudyu-
uda omakon wa'ai, usha'apanum kau'an kaina'iki
okadakoinaanan wadawu'ati."
24 Jesus kian, "Õdyuuda-kao Israelitenao ida'ati'i karikao-
nan, waziwadinainaouz kaznizonao kawan, aonaa Gentile-
nao ida'ati'o mani."
25 Upu'a'a mazan okaawan Jesus ida'ati, sariapa
okodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki okian u'ati,
"Pukaminka'uta õgaru, Naobanai."
26 Jesus kian, "Aonaa kaiman koraiziannao wanyukunuu
kazata-kao ĩ'ai na'iki ukaboota-kao arimarakanao ati."
27 Sariapa okian u'ati, "Na'apa mishizi, Naobanai, mazan
upu'u zii paka'uzatiki taapadan arimarakanao nikan
wanyukunui unuba waota'o aroapa-kizai baara iki."

‡ **15:22** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

28 Uruu idi Jesus kian o'ati, “Oo zun, umanawunu'o
pumishidan. Uruu idi pupishaaniaz, sha'apa'ata-kao nii
pu'ati.” Na'apain aka odani zunaaba kakuda'akan naa.

Jesus kakudan dau'ana'o
iriba pidannao

29 Na'iki'o Jesus mako'okan naa, umakopan Galilee Kar-
ishiiz danomata, atii uzaidan naawaz iti. Na'ia'a naa us-
akanatan.
30 Iriba pidannao kaawan u'ida'ati, ĩna'akan pidannao
machi'ika-kainao, ishaawunnao, u'achoonnao,§
maparadan-ziiwanao, na'iki iriba karinaa-ziiwanao.
Ĩmuudan ĩdyaun Jesus kanaapu iti, na'iki ipai Jesus kakudan
ĩdyaun.
31 Tuukii pidannao di'itinpan ĩtukapan idi maparadanu'o,
paradan naa; achoinao, kaimana'a naa ĩnanaa; machi'ika-
kainao chi'ikan naa, na'iki ishaawunnao tukapan naa. Uruu
idi tuukii ĩkonaukii-kidan Israelitenao Tominkarun.

Jesus paan 4,000 pidannao
(Mark 8:1-10)

32 Uruu dauna'an Jesus dapadan patominapa-kidaniinao
pa'ida'ati. Na'iki ukian ĩ'ati, “Õkasha'ora-kida õtukapan wuru'u
pidannaouz, ĩna'an idi idikinauda'u'u naa kamoo õtuma. Aizii
aonaa kanom ĩnikan ni'i naa. Aonaa turuu õdyuudan ĩdyaun
ĩzamazin pu'u manawun. Panaadon ĩdorautan pakapatin idi'i
naa pamakopa-kizi an padapu iti kida.”
33 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Na'iam nii dii waiko-
dan diri'i'o wanyukunui da'a'a mapidantaka'o amazada
ida'a wapaa-kinaa nii wuru'u iriba'oraz pidannao?”
34 Jesus pishaan ĩdyaun. “Na'apauda'um bread kaina'a
u'ida'a?” ukian ĩ'ati.
“7 bread na'iki masakauda'u kopaunao sodi kida,” ĩkian
u'ati.
35 Uru'u naa Jesus dyuudan iriba'oraz pidannao sakanatan
imi'i baara an kida.
36 Udauna'an uzaamatan 7 bread na'iki kopaunao sodi
kida na'iki utoriinpan udau'an Tominkaru ati. “Kaiman”
ukian u'ati. Udushowan kidaz na'iki utaanuzu patominapa-
kidaniinao ati. Na'iki ĩnaou'u naa taa iriba'o pidannao ati
kidaz.
37 Ipai pidannao aroopan kaimanaiman abaapa kida.
Udauna'an utominapa-kidaniinao saabaan wanyukunui
wa'akun. Ĩpaidada 7 dazowan kida.

---

§ **15:30** *u'achoonnao:* pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

38 Aroopainaouz na'apain 4,000 daonaioranao aitaa-kao,
iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki koraiziannao mazan aonaa
ĩaitaa-kao.
39 Uruu dauna'an Jesus dyuudan naa pidannao. Uru'u
naa upaidinan kanawa zo'iti, na'iki umako'okan naa wiizai
Magadan itinapu.

16

Jesus umanawunun tukapa'azoo-kao
(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Uruu dauna'an Phariseenao na'iki Sadduceenao kaawan
Jesus ida'ati ĩtiwaa-kidapa'ananuzu. Ĩaipan usha'apatan
umanawunu'o aimaakan pa'ati uaida-kida-kinaa nii ĩ'ati
mishi'o Tominkaru di'iki'o wuru'u uruuz.
2 Jesus kian ĩ'ati, "Unao, ukian amazada chuupun dono
wuza, kaimana'o nii amazada, ukian.
3 Aizii amazada kanadan dono chaapi'iki wuza na'iki
kashaba, uruu ukian aona'o nii amazada kaimanan, tuukia'o
nii wunu kaina'iki. Uaitapa utukapan amazada sha'apanum
ida'an ukainaabata-kinaa nii na'apam nii amazada sha'apan.
Mazan aonaa uaitapan kai'i kainaabatapanii.
4 Kainaouz oiainao pidannao, maizo'ati-kainaouz
Tominkaru, ĩaipan patukapan umanawunu'o aimaakan
sha'apata-kao, mazan aona'o nii kanom sha'apata-kao ĩ'ati,
soo wuru'u umanawunu'oraz sha'apan prophet Jonah ati."
Udauna'an Jesus mako'okan naa ĩ'ai.

Pidannao kakinao-kao Phariseenao na'iki Sadduceenao kaduz ai
(Mark 8:14-21)

5 Udauna'an, ĩtaraukan karishii baza iti, tominapa-tinainao
manyukunuutan pana'akan bread panikan nii.
6 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudinapa pa'i Phariseenao na'iki Sad-
duceenao yeastin ai."
7 Ĩparadaakan pa'atiaaka. Ĩkian, "Wamana'akakan idi'o bread
wanikan nii wuru'u ukianuz na'apa."
8 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian. Uruu idi ukian ĩ'ati,
"Unao, masakauda'u'o umishidan. Kanom nii ukadakotinan
umana'akakan dau'an bread uwanyukunuu nii?
9 Aonaa zii uaitapan, aonaa unyukunuitapan tawuru'u,
baka'iauda'u'oraz breadnao õpaa-kinaaz 5,000 daonaioranao?
Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan
uwa'akun paidinan?
10 Oo tawuru'u 7 bread õpaa-kinaaz 4,000 daonaioranao?
Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan
uwa'akun paidinan?

11 Na'apa dii manawun aonaa uaitapan, tawuru'u
õkadakotinanuz, aonaa bread daua'o mani, mazan uzaudin
Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."
12 Uruu zii ĩaitapankan aonaa uaipan mani ĩzaudinpan yeast
ai, mazan Phariseenao na'iki Sadduceenao tominapa-kida-
kinaa aia'o.

Peter kowaadan kanom wuru'u Jesus
(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Jesus makon Caesarea Philippi Baara iti. Na'ii upishaan
patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, "Na'apa dii pidannao
kian Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an?"
14 Ĩdako'atinuzu, ĩkian, "Pabi'i kida pidannao kian John
Chikaawunuupauzo. Ba'orainao kian prophet Elijah.
Ba'orainao kian prophet Jeremiah oo ba'oran prophet."
15 "Unao mani?" ukian ĩ'ati. "Na'apam ukian õdau'an?"
16 Simon Peter dako'atin, ukian, "Pugaru Christ,*
Tominkaru Dani, uruu Tominkaru karikaonanu'oraz
ukakupan."
17 "Kaiman konaukia'o pugaru, Simon, Jonah dani.
Usha'apanum idi wuru'u mishi'oraz puparadan aonaa
na'ia'oram pidan kainaabatanii mani pu'ati, mazan õdaru
aokazi ia'o aipan ati'o puaitapan.
18 Ukau'an õkowaadan nii pu'ati, pu'uu Peter, kuba kia'o
wuru'u, na'iki uruu ida'a'o nii õtoman õchoochin, aona'o nii
mawaka-karu ka'iitan pasha'apatanuzu.
19 Õtaan nii pu'ati Tominkaru naobanai-tinapa-kizi da'ata-
kinao kida, kanom aonaa pukashaapan da'a'a imi'i baara'a,
aona'o nii ukashaapa-kao aokazi ii. Kanom pukashaapanii
da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-kao niizu aokazi ii."
20 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan patominapa-
kidaniinao aonaa kizi ĩkowaadan pidan ati uruu wuru'u Christ.

Jesus kakuwaapan
pazowia'azoo-kao dau'an
(Mark 8:31–9:1; Luke 9:22-27)

21 Uruu na'apain ni'i di'iki'i naa, Jesus sakadan
pakowaadan patominapa-kidaniinao ati kaimanaiman
na'apam nii pasha'apata-kao. Ukowaadan ĩ'ati na'apam
pamakon nii Jerusalem iti. Na'ia'o nii kazowautapainao
Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u baiaapa-kidan kaziwa'o u'ati,
ĩpataka'utan niizu, na'iki ĩzowii-kidan niizu. Mazan
idikinauda'u kamoo udauna'an, ukadishita-kida-kao nii,
kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.

---

* **16:16** *Christ:* Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

22 Jesus kowaadan idi kaikapa'ora'a, sariapa Peter
na'aka'akanuz pana'itinapu pairibannao ai, na'iki
utowauda'uunuz na'apa'oram ukian kida dau'an, “Aonaa
Tominkaru taapadan na'apa, Naobanai, aonaa turuu
na'apa'o sha'apan pu'ati,” ukian Jesus ati.
23 Mazan utanawatinan Peter di'iti, na'iki ukian u'ati,
“Pu'ati õ'ai, Satan. Puawautapan õgaru õsha'apatinan ai
Tominkaru aipan kawana'ati'o. Aonaa putaan punyukunuu
Tominkaru dau'u ati'i aimaakan kida dau'an, mazan pun-
yukunuu pidannao sha'apainpan dau'ati'o karikaonan.”
24 Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
“Kanom da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panau-
dapanii pasha'apaapan, una'akan pacrossannaa,† na'iki
uda'anan õgaru.
25 Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan aipa'o
pamashaapan paaipan kawana'ati karikaonan, uwaziwaan
nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai, mazan na'ia'oram
pidan marina'ata'o paaipan kawana'ati'o pamashaapan
pada'ana'azon idi õgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz
mashaapa-karu.
26 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai
aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u
karikaonanu'o kakupa-karu ai. Oo kaina'a sha'a aimaakan
powa'a'o uaiapa-kao karikaonanu'o kakupa-karu ai?
27 Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin
nii udaru umanawunun ida'an uangelinnao tuma, na'iki
uruu dono ukawinipinaatan nii ipai pidannao na'apa'oram
ĩsha'apainpan kawana'ati.
28 Õkowaadan u'ati mishi'o, pabi'i kida unao kadishita-
painaouz da'a'a, aona'o nii umawakan utukapan ua'ii Daon-
aiora Aokazi Iki'o wa'atin unaobanai-tina'anan king nii.”

17

Jesus aidan pamanawunun
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Aizii 6 kamoo dauna'an, Jesus na'akan patuma Peter
na'iki James na'iki u'inawuzu John. Ukau'an una'akan ĩdyaun
dokoa'o midukuo paawa iti, pa'idiwaru sodi'i ĩnao na'ii.
2 Na'ia'a naa patominapa-kidaniinao awun za'a
upana'adinan. Uawun baara na'apa kamoo kawan
ukanada'akan, na'iki ukamichan baraka'akan na'apa
kanada'o kawan.
3 Masha'apakiaka Moses na'iki Elijah aidinan ĩ'ati,
ĩkadakotinan Jesus tuma.

† **16:24** *una'akan pacrossannaa:* ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

4 Sariapa Peter kian Jesus ati, “Naobanai, kaimana'o
wuru'u wana'anuz da'a'a. Puaipan an, õtoman nii idikin-
auda'u kabaun sodi kida, bauda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati,
na'iki ba'oran Elijah ati.”
5 Peter kadakotinan pu'u zii, kanada'o isha'iz bazobatan
ipai ĩdyaun, na'iki parada-karu isha'iz bii iki'i kian, “Di'i
õdani'i, õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu
kawana'ati. Uabata na'apam ukian u'ati.”
6 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan wuru'u parada-
karuz, tuukii ĩtarian. Uruu idi ĩkodoru'ukan na'iki ĩpazakodinan,
ĩawun baara imi'i baara iti kida.
7 Mazan Jesus wa'ati'ikan ĩ'ida'ati upishatan ĩdyaun, na'iki
ukian ĩ'ati, “Ukadishita, aonaa utaria'ana'a.”
8 Sariapa ĩawunuupa'akan, ĩtukapa Jesus paba'orantina'a naa
uruu.
9 Udauna'an ĩtokapaanan pu'u midukuo iki, Jesus kaki-
naowan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Aonaa pa'i ukowaada'ana'a
pidan ati utukapanii dau'an, atii Daonaiora Aokazi Iki'o
kadishita-kida-kao dauna'an pamawaka-kizi iki.”
10 Udauna'an patominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ĩkian
u'ati, “Kanom nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u kowaadan Elijah'o nii wuru'u wa'ati'oraz kiwiitapa
Christ ua'ii?”
11 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mishi'o mishi, Elijah
kaawa'o ni'oraz kiwiin uminziiwata'anan ipai aimaakan.
12 Aizii õkowaadan u'ati, kaawanka'a naa wuru'u Elijah,
mazan aonaa pidannao aitapanaatanuz. Mishi'oraiman
ĩantamikitanuzu na'apam paaipan kawana'ati. Na'apa'o nii
ĩantamikitan Daonaiora Aokazi Iki'o.”
13 Uruu dauna'an utominapa-kidaniinao aitapankan naa
John Chikaawunuupauzo dau'ana'o wuru'u Jesus kadakoti-
nanuz na'apa.

Jesus kakudan daonaiora oia'o doronai zaamatapanii
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

14 Ĩkaawan dono'o naa midukuo iki powaa ati iriba'o pi-
dannao ida'ati. Na'ii pidan kaawan Jesus ida'ati, na'iki
ukodoru'ukan ukanaapu ati.
15 Ukian Jesus ati, “Naobanai, pukamunan-kida õdani
ukarinaan mawakaziitapa-karu idi, dikauda'ora'a naa man-
awun ubaiatan, panaadon kida da'i uwaotan tikazi di'iti oo
panaadon wunu baoko iti.
16 Õna'akanii wuru'u õdaniz padamata putominapa-
kidaniinao di'iti, mazan aonaa ĩturuan pakakudanuz.”
17 Jesus kian, “Unao, kainao pidannao, mamishida-ka'o
na'iki pana'iti'o usha'apaapan aimaakan kida. Na'apam naa
mooko ukotua'ikin uaipan õna'an utuma? Na'apam naa

mooko ukotua'ikin uaipan õtiwainan utuma? Una'aka wuru'u
daonaioraz õ'ida'ati."
18 Udauna'an uru'u naa Jesus dyuudan oia'o doronai kodi-
tan mawakaziitapa'o daonaiora di'iki. Sariapa ukoditan
daonaiora di'iki, na'iki sariapa ukakudan.
19 Udauna'an pa'idiwaru'u Jesus tominapa-kidaniinao
kaawan Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Kandii ni'o mooko
aonaa waka'iitan wakodita-kidan wuru'u oia'o doronaiz?"
20 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Umamishidakan idi'o wuru'u.
Aizii õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan dono mani
Tominkaru masakauda'u, duusodi'o uudai kawan, aonaa
mani kanom kasha'apanna'o nii usha'apatan. Turuu ukian
di'ora'a midukuo ati, 'puzikadin di'iki'i, atii di'iti'i,' uzikadi-
nan nii u'ati wuru'u.
21 [Mazan di'oraz kaduz oia'o doronaiz, aonaa turuu
udyuuda-kao na'apa, soo karikaonanu'o toriinapa-karu
na'iki sanadinapa-karu ida'an.]"*

Jesus kowaadan koshan
pamawakan dau'an
(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

22 Uruu dauna'an Jesus na'iki ipai utominapa-kidaniinao
baokopatinpan pu'u Galilee Baara ii, ukian ĩ'ati, "Daonaiora
Aokazi Iki'o kaakapaa-kao nii pidannao ati.
23 Ĩzowian nii uruu mazan idikinauda'u kamoo dauna'an
ukadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi iki."
Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi.

Jesus kadakotinan tax dau'u

24 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan Capernaum
iti. Ĩna'ian pu'u pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa
Tominkaru Dapu ati'i kaawan Peter ida'ati, na'iki ĩpishaan
Peter, "Na'apa dii punaobanaa, ukawinipinaatauzonii tax
Tominkaru Dapu ati?"
25 "Oo, utaa," Peter kian.
Peter kaawan dono kabaun ati Jesus di'iti, Jesus parada'aka
kiwiin. Upishaan Peter, ukian u'ati, "Na'apam pu'itiiman Si-
mon, kanomnao ai di'i kingnao zaamaapan tax puraatannaa,
papidanannao ai, oo ba'oran pidannao ai?"
26 "Ba'oran pidannao ai," Peter kian u'ati.
"Ukau'an aonaa kandii nii upidanannao taapan tax pu-
raatannaa nii," Jesus kian u'ati.
27 "Mazan aonaa kizi wakasharutan ĩnyukunuu, ukau'an
pukobawuupanaka karishii ii. Aizii na'ia'oram kopau
puzaamatanii kiwiitapa, puda'ata udako na'iki puikodan nii
wizi'i'o puraata udako ida'a. Puzaamata wuru'u puraataz

* **17:21** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

na'iki putaa zaamaapauzonao tax puraatannaa atiz. Uruu idi'o nii wakawinipinaatan tax."

18

Kanom umanawunu'o nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii

(Mark 9:33-37, 42-48; Luke 9:46-48; 17:1-2)

1 Na'apain uruu dono Jesus tominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu. Ĩkian, "Kanoma'o nii umanawunu'o nii manawun pidan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii?"

2 Uruu idi Jesus dapadan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz ĩbii'i.

3 Ukian ĩ'ati, "Õkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii uturuud-inan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, soo upana'adinan umanawun-tinpan ai, na'iki aonaa utaapinpan atadinapa, na'apa di'oraz koraidaonaa kawanu'u.

4 Ukau'an na'ia'oram pidan, di'oraz koraidaonaa kawanu'o, aonaa u'atadinpan, uruu umanawunu'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.

5 Na'iki na'ia'oram pidan marainpa'o padapaapan kaikapa'o koraidaona'a õgaru dikin ii, dapaapa'o õgaru wuru'u.

6 "Mazan na'ia'oram pidan sha'apata-kida'o oia'o wu-nao sodi kida ati'i, mishidainaouz õgaru, kaiman mani udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kao ukanau iki na'iki unaraada-kao paran baoko iti.

7 Kasha'ora'o nii manawun wunao baiaapanu'u pidan-naouz, ĩsha'apata-kidan idi oia'o pidannao ati. Na'apa'oraz aimaakan kida sha'apatina'o nii, mazan kichana'iki-kia'o nii manawun wuru'u atizu'u pidanaz sha'apata-kida'oraz na'apa kida'o.

8 Ukau'an puka'u oo pukidiba sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, pudukuta pu'ai kidaz na'iki pukaboota pu'ai kidaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puka'u na'iki bada'ii pukidiba, pukaboota-kao ai ipai puka'u na'iki pukidiba tuma tikazi wu'iti.

9 Na'iki puawun sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, puso'ota pu'aiaz, na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puawun, pukaboota-kao ai ipai dya'utama'o puawun tuma Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

Di'itinapa-kinai kuwai kaznizo waziwadina'o daua'o
(Luke 15:3-7)

10 "Ukau'an mishiiman pa'i uzaudin, aonaa ukashada'ana'a wunao sodi kida'a mishidainaouz õgaru.

Õkian u'ati kaikapa'a usha'apanum kau'an angelnao
awunuutapainaouz ĩdyaun, karikaonanu'o da'i ĩtukapauzon
õdaru aokazi ia'oraz.
11 [Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin ukazannaata'anan pi-
dannao waziwadina'o.]*
12 "Na'apam mani pu'itiiman pidan sha'apatinan ka'uza'o
100 kaznizonao idi, bauda'apa'o u'uza waziwadinan dono
pairibannao ai? Aona'o nii mani uwa'akan zii wunaou'u
na'ainaouz na'iki udorota'anan wuru'u waziwadina'oraz
pairibannao ai?
13 Õkowaadan u'ati mishi'o, uikodan dono'o naazu tuukia'o
nii ukonaukian wuru dau'ana'a bauda'apa'oraz kaznizo,
iriba'o mawaziwadin-kainao dau'ati'o ai.
14 Na'apa'o kapam ukau'an õDaru aokazi ia'o, aonaa
bauda'apa uaipan wunao sodi kida waziwadinanu'u."

Umin-mishidan sha'apatan an
oia'o u'ati

15 Jesus kian koshan, "Pumin-mishidan sha'apatan dono
oia'o pu'ati, puparadanaaka u'ati, mazan soo unao sodi
karikaonan. Puparada kizi u'ati usha'apatan dau'an
oia'o pu'ati. Aizii uabatan dono puparadan, puna'akan
pu'inawuzu powa'a ati kaimana'o ida'ati wuru'u.
16 Mazan aonaan an uabata'azon puparadan, puzaamata
bauda'apa'a naa oo dya'utama'a naa pidannao puna'akan nii
putuma u'idi'iti. Uruu na'apa wuru'u dya'utama'o oo idik-
inauda'u'o pidannao aidan nii pakowaadan ida'an mishi'o
wuru'u puparadan usha'apatan dau'an oia'o pu'ati.
17 Aizii aonaan an uabata'azon ĩparadan, pukowaada
baokopa pumin-mishidannao ati. Mazan aizii aonaan
an uabata'azon ĩparadan putaapa uruu na'apa putaapan
kawan mamishida-ka'o Tominkaru oo zaamaapauzonao tax
puraatannaa kawan."
18 "Õkowaadan unao ati mishi'o: Kanom aona'o unao
kashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-
kao aokazi ii. Kanom ukashaapanii da'a'a imi'i baara'a,
kashaapa-karu niizu aokazi ii.
19 Õkowaadan u'ati koshan: Na'apainim dya'utama'o unao,
una'apatan an unyukunuu na'apa kida utoriinapa kizi
dau'an da'a'a imi'i baara'a, õdaru Tominkaru sha'apatan nii
u'atizu.
20 Usha'apanum kau'an na'ian dya'utama'o oo idikin-
auda'u'o baokopatinpainao ĩmishidan idi õgaru, na'ia'o nii
Õgaru ĩtuma."

Pidan mawinipinaatapainao daua'o

* **18:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

21 Udauna'an Peter wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ukian
Jesus ati, “Naobanai, na'apauda'um nii õpowa'atan kida
õmarina'atan õ'inawuzu sha'apatanii oii kida'o õ'ati? Atii 7
di'iti?”
22 Jesus dako'atinuzu, ukian u'ati, “Aonaa 7 mani, mazan
ipai dono, usha'apata-kao kawana'ati.†
23 “Ukau'an kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: na'apa king pishainan kawan papoitorunao
ai ĩmawinipinaatapanii kida dau'an.
24 Usakada'akan ana'a naa papishainpan, bauda'apa'o
upoitoru na'aka-kao u'ida'ati dobata'o manawun puraata
umawinipinaatapanuz.
25 Wuru'u upoitoru aonaa upuraatan turuan ukawinip-
inaatan wuru'u umawinipinaatapaniaz. Uruu idi king dyuu-
dan naa usellii-kao paudaiaro na'iki paudainao tuma, na'iki
ipai usha'apauz kida, umawinipinaatapanii kawinipinaata-
kinao ni'i naa.
26 Sariapa udopian kowas wuru'u upoitoruz, uruu idi
ukodoru'ukan uawun baara imi'i baara iti king kanaapu
ati. ‘Puzaudapa'a naa zii shoman, õkawinipinaatan nii zii ipai
õmawinipinaatapanii kidaz,’ ukian u'ati.
27 Una'apan idi king kasha'ora-kidanuz, uruu idi uma-
rina'atan naa umawinipinaatapanii kida, na'iki kaiman
utaapadan umakon naa padapu iti.
28 “Aizii na'iki'o umako'okan wuru'u upoitoruz, uikoda
pamin-kaudinan mawinipinaatapa'o paugaru, aonaa
dobata'o manawun mani. Uzaamatanuz na'iki udyuku-
ruutanuzu, ‘Pukawinipinaata õ'ati pumawinipinaatapanuz
õgaru,’ ukian u'ati.
29 Uruu idi umin-kaudinan dopian kowas, ukodoru'ukan
ukanaapu ati. Ukian, ‘Puzaudapa'a naa zii shoman,
õkawinipinaatan nii pugaru.’
30 Aonaa mazan arawu nyukunuu na'apanu'u.
Mishi'oraiman ukaboota-kidan naa pamin-kaudinan
taraa-kizai iti, atii uipaian dono zii pakawinipinaatan
pamawinipinaatapanii.
31 “Ba'orainao poitoruinao tukapan idi usha'apatan
na'apa'o, tuukii ĩnyukunuu kasha'oran. Uruu idi ĩmakon King
di'iti na'iki ĩkowaada king ati ipai aimaakan usha'apatanii
kida dau'an.
32 Udauna'an King dapada-kidan wuru'u poitoruiz. King
kian u'ati, ‘Pugaru dikauda'o poitorui. Õmarina'ata pu'ai ipai
pumawinipinaatapanii õ'ai, pudopian idi puparadan õ'ati.

† **18:22** *Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-kao kawana'ati:* Greek paradan ida'an, 7 times 70 kii.

33 Aonaa mooko pukasha'ora-kidan pumin-kaudinan ka-
pam, õkasha'ora-kidan kawan pugaru?'
34 King to'oran tuukii, uruu idi ukaboota-kidan wuru'u
poitoruiz taraa-kizai iti, na'ii upataka'uta-kao atii ukawinip-
inaatan ipai pamawinipinaatapanii."

35 Udauna'an Jesus kian, "Na'apa'o nii õdaru aokazi
ia'oraz sha'apatan ipai unao ati, umamarina'atakan dono
unyukunuu ii u'inawuzu sha'apatanii dikauda'o u'ati."

19

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Mark 10:1-12)

1 Aizii Jesus ipaian dono'o naa pakakuwaapan na'ii,
umakon naa Galilee Baara iki, Judea Baara iti, Jordan Wa'o
baza itinpu'u di'itinapa.
2 Na'ii iriba pidannao da'ananuzu na'iki ukakuda kari-
nainao na'ii.
3 Pabi'i kida Phariseenao wa'atin u'ida'ati ĩtiwaa-
kidapa'ananuz. Ĩpishaanuzu kaikapa'a: "Wakakinaorinaa
taapada daonaiora muudan paudaiaro na'apa'oram dikin ii
karikaonan?"
4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa mooko uaitau-
zon Tominkaru Paradan saada-kariwaiz tawuru'u ukianuz,
usakadin-kizi iki Tominkaru toman daonaiora na'iki zun.
5 Na'iki Tominkaru kian, 'uruu idi daonaiora muudinan nii
padaru na'iki padaro ai ubauda'apatinan paudaiaro tuma.
Ukau'an dya'utamainaouz, bauda'apatinan nii.'
6 Uruu idi aonaa dya'utama'ora'a naa mani ĩdyaun, mazan
bauda'apa'ora'a naa. Kanom Tominkaru bauda'apatanii,
aonaa turuu pidan muudaaka-kidan."

7 Phariseenao pishaan Jesus koshan. Ĩkian, "Kanom nii
Moses kakinaori, kashaapan daonaiora muudan paudaiaro
pasaadan ida'an muudaaka-karu kaaritannaa?"

8 Jesus dako'atin, ukian, "Moses kashaapan umuudan
udaiaronao, usha'apanum kau'an kasha'apannaa u'ati
utominapa-kida-kinao ukashadamikin idi, mazan usakadin-
kizi iki, aonaa Tominkaru kashaapan na'apa'o.

9 Õkowaadan u'ati, na'ia'oram unao muuda'o paudaiaro
omashaapan pu'u kaiman utuma, udauna'an ukaudaiaron
ba'oran zun idi, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan ida'an."

10 Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, "Una'apan idi
kaikapa'a daonaiora kaudaiaron dau'an, kaiman zii mani
aonaa kaudaiaro-karu."

11 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa pidan nyukunuu
na'apan ipai pamashaapa'azon dau'u na'apa, kaiwuru'u up-
aradan kian kawana'ati, soo wunaou'u Tominkaru taaniaz
ĩ'ati ĩturuuda-kinaa nii, pamashaapan maudaiaro-daun.
12 Pabi'i kida daonaioranao, aonaa ĩkaudaiarouzon,
usha'apanum kau'an na'apa'o karikaonan ĩtominan makuuta-
kariwai kawanu'o ĩdyaun pashakatan di'iki'o; ba'orainao,
ĩmakuuta-kao idi'o aonaa ĩkaudaiaron; ba'orainao, ĩkaudina'azon
idi pa'an karikaonan Tominkaru ati. Kanom mashaapa'azon
na'apa, marii umashaapan na'apa.”

Jesus na'iki koraiziannao daua'o
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Udauna'an pidannao na'akan duusodi kidainao
koraiziannao Jesus ida'ati ĩaipan upishatan ĩdyaun, na'iki
utoriinapa-kidan ĩdyaun. Mazan Jesus tominapa-kidaniinao
mashaatan pidannao na'akainaouz ĩdyaun.
14 Una'apan pu'u mazan Jesus kian, “Marii koraiziannao
wa'atin õ'ida'ati, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun,
usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o pidan wuru'u
zaamata'oraz Tominkaru panyukunuu naobanaa nii.”
15 Ukau'an upishatan naa ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan
ĩdyaun. Udauna'an umakon naa na'iki.

Jesus kakinaopan daua'o
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Baukapaiman pa'ina'o daonaiora kaawan Jesus ida'ati.
Ukian, “Tiichaa, kanom kaimana'o õsha'apatan nii õikoda-
kinaa nii karikaonanu'o kakupa-karu?”
17 Jesus kian u'ati, “Kanom nii pupishaan õgaru kaimana'o
dau'an? Kaina'a bauda'apa kaimana'o, soo Tominkaru.
Puaipan dono karikaonanu'o kakupa-karu, puizo'ati
Tominkaru kakinaori kida.”
18 “Na'ia'oram kakinaorii kida,” daonaiora kian.
Jesus dako'atin, ukian u'ati, “Aonaa puzowia'ana'a pidan,
mana'a puba'orantapa'ana'a, aonaa pukoidapa'ana'a, aonaa
pumariidina'ana'a,
19 pumarainapa pudaru na'iki pudaro, na'iki pumarainapa
ba'oran pidan na'apa pumarainpinan kawan.”
20 “Õkoraidaonaan iki'o ipai õizo'atin uruu kida kakinaorii.
Kanoma'a naa õsha'apata powa'a?” pa'ina'o daonaiora kian.
21 Jesus kian u'ati, “Puaipan dono mishi'o pukaimanan,
pumako puselliinaka ipai pusha'apauz putaa kizi upuraatan-
naa pataka'utinainao ati. Na'apa kasha'apauzi'o nii pugaru
aokazi ii. Na'iki puda'ana'a naa õgaru.”

22 Aizii wuru'u pa'ina'o daonaiora abatan Jesus kian
kaikapa'a, tuukii ukasha'oran umakon na'iki, usha'apanum
kau'an umanawunu'o ukasha'apauzin wuru'u uruuz.
23 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
"Õkowaadan u'ati mishi'o: Kasha'apanna'o nii manawun
kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-kao.
24 Õkian powa'a koshan u'ati: Kasha'apanna'o nii man-
awun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-
kao, camel ka'iitan ai pamorotan akosa awun shaawata."
25 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi Jesus kian
kaikapa'a, tuukii manawun ĩdi'itinpan. Uruu idi ĩkian,
"Kanoma'o nii mooko turuu ukazannaatinan?"
26 Sariapa Jesus awunuupa'akan ĩ'idi'iti, na'iki ukian ĩ'ati,
"Kaiwuru'u kasha'apanna'o pidan ati, mazan Tominkaru ati
aonaa na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o nii."
27 Uruu dauna'an Peter paradan, ukian, "Putukapa, ipai
wawa'akan waaimaakanutu kida wada'anan idi pugaru.
Aizii kanoma'o ni'i naa waikoda wa'ati?"
28 Jesus kian ĩ'ati, "Õkian u'ati mishi'o: Daonaiora Aokazi
Iki'o umanawunu'o nii unaobanai-tinan diina'iti'i amazada
pa'inaada-kao dono'o naa. Na'apain uruu dono unao, 12
da'anpainaouz õgaru, naobanai-tina'o nii kapam. Na'iki uka-
zowautapan nii 12 Israel dani-daunnao donozinaa kida.
29 Aizii ipai pidannao wa'akainao padapu, wa'akainao
pa'inawuzunao oo padadakoonao, wa'akainao padaru oo
padaro oo paudainao oo pazakapun pada'anan idi õgaru, taa-
karu nii ĩ'ati powa'a'o zii udiri'in, pakasha'apauzin ai aka
kiwiitapa. Na'iki karikaonanu'o nii ĩmashaapan Tominkaru
tuma.
30 Mazan iriba pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, di-
ina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kao umanawunu'o nii. Na'iki pidan-
nao aona'o ĩtaapa-kao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i
umanawunu'o nii ĩtaapa-kao pa'an."

20

Kapaoriba'o kawinipinaatan daua'o papoitorunao

1 Jesus kian koshan, "Kaikapa'o wuru'u Tominkaru
naobanai-tinapanuz: kapaoriba'o naobanai kawan,
mako'oraz chaapi'ikiiman upidanaapa'anan kaudinainao
ni'o dau'an pa'ati.
2 Ukowaadan papoitorunao ati pakawinipinaatan nii
ĩdyaun bauda'apa wizi'i'o puraata,* bauda'apa'o kamoo
kaudin-karu kawana'ati. Ĩnyukunuu na'apan idi, uru'u naa
udyuudan ĩkaudina'anan papaoriba grape baawu iti.

* **20:2** *wizi'i'o puraata:* Greek paradan ida'an udakota-kao denarius.

3 Udauna'an 9 o'clock umakon koshan, uikoda market
ii baokoinao daonaioranao kadishitapan, aonaa kanom
ĩsha'apaapan.
4 Uruu idi ukian ĩ'ati, 'Umako ukaudina'an õpaoriba baawu
iti. Ukaudinan kawana'ati'o nii õkawinipinaatan unao.'
Ukau'an ĩkaudina'anan naa u'ati.
5 Aizii sakitapa kamoo na'apa koshan usha'apatan.
Udauna'an 3 o'clock, na'apa koshan.
6 Udauna'an 5 o'clock, umakon naa koshan market
iti. Kaina'a zii uikodan pidannao na'ii, aonaa kanom
ĩsha'apaapan. Sariapa upishaan ĩdyaun, 'Kanom nii una'an
da'a'a bauda'apa kamoo? Aonaa ukaudina'anan?'
7 Ĩkian u'ati, 'Aonaa mazan kanom zaamatan waunao kau-
dina'ana'o nii.' Uruu idi ukian ĩ'ati, 'Ukau'an umako ukaud-
ina'an õ'ati õpaoriba baawu ii.'
8 "Aizii kamoo tipitanin kapaoriba'o kian pafoomaanan
ati, 'Pudapada'a naa kaudinainao da'ati'i wakawinipinaata
kizi'i naa ĩdyaun. Kiwiitapa'o nii wakawinipinaatan
dawu'itiiniinao ĩsakadan pakaudinan, na'iki waipaian nii
kiwiitapainao ĩsakadan pakaudinan di'iti.'
9 Aizii kaudinainao 5 o'clock di'iki, kiwiin ĩkawinipinaata-kao.
Bauda'apa wizi'i'o puraata kida ĩzaamatan.
10 Ukau'an kiwiitapainao ĩsakadan pakaudinan zauda-kidan
dobata-kida'o nii pakawinipinaata-kao makaudin-kainao ai
bauda'apa kamoo. Mazan na'apa kida kapam ĩkawinipinaata-
kao, bauda'apa wizi'i'o puraata kida ĩzaamatan.
11 "Pazaamatan dauna'an papuraatan, ĩparada-paradaapan
ĩto'oradinan kapaoriba'o ati.
12 Ĩkian u'ati, 'Dawu'itiiniinao ĩkaudinan masakauda'u'o
ĩkaudinankan, bauda'apa hour sodi, mazan waunao bauda'apa
kamoo wakaudinan wabaiaapan wiicha'o kamoo, mazan
upu'u zii pukawinipinaatan ĩdyaun na'apa kida manawun
waunao kawan.'
13 Kapaoriba'o kian bauda'apa'o ati, 'Õpaonaru,
aonaa õkoidapan pugaru, puna'apatanii punyukunuu
õkawinipinaata'azon dau'an pugaru bauda'apa wizi'i'o
puraata bauda'apa'o kamoo.
14 Pumako'o naa pudapu iti, kaina'a'a naa puzaamatan
pupuraatan. Õaipan kawana'ati'o õkawinipinaatanuz
dawu'itiini'oraz ĩkaudinan, na'apa õkawinipinaatan kawan
pugaru.
15 Aonaa turuu mooko õsha'apatan õpuraatan na'apam
õaipan kawana'ati? Oo pukishauzin õkawinipinaatan idi
kaiman wunaou'u dawu'itiiniinaouz ĩkaudinan?' "
16 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an, "Pidannao
aona'o ĩtaapa-kao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i

umanawunu'o nii ĩtaapa-kao. Na'iki pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kao umanawunu'o nii.”

Idikinautan Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan (Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Aizii Jesus makon naa Jerusalem iti. Pamakopa-kizi an udapadan wuru'u 12 patominapa-kidaniinaouz pana'itinapu ba'orainao pidannao ai, na'iki ukian ĩ'ati.

18 “Wamakon wuru'u Jerusalem iti, na'ia'o nii Daon-aiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao patarubanao ati, faadaanao zowaunaanaouz, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. Na'iki ĩtaan nii uruu zowii-karu nii,

19 na'iki udauna'an ĩtaan nii uruu Gentilenao† ati. Ĩnaou'o ni'i naa dakoapa uruu, pabankiitinan ida'an udau'an na'iki ĩba'izian nii tuukii uruu. Udauna'an ĩtaukan nii uruu cross di'iti na'iki umawakan nii, mazan idikinauda'utan kamoo dauna'an, Tominkaru kadishita-kidan nii uruu kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.”

Daroi pishaan Jesus oaipan usha'apatan paaiapanii (Mark 10:35-45)

20 Uruu dauna'an James na'iki John daro, Zebedee daiaroz, kaawan paudainao daonaioranao tuma Jesus ida'ati. Sariapa okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu ati. Opishaanuzu, oaipan usha'apatan paaiapanii.

21 Jesus kian o'ati, “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”

Sariapa okian u'ati, “Õaipan pusakanata-kidan di'oraz õdainaou'u naobanai nii punaobanai-tinan dono. Marii pusakanata-kidan bauda'apa pudiwa'ora antanapu, na'iki ba'oran pu'ashabaron antanapu.”

22 Jesus tanawatinan daonaioranao na'iki ĩdaro di'iti. Ukian ĩ'ati, “Aonaa uaitapanii dau'ana'o mani wuru'u upishaanuz õgaru. Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?”‡

“Oo, waka'iitan nii,” ĩkian u'ati.

23 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o nii ubaiaapan õbaiaapan ni'oraz. Mazan kanoma'o nii sakanata õdiwa'ora antanapu na'iki õashabaron antanapu, aonaa turuu õsha'apatan, mazan õdaru aokazi ia'o minziiwata-kidanii wuru'u sakanata-kizaiz pazaamataniinao ati.”

24 Aizii 10 ba'orainao utominapa-kidaniinao abatan na'apa'oraz dau'u, tuukii ĩto'oran dya'utamainao ati, makonkainaouz padaro tuma.

---

† **20:19** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **20:22** *Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?* oo “Uka'iitan nii mooko utuzan wuru'u õtuzan ni'oraz baiaina-pa-karu koopo wazoo?”

25 Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun na'iki ukian
ĩ'ati, “Uaitapanii na'apam ba'oran pidannao zowaunaanao,
mamishida-kainaouz Tominkaru, waranuitapan papidanan-
nao ĩnaobanai-tinpan ida'an ĩ'ati.
26 Mazan unao, aonaa umashaapa'ana'a na'apa,
mishi'oraiman kanom aipa'o panaobanai-tinpan, marii
ukaudinan unao ati poitorui kawan.
27 Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai,
marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati.
28 Na'apa Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin
umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-
kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan
pidannao pa'oian ai umawakan ida'an.”

Jesus kakudan
dya'utam ishaawunnao
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ba'oran dono Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon
dono'o naa Jericho iki, iriba pidannao makon Jesus dawu'ati.
30 Aizii na'apain na'ii dya'utam ishaawunu'o daonaioranao
sakanatapan dunapo daawa ii. Ĩabatan idi Jesus dobatapan
kowaada-kao, uruu idi ĩkadakon. Ĩkian, “David Takaan-daun,§
waNaobanaa, pukamunan-kida waunao.”
31 Sariapa pidannao towauda'uan ĩdyaun, ĩdyuudan
ĩmashaadinan, mazan powa'a zii manawun ĩkadakon
diiwa'o ida'an. Ĩkian, “David Takaan-daun, wanaobanaa,
pukamunan-kida waunao.”
32 Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i, na'iki udapadan
ĩdyaun pa'ida'ati. Upishaan ĩdyaun, ukian, “Kanom uaipan
õsha'apatan u'ati?”
33 Ĩkian u'ati, “Wanaobanaa, waaipan pusaabaan waawun
watukapa kizi.”
34 Jesus kamunan-kida ĩdyaun, uruu idi upishatan ĩawun
kida. Sariapa ĩtukapa'akan amazada, na'iki ĩmakon naa Jesus
tuma.

21

Jesus konaukii-kida-kao ukaawan dono Jerusalem ati
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao maonapatan naa
Jerusalem iti, ĩkaawan Bethphage iti, wiizai Olive Naawa
ia'oraz. Na'iki'i naa udyuudan dya'utam patominapa-
kidaniinao pa'ua'ati.

---

§ **20:30** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

2 Ukian ĩ'ati, “Umako wakanaapu ia'oraz wiizai di'iti.
Na'ia'o nii uikodan ko'idinpa'o chaakashi,* kaina'a'o nii
odani ko'idinpa'o kapam odazaba'a. Ubuzuuta ĩdyaun na'ii,
udauna'an una'akan ĩdyaun õ'ida'ati.
3 Pidan pishaan an unao kanom nii una'akan ĩdyaun,
‘Naobanai aipan ĩdyaun,’ ukii u'ati. Sariaapa'o nii utaapadan
una'akan ĩdyaun.”
4 Na'apa'oraz Tominkaru prophetin kuwaa mishiin-kina'a
naa. Ukianuz:
5 “Pukowaada Zion iainao pidannao† ati.
‘Utukapa king, unaobanaa, wa'atin u'ida'ati.
Aonaa u'atadinpan, chaakashi barau an uwa'atin,
pa'ina'o chaakashi uzaidapan.’ ”
6 Udauna'an tominpainao, udyuudaniinaouz makon, na'iki
ĩsha'apata ipai na'apa Jesus dyuudan kawana'ati.
7 Ĩna'akan chaakashi paudani tuma, na'iki ĩtaan
pakamichan kida utabanaa nii, uru'u naa Jesus zaidanuzu.
8 Iriba pidannao, makopainao Jesus tuma, kadamaradan
pakamichan kida dunapota. Ba'orainao dukutan pu'u ata-
mun waoda kaanaba sodi kida'a, ĩmuudan kidaz dunapota
Jesus mako kizi nii.
9 Iribainaouz pidannao makopainao u'ua'ati, na'iki
udawu'ati, kadakoinaanan konaukii diiwa'o ida'an. Ĩkian,
“Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun dau'an.
Marii Tominkaru kaimanan, di'oraz Naobanai ati'o,
kaawa'oraz uaipan kawana'ati.
Wakonaukii-kida Tominkaru aokazi ia'oraz.”
10 Jesus morotan dono'o naa Jerusalem iti, tuukii na'iainao
pidannao di'itinpan udau'u. Uruu idi ĩkian Jesus dau'an,
“Kanom wuru'u uruuz?”
11 Sariapa Jesus tumainao kian ĩ'ati, “Jesus wuru'u, uruu
Nazareth san, Galilee Baara iki'o prophet.”

Jesus makon Tominkaru Dapu iti
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Udauna'an Jesus kaawan Tominkaru Dapu iti. Na'ii
uwaataabi'ian selliipainao kida uzainao na'iki toriipainao
kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Udorau-kidan
shakataaka-kidauzonao puraata miisan‡ kida, na'iki selli-
ipainao wakokoonao taba kida.
13 Ukian ĩ'ati, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian, ‘Õdapu
dakota-kao nii toriinapa-kizai dapunaa nii, mazan unao ukai-
waapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.’ ”

---

* **21:2** *chaakashi:* English ida'an, donkey. † **21:5** *Zion iainao pidannao:* Jerusalem sannao, oo ipai Israelitenao. ‡ **21:12** *miisa:* English ida'an, table.

14 Na'ii Tominkaru Dapu ii, ishaawunnao na'iki machi'ika-
kainao kaawan Jesus ida'ati. Ukakuda ipai ĩdyaun.
15 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, tuukii ĩto'oran na'iki ĩkashanau-kidan Je-
sus patukapan idi Jesus sha'apatan konaunama'o na'iki
umanawun kida'o aimaakan, na'iki paabatan idi koraizian-
nao kadakoinpan Tominkaru Dapu ii aka. "Wakonaukii-kida
Tominkaru, David Takaan-daun§ dau'an," ĩkian.
16 Uruu idi ĩpishaan Jesus. Ĩkian, "Puabatanii na'apa'oram
koraiziannao kadakoinpan pudau'an?"
"Oo, õabata," Jesus kian ĩ'ati. "Aonaa mooko uaitau-
zon na'apa'o dau'u Tominkaru Kaaritan ida'a? Ukianuz,
'Putominapa-kidanii koraiziannao sodi kida aitapa'o nii
pakonaukii-kidanuz.' "
17 Uruu dauna'an umakon naa ĩ'ai, umakon na'iki
patominapa-kidaniinao tuma uda'awu'anan Bethany iti.

Fig kadunaa mawakan
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Ba'oran chaapi'iki Jesus kiwan naa patominapa-
kidaniinao tuma Jerusalem iti. Pakiwapa-kizi an uzamazin
naa.
19 Utukapa fig kadunaa dunapo daawa ii. Sariapa umakon
na'iti utukapa'azon ukaakan, mazan aonaa bauda'apa uiko-
dan u'aka, soo uanaba pa'idiwaru. Uruu idi ukian fig
kadunaa ati, "Aizii marii aonaa na'apainim pukaakauzon
powa'a." Una'apan idi, masha'apakii fig kadunaa mariri'ikan
na'iki umawakan naa.
20 Kaimanaiman utominapa-kidaniinao tukapan na'apam
atamun mawaka'akan kadimana'o ida'an, na'iki tuukii
ĩdi'itinpan udau'u. Uruu idi ĩpishaan Jesus. Ĩkian u'ati,
"Na'apa'oran naa fig kadunaa mawaka'akan kadimana'o
ida'an manawun?"
21 Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishi-
dan an kaimanaiman, aonaa umamishidakan bii an mani,
uka'iitan nii usha'apatan powa'a zii õsha'apata'aka nii ai.
Turu'o nii ukian midukuo ati, 'Midukuo, puzikadin di'iki'i
paran baoko iti.' Na'apa'o nii usha'apatinan u'ati.
22 Ukau'an taa-karu nii u'ati upishaanii utoriinpan ida'an
Tominkaru ati, umishidan an õgaru."

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

---

§ **21:15** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

23 Aizii Jesus kaawan naa powaa ati Tominkaru Dapu iti. Utominapa-kidan pu'u pidannao na'ii, faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaawan na'iti u'idi'iti. Ĩpishaanuzu, ĩkian, "Kanom aipan ati'o pusha'apatan kaikapa'oraz aimaakan kida'a? Kanom dyuudanii pusha'apatan na'apa kida'o?"

24 Jesus kian ĩ'ati, "Ukowaada õ'ati bauda'apa'o aimaakan dau'u õpishaan an unao. Ukowaadan an õ'ati, õkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'i õsha'apatanuzu na'apa kida'o aimaakan."
25 Uru'u naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Kanom aipan ati'i John chikaawunuupauzon pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidannao aipan ati'o?"

Sariapa ĩparadan pa'atiaaka kida Jesus pishaanii dau'an. Ĩkian, "Wakian dono u'ati Tominkaru aipan ati'o John chikaawunuuapanuz pidannao, sariaapa'o nii ukian wa'ati, 'Kanom nii mooko aonaa umishidanuzu.'
26 Aizii wakian an 'pidannao aipan ati'o,' mazan watarii panaadon pidannao sha'apatan nii waunao dikauda'o ida'an, usha'apanum kau'an ipai pidannao mishidanii John, Tominkaru prophetin uruu."
27 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan," ĩkian.

Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an aona'o nii õkowaadan u'ati kanom aipan ati'o õsha'apaapan di'oraz aimaakan kida'a."

Di'itinapa-kinai kuwai dya'utama'o daniinao daua'o

28 "Na'apam u'itiiman," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan, dya'utama'o udainao daonaioranao. Umakon kiwi-ini'o paudani di'iti, na'iki ukian u'ati, 'Õdani, pumako pukau-dina'an aizii õpaoriba grape baawu iti.'
29 Udani dako'atin uparadan. Ukian, 'Aonaa õkaudina'azon.' Mazan udauna'an udi'itinpan sariapa upana'adan panyukunuu, uru'u naa ukaudina'anan padaru paoriba grape baawu iti.
30 Aizii udaru makon naa udawu'ichan di'iti'i naa. Na'apa koshan udyuudanuzu. 'Õmakon nii õkaudina'anan,' ukian pa'an padaru ati. Mazan upu'u, aonaa umakon ukaud-ina'anan.
31 Na'ia'oram udani u'itiiman sha'apata'o padaru aia-panii?"

"Kiwiini'o udani usha'apata padaru aipan kawana'ati," ĩkian u'ati.

Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan u'ati mishi'o, zaamaapauzonao
tax puraatannaa na'iki zunnao kaminshu'u-shoronao,* kiwi-
ita'a naa ĩdyaun unao ai Tominkaru naobanai-tinan di'iti.
32 Usha'apanum idi John Chikaawunuupauzo kaawankan,
utukapa-kidankan na'apam tanawatin-karu mashaapa-karu
kaimana'o di'iti Tominkaru ati, upu'u aonaa umishidanuzu.
Mazan zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki zunnao
kaminshu'u-shoronao, ĩmishida uruu pa'an. Unao, utuka-
pan pu'u zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki zunnao
kaminshu'u-shoronao tanawatinan pa'oian ai, mazan upu'u
zii aonaa utanawatina'azon u'oian ai.”

Dikauda'o pidannao taapa'o
grape baawu
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 “Uabata ba'oran di'itinapa-kinai kuwai koshan,” Jesus
kian. “Baukapaiman kaina'a pidan paowan paoribai grape
baawu pa'amazadati di'ii. Ukorarata awauta wuru'u pa-
paoriba baawuz. Udauna'an ukichadan ka'unaru dadara'o
baara'a, grape uu sararoo-kizinao nii. Udauna'an utoman
dokoa'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao nii.
Udauna'an utaan naa grape baawu pidannao ati, ĩawunuutapa
kizi zii u'atizu. Uru'u naa umakon naa ba'oran wiizai iti.
34 “Grape ozokan kawana'ati'i naa, udyuudan
papoitorunao wunao di'iti'i awunuutapainaouz papaoriba
grape baawu, ĩna'anan naa uka'idiwaun-kinaa nii papaoriba
aka winipinaa idi.
35 Mazan uzaamataniinaouz awunuutapa'o nii papaoriba
grape baawu zaamatan upoitorunao, ĩba'iziautapa
bauda'apa'o, ĩzowii ba'oran, na'iki ĩbowautapa kuba idi
ba'oran.
36 Udauna'an udyuuda papoitorunao na'iti ĩ'idi'iti koshan.
Powa'a zii ĩiriban kiwiitapa'o padyuudaniinao ai. Na'apa ki-
wiitapa'o kawan koshan awunuutapainao upaoriba baawu
sha'apatan ĩdyaun.
37 “Dawu'itin, udyuudan naa paudani ĩ'idi'iti. Ukian pau-
dani dau'an, ‘Ĩmanawuntapan nii pa'an õdani.’
38 “Mazan awunuutapainao upaoriba baawu tukapan ka-
paoriba'o dani'i naa kaawan pa'ida'ati. Sariapa ĩkian, ‘Di'i naa
kapaoriba'o dani. Uru'o nii wuru'u kaidiwau'oraz padaru
di'iki upaoriba baawu idi. Baushaa, wazowii uruu, wazaa-
mata kizi wuru'u u'idiwau ni'oraz.’
39 Uruu idi ĩzaamata'akan na'iki ĩkozoota'akanuz paoribai
baawu iki, na'iki ĩzowian naazu.

---

* **21:31** *zunnao kaminshu'u-shoronao:* ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaa-
pa-kidinan dikin ii.

40 “Aizii kapaoriba'o kaawan dono'o naa powaa ati,
na'apam nii usha'apatan pazaamataniinao awunuutapa'o
nii papaoriba baawu?” Jesus kian.
41 Kazowautapainao pidannao dako'atin Jesus paradan.
Ĩkian, “Upataka'utan nii na'iki uzowian nii wuru'u oiainaouz
pidannao. Udauna'an utaan nii papaoriba baawu ba'oran pi-
dannao ati, kaimana'o nii pa'an ĩawunuutapanuzu. Ĩnaou'o ni'i
naa kaiman ĩtaan u'idiwau nii upaoriba aka di'iki, upaoriba
kaakan dono.”
42 Jesus kian ĩ'ati koshan, “Aonaa mooko uaitauzon saada-
kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'orazu'u?
‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.’†
43 “Ukau'an õkowaadan u'ati, kazata-kao nii uwiizi ni'o
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki utaa-kao nii pi-
dannao ati kaimanainaouz ĩsha'apainpan Tominkaru aipan
kawana'ati.
44 [Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii
tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan
paawa ati, ipai'o nii u'idon.”]‡
45 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao
abatan Jesus kowaadan kuwai kaikapa'a, ĩaitapa wuru'u
kuwai kidaz ĩnao dau'ana'o wuru'u.
46 Uruu idi ĩtiwaan pazaamatanuzu, mazan tuukii ĩtarian pi-
dannao ai, usha'apanum kau'an pidannao kian Jesus dau'an,
Tominkaru prophetin wuru'u uruuz.

22

King taapan aroapa-karu paudani mazidan ati
(Luke 14:15-24)

1 Udauna'an Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai kida
ida'an koshan pidannao ati. Ukian.
2 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:
na'apa king minziiwata-kidan kawan umanawunu'o aroapa-
karu paudani mazidan ati.
3 Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, udyuudan naa pa-
poitorunao dapada-kariwainao pidannao di'iti ĩwa'ati kizi'i
naa aroapa-karu ida'ati, mazan aonaa ĩwa'ati'izon.
4 Uruu idi udyuudan ba'oran papoitorunao dapada-
kariwainao di'iti koshan. Ukian papoitorunao ati,

† **21:42** Psalm 118:22-23 ‡ **21:44** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

‘Ukowaadanka'a naa dapada-kariwainao ati, ipai'i naa
õminziiwa-kidan aroapa-karu da'a'a. Õzowii-kida'a naa kakiwin
kida'o õ'uza tapi'izanao, ukau'an marina'a naa ĩwa'atin
kadiman.’
5 Ukowaada-kaoa'a naa dapada-kariwainao ati, mazan
aonaa ĩtaan panyukunuu ati padapada-kao. Usha'apanum
idi kaina'a ĩsha'apata'azoonii kida pa'ati: bauda'apa'o
mako'ozon pazakapun iti; ba'oran papuraataapauzon
dau'ati.
6 Aizii ba'orainao zaamatan wuru'u poitoruinaouz,
ĩantamikitan ĩdyaun na'iki ĩzowii wuru'u king poitorunaouz.
7 King to'oran tuukii, uruu idi udyuudan pasoldyaannao
na'iti ĩzowii ipai zowiainaouz upoitorunao, na'iki ĩkawaoda
zowii-mikinao mashaapa-kizi donoi.
8 “Uruu dauna'an king dapadan ba'oran papoitorunao
na'iki ukian ĩ'ati, ‘Aizii mazida'o aroapa-kinaa ni'o, ipai'i
naa uminziiwa-kida-kao, mazan õdapadaniinao, ĩtukapa-kida
ĩmawa'ati'izookan ida'an, aonaa ĩturuan pawa'atin.
9 Ukau'an umako pidan iriba-kizi iti, udapada kizi ipai pi-
dannao uikodan kawana'ati, ĩwa'ati kizi mazida-karu aroapa-
kida-kao ida'ati.’
10 Uruu idi poitoruinao makon di'iti kida'a pidan iriba-
kizi iti. Ĩdapada iriba pidannao paikodan kawana'ati.
Sha'apa'oram karikaonan pidan, kaimanainao na'iki
dikaudainao, mazan iriba ĩikodan pidannao, ĩpaidada kabaun
nazoo wuru'u aroapa-kizaiz.
11 “Aizii King tukapa'anan padapada-kidaniinao. Utukapa
bauda'apa daonaiora na'ii, aona'a ukaiwadapan mazida-
karu di'iti'o daara.
12 Uruu idi King kian u'ati, ‘Õpaonaru, na'apa'oram pumor-
otan da'ati'i pumakaiwadapakan pu'u mazida-karu di'iti'o
daara?’ Aonaa na'apam daonaiora kian u'ati. Umaparadani-
ita'akan.
13 Udauna'an king kian papoitorunao ati, ‘Udodoo uruu
na'iki ukaboota uruu paniba iti maruta'o-karu iti. Na'ii
zaadin-karu nii tuukii, na'iki pidannao kuzowan nii paudako
padopian idi.’ ”
14 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an kaikapa'a:
“Iriba'o nii pidannao dapada-kao padamata, mazan
masakauda'u'o nii ĩzaamata-kao.”

Jesus pishaa-kao tax kawinipinaapa-kao dau'u
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Uruu dauna'an Phariseenao makon naa ĩparadaaka'anan
pa'atiaaka. Ĩdi'itinpa'anan na'apam nii pazaamatan Jesus
uparadan ida'an.

16 Pana'apainpan idi ĩdyuudan patominapa-kidaniinao,
Herod pidanannao tuma Jesus di'iti. Aizii dyuuda-
kariwainao kian Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa pugaru
kaimana'o, mishi'o puparadan. Putominapa-kidan pidannao
kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki na'apa kida
putaapan pidannao, aonaa na'ia'oram umanawunu'o nii
ba'oran ai.
17 Aizii pukowaada wa'ati, kaimana'o mani wataanuzu tax
puraatan naobanai Caesar ati,* oo aonaa ukaimanan?”
18 Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan oii, uruu idi ukian ĩ'ati,
“Unao, utaapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Kanom
nii utiwaan uzaamatan õgaru õparadan dikin ii?
19 Uaida-kida mooko õ'ati puraata ukawinipinaata-kinaaz
tax.” Ĩna'aka u'ida'ati wuru'u puraataz.
20 Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, “Kanom dikin wuru'u,
na'iki kanom uu wuru'u saada-kariwaiz puraata ida'a?”
21 “Naobanai Caesar” ĩkian ĩdako'atinuzu.
Udauna'an ukian ĩ'ati, “Utaa ukau'an Caesar ati kanom
wuru'u Caesar idiwau kidaz. Aizii Tominkaru ati utaa
Tominkaru idiwau kida.”
22 Ĩabatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii ĩdi'itinpan na'iki
ĩmakon naa u'ai.

Jesus pishaa-kao mawakainao kadishitan dau'an
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Na'apain uruu dono pabi'i kida Sadduceenao kaawan
Jesus ida'ati. Ĩnao aonaa ĩmishidan kakupa-karu nii mawaka-
karu dauna'an.
24 Ĩpishaanuzu. Ĩkian u'ati, “Tiichaa, Moses kian wa'ati, daon-
aiora mawakan dono, aona'o zii udani nii, marii u'inawuzu
zaamatan udaiaro-daun paudaiaro nii. Uruu ida'ana'o nii
mawaka'o u'inawuzu kaudanin.
25 Aizii dii mani kaina'a pidan 7 udainao daonaioranao.
Ĩtuuniz mazidan, mazan umawakan paudairo ai aonaa zii
udani nii, uruu idi udawu'iti'o u'inawuzu daiaroitapan naa
oroo.
26 Na'apa koshan umawakan o'ai. Udauna'an ba'oran
u'inawuzu mazidan otuma, mawaka koshan o'ai. Atii na'apa
ipai ĩmawakan. Ukau'an ipai 7 ĩdyaun daiaroitapan oroo.
Mazan aonaa bauda'apa'o kaudanin otuma.
27 Dawu'itin uru'u naa zunaaba mawakan naa kapam.”
28 Aizii ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Aizii pidannao kadishita-
kida-kao dono pamawaka-kizi iki, na'ia'oram nii daiaroitapa
oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazida'o
õtuma?”

---

* **22:17** *Caesar:* tuubaru'o naobanai Rome ia'o.

29 Jesus dako'atin ĩdyaun. Ukian, “Upozawatan kaiwuru'u
umaaitapakan idi saada-kariwaiz Tominkaru Paradan na'iki
aonaa uaitapan Tominkaru ma'ozakan.
30 Mawakainao kadishitan dono, aona'o ni'i naa kaudaiaro-
karu na'apain, mazan na'apa'o nii angelnao aokazi iainao
kawan ĩdyaun.
31 Aonaa mooko uaitapan na'apam Tominkaru Paradan
kian kadishita-karu dau'an mawaka-karu di'iki?
32 Tominkaru kian, ‘Õgaru wuru'u Abraham, Isaac na'iki
Jacob Tominkarunuz.’ Ukau'an aonaa mawakainao pidan-
nao Tominkarun mani uruu, mazan kakupainao pidannao
Tominkarun.”
33 Pidannao abatan idi Jesus tominapa-kidan kaikapa'a,
tuukii ĩdi'itinpan utominapa-kidanii kida dau'an.

Umanawunu'oraz manawun Tominkaru kakinaori
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Aizii Phariseenao abatan idi aonaa Sadduceenao aitapan
na'apam naa pakian powa'a Jesus ati, utominapa-kidan idi
kaimana'a naa manawun, sariapa ĩbaokopatinan.
35 Na'iki bauda'apa ĩiriban tiichaapauzo Moses kakinaori
dau'u pishaan Jesus, patiwaa-kidapa-kinaa niizu.
36 Ukian u'ati, “Tiichaa, na'ia'oram dii manawun
umanawunu'o kakinaorii?”
37 Jesus kian u'ati, “ ‘Pumarainapa tuukii Naobanai
puTominkarun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii,
na'iki ipai pudi'itinpan ida'an.’
38 Uruu wuru'u umanawunu'oraz manawun kakinaorii.
39 Ba'oran kakinaorii, udawu'ati'o umanawunun,
kaikapa'ora'a: ‘Pumarainapa ba'oran pidan na'apa
pumarainpan kawan punanaa.’
40 Ipai Tominkaru kakinaori kida Moses ida'ana'oraz utaa-
kao, na'iki kakinaorii prophetnao tominapa-kidanii kida,
zaamatinpan patumaaka wuru'u ida'ati'i dya'utama'oraz
kakinaorii.”

Kanom dani wuru'u Christ
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Phariseenao kasaba'ukinpan pu'u, Jesus pishaan ĩdyaun
kaikapa'a:
42 “Na'apam ukian Christ† dau'an? Kanom takaan-daun
uruu?”
“David takaan-daun,” ĩkian u'ati.
43 Jesus kian ĩ'ati, “Mazan kanom nii mooko Tominkaru
Doronaa aipan ati David dakotan uruu paNaobanaa nii.
Ukianuz da'i u'ati:

---

† **22:42** *Christ:* Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

44 ‘Naobanai Tominkaru kian õnaobanaa ati,
pusakanata da'a'a õdiwa'ora antanapu
atii õwaranuita-kidan putarubanao ipai pukidiba waranu
ati.’
45 Aizii David dakotan pu'u uruu paNaobanaa nii, na'apam
naa mooko utakaan-daun wuru'u uruuz?”
46 Aonaa na'ia'oram aitapa'o nii na'apam naa pakian
powa'a Jesus ati. Na'iki uruu dauna'an aonaa kanom ka'iitan
naa papishaan powa'a uruu.

23

Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u (Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 Udauna'an Jesus paradan pidannao ati baokopa
patominapa-kidaniinao tuma.
2 Ukian “Wuru'u tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
na'iki Phariseenao kakinaopan Tominkaru taanii Moses ati'o
kakinaorii di'iki'o.
3 Ukau'an uizo'ati na'iki usha'apata ĩkowaadapanii kida
kawana'ati, mazan aonaa utamakapa'ana'a ĩkaduz kida.
Usha'apanum kau'an aonaa ĩsha'apatinan pakowaadanii
kakinaorii kida kawana'ati.
4 Ĩdobatadan powa'a zii kakinaorii kida, aona'a naa pi-
dannao ka'iitan pasha'apatinan ukawana'ati, mazan upu'u
aonaa ĩkaminka'utan ĩdyaun, aonaa masakauda'u.
5 Ipai aimaakan ĩsha'apatanii kida, soo ĩaipan pidannao
tukapan, na'iki ĩaipan pa'atadapa-kao. Na'iki udaru kida'a
naa ĩtoman saada-kariwai Tominkaru Paradan mashaapa-
kizi kida, ĩkaiwadauzonii kidaz patawu'u na'iki paanoba kida
ida'a.* Ĩkamichan ziishinaa kida, dawuu ĩtoman kida kapam.†
6 Kaiman ĩ'ati pataapa-kao udaru'o pidan nii aroapa-kizai
ii aka, na'iki ĩnaudapa pasakanatan umanawunu'o tabai ida'a
synagogue kida di'ii.
7 Kaiman ĩ'ati pataapa-kao umanawunu'o nii market ii
pidannao iriba-kizi ii aka. Na'iki ĩnaudapa padakotapa-kao
Tiichaa kii.
8 “Aizii unao, aonaa udakota-kidina'ana'a Tiichaa nii,
usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa utiichaan, ipai unao
na'apa kida'o pa'an uiribannao tuma.
9 Aonaa udakota'ana'a pidan da'a'a imi'i baara'a'o ‘wadaru’
kii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa udaru, uruu
aokazi ia'oraz pa'an.
10 Aonaa utaapada'ana'a udakota-kao naobanai nii,
usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa unaobanaa, uruu
Christ.

---

* **23:5** Deuteronomy 6:6-8 † **23:5** Numbers 15:37-41

11 Kanom manawun-tina'o pakazowautapan ida'an unao,
marii ukaudinan unao ati.
12 Na'ia'oram pidan umanawun-tinpa'o, waranuita-kao
nii uruu. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o,
Tominkaru toman nii uruu umanawunu'o pidan nii."

Kasha'ora'o nii Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baiaapan
(Mark 12:40; Luke 11:39-52; 20:47)

13 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taap-
inpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uawautapan pidannao
morota'azon Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. Mazan
unao, na'apa, aonaa umorotan na'iti, na'iki aonaa utaapadan
pidannao morotan, tiwautinainaouz padamata pamorotan
na'iti.
14 [Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao,
taapinpainao karikaonan kaimana'o nii. Ukashadapan
zunnao mawaka'o ĩdaiarunao, na'iki ukazatan ĩdapu na'iki
ĩsha'apauz kida. Mazan uaipan idi utaapa-kao kaimanainao
nii, uruu idi utoriinpauzon tomunu'iki kida. Una'apan idi
powa'a'o nii zii upataka'uta-kao.]‡

15 "Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao,
taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Umakon munapo
atii utarauka paran uzaamata'azon idi bauda'apa saba'o
pidan mishidapa'o nii ukakinaori kida. Udauna'an
utominapa-kidan naazu, powa'a zii udikaudan unao ai,
kaboota-karu nii tikazi wu'iti.
16 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao
ishaawunnao, na'akapa'o pidannao. Ukian, 'Pidan dakota'o
Tominkaru Dapu uu paparadan mishida-kinao nii, aona'o
nii usha'apan umasha'apatakan anaz, mazan na'ia'oram
pidan dakota'o gold, Tominkaru Dapu ia'oraz, paparadan
mishida-kinao nii, marii usha'apatan pakowaadaniaz
mishi'o pasha'apata'azon.'
17 Unao maaitapin-ka'o ishaawunnao, kanom powa'a'o zii
umanawunun, wuru'u gold, oo Tominkaru Dapu saabaa'oraz
gold kaimana'o nii?
18 Unao kian, 'Na'ia'oram pidan dakota'o altar paparadan
mishida-kinao nii, aona'o nii usha'apan umasha'apatakan
anaz, mazan na'ia'oram pidan dakota'o taa-kariwai

‡ **23:14** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

kawaoda-karu nii altar paawa'a paparadan mishida-
kinao nii, marii usha'apatan pakowaadaniaz mishi'o
pasha'apata'azon.'
19 Unao ishaawunnao! Kanom powa'a'o umanawunun,
taa-kariwai altar paawa'a oo altar, saabaa'oraz taa-kariwaiz
kida kaimana'o nii?
20 Ukau'an pidan dakota'o altar paparadan mishida-kinao
nii, udakotan altar na'iki ipai upaawa'a'o kapam wuru'u.
21 Aizii pidan dakota'o Tominkaru Dapu papaparadan
mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru Dapu uu na'iki
Tominkaru kapam wuru'u paparadan mishida-kinao nii,
Tominkaru mashaapan idi na'ii.
22 Pidan dakota'o aokazi paparadan mishida-kinao nii,
udakotan Tominkaru taba na'iki sakanatapa'oraz upaawa'a
kapam wuru'u.

23 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao
Phariseenao! Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i!
Utaa 1/10 ipai wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba
sodi kida di'iki. Mazan unao, umarina'atan usha'apatan
kaiman-karu, kamunan-karu, na'iki mishida-karu. Uruu
kida kaimana'o manawun kakinaorii umanyukunuutaniaz.
Usha'apatina'oraz mani padamata ipai ukakinaorinaa kida
kawana'ati.
24 Unao, u'ishaawunnao na'akapan kawanu'o
papidanannao. Mishi unao uzaudinauzonii udyokorautan ai
masakauda'u kaniriba'o utuzan ni'o di'iki, upu'u zii mazan
aonaa uaitapan udyokorautan udaru'ora'a naa aimaakan
kawaro kawanu'o u'udarun.

25 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taap-
inpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uchikaan ukoopon na'iki
uparaapin, aonaa ukaniriban uaidinpan pabarau iki kida,
mazan unazoo kida paida kaniriba'o idi. Na'apa'o unao,
upaidadina'o dikauda'o idi, uaipan ida'an uzaamatan ipai
aimaakan u'ati'o nii karikaonan.
26 Unao ishaawunnao Phariseenao, uchikaa kiwiitapa
ukoopon na'iki uparaapin nazoo kida, uruu idi ubarau kida,
aona'o ni'i naa ukaniriban kapam.

27 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taap-
inpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'apa unao mawaka'o
kinnaa zichida-kao kawan baraka'o idi. Konaunam uaidin-
pan, mazan unazoo paida mawaka'o pidannao niwa'uz idi,
na'iki kaniriba'o, dyupusha kida'o idi.

28 Na'apa'o kapam pidannao tukapan unao, kaimana'o
kawan, mazan unyukunuu ii, oia'o unao, taapinpainao
karikaonan kaimana'o nii.
29 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taap-
inpa'azoinao kaimanainao nii kaikini'i. Utoman kaiman kida
Tominkaru prophetinnao baaranaa nii, na'iki kaimanainao
pidannao baaranaa nii, kaiman ukonaunamadan kidaz.
30 Aizii ukian, 'Wamashaapan dono mani kotua'a naa
wadokozu-daunnao mashaapankan dono, aonaa mani wa-
zowian Tominkaru prophetinnao ĩnao kawan.'
31 Ukau'an uaipan ati ukainaabainan, unao wuru'u zowii-
mikinao takaan-daunnaouz.
32 Ausha'a naa, uipaida'a naa usha'apatan udokozu-
daunnao sakadaniaz naa pasha'apatan oii kida'o."
33 Jesus kian koshan ĩ'ati, "Unao kowazaznao oia'o man-
awun na'iki unao kowazaz dainao. Na'apam nii ukazannaati-
nan ukaboota-kao ai Tuubaru'o Tikazi wu'iti?
34 Ukau'an õdyuudan nii u'idi'iti prophetnao, aitapaaba'o
pidannao na'iki tominapa-kida'o nii pidannao Kaimana'o
Kuwai dau'u. Mazan uzowian nii pabi'i kida ĩdyaun utauka-
kidan ida'an ĩdyaun cross di'iti. Ba'orainao uba'izian nii
synagogue kida di'ii. Na'iki umakon nii uantamikita'anan
kidoopainao ba'oran donoi iti kida.
35 Uruu idi unaou'o nii kabaiaapan ipai wunao zanna'a
Tominkaru pidanannao zowii-kariwainao kidaz. Abel
kaimana'oraz pidan zowii-kao di'iki, atii Zechariah
Berechiah dani zowii-kao di'iti. Uruu unao zowianiaz,
Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao
sakoda'a.
36 Õkowaadan u'ati mishi'o, ipai wuru'u dikauda'o
sha'apatauzo-kariwaiz kida, unao kai'oraz pidannaou'o
ni'i naa pataka'uta-kao udikin ii ĩwinipinaa nii."

Jesus kasha'oran tuukii Jerusalem dau'ati
(Luke 13:34-35)

37 Jesus kian, "Oo Jerusalem, Jerusalem. Pu'ida'ainao
pidannao zowia'oraz prophetnao na'iki zowia'oraz pabooan
ida'an kuba idi dyuuda-kariwai pidannao kakuwaapan
pu'idi'iti. Karikaonanu'u da'i padamata õaipan õkazannaatapan
pu'ida'ainao pidannao, na'apa kuruku kazannaatapan
kawan paudainao pakutuba kida waranu'u. Mazan aonaa
putaapadan õkazannaatan ĩdyaun.
38 Putukapa, Tominkaru wa'akan padapu, aona'o nii
kanom puzannaa nii.
39 Aizii õkowaadan pu'ati, aona'o nii powa'a putukapan õgaru
atii kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'apaini'o nii pukian 'Marii

Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.' "

24

Jesus kowaadan na'apam nii amazada sha'apan
(Mark 13:1-13; Luke 21:5-19)

1 Udauna'an Jesus koditan naa Tominkaru Dapu iki, na'iki umakopan pu'a'a naa, utominapa-kidaniinao tukapa-kidan u'ati wuru'u kabaun kidaz Tominkaru Dapu ia'oraz, na'apam utoma-kao udaru na'iki konaunam.
2 Jesus kian, "Utukapa ipai wuru'u kabaun kidaz. Õkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii bauda'apa kuba mashaapan papaawa atiaaka kida na'ii, ipai'o nii ukaboobi'ii-kao."
3 Udauna'an Jesus sakanatapan pu'u Olive Naawa ii, utominapa-kidaniinao wa'atin ĩnao pa'idiwaru u'ida'ati. Ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati na'apainim nii kaiwuru sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa kainaabata'o nii puwa'atin na'iki di'oraz amazada ikodan patokon?"
4 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudin pa'i, aonaa umariidapa-kidina'ana'a pidannao ati.
5 Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao kaawan, ĩkian nii, 'õgaru Christ,'* na'iki ĩmariidan nii iriba pidannao.
6 Uabatan nii mizaataaka-karu kida dau'an na'iki kadakotin-karu nii mizaataaka'azoo-karu kida dau'an, mazan aonaa utaria'ana'a. Na'apa kida'o aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa amazada ikodan zii mani patokon wuru'u.
7 Bauda'apa'o wiizai iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran wiizai iki'o pidannao tuma, na'iki bauda'apa'o donoi iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran donoi iki'o pidannao tuma. Zamazi kaawan nii, na'iki ipai amazada kawana'ati kaina'a'o nii kichana'iki-kia'o amazada nakainan.
8 Kaikapa kida'orazu'u, kasha'ora'o baiaapa-kao sakadi-nan zii karikaonan wuru'u.
9 "Udauna'an unao, uzaamata-kao nii, uantamikita-kao nii, na'iki uzowii-kao nii. Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao, õgaru dikin ii.
10 Uruu dono iriba'o nii pidannao tanawatinan pamishi-dapan ai õgaru, uruu idi ĩkaakapaakan nii na'iki ĩto'ora-kizaitapaakan nii.
11 Na'iki iriba'o nii dakotinpainao prophetnao nii kakuwaapa'anan, ĩmariidan nii iriba pidannao.
12 Pidannao oiidinan idi tuukia'a naa manawun, aona'o ni'i naa marainpaaka-karu.

---

* **24:5** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

13 Mazan kanomnao ma'ozaka'o ĩmishidapan atii utokon iti,
ĩnaou'o nii kazannaata-kao.
14 Aizii di'oraz Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-
tinan daua'oraz kowaada-kao nii ipai amazada kawana'ati.
Marii kizi zii ipai pidannao abatan na'iki ĩaitapan udau'an.
Udauna'an uru'o ni'i naa di'oraz amazada ikodan patokon."

Tariidin-karu daua'o
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Jesus kian koshan, "Na'apa prophet Daniel kowaadauzo-
niaz sha'apa'o nii, utukapan nii aimaakan oia'o Tominkaru
Dapu nazo ii, pataka'ua'o nii Tominkaru Dapu, aonaa kizi
na'itim choochiapa-karu na'ii.† (Marii pidan tukapa'o kaarita
ida'a udau'ana'o, aitapanuz.)
16 Utukapan dono'o naazu, marii kizi Judea Baara iainao
pidannao kidoopan midukuo baawu iti.
17 Marii na'ia'oram pidan paniba ia'o padapu ai, aonaa
kizi umorotan uminziiwa-kida'anan zii mani paaiapanii
pasha'apauz padapu nazo iti.
18 Na'iki pazakapun ia'o pidan, aonaa turuu ukiwan
padapu iti pakamichan dau'ati.
19 Uruu dono dikauda'o na'iki kasha'ora'o nii
ka'azootinpainao na'iki dokoba-tinpainao zunnao baiaapan.
20 Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi ukidoopan
amazada wadidiizon dono,‡ oo Sookapa-karu Kamoon dono.
21 Usha'apanum kau'an uruu dono tuukia'o nii udikaudan,
na'iki ukichana'iki-kian pidan baiaapan. Aonaa na'apainim
na'apa'o manawun baiaapauzo-kao amazada tominan iki'o
atii kai, na'iki aona'o nii na'apainim pidan baiaapan na'apa'o
koshan.§
22 Mazan pazaamatanii pidannao dikin ii, Tominkaru awu-
tadan nii uruu dono'oraz baiainapa-karu. Aizii aonaan
dono uawutadanuz, aona'o nii pidan wa'akinan kakupa uruu
dono.
23 "Uruu dono na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'di'i wuru'u
Christ,' oo 'kaidi'iizu'u,' aonaa umishida'ana'a.
24 Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii dakotinpainao Christ
nii na'iki dakotinpainao prophetnao nii. Ĩsha'apatan nii
umanawun kida'o aimaakan, na'apa'o ida'an ĩtiwaan nii
padamata pamariidan Tominkaru zaamataniinaouznaa pa-
pidanannao nii.
25 "Ukau'an uabata, u'ua'ia'o zii kaiwuru'u õkowaadanuz
u'ati.

---

† **24:15** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 ‡ **24:20** *amazada wadidiizon dono:* kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kao 'winter.' § **24:21** Daniel 12:1; Revelation 7:14

26 Ukau'an na'ia'oram pidan kian an u'ati, ‘kaidi'iizu'u
baara ii,’ aonaa umako'o naa na'iti. Oo ukian an u'ati, ‘Kaina'a
uruu, udizinpan kaida'a'a,’ aonaa umishida'ana'a.
27 Toroanaru kan-kanan kawan waoko iki, turuu utukapa-
kao wakadapu iti kapam. Na'apa'o nii utukapa-kao kapam
wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atinuz.
28 Na'iam aimaakan mawakan, na'ia'o nii watonao katon-
ainpan tukapa-kao.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin
daua'o
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “Kadiman aka dikauda'oraz baiainapa-karu dauna'an,
kamoo marutan nii, na'iki kauzu aona'o nii ukanadapan.
Wizinao waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimaakan
wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.*
30 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa
doko ii. Na'iki ipai pabi'inaaka kida'o pidannao imi'i baara
an kidainao zaadan nii tuukii. Udauna'an uru'o ni'i naa
ĩtukapan Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin naa usha'uza kida
paawa an doko iki, aokazi iki, umanawunu'o pama'ozakan
na'iki umanawunu'o pakonaunaman ida'an.†
31 Na'iki diiwa'o kuwudii‡ dapaapa-kinai poota-kao, na'iki
udyuudan nii pa'angelinnao dapaapa'anan na'iki ĩbaokopatan
Tominkaru zaamatanii papidanannao nii, ipai di'ikinapa
kida'a imi'i baara ana'o amazada kawana'ati.”
32 Jesus kian koshan, “Aushaa udi'itapa fig kadunaa.
Na'apainim upa'inaadinan na'iki uanaba pa'ishizo-dinan,
uaitapa kamoo dono'o maonapatan naa wuru'u.
33 Ukau'an na'apa'o nii utukapan dono ipai kaikapa kida'o
sha'apanu'u, ukainaabatan maonapa'a naa õwa'atin, aonaa
tomunu'iki'o ni'i naa mani.
34 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan
kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai.
35 Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'o nii, mazan
õparadan kidaz aona'o nii umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Mazan aona'o nii pidan aitapan na'apainim nii man-
awun kaiwuru kida sha'apanu'u. Angelnao aokazi iainao,
aona'o nii ĩaitapan. Õgaru Tominkaru Dani na'apa, aona'o nii
õaitapan. Soo õdaru karikaonan aitapa'o nii udau'an.
37 Na'apa'o nii Noah dono'o kawan amazada, Daonaiora
Aokazi Iki'o wa'atin dono.§

---

* **24:29** Isaiah 13:10; 34:4; Joel 2:10, 31; Joel 3:15; Revelation 6:12-13 † **24:30** Daniel 7:13; Revelation 1:7 ‡ **24:31** *kuwudii:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **24:37** Genesis 6:5-8

38 Na'apain amazada naraan ua'ii, pidannao aroopan,
ĩtuzapan, na'iki ĩkaudaiaropan. Ĩmashaapan na'apa atii Noah
morotan, upaidinan pakanowan zo'iti.
39 Mazan upu'u aonaa ĩaitapan kanom sha'apan atii udaru'o
wunu kaawan na'iki unaraadan ipai ĩdyaun. Na'apa'o nii
Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.*
40 "Aizii uruu dono, kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao
zakapu ii, bauda'apa'o nii una'aka-kao, ba'oran wa'aka-karu
nii.
41 Na'iki zunnao, dya'utamaa kida'o ĩboodapan, bauda'apa'o
nii na'aka-kao, ba'oran wa'aka-kao nii.
42 Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an
aonaa uaitapan na'apainim nii uNaobanaa kaawan.
43 Una'apan idi uaitapa pa'i wuru ĩda'anazu'u: Kadapu'o
aitapan an mani wa'ati'o nii koidimiki, uruu aiwaka'an poko-
dapa mani umashaapan, uawunuutapan padapu. Na'iki
aona'o nii koidimiki morotinan udapu.
44 Ukau'an na'apa pa'i unao, karikaonan uzaudinapa,
usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii
na'apainim karikaonan umazaudinkan pu'u.

Poitoruinao daua'o
(Luke 12:41-48)

45 "Na'ia'oram poitorui mishi'o ukaudinauzon kaiman
na'iki aitapaaba'o, uru'o nii panaobanaa zaamata na'iki
uwa'aka awunuutapa'o nii ba'oran poitoruinao. Na'iki
kaimana'o nii utaan ĩwanyukunuu, ipai wanyukunui taauzo-
kao kawana'ati.
46 Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa
kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudinan,
ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz
usha'apatan.
47 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii
uawunuutapan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz.
48 Mazan aizii poitorui dikaudan an, sariaapa'o nii ukian,
'Aona'o nii õnaobanaa wa'atin kadiman.'
49 Ukau'an uru'u naa uba'izitapan paawunuutapanii
pamin-kaudinannao. Uaroapatinan naa na'iki utuzapatinan
naa po'idipauzonao tuma.
50 Bauda'apa kamoo kaawa'o nii unaobanaa wuru'u
poitoruiz, aonaa uzauda-kidan dono'o nii mani ukaawan.
51 Una'apan idi, tuukia'o nii panaobanaa pataka'utanuzu,
na'iki ukabootan niizu tawunao tuma'a taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Na'ia'o nii uzaadan na'iki
ukuzowan paudako padopian idi."

---

* **24:39** Genesis 7:6-24

25

10 pa'inainao zunnao daua'o

1 Jesus kian koshan, “Uruu dono kaikapa'o nii wuru'u
Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa'o nii 10 pa'inainao
zunnao kawan, na'akapainao palampan kida ĩzaudapa'anan
mazida'o daonaiora.
2 Aizii baka'iauda'u ĩdyaun, aonaa ĩaitapinan, ba'oran
baka'iauda'uinaouz, aitapina'o ĩdyaun pa'an.
3 Maaitapin-kainao zunnao na'akan palampan kida,
mazan aona'a naa ĩna'akan palampan uu nii patuma.
4 Aitapinainao zunnao, ĩna'aka pa'an palampan uu nii
powa'a zii.
5 Tomunu'iki zii aonaa mazida'o daonaiora kaawan,
uruu idi zaudapainao zunnao da'awununun naa na'iki
ĩda'awu'ukan naa.
6 “Tomun-zikon di'iti uru'u naa pidan kian diiwa'o ida'an,
‘Wa'ati'i naa mazida'o daonaiora. Uwa'ati'i naa, uikodapa'an
kizi'i naa uruu.’
7 “Ipai pa'inainaouz zunnao pokoda'akan, na'iki ĩkadishitan
ĩpu'ukadan naa palampan kida.
8 Aizii maaitapin-kainao zunnao kian aitapinainao ati,
‘Walampan kida makada'anan naa, ukau'an utaa ulam-
pan uu masakauda'u wa'ati, waka'uuta-kinaa nii walampan
kida.’
9 “Aitapinainao zunnao kian, ‘Aonaa. Aona'o nii walampan
uu turuan wataan an u'atiz. Mishi'oraiman utoriinaka ulam-
pan uu kida nii.’
10 Mazan ĩtoria'anan pu'u zii palampan uu kida nii,
mazida'o daonaiora kaawa'akan naa. Aitapinainao zunnao
zaudapainaouz morota'akan naa pa'an mazida'o daonaiora
tuma aroopa'azoo-kizai iti, na'iki paniinom tarata'aka-kaoa'a
naa.
11 Udauna'an zii maaitapin-kainaouz zunnao kaawan
powaa ati. Sariapa ĩkian mazida'o daonaiora ati, ‘Naobanai,
Naobanai, puda'atin wa'ati.’
12 Mazan ukian, ‘Õkowaadan u'ati mishi'o, aonaa õaitapan
unao.’ ”
13 Udauna'an Jesus kian naa patominapa-kidaniinao ati,
“Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an
aonaa uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o
kaawan.”

Idikinauda'u'o poitoruinao daua'o

(Luke 19:11-27)

14 “Kaikapa'o nii koshan Tominkaru naobanai-tinapanuz:
na'apa umanawunu'o daonaiora makon kawan munapo'o
wiizai di'iti. Pamakon ua'ii udapadan papoitorunao, na'iki

utaan naa ĩkaudin-kizi nii, marii kizi ĩdiri'idan upuraatan pa-
makon daida.
15 Utaa ĩ'ati papuraatan ĩka'iitan kawana'ati kida
pasha'apatanuzu. Bauda'apa'o ati utaa baka'iauda'u saako
puraata, gold idi'o utoma-kao. Ba'oran ati utaa dya'utam
saako puraata, na'iki ba'oran ati utaa bauda'apa saako. Uruu
dauna'an umakon naa.
16 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata,
makon sariapa ukaudina'anan ukaiwaan naa wuru'u
puraataz. Uruu idi udiri'idan papuraatan ikoda
baka'iauda'u'a naa saako powa'a zii.
17 Ba'oran poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata,
na'apa kapam, ukaudinan ukaiwaan puraata taa-kariwaiz,
na'iki uikoda dya'utama'a naa saako puraata powa'a zii.
18 Mazan poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata,
umakon sariapa udidan wuru'u panaobanaa taaniaz puraata
pa'ati, aonaa ukaiwaanuzu.

19 "Kotua'iki udauna'an uru'u naa ĩnaobanaa kaawan powaa
ati, udapadan ĩdyaun koshan. Na'iki upishaan ĩdyaun na'apam
naa ĩsha'apatan papuraatan.
20 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata
na'akan naa 10 saako puraata panaobanaa ida'ati. Sariapa
ukian panaobanaa ati, 'Õnaobanaa, putaanii sha'atii õ'ati
baka'iauda'u saako puraata. Putukapa na'apam õdiridanuz.
Õikoda powa'a zii baka'iauda'u saako u'ida'an.'
21 Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru, kaimana'o
pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o
aimaakan õtaanii pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii
aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa, pukonaukii
kizi'i naa õtuma.'

22 "Udauna'an poitorui zaamata'oraz dya'utam saako
puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian, 'Õnaobanaa,
putaanii õ'ati dya'utam saako puraata, putukapa na'apam
õdiridanuz powa'a'o zii, õikoda dya'utama'a naa saako
u'ida'an.'
23 Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru, kaimana'o
pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o
aimaakan õtaanii pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii
aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa pukonaukii
kizi'i naa õtuma.'

24 "Udauna'an poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako pu-
raata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian panaobanaa ati,
'Õnaobanaa, õaitapa dadara'o pidan pugaru, pukasaba'uan
paoribai aka kida aonaa pupaoriba kida mani.

25 Uruu idi õtarian pu'ai, ukau'an õdidanaka wuru'u pupu-
raatanuz imi'i ka'azo ii. Mazan putukapa, di'i naa pakawan
wuru'u pupuraatanuz.'
26 Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru maturuauka'o,
na'iki zoonzio poitorui. Puaitapanii padamata õkasaba'uan
paoribai aka kida aonaa õpaoriba kida di'iki'o mani.
27 Mazan upu'u aonaa putaan õpuraatan puraata dapunaa
iti udiri'idin kizi na'ii. Di'i õkawanu'o diri'idina'a naa mani
õikodan õpuraatan.'
28 Uruu idi unaobanaa kian ba'oran papoitorunao ati.
'Uzaamata bauda'apa'oraz saako puraata u'ai na'iki utaa
arawu atizu'u, kaina'a'oraz 10 saako u'ida'a.
29 Usha'apanum kau'an ipai pidan kaimana'o ukaiwaan
taa-kariwai pa'ati, powa'a'o nii zii utaa-kao u'ati, dobata'o nii
manawun. Mazan pidan aona'oraz ukaiwaan kaiman taa-
kariwaiz pa'ati, kanom taa-kariwaiz u'ati, zaamata-karu nii
u'ai.'
30 Ukau'an ukaboota wuru'u maturuauka'oraz poitorui
paniba iti, maruta'o-karu iti. Na'ia'o nii uzaadan na'iki uku-
zowan paudako padopian idi."

Pidannao buuta-kaoa'a naa

31 "Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono umanawunu'o
naobanai nii, ipai pa'angelinnao tuma. Uruu dono us-
akanatan nii umanawunu'o pataba ida'a, king nii.
32 Ipai'o nii pidannao baokopata-kao u'ida'ati. Uru'o ni'i
naa ubuutan ĩdyaun, na'apa kaznizo taapiki buutan kawan
kaznizonao booginao* ai.
33 Umuudan nii kaznizo kawanu'o pidannao padiwa'ora
antanapu. Boogi kawanuinao pidannao pa'ashabaron an-
tanapu.
34 Udauna'an king kian ni'i naa padiwa'ora antanpu'o
pidannao ati, 'Uwa'ati, õdaru kamunan-kidaniinao, uzaa-
mata kizi'i naa kaiman kida'o aimaakan õnaobanaitapa-kizi ii,
minziiwa-kida-kariwaiz naa u'ati amazada toma-kao di'iki'o.
35 Usha'apanum kau'an unao utaauzonii da'i õwanyukunuu
nii õzamazin dono. Utaauzonii da'i õtuzan nii õmaradakon dono,
na'iki kaiman da'i udapaapan õgaru õtawaraitan dono u'idi'iti.
36 Õmakamichaniitan dono, utaauzonii da'i õkamichan nii.
Õkarinaan dono, uawunuutapanii õgaru. Na'iki utukapa da'i
õgaru õtaraapa-kao dono.'
37 "Uruu idi kaimanainao kian nii u'ati, 'Naobanai,
na'apainim da'i watukapauzon puzamazin na'iki wataan
puwanyukunuu nii, oo pumaradakon na'iki wataan putuzan
nii?

---

* **25:32** *boogi:* English ida'an, goat.

38 Na'apainim da'i watukapan putawaraitan wa'ida'ati
na'iki wadapaapan kaiman pugaru, oo pumakamichaniitan
na'iki wakakamichantan pugaru?
39 Na'apainim da'i waawunuutapan pukarinaan, oo
watukapa'anan pugaru putaraapa-kao dono?'
40 "King kian nii ĩ'ati, 'Õkowaadan u'ati mishi'o, na'apainim
usha'apatan na'apa'o aimaakan bauda'apa'o õpidanan ati,
aona'oraz umanawunun padamata, õgaru ati'o wuru'u
usha'apatanuz aimaakan.'
41 "Udauna'an king kian nii pa'ashabaron antanpu'o pi-
dannao ati, 'Unao Tominkaru dakotanii papataka'utan nii,
umako õ'ai mamakadauzoko tikazi wu'iti, minziiwa-kida-
kariwaiz Satan na'iki uangelinnao ati.
42 Usha'apanum kau'an unao, aonaa da'i utaauzon
õwanyukunuu nii õzamazin dono; aonaa da'i utaauzon õtuzan
nii õmaradakon dono.
43 Na'iki aonaa da'i udapaapan kaiman õgaru õtawaraitan
dono u'idi'iti; õmakamichaniitan dono, aonaa da'i utaauzon
õkamichan nii. Õkarinaan dono, aonaa da'i uawunuutapan
õgaru; na'iki aonaa da'i utukapa'anauzon õgaru õtaraapa-kao
dono.'
44 "Udauna'an ĩkian nii u'ati, 'Naobanai, na'apainim da'i
watukapauzon puzamazin, pumaradakon oo putawaraitan
oo pumakamichaniitan oo pukarinaan oo putaraa-kizai ii,
na'iki wamanyukunuuapakan pugaru?'
45 "Ukian nii, 'Õkowaadan u'ati mishi'o, kanom
umasha'apatakanii bauda'apa'o õpidanan ati, aona'oraz
umanawunun kowas, umasha'apatakan aimaakan õ'ati
wuru'u.
46 Ukau'an ĩdyuuda-kao nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai
iti. Mazan kaimana'o pidannao, karikaonanu'o kakupa-kizai
iti'o nii pa'an.' "

26

Jesus zowia'azoo-kao
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii Jesus ipaian naa pakakuwaapan ipai aimaakan kida
dau'an patominapa-kidaniinao ati. Uru'u naa ukian ĩ'ati.
2 "Uaitapanii sha'atii dya'utam kamoo dauna'ana'o ni'i naa
Passover Kamoon. Na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o taa-kao ni'i
naa tauka-karu nii cross di'iti."
3 Uruu dono Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowau-
tapainao Jewnao baokopatinan Caiaphas, Umanawunu'o
Faadaa dapu ii.
4 Ĩkadakotinan na'ii pazowia'azon dau'u Jesus, ĩaitapa'azon
na'apam nii pazaamatan Jesus pidannao daida'an.

5 Ĩkian, “Mazan aonaa washa'apata'ana'a uruu amazada
konaukii-kida-kao dono, panaadon wato'orataaka-kidan nii
pidannao.”

Zunaaba ramaudan Jesus Bethany ii
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Aizii Jesus sookadinpan Bethany ii pidan Simon kia'o u'uu
dapu ii, kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi.
7 Jesus na'ian dono zunaaba kaawan u'ida'ati, ona'akapan
kawinipina'o kaduunuribai pakinnaa zo'an, kuba* idi'o
utoma-kao. Sariapa oshootan ipai wuru'u kaduunuribai
Jesus zowau an uaroapatinan pu'u.
8 Jesus tominapa-kidaniinao tukapan wuru'u oshootanuz
kaduunuribai, uruu idi tuukii ĩto'oran udau'an. Sariapa ĩkian,
“Ei! Kanom ni'i naa owakudanuzu.
9 Wuru'u kaduunuribaiz, turua'o utaa-kao dobata'o pu-
raata dikin ii, na'iki upuraatannaa taa-kao mapuraataniinao
ati.”
10 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian, uruu idi
ukian ĩ'ati, “Kanom nii ukian aonaa ukaimanan
osha'apataniaz? Kaimana'o aimaakan mishi'oraiman
wuru'u osha'apataniazu õ'ati.
11 Karikaonanu'o nii ĩna'an utuma wuru'u mapuraatani-
inaouz, mazan õgaru, aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an
utuma.
12 Wuru'u oshootanuz õnanaa an kaduunuribai, ominzii-
watan naa õnanaa õdida-kao ua'ii.
13 Mishi'o õkowaadan u'ati, ipai na'ia'akam amazada
kawana'ati, di'oraz Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao an,
ipai wuru'u osha'apataniaz õ'ati, ukowaada-kao nii kapam.
Na'iki karikaonanu'o nii onyukunuitapa-kao wuru ida'ana'a
osha'apataniaz õ'ati.”

Judas kaakapaan Jesus
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Udauna'an bauda'apa pidan 12 Jesus tominapa-
kidaniinao bii iki'o, Judas kia'o u'uu, makon faadaanao
zowaunaanao di'iti.
15 Na'iki upishaan ĩdyaun, ukian, “Kanoma'o nii utaa õ'ati
õzaamata-kidan winipinaa nii Jesus u'ati?” Sariapa ĩaitaan 30
wizi'i kida'o puraata, na'iki ĩtaan naa u'atizu.
16 Uruu na'iki'o Judas di'itinpan naa na'apam nii na'iki
na'iam nii pazaamata-kidan Jesus ĩ'ati.

Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Passover dono
(Mark 14:12-26; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

---

* **26:7** *kuba:* wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

17 Kiwiitapa'o kamoo Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao
Kamoon kida dono, Jesus tominapa-kidaniinao wa'atin
u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Na'iam nii puaipan waminziiwa-
kidan Passover Kamoon wanyukunuunaa ni'o pu'ati?”
18 Jesus kian ĩ'ati, “Umako donoi iti Jerusalem iti. Kaina'a
pidan na'ii, na'iki ukii u'ati, ‘Tiichaa kian, Aizii amazada
aitinpa'o õ'ati kaawan naa, ukau'an õtaapan nii Passover
Kamoon õtominapa-kidaniinao tuma pudapu ii.’ ”
19 Uruu idi ĩmakon ĩsha'apata'anan naa Jesus paradan
kawana'ati. Ĩminiziiwa-kidan naa Passover wanyukunuunaa.
20 Aizii masakauda'u kamoo tipitan dauna'an, Jesus
sakanatan naa 12 patominapa-kidaniinao tuma ĩaroopa'azon
naa.
21 Ĩaroopan pu'a'a naa Jesus kian, “Õkowaadan nii u'ati
mishi'o, bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii
õgaru õtarubanao ati.”
22 Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi
pa'ati, uruu idi padawu'atiaaka kida ĩkian u'ati, “Aonaa
mazan õgaru mani, mishii õnaobanaa?”
23 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Bauda'apa pidan unao bii iki'o,
damota'oraz bread patumaaka õtuma, uruu zaamata-kida'o
ni'oraz õgaru.
24 Mishi aimaakan sha'apan nii Daonaiora Aokazi Iki'o
ati, wuru kawana'ati'o Tominkaru Paradan saada-kariwaiz
udau'u. Mazan dikauda'o nii manawun wuru baiaapanu'u
pidan zaamata-kida'oraz Daonaiora Aokazi Iki'oraz. Kaiman
zii mani aonaa ushakatauzon.”
25 Udauna'an Judas, zaamata-kida'o ni'oraz uruu kian,
“Kanom mookoz, õgaru sha'a, Tiichaa?” Sariapa Jesus kian
u'ati, “Oo, na'apa'o pukianuz.”
26 Ĩaroopan pu'a'a naa, Jesus zaamatan bread na'iki
utoriinapa-kidanuz. Udauna'an udushoonuzu, uru'u naa
utaanuzu ipai patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki
ukian ĩ'ati, “Unika di'i, õnanaa wuru'u õtaaniaz u'ati.”
27 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki
utoriinapa-kidanuz. Udauna'an utaanuzu ĩ'ati na'iki ukian
ĩ'ati, “Ipai unao utuza di'i.
28 Di'oraz õizain kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru
sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.† Uruu õizain
shootan ida'an Tominkaru marina'atan iriba pidannao oian.
29 Õkowaadan u'ati aona'o nii õtuzan wine powa'a atii õtuzan
pa'ina'o wine utuma õdaru Tominkaru naobanai-tinapa-kizi
ii.”

---

† **26:28** *Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati:* Uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

30 Aizii ĩipaian dauna'an paaroopan, ĩkunuia'akan naa
Tominkaru ati. Uru'u naa ĩmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter taapa-kidan paaitapan paugaru
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii wuru wamarutan
ida'a, ipai'o nii uwa'akan õgaru. Na'apa usaadinpan
kawan kotua'oraz Tominkaru Paradan ida'a, ukianuz:
'Õzowian nii kaznizonao taapiki, na'iki ipai'o nii kaznizonao
makoodanainan.'‡
32 Mazan õkadishitan dauna'an õmawaka-kizi iki õmakon nii
u'ua'ati Galilee Baara iti."
33 Sariapa Peter kian u'ati, "Baokoinao mani wa'akan nii
pugaru, mazan õgaru, aona'o nii õwa'akan pugaru!"
34 Jesus dako'atin Peter, ukian u'ati, "Õkowaadan pu'ati
mishi'o, wuru maruta'o ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, idik-
inau'o nii pukian pidannao ati, aonaa puaitapan õgaru."
35 Mazan Peter ma'ozakadinan powa'a zii. Ukian, "Aonaa
na'apainim nii õkian aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kao
putuma!" Ipai ba'oran tominapa-kida-kariwainao, na'apa
ĩkian kida kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon
naa Gethsemane§ iti. Na'ii ukian ĩ'ati, "Da'a'a naa zii pa'i
usakanatapa'a õtoriinpan pu'u di'itanpu'u."
37 Una'aka Peter na'iki dya'utam Zebedee dainao, James
na'iki John patuma. Uruu na'ia'a naa Jesus kasha'oran tuukii,
udopian panyukunuu ii.
38 Sariapa ukian patumainao ati, "Õkaikapanuzu'u tuukii
kasha'ora-karu dikintan õgaru, mawaka-karu di'iti manawun
õabatanuz. Una'a da'a'a upokodapa kizi õtuma."
39 Jesus makon masakauda'u umunapodinan ĩ'ai, na'ia'a
naa ukodoru'ukan udawukan uawun imi'i baara iti, na'iki
utoriinpan. Ukian, "Õdaru, turuu mani, udobata-kida-kao
õ'ai wuru'u di'oraz õbaiaapa'azooniaz, mazan aonaa õaipan
kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an."
40 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao
ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u naa. Uruu idi ukian Pe-
ter ati, "Aonaa mooko turuu upokodapan uawunuutapan
masakauda'u karikaonan õtuma?"
41 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, "Upokodapa na'iki utoriinapa
aonaa kizi ukaakinpan oia'o tiwaa-kidapan an unao.

‡ **26:31** Zechariah 13:7 § **26:36** *Gethsemane:* uruu olive baawu dakota-kariwaiz Gethsemane, Olive Naawa ia'o. Puawunuuta Luke 22:39 di'ii.

Udoronaa minziiwa padamata, mazan unanaa ii aonaa uturuuan.”
42 Udauna'an Jesus makon koshan utoriinpa'anan. Ukian,
“Õdaru, aizii aonaa na'itim dono udobata-kida-kao õ'ai
wuru'u õbaiaapan ni'oraz, ukau'an marii mooko õbaiaapanuz,
usha'apa kizi puaipan kawana'ati.”
43 Ukaawan powaa ati ĩ'ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u
naa koshan, aona'a naa ĩka'iitan papokodapan.
44 Uruu idi umakon koshan baukapa'a naa. Uruu idik-
inautan naa utoriinpa'anan. Utoriinpan na'apa kiwiitapa'o
patoriinpan kawan.
45 Udauna'an ukaawan naa powaa ati patominapa-
kidaniinao ida'ati koshan, na'iki ukian ĩ'ati, “Ei, pakawan
zii uda'awupan, usookapan zii? Uabata, kaawa'a naa
aita-kariwai amazada aizii, na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o
kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati.
46 Ukau'an ukadishita'a naa, wamako'o naa. Kaawa'a naa
kaakapa'oraz õgaru!”

Judas zaamata-kidan Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu
12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Una'aka patuma
iriba pidannao kamarian za'aba'i kida'o na'iki kazowinti-
napa kida'o atamun idi. Faadaanao zowaunaanao na'iki ka-
zowautapainao Jewnao dyuudanii ĩnao zaamata'o nii Jesus.
48 Aizii Judas kowaada'akani'i naa na'apam nii pakainaa-
batan Jesus ĩ'ati. Ukian ĩ'ati, “Pidan õkissitaniaz ukaozoo, uruu
wuru'u uaipaniaz.”
49 Ukau'an sariapa Judas makon Jesus di'iti, ukian u'ati,
“Kaiman, Tiichaa,” na'iki ukissita'akan naa ukaozoo.
50 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Õpaonaru, pusha'apata'a
naa wuru'u pusha'apata'azooniaz.”* Uruu'u naa Judas
na'akapaniinao pidannao kaawa'akan na'iki ĩzaamata'akan
naa Jesus.
51 Una'apan idi bauda'apa Jesus tominapa-kidaniinao
bii iki'o so'ota'akan pamarian za'aba'i na'iki usa'ukan
Umanawunu'o Faadaa poitoru tain, uwaota'aka.
52 Sariapa Jesus kian u'ati, “Pupaida pumarian powaa iti,
usha'apanum kau'an kanomanao mizaataaka'o marii ida'an,
ĩmawakan nii marii idi.
53 Aonaa mooko puaitapan turuu õdaru dyuudan iriba an-
gelnao kaminka'uta'o nii õgaru õpishaan an uruu?

---

* **26:50** *Õpaonaru, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz* oo “Õpaonaru, kandii nii puwa'atin?”

54 Mazan una'apan dono, aona'o ni'i naa kotua'o prophet-
nao saadanii kidaz Tominkaru Paradan mishiinan, wuru'u
sha'apa'o ni'oraz uaita-kao."
55 Udauna'an Jesus kian zaamatainao ati paugaru, "Kandii
nii uwa'atin õdau'ati kaikapa'a, zaamata'ana'o kawan
zowii-miki pidan? Wuru'u una'akanuz marii za'aba'i kida
na'iki uzowin kida? Ipai kamoo õgaru Tominkaru Dapu ii
õtominapatin-kidan pidannao, mazan aonaa uzaamatan õgaru
na'apain.
56 Mazan di'ora'a aimaakan sha'apan kaikapa'a,
Tominkaru prophetinnao saadanii kida mishiin-kina'a naa,"
ukian.
Udauna'an utominapa-kidaniinao kidoopan naa,
ĩwa'aka'akan naa uruu.

Jesus kootowapa-kida-kao Jewnao zowaunaanao kanaapu ati
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Udauna'an pidannao zaamatainaouz Jesus na'akan
naa uruu Caiaphas Umanawunu'oraz Faadaa dapu iti.
Na'ia'a naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki
ba'orainao kazowautapainao Jewnao baokopatinan.
58 Peter na'iti uda'anan Jesus, mazan munapo
uwa'akinpan. Umakopaanan atii ukaawan
Umanawunu'oraz Faadaa panibazoota iti. Umorotan
panibazoo ati, na'ii usakanatan watchmannao tuma,
utukapa'azon na'apam Jesus sha'apata-kao.
59 Aizii na'ia'a naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai
kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan paikodan pidan-
nao mariidina'o nii Jesus dau'u, pazowii-kida-kinaa niiz,
60 mazan aonaa ĩikodan. Iriba padamata pidannao mariid-
inan Jesus dau'u, mazan upu'u aonaa ĩikodan na'apa kida'o
ĩmariidinan. Udauna'an zii dya'utam daonaioranao kadishi-
tan na'ii ĩkakuwaapan, na'apa kida ĩmariidinan Jesus dau'u.
61 Ĩkian, "Waabatanii di'oraz daonaiora kian, 'Turuu
õmainaabatan Tominkaru Dapu, na'iki õkadishita-kidanuz
powaa iti idikinauda'u kamoo ida'a.' "
62 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kadishita'akan na'iki
ukian Jesus ati, "Aona'o nii karikaonan na'apam pukian kai-
wuru dau'ana'a pukaakapaa-kaoaz?"
63 Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. Udauna'an
Umanawunu'oraz Faadaa kian u'ati koshan, "Õpishaan pu-
garu kakupa'oraz Tominkaru awun za'a, pukowaada wa'ati
mishi'o mishi pugaru Christ,† Tominkaru Dani?"

† **26:63** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

64 Jesus kian, “Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz. Wuru
dauna'ana'a utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanata-
pan Tominkaru diwa'ora antanapu na'iki uwa'atin nii aokazi
iki isha'iz paawa an.”
65 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kuzuuta'akan
pakamichan pato'oran idi, na'iki ukian, “Uabata na'apam
uwazootapa'azon Tominkaru! Ukau'an kanom zii
wazaudapa kaakapa'o nii uruu, waabatan pu'a'a naa
na'apam uwazootapa'azon Tominkaru!
66 Aizii mani na'apam ukian udau'an?” Pidannao kian,
“Turuu uzowii-kao.”
67 Udauna'an ĩsopiautapanuzu paawun baara ati na'iki
ĩtiniautapanuz, ba'orainao ta'ianuzu.
68 Ĩkian Jesus ati, “Pugaru Christ, ukau'an pokowaada wa'ati
na'ia'oram pidan tinika'oraz pugaru?”

Peter taapa-kidan paaitapan Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Aizii Peter una'ian usakanatapan panibazoo ii.
Poitoruiaba wa'atin u'ida'ati na'iki okian u'ati, “Pugaru
kapam Jesus, Galilee Baara san, tuma'o da'i.”
70 Mazan Peter taapa-kidapa paaitapan Jesus. Ipai
na'iainao kanaapu ati ukian, “Aonaa õaitapan kanom daua'o
kaiwuru'u pukadakotinanuz.”
71 Udauna'an umakon panibazoo paniinomizi itinapu.
Na'ii ba'oran poitoruiaba tukapanuz na'iki okian na'iainao
ati, “Di'oraz pidan, Jesus Nazareth san tuma'o uruu.”
72 Peter taapa-kida koshan, ukian, “Mishi'o õparadan, aonaa
õaitapauzon wuru'u pidanaz.”
73 Masakauda'u udauna'an pidannao na'iainao
ĩkadishitapan wa'atin Peter ida'ati na'iki ĩkian u'ati, “Mishi'o
uiriban wuru'u pugaruz, usha'apanum kau'an na'apa
pukaduz, puparadan ida'an pukainaabatinan.”
74 Udauna'an Peter kian “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz aonaa
õaitapan wuru'u uruuzu, aizii aonaa õparadan mishiin dono,
marii Tominkaru pataka'utan õgaru.” Masha'apakii kuruku
ka'aranpa'akan naa.
75 Sariapa Peter nyukunuua'akan na'apam Jesus kiauzon
pa'ati, “Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii putaapa-
kidan puaitapan õgaru.” Uruu idi Peter kodita'akan naa
paniba iti na'iki uzaadan tuukii.

27

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman ipai faadaanao zowau-
naanao na'iki ipai kazowautapainao Jewnao miitiniipan naa
Jesus dau'u, na'apam nii pazowii-kidanuzu.
2 Uruu dauna'an ĩdodowa'akan naa Jesus na'iki ĩna'akan
naazu naobanai Pilate di'iti.

Judas zowiinan
(Acts 1:18-19)

3 Judas kaakapaamikitina'oraz abatan naa Jesus
zowia'azoo-kao, udi'itinpan na'iki tuukii ukasha'oran
pakaakapaan dau'an Jesus. Uruu idi sariapa umakon
faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao
di'iti ukiwa-kida'anan ĩpuraatan.
4 Ukian ĩ'ati, "Õ'oian, õkaakapan idi kaimana'o pidan,
umasha'apatakan pu'u oia'o."
"Aonaa usha'apan wa'ati, pugaru kii'an, pugaru wuru'u
sha'apaapa'oraz na'apa'o," ĩkian u'ati.
5 Judas kaboota'akan naa puraata na'ii Tominkaru Dapu
nazo ii. Udauna'an umakon udyuukuruutina'anan naa.
6 Sariapa faadaanao zowaunaanao zawadan wuru'u pu-
raataz, na'iki ĩkian, "Di'oraz puraata'a pidan zowii-kinao
winipinaa wuru'u, ukau'an kakinaorii kawana'ati, aonaa
ukaimanan umuuda-kao Tominkaru Dapu'u ia'o puraata wi-
izi ii."
7 Uruu idi ĩkadakotinan udau'an atii ĩna'apatan na'apa
kida panyukunuu na'apam nii pakaiwaan wuru'u puraataz.
Ĩkian, ĩkaiwaan niizu patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati,
tawarainao baaranaa nii.
8 Una'apan idi udakota-kao Izai Baara kii. Atii kai pakawan
udakotapa-kao na'apa.
9 Uruu prophet Jeremiah paradan mishiinan naa.
Kaikapa'oraz ukian: "Ĩzaamata 30 wizi'i kida'o puraata,
Israelitenao aitan kawana'ati'o uwinipinaa ni'o.
10 Na'iki ĩkaiwaanuz patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amaza-
dati, Tominkaru dyuudan kawana'ati õgaru."

Jesus tiwaa-kidapa-kao Pilate kanaapu ati
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Uruu dono'o naa Jesus kadishita-kida-kao Pilate, Ro-
mannao naobanaa kanaapu iti, na'iki upishaan Jesus, ukian,
"Pugaru wuru'u naobanaiz, King ni'oraz Jewnao ati?"
"Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz," Jesus kian u'ati.
12 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowauta-
painao Jewnao kaakapaan dono mazanuiman uruu, aonaa
udako'atin ĩdyaun.

13 Uruu idi Pilate kian u'ati, “Puabata na'apam
ĩkowaadanii ipai dikauda kida'o pudau'an? Upu'u zii aonaa
pudako'atinuz?”
14 Mazan aonaa Jesus dako'atin na'apa'oram ĩkian
padau'an, ukau'an tuukii Pilate di'itinpan.

15 Ipai wunu Passover Kamoon dono, naobanai kodita-
kidauzon bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aiapanii
ukodita-kida-kao, uruu naobanai kaduz wuru'u.
16 Uruu dono ĩtaraapanii pidan, Barabbas kia'o u'uu, uruu
kaimanaimana'o uaitapa-kao usha'apatan dikauda kida'o
aimaakan.
17 Aizii pidannao kasaba'ukinan dono'o naa, Pilate pishaan
ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Na'ia'oram pidan uaipan õkodita-kidan
u'ati, Barabbas oo Jesus dakota-kariwaiz Christ* kii?”
18 Una'apanuz paaitapan idi'o kazowautapainao Jewnao
na'akanuz Jesus pa'ida'ati, ĩkishauzin idi'o karikaonan Jesus
ati.
19 Pilate sakanatapan pu'u pakootoopauzo-kizi taba ida'a,
udaiaro dyuudan paradan u'ida'ati, okian, “Aonaa pa'i
pusha'apata'ana'a wuru'u pidanaz masha'apata-ka'oraz
oia'o, kichana'iki-kii shaa õzanda'awun uruu dau'an, aonaa
utaapan õnyukunuu kaiman.”

20 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowauta-
painao Jewnao kakinaowan ipai pidannao, marii kizi ĩpishaan
Pilate kodita-kidan Barabbas, na'iki marii uzowii-kidan
pa'an Jesus.
21 Udauna'an Pilate pishaan naa mishi pidannao. Ukian
ĩ'ati, “Na'ia'oram pidan uaipan õkodita-kidan u'ati?”

“Barabbas,” ĩkian u'ati.

22 “Na'apam nii õsha'apatan naa Jesus dakota-kariwaiz
Christ nii?” Pilate kian koshan ĩ'ati.
“Marii utauka-kao cross di'iti,” ĩkian.
23 “Kandii nii, kanom mooko usha'apata dikauda'o nii?”
Pilate kian upishaan ĩdyaun.

Mazan powa'a zii ĩkadokon diiwa'o ida'an, ĩkian, “Marii
utauka-kao cross di'iti.”
24 Aizii Pilate tukapan idi aonaa na'iti'i naa na'apam pakian
powa'a udau'an, mazan mishi'oraiman tuukia'a naa man-
awun pidannao to'oradinan, uruu idi'i naa uchikaan paka'u
wunu idi iriba'o pidannao awunuutapan pu'u, na'iki ukian
ĩ'ati, “Wuru ida'ana'a õaidan u'ati, aonaa õaipan ati'o mani
wuru di'oraz kaimana'oraz pidan zowia'azoo-kaoaz.”

---

* **27:17** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

25 Una'apan idi, pidannao kadakon u'ati, “Marii mooko
uzowii-kao winipinaa waotan wa'ati na'iki waudainao ati,”
ĩkian.
26 Uru'u naa Pilate kodita-kidan Barabbas pidannao ati,
mazan Jesus uba'izii-kidan naa pa'an, udauna'an utaa'akan
naa Jesus tauka-karu nii cross di'iti.

Soldyaanao antamikitan Jesus pabanikian bii an
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Udauna'an Pilate soldyaannao zaamatan naa Jesus,
ĩna'akanuzu soldyaanao mashaapa-kizi iti. Uru'u naa
ĩbaokopatan ipai soldyaanao na'ii Jesus ida'ati.
28 Na'ii ĩnarakadan ukamichan, na'iki ĩkakamichantanuz
wuza'o kamicha, naobanai kamichan kaduz idi.
29 Udauna'an ĩtoman kowamai kaiwada-karu idi, na'iki
ĩkakowamtan naaz u'idi. Ĩtaan naa u'ati kapam uwadookori nii
atamun idi uzaamatapan nii padiwa'ora antanapu, na'apa
king zaamatapauzon kawan pawadookori. Uru'u naa
ĩkodoru'ukan ukanaapu ati na'iki ĩbanikiitan naazu. Ĩkian, “Pu-
garu King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!”
30 Udauna'an ĩsopiautapanuzu na'iki ĩzaamatan u'ai atamun
pataaniaz uwadookori nii. Uruu idi'i naa ĩzowiautapan
uzowau.
31 Ĩipaian dauna'an pa'antamikitan uruu, ĩnarakadan naa u'ai
pakaiwaada-kidaniaz kamicha u'ati, na'iki ĩkaiwada-kidan naa
ukamichan powaa iti. Udauna'an ĩna'akan naazu, ĩtauka'anan
naazu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Aizii ĩkoditan pu'u donoi iki, pamakopa-kizi an ĩikodapan
pidan Cyrene san,† Simon kia'o u'uu. Sariapa soldyaanao
dyuudan una'akan Jesus crossannaa.
33 Ĩmakon atii ĩkaawan amazada iti dakota-kariwai Golgotha
kii, na'apa'oraz amazada uu Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa,
kia'o wuru'u.
34 Na'ia'a naa ĩtaan Jesus tuzan nii wine idi, kawiki'ita-
kariwai aimaakan kibia'o idi, mazan patiwaan dauna'an
masakauda'uzu, aonaa uaipanuzu.
35 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti,
ĩbuutan naa ukamichan kida. Udauna'an ĩmakinaotan mak-
inaonii, ĩtukapa'azon na'ia'oram nii zaamata ukamichan
buutinpan kida.‡
36 Udauna'an ĩsakanatapan naa ĩawunuutapan Jesus na'ii.
37 Doko antanapu uzowau paawa'a saada-kariwai ata-
mun muna'a ĩkainaabata-kinaa kanom dikini'ia'o uzowii-kao.

† **27:32** *Cyrene:* Africa ia'o wiizai. ‡ **27:35** Psalm 22:18

Kaikapa'o ĩsaadaniaz: “Di'i wuru'u Jesus, uruu King Jewnao ati.”
38 Na'apain uruu dono dya'utam koidimikinao tauka-kao cross di'iti kapam. Ĩmuudan bauda'apa'o Jesus diwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu.

39 Pidannao dobatapainao na'an maonapa Jesus ida'an, ĩwa'uan pazowau kida, uruu ĩbanikiitan naazu.
40 Ĩkian, “Pugaru mainaabata'azo'oraz Tominkaru Dapu na'iki udauna'an pukadishita-kida'azoonuz idikinauda'utan kamoo ida'a, ukau'an aizii pukazannaatina'a naa. Umishiin dono pugaru Tominkaru dani, putoka'a naa pucrossannaa di'iki!”
41 Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'apa kapam ĩbankiitanuz.
42 Ĩkian, “Ukazannaata ba'orainao pidannao, mazan aonaa uka'iitan pakazannaatinan pa'ida'a. Uruu King ni'o kaikini'i Israel ati! Ukau'an marii utokan aizii cross di'iki, uruu wamishidan niizu!
43 Umishidanii Tominkaru, ukau'an marina'a naa Tominkaru aidan pakazannaatan uruu kai, usha'apanum kau'an ukiinii ‘Õgaru Tominkaru dani!’ ”
44 Na'apa kapam koidimikinao tauka-kariwainaouz cross di'iti Jesus dazaba'a, na'apa kapam ĩbankiitanuz.

Jesus mawakan daua'o
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Aizii sakitapa kamoo di'iki aka amazada maruta'akan atii daawadata kamoo 3 o'clock di'iti.
46 Aizii 3 o'clock mani, uru'u naa Jesus kadakon diiwa, “Eli, Eli, lama sabachthani?” ukian. “Õtominkarun, õtominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan õgaru?” kia'o wuru'u ukianuz.
47 Pabi'i kida pidannao maonapa'o ĩkadishitapan na'ii, ĩabata na'apam Jesus kian. Uruu idi ĩkian, “Udapadan prophet Elijah.”
48 Sariapa bauda'apa pidan dima'akan sponge dau'ati, na'iki udamotanuzu katama'o wine di'iti, na'iki usawadan naaz atamun ida'an Jesus di'iti, Jesus tuzan nii.
49 Mazan baokoinao pidannao kian, “Marii una'ian pa'ida'a, watukapa kizi Elijah wa'atin ukaminka'uta'ananuzu.”
50 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan diiwa koshan, uruu umanizowanta'akan, umawakan naa.

51 Na'apain aka kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo§
buutapa-kinao kida kuzuuta'akan ipai pazikon an, doko iki
atii apowa ati.
52 Baaranai kida ipai ĩda'atina'akan na'iki iriba Tominkaru
pidanannao kadishitan ĩkakudan powaa iti.
53 Ĩkoditan baaranai iki kida. Aizii Jesus kadishitan
dauna'an pamawaka-kizi iki, uru'u naa wuru'u kadishi-
tainaouz pabaaranaa iki makon Jerusalem iti, na'iki iriba
pidannao tukapan ĩdyaun na'ii.
54 Aizii soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma
awunuutapainaouz Jesus, ĩtukapa wuru'u amazada
nakainanuz na'iki ipai amazada sha'apanuz. Tuukii ĩtarian!
Uruu idi ĩkian Jesus dau'an, "Wuru'u pidanaz, mishi'o mishi
Tominkaru Dani uruu."
55 Iriba zunnao awunuutapan Jesus na'ii, mazan munapo
ĩkadishitapan. Wuru'u zunnaouz Galilee Baara iki'o ĩwa'atin
Jesus dawu'ati kaminka'uupainao uruu, sha'apata'o kanom
uaiapanii kida.
56 Na'iainao zunnao bii ii Mary Magdala sanaaba, na'iki
Mary (oroo James na'iki Joseph daro), na'iki Zebedee daiaro.

Jesus dida-kao daua'o
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Aizii kamoo tipita'anan di'iti'i naa, Arimathea san
kaawan, uruu kapuraatanu'o pidan, Joseph kia'o u'uu na'iki
tominpa'o kapam Jesus di'iki.
58 Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an,
udida'azoonuzu. Pilate dyuuda Jesus nanaa taa-kao u'ati.
59 Uruu idi Joseph toka-kidan naa Jesus nanaa cross di'iki,
upapidan naazu kaimana'o, pa'ina'o kamicha mada idi.
60 Udauna'an umuudanuz diiki'i'o pakichada'akanii kuba
pabaaranaa ni'o nazo iti. Udauna'an ukida'ukan udaru'o
kuba, udorodoraa-kidanuzu, utaratan naa baaranai paniin-
omizinaa u'idi, udauna'an umako'okan naa.
61 Mary Magdala sanaaba na'iki ba'oranuaba Mary,
ĩsakanatapan na'ii maonapa ubaaranaa ii.

Soldyaanao awunuutapan
Jesus baaranaa

62 Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon dono
faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao makon Pilate
di'iti.

---

§ **27:51** *kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo:* Putukapa kaarita tokon ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

63 Ĩkian u'ati, “Naobanai, wanyukunuian na'apam tawuru
kianu'o mariidinauzoz pakakupan dono zii. Ukian, ‘Idik-
inauda'u kamoo õmawakan dauna'an, õkadishitan nii kakupa
koshan.’
64 Ukau'an pudyuuda ubaaranaa awunuutapa-kao
kaimanaiman atii idikinauda'u kamoo dauna'an. Panaadon
utominapa-kidaniinao wa'atin nii ĩkoidapa'ananuz.
Udauna'an ĩkowaada'anan nii pidannao ati, ĩkian nii
kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki. Uruu dawu'itiini'o
mariidin-karu, powa'a'o nii zii udikaudan kiwiitapa'o
mariidin-karu ai.”
65 Pilate kian ĩ'ati, “Una'aka mooko soldyaanao,
uawunuutapa-kida'a naa wuru'u baaranaiz kaimanaiman.”
66 Uruu idi ĩmakon naa baaranai iti. Na'ii ĩmuudan naa
pakainaariba kuba kida ukita-kao ai, na'iki ĩwa'akan naa
soldyaanao awunuutapa'o nii wuru'u baaranaiz.

28

Jesus kadishitan
pamawaka-kizi iki
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dauna'an, na'iki Sunday
wakanada'anan di'iti, Mary Magadalene na'iki ba'oran Mary
awunuuta'anan naa baaranai.
2 Masha'apakiaka imi'i baara nakainan ma'ozaka'o ida'an
na'ii, Tominkaru angelin kaawan idi aokazi iki na'iki umakon
baaranai iti, udorodoraa-kida kuba baaranai ai, na'ii us-
akanatan uruu kuba paawa'a.
3 Aizii angel aidinpan na'apa toroanaru kan-kanaapan
kawan na'iki ukamichan umanawunu'o ubarakan.
4 Tuukii soldyaanao awunuutapainao naka-nakaan patar-
ian idi u'ai, na'iki ĩdorauta'akan naa mawakauanaka.
5 Aizii angel kian zunnao ati, “Aonaa utaria'ana'a, õaitapa
wuru'u uwa'atinuz utukapa'anan Jesus, tauka-kariwaiz
cross di'iti.
6 Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'a naazu pamawaka-
kizi iki, na'apa pakiauzon kawana'ati. Uwa'ati mooko da'ati'i
utukapa di'i wuru'u umuuda-kizinaoaz.
7 Ukau'an umako kadiman, ukowaada'an utominapa-
kidaniinao ati kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'iki
mako'o naa uruu Galilee Baara iti. Na'ia'o ni'i naa utuka-
panuz. Uruu õkuwaa unao ati,” angel kian.
8 Uruu idi zunnao makon naa dopiauda'u'o ida'an,
ĩtarian mazan ĩkonaukian pu'u kapam. Aizii ĩmakon dimapa
ĩkakuwaapa'anan naa Jesus tominapa-kidaniinao ati.
9 Masha'apakii Jesus aidina'akan ĩkanaapu ii, “Kaiman,”
ukian ĩ'ati. Sariapa ĩaitapa'akanuzu, uruu idi ĩmako'okan

u'idi'iti, ĩkodoru'ukan na'iki ĩzaamatinan ukidiba iki, ĩmanawuntapanuz.
10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa utaria'ana'a. Umako, ukowaada'an õ'inawuzunao ati marii ĩmakon Galilee Baara iti, na'ia'o nii ĩtukapan õgaru.”

Soldyaanao kakuwaapan paawunuutapankan dau'u

11 Aizii zunnao makopan pu'a'a naa, uru'u naa soldyaanao awunuutapainaouz baaranai makon naa Jerusalem iti, ĩkakuwaapa'anan naa faadaanao zowaunaanao ati ipai aimaakan sha'apa'o dau'an baaranai ii.
12 Sariapa faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowautapainao Jewnao tuma. Uru'u naa ĩmiitiniipan ĩaitapa'azon naa na'apam pasha'apatinan. Ĩtaa dobata puraata soldyaanao ati.
13 Ĩkian ĩ'ati, “Kaikapa pa'i ukakuwaapa'a, ‘Upoitorunao koidapanka'a naa uruu aiwaka'an wada'awun daida.’
14 Aizii Pilate abatan an udau'an, waparadan nii u'ati unao dikin ii, aonaa kizi usha'apatan unao.”
15 Uruu idi soldyaanao zaamata'akan naa puraata, ĩmakon ĩkakuwaapa'anan naa padyuuda-kao kawana'ati. Una'apan idi'o kaikapa'oraz kuwai kowaadapa-kaoa'a naa ipai Jewnao kawana'ati atii kai.

Jesus taan papoiturunao sha'apatan ni'o udaru'o kaudinkizai
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Udauna'an 11 Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Baara ia'o midukuo iti, Jesus dyuuda kizi iti ĩdyaun.
17 Ĩtukapan dono'o naa Jesus na'ii, sariapa ĩmanawuntapanuz. Mazan pabi'i kida ĩdyaun aonaa ĩmishidan Jesus wuru'u patukapaniaz.
18 Upu'a'a naa Jesus wa'atin ĩ'ida'ati, ukian ĩ'ati, “Aizii ipai õma'ozakannaa taa-kao õ'ati, turuu õkazowautapan aokazi ii na'iki imi'i baara'a.
19 Ukau'an umako ipai pidannao di'iti utominapa-kida kizi ĩdyaun õtominapa-kidanii dau'u. Uchikaawunuu ĩdyaun õDaru uu ida'an, na'iki õgaru uDani uu ida'an na'iki Kaimana'o Doronaa uu ida'an.
20 Utominapa-kida õpidanannao, ĩizo'ati kizi kaimanaiman ipai wuru'u õparadanuz õdyuudaniaz uizo'atin. Na'iki mishi, karikaonanu'o nii õgaru utuma, atii di'oraz amazada ikodan di'iti patokon.”

Mark
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Mark saadanii. Jesus mawakan na'iki ukadishitan dono pamawaka-kizi iki, pa'ina'o zii Mark uruu dono. Apostle Peter minauda'uitapauzonii uruu pakakuwaatinan dono. Wuru'u Mark saadaniaz, Peter tukapanii na'iki uabatanii kida Jesus di'iki. Rome iki'o wuru'u usaadanuz pakaaritan mishidainao Gentilenao ati'o, pataka'uta-kariwainaouz.

Dobata Mark saadan Jesus sha'apatanii kida dau'an, na'iki utominapa-kidan dau'u pidannao kapam. Karikaonan da'i Mark dakotauzon Jesus Tiichaa kii.

Kiwiitapa, pakaaritan ida'a, Mark kowaadan Jesus uruu Tominkaru dani. Udauna'an ukowaadan na'apam Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai, aona'o turuu pidan sha'apatan, soo Tominkaru pa'an. Na'iki ukowaadan Jesus, uruu Jewnao zaudapauzoniaz kazan-naata'o ni'oraz paugaru. Uruu Jewnao dakotaniaz Messiah kii Hebrew paradan ida'an; Greek paradan ida'an udakota-kao Christ kii. Na'iki Jesus dakotan paugaru Daonaiora Aokazi Iki'o* kii, utukapa-kidan Tominkaru wuru'u dyu-uda'oraz paugaru aokazi iki. Na'iki utukapa-kida mishi'o pidan paugaru, na'iki Tominkaru kapam.

Mark kowaada kapam na'apam pidannao sha'apatinan, oo na'apam ĩkian Jesus kuwaa na'iki usha'apatanii kida dau'an. Mark saadan pakaaritan, utukapa-kida'azon idi mishi Jesus aipan ipai pidannao (Jewnao na'iki Gentilenao) tominpan pa'idi'iki. Uaipan pidannao aitapan, pidan tominpa'o Je-sus di'iki, umashaapan nii kaimanaaka Jesus tuma, na'iki ubaokopatan nii panyukunuu Jesus tuma.

Kaina'a Mark dau'u kida'o kowaada-kao Tominkaru Paradan (New Testament) ida'a. Panaadon udakota-kao John Mark kii. (Puawunuuta Acts 12:12, 25 ida'a; Acts 13:5, 13 ida'a; Acts 15:37-39 ida'a; Colossians 4:10 ida'a; 2 Timothy 4:11 ida'a; Philemon 1:24 ida'a.) Iriba pidan zauda-kidan Mark wuru'u dakota-kariwaiz pa'ina'o pidan nii Mark 14:51-52 ida'a'oraz.

John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o
(Matthew 3:1-2; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

---

* : *Daonaiora Aokazi Iki'o:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Di'i Kaimana'o Kuwai sakadinan Tominkaru Dani Jesus
Christ daua'o.
2 Usaadinpan prophet Isaiah kaaritan kawana'ati:
“Tominkaru kian,
‘Õdyuudan nii kakuwaapa'o nii pu'ua'ati,
saabaa'o nii dunapo pu'ati.’
3 Kaina'a'o nii pidan kadakoinpan diiwa,
mapidantaka'o amazada ii aka:
‘Putoma dunapo Naobanai ati,
pusaabaa sakitapa uchi'ika kizi nii!’ ”
4 Mishi John Chikaawunuupauzo aidinan mapidantaka'o
amazada ii, karikaonan ukadakotinan chikaawunuin-karu
dau'u. “Utanawatina'a naa u'oian ai na'iki uchikaawun-
uina'a naa. Uruu Tominkaru mainaabatan nii u'oian,” ukian
pidannao ati.
5 Iriba pidannao Judea Baara anainao na'iki donoi
Jerusalem iki kida'o wa'atin ĩabatapa'anan John kuwaa.
Ĩkowaadan pa'oian kida, na'iki John chikaawunuuan ĩdyaun
Jordan Wa'o ii.
6 Ukamichan toma-kao camel idi idi'o, kaina'a kapam
uzadawu wuzada-kariwai madai, na'iki uwanyukunuu nii
manorunao† na'iki maaba.
7 Aizii John kian pidannao ati, “Pidan wa'atipa'o õdawu'ati
kaina'iki, uruu powa'a'o zii umanawunun õ'ai. Aonaa
õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.‡
8 Õchikaawunuuan unao wunu idi, mazan uruu,
uchikaawunuuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi.”

Jesus Chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21, 22; 4:1-13)

9 Aonaa utomunu'ikin Jesus kaawan dauna'an
Nazareth iki, Galilee Baara ia'oraz wiizai. Na'apain John
chikaawunuuan uruu Jordan Wa'o ii.
10 Jesus koditan dauna'an wunu di'iki, sariapa utuka-
pan aokazi da'ata-kao, na'iki Kaimana'o Doronaa wa'atin
u'ida'ati orid kawan.
11 Parada-karu kian aokazi iki, “Pugaru mishi õdani
õmarainapanii; kaiman manawun õnyukunuu pu'ati.”
12 Udauna'an Kaimana'o Doronaa dyuuda'akan naa
umakon mapidantaka'o amazada di'iti.
13 Na'ii umashaapan to'ora kida'o aimaakannao bii an 40
kamoo. Na'ii Satan tiwautan patanawatan uruu oia'o di'iti,
mazan angelnao kaawan idi u'ida'ati, ĩkaminka'utan naazu.

---

† **1:6** *manorunao:* oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **1:7** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

Jesus kaawan ukowaada'anan Kaimana'o Kuwai
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 John taraa-kao dauna'an, Jesus makon Galilee Baara iti,
ukowaada'anan naa Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o.
15 Ukian pidannao ati, “Aizii kamoo mishiinan kaawa'azon
naa, Tominkaru Naobanai-tinan maonapata'a naa.
Utanawatina'a naa u'oian ai kida na'iki umishida wuru'u
Kaimana'oraz Kuwai.”

Kopautapauzonao da'anan Jesus

16 Jesus makopaanan pu'u maonapa Galilee Karishiiz
danomata, utukapa dya'utam kopautapauzonao, Simon
pa'inawuzu Andrew tuma. Ĩzaamaapan kopau pasairon ida'an
karishii baoko iki.
17 Jesus kian ĩ'ati, “Uwa'ati õtuma õtominapa-kida kizi unao
uzaamaapan dau'u pidannao.”
18 Sariapa ĩwa'aka'akan pasairon kida na'iki ĩda'ana'akan
naa uruu.
19 Na'iki'o udobata'akan, sariapa utukapan dya'utam pi-
dannao koshan, James na'iki John, ĩnao Zebedee dainao.
Ĩminziiwatan pasairon kida pakanawan zo'o.
20 Sariapa Jesus dapadan ĩdyaun paminauda'unao nii. Uru'u
naa ĩwa'aka'akan naa padaru Zebedeez kanawa zo'ii poitoru-
inao tuma, ĩmako'okan naa Jesus tuma.

Ma'ozaka'o ida'an Jesus tominapatin-kidan pidannao
(Luke 4:31-37)

21 Uruu dauna'an Jesus kaawan Capernaum iti
patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki Sookapa-karu Kamoon
dono'o naa, Jesus makon synagogue§ iti. Na'ia'a naa
ukakinaopan pidannao.
22 Pidannao abatapainaouz uruu, tuukii ĩdi'itinpan up-
aradan dau'u, usha'apanum kau'an utominapatin-kidan idi
ĩdyaun paaitapan ida'an pa'an, aonaa wunao kawan mani'i
tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u.
23 Upu'u pidan, oia'o doronai zaamatapanii morotan syna-
gogue nazo iti, sariapa ukadakonaakan.
24 Ukian, “Jesus, Nazareth san, kanom dii pusha'apata'azon
watuma? Puwa'atin pumainaabata'azon sha'a waunao?
Õaitapanii pugaru Tominkaru di'iki'o puwa'atin.”
25 Sariapa Jesus mashaatan oia'o doronai, ukian,
“Pumashaada na'iki pukodita wuru aia'a pidanaz.”
26 Sariapa wuru'u oia'o doronaiz ziiautapanuzu na'iki
ukadako'okan diiwa kapam, uruu mazan uso'otina'akan naa
u'idi'iki.

---

§ **1:21** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Uruu dauna'an tuukii manawun pidannao di'itinpan.
Na'iki ĩpishautaakan pa'atiaaka kida, "Sha'apa'oram kaduz
kakinaori'i naa wuru'u? Pa'ina'ora'a naa kakinaowapa-
karu aona'o waabatauzon? Di'ora'a pidan paradinan
pama'ozakan ida'an, atii oia'o doronainao izo'ati zii
uparadan."
28 Uruu idi kadiman ukaunamanaata-kao ipai wiizainao
kawana'ati Galilee Baara ii aka.

Jesus kakudan pidannao
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Jesus ipaian dauna'an pachoochiipan synagogue ii, na'iki
ukoditan paminauda'unao tuma. Ĩmakon sariapa Simon
na'iki Andrew dapu iti, James na'iki John mako'o kapam
ĩtuma.
30 Uruu dono Simon imauzo karina'o, tuukii omada wi-
ichan pakarinaan idi, aonaa turuu okadishitan. Aizii Jesus
kaawan pu'u na'iti, sariapa ĩkowaadan okarinaan u'ati.
31 Jesus makon o'idi'iti, sariapa uzaamatanuzo paka'u kadu
iki na'iki ukadishita-kidanuzo. Uru'u naa okakuda'akan,
udauna'an otaan naa ĩwanyukunuu nii.
32 Uruu wachuupunin, kamoo tipitan dauna'an, pidannao
kaawa-kidan Jesus ida'ati, ipai karinainao na'iki oia'o doron-
ainao zaamatapaniinao kida kapam.
33 Ipai na'ii sannao kasaba'ukinan kida kabaun pani-
bazoota an.
34 Uruu dono Jesus kakudan iriba karinainao na'iki iriba
ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao ai kapam. Aonaa
utaapadan oia'o doronainao paradan, usha'apanum kau'an
ĩaitapan idi uruu.

Jesus kakinaopan Galilee Baara ii
(Luke 4:42-44)

35 Ba'oran kamoo wakankanaanin, Jesus koditan kabaun
iki. Umakon paba'orantin wiizai iki mapidantaka'o amazada
iti, na'ia'a naa utoriinpan.
36 Simon na'iki uminauda'unao, ĩdawatapan naa uruu,
37 atii ĩikodanuzu. Ĩkian u'ati, "Ipai pidannao dawatapan
pugaru."
38 Jesus kian ĩ'ati, "Wamako ba'oran wiizai kida di'iti. Na'ii
aka'o nii õkakinaopan, usha'apanum kau'an na'apa'o dau'ati'o
õwa'atin da'ati'i."
39 Uruu idi Jesus chi'ikapan ipai Galilee Baara an kida'o
wiizai kawana'ati, ukakuwaapatinan ipai synagogue kida
kawana'ati, na'iki ukodita-kidan ipai oia'o doronainao pi-
dannao ai kida.

Jesus kakudan pidan powaa iti
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Pidan kaawan Jesus ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o
bishoi* idi. Ukodoru'ukan ukanaapu itinapu, tuukia'o ida'an
upishaan, uaipan Jesus kaminka'utan paugaru. Ukian, "Pun-
yukunuu na'apan an, pusaabaa wuru'u õkabishopanuz."
41 Jesus kasha'ora-kida uruu na'iki upishatanuzu paka'u
idi, "Oo, na'apa mishi õnyukunuu, õkaminka'utan nii pugaru."
Na'iki ukian, "Pusaabain powaa iti koshan!"
42 Sariapa mishi umada saabaina'akan.
43 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan naa uruu, udyu-
uda'akan naa kapamazu.
44 Upu'u ukian u'ati, "Puabata, aonaa pa'i pukowaada'ana'a
pidan ati. Mazan pumako sariapa faadaa di'iti utukapa kizi
pusaabaa-kao. Na'apain putaa'a naa uzainao faadaa ati,
uzowii kizi'i naa ĩdyaun kawaodapa-kizai paawa ii, Moses
kakinaori kawana'ati,† na'iki pidannao tukapa kizi mishi
kaimana'a naa pusaabaa-kao."
45 Uru'u naa mazan pidan mako'okan naa, na'iki
ukakuwaapan ipai amazada kawana'ati na'apam pasaabaa-
kao dau'u. Kuwai abata-kao idi'i naa ipai wiizai kida
kawana'ati, aona'a naa Jesus ka'iitan pa'aidinan wiizai
kida di'iti. Usha'apanum kau'an uaitapanii iriba'o nii
manawun pidannao zaudapan paugaru na'ii. Una'iakapan
naa umashaapan mapidantaka'o amazada di'ii. Na'iti'i naa
pidannao makon u'idi'iti ipai Galilee Baara iki kida.

2

Jesus chi'ika-kidan
machi'ikaka'o pidan
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Jesus kiwan powa'a iti Capernaum iti. Aonaa zii kamoo
dobatan iriba, udauna'an, uunamunaa abata-kao kaina'a
uruu pasookapauzo-kizi kabaun di'ii.
2 Uruu idi iriba pidannao baokopatinan u'ida'ati, paida
kabaun nazoo, atii paniba ii aka. Jesus kowaadautan pu'u
Kaimana'o Kuwai ĩ'ati,
3 uru'u naa 4 pidannao kaawa-kidan machi'ikaka'o pidan
Jesus ida'ati, ĩaipan ukakudanuzu.
4 Mazan pidannao iriban idi aonaa ĩaitapan na'apam
pamorota-kidan uruu Jesus di'iti. Uruu idi ĩbadakatan kabaun
zowau'u, na'iki'i naa ĩmorota-kidan wuru'u machi'ikaka'oraz
pawashatinapa-kizi baara an.

---

* **1:40** *kichana'iki-kia'o bishoi:* aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:44** Leviticus 14:1-18

5 Jesus tukapan idi mishi ĩmishidan tuukii manawun, ukian
machi'ikaka'o ati, “Õdani, pu'oian mainaabata'aka-kaoa'a
naa.”
6 Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
ĩbii'i ĩsakanatapan. Sariapa ĩdi'itinpan.
7 “Kandii nii uparadan kaikapa'a? Uwazootapa'azon
Tominkaru paparadan ida'an! Soo bauda'apa Tominkaru
turua'o umainaabatan pidan oian.”
8 Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati,
“Kandii nii udi'itinpan õdau'u kaikapa'a?
9 Na'ia'oram masha'apannaa: ‘ipai pu'oian mainaabata-
kao’ kii, oo ‘pukadishita na'iki puchi'ika’ kii?
10 “Ukau'an, õaidan nii u'ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o
kaina'a uma'ozakan da'a'a imi'i baara'a, turuu umainaa-
batan oii-karu kida.” Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o
pidan ati,
11 “Õkian pu'ati, pukadishita, puzaamata puwashatinapa-
kizi, na'iki pukiwa'a naa pudapu iti.”
12 Ipai awunuutapainao awun za'a, machi'ikaka'o pidan
kadishita'akan, uzaamata'akan pawashatinapa-kizi, na'iki
ukiwa'akan naa padapu iti. Tuukii ĩdi'itinpan na'iki
ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Ĩkian, “Mishi'o mishi Tominkaru
umanawunun! Aonaa watukapauzon aimaakan sha'apata-
kao kaikapa'a!”

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Jesus makon koshan Galilee Karishiiz danoma iti. Iriba
pidannao kaawan u'idi'iti, na'iki ukakinaopan ĩdyaun.
14 Udauna'an udobatapan pu'u utukapa Levi, Alphaeus
dani, zaamaapauzo tax puraatannaa,* sakanatapan
pakaudin-kizi kabaun nazo ii. Jesus kian u'ati, “Puwa'ati
õtuma.” Levi kadishita'akan uda'ana'akan naazu.
15 Aizii Jesus aroopan dono'o naa Levi dapu ii patominapa-
kidaniinao tuma, iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa
na'iki ba'oran oiainao pidannao da'anpan Jesus. Na'ii
ĩaroopan utuma kapam.
16 Na'a'o kapam ĩbii'i tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, zaamatinpainaouz Phariseenao† di'iti. Ĩtukapan idi
uaroopan wunao tuma'a oiainaouz pidannao, na'iki zaamaa-
pauzonaouz tax puraatannaa, sariapa ĩpishaan utominapa-
kidaniinao, “Kandii nii Jesus aroopan kaikapainao pidannao
tuma'a?”

---

* **2:14** *zaamaapauzo tax puraatannaa:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **2:16** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

17 Jesus abata na'apam ĩkian, na'iki ukian ĩ'ati, “Ziwu'o
pidan, aonaa uaipan daakataa, soo karina'o. Õwa'atin
aonaa õdapada'anan mani kaimanainao, mazan õdapada'anan
oiainao pa'an.”

Sanadinapa-karu
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Baukapaiman John Chikaawunuupauzo kakinaopau-
zoniinao na'iki Phariseenao sanadinpan.‡ Pidannao
pishaan Jesus, “Kandii nii wunao sanadinpanu'u, mazan
putominapa-kidaniinao aonaa ĩsanadinpan?”
19 Jesus kian, “Turuu uaitapan dapada-kariwainao ki-
wan maaroopaka-daun, mazida'o aroapa-kizi iki? Aonaa!
Mazida'o na'an pu'u manawun ĩtuma aona'o nii ĩmaaroapakan.
20 Mazan kamoo kaawan nii, uruu mazida'o na'aka-kao ni'i
naa ĩ'ai. Na'apaini'o nii pa'an ĩsanadinpan.
21 “Aonaa na'ia'oram pidan zimindotan pakamichan zaam
pa'ina'o kamicha idin idi, uchikaa-kao dono sariaapa'o nii
pa'ina'o kuzuutanuzu powa'a zii manawun.
22 Aonaa pa'ina'o toma-kariwai riwunii paidauzo-kao
kaiwapa-kariwai'i naa riwunii kinnaa§ zo'iti. Upaida-kao
an uzo'iti, riwunii kataman dono, sariaapa'o nii riwunii
tada'okanuzu na'iki uwakudinan nii, ukinnaa aona'o ni'i
naa ukaiwaa-kao powa'a kapam. Uruu idi pa'ina'o riwunii
toma-kao an, pa'ina'o nii ukinnaa toma-kao kapam.”

Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Jesus dobatapan zakapu zo'an Sookapa-karu Kamoon
dono. Utominapa-kidaniinao makopaanan pu'u utuma,
ĩkaraowaanan paoribai wheat aka ĩnikapaanan naazu.
24 Na'a'o Phariseenao ĩtuma. Sariapa ĩkian Jesus ati,
“Putukapa, putominapa-kidaniinao, aonaa ĩizo'atin mani
wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz kaikapa'ora'a
Sookapa-karu Kamoon dono.”*
25 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa mooko
utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King
David sha'apatauzonii, tawuru'u uzamazin dono'oraz
paminauda'unao tuma?
26 David morotan Tominkaru Dapu iti, na'iki unikan bread
taa-kariwaiz Tominkaru ati. Faadaa Abiathar kazowautapan

‡ **2:18** *sanadinpan:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **2:22** *riwunii kinnaa:* wine kinnaa. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **2:24** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

dono'o Tominkaru Dapu, wuru'u ĩna'apainapanuz. Wakakinaorinaa kiauzon pu'u soo faadaanaou'o nii nika wuru'u breadiz. Mazan David upu'u unikanuz na'iki utaa kapamaz paminauda'unao ati."

27 Udauna'an powa'a zii ukian ĩ'ati, "Sookapa-karu Kamoon toma-kao pidan ati'o, aonaa pidan toma-kao Sookapa-karu Kamoon ati.

28 Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu Sookapa-karu Kamoon Naobanaa pa'an."

3

Pidan aona'o uka'u kaimanan
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Jesus makon naa powaa iti synagogue iti, na'ia'o pidan aona'o kanom usha'apatan paka'u mawakan idi.

2 Na'a'o pidannao Phariseenao bii'i, ĩaipan patukapan Jesus sha'apatan pana'iti'o aimaakan pakakinaorinaa ai. Uruu idi ĩaipan naa patukapan ukakudan nii mani wuru'u pidanaz Sookapa-karu Kamoon dono oo aonaa.

3 Jesus kian wuru ati'i pidanaz aona'oraz uka'u kaimanan, "Puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati."

4 Udauna'an Jesus pishaan pidannao kaikapa'a: "Na'apa dii kakinaorii aipan washa'apatinan Sookapa-karu Kamoon dono? Wakaminka'uta oo wapataka'uta wairiban? Wakakuda oo wazowii pidan?" Mazan aonaa karikaonan ĩdako'atin uparadan.

5 Uruu idi Jesus to'oran, uawunuudanaan ĩ'ati. Una'apan pu'u tuukii ukasha'ora-kidan ĩdyaun, ĩkashadamikin pu'u. Uruu dauna'an ukian pidan ati, "Putunuuta puanoba." Utunuuta'akanuzu, sariapa uka'u saabaina'akan.

6 Uruu idi'i naa Phariseenao mako'okan naa synagogue iki, ĩmiitiniipan Herod pidanannao tuma, na'iki ĩbaokopatan padi'itinpan ĩaipan pazowian Jesus.

Iriba'o pidannao karishii danoma'a ĩbaokopatinan

7 Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma Galilee Karishiiz danoma iti, na'iki iriba pidannao da'anpan uruu na'iti. Ĩwa'atin Galilee Baara iki, Judea Baara iki,

8 na'iki Jerusalem iki kida. Na'iki ba'orainao wa'atin kida Idumea Baara iki, waoko itanpu'oraz Jordan Wa'o ai baara iki, na'iki ba'orainao Tyre na'iki Sidon Baara iki kida. Ipai wuru'u pidannao kaawanuz na'ati ĩabatan idi'o Jesus sha'apatan kaiman kida'o aimaakan.

9 Pidannao iriban idi utukapan, udyuudan patominapa-kidaniinao na'akan kanawa pa'ida'ati, aonaa uaipan pidannao chakatinan pa'ida'ati.

10 Usha'apanum kau'an ukakudan dauna'an iriba kari-
nainao pidannao, na'iki ba'orainao dikintinan ĩaipan pa-
pishatan uruu.
11 Na'apainim karikaonan pidan kaina'a'o oia'o doronai
u'ida'a tukapan Jesus, sariapa udorauta'akan ukanaapu ati
pakadakoinan tuma, ukian u'ati, “Pugaru mishi, mishi'o
Tominkaru Dani!”
12 Mazan Jesus kakinaowan oia'o doronainao ma'ozaka'o
ida'an. Ukian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom kaduz
wuru'u õgaruz.”

Jesus zaamatan 12 pidannao patominapa-kidaniinao bii iki
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Jesus makon naawazi paawa iti, na'iki'i naa udapadan
pa'ida'ati pidannao paaiapaniinao. Uruu idi ĩmakon u'idi'iti.
14 Ĩbii iki'i naa uzaamatan 12 pidannao. Udakotan ĩdyaun
apostlenao* nii. Jesus kian pazaamataniinao ati, “Õzaamatan
unao mashaapa'o nii õtuma. Õdyuudan nii unao kakuwaap-
atina'o nii kaimana'o parada-karu dau'u,
15 na'iki õtaan nii uma'ozaka-kinaa nii uwaata-kinaa nii
oia'o doronainao.”
16 Kaikapa'o ĩ'uu kida wuru'u 12 uzaamataniinaouz: Simon
(Jesus ka'uutaniazu Peter kii),
17 James na'iki John, Zebedee dainao (Jesus ka'uutan ĩdyaun
Boanerges kii, “Toroanaru kawanuinao” kia'o wuru'u ĩdakota-
kaoaz),
18 Andrew, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, James
Alphaeus daniz, Thaddeus, Simon uruu zaamatinpauzoz pi-
dannao di'iti, tiwautauzonaouz pawaatan Romannao,
19 na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 Udauna'an Jesus kiwan pasookapauzo-kizi kabaun iti'i
naa. Na'ii iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati koshan;
uruu idi Jesus, patominapa-kidaniinao tuma, aona'a naa
ĩaitapan na'apam panikan pawanyukunuu.
21 Uiribannao abatan idi uunamunaa, sariapa ĩmakon
ĩna'ananuzu, “Madoronaita'a naa uruu, padi'itinpan idi
tuukii!” pidannao kian idi.

---

* **3:14** *apostlenao:* dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u.

22 Tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, wa'atiinao
Jerusalem iki, kian, “Kaina'a Beelzebul† u'ida'a, oia'o doron-
ainao naobanaaz, uruu taa'oraz pama'ozakan u'ati, uwaata-
kinaa nii oia'o doronainao.”
23 Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati, uparadan ĩ'ati
di'itinapa-kinai kuwai ida'an, “Na'apam nii mooko Satan
kodita-kidan Satan?
24 Aizii wiizai buutinan an mani na'iki ĩmizaataakan
pa'atiaaka, aona'o nii ĩmashaapan kaiman.
25 Pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a bu-
utaakapan an mani na'iki ĩmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii
ĩmashaapan kaiman.
26 Ukau'an Satan tonaazinaa mizaataakapan an pa'atiaaka,
katokon-tina'o nii unaobanai-tinpan.
27 “Aonaa turuu pidan morotinan na'iki ukoidapan
ma'ozaka'o pidan dapu iki, soo udodoo-kao an kiwiin zii,
udauna'an turuu usha'apauz kida koidapa-kao.
28 Õkowaadan nii pu'ati turuu pidannao sha'apatanii oii
kida'oraz so'ota-kao ĩ'ai na'iki ipai wuru'u ĩdakomikitinanuz.
29 Mazan na'ia'oram pidan dakoopa'oraz Kaimana'o
Doronaa, aona'o nii u'oian so'ota-kao u'ai, karikaonanu'o
nii u'oian naa.”
30 Jesus kian kaikapa'a, pidannao kian idi, “Kaina'a oia'o
doronai u'ida'a.”

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan,
ĩna'ian paniba ii ĩkadishitapan. Ĩdyuudan paparadan u'idi'iti,
ĩaipan uwa'atin pa'ida'ati.
32 Iriba'o pidannao sakanatapainaouz udazaba an kian
u'ati, “Kaina'a pudaro, pu'inawuzunao na'iki pudadakoonao
paniba ii, ĩaipan pugaru.”
33 Jesus dako'atin na'iki upishaan ĩdyaun, “Kanom õdaro nii?
Kanom õ'inawuzunao nii?”
34 Uawunuupan padazaba ainao ati, “Dii õdaro na'iki
õ'inawuzunao.
35 Kanom sha'apata'o Tominkaru aiapanii, uruu
õ'inawuzu, õdadakoo, na'iki õdaro.”

4

Pidan paopauzo daua'o
(Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Jesus kakinaopan koshan Galilee Karishiiz danoma ii.
Pidannao iriban idi, Jesus paidinan kanawa zo'iti, na'ia'a naa

† **3:22** *Beelzebul:* ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

usakanatapan. Kanawa mashaapan munapo zaa karishii
danoma ai, na'iki iribainao pidannao ipai ĩkadishitapan kar-
ishii danomata kida.
2 Jesus tominapatin-kidan pidannao di'itinapa-kinao
kuwai kida ida'an. Ukian ĩ'ati,
3 "Aizii uabata! Kaina'a pidan makon upaowinpa'anan.
4 Zakapu baara ia'a naa upararaan naa uudai kida. Ba'oran
uudai kida waotan dunapota karikaonan. Udauna'an
kotu'uznao kaawan na'iki ĩnika'akan naa kidaz.
5 "Ba'oran kida waotan kuba baara iti, kaina'a'o kapam
masakauda'u imi'i upaawa an. Uruu idi kadiman uudai kida
sodan.
6 Mazan udauna'an kamoo wiichan tuukii, sariapa
uaradadan pa'ina'o paoribai kida. Kadiman paoribai
mawaka'akan, usha'apanum kau'an aonaa ĩishataba'u kida
morotan munapo imi'i ka'azo iti.
7 "Na'iki ba'oran kida waotan kaiwada-karu bii an. Soda
padamata ĩdyaun, mazan aona'a naa ĩkaakan, kaiwada-karu
dikinidan idi ĩdyaun kamoo ai.
8 "Mazan ba'oran kida waotan kaimana'o imi'i baara
iti. Uruu idi uudai kida sodan na'iki ĩtuubarun atii ĩkaakan:
bauda'apa'o kaakan u'aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran aka
100."
9 Jesus kian, "Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Pidannao kiwan dauna'an, Jesus wa'akinan 12
patominapa-kidaniinao tuma, na'a'o kapam baokoinao
utominapa-kidaniinao. Ĩaipan ukowaadan pa'ati
masha'apanna'o ida'an wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz.
11 Ukian ĩ'ati, "Õkainaabatanii u'ati wuru'u aona'oraz
ukowaadauzo-kao, na'apam Tominkaru naobanaitapa-kao,
mazan ba'orainao ati õkakuwaapan nii soo di'itinapa-kinai
kuwai kida ida'an pa'an.
12 Ukau'an,
'Ĩtukapan nii kanom õsha'apatanii,
mazan aona'o nii ĩaitapanuz.
Ĩabatan nii õparadan kida,
mazan aona'o nii ĩtaapanuzu.
Ĩaitapan an maniz, ĩtanawatin mani Tominkaru di'iti,
na'iki uso'otan mani ĩ'oian kida ĩ'ai.' "*

Jesus kainaabatan wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aon-
aan an uaitapan wuru'u di'ora'a di'itinapa-kinai kuwai,

* **4:12** Isaiah 6:9-10

na'apam nii mooko uaitapan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai kida?
14 Paopauzo paowan kaimana'o kuwai Tominkaru di'iki'o.
15 Pabi'i kida pidan na'apa wuru kawanu'u uudai kida waota'oraz dunapota; ĩabatan pu'a'a naa Kaimana'o Kuwai, Satan kaawa'akan ĩ'ida'ati, ipai ukazata'akan ĩ'ai wuru'u kaimana'oraz kuwai paowa-kariwaiz ĩ'ida'a.
16 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz imi'i di'iti, kuba baara paawa ana'oraz. Ĩabatan dono Kaimana'o Kuwai, konaukii ĩzaamatanuzu,
17 mazan aonaa ĩtaapan wuru'u kakinaorii kotua'iki pa'ida'a kida. Masakauda'u karikaonan ĩtaapanuzu. Na'apainim ĩsha'apata'azoo-kao an oo ĩpataka'uta'azoo-kao an Kaimana'o Kuwai dikin ii, sariapa ĩtanawatinan powaa iti pamishidan ai wuru'u kaimana'oraz kuwai.
18 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz kaiwada-karu kida sakodata. Ĩnao, ĩabata wuru'u kuwaiz,
19 mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.
20 "Mazan baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o waota'oraz kaimana'o imi'i baara iti. Ĩabata wuru'u kuwaiz na'iki ĩmishida, tuukii ĩtaan panyukunuu atiz. Ĩkaakan bauda'apa'o aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran 100 manawun."

Lampa, boon waranu a'o
(Luke 8:16-18)

21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Pidan suuan an lamp kabaun nazo ii, na'iam umuuda-kao, boon waranu'u oo bed waranu ii? Aonaa doko'o mani umuuda-kao, aimaakan paawa'a?
22 Kanom dizinpa'o utaapa-kao, na'aka-kao nii kanada'o ida'ati. Na'iki kanom taratapa-kariwai, da'ata-kao niiz.
23 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"
24 "Punyukunuuapa pakawan puabatanii; puna'apan an, uruu kawana'ati'o nii puaitapan. Na'iki powa'a'o nii zii manawun puaitapan taa-kao.
25 Pidan zaamata'o õkakinaori, powa'a'o nii zii uaitapan taa-kao. Mazan pidan aona'oraz uabatan õkakinaori, aona'o nii na'apainim uaitapan taa-kao."

Jesus kowaadan kuwai
uudai sodan daua'o

26 Jesus kakinaopan koshan, ukian, “Tominkaru Naobanai-
tinan kaikapa'ora'a. Wuru kawanu'u pidan paowanuz uudai
pazakapun ii.
27 Udauna'an uda'awun aiwaka'an, wakanadan pu'u up-
okodapan, mazan uudai sodan naa. Aonaa uaitapan na'apam
dii usodan.
28 Paaipan ati'o imi'i soda-kidan uudai, atii ukaakan. Ki-
wiin shomada sodi'o nii zii ukadunaa koditan atii udyaupain,
udauna'an ukaakan.
29 U'aka dyuuan dono'o naa, pidan dukutan naazu pa-
sooparan idi, ukamoon kaawan idi'i naa.”

Kuwai mustard uuda daua'o
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 “Kanom kawanu'o dii wuru'u Tominkaru Naobanai-
tinanuz?” Jesus kian. “Kanom kaduz di'itinapa-kinai kuwai
mani turuu wakaiwaan wakowaada-kinaa niizu?
31 Kaikapa'o wuru'u: Pidan paowan papaoriba mustard
uuda imi'i di'iti, uruu duusodi'o ipai ba'oran paoribai kida
uuda ai.
32 Usodan dono'o naa powa'a zii utuubarun ipai paoribai
paowa-kariwaiz zakapu ia'o ai, na'iki ukawaodainan iriba.
Uruu idi iriba kotu'uz toman pashimaka kida na'apain
ĩdikindinan uwaranu'u.”
33 Jesus tominapa-kidan pidannao soo di'itinapa-kinai
kuwai kida ida'an, wuru kida kawanu'u. Utominapa-kidan
ĩdyaun masakauda'u ĩaitapan kawana'ati.
34 Aonaa na'apainim umakaiwaakan di'itinapa-kinai
kuwai pakakinaowapa-kinaa nii, mazan paba'oranin dono
patominapa-kidaniinao tuma, na'apaini'o nii zii ukowaadan
ĩ'ati masha'apanna'o parada-karu ida'an wuru'u kuwai
kidaz.

Jesus mashaadan ma'ozaka'o awaru
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Na'apain uruu wachuupunin, Jesus kian patominapa-
kidaniinao ati, “Wamako'o naa karishii baza iti.”
36 Uruu ĩwa'aka'akan naa pidannao, ĩpaidinan naa kanawa
zo'iti, uruu ĩmakon naa. Kaina'a kapam ba'orainao kanawa
zo'an kida makon ĩtuma.
37 Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki sari-
apa udaru'o wunu paran kida daawadaan kanawa, maonapa
kida unaraadanuzu. Atii wunu paidina'aka kanawa zo'iti.
38 Jesus, uda'awun pa'an, kaimanaiman ukawiizi-baaratan
pazowau kanawa tokon itinapu. Sariapa utominapa-
kidaniinao pokowauanuzu, na'iki ĩkian u'ati, “Tiichaa. Aonaa
mooko pudopii-kidan waunao? Taa'azo'o naa wanaraan.”

39 Sariapa Jesus pokoda'akan na'iki ukian awaru na'iki
wunu paran ati, “Pumashaadin!” Sariapa awaru mashaad-
ina'akan na'iki wunu paran sooka'akan naa kapam.
40 Udauna'an sariapa Jesus kian patominapa-kidaniinao
ati, “Kanom nii dii utarian? Aonaa zii mooko umishidan?”
41 Mazan tuukii ĩtarian manawun, na'iki sariapa ĩkian
pa'atiaaka kida, “Kandii kaduz dii pidan uruu? Atii awaru
na'iki wunu paran izo'ati zii uparadan.”

5

Jesus kodita-kidan oia'o doronainao pidan di'iki
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan baza ia'o kar-
ishii danoma iti, Gerasa Baara itinapu.
2 Jesus maratinan pu'u kanawa zo'iki, pidan ikodapan
uruu, kodita'aka'o baaranai iki, ka'unaru kida di'iki.*
3 Wuru'u pidanaz oia'o doronainao zaamatapanii.
Una'auzon umashaapan baaranai an. Aona'a naa kanom
ka'iitan padodotan uruu powa'a.
4 Iriba'a naa pidannao tiwaan pawatudan uanoba
na'iki utaba'u, mazan ipai ubidita'akan chain, wuru'u
pawatudapa-kinao kidaz. Uma'ozakan idi manawun aona'a
naa turuu uzaamata-kao.
5 Una'iakapan baaranai ii aka na'iki midukuo ii aka,
wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an ukadakoinpan na'iki ipai
utazaubi'ian pamada kuba idi.
6 Munapo zii utukapan Jesus, sariapa udiman u'ida'ati
na'iki ukodoru'ukan ukanaapu ati,
7 na'iki ukadakon diiwa'o ida'an, “Jesus, Tominkaru
Umanawunu'o Dani! Kanom dii puaipan õ'ai? Tominkaru uu
ida'an, õpishaan pugaru aonaa shoman pupataka'uta'ana'a
õgaru,” ukian.
8 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a, Jesus dyuudan idi'o oia'o
doronainao so'otinan u'ai.
9 Jesus pishaanuzu, “Na'apam pu'uu?”
Pidan kian, “Õ'uu Iribainao, iriba'o wuru'u waunaouz!”
10 Tuukii upishaan Jesus aonaa kizi udyuudan oia'o doron-
ainao na'ia'o amazada ai.
11 Na'ia'o iriba'o kooshinao kasaba'ukinpan naawazi za'an,
ĩaroapatinan.
12 Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii, “Turuu
shoman pudyuudan wamorotan kooshinao di'iti.”

---

* **5:2** Uruu dono pidan baaranaa, aonaa imi'i ida'a'a mani. Kuba uun ii kida'o pa'an.

13 “Turuu!” Jesus kian. Uru'u naa ĩkodita'akan pidan di'iki,
ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Iriba'o wuru'u kooshi-
naouz ikoda mani 2000 ĩdyaun. Na'iki'o ĩdima'akan atii tawu-
dapu an, atii ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩnaraan.
14 Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan naa,
ĩkakuwaapa'ana'akan naa donoi ia'o pidannao ati, na'iki
baokoinao ati kawiizi-tinpainaouz donoi dawun ii kida.
Sariapa pidannao makon na'iti ĩtukapa ipai wuru'u
sha'apa'oraz na'ii.
15 Ĩkaawan Jesus ida'ati, ĩtukapa wuru'u pidanaz iriba'oraz
da'i oia'o doronainao u'ida'a. Na'a usakanatapan
kakamichantinpa'a naa, aitapina'a naa kapam. Tuukii ĩtarian.
16 Pidannao tukapainaouz kanom sha'apan, ĩkakuwaapan
naa ba'oran pidannao ati wuru dau'ana'a oia'o doronainao
zaamatapauzoniaz da'i pidan, na'iki kooshinao dau'u.
17 Uruu idi tuukia'o ida'an ĩpishaan Jesus, ĩaipan umakon
pawiizi iki.
18 Jesus paidina'azon pu'a'a naa kanawa zo'iti, pidan so'ota-
kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, kian Jesus ati tuukia'o
ida'an, “Õmako kizi putuma!”
19 Aonaa Jesus taapadan umakon patuma. Mazan ukian
u'ati, “Pukiwa'a naa puiribannao di'iti, pukowaada'an
kizi kanom Naobanai sha'apata pu'ati, ukaimanan idi
ukaminka'utan pugaru.”
20 Uruu idi pidan kiwa'akan naa, na'iki ukakuwaapaanan
10 wiizainao Decapolis Baara an kidainao pidannao ati.
Ipai ukowaadan pidannao ati Jesus sha'apatanii kida pa'ati.
Na'iki ipai abatainao ukuwaa, tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Jesus kakudan zun sodi na'iki maskonnao izaipaiba
(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Jesus kiwan patominapa-kidaniinao tuma powaa iti
karishii baza iti kanawa ida'an. Na'ii iriba pidannao
kasaba'ukinan udazaba an awauta.
22 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati,
uruu kazowautapauzo synagogue pawiizi ii. Utukapan Jesus,
sariapa ukodoru'ukan, udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba
ida'a.
23 Na'iki tuukia'o ida'an manawun upishaanuzu uaipan
pakaminka'uta-kao. Ukian Jesus ati, “Õdani sodi zun maon-
apa'a naa omawakan. Turuu pumakon na'iti pupishata kizi
puka'u idi oroo, okakuda kizi na'iki oziwu kizi powaa iti.”
24 Udauna'an Jesus makon naa utuma. Iriba pidannao
makon kapam ĩtuma, atii chakata ĩmashaapan udazaba an kida.
25 Na'a'o zun izaipaiba pidannao bii'i. 12 wunu obaiatinan.

26 Omakoni'i naa kiwiin bakadun kida daakataanao di'iti,
na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. Oaipan pakakudan
padamata, mazan kii'an oizain tuukiidinan naa powa'a zii
manawun.
27 Oabatauzon idi Jesus sha'apatan umanawunu'o
aimaakan, omakon naa pidannao bii an Jesus dawu'ati.
28 Okian pa'ida'a, "Õpishatan an ukamichan karikaonan,
kaimana'o nii õkakudan."
29 Opishata'akan naa uchaakitan za'aba'i, sariapa oizaipan
shabata'akan; na'iki kaiman oabatina'akan paka'azo ii,
pasaabaa-kao idi pabaiatinan ai.
30 Sariapa Jesus aitapan pama'ozakan sha'apatan
aimaakan umanawunu'o. Utanawatina'akan powaa
iti iriba'o pidannao zikonu'u, upishaan ĩdyaun, "Kanom
pishata'oraz õkamichan?"
31 Utominapa-kidaniinao dako'atin uruu, "Puaitapanii
iriba pidannao pudazaba an kasaba'ukinpan. Kanom nii
mooko pupishaan kanom pishata'oraz pugaru?"
32 Mazan upu'u Jesus awunuudanaan utukapa'azon
kanom pishata'oraz paugaru.
33 Wuru'u zunaz oaitapanii kanom sha'apan pa'ati, sariapa
owa'atin panaka-nakaan na'iki patarian bii'i Jesus ida'ati.
Okodoru'ukan maonapa ukanaapu'u, na'iki okowaadan Je-
sus ati ipai kanom sha'apan pa'ati.
34 Jesus kian o'ati, "Pumishidan idi'o pukakudan.
Pumako'o naa, punyukunuu kaimanan tuma, pukakuda-
kaoa'a naa shaa pubaiatinan ai."
35 Jesus kadakotinan pu'u zii, pidannao kaawan Jairus
dapu iki kuwaita'anainao u'ida'ati. Sariapa ĩkian, "Marina'a
naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani!"
36 Mazan Jesus aonaa utauan panyukunuu ati na'apa'oram
ĩparadan, na'iki sariapa ukian Jairus ati, "Mana'a putaria'a
naa, mazan pumishida pa'an."
37 Udauna'an aonaa utaapadan ipai pidannao makon pa-
tuma, soo una'aka Peter, James na'iki John James inawuzuz
patuma karikaonan.
38 Ĩkaawan Jairus dapu iti, na'ii Jesus tukapan iriba pidannao
kasaba'ukinpan na'iki ĩzaadinan diiwa'o ida'an.
39 Jesus morotan kabaun nazo iti na'iki sariapa ukian
pidannao ati, "Kandii nii mooko uzaadinan kaikapa'a?
Mana'a ukasha'ora'ana'a! Aonaa koraidaonaa mawakan
mani wuru'u. Soo oda'awupan karikaonan."
40 Mazan ĩshaazootinan udau'u, pamamishidakan idi
uparadan. Sariapa udyuudan ĩkoditan kabaun nazo iki;
una'akan soo koraidaonaa daronao na'iki paminauda'unao,
umorota-kidan ĩdyaun koraidaonaa washatinpan di'iti.

41 Jesus zaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukian o'ati,
"Talitha koum." Kaikapa'o wuru'u parada-karuz: "Zuna sodi,
õkian, pukadishita," kia'o wuru'u.
42 Sariapa okadishita'akan na'iki ochi'ika'akan naa. (12
owunun wuru'u zun sodiz.) Okakudan idi, tuukii ĩdi'itinpan.
43 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a
udau'an." Na'iki ukian kapam ĩ'ati, "Utaa'a naa
owanyukunuu nii."

6

Aonaa Jesus aiapa-kao Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Udauna'an Jesus makon padyaupai-kizi wiizai iti
patominapa-kidaniinao tuma.
2 Sookapa-karu Kamoon dono utominapa-kidan pidannao
synagogue ii. Iriba pidannao na'iainao abatan ukuwaa,
tuukia'o ida'an manawun ĩdi'itinpan. "Na'iki dii uaitapan
ipai wuru'u?" ĩkian. "Kanom taanii u'ati uaitapa-kinaa nii?
Na'apa dii usha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'o
watukapauzon?
3 Aonaa carpenter mani uruu, Mary daniz? Aonaa James,
Joseph, Judas na'iki Simon inawuzu mani wuru'u uruuz?
Aonaa mooko udadakoonao mashaapan da'a'a?" Aonaa
ĩmishidan, na'iki aonaa ĩnyukunuu-atin wuru'u usha'apaapanii
kidaz.
4 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru prophetinnao naubaa-kao
ba'oran wiizai ii kida, mazan pawiizi'i, aonaa uiribannao
na'iki ba'oran pidannao naubaan uruu!"
5 Uruu idi aonaa Jesus sha'apatan umanawun kida'o
aimaakan na'ii, soo masakauda'u karikaonan, upishatan
karinainao paka'u idi na'apain ukakuda ĩdyaun.
6 Tuukii manawun udi'itinpan ĩdau'u ĩmamishidakan idi pau-
garu.

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Udauna'an Jesus makon naa ipai wiizai kida kawana'ati;
na'ii ukakinaopan ipai pidannao.
7 Udapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati.
Udauna'an udyuudan naa ĩmakon dya'utam kida. Utaan
ma'ozaka-karu ĩ'ati, ĩkodita-kida-kinaa nii oia'o doronai kida.
8 Udauna'an ukian ĩ'ati, "Mana'a pa'i una'aka'ana'a
aimaakan kida utuma umakon an, soo uwadookori
pa'an. Aonaa una'aka'ana'a wanyukunui, oo usaakon, oo
upuraatan kida.

9 Pukaiwada pudazkidi. Aonaa puna'aka'a naa ba'oran
pushooton."
10 Jesus kian ĩ'ati kapam, "Na'iam udapaapa-kao kaiman,
na'ii usookadin uruu kabaun di'ii atii udobata'azon
kawana'ati ba'oran wiizai iti.
11 Ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, ĩmadapaapakan an
unao kaiman oo ĩmaabata'azookan an ukuwaa, udobata na'iki
uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida, ĩaitapa kizi papataka'uta-
kao nii."
12 Uruu idi ĩmako'okan kida'a naa ĩkakinaopaanan pidannao
ĩtanawatin kizi'i naa pa'oian kida ai.
13 Ĩkodita-kidan iriba oia'o doronainao kida pidannao ai,
na'apain iriba ĩramaudan pidannao olive oil* idi na'iki ĩkakudan
ĩdyaun.

John Chikaawunuupauzo
mawakan daua'o
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 King Herod abatan Jesus kaunamanaan ipai
amazada kawana'ati. Pabi'i kida pidannao kian, "John
Chikaawunuupauzo kakuda'oraz powaa iti! Uruu
idi'o wuru'u kaina'a uma'ozakan usha'apata-kinaa nii
umanawun kida'o aimaakan."
15 Ba'orainao kian, "Uruu Elijah!" Ba'oran kian, "Uruu
prophet, kotua'o Tominkaru prophetin kawanu'o."
16 Herod abatan idizu, ukian, "Uruu John Chikaawunuu-
pauzo! Õdukuta-kidani'i naa sha'atii ukanau, mazan kaina'a
ukakudan powaa iti."
17 Kaikapa'o da'i wuru'u John zowiauzo-kaoaz. Herod dyu-
udan John zaamata-kao, udodota-kao na'apain utaraa-kao.
Herod sha'apatan wuru'u kaikapa'a Herodias aipan ati'o,
uzaamataniaz paudaiaro nii, pa'inawuzu Philip daiaroz.
18 John Chikaawunuupauzo aonaa umashaadan
pakadakotinan Herod ati kaikapa'a: "Aonaa Tominkaru
kashaapan pidan zaamatan pa'inawuzu daiaro!"
19 Uruu idi'i naa Herodias to'ora-kizaitapan John, oaipan
pazowii-kidanuzu. Mazan Herod kazannaatapa uruu.
20 Herod tarian John ai, uaitapan idi kaimana'o na'iki
umanawunu'o pidan uruu. Una'apan idi utaapan uruu
kaiman. Unaudapa paabatapan John paradan pa'ati, pa-
nyukunuu kasharutinpan pu'u padamata tuukii, ipai John
paradan kawana'ati pa'ati.
21 Herod shakatan kamoo kaawan dono'o naa, Herodias
kian, "Aizii turua'o nii õkaunaatinan John ati." Na'apain,

---

* **6:13** *olive oil:* oil toma-kariwai olive aka di'iki. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Herod dapadan ipai umanawun-tinpainao pidannao, soldyaa zowaunaanao kida na'iki kazowautapainao pairibannao Galilee Baara ii.
22 Herodias dani mawuusa morotan na'iki okonaupan naa. Tuukii Herod na'iki upidanannao konaukii-kidanuzo. Uruu idi'i naa King Herod kian o'ati, "Na'ia'oram aimaakan puaipan, õtaan nii pu'ati. Pupishaa õ'ai!
23 Mishi'o õparadan, õtaan nii pu'ati kanom puaiapanii, turuu õtaan pu'ati pazikon an õsha'apauz."

24 Na'iki'o mawuusaba koditan opishaa'anan padaro kaikapa'a: "Kanom turuu õpishaan u'ai?" Odaro kian, "John Chikaawunuupauzo zowau, pukii."

25 Kadimana'o ida'an okiwa'akan king di'iti. Okian, "Õaiapa putaan õ'ati aizii da'a'a John zowau paraapi nazo'o."
26 Uruu idi tuukii king kasha'oran, mazan aona'a naa turuu upana'adan paparadan: ipai pidannao abatan wuru'u upishaanuz oroo.
27 Sariapa udyuuda'akan soldyaa na'anan John zowau taraa-kizai iki. Soldyaa mako'okan udukuta'akan naa John kanau.
28 Udauna'an ukaawa-kidan naa paraapi ida'anaz utaan naa zun atiz. Udauna'an zun taan naazu padaro ati.

29 John tominapa-kidaniinao abatan idi'i naa uzowii-kao, ĩnankan naa John nanaa, ĩdidan naa kapamazu.

Jesus paan 5000 pidannao
(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Jesus dyuudaniinao kaawan u'ida'ati powaa ati, na'apain ipai ĩkowaadan pakakinaopan dau'u pidannao, na'iki kanom pasha'apata.
31 Iriba pidannao kaawa-kaawan Jesus ida'ati, baokoinao kiwa-kiwan pu'u kapam, aonaa kowas na'apam naa ĩaroopan. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Wamako amazada iti pidannao ai, usookapa kizi masakauda'u na'ii."
32 Uruu ĩmako'okan naa baza iti kanawa ida'an pidan aonaa-kizi itinapu.
33 Upu'u iriba pidannao tukapan ĩmakon, na'apain ĩaitapa ĩdyaun. Uruu idi ipai pidannao makon kadimana'o ida'an wiizai kida iki unaawa an. Ĩkaawan kiwiin Jesus makopa-kizi iti.
34 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao, tuukii ukasha'oran ĩdau'an, utukapan idi kaznizonao kawan ĩdyaun, aona'oraz ĩkataapikin. Uruu idi dobata ukakinaotan ĩdyaun.

35 Wachuupun idi'i naa, utominapa-kidaniinao kian u'ati,
"Wachuupu'unan naa wuru'u, na'iki da'a'orazu amazada'a'o
karikaonan wuru'u waunaouz.
36 Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz, maon-
apa'o zakapu oo wiizai kida di'iti ĩtorii'an kizi pawanyukunuu
nii."
37 "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii." Jesus kian.

Ĩpishaan uruu, "Puaiapa sha'a watoriankan ĩwanyukunuu nii
8 kauzu kaudin-karu winipinaa ida'an?"†
38 Uruu idi Jesus pishaan ĩdyaun, "Na'apauda'um bread
kaina'a u'ida'a? Utukapanaka."

Ĩawunuutankan dauna'an, ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u
breadnao na'iki dya'utam kopaunao sodi kida."
39 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao
sakanata-kidan pidannao, katoontinapa kida ko'ori'o pinidi
paawa an.
40 Uruu idi pidannao sakanatan katoontinapa kida,
bauda'apa'o ida'a 100, ba'oran ida'a 50.
41 Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao
na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti pa-
toriinpan tuma, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi
wawanyukunuu nii." Udushowan naa wuru'u bread kidaz,
udyuudan naa patominapa-kidaniinao taanuzu ipai pidan
kawana'ati. Na'apa kapam ubuutan wuru'u kopau kidaz ipai
ĩkawana'ati.
42 Ipai pidannao aroopan abaapa kida.
43 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 da-
zowan kida wanyukunui wa'akun.
44 Daonaioranao paa-kariwaiz na'apain, uikoda mani 5000
ĩdyaun.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Sariapa uruu dauna'an aka Jesus dyuudan patominapa-
kidaniinao kiwiitan pa'ua'ati baza itinapu kanawa ida'an
Bethsaida iti. Uruu una'an zii, udyuuda'azon idi pidannao
kiwan padapu iti kida.
46 Pidannao kiwan dauna'an, umakon naawazi paawa iti.
Na'ia'a naa utoriinpan.
47 Kamoo tipitanin, karishii zikon ia'a naa kanawa, Jesus
na'ian zii pa'an unaawa ii paba'orantin.
48 Utukapa aonaa patominapa-kidaniinao ka'iitan
papooratan kanawa kadiman, awaru pootan idi ĩdyaun
pakanaapu iki.

---

† **6:37** *8 kauzu kaudin-karu winipinaa:* Greek paradan ida'an 200 denarius ati'o.

Aizii wakankanaanin ukaawan ĩ'ida'ati, chi'ikapa wunu paawa an. Uwazoo-wazooan pu'u ĩdyaun,
49 ĩtukapa uchi'ikapan wunu paawa an. “Ma'achai!” ĩkian patarian bii'i.
50 Ipai ĩtarian tuukii ĩtukapan idi uruu. Sariapa Jesus paradan, ukian ĩ'ati, “Mana'a utaria'ana'a. Õgaru wuru'u!”
51 Udauna'an upaidina'akan naa ĩtuma kanawa zo'iti. Sariapa awaru mashaada'akan, tuukii manawun ĩdi'itinpan udau'u.
52 Usha'apanum kau'an aonaa zii ĩaitapan manawun kanom sha'apa'o 5000 pidannao paa-kao dono'oraz, dadara ĩzaamatan aimaakan panyukunuu iti.

Jesus kakudan karinainao Gennesaret ii
(Matthew 14:34-36)

53 Ĩtaraukan karishii wakadapu itinapu Gennesaret Baara iti. Na'ii ĩko'idan pakanawan karishii danoma'a.
54 Ĩmaaratinan kanawa di'iki, sariapa pidannao aitapa'akan Jesus.
55 Uruu idi ipai pidannao makoodanaan wiizai kawana'ati kida, ĩna'akan karinainao pawiizi baara ida'an kida paabata-kizi iti na'iam Jesus kaawan.
56 Jesus makon an na'itim karikaonan, wiizai, donoi, oo zakapu kida iti, pidannao na'akan nii karinainao u'ida'ati, na'apain ĩpishaan uruu tuukia'o ida'an ĩaipan upishata-kidan pakamichan danoma karikaonan karinainao ati. Ipai pishatainao ukamichan kakudan powaa iti.

7

Pidan tomanii kakinaorii kida
(Matthew 15:1-9)

1 Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, Jerusalem iki'o ĩwa'atin, kaawan Jesus ida'ati.
2 Ĩtukapa pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan ua'ii pakakinaorinaa kawana'ati.
3 (Phariseenao na'iki ipai ba'orainao Jewnao taapa zii pakawan kakinaorii kotua'oraz ĩdokozu-daunnao taapan, aonaa ĩaroopan machikaaka-daun paka'u kakinaorii kawana'ati.
4 Ĩtorian dono aimaakan, aona'o nii ĩnikan sariaapazu, mazan kiwiin ĩchikaan niizu. Na'apain iriba ĩtaapan ba'oran kakinaorii kida, wuru kawanu'u ĩchikaakapauzon kaduzuz pakoopon kida, ka'uz kin kida, boon kida, aroapa-kizai baara kida kapam.)

5 Uruu idi Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u pishaan Jesus, “Kanom ni'o aonaa
putominapa-kidaniinao taapan kakinaorii wadokozu-
daunnao di'iki'oraz, mazan ĩaroopan aonaa ĩchikaan paka'u
wakakinaorinaa kawana'ati.”
6 Jesus dako'atin ĩdyaun, “Mishi'o tawuru'u Isaiah paradan
kiauzonuz unao dau'an kotua'a naa! Mishi'o wuru'u, unao
taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i, na'apa usaadinpan
kawan:
‘Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
7 Aonaa mishi'o mani ĩmanawuntapan õgaru,
mazan ĩtaapan pidan tomanii kakinaorii karikaonan,
aonaa õkakinaori kida mani!’*
8 Unao, aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan umishi-
dan pidan tomanii kakinaorii karikaonan.”
9 Jesus kian ĩ'ati powa'a zii, “Uaitapa mishi udi'itinpan
aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan uaipan utaapan
umishidauzonii kaduz kakinaorii pa'an.
10 Moses kakinaori kian, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pu-
daro,’ na'iki ‘kanom dakoopa'o padaru oo padaro zowii-karu
nii.’
11 Mazan unao kakinaopan, turuu pidan kian padaru
oo padaro ati kaikapa'a: ‘Kanom õtaa'azooni'i naa pu'ati
padamata, aona'o nii õtaan pu'atizu, usha'apanum kau'an
õtaani'i naazu “Corban” nii (taa-kariwai Tominkaru ati, kia'o
wuru'u).’
12 Na'apa'o ida'an aonaa utaapadan ukaminka'utan
padaru oo padaro.
13 Unao, aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, soo
utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida
kakinaorii. Na'apain iriba kaina'a ba'oran kida na'apa'o
usha'apaapan.”

Kanom toma'o pidan oian
(Matthew 15:10-20)

14 Udauna'an Jesus dapadan kasaba'ukinpainaouz
pidannao pa'ida'ati, baukapa'a naa ukian ĩ'ati, “Uabatapa
kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam õkian.
15 Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan pidan. Mazan,
kanom kodita'o pidan nyukunuu iki, uruu pa'an oiida'oraz
pidan.
16 [Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!]”†

---

* **7:7** Isaiah 29:13 † **7:16** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-
panu'u.

17 Jesus mako'okan naa uwa'aka'akan naa pidannao
kasaba'ukinpainaouz, umorotan kabaun nazo iti.
Utominapa-kidaniinao pishaan naa uruu na'ii, ĩaipan
ukowaadan wuru'u di'itinapa-kinai kidaz kuwai
masha'apanna'o ida'an.
18 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa zii mooko uaitapan kapam?
Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan uruu.
19 Usha'apanum kau'an, aonaa umorotan unyukunuu iti,
soo utoba nazo iti karikaonan. Udauna'an ukodita'akan ni'i
naa u'idi'iki." (Kaikapa'o kadakotin-karu ida'ana'o, Jesus
kowaadan ipai sha'apa'oram wanyukunui turuu unika-kao.)
20 Powa'a zii ukian, "Kanom kodita'o pidan di'iki, wuru'u
oiida'oraz pidan pa'an.
21 Usha'apanum kau'an kanom kodita'o pidan nyukunuu
iki, uruu wuru'u oiida'oraz pidan di'itinpan, usha'apata-
kinaa nii oii kida'oraz aimaakan kaikapa'oraz kida'a: pidan
kaminshu'uinpan, pidan koidimikin, pidan zowian ba'oran
pidan,
22 pidan ba'orantapan, pidan misha'orarun, na'iki
pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-kao; wuru kawanu'u
umariidinauzon, aonaa ukiba'azoo-kidan pasha'apaapan
oii kida'o aimaakan, ukishauzi-shorin, udakoomikin,
unaudapa pa'atadinpan, na'iki ĩmashaapan maaitapinaka-
daun karikaonan.
23 Ipai wuru'u oii kida'oraz sha'apata-kao, pidan nyukunuu
iki'o ukoditan na'iki uruu kida oiida'o pidan."

Gentileaba mishida'o
(Matthew 15:21-28)

24 Udauna'an Jesus makon munapo'o amazada di'iti, maon-
apa'oraz donoi Tyre Baara antanapu. Umorotan kabaun
nazo iti, aonaa uaipan pidannao aitapan pana'an, mazan
aonaa turuu udizinan.
25 Zuna, kaina'a'o oia'o doronai odani sodi zun ida'a, abata
Jesus kaina'an na'apain okaawan Jesus ida'ati, odazabadinan
oawun imi'i baara iti.
26 Wuru'u zunaz, Gentile‡ oroo, oshakatan Phoenicia Baara
ii Syria ia'oraz. Tuukia'o ida'an opishaan Jesus, oaipan
ukodita-kidan oia'o doronai paudani sodi zun ai.
27 Mazan Jesus dako'atin oroo, "Wapaa zii kiwiin koraizian-
nao. Aonaa turuu koraiziannao wanyukunuu taa-kao ari-
marakanao ati."
28 Okian, "Mishi'o, Naobanai, upu'u arimarakanao nikan
koraiziannao wanyukunuu unuba miisa§ waranu'u."

‡ **7:26** *Gentile:* pidan pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **7:28** *miisa:* English ida'an, table.

29 Ukau'an Jesus kian o'ati, “Pudako'atin idi õparadan
na'apa, pukiwa'a naa pudapu iti puikodan nii pudani sodi
kodita'aka'a naa oia'o doronai o'ai!”
30 Okiwan padapu iti, oikoda paudani washatinpan bed
paawa'a, oia'o doronai kodita'aka'a naa o'ai.

Jesus kakudan makina'o na'iki maparadanu'o daonaiora

31 Udauna'an Jesus makon Tyre Baara iki, umakon Sidon
an atii Galilee Karishiiz iti. Na'iki'o udobatan maonapa
Decapolis Baara an.
32 Pidannao kaawa-kidan Jesus ida'ati daonaiora makina'o
na'iki aona'o maparadanu'o kapam. Ĩpishaan Jesus tuukia'o
ida'an, ĩaipan upishatanuzu paka'u idi.
33 Uru'u naa Jesus na'akanuzu paba'orantin munapo pi-
dannao ai; na'ii umuudan paka'u shuwu kida ukinao kida
di'iti, udauna'an usopitan pazaadako, uruu idi upishatan
uninoba.
34 Udauna'an Jesus awunuupan aokazi iti na'iki
uto'ota'akan panizowan na'iki ukian, “Effatha.” “Puda'atin,”
kia'o wuru'u.
35 Uru'u naa mishi ukinao da'atina'akan na'iki uninoba
kiitina'akan; uruu idi kaimana'a naa uparada'akan.
36 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao ati, “Mana'a pa'i
ukowaada'a naa ba'orainao pidannao ati wuru'u.” Ukak-
inaowan pu'u ĩdyaun powa'an kida padamata, powa'a zii
manawun ĩkowaadaabi'ian baokoinao ati udau'u.
37 Ipai abatainaouz udau'u, tuukii manawun ĩdi'itinpan.
Na'iki sariapa ĩkian, “Ipai kanom usha'apatanii kida kaiman
zii manawun usha'apatanuzu. Ukakinaoda zii makinao-
ziiwa na'iki ukaparadanuta zii maparadanu'o.”

8

Jesus paan 4000 pidannao
(Matthew 15:32-39)

1 Masakauda'u uruu dauna'an, iriba'o pidannao kaawan
Jesus ida'ati koshan. Na'apain uruu dono, aona'ora'a naa
ĩwanyukunuu nii. Uruu idi Jesus dapadan patominapa-
kidaniinao pa'ida'ati.
2 Ukian ĩ'ati, “Õkasha'ora-kida, õtukapan wuru'u pidan-
naouz, ĩna'an idi idikinauda'u kamo'o naa õtuma na'apain
aonaa kanoma'a naa ĩnikan.
3 Aonaa turuu õdyuudan ĩdyaun maaroopaka-daun,
panaadon ĩmadoronaitan pazamazin idi pamakopa-kizi an,
usha'apanum kau'an pabi'i kida munapo'o ĩmashaapan.”
4 Utominapa-kidaniinao pishaan uruu, “Na'apam nii dii
mooko pidan ikodan wanyukunui da'a'a, baara'a karikao-
nan, papaa-kinaa nii ipai wuru'u iriba'oraz pidannao?”

5 “Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a,” Jesus kian ĩ'ati.

“Kaina'a 7 bread,” ĩkian.

6 Jesus dyuudan ipai pidannao sakanatan imi'i baara'a. Udauna'an uzaamatan bread kidaz, utoriinapa-kidanuzu. “Kaiman,” ukian Tominkaru ati udau'an. Udushowanuzu, udauna'an utaanuzu patominapa-kidaniinao ati, ĩnao kizi'i naa kataanuzu ipai pidannao kawana'ati. Ipai ĩsha'apatan padyuuda-kizinao.

7 Na'a'o kapam masakauda'u kopaunao. Utoriinapa-kidanuzu. “Kaiman,” ukian Tominkaru ati udau'an. Udauna'an utaan naa kidaz patominapa-kidaniinao ati, ĩnao kizi kataanuzu koshan pidannao ati.

8-9 Ipai pidannao aroopan abaapa, ikoda mani 4000 pidannao. Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 7 dazowan kida wanyukunui wa'akun. Udauna'an Jesus dyuudan naa pidannao kiwan padapu iti kida.

10 Sariapa upaidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon munapo'o wiizai Dalmanutha Baara iti.

Phariseenao aipan Jesus aidan umanawunu'o aimaakan pa'ati

(Matthew 16:1-4)

11 Phariseenao kaawan Jesus ida'ati. Ĩtiwaa-kidapa'azon uruu, uruu idi ĩkian u'ati, “Puaida wa'ati, na'apam turuu pusha'apatan umanawun kida'o aimaakan, puaida-kida kizi wa'ati kaina'a mishi mishi'o Tominkaru ma'ozakan kaina'an pu'ida'a.”

12 Mazan Jesus nyukunuu kasha'oran, na'iki ukian, “Kanom nii mooko utukapa'azon umanawun kida'o aimaakan sha'apata-kao? Õkowaadan nii u'ati, aonaa turuu õaidan umanawun kida'o aimaakan u'ati!”

13 Udauna'an uwa'aka'akan naa ĩdyaun. Upaidinan koshan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon naa karishii baza iti.

Phariseenao na'iki Herod yeastin kida

(Matthew 16:5-12)

14 Jesus tominapa-kidaniinao manyukunuutan pana'akan iriba bread kida; ĩna'akapanii bauda'apa sodi karikaonan patuma kanawa zo'o.

15 Jesus kakinaotan ĩdyaun, “Uzaudin pa'i Phariseenao yeastin ai na'iki Herod yeastin ai kapam.”

16 Uruu idi ĩkian pa'atiaaka, “Ukian kaikapa'a uaitapan idi'o aonaa bread nii wa'ida'a.”

17 Jesus aitapa na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. Uruu idi up-
ishaan ĩdyaun, “Kanom nii ukadakoinapa-kidan bread aon-
aan u'ida'a? Aonaa mooko uaitapan? Dadara'o mooko man-
awun uzowau?
18 Isha'o mooko uawun na'iki aonaa ukakinaon? Aonaa
mooko uaitapan
19 tawuru dono'o õdushowauzonuz baka'iauda'u breadnao
õpaa-kinaaz 5000 pidannao? Na'apauda'um dazowan kida
wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?”

Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Na'a'o sha'atii 12 da-
zowan kida wanyukunui wa'akun.”

20 “Tawuru dono'o mani'i õdushowauzonuz 7 bread 4000
pidannao ati, na'apauda'um dazowan wanyukunui wa'akun
uzawadan na'apain?”

“7 dazowan sha'atii,” ĩkian.

21 “Upu'u zii, aonaa uaitapan?” ukian ĩ'ati.

Jesus saabaan pidan awun isha'o Bethsaida ii

22 Udauna'an ĩkaawan naa Bethsaida iti. Na'ia'a naa pi-
dannao kaawa-kidan ishaawun pidan Jesus ida'ati, tuukia'o
ida'an ĩaipan upishatanuzu.
23 Jesus zaamatan wuru'u ishaawunuz paka'u di'iki,
una'aka'akanuzu munapo wiizai ai. Udauna'an usopitan
pazaadako uawun kida di'iti, na'iki upishatan uawun kida
paka'u kida idi. Udauna'an upishaanuzu, “Putukapa'a naa
aimaakan?”
24 Daonaiora awunuudanaan, na'iki ukian, “Õtukapa pi-
dannao, mazan õtukapan ĩdyaun ikoda tawuru'u atamunnao
chi'ikapan kawanu'o.”
25 Udauna'an Jesus pishatan powa'a zii koshan uawun
kida paka'u idi. Uruu uawun kida saabaina'akan naa,
kaimanaimana'a naa utukapan koshan.
26 Udauna'an Jesus dyuuda'akan naazu sariapa padapu
iti. Ukian kapam u'ati, “Mana'a pa'i pumako'ona'a wiizai iti
powaa iti.”

Kanom dii Jesus?
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Udauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma
wiizai kida di'iti, maonapainaouz Caesarea Philippi itinapu.
Ĩmakopaanan pu'u upishautaanan patominapa-kidaniinao,
“Na'apa dii pidannao kian õdau'an?”
28 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: “Pidannao kian pugaru
John Chikaawunuupauzoz, na'iki baokoinao kian pugaru
prophet Elijah, na'iki baokoinao kian pugaru kotua'oraz
prophetnao bii iki'o kaawan powaa ati koshan.”

29 Udauna'an upishaan ĩdyaun, “Unao mani. Na'apa dii
ukian õdau'an?”
Sariapa Peter dako'atinuzu, “Pugaru Christ.”*
30 Udauna'an Jesus kia'akan ĩ'ati, “Mana'a pa'i
ukowaada'ana'a kanom wuru'u õgaruz.”

Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Uruu dauna'an Jesus kakuwaapan naa pazowia'azoo-
kao dau'u. Ukian, “Daonaiora Aokazi Iki'o ubaiaapan nii
kasha'ora'o manawun. Kazowautapainao Jewnao, na'iki
faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kak-
inaori dau'u, aona'o nii ĩaipanuzu. Uzowii-kao nii kapam,
mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii powaa
iti koshan.”
32 Jesus kakuwaapan idi kaimanaiman manawun ĩ'ati, Pe-
ter dapadanuzu pana'itinapu na'iki uto'orauanuz.
33 Sariapa Jesus tanawatinan na'iki uawunuupan ba'oran
patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki sariapa uto'orauan Pe-
ter. Ukian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan. Aonaa pudi'itinpan
Tominkaru di'itinpan kawan, mazan pudi'itinpan pidan
di'itinpan kawanu'o karikaonan.”

Jesus pidanan baiaapa'o nii oia'o

34 Udauna'an Jesus dapadan iribainaouz pidannao na'iki
patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Ukian ĩ'ati, “Kanom
da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii
pasha'apaapan, na'iki una'akan pacrossannaa,† na'iki
uda'anan õgaru.
35 Kanom kazannaata'azo'o pananaa, uwaziwadan ni-
izu; mazan kanom waziwada'o pananaa õdikin ii, na'iki
Kaimana'o Kuwai dikin ii, mishi'o nii uikodan karikaonanu'o
kakupa-karu pa'ati.
36 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai
aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u
karikaonanu'o kakupa-karu ai.
37 Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kao karikao-
nanu'o kakupa-karu ai?
38 Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru,
na'iki pakakuwaapan õkakinaori kida dau'u wunao ati'i,
oiainaouz na'iki mamishida-kainaouz; na'apa'o nii kapam
Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono

---

* **8:29** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **8:34** *una'akan pacrossannaa:* ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

udaru umanawunun tuma na'iki kaimanainao Angelnao tuma.”

9

1 Udauna'an ukian, “Õkowaadan nii mishi'o u'ati, pabi'i kida unao kaida'a'a, aona'o nii zii umawakan utukapan ua'ii Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan umanawunu'o ida'an.”

Jesus pana'adinan patominapa-kidaniinao awun za'a (Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Aizii 7 kamoo dauna'an Jesus na'akan patuma, Peter, James na'iki John dokoa'o midukuo paawa iti. Na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikaonan. Utominapa-kidaniinao awun za'a upana'adina'akan.

3 Ukamichan tanawatinan wizi'i na'iki baraka, ubarakan powa'a zii ipai pidannao chikaapauzonao chikaan nii ai.

4 Udauna'an ĩtukapa Elijah, Moses tuma, kadakotinan Jesus ati.

5 Peter kian Jesus ati, “Tiichaa, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Turuu watoman idikinauda'u kabaunnao sodi kida, bauda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati na'iki bauda'apa Elijah ati.”

6 Tuukii Peter tarian baokoinao tuma, aonaa uaitapanaatan na'apam pakia'akan.

7 Udauna'an isha'iz kaawan udikinda'akan naa ĩdyaun, na'iki parada-karu kian isha'iz bii iki, “Di'ora'a õdani õmarainapanii, uabata na'apam ukian!”

8 Ĩawunuudanaa'akan kadimana'o ida'an, aona'a naa ba'oran pidannao nii ĩtuma, soo Jesus karikaonan.

9 Ĩtokapaanan pu'a'a naa midukuo iki, Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru'u utukapaniaz, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki.”

10 Ĩmishida uparadan, mazan pa'atiaaka ĩpishautaakapaanan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, “ukadishitan nii pamawaka-kizi iki,” kia'oraz, ĩaipan paaitapanuzu.

11 Uruu dauna'an ĩpishaan Jesus, “Kanom ni'o tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian, ‘Elijah'o nii wa'ati kiwiin.’ ”?

12 Ukian ĩ'ati, “Elijah'o nii mishi wa'ati kiwiin uminziiwata'anan ipai aimaakan. Na'apa kotua'o usaadauzo-kao Tominkaru Paradan ida'a Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, upataka'uta-kao nii tuukii na'iki aona'o nii uaiapa-kao.

13 Õkowaadan nii u'ati, mishi, Elijah kaawanka'a naa na'iki pidannao pataka'utauzonii uruu, na'apa usaadinpauzon kawana'ati Kaarita ida'a kotua'a naa.”

Jesus kodita-kidan oia'o doronai daonaiora di'iki
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43a)

14 Uruu dauna'an ĩkaawan naa powaa ati baokoinao
tominapa-kida-kariwainao ida'ati, ĩtukapa iriba pidannao
kasaba'ukinpan ĩtuma. Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u kadakotinan ĩtuma.
15 Iribainao pidannao tukapan idi Jesus wa'atin, tuukii
ĩkonaukia'akan, na'iki ĩdima'akan u'idi'iti, ĩdapaapan naa uruu
kaiman kapam.
16 Jesus pishaan patominapa-kidaniinao, "Kanom
dau'ana'o ukadakoinpan wunao tuma'a?"
17 Bauda'apa pidan tunarunao dako'atin uparadan iriba'o
pidannao bii iki. Ukian, "Tiichaa, kaina'a õna'akan õdani
daonaiora pu'ida'ati. Kaina'a oia'o doronai u'ida'a, na'iki
aonaa ukaparadanun.
18 Na'apainim oia'o doronai tuukiida'akan an uruu,
ukaboota'akan nii uruu imi'i baara iti, udauna'an bozowa'o
koditan udako iki, ukuzowa'akan paudako kida, udauna'an
udadara'akan, dadara, dadara. Õpishaanii padamata
putominapa-kidaniinao, õaipan ĩkodita-kidan wuru'u oia'o
doronaiz u'ai, mazan aonaa ĩturuan."
19 Jesus kian, "Na'apa dii aonaa zii umishidan? Kotua'iki'i
naa õmashaapan utuma? Kotua'iki'i naa õna'an õbaiatinan
utuma? Puna'aka na'iki wuru'u daonaioraz õ'ida'ati."
20 Uruu idi ĩna'akan naa uruu Jesus ida'ati. Aizii oia'o
doronai tukapa'akan idi Jesus, sariapa udorauta-kidan na'iki
uziia'akan wuru'u daonaioraz. Uwazainan naa na'a imi'i
baara'a, udako bozowa'akan naa kapam.
21 Jesus pishaan daonaiora daru, "Na'apam dii ukotua'ikin
naa pudani kaikapanu'u?" Daonaiora daru kian, "Kotu'u
uduusodin iki.
22 Panaadon kida, maonapa da'i oia'o doronai zowiin-
uzu ukabootan ida'an uruu tikazi di'iti na'iki wunu baoko
iti. Pukamunan-kida shoman waunao, na'iki pukaminka'uta
waunao, puturuan an pukaminka'utan!"
23 Jesus kian u'ati, "Kanom nii pukian 'puturuan an
pukaminka'utan'? Ipai aimaakan sha'apan nii pidan ati,
umishidan an."
24 Daonaiora daru kian diiwa'o ida'an, "Õgaru, õmishida
padamata, mazan õaipan pukaminka'utan õgaru, õmishida kizi
kaimanaiman manawun."
25 Jesus tukapan idi iriba'a naa pidannao kasaba'ukinan
padazaba ati, ukian oia'o doronai ati, "Makina'o na'iki ma-
paradanu'o doronai, õaipan pukoditan wuru di'iki'i daonaio-
raz, aonaa õaipan pumorotan u'idi'iti powa'a!"
26 Uruu oia'o doronai kadako'okan, uziiautapa'akan
daonaiora, udauna'an ukodita'akan naa u'ai. Mawaka'o

kawanu'o daonaiora tukapa-kao, na'iki ipai pidan kian, “Ei, umawakan!”
27 Mazan Jesus zaamatan uruu paka'u di'iki, ukadishita-kidan naazu.
28 Uruu dauna'an Jesus makon umorotan pasookapa-kizi kabaun nazo iti patominapa-kidaniinao tuma, na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikaonan. Ĩpishaan Jesus, “Kanom ni'o aonaa waturuan wakodita-kidan oia'o doronai?”
29 Jesus dako'atin ĩdyaun, “Soo toriinapa-karu ida'an turuu na'apainao oia'o doronainao kodita-kida-kao.”

Jesus paradan koshan pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)

30 Uruu dauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon Galilee Baara an. Aonaa Jesus aipan pidannao aitapan na'iam paugaru,
31 utominapatin-kida'azon idi patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao nii pidannao ati, ĩnaou'u nii zowii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii powaa iti.”
32 Aonaa ĩaitapanaatan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, na'iki ĩtarii papishaanuzu.

Kanom tuubaru'o nii manawun baokoinao ai
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Na'apain ĩkaawan Capernaum iti, ĩmorotan kabaun nazo iti. Na'ia'a naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Kanom dau'ana'o ukadakotinan dunapota?”
34 Mazan aonaa ĩdako'atin uparadan, usha'apanum kau'an dunapota ĩkadakotinaanan idi pa'atiaaka, kanom tuubaru'o nii manawun dau'u.
35 Udauna'an Jesus sakanatan na'iki sariapa udapadan 12 patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Kanom aipina'o kiwi-ini'o nii, marii uruu dawu'itintinan na'iki poitorui nii kapam ipai pidannao ati.”
36 Udauna'an ukadishita-kidan koraidaonaa ĩkanaapu'u, udokobatanuzu na'iki sariapa ukian ĩ'ati,
37 “Kanom dapaapa'o bauda'apa kaikapa sodi'o koraidaonaa õ'uu ida'an, udapaapan õgaru wuru'u. Na'iki kanom dapaapa'o õgaru, udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru kapam.”

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u
(Luke 9:49-50)

38 John kian u'ati, “Tiichaa, watukapanii pidan kodita-
kidan oia'o doronainao pu'uu ida'an, na'iki wamashaata
uruu, usha'apanum kau'an aonaa uzaamatinpan wa'ida'ati.”
39 “Aonaa umashaata'ana'azu,” Jesus kian ĩ'ati. “Pidan
sha'apata'o umanawun kida'o aimaakan õ'uu ida'an, aona'o
nii uparadan dikaudan õdau'an.
40 Kanom aonaa unyukunuu oian wa'ati, uruu waunao
ida'antanpu'o wuru'u.
41 Õkowaadan nii u'ati na'ia'oram pidan taa'o wunu tuza-
karu nii õpidanannao ati õ'uu ida'an, na'iki uaitapan idi ĩnao
zaamatinpan õ'idi'iti, taa-kao nii uwinipinaa u'ati.

Kaimana'o duwu na'iki
manau'o duwu
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Aizii pidan dyuudan an wunao kawan sodi kidainao
sha'apatan oia'o, na'iki aonaa utaapadan ĩmishidan õgaru,
kichana'iki-kia'o manawun wuru'u pidan sha'apataniaz,
wuru aia'a udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kaoaz
ukanau kadu'iki. Udauna'an ukaboota-kao paran baoko iti.
43-44 Aizii õkowaadan u'ati, kaawa'a naa wuru'u Elijah,
mazan aonaa pidannao aitapanaatanuzu. Ukau'an puka'u
oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'o nii zii
pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o puka'u tuma,
putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao
nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti, aona'oraz umakadauzon.
45-47 Bauda'apa'o pukidiba oii-kidan an pugaru,
pudukutazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu
di'iti bauda'apa'o pukidiba tuma, putaapan ai dya'utam
ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi
wu'iti. Bauda'apa'o puawun oii-kidan an pugaru, puso'otazu!
Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o
puawun tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an
pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
48 ‘Na'ii tarabaro dainao nikapa'oraz pidan nanaa,
aona'o nii ĩmawakauzon.
Na'iki wuru'u tikaziz
aonaa na'apainim nii umakada-kao.’*
49 “Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu
idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai
kaimana'o dau'ati.†
50 “Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a
naa, na'apam nii ukuzubaa-kao powaa iti? Marii duwu

* **9:48** Isaiah 66:24 † **9:49** *Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati* Greek paradan ida'an: “Ipai pidan duwuda-karu nii tikazi idi.” Tikazi kii-karu, baiat-in-karu ati'o kai imi'i baara'a.

kuzuba'o kawan unao, umashaapa kizi kaiman uiribannao tuma.”

10

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Na'iki'o Jesus wa'akan amazada Galilee Baara, umakon Judea Baara an, atii Jordan Wa'o baza iti. Iriba kida pidannao kaawa-kaawan u'ida'ati koshan, na'iki utominapa-kidan ĩdyaun patominapatin-kidauzon kawan da'i ĩdyaun.
2 Phariseenao kaawan u'ida'ati ĩtiwaa-kidapa'azon uruu. Ĩkian u'ati, “Pukowaada wa'ati, wakakinaorinaa taapada pidan muudan paudaiaro?”
3 Jesus kian ĩ'ati, “Sha'apa'oram kakinaorii Moses taa u'ati?”
4 Ĩkian Jesus ati, “Moses taapadanii pidan saadan muudaaka-karu kaaritannaa, udauna'an turuu umuudan paudaiaro.”
5 Jesus kian ĩ'ati, “Moses saadan wuru'u kakinaorii u'ati unyukunuu dadaran idi'o.
6 Mazan Tominkaru sakadan dono patoman amazada na'iki pidan, utoman daonaiora na'iki zun.
7 Una'apan idi, daonaiora muudinan padaru na'iki padaro ai na'iki ubauda'apatinan paudaiaro tuma,
8 na'iki uruu idi dya'utamainao pidannao bauda'apatinan. Ukau'an aonaa powa'a ĩpana'a-kidan, soo bauda'apa.
9 Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan.”
10 Udauna'an ĩmorotan kabaun nazo iti koshan, Jesus tominapa-kidaniinao pishaan uruu wuru dau'ana'a ukadakotin kiziz.
11 Ukian ĩ'ati, “Pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, oia'o wuru'u usha'apataniaz paudaiaro ati uba'orantapan idi.
12 Na'apa kapam zun muudan dono paudaiaru, udauna'an omazidan ba'oran daonaiora tuma, oia'o wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati oba'orantapan idi.”

Jesus na'iki koraiziannao
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Pidannao kaawa-kidan koraiziannao Jesus ida'ati. Ĩaipan upishatan ĩdyaun. Mazan utominapa-kidaniinao kashadakowauan pidannao.
14 Jesus aitapan idi ĩna'apan, sariapa uto'orauan patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Marii koraiziannao wa'atin õ'ida'ati. Aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun,

usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o wuru'u zaamata'o ni'oraz Tominkaru panaobanaa nii.

15 Õkowaadanii u'ati, kanom aona'o uzaamatinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti koraidaonaa zaamatan kawanuzu, aona'o nii umorotan na'iti."

16 Udauna'an udokobatan ipai koraiziannao bauda'apa kida, upishatan ĩdyaun paka'u idi, na'iki upishaan Tominkaru kaimanan ĩ'ati.

Kasha'apauzi'o pidan
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Jesus makopaanan pu'u koshan dunapota, sariapa pidan wa'atin u'ida'ati zaka-zakaapa. Sariapa ukodoru'ukan ukanaapu ikinapu, na'iki ukian u'ati, "Kaimana'o Tiichaa, kanom dii õsha'apata õikodin-kinaa nii karikaonanu'o kakupakaru?"

18 Jesus dako'atinuzu, "Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii? Aonaa kanom kaimana'o nii, soo Tominkaru bauda'apa.

19 Puaitapanii Tominkaru kakinaori kidaz. Mana'a puzowia'ana'a pidan; mana'a puba'orantapa'ana'a; na'iki mana'a pukoidapa'ana'a; mana'a pumariidinauzo'ona'a puiriban dau'u; mana'a pumariidapa'ana'a puiriban puzaamata-kinaa nii usha'apauzi; pumarainapa pudaru na'iki pudaro."

20 "Tiichaa," pidan kian u'ati, "Na'apa õmashaapan kotua'iki'i naa, õkoraidaonaan iki õizo'ati wuru'u kakinaorii kidaz."

21 Udauna'an Jesus awunuupan u'idi'iti unaudapa patukapanuzu. Ukian u'ati, "Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii zii. Aizii pumako, pusellian ipai pusha'apauz kida, na'iki puraata puikodanii pusha'apauz kida ida'an, putaa'a naa pataka'utinainao atiz. Pusha'apatin an na'apa, pukapuraatanun nii aokazi ii. Udauna'an puwa'ati õ'ida'ati, puda'an kizi õgaru."

22 Mazan daonaiora abatan idi una'apan pa'ati, sariapa unyukunuu kasha'ora'akan, ukiwan manaunam, ukasha'apauzin idi manawun.

23 Jesus awunuupan patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki ukian, "Dadara'o nii kapuraataniinao pidannao morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti."

24 Sariapa utominapa-kidaniinao di'itinpan uparadan dau'u.

Mazan Jesus kian koshan ĩ'ati, "Õdainao, na'apa dii manawun dadara pidan morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti.

25 Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan mo-
rotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, camel podotan ai
akosa awun shaawata."
26 Udauna'an powa'a zii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian u'ati,
"Kanom mooko turuu ukazannaata-kao?"
27 Jesus awunuupan ĩ'idi'iti, na'iki sariapa udako'atin
ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Pidannao aonaa turuu ĩsha'apatan
wuru'u, soo Tominkaru pa'an turuu usha'apatan ipai
aimaakan."
28 Udauna'an Peter kian u'ati, "Putukapa waunao,
wawa'aka'a naa ipai washa'apauz na'iki aizii wada'anpan
naa pugaru."
29 Sariapa Jesus kian, "Mishi'o wuru'u. Na'ia'oram pi-
dan wa'aka'o padapu, oo pa'inawuzunao, padadakoonao,
padaro, padaru, paudainao, oo pazakapun õgaru dikin ii,
na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii,
30 taa-karu nii u'ati 100 powa'a zii kabaun kida, na'iki
u'inawuzunao nii, na'iki udadakoonao nii, na'iki udaronao
nii, na'iki udainao nii, na'iki uzakapun nii, na'iki una'apan
pu'u upataka'uta-kao nii kapam. Na'iki diina'iti'i uikodinan
nii karikaonanu'o kakupa-karu.
31 Mazan iriba pidannao kiwiiniinao kai, dawu'itintina'o
nii. Na'iki iriba dawu'itiiniinao kai, kiwiita-kida-kao nii."

Jesus kakuwaapan koshan
pamawakan dau'u
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Aizii udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao, tuukii
ĩdi'itinpan udau'u, ukiwiitan idi pa'ua'ati Jerusalem iti.
Na'iki na'a'o baokoinao pidannao, da'anpainao ĩdyaun,
sariapa ĩtarian kapam. Udauna'an Jesus dapadan koshan
12 patominapa-kidaniinao pana'itinapu baokoinao ai. Uru'u
naa ukakuwaapan na'apam nii pasha'apata-kao dau'u.
33 Ukian ĩ'ati, "Uabata. Aizii wamakon Jerusalem iti, na'ia'o
nii Daonaiora Aokazi Iki'o, kaakapaa-kao nii faadaanao
zowaunaanao ati, na'iki tiichaapauzonao ati Moses kaki-
naori dau'u. Na'iki ĩtaan nii uruu zowii-karu nii, na'iki ĩtaan
nii uruu Gentilenao ka'u iti.
34 Uruu idi Gentilenao banikiitan niizu, na'iki ĩsopiautapan
niizu, na'iki ĩba'izian nii uruu. Udauna'an ĩzowian nii uruu.
Mazan idikinauda'u kamootan ida'a, ukadishitan nii powaa
iti."

James na'iki John pishaan Jesus manawun-tinapa-karu
dau'an
(Matthew 20:20-28)

35 Uruu dauna'an James na'iki John, Zebedee dainao,
kaawan Jesus ida'ati. Ĩkian u'ati, “Tiichaa, kaina'a waaipan
pusha'apatan aimaakan wa'ati.”
36 “Kanom dii mooko?” ukian.
37 Ĩkian u'ati, “Pusakanatan dono putaba di'ii punaobanai-
tinan dono, pusakanata-kida pa'i waunao putuma.
Bauda'apa pudiwa'ora antanapu, ba'oran pu'ashabaron
antanapu.”
38 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa uaitapan kanom wuru'u upishaa-
niaz. Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-
karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan?* Turuu mooko uaita-
pan uchikaawunuu-kidinan õchikaawunuua'azoo-kao kawan?
39 “Turuu,” James na'iki John kian.
Jesus kian ĩ'ati, “Mishi, utuzan nii wuru'u õtuza'azooniaz,
na'iki uchikaawunuu-kao nii õchikaawunuua'azoo-kao
kawana'ati.
40 Mazan aonaa turuu õsakanata-kidan unao õdazaba'a,
õdiwa'ora antanapu oo õashabaron antanapu. Soo
Tominkaru'o nii pa'an taazu, paminziiwataniinao ati.”
41 Aizii 10 Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi kaikapa'o
parada-karu'u, sariapa ĩto'oran James na'iki John ati.
42 Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun pa'ida'ati, ukian
ĩ'ati, “Uaitapanii mamishida-kainao Tominkaru, dakotinpa'o
naobanainao nii, ĩnaudapa pawaranuitapan ipai pidan na'iki
pamanawun-tinpan ida'an ĩkazowautapan ĩdyaun.
43 Mazan aonaa õaipan una'apan. Na'ia'oram unao bii'i
aipa'o pamanawunun, marii upoitoruitapa-kidinan ipai
baokoinao ati.
44 Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai,
marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati.
45 Upu'u zii Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin
umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-
kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan
pidannao pa'oian ai umawakan ida'an.”

Jesus saabaan Bartimaeus awun
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Jesus kaawan patominapa-kidaniinao tuma Jericho ati.
Udauna'an ĩdobatapan pu'a'a naa na'iki, iriba pidannao
da'anpan ĩdyaun. Kaina'a pidan isha'o uawun pishautauzo
da'i puraata, na'a usakanatapan dunapo'o, Bartimaeus kia'o
u'uu. Uruu Timaeus dani.

---

* **10:38** *Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan?* oo “Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?”

47 Uabatan idi Jesus Nazareth san dobatapan, uruu idi
ukadako'okan diiwa'o ida'an. Ukian, “Jesus, David Takaan-
daun!† Pukamunan-kida õgaru!”
48 Iriba pidannao to'orauanuzu ĩaipan umashaadan. Mazan
powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David
Takaan-daun! Pukamunan-kida õgaru!”
49 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i. Ukian,
“Udapada uruu da'ati'i.”
Sariapa ĩkian u'ati, “Puma'ozakada punyukunuu!
Pukadishita, udapadan naa pugaru.”
50 Uru'u naa ukaboota'akan pachaakitan, uzaka'uta'akan,
uwa'ati'ikan naa Jesus ida'ati.
51 Jesus pishaanuzu, “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”
Ishaawun kian Jesus ati, “Tiichaa, õaipan pusaabaan õawun.”
52 Jesus kian u'ati, “Pukiwa'a naa! Pumishidan idi õgaru,
puawun saabainan.” Sariapa mishi utukapa'akan kaiman,
na'iki'o uda'anan naa Jesus.

11

Jesus morotan Jerusalem iti
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa Jerusalem iti, wiizai kida
Bethphage na'iki Bethany pa'inamun, ĩkaawan Olive Naawa
iti. Jesus dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao,
2 ukian ĩ'ati, “Umako wiizai upa'inamunu'o di'iti. Ukaawan
dono na'iti uikodan nii chaakashi* dani ko'idinpan, aona'o zii
uzaida-kao. Ubuzuutazu, na'iki una'aka uruu da'ati'i.
3 Na'iki na'ia'oram pidan pishaan an unao usha'apatanii
dau'an, ukii u'ati, ‘Naobanai aipanuzu, na'iki kadimana'o nii
udyuudan powaa atiz.’ ”
4 Uruu ĩmako'okan naa ĩikoda chaakashi dani dunapo'o,
uko'idinpan dobaapa-kizai paniinomizinaa di'iki. Ĩbuzuupan
pu'u uzunaa,
5 kadishitapainao maonapa na'a kian ĩ'ati, “Kanom nii
ubuzuupan chaakashi dani zunaa?”
6 Ĩdako'atin ĩdyaun na'apa Jesus dyuudan kawana'ati pau-
garu, uruu dauna'an zii ĩtaapadan ĩna'akanuzu.
7 Ĩkaawa-kidan naa chaakashi dani Jesus ida'ati, ĩmuudan
pachaakitan kida ubarau paawa ati, uruu Jesus zaidan
naazu.
8 Iriba pidannao kadamaradan pakamichan kida
dunapota. Baokoinao dukuan pu'u anabai kida, pokoridi

† **10:47** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

* **11:2** *chaakashi:* English ida'an, donkey.

anaba kawan kida'o, maonapa kida'o dunapo an, ĩmuudan naa dunapota kidaz Jesus ua'ati.
9 Pidannao kiwiitapainao Jesus ai, na'iki baokoinao udawu'itiinao ĩwa'atipan kadakoinaanan diiwa'o ida'an. Ĩkian, “Marii Tominkaru konaukii-kida-kao! Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati!†
10 Marii Tominkaru kaimanan wuru ati'i King-tina'o ni'oraz King David wadaun nii. Marii Tominkaru aokazi ia'o konaukii-kida-kao!”
11 Jesus kaawan dauna'an Jerusalem iti, umorotan Tominkaru Dapu iti, uawunuutan ipai aimaakan kida. Mazan wachuupun idi'i naa ukiwan powaa iti Bethany iti patominapa-kidaniinao tuma.

Jesus paradan fig kadunaa ati
(Matthew 21:18-19)

12 Ba'oran kamoo, ĩwa'atipan pu'u powaa ati Bethany iki Jerusalem ati, Jesus zamazin naa.
13 Munapo zii utukapan fig kadunaa kaanaba'o. Uruu idi umakon na'iti utukapa'azon kaaka maniz. Mazan ukaawan dono na'iti, aonaa u'aka nii, soo uanaba pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an aonaa ukaakapauzon dono'o zii mani wuru'u.
14 Jesus kian fig kadunaa ati, “Aona'o nii pu'aka dizoowauzo-kao powa'a!” Utominapa-kidaniinao abatanii wuru'u una'apanuz.

Jesus waatan selliipainao Tominkaru Dapu iki
(Matthew 21:12-17, 20-22; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ĩkaawan dono'o naa Jerusalem iti, Jesus makon Tominkaru Dapu iti, na'iki uwaataabi'ian ipai toriipainao kida uzainao, na'iki selliipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Ipai udorau-kidan shakataaka-kidauzonao puraata miisan‡ kida, na'iki ipai selliipainao wakokoonao taba kida,
16 na'iki aonaa utaapadan pidannao dobata-kidan patori-inii kida Tominkaru Dapu baara an.
17 Uruu dauna'an ukakinaotan pidannao, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: ‘Õdapu dakota-kao nii ipai pi-dannao toriinapa-kizi dapunaa nii.’ Mazan unao ukaiwaa-panuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.”§
18 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u abatan idi kaikapa'ora'a, ĩtiwaan paikodan pazowii-kinaa nii Jesus. Usha'apanum kau'an ĩtarian Jesus

† **11:9** Psalm 118:25-26 ‡ **11:15** *miisa:* English ida'an, table. § **11:17** Isaiah 56:7

ai, ĩtukapan idi tuukii manawun ipai pidannao di'itinpan ukakinaopan dau'u.
19 Wachuupun idi'i naa Jesus kiwan donoi iki patominapa-
kidaniinao tuma.

Jesus parada kiziz fig kadunaa mawakan naa

20 Chaapi'iki ba'oran kamoo, ĩdobatapan pu'u dunapota koshan, ĩtukapa wuru'u fig kadunaa mawaka'aka'a naa atii paoroda iti.
21 Peter nyukunuu'aka na'apam Jesus kiauzon da'i, uruu idi ukian, "Tiichaa! Putukapa, puparada kiziz fig kadunaa mawaka'aka'a naa."
22 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Umishida Tominkaru.
23 Mishi õkowaadan nii u'ati, sha'apa'oram pidan turuu udyuudan naawazi so'otinan na'iki ukabootinan paran baoko iti, pamishidan ida'an. Aonaan an umishidan, aona'o nii usha'apan uaipan kawana'ati.
24 Ukau'an, õkian ipai unao ati, ipai kanom upishaanii utoriinpan ida'an, taa-kao nii u'ati. Soo umishidan ida'an karikaonan.
25 Na'iki na'apainim ukadishitan utoriinpan dono, uma-
rina'ata unyukunuu oian ba'oran pidan ati; na'apa'o nii udaru Tominkaru aokazi ia'oraz marina'atan ipai u'oian ka-
pam.
26 [Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii unao Daru marina'atan u'oian kida."]*

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Ĩkaawan koshan Jerusalem ati, Jesus chi'ika'anpan pu'u Tominkaru Dapu ii, faadaa zowaunaanao, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Jewnao zowaunaanao kaawan u'ida'ati.
28 Na'iki ĩpishaanuzu, "Kanom dyuudanii pusha'apatan ipai wuru'u aimaakan kidaz? Oo kanom taapadanii pusha'apatan ipai wuru kida'a?"
29 Jesus dako'atin ĩdyaun, "Õpishaan nii bauda'apa aimaakan karikaonan u'ai, na'iki udako'atin an õgaru, õkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'o õsha'apatan wuru kida'a.
30 Ukowaada õ'ati, na'iki'oram dii John chikaawunuupan taa-kao u'ati: aokazi iki'o oo pidan di'iki'o?"
31 Ĩpishautaakapan pa'atiaaka kida, "Wakian an aokazi iki'o, ukian nii wa'ati, 'Kanom ni'o mooko aonaa umishidan uruu?'

---

* **11:26** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

32 Mazan wakian an pidan di'iki'o, pidannao to'oran nii
wa'ati." (Aonaa ĩka'iitan pana'apan, ĩtarian idi pidannao ai,
ipai pidannao aitapan idi mishi John Tominkaru prophetin.)
33 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan."

Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru aona'o nii õkowaadan u'ati kapam,
kanom taanii õsha'apata-kinaa ipai aimaakan kida."

12

Awunuutapainao grape baawu daua'o
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Udauna'an Jesus paradan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai
ida'an, "Kaina'a da'i pidan paowa'o grape baawu, uko-
raratanuzu, ukichadan ka'unaru kuba ida'a pasararoo-kizi
nii grape uu, na'iki utoman dokoa'o kabaun watchmantapa-
kizai ni'o. Udauna'an uzaamatan pidannao awunuutapainao
nii grape baawu. Uruu umakon naa ba'oran wiizai iti.
2 Grape karaoda-kao dono'o naa, udyuudan naa bauda'apa
papoitoru awunuutapainao grape baawu di'iti, pa'idiwau
grape dau'ati.
3 Mazan na'ia'a naa awunuutapainao grape baawu zaa-
matan wuru'u poitoruiz, ĩba'izian naa kapamazu, udauna'an
ĩdyuudan powaa itizu kana'apan.
4 Udauna'an udyuudan naa ba'oran poitorui ĩ'idi'iti
koshan. Awunuutapainao grape baawu ba'iziinuzu pazowau
an kida tuukii, powa'a zii manawun kiwiitapa'o ai.
5 Udauna'an udyuudan naa ba'oran papoitoru, uruu
ĩzowii aka sariapa. Na'apa ĩsha'apatan baokoinao kida,
ĩba'iziautapan ĩdyaun na'iki ba'orainao ĩzowii.
6 Bauda'apa'a naa pidan kaina'a dyuuda-karu nii,
naobanai dani umarainpaniaz manawun. Dawu'itiini'i naa
udyuudan bauda'apa'o paudani daonaiora awunuutapainao
grape baawu di'iti. 'Aona'o nii ĩka'iitan pasha'apatanuzu,'
ukian.
7 "Mazan awunuutapainao grape baawu kian, 'Aizii di'i naa
kapaoriba'o dani'i. Kadiman, wazowiazu, wazaamata kizi
grape baawu u'ai wa'idiwau nii!'
8 Uru'u naa ĩzaamata'akan naaz, ĩzowian naaz, udauna'an
ĩkabootan naa unanaa munapo grape baawu ai."
9 Udauna'an Jesus pishaan pidannao, ukian, "Na'apam
nii uzauda-kidan kapaoriba'o sha'apatan ĩdyaun? Ipai'o
nii uzowiankan wuru'u awunuutapainaouz grape baawu,
udauna'an utaan nii baokoinao atiz.
10 Mishi, unao aitauzoni'i naa saada-kariwaiz kida
Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a?
'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,

madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
11 Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.' "*
12 Jewnao naobanaanao aitapa Jesus kadakotinan padau'u
wuru'u ukaiwaanuz di'itinapa-kinai kuwai. Uruu idi ĩaipan
padamata pazaamatan uruu, mazan ĩtarian iriba'o pidannao
ai, uruu idi ĩmakon u'ai ĩwa'aka'akan naazu.

Tax kawinipinaapa-kao
daua'o
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Uruu dauna'an Jewnao naobanaanao dyuudan
Phariseenao na'iki Herod pidanannao Jesus di'iti, ĩtiwaa-
kidapa'ananuzu, ĩabata'azon uparadan pana'itin.
14 Uruu ĩkaawan naa ĩkian Jesus ati, "Tiichaa, waaitapanii
pugaru mishi'o puparadan, aonaa turuu pidan tanawatan
pudi'itinpan. Umanawun-tinpainao paradan, aonaa
punyukunuupan. Mazan mishi'o pa'an pukakinaopan
Tominkaru aipan kawana'ati. Na'apa dii mooko
wakakinaorinaa kian? Utaapada wataan tax puraatannaa
kida naobanai Caesar ati, oo aonaa?"
15 Mazan Jesus aitapa ĩzaamikipa'azon karikaonan, ukian
ĩ'ati, "Kandii nii utiwaa-kidapa'azon õgaru? Puna'aka õ'ati
wizi'i'o puraata sodi, õtukapa kiziz."
16 Sariapa ĩna'akan bauda'apa puraata u'ida'ati. Up-
ishaan naa ĩdyaun, "Kanom dikin, oo kanom uu kida di-
ida'a'orazu'u?"
"Naobanai Caesar wuru'u," ĩkian.
17 Uruu idi Jesus kian, "Ukau'an utaa naobanai Caesar ati
u'idiwau, na'iki utaa Tominkaru ati u'idiwau kapam."
Tuukii manawun ĩdi'itinpan Jesus dau'u na'apain.

Pishauta-karu kadishita-karu dau'u mawaka-kizai iki
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Kaina'a Sadduceenao,† aonaa ĩmishidan pidan kadishita-
kida-kao nii pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Ĩnao kaawan Jesus
ida'ati, ĩpishaanuzu kaikapa'a:
19 "Tiichaa, Moses saadanii di'ora'a kakinaorii wa'ati. 'Aizii
pidan mawakan an, uwa'akan paudaiaro maudani-daun,
marii pidan mawaka'oraz inawuzu mazidan otuma, ĩkaudani
kizi mawaka'o dani nii.'‡
20 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan
aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa.

---

* **12:11** Psalm 118:22-23 † **12:18** *Sadducee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **12:19** Deuteronomy 25:5-6

21 Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki
umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma, mazan na'apa
koshan umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u. Udauna'an
ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan
umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u.
22 Ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan,
udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma.
Mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa
ĩnao wa'aka'o nii paudani otuma. Atii ba'oran dono,
omawakan naa kapam wuru'u ĩdaiaro daunuz.
23 Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-kizi
iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an
ipai 7 daonaioranao mazidan otuma," ĩkian.
24 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Pakawan zii mooko
aonaa uaitapan! Umaaitapakan idi'o saadauzo-kariwaiz
Tominkaru Paradan, na'iki wuru'u Tominkaru ma'ozakanuz.
25 Mawakainao kadishitan dono kakupa-karu di'iti, Angel-
nao kawanu'o nii ĩdyaun aokazi ii. Aona'o nii powa'a mazida-
karu na'ii.
26 Õkowaadan nii unao ati aizii, mishi mawakainao
kadishita-kida-kao nii. Aonaa mooko utukapauzon
usaadinpan Moses kaaritan ida'a, tikazi tominan dono'oraz
ko'ori'o kazamaka'o di'iki? Na'apa sha'atii usaadinpan
Tominkaru paradauzon dono'oraz Moses ati, ukianuz,
'Õgaru Abraham Tominkarun, Isaac Tominkarun, Jacob
Tominkarun kapam.'
27 Uruu kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao
Tominkarun mani. Tuubaru'o ida'an manawun upozawata-
pan!"

Umanawunu'o manawun kakinaorii
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Kaina'a tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u, uabata
wuru'u ĩkadakotinanuz. Utukapan idi kaiman Jesus dako'atin
wuru'u Sadduceenao, sariapa uwa'atin Jesus ida'ati up-
ishaanuzu, "Na'ia'oram dii umanawunu'o manawun kaki-
naorii ipai ba'orainao ai?"
29 Jesus kian, "Umanawunu'o manawun di'orazu'u, 'Pua-
bata, Israelitenao! Wuru'u Naobanai waTominkarunuz, soo
uruu bauda'apa, Tominkaru.
30 Pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz
ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan
ida'an, ipai puma'ozakan ida'an kapam.'
31 Ba'oran udawu'ati'o umanawunu'o kakinaorii
kaikapa'ora'a: 'Pumarainapa ba'oran pidannao na'apa
pumarainpan kawan punanaa.'§ Aonaa ba'oran

§ **12:31** Leviticus 19:18

umanawunu'o nii manawun kakinaorii wuru kida aia'a.”
32 Tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati,
“Kaiman Tiichaa! Mishi'o kaiwuru'u pukianuz. Uruu
mishi bauda'apa'o Naobanai Tominkaru, aonaa ba'oran
Tominkaru nii.
33 Na'apa'o mishi kaiwuru'u. Pumarainapa pa'i tuukii
Tominkaru ipai punyukunuu iki, ipai pudi'itinpan ida'an,
ipai puma'ozakan ida'an. Marii kizi kapam pumarain-
pan ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.
Uruu dya'utama'oraz kakinaorii, powa'a'o zii umanawunun,
pidan taan ai kawaoda-kariwai uzai na'iki ba'oran kida
aimaakan taa-kariwaiz Tominkaru ati'o ai,” ukian.
34 Jesus aitapa kaiman tiichaapauzo Moses kakinaori
dau'u dako'atin paugaru, uruu idi ukian, “Aonaa pumu-
napon Tominkaru Naobanai-tinpan ai.” Uruu dauna'an ipai
ba'orainao tarian papishautan ai uruu.

Kanom kaduz dii
wuru'u Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; 23:1-36; Luke 20:41-47)

35 Jesus kakinaopan dono Tominkaru Dapu ii, ukian,
“Kandii nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
kian wuru'u Christ dyuuda'azoo-kariwaiz, David takaan-
daunu'o nii wuru'u uruuz?
36 Kaimana'o Doronaa ida'ana'o tawuru'u David kiau-
zonuz kaikapa'a: Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa
ati, ‘Pusakanata da'a'a õdiwa'ora antanapu atii õmuudan
putarubanao puwaranu'u.’*
37 “David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i
naa mooko udani-daun wuru'u uruuz?”
Iriba pidannao kasaba'ukinpainaouz, konaukii ĩabatapan
Jesus kuwaa.
38 Ukian naa koshan ĩ'ati, “Uzaudin pa'i wunao aia'a ti-
ichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnaudapa pakai-
wadapan pachi'ikapa-kizi kawana'ati dawuu za'aba'i kida'o
kamicha. Na'iki ĩaipan pataapa-kao umanawun kida'o pidan-
nao nii kasaba'uinapa-kizai ii kida.
39 Ĩaipan pasakanatan taapa-kariwai umanawun-
tinpainao pidannao taba kida ida'a synagoguenao ii, na'iki
ĩsakanata'azon kiwiin manawun kida'o tabai ida'a aroapa-
karu dono.
40 Mazan upu'u ĩpataka'utan zunnao mawakainao
ĩdaiarunao, ĩzaamatan ida'an ĩsha'apauz ĩdapu iki. Uruu
dauna'an ĩaipan patukapa-kao kaimanainao nii patoriinpan
ida'an dawuu kida. Na'apainao pidannao pataka'uta-kao nii
tuukii manawun.”

---

* **12:36** Psalm 110:1

Zuna, mawaka'o odaiaru
taan puraata
(Luke 21:1-4)

41 Jesus sakanatan Tominkaru Dapu ii maonapa puraata
taapa-kizinao dazaba'a, uawunuutapan ipai pidannao
paidan papuraatan unazo iti. Iriba kapuraataniinao taan
dobata kida puraata.
42 Udauna'an mapuraatan-ziiwa maudaiaruiba taan
dya'utam sodi isha'o puraata. Aonaa dobata'o mani wuru'u.
43 Udapadan patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati,
ukian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati di'ora'a mapuraatanu'o
zun taan puraata kinnaa zo'iti powa'a zii manawun ipai
ba'orainao ai.
44 Usha'apanum kau'an baokoinao taan, aonaa paaia-
pani'i naa mani puraata, mazan oroo pamapuraatanun pu'u,
ipai otaan pataapanii sodi puraata pamashaapa-kinaa ni'o
padamata."

13

Jesus kian Tominkaru Dapu kaboobi'ii-karu nii
(Matthew 24:1-2; Luke 21:5, 6)

1 Jesus koditan pu'a'a naa Tominkaru Dapu iki, bauda'apa
utominapa-kidanii kian u'ati, "Putukapa Tiichaa! Konaunam
mishi kabaun na'iki ukorarannaa toma-kao, kaiman mishi
ĩtomanuzu udaru kida'o kuba idi!"
2 Sariapa Jesus kian u'ati, "Putukapa wuru'u udaru'oraz
kabaun na'iki ukorarannaa kidaz? Aona'o nii bauda'apa
kuba mashaapan pamuuda-kizinaoa'a, ipai'o nii ĩkaboobi'ii-
kao kida."

Jesus tominapa-kidaniinao baiaapan nii oia'o
(Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Uruu dauna'an Jesus sakanatapan Olive Naawa ii
Tominkaru Dapu pa'inamun, sariapa Peter, James, John
na'iki Andrew pishaan uruu pairibannao daida'an,
4 "Pukowaada wa'ati na'apainim nii zii di'ora'a
sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa, waaitapa-kinaa nii
usha'apa'azon naa."
5 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudin pa'i, aonaa utaapada'ana'a pi-
dan mariidan unao.
6 Iriba pidannao kaiwaan nii õ'uu, 'Õgaru uruu!' ĩkian nii,
ĩmariidan nii kapam iriba ba'oran pidannao kida.
7 Mana'a utaria'ana'a uabatan dono tarubainao miza-
ataakapan, na'iki uabatan dono kadakotin-karu munapo'o
tarubainao mizaataakatinan dau'u. Na'apa kida'o aimaakan
sha'apan nii, mazan aonaa zii amazada ikoda'azon patokon
mani wuru'u.

8 Wiizai kida mizaataakan nii pa'atiaaka; donoi kida mizaataakan nii pa'atiaaka. Kaina'a'o nii imi'i nakainan ipai amazada kawana'ati, kaina'a'o nii zamazi-karu kida kapam. Mazan baiatin-karu kida sakadinan zii karikaonan wuru'u. Shakata'azo'o koraidaonaa kaziwan sakadinan kawanu'u zii wuru'u.

9 "Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i. Usha'apanum kau'an uzaamata-kao nii, na'iki una'aka-kao nii kootowapa-kizai iti. Uba'izii-kao nii synagogue ii kida; ukadishitan nii kazowautapainao wiizai kida na'iki kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii; ukowaada kizi kapam Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o.

10 Mazan amazada tokon kaawan ua'ii, marii kizi kiwiin Kaimana'o Kuwai kowaada-kao ipai wiizai kawana'ati.

11 "Aizii uzaamata-kao dono, na'iki ukootowapa-kida-kao dono, mana'a udi'itinpa'ana'a upishaa-kao ua'ii na'apam nii ukian. Mazan upishaa-kao dono'o naa, ukowaada'aka kanom dyuuda-kariwai ukowaadan. Usha'apanum kau'an aonaa unaou'o nii mani parada, mazan Kaimana'o Doronaa taan nii uaitapa-kinaa nii na'apam nii ukian.

12 "Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao. Daruinao na'apa'o nii ĩzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki padaronao, na'iki ĩzowii-kidan nii ĩdyaun.

13 Ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao õgaru dikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu.

Kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan nii
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 "Mazan utukapan dono'o naa kachama'idiikia'o aimaakan muuda-kao aonaa uaiapa-kizinaou'u mani, na'iki umana'idii-kidan amazada pidan ai." (Marii awunuutapa'o kaarita di'itapan na'apa'oram saada-kariwaiz.) "Ukau'an marii mashaapainao Judea Baara ii kidoopan naa midukuo kida iti.*

15 Pidan sookapa'o paniba ii, marii kizi aonaa umorotan padapu nazo iti powaa iti aimaakan pana'aka'azoonii dau'ati.

16 Pidan kaudina'o pazakapun ii, marii kizi aonaa ukiwan padapu iti pachaakitan dau'ati.

17 Kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan ki'iwiziiwanao ati uruu dono, na'iki daroinao biidapainaouz zii ĩdainao ati, uruu kamoon kida kaawan dono.

---

* **13:14** Daniel 11:31

18 Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi usha'apan amazada
wadidiizon dono!†
19 Usha'apanum kau'an wuru'u kichana'iki-kii kida'oraz
aimaakan sha'apan dono, powa'a'o nii zii manawun
ukichana'iki-kian aimaakan sha'apa'o, amazada sakadin-
kizi iki'o ai, na'iki kai'i aimaakan sha'apan ai. Na'iki aona'o
nii aimaakan sha'apan na'apa powa'a koshan.
20 Mazan Naobanai awutapadan nii wuru'u usha'apan
kamoon kidaz, aonaan an mani, aona'o nii bauda'apa pi-
dan kakupan. Upidanannao kaina'an idi'o wuru'u uawuta-
padanuz kamoo kida.
21 Uruu dono, na'ia'oram pidan kian an pu'ati, 'Putukapa,
di'i Christ!'‡ oo 'Putukapa, kindi'ii zu'u!' mana'a pa'i
pumishida'ana'a uruu. Aonaa mishi'o mani wuru'u.
22 Dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophet-
nao nii kaawan nii, ĩmariidapa'anan pidannao karikaonan.
Ĩsha'apatan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kida'o
nii pidan ĩtanawata-kinaa nii Tominkaru pidanannao pana'iti,
ĩturuan an mazan.
23 Uzaudin kizi pa'i! Õkowaadan u'ati ipai wuru kida'a,
usha'apan ua'ia'o zii wuru'u.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin daua'o
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 "Na'apain uruu dono kichana'iki-kia'o aimaakan
sha'apan dauna'an, kamoo marutan nii na'iki kauzu aona'o
nii ukanadan powa'a.
25 Wizinao kida waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii
aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.
26 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa,
uwa'atin nii isha'iz bii an, umanawunu'o ma'ozaka-karu
na'iki umanawunu'o konaunama-karu ida'an.
27 Udyuudan nii pa'angelinnao ipai amazada shakaru ii
aka, imi'i baara ana'oraz, ĩkasaba'uka kizi ipai Tominkaru
zaamatanii papidanannao nii.
28 "Marii kizi fig kadunaa tominapa-kidan pugaru. Putuka-
pan dono ukadunaa pa'ishizo-dinan na'iki pa'ina'o uanaba
sodi kida koditan, puaitapa pidan paowinpan kamoo maon-
apatan wuru'u.
29 Na'apa kapam kichana'iki-kia'o aimaakan kida sha'apan
dono, puaitapan nii õkaawa'azon kamoon maonapatan naa
wuru'u.

---

† **13:18** *amazada wadidiizon dono:* kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kao 'winter.' ‡ **13:21** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

30 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan
kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai.
31 Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatinan nii, mazan
õparadan kida aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Matthew 24:36-44)

32 "Aona'o nii bauda'apa pidan aitapan na'apainim nii oo
na'iam nii kamoo wuru sha'apanu'u, aona'o nii Angelnao
aokazi ia'o oo Tominkaru Dani aitapan, soo Tominkaru'o nii
aitapa pa'anaz.
33 Puawunuutapa, puzaudin, usha'apanum kau'an aona'o
nii puaitapan na'apainim nii wuru sha'apanu'u.
34 Pidan makon kawanu'o padapu iki na'iki uwa'akan
papoitorunao awunuutapa'o niizu, ipai ukakaudin-kizitan
ĩdyaun, na'iki udyuudan taapa'o nii paniinom mashaapan
zaudinapa.
35 Puawunuutapa, ukau'an, aona'o nii puaitapan
na'apainim nii kadapu'o kaawan powaa ati, panaadon
wachuupunin oo tomun-zikon, oo kuruku ka'aranpanin,
oo kamoo koditanin.
36 Ukaawan dono masha'apakiaka, aonaa kizi pa'i uikodan
puda'awupan.
37 Na'apam õkian u'ati aizii, õparadan ipai pidan ati'o
wuru'u: 'Uzaudinapa!' õkianuz."

14

Jesus zowau kaduunuu-kao
Bethany ii
(Matthew 26:1-16; Luke 22:1-6; John 11:45-53; 12:1-8)

1 Uruu dono dya'utam kamoo baokopainpauzo-karu
kamoo kaawan ua'ii, na'apain Jewnao nyukunuitapauzon
pakazannaatauzo-kao kamoon, Egypt Baara sannao ai,
na'iki na'apain bread nikauzo-kao mawiki'ina'o. Faadaanao
zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
dawatan na'apam kizi pazaamatan Jesus pidannao daida'an,
ĩaipan pazowiinuzu.
2 Mazan ĩkian, "Aonaa kizi pa'i washa'apatanuzu
baokopainapa-karu dono, panaadon wato'orataaka-kidan
pidannao pa'atiaaka na'iki wa'ati kapam."
3 Na'apain Bethany ia'o Jesus, Simon, kabishopankauzo
kichana'iki-kizai bishoi idi dapu ii. Jesus aroapatinan pu'u,
zun morotan ona'akapanii moto sodi, kuba idi'o utoma-kao,
paida'o kaduunuribai kawinipina'o idi, nard kia'o udakota-
kao. Oda'atan moto sodi, udauna'an oshootan naa wuru'u
kaduunuribai Jesus zowau di'iti.

4 Pabi'i kida pidannao na'a'o to'oran, ĩkian pa'atiaaka,
"Kandii ni'o kaduunuribai wakuda-kao?
5 Turua'o padamata usellii-kao dobata 300 wizi'i kida'o
puraata* ai, udauna'an uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao
ati!" Ĩdakoopan kapam oroo wuru'u ĩna'apanuz.
6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Marina'a oroo! Kanom nii un-
yukunuitapanuzo? Kaimana'o wuru'u osha'apataniaz õ'ati.
7 Karikaonanu'o nii pataka'utinainao pidannao na'an unao
tuma, turua'o nii ukaminka'utan ĩdyaun uaipan kawana'ati.
Mazan õgaru aona'o nii õna'an utuma karikaonan.
8 Osha'apatan pasha'apata'azoonii; oshootan
kaduunuribai õmada di'iti, ominziiwatan õnanaa õdida-kao
ua'ii.
9 Aizii mishi'o õkian u'ati, na'iam dono Kaimana'o
Kuwai kowaada-kao ipai amazada kawana'ati, wuru'u
osha'apataniaz õ'ati kowaada-kao nii onyukunuitapa-kinao
nii."
10 Udauna'an Judas Iscariot, uruu 12 Jesus tominapa-
kidaniinao bii iki'o makon faadaanao zowaunaanao di'iti,
ukaakapa'anan Jesus ĩ'ati.
11 Ĩabatan idi una'apan, sariapa ĩkonaukian. Na'iki ĩkian ĩtaan
nii puraata u'ati. Uruu dauna'an udi'itinpan naa na'apam
kizi pakaakapaan Jesus ĩ'ati.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(Matthew 26:17-30; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthi-
ans 11:23-25)

12 Aizii kiwiitapa'o kamoo Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao
Kamoon kida dono, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-
kao Passover wanyukunuunaa nii. Uruu idi Jesus tominapa-
kidaniinao pishaanuzu. Ĩkian u'ati, "Na'iam nii puaipan
waminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa?"
13 Uruu dono udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao,
ukian ĩ'ati, "Umako donoi iti, na'ii uikodapan nii daonaiora
kapowanka'o wunu moto zo'an.
14 Uda'an uruu atii kabaun iti, umorota-kiziz. Na'ii upishaa
kadapu'o, na'iki ukii pa'i u'ati, 'Watiichaan kian, na'ia'oram
dii kabaun nazoo putaan nii u'ati, unika-kizi ni'oraz Passover
wanyukunuunaa patominapa-kidaniinao tuma?'
15 Udauna'an kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun
nazoo na'iki dokoa'o kapam, minziiwata-kariwai'i naa un-
azoo aroapa-karu ua'ii. Na'ia'a naa pa'i uminziiwata ipai
aimaakan wa'ati."
16 Udauna'an wunaou'u dya'utamainaouz mako'okan naa
donoi iti. Ĩkaawan na'iti, na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan

---

* **14:5** *300 wizi'i kida'o puraata:* bauda'apa'o wunu kaudin-karu winipinaa.

Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwatan
Passover wanyukunuunaa.
17 Aizii kamoo tipitan dauna'an, uru'u naa Jesus kaawan 12
patominapa-kidaniinao tuma.
18 Ĩaroapatinan pu'a'a naa miisa† ida'a, Jesus kian ĩ'ati,
“Mishi'o õkian, bauda'apa pidan unao bii iki'o aroapatina'o
õtuma zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati.”
19 Sariapa ĩmanaunama'akan kida na'iki ĩpishaanuzu
padawu'atiaaka kida. Ĩkian u'ati, “Aonaa mazan õgaru mani,
mishii?”
20 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Bauda'apa pidan unao bii iki'o,
damota'oraz bread patumaaka õtuma.
21 Daonaiora Aokazi Iki'o mawaka'o nii na'apa Tominkaru
Paradan saada-kariwaiz kian kawana'ati. Mazan kasha'ora'o
nii manawun wuru pidan baiaapanu'u zaamata-kida'o
ni'oraz Daonaiora Aokazi Iki'o patarubanao ati. Kaiman
zii mani aonaa ushakatauzon.”
22 Ĩaroapatinan pu'u, uzaamatan bread na'iki utoriinpan
Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udu'uubi'ian bread
na'iki utaanuzu ĩkawana'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Unika, õnanaa
wuru'u.”
23 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki
utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaanuzu
koshan ĩ'ati na'iki ipai ĩtuzan koopo di'iki.
24 Jesus kian, “Di'ora'a õizain shoota'o ni'oraz iriba pi-
dannao ati, uruu wuru'u kainaabata'o ni'oraz mishi'o nii
Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.‡
25 Õkowaadan u'ati, aona'o nii powa'a õtuzan wine, atii
diina'iti'o nii zii õtuzan pa'ina'o wine pa'an Tominkaru
Naobanai-tinapa-kizi ii!”
26 Uruu dauna'an ĩkunuian kunui Tominkaru ati, udauna'an
ĩmakon Olive Naawa iti.

*Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan pau-
garu*

(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Jesus kian ĩ'ati, “Ipai'o nii uwa'akan õgaru, na'apa usaad-
inpan kawan Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a:
‘Õzowian nii kaznizonao taapiki,
na'iki ipai'o nii kaznizonao
makoodanainan pana'iti kida,’ kia'oraz.§
28 Mazan õkadishita-kida-kao dauna'an õmawaka-kizi iki, õmakon
nii u'ua'ati Galilee Baara iti.”

---

† **14:18** *miisa:* English ida'an, table. ‡ **14:24** *Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati:* uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u. § **14:27** Zechariah 13:7

29 Peter kian u'ati, “Baokoinao mani wa'akan nii pugaru,
mazan õgaru, aona'o nii õwa'akan pugaru!”
30 Jesus kian Peter ati, “Õkowaadan nii pu'ati, kuruku
ka'aranpan ua'ii itamau aizii aiwaka'an, idikinau'o nii
pukian pidannao ati aonaa puaitapan õgaru.”
31 Powa'a zii Peter ma'ozakadinan, ukian, “Aonaa
na'apainim nii õkian aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kao
putuma!” Ipai ba'oran tominapa-kida-kariwainao, na'apa
kida ĩkian kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Udauna'an ĩkaawan amazada Gethsemane kia'o udakota-
kao di'iti, na'ii Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Us-
akanatapa zii da'a'a õtoriinpa'anan pu'u di'itanpu'u.”
33 Una'aka Peter, James, na'iki John patuma. Udauna'an
tuukii ukasha'oran, udopian panyukunuu ii.
34 Ukian ĩ'ati, “Tuukii manawun õnyukunuu kasha'oran dik-
intan õgaru, mawaka-karu di'iti manawun õabatanuz. Una'a
da'a'a, upokodapa pa'i.”
35 Masakauda'u umunapon umako'okan ĩ'ai, uwashatinan
paawun baara ikinapu, imi'i baara iti, na'a'a naa utoriinpan,
aonaa padamata uaipan pabaiaapan pataka'utin-karu.
36 “Paapaa, Õdaru, ipai aimaakan masha'apannaa pu'ati.
Turuu pudobata-kidan wuru'u õbaiaapa'azooniaz õ'ai. Mazan
aonaa õaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati
pa'an.”
37 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao
ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u naa. Ukian Peter ati, “Si-
mon, puda'awun wuru'u? Aonaa puka'iitan pupokodapan
masakauda'u karikaonan?”
38 Jesus kian ĩ'ati, “Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi
oia'o tiwaa-kidapan unao. Udoronaa minziiwa padamata,
mazan unanaa ii aonaa uturuuan.”
39 Udauna'an ukiwan koshan patoriinapa-kizi iti, na'apa
koshan utoriinpan kiwiitapa'o kawan.
40 Uruu dauna'an ukaawan koshan patominapa-
kidaniinao ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u naa; aonaa
ĩka'iitan papokodapan. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apam pakian
u'ati.
41 Ukaawan dono ĩ'ida'ati idikinautan ida'a, ukian ĩ'ati,
“Pakawan zii uda'awupan usookapan zii? Turua'a naa! Aizii
Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidan-
nao ati.
42 Ukadishita'a naa, wamako'o naa. Utukapa kaawa'a naa
kaakapa'oraz õgaru!”

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu
12 utominapa-kidaniinao bii iki'o. Utuma iriba pidan-
nao kamarian-tinpainao na'iki ka'utapainao pazowiin kida
kaawan. Wunao dyuudaniinaou'u faadaanao zowaunaanao,
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowauta-
painao Jewnao.
44 Aizii wuru'u kaakapaamikitina'oraz kakinaotani'i naa
wuru'u tarubainaouz. Ukian ĩ'ati, "Pidan õkissitaniaz, uruu
wuru'u uaipaniaz. Uruu pa'i uzaamata na'iki una'aka'a
naazu."
45 Judas makon sariapa Jesus di'iti, ukian u'ati, "Tiichaa."
Na'iki ukissita'akan naazu.
46 Uru'u naa ĩzaamata'akan Jesus.
47 Mazan bauda'apa pidan na'a'o ukadishitapan so'otan
pamarian usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.
48 Sariapa Jesus paradan ĩ'ati, ukian, "Kandii nii uwa'atin
õdau'ati, una'akan umarian na'iki uzowiin kida, uzaamata-
kinaa nii õgaru; zowii-miki nii utaapan õgaru?
49 Ipai kamoo õkakinaopauzon unao Tominkaru Dapu ii,
na'iki aonaa uzaamatan õgaru. Mazan marii saada-kariwaiz
kida Tominkaru Paradan ida'a'oraz mishiinan."
50 Udauna'an ipai utominapa-kidaniinao kidoopan,
ĩwa'aka'akan naa uruu.
51 Pa'ina'o zii daonaiora da'anapatinan Jesus dawu'ati,
aona'o ukaiwadapan kamicha, soo ushibatapan pamada
kamicha idin idi karikaonan. Tarubainao tiwaan pazaa-
matanuzu,
52 mazan udima'akan ĩ'ai makamichan-daun,
uwa'aka'akan naa pashibirinaa kamicha idin ĩtuma.

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 Na'iki'o ĩna'akan Jesus Umanawunu'o Faadaa dapu iti.
Na'ii ipai faadaanao zowaunaanao, ipai kazowautapainao
Jewnao, na'iki ipai tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
baokopatinan.
54 Peter na'iti umakon udawu'ati munapo uwa'akinpan,
udauna'an umorota'akan naa Umanawunu'o Faadaa dapu
panibazooti iti. Na'ia'a naa usakanatapan awunuutapainao
kabaun tuma uwiichadinpan tikazi di'iti.
55 Uru'u naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai
ba'orainao kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan
paikodan kowaada-karu nii dikauda'o Jesus sha'apatan
pazowii-kida-kinaa niizu, mazan aonaa ĩikodan.

56 Iriba pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan pana'a
kida ĩparadan karikaonan.
57 Udauna'an ba'oran pidannao kadishitan ĩmariidinan Jesus
dau'u, ĩkian,
58 "Waabatanii ukian kaikapa'a: 'Õkaboobi'ian nii wuru'u
Tominkaru Dapuz pidannao tomaniaz, idikinauda'u kamoo
dauna'an õkadishita-kidan nii ba'oran, aonaa pidan tomanii
mani.' "
59 Ĩnao kapam pana'a kida ĩparadan karikaonan.
60 Umanawunu'o Faadaa kadishitan ĩkanaapu ati, upishaan
Jesus kaikapa'a: "Aona'o nii pudako'atin kaiwuru'u ĩparadan
pudau'oraz?"
61 Mazan Jesus mashaapan mashaa, aonaa uparadan.
Powa'a koshan Umanawunu'o Faadaa pishaan uruu, "Pu-
garu mishi Christ, Kaimana'o Tominkaru Daniz?"
62 Jesus kian, "Mishi õgaru wuru'u. Utukapan nii Daon-
aiora Aokazi Iki'o sakanatan Tominkaru umanawunu'oraz
diwa'ora antanapu; utukapan nii kapam uwa'atin isha'iz
tuma aokazi iki!"
63 Jesus na'apan idi, sariapa Umanawunu'o Faadaa kuzu-
uta'akan pakamichan pato'oran idi, "Aona'a naa waaipan
ba'oran paradan powa'a!
64 Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru. Ukau'an
na'apam ukian?" Ipai ĩkian, usha'apatan idi na'apa'oraz oia'o,
marii uzowii-kao.
65 Pabi'i kida pidannao na'ainao sopitan pazaadako Jesus
di'iti. Ĩshibatan uawun, udauna'an ĩzowitanuzu. Ĩkian u'ati,
"Kanom zowita'oraz pugaru?" Na'iki watchmantapainao
na'aka'akan naaz, ĩta'iautapaanan naa uruu kapam.

Peter kian aonaa uaitapan Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Peter na'ian pu'u Umanawunu'o Faadaa panibazooti
baara ii, bauda'apa poitoruiaba kaawan na'ati.
67 Otukapan dono Peter tanaapatinan tikazi ida'a, sariapa
oawunuupa'akan u'ati. Okian, "Pugaru na'ia'o kapam Jesus
Nazareth san tuma. Mishii?"
68 Sariapa umariidina'akan. Ukian o'ati, "Aonaa õaitapan
kanom dau'ana'o wuru'u pukadakotinanuz." Uruu idi
umakon paniinom iti. Uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan naa.
69 Poitoruiaba tukapan uruu na'ii, sariapa okian koshan
na'ainao kadishitapan ati, "Mishi'o uruu ĩminauda'u!"
70 Mazan Peter mariidan ĩdyaun koshan.

Masakauda'u uruu dauna'an kadishitapainao na'a pishaan
naa Peter koshan. Ĩkian, "Mishi'o pugaru ĩminauda'u, pugaru
kapam Galilee Baara san."

71 Udauna'an Peter kian, “Na'apam õkian mishi'o wuru'u!
Marii Tominkaru pataka'utan õgaru õmariidinan an! Õkian,
aonaa õaitapan kanom dau'ana'o wuru'u ukadakotinanuz!”
72 Uru'u naa kuruku ka'aranpan naa koshan itamautan-
naa; sariapa Peter nyukunuuan na'apam Jesus kiauzon
da'i pa'ati, “Kuruku ka'aranpan ua'ii itamau, idikinau'o nii
pukian aonaa puaitapan õgaru.” Na'iki'ora'a naa uzaada'akan
tuukii.

15

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

1 Chaapi'ikiiman, faadaanao zowaunaanao baokopatinan
kazowautapainao Jewnao tuma, na'iki tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki ipai kootowapa-kidauzonao
pidannao tuma. Ĩnaou'u naa baokopatan padi'itinpan
kadimana'o ida'an na'apam kizi pasha'apatan uruu. Uruu
dauna'an ĩdodotan Jesus anoba kida chain idi, na'iki'o ĩna'akan
naazu Pilate di'iti.
2 Na'ia'a naa Pilate pishaanuzu, ukian Jesus ati, “Pugaru
mishi Jewnao naobanaa king?”
Jesus kian u'ati, “Na'apa'o kaiwuru'u pukianuz.”
3 Udauna'an faadaanao zowaunaanao kian Jesus dau'an,
“Usha'apatauzonii iriba oii kida'o aimaakan.”
4 Udauna'an Pilate pishaan koshan Jesus, ukian u'ati,
“Aonaa na'apam pukian pukazannaatin-kinaa nii? Puabata
na'apam ĩparadan kida pudau'an.”
5 Mazan aonaa na'apam Jesus kian powa'a. Uruu idi Pilate
di'itinpan tuukii.

Pilate dyuudan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

6 Ipai wunu, wuru kaawan dono'o baokopainapa-karuz
(ĩnyukunuitapauzonuz da'i pakazannaatauzo-kao kamoon), Pi-
late kodita-kidauzonii bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidan-
nao aipan kawana'ati da'i.
7 Uruu dono kaina'a'o pidannao mizaataakapauzonao ti-
wautauzo pawaatan Romannao pawiizi ai, na'iki ĩzowiinii
pidannao; uruu idi ĩtaraa-kao. Ĩbii'i kaina'a pidan Barabbas
kia'o u'uu.
8 Ipai kasaba'ukinpainao pidannao wa'atin Pilate kanaapu
ati, ĩpishaan uruu ĩaipan ukodita-kidan bauda'apa taraapa-
kariwai pidan, na'apa usha'apatauzonii kawana'ati ipai
wunu.
9 Pilate pishaan ĩnao, “Uaiapa sha'a õmuudan na'iki õkodita-
kidan wuru'u Jewnao naobanaaz?”

10 Uaitapan idi'o wuru'u faadaanao zowaunaanao
kishauzin wuru'u ĩkaakapaanuz Jesus u'ati.
11 Mazan faadaanao zowaunaanao dyuudan ipai pidannao
pishaan Pilate, ĩaipan Barabbas kodita-kida-kao.
12 Pilate kian koshan kasaba'ukinpainao pidannao ati,
"Na'apam mooko uaipan õsha'apatan wuru'u Jewnao
naobanaa, king ukii kiziz?"
13 Ipai ĩparadan diiwa'o ida'an koshan Pilate ati, ĩkian, "Marii
utauka-kao Cross di'iti!"
14 "Kanom mooko oia'o nii usha'apatan?" Pilate kian.

Powa'a zii manawun ĩdiwadan paparadan, ĩkian, "Marii
utauka-kao Cross di'iti!"
15 Pilate aipan idi pakaimandan wuru'u iriba'oraz pi-
dannao nyukunuu, uruu idi ukodita-kidan naa Barabbas
ĩ'ati taraa-kizai iki. Uruu dauna'an udyuudan soldyaanao
ba'izian Jesus atii shashota umada, na'iki udyuudan naa
kapam ĩtaukanuzu Cross di'iti.

Soldyaanao banikiitan Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na'iki'o soldyaanao morota-kidan Jesus Romannao da-
punaa nazo iti, na'ii ĩdapadan ipai baokopa ba'oran sol-
dyaanao.
17 Ĩkaiwada-kidan wuza'o chaakita Jesus ati, udauna'an
ĩtoman kowamai kawanu'o kaiwada-karu kadunaa idi,
udauna'an ĩmuudan naazu uzowau paawa ati.
18 Ĩbanikiitan Jesus kaikapa'a, ĩkian, "Pugaru King,
umanawunu'o Jewnao naobanaa!"
19 Ĩba'iziinuzu pazowau an kida atamun idi, ĩsopiautapanuzu,
ĩkodoru'ukan na'iki ĩdawukan ukanaapu ati.
20 Ĩipaian dauna'an pabanikiitan Jesus, ĩso'otan naa wuru'u
wuza-za'oraz chaakita u'ai, ĩkaiwada-kidan ukamichan powaa
iti u'ati. Uruu dauna'an ĩna'akan naa uruu, ĩtauka'anan naazu
cross di'iti.

Jesus tauka-kao Cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ĩmakopa-kizi an ĩikodapan pidan Simon kia'o u'uu, Cyrene
san, uruu Alexander na'iki Rufus daru. Soldyaanao dyuudan
una'akan Jesus crossannaa.
22 Ĩna'akan Jesus Golgotha iti, (amazada Pidan-Zowau-
Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u udakota-kao).
23 Na'ia'a naa ĩtiwaan patuza-kidan u'ati wine, kawiki'ita-
kariwai kibia'o myrrh aiba idi, mazan aonaa Jesus tuzanuzu.

24 Udauna'an ĩtaukan naa Jesus cross di'iti. Udauna'an
ĩbuutan naa ukamichan pakawana'ati kida, ĩmakinaotan mak-
inaonii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii kida, bauda'apa'o pidan
zaamatan.*
25 Doko'o za'ora'a naa kamoo chaapi'iki wuru'u ĩtaukanuz
Jesus cross di'iti.
26 Kaina'a saada-kariwai ĩmanamikitin-kinaa, "Dii wuru'u
King, Jewnao ati," kii.
27 Na'a udazaba'a ĩtaukan kapam dya'utam koidimikinao,
bauda'apa udiwa'oran antanapu na'iki ba'oran
uwashabaron antanapu.
28 [Kaikapa'o ida'ana'a saada-kariwai kaarita ida'a'oraz
mishiinan, "Oia'o pidan kawanu'o utukapa-kao,"† kia'oraz.]‡
29 Pidannao dobaapainao kida udazaba an banikiitanuzu,
ĩwa'uan pazowau, "Kasha'a!" ĩkian. "Pukian pukaboobi'ian
nii Tominkaru Dapu, udauna'an pukadishita-kidan niizu
idikinautan kamoo dauna'an.
30 Aizii putoka'a naa pucrossannaa di'iki pukazannaatina'a
naa puaipan ati!"
31 Na'apa kapam faadaanao zowaunaanao, na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u banikiitan Jesus,
ĩkiitaakapan pa'atiaaka kida, "Ukazannaata ba'oran pidannao,
mazan aonaa turuu ukazannaatinan paaipan ati.
32 Watukapa kizi Christ, wuru'u king, Israelitenao
naobanaaz tokan aizii Cross di'iki, uruu ida'an kizi
wamishidan uruu!" Upu'u zii kapam wunao dakoopan
uruu'u, tauka-kariwainaouz udazaba'a.

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 Sakitapa kamoo di'iki, ipai amazada maruta'akan, atii
daawadata kamoo.
34 Udauna'an aka, uru'u naa Jesus kadakon diiwa'o ida'an.
Ukian, "Eloi, Eloi, lema sabachthani?" Kaikapa'o wuru'u
ukianuz: "Õtominkarun, õtominkarun, kanom nii aonaa pun-
yukunuupan õgaru?"
35 Ba'orainao pidannao kadishitapainao udazaba'a abata
wuru'u uparadanuz. Sariapa ĩkian, "Aushaa uabata, uda-
padan pa'ida'ati prophet Elijah."
36 Sariapa bauda'apa pidan dima'akan, udamotan sponge
katama'o riwunii di'iti. Udauna'an usawadan naa Jesus
dako itiz atamun saba ida'an. Sariapa ukian, "Mashaapa
zii! Watukapa kizi panaadon Elijah wa'atin nii utoka-
kida'ananuzu."

---

* **15:24** Psalm 22:18 † **15:28** Isaiah 56:12 ‡ **15:28** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

37 Udauna'an Jesus kadakon ma'ozaka'o ida'an, uruu
mawaka'akan naa.
38 Na'apain na'a'o udaru'o kamicha mada kazadinpa'o
Tominkaru Dapu nazo ii, § sariapa ukuzuuta'akan pazikon
an doko iki atii apowa iti.

39 Na'a'o soldyaanao zowaunaa kadishitapan Jesus
kanaapu'u. Utukapan idi na'apam Jesus mawakan, sariapa
ukian, “Mishi'o mishi Tominkaru Danin wuru'u di'ora'a
pidana'a.”

40 Na'a'o kapam zunnao munapo zaa ĩawunuutapan. Ĩbii
iainao na'ii Mary, Magdala sanaaba; na'iki ba'oran Mary,
oroo James na'iki Joseph daro; na'iki Salome.
41 Ĩnao da'anapatinainaouz Jesus ukaudinankan dono'oraz
Galilee Baara ii, na'iki ĩnao kaminka'uupauzoz da'i uruu.
Na'iki iriba kapam baokoinao zunnao na'ii, wa'atiinao
utuma Jerusalem ati.

Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42 Wachuupun di'iti'i naa, uruu dono minziiwatin-
karu kamoo kapam wuru'u, ba'oran kamoo tannaa, uruu
Sookapa-karu Kamoon.
43 Kaina'a Joseph Arimathea san, na'iki uruu
umanawunu'o nii pidannao taapan, na'iki uruu zaudapa'o
kapam Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan. Kamoo
tipitan ua'ii uma'ozakada'akan panyukunuu na'iki umakon,
upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an.

44 Sariapa Pilate di'itinpan, uabatan idi Jesus
mawaka'aka'a naa. Sariapa udapadan soldyaanao
zowaunaa na'iki upishaanuzu, ukian u'ati, “Mawaka'aka'a
naa mishi Jesus?”

45 “Oo, mawaka'aka'a naazu,” ukian u'ati. Uruu idi'i naa
Pilate taapada Joseph na'akan Jesus nanaa.

46 Uruu idi Joseph torian naa kawinipina'o kamicha mada,
na'iki utoka-kidan naa Jesus nanaa. Udauna'an upapidan
naazu kamicha mada idi, na'iki umuudan naazu kichada-
kariwai kuba nazo ii. Udauna'an utarata'akan naaz udaru'o
kuba idi.
47 Mary Magdala sanaaba na'iki Mary Joseph daro tuka-
panii na'ia'oram Jesus nanaa muuda-kao.

---

§ **15:38** *udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii:* Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

16

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Sookapa-karu Kamoo dauna'an, Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary James daro, na'iki Salome torian kaduunuribai ĩkaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa.
2 Udauna'an chaapi'ikiiman, Sunday dono kamoo kodi-tanin, uru'u naa ĩmakon baaranai iti.
3 Ĩmakopaanan pu'u dunapota, ĩpishautaakaanan pa'atiaaka kida, ĩkian, "Kanoma'o nii kidu'uka kuba wa'ati paniinom iki?"
4 Usha'apanum kau'an udaru'o wuru'u kubaz. Udauna'an ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa na'iti, ĩtukapa wuru'u kuba tuu'uzuz kida'uka'aka-kaoa'a naa.
5 Ĩmorotanaakan pu'u ka'unaru nazo iti, sariapa ĩtukapan pa'ina'o zii pidan sakanatapan padiwa'ora antanapu, ukai-wadapanii baraka'o kamicha za'aba'i, na'iki sariapa ĩtarian.
6 Mazan ukian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Õaitapa udorota-pan Jesus Nazareth iki'oraz, tauka-kariwaiz cross di'iti. Uruu kakuda'aka'a naa, aona'a naa uruu nii da'a'a. Utukapa, da'a'a tawuru'u umuudauzo-kaoaz.
7 "Aizii ukowaada'ana'a naa di'ora'a kuwai, Peter na'iki ba'oran utominapa-kidaniinao ati. Ukowaada ĩ'ati kiwiita'o ni'i naazu Galilee Baara iti. Na'ia'o nii ĩtukapan uruu tawuru kawana'ati'i uparadauzonuz da'i ĩ'ati," ukian.
8 Udauna'an ĩkodita'akan baaranai iki ĩdima'akan naa powaa iti. Tuukii ĩtariidinan atii naka-nakaa ĩdyaun, aona'a naa ĩka'iitan pakakuwaapan patarian idi.

[Kotua'o saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

Jesus aidinan Mary Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 [Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki Sunday chaapi'iki, kiwiin uaidinan Mary Magdala sanaaba ati; oroo di'iki'o ukodita-kidauzon da'i 7 oia'o doronainao.
10 Udauna'an omakon okakuwaapa'anan uminauda'uitapaniinao ati, pakawan zii ĩzaadinan pakasha'oran idi.
11 Mary kowaadan naa ĩ'ati patukapan Jesus, kakuda'a naa uruu, mazan upu'u aonaa ĩmishidan oroo.

Jesus aidinan dya'utam pada'anpikinao ati
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Uruu dauna'an, Jesus aidinan dya'utamainao ati,
ĩmakopan pu'u ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, mazan
aonaa ĩaitapanaatanuzu.
13 Na'iki'o sariapa ĩkiwan powaa iti ĩkakuwaapan baokoinao
ati, mazan aonaa ĩmishidan ĩkuwaa.
14 Uruu dauna'an Jesus aidinan 11 patominapa-kidaniinao
ati, ĩaroapatinan pu'u. Uto'orauauzon ĩdyaun ĩmamishidakan
na'iki ĩdadaradan idi panyukunuu tuukii manawun, aonaan
idi ĩmishidan utukapikinao paradan.
15 Na'apain ukian ĩ'ati, "Umako ipai amazada kawana'ati
ukakuwaapa'an kizi Kaimana'o Kuwai dau'u ipai pidannao
ati.
16 Kanom mishida'o na'iki chikaawunuina'o kazannaata-
karu nii; kanom aona'o umishidan pataka'uta-kaou'o nii.
17 Mishidainao taa-kao nii ĩma'ozakan ĩsha'apata-kinaa nii
umanawun kida'o aimaakan; ĩkodita-kidan nii pidannao ai
oia'o doronainao kida õ'uu ida'an; ĩaitapan nii paparadan
bakadun parada-karu kida;
18 ĩzaamatan an kowazaz oo ĩtuzan an mawaka-kinai riwu-
nii, aona'o nii ĩsha'apan; ĩpishatan nii karinainao paka'u idi,
kakuda'o nii ĩdyaun."

Jesus makon Aokazi iti
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, una'aka-
kaoa'a naa aokazi iti. Na'ii usakanatan Tominkaru diwa'ora
antanapu.
20 Uruu dauna'an tominapa-kida-kariwainao makon naa,
ĩkakuwaapa'anan naa Kaimana'o Kuwai dau'u ipai amazada
kawana'ati. Uruu dono Naobanai kaudinan idi ĩtuma, mishi'i
naa mishi ĩsha'apatan umanawun kida'o aimaakan pidannao
mishida-kinaa nii.]*

[Ba'oran saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

(9-10) [Sariapa zunnao makon ĩkowaada'anan kuwai
dyuuda-kariwaiz ĩkowaadan, mazan aonaa ĩkowaadan ipaiz.
Uruu dauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao
ipai amazada kawana'ati ĩkowaada'an kizi kaimana'o na'iki
karikaonanu'o kuwai, wuru'u karikaonanu'o kazannaatin-
kinai daua'oraz.]†

---

* **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a kaarita'a, wuru'u verse 9-20 ida'a'oraz. † **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a masakauda'u'oraz saada-kariwai.

Luke
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Wuru'u Luke, uruu Gentile na'iki daakataa kapam. Aitapa'o pidan uruu, dobata'o utominpan, na'iki uparada Greek paradan kaimanaiman. Uchi'ikapauzonii da'i apostle Paul tuma ukakuwaatinan dono.

Luke saadan kaarita Theophilus ati'o, na'iki ba'oran Gentilenao ati'o mishidainaouznaa Jesus. Luke aipan mishidainao aitapan mishi'o wuru'u ĩtominapa-kida-kaoaz. Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Jesus kaawanuz imi'i baara ati kazannaata'o nii ipai pidannao oia'o ai, Jewnao na'iki Gentilenao kapam.

Kaina'a iriba Luke kowaadan aimaakan kida dau'an. Soo Luke kaaritan ida'a karikaonan usaadinpan: angelnao kunuupan dau'u, na'iki taapainao kaznizonao tukapankan dau'u Jesus, ushakatan dauna'an; Jesus makon dau'u Tominkaru Dapu iti Upa'inan dono zii; Samaria san kamunanun daua'o; na'iki daonaiora padantan daua'o padaru ida'ati.

Tuukii Luke paradan toriinapa-karu dau'an; Kaimana'o Kuwai konaukii-kida-kao dau'an; zunnao kakuda-kao dau'an, Jesus na'iki apostlenao kaminka'uapa-kao dau'an; mapuraataniinao dau'an; oiainao pidannao dau'an, na'iki Kaimana'o Doronaa dau'an.

Paul saadanii kapam masakauda'u Luke dau'an pakaaritan ida'a, 2 Timothy 4:11 na'iki Philemon 24 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-4*
Jesus na'iki John Chikaawunuupauzo shakatan atii ĩtuubarun *1:5—2:52*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-20*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:21—4:13*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:14—9:50*
Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *9:51—19:27*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *19:28—22:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *22:47—23:56*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *24:1-49*
Jesus na'aka-kao aokazi iti *24:50-53*

1 Naobanai Theophilus,

Kaina'a iriba pidannao, saadainao ipai Jesus sha'apatanii
kida aimaakan dau'u, na'iki ipai Jesus sha'apata-kao dau'an.
2 Ĩsaada ipai aimaakan, na'apa pakawan waabatan kawan
ukowaada-kao utukapikinao di'iki, ĩnao tukapainao kidaz
ipai aimaakan sha'apan usakadin-kizi iki, na'iki ba'orainao
di'iki, kowaadainao kidaz ipai kaiman kida'o usha'apatanii
dau'u.
3 Ukau'an naobanai Theophilus, õdi'itapa kaiman-daun
aimaakan wuru'u sha'apata-kariwai kidaz usakadin-
kizi iki, na'iki õabata kaiman-daun ipai wuru dau'ana'a
aimaakan kida sha'apata-kariwaiz. Uruu idi õaipan õsaadan
pu'atizu kaiman-daun usha'apan kawana'ati manawun. Ipai
usakadin-kizi iki, atii utokon iti.
4 Õsaadan pu'atizu kaimanaiman, usha'apanum kau'an
õaipan idi puaitapan kaimanaiman, ipai wuru dau'ana'a pua-
batanii kidaz aimaakan sha'apan.

Angel aidinan Zechariah ati

5 Aizii Herod king-tinpan dono na'iki ukazowautapan
dono, ipai amazada Judea Baara ii aka. Kaina'a faadaa na'ia'o
umashaapan, Zechariah kia'o u'uu. Aizii Zechariah dokozu-
daunnao, na'apa kapam faadaa-tinpauzonao pa'idiwaru.
Kaina'a faadaa, Abijah kia'o u'uu, uruu tuma'o Zechariah
dokozu-daunnao kaudinauzon kotua'a naa. Aizii Zechariah
daiaro Elizabeth, faadaa-tinpauzonao kapam oiribannao.
6 Kaiman Zechariah na'iki Elizabeth mashaapan
Tominkaru awun za'a. Ipai ĩizo'atin Tominkaru dyuuza
na'iki ukakinaori kida.
7 Mazan aonaa Elizabeth kaudanin, usha'apanum kau'an
maudanich oroo. Aizii na'apain maskonnaou'u naa oroo,
na'iki uruu tunarunaou'u naa kapam.
8 Bauda'apa kamoo Zechariah na'iki umin-kaudinannao,
wuru'u faadaa-tinpainao kidaz zaamata-kao kaudina'o
nii Tominkaru Dapu nazo ii. Usha'apanum kau'an
Abijah ida'atanpuinao pa'idiwaru faadaanao wuru'u
kaudina'oraz uruu dono. * Uruu idi Zechariah na'iki
umin-kaudinannao sha'apata'o nii ipai aimaakan, wuru'u
faadaanao sha'apatauzonii kidaz Tominkaru ati.
9 Aizii faadaanao, kaina'a ĩsha'apatauzonii aimaakan,
patukapa-kinaa nii kanoma'o nii aizii kaudin, kawaoda'o nii
kaduunu'o Tominkaru ati. Uruu dono Zechariah zaamata-
kao. Uruu idi Zechariah morotan naa Tominkaru Dapu
iti ukawaoda'anan kaduunu'o shanaribai altar paawa iti,
Tominkaru ati.

---

* **1:8** Kaina'a iriba faadaanao kaudinauzonao Tominkaru Dapu ii. Ĩkaudinan nii batonapa kida. Na'iki ĩkaudinan nii bauda'apa sondii. Uruu dauna'an ba'orainaou'u ni'i naa kaudin.

10 Aizii kaduunuribai kawaodapa-kao pu'u, pidannao
kasaba'ukinan paniba itinapu, na'iki ĩtoriinpan naa kapam.
11 Upu'a'a naa angel, Tominkaru di'iki'o kaawa'akan
Zechariah di'ii. Angel kadishitan altar wuru'u kaduunu'o
kawaodapa-kizinaoaz diwa'ora antanapu.
12 Tuukii Zechariah taria'akan patukapan idi angel.
13 Mazan angel kian u'ati, "Zechariah, mana'a
putaria'ana'a, Tominkaru abata putoriinpan. Kaudani'o
nii pudaiaro, okaudanipan dono daonaiora'o nii odani nii.
Pudakota pa'i u'uu John kii.
14 Aizii ushakatan dono tuukia'o nii pukonaukii-kidanuz
na'iki ipai ba'orainao pidannao tuukia'o nii kapam ĩkonaukii-
kidanuz.
15 Na'iki umanawunu'o nii pidan uruu, Tominkaru awun
za'a. Aonaa kizi pa'i utuzan wine na'iki ma'ozaka'o ri-
wunii. Sariaapa'o nii Kaimana'o Doronaa zaamatan uruu
ushakatan dono.
16 Na'iki uru'o nii padanata-kida iriba Israelitenao† powaa
ati, Naobanai Tominkaru ida'ati.
17 Na'iki uru'o nii kiwiita Naobanai ua'ati, ma'ozaka'o
nii uruu, na'apa'o nii manawun uma'ozakan Elijah kawan,
Tominkaru prophetiniz. Na'iki ukaimanadan nii daruinao
nyukunuu ĩdainao tuma kida. Na'iki pidannao wuru'u dikin-
tapainao kidaz, utanawatan nii ĩnyukunuu, kaiman kizi'i naa
ĩaitapan padi'itinpan, na'apa izo'atiinao kawan Tominkaru.
Na'iki uminziiwa-kidan ni'i naa Tominkaru pidanannao
nyukunuu, ĩizo'ati kizi uparadan."
18 Sariapa Zechariah kian angel ati, "Kandii ida'ana'o nii
mooko õaitapan umishiin wuru'u pukowaadaniaz aimaakan
õ'ati? Usha'apanum kau'an õgaru tunarunaou'u naa na'iki
õdaiaro na'apa maskonnaou'u naa kapam."
19 Sariapa angel kian u'ati, "Õgaru Gabriel, Tominkaru
di'iki'o õwa'ati'ikan. Udyuudanii õgaru kowaada'o nii pa-
paradan pu'ati, wuru'u kaimana'oraz kuwai.
20 Mazan aonaa pumishidan õkuwaa, wuru'u mishi'oraz nii
usha'apan paainaa kawana'ati. Pumamishidakan idi õkuwaa,
pumaparadanun nii aizii. Ukau'an aona'o nii pukaparada-
nun, atii õkuwaa mishiinan dau'ana'o nii zii pukaparadanun
koshan."
21 Upu'a'a naa pidannao zaudapan Zechariah koditan.
Ĩaitapa'azon usha'apanum naa wuru'u umakoditakanuz kadi-
man.
22 Udauna'an zii ukoditan ĩ'ida'ati. Mazan aona'a naa
uparadan nii. Ĩaitapa'aka sariapa, Tominkaru tukapa-kidan

† **1:16** *Israelitenao:* ĩnao dakota-kariwaiz kapam Jewnao nii.

aimaakan u'ati. Pamaparadanun idi Zechariah tiwaan naa pakakuwaapan ĩ'ati paka'u ida'ana'a naa karikaonan.

23 Uipaian dauna'an ipai pakaudinkiz, ukiwan naa padapu iti.
24 Aonaa ukotua'ikin uruu dauna'an Elizabeth kaudanin naa mishi. Mazan aonaa okoditan padapu iki, atii baka'iauda'u kauzu dauna'an zii okoditan.
25 Uruu idi okian, "Aizii Tominkaru kamunan-kida mishi õgaru. Uruu idi aona'o nii powa'a pidannao dakoopanun."

Jesus shakatan kowaada-kida-kao

26 Aizii 6 kauzu Elizabeth kaudanin dauna'an, uru'u naa Tominkaru dyuudan angel, Gabriel kia'oraz u'uu, wiizai Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz.
27 Udyuudanuzu na'aka'o nii parada-karu pa'inaiba zun di'iti, Mary kia'o o'uu. Joseph, King David takaan-daunuz, aiapanii oroo na'iki upishaani'i naa oroo padaronao ati pamin-mazidan nii.

28 Aizii angel kaawan o'ida'ati, sariapa ukian o'ati, "Kaiman pugaru? Kaina'a Tominkaru putuma, na'iki tuukii ukamunanun pu'ati," ukian o'ati.
29 Tuukii Mary tarian, na'iki tuukii odi'itinpan ukuwaa dau'u, na'iki tuukii oaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u ukianuz pa'ati.
30 Mazan angel kian o'ati, "Mary, mana'a putaria'ana'a, aizii Tominkaru kamunanu'uzon pu'ati.
31 Ukau'an pukaudanin nii daonaiora idi. Aizii pukaudanipan dono, pudakota pa'i u'uu Jesus kii.
32 Uruu tuubaru'o nii, na'iki umanawunu'o nii pidan, na'iki udakota-kao nii Tominkaru umanawunu'oraz Dani nii. Na'iki Naobanai Tominkaru zaamatan nii uruu king nii, na'apa kotua'o udokozu-daun King David kawan.
33 Karikaonanu'o nii uking-tinpan Israelitenao ati, wuru'u Jacob takaan-daunnaouz, na'iki unaobanai-tinapanuz, aonaa na'apainim nii ukatokon-tinan."

34 Udauna'an Mary kian angel ati, "Õgaru pa'ina'o zii zun, aona'o zii daonaiora kiitauzon. Na'apam nii mooko õkaudanin?"
35 Angel kian o'ati, "Kaimana'o Dorona'o nii wuru'u kaawa'oraz pu'ida'ati, na'iki Tominkaru taan ida'ana'o nii karikaonan pama'ozakan pu'ida'ati, wuru'u pukaudaninuz. Ukau'an pudani, wuru'u kaimana'oraz manawun koraidaonaa, aona'oraz oia'o nii u'ida'a, udakota-kao nii Tominkaru Dani.

36 Puaitapa puiriban taoro'o Elizabeth. Pidannao kian
aonaa na'apainim nii okaudaniizon. Mazan kai oroo kau-
dani'i naa, 6 kauzu'u naa. Omaskonnaoun pu'a'a naa
padamata, mazan upu'u zii okaudanin.
37 Usha'apanum kau'an Tominkaru ati, aonaa aimaakan
kasha'apannan, turuu usha'apatan sha'apa'oram aimaakan,
aona'oraz turuu puabatan usha'apata-kao."
38 Sariapa Mary kian, "Õgaru Tominkaru poitoruaba. Marii
mooko aimaakan sha'apan õ'ati, puparadan kawana'ati,"
okian. Udauna'an angel mako'okan naa o'ai.

Mary makon Elizabeth di'iti

39-40 Kadiman aka udauna'an, uru'u naa Mary makon
munapo, midukuo-ta'o wiizai di'iti, Judea Baara ia'oraz.
Omakon atii Zechariah dapu iti. Aizii okaawan sariapa
onaubaan Elizabeth.
41 Mary naubaan pu'u oroo, sariapa Elizabeth abatan pau-
dani dakazatinan patoba nazo ii. Upu'a'a naa Kaimana'o
Doronaa kaawan Elizabeth ida'ati.
42 Uruu idi Kaimana'o Doronaa aipan ati okian Mary ati di-
iwa'o ida'an. "Tuukii manawun Tominkaru kaimanan pu'ati,
ipai ba'oran zunnao ai. Na'iki kaiman manawun Tominkaru
pudani ati, putoba nazo ia'oraz."
43 Okian koshan, "Kandii ni'o pa'an wuru'u kaimana'o
manawun aimaakan sha'apanuz õ'ati, wuru'u õnaobanaa
daro morowautapanuz õ'ida'ati?
44 Punaubaan pu'u õgaru, sariapa õabatan õdani dakazatinan
õtoba nazo ii, ukonaukian idi.
45 Konaukia'o nii manawun pugaru, usha'apanum kau'an
pumishidan idi wuru'u parada-karuz, na'iki pumishidan
idi mishi'o nii umishii-kao wuru'u wanaobanaa kowaada-
kidaniaz pu'ati," okian Mary ati.

Mary konaukii-kidan Tominkaru

46 Uruu idi Mary kian.
"Tuukii manawun õkonaukii-kidan wanaobanaa.
47-48 Tuukii manawun õnyukunuu konaukian,
Tominkaru õkazannaatapiki nyukunuitapan idi õgaru,
na'iki ukamunan-kidan idi kowas õgaru, papoitoruaba.
Aizii ipai'o nii pidannao diina'iti'i, ĩdakotan õgaru konaukiaiba
nii.
49 Usha'apanum kau'an, Tominkaru ma'ozaka'oraz
sha'apatan idi kaimana'oraz manawun aimaakan õ'ati.
Mishi uruu umanawunu'o ukaimanan.
50 Ipai pidannao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii,
ĩdokozu-daunnao di'iki atii ĩwadaunnao di'iti, utukapa-kida
pakamunanun ĩ'ati.
51 Mishi uruu ma'ozaka'o manawun,

pama'ozakan ida'an ipai uwaataabi'ian pidannao,
wuru'u tuukia'oraz ĩatadinpauzon.
52 Tuubaru kidainao naobanainao, na'iki umanawun-tinpainao kidaz,
ipai uwaota-kidan ĩdyaun panaobanai-tinpan ai.
Aizii pidannao waranuitapa-kariwainao,
uzaamata pa'an ĩdyaun tuubaru kidainao nii.
53 Aizii zamazi-tinainao utaa ipai aimaakan ĩ'ati,
abaapa utaapan ĩdyaun.
Mazan kapuraataniinao, aonaa kanom utaan ĩ'ati.
54 Mishi pakiauzon kawan wadokozu-daunnao ati kotua'a naa,
aizii ukawana'ati mishi ukaminka'utan papoitorunao Israelitenaouz.
55 Aonaa mishi umanyukunuutan kotua'o paparadan, ukiau-zonuz,
karikaonanu'o nii ukamunan-kidan Abraham na'iki udainao diina'iti'i,"
kia'o Mary kian.
56 Mary na'ian idikinauda'u kauzu Elizabeth tuma. Udauna'an okiwan naa padapu iti.

John Chikaawunuupauzo shakatan daua'o

57 Aizii Elizabeth kaudanipan dono'o naa, uru'u naa okau-danipan, daonaiora mishi odani nii.
58 Aizii omin-dazabazinao, na'iki oiribannao abatan na'apam Tominkaru kamunanun na'iki utukapa-kidan tuukii pakaimanan o'ati. Tuukii ĩkonaukian paabatan idi okaudanipan, uruu idi baokopa ĩkonaukian otuma.
59 Aizii bauda'apa sondii Elizabeth kaudanipan dauna'an, uru'u naa pidannao kaawan ĩtukapa'anan naa ĩdani choota-kao‡ Jewnao kaduz kawana'ati.§ Aizii wuru'u pidannaouz aipan naa padakotan u'uu Zechariah kii, padaru uu kawan.
60 Mazan udaro kian ĩ'ati, "Aonaa, aonaa na'apa'o nii mani u'uu, John kia'o nii pa'an u'uu."
61 Sariapa ĩkian o'ati, "Mazan aonaa bauda'apa uiribannao na'apa'o nii ĩ'uu."
62 Udauna'an ĩpishaan udaru paka'u ida'an, ĩaipan ukowaadan na'apam uaipan paudani uu dakota-kao.
63 Sariapa Zechariah pishaan ĩ'ati kaarita, udauna'an usaadan kaarita ida'a kaikapa'a: "John kia'o nii u'uu." Tuukii pidannao di'itinpan, aonaa ĩzauda-kidan udakotan u'uu na'apa.

---

‡ **1:59** *choota-kao:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **1:59** Leviticus 12:3

64 Upu'a'a naa mazan Zechariah kaparadanu'ukan. Uruu
idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
65 Ipai ĩmin-dazabazinao, tuukii ĩdi'itinpan. Udauna'an
ĩkowaadaabi'ia'akan naa ba'orainao ati, ipai wuru dau'an
kida'a patukapanii kidaz usha'apan. Uruu idi kuwai makon
na'iki una'aka-kao ipai wiizai kawana'ati, wuru'u midukuo
baawu an kida'oraz wiizainao, Judea Baara ii aka kida'oraz.
66 Uruu idi ipai pidannao wuru'u abatainao kidaz kuwai,
tuukii manawun ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, "Ei, kanom kaduzu'o
nii wuru'u koraidaonaaz diina'iti'i?" Usha'apanum kau'an
ĩaitapan idi Tominkaru kaina'an utuma.

Zechariah konaukii-kidan Tominkaru

67 Uruu dono Kaimana'o Doronaa kaawan Zechariah
ida'ati. Kaimana'o Doronaa aipan ati ukowaadan naa
Tominkaru paradan pidannao ati. Kaikapa'o wuru'u
ukianuz ĩ'ati:
68 "Wakonaukii-kida wanaobanaa, Israelitenao Tominkarunuz,
ukaawan idi na'iki ukaminka'uta'anan idi papidanan-nao,
na'iki uso'ota'anan idi ĩdyaun ĩpataka'uta-kao ai.
69 Utaa zii mishi ipai waunao ati, ma'ozaka'o kazannaatin-kinai nii,
papoitoru David takaan-daun idi.
70 Na'apa pakiauzon kawana'ati kotua'a naa,
kaimana'o paprophetinnao ida'an.
71 Ĩkowaadan ukazannaatan nii waunao,
na'iki uso'otan nii waunao watarubanao ai,
wunao aia'a tuukia'oraz manawun ĩto'ora-kizaitapan waunao.
72 Mishi Tominkaru kowaadanii kotua'a naa wadokozu-daunnao ati,
ukamunan-kidan nii ĩdyaun.
Na'iki aona'o nii umanyukunuutan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati.*
73 Kaimanaiman uwa'akan mishi'oraz paparadan
wadokozu-daun Abraham ati kotua'a naa,
aona'oraz turuu upana'ada-kao.
74 Ukowaadauzon u'ati diina'iti'i, ukazannaatan nii waunao watarubanao ai.
Kaiman kizi wamashaapan u'ati aonaa wataritan bii'i mani.
75 Na'iki kaiman kizi manawun wamashaapan soo uruu ati bauda'apa
na'iki waizo'ati kizi uparadan karikaonan."

---

* **1:72** *ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

76 Udauna'an ukian.
“Pugaru õdani, pudakota-kao nii
umanawunu'o manawun Tominkaru prophetin nii.
Pukiwiitan nii Naobanai ua'ati,
pusaaba'anan naa dunapo umako kizi nii.
77 Na'iki pukowaada kizi'i naa upidanannao ati,
ĩaitapa kizi ukazannaatan nii ĩdyaun,
umainaabatan ni'i naa ipai ĩ'oian.
78 Mishi kaimana'o na'iki kamunanu'o manawun wuru'u waTominkarunuz.
Uruu aipan ati'o nii wuru'u kazannaatin-kinai wa'atinuz kaina'iki.
Uwa'atin nii kaina'iki kamoo koditan kawanu'o nii.
79 Na'iki ukanadapan nii ipai waunao mashaapainaouz maruta'o-karu'u,
na'iki kichana'ikitinainaouz pamawakan ai.
Na'iki kaimana'o nii una'akapan waunao,
utukapa-kidan nii wa'ati kaimana'o mashaapa-karu,” Zechariah kian.
80 Uruu idi John dyaupain naa, atii utuubarun. Aizii unyukunuu ma'ozaka kapam udyaupain Tominkaru dau'ati. Aizii umashaapan mapidantaka'o amazada ii aka. Atii bauda'apa kamoo, ukaudinan kamoon kaawan naa. Uruu dono ukakuwaapatinan naa pidannao ati, wuru'u Israelitenao kidaz.

2

Na'apam Jesus shakatan
(Matthew 1:18-25)

1-3 Uruu dono kaina'a tuubaru'o king, Caesar Augustus kia'o udakotapa-kao. Ukazowautapan idi ipai amazada atii amazada tokon iti, udyuuda-kidan paparadan ipai pidannao ati, ipai amazada kawana'ati. Uaipan ipai daunuuda'u pidannao saada-kidan pa'uu padokozu-daunnao shakata-kizi ii pa'idiwaru. Uruu zi'o pidannao uu saadapauzo-kao na'apa. Uruu dono, Quirinius kazowautapa'o ipai wiizainao Syria ii. Uruu dono ipai pidannao makon padokozu-daunnao shakata-kizi iti kida, king paradan kawana'ati.

4-5 Aizii Joseph, mashaapan idi Nazareth ii, sariapa umakon Bethlehem iti, Judea Baara ia'oraz. Na'ia'o King David shakatauzon kotua'a naa. Aizii wuru'u King Davidiz, uruu kotua'o Joseph dokozu-daunu'u naa manawun. Uruu shakata-kizi iti'o wuru'u Joseph na'iki Mary saada-kida'ananuz pa'uu, oroo upishaaniaz pamin-mazidan nii. Na'apain pidannao uu saadapa'azoo-kao dono, kaudani'ora'a naa Mary patoba ii.

6-7 Aizii Joseph na'iki Mary kaawan dono Bethlehem iti, ipai
kabaun nazoo sookapa-kizai paidan. Uruu idi ĩsookapa-kida-
kao tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu dauna'an Mary kaziwapan
naa, atii okaudanipan na'ii, tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu
baukapan zii Mary kaudanipan, daonaiora odani nii. Okau-
danipan dauna'an osaabaan naa paudani sodi na'iki obazo-
batanuzu kamicha idi. Udauna'an opaidanuzu tapi'izanao
wanyukunuu kinnaa zo'iti.

Angel kakuwaapan taapauzonao kaznizonao ati

8 Kaina'a pidannao taapauzonao kaznizonao. Uruu dono
ĩna'ian baara ii aiwaka'an, ĩawunuutapan pa'uzanao ĩsha'apata-
kao ai.
9 Ĩawunuutapan pu'u pa'uzanao, masha'apakiaka angel
Tominkaru di'iki'o kaawan ĩ'ida'ati. Ipai Tominkaru
umanawunun kanada'akan amazada ĩdazaba an kida'o,
kanada, kanada kamoo ai. Uruu idi tuukii ĩtarian.
10 Mazan angel kian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Õwa'atin
da'ati'i, õkakuwaapa'anan idi u'ati. Aizii õkowaadan nii u'ati
kaimana'o kuwai, na'iki ipai pidannao konaukii-kinaa ni'o.
11 Aizii kai, kaina'a koraidaonaa shakatan Bethlehem ii,
kotua'oraz King, David kia'oraz u'uu shakatauzo-kizi ii.
Wuru'u koraidaonaa shakata'oraz, uru'u naa Christ, tu-
ubaru'o manawun Naobanai, Tominkaru kowaadauzoniaz
padyuuda'azon kazannaata'o nii ipai pidannao.
12 Kaikapa'o nii uaitapan wuru'u koraidaonaaz. Aizii
umakon dono na'iti, utukapan nii koraidaonaa bazobatapa-
kao kamicha idi, na'iki uwashatapa-kao nii tapi'izanao
wanyukunuu kinnaa zo'ii. Uruu ida'ana'o nii uaitapanuzu,"
ukian ĩ'ati.
13 Upu'a'a naa mazan ĩtukapa'akan ba'oran angelnao, aonaa
masakauda'u mani, ĩkaawa'akan pairiban ida'ati. Ĩabatan
angelnao konaukii-kidan Tominkaru pakunuipan ida'an.
Kaikapa'o wuru'u ĩabatanuz ĩkunuipan:
14 "Oo Tominkaru aokazi ia'o,
umanawunu'o manawun.
Kaimana'o nii manawun mashaapa-karu da'a'a imi'i baara'a,
ipai pidannao ati,
Tominkaru naudapaniinaouz."
15 Udauna'an angelnao mako'okan naa powaa iti, aokazi
iti. Aizii ĩmakon dauna'an, uru'u naa wuru'u uzai taapiki-
nao kian pa'atiaaka kida, "Aushaa wamako Bethlehem iti,
watukapanaka kizi kaiwuru'u Tominkaru kowaada-kidaniaz
wa'ati."
16 Uruu dauna'an ĩmako'okan naa na'iti kadimana'o ida'an.
Ĩkaawan na'iti, ĩtukapa Mary, Joseph, na'iki wuru'u koraidaon-
aaz, uwashatapa-kao tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii.

17 Patukapan idi koraidaonaa, uru'u naa ĩkakuwaapan pidan-
nao ati, na'iki ipai ĩkowaadan wuru'u angel kowaadanii kidaz
pa'ati koraidaonaa dau'an.
18 Ipai pidannao wuru'u abatainaouz ĩkakuwaapan, tuukii
ĩdi'itinpan ĩkuwaa dau'u.
19 Aizii Mary tuukii odi'itapan, na'iki ipai otaan pa-
nyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz.
20 Udauna'an uzai taapikinao kiwan naa koshan pataapa-
kizi iti pa'uzanao. Mazan ĩkiwan konaukii, tuukii manawun
ĩkonaukii-kidan Tominkaru, paabatan idi kaimana'o manawun
kuwai angel di'iki, na'iki patukapan idi wuru'u koraidaonaaz
paawun idi manawun. Uruu idi pamakopa-kizi an ĩkunuian
aonaa masakauda'u mani, ĩkonaukii-kidan Tominkaru patuka-
pan idi ipai aimaakan, na'apa angel kowaadan kawana'ati
manawun pa'ati.

Jesus uu dakota-kao

21 Aizii bauda'apa sondii Mary kaudanipan dauna'an,
uru'u naa odani choota-kao* Jewnao kaduz kawana'ati.†
Na'iki u'uu dakota-kaoa'a naa Jesus kii, na'apa angel kiauzon
kawana'ati o'ati okaudanin ua'ia'oraz zii.

Jesus taa-kao daua'o
Tominkaru ati

22-24 Aizii bauda'apa kauzu na'iki bauda'apa sondii powa'a
Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa omakon Joseph tuma
Jerusalem iti Moses kakinaori kawana'ati. Ĩna'aka dya'utam
wakokoonao pataan nii na'iki zowii-karu nii Tominkaru ati,
pasaabainan pakaudanipan dauna'an tannaa nii, na'apa
kakinaorii kawana'ati. Na'apaini'i naa kapam ĩna'akan Je-
sus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii
kawana'ati. Kaikapa'a sha'atii tawuru'u kakinaorii kiau-
zonuz: "Marii ipai daonaioranao, kiwiin kidainaouz ĩshakatan
taa-kao Tominkaru ati."‡
25 Uruu dono kaina'a tunarunao, Simeon kia'o u'uu,
Jerusalem ia'o umashaapan. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o
na'iki mashaapa'o Tominkaru ati. Na'iki kotua'iki'ora'a naa
uzaudapan na'iki tuukia'ora'a naa utukapa'azon Tominkaru
kazannaatan Israelitenao ĩpataka'uta-kao ai. Karikaonan ka-
pam Tominkaru Doronaa mashaapan utuma.
26 Uruu idi Kaimana'o Doronaa ida'an Tominkaru
kowaada-kidan u'ati, uaitapa patukapan nii zii Christ
pamawakan ua'ii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz
padyuuda'azon.

---

* **2:21** *choota-kao:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **2:21** Leviticus 12:3 ‡ **2:22-24** Leviticus 12:6-8

27 Kaimana'o Doronaa aipan ati Simeon morotan
Tominkaru Dapu iti. Na'apain kapam Joseph na'iki Mary
na'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati,
kakinaorii dyuudan kawana'ati.
28 Uruu idi na'ia'a naa Simeon dokobatan Jesus, na'iki
tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
29 Ukian.
"Õnaobanaa, aizii õgaru pupoitoru mawakan nii konaukii,
usha'apanum kau'an aizii puparadan mishiinan,
30 õtukapa mishi aizii õawun idi wuru'u kazannaatin-kinai
ni'oraz,
31 pudyuudaniaz na'iki puaipaniaz ipai pidannao aita-
pan.
32 Uruu ida'ana'o nii pupidanannao Israelitenao konaukii-
kida-kao.
Na'iki uruu kanada'o, tukapa-kida'o nii mishi'o parada-karu
ipai ba'oran kaduz pidannao ati,
wuru'u Gentilenao kii-kizaiz."§
33 Tuukii Mary na'iki Joseph di'itinpan Simeon paradan idi
na'apa, Jesus dau'an.
34 Na'ia'a naa Simeon toriinapa-kidan naa ĩdyaun,
udauna'an ukian Mary ati, "Di'oraz koraidaonaa Tominkaru
di'iki'o, udyuuda-kao waota-kida'o nii Israelitenao
ĩmamishidakan idi, mazan ba'oran Israelitenao ukadishita-
kidan nii pa'an pa'ida'ati ĩmishidan idi uruu. Uruu kainaaribai
ni'o Tominkaru dyuudan, iriba'o nii pidannao kashadanuz
na'iki dakoopanuz.
35 Padakoopan ida'ana'o nii uruu, ĩkainaabainan na'iki ĩaidan
pa'oian, wuru'u ĩdizapauzonii kidaz panyukunuu ii. Uruu
idi tuukia'o nii pubaiaapan kasha'ora'o na'iki kaziwa'o nii
punyukunuu iti, na'apa'o nii punyukunuu dakata-kao kawan
marii idi."

Prophetiaba daua'o

36 Uruu dono kaina'a maskonnao, Anna kia'o o'uu.
Aizii odaru uu Phanuel, Asher takaan-daun. Na'iki oroo
Tominkaru prophetiniaba. 7 wunu zii ĩmazidan dauna'an
odaiaru mawakan.
37 Aizii uruu dono, 84 owunun. Na'iki aonaa na'apainim
oaonauzon Tominkaru Dapu ai. Ipai kamoo na'iki ipai
maruta'o otoriinpauzon Tominkaru ati, na'iki osanadinpan
patoriinpan dono Tominkaru ati.
38 Aizii omorotan naa koshan Tominkaru Dapu iti,
okaawan na'iti Jesus kaawa-kida-kao kawana'ati manawun.
Uruu idi tuukii okonaukii-kidan Tominkaru. Udauna'an
okowaadan naa koraidaonaa dau'an ipai pidannao

§ **2:32** Isaiah 42:6; 49:6; 52:10

ati, wuru'u Jerusalem sannaouz, zaudapainaouznaa pakazannaata-kao.

Joseph, Mary na'iki Jesus kiwan naa Nazareth iti

39 Aizii Joseph na'iki Mary ipaian naa pasha'apaapan ipai wuru'u Tominkaru kakinaori kawana'ati'oraz usha'apata-kao. Uruu dauna'an ĩkiwan naa Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz.
40 Na'ia'a naa Jesus dyaupain, utominan ma'ozaka na'iki aitapina'o manawun pidan nii. Na'iki powa'a zii Tominkaru kaimanan u'ati.

Jesus wa'akinan Jerusalem ii

41 Ipai wunu Joseph na'iki Mary makouzon Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati.
42 Aizii Jesus ikodan dono'o naa 12 wunu, ĩmakon naa koshan Jesus tuma Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati.
43 Ĩna'ian atii ĩipaian wuru'u pasha'apaapaniaz. Aizii paipaian dauna'an pasha'apainpan, pidannao kiwan naa ipai daunuuda'u pawiizi iti kida. Aizii Joseph na'iki Mary ĩkiwan naa kapam. Aizii Jesus, una'ian naa uwa'akinan Jerusalem ii. Mazan aonaa Joseph na'iki Mary aitapan wuru'u uwa'akinanuz na'ii.
44 Ĩ'itiiman kaina'a'a naa uwa'atin pairibannao bii'i. Uruu idi ĩmakon naa atii wachuupun, uruu zii ĩsookapan. Aizii pasookapa-kizi ii, uru'u naa ĩdorotan Jesus pidannao bii an,
45 mazan aonaa ĩikodanuzu. Sariapa ĩpadantan powaa iti Jerusalem iti. Uruu idi ĩdorotinan naa udau'u na'ii'aka.
46 Atii idikinauda'u kamoo dauna'an zii ĩikodanuzu. Ĩikodan uruu Tominkaru Dapu nazo ii, usakanatapan Jewnao ti-ichaanao bii'i, uabatapan ĩkadakotinan Tominkaru Paradan dau'u na'iki upishautan ĩdyaun.
47 Tuukii ĩdi'itinpan Jesus dau'u, aonaa na'iam zii ĩikodauzon koraidaonaa aitapa'o manawun uruu kawan na'iki aitapa'o padako'atin parada-karu.
48 Aizii Joseph na'iki Mary tukapan idi Jesus na'ii tuukii ĩdi'itinpan. Sariapa Mary kian u'ati, "Õdani, kandii nii pusha'apatan aimaakan wa'ati kaikapa'a? Tuukii wadopian, na'iki tuukii pudorotin-kidan waunao ipai di'ii'aka'a."
49 Sariapa Jesus kian padaro ati, "Kandii nii mooko wuru'u udorotapanuz õgaru di'ii'aka'a? Aonaa mooko uaitapan da'a õgaru'u, õdaru dapu'u?"
50 Mazan aonaa ĩaitapan na'apa'oram ati'o wuru'u una'apanuz.
51 Udauna'an Jesus makon naa ĩtuma Nazareth iti. Na'ia'a naa ipai usha'apatan aimaakan padaronao dyuudan

kawana'ati, aonaa udikintapan ĩdyaun. Mazan ipai Mary taapan panyukunuu ii wuru'u aimaakan kida sha'apanuz.
52 Aizii Jesus tominan ma'ozaka'o nii, na'iki aitapaaba'o nii. Uruu idi ipai pidannao marainapanuz na'iki Tominkaru tuukii kapam umarainapanuzu.

3

John chikaawunuupan pidannao
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Aizii 15 wunu, Tiberius kazowautapan ipai daunuuda'u amazada, atii utokon iti. Uruu dono Pontius Pilate tuubaru'o naobanai nii Judea Baara ii. Na'iki Herod kazowautapa'o nii amazada Galilee Baara ii aka. Aizii u'inawuzu Philip kazowautapa'o nii kapam amazada Iturea ii aka, na'iki Trachonitis ii aka. Na'iki uruu dono Lysanias kazowautapa'o nii amazada Abilene ii aka.
2 Na'iki Annas na'iki Caiaphas Umanawunu'o Faadaanao uruu dono. Aizii na'apain wunao naobanai-tinpan dono kida'a, Tominkaru dyuudan paparadan John di'iti, Zechariah daniz. Udyuudan paparadan umashaapa-kizi iti, wuru'u mapidantaka'oraz amazada di'iti.
3 Uruu idi John makon na'iki ukakuwaatinan naa ipai amazada kawana'ati, wuru'u Jordan Wa'o itinapu kida'oraz. Na'ii ukakinaopan pidannao kaikapa'a: “Utanawatina'a naa u'oian ai, na'iki uchikaawunuina'a naa, Tominkaru mainaabata kizi u'oian.”
4 Kaikapa sha'atii tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetin Isaiah kiauzonuz.
“Kaina'a pidan kadakoinpan diiwa
mapidantaka'o amazada ii aka kaikapa'a:
‘Usaaba'a naa dunapo kaimanaiman Naobanai ati,
ukaawan ua'ii,
na'iki usakitapada'a naa dunapo u'ati,
umako kizi nii.
5 Marii ipai kasakodaz-tinapa kida'oraz amazada,
na'iki baawuz kida dida-kao,
na'iki marii ipai naawazi na'iki midukuonao patumaakada-kao,
na'iki marii ipai dunapo koraudapa kida'o sakitapada-kao,
na'iki marii ipai dunapo dikauda kida'o na'iki kichadin kida'o
patumaakada-kao kaimanaiman.
6 Ipai'o nii pidannao tukapan na'iki ĩaitapan
wuru'u Tominkaru kazannaatanuz pidannao.’ ”*

* **3:6** Isaiah 40:3-5

7 Aizii John chikaawunuupan dono, iriba pidannao
kaawan ĩchikaawunuu-kidina'anan u'ati. Sariapa John
kian ĩ'ati, “Kowazazunao, kandii kowaadan u'ati turuu
ukazannaatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao?
8 Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, utukapa-kida
kizi mishi utanawatinan u'oian ai. Na'iki aonaa ukia'ana'a
u'atiaaka kida, ‘Mazan waunao Abraham takaan-daunnao
pa'an.’ Õkowaadan nii unao ati aizii, turuu Tominkaru toman
Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i.
9 Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun
kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki
wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kao,
udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti.”
10 Sariapa pidannao pishaan John, ĩkian u'ati, “Aizii mani,
na'apam nii washa'apatinan?”
11 Ukian ĩ'ati, “Kanom kaina'a dya'utama'o ushooton oo
uchaakitan, marii utaan bauda'apa mashootonu'o pidan
ati. Na'iki kanom kawanyukunu'o, marii uka'idiwatan
mawanyukunu'o pidan.”
12 Kaina'a pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa,†
ĩnao kapam kaawan, ĩchikaawunuu-kidina'anan John ati.
Na'iki ĩkian u'ati, “Tiichaa, waunao mani, na'apam nii
washa'apatinan?”
13 “Mana'a naa uzaamaapa'ana'a puraata pidannao ai do-
bata manawun udyuuda-kao ai.”
14 Kaina'a kapam soldyaanao kaawan John ida'ati. “Wau-
nao mani, na'apam nii washa'apatinan?” ĩkian u'ati.
“Mana'a naa ukazaapa'ana'a puraata pidannao ai,
na'iki mana'a naa utoma'ana'a mariidin-karu ĩdau'an,
uaipan idi karikaonan ukazatan ĩpuraatan. Turua'o wuru'u
ukawinipinaapa-kaoaz,” ukian ĩ'ati.
15 Tuukii pidannao di'itinpan John dau'u, na'iki tuukii
ĩtukapa'azon aimaakan umanawunu'o sha'apata-kao. Ĩkian
panyukunuu ii, “Uru'u naa õaitapan Christ, tawuru'u
Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon.”
16 Aizii John kian ipai ĩnao ati, “Õgaru, õchikaawunuupan unao
wunu idi karikaonan. Mazan kaini'iki'o nii pidan kaawan
powa'a'o zii umanawun õ'ai. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan
udazkidi zunaa.‡ Uruu, uchikaawunuuan nii pa'an unao
Kaimana'o Doronaa idi na'iki tikazi idi.
17 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba
aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba
aka, na'apa zaishi widau-kao kawan pamada ai. Udauna'an

† **3:12** *zaamaapauzonao tax puraatannaa:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
‡ **3:16** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

usaabaa-kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u
dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi wu'iti,
wuru'u aona'oraz umakadauzon."
18 Iriba sodi kida John paradan, utiwaan pakowaadan
kaimanaiman pidannao ati Kaimana'oraz Kuwai. Na'iki
ukakinaowan ĩdyaun tuukii, uaipan idi ĩpana'adan pakaduz
kida.
19 Aizii Herod naobanai-tinpa'oraz Galilee Baara ii, tuukii
John kakinaowanuz, ukazatan idi pa'inawuzu daiaro
Herodias, na'iki usha'apatan idi ba'oran dikauda kida'o
aimaakan.
20 Na'iki powa'a zii Herod toman aimaakan dikauda'o,
ukaboota-kidan idi John taraa-kizai iti.

Jesus chikaawunuu-kao daua'o
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Aizii John kaboota-kao ua'ii taraa-kizai iti,
uchikaawunuupan ipai pidannao, wuru'u kaawainao kidaz
u'ida'ati. Uruu dauna'an uchikaawunuuan naa kapam Jesus.
Jesus toriinpan pu'u, sariapa aokazi da'ata-kao.
22 Na'iki Kaimana'o Doronaa kaawan u'ida'ati aokazi iki,
ukaawan orid nii. Na'iki parada-karu kian Jesus ati aokazi
iki, "Pugaru õdani õmarainapanii, kaiman manawun õnyukunuu
pu'ati."

Jesus dokozu-daunnao uu
(Matthew 1:1-17)

23 Aizii Jesus sakadan dono pakaudinan, 30 uwunun
na'apain.
Aizii pidannao dakotan Jesus Joseph dani nii.
Joseph uruu Heli dani,
24 aizii Heli uruu Matthat dani,
aizii Matthat uruu Levi dani,
aizii Levi uruu Melchi dani,
aizii Melchi uruu Jannai dani,
aizii Jannai uruu Joseph dani,
25 aizii Joseph uruu Mattathias dani,
aizii Mattathias uruu Amos dani,
aizii Amos uruu Nahum dani,
aizii Nahum uruu Esli dani,
aizii Esli uruu Naggai dani,
26 aizii Naggai uruu Maath dani, aizii Maath uruu Mat-
tathias dani, aizii Mattathias uruu Semein dani, aizii Semein
uruu Josech dani, aizii Josech uruu Joda dani,
27 aizii Joda uruu Joanan dani, aizii Joanan uruu Rhesa
dani, aizii Rhesa uruu Zerubbabel dani, aizii Zerubbabel
uruu Shealtiel dani, aizii Shealtiel uruu Neri dani,

28 aizii Neri uruu Melchi dani, aizii Melchi uruu Addi dani,
aizii Addi uruu Cosam dani, aizii Cosam uruu Elmadam dani,
aizii Elmadam uruu Er dani,
29 aizii Er uruu Joshua dani, aizii Joshua uruu Eliezer dani,
aizii Eliezer uruu Jorim dani, aizii Jorim uruu Matthat dani,
aizii Matthat uruu Levi dani,
30 aizii Levi uruu Simeon dani, aizii Simeon uruu Judah
dani, aizii Judah uruu Joseph dani, aizii Joseph uruu Jonam
dani, aizii Jonam uruu Eliakim dani,
31 aizii Eliakim uruu Melea dani, aizii Melea uruu Menna
dani, aizii Menna uruu Mattatha dani, aizii Mattatha uruu
Nathan dani, aizii Nathan uruu David dani,
32 aizii David uruu Jesse dani, aizii Jesse uruu Obed dani,
aizii Obed uruu Boaz dani, aizii Boaz uruu Salmon dani, aizii
Salmon uruu Nahshon dani,
33 aizii Nahshon uruu Amminadab dani, aizii Amminadab
uruu Admin dani, aizii Admin uruu Arni dani, aizii Arni uruu
Hezron dani, aizii Hezron uruu Perez dani, aizii Perez uruu
Judah dani,
34 aizii Judah uruu Jacob dani, aizii Jacob uruu Isaac dani,
aizii Isaac uruu Abraham dani, aizii Abraham uruu Terah
dani, aizii Terah uruu Nahor dani,
35 aizii Nahor uruu Serug dani, aizii Serug uruu Reu dani,
aizii Reu uruu Peleg dani, aizii Peleg uruu Eber dani, aizii
Eber uruu Shelah dani,
36 aizii Shelah uruu Cainan dani, aizii Cainan uruu
Arphaxad dani, aizii Arphaxad uruu Shem dani, aizii Shem
uruu Noah dani, aizii Noah uruu Lamech dani,
37 aizii Lamech uruu Methuselah dani, aizii Methuselah
uruu Enoch dani, aizii Enoch uruu Jared dani, aizii Jared
uruu Mahalaleel dani, aizii Mahalaleel uruu Kenan dani,
38 aizii Kenan uruu Enosh dani, aizii Enosh uruu Seth dani,
aizii Seth uruu Adam dani, aizii Adam uruu Tominkaru dani.

4

Satan tiwaa-kidautan
Jesus nyukunuu
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Udauna'an Jesus kiwan naa Jordan Wa'o iki,
pachikaawunuu-kao dauna'an, ma'ozaka Kaimana'o
Doronaa taapan unyukunuu. Uruu dono Kaimana'o Doronaa
na'akan naa Jesus atii mapidantaka'o amazada di'iti.
2 Jesus na'ian 40 kamoo. Na'ia'a naa Satan tiwaa-kidapan
Jesus nyukunuu ma'ozakan. Aizii wuru'u Jesus na'ianuz
aonaa kanom unikan, atii 40 kamoo. Uruu idi tuukia'a naa
manawun uzamazin.

3 Sariapa Satan kian Jesus ati, “Tominkaru danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba'a tominan bread nii.”
4 Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kao kian: ‘Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an karikaonan.’ ”*
5 Udauna'an Satan zaida-kidan Jesus dokoa'o amazada di'iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai daunuuda'u wuru'u umanawun kida'oraz donoinao, ipai amazada tokon iti. Mazan masakauda'u'o karikaonan wuru'u utukapakidankanuz u'ati amazada.
6 Ukian Jesus ati, “Õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii ipai wuru'u amazada putukapanii kidaz, na'iki õtaan nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan utaapan. Ipai daunu'o utaa-kao õ'ati wuru'u amazadaz na'iki ipai wuru'u utaapaniinao kidaz aimaakan. Ukau'an turuu õtaanuzu na'ia'oram pidan ati.
7 Aizii pukodoru'ukan an õ'ati, õtaan nii pu'ati ipai daunuuda'u wuru'u amazadaz, na'iki ipai wuru'u aimaakan kidaz kaina'a'oraz na'a.”
8 Sariapa Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saadauzokariwaiz kian:
‘Pukodoru'uka soo bauda'apa Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.’ ”†
9 Udauna'an Satan na'akan naa Jesus Jerusalem iti. Uruu idi ĩkaawa'akan naa Tominkaru Dapu zowau paawa iti, udokoodinpan di'iti manawun. Na'ia'a naa ukian Jesus ati, “Tominkaru danin an pugaru, puzaka'uta kai di'iki'i imi'i baara iti.
10 Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian:
‘Udyuudan nii pa'angelinnao kazannaatapan pugaru,
na'iki aona'o nii pukaziwan pukidiba
puwaotan an kuba kida di'iti.’ ”‡
12 Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saadinpauzo kian: ‘Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru paradan mishiin.’ ”§
13 Aizii ipai'i naa Satan tiwaan Jesus nyukunuu. Uipaian dauna'an patiwautanuz, umako'okan naa, atii ba'oran dono'o nii zii koshan utiwaan Jesus.

Jesus sakadan pakaudinan
Galilee Baara ii
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

---

* **4:4** Deuteronomy 8:3 † **4:8** Deuteronomy 6:13 ‡ **4:11** Psalm 91:11-12
§ **4:12** Deuteronomy 6:16

14 Uruu dauna'an Jesus kiwan naa Galilee Baara iti, na'iki
ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Kuwai
Jesus dau'u kida'o abata-kaoa'a naa ipai wiizai kawana'ati
wuru'u Galilee Baara ii aka kida'oraz.
15 Na'ii aka'a naa Jesus tominapa-kidan pidannao
Tominkaru Paradan dau'u synagogue* kida kawana'ati.
Tuukii pidannao konaukii-kidanuzu.

Jesus kashanau-kao padyaupai-kizi Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Udauna'an Jesus makon Nazareth iti, padyaupai-kizi iti.
Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, umakon na'iki umorotan
naa synagogue iti. Ukaduz umorotauzonuz na'apa ĩsookapan
kamoon dono. Umorotan idi, na'ia'a naa pidannao dyuudan
uaitan Tominkaru Paradan tawuru'u saada-kariwai kidaz
kotua'a naa.
17 Uruu idi ĩtaan naa u'ati kaarita,† tawuru'u Tominkaru
prophetin, Isaiah saadanii kidaz kotua'a naa. Sariapa Jesus
buzuutan wuru'u papidapa-kariwaiz kaarita, uda'atanuzu
atii uikodan wuru'u paaita'azooniaz. Kaikapa'a usaadina-
panu'u:
18 "Kaina'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o mashaa-
pan õtuma.
Uzaamatanii õgaru usha'apanum kau'an uaipan idi
õkowaadapan Kaimana'o Kuwai pataka'utinainao ati.
Udyuudan õkowaadan so'ota-kao nii ipai pidannao
wuru'u pataruba zaamatapaniinao kidaz,
na'iki udyuudan õgaru ishaawunnao ida'ati,
õkowaada kizi ĩ'ati kaimana'o ni'i naa ĩtukapan, ĩawun
saabaa-kao idi.
Na'iki udyuudan õgaru kaminka'uta'o nii,
ipai wuru'u pataka'uta-kariwainaouz.
19 Na'iki kowaada'o nii Naobanai kamunanun ni'i naa pa'an
aizii,
papidanannao ati."‡
20 Udauna'an Jesus papida'akan naa wuru'u kaaritaz
powaa iti, na'iki utaa'akan naa powaa itiz pidan ati, wuru'u
taa'oraz u'ati kaarita. Udauna'an usakanata'akan naa. Ipai
pidannao, wuru'u synagogue iainao kidaz, awunuupa'akan
soo Jesus ati.
21 Na'iki ukian ĩ'ati, "Aizii wuru'u uabataniaz Tominkaru
Paradan aita-kao, uruu umishiinan naa wuru'u."

---

* **4:15** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **4:17** *kaarita:* Di'oraz kaarita'a dakota-kao scroll. Putukapa kaarita tokon ii 'scroll' waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **4:19** Isaiah 61:1-2

22 Ipai pidannao, abatapainao na'ii, tuukii ĩdi'itinpan up-
aradan dau'u. Kaiman ĩabatan ukakuwaapan, aitapa'o pidan
kawan manawun. Mazan ĩkian pa'atiaaka kida, “Kanom dii
mooko uruu, aonaa Joseph dani mani karikaonan?”

23 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Õaitapa na'apam ukia'azon
õ'ati, uparada'azon õ'ati tawuru kawanu'u parada-karu ki-
auzonuz. ‘Daakataa, pukasarain puaipan ati pukakuda
kizi,’ kii-karuz. Na'iki õaitapa ukia'azon õ'ati. ‘Pusha'apata
kapam da'a'a puwiizi'i, tawuru'u kowaada-kariwaiz wa'ati
pusha'apatan Capernaum ii.’ ”

24 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “Mishi, aonaa
na'apainim Tominkaru prophetin naubauzo-kao, ukaawan
an pawiizi ati.

25 Aizii uabata na'apam õkian. Elijah, kowaadapauzoz
Tominkaru Paradan, kakupan dono zii, kaina'a iriba zunnao
mawaka'o ĩdaiarunao, mashaapan Israel ii. Uruu dono idikin-
auda'u wunu pazikon an powa'a aonaa wunu kaawan Israel
ii, uruu idi aonaa wanyukunui nii, zamazi kaawan ipai wiizai
kawana'ati.

26 Mazan upu'u zii aonaa Elijah dyuuda-kao kaminka'uta'o
nii zunnao Israelitenaouz, wuru'u mawakainaouznaa
ĩdaiarunao. Mazan udyuuda-kao soo bauda'apa zun
di'iti mawakaiba'a naa odaiaru, ba'oran wiizai ia'oraz
omashaapan, Zarephath kia'oraz udakota-kao, Sidon
ia'oraz.§

27 Na'iki Elisha, Tominkaru prophetin kakupan dono
zii, kaina'a iriba pidannao Israel ii, kabishopauzonao
kichana'iki-kia'o bishoi idi. Mazan upu'u aonaa bauda'apa
pidan Elisha kakudan Israel ia'o ĩmashaapan. Soo ukakuda
bauda'apa pidan Naaman kia'o u'uu, mashaapa'o ba'oran
wiizai ii, Syria kia'oraz udakota-kao.”*

28 Ipai pidannao wuru'u abatapainaouz Jesus paradan syn-
agogue ii, tuukii ĩto'oran u'ati, uparadan idi na'apa ĩ'ati.

29 Uruu idi ĩkadishia'akan kida'a naa, udauna'an
ĩzaamata'akan naa Jesus paanoba kadu'iki kida, na'iki
ĩna'aka'akan naaz atii pawiizi tokon iti, dokoa'o
ukatawudapuz-tinpan di'iti. Na'iki'o ni'i naa ĩaipan
pakida'ukan Jesus.

30 Mazan upu'a'a naa Jesus mako'okan, upodowaana'akan
pidannao bii an, atii na'apa umakon ĩ'ai.

Oia'o doronai zaamatapanii
daonaiora
(Mark 1:21-28)

---

§ **4:26** 1 Kings 17:1-16 * **4:27** 2 Kings 5:1-14

31 Udauna'an Jesus mako'okan naa Capernaum iti, wi-
izai Galilee Baara ia'oraz. Na'ii utominapa-kidan pidannao
Tominkaru Paradan dau'u, Sookapa-karu Kamoon dono syn-
agogue ii.
32 Tuukii pidannao di'itinpan paabatan idi Jesus paradan
kaimanaiman manawun, usha'apanum kau'an ĩabatan
ma'ozaka manawun ukakuwaapan pa'ati.

33 Kaina'a daonaiora na'ii synagogue ii, oia'o doronai zaa-
matapanii. Sariapa ukadakon diiwa'o ida'an Jesus ati.
34 Ukian, "Ei, Jesus Nazareth san. Kandii dau'ati puwa'atin
wa'ida'ati, kanom puaipan wa'ai? Oo pumainaabata'anan
waunao? Õaitapa pugaru, kaimana'o manawun, Tominkaru
di'iki'o puwa'atin."

35 Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumashaadautapa, pukodita
u'ai!" Sariapa oia'o doronai kaboota'akan wuru'u daonaio-
raz pidannao awun za'a, mazan umuuda'akan naa na'iki
ukodita'akan naa u'ai wuru'u ukaboota'akanuz uruu. Mazan
aonaa usha'apatan daonaiora kaziwa'o ida'an.

36 Tuukii pidannao di'itinpan, na'iki ĩkian pairibannao
ati, "Ei, na'apa dii pa'an uparadan ma'ozakan manawun?
Uka'iita, na'iki ma'ozaka mishi uparadan oia'o doronainao
ati, atii udyuuda zii mishi ĩkoditan pidan di'iki."
37 Uruu idi ipai kuwai makon Jesus sha'apatanii dau'u,
uruu wiizai di'ii'aka.

Jesus kakudan iriba pidannao
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Aizii Jesus koditan dauna'an synagogue iki, umakon
sariapa Simon dapu iti. Na'apain tuukia'o Simon imauzo
karinaan, omada wiichan wiicha, wiicha. Sariapa ĩkowaadan
Jesus ati odau'an.
39 Uruu idi umakon o'idi'iti. Ukaawan, ukadishitan maon-
apa owashatinapa-kizi bed ida'a. Sariapa udyuudan orinaa,
wuru'u omada wiichanuz koditan o'ai. Sariapa mishi omada
wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Udauna'an
okadishitan naa, na'iki otaan naa ĩwanyukunuu nii.

40 Aizii kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao kaawa-
kidan karinainao pairibannao, pabi'inaaka kida'o ĩrinaa, ipai
ĩna'akan ĩdyaun Jesus ida'ati. Uruu idi ipai Jesus pishatan
ĩdyaun, na'iki ipai ukakudan ĩdyaun.
41 Aizii oia'o doronainao, ipai ukodita-kidan pidannao ai
kapam. Diiwa ĩkadakon kida ĩkoditan dono pidannao di'iki.
"Pugaru Tominkaru Dani manawun," ĩkian Jesus ati. Mazan

tuukii Jesus mashaatan ĩdyaun, aonaa ukashaapan ĩparadan.
Usha'apanum kau'an ĩaitapan idi uruu Christ.†

Jesus tominapa-kidan pidannao synagogue kida kawana'ati
(Mark 1:35-39)

42 Aizii ba'oran chaapi'iki ushaawaka zii Jesus makon naa
donoi iki, na'iki umakon mapidantaka'o amazada iti. Uruu
idi pidannao dorotapanuz atii ĩikodanuzu. Aonaa padamata
ĩtaapadan umakon, tuukii ĩtiwaan pamashaatanuz.
43 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a zii õkowaada'azon
Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, ba'oran
wiizainao kida kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu
wuru'u Tominkaru dyuudaniaz õkowaada'anan," ukian.
44 Uruu idi Jesus makon, na'iki ukakuwaatinan naa syna-
gogue kida kawana'ati.

5

Jesus zaamatan
pamin-kaudinannao nii
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Bauda'apa kamoo Jesus kadishitapan, Gennesaret
Karishiiz* danoma'a. Uruu dono iriba, iriba pidannao
kaawan u'ida'ati. Na'ia'a naa ĩkasaba'uinan na'iki chakata'a
naa ĩkaawan u'ida'ati, ĩabata'azon idi ukowaadan Tominkaru
paradan.
2 Upu'u Jesus tukapan dya'utam kanawanao muudapa-kao
karishii danoma ii. Kopautapauzonao muudapanii wuru'u
pakanawan kidaz. Aizii wuru'u pidannaouz, ĩchikaapan naa
pasaironnao na'ii wunu danoma'a.
3 Sariapa Jesus makon na'iki upaidinan Simon kanawan
zo'iti, na'iki udyuuda ukida'ukan wuru'u kanawaz
masakauda'u karishii danoma ai. Uruu idi Jesus sakanatan
naa kanawa zo'ii, na'iki'i naa utominapa-kidan pidannao
Tominkaru paradan dau'u.
4 Aizii uipaian dauna'an pakakuwaatinan, sariapa ukian
Simon ati, "Ukida'uka kanawa baukapa'a naa kaana'o-karu
iti, utunuuta kizi usaironnao na'ii, uzaamata kizi kopaunao."
5 Sariapa Simon kian Jesus ati, "Õnaobanaa, bauda'apa
maruta'o watiwautan wazaamatan kopau da'a'a, mazan
aonaa kanom wazaamatan. Mazan aizii pudyuudan idi
õgaru, õtunuutan nii wuru'u wasaironnaouz, puparadan
kawana'ati," ukian.

---

† **4:41** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

* **5:1** *Gennesaret Karishiiz:* Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

6 Uruu idi na'ia'a naa ĩtunuutan pasaironnao. Na'iki sariapa
ĩsaironnao zaamatan diri'i, diri'i kopaunao, aonaa uka'iita-kao
kawana'ati. Atii ĩsairon kida aonaa uka'iitan naa pawazoo,
maonapa kida ĩsairon dadotan, pawazoo kimishan idi man-
awun.
7 Sariapa ĩawarian pairibannao, wuru'u ba'oran kanawa
zo'iainaouz kaminka'uta'o nii paugaru. Uruu idi baokopa'a
naa ĩto'otan wuru'u sairo kidaz, ĩzaamata kopau diri'i, diri'i,
ipai ĩpaidadan pakanawannao, maonapa kida ĩkanawan tipitan,
uwazoo diri'in idi manawun.
8 Aizii Simon tukapan idi aimaakan sha'apan kaikapa'a,
sariapa ukodoru'ukan Jesus kanaapu iti, na'iki ukian u'ati,
"Marina'a shoman õgaru, õnaobanaa, usha'apanum kau'an
oia'o pa'i manawun pidan wuru'u õgaruz."
9 Tuukii Simon na'iki wuru'u ba'orainaouz di'itinpan,
patukapan idi pazaamatan diri'i manawun kopaunao.
10 James na'iki John wuru'u Zebedee dainaouz na'apa ka-
pam, tuukii kapam ĩdi'itinpan.
Sariapa Jesus kian Simon ati, "Mana'a putaria'ana'a, aizii
puzaamaapan ni'i naa pa'an pidannao."
11 Udauna'an ĩkozootan naa pakanawan kida karishii
danoma ati, na'iki ĩwa'aka'akan naa ipai pa'aimaakanutu
kida, na'iki ĩmako'okan naa Jesus dawu'ati.

Jesus kakudan pidan kabishopa'o
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Aizii Jesus kaawan wiizai iti, na'ii kaina'a'o pidan ba-
iatina'o kichana'iki-kia'o bishoi idi. Utukapan idi Jesus, sari-
apa ukodoru'ukan ukanaapu iti, uawun baara imi'i baara
iti. Na'iki ukian Jesus ati, "Õnaobanaa, õpishaan pugaru tuukii
manawun, punyukunuu na'apan an, pukakuda shoman
õgaru, puso'ota wuru'u bishoizi õ'ai."
13 Sariapa Jesus pishatanuz na'iki ukian u'ati, "Na'apa
mishi õnyukunuu, aizii marii pumada saabainan." Sariapa
mishi pidan mada saabaina'akan.
14 Udauna'an Jesus kakinaowan uruu. Ukian u'ati,
"Mana'a zii pa'i pukowaada'ana'a pidan ati, wuru dau'ana'a
õsha'apataniaz pu'ati. Mazan pumako pa'an kai, faadaa di'iti,
marii kizi uawunuutan pumada, utukapa kizi mishi pumada
saabainan. Uruu dauna'an putaa'a naa pa'i pu'uza faadaa
ati, utaa kiziz na'iki ukawaoda kiziz Tominkaru ati, Moses
kakinaori kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii pidannao mishidan
kaimana'a naa pumada saabainan powaa iti."
15 Mazan kii'an kuwai Jesus dau'ana'o iribaa'aka-kaoa'a
naa manawun ipai di'ii'aka kida'a. Uruu idi pidannao
kaawan aonaa masakauda'u mani Jesus ida'ati, ĩabata'azon

idi ukuwaa. Ba'orainao ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-
kao, parinaa kida ai. Uruu idi ipai ukakudan ĩdyaun.
16 Mazan panaadon Jesus makon nii da'i, utoriinpa'anan
mapidantaka'o amazada iti.

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o daonaiora
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Aizii bauda'apa kamoo, Jesus tominapa-kidan dono
pidannao, kaina'a pabi'i kida Phariseenao† sakanatapan
na'ii, na'iki na'ii kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u. Ba'oran wiizai iki kida'o ĩwa'atin wuru'u ĩnaouz,
tawuru'u Galilee Baara na'iki Judea Baara ii aka kida'oraz
wiizainao, na'iki Jerusalem ikiinao kida na'ii kapam. Ĩnao
kida wuru'u sakanatapa'oraz na'ii. Mazan Tominkaru taani'i
naa pama'ozakan Jesus ati, ukakuda-kinaa nii karinainao
pabi'inaaka kida'o rinai ai.
18 Na'apain pidannao kaawan Jesus ida'ati, ĩna'akan
pairiban machi'ikaka'o. Ĩna'akanuzu pawashatinapa-kizi
baara an. Ĩaipan pamorota-kidanuz kabaun nazo iti, Jesus
kanaapu iti.
19 Mazan pidannao iriban idi manawun, aonaa na'itim
ĩmorota-kidanuzu. Uruu idi sariapa ĩzaida-kidanuz kabaun
zowau iti. Udauna'an ĩso'owan naa kabaun zowau, na'iki'i
naa ĩtoka-kidanuz pawashatinapa-kizi baara an, atii pidannao
sakoda iti, na'iki ĩmuudanuzu Jesus kanaapu'u.
20 Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun, sari-
apa ukian machi'ikaka'oraz pidan ati, "Õpaonaru, aizii ipai
pu'oian mainaabata-kao pu'ai."
21 Sariapa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki
Phariseenao kian pa'atiaaka kida, "Kandii mooko arawu'u,
uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an? Soo
bauda'apa Tominkaru turua'o umainaabatan pidan oian."
22 Mazan Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian
ĩ'ati, "Kandii nii udi'itinpan õdau'u kaikapa'a?
23 Na'ia'oram masha'apannaa: 'ipai pu'oian mainaabata-
kao' kii, oo 'pukadishita na'iki puchi'ika' kii?
24 Mazan õaidan nii u'ati wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o,
kaina'a uma'ozakan umainaabata-kinaa nii pidannao
oian da'a'a imi'i baara'a." Uru'u naa Jesus kia'akan
naa machi'ikaka'o pidan ati, "Õkian pu'ati pukadishita,
puzaamata wuru'u puwashatinapa-kiziz na'iki pumako'o
naa pudapu iti."
25 Sariapa mishi pidan kadishita'akan ipai awunuuta-
painao awun za'a, uzaamata'akan naa pawashatinapa-kizi

† **5:17** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

baara, na'iki umako'okan naa padapu iti konaukii. Tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
26 Aizii wuru'u awunuutapainao kidaz, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki tuukii kapam ĩtarian, na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. "Ei, watukapa zii aizii konaunam kida'o na'iki umanawunu'o aimaakan sha'apata-kao, wuru'u aona'oraz watukapauzon usha'apata-kao kida," ĩkian.

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Udauna'an Jesus koditan naa kabaun iki na'iki umako'okan naa. Pamakopa-kizi an utukapa pidan Levi kia'o u'uu, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. Jesus ikodan usakanatapan pazaamaapa-kizi ii puraata. Sariapa ukian u'ati, "Puwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi pugaru."
28 Sariapa Levi wa'akan wuru'u pakaudinkiz na'iki umako'okan naa Jesus dawu'ati.
29 Aizii padapu ii Levi toman naa udaru'o aroapa-karu Jesus ati. Kaina'a iriba ba'orainao zaamaapauzonao kapam tax puraatannaa aroopa'azon ĩtuma, na'iki kaina'a iriba kapam ba'oran pidannao kida aroopa'azon ĩtuma.
30 Kaina'a na'ii pabi'i kida Phariseenao awunuutapan, na'iki na'ii kapam ĩiribannao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u awunuutapan. Sariapa ĩkian utominapa-kidaniinao ati, "Kandii nii arawu aroopa'azon na'iki utuza'azon wunao tuma'a oiainaouz, zaamaapauzonao kidaz tax puraatannaa, na'iki wuru'u oiainao kidaz pidannao?" Kia'o wuru'u ĩkiainapanuz.
31 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Pidannao ziwuinao, aonaa kanom nii ĩaipan daakataa, soo karinainao pa'an tuukii ĩaipan daakataa.
32 Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u õwa'atinuz da'ati'i, aonaa kaimanainao ida'ati'o mani, soo oiainao ida'ati'o pa'an wuru'u õwa'atinuz ĩtanawatin kizi pa'oian ai."

Pidannao pishautan Jesus sanadinapa-karu dau'u
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Pabi'i kida pidannao, kaawainao kidaz Jesus ida'ati, kian u'ati, "John Chikaawunuupauzoz tominapa-kidaniinao mapuda pa'an ĩsanadinpauzon,‡ na'iki ĩtoriinpauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz Phariseenao di'iki, na'apa kapam ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan. Mazan aizii wuru'u putominapa-kidaniinaouz, aonaa ĩsanadinpauzon, mazan ĩaroopan nii na'iki ĩtuzan nii atii ĩshiitan."

‡ **5:33** *sanadinpauzon:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

34 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Turuu mani u'itiiman pidannao
wa'atiinao mazida-karu dau'ati baiatan pazamazin mazida'o
daonaiora na'an pu'u ĩtuma? Aonaa turuu ĩbaiatan pazamazin.
35 Mazan bauda'apa kamoo na'aka-karu nii wuru'u
mazida'oraz daonaiora ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an
ĩsanadinpan na'iki ĩbaiatan pazamazin.”
36 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai
kuwai. Ukian ĩ'ati, “Aonaa na'iam zii pidan kuzuutauzon
pa'ina'o chaakita pazimindota-kinaa nii uzaama'ora'a naa
chaakita. Mazan aizii pidan kuzuuan an pa'ina'o chaakita
pazimindoapa-kinaa nii, upataka'uan pa'ina'o chaakita,
na'iki pana'a'o nii uaidinpan uzaama'o ai.
37 Na'iki aonaa na'apainim pidan paidauzon, pa'ina'o
zii wine toma-kao, uzaama'ora'a naa wine kinnaa§ zo'iti.
Usha'apanum kau'an pa'ina'o wine paida-kao an, upoodan
nii uma'ozakan ana'a naa, na'iki utada'okan nii wuru'u
uzaama'oraz naa riwunii kinnaaz. Uruu idi ipai'o nii riwunii
wakudinan. Aizii wuru'u ukinnaaz ukaboota'aka-kao ni'i
naa.
38 Mishi'oraiman pa'ina'o wine paida-kao pa'ina'o ukinnaa
zo'iti.
39 Na'iki aonaa kanom tuza'azon pa'ina'o zii wine toma-
kao, patuza'akan dauna'an ma'ozaka'ora'a naa wine. Aizii
pidan tuzan an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, ‘Kaiman pa'an
wuru'u ma'ozaka'oraz wine, pa'ina'o utoma'aka-kao ai,’
ukian nii.” Uruu kia'o wuru'u Jesus kowaadaniaz kuwai.

6

Sookapa-karu Kamoon daua'o
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 Bauda'apa kamoo Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus do-
batapan zakapu an patominapa-kidaniinao tuma, paoribai
wheat baawu an. Na'apain Jesus tominapa-kidaniinao
karaowaanan wheat aka. Uruu idi ĩzu'uan naa wuru'u
wheat aka kidaz paka'u baara iti, ĩaipan idi umada so'oinan,
udauna'an ĩnikan naaz.
2 Pabi'i kida Phariseenao pishaan ĩdyaun, “Kandii ni'o
udikintapan wuru'u aona'oraz wakakinaorinaa kashaapan
usha'apata-kao, Sookapa-karu Kamoon dono?”*
3 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa mooko utukapauzon
kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David na'iki
uminauda'unao sha'apatauzonii ĩzamazin dono'oraz?

§ **5:37** *wine kinnaa:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

* **6:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

4 Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'ii uzaamatan
bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Udauna'an unikan naaz
na'iki utaan naa paminauda'unao atiz. Aonaa ukashaapa-
kao padamata ba'oran pidan nikan wuru'u bread kidaz, soo
faadaanao."
5 Powa'a zii Jesus kian ĩ'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu
pa'an kazowautapa'oraz Sookapa-karu Kamoon."

Jesus kakudan pidan
dadara'o uanoba
(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Ba'oran dono koshan, Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus
morotan synagogue iti. Na'ii utominapa-kidan pidannao
Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a bauda'apa pidan na'ii
dadara'o uanoba bada'ii, udiwa'oran atanapa na'iki aonaa
na'apam ukaiwaanuzu.
7 Kaina'a wunaou'u tiichaapauzonaouz Moses kakinaori
dau'u, na'iki Phariseenao na'ii kapam. Ĩnao tuukii ĩaipan
patukapan Jesus sha'apatan aimaakan, ĩaipan pana'apaunuz,
usha'apatan an aimaakan, Sookapa-karu Kamoon dono.
Uruu idi kaimanaiman ĩawunuutapan uruu, ĩtukapa'azon us-
aabaan wuru'u pidan anobaz.
8 Mazan Jesus aitapa ipai ĩdi'itinpan, uruu idi ukian wuru
ati'i daonaiora dadara'oraz uanoba, "Pukadishita, na'iki
puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati." Sariapa ukadishitan
na'iki umako'okan naa pidannao kanaapu iti.
9 Udauna'an Jesus kian pidannao ati, "Õpishaan nii unao
aizii, na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati aipan
washa'apatinan, Sookapa-karu Kamoon dono? Uaipan
washa'apatan oia'o oo kaimana'o? Udyuuda wakakudan
pidan oo wazowianuzu?"
10 Jesus awunuupan ipai pidannao kawana'ati, na'iki
sariapa ukian pidan dadara'o uanoba ati, "Pusawada
puanoba." Sariapa usawada'akan paanoba, na'iki uanoba
saabaina'akan naa.
11 Mazan tuukii wunao to'oranu'u, zaudapainaouz Je-
sus sha'apatan aimaakan. Uruu dauna'an ĩmiitiniipan naa,
ĩaitapa'azon na'apam nii pasha'apatan Jesus.

Jesus zaamatan 12 pidannao
padyuudan nii
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Uruu dono Jesus makon naawazi paawa iti utori-
inpa'anan, uruu idi una'ian utoriinpan bauda'apa maruta'o
Tominkaru ati.
13 Aizii ba'oran chaapi'iki, uru'u naa udapadan
patominapa-kidaniinao. Aizii ĩbii iki, uzaamata 12

daonaioranao padyuudan nii kowaadapa'o nii ipai kuwai
wuru'u uaiapanii kidaz ukowaada-kao na'iki usha'apata-
kao. Udakotan wuru'u pazaamataniinaouz apostlenao.†
14-16 Kaikapauda'u'o wuru'u uzaamataniinaouz: Simon,
Peter kia'oraz udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew,
na'iki kaina'a James, John, Philip, Bartholomew, Matthew,
Thomas, na'iki James, Alphaeus daniz, na'iki Simon, uruu
Patriot,‡ Judas, James daniz na'iki Judas Iscariot zaamata-
kida'oraz Jesus.

Jesus tominapatin-kidan na'iki ukaminka'uupan pidannao
(Matthew 4:23-25)

17 Udauna'an Jesus tokan naa naawazi paawa iki,
apowa'a'o baara ati, wunao tuma'a pazaamataniinaouz
daonaioranao. Na'ia'a naa iriba pidannao wuru'u
tominpauzonao kidaz u'idi'iki kasaba'uinan, na'iki iriba
kapam ba'oran pidannao kaawan na'iti. Pidannao wa'atin
pabi'inaaka kida'o wiizai iki, ipai Judea Baara ii aka
kidainaouz wiizainao, Jerusalem ikiinao na'ii kapam. Aizii
kaina'a ba'orainao kida kaawan wa'atiinao Tyre na'iki Sidon
iki, munapo'o paran danoma itinapu kida'o wiizainao.
18 Ĩwa'atin ĩabata'azon idi Jesus kuwaa. Ba'orainao, ĩkaawan
ĩaipan idi kapam pakakuda-kao parinaa ai. Na'iki kaina'a
ba'orainao oia'o doronai zaamatapaniinao kida. Uruu dono
ipai ukakudan karinainao.
19 Tuukii pidannao aipan papishatan Jesus, usha'apanum
kau'an ĩtukapan idi ma'ozaka Tominkaru kaudinan u'ida'a,
uso'ota pabi'inaaka kida'o rinai pidannao ai. Uruu idi
ukakuda ipai pidannao parinaa kida ai.

Konaukii-karu na'iki
kasha'ora-karu
(Matthew 5:1-12)

20 Sariapa Jesus awunuupan wunao di'iti'i tominpainao
kidaz u'idi'iki. Ukian ĩ'ati.
"Konaukia'o pa'an unao,
mapuraataniinaouz,
usha'apanum kau'an unao ati'o pa'an
wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz.
21 Konaukia'o pa'an unao
baiatainaouz pazamazin kai.
Usha'apanum kau'an, diina'iti'i abaapa'o nii pa'an unao.
Konaukia'o pa'an unao,
kasha'oratinainao kidaz kai,
usha'apanum kau'an diina'iti'i

---

† **6:13** *apostlenao:* dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. ‡ **6:14-16** *Patriot:* mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakota-pa-kinao Zealot kii.

karikaonanu'o nii pa'an ukonaukiitinan.

22 “Konaukia'o pa'an unao, uto'ora-kizaitapa-kao an, na'iki
ukashanaukii-kida-kao an, na'iki udakowautapa-kao an,
na'iki udakota-kao an oiainao nii Daonaiora Aokazi Iki'o
dikin ii.
23 Ukonaukii na'apa kida'o aimaakan sha'apan dono
u'ati. Ukonaukii tuukii, usha'apanum kau'an kaina'a pa'an
umanawunu'o uwinipinaa ni'o taapa-kao aokazi ii. Wuru'u
pidannao to'ora-kizaitapa'oraz unao kai, na'apa'o kapam
ĩdokozu-daunnao taapauzon Tominkaru prophetinnao kotua'a
naa.
24 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kapu-
raataniinao,
kai kaiman manawun uabatinpan.
25 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao
kawanyukunuinao,
mazan diina'iti'i uzamazin nii.
Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao konaukia'oraz umashaapan,
konaukii ushaazootinan kai,
mazan diina'iti'i ukasha'oratinan nii tuukii, uzaadinan nii
na'iki
umuraapatinan nii.
26 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, kai
tuukii uatadapa-kao. Na'apa kotua'a naa ĩdokozu-daunnao
atadapauzon pidannao dakotinpauzonaouz prophetnao nii.

Umarainapa to'oratinainao u'ati
(Matthew 5:38-48; 7:12a)

27 “Mazan aizii õkia'azon unao abatapainao ati.
Umarainapa ipai utarubanao. Kaiman utaapa na'iki
usha'apata kaiman aimaakan wunao ati'i to'ora-
kizaitapa'oraz unao.
28 Upishaa Tominkaru marii kizi ukaimanan wunao ati'i,
aipainaouz dikauda'o sha'apan u'ati. Na'iki utoriinapa
Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a antamiki-
ipauzonaouz unao.
29 Aizii pidan tinikan an pugaru pukaozoo ati, marii
putinika-kidan ba'oran pukaozoo u'ati. Aizii pidan kazatan
an puchaakitan, marii uzaamatan pushooton kapam.
30 Na'ia'oram pidan pishaan an aimaakan pu'ai, putaa u'ati.
Aizii pidan kazatan an pusha'apauzi, mana'a pupishaa'ana'a
powaa itiz.
31 Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati,
na'apa puaipan kawan ĩsha'apatan aimaakan pu'ati.

32 “Aizii pumarainpan an soo wunaou'u marainpainaouz
karikaonan pugaru, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-
kida-kao? Upu'u zii oiainao pidannao ĩmarainapa pamarain-
pikinao.
33 Aizii pusha'apatan an kaiman aimaakan soo wunao
ati karikaonanu'u, sha'apatainao kidaz kaiman aimaakan
pu'ati, kandii dikin ii puaitapan kaimana'o aimaakan taa-
kao pu'ati? Upu'u zii oiainao pidannao, ĩsha'apata kaiman
aimaakan wunao ati'i sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan
ĩ'ati.
34 Aizii putaan an aimaakan oo puraata pidan ati,
puaitapan idi ukawadauntan niiz, kandii dikin ii puaitapan
pukonaukii-kida-kao? Upu'u zii oiainao taan puraata
ba'oran oiainao ati, ĩaitapa kawadaunita-karu nii wuru'u
papuraatanuz.
35 Ukau'an umarainapa utarubanao, usha'apata kaiman
kida'o aimaakan ĩ'ati. Utaa kapam aimaakan kana'apan
ĩ'ati, aonaa uzaudapa'ana'a ukawadaunuta-kao powaa
iti. Kaina'a'o pa'an umanawun kida aimaakan taapa-
kao unao ati, usha'apatanii kida winipinaa nii. Uruu idi
mishi'o nii Tominkaru umanawunu'oraz daniitan ipai unao.
Tominkaru, uruu ipai ukaimanan pidannao ati. Utukapa-
kida pakaimanan wunao ati'i, aona'oraz ĩkonaukii-kidauzon
uruu, utaan pu'u aimaakan ĩ'ati, na'iki wunao ati'i oiainaouz
manawun pidannao.
36 Ukau'an ukamunan kapam na'apa udaru Tominkaru
kamunanuuzon kawan.

Mana'a uzaudauzo'ona'a pidan madiwautapaka
(Matthew 7:1-5)

37 “Mana'a udakotauzo'ona'a pidan dikauda'o nii, aonaa
kizi Tominkaru dakotan unao dikauda'o nii. Mana'a
ukaboota-kida'ana'a pidan pataka'uta-karu nii, aonaa kizi
kapam uboota-kao. Na'iki umarina'ata wuru'u dikauda
kida'oraz sha'apatauzo-kao u'ati, Tominkaru marina'atan
nii wuru'u oii kida'oraz usha'apatauzon.
38 Utaa aimaakan ba'orainao ati, Tominkaru taan nii
aimaakan unao ati. Na'iki diri'i'o nii manawun aimaakan
taa-kao u'ati, atii aona'o ni'i naa na'itim upaidinan. Na'apam
udiri'in putaauzon aimaakan ba'orainao ati, na'apa'o nii
udiri'in Tominkaru taan pu'ati.”
39 Udauna'an Jesus kakuwaapan naa, di'itinapa-kinai
kuwai ida'an. Kaikapa'o wuru'u ukianuz: “Aonaa
turuu pidan ushaawun na'akan pamin-ushaawunun,
usha'apanum kau'an ipai daunuuda'u'o nii ĩwaotan kichada-
kariwai nazo iti.

40 Aonaa na'iam pidan tominpauz umanawunun pati-
ichaan ai, mazan ipai wuru'u tominpauzonaouz ĩipaian
dauna'an patominpan, na'apa'o ni'i naa ĩaitapan patiichaan
kawan.
41 “Kandii nii mooko wuru'u pudi'itapanuz kaunuba'o
puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u wuru'u atamun
taramtinpa'oraz puawun ida'a?
42 Puka'iita zii pukian puiriban ati. ‘Da'ati'i õso'ota kizi
kaunuba'oraz puawun ai,’ pumatukapakan pu'u kaina'a
udaru'o atamun idin puawun ida'a? Pugaru taapinpa'oraz
kaimana'o nii kaikini'i, mishi'oraiman puso'ota'a naa zii ki-
wiin atamun idin puawun ai. Uruu dauna'an kaimana'o
ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puiriban
awun ai.

Paoribai na'iki u'aka daua'o
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 “Paoribai ziwu'o usodan, aonaa u'aka dikauda'o nii.
Mazan aizii paoribai maziwuka'o, ukaakan dono dikauda'o
nii kapam u'aka.
44 Ipai kaimana'o dizoo-karu kadunaa aitapa-kao pa'aka
ida'an kida, na'iki aonaa na'iam zii pidan karaodauzon dizoo-
karu fig oo grape kaiwada-karu kadunaa di'iki.
45 Aizii kaimana'o pidan, ukodita-kida kaiman kida'o
pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi kaiman kida'o aimaakan
panyukunuu ii. Mazan aizii dikauda'o pidan, ukodita-
kida dikauda kida'o pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi oii
kida'o aimaakan panyukunuu ii. Ukau'an sha'apa'oram
aimaakan pidan taapanii kida panyukunuu ii, uruu kida
wuru'u ukodita-kidaniaz paparadan ida'an.

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Matthew 7:24-27)

46 “Kandii nii udakotan õgaru unaobanaa nii,
umasha'apatakan pu'u õdyuudanii usha'apatan?
47 Na'ia'oram pidan wa'ati'o õ'ida'ati, na'iki mishi'o ua-
bata'azon õkuwaa, na'iki izo'ati'o õparadan, õkowaadan nii
kanom kawanu'o uruu.
48 Uruu na'apa pidan kawan, toma'o padapu dadara'o
baara'a, na'iki kichada'o patoron uun nii munapo. Aizii
na'apainim wunu tuubarun na'iki udapu naraan, aona'o
nii wunu paran kabootanuz, usha'apanum kau'an dadara'o
baara'a'o wuru'u udapuz.
49 Aizii na'ia'oram pidan abata'o õkuwaa mazan aonaa
uizo'atinuz, na'apa'o uruu tawuru kawanu'u maaitapin-
ka'oraz pidan, toma'oraz padapu shomada'o imi'i ida'a. Aizii
na'apainim wunu tuubarun, baukapa'o nii wunu paran

kida'uka'akan wuru'u kabaunuz, uruu idi sariapa kabaun
dorautan ipai daunuuda'u."

7

Jesus kakudan
soldyaa zowaunaa poitoru
(Matthew 8:5-13)

1 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan pidannao ati,
uru'u naa umakon Capernaum iti.
2 Aizii na'ii kaina'a Roman soldyaannao zowaunaa. Uruu
dono upoitoru umarainapanii manawun karinaan tuukii,
maonapa'ora'a naa umawakan.
3 Uabatan idi Jesus kaawan wuru wiizai ida'ati'i
pamashaapa-kiziz, sariapa udyuudan kazowautapainao
Jewnao Jesus di'iti. Uaipan ĩdapadankan Jesus, uwa'ati kizi
padapu ati, ukakudanaka kizi upoitoru. Aizii uruu aonaa
Jew mani.
4 Udauna'an ĩmakon naa Jesus di'iti, atii ĩikodanuzu.
Na'ia'a naa ĩkowaadan u'ati parada-karu, na'iki tuukii
ĩpishaan umakon patuma. Ĩkian u'ati, "Tuukii manawun
waaipan pukaminka'utan wuru'u pidanaz, waaitapanii
uruu kaimana'o naobanai.
5 Usha'apanum kau'an uruu umarainapanii tuukii wairib-
annao Jewnao, na'iki uruu tomanii wa'ati wuru'u synagogue.
Uruu idi tuukii wapishaan pugaru pumako kizi u'idi'iti," ĩkian.
6 Uruu idi Jesus makon ĩtuma.
Aizii ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa, uru'u naa naobanai dyu-
udan papaonarunao ikodapa'anan Jesus. Na'iki udyuudan
ĩna'akan paparadan u'idi'iti, kaikapa'a: "Naobanai, aonaa
õaipan pumizidinan, aonaa õaipan puwa'atin õdapu ati.
7 Na'iki aonaa umanawunu'o mani pidan õgaru, na'iki
aonaa õturuan õparada'anan na'iki õmakon pu'idi'iti manawun.
Turuu pa'an puparadan, na'iki karikaonan õpoitoru kakuda
kizi.
8 Õgaru na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu
a'o. Õgaru na'apa, kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u
kapam. Aizii õkian dono bauda'apa soldyaa ati, 'Pumako,'
umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati,'
õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono õpoitoru,
'Pusha'apata wuru'u,' õkian an u'ati, usha'apatan niiz."
9 Tuukii Jesus di'itinpan uabatan idi wuru'u kaikapa'oraz
parada-karu'u. Sariapa utanawatinan pidannao di'iti,
wuru'u wa'atipainao kidaz udawu'ati. Na'iki ukian ĩ'ati,
"Aizii õkowaadan nii u'ati: aonaa na'iam zii õikodauzon
mishida-karu manawun wuru kawanu'ora'a Israelitenao
bii an."

10 Udauna'an wunaou'u na'akainaouz parada-karu
kiwa'akan naa powaa iti, naobanai dapu iti. Aizii ĩkaawan
ĩabatan poitorui kakuda'aka'a naa.

Jesus kakudan daonaiora
mawaka'ora'a naa

11 Kadiman aka uruu dauna'an Jesus makon wiizai di'iti,
Nain kia'o u'uu. Aizii pidannao, tominpauzonao u'idi'iki
na'iti kapam ĩmakon utuma. Na'iki iriba kapam ba'orainao
pidannao makon udawu'ati.
12 Aizii Jesus kaawan pu'u wiizai koraratapa-kinao pani-
inomizinaa ida'ati, upu'u daonaiora mawaka'o na'aka-kao
baaranai iti. Zuna mawakaiba'a naa odaiaru, odani wuru'u
mawaka'oraz, ubauda'apan odani wuru'u uruuz. Na'iki
kaina'a iriba, iriba pidannao makon otuma.
13 Aizii Jesus tukapan oroo tuukii ukamunan-kidanuzo,
sariapa ukian o'ati, "Mana'a puzaada'ana'a."
14 Udauna'an umakon na'iki upishatan naa wuru'u
mawaka'o na'akapa-kinaoaz, sariapa wunaou'u
na'akapainaouz mawaka'o mashaadina'akan. Udauna'an
ukian mawaka'o ati, "Pa'ina'o daonaiora, õkian pu'ati,
pukadishita."
15 Sariapa daonaiora sakanata'akan na'iki uparadan.
Udauna'an ukadishitan na'iki Jesus na'akan naaz padaro
dazaba iti.
16 Tuukii pidannao tarian na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Na'iki
tuukii kapam ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi ĩkian,
"Ei! Kaawa zii mishi wabii ati umanawunu'o Tominkaru
prophetin. Mishi Tominkaru kaawan ukaminka'uta'anan
waunao Jewnao, upidanannaouz," ĩkian.
17 Aizii kuwai, Jesus sha'apatanii daua'o kowaadaabi'ii-
kaoa'a naa ipai Jewnao wiizi kida kawana'ati, na'iki ĩwiizi
dawun itinapu kida'o pidannao mashaapan, ipai kapam
ĩabatan wuru'u kuwaiz.

John Chikaawunuupauzo dyuuda-kidan paparadan Jesus di'iti
(Matthew 11:2-19)

18 Aizii John abatan idi patominapa-kidaniinao pidannao
kakuwaapan ipai wuru dau'a'a Jesus sha'apatanii kidaz
aimaakan, sariapa udapadan dya'utam pidannao ĩbii iki.
19 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun Naobanai Jesus di'iti,
na'iki udyuuda ĩpishaan Jesus kaikapa'a: "Pugaru'u naa
wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan
ba'oran wa'atin?"
20 Udauna'an ĩmakon naa Jesus di'iti, atii ĩkaawan u'idi'iti,
na'ia'a naa ĩkian u'ati, "John Chikaawunuupauzoz dyuudan

waunao pu'ida'ati, upishaa-kidan na'iki uaitapa'azon pu-
garu'u naa tawuru'u wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo
marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin kaina'iki?"
21 Aizii wuru'u ĩkaawanuz na'iti, Jesus kaudinan pu'u kari-
nainao dau'u. Ukakudan pu'a'o iriba, iriba pidannao
pabi'inaaka kida'o ĩrinaa ai, oia'o doronai zaamatapaniinao,
ipai ukakudan ĩdyaun, na'iki ishaawunnao kida, ipai uda'atan
na'iki usaabaan ĩawun.
22 Uruu idi Jesus dako'atin wunao paradanu'u John
dyuudaniinaouz. Ukian ĩ'ati, "Aizii ukiwa John di'iti,
ukowaada kizi u'ati ipai daunuuda'u wuru'u utukapanii
kidaz õsha'apatan, na'iki ukowaada u'ati ipai wuru'u
uabatanii kidaz kuwai. Ukowaada u'ati iriba'a naa
ishaawunnao awun da'ata-kao, na'iki saabaa-kao; aizii
machi'ika-kainao, chi'ika-kida-kao; na'iki kabishopauzonao
kichana'iki-kia'o bishoi idi, ipai ĩkakuda-kao. Aizii makinao-
ziiwanao, kaimana'a naa ĩabatan; na'iki mawakainao kida,
kakuda-kao powaa iti; aizii pataka'utinainao, kowaada-
kaoa'a naa ĩ'ati Kaimana'o Kuwai.*
23 Konaukia'o nii manawun wunaou'u sariaapa'oraz
ĩmishidan õgaru, aona'oraz ĩdi'itinpan pana'iti kida õdau'u,"
ukian ĩ'ati.
24 Aizii John di'ikiinao pidannao kiwan dauna'an,
sariapa Jesus kian wunao ati'i iribainaouz pidannao,
kasaba'ukinpainaouz utuma. Ukian ĩ'ati, "Kandii dau'ati'o
tawuru'u unao makouzonuz John di'iti mapidantaka'o
amazada di'iti? Kandii wuru'u utukapa'azooniaz na'ii?
Utukapa'azon pidan kakataimana'o unyukunuu, awaru
dawuu-kidan kawan pinidi?
25 Kanom dii sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii?
Oo utukapa'azon pidan konaunama'o oo umanawunu'o
ukaiwadinpan? Pidan umanawunu'o, na'iki kaiwadinpa'o
kaimanaiman, umashaapan kabaun umanawunu'o di'ii?
26 Oo kanom sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii?
Tominkaru prophetin? Mishi'o wuru'u, pidan utukapaniaz
na'ii, powa'a'o zii umanawunun ba'oran prophetnao ai.
27 Uruu John, dau'ana'o tawuru'u kotua'o Tominkaru
Paradan saadauzo-kaoaz kaikapa'a: 'Õdyuudan nii õprophetin
kiwiin, saabaa'o nii dunapo pu'ua'ati,' " ukianuz.
28 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Õkowaadan nii
u'ati aizii aimaakan, John uruu uwazootapanii ipai, ipai
pidannao, aonaa bauda'apa pidan kaina'a shakatainao wuru
baara'a'a, uruu kawanu'o nii. Mazan pidan, aona'oraz

* **7:22** Na'apa tawuru ida'a usaadinapanu'u Isaiah saadanii kidaz. (Isaiah 29:18-19; 35:5-6; 61:1-2)

umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u
umanawunu'o uruu John ai," Jesus kian ĩ'ati.
29 Ipai pidannao na'iki wuru'u zaamaapauzonao kidaz
tax puraatannaa, abatan Jesus paradan, na'iki ĩnao tuukii
pa'an ĩmishidan, na'iki ĩaitapa mishi'o na'iki sakitapa'o wuru'u
Tominkaru paradan kidaz. Uruu idi'o pa'an ĩchikaawunuu-
kidinan John ati.
30 Mazan kaina'a ba'orainao pidannao, ĩdakotapa-kao Phar-
iseenao na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u. Ĩnao aonaa pa'an ĩsha'apatan wuru'u
Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Uruu idi aonaa
ĩchikaawunuu-kidinan John ati.
31 Powa'a zii koshan Jesus kian pidannao ati, "Na'apa dii
mani õkian wunao dau'ana'a kainaouz pidannao mashaa-
pan? Na'apa dii mani õkowaadan oo õdakotan ĩdyaun? Õkian nii.
32 Ĩnao mashaapan koraiziannao makinaotinan kawanu'o,
aonaa ĩnyukunuu kaimana'azon ba'orainao ati. Aizii pamak-
inaotin kizi iki, koraiziannao kadakoinpauzon pa'atiaaka
kida kaikapa'a: 'Wakunuian mazida-karu kunnaa unao ati
kuwudii ida'an, mazan aonaa ukonaupan. Aizii Wakunuian
mawaka-karu kunnaa u'ati, aonaa uzaadan,' ĩkiitaakapan.
33 Aizii John Chikaawunuupauzo kaawan dono da'ati'i,
aonaa unikauzon kaimana'o wanyukunui wuru'u ba'oran
pidannao nikauzonii kaduz kidaz, na'iki aonaa utuzan wine.
Uruu idi unao kian udau'an. 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.'
34 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, ukaawan da'ati'i, ipai
pa'an uaroopan, na'iki utuzan bishoa'o wine. Uruu idi
unao kian udau'an. 'Aushaa utukapa, kashabakizi pa'an
arawu'u, na'iki tuzapa-shori kapam. Na'iki unaudapa kapam
pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax
puraatannaa, na'iki oiainao pidannao tuma.'
35 Mazan ipai pidannao wuru'u da'anainao kidaz
Tominkaru paradan, ĩnao tukapa-kidan mishi'o wuru'u
Tominkaru aitapanii kidaz oo wuru'u usha'apaapanii kidaz
aimaakan."

Oia'o zunaaba sha'apatanii
daua'o

36 Aizii kaina'a Pharisee, una'akan Jesus, uaroapa-
kida'azoonuzu padapu ii. Uruu idi Jesus makon utuma
udapu iti, na'ia'a naa usakanatan na'iki uaroopan naa.
37 Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba madoronaa-daunu'o
omashaapauzon. Aizii oabatan idi Jesus aroopa'azon Phar-
isee dapu ii, sariapa omakon na'iti, ona'akan kaduunuribai
pakinnaa zo'an kuba idi'i utoma-kao.†

† **7:37** *kuba idi'i utoma-kao:* Wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

38 Okaawan Jesus kidiba di'iti ubarau itinapu. Ozaadan
tuukii, uruu idi ipai ozabian Jesus kidiba paawun uu idi.
Udauna'an oaradan naa ukidiba padizo idi na'iki sariapa
okissitan wuru'u ukidiba kidaz, udauna'an oramaudan naa
ukidiba kaduunu'oraz ramau idi.
39 Aizii Pharisee, wuru'u na'aka'oraz Jesus padapu ati,
tukapan wuru'u zun sha'apatanuz aimaakan na'apa Je-
sus ati. Sariapa ukian panyukunuu ii, "Umishiin an
mani di'oraz daonaiora Tominkaru prophetin, uaitapa mani
na'apa'oram okaduz wuru'u zunaz pishata'oraz paugaru.
Na'iki uaitapa mani ipai na'apam omashaapauzon na'iki
wuru'u oii kida'oraz aimaakan osha'apaapauzon."
40 Sariapa Jesus paradan, na'iki ukian u'ati, "Simon, kaina'a
aimaakan õkowaada'azon pu'ati."
"Tiichaa, na'apa'oram aimaakan wuru'u
pukowaada'azooniaz õ'ati?" Simon kian.
41 Jesus kian u'ati, "Kaina'a dya'utam pidannao maw-
inipinaatapainao pidan. Bauda'apa mawinipinaatapan 500
wizi'i kida'o puraata, ba'oran mawinipinaatapan 50 wizi'i
kida'o puraata.‡
42 Aonaa bauda'apa ĩnao ka'iitan pakawadauntan powaa
iti wuru'u pamawinipinaatapaniaz puraata. Uruu idi pi-
dan wuru'u taa'oraz zii puraata ĩ'ati, umarina'ata'akan naa
wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Aona'o ni'i naa uaipan uwadaun
oo unyukunuupa'akan powa'a wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz.
Ukau'an, na'ia'oram nii puaitapan marainapa tuukii wuru'u
marina'ata'oraz pamawinipinaatapa-kao?"
43 Simon dako'atin, na'iki ukian, "Õzauda-kidan wuru'u
mawinipinaatapa'o uruu dobata manawun, uru'o nii
marainapa uruu tuukii."
"Na'apa mishizi, sakitapa'o kaiwuru'u pudi'itinapanuz,"
Jesus kian Simon ati.
44 Udauna'an Jesus tanawatinan zunaaba di'iti, na'iki
ukian Simon ati, "Putukapa di'oraz zunaaba'a, mishii?
Õmorotan pudapu ati, aonaa putaan wunu õ'ati õchikaa-kinaa
nii õkidiba. Mazan oroo, okaawan da'ati'i, ozaadan atii
ochikaan õkidiba paawun uu idi. Udauna'an oaradan õkidiba
padizo idi.
45-46 Na'iki aonaa pukissitan õgaru, mazan oroo pakaawan
di'iki'o aonaa osookadan pakissiipan õkidiba. Na'iki aonaa
putaan õramauda-kinaa nii õzowau, mazan oroo oramauda zii
õkidiba.
47 Aizii õkowaadan nii pu'ati aimaakan," Jesus kian. "Wuru'u
osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, otukapa-kidan na'apam

‡ **7:41** *wizi'i kida'o puraata:* Greek paradan ida'an, denarius wuru'u. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

pamarainpan õgaru tuukii. Usha'apanum kau'an o'oian wuru'u tuubaru'oraz manawun mainaabata-kao idi ipai daunuuda'u o'ai. Mazan aizii pidan masakauda'u'o u'oian, aizii u'oian mainaabata-kao an, masakauda'u'o nii kapam umarainpan õgaru."

48 Udauna'an Jesus kian zunaaba ati, "Aizii ipai daunuuda'u'u naa pu'oian mainaabata'aka-kao, aona'o nii powa'a unyukunuuapa-kao."

49 Sariapa pidannao wuru'u sakanatapainao kidaz utuma kiitaakapan pa'atiaaka kida, "Kandii mooko arawu'u turuu mooko uaitapan pamainaabatan pidan oian?"

50 Mazan Jesus kian zun ati, "Pumishidan idi'o wuru'u, pukazannaatinanuz pu'oian ai. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharu-tapa'o nii pugaru."

8

Zunnao kaminka'uupauzonao Jesus

1 Udauna'an Jesus makon naa, uchi'ikapan ipai donoi na'iki wiizai kida kawana'ati. Wuru'u uchi'ikapanuz ukowaadapan Kaimana'o Kuwai, Tominkaru naobanai-tinan daua'o. Aizii 12 utominapa-kidaniinaouz, na'ii'aka kapam ĩchi'ikapan utuma.

2 Na'iki zunnao, tawuru'u ukakudaniinao kidaz parinaa ai, na'iki ba'orainao ukakudaniinao oia'o doronai zaamatapan ai ĩdyaun, na'iti kapam pabi'i kida ĩnao makon, ĩkaminka'uupan Jesus na'iki wuru'u utominapa-kidaniinaouz. Mary, Mag-dala sanaaba, Jesus so'otaniaz 7 oia'o doronainao o'ai, oroo wuru'u kaminka'uupa'oraz ĩdyaun,

3 na'iki Joanna oroo Chuza kia'oraz odaiaru uu, kazowau-tapa'oraz pabi'i kida Herod poitorunao. Na'iki Susanna na'ii kapam, na'iki iriba ba'oran zunnao kida na'ii ĩtuma. Ipai ĩsha'apatan aimaakan, ĩtaan papuraatan, na'iki aimaakan sodi kida paaipan ati, pakaminka'uta-kinaa nii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao.

Jesus kowaadan
uudai paowa-kao dau'u
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Pidannao kaawan iriba, iriba Jesus ida'ati, na'iki iriba kapam ba'oran wiizai ikiinao kida kaawan. Aizii pidannao baokopatinan dauna'an, uru'u naa Jesus kakuwaapan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an.

5 Ukian, "Bauda'apa kamoo pidan makon pazakapun iti upaowa'anan poroom uuda kida. Aizii kawiizii-kariwai

baara an, uru'u naa upararaan poroom uuda. Pabi'i kida poroom uuda waotan chi'ikapa-kizai an, uruu idi ipai udakazaabi'ii-kao. Udauna'an kotu'uznao wa'atin na'iki ipai ĩnikan wuru'u uudai kidaz.

6 "Ba'oran uudai kida waotan kubata'o baawu an. Mishi kaiman padamata uudai soda'akan mazan aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatinan, udauna'an kamoo wiicha'akan naa, uruu idi sariapa uaradan atii umaririn.

7 "Ba'oran uudai kida waotan kaiwada-karu ta'o baara an. Mishi kaiman padamata usoda'akan, mazan udauna'an, kaiwada-karu watuda'akan naa wuru'u pa'ina'oraz usodan kida. Uruu idi aonaa na'itim naa ĩdyaupain.

8 "Ba'oran uudai kida, kaiman pa'an ĩwaotan kawiiziikariwai baara an. Uruu idi ziwu ĩsodan, udauna'an ĩkaaka'akan naa madowaaka kida pa'idiwaru, na'iki diri'i shinibaba kida u'aka. Bauda'apa'o ukadunaa di'iki, uikoda 100 u'aka diri'in."

Udauna'an Jesus kian naa pidannao ati, "Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao pishaan naa uruu, na'apa'oram manawun wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, ukowaadaniaz ĩ'ati.

10 Uruu idi ukian ĩ'ati, "Soo unao ati'o nii ukainaabatakao wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, Tominkaru naobanaitinan daua'oraz. Mazan wunao ati'i ba'orainao kidaz ukowaada-kao nii soo di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Uruu idi ĩtukapan pu'u padamata wuru'u kadakotin-kizaiz, mazan upu'u aona'o nii ĩtukapanuzu. Ĩabatan pu'u padamatazu, mazan upu'u, aona'o nii ĩaitapan na'apa'oram wuru'u paradakaru kianuz.

Jesus kowaadan na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 "Kaikapa'a wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz," Jesus kian ĩ'ati, "Aizii wuru'u uudai kidaz, Tominkaru paradan kida wuru'u.

12 Aizii wuru'u uudai kida waota'oraz chi'ikapa-kizai an, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan udauna'an Satan kaawan ĩ'ida'ati, uruu idi sariapa umainaabatan ipai daunuuda'u ĩnyukunuu iki wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kida. Usha'apanum kau'an aonaa uaipan ĩmishidan, na'iki aonaa uaipan ĩkazannaatinan pa'oian ai.

13 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kubata'o baawu an, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u konaukia'oraz ĩabatan

na'iki ĩzaamatan padamata Kaimana'o Kuwai. Mazan aonaa ĩzaamatan tuukii panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi masakauda'u aimaakan dikauda'o sha'apa'akan ĩ'ati, uru'u naa ĩkashadina'akan, aona'a naa powa'a ĩmishidapa'akan.

14 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiwada-karu baawu an kida, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao na'iki mishidainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

15 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiman, kawiizii-kariwai baara an, uruu pidannao wuru'u abatainao na'iki zaamatainao kidaz parada-karu kaimanaiman manawun panyukunuu iti. Ĩizo'ati ipai parada-karu, uruu idi aonaa ĩkashadinan. Usha'apanum kau'an kaiman ĩnyukunuu dyau-pain Tominkaru ati. Uruu idi kaiman mishi ĩmashaapan tukapa-kao.

Aonaa lamp taratapauzo-kao
(Mark 4:21-25)

16 "Aonaa na'ia'oram pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi, oo umuudanuz bed waranu iti. Mishi'oraiman lamp suu-kao dono, umuuda-kao doko'o ukanadapa kizi kaiman. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii ukanadapan ĩ'ati.

17 Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai usha'apaapa-kao, ipai'o nii ukodita-kida-kao kainaabana'o-karu ati. Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai ipai'o nii ukodita-kida-kao kanada'o-karu ati.

18 Ukau'an udi'itapa na'iki uzaamata unyukunuu iti wuru'u uabatanii kidaz parada-karu. Usha'apanum kau'an pidan kaina'a'o utaapan aimaakan panyukunuu ii, taa-karu nii u'ati powa'a zii. Aizii wuru'u pidan, aona'oraz utaan aimaakan panyukunuu iti, zaamata-karu nii u'ai ipai daunuuda'u wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan utaapan panyukunuu ida'a."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao daua'o
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan ĩtukapa'azon uruu. Mazan aonaa na'itim ĩmaonapadinan udazaba iti, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'ukinpan udazaba an kida.

20 Uruu idi bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Kaina'a pudaro
na'iki pu'inawuzunao kadishitapan paniba ii, ĩtukapa'azon
pugaru.”
21 Sariapa Jesus kian ipai pidannao ati, “Õdaro na'iki
õ'inawuzunao pa'an wuru'u abatainaouz na'iki izo'atiinaouz
Tominkaru paradan.”

Jesus paradan awaru na'iki wunu paran ati
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Bauda'apa kamoo Jesus paidinan kanawa zo'iti
patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki ukian ĩ'ati, “Aushaa
wamako'o naa karishii baza iti.” Uruu idi ĩmako'okan naa.
23 Aizii ĩmakopaanan pu'u, Jesus da'awu'ukan naa kanawa
zo'ii. Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan. Sari-
apa wunu paran kida daawadaan ĩkanawan, atii wunu paid-
ina'akan naa ĩkanawan zo'iti. Maonapa'a naa kanawa tipitan.
24 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao makon u'idi'iti,
ĩpokowauanuzu. Na'iki ĩkian u'ati, “Wanaobanaa!
Wanaobanaa! Kadiman! Taa'azo'o naa wanaraan,” ĩkian.
Udauna'an Jesus kadishita'akan, na'iki udyuudan awaru
na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi awaru
na'iki wunu paran mashaadina'akan.
25 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
“Na'apa'oram mooko wuru'u umishidanuz?”

Mazan tuukii ĩtarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Ĩkian
pa'atiaaka kida, “Ei! Kanom kaduz pidan uruu? Udyuuda
zii awaru na'iki wunu paran mashaadan, atii ĩizo'ati zii
uparadan,” ĩkian.

Jesus kakudan oia'o doronai zaamatapanii pidan
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makopaanan karishii
baoko an, atii ĩkaawan baza itinapu wiizai di'iti, Gerasa Baara
kia'o u'uu, Galilee Baara pa'inamunu'oraz.
27 Aizii Jesus maratina'akan zii kanawa zo'iki, uru'u naa pi-
dan, donoi iki'o, oia'o doronainao zaamatapanii kaawa'akan
Jesus ida'ati. Kotua'iki'ora'a naa aonaa ukaiwadan kamicha,
na'iki aonaa umashaapauzon kabaun ii. Umashaapan
baaranai ii aka, kuba uun ii aka karikaonan.
28 Aizii utukapan Jesus, sariapa ukadako'okan, udauna'an
ukodoru'ukan na'iki umapotinan Jesus kanaapu iti. Na'iki
ukian diiwa'o ida'an, “Jesus, Tominkaru umanawunu'o dani,
kanom puaipan õ'ai, na'apa dii pusha'apata'azon õgaru?
Aonaa shoman pupataka'uta'ana'a õgaru,” ukian.
29 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a Jesus dyuudan idi'o oia'o
doronainao koditan u'ai.

Kiwiin, mapudu'o da'i oia'o doronainao tuukiidauzonuzu. Pidannao tiwaan pu'u padamata padodowan ipai uanoba na'iki utaba'u chain idi, mazan sariaapa'o nii ubidita'akanuzu. Uruu dauna'an oia'o doronainao na'aka'akan ni'i naa uruu, mapidantaka'o amazada baara iti. Uruu wuru'u parada'oraz Jesus ati.

30 Jesus pishaanuzu, "Na'apa dii pu'uu?" "Õ'uu Iribainao," ukian. Ukowaadan pa'uu na'apa usha'apanum kau'an iriba, iriba manawun oia'o doronainao morotan naa u'idi'iti.

31 Na'apain tuukii oia'o doronainao pishaan Jesus, aonaa kizi udyuudan ĩdyaun ka'unaru nazo iti, aona'oraz utokon nii.

32 Na'ia'o iriba kooshinao aroapatinan naawazi za'an. Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. "Pukashaapa shoman wamorotan kooshinao di'iti," ĩkian. Jesus kashaapa ĩmorotan kooshinao di'iti.

33 Uruu idi ĩkodita'akan naa pidan di'iki na'iki ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan naa tawu-dapu an, na'iki ipai ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩmawakan panaraan idi.

34 Aizii pidannao, wuru'u taapainaouz kooshinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a, sariapa ĩdiman ĩkakuwaapa'anan. Uruu idi ĩkakuwaapan pidannao ati ipai donoi ii aka, na'iki kazakapuntinpainao ati donoi dawun ii aka. Ipai ĩkowaadan patukapan kawana'ati usha'apan.

35 Uruu idi iriba pidannao makon na'iti ĩtukapa'anan wuru'u kowaada-kariwaiz aimaakan sha'apan. Aizii ĩkaawan Jesus ida'ati, ĩtukapa pidan wuru'u so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, aona'a naa usha'apan, na'iki kaina'a'a naa ukaiwadapan kamicha. Kaiman usakanatapan Jesus dazaba'a, aitapina'a naaz, na'iki kaimana'a naa udi'itinpan. Uruu idi tuukii pidannao tarian.

36 Pidannao wuru'u tukapainaouz aimaakan sha'apan, ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati. Ĩkowaadan ĩ'ati na'apa'oram ukakuda-kao wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz pidan.

37 Uruu idi ipai pidannao kawiizi-tinpainao kidaz donoi Gerasa Baara an kida, tuukii ĩpishaan Jesus makon pawiizi iki. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ĩtarian.

Uruu idi Jesus paidinan naa kanawa zo'iti na'iki umako'okan naa.

38 Wuru'u pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, tuukii upishaan Jesus. "Õmako kizi putuma," ukian. Mazan Jesus kian u'ati,

39 "Pukiwa'a naa shoman pudapu iti, pukowaada'an kizi'i naa na'apam Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan pu'ati." Uruu dauna'an pidan mako'okan naa.

Aizii pamakopa-kizi donoi ii aka, ipai ukowaadan pidannao ati wuru'u Jesus sha'apataniaz pa'ati.

Jesus kakudan Jairus dani na'iki izaipaiba zunaaba kapam (Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kiwan kar-
ishii baza itinapu. Na'ii iriba pidannao dapaapan uruu,
usha'apanum kau'an tomunu'ora'a naa ĩzaudapanuzu.
41 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati,
uruu kazowautapauzo synagogue Jewnao ati pawiizi ii.
Ukaawan, sariapa ukodoru'ukan, na'iki udawukan Jesus
kanaapu iti ukidiba ida'a. Tuukii una'akan uruu padapu iti.
42 Usha'apanum kau'an, udani zun bauda'apauzo, 7 owu-
nun, karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa omawakan.

Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa, iriba pidannao
kasaba'uinan udazaba an.
43 Aizii pidannao bii'i kaina'a zunaaba, izaipaiba,
12 wunu'ora'a naa obaiatinan. Iriba'a naa omakon
daakataanao di'iti. Mazan aonaa bauda'apa daakataa
kakuda'o nii oroo. Na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati.
44 Uruu dono owa'atin pidannao bii an Jesus barau ikinapa.
Sariapa opishatan uchaakitan danoma karikaonan. Sariapa
oizaipan shabata'akan.
45 Masha'apakiaka Jesus kian, “Kanom pishata'oraz õgaru?”

Mazan ipai pidannao wuru'u udazaba an kidainaouz kian,
“Aonaa wapishatan pugaru.”

Uruu idi Peter kian, “Wanaobanaa, kaina'a iriba pidannao
pudazaba an.”
46 “Mazan kaina'a pidan pishata'o õgaru, õaitapa,
usha'apanum kau'an so'otinanaaka ma'ozaka-karu õ'idi'iki,”
Jesus kian ĩ'ati.
47 Aizii zun aitapan idi'i naa paaitapa'aka-kao, sariapa
omaonapadinan panaka-nakaan bii'i Jesus dazaba iti,
atii okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu iti, oawun
imi'i baara iti. Ipai pidannao abatapan pu'u, uru'u naa
okowaadan kanom ni'o wuru'u opishatanuz Jesus kamichan.
Okowaadan papishatan idi ukamichan karikaonan sariapa
oabatan izai dukuta'akan.
48 Udauna'an Jesus kian o'ati, “Õdadakoo, pumishidan idi'o
pukakudan. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii,
na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”
49 Jesus kadakotinan pu'u zii o'ati, uru'u naa pidan
kaawa'akan kakuwaapa'ana'o Jairus ida'ati, udapu'u iki'o
uwa'ati'ikan wuru'u pidanaz. Ukian u'ati, “Marina'a naa
Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani.”

50 Mazan Jesus abata wuru'u pidan kakuwaapanuz Jairus
ati. Uruu idi ukian u'ati, “Mana'a putaria'ana'a, mazan
pumishida pa'an õgaru, kakuda'o nii powaa iti wuru'u pu-
daniz.”
51-53 Udauna'an ĩmako'okan naa na'iti atii ĩkaawan kabaun
iti. Na'ii ĩikoda iriba pidannao zaadinainao, diiwa ĩkadakoinan,
uruu ĩmuraapan naa wuru'u mawakaibazo. Uruu idi Je-
sus kian ĩ'ati, “Mana'a uzaada'ana'a, aonaa omawakan
mani wuru'u, soo oda'awun karikaonan.” Ĩshaazootinan
mazan udau'u, pabanikian nii ĩtaapan wuru'u uparadanuz,
usha'apanum kau'an ĩaitapa mawaka'aka'ora'a naa wuru'u
zunaabaz. Udauna'an Jesus morotan naa mawakaiba di'iti,
mazan aonaa utaapadan ba'oran pidannao kida morotan
patuma. Soo umorota-kida patuma Peter, John, James na'iki
mawakaiba daru na'iki odaro.
54 Aizii ĩkaawan mawakaiba di'iti, sariapa Jesus zaamatan
oka'u na'iki uparadan o'ati. “Pukadishita koraidaonaa,”
ukian o'ati.
55 Sariapa okakuda'akan powaa iti, udauna'an
okadishita'akan. “Utaa owanyukunuu nii,” Jesus kian
odaronao ati.
56 Tuukii odaronao di'itinpan. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati,
“Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru dau'ana'a õsha'apatanuz
aimaakan kaikapa'a.”

9

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa
pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩ'ati ma'ozaka-karu, ĩka'iita-kinaa
nii paso'otan oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki turuu
kizi ĩso'otan pabi'inaaka kida'o rinai pidannao di'iki.
2 Udauna'an udyuudan naa ĩmakon ĩkowaada'an kizi'i naa
kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ĩkakuda'an
kizi ipai karinaapainao kida pidannao.
3 Aizii padyuudan ua'ii ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mana'a pa'i
una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an. Mana'a
una'aka'ana'a uwadookori, oo usaakon, oo uwanyukunuu,
na'iki aonaa una'aka'ana'a upuraatan kida, na'iki aonaa
una'aka'ana'a ba'oran ushootan.
4 Na'iam udapaapa-kao kaiman, na'ii usookadin uruu
kabaun di'ii, atii udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti.
5 Mazan na'ia'oram pidannao aona'o ĩnaubaan oo ĩaipan
ukaawan pawiizi ati, mana'a usookadina'ana'a na'ii, mazan
uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida umakon ua'ii ĩwiizi iki.
Uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati ĩpataka'uta-kao nii.”

6 Jesus ipaian dauna'an pakakinaopan ĩdyaun, ĩmakon naa. Na'iki ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u ipai wiizai kida kawana'ati, na'iki iriba ĩkakudan karinainao pidannao ipai amazada kawana'ati.

Herod nyukunuu kasharutinpan
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Aizii naobanai Herod kazowautapa'oraz ipai amazada Galilee Baara ii aka, uabatan naa kadakotin-karu ipai wuru dau'ana'a Jesus sha'apaapanii kidaz aimaakan. Tuukii kowaadapa-kariwaiz kida kasharutapan unyukunuu. Usha'apanum kau'an kaina'a pabi'i kida uabatan pidannao kian, "John tawuru'u chikaawunuupauzoz, uruu wuru'u kakuda'oraz powaa iti."

8 Aizii uabatan ba'orainao kian, "Elijah wuru'u kakuda'oraz powaa iti." Ba'orainao kian, "Kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u kakuda'oraz powaa iti," ĩkian.

9 Uruu idi Herod kian, "Ei, õdukuta-kida'a naa sha'atii John kanau. Kandi'i naa mooko pidannao kadakotin-kidaniaz?" Uruu idi tuukii Herod aipan patukapan Jesus.

Jesus paan iriba'o pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Aizii wuru'u 12 Jeusu tominapa-kidaniinaouz, udyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati. Uruu idi ĩkakuwaapan naa Jesus ati. Ipai ĩkowaadan u'ati pasha'apatanii kida aimaakan dau'an, pachi'ikapa kizi wiizai kida kawana'ati. Uruu dauna'an Jesus na'akan ĩdyaun, ĩmakon naa ba'oran pidannao ai. Una'akan ĩdyaun munapo'o wiizai di'iti, Bethsaida kia'o udakotapa-kao wiizai dawun itinapu.

11 Iriba pidannao abatan wuru'u Jesus makonuz na'iti. Uruu idi iriba, iriba pidannao da'anan Jesus na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti tuukii Jesus konaukii-kidan ĩdyaun. Na'ia'a naa ukakuwaatinan ĩ'ati, ukowaadapan naa ipai daunuuda'u Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Na'iki ukakuda ipai daunuuda'u pidannao wuru'u aipainao kidaz pakakuda-kao parinaa ai.

12 Ĩna'ian utuma atii wachuupun.

Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, tuukia'a naa ĩdopian ĩtukapan idi'i naa wachuupun. Sariapa ĩwa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz marii kizi'i naa ĩmakon ĩdawata'an kizi pada'awu-kizi nii na'iki pawanyukunuu nii wunao di'iti'i kawiizi-tinpainao kidaz kaida'ana'a, na'iki ba'orainao mako kizi maonapa zaa kida'o wiizai di'iti. Usha'apanum kau'an da'a'orazu'u amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz," ĩkian u'ati.

13 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Unao mishi'oraiman taa
ĩwanyukunuu nii.”
Mazan ĩkian u'ati, “Kaina'a baka'iauda'u sodi karikaonan
bread, na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Oo puaiapa sha'a
watoriankan wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai daunuuda'u
wuru'u iriba'oraz pidannao?” ĩkian.
14 Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan, aonaa ĩaita-
kao kawana'ati. Daonaioranao pa'idiwaru ikoda mani 5000
ĩdyaun.
Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Udyu-
uda ipai pidannao katontinan pana'a kida, marii 50 kida
ĩkasaba'ukinan. Na'iki marina'a naa ĩsakanatan kida na'ii.”
15 Aizii ĩipaian dauna'an pakatontin-kidan pidannao,
16 uru'u naa Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz
breadnao na'iki wuru'u dya'utama'oraz kopaunao sodi kida.
Uzaamatan dauna'anazu, sariapa uawunuupan aokazi iti
patoriinpan tuma, “Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan
idi wanyukunui.” Udauna'an udushowan naa wuru'u bread
na'iki kopaunao kidaz, na'iki utaan naaz patominapa-
kidaniinao ati, marii kizi'i naa ĩtaanuzu ipai pidannao
kawana'ati kida.
17 Uruu dono ipai pidannao aroopan abaapa kida, atii
12 dazowan udiri'in zii Jesus tominapa-kidaniinao zawadan
wanyukunui wa'akun.

Peter kowaadan kanom kaduz Jesus
(Matthew 16:13-28; Mark 8:27–9:1)

18 Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan pu'u paba'oran,
utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, sariapa upishaan
ĩdyaun kaikapa'a: “Na'apa dii pidannao kian õdau'an, kanom
ĩkowaadan õgaru?”
19 Aizii ĩkian u'ati, “Pabi'i kida pidannao kian pugaru,
John Chikaawunuupauzo. Ba'orainao kian pugaru Eli-
jah. Ba'orainao kian pugaru kotua'o Tominkaru prophetin
wuru'u, kadishita'oraz pamawaka-kizi iki.”
20 “Aizii unao mani, kanom uaitapan õgaru?” ukian ĩ'ati.
Sariapa Peter dako'atin uparadan, “Pugaru Christ,*
Tominkaru di'iki'o,” ukian u'ati.
21 Mazan Jesus kian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan-
nao ati õgaru dau'an.”
22 Na'iki ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kasha'ora'o
nii manawun ubaiaapan. Na'iki tuukia'o nii ukashada-kao,
aona'o nii uaiapa-kao. Kazowautapainao Jewnao, faadaanao
zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori

* **9:20** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

dau'u, ĩnaou'o nii wuru'u kashada'oraz uruu. Atii uzowii-
kao nii, mazan idikinauda'utan kamoo ida'a ukadishitan nii
ubaaranaa iki," ukian ĩ'ati.
23 Uruu dauna'an Jesus kian ipai ĩnao ati, "Kanom
da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii
pasha'apaapan, na'iki marii una'akan pacrossannaa,† na'iki
marii uda'anan õgaru.
24 Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-
ka'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati
kai, mazan upu'a'o nii uwaziwadan ipai wuru'u pama-
muuda'azookanii. Mazan pidan marina'ata'o wuru'u pa-
mashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki
kashaapa'o pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa
kazannaata-kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan
Tominkaru tuma.
25 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai
aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u
karikaonanu'o kakupa-karu ai.
26 Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru,
na'iki kiba'azoo-kida'o õkakinaori kida, na'apa'o nii kapam
Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono
pamanawunun tuma, na'iki udaru umanawunun tuma,
na'iki kaimanainao angelnao tuma.
27 Mishi õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Kaina'a
pabi'i kida pidannao kaida'a'a, aona'o nii zii ĩmawakan, atii
ĩtukapan nii zii Tominkaru naobanai-tinan."

Jesus kadakotinan Moses na'iki Elijah tuma
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Aizii bauda'apa'a naa sondii dobatan Jesus kadakotinan
dauna'an, uru'u naa una'akan Peter, John na'iki James pa-
tuma. Una'akan ĩdyaun naawazi paawa iti, utoriinpa'anan.
29 Aizii utoriinpan pu'a'a naa masha'apakiaka uawun
baara pana'adina'akan, na'iki ukamichan wizi'i, wizi'i.
30 Masha'apakiaka dya'utam daonaioranao kaawa'akan
u'ida'ati, udauna'an ĩkadakotinan naa utuma. Moses na'iki
Elijah wuru'u kaawa'oraz.
31 Ĩkaawa'akan aokazi iki, konaunam na'iki kanada
ĩaidinpan. Na'ia'a naa ĩkadakotin-kidan na'apam nii Jesus
mawakan Jerusalem ii, maonapa'o ni'i naa umishian wuru'u
Tominkaru aipaniaz usha'apata-kao.
32 Aizii Peter na'iki uminauda'unao ipai daunuuda'u
ĩda'awun. Aizii ĩpokoda'akan ĩtukapa kanada Jesus
umanawunun kanadapan, na'iki ĩtukapa dya'utam pidannao
kadishitapan utuma.

---

† **9:23** *una'akan pacrossannaa:* ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

33 Aizii ĩtukapan naa pidannao mako'ozon. Sariapa Peter
kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiman zii wuru'u wana'anuz
putuma. Turua'o nii watoman idikinauda'u sookapa-kizai,
bauda'apa pugaru ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Eli-
jah ati,” ukian. Mazan aonaa Peter aitapan na'apa'oram
aimaakan wuru'u pakadakotin kiziz.
34 Ukadakotinan pu'u zii, isha'iz kaawa'akan, na'iki sariapa
ushibatan Jesus, Moses na'iki Elijah. Tuukii Peter na'iki
uminauda'unao tarian ĩtukapan idi isha'iz shibatan ĩdyaun.
35 Udauna'an ĩabatan parada-karu kian isha'iz bii'i, “Di'oraz
õdani õzaamatanii, ukau'an uizo'ati uparadan.”
36 Aizii parada-karu mashaadan dauna'an, ĩtukapa Jesus
paba'orantina'a naa. Mazan mashaa ĩtaapan wuru'u patuka-
paniaz aimaakan, aonaa kanom ati ĩkowaadan wuru'u patuka-
paniaz na'apain.

Jesus so'otan oia'o doronai daonaiora ai
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Ba'oran kamoo Jesus, Peter, John na'iki James toka-
paanan zii naawazi paawa iki. Na'ia'a naa ĩikodan iriba
pidannao. Sariapa ĩikodapan Jesus,
38 na'iki masha'apakiaka pidan kadako'okan pidannao
bii iki, “Tiichaa, tuukii manawun õaipan putukapan õdani,
ubauda'apan õdani daonaiora wuru'u.
39 Masha'apakiika'o da'i oia'o doronai zaamata'akauzonuz,
na'iki ukadakoin-kida'akan niiz diiwa. Udauna'an uka-
boota'akan niiz imi'i baara iti, na'iki umawakaziita'akan naa,
atii ipai'o nii da'i udako bozowan. Karikaonan ubaiata-
kidauzon kaziwa'o u'ati, umuudan niiz, atii ukapatin ana'o
nii zii tuukii.
40 Tuukia'o da'i õpishaan wuru'u putominapa-kidaniinaouz,
õaipan idi ĩso'otan u'aiaz, ĩtiwaa padamata paso'otanuz mazan
aonaa uso'otina'azon u'ai.”
41 Sariapa Jesus dako'atin uparadan na'iki ukian ipai pi-
dannao ati, “Maam, pakawan zii mooko umamishidakan,
pakawan umashaapa'azon oia'o ati. Na'apam nii zii uko-
tua'ikin õna'an utuma, õbaiatan unao? Puna'aka wuru'u pu-
daniz da'ati'i,” ukian pidan ati.
42 Aizii udani wa'atin pu'a'a naa, uru'u naa koshan oia'o
doronai zaamata'akanuzu, ukaboota'akanuzu daam kii imi'i
baara iti, mazan umawakaziita'akan naa. Mazan upu'a'a naa
Jesus dyuudan oia'o doronai so'otinan u'ai. Uruu idi kaiman
ukakuda'akan wuru'u daonaioraz. Udauna'an utaan padaru
atiz kaimana'a naa.
43 Ipai pidannao, wuru'u na'iainaouz, tuukii ĩdi'itinpan,
Tominkaru tukapa-kidan idi ĩ'ati mishi pama'ozakan,
usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a.

Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Pidannao kadakoinapa-kidan pu'u zii wuru'u Jesus sha'apataniaz aimaakan, uru'u naa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati.
44 "Õaiapa uabatan õparadan kaimanaiman aizii, aonaa kizi umanyukunuutanuz. Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, uzaamata-kida-kao nii, atii utaa-kao nii naobanainao ka'u iti, ma'ozaka-tinpainao kidaz."
45 Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram daua'o manawun wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u aimaakanuz, aonaa kizi ĩaitapan kanom daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Na'iki tuukii ĩtarian papishaan uruu na'apa'oram manawun wuru'u ukadakotinanuz.

Na'apa dii pidan
umanawunu'o aitapa-kao
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Baukapaiman Jesus tominapa-kidaniinao kashadaaka-pan, ĩnao pa'idiwaru pa'atiaaka kida. Ĩkadakoinapa-kidan na'ia'oram pidan kaina'a ĩbii'i, umanawunu'o ipai ba'orainao ai.
47 Mazan Jesus, uaitapa ipai ĩdi'itinpan. Aizii ĩbaokopatinpan pu'a'a naa utuma, sariapa una'akan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz padazaba'a.
48 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan wuru'u di'oraz koraidaona'a õ'uu ida'an, konaukia'o kapam udapaapan õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õgaru, konaukia'o kapam udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Aizii na'ia'oram pidan unao bii'i waranuitapa-kariwai, mazan Tominkaru ati umanawunu'o pa'an wuru'u uruuz."

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u
(Mark 9:38-40)

49 Sariapa John kian Jesus ati, "Wanaobanaa watukapanii pidan so'oopan oia'o doronainao pidannao di'iki pugaru uu ida'an. Na'iki wadyuuda usookadan wuru'u una'apainapanuz, usha'apanum kau'an aonaa waunao bii iki'o mani wuru'u uruuz."
50 "Mana'a umashaata'ana'a uruu," Jesus kian John na'iki ba'oran patominapa-kidaniinao ati. "Na'ia'oram pidan aona'a uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u," Jesus kian ĩ'ati.

Pidannao maaiapakan Jesus kaawan pawiizi ati

51 Aizii maonapata'a naa kamoo wuru'u Jesus makon aita-
kaoaz aokazi iti. Uruu idi Jesus di'itinpan pamakon dau'u
Jerusalem iti.
52 Na'iki udyuuda pidannao kiwiitan pa'ua'ati
kakuwaapa'ana'o nii pidannao di'iti, pawa'atipan dau'u
kaina'iki. Uruu idi pidannao kiwiita'akan naa wiizai iti,
Samaria ia'oraz. Aizii na'ii'aka'a naa ĩkowaadan pidannao ati
wuru'u Jesus wa'atinuz kaina'iki, na'iki marii kizi ĩsaabaan
usookapa kizi nii.
53 Mazan aonaa na'iainao pidannao taa'azon usookapa kizi
nii, usha'apanum kau'an ĩaitapa umakopan Tominkaru Dapu
iti wuru'u Jerusalem ia'oraz.
54 Aizii utominapa-kidaniinao James na'iki John abatan
idi'i naa wuru'u pidannao mataa'azookanuz Jesus sookapa
kizi nii. Sariapa ĩkian u'ati, "Wanaobanaa, puaiapa watoriin-
pan Tominkaru ati, marii kizi uwaota-kidan tikazi aokazi iki,
umainaabata kizi wuru'u pidannaouz?"
55 Mazan Jesus tanawatinan ĩ'idi'iti sariapa
ukashadakowauan ĩdyaun.
56 Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao
kora'uka'akan naa ba'oran wiizai iti.

Da'ana'azoinao Jesus daua'o
(Matthew 8:19-22)

57 Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa patominapa-
kidaniinao tuma, bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Õda'anan
nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti," ukian.
58 Sariapa Jesus kian u'ati, "Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida,
kotu'uznao kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora
Aokazi Iki'o, aonaa na'iam uwashatin kizi nii, na'iki aonaa
usookapaka-kizi nii."
59 Jesus kian ba'oran pidan ati, "Pumako õtuma."
Mazan pidan kian, "Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru
mawakan kiwiin."‡
60 Mazan Jesus kian u'ati, "Marii mawakainao didan
pairiban mawakan,§ mazan pugaru pumako pa'an,
pukakuwaapa'an kizi'i naa Tominkaru naobanai-tinan
dau'u," ukian u'ati.
61 Ba'oran kian Jesus ati, "Naobanai, õgaru õmakon nii
putuma, mazan õmakon ua'ii, õkowaadinankan nii zii kiwiin
õiribannao di'ii," ukian.

‡ **9:59** *Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin* oo "Naobanai, kaina'a õdaru tuukian. Umawakan na'iki udida-kao dauna'ana'o nii zii, õmakon pudawu'ati."

§ **9:60** *Marii mawakainao didan pairiban mawakan* oo "Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan"

62 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Pidan sakada'o pakawi-
iziipan, udauna'an awunuupa'o powaa iti, madiwautapa-
ka'o karikaonan uruu wunao bii ia'a naobanaitapainaouz
Tominkaru.”

10

Jesus dyuudan 72 pidannao

1 Aizii uruu dauna'an Jesus zaamatan powa'a zii koshan
pidannao, tominapa-tinainao bii iki. 72 pidannao uzaa-
matan. Wuru'u uzaamataniinaouz pidannao, padyuudan
ni'o, kiwiitainao nii pa'ua'ati. Dya'utam kida'o nii uaipan
ĩmakon ipai amazada na'iki wiizai kida kawana'ati, wuru'u
Jesus mako'ozoo-kizi kidaz.

2 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a kai diri'i paoribai aka
karaoda-karu nii. Mazan kaina'a masakauda'u kaudinainao.
Ukau'an utoriinapa, kapaoriba'o ati, udyuuda kizi kaudi-
nainao nii, kasaba'ua'o ni'i naa upaoriba aka.

3 Ukau'an umako'o naa. Aizii õdyuudan unao na'apa kaznizo
dainao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti.

4 Mazan aonaa pa'i una'aka'ana'a upuraatan, na'iki
usaakon, na'iki ba'oran udazkidi. Na'iki mana'a pa'i
utomunu'ikinpa'ana'a oo uzaamaaka'uupa'ana'a pidannao
uikodapaniinao kida dunapota.

5 “Aizii ukaawan an kabaun iti, ukian nii. ‘Tosh, kaiman
unao? Marii Tominkaru taan kaimana'o mashaapa-karu
unao ati.’

6 Aizii kadapu'o nyukunuu kaimanan an, marii Tominkaru
di'iki'o kaiman-karu mashaapan utuma. Mazan aizii pi-
dan nyukunuu makaimankan an, ukiwa-kida'aka powaa iti
wuru'u uparadanuz.

7 Ukau'an usookadinan nii, pidan konaukii-kida'o unao
dapu ii. Na'ia'o nii unikan uwanyukunuu na'iki utuzan nii
kanom karikaonan taa-kariwai u'ati. Usha'apanum kau'an
pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwinipinii.
Ukau'an na'ia'o nii usookadinan atii uipaian ukakuwaatinan
na'ii'aka.

8 “Aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, na'iki kawi-
iziinao konaukii-kidan an unao, na'iki ĩmorota-kidan an
unao padapu iti, unika sha'apa'oram wanyukunui maokoda-
kariwai u'ati na'ii.

9 Na'iki ukakuda ipai karinainao na'ii uruu wiizai di'ii.
Na'iki ukii na'iainao pidannao ati. ‘Aizii taa'azo'o naa
Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan unao ida'ati.’

10 “Mazan aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'ii, aonaa
uaiapa-kao na'iki aonaa ukuwaa abata'azoo-kao na'ii. Ukiwa
powaa iti dunapo iti, na'iki'i naa ukii ĩ'ati.

11 ‘Imi'i, wuru'u uwiizi iki'oraz, zaamatina'oraz wadazkida
ida'ati, ipai'o nii wawao-kidanuz unao di'iti. Aizii uzau-
dina'a naa pa'i, maonapa'ora'a naa Tominkaru naobanai-
tinan kaawan unao ida'ati,’ ukii ĩ'ati.”
12 Jesus kian, “Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Di-
ina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao,
awutapa'o nii zii upataka'utan pidannao Sodom* iainao ki-
daz wunao aia'a, aona'oraz ĩabata'azon unao kuwaa.”

Mamishida-kainao pidannao daua'o
(Matthew 11:20-24)

13 “Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin!
Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Bethsaida. Aizii
wuru'u umanawun kida'oraz sha'apata-kariwaiz u'ida'a,
usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon† ii, sariapa mani
na'iainao pidannao morokodan kamicha kasha'ora-karu
daara kida, na'iki sariapa mani ĩpariti'ian pazowau. Ĩtukapa-
kida-kinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai.
14 Mazan, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre
na'iki Sidon sannao unao ai, ukootowapa-kidan dono'o naa
pidannao diina'iti'i.
15 Na'iki unao Capernaum sannao, u'itiiman
umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa. Mazan kii'an
ukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti.”
16 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
“Na'ia'oram pidannao mishida'o unao kuwaa, ĩmishidan
kapam õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidannao mamishida-
ka'o unao kuwaa, aonaa ĩmishidan mani õgaru wuru'u. Na'iki
kanomanao mamishida-ka'o õgaru, aonaa ĩmishidan mani
kapam wuru'u dyuuda'oraz õgaru.”

Jesus dyuudaniinao kaawan naa
powaa ati

17 Aizii tawuru'u 72 pidannao Jesus dyuudaniinaouz
kaawan naa powaa ati, konaukii ĩkakuwaapan. Ĩkian Jesus ati,
“Wanaobanaa, oia'o doronainao izo'ati waparadan. Sariapa
mishi ĩkoditan pidannao di'iki, wadyuudan idi ĩkoditan pu'uu
ida'an.”
18 Jesus kian ĩ'ati, “Õtukapanii Satan waotan doko iki, na'apa
toroanaru pizo-pizowankan kawan doko ii.
19 Uabata na'apam õkian unao ati aizii. Õtaani'i naa
õma'ozakan unao ati, uka'iita-kinaa nii udakazatinan
kowazaznao paawa an na'iki kankoorunnao paawa an
kapam. Na'iki õtaan idi uma'ozaka-kinaa nii, aona'o nii

* **10:12** *Sodom:* kotua'o donoi mainaabata-kariwai pidannao oian idi na'ii. (Genesis 19:24-28) † **10:13** *Tyre na'iki Sidon:* donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

Satan ka'iitan pasha'apatan unao. Na'iki aona'o nii kanom sha'apatan unao kaziwa'o ida'an.
20 Mazan mana'a ukonaukii-kida'ana'a wuru'u oia'o doron-ainao izo'atinuz uparadan. Mishi'oraiman ukonaukii pa'an Tominkaru saadan idi'i naa u'uu pakaaritan ida'a aokazi ii."

Jesus konaukii-kidan Tominkaru
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Uruu dono Kaimana'o Doronaa taan tuukii konaukii-karu Jesus nyukunuu iti. Uruu idi tuukii ukonaukian, na'iki ukian, "Õdaru, Naobanai-tinpa'o ipai aokazi ii, na'iki ipai imi'i baara an, õkonaukii-kidan pugaru tuukii, usha'apanum kau'an puaida-kidan idi wuru'u pudizapauzonii kidaz aimaakan aitapainao pidannao ai, na'iki wunao aia'a tominpauzonao kidaz pidannao. Mazan aizii puaida-kidanuz maaitapa-kainao pidannao ati, aona'oraz ĩtominpauzon. Mishi õdaru, na'apa puaitan kawana'ati'o mishi wuru'u aimaakan sha'apanuz naa aizii."
22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Õdaru taa'akani'i naa õ'ati kaiman-daun aimaakan, utaa õma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi õkazowautapan pidannao na'iki utaa õaitapa-kinaa nii. Aonaa kanom aitapan õgaru, Tominkaru Danin, soo õDaru bauda'apa aitapa õgaru kaimanaiman. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani, õaitapa pa'an uruu kaimanaiman. Na'iki wunaou'u õzaamataniinaouz, ĩnao aitapa õDaru kaimanaiman."
23 Udauna'an Jesus tanawatinan patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki ukian soo ĩnao ati karikaonan, "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi ipai aimaakan kida sha'apan.
24 Õkowaadan nii unao ati, kotua'a naa iriba pidannao Tominkaru prophetinnao, na'iki kingnao, ĩnao tuukia'o ĩaipan patukapan wuru'u unao tukapanii kidaz kai, mazan aonaa ĩtukapanuzu, pamawakan idi'i naa. Na'iki tuukia'o kapam ĩabata'azon wuru'u unao abatanii kidaz kai aimaakan, mazan aonaa ĩabatanuz."

Kuwai Samaria san
kamunanun daua'o

25 Baukapaiman pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati, uaipan patiwaa-kidapanuz. Ukian u'ati, "Tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, õzaamata-kinaa nii wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu diina'iti'i?"
26 Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa dii mooko tawuru'u kotua'oraz Tominkaru kakinaori saadauzo-kariwaiz kian Moses ati? Na'apa'oram puaitapan wuru'u kakinaorii kianuz?"
27 Aizii pidan kian Jesus ati, "Kakinaorii kian, pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz manawun

ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan
ida'an, na'iki ipai puma'ozakan ida'an. Na'iki pumarainapa
puiriban, na'apa pumarainpan kawan punanaa."
28 Jesus kian u'ati, "Sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz
parada-karu. Ukau'an aizii pusha'apatina'a naa ipai
ukawana'ati, na'iki pukakupa kizi karikaonan."
29 Mazan wuru'u pidanaz tuukii uaipan patukapa-kao
kaimana'o pidan nii. Uruu idi upishaan Jesus. Ukian,
"Kanom wuru'u õiriban õmarainpan ni'oraz?"
30 Sariapa Jesus kian u'ati, "Bauda'apa kamoo Jew
wa'atipaanan Jerusalem iki, umakon Jericho iti. Aizii
umakopaanan pu'u, koidimikinao ikodan uruu, sariapa
ĩzaamatanuzu, na'ia'a naa ĩnaraka'akan naa ukamichan. Uruu
dauna'an ĩzowiautapa'akan naaz tuukii, na'iki mawakanaka.
Na'iki'o ĩwa'aka'akan naaz.
31 "Upu'u faadaa wa'atipaanan na'an dunapota. Aizii
utukapankan naa pidan zowiautapa-kariwaiz, sariapa
ukora'uka'akan u'ai dunapo daawa ii aka.
32 Kaina'iki koshan ba'oran Jew wa'atipaanan uruu
dunapota, uruu Levite, kaudinauzoz Tominkaru Dapu ii.
Aizii umaonapatan na'ati, uru'u naa utukapan pidan wuru'u
zowiautapa-kariwaiz. Uruu idi umako-makowan udazaba
iti, uawunuutaa-kidanuz, udauna'an ukora'uka'akan naa
u'ai dunapo daawa ii aka.
33 "Kaina'iki mazan koshan ba'oran pidan wa'atin, uruu
Samaria san‡ pa'an, uruu dunapota koshan uwa'atin. Aizii
na'apa'a naa kapam utukapankan pidan wuru'u zowiautapa-
kariwaiz. Mazan tuukii pa'an utukapan pakamunan-kidan
wuru'u pidanaz.
34 Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, udauna'an uchikaan
naa wine idi ipai wuru'u izai ba'izi-daun kidaz. Uipaian
dauna'an pachikaanuz, uru'u naa uzichian wuru'u ba'izi-
daun kidaz kiwinii idi. Udauna'an uruu ubazobatan naa
wuru'u ba'izi-daun kidaz. Uipaian dauna'an pasaabaanuzu,
uru'u naa uzaida-kidanuzu pakawaron chaakashi§ barau iti.
Una'akan naaz atii ĩkaawan wiizai di'iti. Na'ia'a naa kaiman
usaabaanuz, atii ukawinipinaata sookapa-kizai kabaun na-
zoo u'ati, na'iki ipai utorian uwanyukunuu nii.
35 "Ba'oran kamoo Samaria san dobatan naa, uruu idi
sariapa uso'otan dya'utam wizi'i kidainao papuraatan, na'iki
utaan naazu sookapa-kizai kabaun taapiki ati. Ukian
u'ati. 'Õaiapa putaapan uruu kaiman, da'ana'o nii koshan
õkiwanu'u, aizii na'apauda'um puraata pukabootan udau'ati,

‡ **10:33** *Samaria san:* ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma.
§ **10:34** *chaakashi:* English ida'an, donkey.

õkawadauntan nii ipai daunuuda'u pu'ati õkaawan an powaa ati,' ukian."
36 Uruu idi Jesus kian naa koshan tiichaapauzo Moses kak-
inaori ati, "Na'ia'oram dii pidan tukapa-kida'o mishi pama-
rainpan wuru'u koidimikinao zowiautapaniaz pidan?"
37 Ukian Jesus ati, "Wuru'u kamunan-kida'oraz uruu."
Uruu idi Jesus kian u'ati, "Ukau'an pusha'apatina'a naa pa'i kapam na'apa."

Jesus morowautapan Martha na'iki Mary dapu iti

38 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon atii ĩkaawan wiizai di'iti. Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba Martha kia'o o'uu. Tuukii okonaukii-kidan Jesus kaawan padapu ati.
39 Na'iki kaina'a o'inaozo Mary kia'o o'uu. Aizii Mary, ona'ian naa osakanatapan Jesus dazaba ii oabatapan ukakuwaa.
40 Mazan Martha tuukii pa'an odopiidinan pasha'apata'azoonii sodi kida aimaakan dau'ati. Uruu idi owa'atin Jesus ida'ati, na'iki okian u'ati, "Naobanai, aonaa pukasha'ora-kidan putukapan wuru'u õ'inaozo wa'akanuz õgaru õba'oran, sha'apata'o nii ipai aimaakan wuru'u sha'apata'azoo-kariwai kidaz? Pudyuuda oroo, okaminka'uta kizi'i naa õgaru."
41 Sariapa Jesus kian o'ati, "Martha, kandii nii pudopiidi-
nan pusha'apata'azoonii kida dau'an?
42 Kaina'a soo bauda'apa aimaakan tuukia'o uaiapa-kao. Aizii wuru'u Mary sha'apaapaniaz aimaakan, kaimana'o manawun wuru'u, aona'o nii na'apainim ukazata-kao o'ai."

11

Jesus tominapa-kidan patominapa-kidaniinao toriinapa-karu dau'u

(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan. Aizii uipaian dauna'an patoriinpan, bauda'apa pidan utominapa-kidaniinao bii iki kian u'ati, "Wanaobanaa, putominapa-kida waunao toriinapa-karu dau'u, na'apa John tominapa-kidauzon kawan patominapa-kidaniinao."
2 Jesus kian ĩ'ati, "Na'apainim utoriinpan an, kaikapa pa'i ukia'a.
'Wadaru,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii man-
awun.
Na'iki marii kizi punaobanai-tinan.
3 Marii kizi putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.
4 Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apaapanii kidaz.
Na'apa wamarina'atan kawan

wuru'u oii kida'oraz pidannao sha'apaapan wa'ati.
Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao
oia'o di'iti.' "
5 Udauna'an Jesus kian koshan patominapa-kidaniinao ati,
"Dii mani bauda'apa unao makon tomun-zikon pupaonaru
dapu iti, na'iki pukian u'ati. 'Tosh õpaonaru. Õaipan zii
idikinauda'u bread pu'ai.
6 Kaina'a õpaonaru dobatapa'o kaawa'akan õdapu ii. Na'iki
aonaa kanom õtaan nii u'ati.'
7 Aizii pupaonaru kian an mani pu'ati padapu nazo iki.
'Mana'a putowauda'uta'ana'a õgaru. Ipai'i naa paniinom
dadaradina'akan. Na'iki õgaru na'iki õdainao wasookapan naa
wuru'u. Aona'a naa turuu õkadishitan na'iki õtaan aimaakan
pu'ati.'
8 Aizii na'apa dii mani pusha'apatinan? Õkowaadan nii
unao ati. Aonaan pu'u pupaonaru kadishita'azon, utaa'anan
bread pu'ati, mazan upu'a'o nii ukadishitan na'iki utaan
ipai aimaakan puaiapanii, usha'apanum kau'an aonaan idi
pusookadan pupishautan wuru'u paaipaniaz aimaakan u'ai.
9 Ukau'an õkian u'ati, upishaa aimaakan dau'an, taa-karu
nii u'atiz. Udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapa-
niaz. Udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati.
10 Pidan wuru'u pishaa'oraz aimaakan, taa-karu nii u'atiz.
Na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan niiz.
Na'iki kanom dau-daupa'o paniinom, da'ata-karu nii pani-
inom u'ati.
11 "Unao daruinao, utaa mani udani ati kowazaz, upishaan
an kopau u'ati?
12 Oo utaa mani u'ati kankoorun upishaan an kuruku dani
u'ati?
13 Oia'o unao padamata, mazan upu'u zii uaitapa utaan
kaiman kida'o aimaakan udainao ati. Aitaniiman uDaru
aokazi ia'oraz, utaan nii Kaimana'o Doronaa, wunao ati'i
pishainaouz uruu udau'an."

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Ba'oran dono Jesus waatan oia'o doronai maparadanu'o
pidan di'iki. Aizii oia'o doronai waata-kao dauna'an, sariapa
ukaparadanu'ukan. Tuukii pidannao kasaba'ukinpainao
na'ii di'itinpan aimaakan sha'apata-kao idi na'apa.
15 Mazan pabi'i kida ĩkian, "Beelzebul,* oia'o doronainao
naobanaa ida'ana'o karikaonan wuru'u ukodita-kidanuz
oia'o doronainao. Utaan ida'ana'o pama'ozakan u'ati wuru'u
ukaudinanuz," ĩkian.

---

* **11:15** *Beelzebul:* ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

16 Kaina'a ba'orainao tiwaa-kidapa'azoinao karikaonan Je-
sus. Uruu idi ĩpishaan Jesus sha'apatan pa'ati umanawun
kida'o aimaakan, uruu ida'an kizi utukapa-kidan mishi'o
wuru'u ukaudinanuz Tominkaru ida'an.
17 Mazan Jesus aitapa na'apa'oram ĩdi'itinpan. Uruu
idi ukian ĩ'ati, "Aizii pidannao mashaapainao udaru'o wi-
izai di'ii, mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa
mooko uaitapan ĩma'ozakadan pawiizi? Aizii pidannao
mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a, mizaataakapan an
pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko ĩma'ozakadinan?
18 Aizii Satan poitorunao wuru'u oia'o doronainaouz miza-
ataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan
Satan kaudin-kizi ma'ozakadinan? Aizii unao kian õdau'an,
õkodita-kidan oia'o doronainao, Beelzebul taan ida'ana'o
õma'ozaka-kinaa nii.
19 Kanom ida'ana'o mooko pa'an upidanannao, wuru'u
da'anainaouz unao kodita-kidauzon oia'o doronainao?
Beelzebul ida'ana'o sha'a? Aitapa-kariwai ĩnao na'apa kapam
ĩkaudinan õgaru kaudinan kawan. Ukau'an kaimanaiman
ĩtukapa-kidan na'apam unao pozawatan. Upozawatan wuru'u
uparadanuz õdau'an kaikapa'a.
20 Aonaa Beelzebul ma'ozakan ida'ana'o mani wuru'u
õkaudinanuz, õkaudinan Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o, uruu
taan ida'ana'o pama'ozakan õ'ati wuru'u õkodita-kidanuz oia'o
doronainao pidannao di'iki. Ukau'an wuru'u õsha'apataniaz
Tominkaru ma'ozakan ida'an tukapa-kida unao ati kaina'a'a
naa Tominkaru naobanai-tinan unao bii'i.
21 "Aizii na'apainim pidan ma'ozaka'o, kazannaatapan an
padapu pabairi tuma oo pamarian tuma, usha'apata-kao ai.
Aona'o nii usha'apauz koidapa-kao udapu nazo ii.
22 Mazan aizii pidan, powa'a'o zii manawun uma'ozakan
u'ai, kaawa'akan an u'ida'ati, ipai'o nii ukazata'akan
u'ai, ubairi na'iki umarian na'iki ipai ba'oran aimaakan
kida wuru'u uma'ozakatinapa-kinaa kidaz. Udauna'an
ma'ozaka'oraz manawun pidan buutan ni'i naa ba'orainao
ati ipai wuru'u pakoidanuu kidaz, ba'oran pidan sha'apauziz.
23 "Na'ia'oram pidan aona'o uaipan õgaru paminauda'u
nii, uto'ora-kizaitapan õgaru wuru'u. Na'iki pidan wuru'u
aona'oraz ukaminka'utan õkasaba'uupan pidannao, uruu
waataabi'ia'o pidannao õ'ai wuru'u uruuz.

Oia'o doronai padantan padapu ati (Matthew 12:43-45)

24 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon
nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-
kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi

nii, uru'u naa ukian paaipan ati. 'Õkiwan nii powaa iti
õmashaapauzo-kizi iti.'
25 Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda padapu
nazoo kaiman usaabaa-kao, aonaa ukaniriban.
26 Udauna'an umakon, una'anan naa 7 ba'oran oia'o doron-
ainao, powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida u'ai. Uruu
idi ĩmorotan, na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an
powa'a'o ni'i naa manawun pidan dikauda'akan kiwiitapa'o
ai."

Jesus kadakotinan
konaukii-karu dau'u

27 Aizii Jesus kadakotinan idi na'apa, sariapa zun kadakon
u'ati iriba'o pidannao bii iki. Okian, "Konaukia'o man-
awun pudaro, wuru'u shakata-kida'oraz pugaru, na'iki biida-
kida'oraz pugaru."
28 Mazan Jesus dako'atin oparadan kaikapa'a: "Wunao
pa'an wuru'u konaukia'oraz, abatainaouz na'iki
izo'atiinaouz Tominkaru Paradan."

Pidannao tukapa'azo'o aimaakan sha'apata-kao
(Matthew 12:38-42)

29 Aizii pidannao kasaba'ukinan pu'a'a naa iriba Jesus
ida'ati, uru'u naa ukian koshan ĩ'ati, "Pidannao wuru'u
mashaapainao kidaz kai, oia'o manawun ĩdyaun. Atii ĩaiapa
zii aimaakan tukapa-kida-kao pa'ati kiwiin, pamishida-kinaa
nii. Mazan aona'o nii bauda'apa aimaakan tukapa-kida-kao
ĩ'ati. Soo wuru'u aimaakan, Jonah sha'apatauzoniaz kotua'a
naa.
30 Mishi kotua'a naa Tominkaru kainaatinan Prophet
Jonah ida'an Nineveh sannao ati, ukowaada-kidan u'ida'an
na'apam pasha'apata'azon ĩdyaun. Ukau'an na'apa'o kapam
wuru'u Tominkaru kainaatinanuz Daonaiora Aokazi Iki'o
ida'an. Na'apa'o kapam wuru'u ukowaadapanuz kuwai
kainao pidannao ati.
31 Aizii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-
kidanuz ipai pidannao, uruu dono Queen, Sheba sanaaba
ba'azootin-kidan nii Tominkaru kanaapu ati wuru'u
pidannao mashaapainaouz kai. Usha'apanum kau'an
owa'atin pawiizi iki munapo, munapo, amazada tokon
ikinapa, oabata'azon idi na'iki otominpa'azon idi kaiman
kida'o aimaakan dau'u King Solomon di'iki. Mazan kaina'a
pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Solomon ai.
32 Aizii diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa
ipai pidannao. Uruu dono Nineveh sannao ba'azootin-
kidan nii unao Tominkaru kanaapu ati. Usha'apanum
kau'an kotua'a naa ĩabatan dono Jonah kuwaa, sariapa pa'an

ĩtanawatinan pa'oian ai. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.

Na'apam nii wananaa kanadapan
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 "Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi. Mishi'oraiman, lamp suu-kao dauna'an, umuuda-kao nii doko'o lamp wiizi ida'a. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii ĩtukapan ukanadapan kabaun nazoo.
34 Aizii wuru'u puawun kidaz, na'apa'o lamp kawan, ukanadapan punanaa ati. Aizii puawun kanadapan an kaiman, ipai'o nii punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. Mazan aizii puawun ishaan ana'a naa, punanaa mashaapan nii maruta'o ka'azo'o.
35 Ukau'an puaitapa kizi pa'i, panaadon aonaa kanada'o nii pu'ida'a, soo maruta'o karikaonan.
36 Aizii punanaa kanadapan an ipai daunuuda'u, aonaa masakauda'u maruta'o nii na'ii, kaimanaimana'o nii manawun ukanadapan punanaa ipai daunuuda'u. Na'apa'o nii ukanadapan lamp kawan, tawuru'u kaimana'oraz manawun ukanadapan pu'ida'ati."

Jesus kashadakowauan
Jewnao zowaunaanao
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan, Pharisee na'akan uruu padapu iti, uaroapanaka kizi patuma. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti. Na'ia'a naa ĩsakanatan na'iki ĩaroopa'azon naa.
38 Mazan tuukii Pharisee di'itinpan Jesus dau'u. Usha'apanum kau'an aonaa Jesus chikaan paka'u paaroopan ua'ii, ĩnao chikauzon kawan paka'u.
39 Mazan sariapa Jesus kian Pharisee ati, "Aizii unao Phariseenao, kaiman uchikauzon ukoopon na'iki uparaapin barau. Mazan unyukunuu ka'azo ii, tuukii utaapan misha'oraru-karu, na'iki tuukii uaipan usha'apatan oii kida'o aimaakan.
40 Mishi unao maaitapin-kainao manawun, uaitapa Tominkaru tomanii ipai wuru'u koopo na'iki paraapi barau kidaz. Kanom tomanii mooko uaitapan wuru'u unazoo kidaz kapam, aonaa Tominkaru mani?
41 Ukau'an utaa mishi'oraiman ukoopon wazoo na'iki uparaapin wazoo kida, mapuraataniinao ati. Usha'apatan an aimaakan kida na'apa, mishi'o pa'an wuru'u uchikainanuz kaiman-daun oia'o ai.

42 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao!
Mishi minziiwa ubuutan Tominkaru ati 1/10† wanyukunui
kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida. Mazan upu'u zii
umarina'atan usha'apatan kaimana'o, na'iki sakitapa'o
aimaakan ba'oran pidannao ati. Na'iki aonaa kapam
umarainpan Tominkaru. Ipai'o nii padamata usha'apatan
kapam wuru'u kaikapa kida'oraz aimaakanu'u. Mazan,
aonaa õkian mani u'ati kaiwuru'u, umarina'ata'a naa
ubuutan 1/10.
43 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao!
Usha'apanum kau'an synagogue ii, unaudapa usakanatau-
zon umanawun kida'o tabai paawa'a, ba'orainao ai. Na'iki
pidannao iribainapa kizi ii aka, tuukii uaipan utaapa-kao
umanawun kida'o pidannao nii.
44 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum
kau'an unyukunuu ikodanii tawuru'u baaranai aona'oraz
ukainaabanan. Uruu idi pidannao chi'ika'anpan baaranai
paawa an, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan ubaaranain.”
45 Uruu idi bauda'apa pidan, tiichaapauzo Moses kaki-
naori dau'u bii iki'o kian Jesus ati, “Tiichaa, puparadan
idi kaikapa'a, pudakoopan kapam waunao dikauda'o ida'an
wuru'u, puparadanuz na'apa.”
46 Jesus kian u'ati, “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan
kapam, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u!
Usha'apanum kau'an, utoman kakinaorii dobata'a naa
manawun, atii aona'a naa pidannao ka'iitanuz. Kaina'a
unao padamata, mazan aonaa na'apainim zoobaba
ukaminka'utan ĩdyaun.
47 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum
kau'an kaiman kida utoman Tominkaru prophetinnao
baaranaa kotua'a naa. Ĩnao tawuru'u udokozu-daunnao
zowiauzoniinao kidaz kotua'a naa.
48 Utoman ida'an ĩbaaranaa, ukainaabainan na'apa un-
yukunuu kapam udokozu-daunnao kawan, tuukii unaubaa-
pan wuru'u ĩzowiinuz Tominkaru prophetinnao kotua'a naa.
49 Tominkaru, paaitapaaban ida'an manawun, uaitapa ipai
daunuuda'u ĩsha'apatan nii aimaakan kaikapa'a. Uruu idi'o
tawuru'u ukianuz. ‘Õdyuudan nii ĩ'idi'iti prophetnao, na'iki
apostlenao. Pabi'i kida zowii-karu nii na'iki pataka'uta-karu
nii wuru'u õdyuudaniinao kidaz,’ kii ukiauzon kotua'a naa.
50 Ukau'an wuru'u kainaouz pidannao mashaapan,
ĩnaou'o ni'i naa kabaiaapan wunao zanna'a Tominkaru

† **11:42** *ubuutan Tominkaru ati 1/10:* Udakota-kao “tithe” English ida'an. Pubuutan bauda'apa pupaoriba aka 10 ni'o pupaoriba aka di'iki Tominkaru ati. Numbers 18:25-32; Deuteronomy 14:22-29.

prophetinnaouz, zowii-kariwainao kidaz kotua'a naa,
amazada sakadinan di'iki.
51 Abel zowiauzo-kao di'iki, atii Zechariah di'iti. Uruu
Zechariah zowii-kariwaiz Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai
kawaodapa-kizinao sakoda'a. Ipai ĩnao kida zanna'o nii
wuru'u kainaouz pidannao baiaapan. Mishi'o kaiwuru'u
õkianuz.
52 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaa-
pauzonao Moses kakinaori dau'u. Usha'apanum kau'an
unao taapanii padamata key, wuru'u aitapa-kinai di'iti'oraz.
Unao na'apa aona'o nii kapam umorotan. Tuukii manawun
uawautapan pidannao, wuru'u morota'azoinaouz padamata
na'iti."
53-54 Aizii Jesus koditan dauna'an Pharisee dapu iki,
uru'u naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki
Phariseenao, dakoopan uruu tuukii, na'iki tuukii kapam
ĩkashadan wuru'u ukuwaa kidaz. Uruu idi ĩpishaan naa Jesus
pabi'inaaka kida'o aimaakan dau'an. Wuru'u ĩpishautanuz
uruu na'apa, ĩkimudinan karikaonan ĩabata'azon na'apam nii
udako'atin ipai wuru'u paparadan kidaz. Ĩaipan pazaamatan
uruu na'iki pakaakapaan uruu, udako'atin an ĩparadan
pana'iti.

12

Pidannao kakinao-kao Phariseenao kaduz ai
(Matthew 10:26-27)

1 Aizii pidannao kaawan ĩkasaba'uinan Jesus ida'ati iriba,
iriba, atii ĩkida'uaakapan. Pidannao kasaba'uinpan pu'u,
Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Uzaudin pa'i, aonaa
kizi utamakapan wuru'u Phariseenao kaduz kidaz, kadi-
mana'oraz uiribainan na'iki utuubarudinan, na'apa yeast
tuubaruda'akan kawan poroom-bi'i. Ĩaipan karikaonan
patukapa-kao kaimanainao pidannao kawan, mazan aonaa
mishi'o mani wuru'u.
2 Mazan ipai dizapa-kariwai kidaz, ipai'o nii uaida-kida-
kao. Na'iki ipai wuru'u taapa-kariwaiz mashaa, ipai'o nii
uaitapa-kida-kao.
3 Ukau'an na'apam pukiauzon maruta'o-karu'u, ipai'o
nii uabata-kida-kao kanada'o-karu'u. Na'iki kanom
mashauda'u'o pukowaadan kabaun nazo ii, diiwa'o nii
ukowaada-kao pidannao baokopainapa-kizi ii.

Marii kizi kichana'iki-karu
Tominkaru ai
(Matthew 10:28-31)

4 “Aizii õkian unao ati õpaonarunao. Mana'a utaria'ana'a
wunao aia'a, zowia'oraz pidan. Ĩzowian dauna'an pidan, uruu
ukaduz ĩsha'apatanii.
5 Mazan õkian u'ati, utarii pa'an Tominkaru ai, uruu mishi'o
pa'an uma'ozakan. Uzowian dauna'an pidan, ukabootan
niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Ukau'an õkian unao ati, uruu
ai pa'an utarii.
6 Aonaa mooko baka'iauda'u parikowarunao selliauzo-kao
dono, ĩwinipinaa soo dya'utam puraata sodi kida karikaonan?
Mazan upu'u zii aonaa bauda'apa Tominkaru manyukunuu-
tan ĩdyaun.
7 Na'iki atii uaitapa zii na'apauda'um uzowauda kida
uzowau ida'a. Ukau'an mana'a utaria'ana'a. Aitani-
iman unao, powa'a'o zii manawun umarainapa-kao, iriba'o
parikowarunao ai.”

Pidan mabaa'azo'o ukakuwaapan
Jesus dau'u
(Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Na'ia'oram pi-
dan kowaada'o õpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u,
na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o, kowaadan upi-
danan uruu, ipai Tominkaru angelinnao abatapan pu'u.
9 Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pidannao kanaapu'u
pamarina'atan õgaru, na'apa'o nii kapam õmarina'atan uruu
Tominkaru angelinnao kanaapu'u.
10 “Na'ia'oram pidan dakoopa'o Daonaiora Aokazi Iki'o,
upu'a'o nii mazan uDaru mainaabatan wuru'u dikauda
kida'oraz uparadan udau'an. Mazan aizii pidan wuru'u
dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aonaa na'apainim nii
umainaabata-kao wuru'u uparadanuz.
11 “Aizii, uzaamata-kao dono, na'iki una'aka-kao dono syn-
agogue iti kida, na'ii kizi upishaa-kao. Oo una'aka-kao dono
naobanainao kanaapu iti. Aizii ĩpishaan dono'o naa unao
na'ii, mana'a utaria'ana'a, oo udopiidina'ana'a udawatan
dau'u na'apam nii udako'atin ĩparadan.
12 Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaminka'utan
nii pugaru. Uruu ida'ana'o nii puaitapan na'apam nii pu-
dako'atin pidannao paradan uruu dono.”

Pidan di'itinpa'o
pakapuraatanun dau'u

13 Aizii pidannao bii iki, bauda'apa pidan kian Jesus ati,
“Tiichaa, pudyuuda õ'inawuzu buutan kapam õidiwau nii,
wuru di'iki'i aimaakan kida wadaru wa'akaniaz pamawakan
idi.”

14 Mazan Jesus kian pidan ati, “Kanom zaamatanii mooko
õgaru buuta'o nii aimaakan patumaaka pugaru na'iki
pu'inawuzu ati?”
15 Uruu idi powa'a zii koshan Jesus kian ipai pidannao
ati, “Asaki'i, uzaudinapa pa'i. Aonaa kizi uaipaabi'ian
na'iki una'azootapan pabi'inaaka sodi kida aimaakan.
Usha'apanum kau'an kasha'apauzi-karu ida'an aonaa pidan
ikodan konaukii-karu na'iki kaimana'o mashaapa-karu,”
ukian ĩ'ati.
16 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai
kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati:
“Kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a utaapanii
udaru'o amazada, uzakapun wiizi kida. Uruu dono ipai
upaoriba kida kaakan madowaaka kida pa'idiwaru.
17 Uruu idi udi'itinpan, na'iki ukian panyukunuu ii. ‘Na'apa
dii pa'i õsha'apatinan, aonaa na'iam nii õkasaba'uan õpaoriba
aka kida.’
18 Udauna'an ukian panyukunuu ii. ‘Õaitapa na'apam nii
õsha'apatinan. Õso'oobi'ian nii ipai wuru'u õsha'apauz da-
punaa kidaz, õtoma kizi powa'a zii udaru kida'o manawun
uwadaun nii. Uruu kaimana'o ni'i naa na'ii õkasaba'uan ipai
õpaoriba aka, na'iki ipai ba'oran kaduz kida aimaakan.
19 Uruu dauna'an õkian nii õnyukunuu ii. Aizii kaina'a'a naa
diri'i, diri'i wanyukunui, na'iki aimaakan kida kasaba'uu-
kao. Turua'o nii õmashaapan u'ida'an kotua'iki, iriba'o nii
wunu õdobatan u'ida'an. Aizii aona'o ni'i naa kanom dau'ati
õdopian. Õna'an ni'i naa kabaunu'u, soo õaroapatinan naa,
na'iki õtuzapatinan naa na'iki õkonaukiitinan ni'i naa karikao-
nan.’
20 “Mazan uruu dono Tominkaru kian u'ati. ‘Mishi pu-
garu maaitapin-ka'o pidan. Aizii wuru wamarutan ida'a'a
õso'otan nii punizowan na'iki pumawakan nii. Aizii ipai
pupaoriba aka na'iki ipai aimaakan wuru'u pukasaba'uunii
kidaz, kanoma'o ni'i naa zaamataz?’ ”
21 Udauna'an Jesus kian naa koshan pidannao ati, “Na'apa
kapam wuru'u pidannao, di'itinpainaouz soo pakapuraata-
nun dau'u. Kaina'a diri'i'i naa ĩkasaba'uan papuraatan na'iki
pasha'apauz kida diina'iti'o tannaa ni'i. Mazan Tominkaru
tukapan ĩdyaun mapuraatan ziwunao nii, usha'apanum
kau'an aonaa ĩsha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.”

Mana'a udopiidinauzo'o na'a, Tominkaru taan nii aimaakan u'ati
(Matthew 6:25-34)

22 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
“Aonaa ukaziwadapa'ana'a uzowau udi'itinpan ida'an

kanoma'o nii unika na'iki utuza ukakupa-kinaa nii, oo
kamicha ukaiwadan nii dau'an.
23 Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun
wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun
kamicha ai.
24 Aushaa udi'itapa watonao. Aonaa ĩpaowinan, aonaa
ĩkasaba'uan papaoriba aka, aonaa ĩdapu nii oo aonaa ĩtoman
kabaun kida pakasaba'uu kizi nii papaoriba aka. Mazan
Tominkaru taapanii, na'iki upaapanii pa'an ipai ĩdyaun. Ai-
taniiman unao, powa'a'o zii umanawunun kotu'uznao ai.

25 "Turuu mani pidan ikodan pakakupa-kinaa nii kotua'iki
zaa, padi'itinpan ida'an tuukii wuru dau'a'a aimaakan kidaz?
26 Aizii pumaturuukan an puikodan masakauda'u
pukakupa-kinaa nii, pudi'itinpan ida'an kaziwa. Kandii nii
mooko pukaziwadapa'azon zii puzowau ba'oran aimaakan
kida dau'ati?
27 "Aushaa udi'itapa amazada ii aka'o soosoi, konaunam
kida utukapa-kao. Padamata aonaa ĩkaudinan, aonaa ĩtoman
pakamichan nii. Mazan õkowaadan nii unao ati, upu'u zii
King Solomon, umanawun kida'o usha'apauz, umanawunu'o
umashaapan. Mazan upu'u zii aonaa ukamichan konauna-
man wuru kawanu'u konaunam kida'oraz soosoi.
28 Tominkaru taapanii na'iki ukakamichantapanii konau-
nam pinidi kida baara ii aka'o. Aizi'o putukapa'akan baara ii
aka'o pinidi, kaiman na'iki ziwu. Mazan waikana'an ipai'o
nii ukawaoda-kao, tikazi sharawaa-kao nii u'idi. Aona'o
nii mooko Tominkaru saabaan na'iki ukakamichantan unao
powa'a zii? Mishi unao masakauda'u sodi'o karikaonan
umishidan.
29 Ukau'an aonaa ukaziwada'ana'a uzowau, udi'itinpan idi
tuukii, uaitapa'azon idi kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii
utuza.
30 Soo wunaou'u maaitapa-ka'oraz mishi'o Tominkaru,
ĩnao pa'an kaziwadapauzonao pazowau na'apa. Udaru
Tominkaru, ipai uaitapan wuru'u uaipanuz na'apa kida'o
aimaakan.
31 Mishi'oraiman udi'itinapa tuukii Tominkaru naobanai-
tinan dau'u, na'iki umashaapa kaiman uparadan kawana'ati.
Uruu idi utaan nii u'ati wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.

Na'apam kasha'apauzi-karu
aokazi ii
(Matthew 6:19-21)

32 "Õdainao, aonaa utaria'ana'a una'apauda'u sodin idi
karikaonan. Konaukia'o nii pa'an udaru Tominkaru taan
kaiman kida'o aimaakan unao ati, wuru'u zaamatainaouz
uruu panaobanaa nii.

33 Usellia'a naa usha'apauz kida, utaa kizi puraata
pataka'utinainao ati. Ukapuraatan kizi na'iki ukasha'apauz
kizi aokazi ii pa'an. Na'ii aona'o nii pa'an uipaiuzon, na'iki
aona'o pa'an koidimikinao koidapan wuru'u usha'apauz
kidaz. Na'iki aona'o nii pa'an mazinao nikan wuru'u
usha'apauziz.
34 Aizii na'iam an pidan taapan pasha'apauz, karikao-
nanu'o nii utaapan panyukunuu wuru di'iti'i, utaapa-kiziz
pasha'apauz.

Zaudina'o poitorui

35 "Zaudinpa'a naa pa'i pumashaapa, pukaiwadapa'a
naa pukamichan, na'iki tuudinpa'a naa putaapa puzadao.
Na'iki maodapa'a naa putaapa pulampan. Panaadon
masha'apakiika'o nii aimaakan sha'apa'akan.
36 Na'apa puzaudapatin, poitoruinao zaudapauzon
kawan panaobanaa kaawan, mazidainao aroapa-kizi iki.
Aizii ĩnaobanaa kaawan, udau-dauan paniinom, kadiman
ĩda'ata'akan paniinom u'ati.
37 Kaimana'o nii manawun wunao nyukunuu'u poitoru-
inaouz, ĩnaobanaa ikodan idi ĩdyaun pokodapa, na'iki za-
udinapa. Õkowaadan nii unao ati na'apam nii ĩnaobanaa
sha'apatinan. Uso'otan dauna'an pachaakitan, udyuudan
nii ĩsakanatan. Udauna'an umaokodan ni'i naa poitoruinao
wanyukunuu nii miisa* baara'a. Na'iki udyuudan ni'i naa
ĩaroopan.
38 Kaimana'o nii manawun poitoruinao nyukunuu,
panaobanaa ikodan idi ĩdyaun zaudinapa, na'iki pokodapa,
ukaawan pu'u tomun-zikon oo tomun-zikon dauna'an.
39 "Aizii pidan kadapu'o aitapan an mani na'apainim
koidimiki morotina'azon padapu, aona'o nii uwa'akan
padapu. Mazan una'ian nii uzaudapan oo uawunuutapan,
na'iki aona'o nii ukashaapan koidimiki shaazoan
papaniinomiz na'iki aona'o nii ukashaapan umorotan
padapu nazo iti.
40 Aizii unao, na'apa'a naa pa'i kapam umashaapa zaudi-
napa. Usha'apanum kau'an aona'o nii uaitapan na'apainim
nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Ukaawan nii umazaudi-
napakan pu'u."

Poitoruinao daua'o
(Matthew 24:45-51)

41 Sariapa Peter kian Jesus ati, "Wanaobanaa, kaiwuru'u
pukakuwaatinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an, soo wau-
nao ati'o kaiwuru'u? Oo ipai'o baokopa waunao na'iki pidan-
nao ati'o kapam?"

---

* **12:37** *miisa:* English ida'an, table.

42 Jesus kian u'ati, “Na'ia'oram poitorui zowaunaa kaina'a
mishi'o ukaudinauzon kaiman, izo'atiaaba'o, na'iki aita-
paaba'o kapam. Uruu'o nii naobanai zaamata kazowau-
tapa'o nii ipai aimaakan, na'iki pidannao wuru'u mashaa-
painao kidaz udapu ii. Taapa'o nii kaiman ba'oran poitoru-
inao na'iki taa'o nii ĩwanyukunuu nii kaiman na'iki patu-
maaka, wanyukunui maokodauzo-kao kawana'ati, na'apa
panaobanaa aitan kawana'ati u'ati.
43 Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa
kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudinan,
ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz
usha'apatan.
44 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii
uawunuutapan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz.
45 “Mazan aizii wuru'u poitoruiz, zaamata-kariwaiz
poitoruinao naobanaa nii, kian an panyukunuu ii, ‘Ei, kotua'a
naa õnaobanaa makon, atii di'i aonaa zii ukaawan.’ Uruu
dauna'an upataka'utan naa na'iki uba'izitapan naa wuru'u
ba'oran poitoruinaouz, daonaioranao na'iki zunnao. Aizii
uruu, umashaapan uaroapatinan naa, utuzapatinan naa,
na'iki upo'idipan naa karikaonan.
46 Mazan bauda'apa kamoo unaobanaa kaawan nii.
Ukaawa'akan nii masha'apakiaka, poitoruinao naobanaa
mazaudinapakan pu'u, aona'o nii uaitapan panaobanaa
kaawan. Uruu dono upataka'utan nii wuru'u poitoruinao
naobanaaz tuukia'o ida'an manawun. Na'apa'o nii
upataka'uta-kao pidannao dikintapainao kawan, aona'oraz
ĩmishida'azon.
47 “Aizii poitorui, wuru'u aitapa'oraz padamata ipai kanom
panaobanaa aiapanii, oo dyuudanii kida usha'apatan pa'ati.
Mazan upu'u aonaa usha'apatinan sakita, padyuuda-kao
kawana'ati. Uruu dikin ii uba'izii-kao nii tuukii.
48 Mazan aizii poitorui, aona'o uaitapan kanom
panaobanaa aiapanii sha'apata-kao pa'ati, mazan
upu'u kowas utiwaan pasha'apatan aimaakan, mazan
usha'apatanuzu pana'iti karikaonan. Aizii usha'apatan
idi aimaakan pana'iti, uba'izii-kao nii udikin ii masakauda'u.
Aizii na'apam udiri'in aimaakan taa-kao pidan sha'apatan
nii, na'apa'o nii kapam uaiapa-kao usha'apatan aimaakan,
utaa-kao kawana'ati u'ati. Aizii pidan wuru'u taa-kariwaiz
u'ati powa'a zii aimaakan usha'apatan nii, powa'a'o nii
zii kapam uaiapa-kao usha'apatan aimaakan, utaa-kao
kawana'ati u'ati.”

Jesus kaawan ubuutaaka-kida'anan pidannao
(Matthew 10:34-36)

49 Jesus kian, “Õwa'atin da'ati'i, õdyuuda-kao idi
õpu'ukada'anan tikazi imi'i baara an. Kadimana'ora'a naa
padamata õaipan õmaoda-kidanuz.
50 Na'iki kaina'a zii kapam kasha'ora'o baiaapa-kida'azoo-
kao õ'ati. Na'iki õapichauta-kida-kao nii ubaoko iti, pidan
apichauta-kida-kao kawan wunu baoko iti uchikaawunuu-
kao dono. Kasha'ora utaapan õnyukunuu, kadimana'ora'a naa
padamata õaipan usha'apata'aka-kao, uipai aka kizi'i naa.
51 Kanom uzauda-kidan õsha'apata'anan wuru'u õkaawanuz
da'ati'i? Õna'akan kaimana'o mashaapa-karu, pidannao
mashaapa kizi kaiman baokopa wuru amazada baara ana'a?
Õkowaadan nii unao ati kanom dau'ati'o wuru'u õwa'atinuz.
Õwa'atin da'ati'i imi'i baara ati, aonaa õbaokopata'anan mani
pidannao, mishi'oraiman õbuutaaka-kida'anan pa'an pidan-
nao pairibannao kida ai.
52 Uruu idi pidannao buutaakapan ni'i naa pairibannao
kida ai. Panaadon kaina'a baka'iauda'u pidannao
mashaapainao baokopa paudainao tuma bauda'apa'o
kabaun ida'a. Panaadon idikinauda'u'o nii pidannao
ĩnao bii iki zaamatan õgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii
wuru'u dya'utamainaouz to'oran ni'i naa ĩ'ati. Panaadon
dya'utama'o nii ĩzaamatan õgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii
wuru'u idikinauda'uinaouz to'oran nii ĩ'ati.
53 Na'iki daruinao to'ora-kizaitapan nii paudainao daon-
aioranao, õgaru dikin ii, panaadon ĩdainao kida'o nii to'ora-
kizaitapa padarunao õgaru dikin ii. Na'iki daroinao to'ora-
kizaitapan nii paudainao zunnao õgaru dikin ii. Panaadon
ĩdainao zunnaou'o nii to'ora-kizaitapa padaronao. Na'iki
zunnao to'ora-kizaitapan nii padinizonao õgaru dikin ii,
panaadon ĩdinizonaou'o nii to'ora-kizaitapa paimauzonao,
õgaru dikin ii.”

Jesus kakinaowan pidannao, abatapainao ukuwaa (Matthew 16:2-3)

54 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao abatapainao ati,
“Aizii na'apainim utukapan isha'iz marutadinan wakadapu
iki, sariapa ukian. ‘Akaa wa'ati wunu.’ Atii kaawa mishi
wunu.
55 Aizii na'apainim utukapan an awaru wa'atin udaba ik-
inapa. Uruu idi ukian nii, ‘Akaa wiicha'o nii amazada aizii.’
Atii wiicha mishi amazada na'apain.
56 Unao taapinpainao kaimana'o kaikini'i! Uaitapa
ukowaadan aimaakan sha'apa'azon. Aizii utukapan ida'an
isha'iz marutan uaitapa wunu wa'atin. Na'iki awaru
ida'an, uaitapa amazada wiichan nii. Mazan kanom ni'o

mooko aonaa uaitapan ukowaadan, kanom ni'o wuru'u
õsha'apaapanuz aimaakan kida kai, da'ana'a imi'i baara an?”

Pidan saabaa-kidan pakasharutaakapan
(Matthew 5:25-26)

57 Jesus kian koshan, “Kandii nii mooko aonaa uaitapan
uaipan ati, na'apam aimaakan sha'apata-kao kaiman na'iki
sakitapa?
58 Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii
una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan
ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan punyukunuu
utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii
uawautan pugaru kootowapa-kidauzo pidan kanaapu iti.
Udauna'an kootowapa-kidauzo pidan taan ni'i naa pugaru
police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai iti.
59 Õkian pu'ati, puna'ian nii, atii pukawinipinaatan ipai
daunuuda'u aiapa-kariwai pukodita-kinaa nii.”

13

Pidannao zowii-kao

1 Uruu dono pidannao kaawan Jesus ida'ati, na'iki
ĩkowaadan u'ati, na'apam Pilate zowii-kidauzon Galilee Baara
ikiinao pidannao Tominkaru Dapu ii, ĩkawaodapan pu'u pa'uza
Tominkaru ati.
2 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Kaiwuru'u ukakuwaapanuz õ'ati
kaikapa'a, utiwaan ukowaadan õ'ati ĩmawakan kaikapa'a,
pa'oian idi'o manawun tuukii, ba'oran Galilee Baara sannao
ai?
3 Aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai, wuru'u
ĩmawakanuz kaikapa'a. Aizii unao, umatanawatinkan an
u'oian ai, umawakan nii kapam.
4 Aizii mani mooko taonawu'u, 18 pidannao
mawakainaouz, dokoa'o kabaun dikian idi ĩdyaun Siloam
ii, Jerusalem ia'oraz. Ĩ'oian idi'o manawun tuukii puaitapan
ipai ba'oran Jerusalem sannao ai?
5 Õgaru, õkian aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao
ai wuru'u kabaun zowianuz ĩdyaun. Aizii unao,
umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam,”
Jesus kian ĩ'ati.

Paoribai makaaka'azoo-ka'o daua'o

6 Jesus kowaadan di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o
wuru'u kuwaiz: “Kaina'a pidan paowa'o dizoo-karu uuda
pazakapun ii. Fig kia'o udakota-kao. Atii ba'oran dono
zii kapaoriba'o makon na'iti, utukapa'anan naa papaoriba
kaakan, mazan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka.

Ba'oran dono umakon koshan. Atii na'apa umako'anpan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka.

7 Uruu idi ukian papaoriba taapiki ati. ‘Aizii idikinauda'u'u naa wunu õawunuuta'anpan õpaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa zii õikodauzon u'aka. Ukau'an, aizii pubarota'a naa pa'i ukadunaa. Aonaa kanom ni'i naa utaapa-kao, madiwau-tapaka'a naa manawun uzaamatapan zakapu baara.’

8 Mazan paoribai taapiki kian. ‘Marina'a zii shoman una'an bauda'apa'a naa wunu. Õsaabaan niiz kaiman, na'iki õkichadan nii uoroda an õkaboota kizi nii tapi'iza diki, uziwu-kinaa nii, panaadon uruu dauna'an kaaka'o niiz.

9 Aizii ukaakan an ba'oran wunu kaimana'o nii una'an. Mazan aizii, umakaakakan an uruu turua'a naa pa'an ubarota'aka-kao,’ ukian.”

Jesus saabaanii zun daua'o

10 Bauda'apa kamoo Jesus kakuwaapatinan Jewnao ati, synagogue ii, Sookapa-karu Kamoon dono.

11 Uruu dono na'ia'o zun, oia'o doronai zaamatapanii. 18 wunu odawu'u koraudinpan, aonaa na'apam kowas osakita-padinan.

12 Aizii Jesus tukapan oroo, sariapa ukian o'ati, “Õdadakoo, aizii õso'otan purinaa pu'ai.”

13 Udauna'an upishata'akan naa oroo, sariapa kowas odawu'u sakitapadina'akan. Tuukii okonaukii-kidan Tominkaru.

14 Uruu idi tuukii kazowautapa'o synagogue to'oran, patukapan idi Jesus kakudan wuru'u zunaz Sookapa-karu Kamoon dono. Udauna'an wuru'u kazowautapa'o choochiapa-karu kian ipai pidannao ati, “Kaina'a 6 kamoo taa-kao, pidan kaudin-kinaa nii. Ukau'an uwa'ati uruu dono uaipan an ukakuda-kao urinaa ai. Mazan Sookapa-karu Kamoon dono aonaa turuu uwa'atin,” ukian.

15 Sariapa Jesus dako'atin uparadan, na'iki ukian ĩ'ati, “Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i! Aonaa mooko ubuzuutauzon na'iki uawautauzon ubooin, oo ukawaron wunu di'iti, ĩtuza'azon an wunu Sookapa-karu Kamoon dono?

16 Aizii mani mooko aoro'o Abraham takaan-daunuzo, Sa-tan watudapaniaz 18 wunu? Aonaa mooko kapam turuu obuzuuta-kao Sookapa-karu Kamoon dono?”

17 Tuukii pidannao dakoopainao Jesus ba'azoinpan, paa-batan idi uparadan na'apa. Aizii ba'orainao tuukii pa'an ĩkonaukii-kidan patukapan ipai wuru'u Jesus sha'apatanuz kaiman kida'o manawun aimaakan.

Jesus kowaadan dya'utam kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Jesus kian pidannao ati, “Kanom kawan dii Tominkaru naobanai-tinan, na'apa dii pa'i õkowaadanuz?”
19 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Aizii pidan paowan duusodi'o mustard uuda pazakapun ii. Udauna'an usoda'akan naa udaru na'apa zakapu ii aka'o paoribai kida doko'an kawan, atii kotu'uznao wa'atin ĩtoma'anan naa pashimaka nii uwaoda kadu'an kida.”
20 Udauna'an ukian koshan ĩ'ati, “Kanom kawan dii õkainaabatan Tominkaru naobanai-tinan. Na'apa dii pa'i õkowaadanuz?”
21 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Na'apa zun tomauzon kawanu'o bread. Ozaamatan masakauda'u poroom basii zo'ati, udauna'an omuudan masakauda'u yeast upooda-kinaa nii, masakauda'u dauna'an upooda'akan naa udaru.”

Mazowa'o paniinom daua'o
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, utominapa-kidaanan pidannao wuru'u udaru kida'o na'iki duusodi kida'o wiizainao kawana'ati.
23 Bauda'apa pidan na'ii pishaan Jesus, “Naobanai, na'apauda'um sodi'o nii karikaonan pidannao kazannaatinan papataka'uta-kao ai pa'oian dikin ii?” ukian.
Sariapa Jesus kian ipai abatapainao ati.
24 “Ma'ozaka'a naa pa'i utiwain, umorota kizi wuru ida'ana'a mazowa'oraz paniinom. Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao tiwaan pamorotan na'an, mazan aona'o nii ĩturuan ĩmorotan.
25 Usha'apanum kau'an ukaawan nii na'iti, kadapu'o tarata'akan pu'a'a naa papaniinomiz. Uruu idi una'ian ni'i naa ukadishitapan paniba ii, udau-daupan naa pani-inom, na'iki ukian nii, ‘Naobanai, puda'ata paniinom wa'ati.’ Mazan naobanai kian nii u'ati. ‘Aonaa õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin.’
26 Uruu idi unao kian nii u'ati. ‘Waaroopauzonii na'iki watuzauzonii sha'atii putuma. Na'ii aka sha'atii pukakuwaa-patinauzon wawiizi ii aka.’
27 Mazan ukian nii koshan unao ati. ‘Õkii sha'atii u'ati, aonaa õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin. Ukau'an umako õ'ai di'iki'i, ipai unao sha'apaapauzonao oia'o.’
28 Tuukia'o nii udopian, uzaadan nii tuukii na'iki uku-zowan nii uudako, utukapan an Abraham, Isaac, Jacob, na'iki

ipai kotua'o Tominkaru prophetinnao, mashaapan kaiman
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, uwa'aka-kao pu'a'a naa
paniba ii.
29 Uruu dono iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao wa'atin
waoko iki, wakadapu iki, na'iki wadabaazi iki kanaapu kida.
Na'iki ĩsakanatan nii konaukia'o aroapa-karu ida'ati, wuru'u
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ia'oraz.
30 Uruu dono, pidannao aona'o ĩtaapa-kao umanawunu'o
nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao. Na'iki
pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii
ĩtaapa-kao umanawunu'o nii pa'an," Jesus kian ĩ'ati.

Jesus kasha'ora-kidan
Jerusalem sannao
(Matthew 23:37-39)

31 Na'apain Jesus kakuwaapatinan dono, pabi'i kida Phar-
iseenao wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pumako pa'i
di'iki'i wawiizi iki. Pumako ba'oran wiizai iti, usha'apanum
kau'an naobanai Herod dakotan pazowii-kidan pugaru."
32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Umako Herod di'iti, taapina'oraz
aitapa'o nii. Ukowaada u'ati õkian, õso'oopan nii oia'o doron-
ainao pidannao di'iki, na'iki õkakudan nii pidannao kida pari-
naa ai. Õkaudinan nii aizii, waikana'an, na'iki idikinauda'utan
kamoo ida'a, uruu õka'iita'akan naa õkaudin-kizi. Kii pa'i
ukowaada u'ati õparadan.
33 Upu'a'o nii mazan õdobatapaanan aizii, waikana'an, na'iki
ba'oran kamoo. Aonaa turuu Tominkaru prophetin zowii-
kao na'iam karikaonan, mazan uzowii-kao nii soo Jerusalem
ii."
34 Aizii di'i kaikapa Jesus paradan wiizai Jerusalem ati'i.
Ukian, "Jerusalem, Jerusalem, pugaru di'ikiinao pidannao
zowiipauzonii Tominkaru prophetinnao. Na'iki ĩnao
zowiauzonii paboori idi pidannao dyuuda-kariwainaouz
kakuwaapa'anan ĩ'ati. Tuukia'o padamata õaipauzon
õdokobatan ipai baokopa pidannao, wuru'u mashaapainaouz
pu'ida'a, na'apa kuruku kasaba'ukan kawan paudainao
pakutuba waranu'u. Mazan aonaa ĩkashaapina'azon õ'ati.
35 Uruu idi Tominkaru muudan naa ĩdyaun na'iki aona'o ni'i
naa powa'a unyukunuupan wuru'u kabaun ĩtoriinapa kiziz.
Na'iki õkowaadan nii aimaakan mishi'o, aona'o nii powa'a
ĩtukapan õgaru, atii diina'iti'i, ĩkian dono'o nii zii õdau'an, 'Marii
Tominkaru kaimanan, wuru ati'i Naobanaiz, kaawa'oraz
uaipan kawana'ati.' "

14

Jesus kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono

1 Bauda'apa kamoo Jesus makon uaroopa'anan Pharisee dapu iti, uruu kazowautapa'o pamin-Phariseennao.
Aizii wuru'u uaroopa'ananuz Sookapa-karu Kamoon dono'o.
Uruu idi na'ia'a naa pidannao di'itapan Jesus kaimanaiman,
ĩtukapa'azon usha'apatan aimaakan.
2 Upu'a'a naa pidan poodapa'o utaba'u, na'iki uanoba
wa'atin Jesus ida'ati.
3 Sariapa Jesus kian wunao ati'i, tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao ati. Ukian ĩ'ati, "Na'apa
dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati dyuudan sha'apatin-
karu? Ukashaapa wakakudan karina'o pidan Sookapa-karu
Kamoon dono, oo aonaa?"
4 Mazan aonaa bauda'apa pidan dako'atin Jesus paradan.
Udauna'an upishata'akan naa wuru'u pidanaz, sariapa
ukakuda'akan. Udauna'an udyuudan naa umakon.
5 Uruu dauna'an ukian naa koshan pidannao ati, "Aizii
mani di'i unao dani, oo utapi'izan waotan an munapo'o
mowa'un shaawata, aonaa mani uso'otanuzu Sookapa-karu
Kamoon dono?"
6 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam padako'atin Jesus paradan.

Pidan morowautapa'o na'iki kadapu'o daua'o

7 Jesus tukapan pabi'i kida pidannao tuukii ĩaipan
pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a. Uruu idi
uparadan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, kaikapa'o
wuru'u ukianuz ĩ'ati:
8 "Na'apainim udapada-kao dono aroopa'o nii mazidainao
di'iti, mana'a usakanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a.
Panaadon kaina'a kadapu'o dapadan umanawun kidainao
pidannao powa'a'o zii u'ai.
9 Udauna'an kadapu'o, wuru'u dapada'oraz unao wa'atin
nii u'ida'ati na'iki ukian nii u'ati, 'Marii pa'an arawu
sakanatan da'a'a,' ukian nii. Uruu idi usakanatan ni'i naa
na'iam karikaonan. Uruu ida'an uba'azootin-kida-kao.
10 Ukau'an na'apainim udapada-kao dono, mana'a us-
akanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a, mishi'oraiman
usakanata pana'itinapu. Aizii kadapu'o wuru'u dapada'oraz
unao, utukapan idi usakanatapan na'ii, ukian nii u'ati. 'Da'ati
pa'an puwa'ati'i õpaonaru, pusakanata kizi umanawunu'o
tabai ida'a.' Uruu idi ipai'o nii pidannao tukapan putaapa-
kao umanawunu'o nii.
11 Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan
pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-
kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan
waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa kamoo Tominkaru
zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao."

12 Udauna'an Jesus kian aroapa-kida'o ati paugaru,
"Na'apainim putoman an aroapa-karu, aonaa puda-
pada'ana'a pupaonarunao, na'iki pu'inawuzunao, oo
puiribannao, na'iki kapuraatan kidainao pidannao wuru'u
pudapu dazaba an kidainaouz. Usha'apanum kau'an ĩnao
na'apa'o nii kapam ĩaroapa-kidan pugaru, uruu na'apa'o
ida'an ĩkawinipinaatan wuru'u paaroopauzonuz pu'ida'a.
13 Mazan na'apainim putoman an aroapa-karu, pudapada
mapuraataniinao, u'achoonnao,* na'iki machi'ika-kainao,
na'iki ushaawunnao.
14 Una'apan dono, konaukia'o nii pugaru. Usha'apanum
kau'an aona'o nii kowas ĩka'iitan pakawadauntan wuru'u
paaroapa-kida-kaoaz. Mazan Tominkaru kawinipinaatan nii
pa'an pugaru diina'iti'i, ukadishita-kidan dono mawakainao
pidannao, wuru'u izo'atiinao kidaz uparadan."

Jesus kakuwaapan tuubaru'o aroapa-karu dau'u
(Matthew 22:1-10)

15 Aizii bauda'apa pidan Jesus min-aroapatinan, uabatan
idi wuru'u Jesus paradanuz kaikapa'a, sariapa ukian Jesus
ati, "Konaukia'o nii zii manawun pidannao, ĩaroapa-kida-kao
dono Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii."
16 Mazan Jesus kian u'ati, "Baukapaiman pidan toman
udaru'o aroapa-karu, udapada iriba pidannao.
17 Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, udyuudan naa
papoitoru dapadankan dapada-kariwainao pidannao, marii
kizi'i naa ipai ĩwa'atin, ĩaroapanaka kizi'i naa.
18 Mazan ipai dapada-kariwainao pidannao, kaina'a
ĩparadan kida.
"Kiwiini'o kian poitorui ati, 'Akarachii, aonaa õturuudinan.
Kaina'a pa'i õtorian zakapu, ukau'an õmako'ozon na'iti wuru'u
õawunuutanka'azoonuz. Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-
karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.'
19 "Ba'oran kian u'ati, 'Akarachii, aonaa õturuudinan.
Kaina'a pa'i õtorian 10 boinao, kaudinainao nii zakapu
ii. Ukau'an õmakon wuru'u õtiwaa'anan naa ĩkaudinaaban.
Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada
kizi na'apa punaobanaa ati.'
20 "Ba'oran kian, 'Akarachii, aonaa õturuudinan. Diiki'i zii
pa'i õmazida'akanu'u. Uruu idi aonaa õturuudinan õmakon
aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.'
21 "Udauna'an poitorui kiwa'akan naa, na'iki ukowaada
ipai panaobanaa ati wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi
tuukii unaobanaa to'oran. Udauna'an ukian papoitoru ati.

---

* **14:13** *u'achoonnao:* pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

‘Kadiman, aizii õaiapa pumakon ipai kazoo kida'o dunapo
kawana'ati na'iki mazoo kida'o dunapo kawana'ati wuru'u
donoi an kida'oraz. Punanaka kizi da'ati wuru'u mapu-
raataniinao kida pidannao, machi'ika-kainao, ushaawun-
nao, na'iki tokooza'uupainao kida.’
22 “Uruu idi poitorui makon padyuuda-kao kawana'ati.
Udauna'an ukaawan naa, na'iki ukian panaobanaa ati.
‘Kaina'a'a naa õkaawa-kidan pidannao puparadan kawana'ati,
mazan kaina'a zii tabai mawazoo kida'o.’
23 “Uruu idi naobanai kian papoitoru ati. ‘Aizii pumako
na'iki pukora'uu donoi tokon ii aka, na'iki donoi dawun ii aka
puna'aka kizi pidannao da'ati'i wuru'u mashaapainao kidaz
na'ii'aka. Marii ĩkawazootan õdapu paida.’
24 “Pidannao kaawan dauna'an, naobanai kian. ‘Aizii
õkian nii unao ati, aona'o nii bauda'apa pidan, wuru'u
dapada-kariwainaouz padamata mawa'ati'izoo-kainaouz, ti-
waan õwanyukunuu idionaa, aonaa masakauda'u,’ ukian ĩ'ati.”

Di'itinapa-karu kiwiin kaudin-karu ua'ii Jesus ati
(Matthew 5:13; 10:37-38; Mark 9:50)

25 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao makon kasaba'u-
kasaba'uan Jesus dawu'ati. Pamakopa-kizi an, Jesus
mashaadinaanan, na'iki ukian ĩ'ati.
26 “Na'ia'oram pidan tominpa'o na'iki aipina'o
õpoitoru nii, mazan tuukia'o manawun umarainpan
pairibannao, padaro, paudaiaro, paudainao, pa'inawuzunao
na'iki padadakoonao pamarainpan ai õgaru, na'iki
tuukia'o umarainpan pamashaapan kaiman oo tuukia'o
ukarodinpan, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan
õtuma.
27 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,†
aonaa turuu uda'anan na'iki ukaudinan õtuma. Aizii
na'ia'oram pidan aona'o uaipan pazowii-kao õgaru dikin
ii, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan õtuma.
28 “Na'ia'oram bauda'apa pidan unao bii'i kaida'a'a, toma'o
udaru'o kabaun, pamadi'itapakan pu'u na'apauda'um nii
puraata pakaiwaan patoma-kinaa nii na'iki paipai-kinaa nii
wuru'u padapuz?
29 Mazan pamadi'itinapakan pu'u, upu'u zii utoman
kabaun wiizi nii, na'iki usakita'akan naa kabaun toronnaa
kida nii. Mazan aona'a naa uka'iitan paipaian wuru'u
kabaun patoma'azooniaz. Aizii ipai pidannao dobaapainao
kida na'an, pakawan zii ĩtukapan utoron kida sakitinpan.
Uruu idi ĩbanikiitan niizu, na'iki ĩshaazootinan nii wuru dau'a'a
pidan toma'azo'oraz padamata kabaun.

---

† **14:27** *una'aka'azon pacrossannaa:* ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

30 Na'iki ĩkian nii udau'an. ‘Akaa, kotua'a naa arawu sakitan
padapu toronna'a, atii di'i aonaa zii usha'apatauanuz, aonaa
na'apainim nii uipaianuz’ ĩkian nii udau'an.
31 “Aizii mani, king dakotan an pamizaataakapan, na'iki
kaina'a 10,000 usoldyaannao. Umizaataakapa'azon ba'oran
king tuma. Aizii wuru'u ba'oran king ida'a 20,000 sol-
dyaanao, powa'a'o zii manawun ĩiriban usoldyaannao ai.
Aona'o nii mani mooko usakanatan na'iki udi'itinpan ki-
wiin pamizaataakapan ua'ii, utukapa kizi paturuan na'iki
paka'iitan pamizaataakapan ba'oran king tuma, dobata'o zii
usoldyaannao pa'ai?
32 Aizii uaitapan an pamaturuukan utuma, sariaapa'o
nii udyuuda-kidan paparadan ba'oran king di'iti
umunapon pu'u zii, ukowaada-kidan u'ati aona'a naa
umizaataakapa'azon, mazan ĩkaimanaaka kizi'i naa powaa
iti.”
33 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “Na'apa kapam
pidan kaudina'azon an õ'ati. Marii udi'itinpan kiwiin.
Aizii uwa'aka'azon an mishi wuru'u pamarainapanii kidaz,
pairibannao na'iki ipai aimaakan kida. Na'apa'o pidan turuu
pa'an ukaudinan õ'ati.
34 “Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a
naa, aonaa na'apam ukuzubaa-kao powaa iti.
35 Uruu idi aonaa powa'a ukaimanan, atii paoribai di'iti,
aonaa ukaimanan. Uruu idi ukaboota'aka-kao ni'i naa.
Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

15

Waziwadina'o kaznizo daua'o
(Matthew 18:12-14)

1 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao zaamaapauzonao
tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao kaawan
ĩabata'anan Jesus kuwaa.
2 Uruu idi Phariseenao, na'iki kaina'a ba'orainao
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnao kadakoinpan
pa'atiaaka kida Jesus dau'u. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz:
“Arawu naubaa zii pidannao kaawan pa'ida'ati'i, wuru'u
aitapa-kariwainao kidaz ĩsha'apaapan dikauda kida'o
aimaakan, atii uaroapa zii ĩtuma,” ĩkian.
3 Sariapa Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai ida'an ĩ'ati.
Kaikapa'o wuru'u ukianuz.
4 “Dii mani unao aroapatin-kidan an 100 u'uza kaznizonao
baara ii aka, aizii mani bauda'apa kaznizo waziwadinan
pairibannao ai. Na'apa dii mani pusha'apatinan? Aonaa
mani puwa'aka'akan na'ii ipai daunuuda'u wuru'u
iribainaouz kaznizonao, pudawata'anan idi wuru'u

bauda'apa'oraz kaznizo waziwadinan? Mishi pudawatinan
nii udau'u di'ii'aka'a atii puikodanuzu.
5 Aizii puikodan idi wuru'u waziwadina'oraz kaznizo,
tuukii pukonaukii-kidanuz na'iki sariapa pudokobatanuz.
6 Udauna'an pudokobatan naaz atii pudapu iti. Aizii
pukaawan sariapa pudapada-kidan pupaonarunao, na'iki
pudapu dazaba an kidainao pidannao, na'iki pukian ĩ'ati.
'Tuukii manawun õkonaukian aizii, usha'apanum kau'an
õikodan idi õ'uza waziwadina'o pairibannao ai. Ukau'an
õaipan aizii wakonaukian baokopa.'
7 "Aizii õkowaada'azon aimaakan unao ati. Tuukia'o
nii manawun konaukii-karu aokazi ii, bauda'apa'o pidan
tanawatinan an pa'oian ai. Wunao konaukii-kida-kao aia'a,
iribainaouz pidannao, aona'oraz naa ĩ'itiiman kanom ai
patanawatinan powa'a."

Zuna waziwada'o papuraatan

8 Jesus kian koshan, "Aizii mani zun tiwa'o padiri'idan
papuraatan sodi kida. Kaina'a'a naa okasaba'ukan 10 wizi'i
kida'o puraata.* Bauda'apa kamoo odobaa-kidan na'iki
owaziwadan bauda'apa papuraatan. Na'apam nii puaitapan
osha'apatinan? Sariaapa'o nii osuuan palampan odorotan
wuru'u puraataz, udauna'an oparauan nii ipai padapu na-
zoo, odorotan papuraatan kaimanaiman ipai kabaun nazo
an, atii oikodanuzu.
9 Aizii oikodan dauna'anazu, sariapa odapadan baokopa
papaonarunao, na'iki pidannao wuru'u padapu dazaba an
kida'oraz ĩmashaapan. Uruu idi okian ĩ'ati. 'Tuukii manawun
õkonaukian aizii, õikodan idi õwaziwada nii õpuraatan. Õaiapa
baokopa ukonaukian õtuma aizii.' "
10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii õkowaadan nii u'ati
aimaakan. Na'apa'o nii kapam Tominkaru angelinnao
konaukian tuukii aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan
an pa'oian ai."

Pidan konaukii-kidan paudani kaawan powaa ati

11 Udauna'an powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a
pidan dya'utama'o udainao daonaioranao.
12 Aizii dawu'ichan kian padaru ati. 'Paapaa, kai'i naa
õaipan putaan õ'ati aimaakan kida, na'iki pusha'apauz kida,
wuru'u õzaamatan ni'oraz kida pumawakan dauna'an.' Uruu
idi ĩdaru buutan naa ĩkawana'ati ipai wuru'u pazaamatapanii
kidaz amazada, na'iki uzainao, na'iki ipai ba'oran aimaakan
kida, ubuutan naaz ĩkawana'ati.

---

* **15:8** *10 wizi'i kida'o puraata:* Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

13 Aonaa zii na'apauda'um kamoo dobatan, uru'u naa
udani wuru'u udawu'ichanuz sellia'akan naa ipai amazada,
na'iki ba'oran aimaakan kida, wuru'u buuta-kariwaiz pa'ati.
Uruu dauna'an, umakon naa munapo, munapo ba'oran wi-
izai iti. Una'aka ipai daunuuda'u papuraatan wuru'u taa-
kariwai kidaz usha'apauz winipinaa nii. Na'ii aka'a naa
umashaapan, ukaiwaan naa na'iki ukabootan naa papu-
raatan madoronaa-daun.
14 Aizii uipaian dauna'an kaiman-daun papuraatan, uru'u
naa zamazi kaawan tuukii, uruu wiizai di'ii'aka. Aizii uruu
udopian naa, aona'a naa uikodan pawanyukunuu nii.
15 Uruu idi umakon pidan na'ii san di'iti, na'iki upishaan
naa pakaudin-kizi nii u'ati. Uruu idi pidan zaamatan naa
uruu taapa'o nii pa'uza kooshinao.
16 Na'ia'a naa ukaudinan, na'iki una'azootapan naa
kooshinao wanyukunuu idionaa kida. Kia'azoo uaipan
panikan abaapa wuru'u kooshinao wanyukunuu idionaa
kidaz. Mazan aonaa kanom taan uwanyukunuu nii.

17 "Bauda'apa kamoo udi'itinpan, uruu idi ukian paaipan
ati, 'Na'apauda'um kaina'a õdaru poitorunao? Ĩnao karikao-
nan pa'an ĩwanyukunuu taa-kao, na'iki ĩaroopan nii abaapa, atii
kaina'a'o nii zii ĩwanyukunuu wa'akun kida. Aizii kaina'a õgaru
da'ana'a õpataka'utinan atii na'apa'o nii õmawakan õzamazin
idi.
18 Õkiwan ni'i naa mooko powaa iti õdaru di'iti, na'iki
õkian nii u'ati, "Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o aimaakan
Tominkaru ati, na'iki pugaru ati.
19 Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii,
mazan aizii putaapa'a naa õgaru, na'apa putaapauzon kawan
pupoitorunao." Õkian nii õdaru ati,' ukian.
20 Uruu idi ukadishitan, mazan umako'okan naa. Na'iki'i
naa umakon atii umaonapatan. Munapo zii udaru tuka-
pan uwa'atin dunapota. Tuukii ukamunan-kidanuzu. Uruu
idi sariapa umakon u'idi'iti, kadimana'o ida'an. Ukaawan
paudani di'iti, sariapa udokobatanuzu na'iki ukissitanuzu
pakaozoo ati.
21 Aizii udani kian u'ati. 'Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o
aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. Aonaa turuu
powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii.'
22 Mazan sariapa udaru dapadan papoitorunao na'iki
ukian ĩ'ati. 'Kadiman, una'aka umanawunu'o kamicha ukai-
wadan nii, na'iki una'aka ka'usabai u'ati, na'iki una'aka ka-
pam dazkidii ukaiwadan nii.
23 Udauna'an umako pa'i uzowiinaka kizi kakiwini'o
tapi'iza, waaroapa kizi aizii, na'iki wakonaukii kizi baokopa.

24 Usha'apanum kau'an, di'oraz õdani mainaabatina'ora'a
naa, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu
pozawata'o wa'ai, mazan masha'apakiaka ukaawan na'iki
uikodin waunao powaa ati.' Aizii poitoruinao sha'apatan
dauna'an ipai aimaakan, uru'u naa ĩaroopan.
25 "Aizii ba'oran udani, wuru'u tunarunaouz, mako'o za-
kapu iti uruu na'apain. Udauna'an upadantan naa, aizii
umaonapatan pu'a'a naa padapu ati, uabata shamoro aran,
na'iki pidannao konaupan.
26 Uruu idi udapadan bauda'apa poitorui na'iki upishaan
uruu. 'Kanom kaiwuru'u kainao sha'apaapaniazu'u?' ukian
u'ati.
27 Poitorui kian u'ati. 'Kaina'a pu'inawuzu kaawan powaa
ati. Uruu idi pudaru zowii-kidan tapi'iza ukakiwinidapaniaz
aroapa-kinai nii. Usha'apanum kau'an ukonaukii-kidan idi
ukaawan kaiman powaa ati, aonaa kanom sha'apan u'ati.'
28 Mazan tuukii uto'oran, uruu idi aonaa umorotan kabaun
nazo iti. Sariapa udaru makon u'idi'iti, na'iki tuukii uaipan
pamorota-kidanuz kabaun nazo iti.
29 Mazan sariapa udani dako'atiautapa'akan uparadan.
Ukian padaru ati. 'Kotua'iki'i naa õkaudinan pu'ati, na'apa
poitorui kawan, na'iki aonaa na'apainim zii õdikintapauzon
puparadan, oo õmasha'apatakan pudyuudanii õsha'apatan.
Mazan upu'u zii aonaa zoobaba puzowiauzon boogi† õ'ati,
õkonaunamadin-kinaa nii õpaonarunao tuma.
30 Mazan aizii dii pudani kaawan, mainaabata'o kaiman-
daun aimaakan wuru'u putaanii kidaz u'ati. Ukabootan
puraata soo madoronaa-ziiwanao zunnao‡ dau'ati. Mazan
aizii di'i ukaawan idi, puzowii-kidan kakiwini'o tapi'iza.'
31 " 'Õdani,' udaru kian u'ati. 'Mishi pugaru karikaonan
puna'an õtuma, ukau'an ipai daunuuda'u wuru'u aimaakan
õtaapanii kidaz, pu'idiwau pa'idiwaru wuru'u.
32 Mazan aonaa turuu wamakonaukii-kidakan
wuru'u pu'inawuzu kaawanuz. Usha'apanum kau'an
mainaabatina'o uruu, mazan di'i uaidinan aizii kakupa,
na'iki uruu pozawata'o, mazan masha'apakiaka ukaawan
powaa ati wa'ida'ati.' "

16

Poitorui aitapa'o pasha'apatinan diina'iti'o tannaa nii

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kaina'a
bauda'apa pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a upoitoru
awunuutapa'o ipai utaapanii kida aimaakan, na'iki uruu

† **15:29** *boogi:* English ida'an, goat. ‡ **15:30** *madoronaa-ziiwanao zunnao:* ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

ati'o nii aimaakan kida kawinipinaata-kao. Bauda'apa kamoo, naobanai abatan papoitoru kaiwaapan, puraata mainaaba-daun.

2 Uruu idi udapada-kidanuzu na'iki ukian u'ati. ‘Mishii, na'apa'oram kuwai kaiwuru'u õabataniaz pudau'an. Na'apa dii pusha'apaapan õpuraatan? Aizii õaiapa õtukapan kaiman-daun pusaadanii kida aimaakan pukaaritan ida'a. Na'iki ipai õaipan pusaadan na'apauda'um kaina'a aimaakan kida, na'iki õpuraatan. Õaiapa õtukapan ipai aimaakan patumaaka. Usha'apanum kau'an uruu dauna'an, aonaa powa'a õaipan pukaudinan õ'ati oo aona'o ni'i naa powa'a pukazowautapan aimaakan wuru'u õtaapanii kidaz.’

3 “Uruu idi poitorui di'itinpan, na'iki ukian paaipan ati. ‘Akarachii, aizii õnaobanaa muuda-kida'azon õgaru õkaudin-kizi ai. Na'apa dii pa'i õsha'apatinan? Asaki'i. Aonaa pa'i õturuan õkaudinan dadara'o kaudin-kizai dau'u, aonaa õka'iitan õkichadan imi'i. Na'iki õgaru naobanai-tinpauzo, aonaa õka'iitan õpishautan aimaakan pidannao ai, kakiba'azonna'o ni'i naa õna'apainpan an.’

4 Uruu idi udi'itinpan tuukii. Udauna'an ukian, ‘Aizii õaitapa na'apam nii õsha'apatinan. Õkapaonarutinan nii kai, aizii pa'i õnaobanaa kabootan dono'o naa õgaru õkaudin-kizi ai, kaina'a'o nii õpaonarunao, kamunanu'o nii õ'ati, na'iki morota-kida'o nii õgaru padapu iti,’ ukian.

5 “Udauna'an udapadan naa bauda'apa kida pidannao wuru'u mawinipinaatapainao kidaz unaobanaa, na'iki up-ishaan naa ĩdyaun. Kiwiini'o pidan ati ukian. ‘Na'apauda'um dii pumawinipinaatapan õnaobanaa?’

6 ‘100 moto kiwinii õmawinipinaatapan u'ai,’ ukian u'ati. Uruu idi uso'otan uadowanchin kaaritannaa. Na'iki ukian u'ati. ‘Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaat-apaniaz. Mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 50 karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a, naobanai tukapan nii.’

7 “Udauna'an upishaan naa ba'oran. ‘Pugaru mani, na'apauda'um pumawinipinaatapan õnaobanaa?’ Ukian, ‘Õgaru, 100 saako poroom, õmawinipinaatapan u'ai.’ Uruu idi uso'otan koshan uadowanchin kaaritannaa na'iki ukian. ‘Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz, mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 80 saako karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a kaarita ida'a, naobanai tukapan nii.’

8 “Uruu idi naobanai kian dikauda'o papoitoru dau'an. ‘Uaitapa mishi na'apam padi'itinpan na'iki uaitapa na'apam

pakaiwainan diina'iti'o tannaa nii.' " Jesus kian koshan, "Pidannao di'itinpauzonao soo pakapuraatanun dau'u, ĩaitapa pa'an na'apam pakaiwainan, ĩaitapa na'apam pasha'apatan aimaakan pairibannao ati pakaimandin-kinaa nii. Ĩaitapa pa'an na'apam pasha'apatan aimaakan, wunao aia'a pidannao mashaapainaouz Tominkaru ati."

9 Powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, "Marii kizi'i naa unao aitapan aizii na'apam ukaiwaan wuru'u uikodanii kidaz aimaakan. Uaitapa kizi na'apam ukaimandinan, na'iki ukapaonarutin utaapanii kida aimaakan ida'an. Na'iki diina'iti'i aonaan dono'o naa aimaakan kida na'iki puraata kaiwaakao, mazan kaina'a'o nii pa'an kamunanu'o nii pu'ati na'iki morota-kida'o nii pugaru karikaonanu'o mashaapa-kizai iti.

10 "Na'ia'oram pidan kaimana'o utaapan masakauda'u'o aimaakan taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam kaimana'o nii utaapan diri'i'o aimaakan taapa-kida-kao an pa'ati. Mazan aizii pidan aona'oraz utaapan kaiman aimaakan wuru'u masakauda'u'oraz taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam aona'o nii utaapan kaiman udaru'o aimaakan, wuru'u taapa-kida-kao an pa'ati.

11 Aizii unao, umaaitapakan an ukaiwaan oo utaapan kaiman sha'apauzii kai, ukau'an aona'o nii uturuan utaapan wuru'u kaimana'o, oo umanawun kida'o aimaakan taapa-kida-kariwai ni'oraz u'ati, diina'iti'i aokazi ii.

12 Aizii umataapakan idi kaiman ba'oran pidan sha'apauz kai, aonaa turuu kaimana'o oo umanawunu'o aimaakan taakao u'ati diina'iti'i, wuru'u u'idiwau ni'oraz padamata aokazi ii.

13 "Aonaa turuu poitorui kaudinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon uto'ora-kizaitapan nii bauda'apa, na'iki umarainpan nii ba'oran. Kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an na'apa kapam kai, aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata."

Ba'oran kida Jesus kakinaori
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Aizii Phariseenao abatan idi wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz kaikapa'a, tuukii ĩbanikiitan wuru'u ukuwaa kidaz. Usha'apanum kau'an, ĩnao tuukii ĩmarainpan kapuraatankaru.

15 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Unao manawun, kaimanainao pidannao kawanu'o uaipan utukapa-kao. Mazan Tominkaru aitapanii kaiman-daun unyukunuu. Aizii ipai aimaakan kida wuru'u umanawunu'oraz pidannao tukapan kai, mazan

Tominkaru tukapan uruu kida aimaakan, madiwautapa-ka'o
karikaonan.
16 “Aizii kakinaorii, wuru'u Moses saadauzonii
kidaz kotua'a naa, na'iki wuru'u kotua'o Tominkaru
prophetinnao saadauzonii kidaz, kaimana'o mashaapa-
karu daua'o Tominkaru tuma. Uruu kida kuwai ma'ozaka
ukowaadapauzo-kao, atii John Chikaawunuupauzo
kaudinan di'iti. Uruu dauna'an Kaimana'o Kuwai Tominkaru
naobanai-tinan daua'o kowaadapa-kaoa'a naa ipai pidannao
ati. Uruu idi tuukii padamata pidannao tiwaan pamorotan
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti.
17 Masha'apanna'o nii pa'an aokazi na'iki imi'i baara
mainaabatinan, mazan wuru'u kakinaorii paradannaa sodi
kidaz, aona'o nii bauda'apa umainaabata-kao.
18 “Na'ia'oram pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an
umazidan ba'oran zun tuma, utoman oia'o wuru'u
uba'orantapan idi. Na'iki na'ia'oram daonaiora zaamatan
paudaiaro nii wuru'u muuda-kariwaiz zun, utoman kapam
oia'o paba'orantapan ida'an.”

Pidan kapuraatanu'o na'iki Lazarus daua'o

19 Udauna'an Jesus kian naa koshan, “Baukapaiman
kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki umanawunu'o
umashaapan. Ukamichan umanawun kida na'iki
kawinipinaa kida'o pa'idiwaru. Na'iki uwanyukunuu nii
toma-kao umanawun kida'o kapam.
20 “Aizii udapu korarannaa paniinomizinaa ii, kaina'a
pataka'utina'o pidan sakanatapauzo na'ii. Aizii wuru'u pi-
danaz ipai'o umada kabishon, Lazarus kia'o u'uu. Ipai kamoo
da'i una'akauzo-kao na'ati.
21 Una'azootina'anan kowas kapuraatanu'o wanyukunuu
unuba kida dau'an. Atii una'ian nii usakanatapan, ari-
marakanao pizoodapan naa ubisho kida umada ida'an.
22 “Bauda'apa kamoo Lazarus mawakan naa kowas. Mazan
sariapa angelnao na'akan uruu aokazi iti. Uruu idi na'ia'a
naa kaiman usakanatapan Abraham dazaba'a. Kadiman aka
uruu dauna'an, kapuraatanu'o pidan mawakan naa kapam,
na'iki udida-kao.
23 Uruu idi sariapa pa'an una'aka-kao oiainao pidannao
mashaapa-kizi iti. Na'ia'a naa kapuraatanu'o pidan baiatan
tuukii kaziwa'o.
“Aizii uawunuupan aokazi iti. Sariapa utukapan Abraham
munapo, na'iki utukapa Lazarus sakanatapan udazaba'a.
24 Uruu idi ukadakon. ‘Õdaru Abraham, pukamunan-
kida õgaru, pudyuuda Lazarus damotan paka'u shuwu wunu
di'iti, na'iki marii uwa'atin õ'ida'ati, uwadidii kizi õninoba.

Usha'apanum kau'an tuukii manawun õbaiatan wiicha'o, õmashaapan idi tikazi wu'u.'

25 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Õdani, pukakupan dono puaitapa na'apam pumashaapan kaiman konaukii, na'iki ipai aimaakan pu'ida'a. Mazan Lazarus uruu dono upataka'utinan, aonaa kanom nii u'ida'a. Mazan aizii kaimana'a naa na'iki konaukii pa'an umashaapan da'a'a, pupataka'utinan pu'u, na'iki pubaiatan pu'u kaziwa'o na'ii.

26 Na'iki aonaa na'apam wakaminka'utan pugaru, diina'a kazowa'o, na'iki munapo'o manawun ka'unaru awautapa'o pugaru wa'ai. Aonaa na'apam pidan makon di'iki'i, pugaru di'iti. Na'iki aonaa na'apam kapam pidan wa'atin da'ati'i pugaru di'iki,' ukian u'ati.

27 "Uruu idi kapuraatanu'o kian, 'Õdaru Abraham, pudyu-uda mooko pa'i Lazarus õdaru dapu iti, õiribannao di'iti.

28 Kaina'ii kai baka'iauda'u õ'inawuzunao. Marii kizi ukakinaowankan ĩdyaun ĩtanawatin kizi pa'oian ai, aonaa kizi ĩwa'atin pamawakan dauna'an da'ati'i, pataka'utin-kizai ida'ati.'

29 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Kaina'a Moses saadanii na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kakinaorii kida kaarita ida'a. Marii ĩabatan na'iki ĩizo'atin wuru'u parada-karu kidaz.'

30 "Mazan kapuraatanu'o pidan kian. 'Õdaru Abraham, upu'u aona'o nii ĩabata'azon wuru'u parada-karu kidaz. Mazan aizii pidan mawaka'o na'iki tukapa'o wuru'u pataka'utin-kizaiz kadishita-kida-kao an, kakuwaapa'ana'o nii ĩ'idi'iti, sariaapa'o nii pa'an ĩmishidan ukuwaa, na'iki ĩtanawatinan nii pa'oian ai.'

31 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Aizii ĩmaabata'azookan an kakinaorii wuru'u Moses, na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, ukau'an na'apa'o nii kapam, aona'o nii ĩabata'azon pidan kadishita'o pamawaka-kizi iki kuwaa.' "

17

Pidan sha'apatan daua'o oia'o aimaakan
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1-2 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. "Kaina'a'o nii oia'o aimaakan kida sha'apata-kida-kao pidannao ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan, usha'apata-kidan dikin ii oia'o aimaakan ba'oran pidan ati. Kaiman zii mani padamata udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kao an ukanau kadu iki, udauna'an ukaboota-kao paran baoko iti, usha'apata-kidan ai oia'o aimaakan ba'orainao ati.

3 Ukau'an uaitapa kizi pa'i na'apam usha'apatinan.
"Aizii na'apainim pu'inawuzu sha'apatan oia'o, pukakinao
uruu ma'ozaka'o ida'an. Aizii ukian an pu'ati, 'Aka, mishi'o
mishi wuru'u õsha'apatanuz oia'o aimaakan.' Uruu dauna'an
pumarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz oia'o.
4 Aizii usha'apatan an 7 oia'o aimaakan pu'ati, bauda'apa'o
kamoo ida'a. Mazan karikaonan pasha'apatan kawana'ati
oia'o pu'ati, uwa'atin na'iki ukian pu'ati. 'Kasha'ora õ'ati
õsha'apatan oia'o aimaakan pu'ati.' Pumishida uparadan,
na'iki aonaa puto'ora-kizaitapa'ana'a uruu, na'iki puma-
rina'ata wuru'u usha'apataniaz oia'o."

Mishida-karu daua'o powa'a zii

5 Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz kian u'ati, "Putaa
shoman wamishida-kinaa nii powa'a zii."
6 Jesus kian ĩ'ati, "Umishidan an masakauda'u, na'apa mani
mustard uuda sodi kawan, turuu ukian udaru'o atamun
kadunaa ati, 'Puso'otin di'iki, na'iki pusakitin paran baoko ii.'
Turuu umishidan puparadan.

Poitorui daua'o

7 "Aizii mani kaina'a pupoitoru kaudina'o pu'ati zakapu ii,
na'iki awunuutapauzo pu'uza kaznizonao, na'iki warakin-
pauzo pu'ati, na'iki maokodauzo kapam puwanyukunuu nii.
Aizii mani uruu kaawan zakapu iki, pudyuuda mani sariapa
unikan pawanyukunuu?
8 Aonaa, mishii? Mishi'oraiman pudyuudan nii
zii uwarakinan pu'ati, udauna'an pudyuudan nii zii
umaokodan puwanyukunuu nii. Uruu dauna'an puaroopan
nii na'iki putuzan nii puriwun. Uruu dauna'ana'o nii zii
pudyuudan uaroopan.
9 Aonaa turuu poitorui zaudapan panaobanaa naubaan
paugaru, pasha'apatan dikin ii ipai aimaakan panaobanaa
paradan kawana'ati.
10 Ukau'an na'apa pa'i unao kapam, usha'apatan dauna'an
ipai aimaakan udyuuda-kao kawana'ati. Turuu ukian,
'Waunao poitoruinao karikaonan. Washa'apata ipai
aimaakan kida wadyuuda-kao kawana'ati, usha'apanum
kau'an wakaudin-kizi ni'o karikaonan utaa-kao wuru'u.' "

Jesus kakudan 10 pidannao

11 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, udobata-
paanan Samaria Baara na'iki Galilee Baara sakodata, wuru'u
uwiizai-tinpan kida di'ii'aka.
12 Umaonapatapaanan pu'u wiizai di'iti, sariapa 10 daon-
aioranao, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi iko-
dapan uruu. Mazan munapo ĩkadishitapan u'ai.

13 Uruu idi ĩkadakon u'ati kaikapa'a: “Jesus, Naobanai,
pukamunan-kida waunao.”
14 Jesus awunuupan, sariapa utukapan ĩdyaun. Uruu idi
ukian ĩ'ati, “Umako faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan
umada, utukapa kizi mishi umada saabainan kaiman.”
Udauna'an ĩmako'okan naa, aizii ĩmakopaanan pu'u
masha'apakiaka ĩtukapan pamada saabaina'akan naa.
15 Uruu idi bauda'apa daonaiora padantan Jesus di'iti.
“Kaiman manawun pugaru Tominkaru,” ukian diiwa'o
ida'an.
16 Ukaawan Jesus di'iti, sariapa ukodoru'ukan maonapa
ukidiba ida'a, ukanaapu iti, udauna'an udawukan, uawun
imi'i baara iti. “Kaiman manawun õ'ati, pukakudan õgaru,”
ukian Jesus ati. Aizii wuru'u pidanaz, aonaa Jew mani uruu,
mazan Samaria san pa'an.
17 Sariapa Jesus kian, “10 sha'atii pidannao õkakudan.
Na'iam naa wuru'u ba'orainaouz?
18 Soo bauda'apa karikaonan pidan wa'atin powaa ati
ukonaukii-kida'anan Tominkaru, na'iki uruu ba'oran kaduz
pidan padamata.”
19 Udauna'an ukian pidan ati, “Pukadishita, pumako kizi'i
naa, pumishidan idi'o õgaru wuru'u pukakudanuz,” ukian.

Tominkaru naobanai-tinan daua'o
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Phariseenao pishaan Jesus, “Na'apainim nii wuru'u
Tominkaru naobanai-tinanuz?”
Jesus kian ĩ'ati, “Tominkaru naobanai-tinan dono, aona'o
nii utukapa-kao.
21 Aona'o nii pidan kian, putukapa di'i naa ukaawanu'u, oo
kindi'ia'a naa ukaawanu'u. Usha'apanum kau'an unao bii a'o
wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.”
22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a'o
nii bauda'apa kamoo, tuukia'o nii utukapa'azon Daonaiora
Aokazi Iki'o kaawan. Mazan aona'o nii zii ukaawan na'apain.
23 Uruu dono kaina'a'o nii pidannao kian unao ati,
‘Putukapa. Kindi'ia'a naa uru'u,’ oo ‘di'i naa uru'u.’ Mazan
aonaa pa'i pudima'ana'a, oo aonaa pa'i pumako'ona'a
ĩdawu'ati, ĩdapada kizi iti pugaru.
24 Usha'apanum kau'an õkaawan dono, ipai'o nii pidannao
tukapan õgaru. Na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan
di'itanapu kida'a, ipai utukapa-kao. Ukau'an na'apa'o nii
kapam wuru'u õkaawanuz.
25 Mazan kai, õpataka'uta-kao nii zii na'iki õbaiaapan nii
zii tuukii kaziwa'o. Na'iki tuukia'o nii pidannao, wuru'u
mashaapainao kidaz kai, kashadan õgaru.

26 Aizii diina'iti'i Noah dono'o kawanu'o nii amazada,
Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono.
27 Na'apa kotua'a naa, Noah dono kaiman pidannao abat-
inpan, ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, zunnao na'iki daon-
aioranao kida mazidapan. Atii na'apa Noah paidinan
pakanawan zo'iti, pakawan pidannao mashaapan na'apa.
Aizii na'apain umorotan dono kanawa zo'iti, wunu kaawan
tuukii, tuukii. Uruu idi ipai, ipai pidannao mawakan pa-
naraan idi.

28 "Na'iki Lot dono'o kawanu'o nii kapam amazada, wuru'u
õkaawanuz diina'iti'i. Lot kakupan dono, kaiman pidannao
abatinpan, ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, ba'orainao torian
diri'i kida aimaakan, ba'orainao selliipan. Ba'orainao kaudi-
nan ĩpaopan pazakapun kida. Ba'orainao kida toman kabaun.
29 Atii na'apa Lot kodita-kida-kao Sodom iki, pakawan
pidannao mashaapan na'apa. Aizii Lot koditan dono
manawun, Tominkaru wao-kidan tikazi-tinapa kida'o kuba
shorauz aokazi iki, na'apa wunu kaawan kawan. Uruu idi
kaiman-daun pidannao mawakan.
30 Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, na'apa'o nii kapam
amazada ukaawan dono diina'iti'i.

31 "Aizii na'apain, õkaawan kamoon dono, kanom sakanat-
apan an paniba ii, aonaa turuu umorotankan zii padapu
nazo iti pasha'apauz dau'ati. Na'iki pidan pazakapun ia'o
ukaudinan, na'apain õkaawan kamoon dono, aonaa turuu
upadantankan zii padapu ati.
32 Puaitapa na'apam Lot daiaro sha'apatauzo-kao
opadantinan idi.

33 "Aizii na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u
pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, upu'a'o
nii uwaziwaan ipai wuru'u pamarainapanii kidaz. Mazan
aizii na'ia'oram pidan marina'ata'o pamashaapanuz
panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o nii
pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-
kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru
tuma.

34 "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan. Na'apain õkaawan
dono kaina'a'o nii dya'utam pidannao da'awupan pashimaka
wu'u. Bauda'apa'o nii pidan na'aka-kao, ba'oran una'an nii
uwa'aka-kao.
35 Na'iki kaina'a'o nii na'apain dya'utam zunnao boodapan
maziki. Uruu dono bauda'apa'o nii zun na'aka-kao, ba'oran
ona'an nii owa'aka-kao.
36 [Na'iki kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao kaudinan
pazakapun ii. Uruu dono bauda'apa'o nii na'aka-kao, ba'oran

una'an nii uwa'aka-kao.]”*

37 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai. Na'iam nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a?”

Jesus kian ĩ'ati, “Uaitapan nii, aona'o nii umainaabanan. Na'iam utukapan an watonao kasaba'uinpan, sariapa uaitapan kaina'a aimaakan mawakan. Ukau'an uaitapan nii kapam amazada kaawan an, aona'o nii umainaabanan.”

18

Zuna mawaka'o odaiaru pishaan pakaminka'uta-kao

1 Uruu dauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapakinai kuwai patominapa-kidaniinao ati. Aizii wuru'u ukowaadanuz kuwai, ĩtominapa-kinaa ni'o toriinapa-karu dau'u. Aonaa kizi ĩsookadan patoriinpan Tominkaru ati.

2 Kaikapa'a wuru'u Jesus kuwaaz: “Bauda'apa wiizai di'ii, kaina'a pidan kootowapa-kidauzo pidannao. Wuru'u pidanaz aonaa ukichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa ukarodapan pidan.

3 Aizii uruu wiizai di'ii, kaina'a zun mawakaiba'a naa odaiaru. Madukutaka owa'ati'anpan u'ida'ati, oaipan idi ukaminka'utan paugaru. Kaikapa'o wuru'u okianuz u'ati: ‘Kaina'a pidan kashadapautan õgaru aimaakan dau'an. Turuu mani pukaminka'utan õgaru, pusakitapadan ida'an wuru'u aimaakanuz?’

4 Aonaa mazan unyukunuupan oo ukaminka'utan oroo sariapa. Uruu idi owa'ati'anpan atii ukashadinan o'ai. Uruu idi ukian paaipan ati, ‘Õgaru aonaa õkichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa õniinawiitan pidan.

5 Mazan upu'a'o nii õkaminka'utan wuru'u zunaabaz, õsha'apatan nii wuru'u oaipaniaz õsha'apatan. Õmasha'apatakan an o'atiz, aona'o nii osookapan owa'ati'anpan. Panaadon okarinaadan õgaru pawa'ati'anpan idi.’ ”

6 Uruu idi Jesus kian koshan, “Aizii uabata na'apam dikauda'o padamata kootowapa-kidauzo pidannao kian.

7 Aizii Tominkaru mani, aonaa mani turuu ukaminka'utan papidanannao, ĩpishautan an uruu ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, ĩaipan idi pakaminka'uta-kao? Uabatapa mani kotua'iki, aimaakan pishauta-kao an pa'ati?

8 Õgaru kian, mishi kadimana'o nii ukaminka'utan oo usha'apatan aimaakan upishaa-kao kawana'ati. Mazan Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono koshan uikodan nii mani mishida'o manawun pidannao wuru imi'i baara'a'a?”

---

* **17:36** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Pharisee na'iki zaamaapauzo tax puraatannaa daua'o

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai,
wunao ati'i dakotinpainaouz kaikin kaimanainao nii, na'iki
dakotinpainaouz kaikin mishidainao nii Tominkaru, ipai
ba'oran pidannao ai.
10 Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: "Baukapaiman, dya'utam
pidannao makon Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan
Tominkaru ati. Bauda'apa pidan, uruu Pharisee. Ba'oran,
uruu zaamaapauzo tax puraatannaa.
11 Pharisee toriinpan ukadishitapan di'itanpu'u. Kaikapa'a
wuru'u utoriinapanuz mashauda'u panyukunuu ii: 'Kaiman
manawun pugaru õ'ati Tominkaru. Usha'apanum kau'an
õgaru, aonaa ba'orainao kawanu'o mani, aonaa misha'oraru
mani õgaru, aonaa na'apainim õdikintapauzon kakinaorii
oo õsha'apatan dikauda kida'o aimaakan. Na'iki aonaa
ba'orainao kawan mani õba'orantapauzon. Kaiman zii õ'ati,
aonaa arawu kawanu'o mani õgaru'u, zaamaapauzoz tax
puraatannaa.
12 Õgaru, bauda'apa sondii ida'a, dya'utam kamo'o nii
õmanikakan õwanyukunuu õsanadinpan idi pu'ati. Na'iki karikao-
nan da'i õbuutauzon 1/10 õpuraatan na'iki õpaoriba aka pu'ati.'
13 "Mazan aizii wuru'u zaamaapauzoz tax puraatannaa,
munapo ukadishitapan, utoriinpan di'itanpu'u. Aonaa
baupapa uawunuupankan aokazi iti. Mazan utoriinpan,
uzowian padokori'i na'iki ukian, 'Tominkaru, õgaru oia'o pi-
dan, pukamunan-kida shoman õgaru.' "
14 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o
aimaakan, soo zaamaapauzo tax puraatannaa pa'an,
Tominkaru mainaabata u'oian. Na'ia'oram pidan tuukia'o
uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo
Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao
ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o,
mazan bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu
kazowautapa'o nii ba'orainao."

Jesus na'iki koraiziannao sodi kida daua'o
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Bauda'apa kamoo pidannao kaawan Jesus ida'ati
ĩna'akan paudainao sodi kida. Ĩaipan upishatan na'iki
utoriinapa-kidan paudainao. Aizii Jesus tominapa-
kidaniinao tukapan wuru'u ĩna'akanuz paudainao u'ida'ati,
sariapa ĩto'orauan ĩdyaun.
16 Mazan sariapa Jesus dapadan koraiziannao pa'ida'ati.
Na'iki ukian patominapa-kidaniinao ati, "Marii koraiziannao
wa'atin, aonaa umashaata'ana'a ĩwa'atin õ'ida'ati.

Usha'apanum kau'an, koraiziannao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panaobanaa nii.

17 Mishi, õkian nii u'ati: Na'ia'oram pidan aona'o uzaamatan Tominkaru panaobanaa nii di'oraz koraidaonaa kawan, aona'o nii utukapan wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatanii wunao ati'i, zaamatainaouz uruu panaobanaa nii.”

Pidan kapuraatanu'o na'iki mako-karu daua'o aokazi iti (Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Kaina'a pidan, kazowautapa'o pamin-Jewnao pawiizi ii. Uruu kian Jesus ati, “Kaimana'o tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, Tominkaru taa-kinaa nii õ'ati wuru'u karikao-nanu'oraz kakupa-karu?”

19 “Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii?” Jesus kian u'ati, “Mazan mishi aonaa kanom ba'oran kaimana'o nii, soo bauda'apa Tominkaru.

20 Puaitapa na'apam kakinaorii kian, tawuru'u Tominkaru taauzonii kidaz Moses ati? Ukian. ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a, mana'a puzowia'ana'a pidan, mana'a pukoidapa'ana'a, mana'a pumariidina'ana'a puiriban dau'u, na'iki pumarainapa pudaru na'iki pudaro.’ ”

21 Aizii pidan kian Jesus ati, “Õkoraidaonaan di'iki õizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz.”

22 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii. Pusellii ipai pusha'apauzi, putaa kizi wuru'u puraataz pataka'utinainao ati. Pusha'apatan an aimaakan na'apa, kaina'a'o nii umanawun kida'o aimaakan taapa-kao pu'ati aokazi ii. Uruu dauna'an turua'a naa puwa'atin õdawu'ati, putominapa kizi õ'idi'iki.”

23 Aizii pidan abatan idi wuru'u Jesus na'apanuz, aonaa unaudapan paabatanuz, tuukii unyukunuu kasha'oran. Usha'apanum kau'an kapuraatanu'o wuru'u uruuz.

24 Jesus tukapan idi wuru'u unyukunuu kasha'oranuz, sari-apa ukian, “Kasha'apannaa na'iki dadara manawun kapu-raataniinao ati Tominkaru naobanaita-kao.

25 Masha'apanna'o nii pa'an camel podotan akosa awun shaawata, kapuraatanu'o zaamata'azon ai Tominkaru panaobanaa nii.”

26 Sariapa abatapainao pidannao kian Jesus ati, “Ukau'an aona'o nii bauda'apa pidan kazannaatinan?”

27 Jesus kian, “Na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o oo aona'o turuu pidan ka'iitan pasha'apatan, mazan Tominkaru masha'apannaa usha'apata'akan pa'an aimaakan, wuru'u aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan,” ukian ĩ'ati.

28 Sariapa Peter kian Jesus ati, “Putukapa na'apam wau-
nao, ipai daunuuda'u wawa'akan aimaakan, na'iki wadapu,
wada'anpan idi pugaru, oo watominpa'azon idi pu'idi'iki.”
29 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Õkowaadan nii aimaakan
mishi'o unao ati. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, pauda-
iaro, pa'inawuzunao, padaru, padaro, oo paudainao, pakau-
dina'azon idi manawun Tominkaru ati,
30 dobata'o nii zii manawun Tominkaru taan u'ati kaiman
kida'o aimaakan kai, na'iki utaan nii u'ati karikaonanu'o
kakupa-kinai diina'iti'i.”

Idikinautan naa Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Jesus dapadan pa'ida'ati soo wunao karikaonanu'u
patominapa-kidaniinaouz. Ukian ĩ'ati, “Uabata õparadan aizii.
Aizii wuru'u wamakonuz Jerusalem iti. Na'ia'o ni'i naa
ipai aimaakan sha'apata-kao na'apa tawuru kawana'ati'i ko-
tua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Daonaiora
Aokazi Iki'o dau'ana'oraz.
32 Uzaamata-kao nii, udauna'an utaa-kao nii Gentilenao*
ati. Ĩbanikiitan nii na'iki ĩdakoopan nii uruu, na'iki ĩdakoopan nii
kapam wuru'u ukuwaa kidaz. Na'iki ĩsopiautapan nii uruu.
33 Na'iki ĩba'izian nii uruu, udauna'an ĩzowian nii uruu.
Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii
pabaaranaa iki.”
34 Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan
na'apa'oram daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum
kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u ukuwaaz, uzowii-
kao daua'oraz.

Jesus saabaan isha'o pidan awun
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Jesus maonapatapaanan pu'u Jericho iti, kaina'a pidan
ishaawun sakanatapan maonapa dunapo daawa'a, upishau-
tan puraata pidannao ai.
36 Aizii uabatan idi iriba manawun pidannao dobaapan
kida padazaba an, sariapa upishaan ĩdyaun. “Kanom kai-
wuru'u pidannao sha'apaapaniaz?” ukian.
37 “Jesus, Nazareth san dobatapan diida'ana'a,” ĩkian u'ati.
38 Sariapa ishaawun kadakon Jesus ati. “Jesus, David
Takaan-daun,† pukamunan-kida õgaru,” ukian.
39 Sariapa pidannao kiwiitapainao kida makopaanan
to'orauanuzu, ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a zii

---

* **18:32** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **18:38** *David Takaan-daun:* Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaandaun, pukamunan-kida õgaru,” kia'o wuru'u ukadakoinanuz.
40 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi an, na'iki udyuudan pidannao na'akan pa'ida'ati wuru'u ishaawunuz. Aizii ukaawa-kida-kao dauna'an Jesus dazaba ati, sariapa upishaan uruu.
41 “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”
“Õnaobanaa, õtukapa'azon amazada,” ukian Jesus ati.
42 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Marii mooko putukapan. Pumishidan idi'o õgaru, wuru'u putukapanuz naa,” ukian.
43 Sariapa mishi utukapa'akan kaiman. Na'iki'o uda'anan naa Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Aizii ipai pidannao tukapainao wuru'u ishaawun awun saabaakaoaz, tuukii kapam ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

19

Zacchaeus tukapa'azon Jesus

1 Aizii Jesus dobatapaanan pu'u Jericho an,
2 kaina'a pidan na'ii kapuraatanu'o, Zacchaeus kia'o u'uu. Uruu kazowautapauzo zaamaapauzonao tax puraatannaa.
3 Uruu dono tuukii Zacchaeus aipan patukapan Jesus. Mazan uruu madiwau'o pidan, aonaa kowas na'apam utukapan Jesus, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'uinan Jesus daawata.
4 Uruu idi udiman Jesus na'iki pidannao ua'ati, na'iki uzaidan dokoa'o atamun kadu iti, Sycamore kia'o u'uu. Usha'apanum kau'an na'ana'o nii wuru'u Jesus dobatanuz, na'iki'i naa uawunuutapan.
5 Aizii Jesus kaawan uzaidapa kizi pa'inamun, sariapa uawunuupan na'iki ukian u'ati, “Zacchaeus, putoka kadiman, usha'apanum kau'an õsookadinan nii pudapu ii aizii.”
6 Uruu idi kadiman Zacchaeus toka'akan, na'iki una'akan naa Jesus padapu iti. Kaiman u'ati, na'iki tuukii unaubaan Jesus sookadinan padapu ii. Uruu idi tuukii manawun ukonaukian.
7 Mazan pidannao, tuukii ĩdakoopan wuru'u Jesus sookadinanuz na'ii. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz udau'an: “Aushaa utukapa, usookadinan oia'o pidan dapu ii.”
8 Aizii padapu ia'a naa, Zacchaeus kadishitan pidannao kanaapu'u, na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai, puabata na'apam õkian aizii: Õbuutan nii pazikon an õpuraatan, na'iki pazikon an õsha'apauz õtaan nii mapuraataniinao pidannao ati. Aizii na'ia'oram pidan ai õzaamatauzonii dobata'a naa manawun puraata õdyuuda-kao ai, mazan aizii õtaan nii ĩ'ati powaa iti wuru'u õzaamatauzonii kidaz ĩ'ai. Mazan õtaan nii

ĩ'ati dobata õzaamatauzon ai. Õzaamatan an 10, õtaan nii u'ati 40," ukian.

9 Sariapa Jesus kian u'ati, "Aizii Tominkaru kazannaatan pidannao pa'oian ai, wuru'u mashaapainao kidaz wuru kabaun ida'a'a. Ukau'an wuru'u pidan kadapu'oraz, Abraham takaan-daun, na'apa ipai waunao kawan.

10 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o na'apa'o dau'ati'o udyuudakao, dorota'o nii, na'iki kazannaata'o nii pozawatainao pidannao."

Na'apam poitoruinao sha'apatan puraata taa-kariwai ĩ'ati (Matthew 25:14-30)

11 Ipai pidannao abatapan wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz. Na'iki uruu dono maonapa za'ora'a naa Jesus Jerusalem iti. Aizii pidannao zauda-kidan Jesus kaawan dono Jerusalem iti, uru'o ni'i naa ĩzauda-kidan patukapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan. Uruu idi ukakuwaapan naa koshan ĩ'ati, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai.

12 Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: "Kaina'a umanawunu'o pidan, umako'ozon munapo, ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an uzaamata'azoo-kao idi tuubaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii pawiizi sannao. Aizii panaobanaita-kao dauna'an, uaipan papadantan powaa ati pawiizi ati.

13 Pamakon ua'ii udapadan 10 papoitorunao pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩkawana'ati bauda'apa kida ĩpuraatan nii, gold idi'o utoma-kao.* Udauna'an ukian naa ĩ'ati. 'Utiwaa pa'i usha'apatan aimaakan wuru ida'ana'a upuraatan kidaz, atii õkaawan powaa ati,' ukian. Uruu dauna'an umakon naa.

14 "Mazan tuukii uwiizi sannao to'oran u'ati. Uruu idi ĩdyuuda-kidan paparadan udawu'ati, tuubaru kidainao pidannao di'iti wuru'u naobanaita'o ni'oraz uruu na'ii. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz paparadan: 'Aonaa waaipan ukazowautapan waunao,' ĩkian.

15 Mazan upu'u uzaamata-kao kazowautapa'o nii pawiizi sannao.

"Panaobanaita-kao dauna'an ukiwan naa pawiizi iti. Aizii ukaawan dauna'an, udapada-kidan naa papoitorunao, uabata'azon naa kanom ĩsha'apata, na'iki na'apauda'um naa ĩikodan papuraatan kida ida'an.

16 Kiwiini'o upoitoru kaawan, ukian u'ati. 'Naobanai, õikoda 10 goldtinapa kida'o puraata, tawuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati.'

---

* **19:13** *puraata, gold idi'o utoma-kao:* Greek ida'an udakota-kao mina. Bauda'apa puraata, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winipinaa wuru'u.

17 ‘Kaiman, puaitapa mishi pukaiwaan puraata. Kaimana'o
manawun poitorui pugaru. Puaitapan idi pusha'apatinan
kaiman na'iki puikodan idi dobata aimaakan masakauda'u'o
aimaakan taa-kao ida'an, ukau'an aizii õzaamatan nii pugaru
kazowautapa'o nii 10 wiizainao,’ ukian u'ati.
18 “Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati.
‘Naobanai, õgaru õikoda baka'iauda'u goldtinapa kida'o pu-
raata wuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati,’ ukian.
19 Uruu idi naobanai kian u'ati. ‘Kaiman, õzaamatan nii
pugaru kazowautapa'o nii baka'iauda'u wiizainao,’ ukian.
20 “Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati.
Na'iki ukian. ‘Naobanai, dii õkiwa-kidan pu'ati pakawan pupu-
raatan tawuru'u putaaniaz õ'ati. Una'an õsaabatapanuz, na'iki
kaimana'o õbazobatapanuzu õlinson idi.
21 Õtarian idi'o pu'ai wuru'u õtaapanuz pupuraatan.
Usha'apanum kau'an pugaru aonaa pukarodapauzon pidan.
Punaudapa puzaamatauzon pidan ai aimaakan aonaa
pumizidin kizi mani. Na'iki puikodauzon paoribai aka,
aonaa pupaowanii di'iki'o mani,’ ukian naobanai ati.
22 “Uruu idi naobanai kian u'ati. ‘Pugaru, aonaa
pusha'apatinan pudyuuda-kao kawana'ati. Ukau'an
õpataka'utan nii pugaru puparadan kawana'ati. Puaitapan
pu'u õmakarodapakan pidan, na'iki õzaamatan aimaakan aonaa
õidiwau mani, na'iki õikodan paoribai aka, aonaa õpaonii
di'iki'o mani.
23 Mazan kandii nii mooko wuru'u, aonaa zoobaba pumuu-
dan õpuraatan puraata taapa-kizinao ii? Aizii dii mani wuru'u
õkaawanuz, dobata za'a naa mani padamata õikodan õpuraatan.’
24 “Udauna'an naobanai kian wunao ati'i kadishitapainao
kidaz udazaba'a. ‘Uzaamata u'ai wuru'u puraataz, utaa kiziz
arawu ati'i ikoda'oraz 10 goldtinapa kida'o puraata.’
25 “Mazan ĩkian u'ati. ‘Naobanai, kaina'a'a naa 10 goldti-
napa kida'o puraata u'ida'a.’
26 “Uruu idi naobanai kian ĩ'ati, ‘Õkowaadan nii aimaakan
u'ati: na'ia'oram pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, taa-karu
nii powa'a zii aimaakan u'ati. Mazan aizii pidan wuru'u
aona'oraz aimaakan nii u'ida'a, zaamata-karu nii u'ai ipai
wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan u'ida'a'oraz.’
27 Udauna'an ukian. ‘Aizii pidannao wuru'u aona'oraz
ĩaipan õgaru panaobanaa nii, una'aka ĩdyaun da'ati'i, uzowii
kizi ĩdyaun õkanaapu'u.’ ”

Jesus maonapatan daua'o
Jerusalem iti
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, uru'u
naa ĩmakon Jerusalem iti. Jesus kiwiitapa'o nii pidannao
ua'ati.
29 Na'iki'i naa ĩmakon, ĩmakon atii ĩmaonapatan naawazi
di'iti, dakotapa-kariwaiz Olive Naawa kii. Upa'inamun,
kaina'a dya'utam wiizainao, Bethphage kia'o udakotapa-kao,
ba'oran Bethany kia'o udakotapa-kao. Sariapa Jesus dyuu-
dan dya'utam patominapa-kidaniinao wiizai di'iti.
30 Ukian ĩ'ati, "Umako wiizai di'iti. Aizii ukaawan dono
na'iti, uikodan nii na'ii chaakashi† dani, ko'idinpan, aona'o
zii uzaidauzo-kao. Ubuzuutanaka uruu, na'iki una'aka uruu
da'ati'i.
31 Aizii pidan kian an u'ati, 'Kanom ni'o wuru'u ubuzuu-
tanuz õ'uza?' Ukii u'ati. 'Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii
uruu.' "
32 Uruu idi ĩmakon naa, atii ĩkaawan na'iti. Ĩikoda ipai
aimaakan na'apa ukowaada-kao kawana'ati ĩ'ati.
33 Udauna'an ĩbuzuutan naa chaakashi dani. Sariapa
uka'uzatiki kian ĩ'ati, "Kandii ni'o wuru'u ubuzuutanuz
õ'uza?"
34 "Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu," ĩkian u'ati.
35 Udauna'an ĩna'akan naaz atii ĩkaawa-kidanuzu Jesus di'iti.
Uruu dauna'an ĩkadaaradan naa pachaakitan kida ubarau iti,
Jesus sakanata kizi nii, na'iki ĩzaida-kidan naa Jesus ubarau iti.
36 Aizii umakopaanan pu'a'a naa ubarau an, uru'u naa
pidannao kadaaradan naa pakamichan kida dunapota Jesus
ua'ati.
37 Aizii ĩmaonapatan naa Jerusalem iti, ĩdaporotapaanan pu'a'a
naa dunapota, wuru'u Olive Naawa iki'oraz. Uru'u naa iriba
pidannao, wuru'u tominapatinauzonao kidaz Jesus di'iki,
tuukii ĩkonaukian. Na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru
diiwa'o ida'an, patukapan idi ipai wuru'u pabi'inaaka
kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan Jesus
sha'apatauzon pachi'ikapa kizi kawana'ati.
38 Na'iki ĩkian, "Marii Tominkaru kaimanan manawun
di'oraz King ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati. Uruu
ida'ana'o nii wakaimanaakan Tominkaru tuma, marii
Tominkaru aokazi ia'oraz konaukii-kida-kao tuukii
manawun, umanawunun idi," ĩkian.
39 Kaina'a pabi'i kida Phariseenao pidannao bii'i, ĩnao
kian Jesus ati, "Tiichaa, pudyuuda shoman putominapa-
kidaniinao mashaadan kaiwuru'u pakadakoinapanuz."
40 Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan,
pidannao mashaata-kao an pakadakoinpan ai, kubanaou'o
ni'i naa kadakoin."

Jesus zaadan Jerusalem dau'an

† **19:30** *chaakashi:* English ida'an, donkey.

41 Aizii padaporotapaanan pu'u naawazi iki, Jesus
awunuupan Jerusalem iti. Utukapa kaimanaiman wuru'u
donoiz. Sariapa uzaadan, ukamunan-kidan idi na'iainao
pidannao.
42 Na'iki ukian, “Kaiman zii mani padamata uaitapan
an, kai wuru'u pidan kaimanaaka-kinaaz Tominkaru tuma.
Mazan aonaa utukapanuz, na'iki dizapa-kariwai u'aiaz.
43 Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, utarubanao
kaawan ĩmizaataakapa'anan utuma. Ipai'o nii ĩkoraratan uwiizi
na'iki aona'o nii na'itim ukazannaatinan.
44 Ĩmainaabatan nii kaiman-daun uwiizi, aona'o nii kanom
wa'aka-kao u'ida'a. Na'iki ipai unao mashaapainao na'a,
umainaabata-kao nii kapam. Usha'apanum kau'an aonaa
uaitapa'azon na'iki uzaamata'azon wuru'u Tominkaru dyu-
udaniaz u'ida'ati, ukazannaatin-kinaa ni'oraz padamata.”

Jesus morotan naa Tominkaru Dapu nazo iti
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Aizii Jesus kaawan dono Jerusalem iti, umorotan naa
Tominkaru Dapu nazo iti. Na'ii uikoda iriba pidannao selli-
ipainao kida uzainao, taa-karu ni'o Tominkaru ati. Uruu idi
uwaataabi'ian naa pidannao paselliapa-kizi kida di'iki.
46 Ukian ĩ'ati, “Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saad-
inpa'o kian: ‘Õdapu dakota-kao nii toriinapa-kizai dapunaa
nii.’ Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-
kizi nii,” ukian ĩ'ati.
47 Ipai kamoo Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru
Dapu ii. Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u, na'iki wuru'u kazowauta-
painao kidaz pidannao. Ipai ĩnao, tuukii ĩaipan pazowian
Jesus.
48 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam pazowian uruu.
Usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao abatapan
ukakuwaatinan, na'iki wuru'u pidannao kidaz karikaonan
ĩna'ian Jesus tuma, usha'apanum kau'an aonaa ĩaipan
padobaa-kidan ukuwaa, ĩaipan paabatan ukuwaa ipai
daunuuda'u.

20

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Bauda'apa kamoo Jesus tominapa-kidan dono pidannao
na'iki ukowaadapan dono ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru

Dapu ii. Na'ia'o faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaa-
pauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao
Jewnao na'ia'o kapam. Baokopa ĩnao wa'atin Jesus ida'ati.
2 Na'iki ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati kanom dyuudanii
na'iki kanom aipan ati'o wuru'u pukowaadapanuz kuwai
na'iki wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?"
3 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Õpishaan nii unao bauda'apa
aimaakan dau'an, õaiapa udako'atin õparadan.
4 Kanom dyuudanii John na'iki kanom aipan ati'o wuru'u
uchikaawunuupanuz pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo
pidan aipan ati'o?"
5 Hãĩ, aonaa ĩaitapan padako'atin uparadan. Sariapa ĩpishaan
pairibannao kida. "Na'apam nii wadako'atin kaiwuru'u up-
aradanuz?" ĩkiitaakapan. "Aizii wakian an Tominkaru aipan
ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz, ukian nii wa'ati upu'u zii
mooko aonaa umishidan John?
6 Mazan aizii wakian an u'ati, pidan aipan ati'o karikao-
nan wuru'u uchikaawunuupanuz. Tuukia'o nii pidannao
wuru'u diinaouzu'u, to'oran wa'ati, na'iki ĩzowian nii waunao
paboori idi. Usha'apanum kau'an ipai ĩnao, tuukii ĩmishidan
Tominkaru prophetin wuru'u Johnaz."
7 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan kanom dyuu-
danii uruu."
8 Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru na'apa, aona'o nii kapam
õkowaadan unao ati kanom aipan ati'o wuru'u õsha'apaapanuz
aimaakan kaikapa'a."

Awunuutapainao zakapu daua'o
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa pidannao ati di'itinapa-
kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukowaadaniaz: "Bauka-
paiman pidan paowan dizoo-karu kadunaa pa'idiwaru paza-
kapun ii, grape kia'oraz udakota-kao. Aizii wuru'u pidan
upaopan naa pazakapun ii, atii uipaian. Uruu dauna'an
uzaamatan naa pidannao awunuutapainao ni'i naa pazaka-
pun pa'aonaan daida. Uruu dauna'an umakon naa. Ko-
tua'iki'o wuru'u umako'onanuz ba'oran wiizai iti.
10 Aizii una'ian pu'u zii ba'oran wiizai ii, upaoriba aka
kida dyuuan naa. Uruu idi udyuudan naa papoitoru na'iti,
unanaka kizi'i naa wuru'u upaoriba aka buuta-kariwaiz naa
u'idiwau nii. Mazan poitorui kaawan na'iti, sariapa taa-
painao paoribai ba'iziautapan uruu, na'iki ĩdyuudan ukiwan
powaa iti kana'apan.
11 Udauna'an naobanai dyuudan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti.
Mazan na'apa koshan ĩba'iziinuzu, na'iki ĩantamikitanuzu kak-
iba'azonna'o ida'an, na'iki ĩdyuudan uruu kana'apan koshan.

12 Udyuuda koshan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan
ĩba'izian uruu, aonaa masakauda'u mani, izai umada ĩba'izin-
daun kida. Paba'izian dauna'an uruu, ĩkabootankan naazu
zakapu dawun ii.
13 Udauna'an kapaoriba'o kian. 'Na'apam nii õsha'apatinan
aizii? Õdyuudan nii aizii ĩ'idi'iti õdani, wuru'u õmarainpaniaz
manawun. Õaitapa aona'o nii pa'an ĩkashadapan uruu.' Uruu
idi udyuudan paudani.
14 Aizii ĩtukapan naa kapaoriba'o dani wa'atin sariapa ĩkian
pa'atiaaka kida. 'Aizii wa'ati'i naa kapaoriba'o dani di-
ina'iki'i. Aushaa, wazowii pa'i uruu wazaamata kizi wuru'u
u'idiwau nii kida'oraz aimaakan.'
15 Uruu idi sariapa ĩzaamatan uruu, na'iki ĩna'akan naaz
zakapu dawun iti. Na'ia'a naa ĩzowianuzu.
"Aizii mani," Jesus kian pidannao ati. "Na'apam ni'i
naa uaitapan kapaoriba'o sha'apatan wuru'u taapainaouz
upaoriba?
16 Uwa'atin nii ĩ'ida'ati, na'iki uzowian nii ĩdyaun kaiman-
daun. Udauna'an uzaamatan nii ba'orainao taapa'o ni'i naa
zakapu na'iki upaoriba kida."
Aizii pidannao abatan idi wuru'u una'apanuz sariapa ĩkian,
"Kandii nii? Aonaa turuu aimaakan sha'apata-kao na'apa."
17 Uruu idi Jesus awunuupan ĩ'ati, na'iki ukian, "Kaikapa
sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saadinpa'o kianuz.
'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.'
Kanom dau'ana'o uzauda-kidan wuru'u Tominkaru
paradanuz na'apa?
18 Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii
tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan
paawa ati, ipai'o nii u'ido'okan."

Tax kawinipinaapa-kao daua'o
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

19 Tuukii tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki
faadaanao zowaunaanao, to'oran Jesus ati. Tuukia'o
padamata ĩaipan pazaamata-kidan uruu na'ii pakakuwaatin
kizi ii. Usha'apanum kau'an ĩaitapa padaua'o wuru'u
ukadakotinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Mazan tuukii
ĩtarian pidannao ai.
20 Mazan upu'u ĩdorotan pazaamata-kida-kinaa nii Jesus.
Ĩaipan pazaamatan uruu, udauna'an ĩaipan papataka'uta-
kidanuz tuubaru'o naobanai ati, wuru'u Rome iki'oraz
uwa'atin. Uruu idi ĩkawinipinaatan naa pidannao makoinao

nii Jesus kakuwaatin kizi iti, na'apa abata'azoinao kawan ukuwaa. Uruu idi masakauda'u'o nii ĩabatan uparadan dikauda sha'apa'oram aimaakan dau'an, uru'o ni'i naa ĩkowaadankanuz.
21 Aizii wuru'u pidannao dyuuda-kariwainaouz, kian naa Jesus ati, "Tiichaa, waaitapa mishi'o kaiwuru'u puparadan kidaz na'iki pukuwaa kidaz, na'iki sakitapa'o wuru'u putominapa-kidanuz pidannao. Aonaa pudi'itapan sha'apa'oram pidan, kaimanan, oo umanawunun. Mazan mishi pa'an putominapa-kidan pidannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati.
22 Na'apa dii pukian waunao Jewnao taan dau'an tax puraatannaa tuubaru'o naobanai Rome ia'o ati? Wadikintapan Tominkaru di'iki'o kakinaorii wuru'u, oo aonaa?"
23 Mazan Jesus aitapa ĩtiwa'azon karikaonan pazaamatan uruu na'apa kida'o ida'an. Uruu idi ukian ĩ'ati.
24 "Aushaa unana'iki mooko wizi'i'o puraata." Ĩtaan dauna'an puraata ukian naa koshan ĩ'ati, "Kanom awun baara, na'iki kanom uu utukapan saadinpan puraata baara'a?"
"Rome ia'o naobanai," ĩkian.
25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an utaa Rome ia'o naobanai ati wuru'u u'idiwau kidaz. Na'iki utaa Tominkaru ati wuru'u Tominkaru idiwau kidaz," ukian.
26 Aizii wuru'u Jesus dako'atinuz parada-karu, iriba'o pidannao kanaapua'o. Mazan wuru'u pidannao kaakapa'azoinaowuz Jesus, aonaa bauda'apa ĩikodan pazaamata-kinaa nii uruu. Mazan mashaa ĩabatapan, na'iki tuukii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a udako'atinuz paparadan na'apa.

Mishi'o nii mani kakupa-karu mawaka-karu dauna'an? (Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Kaina'a pabi'i kida Sadduceenao,* aona'oraz ĩmishidan kadishita-kida-kao nii pidannao pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Ĩnao wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu kaikapa'a.
28 "Tiichaa, kaikapa sha'atii tawuru'u kakinaorii Moses saadauzonii kianuz wa'ati. 'Na'apainim daonaiora mawakan dono, uwa'akan paudaiaro aonaa zii pu'u okaudanin, marii u'inawuzu mazidan otuma. Aizii kiwiini'o ĩdani daonaiora, taa-karu nii mawaka'o dani nii,' kii tawuru'u parada-karu kiauzonuz.
29 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa.

---

* **20:27** *Sadducee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

30 Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma, mazan na'apa koshan umawakan.
31 Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan aonaa zii okaudanin pu'u, ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma, mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o nii paudani otuma.
32 Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u ĩdaiaro daunuz.
33 Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazidan otuma," ĩkian.

34 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Daonaioranao na'iki zunnao wuru'u mashaapainao kidaz imi'i baara an, mazida'o nii pa'an ĩdyaun.
35 Mazan aizii wuru'u daonaioranao na'iki zunnao Tominkaru widauniinaouz, na'iki ukadishita-kidan ni'oraz pamawaka-kizi iki, aona'o nii pa'an ĩkaudaiarun oo ĩmazidan.
36 Usha'apanum kau'an na'apa'o ni'i naa ĩdyaun angelnao kawan. Aona'o ni'i naa powa'a ĩmawakauzon. Ipai ĩdyaun Tominkaru dainaou'u naa pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an ukadishita-kidan idi ĩdyaun pamawaka-kizi iki.
37 Moses kuwaa tukapa-kida kaimanaiman mishi'o wuru'u mawakainao kadishita-kida-kaoaz pamawaka-kizi iki. Na'apa watukapan usaadinpan Moses dau'an, ukowaadanuz udaru'o tikazi pu'ukapan kaiwada-karu kadunaa ida'a, mazan aonaa bauda'apa uanaba ka'awan. Uruu ida'a watukapan na'apam Moses dakotan Tominkaru, Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarun nii.
38 Wuru'u Tominkaruz kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani, uruu idi Tominkaru tukapan pidannao kakupainao pa'idiwaru," ukian ĩ'ati.

39 Uruu idi pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati. "Kaimana'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz ĩparadan Tiichaa," ĩkian u'ati.
40 Uruu dauna'an aona'a naa powa'a Sadduceenao pishaan uruu, usha'apanum kau'an ĩtaria'akan naa udako'atin ai paparadan koshan.

Kanom kaduz wuru'u
Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Jesus kian wunao ati'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, “Na'apa dii mooko wuru'u Christ,† dakota-kaoaz
David Takaan-daun nii?
42-43 David kian pu'u pasaadanii kaarita Psalms ida'a,
‘Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati, pusakanata
õdiwa'ora antanapu, atii õwaranuitapa-kidan putarubanao
pu'ati.’ ”‡
44 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “David dakotan pu'u
uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko wuru'u udani-
itanuz uruu?”

Jesus aipan zaudinapa-karu tiichaapauzonao ai Moses kakinaori
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Ipai pidannao abatapan pu'u, Jesus kian patominapa-
kidaniinao ati.
46 “Uzaudinapa pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u. Ĩnaudapa pachi'ika'anpan dawuu za'aba'i
kida'o kamicha daara an. Na'iki tuukia'oraz ĩaipan pataapa-
kao umanawun kida'o pidannao nii, pidannao iribainapa
kizi ii aka. Aonaa uda'ana'ana'a wuru'u ĩkaduz kidaz. Na'iki
naudapainaouz pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a,
synagogue kida ii. Na'iki ĩnaudapa kapam pasakanatan,
umanawunuinao taba ida'a aroapa-kizai ii.
47 Na'iki ĩnaudapa payaakaratapan zunnao, mawakainao
ĩdaiarunao, pazaamatan ida'an ĩsha'apauz kida. Na'iki ĩnaudapa
paabata-kidan patoriinpan tomunu'iki. Ĩnao Tominkaru
pataka'utan nii tuukii manawun.”

21

Zuna taan daua'o puraata sodi
(Mark 12:41-44)

1 Aizii Tominkaru Dapu nazo ii, Jesus awunuutapan,
kapuraatan kidainao pidannao taan puraata taa-karu nii
Tominkaru ati.
2 Na'iki utukapa kapam zun mapuraatanu'o, na'iki
mawakaiba'a naa odaiaru, taan na'iki opaidan dya'utam
wizi'i sodi kidainao puraata.
3 Sariapa Jesus kian pidannao ati, “Õkowaadan nii unao ati,
di'oraz zuna'a, dobata otaan puraata ba'orainao ai.
4 Usha'apanum kau'an ba'orainao taaniaz papuraatan,
kaina'a diri'i'o zii ukawa'akun. Mazan aizii oroo kowas,
pamapuraatanun pu'u, otaan kaiman-daun papuraatan
pamashaapa-kinaa sodi'i naa.”

---

† **20:41** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii. ‡ **20:42-43** Psalm 110:1

Jesus kowaadan na'apam nii Tominkaru Dapu kaboobi'ii-kao
(Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, kadakotin-kidan konaunam patukapan Tominkaru Dapu toma-kao. Utoma-kao umanawun kida'o na'iki konaunam kida'o kuba idi. Na'iki kaina'a kapam konaunam kida'o aimaakan pidannao taanii kida Tominkaru ati, udapu konaunamada-kinao nii. Jesus kian ĩ'ati.

6 "Ipai wuru'u konaunam kida'oraz aimaakan utukapan da'a'a. Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, kaiman-daunu'o nii ukaboobi'ii-kao, ipai wuru'u kuba kidaz kadishi-tapa kida'oraz kabaun."

Kichana'iki-kia'o amazada wa'atin daua'o
(Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian, "Tiichaa, na'apainim nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a? Kanom ida'ana'o nii waaitapan wuru'u amazada sha'apanuz naa na'apa?" ĩkian.

8 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudinapa pa'i aonaa kizi umariida-kao. Kaina'a iriba pidannao dakotinpan õgaru nii. Ĩwa'atin nii unao ida'ati na'iki ĩkian nii, 'Õgaru Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanannao.' Ba'orainao kian nii unao ati. 'Aizii amazada ikodan naa patokon.' Mazan aonaa pa'i umako'ona'a ĩdawu'ati.

9 Na'iki aonaa pa'i utariidina'ana'a uabatan dono wi-izainao mizaataakapan ba'oran wiizai kida tuma, na'iki ua-batan dono pidannao kashadaakapan, ĩto'orataakapan atii ĩzowiaakapan pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai'o nii zii na'apa kida'o sha'apan kiwiin. Mazan aonaa kadi-mana'o nii mani wuru'u amazada ikodanuzu patokon uruu dauna'an."

10 Udauna'an ukian ĩ'ati, "Kaina'a'o nii zii pidannao miza-ataakapan ba'oran wiizai ii kida'o pidannao tuma.

11 Na'iki kaina'a'o nii zii kichana'iki-kia'o imi'i baara nakainan, na'iki imi'i baara tada'okan nii. Na'iki kaina'a'o nii zii zamazi kaawan, na'iki kaina'a'o nii zii pabi'inaaka kida'o, kichana'iki-kia'o na'iki zaamainba'o rinai kaawan. Na'iki kaina'a'o nii zii utukapan aimaakan kichana'iki-kia'o aidinan aokazi iki.

12 "Mazan ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan ua'ii kaikapa'a, uzaamata-kao nii na'iki uantamikita-kao nii unaobanaitapan dikin ii õgaru. Panaadon pabi'i kida unao na'aka-kao nii synagogue iti kida, utiwaa-kidapa-kao nii, na'iki ukaboota-kao nii taraa-kizai iti. Na'iki pabi'i kida unao

kadishita-kida-kao nii oo utiwaa-kidapa-kao nii tuubaru
kidainao naobanainao kanaapu'u. Ipai'o nii ubaiaapan
dikauda kida'o aimaakan na'apa õgaru dikin ii.
13 "Uruu dono turua'o nii ukowaadan Kaimana'o Kuwai
õdau'ana'o.
14 Ukau'an uaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i upishaa-kao
an, aonaa kizi udopiidinan uaitapa'azon idi na'apam nii
udako'atin pidannao paradan.
15 Usha'apanum kau'an õtaan nii uaitapa-kinaa nii up-
aradan, uaitapa kizi na'apam nii udako'atin ĩparadan ĩpishaan
dono unao. Uruu ida'ana'o nii ĩkaakinpan, aona'o nii ĩaitapan
na'apam nii powa'a pakian u'ati.
16 "Uruu dono udarunao na'iki udaronao, na'iki
u'inawuzunao na'iki ba'oran uiribannao, na'iki
upaonarunao zaamata-kidan nii unao, atii pabi'i kida unao
ĩzowii-kidan nii.
17 Na'iki ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao õgaru
dikin ii.
18 Mazan aona'o nii bauda'apa uwaziwaan uzowaud.
19 Ukau'an ma'ozaka utaapa unyukunuu. Aonaa
utaria'ana'a usha'apata-kao ai. Uruu ida'an mishi'o nii
pa'an ukakupan diina'iti'i.

Jesus kowaadan na'apam nii Jerusalem kaboobi'ii-kao
(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 "Aizii na'apainim pa'i utukapan ana'a naa soldyaanao
koraratan Jerusalem. Uruu ida'an sariaapa'o nii uaitapan
Jerusalem kaboobi'ii-kao kamoon kaawan naa wuru'u.
21 Marii kizi pa'i pidannao kawiizi-tinpainao Judea Baara ii
aka kidoopan midukuo iti. Aizii pidannao wuru'u mashaa-
painaouz donoi ii, marii pa'i ĩkidoopan. Aizii wunaou'u
mashaapainaouz donoi dawun itinapu kida, aonaa pa'i
ĩwa'ati'ina'a donoi ati.
22 Usha'apanum kau'an Jerusalem sannao pataka'uta-kao
kamoon naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu idi Tominkaru
paradan tawuru'u saada-kariwaiz kotua'a naa mishiinan naa
wuru'u.
23 Uruu dono kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan
zunnao ati wuru'u kaudaniinaouz patoba ii. Na'iki wunao
ati'i biidapainaouz zii ĩdainao. Na'iki uruu kamoo dono
kasha'ora'o nii aimaakan baiaapa-kao di'ora'a amazada
baara'a'a. Uruu dono'o ni'i naa Tominkaru pataka'utan
wuru'u pidannaouz.
24 Pabi'i kida pidannao zowii-kao nii mizaataaka-kinai
marii idi. Ba'orainao zaamata-kao nii, na'iki ĩna'aka-kao
nii poitoruinao nii ba'oran wiizai kida kawana'ati, na'iki
ĩkaudinan nii dadara, mawinipinaa-daun. Uruu dono Gentile-
naou'o ni'i naa kazowautapa na'iki waranuitapa Jerusalem

sannao. Ĩkazowautapan nii ĩdyaun atii Tominkaru aipan kawana'ati na'apam ukotua'ikin ĩkazowautapan na'ii.

Na'apam nii amazada Tominkaru dani wa'atin dono (Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 "Kaina'a'o nii zii pana'a'o na'iki kichana'iki-kia'o aimaakan tukapa-kao, aona'o utukapauzo-kao usha'apauzon kamoo ati, kauzu ati na'iki wizinao ati. Ipai pidannao mashaapainaouz imi'i baara an, tuukia'o nii ĩtarian ĩabatan dono kichana'iki-kia'o wunu paran tururuinan, na'iki ĩtukapan nii udaru kida'o wunu paran tominan.

26 Tuukia'o nii ĩtarian, pidannao dorauta'o nii patarian idi, usha'apanum kau'an ĩaitapa kaina'a'o nii zii kichana'iki-kii kida'o manawun aimaakan sha'apan da'ana'a imi'i baara an. Na'iki ipai'o nii amazada nakainan doko ii, uruu idi ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.

27 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidina'akan ni'i naa, uwa'atin aokazi iki isha'iz bii an, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman tuma.

28 Aizii utukapan ana'a naa na'apa kida'o aimaakan sha'apan, aonaa utaria'ana'a, mishi'oraiman ukadishitapa ma'ozaka, na'iki doko iti uawunuutapa. Usha'apanum kau'an ukazannaata-kao kamoon maonapatan naa wuru'u."

29 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Aushaa udi'itapa fig kadunaa kida na'iki ba'oran atamun kadunaa kida.

30 Na'apainim utukapan an ukaanaban oo uanaba kida pa'inaadinan, sariapa uaitapan uruu ida'an wawunu donon maonapatan naa wuru'u.

31 Ukau'an na'apa'o nii kapam uaitapan wuru'u Tominkaru Naobanai-tinan kamoon maonapatanuz, utukapan ana'a naa wuru'u aimaakan kida sha'apanuz kaikapa'a.

32 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai.

33 Mishi mainaabatina'o nii ipai daunuuda'u aokazi na'iki imi'i baara, mazan wuru'u õparadan kidaz aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Zaudinapa-karu

34 "Uruu idi zaudinpa'a naa umashaapa. Aonaa umashaapa'ana'a utomapan dau'u karikaonan aroapa-karu na'iki tuzapa-karu. Na'iki aonaa udi'itinpa'ana'a soo usha'apaapa'azon dau'ati karikaonan aimaakan u'ati. Panaadon upadaida'anata-kao, na'apa basakara zaamatan kawan kotu'uz.

35 Usha'apanum kau'an wuru'u aimaakan sha'apa'o ni'oraz sha'apan nii ipai amazada kawana'ati.

36 Uruu idi uzaudinpa'a naa umashaapa. Na'iki karikao-
nan pa'i utoriinapa Tominkaru ati, ma'ozaka kizi utaapan
unyukunuu, utukapan dono'o naa aimaakan kida wuru'u
sha'apa'o ni'oraz ubii an, na'iki ma'ozaka kizi kapam un-
yukunuu ukadishita-kida-kao dono diina'iti'i, Daonaiora
Aokazi Iki'o kanaapu'u."

37-38 Uruu kia'o wuru'u Jesus tominapa-kidauzonuz pidan-
nao ipai kamoo, Tominkaru Dapu ii. Na'iki ipai chaapi'iki pi-
dannao makouzon da'i Tominkaru Dapu iti, uruu ĩabata'anan
naa Jesus kakuwaapatinan. Aizii Jesus, ipai wachuupun da'i
umakouzon Olive Naawa iti, na'iki una'ian nii bauda'apa
maruta'o.

22

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii maonapa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao
Kamoon kaawan. Uruu Passover Kamoon kia'oraz udakota-
kao.

2 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, tuukii ĩtarian pasha'apatan Jesus pidannao
awun za'a. Uruu idi ĩkadakotin-kidan na'apam nii pazaamata-
kidan Jesus, ĩaipan pazowii-kidanuzu pidannao daida'an.

Judas kaakapaan Jesus
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Sariapa Satan morotinan Judas, Iscariot kia'oraz
udakotapa-kao. Uruu tawuru'u 12 Jesus tominapa-
kidaniinao bii iki'oraz.

4 Sariapa Judas makon faadaanao zowaunaanao di'iti,
na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao
di'iti. Na'ia'a naa Judas kadakotinan ĩtuma, na'iki ukowaadan
naa ĩ'ati na'apam nii pazaamata-kidan Jesus.

5 Tuukii ĩkonaukian, uruu idi ĩkian Judas ati, "Wakawinip-
inaatan nii pugaru."

6 Kaiman Judas ati puraata taa'azoo-kao pa'ati. Uruu
dauna'an uabatapan naa na'itim nii Jesus makon. Uruu
na'ia'o ni'i naa uaipan pazaamata-kidan Jesus, iribainao pi-
dannao daida'an.

Passover wanyukunuunaa
minziiwa-kida-kao
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 Aizii kaawa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao
Kamoon, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao
Passover wanyukunuunaa nii.

8 Uruu idi Jesus dyuudan Peter na'iki John. Ukian
ĩ'ati, "Unao pa'i minziiwa-kida Passover wanyukunuunaa
wanikan nii."
9 "Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidanuzu?" Ĩkian Jesus
ati.
10 Jesus kian ĩ'ati, "Umako donoi iti. Aizii ukaawan an
na'iti, daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an ikodapan
nii unao. Uda'an uruu padawu'ati, na'iki umorota udawu'ati
kabaun nazo iti.
11 Na'iki ukii kadapu'o ati na'ii. 'Tiichaa pishaa-kidan
na'iam dii kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz unika kizi
ni'oraz Passover wanyukunuunaa baokopa patominapa-
kidaniinao tuma?'
12 Sariaapa'o nii kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o
kabaun nazoo doko ia'o kapam, na'iki ipai'ora'a naa
uminziiwa-kida-kao aroapa-kizai nii. Ukau'an na'ii usaabaa
ipai wanyukunui," Jesus kian ĩ'ati.
13 Udauna'an ĩmako'okan naa donoi iti. Ĩkaawan na'iti na'apa
mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati.
Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwa-kidan Passover wanyukunuu-
naa.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Corinthians 11:23-25)

14 Aizii kamoo tipitan dauna'an, Jesus na'iki 12 utominapa-
kidaniinao sakanatan naa baokopa miisa* ida'a.
15 Na'ia'a naa Jesus kian ĩ'ati, "Tuukia'o õnika'azon unao
tuma wuru'u di'oraz Passover wanyukunuunaa õzowii-kao
ua'ii.
16 Usha'apanum kau'an aona'o nii powa'a õnikauzon unao
tumazu, atii diina'iti zii'i, Tominkaru tukapa-kidan dono'o
naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati, na'iki uipaian ana'a
naa pasha'apatan ipai wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz."
17 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki
utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaan, na'iki
udobata-kidan naa wine wuru'u koopo zo'a'oraz ipai wunao
kawana'ati'i 12 utominapa-kidaniinaouz. Na'iki ukian ĩ'ati,
"Marii ipai unao tuzan di'oraz wine.
18 Aizii õgaru, aona'o ni'i naa powa'a õtuzan wuru'u di'oraz
wine, toma-kariwaiz Passover riwunnaa nii, atii diina'iti'o nii
zii koshan õtuzan wine, Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa
panaobanai-tinan ipai pidannao ati."
19 Udauna'an uzaamatan naa bread, na'iki utoriinapa-
kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an udushowan naa bread
na'iki utaan naazu patominapa-kidaniinao kawana'ati kida.
Na'iki ukian ĩ'ati, "Aizii di'i õnanaa wuru'u, õtaaniaz unao

* **22:14** *miisa:* English ida'an, table.

dikin ii. Marii kizi pa'i karikaonan unikan bread kaikapa'a,
unyukunuitapa-kinaa nii õgaru."
20 Paaroopan dauna'an uzaamatan koshan wuru'u koopoz,
paida'o wine idi, na'iki udobata-kidan naa ĩkawana'atiz. Ukian
ĩ'ati, "Di'oraz wine koopo ida'a'oraz kainaabata'o mishi'o nii
Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao
ati† õizain ida'an, umishiinan nii õizain shootan ida'an unao
ati."
21 Jesus kian, "Mazan wuru'u pidan zaamata-kida'o ni'oraz
õgaru õmin-aroopan, kaina'a uruu kaida'a'a.
22 Mazan mishi, Daonaiora Aokazi Iki'o mawakan nii
kaikapa'a, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan
kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan uzaamata-kidan
dikin ii uruu."
23 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao paradan pa'atiaaka
kida. Ĩaitapa'azon na'ia'oram pidan pabi'i wuru'u zaamata-
kida'o ni'oraz uruu.

Jesus kadakotinan naobanai-tinapa-karu dau'u

24 Uruu dauna'an, Jesus tominapa-kidaniinao kashadaaka-
pan naa pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai ĩdyaun
ĩaipinan tuubaru'o pidan nii pamin-kaudinannao ai.
25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Aizii kingnao wuru'u ka-
zowautapainaouz ipai pidannao, ipai amazada kawana'ati,
ma'ozaka ĩkazowautapan wuru'u pidannaouz. Na'iki wuru'u
naobanai-tinpainao kidaz pidannao, tuukii ĩaipan pidannao
dakotan paugaru kamarainpanu'o naobanai nii.
26 Mazan unao, aonaa una'apa'ana'a ĩnao kawan.
Mishi'oraiman, na'ia'oram pidan unao bii'i, tuubaru'o
utaapinpan, marii utaapinan pidan waranuitapa-kidina'o
kawan. Na'ia'oram pidan naobanai-tinpa'o, marii utaapinan
poitorui kawan.
27 Kanom kaina'a tuubaru'o nii pidan? Wuru'u
sakanatapa'oraz, zaudapa'oraz aimaakan sha'apata-kao
pa'ati? Oo wuru'u kaudina'oraz u'ati? Mishi tuubaru'o
pidan wuru'u sakanatapauzoz. Mazan õgaru kian aonaa
una'apan. Usha'apanum kau'an õgaru na'apa poitorui kawan
õmashaapan, õkaudinan unao bii'i.
28 Atii di'i aonaa uwa'akan õgaru õbaiatan pu'u kasha'ora
kida'o aimaakan.
29 Mazan õzaamatan unao kazowautapa'o nii pidannao di-
ina'iti'i. Na'apa õdaru zaamatan kawan õgaru kazowautapa'o
nii ipai papidanannao.

---

† **22:20** *Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati:* uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

30 Uaroopan nii na'iki utuzan nii õtuma õnaobanai-tinapa-
kizi ii. Na'iki usakanatan nii umanawunu'o tabai kida ida'a.
Na'iki na'ia'o ni'i naa unao kazowautapan ipai daunuuda'u
Israel takaan-daunnao,‡ wuru'u 12 udainao di'iki'oraz naa
ĩiribainan."

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan pau-
garu
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Jesus kian koshan, "Simon, puabata õparadan. Satan
pishaani'i naa Tominkaru unao dau'an, ukau'an utiwaa-
kidapan nii unao, na'apa pidan manaruan kawan zaishi
padyukuo ai.
32 Mazan õtoriinapani'i naa pugaru ati Simon, punyukunuu
ma'ozaka kizi, aonaa kizi pumuudan pumishidapan õgaru.
Na'iki puma'ozakada'a naa pa'i ba'oran mishidainao
nyukunuu, pupadantan dono õ'ida'ati."
33 Sariapa Peter kian u'ati, "Naobanai, õgaru, turuu õtaraa-
kidinan na'iki õmawakan putuma."
34 Jesus kian u'ati, "Peter, aizii wuru wamarutan ida'a,
kuruku ka'aranpan ua'ii, pumariidinan nii idikinau õdau'an.
'Aonaa õaitapan uruu,' pukian nii õdau'an pidannao ati."

Jesus kakinaowan
patominapa-kidaniinao

35 Jesus kian 12 patominapa-kidaniinao ati, "Tawuru
dono'o, õdyuudauzonuz umakon mapuraatan-daun,
masaakon-daun, na'iki aonaa una'akan ba'oran udazkidi
kida. Kanom ba'oran tuukia'o uaipan uruu dono?"
"Aonaa kanom," ĩkian.
36 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Mazan aizii kanom kaina'a'o
upuraatan, na'iki usaakon, marii una'akanuzu. Aizii kanom
aona'o mizaataaka-kinai marii nii u'ida'a, marii usellian
pachaakitan patorii-kinaa nii pamarian nii.
37 Usha'apanum kau'an, saada-kariwaiz Tominkaru
paradan wuru'u õdaua'oraz mishiinan ni'i naa wuru'u,"
ukian ĩ'ati. " 'Uzowii-kao nii na'apa pidannao
sha'apaapainao kawan oia'o.' Aizi'o ni'i naa pa'an wuru'u
saada-kariwaiz Tominkaru paradan, õdaua'oraz mishii-kao,"
Jesus kian.
38 Sariapa Jesus poitorunao kian, "Wanaobanaa, putukapa
di'i kaina'a dya'utam mizaataaka-kinai marii wa'ida'a."
"Turua'o nii wuru'u," Jesus kian ĩ'ati.

Jesus toriinpa'anan
Olive Naawa iti
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

‡ **22:30** *Israel takaan-daunnao:* ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.

39 Jesus makon naa Olive Naawa iti patominapa-kidaniinao
tuma. Ukaduz umako'anpauzon na'iti.
40 Aizii ĩkaawan na'iti, Jesus kian ĩ'ati, “Utoriinapa pa'i aonaa
kizi ukaakinpan unyukunuu tiwaa-kidapa-kao an.”
41 Udauna'an umako'okan naa ĩ'ai, na'apa mani umunapon
pidan ka'iitan kawana'ati kabootan kuba. Na'ia'a naa Jesus
kodoru'ukan na'iki utoriinpan naa.
42 Ukian kaikapa'a: “Õdaru, punyukunuu na'apan an,
puzikada shoman õ'ai wuru'u kaziwa'oraz aimaakan
baiaapa-kida'azoo-kao õ'ati. Mazan aonaa õaipan kawana'ati
mani, soo puaipan kawana'ati pa'an.”
43 Sariapa angel aokazi iki'o kaawan Jesus ida'ati,
uma'ozakada'anan unyukunuu.
44 Tuukii Jesus dopian panyukunuu ii, na'iki kaziwa utaa-
pan unyukunuu. Uruu idi tuukii utoriinpan padaru ati. Atii
umashikan sabian na'apa izai kawan.
45 Uipaian dauna'an patoriinpan, uru'u naa umakon
patominapa-kidaniinao di'iti. Uikoda ĩdyaun ipai ĩda'awun,
panyukunuu kasha'oran idi.
46 Ukian ĩ'ati, “Kandii nii uda'awupan? Upokoda, na'iki
utoriinapa mishi'oraiman, aonaa kizi ukaakinpan utiwaa-
kidapa-kao an,” ukian ĩ'ati.

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii patominapa-kidaniinao ati,
uru'u naa pidannao wa'atin kasaba'u, kasaba'uan Judas
dawu'ati. Uruu 12, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Aizii
ĩkaawan, sariapa Judas kissitan Jesus.
48 Mazan Jesus kian u'ati, “Judas, pukissitan ida'an
pukaakapaan Daonaiora Aokazi Iki'o?”
49 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan idi wuru'u
aimaakan sha'apanuz na'apa, sariapa ĩkian, “Wanaobanaa,
turua'a naa wakaiwaan wamarian aizii?”
50 Upu'a'a naa mazan bauda'apa pidan Jesus tominapa-
kidaniinao bii iki'o, so'ota'akan naa marii za'aba'i, na'iki
usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.
51 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Turua'a naa!” Udauna'an up-
ishata'akan naa pidan tain na'iki kaiman usaaba'akan powaa
itiz.
52 Udauna'an Jesus kian naa faadaanao zowaunaanao
ati, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowau-
naanao ati, na'iki kazowautapauzonao Jewnao ati, “Kaikapa
uwa'atin õ'ida'ati'i, una'akan marii na'iki chipirari za'aba'i
kida, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan?

53 Ipai kamoo sha'atii õtominapa-kidan pidannao Tominkaru
Dapu ii, upu'u aonaa uzaamatan õgaru na'ii. Mazan
mishi aizii wuru wamarutan ida'a õkashaapa-kao na'iki õtaa-
kao unao ka'u iti. Usha'apanum kau'an aizi'i naa Satan
ma'ozakatinpan kamoon kaawan."

Peter mariidinan daua'o
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Udauna'an ĩzaamata'akan naa Jesus, na'iki ĩna'akan naaz
umanawunu'o faadaa dapu iti. Peter na'iti kapam umakon
ĩdawu'ati, mazan munapo uwa'akinpaanan ĩ'ai.
55 Uruu idi na'ia'a naa tikazi pu'ukada-kao panibazoo ii.
Na'iki na'ia'a naa pidannao sakanatapan awauta tikazi daz-
aba an. Peter na'ii kapam usakanatapan ĩbii ii.
56 Udauna'an poitoruiaba tukapankan naa uruu,
tikazi maodapan pu'u. Uruu idi sariapa oawunuupan
uawun baara iti, na'iki okian, "Di'oraz daonaiora'a,
uminauda'uitapauzonii kapam Jesus."
57 Mazan sariapa Peter mariidinan, na'iki ukian o'ati,
"Aonaa õaitapauzon uruu."
58 Masakauda'u uruu dauna'an, daonaiora tukapankan
naa kapam Peter. "Pugaru uminauda'u kaduz kapam,"
ukian.
Mazan Peter kian u'ati, "Aonaa õgaru mani."
59 Atii tomunu'iki zaa uruu dauna'an, ba'oran daonaiora
paradan ma'ozaka Peter dau'an. "Mishi'o wuru'u Jesus
minauda'u kaduz arawu'u, na'iki uruu Galilee Baara san
kapam, aonaa umainaabanan," ukian pidannao ati.
60 Mazan Peter kian koshan u'ati, "Aonaa õaitapan kanom
daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz." Aonaa zii Peter ipaian
pakadakotinan, uru'u naa kuruku ka'aranpan.
61 Upu'a'a naa Jesus tanawatinan, na'iki sariapa uawunuu-
pan Peter di'iti. Uruu idi sariapa Peter nyukunuua'akan
uparadan, tawuru'u ukianuz, "Aizii wuru marutan ida'a
pumariidinan nii idikinau õdau'an kuruku ka'aranpan ua'ii.
'Aonaa õaitapan uruu,' pukian nii õdau'an."
62 Uruu idi sariapa Peter koditan pidannao bii iki, na'iki
umakon paniba itinapu. Na'ia'a naa uzaadan tuukii, tuukii.

Jesus banikiita-kao
na'iki uba'izii-kao
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

63 Aizii pidannao wuru'u watchmantapainao kidaz Je-
sus, ĩbanikiitan naa uruu. Udauna'an ĩtiniautapan na'iki
ĩta'iautapan naa uruu.

64 Udauna'an ĩshibatan na'iki ĩdo'otan naa uawun baara
kamicha idi, na'iki ĩkian u'ati, “Aushaa, pukowaada wa'ati
na'ia'oram pidan wuru'u tinika'oraz pugaru?”
65 Na'iki dikauda kida manawun ĩmanamiki u'ati.

Jesus na'aka-kao Jewnao kootowapa-kizi iti
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

66 Atii wakanadan. Aizii uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman
uru'u naa kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao
zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, ipai ĩnao baokopatinan. Udauna'an ĩdapada-kidan naa
Jesus pakootowapa-kizi iti.
67 Na'ia'a naa ĩkian u'ati, “Aizii pukowaada'a naa wa'ati
mishi'o wuru'u pugaru Christ?”§
Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan an u'ati, aona'o nii
umishidan õparadan.
68 Na'iki õpishaan an unao, aona'o nii udako'atin õparadan.
69 Mazan kadimana'o ni'i naa pa'an Daonaiora Aokazi Iki'o
sakanatan Tominkaru ma'ozaka'o diwa'ora antanapu.”
70 Uruu idi ipai ĩnao kian u'ati, “Ukau'an mishi'o wuru'u
pugaru Tominkaru Dani?”
“Una'apan sha'atii kaiwuru'u upishaanuz õgaru na'apa,”
ukian ĩ'ati.
71 Udako'atin idi ĩparadan na'apa, sariapa ĩkian, “Kandii
nii waaipan zii dikauda'o aimaakan kowaada-kao udau'u,
waabatan pu'u kaimanaiman udako iki na'apam ukian
padau'an.”

23

Pilate pishaan daua'o Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Uruu idi ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz na'ii
kadishia'akan. Udauna'an ĩna'akan naa Jesus Pilate di'iti. Atii
ĩkaawa-kidan na'itizu.
2 Na'ia'a naa ĩkaakapaan Jesus Pilate ati. “Aushaa pua-
bata wakuwaa di'oraz pidan dau'ana'a, waabatan ukaki-
naopan pidannao pana'iti karikaonan. Na'iki aonaa uaipan
ĩkawinipinaatan tax Rome ia'o naobanai ati. Na'iki tuukii
udakotinpan Christ nii. Na'iki udakotinpan king nii Jewnao
ati,” ĩkian Pilate ati.
3 Udauna'an Pilate pishaan naa Jesus, “Mishi pugaru
wuru'u king ni'oraz Jewnao ati?”
“Una'apan sha'atii kaiwuru'u puna'apanuz,” Jesus kian
u'ati.

---

§ **22:67** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Udauna'an Pilate kian naa faadaanao zowaunaanao ati,
na'iki ipai kasaba'ukinpainao pidannao ati, “Aonaa kanom
õikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan. Uruu idi aonaa
kanom dikin ii usha'apata-kao.”
5 Mazan ma'ozaka pidannao dako'atin uparadan, na'iki
ĩkian u'ati, “Aizii ipai'i naa ukakinaowan pidannao, wuru'u
kawiizi-tinpainao kidaz wawiizi Judea Baara an. Uruu idi
tuukia'a naa pidannao kashadaakapan, na'iki aona'a naa
powa'a ĩmishidan oo ĩsha'apatina'azon wuru kawana'ati'o
Rome iki'o naobanai kakinaori kidaz. Galilee Baara iki'o
wuru'u usakadanuz pakakinaopan pidannao, atii di'i, aizii
kaawa'a naa uruu da'ati'i,” ĩkian Pilate ati.

Herod pishaan daua'o Jesus

6 Pilate abatan idi ĩna'apan, sariapa ukian ĩ'ati, “Kanom san
uruu, Galilee Baara san?”
7 Aizii uaitapan idi Jesus wa'atin Herod kazowautapanii
wiizai di'iki, sariapa udyuudan una'aka-kao Herod di'iti.
Usha'apanum kau'an uruu dono, na'ia'o Herod Jerusalem ii.
Uruu dauna'an ĩna'akan naa Jesus Herod di'iti.
8 Tuukii Herod konaukii-kidan patukapan Jesus,
usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa uabatautan Jesus
dau'an. Na'iki tuukia'o utukapa'azon aimaakan wuru'u
pabi'inaaka kida'oraz Jesus sha'apaapauzon.
9 Uruu idi, iriba sodi kida upishaan Jesus, mazan aonaa
bauda'apa udako'atin uparadan.
10 Mazan upu'a'a naa faadaanao zowaunaanao, na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u maonapadinan
Herod dazaba ati, na'iki ĩkowaada iriba dikauda kida'o
aimaakan u'ati, Jesus dau'an.
11 Udauna'an Herod na'iki baokopa pasoldyaannao tuma,
ĩmakinaotan na'iki ĩbanikiitan naa Jesus kakiba'azonnaa kida'o
ida'an. Udauna'an ĩkaiwada-kidan naa u'ati naobanainao
kamichan kaduz. Uruu dauna'an Herod dyuudan naa
koshan uruu powaa iti Pilate di'iti.
12 Uruu kamoo dono Herod na'iki Pilate kaimanaakan.
Uruu ua'ii aonaa ĩkaimanaakauzon.

Pidannao aipan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Udauna'an Pilate dapadan naa faadaanao
zowaunaanao, na'iki naobanai-tinpainao kida pidannao,
na'iki ba'oran pidannao kida.
14 Aizii ĩbaokopatinan dauna'an, uru'u naa ukian ĩ'ati, “Unao
zaamatanii, na'iki ukaawa-kidanii wuru'u di'oraz daon-
aiora'a. Na'iki ipai unao ukowaadan õ'ati, ukakinaopan
pidannao pana'iti. Na'iki ipai'i naa amazada kawana'ati
pidannao to'oran naobanai Rome iki'o ati. Aizii di'i utukapa

na'apam õkootowapa-kidanuz, unao abatapan pu'u. Mazan
aonaa õikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, unao
kowaadan kawan õ'ati.
15 Aizii Herod na'apa kapam, aonaa kanom uikodan
dikauda'o nii usha'apatan. Uruu idi'o wuru'u udyuudanuz
uruu powaa ati da'ati'i. Aonaa kanom dikauda'o nii wuru
daonaiora sha'apatanu'u. Ukau'an aonaa kanom dikin ii
uzowii-kao.
16 Uruu idi õba'izii-kidan nii karikaonan uruu, udauna'an
marina'a naa umuuda-kao."
17 [Passover Kamoon dono, karikaonan da'i Pilate kodita-
kidauzon ĩ'ati bauda'apa pidan, taraa-kizai iki.]*
18 Mazan pidannao kadakoinan u'ati aonaa masakauda'u
mani. "Marii uzowii-kao, pukodita-kida pa'an Barabbas
wa'ati," ĩkiainan u'ati.
19 Aizii Barabbas, wuru'u utaratapa-kaoaz, uzauda-kao
idi'o utoman to'orataaka-karu pidannao ati, ĩto'ora-kinaa nii
Rome iki'o naobanainao ati, wuru'u Jerusalem iainao kidaz.
Uruu dono bauda'apa pidan zowii-kao. Uruu idi Barabbas
zauda-kao udikin ii.
20 Tuukii padamata Pilate tiwaan pakodita-kidan Jesus,
uruu idi na'apa koshan ukian ĩ'ati kiwiini'o kawan.
21 Mazan ma'ozaka ĩkadakoinan u'ati. "Marii utauka-kao
cross di'iti! Marii utauka-kao cross di'iti!" ĩkiainan u'ati.
22 Upu'u Pilate tiwaan paparadan ĩ'ati. Uruu idikinautan
naa uparadan na'apa ĩ'ati. "Kanom mooko dikauda'o nii
usha'apata? Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii usha'apatan.
Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. Uruu idi õba'izii-
kidan nii karikaonan uruu na'iki udauna'an marina'a naa
umuuda-kao," ukian pidannao ati.
23 Mazan powa'a zii ĩkadakoinan u'ati diiwa'o ida'an. "Marii
utauka-kao cross di'iti," ĩkiainan u'ati. Ĩkadakoinan u'ati, atii
ĩdikintan uruu.
24 Uruu idi na'apa'a naa Pilate dyuudan Jesus sha'apata-
kao, pidannao aipan kawana'ati.
25 Na'iki ukodita-kidan naa ĩ'ati pidan wuru'u zauda-
kariwaiz umizaataakapa-kidan pidannao, na'iki uzowian pi-
dan. Udauna'an utaa'akan naa Jesus pidannao ka'u iti, marii
kizi'i naa ĩsha'apatan uruu Jewnao aipan kawana'ati.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Udauna'an soldyaanao na'aka'akan naa Jesus. Aizii
ĩmakopa-kizi an ĩikodan pidan kaawa'aka'o zii Jerusalem ati.
Simon kia'o u'uu, Cyrene san wuru'u pidanaz. Sariapa

* **23:17** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

soldyaanao zaamatan Simon na'iki ĩdyuudan naa uwaodatan
Jesus dawu'ati wuru'u cross ni'oraz atamun tu'uz.
27 Na'iki iriba, iriba pidannao makon tazatappan Jesus
dawu'ati. Aizii zunnao na'ii kapam ĩbii ii, tuukii ĩmuraan Jesus.
28 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Zunnao, Jerusalem sanaabanao,
aonaa uzaada'ana'a õdau'an. Mishi'oraiman uzaada pa'an
unao dau'an, na'iki udainao dau'an.
29 Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii kamoo kaawan, uruu
dono pidannao kian nii. 'Konaukia'o nii pa'an zunnao
aona'oraz na'apainim ĩkaudaniizon, aona'oraz ĩbiida-kidauzon
koraidaonaa.'
30 Uruu dono tuukia'o nii pidannao aipan midukuonao
dikitan paugaru, na'iki tuukia'o nii ĩaipan naawazi dizan
paugaru.
31 Aizii di'i wuru'u utukapaniaz dikauda'o aimaakan
sha'apata-kao õ'ati kaikapa'a, aonaa kanom dikin ia'o mani,
aitaniimana'o nii manawun dikauda'o aimaakan baiaapa-
kida-kao Jerusalem sannao ati, ĩsha'apaapan dikin ii oii kida'o
aimaakan."
32 Kaina'a kapam soldyaanao na'akan dya'utam daon-
aioranao zowii-karu nii, ĩnao zaamata-kao ĩsha'apatan idi
dikauda kida'o aimaakan.
33 Udauna'an ĩkaawan naa wuru di'iti'i amazada dakotapa-
kariwaiz Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kii. Na'iạ'a naa
ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam daonaioranao
tauka-kao udazaba'a. Bauda'apa udiwa'ora antanapu,
ba'oran uwashabaron antanapu.
34 Pataukinapa kizi iki Jesus kian padaru ati, "Õdaru,
pumainaabata wuru'u dikauda'o aimaakan ĩsha'apataniaz
õ'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan kanom
ni'o wuru'u pasha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a."
Udauna'an soldyaanao makinaotinan naa, patukapa-kinaa
nii na'ia'oram nii pidan zaamata Jesus kamichan pa'idiwau
nii.
35 Uruu dono iriba pidannao awunuutapan Jesus tauka-
kao. Aizii Jewnao naobanaanao, tuukii pa'an ĩbanikiitan
uruu. Kaikapa'a wuru'u ĩkianuz. "Uruu kazannaapa'o ba'oran
pidannao. Aizii watukapa kizi'i naa mooko, umishiin an
uruu Christ, Tominkaru zaamataniaz, na'iki udyuudaniaz
kazannaata'o nii papidanannao, marii aizii ukazannaatinan
paaipan ati," ĩkian udau'an.
36 Aizii soldyaanao na'apa kapam ĩbanikiitan uruu.
Udauna'an ĩtaan naa uriwun nii mawinipina'o wine idi.
37 Na'iki ĩkian u'ati, "Umishiin an mishi pugaru wuru'u king
ni'oraz Jewnao ati, pukazannaatinan nii puaipan ati."

38 Aizii atamun ida'a, uzowau paawa'a ĩtaukan pasaadanii.
Kaikapa'a wuru'u ĩsaadaniaz: “Dii wuru'u King, Jewnao ati.”
39 Aizii bauda'apa wuru'u tauka-kariwainaouz Jesus daz-
aba'a, uparadan dikauda'o ida'an Jesus ati. “Umishiin an pu-
garu Christ,† pukazannaatina'a naa aizii puaipan ati, na'iki
pukazannaata waunao kapam,” ukian.
40 Mazan sariapa uiriban to'orauanuzu. Na'iki ukian u'ati,
“Aonaa mooko pukichana'ikin puparadan Tominkaru dau'an
kaikapa'a? Aonaa mooko pudi'itapan na'apam pupataka'uta-
kao na'iki pumawakan nii na'apa uruu kawan.
41 Mazan aonaa kanom dikin ia'o mani upataka'uta-kao,
aonaa kanom oia'o nii usha'apatan. Mazan waunao, wap-
ataka'uta-kaoaz kaikapa'a, washa'apatan idi'o oia'o.”
42 Udauna'an ukian Jesus ati, “Jesus, punyukunuuapa pa'i
õgaru punaobanaita-kao ana'a naa.”
43 Jesus kian u'ati, “Õkowaadan nii pu'ati mishi'o: aizii na'ia'o
nii kapam pugaru õtuma konaukii-kizai aokazi ii.”

Jesus mawakan daua'o
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Aizii sakitapa kamoo, ipai amazada maruta'akan uruu
wiizai di'ii, atii daawadata kamoo. Uruu dauna'an zii koshan
amazada kanadan.
45 Aizii Tominkaru Dapu nazo ii masha'apakiaka kamicha
mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida,‡ kuzuuta'akan
pazikon an, doko iki atii uwaranu iti.
46 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan naa diiwa'o ida'an.
“Õdaru, puka'u iti õtaan õdoronaa,” ukian. Mazan
umawaka'akan naa.
47 Na'ia'o soldyaanao zowaunaa awunuutapan, uruu idi
ipai uabatan, na'iki utukapan na'apam aimaakan sha'apan.
Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru na'iki ukian,
“Mishi'o mishi kaimana'o pidan arawu'u,” ukian.
48 Na'iki ipai pidannao wuru'u awunuutapainao kidaz
na'ii, ipai kapam ĩtukapan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz.
Tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩkasha'oran aimaakan sha'apata-kao
idi na'apa. Udauna'an ĩkiwan naa.
49 Aizii pidannao wuru'u aitapainao kidaz Jesus, na'iki
wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki, na'ii kapam
ĩawunuutapan. Na'iki zunnao wuru'u wa'atiinaouz utuma
Galilee Baara iki, na'ii kapam baokopa ĩtuma, munapo
ĩkadishitapan na'iki ĩawunuutapan.

---

† **23:39** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **23:45** *kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida:* Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Na'apam Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Uruu dono na'ia'o pidan, Joseph kia'o u'uu. Arimathea iki'o, Judea Baara ia'oraz wiizai. Kaimana'o pidan uruu, na'iki sha'apata'o ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki tuukia'o uzaudapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Padamata Jewnao, kazowautapaniinao pidannao tuma'o uzaamatinpan, mazan upu'u aonaa unyukunuu na'apan ĩparadan kawana'ati, na'iki aonaa unyukunuu na'apan wuru dau'ana'a ĩsha'apatanuz Jesus kaikapa'a.

52 Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an. Na'apa Pilate nyukunuu.

53 Uruu idi umakon naa Jesus tauka-kizinao iti, na'iki na'a'a naa utoka-kidan unanaa. Na'iki upapidan naazu baraka'o kamicha mada idi. Kaina'a ukichadanii kuba, mawakainao uun nii, na'iki aona'o zii kapam ukaiwauzo-kao. Na'iti'i naa una'akan Jesus nanaa na'iki na'ia'a naa umuudanuz.

54 Friday wachuupunin wuru'u udida-kaoaz, Jewnao sookapauzon kamoon maonapatan pu'a'a naa.§

55 Aizii zunnao wa'atiinaouz Jesus tuma Galilee Baara iki, na'iti ĩmakon baaranai iti. Uruu idi ĩtukapa na'iam naa unanaa muuda-kao.

56 Uruu dauna'an ĩkiwan naa pamashaadinapa kizi iti, ĩtoma'anan naa kaduunuribai pakaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon wuru'u, uruu idi aonaa kanom ĩsha'apatan uruu kamoo dono, Moses kakinaori kian kawana'ati.

24

Jesus kadishitan daua'o pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Aizii chaapi'ikiiman Sunday dono, zunnao makon baaranai iti. Ĩna'akan kaduunuribai, ĩtomanii pakaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa.

2 Aizii ĩkaawan baaranai paniinomizinaa di'iti, aona'a naa utaratinpan, zikada'aka-kaoa'a naa udaru'o kuba, baaranai taratapa-kinaoaz.

3 Uruu idi sariapa zunnao morota'akan baaranai paniinomizinaa shaawata. Mazan aona'aka'a naa Naobanai Jesus nanaa nii.

4 Tuukii ĩdi'itinpan, uruu idi ĩkadishitapan naa na'ii, aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatinan. Upu'a'a naa ĩtukapan

§ **23:54** Jewnao aitauzon pakamoon sakadinan, kamoo tipitan di'iki, na'iki uipain nii ba'oran kamoo tipitan di'iti.

dya'utam daonaioranao, wizi'i kida'o ĩkamichan kadishitapan
na'a padazaba'a.
5 Tuukii ĩtarian, upu'u mazan ĩmapotinan ĩ'ati patarian bii'i.
Na'iki daonaioranao kian ĩ'ati, "Kandii nii udorotan kakupa'o
pidan mawakainao pidannao bii an?
6 Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'aka'a naazu.
Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz unao ati, tawuru'u
Galilee Baara ia'oraz zii.
7 'Daonaiora Aokazi Iki'o zaamata-kao nii, udauna'an utaa-
kao nii oiainao pidannao ka'u iti, udauna'an utauka-kao
nii cross di'iti, atii umawakan. Mazan idikinauda'u kamoo
dauna'an ukadishitan nii pamawaka-kizi iki,' kii sha'atii
tawuru'u ukiauzonuz," ĩkian ĩ'ati.
8 Sariapa mishi zunnao nyukunuua'akan Jesus paradan.
9 Udauna'an ĩkiwa'akan naa atii ĩkaawan 11 Jesus tominapa-
kidaniinao di'iti. Ipai daunuuda'u ĩkowaadan ĩ'ati na'iki
ba'orainao ati na'apa patukapan kawana'ati aimaakan
sha'apan.
10 Kaikapauda'u'o wuru'u zunnaouz, Mary Magdala
sanaaba, Joanna, Mary, James daroz, na'iki kaina'a ba'oran
zunnao ĩtuma. Ipai baokopa ĩnao wuru'u kakuwaapainaouz
Jesus tominapa-kidaniinao ati.
11 Mazan aonaa ĩmishidan zunnao paradan, usha'apanum
kau'an ĩabatanuz mariidin-karu kawan karikaonan.
12 Mazan Peter sariapa pa'an udima'akan baaranai iti.
Ukaawan na'iti sariapa uawunuupan baaranai paniinomiz-
inaa shaawata, mazan utukapa soo kamicha mada karikao-
nan, wuru'u Jesus nanaa shibata-kinaoaz. Udauna'an uki-
wan naa, tuukii udi'itinpan patukapan idi aimaakan na'apa.

Jesus chi'ikapan patominapa-kidaniinao daawata
(Mark 16:12-13)

13 Uruu kamoo dono dya'utam daonaioranao tominpau-
zonao Jesus di'iki makopaanan wiizai Emmaus iti. Munapo
za'o wuru'u wiizaiz Jerusalem iki.
14 Aizii wuru'u daonaioranaouz ĩkadakotinaanan pamakopa-
kizi an, ipai wuru dau'a'a aimaakan sha'apata-kariwaiz
na'iki kowaada-kariwai kidaz Jesus dau'an.
15 Aizii ĩkadakotinaanan pu'u, masha'apakiaka Jesus
kaawa'akan na'iki uchi'ikapaanan naa ĩdaawata.
16 Ĩtukapa padamata Jesus, mazan aonaa ĩaitapan uruun.
Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai uruu.
17 Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, "Kanom daua'o kai-
wuru'u ukadakotinaananuz umakopan pu'u?"
Sariapa ĩmashaada'akan, na'iki utukapa ĩawun baara
kasha'ora pa'idiwaru.

18 Bauda'apa dako'atin uparadan, Cleopas kia'o u'uu, ukian
u'ati, “Soo bauda'apa pugaru Jerusalem ida'a maaitapa-ka'o
wuru dau'ana'a aimaakan sha'apata-kariwai kidaz diiki'i'i?”
19 “Na'apa'oram wuru'u aimaakan kida sha'apata-
kariwaiz?” ukian ĩ'ati.
“Tawuru'u kasha'ora kida'oraz aimaakan sha'apata-kao
Jesus ati, Nazareth sanaz. Tominkaru prophetin uruu.
Mishi Tominkaru tukapa-kidan uruu kaimana'o, na'iki
umanawunu'o pidan, ipai wuru ida'ana'a usha'apatanii
kidaz aimaakan na'iki ukakuwaatinan ida'an ma'ozaka. Ipai
pidannao na'apa kapam ĩtukapan uruu, kaimana'o, na'iki
umanawunu'o mishi pidan.
20 Wafaadaannao zowaunaanao, na'iki kazowautapainao
Jewnao wuru'u zaamata-kida'oraz uruu. Udauna'an ĩtaan
naa uruu Rome iki'o naobanai ka'u iti, ĩzowii-kidan naaz cross
paawa'a.
21 Wa'itiiman shaa uru'o nii wuru'u kazannaata'oraz Is-
raelitenao patarubanao ai. Aizii di'i uikoda'aka'a naa idikin-
auda'u kamoo umawakan dauna'an.
22 Na'iki powa'a zii kaina'a aimaakan di'itinapa-kidan wau-
nao tuukii. Aizii chaapi'iki, waunao bii ikiinao zunnao
makonkan ubaaranaa ii.
23 Aona'a naa ĩikodan unanaa na'ii. Mazan ĩkaawan powaa
ati ĩkowaadan wa'ati, patukapan dya'utam angelnao. Na'iki
angelnao kowaadan ĩ'ati kadishita'aka'a naa Jesus powaa iti.
24 Zunnao kaawan dauna'an, sariapa waunao bii iki'o
daonaioranao makon kapam baaranai iti. Na'iki ipai ĩtukapan
aimaakan na'apa zunnao kowaadan kawan. Mazan aonaa
ĩikodan Jesus na'ii.”
25 Udauna'an Jesus dako'atin ĩparadan na'iki ukian ĩ'ati,
“Maam, na'apa dii manawun umaaitapakan aimaakan,
na'iki kasha'apannaa umishidan tawuru'u kotua'o
Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz?
26 Aonaa mooko uaitapan wuru'u Christ, Tominkaru dyu-
udaniaz kazannaata'o nii papidanannao, baiaapan nii ipai
wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan? Uruu dauna'an umakon
nii aokazi iti, na'iki karikaonanu'o ni'i naa ukonaukiitin-
kida-kao na'ii,” ukian ĩ'ati.
27 Udauna'an ukowaadan na'iki unyukunuu-kidan ĩ'ati ipai
na'apa'oram manawun tawuru'u Moses na'iki prophetnao
saadanii kidaz padau'an, Tominkaru Paradan ida'a'oraz.
28 Ukadakotinaanan ĩ'ati, atii na'apa ĩmaonapatan wuru
di'iti'i pamakopa-kiziz wiizai. Mazan ĩtukapan Jesus sariapa
pa'an udobatan.
29 Uruu idi tuukii ĩmashaatan uruu. “Puna'a'a naa zii
shoman puda'awu aka watuma, wachuupun naa pa'i wuru'u,

na'iki taa'azo'o naa wamarutan," ĩkian u'ati. Uruu idi umakon ĩtuma.
30 Aizii kabaunu'ia'a naa, uruu ĩaroopa'azon naa. Uruu idi Jesus sakanatan ĩtuma. Na'iki sariapa uzaamatan bread, udauna'an utoriinapa-kidan naaz. Uruu dauna'an udushowan naa bread ĩkawana'ati.
31 Uruu ida'a zii ĩawun da'ata-kao ĩaitapa-kinaa nii Jesus. Ĩawunuupan u'idi'iti sariapa ĩaitapa'akan uruu. Mazan upu'a'a naa umainaabatina'akan ĩawun za'a.
32 Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei, uruu idi'o tawuru'u kaimanaiman uparadan pishatan wanyukunuu, ukadakotinaananuz wa'ati dunapota. Na'iki unyukunuu-kidanuzu wa'ati ipai daunuuda'u na'apam saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kian."
33 Udauna'an ĩminziiwa'akan naa, na'iki ĩpadanta'akan naa koshan Jerusalem iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩikoda wuru'u 11 Jesus tominapa-kidaniinao, kasaba'ukinpan baokopa, ba'orainao kida tuma.
34 Na'iki ĩabatan ĩkadakotinan. "Mishi'o wuru'u wanaobanaa kadishitan, na'iki ukakudanuz naa powaa iti. Simon Peter tukapa'aka'a naa kapam uruu," ĩkian.
35 Udauna'an ĩnao kowaadan naa kapam ipai daunuuda'u na'apam Jesus chi'ikapaanan patuma dunapota. Ĩkowaadan ĩ'ati aonaa ĩaitapanuz, atii udushowan ida'an zii bread ĩ'ati, ĩaitapan uruu.

Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Aizii wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao kakuwaap-atinan pu'u zii pairibannao ati, upu'a'a naa Jesus kaawa'akan ĩ'ida'ati masha'apakiaka. Na'iki ukian ĩ'ati, "Marii kaiman-karu mashaapan unao tuma."
37 Mazan tuukii ĩtarian, ĩ'itiiman shaa udoronaa nii karikao-nan wuru'u patukapaniaz.
38 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Kandii nii utarian? Na'iki kandii nii aonaa umishidan utukapan õgaru?
39 Aushaa utukapa mooko õka'u di'i, utukapa õkidiba, mishi õgaru wuru'u. Uwa'ati da'ati'i upishata kizi õgaru, upishata õmada, utukapa kizi mishi õgaru wuru'u. Aizii doronai aonaa udunaa nii oo uniwa'uz nii, wuru kawanu'u upishatanuz õgaru," ukian ĩ'ati.
40 Uruu idi utukapa-kidan naa ĩ'ati paka'u na'iki pakidiba.
41 Tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩmishidan wuru'u patukapanuz Jesus. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Kaina'a aimaakan da'a'a nika-karu nii?"

42 Sariapa ĩtaan u'ati kopau waraka-kariwai'i naa.
43 Uruu idi uzaamatanuz na'iki uaroopan naa ĩawun za'a.
44 Udauna'an Jesus kian naa ĩ'ati, “Aizii di'i wuru'u utuka-
paniaz ipai aimaakan kida sha'apan kaikapa'a. Uru'u
naa tawuru'u õkowaadauzoniaz unao ati, wachi'ikapauzon
dono'oraz baokopa. Kaikapa sha'atii tawuru'u õkiauzonuz
unao ati. ‘Ipai wuru'u Moses saadanii kidaz õdau'an, na'iki
wuru'u Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, na'iki
wuru'u saada-kariwai kidaz õdau'an Psalms ida'a, ipai'o nii
zii uruu kida mishii-kao,’ kii sha'atii tawuru'u õkiauzonuz
u'ati,” Jesus kian ĩ'ati.
45 Na'iki utaan naa ĩaitapa-kinaa nii na'apa'oram manawun
wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan ida'a.
46 Udauna'an ukian naa ĩ'ati, “Kaikapa sha'atii tawuru'u
Tominkaru paradan saada-kariwai kida kianuz. ‘Zowii-
karu nii wuru'u Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii
papidanannao, mazan idikinauda'u kamoo umawakan
dauna'an ukakudan nii powaa iti, na'iki ukadishita-kida-kao
nii pabaaranaa iki.
47 Marii pa'i kuwai kowaadapa-kao u'uu ida'an ipai pidan-
nao ati, ipai imi'i baara an, marii ukowaada-kao Jerusalem
sannao ati kiwiin. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: pidan
tanawatinan an pa'oian ai, Tominkaru mainaabatan nii
ĩ'oian.’
48 Ukau'an õdyuudan ukakuwaapan ipai wuru dau'a'a
utukapanii kidaz sha'apan õ'ati.
49 Na'iki õdyuudan nii unao ida'ati tawuru'u õdaru
kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati. Mazan una'a'a naa zii
pa'i uzaudapa da'a'a Jerusalem ida'a, atii õdyuudan aokazi iki
wuru'u õdaru dyuuda'azooniaz unyukunuu ma'ozaka-kinaa
nii.”

Jesus na'aka-kao aokazi iti
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

50 Udauna'an Jesus na'akan naa ĩdyaun Jerusalem iki atii
Bethany iti. Na'ia'a naa usawadan paka'u ĩ'idi'iti, na'iki utori-
inpan Tominkaru ati, marii kizi utaan kaimana'o mashaapa-
karu ĩnyukunuu iti.
51 Utoriinapa-kidan pu'u ĩdyaun, uru'u naa usawatina'akan,
na'iki una'aka'aka-kaoa'a naa aokazi iti.
52 Sariapa ĩkodoru'ukan u'ati, ĩawun doko iti. Uruu idi tuukii
ĩkonaukian, udauna'an ĩkiwa'akan naa konaukii Jerusalem iti.
53 Aizii Jerusalem ia'a naa, ipai kamoo ĩmako'anpan
Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpan na'iki ĩkonaukii-kidan
Tominkaru.

John
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita John saadanii. Uruu Jesus tominapa-kidanii, na'iki apostle kapam uruu. Karikaonan una'auzon Jesus dazaba'a umanawun kida'o aimaakan sha'apan dono. Panaadon aka aonaa Jesus taapadan ba'orainao patominapa-kidaniinao wa'atin patuma, mazan John utaapada pa'an umakon patuma.

John kakuwaapan dono pidannao dau'u ukainaabatan ĩdyaun ĩ'uu ida'an kida. Mazan ukakuwaapan dono padau'u, aonaa uaipan patukapa-kao umanawunu'o nii. Uruu idi aonaa usaadan pa'uu ukakuwaapan dono padau'u, mazan udakotinan ba'oran tominapa-kida-kariwaiz, kii da'i. (Putukapa John 18:15 ida'a.) Panaadon udakotinan Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii, kii. (Putukapa John 13:21 ida'a.) Usaadan dono John kia'o pidan uu, ba'oran John daua'o wuru'u ukakuwaapanuz, Chikaawunuupauzo dau'ati'o wuru'u.

John saadan di'ora'a kaarita uaipan pidannao aitapan na'iki ĩmishidan Jesus uruu Christ (Jewnao ati'oraz ukaunamunaatauzo-kao), uruu Tominkaru Dani. Pidannao mishidan dono uruu, na'iki ĩzaamatinan idi upidanannao nii, ĩikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. (Putukapa John 20:31 ida'a.)

John kowaada Jesus karikaonanu'o ukakupan. Amazada tominan ua'ii zii kakupa'ora'a naa uruu. (Putukapa John 1:1 ida'a.) Na'iki pabi'inaaka'o ida'an, Tominkaru kainaa-batan wa'ati kanom wuru'u Jesus. (Putukapa John 14:9-11 ida'a.) Ukowaada kaimanaiman na'apam pidan mishidan, uikoda kizi karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki ukowaada pidan mishida-kinaa ni'o wuru'u Jesus sha'apatanuz iriba umanawun kida'o aimaakan. (Putukapa John 3:2 ida'a, na'iki John 10:38 ida'a.) Kaina'a Jesus daua'o ba'oran kaarita kida: Matthew, Mark na'iki Luke. Tuukii ĩkakuwaapan usha'apatanii kida dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam utominapa-kidan pidannao mashaapa-karu dau'u Tominkaru ati. Mazan John, aonaa ukakuwaapan ipai Jesus sha'apatanii dau'u. Ukowaada aona'oraz ba'oran kaarita kida kowaadan.

John kowaada iriba umanawun kida'o Jesus paradan na'iki usha'apatanii kida, kainaabata'o uruu mishi'o Tominkaru dani, uruu kakupa-kinai, uruu dunapo, uruu mishi'o, uruu kanada'o, uruu wunu, uruu bread, uruu paoribai kadunaa, na'iki kaznizonao ka'uzatiki.

Kaarita buutinpan kida

Parada-karu tominan pidan nii *1:1-18*
John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u *1:19-34*
Jesus kakinaopan, na'iki usha'apatanii kida daua'o *1:35—12:50*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *13:1—17:26*
Jesus zaamata-kao atii uzowii-kao *18:1—19:42*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *20:1-31*
Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati Galilee Baara ii *21:1-25*

Parada-karu Pidantinan

1 Amazada toma-kao ua'ii na'a'ora'a naa Parada-karu, uruu
Tominkaru tuma'o, na'iki uruu Tominkaru.
2 Uruu na'a'ora'a naa Tominkaru tuma amazada toma-kao
ua'ii.
3 Uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan. Aonaa
aimaakan tominan sha'apa'oram ida'an karikaonan, soo
Uruu ida'an.
4 Uruu ida'a kakupa-kinai, na'iki wuru'u kakupa-kinaiz
uruu kanadapa'oraz pidannao ati.
5 Kanada'o kanadapan maruta'o-karu'u, aonaa turuu
maruta'o makadanuzu.
6 Kaina'a'o da'i pidan, John kia'o u'uu, Tominkaru dyuu-
danii.
7 Ukaawan ukakuwaapa'anan pidannao ati kanada'o
dau'u, ukuwaa ida'an kizi ipai ĩabatan na'iki ĩmishidan
kanada'o dau'u.
8 Aonaa John mani wuru'u kanada'oraz, mazan ukaawan,
ukakuwaapa'anan kanada'o dau'u.
9 Wuru'u kanada'oraz, kaina'iki uwa'atipan imi'i baara ati,
uruu pa'an kanadapa'oraz ipai pidannao.
10 Kaawanka'o Parada-karu imi'i baara ati. Uruu ida'ana'o
Tominkaru toman imi'i baara na'iki pidannao, mazan upu'u
aonaa ĩaitapan kanom wuru uruuz.
11 Ukaawan pawiizi ida'ati'o padamata, mazan uiribannao,
aonaa ĩnaubaan uruu.
12 Mazan na'ia'oram pidan nauba'o na'iki mishida'o uruu,
utaapada ĩtominan Tominkaru dainao nii.
13 Aonaa ĩtominan Tominkaru dainao nii koraidaonaa
shakatan kawan, oo pidan aipan kawana'ati mani, soo
Tominkaru aipan kawana'ati pa'an.
14 Aizii wuru'u Parada-karuz, utominan pidan nii na'iki
umashaapankan wabii an. Watukapa na'apam uruu
mishi'o umanawunun. Usha'apanum kau'an bauda'apauzon
Tominkaru dani wuru'u uruuz. Uruu ida'ana'o Tominkaru

kainaabatan kaimanaiman pakamunanban na'iki uruu
ida'ana'o mishi'o kuwai kainaabata-kao wa'ati.
15 John kakuwaapan udau'an pidannao ati, ukian diiwa'o
ida'an ĩ'ati: "Di'i naa tawuru'u õkaunamunaataniaz: Kaini'iki'o
nii uwa'atin õdawu'ati, mazan uruu powa'a'o zii umanawu-
nun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu na'a'ora'a naa õshakatan
ua'ii, õkii-kiziz."
16 Ukamunanun idi manawun, powa'an kida usha'apatan
kaiman kida'o aimaakan wa'ati.
17 Tominkaru taa-kidan Moses ida'an pakakinaori; mazan
utaan mishi'o kuwai na'iki utukapa-kidan pakamunanun
Jesus Christ ida'an pa'an.
18 Aonaa pidan tukapauzon Tominkaru. Soo Udani
bauda'apauzoz, karikaonanu'oraz una'an Tominkaru tuma,
uruu kaimanaiman ukainaabatan Tominkaru.

John Chikaawunuupauzo kowaadan kanom ni'o pakaawan (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19-20 Jewnao zowaunaanao Jerusalem iainaouz dyuudan
faadaanao na'iki ĩminka'u Levitenao* pishaa'anan John
kanom kaduz manawun wuru'u uruuz. Ukowaada ĩ'ati
kaimanaiman, ipai kizi pidannao aitapan, "Õgaru, aonaa
Christ† mani," ukian ĩ'ati.
21 Aizii ĩkian u'ati, "Ukau'an kanom mooko pugaru? Elijah
sha'a pugaru?"
"Aonaa!" John kian ĩ'ati.
"Pugaru sha'a Prophet, tawuru'u kaawa'o ni'oraz?"‡ ĩkian
u'ati.
"Aonaa," ukian koshan ĩ'ati.
22 Uruu idi ĩkian u'ati, "Ukau'an kanom kaduz mooko man-
awun wuru'u pugaruz? Waaipan wakuwaa nii, wunao ati'o
ni'i dyuudainaouz waunao. Pukowaada'aka'a naa kanom
kaduz wuru'u pugaruz!"
23 John kian ĩ'ati, "Õgaru dau'ana'o tawuru'u prophet Isaiah
saadauzonuz kaikapa'a:
'Kaina'a'o pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o
amazada ii aka:
Usaaba'a naa dunapo Naobanai mako kizi nii.' "§
24 Phariseenao* kapam wuru'u dyuuda-kariwai
ĩpishaa'anan John.
25 Uru'u naa ĩkian John ati, "Pukian pu'u aonaa Christ
mani pugaru, aonaa Elijah mani, na'iki aonaa Tominkaru

---

* **1:19-20** *Levitenao:* Israel dani, Levi takaan-daunnao, kaminka'uupauzonao Tominkaru Dapu ii. † **1:19-20** *Christ:* Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
‡ **1:21** Deuteronomy 18:18-19 § **1:23** Isaiah 40:5 * **1:24** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Prophetin mani, tawuru'u wazaudapaniaz, mazan kandii nii
mooko puchikaawunuupan?”
26 Aizii John kian ĩ'ati, “Õgaru, õchikaawunuupan wunu idi.
Mazan kaina'a ubii'i ba'oran pidan, aona'o uaitapan kanom
kaduz uruu.
27 Uruu'o ni'i naa tukapa-kao umanawunu'o nii õna'an pu'u
zii. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.”†
28 John kakuwaapatinanuz kaikapa'a, Bethany ia'o, waoko
ia'oraz Jordan Wa'o ai, uchikaawunuupauzo-kiziz.

So'ota'o pidannao oian

29 Ba'oran kamoo John tukapan Jesus wa'atin pa'ida'ati,
na'iki ukian pidannao ati: “Di'i naa wuru'u Tominkaru taa-
niaz Kaznizo-dani kawanu'o ni'oraz, so'ota'oraz pidannao
oian!
30 Uruu dau'ati'o tawuru'u õkianuz, ‘Utukapa-kao ni'i naa
umanawunu'o nii õna'an pu'u zii, mazan uruu powa'a'o
umanawunun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu kiwiitapa'o
õ'ai.’
31 Õgaru, aonaa õaitapan kanom kaduz uruu, mazan
õchikaawunuupan wunu idi, Israelitenao aitapa-kinaa ni'o
kanom kaduz uruu.”
32 John kowaadan kaimanaiman patukapanii dau'u:
“Õtukapanii Kaimana'o Doronaa wa'atin aokazi iki orid
kawan, na'iki upakotan uruu ida'a.
33 Kiwiin zii, aonaa õaitapan kanom kaduz uruu. Mazan
dyuuda'oraz õchikaawunuupan wunu idi kian õ'ati, ‘Putukapan
an Kaimana'o Doronaa wa'atin doko iki na'iki umashaadi-
nan dono pidan ida'a, uru'u naa wuru'u chikaawunuupa'o
ni'oraz Kaimana'o Doronaa idi.’
34 Õtukapan idi usha'apan na'apa, ukau'an, õkian u'ati,
Tominkaru Dani wuru'u di'orazu'u.”

Jesus ikodan kiwiini'o patominapa-kidaniinao

35 Ba'oran kamoo na'ia'o koshan John na'iki na'ia'o utuma,
dya'utam utominapa-kidaniinao.
36 Utukapan Jesus dobatapan na'iki, ukian udau'an, “Di'i
naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o
ni'oraz!”
37 Aizii dya'utamainaouz John tominapa-kidaniinao,
ĩabatanii uparadan na'apa, uru'u naa ĩda'anpa'akan Jesus.
38 Jesus awunuuankan powaa iti, utukapa ĩwa'atin
padawu'ati. Uru'u naa upishaan ĩdyaun, “Kanom
udawatapan?”
Ĩkian u'ati, “Tiichaa. Na'ia'o dii pumashaadinpan?”

† **1:27** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

39 “Uwa'ati, utukapa kizi,” ukian ĩ'ati. Uru'u naa ĩmakon
utuma na'iki ĩtukapa na'iam umashaadinpan, (4 o'clock
wachuupunin wuru'u) uruu na'ia'a naa ĩchuupudinan utuma.
40 Aizii wuru'u da'anpa'akainaouz Jesus, paabatan
dauna'an John paradan, bauda'apa'o uu Andrew, uruu
Simon Peter inawuzu.
41 Kiwiin zii chaapi'iki, Andrew tukapan pa'inawuzu Si-
mon na'iki ukakuwaapan u'ati, “Waikoda'a naa Messiah!”
ukian. (Messiah, kii-karu Christ kia'o kapam wuru'u.)‡
42 Uru'u naa una'akan Simon, Jesus di'iti.
Jesus awunuupan u'idi'iti, ukian u'ati, “Pugaru Simon, John
dani. Aizii pu'uu Cephas kia'o nii.” (Peter kia'o kapam
wuru'u, na'iki kuba kia'o wuru'u.)

Jesus dapadan
Philip na'iki Nathanael

43 Ba'oran chaapi'iki Jesus di'itinpan umako'ozon Galilee
Baara iti. Uikodapan Philip na'iki ukian u'ati, “Puwa'ati
õtuma, putominapa kizi.”
44 (Philip, uruu Bethsaida san, na'ia'o Andrew na'iki Peter
mashaapan kapam.)
45 Uruu dauna'an Philip ikodan Nathanael na'iki ukian
u'ati, “Waikoda'a naa tawuru'u Moses na'iki prophetnao
saadauzoniaz Kakinaorii Kaaritannaa ida'a udau'an. Uruu
Jesus, Joseph dani, Nazareth sanaz.”
46 “Nazareth san!” Nathanael kian, “Na'apa di'i naa
aimaakan kaimana'o sha'apan uruu wiizai di'iki pa'an?”
“Puwa'ati putukapa kizi,” Philip kian u'ati.
47 Aizii Jesus tukapan Nathanael wa'atin pa'ida'ati, sariapa
ukian udau'an, “Arawu'u mishi'o Israelite, aonaa na'itim
umariidinan.”
48 Nathanael pishaan uruu, “Na'apa dii puaitapan
õdau'an?”
Jesus kian u'ati, “Philip dapadan ua'ii pugaru, õtukapanii
pugaru paoribai fig waranu ii.”
49 “Tiichaa,” Nathanael kian u'ati, “Pugaru Tominkaru
Dani! Pugaru King Israelitenao ati.”
50 Jesus kian u'ati, “Õkowaadan idi'o pu'ati, ‘Õtukapan pu-
garu paoribai fig waranu ii,’ uruu idi'o pumishida'akan?
Putukapan nii zii umanawun kida'o aimaakan sha'apan
wuru aia'a!”
51 Na'iki ukian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Utuka-
pan nii aokazi da'atinan, na'iki Tominkaru angelinnao
mako'anpan doko iti, na'iki ĩwa'ati'anpan apowa ati Daon-
aiora Aokazi Iki'o ida'an!”

‡ **1:41** Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii, na'iki Greek paradan ida'an udakota-kao Christ kii.

2

Jesus pana'adan wunu wine nii

1 Dya'utam kamoo dauna'an kaina'a mazidainao
aroopa'azon Cana ii, Galilee Baara ia'oraz donoi. Jesus
daro na'ia'o oroo.
2 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao, na'iti'o ĩdapada-kao ka-
pam.
3 Aizii riwunii wine ipain idi'i naa, sariapa Jesus daro kian
u'ati, "Ipai'i naa ĩriwun."
4 "Kanom nii punyukunuupa'azon õgaru?" Jesus kian o'ati.
"Aonaa zii amazada kaawan õsha'apata-kinaa nii aimaakan."
5 Sariapa udaro kian na'ia'o poitoruinao ati, "Usha'apata
pa'i na'apam dono ukian u'ati!"
6 Na'ii kaina'a 6 dowada kida, kuba idi'o ĩtoma-kao. Uruu
kaduz dowada kida Jewnao kaiwauzonii wunu kinnaa
nii pachikain-kinaa nii, ĩchoochin kakinaorinaa kawana'ati.
Uwazoo kida tuubarun 20 oo 30 gallon kida.
7 Jesus kian naa poitoruinao ati, "Upaidada wuru'u dowada
kidaz wunu idi." Uru'u naa ĩkapowan wunu na'iki ĩkawazootan
naa dowada kida atii ĩpaidan.
8 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii ukapota'a naa dowada
wazoo, utaa kizi kazowautapa'o aroapa-karu atiz." Uru'u naa
ĩna'akan u'idi'iti wuru'u wunuz,
9 pana'adina'aka'oraz naa wine nii, na'iki uru'u naa uti-
waanuz. Mazan aonaa uaitapan na'iki'oram ukaawa-kida-
kao. (Soo poitoruinao kapotainaouz wunu, ĩaitapa pa'an.)
Sariapa udapadan wuru'u mazida'oraz
10 na'iki ukian u'ati, "Kiwiini'o padamata kaimana'oraz
wine maokodauzo-kao. Aizii morowautapainao tuzan
dono'o naa kaimanaiman, udauna'an zii turuu sha'apa'oram
karikaonan wine maokoda-kao. Mazan pugaru pakawan zii
putaapan wuru'u kaimana'oraz wine, atii kai!"
11 Cana ia'o wuru'u kiwiini'oraz Jesus sha'apatan
umanawunu'o aimaakan. Na'ii uaida-kidan na'apam
paugaru umanawunun. Uruu idi kaimanaimana'a naa
utominapa-kidaniinao mishidapan uruu.
12 Uruu dauna'an umakon naa donoi Capernaum iti padaro
na'iki pa'inawuzunao tuma, na'iki patominapa-kidaniinao
tuma kapam. Mazan aonaa ĩna'ian kotua'iki.

Jesus kodita-kidan Tominkaru Dapu iki puraataapainao
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aizii maonapa'a naa Passover Kamoon sakadinan, uru'u
naa Jesus makon Jerusalem iti.

14 Uikoda Tominkaru Dapu ii, selliipainao tapi'iza,
kaznizo, na'iki wakokoonao. Uikoda kapam na'ii pidannao
shakataaka-kidauzo puraata.
15 Uzaamata'akan do'ooribai paba'izin nii, uru'u naa
uwaatan Tominkaru Dapu iki ipai ĩ'uzanao, kaznizonao
na'iki tapi'izanao. Aizii shakataaka-kidauzonao puraatan
miisan* kida, udorau-kida'akan, ĩpuraatan zokota'akan kida'a
naa ubaara'a kida'o.
16 Jesus kian selliipainao ati wakokoonao, "Ukodita-kida
wuru kida'a di'iki'i! Aonaa turuu utaapan õdaru dapu
puraataapa-kizai nii."
17 Sariapa utominapa-kidaniinao nyukunuuan Tominkaru
Paradan saada-kariwaiz kian, "Tuukii manawun
õkaziwadapan õnyukunuu, õmarainpan idi pudapu."†
18 Jewnao zowaunaanao kian u'ati, "Turuu mooko
pusha'apatan waawun za'a umanawunu'o aimaakan,
wamishida-kinaa nii Tominkaru aipan ati'o wuru'u
pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?"
19 Jesus kian ĩ'ati, "Umainaabata wuru'u Tominkaru Dapuz,
na'iki idikinauda'u kamoo ida'a õkadishita-kidan nii powaa
itiz."
20 Aizii ĩkian u'ati, "Di'ora'a Tominkaru Dapu 46
wunu utomapa-kao. Aizii turuu mooko puzauda-kidan
pukadishita-kida'akanuzu idikinauda'u kamoo ida'a?"
21 Mazan Tominkaru Dapu Jesus kianuz, pananaa dau'ati'o
wuru'u.
22 Tominkaru kadishita-kidan dauna'an Jesus mawaka-
karu di'iki, utominapa-kidaniinao nyukunuitapan wuru'u
uparadanuz. Ĩmishida wuru'u saada-kariwaiz kida
Tominkaru Paradan, na'iki ĩmishida Jesus paradan kapam.
23 Una'ian pu'u Jerusalem ii Passover Kamoon dono,
iriba pidannao mishidan uruu ĩtukapan idi usha'apaapan
umanawun kida'o aimaakan.
24 Mazan Jesus aitapan idi ipai pidan kaduz, aonaa
ukainaabatinan kaimanaiman ĩ'ati.
25 Aonaa kanom nii uaipan pidan kakuwaapan pa'ati
pamin-pidanan dau'u, usha'apanum kau'an uaitapanii ipai
pidan nyukunuu.

3

Jesus ikodaakan Nicodemus tuma

1 Kaina'a pidan, Nicodemus kia'o da'i u'uu, kazowautapa'o
Jewnao, na'iki Phariseenao tonaazinaa di'iti'o uzaamatin-
pan.

---

* **2:15** *miisa:* English ida'an, table. † **2:17** Psalm 69:9

2 Ukaawan aiwaka'an Jesus ida'ati na'iki ukian u'ati, “Ti-
ichaa, waaitapa Tominkaru di'iki'o pukaawan putominapa-
kida'anan waunao. Usha'apanum kau'an aonaa kanom
ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan wuru'u
pusha'apaapaniaz, soo Tominkaru kaina'an dono utuma.”
3 Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa tu-
ruu pidan tukapan Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi, soo
ushakatan an koshan.”
4 Nicodemus kian u'ati, “Na'apa dii mooko pidan tu-
narunao shakatan koshan? Aonaa turuu umorotan padaro
toba nazo iti ushakata kizi itamau!”
5 Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa tu-
ruu pidan morotan Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi iti, soo
ushakatan an wunu ida'an na'iki Doronai ida'an.
6 Padaronao di'iki'o pidan shakatan pananaa zo'o, mazan
Doronai ida'ana'o pidan shakatan padoronaa ia'o.
7 Aonaa pumaaitapaka'ana'a kaiwuru'u, ‘Unao shakata pa'i
powa'a koshan,’ õkianuz pu'ati.
8 Awaru makon pamako'ozoo-kizi iti. Puabata mishi
uwa'idan, mazan aonaa puaitapan na'iki'oram uwa'atin
oo na'iti'oram umakon. Na'apa'o kapam wuru'u pidan
Kaimana'o Doronaa di'iki'oraz ushakatan.”
9 Nicodemus pishaan Jesus, ukian, “Na'apa dii mooko turuu
na'apa kida'o aimaakan sha'apan?”
10 Jesus kian u'ati, “Pugaru aitapa-kariwai putiichaa-tinpan
Israelitenao ati, mazan na'apa dii pumaaitapakan na'apa
kida'o aimaakan?
11 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Waparadan waaitapanii
daua'o, na'iki wakowaadan watukapanii daua'o, mazan
upu'u aonaa pumishida'azon wakuwaa.
12 Õkowaadan pu'ati imi'i baara'a'o aimaakan kida sha'apan
dau'u, mazan aonaa pumishidan. Na'apam nii mooko
pumishidan õgaru, õkowaadan an pu'ati aokazi ii kida'o
aimaakan dau'u?
13 Aonaa kanom makouzon aokazi iti, soo Daonaiora
Aokazi Iki'o, uruu wa'ati'oraz aokazi iki.
14 “Kotua'a naa mapidantaka'o amazada di'ii, Moses
sawatauzon tooro muna'a kowazaz toma-kariwai chipirari
idi.* Na'apa'o nii manawun Daonaiora Aokazi Iki'o sawata-
kao.
15 Ukau'an, na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, mishi'o
nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu.
16 “Tominkaru marainpan idi manawun pidannao, utaa
paudani bauda'apauzon. Ukau'an na'ia'oram pidan mishi-
dan dono uruu, aona'o nii umawakauzon, mazan uikodan nii
karikaonanu'o kakupa-karu.

* **3:14** Numbers 21:4-9

17 Tominkaru dyuudan pauDani imi'i baara ati, aonaa
pataka'uta'o ni'o mani pidannao pa'oian dikin ii, mazan
ĩkazannaatin-kinaa ni'o pa'an.
18 "Aona'o nii Tominkaru pataka'utan mishidainaouz
uDani. Soo upataka'utan nii wunao pa'ana'a, aona'oraz
ĩmishidan ubauda'apauzon udani.
19 Kaikapa'o wuru'u, Tominkaru dakota-kinaaz pidannao
oia'o nii: Kaawa'ora'a naa kanada'o imi'i baara ati, mazan
pidannao tuukii ĩmarainpan maruta'o wuru aia'a kanada'oraz,
Tominkaru di'iki'oraz ukaawan. Ĩsha'apaapan idi soo oia'o
pa'idiwaru.
20 Pidan sha'apaapa'o oia'o aimaakan kida, aonaa unau-
dapan kanada'o na'iki aona'o nii uwa'atin kanada'o ida'ati.
Usha'apanum kau'an na'apa'o pidan aonaa uaipan pa'oian
kida kainaabata-kao.
21 Mazan pidan mishi'o umashaapan Tominkaru ati, utaa-
pada pa'an kanada'o kanadapan paugaru, kanada'o kainaa-
bata kizi wuru'u usha'apaapanuz aimaakan kida uizo'atin
idi'o pa'an Tominkaru."

John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u

22 Uruu dauna'an, Jesus makon Judea Baara iti patominapa-
kidaniinao tuma. Tomunu'iki una'ian ĩtuma, na'iki na'ii
uchikaawunuu-kida'akan pidannao.
23 John chikaawunuupa'o kapam pidannao Aenon ii maon-
apa Salim iti, wunu baoko tuubarun idi kida na'ii. Pidannao
kaawa-kaawan kida ĩchikaawunuina'anan na'ati.
24 (Uruu sha'apan John taraa-kao ua'ia'o zii.)
25 John tominapa-kidanii bii ikiinao kashadaakapan
ba'oran Jew tuma chikain-karu dau'an choochi kakinaopan
kawana'ati'oraz.
26 Aizii ĩkaawan naa John di'iti, ĩkian u'ati, "Tiichaa, puaitapa
tawuru'u pidan putuma'oraz Jordan baza ii, tawuru'u
pukowaadapaniaz pidannao ati? Mazan aizii kaina'a'a
naa uchikaawunuuapa-kidan pidannao, na'iki iriba, iriba
pidannao makon u'idi'iti!"
27 John kian ĩ'ati, "Aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan
aimaakan paaipan ati, soo Tominkaru dyuudan an uruu.
28 Unao abata sha'atii tawuru'u õkianuz, 'Õgaru aonaa
Christ† mani, õgaru dyuuda-kariwai karikaonan uruu ua'ati.'
29 Mazida-kizai ii, mazida'akaiba pa'an mako'oraz pamin-
mazidan tuma. Mazan upu'u zii mazida'aka'o paonaru
konaukian uabatan idi mazida'o imodapan, ukonaukian idi

† **3:28** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

paudaiaro dau'an. Na'apa'o manawun wuru'u õkonaukianuz, na'iki aizii õturuuda õkonaukian.
30 Uruu mishi'o ni'i naa umanawun-dinan, mazan õgaru, õawutapaanan naa wuru'u."

Kanom nii Tominkaru dyuudan paudani

31 Kaawa'oraz doko iki uruu umanawunu'o ipai pidan ai. Aizii wuru'u imi'i baara'a'oraz, uruu imi'i baara san, na'iki ukakuwaapan imi'i baara'a'o dau'u. Wuru'u kaawa'oraz aokazi iki,
32 ukakuwaapan patukapanii na'iki paabatapanii dau'u aokazi ii, mazan aonaa pidan mishidan zoobaba ukuwaa.
33 Kanom mishidan an ukuwaa, na'apa'o ida'an ukainaa-batan Tominkaru kuwaa mishiin.
34 Wuru'u Tominkaru dyuudaniaz, ukowaada Tominkaru paradan, usha'apanum kau'an kaimanaimana'o Tominkaru taan u'ati Kaimana'o Doronaa.
35 WaDaru Tominkaru marainapanii pauDani, na'iki utaa ipai daunuuda'u aimaakan uka'u iti.
36 Pidan mishida'o uDani, kaina'a'o karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a. Aizii pidan aona'oraz umishidan uDani, aonaa na'apainim nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan karikaonanu'o nii ubaiatan Tominkaru to'oran.

4

Jesus paradinan Samaria sanaaba tuma

1 Phariseenao abata'a naa kuwai Jesus zaamatin-kidan daua'o pidannao pa'ida'ati, na'iki uchikaawunuuan iriba pi-dannao, powa'a zii ĩiriban John di'iti'o zaamatinan ai.
2 (Jesus mishi aonaa uchikaawunuupan padamata, soo utominapa-kidaniinao.)
3 Aizii Jesus abatan idi na'apam pidannao kakuwaapan padau'u, uru'u naa ukiwan Judea Baara iki, Galilee Baara iti.
4 Umakopan pu'u na'iti, Samaria Baara ana'o nii udobatan.
5 Aizii udobatapan pu'u Samaria Baara an, ukaawan donoi iti, Sychar kia'o u'uu. Maonapa'o na'ii Jacob taauzonii zakapu paudani Joseph ati.
6 Na'ia'o Jacob kichada-kidauzon pakapoo-kizi nii.

Sakitapa kamoo, Jesus mizainan naa kowas pachi'ikapa-kinaa. Usakanatan maonapa kapoo-kizai ii.

7-8 Utominapa-kidaniinao mako aka donoi iti ĩtoria'ana'akan wanyukunui. Upu'a'a naa Samaria sanaaba wa'atin okapowa'anan na'ati kapoo-kizai ida'ati.

"Õtuza'azoo wunu," Jesus kian o'ati.

9 “Pugaru Jew, aizii õgaru Samaria sanaaba, mazan
kandii nii pupishaan wunu õ'ai?” okian u'ati. (Ona'apan
u'ati, usha'apanum kau'an aona'o turuu Jewnao kaiwaan
aimaakan Samaria Baara sannao kaiwaanii.)*
10 Jesus kian o'ati, “Puaitapan an mani kanom Tominkaru
taa'azoonii, na'iki kanom wuru'u pishaa'oraz pugaru wunu
dau'ati, pupishaa mani uruu padamata na'iki utaa mani
pu'ati wunu kakupa-kinai, aona'o umaarauzon pa'an.”
11 Okian u'ati, “Aonaa kanom ida'an mazan pukapotan
wunu, usha'apanum kau'an kapoo-kizai ida'a munapo
wunu. Na'ikim nii pu'itiiman puikodan wunu aona'o
umaarauzon?
12 Wadokozu-daun Jacob kichadanii wuru'u wakapoo-kizi
ni'oraz. Uruu, udainao na'iki ĩ'uzanao, na'iki'o ĩtuzan wunu
kapam. Powa'a'o zii mooko pugaru umanawunun Jacob ai?”
13 Jesus kian, “Pidan tuza'o wunu di'ora'a kapoo-kizai
di'iki'i, maaradako'o nii uruu koshan;
14 mazan pidan tuza'o pa'an õtaan ni'oraz wunu, aonaa
na'apainim nii umaaradakouzon. Õtaan ni'oraz wunu,
una'an ni'i naa u'ida'a, ikoda'o nii wunu ma'ozaka'oraz un-
unudapan, taa'o ni'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.”
15 Aizii okian u'ati, “Aushaa putaa mooko uruu wunu õ'ati,
aonaa kizi õmaaradakouzon, na'iki aonaa kizi õkapowa'anan
powa'a da'ati'i.”
16 Jesus kian o'ati, “Pudapadanaka pudaiaru na'iki
puwa'ati utuma da'ati'i.”
17 “Aona'o mazan õkaudaiarun,” okian u'ati.
Jesus kian o'ati, “Mishi'o kaiwuru'u, ‘aona'o õkaudaiarun,’
pukianuz.
18 Pugaru, baka'iau'ora'a naa pumazidan. Aizii kai'oraz
pumin-mashaapan, aonaa mishi pudaiaru mani uruu,
ukau'an mishi'o kaiwuru'u puparadanuz.”
19 Okian u'ati, “Aizii õaitapa! Pugaru Tominkaru prophetin!
20 Waunao Samaria Baara sannao dokozu-daunnao,
di'ora'a midukuo ida'a'o ĩaida-kidauzon pataapan Tominkaru
umanawunu'o nii. Mazan unao Jewnao kian, Jerusalem ii
pa'an Tominkaru aipan pidannao aida-kidan ĩtaapan uruu
umanawunu'o nii.”
21 Aizii Jesus kian o'ati, “Pumishida õparadan, kaina'iki
kamoo wa'atin, uruu dono aona'o nii pidannao nyuku-
nuitapan di'ora'a midukuo oo Jerusalem, ĩaida-kida'azon an
pataapan Tominkaru umanawunu'o nii.
22 Unao Samaria Baara sannao, aonaa uaitapan
kaimanaiman kanom wuru'u utaapaniaz umanawunu'o

* **4:9** *Samaria Baara sannao:* ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma.

nii; waunao Jewnao, waaitapa pa'an kanom wuru'u
wataapaniaz umanawunu'o nii. Usha'apanum kau'an
Jewnao ati'o wuru'u pidan kazannaatin-kinaa kainaabata-
kaoaz.
23 Mazan kaina'iki pa'ina'o kamoo wa'atin, aizii uruu
kamo'o naa wuru'u kaawa'oraz! Uruu dono, pidannao
mishi'oraz manawun ĩtaapan Tominkaru umanawunu'o nii,
ĩtaainan nii u'ati padoronaa ii, na'iki mishi'o ida'ana'o nii.
Na'apainao wuru'u Tominkaru aipaniaz papidanannao nii.
24 Tominkaru uruu Doronai. Pidan taapa'oraz uruu
umanawunu'o nii, marii utukapa-kidanuz Tominkaru ati,
pataainan ida'an padoronaa ii na'iki mishi'o ida'an."
25 Aizii Samaria sanaaba kian Jesus ati, "Õaitapanii kaina'iki
Messiah wa'atin. (Christ† kia'o kapam wuru'u.) Ukaawan
dono, ukainaabatan nii ipai aimaakan wa'ati."
26 Udauna'an Jesus kian, "Õgaru uruu. Uruu paradina'oraz
pu'ati."
27 Upu'a'a naa Jesus tominapa-kidaniinao kaawa'akan
donoi iki; tuukii ĩdi'itinpan ĩtukapan idi ukadakotinan zu-
naaba tuma. Mazan aonaa na'ia'oram kian o'ati, "Kanom
puaipan u'ai?" oo "Kandii ni'o pukadakotinan otuma?"
aonaa ukian u'ati.
28 Uru'u naa owa'aka'akan pawunun kinnaa, okiwa'akan
naa donoi iti. Na'ia'a naa okakuwaapan pidannao ati.
29 "Aushaa uwa'ati, utukapanaka pidan kaidi'ia'a,
ukowaada'aka õ'ati ipai õsha'apatauzonii kida. Uru'u naa
sha'a Christ?" okian.
30 Uru'u naa pidannao makon donoi iki, ĩtukapa'anan Jesus.
31 Upu'u Jesus tominapa-kidaniinao dapadautan uruu, "Ti-
ichaa, puaroopa'a naa zii!" ĩkian.
32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru kaina'a wanyukunui õnikan
ni'o, aona'oraz unao aitapan udau'u."
33 Uruu idi utominapa-kidaniinao pishautaakan, "Pidan
na'akani'i naa sha'a uwanyukunuu nii?" ĩkian.
34 Jesus kian ĩ'ati, "Õwanyukunuu pa'an wuru'u
õsha'apatanuz dyuuda'o õgaru aiapanii õsha'apatan, atii
õipaianuzu.
35 Karikaonan da'i puabatan pidan kian: 'Kaina'iki 4 kauzu,
udauna'an paoribai aka karaoda-kao.' Mazan õkian u'ati,
uawunuapa kaimanaiman zakapu kawana'ati kida. Dyuua'a
naa paoribai aka, turua'a naa ukaraoda-kao!
36 Aizii wuru'u karaodapainaouz kawinipinaata-kaoa'a
naa ĩdyaun. Ĩkaraodapaniinao baokopata-kao karikaonanu'o

† **4:25** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kakupa-karu di'iti. Paowa'oraz paoribai uuda, na'iki
karaoda'oraz paoribai aka baokopa'o nii ĩkonaukian.
37 “Mishi'o wuru'u kiauzo-karuz kaikapa'a: ‘Bauda'apa'o
pidan paowan, ba'oran pidan karaodan.’
38 Õdyuudan ukaraodapa'anan paoribai aka zakapu
kawana'ati, aonaa ukaudinauzon na'ii padamata; ba'orainao
kowas baiaapanii unao ua'ii dadara'o kaudin-kizai, aizii
unaou'u naa naubaapa ĩkaudin-kizi.”
39 Iriba Samaria Baara sannao, mashaapainaouz donoi
ii mishidan Jesus, zunaaba kian idi, “Ukowaada õ'ati ipai
aimaakan õsha'apatauzonii.”
40 Aizii Samaria Baara sannao kaawainaouz u'ida'ati,
ĩpishaan uruu tuukii, “Waaipan puna'a'akan watuma,” ĩkian
u'ati. Uruu idi dya'utam kamoo Jesus na'ia'akan ĩtuma.
41 Iriba baokoinao mishidan ĩabatan idi Jesus kuwaa,
42 na'iki ĩkian zunaaba ati, “Aizii wamishida, aonaa
pukowaadan idi mani wa'ati, mazan waabatan idi sariapa
uruu di'iki. Aizii waaitapa uruu mishi wuru'u kazannaata'o
ni'oraz ipai pidannao.”

Jesus kakudan naobanai dani munapo'o pa'ai

43 Una'ia'akan dauna'an dya'utam kamoo, uru'u naa Jesus
dobatan Galilee Baara iti.
44 Jesus kian: “Tominkaru prophetin, aonaa utaapauzo-kao
umanawunu'o nii pawiizi ii.”
45 Galilee Baara iki'o pidannao, makonka'o Passover
Kamoon dau'ati Jerusalem ii, ipai ĩtukapan Jesus sha'apatanii
kida baokopainapa-karu dono na'ii. Ukau'an, Jesus kaawan
dono Galilee Baara iti, konaukii pidannao dapaapan uruu.
46 Jesus kaawan naa koshan donoi Cana ati, Galilee Baara
ia'oraz, (na'ia'o tawuru'u upana'adan wunu wine nii, kiwi-
ini'o dono.)
Aizii uruu dono Capernaum ii, kaina'a'o wiizai zowaunaa
karina'o udani daonaiora.
47 Uabatan idi kaina'a Jesus kaawan Judea Baara iki Galilee
ati, uru'u naa umakon Jesus di'iti. Tuukia'o ida'an upishaan
Jesus, “Pumako õtuma Capernaum iti pukakuda kizi õdani;
maonapa'ora'a naa umawakan kowas kaiwuru'u!”
48 Jesus kian u'ati, “Aonaan an unao tukapan umanawun
kida'o aimaakan sha'apata-kao, aona'o nii umishidan.”
49 Aizii pidan karina'oraz udani kian Jesus ati, “Puwa'ati
kadiman õtuma Naobanai, mawaka'o ni'i naa õdani.”
50 Jesus kian u'ati, “Pukiwa'a naa powaa iti, kakuda'a naa
pudani!” Umishida Jesus paradan, uruu idi ukiwa'akan naa
powaa iti.

51 Dunapo ii zii upoitorunao ikodapan uruu. Ĩkian u'ati,
“Kakuda'aka'a naa pudani.”
52 Uru'u naa upishaan ĩdyaun, “Na'iam dii kamoo ukaku-
dan?” “Munumun, masakauda'u kamoo daawadatan, uruu
umada wadidin,” ĩkian u'ati.
53 Udaru aitapa na'a'o kamoo wuru'u, “Kakuda'a naa pu-
dani!” Jesus kianuz u'ati. Ukau'an tuukii umishidan Jesus,
na'iki baokopa udapu ainao pidannao mishidan kapam.
54 Uruu itamautannaa Jesus sha'apatan umanawunu'o
aimaakan, pakaawan dono Galilee Baara ati koshan, Judea
Baara iki.

5

Jesus kakudan karinaapa'o pidan wunu baoko danoma ii

1 Udauna'an Jesus makon Jerusalem iti Jewnao
baokopainpauzon kamoo dau'ati.
2 Jerusalem awauribanaa ida'a, kaina'a paniinom, Kaznizo
Paniinomizinaa kia'o udakota-kao. Maonapa udazaba'a
kaina'a wunu baoko, Bethzatha kia'o udakota-kao Jewnao
paradan ida'an. Maonapa wunu baoko danoma an, kaina'a
baka'iauda'u kabaun dikin-dinapa-kizai kida.
3 Aizii dikin-dinapa-kizai kida nazo ii, kaina'a iriba kari-
nainao washatinpan kida, ishaawunnao na'iki pabi'inaaka
machi'ika-kainao kaduz kida. [Ipai ĩdyaun ĩzaudapan wunu
koboinan.
4 Panaadon kida'o da'i angel kaawauzon, na'iki ukoboan
nii wuru'u wunuz. Karinaa-ziiwa kiwiini'o udamotinan
ubaoko iti, ukoboo-kao dauna'an aka, uruu kakuda'o nii
sha'apa'oram karikaonan parinaa ai.]*
5 Kaina'a karinaapa'o pidan na'ii kapati'ora'a naa, ubaiati-
nan 38 wunu.
6 Jesus tukapan uruu, uaitapa kotua'ora'a naa ukarinaa-
pan. Jesus kian u'ati, “Puaiapa pukakudan?”
7 Karinaapa'o kian u'ati, “Aonaa pidan kaminka'uta'o
nii õgaru, õkaawa kizi wunu baoko iti ukoboo-kao dono.
Õtiwaina'akan dono'o naa õmakon na'iti, ba'oran pidan
kaawa'aka'a naa kiwiin õ'ai.”
8 Sariapa Jesus kian u'ati, “Aushaa, pukadishita! Pumako'o
naa, puna'aka'a naa puwashatinapa-kizi.”
9 Sariapa uma'ozaka'akan. Ukadishita'akan,
uzaamata'akan pawashatinapa-kizi, na'iki uchi'ika'akan
naa.
Aizii uruu dono, Sookapa-karu Kamoon wuru'u.

---

* **5:4** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

10 Uruu idi Jewnao zowaunaanao kian pidan kakuda-
kariwai ati, “Aizii Sookapa-karu Kamoon. Pudikintapan
wakakinaorinaa wuru'u puna'akanuz puwashatinapa-kizi.”
11 Mazan ukian ĩ'ati, “Pidan kakuda'oraz õgaru, ukian õ'ati,
‘Pumako, puna'aka'a naa puwashatinapa-kizi.’ ”
12 Na'iki ĩpishaan uruu, “Kanom mooko wuru'u dyuuda'oraz
pumakon na'iki puna'akan puwashatinapa-kizi?”
13 Mazan aonaa uaitapan kanom wuru'u kakuda'oraz pau-
garu, usha'apanum kau'an iriba'o pidannao uruu dono na'ii,
na'iki kadiman kapam Jesus mako'okan ĩbii an.
14 Uruu dauna'an, Jesus ikodan naa uruu Tominkaru Dapu
ii. Ukian u'ati, “Puabata, aizii ma'ozaka'a naa pugaru;
ukau'an marina'a naa oia'o, panaadon kasha'ora'o aimaakan
sha'apan powa'a zii pu'ati.”
15 Uru'u naa umako'okan, ukakuwaapa'ana'akan naa Jew-
nao zowaunaanao ati. Ukian ĩ'ati, “Jesus karikaonan
tawuru'u kakuda'oraz õgaru.”
16 Jesus sha'apatan idi na'apa'o aimaakan Sookapa-karu
Kamoon dono, uruu dikin ii Jewnao dadaradan naa amazada
u'ati.
17 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Õdaru, ipai kamoo
ukaminka'uupan pidannao. Õgaru na'apa'o kapam uruu
kawan.”

Jesus mishi'o Tominkaru Dani

18 Jesus kian dikin ii na'apa, powa'a zii Jewnao
zowaunaanao dawatan na'apam pazowii-kida-kinaa nii
uruu. Aonaa soo uwazootapan idi mani ĩsookapauzon kamoon
kakinaorinaa, mazan udakotan idi kapam Tominkaru
paDaru nii, uruu ida'an upatumaakadinan Tominkaru tuma.
19 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz,
aonaa Tominkaru Dani sha'apatan aimaakan paaipan ati, soo
usha'apata patukapanii paDaru sha'apatan. Kanom uDaru
sha'apatanii, na'apa kapam uDani sha'apatan.
20 ÕDaru marainapanii pauDani na'iki utukapa-kida
u'ati ipai pasha'apaapanii. Na'iki utukapa-kidan nii u'ati
aimaakan powa'a'o zii umanawunun kida, unao di'itinapa-
kinaa nii.
21 Na'apa õDaru kadishita-kidan kawan mawakainao na'iki
utaan kakupa-karu ĩ'ati, na'apa'o manawun uDani taan
kakupa-karu na'ia'oram ati utaa'azon.
22 ÕDaru, aonaa ukabootan pidan oia'o di'iti oo kaimana'o
di'iti. PauDani ati pa'an utaan ipai wuru'u na'apa'oraz
sha'apatin-karu,
23 ipai kizi pidannao taapan uDani umanawunu'o nii,
na'apa ĩtaapan kawan uDaru. Mazan pidannao aona'oraz

ĩtaapan Tominkaru Dani umanawunu'o nii, na'apa kapam aonaa ĩtaapan mani uDaru umanawunu'o nii wuru'u, dyuuda'oraz uruu.

24 "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan abata'o na'iki izo'ati'o õkuwaa, na'iki mishida'o dyuuda'oraz õgaru, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a wuru'u. Aona'o nii upataka'uta-kao pa'oian dikin ii. Aonaa powa'a mawakapa-karu di'itanpu'ora'a naa mani uruu, mazan kaina'a'ora'a naa uruu ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.

25 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uru'u naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu dono'o ni'i naa mawakainao abatan Tominkaru Dani paradan. Pidan abata'o na'iki izo'ati'o Ukuwaa uruu kakupa'o nii.

26 WaDaru di'iki'o kakupa-karu ikoda-kao. Na'apa'o manawun waDaru toman pauDani, uruu di'iki kapam kakupa-karu ikoda-kao.

27 "WaDaru kiini'i naa pauDani ati, 'Turua'a naa aizii pubuutan pidannao,' usha'apanum kau'an uruu pa'an wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o.

28 Aonaa umaaitapaka'ana'a õkuwaa! Mishi'o, kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'iki uruu dono ipai'o nii pabaaranaa iki kida mawakainao abatan Uparadan.

29 Pidannao sha'apata'o kaimana'o, ĩkadishitan nii na'iki karikaonanu'o nii ĩkakupan; mazan pidannao sha'apata'o oia'o, ĩkadishitan nii na'iki pataka'uta-kao nii ĩdyaun.

Kakuwaapainao Jesus dau'u

30 "Aonaa turuu õsha'apatan aimaakan õaipan ati karikaonan. Õbuutan pidannao soo Tominkaru aipan kawana'ati manawun. Ukau'an sakitapa'o pa'an wuru'u õbuutanuz pidannao ĩsha'apainpan kawana'ati. Usha'apanum kau'an, aonaa õtiwaan õsha'apatan aimaakan õaipan ati karikaonan, soo dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati õsha'apatinan.

31 "Õkakuwaapan an mani õdau'u, õ'ida'a karikaonan, aonaa turuu õparadan mishida-kao.

32 Mazan kaina'a ba'oran kakuwaapa'o õdau'u, õaitapa mishi'o wuru'u uparadanuz õdau'an.

33 "Unao, udyuudan pidannao John Chikaawunuupauzo di'iti. Uruu dono ukowaada mishi'o õdau'an.

34 Aonaa õaipan manawun mani pidan kakuwaapan õdau'an kaiwuru'u; mazan õkowaadan unao ati kaikapa kida'ora'a, turuu kizi ukazannaatinan.

35 John uruu lamp kawanu'o, ma'ozaka'oraz ukanadapan; aizii unao masakauda'u karikaonan ukonaukii-kidan ukanadapanuzu.

36 “Powa'a zii John kuwaa ai umanawunun wuru'u
kakuwaapa'oraz õdau'u: wuru'u õsha'apatanii kidaz õdaru
aipan kawana'ati, na'iki wuru'u Uaipaniaz zii õsha'apatan,
ĩnao wuru'u kakuwaapa'oraz õdau'u. Na'iki õsha'apatanii
kida ukainaabata õdaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru.
37 Na'iki õdaru kapam kakuwaapa'o õdau'u. Unao, aonaa
uabatauzon uparadan oo utukapauzon uruu.
38 Aonaa uzaamatan Ukuwaa, usha'apanum kau'an aonaa
unao mishidan õgaru wuru'u Udyuudaniaz.
39 Utominpan padamata kaimanaiman saada-kariwaiz
kida Tominkaru Paradan dau'u, uzauda-kidan uruu ida'a'o
nii unao ikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan uruu
kida kakuwaapa'oraz õdau'u!
40 Mazan upu'u aonaa uzaamatina'azon õ'ida'ati, turuu
kizi uzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu.
41 “Õsha'apatan aimaakan aonaa õaipan idi'o mani pidan-
nao dakotan õgaru umanawunu'o nii.
42 Mazan õaitapa unao, aonaa na'ia'oram marainpan
Tominkaru kaimanaiman.
43 Õgaru, õkaawan õdaru uu ida'ana'o, mazan unao, aonaa
unaubaan õgaru. Mazan ba'orainao kaawan an paaipan ati
karikaonan, ĩnaou'o nii pa'an unaubaapa.
44 Upaonarunao naubaan an unao, tuukii ukonaukian,
mazan aonaa zoobaba usha'apatan aimaakan Tominkaru
bauda'apauzon naubaa-kinaa nii unao. Ukau'an, na'apam
nii mooko umishidan uruu?
45 “Aonaa õgaru'o nii mani wuru'u kia'o ni'oraz õdaru ati,
‘oia'o ĩnao,’ unao dau'an. Kaina'a Moses saadauzonii, uru'o
nii pa'an wuru'u ‘oia'o ĩnao,’ kia'o ni'oraz, unyukunuu Moses
saadanii dau'atin pu'u padamata.
46 Umishidan an mani mishi manawun Moses saadanii,
umishida mani padamata õgaru. Usha'apanum kau'an, õgaru
daua'o wuru'u usaadaniaz.
47 Mazan umamishidakan pu'u Moses saadauzonii kaki-
naorii, na'apam nii dii umishidan õparadan?”

6

Jesus paan 5000 pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Aizii udauna'an Jesus taraukan Galilee Karishiiz baza iti,
(Tiberias Karishiiz, kia'o udakota-kao kapam.)
2 Iriba pidannao da'anpan uruu ĩtukapan idi usha'apatan
umanawun kida'o aimaakan, ukakudanuz karinainao.
3 Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma naawazi
paawa iti, na'ii usakanatan ĩtuma.
4 Aizii udono, maonapata'o Jewnao Passover Kamoon.

5 Jesus awunuudanaan, utukapa iriba pidannao wa'atin
pa'ida'ati. Sariapa ukian Philip ati, “Na'ĩkim nii watorian
wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai wunaou'a?”
6 Jesus pishaanuz Philip, utiwaa-kidapan karikaonan uruu,
mazan Jesus, uaitapani'i naa na'apam nii pasha'apainpan.
7 Philip kian u'ati, “8 kauzu pidan kaudinan winipinaa,
aonaa turuu utorian wunao aroapa-kinaa ni'i, utaa-kao pu'u
mani masakauda'u sodi kida.”
8 Andrew, Simon Peter inawuzuz, uruu kapam Jesus
tominapa-kidanii. Ukian Jesus ati,
9 “Kaina'a koraidaonaa diida'a'a, kaina'a u'ida'a
baka'iauda'u barley-ba'i* na'iki dya'utam kopaunao sodi
kida. Mazan na'apam nii mooko masakauda'u sodi'o
wanyukunui turuan iriba'o manawun pidannao ati?”
10 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Marii pidannao
sakanatan.” Uru'u naa ĩdyuudan pidannao sakanatan naa.
Pinidi baawu wuru'u na'ia'oraz amazada. Aizii daonaio-
ranao uikoda mani 5000 ĩdyaun.
11 Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-
kidan naaz Tominkaru ati, “Kaimana'o pugaru Tominkaru,
putaan idi wanyukunui.” Uruu dauna'an udyuudan naa
utaabi'ii-kao sakanatapainao ati, aizii kopau na'apa kapam
una'apatan. Ipai pidan aroopan abaapa kida.
12 Aizii ĩturuudan dauna'an paaroopan, Jesus kian
patominapa-kidaniinao ati, “Aizii uzawada wanyukunui
wa'akun, aonaa uwakuda'ana'az.”
13 Uruu idi baka'iauda'u'oraz barley-ba'i wa'akun di'iki,
ĩpaidada 12 dazowan kida.
14 Aizii pidannao tukapan idi Jesus sha'apatan
umanawunu'o aimaakan, sariapa ĩkian, “Di'i naa
wuru'u Prophet, saada-kariwai Tominkaru paradan
kaunamunaataniaz uwa'atin nii.”†
15 Jesus aitapan idi pidannao zaamata'azon naa pau-
garu King nii aonaan pu'u unyukunuu na'apan, uruu idi
umako'okan ĩ'ai paba'orantin koshan midukuo iti.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Uruu wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao makon
naa Galilee Karishiiz iti.
17 Ĩzaamatan kanawa na'iki uru'u naa ĩtaraukan Capernaum
iti. Maruta'aka'a naa amazada, aonaa zii Jesus kaawan
ĩ'ida'ati.
18 Aizii uruu wamarutan ida'a, ma'ozaka'o awaru kaawan
na'iki kichana'iki-kii utoman wunu paran.

---

* **6:9** *barley-ba'i:* barley aka, poroom kawanu'o. † **6:14** Deuteronomy 18:18-19

19 Jesus tominapa-kidaniinao pooratan pakanawan
na'apa'o bii an, 3 oo 4 mile umunapon. Uru'u naa ĩtukapan
Jesus wa'atin, wunu paawa an uchi'ikapan. Uwa'atin, atii
umaonapatan ĩkanawan ida'ati. Tuukii ĩtarian u'ai.
20 Mazan upu'a'a naa uparadan ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a!
Õgaru wuru'u!"
21 Uparadan dauna'an, ĩaipan naa upaidinan patuma
kanawa zo'iti, mazan masha'apakiaka ĩkaawa'akan naa
pamako-kizi iti.

Pidannao dawatinan Jesus dau'u

22 Ba'oran chaapi'iki, pidannao karishii danoma ia'oraz
ĩwa'akinan, ĩaitapanii na'a'o soo bauda'apa kanawa karikao-
nan. Na'iki ĩaitapa kapam aonaa Jesus makon patominapa-
kidaniinao tuma uruu kanawa zo'an, soo ĩnao karikaonan
mako.
23 Mazan kaina'a ba'oran kanawa kida kaawan Tiberias iki,
maonapa Naobanai paa-kizi ii pidannao, utoriinapa-kidan
dauna'an wanyukunui.
24 Aizii pidannao tukapan idi aonaa Jesus nii, na'iki
aonaa utominapa-kidaniinao nii kapam, uru'u naa ĩpaidinan
kanawa kida zo'iti, na'iki ĩmakon naa Capernaum iti,
ĩdawatina'anan naa Jesus dau'u.

Jesus, uruu wanyukunui aokazi iki'o

25 Ĩikoda Jesus karishii baza ia'a naa. Uru'u naa ĩkian u'ati,
"Tiichaa, na'apainim di'i naa pukaawan da'ati'i?"
26 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Udawatinan
õdau'u soo uaroopan idi'o abaapa karikaonan, aonaa utuka-
pan idi'o mani õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan.
27 Aonaa ukaudina'ana'a pataka'uinauzo wanyukunui
dau'ati. Ukaudin pa'an wanyukunui dau'ati karikao-
nanu'oraz kakupa-karu u'ida'an. Uruu wuru'u Daonaiora
Aokazi Iki'o taan ni'oraz unao ati, usha'apanum kau'an
Tominkaru tukapa-kida mishi panyukunuu kaimanan u'ati."
28 Aizii ĩkian u'ati, "Kanom mooko manawun Tominkaru
aiapanii washa'apatan?"
29 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru aipan soo umishidan õgaru,
padyuudaniaz."
30 Na'iki ĩkian u'ati, "Kandii mooko umanawunu'o
aimaakan puaida-kidan nii wa'ati, wamishida-kinaa nii
wuru'u puparadanuz?
31 Wadokozu-daunnao, ĩnikauzonii wanyukunui, 'manna'
kia'oraz udakota-kao, mapidantaka'o amazada ii. Na'apa
usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a, 'Utaanii ĩ'ati ĩnikan nii
aokazi iki'o wanyukunui.' "‡

‡ **6:31** Psalm 78:24

32 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa Moses
mani wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui u'ati. Õdaru
pa'an wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui, mishi'oraz
kakupa-kinai.
33 Wanyukunui, Tominkaru dyuudaniaz aokazi iki, uruu
pa'an taa'oraz kakupa-kinai manawun, pidannao ati.”
34 Sariapa pidannao kian u'ati, “Naobanai! Putaa mooko
wa'ati uruu wanyukunui, na'iki ipai kamoo pa'i putaa
wa'atiz!”
35 Jesus kian ĩ'ati, “Õgaru wuru'u wanyukunui kakupa-
kinaiz. Na'ia'oram pidan zaamatina'o õ'ida'ati na'iki
mishida'o õgaru, aona'o nii uzamaziizon na'iki aona'o nii
umaaradakouzon.
36 “Mazan õkii sha'atii u'ati, utukapa'a naa padamata õgaru,
mazan upu'u aonaa umishidan õgaru.
37 Ipai pidan õdaru taaniaz õ'ati, zaamatina'o nii õ'ida'ati.
Na'iki pidan wuru'u zaamatina'oraz õ'ida'ati aonaa
na'apainim nii õkashanauan.
38 Usha'apanum kau'an õwa'atin da'ati'i aokazi iki,
õsha'apata'anan dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati
õsha'apatan. Aonaa õwa'atin õsha'apata'anan aimaakan
õnyukunuu aipan kawana'ati.
39 Na'iki dyuuda'oraz õgaru, aonaa bauda'apa uaipan
õwaziwaan pidan pataaniinaouz õ'ati. Mazan uaipan
pa'an õkadishita-kidan ĩdyaun na'iki õtaan ĩkakupa-kinaa nii,
Tominkaru Ainaa dono.
40 ÕDaru aipan ipai pidan tukapa'oraz na'iki mishida'oraz
uDani, zaamatan karikaonanu'o kakupa-karu; na'iki
õkadishita-kidan nii ĩdyaun karikaonanu'o kakupa-karu di'iti
Tominkaru Ainaa dono.”
41 Uru'u naa Jewnao kadakotin-kidan uruu na'iki ĩto'oran
naa u'ati, ukian idi, “Õgaru wuru'u wanyukunui aokazi
iki'oraz kaawan.”
42 Ukau'an ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa mooko Jesus mani
uruu, Joseph daniz? Waaitapanii na'apain udaronao! Na'apa
di'i naa mooko kaiwuru'u ukianuz, ‘Õgaru aokazi iki'o
õwa'atin?’ ”
43 Jesus kian ĩ'ati, “Aona'a naa ukadakoinpa'ana'a na'apa.
44 Õdaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru; na'iki aonaa turuu
pidan zaamatinan õ'ida'ati, soo õdaru minziiwatan dono uruu
uzaamatin-kinaa nii õ'ida'ati. Na'iki õkadishita-kidan nii uruu
Tominkaru Ainaa dono.
45 Na'apa kotua'o prophet saadauzonii kian, ‘Ipai'o nii
Tominkaru tominapa-kidan pidannao.’§ Ukau'an kanom

§ **6:45** Isaiah 54:13

dyauta'o unyukunuu õdaru paradan dau'ati, na'iki tominpa'o
uruu di'iki, zaamatina'o nii õ'ida'ati.
46 “Mazan aonaa na'ia'oram pidan tukapauzon õdaru, soo
wuru'u wa'ati'oraz Tominkaru di'iki, uruu pa'an tukapa'oraz
õdaru.
47 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Na'ia'oram pidan mishida'o,
zaamata'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu wuru'u.
48 Õgaru wuru'u wanyukunui kakupa-kinaiz.
49 Udokozu-daunnao nikauzon pu'u ‘manna’ mapidan-
taka'o amazada di'ii, upu'u ĩmawakan.
50 Mazan di'i naa pa'an wuru'u wanyukunuiz, kaawa'oraz
aokazi iki, pidan nika'oraz uruu, karikaonanu'o nii ukaku-
pan.
51 Õgaru pa'an wuru'u wanyukunui, kaawa'oraz aokazi iki,
taa'oraz kakupa-kinai. Pidan nikan an wuru'u wanyukunuiz,
uruu karikaonanu'o nii ukakupan. Wanyukunui õtaan
ni'oraz u'ati, uruu õdunaa. Uruu õtaaniaz pidannao kakupa-
kinaa nii.”
52 Uru'u naa Jewnao shokorodinan u'ati na'iki ĩkian
pa'atiaaka, “Na'apam nii mooko arawu itiiman pataan wa'ati
padunaa, wanyukunui nii?”
53 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Umanikakan
an Daonaiora Aokazi Iki'o dunaa na'iki umatuzakan an
uizain, aona'o kakupa-karu nii u'ida'a.
54 Mazan kanom aroopa'o õdunaa dau'u na'iki tuza'o õizain,
uruu karikaonanu'o nii pa'an ukakupan na'iki õkadishita-
kidan nii uruu Tominkaru Ainaa dono.
55 Õdunaa, uruu mishi'o wanyukunui na'iki õizain mishi'o
riwunii.
56 Na'ia'oram pidan aroopa'o õdunaa dau'u na'iki tuza'o
õizain, uruu zaamatinpa'o õ'ida'ati, na'iki õgaru zaamatinpa'o
uruu ida'ati kapam.
57 Õdaru Tominkaru taapa'oraz kakupa-karu, uruu wuru'u
dyuuda'oraz õgaru. Uruu di'iki'o õikodan kakupa-karu.
Ukau'an pidan aroopa'oraz õdau'u, uikodan nii kakupa-karu
õgaru di'iki.
58 Ukau'an di'ora'a wuru'u wanyukunui kaawa'oraz
pa'an aokazi iki, aonaa udokozu-daunnao nikauzonii
manna kawanu'o mani. Ĩnikauzon pu'u padamata manna,
mazan upu'u zii ĩmawakan. Mazan pidan aroopa'o di'ora'a
wanyukunui dau'u, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan.”
59 Jesus kakuwaatinanuz kaikapa'a, utominapatin-kidan
dono'o pidannao synagogue* ii.

---

* **6:59** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jesus kuwaa taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu

60 Aizii ĩabatan idi na'apa'o kuwai, iriba da'anapatinainaouz
uruu, kian, “Dadara'o manawun ukuwaa. Kanom turuu
uabatapan kaiwuru'u ukuwaaz?”

61 Mazan Jesus, uaitapa na'apam patominapa-kidaniinao
kadakotin-kidan pakuwaa. Sariapa ukian ĩ'ati, “Ukaziwaa-
kida zii õparadan?
62 Na'apam dii mani ukian utukapan an Daonaiora Aokazi
Iki'o sawatinan powaa iti pawa'ati-kizi iti?
63 Pudi'itapan an soo nanai daua'o karikaonan, uruu
mazanu'o karikaonan wuru'u. Kaimana'o Doronaa pa'an
wuru'u kaawa-kida'oraz kakupa-karu. Wuru'u õparadan ki-
daz, unao ati'oraz, aonaa nanai daua'o mani, mazan doronai
daua'o, na'iki ukakupa-kinaa ni'o.
64 Mazan upu'u zii kaina'a pabi'i kida unao aonaa umishi-
dan.” (Jesus aitapanii sariapa patominapa-kidan di'iki'o
ĩdyaun, na'ia'oram aona'o nii ĩmishidan. Na'iki uaitapa
na'ia'oram nii kaakapaa paugaru tarubainao ati.)
65 Na'iki Jesus kian koshan, “Kaikapa'o ati'o tawuru'u
õkianuz u'ati, aonaa turuu pidan zaamatinan õ'ida'ati, soo
õdaru Tominkaru na'akan dono õ'ida'ati ĩdyaun.”

66 Na'iki'ora'a naa iriba utominapa-kidaniinao muudinan
naa u'ai, aonaa powa'a ĩmakon utuma.
67 Uruu idi Jesus kian wunao ati'i 12 patominapa-
kidaniinaouz, “Unao mani, umuudinan ni'i naa kapam
õ'ai?”
68 Simon Peter kian u'ati, “Naobanai, kanom di'iti'o nii
mooko wamakon? Pugaru ida'a pa'an parada-karu kida
taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.
69 Na'iki, aizii wamishida na'iki waaitapa pugaru
umanawunu'o, Tominkaru di'iki'o puwa'atin!”

70 Jesus kian ĩ'ati, “Õgaru zaamata'oraz 12 unao. Mazan
bauda'apa unao, Satan!”
71 Una'apanuz Judas Iscariot daua'o wuru'u (Simon Iscariot
daniz); uruu 12 tuma'o uaitinpan, uru'o nii zaamata-kida
Jesus.

7

Pa'inawuzunao dyuudan Jesus makon Judea Baara iti

1 Uruu dauna'an, Jesus morowautapan na'ii'aka wiizai
kawana'ati, Galilee Baara ii kida'oraz. Aonaa uaipan
pachi'ikinan Judea Baara ii aka, usha'apanum kau'an Jewnao
zowaunaanao zaudapanii uruu na'ii, ĩaipan pazowiinuzu.

2 Na'iki uruu dono maonapata'o Jewnao baokopainpauzon
kamoon, ĩkawiizibatinauzon.*
3 Uruu idi Jesus inawuzunao kian u'ati, “Pugaru mani?
Kanom nii aona'a naa pumakon Judea Baara iti, abatauzonao
pukuwaa tukapa kizi wuru'u pusha'apaapanii kidaz?
4 Aonaa na'ia'oram pidan dizapa'o pasha'apaapan
aimaakan, uaipan an pidannao aitapan kaimanaiman
kanom kaduz paugaru. Pusha'apaapan an aimaakan,
marina'a naa ipai pidannao aitapan!”
5 (Aizii wuru'u u'inawuzunaouz, aonaa ĩmishidan uruu.)
6 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa zii mazan amazada kaawan
õ'ati õmako-kinaa nii na'iti. Mazan unao, turuu umakon
na'apainim karikaonan, uaipan kawana'ati.
7 Aonaa kanom dikin ii pidannao to'ora-kizaitapan unao.
Mazan õgaru ĩto'ora-kizaitapanii, õkakuwaapan idi ĩ'oian dau'u.
8 Umako'o naa baokopainapa-kizai iti. Mazan õgaru, aona'o
nii zii õmakon, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada
kaawan õ'ati.”
9 Jesus paradan dauna'an na'apa, una'ian zii Galilee Baara
ii.

Jesus Jerusalem ii

10 Mazan u'inawuzunao makon dauna'an baokopainapa-
kizai iti, uru'u naa Jesus makon kapam. Umakon na'iti
dizinapa, aonaa kizi pidannao aitapan na'iam uruu.
11 Na'ii, baokopainapa-kizai ii, Jewnao zowaunaanao
dawatinan udau'u pidannao bii an, “Aonaa utukapan
tawuru'u pidanaz?” ĩkian pidannao ati.
12 Aizii uruu dono, iriba pidannao paradinan mashauda'u
kida Jesus dau'u. Ba'orainao kian, “Kaimana'o pidan uruu.”
Mazan ba'orainao kian, “Aonaa kaimana'o pidan mani uruu,
soo umariidapan karikaonan pidannao.”
13 Mazan aonaa na'ia'oram pidan diwadan paparadan,
ĩtarian idi Jewnao zowaunaanao ai.
14 Aizii 4 kamo'o naa baokopainapa-karu, uruu zii Jesus
makon Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan
pidannao.
15 Aizii Jewnao zowaunaanao abatan idi utominapa-
kidan pidannao kaimanaiman manawun, tuukii ĩdi'itinpan
uaitapan dau'an. Sariapa ĩkian udau'ati, “Na'apam dii
mooko arawu aitapan kaikapa'a naa manawunu'u? Aonaa
na'apainim padamata tiichaanao tominapa-kidauzon uruu!”

---

* **7:2** *ĩkawiizibatinauzon:* Putukapa kaarita tokon ii, Jewnao baokopainpauzon kamoon waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16 Jesus kian ĩ'ati, “Wuru'u õkuwaa kidaz aonaa õtomanii
mani. Tominkaru, dyuuda'oraz õgaru, uruu di'iki'o wuru'u
õkuwaa kidaz.
17 Pidan minziiwata'o panyukunuu Tominkaru kaudin-kizi
dau'ati, uru'o nii pa'an aitapa õkuwaa, Tominkaru di'iki'o, oo
õtomanii karikaonan.
18 Pidan kakuwaapan an paaipan ati karikaonan, utiwaan
pamanawun-tinan wuru'u. Mazan pidan kakuwaapa'o pa-
manawunutapa'azon idi dyuuda'o paugaru; uruu kaimana'o
pidan, na'iki mishi'o uparadan.
19 Mishi, Moses taanii unao ati ukakinaorinaa. Mazan
aonaa na'ia'oram unao mishi'o utaapan wuru'u kakinaoriiz.
Mazan kandii nii uzowia'azon õgaru?”
20 Aizii pidannao kian u'ati, “Kaina'a oia'o doronai pu'ida'a!
Kanom mooko pu'itiiman zowia'azoo pugaru?”
21 Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a bauda'apa õsha'apatanii
umanawunu'o aimaakan Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki
tuukii unao di'itinpan udau'u.
22 Mazan upu'u zii, utaapadan udani daonaioranao choota-
kao† sookapauzo-karu kamoo dono, ĩkainaabatin-kinaa Jewnao
nii, Moses taan idi na'apa'o kakinaorii. (Mazan aonaa Moses
di'iki'o mani wuru'u na'apa'o sakadinanuz, uruu dokozu-
daunnao pa'an wuru'u sakada'oraz na'apa'o.)
23 Aizii utaapadan pu'u udani choota-kao Sookapa-karu
Kamoon dono, uruu aonaa kizi unao dikintapan Moses taa-
niaz kakinaorii. Kandii nii mooko uto'oran õ'ati õsaabaan
idi pa'an kaimanaiman pidan nanaa Sookapa-karu Kamoon
dono?
24 Aona'a udi'itapa'ana'a õsha'apataniaz aimaakan oia'o
nii. Mazan udi'itapa wuru'u õsha'apataniaz aimaakan
kaimana'o nii pa'an.”

Christ mani wuru'u Jesus?

25 Kaina'a Jerusalem sannao bii ikiinao pidannao, ĩkian
Jesus dau'ati pa'atiaaka, “Aonaa mooko arawu'u mani
tawuru'u ĩtiwautaniaz pazowii-kidan?
26 Aizii di'i naa uparadinan iriba'o pidan ati. Na'iki
aonaa kanom wa'atin ĩtowauda'ua'anan uruu! Jewnao zowau-
naanao aitapani'i naa sha'a uruu Christ‡ kii-kizaiz?
27 Mazan Christ kaawan dono, aona'o nii pidan aitapan
na'iki'oram uwa'atin. Mazan arawu'u, waaitapa na'iki'oram
uwa'atin.”

---

† **7:22** *chootin-kao:* Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

‡ **7:26** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuu-daniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

28 Aizii Jesus tominapatin-kidan pu'u pidannao Tominkaru
Dapu ii, ukian diiwa'o ida'an, "Uaitapanii mooko õgaru na'iki
na'iki'oram õwa'atin? Aonaa õ'ida'a'o mani õwa'atin! Dyu-
uda'oraz õgaru, uruu mishi'o, na'iki uruu di'iki'o õwa'atin.
Unao aonaa uaitapauzon uruu.
29 Mazan õgaru õaitapanii uruu, usha'apanum kau'an uruu
di'iki'o õwa'atin, na'iki uruu pa'an wuru'u dyuuda'oraz
õgaru."
30 Uru'u naa ĩaipan pazaamata'akan Jesus sariapa na'ii,
mazan aonaa kanom zaamatan uruu, usha'apanum kau'an
aonaa zii amazada kaawan uzaamata-kinao nii.
31 Mazan iriba na'iainao pidannao mishidan uruu, na'iki
ĩkian, "Ba'oran kaawan an, dakotina'o Christ nii, turuu mani
mooko usha'apatan powa'a zii umanawun kida'o aimaakan
arawu'u sha'apatanii kida aia'a?"

Jewnao zowaunaanao aipan pazaamata-kidan Jesus

32 Aizii Phariseenao abatankan naa na'apam pidannao
kian pa'atiaaka, mashauda'u padamata Jesus dau'an.
Uru'u naa ĩbaokopatinan faadaanao zowaunaanao tuma,
udauna'an ĩdyuudan naa watchmantapainao Tominkaru
Dapu ĩzaamatanaka kizi Jesus.
33 Jesus kian, "Õna'an nii zii utuma baukapa'a naa,
udauna'an õkiwan ni'i naa dyuuda'oraz õgaru di'iti.
34 Udawatinan nii õdau'u mazan aona'o nii uikodan õgaru.
Aonaa turuu unao makon õmako'ozoo-kizi iti."
35 Uru'u naa Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka,
"Na'iti'oram mani umako'ozon, aonaa kizi turuu waikodan
uruu? Umako'ozon sha'a Jewnao di'iti, mashaapainaouz
Greeknao wiizi ii aka, utominapa-kida'anan Greeknao?§
36 Na'apa'oram dau'ati'o dii wuru'u, 'Udawatinan nii
õdau'u, mazan aona'o nii uikodan õgaru,' na'iki 'Aonaa turuu
umakon õmako'ozoo-kizi iti,' ukianuz?" ĩkian.

Wunu kakupa-kinai

37 Dawu'itiini'o kamoo baokopainapa-karuz, uruu
umanawunu'o manawun kamoo. Uruu kamoo ida'a
Jesus kadishitan na'iki uparadan diiwa'o ida'an, "Kanom
maaradako'o marii uwa'atin õ'ida'ati, õtaa kizi u'ati utuzan
nii.
38 Saada-kariwaiz Tominkaru Paradan kian kawana'ati,
'Kanom mishida'o õgaru, uruu di'iki'o nii wunu taa'oraz
kakupa-kinaa shootapan.' "
39 Jesus kadakotinanuz, Kaimana'o Doronaa daua'o
wuru'u. Uruu wuru'u taa-karu ni'oraz mishidainao ati. Uruu
dono aonaa zii Kaimana'o Doronaa taa-kao mishidainao

§ **7:35** *Greeknao:* pana'ainao pidannao Jewnao ai.

ati, usha'apanum kau'an aonaa zii Jesus sawata-kao
umanawunu'o ida'an.

Pana'a kida parada-karu
Jesus dau'an

40 Jesus paradan dauna'an, iriba abatainaouz uparadan,
ĩkian udau'an, "Di'ora'a pidan uru'u naa Prophet, uru'u naa
wazaudapaniaz!"
41 Ba'orainao kian, "Uru'u naa Christ!" Mazan ba'orainao
kian, "Aonaa uruu mani wuru'u! Galilee Baara iki'o nii
mooko Christ wa'atin?
42 Aonaa mooko saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan
kian, David Takaan-daunu'o nii Christ, na'iki ushakatan nii
Bethlehem ii, David mashaapauzo-kizi ii?"
43 Uruu pana'a kida pidannao paradan Jesus dau'an.
44 Aizii ba'orainao, ĩaipan naa padamata pazaamata'akan
Jesus, marii kizi utaraa-kao, mazan aonaa kanom zaamatan
zii uruu.

Jewnao zowaunaanao
aonaa ĩmishidan Jesus

45 Uruu dauna'an watchmantapainao Tominkaru Dapu
(tawuru'u dyuuda-kariwainaouz ĩzaamata'anan Jesus)
ĩkaawan naa powaa ati faadaanao zowaunaanao na'iki
Phariseenao ida'ati. Uru'u naa ĩkian, "Kandii nii aonaa
una'akan uruu wa'ida'ati?"
46 Aizii watchmantapainao kian ĩ'ati, "Aonaa na'ia'oram
pidan paradauzon na'apa uruu kawan!"
47 Uru'u naa Phariseenao kian ĩ'ati, "Upozawata-kidan naa
mooko kapam unao kaiwuru'u?
48 Uabatauzo mooko faadaanao zowaunaanao bii iki'o, oo
bauda'apa Pharisee mishida'o uruu?
49 Mazan wuru'u da'anpainaouz uruu, aonaa ĩaitapan
Moses taauzonii kakinaorii dau'u. Ukau'an Tominkaru
pataka'utan nii ĩdyaun!"
50 Na'a'o ĩtuma Nicodemus, uruu Pharisee kapam; uruu
makonka'oraz Jesus di'ii kiwiini'o dono zii. Ukian patu-
mainao ati,
51 "Wakakinaorinaa kian kawana'ati, aonaa turuu waka-
bootan pidan oia'o di'iti, wamaabatakan ua'ii zii na'apam
ukian na'iki wamaaitapakan ua'ii zii kanom manawun
wuru'u usha'apaapanuz."
52 Aizii ĩkian u'ati, "Pugaru kapam Galilee Baara san, mishii?
Putominpan an Tominkaru Paradan saada-kariwai dau'u,
putukapan nii, aonaa na'apainim nii prophet wa'atin Galilee
Baara iki."
53 [Uruu dauna'an ipai pidannao kiwa'akan kida'a naa
padapu iti.

8

Zuna kootowapa-kida-kao oba'orantapan idi

1 Aizii Jesus, umakon naa Olive Naawa iti.

2 Ba'oran kamoo, wakanada'akan zii ukaawa'akan naa powaa ati Tominkaru Dapu ati. Pidannao kaawa-kaawan kida'a naa u'ida'ati. Jesus sakanatan na'iki uru'u naa utominapa-kidan koshan pidannao.

3 Upu'u tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kaawa-kida'akan zun, zaamata-kariwai oba'orantapan idi. Oroo'o naa ĩkadishita-kidan pidannao kanaapu ii.

4 Udauna'an ĩkian Jesus ati, "Tiichaa. Di'ora'a zun ikoda-kariwai oda'awupan ba'oran daiaru tuma.

5 Moses taanii kakinaorii kian, zun na'apa'o, marii ozowii-kao, oboo-kao ida'an kuba idi. Aizii pugaru mani, na'apam dii pukian na'apa'o dau'ati?"

6 Ĩna'apanuz u'ati, ĩabata'azon karikaonan na'iam uparadan pana'itin kakinaorii ai, ĩdakoapa-kinaa nii uruu naobanainao kanaapu ii. Mazan Jesus dawuka'akan pasakanatapa-kizi'i, usaadapa'akan paka'u shuwu idi kaatu ida'a.

7 Ĩpishautan pu'u zii uruu, Jesus saabaina'akan koshan pasakanatapa-kizi'i. Uru'u naa ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan unao bii a'o aonaa na'apaini'oram usha'apatan oia'o. Marii uruu kiwiini'o nii boowan oroo."

8 Udauna'an udawuka'akan koshan. Na'apa koshan us-aadapan paka'u shuwu idi.

9 Ĩabatan idi na'apam Jesus kian pa'ati, bauda'apa kida ĩmakon Jesus ai, atii ipai ĩmakon. Tunarunaonao kiwiin ĩmako'okan, udauna'an pa'inainao, ĩwa'aka'akan naa Jesus. Aizii wuru'u zunaabaz, pakawan zii okadishitapan na'ii.

10 Jesus saabainan pasakanatapa-kizi'i koshan. Uru'u naa ukian o'ati, "Na'iam naa ĩdyaun? Aonaa kanom wa'akinan, kabootа'o nii pugaru oia'o di'iti?"

11 "Aonaa," okian u'ati.

Na'iki Jesus kian o'ati, "Õgaru, aona'o nii kapam õkabootan oia'o di'iti pugaru. Pumako'o naa, mazan aona'a naa pusha'apata'ana'a oia'o koshan."]*

Jesus kanada'o kawanu'o imi'i baara sannao ati

12 Bauda'apa kamoo, Jesus kakinaopan koshan pidannao, ukian ĩ'ati, "Õgaru wuru'u kanadapa'oraz imi'i baara san-nao ati. Pidan zaamatinan an õ'ida'ati, kanada'o-karua'o nii umashaapan, na'iki aonaa na'apainim nii ubaiaapan

* **8:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

maruta'o. Wuru'u kanada'oraz, uruu kakupa-kinai man-
awun."
13 Phariseenao kian u'ati, "Pugaru, pu'ida'a'ora'a naa
karikaonan pukakuwaapan, aonaa turuu puparadan
mishida-kao."
14 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi õ'ida'a'o õkakuwaapan, mazan
upu'u turuu õkuwaa mishida-kao! Usha'apanum kau'an
õaitapa na'iki'oram õwa'atin na'iki na'iti'oram õmakopan.
Unao, aonaa uaitapan na'iki'oram õwa'atin oo na'iti'oram
õmakopan.
15 Unao, udakotan pidan oia'o nii, soo uzauda-kidan
karikaonan. Õgaru, aonaa na'apa mani õdakotan pidan oia'o
nii.
16 Mazan 'oia'o uruu,' oo, 'kaimana'o uruu,' õkian an
pidan dau'ati, uruu mishi'o pa'an wuru'u õna'apanuz,
usha'apanum kau'an, aonaa õba'orantina'o mani wuru'u
õna'apanuz. Õdaru dyuuda'oraz õgaru, tuma'o wuru'u õgaruz.
17 Ukakinaorinaa kian, 'Dya'utama'o pidannao kakuwaa-
pan an na'apa kida manawun bauda'apa'o aimaakan dau'u,
uruu aitapa-kao mishi'o wuru'u ĩkuwaaz.'
18 Õkakuwaapan õdau'u, na'apa manawun õdaru,
dyuuda'oraz õgaru kakuwaapan kawan õdau'u."
19 Ĩkian u'ati, "Na'iam dii mooko puDaru?"
Jesus kian ĩ'ati, "Unao, aonaa uaitapan kanom õgaru,
ukau'an aonaa uaitapan õDaru! Uaitapan an mani õgaru,
uaitapa mani õDaru kapam."
20 Jesus paradan na'apa utominapa-kidan dono'o pidannao
Tominkaru Dapu ii, maonapa puraata tauzo-kizinao ii,
(Tominkaru Dapu tannaa ni'oraz). Mazan aonaa na'ia'oram
pidan zaamatan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii
amazada kaawan uzaamata-kinao nii.

Jesus kakinaopan mamishida-kainao paugaru

21 Aizii Jesus kian ĩ'ati koshan, "Õmakon ni'i naa di'iki'i.
Udawatan nii õgaru, mazan umawakan nii u'oian bii'i.
Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon."
22 Ukau'an, Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka.
"Pazowiina'azon dau'ati'o õaitapan wuru'u ukianuz,
'Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon,' ukianuz?"
23 Jesus kian, "Unao, da'a sannao karikaonanu'u; õgaru,
doko iki'o pa'an õwa'atin. Unao imi'i baara sannao! Õgaru,
aonaa imi'i baara san mani.
24 Uruu idi'o tawuru'u õkianuz u'ati, umawakan nii u'oian
bii'i. Mishi'o nii umawakan u'oian bii'i, umamishidakan idi
õgaru'u naa wuru'u."
25 "Kanom mooko pugaru?" ĩkian u'ati.

Jesus kian, “Õgaru wuru'u, õkowaadaniaz u'ati kiwiin zii.
26 ‘Oia'o,’ turua'o õkian unao dau'ati, mazan aona'o nii
õna'apan, usha'apanum kau'an, õparadan soo dyuuda'oraz
õgaru dyuudan kawana'ati, na'iki õaitapa uruu sakitapa'o up-
aradan. Kanom õabatanii uruu di'iki, uruu õkowaada pidannao
ati da'a'a imi'i baara'a.”
27 Aonaa ĩaitapan uparadinan paDaru aokazi ia'o daua'o
wuru'u.
28 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Usawatan dono'o naa Daon-
aiora Aokazi Iki'o, uaitapan ni'i naa mishi õgaru'u naa
wuru'u. Uruu dono uaitapan nii, õsha'apatan aimaakan
aonaa õaipan ati'o mani, mazan õparadan na'apa manawun
õdaru tominapa-kidan kawana'ati õgaru.
29 Aizii dyuuda'oraz õgaru, karikaonanu'o una'auzon
õtuma, aona'o nii uwa'akauzon õgaru õba'orantin,
usha'apanum kau'an ukonaukii-kidanii ipai aimaakan
õsha'apatanii.”
30 Iriba pidannao mishidan Jesus, ĩabatan idi na'apam
ukian.

Abraham dainao

31 Ukau'an Jesus kian Jewnao ati mishidainaouz uruu,
“Karikaonanun an uizo'atipan õkakinaori, uruu mishi'o
õpidanannao unao.
32 Uaitapan nii mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o. Na'iki
mishi'o kuwai muudin-kidan nii unao upoitoruitapa-kao ai.”
33 Ĩkian Jesus ati, “Abraham takaan-daunnao mazan
waunao, na'iki aonaa na'apaini'oram ba'oran naobanai
poitoruitapauzon waunao. Na'apa'oram ati'o dii kaiwuru'u,
‘mishi'o kuwai muudin-kidan nii unao upoitoruitapa-kao ai,’
pukianuz?”
34 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan
sha'apata'o oia'o, uruu oia'o poitoru wuru'u.
35 Aonaa karikaonanu'o nii mani naobanai taapan pa-
poitoru padapu'u. Mazan udani, karikaonanu'o nii pa'an
utaapa-kao naobanai dani nii.
36 Ukau'an Tominkaru Dani muudin-kidan an unao
upoitoruitapa-kao ai, mishi'o nii manawun aonaa poitorui'i
naa mani unao.
37 Õaitapa Abraham takaan-daunnao unao. Mazan upu'u
zii uzowia'azon õgaru, usha'apanum kau'an, aonaa utaapan
kaimanaiman õkuwaa unyukunuu ii.
38 Õgaru, õkakuwaapan õDaru tukapa-kidanii daua'o õ'ati.
Unao, usha'apatan aimaakan udaru kian kawana'ati.”
39 Aizii ĩkian u'ati, “Abraham mazan wadaru nii.”
Jesus kian ĩ'ati, “Umishiin an mani Abraham dainao unao,
na'apa mani umashaapan uruu mashaapauzon kawan.

40 Õabatan kawana'ati mishi'o kuwai Tominkaru di'iki, uruu
õkowaada unao ati. Mazan upu'u zii uzowia'azon õgaru. Abra-
ham, aonaa na'apa'o mani ukaduz!
41 Unao sha'apaapanii kidaz, udaru kaudin-kizi pa'an
wuru'u."
Na'iki ĩkian u'ati, "Tominkaru, uruu mazan bauda'apa
wadaru. Aonaa ba'oran wadaru nii."

Satan dainao

42 Jesus kian ĩ'ati, "Umishiin an mani udaru Tominkaru,
umarainapa mani õgaru, usha'apanum kau'an uruu di'iki'o
õwa'atin. Uruu dyuudanii õgaru, aonaa õaipana'ati'o mani
wuru'u õwa'atinuz.
43 Kandii nii aonaa uaitapan zoobaba kaiwuru'u
õparadanuz? Usha'apanum kau'an aonaa uzaamata'azon
õkuwaa.
44 Unao Satan dainao, uruu idi'o usha'apata'azon
aimaakan udaru aipan kawana'ati. Uruu, sakadin-
kizai iki'o uzowian pidan, na'iki aonaa na'apainim
ukonaukii-kidan mishi'o kuwai, usha'apanum kau'an aonaa
na'apainim uparadan mishiin. Uruu mariidinauzo na'iki
ipai mariidinauzonao tomin-kizi!
45 "Õgaru, mishi'o pa'an õkuwaa, mazan uruu idi'o aonaa
unao mishidan õparadan.
46 Na'ia'oram dii pidan kaida'a'a, turua'o ukainaabatan
õ'oian? Õkowaadan pu'u mishi'o, mazan kandii nii aonaa
umishidan õparadan?
47 Tominkaru pidanan, uruu abata Tominkaru paradan.
Unao, aonaa uzaamatan Tominkaru paradan kida,
usha'apanum kau'an aonaa upidanannao mani unao."

Jesus paradan padau'an

48 Aizii Jewnao kian Jesus ati, "Waaitapa sha'atii, wakianuz
pudau'ati, Samaria san pugaru, na'iki oia'o doronai zaamat-
apanii."
49 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa oia'o doronai zaamatapan õgaru,
aonaa masakauda'u. Õgaru, umanawunu'o nii õtaapan õDaru,
mazan unao, aonaa utaapan õgaru umanawunu'o nii.
50 Õgaru, aonaa õaipinan umanawunu'o nii. Mazan kaina'a
bauda'apa pa'an, aipa'o õtaapa-kao umanawunu'o nii, na'iki
uru'o nii aitapa na'apam pasha'apatan õgaru.
51 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pidan izo'atipan an õkakinaori,
aonaa na'apainim nii umawakauzon."
52 Uru'u naa Jewnao kian u'ati, "Aizii waaitapa, kaina'a
mishi oia'o doronai pu'ida'a! Abraham mawaka uruu,
prophetnao mawaka ĩnao kapam. Mazan upu'u zii pukian,

‘Pidan izo'atipan an õkakinaori, aonaa na'apainim nii
umawakauzon.’
53 Oo puwazootapanii sha'a wadaru Abraham umanawu-
nun? Uruu mawaka'a naa, prophetnao na'apa kapam.
Kanom kaduz mooko pu'itiiman pugaru?”
54 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Õdakotinan an õ'ida'a umanawunu'o
nii, madiwautapa-ka'o wuru'u. ÕDaru pa'an wuru'u
umanawunutapa'oraz õgaru. Uruu unao dakotaniaz
uTominkarun nii.
55 Unao, aonaa uaitapauzon uruu, mazan õgaru, õaitapa
pa'an uruu. Aizii ‘Aonaa õaitapauzon uruu,’ õkian an, mariidin-
auzo õgaru, na'apa unao kawan. Mazan õgaru, õaitapanii pa'an
uruu, ukau'an õizo'ati uparadan.
56 Udaru Abraham, tuukii ukonaukian uaitapan idi patuka-
pan nii zii õkaawan. Na'iki utukapa mishi õkaawan, uruu idi
tuukii ukonaukian.”
57 Jewnao kian u'ati, “Aonaa zii putunarunaoun,† mazan
na'apa dii mooko putukapan Abraham?”
58 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Õgaru
na'a'ora'a naa Abraham tominan ua'ii.”
59 Uru'u naa ĩzaamata'akan kuba kida paboori nii,
ĩzowia'aka'azon naa uruu. Mazan Jesus dizina'akan ĩ'ai,
umako'okan pidannao bii an aka, na'iki umako'okan naa
Tominkaru Dapu iki.

9

Jesus saabaan ishaawunu'o awun

1 Pamakopan pu'u, Jesus tukapan pidan pashakatan iki'o
u'ishaawunun.
2 Sariapa utominapa-kidaniinao pishaanuzu, “Tiichaa,
kanom oian idi'o arawu shakatan ishaawun nii, pa'oian idi'o
oo udaronao oian idi'o?”
3 Jesus kian ĩ'ati, “Ushakatan ishaawun nii, aonaa pa'oian,
oo udaronao oian idi'o mani, mazan u'ishaawunun ida'ana'o
nii Tominkaru ma'ozakan kainaabata-kao.
4 Wakanadan pu'u zii, marii washa'apaapa dyuuda'oraz
õgaru aiapanii washa'apatan; kaina'iki maruta'o wa'atin,
uruu dono aonaa na'itim ni'i naa kaudin-karu.
5 Õna'an kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, õgaru wuru'u
kanada'oraz imi'i baara ida'a.”
6 Jesus kian dauna'an na'apa, usopitan pazaadako imi'i
baara ati. Udauna'an uraua'akanuz imi'i tuma, na'iki uruu
idi uzichian naa ishaawun awun.
7 Ukian u'ati, “Aizii puchikaanaka daari puawun ai Siloam
Baoko ii.” (Siloam, kii-karu dyuuda-kariwai kia'o Jewnao

† **8:57** *Aonaa zii putunarunaoun* oo “Aonaa zii puikodan 50 puwunun?”

paradan ida'an.) Uru'u naa umakon uchikaankan naa paawun. Ukiwan powaa ati kaimana'a naa utukapa'akan.

8 Aizii umin-dazabazinao, na'iki ba'oran pidannao nau-dina'oraz naa ĩtukapauzon upishautan aimaakan pidannao ai, ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa mooko arawu mani tawuru'u sakanatapauzoz na'iki pishautauzoz pidannao aimaakan kida dau'ati?”

9 Ba'orainao kian, “Uruu wuru'u,” mazan ba'orainao kian, “Aonaa uruu mani, soo uaidinpan karikaonan na'apa uruu kawan.”

Mazan uruu kian ĩ'ati, “Õgaru da'i tawuru'u pishautauzoz pidannao aimaakan dau'ati.”

10 Ĩkian u'ati, “Mazan na'apa di'i naa puawun saabaina'akan, putukapa-kinaa nii?”

11 Ukian ĩ'ati, “Pidan Jesus kia'o u'uu, utoma'akan daari na'iki udauna'an uzichian õawun u'idi, udauna'an udyuudan õchikaankan õawun Siloam Baoko ii. Õchikaan dauna'an daari õawun ai, kaimana'a naa õtukapa'akan.”

12 Ĩpishaan uruu, “Na'iam dii uruu?” ĩkian.

“Aonaa õaitapan,” ukian ĩ'ati.

Phariseenao aitapa'azon kanom tukapa-kidanii ishaawun

13 Udauna'an ĩ'ua'atiitan naa uruu Phariseenao di'iti.

14 Jesus tomanuz daari na'iki usaabaanuz pidan awun, Sookapa-karu Kamoon dono'o.

15 Uru'u naa Phariseenao pishaan koshan uruu, na'apa'oram naa uikodan patukapa-kinaa nii. Ukian ĩ'ati, “Uzichia'akan daari õawun ida'an, udauna'an õchikaan õawun baara, na'iki'o kaimana'a naa õtukapa'akan.”

16 Baokoinao Phariseenao kian, “Pidan sha'apata'oraz aimaakan kaikapa'a, aonaa Tominkaru di'iki'o mani uwa'atin wuru'u, usha'apanum kau'an, kaudin uruu Sookapa-karu Kamoon dono.” Baokoinao kian, “Mazan na'apa dii mooko oia'o pidan turuan pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida kaikapa'a?” Uruu pana'a sodi kida ĩdi'itinpan.

17 Uru'u naa Phariseenao pishaan uruu koshan, “Pukian usaabaanii puawun, ukau'an na'apam dii pukian udau'an?”

Ukian ĩ'ati, “Tominkaru prophetin uruu.”

18 Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩmishida'azon ishaawunu'o da'i uruu, uruu idi ĩdapada-kidan naa udaronao.

19 Uru'u naa ĩpishaan ĩdyaun, “Udani mishi arawu'u? Ishaawunu'o da'i mishi uruu pashakatan di'iki? Mazan na'apa di'i naa wuru'u utukapanuz aizii?”

20 Aizii udaronao kian ĩ'ati, “Waudani mishi uruu, na'iki ishaawunu'o ushakatan.

21 Mazan wuru'u utukapanuz naa, aonaa waaitapan
na'apa'oram, na'iki aonaa waaitapan kanom aipan ati'o.
Upishaa'a naa uruu, aonaa duusodi'o zii mani uruu, turua'o
nii ukowaadan paaipan ati."
22 Aizii udaronao kianuz na'apa, ĩtarian idi'o Jewnao zowau-
naanao ai. Usha'apanum kau'an, Jewnao baokopatanii pa-
nyukunuu, kanom kian an, "Jesus, uruu Christ,"* aona'o
ni'i naa powa'a utaapada-kao ubaokopatinan synagogue ii,
choochiipauzonao tuma.
23 Uruu idi'o udaronao kian, "Aonaa duusodi'o zii mani
uruu, upishaa'a naa uruu."
24 Powa'a koshan, itamautannaa aizii ĩdapada-kidan wuru'u
ishaawunuz da'i. Ĩkian u'ati, "Pukowaada Tominkaru awun
za'a mishi'o wuru'u puparadanuz! Usha'apanum kau'an
waaitapa Jesus kakuda'oraz pugaru, oia'o pidan uruu."
25 Ukian ĩ'ati, "Aonaa õaitapan, oia'o mani uruu oo
aonaa. Mazan bauda'apa aimaakan õaitapanii pa'an: kiwiin
ishaawunu'o da'i õgaru, mazan aizii kaimana'a naa õtukapan."
26 "Na'apa dii mooko usha'apatan pugaru putukapa-kinaa
nii?" ĩkian u'ati.
27 "Õkowaada'a naa sha'atii u'ati, mazan aonaa umishidan
õkuwaa," ukian ĩ'ati. "Kandii ni'i naa uabata'azon powa'a
zii koshan da'i? Oo uaipan sha'a unao kapam utominapa-
kidaniinao nii?"
28 Uru'u naa ĩdakoopa'akan uruu, ĩkian u'ati, "Pugaru pa'an
wuru'u pumin-na'apaimanan tominapa-kidanii, mazan
waunao Moses tominapa-kidaniinao pa'an.
29 Waaitapa Tominkaru paradanii Moses ati pa'an, mazan
arawu'u Jesus kii-kizaiz, aonaa waaitapan na'iki'oram
uwa'atin!"
30 Ukian ĩ'ati, "Mazan na'apam dii mooko? Aonaa mishi
uaitapan na'iki'oram uwa'atin, mazan usaabaa õawun!
31 Waaitapa aonaa Tominkaru nyukunuupan pidan oia'o
paradan an pa'ati. Mazan pidan marainpa'o uruu na'iki
sha'apatina'o uaipan kawana'ati, uruu mishi'o nii pa'an
Tominkaru nyukunuupan uparadan.
32 Na'iki aonaa na'apainim zii uabatauzo-kao, pidan
pashakatan di'iki'o uawun ishaan, ikodan patukapa-kinaa
nii ba'oran pidan di'iki.
33 Soo mishi uruu pidan wa'atin an Tominkaru di'iki, turuu
pa'an usha'apatan na'apa'o aimaakan."
34 Ĩkian u'ati, "Pugaru oia'o manawun pushakatan,
mazan upu'u zii kaikin putominapa-kida'azon waunao?"

---

* **9:22** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Na'iki'ora'a naa aona'a naa ĩkashaapan ubaokopatinan powa'a pidannao tuma synagogue ii.

Pidannao ishaawunnao kawanu'o

35 Aizii Jesus abatan dono'o naa, aonaa ĩkashaapan umorotan synagogue iti powa'a, uru'u naa umakon u'idi'iti. Ukian u'ati, "Pumishida wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?"

36 Ukian u'ati, "Pukowaadan dono na'ia'oram uruu, õmishidan nii uruu!"

37 Na'iki Jesus kian u'ati, "Putukapani'i naa uruu, na'iki kai'oraz uruu wuru'u paradina'oraz putuma."

38 Sariapa pidan kian u'ati, "Õmishida, õNaobanaa!" Ukodoru'ukan u'ati na'iki utaan ipai padi'itinpan u'ati.

39 Jesus kian, "Õkaawan da'ati'i õtukapa-kida'anan na'apam pidannao oian. Ukau'an ishaawun kawanuinaouz, ĩtukapan nii. Na'iki dakotinpainaouz aitapainao nii, ishaawunnao kawanu'o nii."

40 Kaina'a Phariseenao udazaba'a, ĩabata wuru'u uparadanuz na'apa, uru'u naa ĩpishaan uruu, "Waunao mani, ishaawunnao mooko kapam?"

41 Jesus kian ĩ'ati, "U'ishaawunun dono mani, aonaa mani na'apam kii-karu u'oian dikin ii padamata. Mazan ukian idi aonaa u'ishaawunun, ukau'an u'oian na'auzon nii karikaonan u'ida'a wuru'u."

10

Kaznizo daua'o kuwai

1 Jesus kian, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Soo koidimikinao na'iki antamikinao wuru'u zaida'oraz kaznizo korarannaa paawa an aka. Aonaa ĩmorotan paniinom ida'an korara nazo iti.

2 Mazan pidan morota'oraz paniinom ida'an, uruu pa'an kaznizonao ka'uzatiki.

3 Uruu ati'o pa'an korara paniinomizinaa taapiki da'atan paniinom. Kaznizonao aitapani'i naa uparadan. Udapadan ĩdyaun udakotan ida'an ĩ'uu bauda'apa kida, na'iki ukiwiitan naa ĩ'ua'ati ukodita-kidan dono ĩdyaun.

4 "Aizii ukodita-kidan dono'o naa ĩdyaun, uru'u naa umakon ĩ'ua'ati. Kaznizonao da'anan naa uruu ĩaitapan idi'i naa uparadan.

5 Mazan tawarai aona'o nii ĩda'anan, ĩkidoopa'akan nii pa'an u'ai, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan uparadan."

6 Jesus kowaadan wuru'u kuwaiz, mazan aonaa Phariseenao aitapan na'apa'oram manawun wuru'u ukuwaaz.

Kamarainpanu'o kaznizo ka'uzatiki

7 Ukau'an Jesus kian ĩ'ati koshan, “Mishi'o kaiwuru'u
õkianuz: Õgaru wuru'u paniinom, kaznizonao dobaapa-kiziz.
8 Ipai baokoinao kaawainaouz kiwiitapa õ'ai, ĩnao
koidimikinao na'iki antamikinao. Mazan aonaa kaznizonao
nyukunuu-atin ĩdyaun.
9 Õgaru wuru'u paniinomizi. Kanom morotan an õgaru
ida'an, uruu kazannaatapa-karu nii. Õgaru ida'ana'o nii
umorotan na'iki ukoditan, na'iki uikodan nii paaroapa-kizi
nii.
10 Koidimiki kaawan soo ukoidapa'anan, uzowiibi'ia'anan
na'iki umainaabata'anan kaznizonao. Õgaru, õkaawan pa'an
turuu kizi ĩkakupan, na'iki kaimanaiman kizi manawun
ĩkakupan.
11 “Õgaru wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao
ka'uzatiki. Aizii wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao
ka'uzatiki, turuu pa'an umawakan pakaznizonnao dikin ii
ukazannaata kizi ĩdyaun.
12 Pidan kawinipinaapa-kariwaiz utaapan ba'oran
pidan uzanao, aonaa kaznizonao ka'uzatiki kawanu'o
mani wuru'u, usha'apanum kau'an aonaa u'uzanao mani
wuru'u utaapaniaz. Utukapan an baudokoru wa'atin,
ukidoopa'akan nii, uwa'aka'akan naa wuru'u kaznizonaouz.
Uru'u naa mishi baudokoru zaamata'akan naa kaznizo, aizii
ba'orainao dimaadanaa'akan naa.
13 Kawinipinaapa-kariwaiz kidoopa'akan, ukaudinan idi'o
soo puraata dikin ii karikaonan, aona'o umarainpan kazni-
zonao.
14-15 “Õgaru kamarainpanu'o kaznizonao ka'uzatiki. Õdaru
aitapanii õgaru na'iki õaitapanii õdaru, na'apa'o manawun
wuru'u õaitapanuz õkaznizonnao na'iki ĩaitapanuz õgaru kapam;
na'iki turuu õmawakan ĩ'ati õkazannaata kizi ĩdyaun.
16 Kaina'a ba'oran õkaznizonnao, aonaa di'ora'a tonaazinaa
di'iki'o mani. Ĩnao, õna'akan nii na'iki ĩmishidan nii õparadan
kapam, na'iki uruu dono soo bauda'apa'o nii kaznizonao
tonaazinaa, na'iki bauda'apa'o nii ĩka'uzatiki.
17 “Õdaru marainpan õgaru, usha'apanum kau'an
õkashaapinan idi mawaka-karu ati, turuu kizi õkakupan powa'a
iti koshan
18 Aonaa kanom turua'o uzowian õgaru paaipan
kawana'ati. Soo õ'ida'a'o karikaonan wuru'u õkashaapinanuz!
Õka'iita õtaainan na'iki turuu õkakudan powaa iti õdaru aipan
kawana'ati.”
19 Ĩabatan idi na'apa'o Jesus kuwaaz, sariapa koshan Jewnao
di'itinpan pana'a kida pairiban ai.
20 Iriba ĩkian udau'an, “Kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a, uruu
idi'o umadoronaa-ziiwan! Kandii nii uabata'azon ukuwaa.”

21 Mazan ba'orainao kian, “Turuu mooko pidan kaina'a'o
oia'o doronai u'ida'a kakuwaapan kaikapa'a? Aonaa turuu
na'apa'o tukapa-kidan ishaawunu'o pidan.”

Jewnao mamishidakan

22 Amazada wadidiizon dono,* Jesus na'ia'o Jerusalem ii,
Tominkaru Dapu Saabauzo-kao Kamoon† konaukii-kida-kao
dau'ati.
23 Jesus chi'ika'anpan waoko itinapu, Solomon's Porch‡
kia'oraz udakotapa-kao di'ii'aka, Tominkaru Dapu ia'oraz.
24 Pidannao wa'atin ĩkasaba'ukinan naa udazaba ati.
Na'iki ĩkian u'ati, “Na'apam nii dii ukotua'ikin wazaudapan
pukowaadan wa'ati kanom wuru'u pugaruz? Pugarun dono
Christ,§ pukowaada'aka'a naa wa'ati kai.”
25 Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadani'i naa sha'atii u'atizu,
mazan aonaa umishidan. Õsha'apataniaz umanawun
kida'o aimaakan, õdaru dyuudan kawana'ati'o wuru'u,
kainaabata'o nii kanom õgaru.
26 Mazan unao aonaa umishidan, usha'apanum kau'an
aonaa õkaznizonnao mani unao.
27 Mazan õkaznizonnao, ĩaitapa pa'an õparadan na'iki õaitapa
ĩdyaun kapam, na'iki uruu idi ĩda'anan õgaru.
28 Aizii da'anpainaouz õgaru, õtaa ĩ'ati karikaonanu'o
kakupa-karu aonaa kizi ĩmawakauzon. Aonaa turuu ĩkazata-kao
õka'u iki.
29 ÕDaru taanii ĩdyaun õ'ati, na'iki uruu umanawunu'o ipai
ba'orainao ai. Aonaa turuu ĩkazata-kao õdaru ka'u iki.
30 ÕDaru na'iki õgaruz bauda'apa'o.”
31 Uru'u naa koshan Jewnao zaamata'akan kuba paboori
kida nii, ĩzowia'aka'azon naa uruu.
32 Jesus kian ĩ'ati, “Õsha'apata iriba kaiman kida'o
aimaakan unao awun za'a, õDaru dyuudan kawana'ati.
Na'ia'oram dikin ia'o wuru'u uzowia'azoonuz õgaru kuba
idi?”
33 Ĩkian u'ati, “Aonaa pusha'apatan idi'o mani kaiman
kida'o aimaakan waboowa'azon pugaru, mazan
puwazootapa'azon idi'o Tominkaru. Pugaru pidan
karikaonan, mazan upu'u zii pudakotinpan Tominkaru
nii!”
34 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa mooko Tominkaru kian unao kak-
inaorinaa saada-kariwai ida'a, ‘Unao tominkarunao’ kii?*

---

* **10:22** *amazada wadidiizon dono:* English ida'an udakota-kao ‘winter.’ † **10:22** *Tominkaru Dapu Saabauzo-kao Kamoon:* Putukapa kaarita tokon ii Jewnao baokopainpauzon kamoon daua'o waranu ii. ‡ **10:23** *Solomon's Porch:* dikin-dinapa-kizai kamoo ai. § **10:24** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **10:34** Psalm 82:6

35 Tominkaru dakotan wuru'u pakuwaa kaawa-kizinaouz
pidannao, ‘tominkarunao’ kii, na'iki waaitapa, saada-
kariwaiz kida Tominkaru paradan karikaonanu'o nii
umishiin.
36 Mazan kandii nii ukian, ‘puwazootapa'azon Tominkaru
pudakotinpan ida'an Tominkaru dani nii’? Õgaru, Tominkaru
saabaani'i naa na'iki udyuudanii imi'i baara ati. Ukau'an
turuu pa'an õdakota-kao Tominkaru Dani nii.
37 Õmasha'apatakan an mani õdaru dyuudanii õsha'apatan,
aonaa kanom nii umishidan õgaru;
38 mazan õsha'apatan dono õdaru kaudin-kizi, umamishi-
dakan pu'u padamata õgaru, turua'o padamata umishidan
wuru ida'ana'a õsha'apatanii kidaz. Uruu ida'ana'o nii
uaitapan kaimanaiman õgaru na'iki õdaru bauda'apa'o, na'iki
na'apa kida'o waunao.”
39 Ĩaipan naa koshan pazaamata'akan uruu, mazan sariapa
Jesus kidoopa'akan ĩ'ai.
40 Udauna'an Jesus makon powaa iti Jordan baza iti, John
Chikaawunuupauzo-kizi iti. Una'ia'akan pu'u,
41 iriba pidannao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian pa'atiaaka,
“Aonaa mishi John sha'apatan umanawun kida'o aimaakan,
mazan ipai ukuwaa mishiin di'ora'a pidan dau'a'a!”
42 Na'iki iriba na'iainao pidannao mishidan uruu.

11

Lazarus mawakan

1 Kaina'a'o da'i pidan Lazarus kia'o u'uu, ukarinauzon.
Bethany ia'o umashaapan. Dya'utam udadakoonao Mary
na'iki Martha kia'o ĩ'uu, na'ia'o ĩmashaapan kapam.
2 (Mary ramauda'oraz da'i Naobanai Jesus kidiba kadu-
unu'o ramau idi, na'iki o'inoonuzu padizo idi. Oroo azu
Lazarus wuru'u karina'oraz.)
3 Uruu idi udadakoonao dyuudan paparadan Jesus di'iti.
Ĩkian, “Naobanai, pumarainpaniaz pupaonaru, tuukii ukari-
naan kai.”
4 Mazan Jesus abatan dono wuru'u kuwaiz, ukian, “Lazarus
karinaanuz, aonaa umawaka-kinaa ni'o mani wuru'u;
mazan Tominkaru ma'ozakan umanawunu'o, kainaabata-
kinao ni'o, na'iki na'apa'o ida'ana'o nii pidannao aitapan
Tominkaru Dani umanawunun.”
5 Aizii Jesus, umarainapanii Martha, Mary, na'iki Lazarus.
6 Mazan uabatan pu'a'a naa kuwai Lazarus karinaan dau'u,
una'ian zii dya'utam kamoo.
7 Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati,
“Aizii, wamako powaa iti Judea Baara iti.”

8 “Tiichaa,” ĩkian u'ati, “Diiki'i sha'atii Jewnao zowia'azon
pugaru na'ii kuba idi, mazan upu'u zii pumako'ozon powaa
iti?”
9 Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a 12 hours wakandan bauda'apa'o
kamoo ida'a. Mishii na'apa? Pidan chi'ikapan an wakandan
pu'u aona'o nii ukaboinan, usha'apanum kau'an kaina'a zii
kanadapa'o imi'i baara.
10 Mazan pidan chi'ikapan an wamarutan pu'u, ukaboinan
nii, usha'apanum kau'an aonaa kanada'o nii u'ida'a.”
11 Ukakuwaapan dauna'an, ukian ĩ'ati, “Da'awu'uka'a naa
wapaonaru Lazarus, mazan õmakon nii na'iti õpokowaua'anan
uruu.”
12 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai, kaimana'o
wuru'u uda'awunuz, ukakudan nii wuru'u.”
13 Jesus paradanuz Lazarus mawakan daua'o, mazan
ĩ'itiiman mishi'o nii manawun Lazarus da'awun.
14 Uru'u naa Jesus kowaadan ĩ'ati kaimanaiman,
“Mawaka'a naa Lazarus.
15 Mazan kaiman zii, aonaa õgaru nii na'ii, usha'apanum
kau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao mishidan kanom wuru'u
õgaruz. Aizii wamako'o naa u'idi'iti.”
16 Thomas (Shamaan kia'oraz udakotapa-kao) kian pamin-
tominpannao ati, “Aushaa, wamako wanaobanaa tuma,
marii wazowii-kao utuma.”

Jesus uruu kakupa-kinai

17 Aizii, Jesus kaawan dono'o naa Bethany iti, ukowaada-
kao u'ati 4 kamoo dobatan naa Lazarus nanaa na'ian
baaranai ii.
18 Bethany maonapa'o Jerusalem iti, aonaa uikodan
dya'utam mile.
19 Aizii Lazarus mawakan dauna'an, iriba pidannao
kaawan Judea Baara iki'o, ĩmorowauta'anan Martha na'iki
Mary ida'ati, ĩkonaukiida'anan ĩnyukunuu kowas, ĩ'azu
mawakan idi.
20 Martha abatan dono'o naa pidannao kian, “Wa'ati'i naa
Jesus!” Uru'u naa oikodapa'ana'akan uruu, mazan Mary
ona'ian kabaun ii.
21 Martha kian Jesus ati, “Naobanai, puna'an dono mani
da'a'a, aonaa mani õ'azu mawakan padamata!
22 Mazan õaitapa, pupishaan an Tominkaru kai kanom
dau'ati karikaonan, ukawana'ati'o nii usha'apan.”
23 Jesus kian o'ati, “Pu'azu kadishitan nii powaa iti.”
24 Martha kian u'ati, “Õaitapa, ukadishitan nii koshan,
kadishita-karu kamoo dono.”
25 Jesus kian o'ati, “Õgaru wuru'u kadishita-kinaiz, na'iki
õgaru wuru'u kakupa-kinaiz. Pidan mishida'oraz õgaru,
kakuda'o nii umawakan pu'u padamata.

26 Aizii kanom mishi'o ukakupan, na'iki mishida'o õgaru,
aonaa na'apainim nii umawakauzon. Pumishida?”
27 “Oo, Naobanai!” okian u'ati. “Õmishida kaimanaiman,
pugaru wuru'u Christ, Tominkaru Dani, kaawa'o ni'oraz imi'i
baara ati.”

Jesus kasha'ora-kidan mawaka-karu

28 Martha paradan dauna'an Jesus ati, okiwa'akan naa
powaa iti. Uru'u naa oparadan pa'inaozo Mary ati karikao-
nan. “Kaina'a'ora'a naa mishi watiichaan, utukapa'azon
pugaru,” okian o'ati.
29 Mary abatan idi kaikapa'ora'a, uru'u naa omako'okan,
oikodapa'anan uruu.
30 (Aizii Jesus, aonaa zii ukaawan wiizai ati, pakawan zii
na'ii Martha ikodapanaka-kizi ii uruu.)
31 Aizii kabaun nazo iainaouz pidannao, konauki-
ida'anainaouz onyukunuu, ĩtukapan idi Mary kodita'akan
dopiauda'u kabaun nazo iki, ĩ'itiiman omuraapa'anan nii
baaranai iti kowas, uruu idi ĩmakon odawu'ati.
32 Aizii Mary ikodapan dono'o naa Jesus, sariapa
okodoru'ukan u'ati ukanaapu'u na'iki okian u'ati, “Naobanai,
puna'an dono mani da'a'a, aonaa zii mani õ'azu mawakan
padamata!”
33 Jesus tukapan idi Mary na'iki pidannao otumainaouz
zaadinan, sariapa uto'oran panyukunuu ii mazan tuukii
ukasha'oran kapam.
34 Ukian ĩ'ati, “Na'iam dii ubaaranaa?”
Ĩkian u'ati, “Puwa'ati da'ati'i, Naobanai, putukapa kizi.”
35 Jesus zaada'akan naa.
36 Pidannao kian pa'atiaaka, “Aushaa utukapa, tuukia'o
umarainpan Lazarus!”
37 Mazan baokoinao kian, “Utukapa-kidanii sha'atii
ishaawun, mishii? Ukau'an, ukaawan dono mani Lazarus
karinaapan pu'u zii, ukakuda mani uruu padamata.”

Jesus kakudan Lazarus

38 Powa'a zii koshan Jesus nyukunuu kasha'oran tuukia'o
ida'an, uru'u naa umakon na'iki ukaawan naa baaranai
ida'ati. Kuba uun ida'a'o wuru'u ubaaranaaz, na'iki taratapa-
kariwai udaru'o kuba idi.
39 Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao zikadan wuru'u
kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. Martha kian u'ati,
“Naobanai, dyupusha'ora'a naa wuru'u, puaitapanii 4
kamo'o naa udida-kao dauna'an.”
40 Na'iki Jesus kian o'ati, “Aonaa mooko õkian, pumishi-
dan an, putukapan nii na'apam Tominkaru umanawunun
kainaabatinan?”

41 Uru'u naa pidannao kidu'ukan naa wuru'u kubaz.
Udauna'an Jesus awunuupan doko iti na'iki ukian, “Õdaru,
kaiman mishi manawun pugaru õ'ati, puabata da'i
õparadauzon an pu'ati.
42 Õaitapa karikaonan da'i puabatauzon õparadan. Mazan
õparadan pu'ati kaikapa'a, di'oraz pidannao na'an idi'o, marii
kizi ĩmishidan pudyuudanii õgaru.”
43 Utoriinpan dauna'an, ukian diiwa'o ida'an, “Lazarus,
pukodita da'ati'i!”
44 Mawaka'oraz pidan kodita'akan naa. Uka'u na'iki
ukidiba watudinapa kida kamicha idi, na'iki uawun baara
kamicha idi ubazobatinpan. Jesus kian pidannao ati, “Ubuzu-
uta kamicha u'ai, marii kizi'i naa umakon.”

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Iriba morowautankainaouz Mary ida'ati, tukapainaouz
Jesus sha'apatan aimaakan, mishidan uruu.
46 Mazan baokoinao kiwan na'iki ĩkakuwaapan naa Phar-
iseenao ati, Jesus sha'apatanii dau'u.
47 Uruu idi'i naa Phariseenao na'iki faadaanao zowau-
naanao miitiniipan baokoinao Jewnao zowaunaanao tuma.
“Na'apa dii washa'apatan uruu?” ĩkian. “Aushaa udi'itapa,
wuru'u pidanaz, iriba'a naa usha'apatan umanawun kida'o
aimaakan!
48 Wataapadan dono usha'apaapan na'apa kida'o
aimaakan, ipai'o ni'i naa pidannao zaamatinan u'idi'iti,
na'iki udauna'an Romannao wa'atin nii ĩkaboobi'ian nii
Tominkaru Dapu na'iki ĩzowia'anan wawiizi sannao!”
49 Bauda'apa ĩbii ia'o, Caiaphas kia'o u'uu. Uruu
Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukian, “Unao
pidannao, maaitapin-kainao karikaonan!
50 Aona'a mooko uaitapan, powa'a'o nii ukaimanan
bauda'apa'o pidan mawakan an pidannao dikin ii, wawiizi
sannao mainaabata-kao ai manawun?”
51 Caiaphas na'apanuz aonaa paaipan kawana'ati'o mani.
Uruu wuru'u Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a.
Ukau'an uparada'akanuz na'apa ukowaada'akan naa Jesus
wuru'u mawaka'o ni'oraz Jewnao donozinaa ati.
52 Mazan aonaa soo ĩnao ati'o nii mani karikaonan.
Umawakan nii Tominkaru pidanannao baokopatin-kinaa
nii, mashaapainaouz ba'oran wiizai ii aka kida kapam.
53 Ĩbaokopatinankan di'iki'ora'a naa, Jewnao zowaunaanao
sakadan pakadakotinan pazowia'azon dau'u Jesus.
54 Uruu idi aona'a naa Jesus chi'ika'anpan kainaabatinapa
Jewnao bii an powa'a. Na'iki'ora'a naa umakon Ephraim

iti, amazada mapidantaka'o di'itanpu'oraz, na'ia'a naa uruu
patominapa-kidaniinao tuma.
55 Maonapa'a naa Passover Kamoo kaawan, na'iki iriba
pidannao munapo kida'o ĩmashaapan makon Jerusalem iti,
ĩchikaina'anan naa Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, turuu
kizi ĩbaokopainpan pidannao tuma Passover Kamoon dono.
56 Ĩzaudapan Jesus na'iki ĩkian pa'atiaaka udau'an
pabaokopatinpan pu'u Tominkaru Dapu ii, "Wa'ati'o nii
puzauda-kidan uruu da'ati'i baokopainapa-kizai ati?"
57 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao kii
akani'i naa pidannao ati, "Kanom aitapan dono na'iam Jesus,
marii pa'i ukowaadan sariapa wa'ati, wazaamata kizi na'iki
wakootowapa-kida kizi uruu."

12

Mary ramaudan Jesus kidiba
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Aizii 6 kamoo Passover Kamoon ua'ii Jesus makon
Bethany iti, Lazarus mashaapa-kiziz, tawuru'u ukakudaniaz
pidan.
2 Jesus paonarunao konaukii-kidan na'iki ĩaroapa-kidan
wuru'u ukaawanuz. Martha maokoda'o nii wanyukunui
udono, Lazarus na'iki Jesus sakanatapan pu'u miisa* di'ii
baokoinao tuma.
3 Mary zaamatankan pootozu zo'a'o kawinipina'o ramau,
paoribai nard kiwin idi'o pa'idiwaru utoma-kao, uru'u naa
oshootanuz Jesus kidiba iti, udauna'an o'inoan ukidiba
padizo idi. Ipai ukaduunua'akan kabaun nazoo.
4 Sariapa Judas Iscariot, Jesus tominapa-kidaniinao bii
iki'o, kaakapa'o ni'oraz Jesus, uruu kian,
5 "Kandii nii ramau wakuda-kao? Turua'o usellii-kao
padamata 300 wizi'i kida'o puraata† dikin ii. Udauna'an
uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao ati."
6 Ukianuz kaikapa'a pakoidimikin idi'o, aonaa
umarainpan idi'o mani pataka'utinainao. Uruu wuru'u
taapa'oraz puraata, ĩ'ati'oraz taauzo-kao kida, na'iki'o da'i
ukaiwa'akauzon patorii-kinaa nii aimaakan pa'idiwau nii.
7 Jesus kian, "Mana'a putowauda'ua'ana'a oroo! Kaiman zii
otaapan ramau, ominziiwata-kinaa nii õnanaa õdida-kao ua'ii.
8 Pataka'utinainaouz karikaonanu'o nii ĩna'an unao tuma,
mazan õgaru aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an utuma."
9 Iriba Jewnao abatan kaina'a Jesus Bethany ii; uruu
idi ĩmakon na'iti. Ĩmakonuz na'iti Jesus na'ian idi'o, na'iki

* **12:2** *miisa:* English ida'an, table. † **12:5** *300 wizi'i kida'o puraata:* bauda'apa'o wunu pidan kaudinan winipinaa kawana'ati'o wuru'u.

ĩtukapa'azon idi'o kapam Lazarus, wuru'u Jesus kakudaniaz
pamawaka-kizi iki.
10 Uruu idi'i naa faadaanao zowaunaanao di'itinpan na'iki
ĩtoman panyukunuu ĩzowii kizi Lazarus kapam.
11 Usha'apanum kau'an iriba'a naa Jewnao muudinan ĩ'ai
na'iki ĩmishidan naa Jesus, ukakudan idi Lazarus.

Pidannao dapaapan Jesus
Jerusalem ii
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Aizii ba'oran kamoo dono'o naa, wuru'u iriba'oraz
pidannao, kaawainaouz Passover Kamoon dau'ati, ĩabata
kaina'iki Jesus wa'atin Jerusalem ati.
13 Uruu idi ĩdukuan pokoridi anaba kaduz kida na'iki
ĩna'akan kida'a naazu, ĩikodapa'anan naa Jesus. Ĩkian
paimori bii an, "Kaiman manawun wakazannaatiki! Marii
Tominkaru kaimanan Naobanai ati, kaawa'oraz uaipan
kawana'ati, King ni'oraz Israelitenao ati."
14 Jesus zaidan chaakashi‡ pa'ina'o zii, na'iki uruu barau
ana'a naa umakon. Usha'apan na'apa Tominkaru Paradan
saadauzo-kariwaiz kawana'ati:
15 "Mana'a utaria'ana'a, Jerusalem sannao!
Diina'iki unaobanaa King wa'atini'i,
uzaidapa pa'ina'o chaakashi."
16 Uruu dono aonaa utominapa-kidaniinao aitapan
na'apa'oram wuru'u kaikapa'oraz aimaakan sha'apan
kida'a. Mazan Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi
iki, uruu zii ĩnyukunuuan wuru'u saadauzo-kariwai udau'an,
na'iki ĩnyukunuuan wuru'u pasha'apatanuz kaikapa'o
aimaakan u'ati'i.
17 Jesus tumainaouz pidannao ukadishita-kidan dono'oraz
Lazarus pabaaranaa iki, ĩnao kakuwaapan naa baokoinao ati
aimaakan sha'apa'o dau'u.
18 Ĩabatan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan,
uruu idi iriba pidannao ikodapa'anan uruu.
19 Uruu idi Phariseenao kian naa pa'atiaaka, "Aonaa
na'itim washa'apatinan! Aushaa utukapa, ipai'i naa pidan-
nao da'anpan uruu!"

Jesus kowaadan pazowii-kao nii

20 Aizii na'ia'o Greeknao wunao bii ia'a makoinaouz
Jerusalem iti konaukii-kida'anan Tominkaru baokopainapa-
karu dono.
21 Ĩwa'atin Philip ida'ati (Philip Bethsaida san uruu, Galilee
Baara ia'oraz). Ĩkian u'ati, "Kaina'a'o watukapa'azon Jesus,
waparada'azon utuma."

‡ **12:14** *chaakashi:* English ida'an, donkey.

22 Philip kowaadanuz Andrew ati, uru'u naa ĩmako'okan
na'iki ĩkowaadan naa Jesus ati Greeknao parada'azon utuma.
23 Jesus kian ĩ'ati, “Aizii kaawa'a naa amazada, Daonaiora
Aokazi Iki'o tukapa-kinao ni'i naa umanawunu'o nii.
24 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa na'apainim nii
bauda'apa'o maziki dako waota'oraz imi'i baara ati
iribainan, soo umawakan an. Mazan umawakan idi, uru'o
nii zii ukaakan madowaaka.
25 Pidan marainpa'oraz pakakupan, uwaziwaan niiz;
mazan pidan aona'oraz umarainpan pakakupan di'ora'a
amazada ida'a'a, uruu ati taa-kao nii karikaonanu'o kakupa-
karu.
26 Na'ia'oram pidan aipan an õgaru panaobanaa nii, marii
uda'anan õgaru; na'iam dono õgaru, õpoitorunao õtuma'o nii
ĩnao kapam. Wuru'u pidan naobanaitapa'oraz õgaru, õdaru
aida-kidan nii na'apam pamarainpan uruu.”

Jesus sawata-kao nii

27 Jesus kian, “Aizii kii'an! Na'apa dii õkian? Turuu
mani õkian, ‘Õdaru, aonaa putaapada'ana'a dadara'o man-
awun kamoo kaawan õ'ati?’ Mazan aonaa turuu õna'apan.
Na'apa'o ni'o wuru'u õkaawanuz imi'i baara ati, baiaapa'o ni'o
kasha'ora'o.
28 Õdaru, putukapa-kida pumanawunun pidannao ati!”

Udauna'an Parada-karu aokazi iki'o kian, “Õtukapa-kidani'i
naa õmanawunun, na'iki õtukapa-kidan nii õmanawunun powa'a
koshan.”
29 Pidannao, na'a'oraz ĩkadishitapan abata wuru'u parada-
karuz. “Toroanaru!” ĩkian udau'ati. Baokoinao kian, “Angel
paradan u'ati!”
30 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa õmishida-kinaa ni'o mani
wuru'u parada-karu abata-kaoaz, mazan unao mishida-
kinaa ni'o pa'an.
31 Aizii kaawa'a naa kamoo Tominkaru tiwaa-kinaa ni'i naa
imi'i baara sannao. Aizi'o ni'i naa di'ora'a amazada baara'a'o
naobanai kaboota-kao.
32 Õsawata-kao dono'o naa, na'apa'o ida'ana'o nii õdapadan
ipai pidannao õ'ida'ati.”
33 Jesus kianuz kaikapa'a, ukowaadan na'apam nii pa-
mawakan wuru'u.
34 Pidannao kian u'ati, “Wakakinaorinaa saada-kariwai
kowaadan wa'ati, Christ karikaonanu'o nii ukakupan.
Mazan na'apa'o dii kaiwuru'u, sawata-karu nii Daonaiora
Aokazi Iki'o pukianuz? Kanom mooko wuru'u Daonaiora
Aokazi Iki'oraz?”
35 Jesus kian ĩ'ati, “Kanada'o nii zii amazada
masakauda'u'u naa. Umako'o naa zii sariapa, amazada

kanadan pu'u, aonaa kizi ubaiaapan maruta'o.
Usha'apanum kau'an, pidan chi'ikapa'o amazada marutan
pu'u, aonaa uaitapan na'iti'oram naa pamakon.
36 Ukaiwaa wuru'u kanada'oraz, ukaina'an pu'u zii, unao
kizi kanada'o sannao nii."

Iriba Jewnao
mamishida'azookan Jesus

Aizii Jesus paradan dauna'an ĩ'ati kaikapa'a umako'okan
naa ĩ'ai, aonaa kizi ĩaitapan na'iam uruu.
37 Jesus sha'apatan pu'u padamata iriba umanawun kida'o
aimaakan ĩawun za'a, mazan upu'u zii aonaa ĩmishidan uruu.
38 Ipai usha'apan kaikapa'a, Prophet Isaiah kuwaa mishi-
inan naa wuru'u:
"Naobanai, kanom mishida paabatanii wakuwaa?
Kanom ati dii Naobanai aida-kidan pama'ozakan?"§
39 Mazan aonaa ĩmishida'azon, usha'apanum kau'an,
kaikapa'o koshan da'i Isaiah kiauzon ĩdau'ana'a:
40 "Tominkaru ishada'akan ĩawun kida,
aonaa kizi ĩtukapan.
Na'iki udadaradan ĩnyukunuu kida,
aonaa kizi ĩaitapan.
Aonaa zoobaba ĩwa'atin Tominkaru ida'ati,
usaabaa kizi ĩdyaun."*
41 Isaiah kian kaikapa'a, usha'apanum kau'an aida-kida-
kariwai u'ati na'apam nii Jesus umanawunun diina'iti'o,
na'iki uru'u naa ukakuwaapan udau'u.
42 Mazan upu'u iriba kaina'a Jewnao zowaunaanao
mishida'o Jesus. Mazan ĩtarian idi Phariseenao ai, aonaa
kanom nii ĩkowaadan baokoinao ati pamishidan dau'u, aonaa
kizi ĩkashanau-kao pabaokopainpan ai synagogue† ii.
43 Tuukii manawun ĩnaudapan pidannao naubaan paugaru,
Tominkaru naubaan ai paugaru.

Jesus kaawan ukazannaata'anan pidannao

44 Diiwa'o ida'an Jesus kian, "Ipai pidan mishida'oraz õgaru,
aonaa õgaru karikaonan mani wuru'u umishidaniaz, dyu-
uda'oraz õgaru kapam wuru'u umishidaniaz.
45 Na'iki ipai pidan tukapa'oraz õgaru, uruu tukapa'o ka-
pam dyuuda'oraz õgaru.
46 Õgaru, õkaawan kanadapa'o nii imi'i baara sannao ida'ati.
Pidan mishidan an õgaru, aona'o nii una'ian maruta'o di'ii.
47 Na'ia'oram pidan abatan an õkuwaa, mazan aonaa
uizo'atin, aonaa õgaru'o nii mani kaboota'oraz uruu oia'o

§ **12:38** Isaiah 53:1 * **12:40** Isaiah 6:10 † **12:42** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

di'iti. Õkaawan da'ati'i aonaa õkaboota'anan mani pidannao oia'o di'iti mazan õkazannaata'anan pa'an ĩdyaun.
48 Pidan kashada'o õgaru na'iki dikintapa'o õparadan, kaina'a'ora'a naa kaboota-kida'o nii uruu oia'o di'iti. Õparadanu'o nii wuru'u kaboota'oraz uruu pataka'utin-karu di'iti, amazada tokon dono'o naa!
49 Usha'apanum kau'an, aonaa õaipan ati'o mani wuru'u õparadanuz, soo õdaru dyuuda'oraz õgaru, dyuudan kawana'ati'o.
50 Na'iki õaitapa, wuru'u ukakinaori kidaz uruu karikaonanu'o kakupa-kinai. Õkakuwaapan u'ati, kaikapa'a õdaru dyuudan kawana'ati'o."

13

Jesus chikaan patominapa-kidaniinao kidiba

1 Aizii baokopainpauzo-karu Passover Kamoon ua'ii zii. Jesus aitapa kamoo kaawa'akan naa aizii wuru'u, umako-kinaa ni'i naa padaru di'iti, di'ora'a amazada di'iki'i. Karikaonan umarainpan papidanannao, umarainapa ĩdyaun tuukii, atii na'apa umawakan.
2 Wachuupun dono Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma. Satan di'itinapa-kidani'i naa Judas, Simon Iscariot daniz, marii kizi ukaakapan Jesus.
3 Jesus aitapanii kaimanaiman Tominkaru taanii pa'ati panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, paka'iita-kinaa nii pasha'apatan ipai daunuuda'u aimaakan. Uaitapa pawa'atin Tominkaru di'iki'o na'iki ukiwan nii powaa iti Tominkaru di'iti koshan.
4 Uruu idi Jesus kadishita'akan paaroapa-kizi miisa di'iki, udauna'an unarakadan pachaakitan.* Udauna'an uzaamatan towel na'iki upapidanuz pakonoon an.
5 Uruu dauna'an ukapotan wunu basii zo'ati, na'iki uchikaan naa patominapa-kidaniinao kidiba. Udauna'an uinoan ĩkidiba kida towel idi, upapidapaniaz pakonoon an.
6 Mazan ukaawan Simon Peter ida'ati, sariapa Peter kian u'ati, "õNaobanaa, puchikaan nii õkidiba?"
7 Jesus kian u'ati, "Pugaru, aonaa puaitapan kai kanom wuru'u õsha'apaapaniaz, mazan puaitapan nii zii diina'iti'i."
8 Peter kian u'ati, "Õgaru, aonaa na'apainim nii puchikaan õkidiba!"
Mazan Jesus kian u'ati, "Aonaan an õchikaan pukidiba, aona'o nii puzaamatinpan powa'a õ'ida'ati."

---

* **13:4** *pachaakitan:* kamicha kaudauzo-kariwai, ba'oran paawa ati.

9 Simon Peter kian u'ati, “Naobanai, ukau'an aonaa
puchika'ana'a õkidiba karikaonan! Mazan puchikaa mooko
õka'u, na'iki õzowau kapam!”
10 Jesus kian, “Pidan kaokopa'ora'a naa, aona'ora'a naa
ukaniriban wuru'u. Ukau'an aonaa kanom nii uchikainan
powa'a zii, soo uchikaan nii pakidiba'a naa karikaonan. Ipai
unao, aona'ora'a naa ukaniriban. Soo kaina'a bauda'apa
unao bii'i kaniriba'o.”
11 (Jesus aitapani'i naa kanoma'o nii kaakapaa paugaru.
Uruu idi'o ukianuz, “Ipai unao, soo kaina'a bauda'apa unao
bii'i kaniriba'o.”)
12 Uipaian dauna'an pachikaan ĩkidiba kida, Jesus morokodan naa pakamichan, na'iki usakanatan powaa iti miisa
di'iti. Uru'u naa upishaan ĩdyaun, “Uaitapa kanom wuru'u
õsha'apata'akaniaz u'ati?” ukian.
13 “Unao dakotan õgaru, ‘Tiichaa’ oo ‘Naobanai’ kii. Na'apa'o
mishi manawun wuru'u õgaruz.
14 Õgaru uNaobanaa na'iki uTiichaan. Mazan upu'u
õchikaan ukidiba kida. Ukau'an, na'apa'a naa pa'i uchikaa
uiriban kidiba kida kapam.
15 Õsha'apatan aimaakan, unao tamakapan ni'o. Na'apa'a
naa usha'apata õsha'apatan kawan unao ati.
16 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa na'ia'oram poitorui
umanawunun panaobanaa ai. Aonaa na'ia'oram pidan
dyuuda-kariwaiz ukakuwaapa'anan, umanawunun
dyuuda'o ai paugaru.
17 Aizii uaitapan an kaikapa kida'ora'a, konaukia'o nii manawun unao, usha'apatinan an ukawana'ati.
18 “Mazan õkadakotinanuz aonaa ipai unao daua'o mani.
Õaitapanii sha'apa'oram kaduz kida pidannao õzaamatanii.
Mazan kaina'a saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan
ida'a kaikapa'a: ‘Õmin-aroopan tominan õtaruba nii.’ Uruu
mishiin-kinaa ni'o wuru'u usha'apanuz na'apa.
19 Õkowaadan u'ati kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii
zii. Aizii usha'apa'akan dono'o naa, umishidan nii ‘Õgaru
wuru'u.’
20 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Na'ia'oram pidan konaukia'o
udapaapan õdyuudanii, õgaru kapam wuru'u udapaapaniaz;
na'iki na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õgaru, dyuuda'oraz õgaru kapam wuru'u udapaapaniaz.”

Jesus kowaadan kanoma'o nii sha'apan pa'ati
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Jesus kian dauna'an na'apa, tuukii udopian panyukunuu
ii, uruu idi aona'a naa udizapa'akan paparadan, ukian ĩ'ati,

"Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati."

22 Utominapa-kidaniinao awunuuaakan pa'atiaaka, aonaa ĩaitapan kanom dau'ati'o wuru'u una'apanuz.

23 Bauda'apa Jesus tominapa-kidanii, tawuru'u umarainpaniaz, Jesus dazaba a'o usakanatapan udono.

24 Ukau'an Simon Peter sawaan paka'u u'ati. "Pupishaa uruu kanom wuru'u sha'apata'o ni'oraz dikauda'o aimaakan kaikapa'a," ukian.

25 Uru'u naa umaonapadan pazowau Jesus ida'ati, na'iki ukian, "Naobanai, kanom daua'o manawun wuru'u puparadanuz?"

26 Jesus kian, "Õdamotan nii bread ka'uz uu di'iti, udauna'an kanom ati õtaanuzu, uruu wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz õgaru." Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki udamotanuzu ka'uz uu di'iti, utaanuzu Judas ati, Simon Iscariot daniz.

27 Sariapa Judas zaamatan dono wuru'u bread, Satan morotina'akan naa uruu. Uru'u naa Jesus kian Judas ati, "Kadiman zoobaba pusha'apata wuru'u pusha'apata'azooniaz!"

28 Aizii aroopainaouz utuma, aonaa ĩaitapan kanom ni'o Jesus na'apanuz u'ati.

29 Judas taapan idi ĩpuraatan, ba'orainao zauda-kidan Jesus dyuudanii utorian aimaakan ĩkaiwaan nii Baokopainapa-kizai ii. Ba'orainao itiiman, Jesus dyuudanii utaan aimaakan pataka'utinainao ati.

30 Judas zaamatan dauna'an bread, ukodita'akan naa ĩ'ai paniba iti. Uruu dono amazada maruta'aka'ora'a naa.

31 Judas mako'okan dauna'an, Jesus kian, "Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun aida-kaoa'a naa wuru'u, na'iki uruu ida'ana'o nii Tominkaru umanawunun aidinan.

32 Aizii Tominkaru umanawunun aidinan an Uruu ida'an, ukau'an Tominkaru aidan nii pidannao ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun. Na'iki kai'o ni'i naa uaidanuz.

33 "Õdainao, aona'o ni'i naa õna'an tomunu'iki unao tuma. Õkiauzon kawan Jewnao ati, na'apa õkian u'ati aizii: udawatan nii õgaru, mazan aonaa turuu umakon õmakopa-kizi iti.

34 Ukau'an õtaan unao ati pa'ina'o kakinaorii: umarainpaaka. Na'apa õmarainpauzon kawan unao, na'apa pa'i manawun umarainpaaka.

35 Umarainpaakan an, ipai'o nii pidannao aitapan unao mishi'o õpidanannao."

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru

(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Simon Peter pishaan uruu, “Naobanai, na'iti'oram
pumako'ozon?”
Jesus kian u'ati, “Na'iti'oram õmakon, aonaa turuu
puda'anpan õgaru aizii, mazan puda'anpan nii zii diina'iti'i.”
37 Peter kian u'ati, “Naobanai, kandii nii mazan aonaa
turuu õda'anpan pugaru kai? Õgaru turuu õmawakan pugaru
dikin ii!”
38 Jesus kian u'ati, “Puka'iita mooko pu'itiiman
pumawakan õgaru dikin ii? Mishi'o kaiwuru'u õkianuz pu'ati:
Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao ati
aonaa puaitapan õgaru.”

14

Jesus uruu dunapo
Tominkaru di'iti'o

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aonaa pa'i
unyukunuu ukasha'ora'ana'a! Umishidapa Tominkaru;
umishida õgaru kapam.
2 Kaina'a iriba kabaun nazoo kida õdaru dapu ii. Ukau'an
õmakon naa wuru'u õsaaba'anan naa uwiizi nii. Aonaan an
mani una'apan, aonaa mani õkowaadan u'ati na'apa.
3 Aizii õsaabaan dauna'an uwiizi nii, õwa'atin nii koshan
unao dau'ati, turuu kizi una'ian õtuma kapam õna'ii-kizi ii.
4 Unao, uaitapanii dunapo õmako-kizi iti'oraz.”
5 Aizii Thomas kian u'ati, “Wanaobanaa, aonaa waaitapan
na'iti'oram pumako'ozon. Na'apam nii mooko waaitapan
dunapo na'iti'o?”
6 Jesus kian, “Õgaru wuru'u dunapoz, õgaru wuru'u
mishi'oraz, na'iki õgaru wuru'u kakupa-kinaiz. Soo õgaru
ida'an turuu kaawa-karu õdaru di'iti.
7 Aizii unao, uaitapan an õgaru, uaitapan nii õdaru kapam.
Aizii wuru di'iki'i uaitapa'a naa na'iki utukapa'a naa uruu.”
8 Philip kian u'ati, “Wanaobanaa, putukapa-kida wa'ati
puDaru, uruu turua'o nii wa'ati.”
9 Jesus kian, “Kotua'iki õmashaapan unao tuma, mazan
upu'u zii mooko aonaa puaitapan õgaru, mishii Philip? Ipai
pidan tukapa'oraz õgaru, uruu tukapa'o kapam õdaru wuru'u.
Mazan na'apa di'i naa kaiwuru'u, ‘Putukapa-kida wa'ati pu-
Daru,’ pukianuz?
10 Aonaa mooko pumishidan, õgaru na'iki õDaru,
bauda'apa'o waunao? Kuwai kida õkowaadaniaz unao ati,
aonaa õ'ida'a'o mani õtoman. ÕDaru, mashaapa'oraz õ'ida'a,
uruu pa'an wuru'u sha'apaapa'oraz pakaudin-kizi kida õgaru
ida'an.

11 Umishida õgaru na'iki õDaru, bauda'apa'o waunao
õkianuz. Oo, umishida pa'i õDaru sha'apataniaz umanawun
kida'o aimaakan õgaru ida'an.
12 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Ipai pidan mishida'o
õgaru, usha'apatan nii õsha'apaapanii kaduz kida kapam.
Na'iki usha'apatan nii powa'a'o zii umanawunun kida,
usha'apanum kau'an õmakon naa õDaru di'iti wuru'u.
13 Upishaan an õgaru kanom dau'ati karikaonan,
õpidanannaoun idi unao, õsha'apatan nii u'ati. Na'apa'o
ida'ana'o nii uDani aida-kidan pidannao ati paDaru
umanawunun.
14 Upishaan an õgaru kanom dau'ati karikaonan,
õpidanannaoun idi unao; õsha'apatan nii u'ati.

Jesus taan nii Kaimana'o Doronaa

15 "Umarainpan an õgaru, uizo'atipan nii õkakinaori kida.
16 Õpishaan nii õDaru na'iki utaan nii unao ati ba'oran
Minka'ui kakinaota'o nii unao, na'iki karikaonanu'o nii
una'auzon unao tuma.
17 Uruu Kaimana'o Doronaa tominapa-kida'o nii unao
mishi'o Tominkaru daua'o. Mazan mamishida-kainao
pidannao, aonaa turuu ĩzaamatan uruu paminka'u nii,
usha'apanum kau'an aonaa ĩtukapan na'iki aonaa ĩaitapan
uruu. Mazan unao, uaitapa pa'an uruu, usha'apanum
kau'an, kaina'a'o uruu unao tuma, na'iki karikaonanu'o
nii una'auzon unao ida'a.
18 "Aona'o nii õwa'akan unao, maudaniiwai wa'aka-kao
kawan; õkaawan nii powaa ati u'ida'ati.
19 Kadimana'o ni'i naa pidannao matukapakan õgaru.
Mazan unao utukapan nii pa'an, usha'apanum kau'an
õkakupan nii powaa iti koshan, ukau'an unao ukakupan
nii kapam õkakupan idi.
20 Aizii uruu dono, uaitapan nii õgaru na'iki õdaru
bauda'apa'o waunao. Aizii unao na'iki õgaru, na'apa'o
manawun bauda'apa'o pidan kawan.
21 "Na'ia'oram pidan abata'o na'iki izo'atipa'o õkakinaori
kida, uruu wuru'u marainpa'oraz õgaru. Õdaru marainpan nii
pidan marainpa'oraz õgaru; aizii õgaru, õmarainpan nii uruu
kapam na'iki õaitapa-kidinan nii u'ati."
22 Judas kian u'ati (aonaa Judas Iscariot mani), "Naobanai,
na'apam nii puaidan pumanawunun waunao ati karikao-
nan, ba'orainao ati aona'o nii mooko puaida-kidan?"
23 Jesus kian u'ati, "Pidan marainpa'o õgaru, uizo'atipan nii
õparadan, na'iki õDaru marainpan nii uruu. Wawa'atin nii
uruu ida'ati na'iki wamashaapan nii utuma.
24 Mazan na'ia'oram pidan aona'o umarainpan õgaru,
aonaa uizo'atin õparadan kida. Wuru'u kuwai kidaz, unao

abataniaz, aonaa õtomanii mani karikaonan, õDaru pa'an wuru'u dyuuda'oraz õkakuwaapan na'apa.

25 "Õkowaadan u'ati kaikapa kida'ora'a õna'an pu'u zii utuma.

26 Wuru'u Minka'ui, Kaimana'o Doronaaz, õDaru dyuudan ni'oraz u'ida'ati õgaru aipan ati; uru'o nii pa'an tominapa-kida unao ipai õkuwaa kida dau'u, na'iki unyukunuu-kidan nii unao ati ipai daunuuda'u wuru'u õkuwaa kidaz.

27 "Õwa'akan unao tuma kaimana'o nyukunui; soo õgaru turuu õtaan na'apa'o. Aonaa da'i sannao taan kawanu'o mani õtaan nyukunui kaimanan. Aonaa pa'i unyukunuu kasha'ora'ana'a oo utariidina'ana'a.

28 Õkowaadanii sha'atii u'ati, 'Õmakon ni'i naa õdaru di'iti, mazan õkaawan nii koshan powaa ati.' Umishiin an mani umarainpan õgaru, ukonaukii mani õmakon idi'i naa õDaru di'iti, usha'apanum kau'an umanawunu'o õgaru ai wuru'u uruuz.

29 Õkowaadan naa u'ati kai kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii zii; aizii usha'apan dono'o naa uaitapan nii õkuwaa mishiin.

30 Aona'o ni'i naa õparadinan tomunu'iki utuma, usha'apanum kau'an wa'ati'i naa wuru'u di'ora'a amazada baara'a'oraz naobanai. Mazan aonaa uka'iitan pamashaatan õgaru.

31 Mazan õsha'apata pa'an ipai aimaakan õdaru dyuu-dan kawana'ati õgaru, pidannao aitapa-kinaa nii mishi'o õmarainpan uruu.

"Aizii, wamako'o naa."

15

Paoribai kadunaa manawun

1 "Õgaru wuru'u mishi'oraz paoribai kadunaa, na'iki õDaru saabaapauzo paoribai baawu.

2 Ipai'o nii udukutan paoribai waoda kida aona'oraz ĩkaakan. Mazan kaaka'oraz kida usaabaan nii pa'an, aonaa kizi kazamaka'o nii ukadu'u, na'iki madowaaka kizi koshan ukaakan.

3 Unao, saabaa'aka-kariwai'i naa õkuwaa ida'an.

4 Pakawan pa'i uzaamatinapa õ'ida'ati, õzaamatinpan nii u'idi'iti kapam. Aonaa paoribai waoda kaakan paaipan ati karikaonan, soo uzaamatinpan an pakadunaa ida'ati. Unao na'apa'o kapam, aonaa uka'iitan usha'apatan kaimana'o aimaakan uaipan ati karikaonan. Soo uzaamatinpan an õ'ida'ati.

5 "Õgaru wuru'u paoribai kadunaaz. Aizii unao, uwaoda kida kawanu'o. Pidannao, karikaonanu'oraz ĩna'an õ'ida'a, õgaru na'apa õna'an nii ĩ'ida'a, ĩnao sha'apatan ni'i naa dobata

kaiman kida'o aimaakan. Unao, aonaa uka'iitan usha'apatan
aimaakan u'ida'a karikaonan, soo õkaminka'utan an unao.
6 Mazan pidan aona'oraz una'an õ'ida'a, uawu'uta-
kao ni'i naa, na'iki umaririn ni'i naa amazada ii, na'apa
paoribai waoda awu'uta-kariwai maririn kawan. Udauna'an
ukasaba'uka-kao na'iki ukaboota-kaoa'a naa tikazi wu'iti.
7 Mazan unao, una'an an pakawan õ'ida'a, na'iki umishi-
dapan an õparadan kida, turuu utoriinpan kanom dau'ati
karikaonan, na'iki utaa-kao nii u'ati.
8 Kaikapa'o ida'ana'o wuru'u õDaru umanawunun aida-
kida-kaoaz: Unao sha'apaapan ida'an dobata kaiman
kida'o aimaakan, na'iki na'apa'o ida'an utukapa-kidinan
õpidanannao unao.
9 Na'apa õDaru marainpan kawan õgaru, na'apa õmarainpan
kapam unao. Uzaamatinapa pakawan õ'ida'ati, õmarainapa
kizi unao.
10 Uizo'atipan an õkakinaori kida, pakawanu'o nii
õmarainpan unao, na'apa õizo'atipan kawan õDaru kakinaori
kida, na'iki pakawan umarainpan õgaru.
11 "Õkowaadan u'ati ipai kaikapa kida'ora'a, unao konaukii
kizi na'apa manawun õgaru konaukian kawan, na'iki aonaa
kizi kanom towauda'uan ukonaukian.
12 "Aizii kaikapa õkakinaori'i, umarainpaaka, na'apa man-
awun õmarainpan kawan unao.
13 Aonaa na'ia'oram pidan kamarainpanu'o powa'a zii
wuru aia'a, pidan kashaapa'oraz pazowii-kao papaonarunao
kazannaatin-kinaa nii.
14 Õpaonarunao unao, uizo'atipan an õkakinaori kida.
15 Aona'a naa õdakotan unao õpoitorunao nii, usha'apanum
kau'an poitorui, aonaa uaitapan na'apa'oram panaobanaa
sha'apainpan. Mazan õdakotan unao õpaonarunao nii,
usha'apanum kau'an ipai õkowaadan u'ati õabatanii kida õDaru
di'iki.
16 Aonaa uaipan ati'o mani uzaamatinan õ'ida'ati; õgaru
aipan ati'o pa'an unao zaamatinan. Ukau'an õgaru aipan
ati'o unao makon usha'apata'anan dobata kaiman kida'o
aimaakan. Na'iki karikaonan kizi usha'apaapan na'apa'o
aimaakan. Uzaamatinpan idi õ'ida'ati, õDaru taan nii unao ati
kanom karikaonan upishaan an u'ati.
17 Ukau'an kaikapa õkakinaori unao ati'i: 'Umarainpaaka.'

Jesus di'itiinao zaamatinpan to'ora-kizaitapa-kao

18 "Pidannao to'ora-kizaitapan an unao, unyukunuitapa
na'apa'o ĩto'ora-kizaitapauzon õgaru.
19 Umashaapan an mani na'apa imi'i baara sannao
mashaapan kawan, ĩmarainapa mani unao pairibannao nii.
Mazan õaipana'ati'o uzaamatinan õ'ida'ati. Ukau'an, aonaa

imi'i baara sannaou'u naa mani unao; uruu idi'o pidannao
to'ora-kizaitapan unao.
20 Udi'itapa õkianuz u'ati kaikapa'a: 'Aonaa na'ia'oram
poitorui umanawunun panaobanaa ai.' Kaina'a antamiki-
tainao õgaru, na'apa'o nii ĩantamikitan unao kapam; mazan
kaina'a ba'orainao izo'ati'o õparadan, ukau'an na'apa'o nii
ĩizo'atin uparadan kapam.
21 "Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum
kau'an uzaamatinpan idi'o õ'ida'ati. Mazan ĩnao, aonaa
ĩaitapauzon wuru'u dyuuda'oraz õgaru.
22 Aonaan an mani õkaawan da'ati'i na'iki aonaan an
mani õkakuwaapan ĩ'ati, aonaa mani ĩ'oian kainaabatinan
padamata. Mazan aizii, 'aonaa waaitapan oia'o wuru'u
na'apa'oraz,' aonaa turuu ĩkian.
23 Pidan to'ora-kizaitapa'o õgaru, ĩto'ora-kizaitapan õDaru
kapam wuru'u.
24 Aonaan an mani õsha'apatan ĩawun za'a ĩmatukapauzokanii
pidan sha'apatan kida, aonaa mani padamata ĩ'oian kainaa-
batinan. Mazan aizii, ĩtukapani'i naa õsha'apatan na'apa'o,
mazan upu'u zii ĩto'ora-kizaitapan baokopa waunao, õgaru
na'iki õDaru.
25 Mazan na'apa'o ida'an, ĩkakinaorinaa mishiinan: 'Ĩto'ora-
kizaitapan õgaru madiwautapaka karikaonan,' kia'oraz us-
aadinpan.
26 "Kaawa'o nii Minka'ui, uruu Kaimana'o Doronaa, uruu
kainaabata'o mishi'o kuwai Tominkaru daua'o. Õdyuudan nii
uwa'atin õDaru di'iki unao ida'ati, na'iki uru'o nii kakuwaapa
õdau'an.
27 Aizii unao, ukakuwaapan nii õdau'u kapam,
usha'apanum kau'an unao na'a'o õtuma õsakadinan di'iki
õtominapatin-kidan pidannao.

16

1 "Õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a, uruu aonaa kizi
umuudina'akan umishidapan ai.
2 Uiribannao kashanauan nii unao synagogue kida iki,
uchoochiipan ai ĩtuma. Na'iki kaina'a'o ni'i naa kamoo
kaawan, uruu dono pidannao zowian an unao, ĩ'itiiman
kaimana'o nii aimaakan wuru'u pasha'apataniaz Tominkaru
ati.
3 Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum
kau'an aonaa ĩaitapauzon õDaru, oo õgaru.
4 Mazan õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a. Ukau'an
uruu kamoo kaawan dono'o naa, unyukunuitapan nii õkuwaa
na'apa kida'o daua'oraz. Õsakadinan di'iki õtominapa-kidan

unao, aonaa õkowaadauzon u'ati na'apa kida'o, usha'apanum kau'an õna'an idi zii utuma.

Kaimana'o Doronaa kaudin-kizi

5 "Mazan aizii õkiwan ni'i naa powaa iti dyuuda'oraz õgaru di'iti. Mazan aonaa na'ia'oram zoobaba unao pishaan õgaru na'iti'oram wuru'u õmako'ozoonuz.
6 Õkowaadan idi zii u'ati kaikapa'ora'a, uruu idi unyukunuu kasha'oran naa.
7 Mazan mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aona'o nii Minka'ui kaawan u'ida'ati, soo õmakon an. Ukau'an kaimana'o nii manawun unao ati wuru'u õmakonuz. Mazan õmakon an, õdyuudan ni'i naa uruu unao ida'ati.
8 Aizii ukaawan dono, ukainaabatan nii pidannao ati na'apa'oram manawun oia'o; na'iki, na'apa'oram manawun ĩdi'itapan kaimana'o; na'iki na'apa'oram manawun ĩdi'itapan Tominkaru kowaadan oia'o pataka'uta-kao.
9 Pana'iti karikaonan ĩdi'itapan oia'o, usha'apanum kau'an aonaa ĩmishida'azon õgaru.
10 Pana'iti karikaonan ĩdi'itapan kaimana'o, usha'apanum kau'an õmakon nii powaa iti õDaru di'iti, na'iki aona'o nii powa'a utukapan õgaru.
11 Na'iki pana'iti karikaonan ĩdi'itapan pataka'utin-karu, usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utani'i naa naobanai di'ora'a amazada baara'a'oraz.
12 "Kaina'a dobata zii õkowaada'azoonii u'ati padamata, mazan dobata'o ni'i naa manawun wuru'u õkuwaaz, aona'o nii uka'iitanuz.
13 Mazan Kaimana'o Doronaa kaawan nii, uruu mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o. Uruu aipan ati'o ni'i naa uaita-pan mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii ukakuwaa-pan pa'ida'a karikaonan, mazan ukakuwaapan nii paa-batanii dau'u, na'iki ukowaadan nii unao ati kanom kida'o nii sha'apa diina'iti'i.
14 Uru'o nii kainaabata õmanawunun, ukowaadan ida'an kanom dii õgaru, na'iki na'apa'oram wuru'u õkuwaaz.
15 Õkowaadauzon ipai aimaakan õDaru dau'u, aizii na'apa'o nii kapam Kaimana'o Doronaa kowaadan u'ati ipai õgaru dau'an, na'iki na'apam õkiauzon."

Kasha'ora-karu konaukii-karu ua'ii

16 Jesus kian, "Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru powa'a, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii õgaru koshan."
17 Aizii kaina'a utominapa-kidaniinao bii iki'o, ĩkian pairiban ati kida, "Na'apa'oram dau'ati'o ukianuz, 'Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru

powa'a, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii
õgaru koshan;' na'iki na'apa'oram dau'ati'o dii, 'usha'apanum
kau'an õmakon naa powaa iti wuru'u õDaru di'iti,' ukianuz?"
18 Aonaa ĩmashaadan ĩpishautaakan, "Na'apa'oram dau'ati'o
dii wuru'u, 'Masakauda'u dauna'an,' ukianuz? Aonaa
waaitapan kanom daua'o ukadakotinan," ĩkian.
19 Jesus aitapa ĩpishaa'azon paugaru, uruu idi ukian ĩ'ati,
"Õkian kaikapa'a: 'Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa
utukapan õgaru, mazan masakauda'u uruu dauna'an utuka-
pan nii õgaru koshan.' Mishii, uruu dau'ati'o upishautaakan?
20 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Uzaadan nii na'iki di-
iwa'o nii umuraapan, ba'orainao konaukian pu'u. Kiwiin zii
ukasha'oran nii, mazan uruu dauna'an ukonaukian nii.
21 Zuna kaudanipa'azon dono, kasha'ora kowas
onyukunuu okaziwapan kamoo kaawan idi'i naa, mazan
okaudanipan dauna'an, aona'a naa onyukunuitapan
pakaziwapauzon. Soo okonaukian naa pa'an, usha'apanum
kau'an koraidaonaa sodi shakatan idi.
22 Na'apa'o kawanu'o wuru'u unao baiaapaniaz: kai un-
yukunuu kasha'ora-kida, mazan õtukapan nii koshan da'i
unao, na'iki uruu dono ukonaukian nii, na'iki aona'o nii
kanom mashaatan ukonaukiitinan.
23 "Aizii uruu dono, aona'o ni'i naa kanom nii upishaan
zii õgaru aimaakan dau'ati. Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati:
Upishaan an õDaru kanom karikaonan dau'ati, utaan nii u'ati
õpidanannaoun idi unao.
24 Aonaa zoobaba upishaan uruu kanom karikaonan
dau'ati, õpidanannaoun idi unao. Upishaa, Tominkaru taan nii
u'ati upishaanii. Uruu kaimanaiman kizi ukonaukiitinan.
25 "Õkakuwaapauzon u'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an
di'ora'a aimaakan kida dau'a'a. Mazan kaina'a'o ni'i naa
kamoo kaawan, aizii uruu dono aona'o ni'i naa õkakuwaapan
powa'a di'itinapa-kinai kuwai ida'an, mazan õparadan nii
sariapa kizi pidannao uaitapan õkuwaa õdaru daua'o.
26 Uruu dono, turua'o ni'i naa upishaan uruu aimaakan
dau'ati, õ'uu ida'an, õpidanannaoun idi unao; aonaa kanom nii
õpishaan zii õDaru unao ati,
27 usha'apanum kau'an, õDaru marainapanii unao.
Umarainpan unao, usha'apanum kau'an unao marainpan
idi'o õgaru, na'iki unao mishidan idi uruu di'iki'o õwa'atin.
28 Mishi, õwa'atin õDaru di'iki'o, imi'i baara ati. Aizii õmakon
ni'i naa imi'i baara iki, õkiwan naa õDaru di'iti."
29 Uru'u naa utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Aizii, uruu
zii puparadan kainaabatinan, aonaa pukaiwaan di'itinapa-
kinai kuwai.

30 Aizii watukapa, puaitapa mishi ipai aimaakan; turuu pu-
dako'atin pupishaa-kao ua'ii zii aimaakan dau'ati. Ukau'an
aizii wamishida puwa'atin Tominkaru di'iki."
31 Jesus kian ĩ'ati, "Uruu zii umishidan?
32 Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa
wuru'u kaawa'oraz, uruu dono pana'itinapu kida'o nii
umakoodanainan, ukidoopan nii õ'ai udapu iti kida,
uwa'akan nii õgaru õba'orantin. Mazan aonaa õba'orantina'o
manawun mani õgaru, usha'apanum kau'an õDaru
karikaonanu'o una'auzon õtuma.
33 Õkowaadan unao ati aimaakan kaikapa kida'ora'a,
unyukunuu konaukii-kinaa nii, uzaamatinpan idi õ'ida'ati.
Di'ora'a amazada baara'a'a, ubaiaapan nii kasha'ora'o.
Mazan uma'ozakadapa unyukunuu! Õgaru, õwazootani'i
naa di'ora'a amazada baara'a'o kasha'ora kida'o aimaakan!"

17

Jesus toriinpan papidanannao ati

1 Jesus kakuwaapan dauna'an patominapa-kidaniinao ati,
uawunuupan doko iti na'iki uru'u naa utoriinpan.

"ÕDaru, aizii kaawa'a naa kamoo. Putukapa-kida pi-
dannao ati puDani umanawunun, utukapa-kida kizi ĩ'ati
pumanawunun kapam.

2 Pugaru aipan ati'o ukazowautapan ipai pidannao,
utaa kizi karikaonanu'o kakupa-karu ipai wunao ati'i,
puzaamatin-kidaniinaouz u'ida'ati.

3 Kaikapa'o wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu
ikoda-kao: pidannao aitapan ida'an soo bauda'apa pugaru
mishi'o Tominkaru, na'iki ĩaitapan ida'an õgaru, Jesus Christ,
pudyuudaniaz imi'i baara ati.

4 Õtukapa-kida'a naa imi'i baara'a'o pidannao ati pu-
garu umanawunun, õsha'apatan ida'an ipai pudyuudanii
õsha'apatan.

5 Õdaru, marii õtukapa-kao umanawunu'o nii aizii, na'apa
õtukapauzo-kao kawan pugaru tuma amazada tominan ua'ii
zii.

6 "Õaitapa-kidani'i naa pukaduz wunao ati'i, putaani-
inaouz õ'ati di'ora'a amazada baara ainao bii iki. Pup-
idanannao ĩdyaun na'iki putaaniinao õ'ati ĩdyaun, na'iki
ĩizo'atipa pukakinaori.

7 Aizii ĩaitapa'a naa, ipai aimaakan putaanii õ'ati, pugaru
di'iki'o wuru'u.

8 Õkowaada'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki ĩzaamata
kaimanaiman panyukunuu itiz. Ĩaitapa õwa'atin pugaru
di'iki'o na'iki ĩmishida pudyuudanii õgaru.

9 “Aonaa õtoriinpan ipai pidannao ati, mazan õtoriinpan
wunao ati'i putaaniinaouz õ'ati, usha'apanum kau'an pup-
idanannao pa'an ĩdyaun.
10 Ipai õpidanannao, pupidanannao kapam ĩdyaun.
Ukau'an ipai pupidanannao õpidanannao kapam ĩdyaun. Ĩnao
ida'ana'o nii õmanawunun aitapa-kao.
11 Aizii, aona'o ni'i naa õna'an imi'i baara'a, kadimana'o
ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Mazan õpidanannao, ĩna'an nii zii
imi'i baara'a. ÕDaru, kaimana'o manawun, pukazannaat-
apa pa'i wunaou'u putaapa-kidaniinaouz õ'ati. Ĩnyukunuu
patumaaka kizi pa'atiaaka, pugaru na'iki õgaru nyukunuu
patumaakan kawan.
12 Õna'an dono zii ĩtuma imi'i baara'a, õkazannaatapa
ĩdyaun, pakawan kizi ĩmashaapan pupidanannao nii.
Õkazannaatapa ĩdyaun, aonaa na'ia'oram waziwadinan, soo
bauda'apa pidan waziwadina'o ni'oraz aita-kao, na'apa'o
ida'an kizi saada-kariwaiz kida puparadan mishiinan.
13 “Aizii kadimana'o ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Õtoriinpan
ĩ'ati kaikapa'a õna'an pu'u zii ĩtuma imi'i baara'a, ĩnyukunuu
konaukii kizi kaimanaiman na'apa õnyukunuu konaukian
kawan manawun.
14 Õkowaada'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki uruu idi
ba'oran pidannao kashanau-kidan ĩdyaun. Ĩkashanau-kida-
kao, usha'apanum kau'an õgaru kawanu'o ĩdyaun, aonaa
ĩdi'itinpan ba'orainao di'itinpan kawan.
15 Õtoriinpan, aonaa õaipan mani puso'otan ĩdyaun di'oraz
amazada baara iki'i, mazan õpishaan pa'an pukazannaatapan
ĩdyaun Satan ai.
16 Õgaru, aonaa õdi'itinpan imi'i baara sannao di'itinpan
kawan. Ĩnao na'apa kapam ĩdi'itinpan õgaru kawan, aonaa
imi'i baara sannao kawan mani.
17 Pusaabaa ĩdyaun pu'idiwaunao nii, puaitapa-kidan
ida'an ĩ'ati mishi'o manawun puparadan. Puparadan, uruu
mishi'o manawun.
18 Pudyuudan kawan õgaru imi'i baara ati, na'apa
õdyuudan ĩnao kapam amazada kawana'ati.
19 Kaimanaiman õtaainan pu'ati ĩnao dikin ii, turuu kizi
ĩnao kapam taainan kaimanaiman pu'ati.
20 “Aonaa ĩnao ati mani karikaonan õtoriinpan, mazan
õtoriinpan ba'orainao ati kapam, mishidainao ni'oraz õgaru,
paabatan ida'an õdaua'o kuwai õpidanannao ida'an.
21 Õtoriinpan ĩ'ati, marii kizi ĩbauda'apatan panyukunuu,
na'apa pugaru na'iki õgaru bauda'apatapan kawan
wanyukunuu. ÕDaru, na'apa pugaru bauda'apatinpan õgaru

ida'ati, na'iki õgaru bauda'apatinpan pugaru ida'ati, na'apa kizi ĩnao bauda'apatinpan waunao ida'ati, pidannao mishida kizi pugaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru.

22 Õtaanii umanawun-karu ĩ'ati na'apa putaan kawan õ'atiz, marii kizi ĩbauda'apatapan panyukunuu, na'apa pugaru na'iki õgaru bauda'apatapan kawan wanyukunuu.

23 Kaina'a ĩnyukunuu ii õgaru; na'iki kaina'a õnyukunuu ii pugaru. Marii kizi kaimanaiman ĩbauda'apatapan panyukunuu, ba'oran pidannao aitapa-kinaa nii, pugaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Na'iki pumarainapanii mishidainaouz õgaru na'apa pumarainpan kawan õgaru.

24 "ÕDaru, na'iam õgaru, na'ii õaipan õtuma wuru'u putaaniinaouz õ'ati, ĩtukapa kizi õmanawunun, wuru'u putauzoniaz õ'ati pumarainpan idi õgaru amazada tominan ua'ii.

25 Kaimana'o manawun õdaru, aonaa pidannao aitapauzon pugaru. Mazan õgaru, õaitapanii pugaru, na'iki õtominapakidaniinao ĩaitapa pudyuudanii õgaru.

26 Õkainaabatani'i naa ĩ'ati kanom kaduz pugaru, na'iki karikaonanu'o nii õkainaabaapan ĩ'ati kanom kaduz pugaru. Ĩmarainpaaka kizi na'apa pumarainpan kawan õgaru, turuu kizi õzaamatinpan ĩnao di'iti kapam."

18

Soldyaanao zaamata'anan Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Jesus toriinpan dauna'an paDaru ati, umakon naa patominapa-kidaniinao tuma Kidron Wa'o baza itinapu. Kaina'a'o da'i paoribai baawu na'ii, na'iti'i naa Jesus morotan patominapa-kidaniinao tuma.

2 Judas, kaakapa'o ni'oraz uruu tarubainao ati, uaitapanii kapam uruu amazada, usha'apanum kau'an, na'iti'o Jesus makouzon patominapa-kidaniinao tuma.

3 Ukau'an na'iti'i naa Judas makon, una'akan bauda'apa utonazinaa soldyaanao. Na'iki watchmantapainao Tominkaru Dapu bii ikiinao kapam, ĩnao faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao dyuudaniinao. Ĩna'akapanii mizaataaka-kinai kida. Aizii ba'orainao ĩna'akapanii palampan kida.

4 Jesus aitapani'i naa na'apam nii ĩsha'apaapan paugaru. Uruu idi uwa'ati'ikan ĩ'ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, "Kanom uaipan?"

5 "Jesus, Nazareth san," ĩkian u'ati.

"Õgaru uruu," Jesus kian ĩ'ati.

(Judas, kaakapa'oraz uruu, na'ia'a naa ĩtuma.)

6 “Õgaru uruu,” Jesus kian idi ĩ'ati, sariapa ĩdandanaa'akan,
na'iki ĩdorautan imi'i baara iti.
7 Powa'a koshan Jesus pishaan ĩdyaun, “Kanom uaipan?”
“Jesus, Nazareth san,” ĩkian u'ati koshan.
8 Jesus kian ĩ'ati, “Õkii sha'atii u'ati, ‘Õgaru uruu.’
Umishiin an õgaru udawatapan, ukau'an marina'a wunaou'u
õtumainaouz.”
9 (Ukian ĩ'ati na'apa, uparadan mishiin-kinaa ni'o utoriin-
pan dono'oraz. “Õdaru, aonaa bauda'apa õwaziwaan wuru'u
putaaniinaouz õ'ati,” ukianuz.)
10 Aizii Simon Peter, una'akapanii marii. Uso'ota'akan
pakinnaa aiazu, na'iki sa'ukan Umanawunu'o Faadaa
poitoru tain diwa'ora antanpu'o, waota'aka. Malchus kia'o
u'uu wuru'u poitoruiz.
11 Jesus kian Peter ati, “Pushakada pumarian powaa
iti pakinnaa zo'iti! Pu'itiiman aona'o nii õbaiaapa'azon
kasha'ora'o, õdaru taaniaz õbaiaapan nii?”

Jesus na'aka-kao Annas di'iti

12 Aizii, soldyaanaouz na'iki ĩzowaunaa, na'iki watchman-
tapainao Tominkaru Dapu, ĩzaamata'akan naa Jesus na'iki
ĩdo'ota'akan naa uka'u kida.
13 Ĩna'akan uruu Annas di'iti kiwiin zii. Annas, uruu
Caiaphas imadokozu. Aizii Caiaphas, uruu Umanawunu'o
Faadaa uruu dono,
14 na'iki uruu kia'oraz kiwiin zii Jewnao zowaunaanao
ati kaikapa'a: “Kaimana'o nii manawun bauda'apa'o pidan
mawakan an ipai pidannao dikin ii.”

Peter kian
aonaa uaitapauzon Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Simon Peter, na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidanii,
ĩda'anpan Jesus. Aizii ba'oraniz, uruu kaimanaimana'o
Umanawunu'o Faadaa aitapan. Ukau'an morota kootowapa-
kizai iti uruu Jesus tuma, Umanawunu'o Faadaa dapu iti.
16 Mazan Peter, una'ian paniinom ii, aonaa umorotan.
Aizii, ba'oraniz Jesus tominapa-kidanii, kaimanaimana'oraz
Umanawunu'o Faadaa aitapan, umako'okan powaa iti na'iki
uparada'akan zunaaba ati, awunuutapaibaz paniinom,
na'iki uru'u naa umorota-kidan Peter.
17 Aizii zunaaba, awunuutapaibaz paniinom, okian Peter
ati, “Pugaru õaitapan diidi'ia'ora'a pidan tominapa-kidanii
kapam?”
“Aonaa,” Peter kian o'ati.
18 Aizii poitoruinao na'iki watchmantapainao, ĩpu'ukada
ni'i naa tikazi na'ii, amazada wadidin idi, uruu na'ia'a naa

ĩkadishitapan ĩtanaapan kida. Peter na'ii kapam ukadishitapan utanaapan ĩtuma.

Umanawunu'o Faadaa pishautan Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Uru'u naa Umanawunu'o Faadaa pishaan Jesus, "Kanom-nao putominapa-kida nii? Kanom daua'o putominapa-kidan ĩdyaun?"

20 Jesus kian u'ati, "Karikaonan õkakuwaapan, turuu kizi ipai pidannao abatan õkuwaa. Karikaonan õtominapa-kidan pidannao synagogue ii, na'iki Tominkaru Dapu ii. Aonaa na'apainim õdizapan õkuwaa pidannao ai.

21 Kanom nii pupishaan õgaru? Pupishaa pidannao abatainao na'apam õkian. Ĩnao, ĩaitapa na'apa'oram õkiauzon."

22 Jesus paradan idi na'apa, bauda'apa watchman udazaba a'o kadishitapan, uta'ika'akan naa Jesus paawun baara ati. Ukian Jesus ati, "Kanom dyuudan pudako'atin Umanawunu'o Faadaa paradan na'apa."

23 Jesus kian u'ati, "Puaitapan an õparadan pozawatan, pukowaada ipai da'ainao pidannao ati'i. Mazan puaitapan an õparadan sakitapan, kanom ni'i naa puta'ika'akan õgaru?"

24 Udauna'an Annas dyuudan una'aka-kao Caiaphas di'iti, Umanawunu'o Faadaa, pakawan uka'u kida do'otinpan.

Peter powa'atan pakian pidannao ati, aonaa uaitapauzon Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Aizii Peter, pakawan zii ukadishitapan na'ii utanaapan, uru'u naa upishaa-kao koshan, "Aonaa pugaru mani kapam utominapa-kidaniinao tuma'oraz, mishii?"

"Aonaa," Peter kian.

26 Na'a'o pidan, uruu kapam Umanawunu'o Faadaa poitoru, na'iki uruu iriban tawuru'u Peter sa'ukaniaz utain; ukian Peter ati, "Aonaa mooko pugaru mani tawuru'u õtukapaniaz utuma paoribai baawu ii, mishii?"

27 "Aonaa," Peter kian koshan. Una'apan dauna'an, uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan.

Jesus na'aka-kao Pilate kanaapu iti
(Matthew 27:1-2, 11-31; Mark 15:1-20; Luke 23:1-5; 13:25)

28 Wakankanaanin Jesus na'aka-kaoa'a naa Caiaphas di'iki, Romannao dapunaa iti'i naa. Aizii Jewnao, aonaa ĩmorotan Romannao dapunaa iti, usha'apanum kau'an aonaa

ĩkaniribaina'azon pakakinaorinaa kian kawana'ati, turuu kizi ĩaroopan Passover Kamoon dono.*

29 Uruu idi, Pilate† koditan ĩ'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun, "Kanom mooko oia'o nii di'ora'a pidan sha'apatan, ukootowapa-kida-kinaa niizu?"

30 Aizii ĩkian u'ati, "Uruu dikintapauzo kakinaorii, una'apan idi'o wana'akan uruu pu'ida'ati."

31 Pilate kian ĩ'ati, "Usha'apata'a naa uruu uaipan kawana'ati, ukakinaorinaa kawana'ati."

Jewnao kian u'ati, "Waunao, aonaa Rome iki'o kakinaorii taapadan wazowian pidan."

32 Usha'apan na'apa, Jesus paradan mishiin-kinaa ni'o, tawuru'u ukowaadanuz na'apam nii pamawakan.

33 Pilate morotan powaa iti Romannao dapunaa iti. Uru'u naa udapada-kidan Jesus na'iki upishaanuzu, "Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?" ukian.

34 Jesus kian u'ati, "Puaipan ati'o kaiwuru'u pupishaanuz õgaru na'apa? Oo ba'oran pidannao kakuwaapan idi'o pu'ati õdau'an?"

35 Pilate kian u'ati, "Õgaru, aonaa Jew mani. Pumin-Jewnnao na'iki faadaanao zowaunaanao pa'an wuru'u na'aka'oraz pugaru õ'ida'ati. Kanom mooko wuru'u pusha'apataniaz, puto'orada-kinaa nii ĩdyaun?"

36 Jesus, kian, "Õnaobanai-tinapanuz, aonaa imi'i baara'a'o kingnao naobanai-tinpan kaduz mani. Da'ainao naobanai-tinpan kawanun an mani wuru'u õnaobanai-tinapanuz, miza-ataaka mani õpidanannao, aonaa kizi Jewnao zowaunaanao zaamatan õgaru. Mazan aonaa da'a'o nii mani wuru'u õnaobanai-tinapanuz!"

37 Pilate kian u'ati, "Ukau'an, king wuru'u pugaruz?"

Jesus kian, "Pugaru, pudakotan õgaru king nii. Na'apa'o ni'o õshakatan, na'iki õkaawan imi'i baara ati, õkakuwaapa'anan mishi'o dau'u. Na'ia'oram pidan mishi'o ida'antanpu'o, uru'o nii zaamata õparadan."

38 Pilate kian u'ati, "Kanom mooko mishi'o nii?" Udauna'an Pilate koditan koshan Jewnao ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, "Aonaa kanom dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u, õkaboota-kinaa nii uruu oia'o di'iti.

39 Mazan ipai wunu Passover Kamoon dono õkodita-kidauzo nii unao aipan kawana'ati bauda'apa taraapa-kariwai pidan. Ukau'an, turuu õmuudan unao aipan ati, Jewnao naobanaa king kii-kizaiz?" ukian ĩ'ati.

---

* **18:28** Numbers 9:9-11 † **18:29** *Pilate:* uruu Judea Baara ia'o naobanai udono (uruu Rome iki'oraz)

40 Uru'u naa ĩkadako'okan diiwa'o ida'an, na'iki ĩkian u'ati,
"Aonaa arawu mani'i! Mazan waaiapan Barabbas pa'an!"
Aizii Barabbas uruu antamiki.

19

Pilate kashaapa Jesus zowii-kao

1 Uru'u naa Pilate dyuudan soldyaanao ba'izian tuukii Je-
sus.
2 Soldyaanao tinokan kaiwada-karu, uruu idi'i naa
ĩkakowamtan uruu. Udauna'an ĩkakamichantan uruu, wuza'o
kamicha idi,*
3 na'iki uru'u naa ĩwa'ati'anpan u'ida'ati, ĩta'ii'anpan
uruu paawun baara ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pugaru King,
umanawunu'o Jewnao naobanaa!"
4 Pilate koditan koshan, Jewnao kasaba'ukinapa-kizi iti
na'iki ukian ĩ'ati, "Aushaa uabata! Aizii õkodita-kidan ni'i
naa uruu unao ida'ati, mazan õaipan uaitapan kaimanaiman,
aonaa kanom õikodan oia'o nii usha'apatan."
5 Uru'u naa Jesus kodita-kida-kao, umorokodapa wuru'u
kowamaiz kaiwada-karu idi'oraz utoma-kao, na'iki
wuza'oraz kamicha. Uru'u naa Pilate kian ĩ'ati, "Aizii, di'i
naa wuru'u pidanaz!"
6 Aizii, faadaanao zowaunaanao, na'iki watchmanta-
painao tukapa'akan naa uruu, sariapa ĩkadakon diiwa'o
ida'an, "Marii utauka-kao cross di'iti! Marii utauka-kao cross
di'iti!"
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, "Una'aka'a naa uruu, utauka kizi'i
naazu cross di'iti. Õgaru, aonaa kanom õikodan oia'o nii
usha'apatan."
7 Jewnao kian u'ati, "Waunao, kaina'a wakakinaorinaa,
pidan na'apa'o marii uzowii-kao, udakotinpan idi Tominkaru
Dani nii."
8 Aizii Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, tuukii utar-
ian.
9 Udauna'an umorota-kidan koshan Jesus Romannao da-
punaa iti. Na'ia'a naa upishaan uruu, "Na'ikim san mooko pu-
garu?" ukian u'ati. Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan.
10 Aizii Pilate kian u'ati, "Kanom nii aonaa pudako'atin
õparadan? Õgaru, turuu õkazannaatan pugaru puzowii-kao ai,
na'iki turuu õtauka-kidan pugaru cross di'iti."
11 Jesus kian u'ati, "Aonaa turuu pusha'apata-kidan õgaru,
soo Tominkaru taapadan an. Ukau'an, wuru'u pidan
na'aka-kida'oraz õgaru pu'ida'ati, powa'a'o zii manawun
usha'apatan oia'o pu'ai."

---

* **19:2** *wuza'o kamicha:* naobanai kamichan kaduz wuru'u na'apa'oraz uwuzan.

12 Pilate abatan idi na'apam ukian, utiwaan padamata
na'apam pakazannaatan uruu. Mazan Jewnao kadakon
u'ati, “Pukazannaatan an uruu, aonaa Caesar paonaru mani
wuru'u pugaruz! Pidan dakotinpa'o king nii, Caesar taruba
wuru'u uruuz!”
13 Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, uru'u naa
ukodita-kidan koshan Jesus ĩ'ida'ati, na'iki uruu dauna'an
usakanatan pakootoopauzo-kizi tabai ida'a,† panibazoo di'ii,
Kuba Baara‡ kia'oraz udakota-kao. (Gabbatha, kia'o udakota-
kao Hebrew ida'an.)
14 Aizii uruu dono maonapa'a naa sakitapa kamoo, na'iki
uruu dono minziiwatin-karu kamoo§ wuru'u Passover
dau'ati.
Uru'u naa Pilate kian Jewnao ati, “Di'i naa unaobanaa
king!”
15 Uru'u naa ĩkadako'okan, “Marii uzowii-kao! Marii uzowii-
kao! Marii utauka-kao cross di'iti!” ĩkian.
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, “Uaiapa mooko õtauka-kidan
unaobanaa king cross di'iti?”
Aizii faadaanao zowaunaanao kian u'ati, “Soo Caesar, uruu
bauda'apa wanaobanaa king!”
16 Uru'u naa Pilate taan Jesus ĩ'ati, marii kizi'i naa sol-
dyaanao taukan uruu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Uru'u naa soldyaanao na'aka'akan naa Jesus,
17 Ukodita-kida-kao donoi iki uwaodatapa'a naa pacrossan-
naa, na'iki una'aka-kao Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kia'o
amazada dakota-kao di'iti. (Golgotha, kia'o udakota-kao He-
brew ida'an.)
18 Na'ia'a naa ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam
pidannao tauka-kao udazaba'a, ba'oran cross kida di'iti.
Bauda'apa tauka-kao udiwa'ora antanapu, ba'oran tauka-
kao uwashabaron antanapu.
19 Pilate saada-kidanii Jesus daua'o paranka daara'a, na'iki
utauka-kidanuzu cross paawa'a, doko atanapa Jesus zowau
ai. “Jesus, Nazareth San, uruu King, Jewnao ati,” kia'o wuru'u
saada-kariwaiz.
20 Iriba pidannao aitaan wuru'u saada-kariwaiz, umaon-
apan idi donoi ati. Wuru'u usaada-kaoaz idikinauda'u'o

† **19:13** *tabai:* naobanainao sakanatauzo-kizi ĩkootoopan dono. (Pilate sakanatan na'a, udi'itapan panaadon powa'a zii na'apam nii pasha'apatan Jesus.) ‡ **19:13** *Kuba Baara:* panibazoo, kuba idi'o utoma-kao. § **19:14** *minziiwatin-karu kamoo:* Uruu dono'o Jewnao minziiwatauzon panikan ni'o Passover Kamoon dono. Wachuupunin, kamoo tipita'akan dauna'an, ĩnikauzonuzu.

parada-karu ida'ana'o, Hebrew ida'an, Latin ida'an, na'iki Greek ida'an.

21 Jewnao faadaannao zowaunaanao kian Pilate ati, “Aonaa pusaada'ana'a, ‘uruu King, Jewnao ati’ kii; mazan pusaada kaikapa'a: ‘Di'ora'a pidan kian, Õgaru King, Jewnao ati’ kii pa'an.”

22 Mazan Pilate kian ĩ'ati, “Kanom õsaadanii, aonaa turuu upana'adan.”

23 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ĩzaamata'akan naa ukamichan na'iki ĩbuutanuzu pamina'utamkida, soldyaanao zaamata kizi pakawana'ati kida. Ĩzaamata kapam ushooton za'aba'i; aizii uruu toma-kao aonaa na'iam ukanotinpan.

24 Aizii ĩkian pa'atiaaka, “Di'ora'a shooto, aonaa washushu-uda'ana'a. Wamakinaotin aka, watukapa kizi kanoma'o nii zaamata pa'anazu.” Ĩsha'apatanuz aimaakan na'apa, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa ni'o wuru'u:
“Ĩbuutan õkamichan kida pakawana'ati
na'iki ĩmakinaotina'akan õshooton dikin ii.”*
Na'apa soldyaanao sha'apatan aimaakan.

25 Na'ia'o Jesus crossannaa dazaba ii, udaro kadishitapan pa'inaozo tuma. Na'ia'o kapam ĩtuma Clopas daiaro Mary, na'iki Mary Magdala sanaabaz.

26 Jesus tukapan padaro, na'iki umarainpaniaz patominapa-kidanii kadishitapan odazaba'a. Ukian padaro ati, “Pudani ni'i naa uruu!”

27 Udauna'an ukian patominapa-kidani ati, “Pudaro ni'i naa oroo!” Na'iki'ora'a naa utaapan oroo.

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Jesus aitapan idi ipai'i naa pasha'apatan wuru'u Tominkaru aipaniaz pasha'apatan; saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa nii, ukian, “Õmaradako.”

29 Aizii uruu dono na'a'o boon zo'o pasaata-kariwai kibia'o riwunii. Uruu baoko iti ĩdamotan sponge, na'iki ĩsawadanuz Jesus dako iti, hyssop kadunaa saba ida'an.

30 Usoosokanuzu na'iki ukian, “Aizii ipai'i naa õsha'apatinan!” Aizii una'apa'akan dauna'an, uru'u naa usawiki-kida'akan pazowau, na'iki umanizowanta'akan naa.

Jesus aradu'u dakata-kao

31 Aizii Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩaipan tauka-kariwainao na'ian cross paawa ii atii kamoo tipitan di'iti, usha'apanum kau'an uruu di'iki Sookapa-karu Kamoo

* **19:24** Psalm 22:18

sakadinan. Na'iki umanawunu'o Sookapa-karu Kamoo,
Passover Kamoon wuru'u udono'oraz. Uruu idi ĩpishaan
Pilate marii kizi udyuudan cross paawa iainao taba'u kida
ramita-kao ĩmawaka kizi kadiman, uruu dauna'an turuu kizi
ĩnanaa kida toka-kida-kao.
32 Uru'u naa soldyaanao makon, na'iki ĩramita'akan naa
Jesus dazaba ainao ĩtauka-kao taba'u kida.
33 Mazan ĩkaawan Jesus ida'ati ĩtukapan uruu mawaka'a naa,
uruu idi aonaa ĩramitan utaba'u.
34 Mazan bauda'apa soldyaa dakata'akan uruu paaradu'u
ati dimana'o pachipararin idi, sariapa izai na'iki wunu
shoota'akan udakata-kizinao iki.
35 (Pidan tukapa'oraz kaikapa'o sha'apan, uruu wuru'u
kakuwaapa'oraz. Ukau'an turuu ukuwaa mishida-kao.
Ukowaadan wuru'u mishi'oraz kuwai turuu kizi unao mishi-
dan kapam.)
36 Di'ora'a aimaakan kida sha'apan, saada-kariwaiz
Tominkaru Paradan mishiin-kinaa ni'o wuru'u: "Aona'o
nii bauda'apa uniwa'uz ramita-kao," kia'oraz usaadinpan.
37 Na'iki kaina'a koshan saada-kariwai Tominkaru
Paradan ida'a kaikapa'ora'a: "Pidannao awunuupan nii
padakatanii di'iti," kii.

Jesus dida-kao daua'o
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Aizii na'apa kida'o sha'apan dauna'an, Joseph, Ari-
mathea san pishaan naa Pilate Jesus nanaa dau'ati, tu-
ruu kizi una'akanuzu na'iki udida-kizi'i naazu. (Wuru'u
Joseph, uruu mishida'o Jesus, mazan aonaa ukowaadan
ba'oran pidan ati, utarian idi Jewnao zowaunaanao ai.) "Tu-
ruu puna'akanuzu," Pilate kian dauna'an u'ati; uru'u naa
umakon na'iki una'akan naa Jesus nanaa.
39 Aizii, Nicodemus, tawuru'u makonkauzoz aiwaka'an
Jesus di'ii, uruu kapam mako Joseph tuma. Una'aka 30
kilogram kasarai,† myrrh na'iki aloes idi'o ukawiki'ita-kao.
40 Ĩnaou'u naa na'aka Jesus nanaa na'iki ĩpapidan naaz
baraka'o kamicha mada‡ kasarai-tinpa'o idi. Na'apa'o Jew-
nao saabauzon mawaka'o, una'aka-kao ua'ii baaranai iti.
41 Aizii, Jesus zowii-kizinao ii kaina'a'o da'i paoribai
baawu. Na'iki kaina'a'o na'a pa'ina'o kichada-kariwai
baaranai, aona'o zii ukaiwauzo-kao.
42 Jewnao minziiwauzon idi Passover Kamoon dau'ati
uruu dono, na'iki baaranai kaina'an idi na'ii, na'ia'a naa
ĩpaida'akan Jesus nanaa.

---

† **19:39** *kasarai:* pidan mawaka'o kasarannaa. ‡ **19:40** *kamicha mada:* linen kia'o udakota-kao, kawinipina'o. Uruu idi'o Jewnao watudauzon pidan mawaka'o.

20

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Ishawaka zii amazada Sunday chaapi'iki, Mary Magdala
sanaabaz kaawa'akan naa Jesus baaranaa ati. Otukapa
zikada'aka-kaoa'a naa kuba baaranai tarata'aka-kinaoaz.
2 Uru'u naa odima'akan, okowaada'anan Simon Peter
na'iki Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii ati. Okian
ĩ'ati, "Na'aka-kaoa'a naa wanaobanaa nanaa pabaaranaa iki,
aizii aonaa waaitapan na'iam naa ĩsha'apatanuzu!"
3 Uru'u naa Peter na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidaniaz
makon, ĩtukapa'anan Jesus baaranaa.
4 Baokopa dya'utam ĩdyaun dimapa ĩmakon na'iti. Mazan
wuru'u ba'oraniz, ukadimandina'akan naa na'iki ukiwi-
ita'akan Peter ai, ukau'an kiwiin ukaawan Peter ai baaranai
iti.
5 Udawukan, uawunuutaa-kidan ka'unaru nazo iti,
utukapa mawaka'o watuu-kinao kamicha mada unazo ii;
mazan aonaa umorotan na'iti.
6 Mazan Simon Peter kaawa'akan udawu'ati, sariapa umor-
otanaakan unazo iti. Utukapa wuru'u nanai watuu-kinaoaz
kida kamicha mada na'ii,
7 na'iki utukapa kapam wuru'u kamichaz Jesus zowau
watuu-kinaoaz. Pakawan uwatudinpan na'iki pana'itinapu
wuru aia'a ba'oran kamicha mada kidaz.
8 Udauna'an, tominapa-kida-kariwai, kiwiini'oraz
ukaawan baaranai ati, umorotan naa kapam ka'unaru nazo
iti. Ukau'an utukapa na'iki umishida.
9 (Uruu dono aonaa zii ĩaitapan na'apa'oram saada-
kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a'oraz, kadishita'o nii
uruu pamawaka-kizi iki, kia'oraz.)

Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

10 Uruu dauna'an ĩkiwan naa powaa iti pamashaapa-kizi iti,
wuru'u tominapa-kida-kariwainaouz.
11 Mazan Mary, ona'ian zii okadishitapan, ozaadinan Jesus
baaranaa ii. Pazaadan pu'u, odawukan na'iki omorota-kidan
pazowau ka'unaru iti, oawunuutaa-kidan unazoo.
12 Otukapa dya'utam angelnao na'ii, baraka kida'o
ĩkamichan. Ĩsakanatapan Jesus nanaa-daunuz ida'a.
Bauda'apa'o sakanatapan uzowau antanapu, na'iki ba'oran
sakanatapan ukidiba antanapu.
13 Ĩkian Mary ati, "Kandii nii puzaadinan?"
Okian ĩ'ati, "Ĩna'akan idi õNaobanaa di'iki'i, aizii aonaa
õaitapan na'iam naa ĩsha'apatanuzu!"

14 Oparada'akan dauna'an, okiwa-kiwaa'akan padikin iti,
otukapa pidan padazaba'a. Jesus padamata wuru'u kadishi-
tapa'oraz, mazan aonaa oaitapanuzu.
15 Jesus kian o'ati, “Kandii nii puzaadinan? Kanom pu-
dawatapan?”
Ozauda-kidan saabaapauzo paoribai baawu wuru'u
uruuz. Okian u'ati, “Pugarun an wuru'u zikada'oraz uruu
di'iki'i, pukowaada õ'ati na'iam pusha'apatanuzu, õnanaka
kizi uruu powaa ati.”
16 Upu'a'a naa Jesus dakotan o'uu, “Mary!” ukian o'ati.
Uru'u naa otanawatina'akan u'ida'ati, na'iki okian u'ati,
“Rabboni!” (Hebrew ida'an, “Tiichaa,” kia'o wuru'u.)
17 Jesus kian o'ati, “Mana'a puzaamatina'ana'a õ'ida'ati,
usha'apanum kau'an aonaa zii õkiwan õdaru di'iti. Mazan
pumako õ'inawuzunao di'iti, pukowaada'an õparadan ĩ'ati.
Pukii ĩ'ati, ‘Õkiwan naa õDaru na'iki õTominkarun di'iti wuru'u.
Uruu ĩDaru na'iki ĩTominkarun kapam.’ ”
18 Uru'u naa Mary Magdala sanaaba makon Jesus
tominapa-kidaniinao di'iti na'iki okowaadan naa ĩ'ati
patukapan Naobanai, na'iki okowaadan naa ĩ'ati na'apam
ukian.

Jesus aidinan
patominapa-kidaniinao ati
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Uruu Sunday wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao
baokopatinan kabaun nazo ii. Ĩtarian idi Jewnao zowau-
naanao ai ipai ĩdadaradapan paniinom kida. Masha'apakiaka
Jesus aidinan ĩbii ii, na'iki ukian ĩ'ati, “Kaiman utaapa un-
yukunuu.”
20 Uparadan dauna'an na'apa, utukapa-kidan ĩ'ati potopo-
tori daunizi paka'u kida ida'a'o, na'iki paaradu'u dakata-
kizinao. Ĩtukapan idi wuru'u Naobanaiz, tuukii, tuukii
utominapa-kidaniinao konaukian.
21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati koshan, “Kaiman utaapa
unyukunuu. Õdaru dyuudan kawan õgaru imi'i baara ati,
ukau'an na'apa õdyuudan kapam unao amazada kawana'ati.”
22 Uipaian dauna'an paparadan, upootan panizowan
ĩ'ida'ati na'iki ukian ĩ'ati, “Õtaan Kaimana'o Doronaa u'ati.
23 Ukau'an turuu ukian pidan ati, ‘Marina'ata-kaoa'a naa
u'oian,’ Tominkaru marina'ata'akani'i naa kapam wuru'u
pidan oianuz. Aonaan an umarina'atan pidan oian, aona'o
nii Tominkaru marina'atan kapamazu.”

Jesus aidinan Thomas ati

24 Thomas (Shamaan kia'o ba'oran u'uu), uruu kapam 12,
Jesus tominapa-kidanii bii iki'o, aona'o uruu nii ĩtuma Jesus
aidinan dono ĩ'ati.
25 Ĩkian u'ati, “Watukapanii Naobanai!”

Thomas kian ĩ'ati, “Aona'o nii õmishidan utukapan
Naobanai, soo õtukapan an zii potopotori daunizi uka'u
kida ida'a, na'iki õshakadan an zii õka'u shuwu na'iti, na'iki
õshakadan an zii õka'u uaradu'u dakata-kizinao shaawa iti.”
26 Bauda'apa soondii dauna'an, baokopa'o koshan Jesus
tominapa-kidaniinao kabaun nazo ii. Uruu dono, na'a'a
Thomas ĩtuma. Paniinom kida dadaradinpan pu'u padamata,
Jesus na'ia'a naa uaidinan ĩbii ii. Ukian ĩ'ati, “Kaiman utaapa
unyukunuu.”
27 Udauna'an ukian Thomas ati, “Putukapa potopotori dau-
nizi õka'u kida ida'a, putaa puka'u shuwu na'ati; pushakada
puka'u õaradu'u dakata-kizinao shaawa iti. Aona'a naa
pumamishidaka'ana'a, mazan pumishidapa'a naa pa'an!”
28 Thomas kian u'ati, “Pugaru õNaobanaa na'iki
õTominkarun!”
29 Jesus kian u'ati, “Thomas, pumishida aizii, putukapan idi
õgaru? Konaukia'o manawun pidan mishida'oraz pamatuka-
pakan pu'u.”

Kanom ni'o di'ora'a Kaarita
Saada-kao

30 Jesus sha'apatanii iriba umanawun kida'o aimaakan
patominapa-kidaniinao awun za'a, aonaa usaadinpan
di'ora'a kaarita ida'a.
31 Mazan di'ora'a saada-kao, turuu kizi unao mishidan
Jesus, uruu wuru'u Christ, Tominkaru Dani; na'iki uruu
ma'ozakan ida'ana'o nii unao kakupan, umishidan ida'an
uruu.

21

Jesus aidinan Galilee Baara ii patominapa-kidaniinao ati

1 Aizii uruu dauna'an, Jesus aidinan koshan patominapa-
kidaniinao ati Tiberius Karishiiz* danoma ii. Kaikapa aizii
uaidinan ĩ'ati'i.
2 Aizii 7 utominapa-kidaniinao baokopa'o udono: Simon
Peter, Thomas (Shamaan kia'oraz ba'oran u'uu), Nathanael
(Galilee Baara ia'o Cana sanaz), Zebedee dainao, na'iki
dya'utam ba'orainao Jesus tominapa-kidaniinao.
3 Simon Peter kian ĩ'ati, “Õmako'ozon wuru'u,
õsairoopa'anan.”

---

* **21:1** *Tiberius Karishiiz:* Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

Ĩkian u'ati, “Wamakon nii putuma.” Uru'u naa ĩmakon utuma kanawa zo'an; mazan uruu aiwaka'an aonaa kanom ĩsairotan.

4 Chaapi'iki, kamoo koditan ua'ii, na'ia'a naa Jesus kadishitapan unaawa ii, wunu danoma'a. Mazan utominapa-kidaniinao aonaa ĩaitapan Jesus wuru'u kadishitapa'oraz.

5 Jesus kian ĩ'ati, “Õpaonarunao, usairota kopau?”

Ĩkian u'ati, “Aonaa kanom wasairotan.”

6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Ukaboota usairon ukanawan diwa'ora antanapu, usairotan nii kopau.” Uru'u naa ĩkabootan pasairon, ĩsairota iriba, iriba kopau. Na'iki aona'a naa ĩka'iitan pasawatan pasairon kanawa zo'ati.

7 Aizii Jesus tominapa-kidaniaz, tawuru'u umarainpa-niaz, ukian Peter ati, “Naobanai uruu!” Simon Peter abatan idi Naobanai uruu kii-karu, sariapa umorokada'akan pakamichan (unarakada'akanii pakamichan pasairoopan idi), na'iki uzaka'uta'akan naa wunu baoko iti, umako'ozon idi kadiman Jesus di'iti.

8 Ba'orainao utumainao kanawa ida'an zii ĩwa'atin, ĩkozootapaanan pasairon paida'oraz kopau idi. Aonaa munapo'ora'a naa mani ĩdyaun wuru'u wunu danoma ai, 100 meters mani umunapon.

9 Ĩmaaratinan dono'o naa, ĩtukapa wizi'i'o tikazi tiriizi na'ii na'iki kaina'a upaawa'a kopau kazimata-kariwai, na'iki kaina'a bread udazaba'a.

10 Jesus kian ĩ'ati, “Una'aka da'ati'i na'apauda'um karikao-nan kopau, aizi'oraz uzaamata'akan.”

11 Simon Peter kiwa'akan powaa iti, na'iki upaidinan kanawa zo'iti. Uru'u naa ukaminka'utan pairibannao ko-zootan sairo unaawa ati. Paida wuru'u sairoz kopau tu'uz kida idi, 153 ipai'ika'o sairota-kariwai kopau: mazan sairo aonaa udadoobi'iinan, kopau iriban pu'u padamata.

12 Jesus kian ĩ'ati, “Waaroopa'a naa.” Aonaa na'ia'oram utominapa-kidaniinao papishaanuzu kanom uruu. Usha'apanum kau'an ĩaitapa kaimanaiman Naobanai Jesus wuru'u.

13 Jesus zaamatan bread na'iki uru'u naa utaabi'ian ĩkawana'atiz; kopau na'apa kapam utaan ĩkawana'ati.

14 Ukau'an, idikinautan naa aizii wuru'u Jesus aidinanuz patominapa-kidaniinao ati, pakadishitan dauna'an mawaka-karu di'iki.

Jesus pishaan Peter

15 Aizii ĩaroopan dauna'an, Jesus kian Simon Peter ati, “Si-mon, John dani, mishi'o pumarainpan õgaru powa'a zii wu-nao ai'i?”

Peter kian u'ati, “Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru.”

Jesus kian u'ati, “Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizo dainao awunuutapa-kao kawan.”

16 Powa'a koshan Jesus kian u'ati, “Simon, John dani, mishi'o pumarainpan õgaru?”

Peter kian u'ati, “Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru.”

Jesus kian u'ati, “Putaapa õpidanannao, na'apa kaznizonao taapa-kao kawan.”

17 Aizii idikinautan naa Jesus pishaan Peter, “Simon, John dani, mishi'o pumarainpan õgaru?”

Sariapa Peter nyukunuu kasha'oran, Jesus pishaan idi paugaru idikinau'u naa manawun, “Mishi'o pumarainpan õgaru?” kii.

Ukau'an Peter kian u'ati, “Naobanai, pugaru puaitapanii ipai aimaakan; puaitapanii õmarainpan pugaru!”

Jesus kian u'ati, “Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizonao awunuutapa-kao kawan.

18 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pupa'inan dono zii puaipan ati puminziiwauzon, na'iki pumakon pumako'ozoo-kizi iti; mazan putunarunaoun dono'o naa, pusawadan nii puka'u na'iki ba'oran pidannaou'o nii minziiwa-kida pugaru na'iki puna'aka-kao nii, aonaa pumako'ozoo-kizi iti mani.”

19 (Jesus paradanuz na'apa, ukainaabatan na'apam nii Peter mawakan. Na'iki na'apa'o ida'ana'o nii uaida-kidan Tominkaru umanawunun.) Udauna'an Jesus kian u'ati, “Puda'an õgaru!”

20 Peter awunuuankan powa'a iti, utukapa Jesus tominapa-kidanii umarainpaniaz wa'atin ĩdawu'ati. (Uruu tawuru'u sakanatapa'oraz Jesus dazaba'a aroapa-karu dono, Passover Kamoon dono'oraz, pishaa'oraz Jesus kaikapa'a: “Naobanai, kanoma'o nii mooko manawun wuru'u kaakapa'o ni'oraz pugaru putarubanao ati?”)

21 Peter tukapan idi uwa'atin, uru'u naa upishaan Jesus, “Naobanai, arawu mani'i, na'apam nii usha'apata-kao?”

22 Jesus kian u'ati, “Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati? Pugaru, puda'an õgaru!”

23 Na'iki'i naa parada-karu iribainan mishidainao kawana'ati, na'iki ĩabatan ukowaada-kao aona'o nii umawakauzon, wuru'u utominapa-kidaniaz. Mazan, “aona'o nii umawakauzon,” aonaa Jesus kian udau'ati. Mazan, “Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati?” kia'o ukian.

24 Wuru'u Jesus tominapa-kidaniaz, uru'u naa
kakuwaapa'oraz di'ora'a aimaakan kida dau'a'a, na'iki uruu
kapam saada'oraz di'ora'a kaarita. Na'iki waaitapa mishi'o
wuru'u ukuwaa kidaz.
25 Kaina'a iriba ba'oran kida aimaakan Jesus sha'apatanii,
aonaa usaada-kao. Usaada-kao an mani ipai daunuuda'u,
aonaa mani udaua'o saada-kariwai kida kaarita wiizi nii
di'ora'a amazada ida'a'a.

Apostlenao Sha'apaapanii Kida Daua'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Utotokadan powa'a zii pakuwaa tawuru'u usaadaniaz Theophilus ati ba'oran kaarita ida'a, Luke kia'oraz udakota-kao.

Luke saadan pakaaritan Theophilus ati'o, uaipan idi uaitapan kaimanaiman na'apa'oram wuru'u mishidainao iribainanuz naa Jesus na'aka-kao dauna'an aokazi iti. Kaina'a bauda'apa umanawunu'o parada-karu Acts 1:8 ida'a. Jesus kian, "Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu, ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

Luke kowaada kapam na'apam Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki utaan pama'ozakan mishidainao ati, na'iki ĩzowaunaanao ati Jerusalem ii, Pentecost Kamoon dono. Uruu idi ma'ozaka mishi Peter na'iki ba'oran mishidainao kakuwaapan pamin-Jewnao ati Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka. Ĩkakuwaapa kapam Samaria Baara sannao ati, wuru'u maonapa'oraz ĩwiizi Jewnao wiizi dazaba an. Kadiman mishidainao iribainan Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun.

Kaina'a iriba Luke saadan kapam papaonaru Paul daua'o: Paul kowaadapan daua'o kuwai Jesus daua'o ipai amazada kawana'ati, ba'oran kaduz pidannao mashaapa-kizi ii aka. Wuru'u ba'oran kaduz pidannaouz, ĩnao Jewnao dakotaniaz Gentilenao nii. Mazan iriba ĩnao, ĩmishidan kuwai Jesus daua'o.

Panaadon Luke chi'ikapan na'iki ukaudinan baokopa Paul tuma. Aizii na'apainim Luke ikodaakan an Paul tuma, masha'apakiaka watukapan usaadinpan waunao kii. Waikodan niizu Acts 16:10, 20:5 na'iki 27:2 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Minziiwatin-karu kakuwaapa-karu ua'ii *1:1-26*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Jerusalem ii aka *2:1—8:3*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Judea na'iki Samaria Baara ii aka *8:4—12:25*
Kiwiitapa'o Paul kakuwaatin-kizi *13:1—14:28*
Choochi zowaunaanao miitiniipan Jerusalem ii *15:1-35*
Itamautan Paul kakuwaatin-kizi *15:36—18:22*
Idikinautan Paul kakuwaatin-kizi *18:23—21:16*
Paul zaamata-kao na'iki utaraapa-kao *21:17—26:32*

Paul dyuuda-kao Rome iti *27:1—28:31*

1 Õpaonaru Theophilus: Kiwiini'o õkaaritan ida'a,*
õkowaadani'i naa sha'atii pu'ati ipai Jesus kaudin-kizi kida
dau'u, na'iki õkowaada ukuwaa, utominapatin-kida-kinaaz
pidannao.
2 Ipai õkowaadanuz usakadin-kizi iki atii Tominkaru
na'akauzon di'iti uruu aokazi iti.
Mazan Jesus na'aka-kao ua'ii aokazi iti, ukakinaowan apos-
tlenao Kaimana'o Doronaa ida'an, ĩnao uzaamataniinaouz
kakuwaapatinainao nii.
3 Aizii 40 kamoo pazowii-kao dauna'an, Jesus aidinan ma-
puda apostlenao ati, ukau'an ĩtukapa uruu, na'iki usha'apata
pabi'inaaka aimaakan, utukapa-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o
pakakupan, na'iki ipai ukowaadan ĩ'ati na'apam Tominkaru
naobanai-tinan.
4 Bauda'apa kamoo apostlenao baokopatinpan dono, Jesus
kakinaowan ĩdyaun, kaikapa'a: "Mana'a zii pa'i umako'ona'a
Jerusalem iki, uzaudapa kizi Kaimana'o Doronaa, tawuru'u
õDaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'apa sha'atii
tawuru'u õkiauzonuz u'ati.
5 John Chikaawunuupauzon soo wunu idi karikaonan,
mazan aona'o nii zii kamoo dobatan iriba, Tominkaru
chikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an,"
ukian apostlenao ati.

Tominkaru na'akan Jesus
aokazi iti

6 Aizii apostlenao baokopatinan dono Jesus tuma Olive
Naawa ii, sariapa ĩkian u'ati, "Naobanai, aizi'o ni'i naa puzaa-
matan powaa iti pidan king nii Israelitenao bii iki, kazowau-
tapa'o ni'i naa waunao Israelitenao?"
7 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Soo õDaru'o nii karikaonan
aitapa na'apainim nii pasha'apatan ipai aimaakan paaipan
kawana'ati. Unao aonaa turuu uaitapan.
8 Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao,
ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu. Ukau'an ma'ozaka'o
nii ukakuwaapan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea
Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada
kawana'ati."
9 Jesus ipaian dauna'an paparadinan ĩ'ati na'apa, uru'u
naa Tominkaru na'aka'akan naazu aokazi iti. Apostlenao
awunuutapan udawu'ati, atii isha'iz dikinida'akan naazu.
10 Ĩawunuutapan pu'u zii udawu'ati, masha'apakiaka
dya'utam daonaioranao, baraka'o ĩkamichan kida,
aidina'akan na'iki ĩkadishitan ĩdazaba'a.

---

* **1:1** Di'oraz kaarita Luke saadanii koshan.

11 Sariapa ĩparadan apostlenao ati kaikapa'a: “Galilee Baara
sannao. Kandii nii uawunuutapan aokazi iti? Wuru'u Je-
sus, Tominkaru na'akaniaz aokazi iti, na'apa'o nii uwa'atin
koshan, utukapan kawan umakon aokazi iti,” ĩkian.

Judas wadaun zaamata-kao

12 Udauna'an apostlenao padantan naa Olive Naawa iki,
Jerusalem iti'i naa. Munapo za'o wuru'u naawazi ĩmakonaka
kiziz.
13 Aizii ĩkaawan naa donoi iti, sariapa ĩmakon
pasookadinpauzo-kizi iti, kabaun dokoa'o uparanka baara-
tinpan. Kaikapauda'u ĩdyaunu'u: Peter, John, James, Andrew,
Philip, Thomas, Bartholomew, Matthew, James (Alphaeus
daniz), na'iki Simon (uruu Patriot),† na'iki Judas (James
daniz).
14 Na'ia'a naa apostlenao baokopainpan, na'iki mapuda
da'i ĩtoriinpan Tominkaru ati. Mary, Jesus daroz, na'ia'o ka-
pam ĩtuma, na'iki ba'oran zunnao, na'iki Jesus inawuzunao.
15 Bauda'apa kamoo uruu dono, mishidainao baokopati-
nan, 120 wuru'u baokopatinpainaouz. Na'iki Peter kadishi-
tan ĩnao kanaapu iti, na'iki ukian ĩ'ati,
16 “Õiribannao, õkia'azon ipai unao ati, marii aizii saada-
kariwaiz Tominkaru paradan mishii-kao, tawuru'u
Kaimana'o Doronaa kowaada-kidauzoniaz kotua'a naa
David ida'an. Judas dau'ana'o wuru'u una'apanuz, uruu
na'aka'oraz pidannao, zaamata'o nii Jesus.
17 Judas wabii iki'o uruu, Jesus zaamatauzonii, kaudina'o
nii baokopa watuma.”
18 (Taa-kariwai puraata Judas ati, uzaamata-kidan winip-
inaa Jesus patarubanao ati. Uruu puraata ida'an zakapu torii-
kao. Na'iki uruu zakapu baara ia'o Judas waotauzon mawaka
aka, na'iki tada'oka aka utoba, na'iki ipai uokori kodia'akan.
19 Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem ii aka, abatan
wuru'u aimaakan sha'apanuz u'ati na'apa. Uruu idi ĩdakotan
paparadan ida'an wuru'u zakapu uu, Akeldama kii, “Izaita'o
Zakapu,” kia'o wuru'u.)
20 “Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz udau'u
Psalms ida'a.
‘Marii udapu wa'akinan mawazoo-daun;
Aonaa kizi pidan mashaapan udapu ii.’‡
Ba'oran koshan David saadanii Psalms ida'a, ukian,
‘Marii kizi ba'oran pidan zaamatan wuru'u ukaudin-kiziz.’§

---

† **1:13** *Patriot:* mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. ‡ **1:20** Psalm 69:25 § **1:20** Psalm 109:8

21 “Ukau'an marii wazaamatan bauda'apa pidan wabii
iki, chi'ikapauzo da'i baokopa watuma wakaudinan dono
Naobanai Jesus tuma,
22 John chikaawunuuan di'iki'o uruu, atii una'aka-kao di'iti
wa'ai aokazi iti. Ukau'an na'ia'oram pidan zaamata-kao,
uru'o ni'i naa kakuwaapatin waunao tuma Jesus kadishita-
kida-kao dau'u pamawaka-kizi iki.”
23 Uruu idi dya'utam pidannao zaamata-kao, Joseph
Barsabbas (Justus kia'oraz kapam udakotapauzo-kao), na'iki
Matthias.
24-25 Aizii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii zaamata-kao. Uruu idi
ĩtoriinpan Tominkaru ati kaikapa'a: “Naobanai, ipai puaita-
pan pidannao nyukunuu, putukapa-kida wa'ati na'ia'oram
nii bauda'apa pidan zaamata-kao kaudina'o nii pu'ati Judas
wadaun nii, mako'oraz naa pamashaapa-kizi iti'i naa,” ĩkian.
26 Uruu dauna'an ĩmakinaotan makinaonii, ĩtukapa'azon
kanom di'iti uwaotan. Matthias di'iti uwaotan. Uru'u naa
ĩzaamata apostle nii, kaudina'o nii Jesus ati, ba'oran 11 apos-
tlenao tuma.

2

Kaimana'o Doronaa kaawan daua'o

1 Aizii Pentecost kamoon kaawan dono'o naa, ipai
mishidainao kasaba'ukinan baokopa, bauda'apa'o kabaun
nazo ii.
2 Masha'apakiaka ĩabata aimaakan wa'atin diiwa aokazi
iki, ma'ozaka'o awaru wa'atin kawanu'o. Ipai pidannao,
sakanatapainao kabaun nazo ii abatanuz.
3 Upu'a'a naa ĩtukapa'akan iriba tikazi pu'ukapan kawan
sodi kida'o aimaakan, na'iki ĩtukapan naa ĩbuutinan ipai pidan-
nao kawana'ati kida.
4 Uru'u dono Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki
uma'ozakadan naa ipai ĩdyaun. Sariapa ĩparadan pabi'inaaka'o
parada-karu kida ida'an, Kaimana'o Doronaa aipan
kawana'ati.
5 Uruu dono iriba'o Jewnao, Tominkaru-tapainao,
kasaba'uinpan Jerusalem ii. Ĩnao wa'atin munapo kida'o
wiizai di'iki.
6 Ipai ĩnao, masha'apakiaka ĩabatan diiwa'o aimaakan wuru
di'ia'a mishidainao kasaba'ukinapa-kizi ii. Uruu idi iriba
ĩdiman na'iti, ĩtukapa'ananuzu. Uru'u naa mazan ĩabatan
mishidainao paradan paparadan kaduz kida ida'an.
7 Tuukii ĩdi'itinpan ĩdau'u. Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida,
“Ei, ipai sha'atii wunaou'u pidannaouz Galilee Baara sannao
pa'idiwaru,
8-9 mazan na'apa di'i naa mooko waabatan ĩparadan
kaiman, waparadan kaduz ida'an kida? Ipai waunao di'i

pana'a kida'o waparadan, na'iki ba'oran wiizai iki kida'o
pa'idiwaru wawa'atin. Kaina'a wa'atiinao Parthia Baara iki,
ba'orainao Media Baara iki, na'iki Elam Baara iki, ba'orainao
Mesopotamia Baara iki, Judea Baara iki, Cappadocia Baara
iki, ba'orainao kida Pontus Baara na'iki Asia Baara iki.
10 Kaina'a ba'orainao kida wa'atiinao Phrygia Baara iki
na'iki Pamphylia Baara iki, ba'orainao kida Egypt Baara iki,
pabi'i kida pidannao wa'atin Libya Baara iki, maonapa'oraz
donoi Cyrene itinapu. Kaina'a kapam Rome ikiinao,
11 Jewnao kaawan na'iki ba'oran kaduz pidannao, zaa-
matinainaouznaa Jewnao kaduz di'iti. Na'iki kaina'a ka-
pam Crete Baara na'iki Arabia Baara ikiinao. Ipai wau-
nao wawa'atin ba'oran amazada iki kida'o, mazan upu'u zii
waabatan kaimanaiman ĩkowaadan Tominkaru sha'apatanii,
umanawun kida'o aimaakan, waparadan kida ida'an."
12 Tuukii, tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩsookadan papishaan
pairibannao kida. "Kandii ni'o wuru'u aimaakan sha'apanuz
na'apa?" ĩkian.
13 Mazan ba'orainao, ĩbankiitan mishidainao, kaikapa'a:
"Ashu, ĩpo'idin karikaonan wuru'u," ĩkian.

Peter kuwaa

14 Udauna'an Peter kadishitan naa baokopa wunao tuma'a,
11 apostlenaouz. Na'iki ukian naa ĩ'ati, ma'ozaka'o ida'an,
"Õiribannao Jewnao, tawarainao, na'iki Jerusalem sannao. Ua-
bata õparadan. Õkowaada'azon u'ati wuru dau'ana'a aimaakan
uabataniaz aizii.
15 Unao kian, 'Wunao po'idin wuru'u.' Aonaa wapo'idin,
aizii zii wakanada'akan, na'iki waoko ii zii kamoo.
16 Õaipan uaitapan wuru dau'ana'a utukapaniaz sha'apan
aizii, tawuru'u naa wuru'u mishiina'oraz, prophet Joel
saadauzoniaz kotua'a naa. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiau-
zonuz.
17 Tominkaru kian pidannao ati:
'Kaikapa'o nii õsha'apatan aimaakan diina'iti'i,
amazada tokon ua'ii,
õtaan nii õDoronaa ipai pidannao ati.
Na'iki udainao daonaioranao na'iki zunnao,
kowaadapan nii õparadan;
na'iki tominnarunao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan zanda'awunii ia'o
kawanu'o nii.
Aizii tunarunaonao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan ĩzanda'awun ii.
18 Uruu dono õtaan nii õdoronaa õpoitorunao nyukunuu iti,
daonaioranao na'iki zunnaouz.
Na'iki ĩkowaadan nii õparadan kida.

19 Uruu dono õaidan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai ni'o,
doko ii na'iki imi'i baara'a.
Uruu dono pidannao tukapan nii izai, tikazi, na'iki po-didi'o tikazi shan.
20 Uruu dono maruta'o nii kamoo, na'iki kauzu wuza'o nii izai kawan.
Wuru'u aimaakan kida sha'apan nii kaikapa'a, umanawunu'o kamoo,
õgaru Naobanai Kamoon kaawan ua'ia'o nii.
21 Na'ia'oram pidan pishaa'o Naobanai kazannaatan pau-garu,
kazannaata-karu niiz.' Kia'o wuru'u Joel saadauzoniaz.*
22 "Õiribannao Israelitenao, uabata õparadan. Kaimanaiman Tominkaru kainaabatan unao ati mishi'o udyuudanii wuru'u Jesus Nazareth sanaz, usha'apata-kidan ida'an u'ati umanawun kida'o aimaakan. Unao, uaitapa mishi'o kaiwuru'u õparadanuz, usha'apanum kau'an utukapani'i naa usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, da'ana'a uwiizi an.
23 Paaipan kawana'ati'o wuru'u Tominkaru zaamata-kidanuz Jesus unao ati. Uaitapanii kotua'a naa, unao zaamatan niizu na'iki uzowii-kidan niizu, udyuudan ida'an oia'o pidannao taukanuzu cross di'iti.
24 Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu mawaka-kizai iki. Ukakuda uruu powaa iti, aonaa mawaka-karu ka'iitan pataratapan uruu mawakainao bii ii.
25 Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz Christ paradan.
'Õaitapa karikaonan kaina'a Naobanai Tominkaru õtuma,
maonapa umashaapan õdazaba'a.
Uruu idi aona'o nii kanom ai õtarian.
26 Ukau'an tuukii manawun õkonaukian,
na'iki karikaonanu'o nii õkonaukii-kidan Naobanai.
Õaitapa na'iki õmishida
pukadishita-kidan nii õnanaa powaa iti.
27 Aona'o nii pukashaapan õna'ian karikaonan mawaka-kizai ii.
Na'iki aona'o nii putaapadan kaimana'o manawun pupoitoru nanaa
dyupushan baaranai ii.
28 Pukowaadauzonii õ'ati,
pukadishita-kidan nii õgaru powaa iti õmawakan dauna'an.
Õkonaukian nii manawun putaapan idi õgaru pudazaba'a,'
kia'o David saadauzon.†

* **2:21** Joel 2:28-32 † **2:28** Psalm 16:8-11

29 “Õ'inawuzunao, õkowaada'azon u'ati kaimanaiman,
wadokozu-daun King David dau'an. Uruu kotua'a naa
umawakan, kaina'a watukapan ubaaranaa kaida'a'a, atii
kai.
30 Mazan prophet uruu. Uruu idi uaitapa na'iki umishida
wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pasha'apata'azon u'ati.
Ukiauzonuz, uzaamatan nii bauda'apa David takaan-daun
king nii, na'apa'o nii uruu kawan.
31 Tominkaru aipan ati, David aitapa na'apam nii aimaakan
sha'apan diina'iti'i. Uruu idi'o ukowaadanuz Tominkaru
kakudan nii Christ powaa iti pamawaka-kizi iki. Aona'o
nii ukashaapan una'ian mawakainao bii ii, na'iki aona'o nii
ukashaapan udyupushan baaranai ii.
32 Ukau'an uru'u naa wuru'u Jesus, Tominkaru kadishita-
kidaniaz pamawaka-kizi iki. Mishi'o wuru'u ukakudanuz
powaa iti, ipai waunao apostlenao tukapanuz.
33 Tuukii Tominkaru naubaan Jesus, uruu idi usakanata-
kidanuz padiwa'ora antanapu Naobanai nii. Na'iki
Tominkaru taa'a naa Kaimana'o Doronaa Jesus ati,
ukowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Uruu Kaimana'o
Dorona'a naa wuru'u Jesus taaniaz waunao mishidainao
ati aizii, wuru'u unao tukapanii kidaz, na'iki unao abataniaz
kapam.
34 Aonaa David sawatauzo-kao aokazi iti. Mazan upu'u zii
ukian.
‘Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati.
Pusakanata õdiwa'ora antanapu,
35 atii õwaranuita-kidan putarubanao pu'ati.’‡
36 “Ukau'an, marii ipai unao na'iki ipai ba'oran Israelite-
nao aitapan kaimanaiman, tawuru'u Jesus, unao tauka-
kidaniaz cross di'iti, uru'u naa Christ, Tominkaru zaamata-
niaz Naobanai nii, kazannaata'o nii papidanannao.”
37 Pidannao abatan dauna'an ipai wuru'u Peter paradanuz
pa'ati kaikapa'a, tuukii ĩnyukunuu kasha'oran. Sariapa
ĩpishaan Peter, na'iki ba'oran apostlenao kapam. “Wairiban-
nao, na'apam nii dii washa'apatinan aizii?” ĩkian.
38 Peter kian ĩ'ati, “Õiribannao, ipai unao, utanawatin u'oian
ai na'iki uchikaawunuu-kidina'a naa umishidan idi'i naa
Jesus Christ, Tominkaru mainaabata kizi ipai u'oian. Na'iki
Tominkaru taa kizi'i naa u'ati Kaimana'o Doronaa.
39 Uruu wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon
unao ati, na'iki utakaannao ati, na'iki Gentilenao ati. Mazan
soo padapadaniinao pidannao ati'o nii wuru'u Naobanai
waTominkarun taanuz Kaimana'o Doronaa.”
40 Peter kakinaowan ĩdyaun kaimanaiman, na'iki powa'a
zii koshan uparadan ĩ'ati, kaikapa'a: “Umuuda'a naa oia'o

‡ **2:35** Psalm 110:1

kai, aonaa kizi upataka'uta-kao diina'iti'i oiainao pidannao
pataka'uta-kao dono'o naa.”
41 Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan ukuwaa, na'iki
ĩchikaawunuinan naa kapam. Uruu dono 3,000 pidannao mishi-
dan Jesus, na'iki ĩbaokopatinan naa wunao bii iti'i mishida-
painaouznaa.
42 Uruu dauna'an karikaonan da'i ĩbaokopainpauzon.
Minziiwa ĩtominpan apostlenao di'iki, na'iki ipai ĩbauda'apatan
panyukunuu Tominkaru dau'ati. Ĩnikan bread baokopa,
ĩnyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan, na'iki ĩtoriinpan
baokopa kapam Tominkaru ati.

Mishidainao mashaapan kaiman

43 Uruu dono, Tominkaru aipan ati apostlenao
sha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu
usha'apatauzo-kao. Tuukii pidannao di'itinpan wuru dau'a'a
ĩsha'apatanii kidaz.
44 Na'iki mapuda ĩbaokopainpan ba'oran mishidainao kida
tuma. Na'iki karikaonan da'i ĩka'idiwaakapan pa'atiaaka
kida.
45 Na'ia'oram pidan sellian dono pasha'apauz, utaan
nii wuru'u pasha'apauz winipinaaz ipai mishidainao
kawana'ati, ĩtorii-kinaa nii paaiapanii manawun aimaakan.
46 Ipai kamoo mishidainao baokopatinauzon Tominkaru
Dapu ii. Panaadon ĩbaokopatinan nii mishidainao dapu ii
kapam, konaukii ĩaroopan baokopa, na'iki ĩnikan nii kapam
bread panyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan.
47 Karikaonan ĩkonaukiitin-kidan Tominkaru. Uruu idi tuukii
pidannao naudapan wuru'u mishidainaouz. Ipai kamoo
Jesus kazannaatan pidannao ĩ'oian ai. Uruu idi powa'a zii
manawun mishidainao iribainan.

3

Machi'ikaka'o daonaiora

1 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Peter na'iki John
makon koshan Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru
ati, Jewnao toriinpauzon kawana'ati.
2 Aizii kaina'a daonaiora kaawa-kida-kariwai Tominkaru
Dapu paniinomizinaa di'ii, dakota-kariwaiz Konaunama'o
Paniinom kii. Wuru'u daonaioraz aona'o uchi'ikauzon
pashakatan iki'o. Ipai kamoo pairibannao na'akauzonuzu
Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'iti, upishaa kizi puraata
pidannao ai, ĩmorota'anan pu'u Tominkaru Dapu iti.
3 Aizii wuru'u daonaioraz, utukapa Peter na'iki John mo-
rota'anan Tominkaru Dapu iti. Sariapa ukian ĩ'ati, “Utaa
shoman õpuraatan sodi nii.”

4 Sariapa ĩawunuupa'akan u'idi'iti, na'iki Peter kian, “Pua-
bata.”
5 Sariapa daonaiora awunuupa'akan ĩ'idi'iti, aonaa up-
anadankan paawun ĩ'ai, uzauda-kidan ĩtaa'azon puraata
pa'ati.
6 Mazan Peter kian u'ati, “Aonaa õpuraatan nii, mazan õtaan
nii aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Õkian pu'ati, puchi'ika Jesus
Christ, Nazareth san uu ida'an.”
7 Uzaamatanuzu paka'u kadu iki ukadishita-kidanuz.
Masha'apakiaka daonaiora kidiba na'iki utaba'u kida
ma'ozaka'akan,
8 uru'u naa ukadishitan, na'iki uchi'ika'akan naa kapam.
Sariapa umorotan Peter na'iki John tuma Tominkaru Dapu
iti. Na'ii uchi'ikaadanaan na'iki uzaka'uudanaan, ukonaukii-
kidan Tominkaru.
9 Aizii pidannao tukapan idi na'iki ĩabatan idi wuru'u
ukonaukii-kidanuz Tominkaru kaimanan pa'ati,
10 sariapa ĩaitapa'akan uru'u naa tawuru'u sakanatapauzoz
Tominkaru Dapu paniinomizinaa ii, pishautauzoz puraata
pidannao ai. Tuukii pidannao di'itinpan patukapan idi
aimaakan sha'apan u'ati.
11 Aizii wuru'u daonaioraz, na'a uzaamatinpan Peter na'iki
John kadu iki, Solomon's Porch* di'ii. Iriba pidannao diman
ĩ'ida'ati, ĩtukapa'anan ĩdyaun. Tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Peter kakuwaapan
Tominkaru Dapu ii

12 Peter tukapan idi iriba pidannao, sariapa uparadan ĩ'ati,
kaikapa'a: “Õiribannao, Israelitenao, kanom ni'o uawunuu-
tapan na'iki udi'itinpan wadau'u? U'itiiman wakaimanan
ida'ana'o manawun oo wama'ozakan ida'ana'o karikaonan
wuru'u wachi'ika-kidanuz di'ora'a daonaiora? Aonaa turuu
washa'apatan aimaakan kaikapa'a wa'ida'a!
13 Mishi wadokozu-daunnao Abraham, Isaac, na'iki
Jacob, na'iki ipai wairiban-daunnao Tominkarun. Uruu
tuukii pa'an ukonaukii-kidan na'iki unaubaan papoitoru
Jesus. Mazan unao, tuukii uaipan uzowii-kao, na'iki tuukii
ukashadan, na'iki udakoopan uruu Pilate kanaapu'u,
umuuda'azon pu'u padamatazu.
14 Mazan aonaa unao nyukunuu na'apan, aonaa uaipan
wuru'u kaimana'oraz pidan aona'oraz usha'apatan oia'o
muuda-kao. Soo uaipan pa'an Pilate muuda-kidan zowii-
miki pidan.
15 Uruu idi uzowii-kidan wuru'u taa'oraz kakupa-
kinai. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida

* **3:11** *Solomon's Porch:* dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

uruu pamawaka-kizi iki. Ipai waunao watukapa uruu,
ukadishitan dauna'an.
16 Uruu Jesus uu ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz
machi'ikaka'o, wamishidan idi Jesus tuukii manawun, na'iki
machi'ikaka'o mishidan idi kapam uruu tuukii. Ipai unao
utukapa aizii di'i ukadishitapanu'u.

17 "Uabata õiribannao! Õaitapa unao na'iki uzowaunaanao
sha'apatan Jesus kaikapa'a, usha'apanum kau'an umaaita-
pakan idi Tominkaru dyuudanii wuru'u uruuz.
18 Tominkaru kowaada-kidani'i naa sha'atii kotua'a naa
prophetnao ida'an, wuru'u padyuudan nii Christ, mazan pi-
dannao pataka'utan niizu na'iki ĩzowian niizu. Aizii watukapa
na'apa'a naa mishi Tominkaru mishii-kidan paparadan.
19-20 "Ukau'an umuuda'a naa na'iki utanawatina'a
naa usha'apaapan ai oia'o, umashaapa kizi'i naa pa'an
Tominkaru aipan kawana'ati, umainaabata kizi ipai u'oian
u'ai. Na'iki Tominkaru tiwaa-kida kizi unao ati kaimana'o
na'iki konaunama'o mashaapa-karu unyukunuu ii. Na'iki
udyuudan nii koshan Christ da'ati'i unao na'iki waunao
ida'ati. Usha'apanum kau'an uruu Jesus, Tominkaru
zaamataniaz kazannaata'o nii na'iki kazowautapa'o nii
ipai daunuuda'u waunao.
21 "Jesus na'ian nii zii aokazi ii, atii Tominkaru pa'inaadan
ipai wuru'u patomanii kidaz aimaakan. Na'apa sha'atii
ukowaada-kidauzon kotua'a naa kaimanainao prophetnao
ida'an.
22 Kaikapa sha'atii tawuru'u Moses kiauzonuz Christ
dau'an, 'Naobanai waTominkarun zaamatan nii pidan
unao bii iki prophet nii, ukowaadapan nii Tominkaru
paradan na'apa õgaru kawan. Uabata kizi pa'i ipai aimaakan
ukowaadanii u'ati, uizo'ati kizi na'iki usha'apatin kizi
uparadan kawana'ati.
23 Na'ia'oram pidan aona'o uabata'azon na'iki aona'o
uizo'atin uparadan, Tominkaru mainaabatan niizu papi-
danannao bii iki.'†
24 "Na'apa sha'atii Prophet Samuel kowaadauzon, na'iki
ipai ba'oran udawu'ati kidainao prophetnao, ĩkowaadapauzonii
kapam ipai wuru kida dau'ana'a, watukapanii kidaz naa
usha'apaapa-kao da'ana'a.
25 Uru'u naa tawuru'u prophetnao ida'ana'oraz Tominkaru
kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon
wadarunnao ati.‡ Ipai waunao Jewnao ati'o kapam wuru'u
utaa-kaoaz, usha'apanum kau'an ĩdani-daunnao wuru'u

† **3:23** Deuteronomy 18:15, 18-19

‡ **3:25** *Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

waunaouz. Ukiauzon Abraham ati, ‘Õkamunan-kidan nii ipai
pidannao imi'i baara anainao, bauda'apa'o putakaan-daun
ida'an.’§
26 “Aizii Tominkaru dyuudan dono'o naa papoitoru, udyu-
udan uruu kiwiin waunao Jewnao ida'ati kaminka'uta'o nii
waunao, utanawatin-kidan ida'an waunao, washa'apaapan
ai oii kida'o aimaakan,” Peter kian ĩ'ati.

4

Peter na'iki John
kootowapa-kida-kao

1 Peter na'iki John kadakotinan pu'u zii pidannao ati,
upu'a'a naa faadaanao, na'iki kazowautapa'o watchmanta-
painao Tominkaru Dapu, na'iki Sadduceenao* kaawa'akan
ĩbii ati. Na'iki ĩabata ĩkowaadapan
2 mishi'o wuru'u Jesus kadishitanuz pamawaka-kizi iki.
Ukau'an mishi'o nii kapam pidannao, mawakainao kidaz
kadishitan pamawaka-kizi iki. Uruu dikin ii ĩto'oran tuukii
apostlenao ati.
3 Sariapa ĩzaamata-kidan ĩdyaun. Mazan wachuupun idi'i naa
ĩna'aka'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'ia'a naa ĩtaraa-kidan
ĩdyaun.
4 Mazan iriba, iriba pidannao mishidan, wuru'u
abatainaouz apostlenao kuwaa. Uruu idi powa'a zii
mishidainao iribadinan, 5000, soo daonaioranao karikaonan
aita-kao.
5 Aizii ba'oran kamoo ipai kootowapa-kidauzonao pi-
dannao baokopatinan Jerusalem ii: faadaanao zowau-
naanaouz, kazowautapainaouz Jewnao, na'iki tiichaapau-
zonaouz Moses kakinaori dau'u.
6 Annas, Umanawunu'oraz Faadaa, na'ia'o kapam uruu
baokopa Caiphas, John, na'iki Alexander tuma. Na'iki na'ia'o
kapam ba'oran faadaanao ĩtuma, Annas iribannao kida.
7 Ipai ĩnao baokopatinan, udauna'an ĩdyuudan naa apostle-
nao kadishitan pakanaapu'u. Ĩpishaan naa ĩdyaun kaikapa'a:
“Kanom aipan ati'o, oo kanom taanii uma'ozaka-kinaa nii,
wuru'u uchi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a?” ĩkian.
8 Sariapa Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan Peter
nyukunuu, na'iki ukian ĩ'ati, “Õiribannao, wanaobanaanao,
na'iki kazowautapainao waunao Israelitenao.
9 Ukadishita-kidan waunao aizii ukanaapu'u, soo wakamu-
nanun idi na'iki wakaminka'utan idi machi'ikaka'o pidan.

§ **3:25** Genesis 22:18; 26:4 * **4:1** *Sadducee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Na'iki unao, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u wachi'ika-
kidanuz uruu.
10 Aizii õaiapa ipai unao, na'iki ipai Israelitenao aitapan.
Jesus Christ, tawuru'u Nazareth sanaz, uruu ma'ozakan
ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a.
Uruu idi utukapan kaimana'a naa aizii ukadishitapan di'i.
Uruu Jesus Christ, unao zowii-kidaniaz, utauka-kidaniaz
cross di'iti. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida
uruu pamawaka-kizi iki.
11 Uruu Jesus dau'ana'o tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-
kao, Tominkaru Paradan kianuz kaikapa'a:
'Wuru'u kuba unao tomapauzonao kabaun kashadaniaz.
Kaimana'o, na'iki umanawunu'o kabaun toma-kinao
wuru'u,
ipai ba'oran kubanao ai.'†
12 "Aonaa ba'oran pidan nii, kazannaata'o nii waunao,
di'oraz imi'i baara an, soo bauda'apa Jesus. Uruu Tominkaru
dyuudanii, pidannao kazannaatin-kinaa nii, aonaa ba'oran
uruu kawanu'o nii."
13 Tuukii kootowapa-kidauzonao pidannao di'itinpan Pe-
ter na'iki John dau'u, usha'apanum kau'an ĩtukapa ma'ozaka
ĩkakuwaapan, aonaa ĩtarian. Na'iki ĩaitapa aonaa aitapainao
pidannao manawun mani ĩnao. Udauna'an ĩaitapankan naa,
Jesus minauda'uitapauzonii ĩnao.
14 Mazan ĩtukapan idi kaina'a wuru'u daonaiora chi'ika-
kida-kariwaiz kadishitapan na'a Peter na'iki John tuma,
aonaa ĩaitapan na'apam naa pakian ĩ'ati.
15 Uruu idi ĩdyuudan zii ĩkodita-kida-kao miitiniapa-kizai nazo
iki. Udauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kadakoti-
nan naa pa'atiaaka.
16 Ĩkian, "Na'apam nii dii washa'apatan ĩdyaun? Ipai
pidannao mashaapainao Jerusalem an aitapan wuru'u
ĩsha'apatanuz umanawunu'o aimaakan, na'iki aonaa na'itim
wamariidin udau'an.
17 Mazan turuu pa'an wamashaatan ĩkakuwaapatinan, ĩkuwaa
iribainan ai ba'oran pidannao di'iti. Wakakinao shoman
ĩdyaun, aonaa kizi'i naa ĩkakuwaapatinan powa'a Jesus dau'u
pidannao ati."
18 Uruu idi ĩdapadan ĩdyaun powa'a ati. Na'iki ĩkian ĩ'ati,
"Wakakinaowan nii unao, aonaa waabata'azon powa'a
ukakuwaapatinan pidannao ati Jesus dau'u. Aonaa
masakauda'u."
19 Sariapa Peter na'iki John kian ĩ'ati, "Õiribannao, kanom
paradan uaitapan Tominkaru aiapa izo'ati-kao? Unao
paradan, oo uruu paradan?

† **4:11** Psalm 118:22

20 Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan wuru'u
watukapanii, na'iki waabatanii kida aimaakan daua'oraz.”
21 Powa'a zii koshan kootowapa-kidauzonao pidannao kak-
inaowan ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an. Udauna'an ĩmuuda'akan
naa ĩdyaun. Aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatan ĩdyaun.
Usha'apanum kau'an ipai pidannao, tuukii ĩkonaukii-kidan
Tominkaru, ĩtukapan idi wuru'u umanawunu'o aimaakan
sha'apata-kaoaz machi'ikaka'o ati.
22 Wuru'u pidan chi'ika-kida-kariwaiz, uwazootani'i naa
40 uwunun.

Mishidainao toriinpan Tominkaru ati, utaa kizi ĩma'ozaka-kinaa nii

23 Kootowapa-kidauzonao pidannao muudan dauna'an Pe-
ter na'iki John, sariapa ĩkiwan pamin-mishidannao di'iti.
Na'iki ipai ĩkowaadan ĩ'ati na'apam faadaanao zowaunaanao
na'iki kazowautapainao Jewnao kian pa'ati. Na'iki ĩkowaadan
ĩkakinaowan paugaru ma'ozaka'o ida'an.
24 Mishidainao abatan idi na'apa'o parada-karu, sari-
apa ĩtoriinpan Tominkaru ati, kaikapa'a: “Oo Naobanai
umanawunu'o, toma'o aokazi, imi'i baara, paran na'iki ipai
wuru'u mashaapainaouz aokazi ii, imi'i baara'a, na'iki paran
baoko ii.
25 Kotua'a naa mishi pukaiwaan wadarun, King David,
kowaada'o nii puparadan Kaimana'o Doronaa ida'an.
Kaikapa sha'atii tawuru'u King David kiauzonuz,

‘Kanom dikin ia'o wuru'u Gentilenao‡ to'oranuz?
Na'iki kandii nii pidannao dakotautan pasha'apatan õgaru
madiwautapaka?
26 Kingnao minziiwan, ĩmizaataakapa'azon,
na'iki ba'oran naobanai-tinpainao kida baokopatinan
ĩtuma,
ĩaipan pamashaatan Naobanai Tominkaru na'iki Christ,
wuru'u puzaamataniaz kazannaata'o nii papidanan-
nao.’§

27 “Aizii, na'apa'a naa mishi, ukawana'ati watukapan
aimaakan kida sha'apaapa-kao. Pontius Pilate na'iki King
Herod baokopatinan Gentilenao na'iki Israelitenao tuma,
Jerusalem ida'a, ĩto'oran dono'oraz Jesus ati. Uruu kaimana'o
pupoitoru Christ, uruu puzaamataniaz kazannaata'o nii pup-
idanannao.
28 Mishi pugaru, puwazoota pidan ma'ozakan, mazan soo
puaipan kawana'ati'o, na'iki pukashaapan idi'o karikaonan

‡ **4:25** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **4:26** Psalm 2:1-2

wuru'u pidannao sha'apatanuz Jesus kaikapa'a. Na'iki ko-
tua'ora'a naa pudi'itapan wuru'u pusha'apata-kida'azoonuz
uruu kaikapa'a.
29 Oo, waNaobanaa, puabata na'apam pidannao dakotan
pasha'apatan waunao. Mazan waunao pupoitorunao na'iki
pupidanannao, pukaminka'uta waunao, ma'ozaka kizi
wakowaadapan puparadan pidannao ati.
30 Pukashaapa wakakudan karinainao, kaimana'o
pupoitoru, Jesus ida'an. Na'iki marii kapam washa'apatan
Jesus ida'an, umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu
pidan sha'apatan," ĩkian.
31 Ĩipaian dauna'an patoriinpan Tominkaru ati, sariapa
amazada nakainan ĩbaokopatinapa kizi ii, na'iki ipai
Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan ĩnyukunuu. Uruu idi
ma'ozaka'a naa ĩkowaadapan Tominkaru paradan.

Mishidainao ka'idiwaakapan

32 Ipai wuru'u mishidainaouz, ĩmashaapan patumaaka
ĩtaapan panyukunuu, na'iki na'apa kida ĩdi'itinpan. Aizii
pasha'apauz kida, aonaa ĩtaapan soo pa'ati'o nii mani
karikaonan. Mazan ĩka'idiwatan nii ipai pamin-mishidannao
kida u'idi.
33 Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapan idi apostlenao,
ma'ozaka ĩkakuwaapan Naobanai Jesus kadishitan dau'u
pamawaka-kizi iki. Na'iki kaimanaiman Tominkaru
kaminka'utan ipai wuru'u mishidainaouz.
34-35 Aonaa kanom aimaakan awuta'o nii ĩ'ai.
Usha'apanum kau'an pabi'i kida mishidainao, kaina'a
ĩzakapun wiizi kida, na'iki ĩdapu kida. Aizii ĩsellian an
ba'oran pazakapun oo padapu, ĩna'akan nii wuru'u
uwinipinaa kidaz apostlenao di'iti. Apostlenaou'o ni'i naa
buuta wuru'u puraataz mishidainao kawana'ati, wuru'u
pataka'utinainaouz. Uruu idi aonaa ĩbaiaapan pazamazin.
36 Aizii mishidainao bii'i kaina'a daonaiora Cyprus san,
Joseph kia'o u'uu, mazan apostlenao dakotan naazu Barn-
abas kii, (ma'ozakadapa'o pidannao nyukunuu, kia'o wuru'u
u'uuaz).
37 Bauda'apa kamoo, Barnabas sellian pazakapun ba'oran
pidan ati. Uzakapun kawinipinaata-kao dauna'an, una'akan
naa wuru'u puraataz apostlenao di'iti. Na'apa kizi'i naa
koshan ĩbuutan puraata, mishidainao kawana'ati.

5

Ananias na'iki udaiaro Sapphira

1 Kaina'a daonaiora Ananias kia'o u'uu. Udaiaro uu Sap-
phira kia'o. Ĩaipan kapam pataan puraata mishidainao ati'o
nii. Uruu idi ĩbuutan pa'amazadati, na'iki ĩselliinuz.
2 Mazan Ananias na'iki udaiaro bauda'apatan
panyukunuu aonaa kizi ĩtaan ipai daunuuda'u wuru'u
puraataz. Udauna'an Ananias makon naa apostlenao di'iti,
utaan naa wuru'u puraataz ipai'o kawan mishi.
3 Sariapa Peter kian u'ati, "Ananias, kandii nii pukashaa-
pan Satan kaiwaan pugaru? Satan aipan ati pubuutan pu-
raata pu'idiwau nii, wuru di'iki'i puraata taa-kariwaiz pu'ati
puamazadati winipinaa nii. Kandii nii putiwaan pumariidan
Kaimana'o Doronaa?
4 Pusellian ua'ii wuru'u amazadaz, pu'idiwau wuru'u,
na'iki pusellian dauna'anazu, pu'idiwau padamata
wuru'u puraataz. Mazan kandii ni'i naa mooko wuru'u
pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a naa manawunu'u?
Aonaa waunao mani wuru'u pumariidaniaz, mazan
putiwaan pumariidautan Tominkaru pa'an."
5 Ananias abatan idi Peter paradan na'apa, sariapa udo-
rauta'akan, na'iki umawaka'akan naa. Aizii pidannao, tuka-
painao na'iki abatainao kida kuwai Ananias mawakan dau'u,
tuukii, tuukii ĩtarian.
6 Sariapa daonaioranao wa'atin, na'iki ĩbazoobatan naa
unanaa kamicha mada idi. Udauna'an ĩna'akan naazu na'iki
ĩdida'ana'akan naa uruu.
7 Tomunu'iki zaa uruu dauna'an, Ananias daiaro
kaawa'akan naa apostlenao ida'ati, aonaa oaitapan wuru'u
paudaiaru mawakanuz.
8 Sariapa Peter kian o'ati, "Pukowaada õ'ati, patumaaka'o
wuru'u di'oraz puraata'a? Kaikapauda'u'o wuru'u uamaza-
dati kawinipinaata-kaoaz?"
"Oo, na'apa'o wuru'u," okian u'ati.
9 Uruu idi Peter kian o'ati, "Kandii nii pugaru na'iki puda-
iaru tiwaa-kidapan Tominkaru Doronaa? U'itiiman aona'o
nii Tominkaru aitapan? Puabata! Kaikin iki'i naa daonaio-
ranao didankainao pudaiaru wa'atini'i. Aizii pugaru'o ni'i
naa kapam ĩdida'an."
10 Sariapa odorauta'akan na'iki omawaka'akan naa ka-
pam. Aizii daonaioranao kaawan padidanaka-kizi iki Ana-
nias, ĩtukapan udaiaro mawaka'aka'a naa kapam. Uruu idi
ĩna'akan naa onanaa na'iki ĩdidan naazo paudaiaru dazaba'a.
11 Uruu idi tuukii mishidainao, Jerusalem iainaouz tarian.
Na'iki tuukii kapam ba'orainao pidannao kida tarian, ĩabatan
idi wuru'u ĩmawakanuz na'apa.

Umanawun kida'o aimaakan
sha'apata-kao

12 Tominkaru ma'ozakan ida'an, apostlenao sha'apata
umanawun kida'o aimaakan pidannao awun za'a, aona'oraz
turuu pidan sha'apatan. Mapuda da'i mishidainao
baokopainpauzon Solomon's Porch* di'ii, Tominkaru Dapu
ia'oraz.
13 Mazan mamishida-kainao pidannao, tuukii ĩtarian
pakaawan mishidainao ida'ati, mazan upu'u ĩnaudapan
wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz aimaakan, na'iki ipai ĩparadan
kaiman ĩdau'an.
14 Mazan una'apan pu'u iriba daonaioranao na'iki zun-
nao mishidan naa Naobanai Jesus. Uruu idi baokopa'a naa
ĩbaokopatinan kiwiini'o mishidainao tuma.
15 Apostlenao sha'apaapan idi umanawun kida'o
aimaakan, sariapa pidannao na'akan karinainao
pairibannao, na'iki ĩmuudan ĩdyaun dunapo daawa an,
pada'awupa-kizi baara'a kida. Aizii Peter dobatan an na'an
ĩdazaba an, ĩaipan udikin dobatan ĩpaawa an, ĩkakuda kizi.
16 Iriba pidannao kasaba'ukinan apostlenao ida'ati,
wa'atiinaouz donoi sodi kida di'iki, wuru'u Jerusalem dazaba
an kida'oraz wiizainao. Ĩna'akan karinainao, na'iki oia'o
doronai zaamatapaniinao kida, na'iki ipai ĩrinaa kida so'ota-
kao ĩ'ai.

Apostlenao kodita-kida-kao taraa-kizai iki

17 Aizii Umanawunu'o Faadaa na'iki uminka'unao, wuru'u
Sadduceenaouz,† tuukii ĩkashauzin apostlenao ati.
18 Uruu idi ĩzaamatan ĩdyaun, na'iki ĩtaraa-kidan naa ĩdyaun.
19 Mazan uruu aiwaka'an, angel, Tominkaru di'iki'o
da'atan taraa-kizai paniinomizinaa kida ĩ'ati, na'iki ukodita-
kida'akan naa ĩdyaun. Ukian ĩ'ati,
20 "Umako Tominkaru Dapu iti, ukowaada kizi pidannao ati
wuru dau'a'a pa'ina'oraz naa mashaapa-karu."
21 Apostlenao izo'ati Angel paradan. Ishawaka zii
amazada, ĩnao mako'oka'a naa Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a
naa koshan ĩtominapatin-kidan pidannao.
Aizii Umanawunu'o Faadaa baokopatinan naa
paminka'unao tuma, na'iki ĩdapadan naa ipai kootowapa-
kidauzonao pidannao miitiniapa-kizai iti. Udauna'an
ĩdyuudan naa pidannao taraa-kizai iti, ĩnanaka kizi'i naa
apostlenao pa'ida'ati.
22 Mazan dyuuda-kariwainao kaawan taraa-kizai iti, aonaa
ĩikodan apostlenao na'ii, uruu idi ĩkiwa'akan naa powaa iti.
Ĩkaawan, sariapa ĩkian kootowapa-kidauzonao pidannao ati,

---

* **5:12** *Solomon's Porch:* dikin-dinapa-kizai kamoo ai. † **5:17** *Sadducee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

23 “Wakaawan taraa-kizai iti waikoda ipai paniinom kida
dadaradinapa pa'idiwaru, na'iki watchmantapainao taraa-
kizai, ipai ĩkadishitapan paniinom kawana'ati kida. Mazan
wamorotan taraa-kizai nazo iti, aonaa waikodan pidannao
na'ii.”
24 Faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o watch-
mantapainao Tominkaru Dapu abatan idi wuru'u ĩkowaaz,
tuukii ĩdi'itinpan.
25 Upu'a'a naa pidan kaawa'akan, kakuwaapa'ana'o
ĩ'ida'ati. Ukian ĩ'ati, “Uabata õkuwaa! Tawuru'u daonaioranao
utaraa-kidaniinaouz, kaini'ia'a naa ĩdyaun Tominkaru Dapu
ii, ĩtominapatin-kidan naa pidannao.”
26 Sariapa watchmantapainnao zowaunaa makon
paminka'unao tuma, ĩna'anan wuru'u apostlenaouz,
ĩkootowapa-kida'azon ĩdyaun. Mazan kaiman ĩzaamatan ĩdyaun,
usha'apanum kau'an tuukii ĩtarian wunao aia'a abatapainao
kidaz ĩkowaa. Ĩzauda-kidan pazowii-kao paboo-kao ida'an kuba
idi, apostlenao dikin ii.
27 Apostlenao kaawa-kida-kao dauna'an, ĩkadishita-kida-
kaoa'a naa kootowapa-kidauzonao pidannao kanaapu ati.
Na'iki Umanawunu'o Faadaa kian naa ĩ'ati kaikapa'a:
28 “Tuukii sha'atii wakakinaowan unao, wakii sha'atii
‘aona'a naa waaipan powa'a utominapa-kidan pidannao Je-
sus dau'u.’ Mazan upu'u zii utominapatin-kidan pidannao.
Aizii ipai'i naa Jerusalem ii aka ukuwaa iribainan. Na'iki ipai
ukowaadan pidannao ati, waunao wuru'u zowii-kida'oraz
Jesus.”
29 Sariapa Peter na'iki ba'oran apostlenao kian, kaikapa'a:
“Waizo'atin nii soo Tominkaru paradan, mazan pidan
paradan, aona'o nii waizo'atin.
30 Tominkaru, wadokozu-daunnao mishidauzoniaz, uruu
kadishita-kidanii Jesus pamawaka-kizi iki, unao zowii-
kidaniaz na'iki utauka-kidaniaz cross di'iti.
31 Mazan Tominkaru zaamatan na'iki umuudan uruu
padiwa'ora antanapu, umanawunu'o Naobanai nii, kazan-
naata'o nii ipai pidannao. Na'iki uruu ida'an kizi waunao
Israelitenao tanawatinan wa'oian ai, na'iki uruu ida'an kizi
wa'oian mainaabata-kao wa'ai.
32 Mishi'o wuru'u kuwaiz, waunao waaitapa na'iki
watukapa uruu kakupa. Uruu idi'o wakakuwaatinan
udau'u. Na'iki Kaimana'o Doronaa, Tominkaru taaniaz
ipai mishidainao kawana'ati, uruu kapam kainaabata'o
pidannao ati mishi'o wuru'u kuwai Jesus dau'u kida'oraz.”
33 Kootowapa-kidauzonao pidannao abatan idi wuru'u
ĩparadanuz kaikapa'a, tuukii ĩto'ora'akan. Ĩaipan naa apostle-
nao zowiaka-kao

34 Mazan kaina'a pidan Phariseenao‡ bii iki'o, Gamaliel
kia'o u'uu, na'iki uruu tiichaapauzo Moses kakinaorii dau'u.
Ipai pidannao naudapan uruu. Sariapa ukadishitan na'iki
udyuudan apostlenao kodita-kida-kao zii miitiniapa-kizai iki.
35 Udauna'an ukian naa ipai kootowapa-kidauzonao
pidannao ati, "Õiribannao Israelitenao, uabata õparadan.
Udi'itinapa zii shoman kiwiin usha'apatan ua'ii di'oraz
daonaioranaou'u.
36 Kotua'a naa na'apa sha'atii tawuru'u Theudas kaawau-
zonuz. Uruu dono udakotinpan umanawunu'o pidan nii,
na'iki iriba sha'atii uzaamatan papidanannao nii. Uikoda
400 pidannao zaamatinan u'idi'iti. Mazan bauda'apa kamoo
uzowii-kao, uruu idi ipai upidanannao makoobi'iinan, atii
na'apa karikaonan ĩmainaabatinan.

37 "Uruu dauna'an Judas, Galilee Baara san, uaipan pamiza-
ataakapan Rome sannao tuma, ĩsaadapan dono ipai pidan-
nao uu.§ Iriba sha'atii uzaamatauzon papidanannao nii.
Mazan na'apa koshan uzowii-kao. Aizii upidanannao, ipai
ĩmakoobi'iinan kapam.

38 "Ukau'an õkia'azon u'ati, wunao dau'ana'a di'oraz pi-
dannaou'u, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun pakaudin-kizi
ai. Umuuda mishi'oraiman ĩdyaun, marii ĩmakon. Aizii
ĩsha'apaapan an wuru'u aimaakan kidaz paaipan kawana'ati
karikaonan, na'apa'o nii kapam ĩmainaabatinan.
39 Mazan aizii umishiin an mishi ĩsha'apaapan wuru'u
aimaakan kidaz Tominkaru aipan kawana'ati, aona'o nii
uka'iitan umashaatan ĩdyaun. Na'iki utarubai-tinpan ni'i naa
Tominkaru ati," ukian ĩ'ati.

40 Sariapa mishi uparadan na'apatan ĩnyukunuu.
Udauna'an ĩdapadan naa apostlenao powa'a ati koshan, na'iki
ĩba'izii-kidan naa ĩdyaun. Ĩba'izii-kao dauna'an kootowapa-
kidauzonao pidannao kakinaowan naa ĩdyaun tuukii.
"Aonaa waaipan ukakuwaatinan powa'a Jesus dau'u," ĩkian
apostlenao ati, mazan ĩmuuda'akan naa ĩdyaun.

41 Uruu idi apostlenao kodita'akan naa kootowapa-
kidauzonao pidannao bii iki, tuukii ĩkonaukian. Usha'apanum
kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u kashaapa'oraz ĩantamikita-
kao Jesus dikin ii.
42 Ipai kamoo apostlenao tominapa-kidan pidannao, na'iki
ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii, na'iki ĩdapu

‡ **5:34** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **5:37** Rome sannao saadan ipai pidannao uu tax puraatannaa zaa-mata'azoo-kao idi.

kawana'ati kida. Ĩkowaadapan ĩ'ati, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.*

6

Pidannao zaamata-kao kaudinainao nii

1 Uruu dauna'an iriba'a naa Jewnao, Israel anainaouz, mishidan. Iriba kapam baokoinao Jewnao mishidan, wa'atiinao kidaz ba'oran amazada iki, ĩparadaniitani'i naa Greek paradan. Ĩnao to'orainpan, na'iki ĩkaakapautan pamin-Jewnao, wuru'u Israel an kida'oraz ĩmashaapan. Usha'apanum kau'an ipai kamoo wanyukunui oo puraata buutauzo-kao zunnao ati, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Mazan ĩkian aonaa ĩtaan patumaaka wanyukunui oo puraata wunao ati'i Jewabanao paradaniita'oraz naa Greek paradan.

2 Uruu idi 12 apostlenaouz, baokopatin-kidan ipai mishidainao, na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan Tominkaru paradan, soo wabuutan dikin ii karikaonan puraata oo wanyukunui.

3 Uabata õiribannao, uikoda mishi'oraiman 7 daonaio-ranao unao bii iki, Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapaniinao ĩnyukunuu, na'iki aitapaabainao. Marii kizi ĩnao buuta'o nii puraata na'iki wanyukunui. Uru'o ni'i naa ĩkaudin-kizi nii.

4 Aizii waunao pakawanu'o nii pa'an wakaudinan, wa-toriinpan nii Tominkaru ati, na'iki watominapa-kidan nii pidannao uparadan dau'u."

5 Ipai pidannao nyukunuu na'apan apostlenao paradan kawana'ati. Uruu idi ĩzaamatan Stephen, mishida'o manawun Tominkaru uruu, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapanii unyukunuu. Ĩzaamata kapam Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas na'iki Nicolas Antioch san, uruu Gentile, mishida'o Tominkaru na'apa Jewnao kawan, na'iki uruu mishida'ora'a naa kapam Jesus.

6 Udauna'an mishidainao na'akan naa wuru'u pidannao pazaamataniinaouz, apostlenao di'iti. Uruu idi apostle-nao muudan paka'u ĩ'ida'a, na'iki ĩtoriinpan Tominkaru ati, ukaminka'uta kizi ĩdyaun.

7 Udauna'an powa'a zii Tominkaru Paradan abata-kao na'iki uiribainan naa. Uruu idi Jerusalem ia'o mishidainao iribainan powa'a zii manawun, na'iki iriba kapam na'iainao faadaanao izo'atin Tominkaru paradan, pamishidan ida'an Jesus.

Stephen kootowapa-kida-kao

---

* **5:42** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

8 Tuukii Tominkaru kaminka'utan Stephen, utaa
uma'ozaka-kinaa nii. Uruu ida'an usha'apata pabi'inaaka
umanawun kida'o aimaakan, iriba'o pidannao awun za'a.
9 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kashadaakapan
Stephen tuma, ukuwaa kida dau'an. Ĩnao wuru'u
zaamatinpainaouz wuru di'iti'i, dakota-kariwaiz, Poitorui-
daunnao* Synagoguegan kii. Ĩnao wa'atinaouz Cyrene iki,
ba'orainao Alexandria iki. Pabi'i kida ba'oran pidannao
wa'atin wiizai kida di'iki Cilicia na'iki Asia Baara iki kida'o.
10 Mazan Stephen aitapa powa'a zii manawun ĩ'ai,
usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaina'an idi
utuma. Uruu idi aona'a naa ĩaitapan na'apam naa padako'atin
uparadan.
11 Uruu idi ĩzaamatan daonaioranao mariidina'o nii Stephen
dau'u. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz ĩmariidinan: "Waabatanii
Stephen dakoopan Moses na'iki Tominkaru dikauda'o
ida'an."
12 Sariapa mishi pidannao to'ora'akan, na'iki kazowau-
tapainao Jewnao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, tuukii ĩto'oran Stephen ati. Udauna'an ĩzaamata'akan
naazu na'iki ĩna'aka'akan naazu ipai Jewnao zowaunaanao
kanaapu iti.
13 Na'iki na'ia'a naa koshan ĩdyuudan pidannao mariidinan
Stephen dau'u kootowapa-kidauzonao kanaapu'u. Kaikapa'a
wuru'u pidannao mariidinanuz: "Di'oraz pidana'a, karikao-
nan da'i udakoopan Tominkaru Dapu, na'iki wakakinaorinaa
Moses taanii kidaz wa'ati.
14 Waabatanii ukian, Jesus Nazareth san kaboobi'ian nii
Tominkaru Dapu, na'iki upana'adan nii ipai waunao kaduz,
Moses taanii kidaz wa'ati wamashaapa-kinaa nii."
15 Sariapa pidannao, abatapainao, awunuupa'akan
Stephen awun baara iti, na'iki ĩtukapan uawun baara kanada,
ikodanii angel awun baara.

7

Stephen kakuwaapan Jewnao zowaunaanao ati

1 Sariapa Umanawunu'o Faadaa kian Stephen ati, "Mishi'o
kaiwuru'u ĩparadan pudau'u kida'oraz?"
2 Stephen dako'atin ĩparadan kaikapa'a: "Õ'inawuzunao,
uabatan nii õparadan õdako iki aizii. Kotua'a naa, Tominkaru
umanawunu'oraz manawun aidinauzon wadarun Abraham
ati, umashaapan dono'oraz zii Mesopotamia ii.

---

* **6:9** *Poitorui-daunnao:* Pidannao toriauzo-kariwainao poitorui nii, udauna'an ĩmuuda-kaoa'a naa powaa iti.

3 Uruu dono sha'atii ukian Abraham ati, ‘Pumako di'oraz puwiizi di'iki'i, na'iki puwa'aka puiribannao. Õna'akan nii pugaru ba'oran amazada iti.’*
4 “Uruu idi Abraham makon, na'iki uwa'akan pamashaapa-kizi tawuru'u Chaldiannao wiizaitapaniaz. Utuzutinan naa Haran iti, na'ii zii ukawiizitinan, na'ia'a naa udaru mawakauzon. Uruu dauna'an sha'atii Tominkaru dyuu-dan naa koshan utuzutinan wuru ida'ati'i di'oraz amazada'a unao mashaapa-kiziz naa.
5 Mazan uruu dono aona'o zii sha'atii Tominkaru taan amazada Abraham idiwau nii. Mazan ukowaadan Abraham ati, pataan nii u'ati na'iki ipai udainao ati, wuru'u di'oraz amazada'a. Uruu dono aona'o zii Abraham dani nii.
6 “Ba'oran dono Tominkaru kian u'ati, ‘Pudainao kawiizi-tinpan nii zii ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka. Na'ia'o ni'i naa ĩpoitoruitapa-kao, na'iki tuukia'o nii ĩpataka'uta-kao atii 400 wunu.
7 Mazan õpataka'utan nii pidannao wuru'u poitoruitapainaouz ĩdyaun. Uruu dauna'an õkodita-kidan nii ipai pudani-daunnao Egypt iki, na'iki ĩwa'atin nii da'ati'i di'oraz amazada ida'ati. Na'a'o ni'i naa pa'an ĩmanawuntapan õgaru,’ kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon u'ati.†
8 Na'iki kaikapa'o koshan Tominkaru kiauzon Abraham ati'i:‡ ‘Õaipan nii pugaru na'iki ipai pudainao daonaio-ranao choota-kidinan,§ na'iki ipai ĩdainao diina'iti'i, na'apa'o nii pa'idiwaru ĩna'apata-kao. Uruu ida'ana'o nii utukapa-kidan õpidanannao unao, na'iki mishi uizo'atin õparadan.’* Na'apa'a naa mishi Abraham sha'apatan aimaakan. 8 kamoo udani Isaac shakatan dauna'an, uru'u naa uchoota-kidanuzu Tominkaru dyuudan kawana'ati. Aizii Isaac dani Jacob, na'apa kapam uchoota-kidanuzu. Aizii Jacob dainao 12 sha'atii daonaioranao, ipai ĩnao na'apa kapam ĩchoota-kao. Ĩnao di'iki'o sha'atii wadarunnao tominan.
9 “Uruu Jacob dainao sha'atii tawuru'u selliauzoz padawu'ichan Joseph Egypt iti poitorui nii ĩkishauzin idi u'ati.† Mazan karikaonan da'i Tominkaru kaminka'utauzon uruu,
10 dikauda'o aimaakan sha'apan an u'ati. Aizii tawuru'u king, Egypt san dapada-kidauzon dono'oraz Joseph pa'ida'ati, Tominkaru tukapa-kida king‡ ati wuru'u Joseph, kaimana'o na'iki aitapaaba'o pidan. Sariapa king zaamatan

---

* **7:3** Genesis 12:1 † **7:7** Genesis 15:13-14 ‡ **7:8** *Tominkaru kiauzon Abraham ati'i:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **7:8** *choota-kidinan:* Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. * **7:8** Genesis 17:10-14 † **7:9** Genesis 37—50 ‡ **7:10** *king:* ipai pidannao zaamata-kariwai king nii Egypt ii, ĩdakota-kao Pharoah kii.

Joseph udaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii ipai Egypt
Baara sannao, na'iki awunuutapa'o nii ipai usha'apauz kida.
11 "Udauna'an sha'atii zamazi kaawan ipai Egypt ii aka,
na'iki ipai Canaan§ ii aka. Tuukii sha'atii pidannao dopian.
Na'iki wadarunnao, tuukii ĩdopian kapam, aona'a naa ĩikodan
pawanyukunuu nii.
12 Mazan Jacob abata kaina'a pa'an wanyukunui, zaishi
kaduz kida selliapa-kao Egypt ii. Uruu idi Jacob dyuudan
paudainao, Joseph tuunizinao toria'anan wanyukunui Egypt
iti.
13 Ba'oran dono ĩmakon koshan, uruu u'itamautannaa
ĩtoriina'anan na'iti. Uruu dono'o naa sha'atii Joseph
kowaadan pa'inawuzunao ati kanom wuru'u paugaruz.
Na'iki na'apaini'i naa king abatan Joseph iribannao dau'an.
14-15 Uruu dono'o tawuru'u Joseph dapada-kidauzonuz
padaru na'iki ipai pairibannao. 75 uiribannao baokopatinan,
ipai ĩmakon Jacob tuma Egypt iti. Na'ia'a naa sha'atii Jacob
mawakauzon, na'iki udainao ipai kapam ĩmawakan na'ii. Ĩnao
wuru'u wadarunnaouz.
16 Mazan ipai sha'atii ĩdani-daunnao na'akan ĩnanaa kida,
da'ati'i wawiizi Shechem ati. Wuru ida'ati'i baaranaiz, Abra-
ham toriauzoniaz Shechem ii, Hamor dainao ai, puraata
idi'oraz ukawinipinaatauzon.
17 "Aizii wuru'u kamoo maonapatan dono'o naa,
Tominkaru mishia'azoonuz naa paparadan utauzoniaz
Abraham ati, uruu dono iriba'ora'a naa utakaan-daunnao
Egypt ii.
18 Na'iki na'apain ba'orani'i naa King-tinan Egypt ii, aona'a
naa uaitapan Joseph dau'an.
19 Uruu idi udorotan naa pa'antamikita-kinaa nii wadarun-
nao. Uruu dono'o naa upataka'utan naa ĩdyaun tuukia'o
ida'an, udyuudauzonuz ĩkabootan paudainao amazada iti
shakatainaouz zii, ĩmawaka kizi.
20 "Uruu dono'o Moses shakatauzonuz, konaunam sodi'o
koraidaonaa. Idikinauda'u kauzu sha'atii padaronao taapan
na'iki ĩdizapan uruu padapu ii, udauna'an aonaa na'itim naa
udiza-kao.
21 Uruu idi ĩkodita-kidan naazu padapu iki, mazan king dani
zunaaba ikoda sha'atii wuru'u koraidaonaaz. Uruu idi ozaa-
matanuzu na'iki odyaupaitanuzu kaiman, na'apa paudani
kawan manawun.
22 Kaimanaiman sha'atii tiichaanao tominapa-kidan
Moses, ukau'an kaiman-daun uaitapan wuru'u Egypt Baara
sannao aitapanii kidaz. Na'iki uruu paraaba'o manawun,
na'iki uaitapa pasha'apatan pabi'inaaka kida aimaakan.

---

§ **7:11** *Canaan:* uruu dakota-kariwaiz Israel kii.

23 “Bauda'apa kamoo, Moses makon uawunuuta'anan
pairibannao Israelitenaouz. Uruu dono uikodani'i naa 40
uwunun.
24 Ukaawan ĩkaudin-kizi iti, utukapa Egypt san ba'iziautapan
Israelite. Sariapa Moses kaunaatan wuru'u pairiban ba'izii-
kaoaz, uruu idi uba'izia'akan naa Egypt san atii umawakan.
25 Moses itiiman shaa pairibannao aitapan nii Tominkaru
wuru'u dyuuda'oraz paugaru kazannaata'o nii ĩdyaun, mazan
aonaa ĩdi'itinpan na'apa.
26 “Ba'oran kamoo, Moses tukapan dya'utam Israelite-
nao mizaataakapan. Sariapa umakon ĩ'idi'iti utiwaan
pakaimanaaka-kidan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, ‘Uabata õiribannao,
aonaa umizaataakapa'ana'a, oo umashaapa'ana'a uiriban
atiaaka kaikapa'a.’
27 “Mazan wuru'u ba'iziautapa'oraz pairiban, sariapa
ukida'uka'akan Moses na'iki ukian u'ati, ‘Aonaa puzaamata-
kao kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam
washa'apatinan.
28 Puzowia'azon sha'a õgaru, puzowian kawan Egypt san
munumun?’*
29 Moses abatan idi una'apan, sariapa utaria'akan. Uaitapa
ba'oran pidannao aitapa'akani'i naa wuru'u uzowiinuz pi-
dan. Sariapa Moses kidoopan Egypt iki, umakon atii Midian
iti. Na'ia'a naa umashaapan, tawarai nii, atii umazidan naa
na'ii sanaaba tuma. Dya'utam sha'atii ĩdainao daonaioranao.
30 “40 wunu dauna'an sha'atii, angel aidinauzon Moses ati,
tikazi maodapan kazamaka'o ko'ori'o di'iki, mapidantaka'o
amazada baara ii, maonapa'oraz midukuo Sinai ii.
31 Tuukii sha'atii Moses di'itinpan, utukapan idi kaza-
maka'o maodapan udaru. Sariapa umaonapadinan na'iti,
utukapa'azoonuzu kaimanaiman. Upu'u uabatan Naobanai
Tominkaru paradan pa'ati.
32 ‘Õgaru pudarunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob
Tominkarun,’ ukian. Tuukii Moses naka-nakaan patarian
idi, na'iki aona'a naa uka'iitan paawunuupa'akan tikazi
di'iti.†
33 “Udauna'an Naobanai kian naa Moses ati, ‘Puso'ota pu-
dazkida, umanawunu'o baara'a'o wuru'u pukadishitapanuz,
õkaina'an idi da'a'a.
34 Mishi õtukapa na'apam Egypt Baara sannao pataka'utan
õpidanannao udawunu'iti manawun. Õabata ĩdopian tuukii
õ'ati, uruu idi'o õaidinan pu'ati, õkazannaata'azon idi ĩdyaun.
Aizii õdyuudan nii pumakon Egypt iti,’ kia'o wuru'u
Tominkaru kiauzon Moses ati.”‡

---

* **7:28** Exodus 2:14 † **7:32** Exodus 3:6 ‡ **7:34** Exodus 3:5, 7-8, 10

35 Stephen kian koshan ĩ'ati, “Uruu Moses tawuru'u
kaminka'uta'azo'oraz pairibannao Israelitenao. Mazan
ĩkian sha'atii u'ati, ‘Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii
waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan.’ Mazan
paaipan ati Tominkaru dyuudan Moses kazowautapa'o nii,
na'iki kazannaata'o nii ĩdyaun ĩpataka'uta-kao ai. Tominkaru
zaamatan uruu, angel aidinan ida'an u'ati tikazi maodapa'o
di'ii.
36 Ukau'an uruu Moses tawuru'u kodita-kida'oraz
wadarunnao Egypt iki. Tominkaru ida'an ma'ozaka sha'atii,
Moses sha'apatan pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan
pakodita-kida-kinaa nii ĩdyaun Egypt iki, atii utarauka-
kidan paran ĩ'ati, dakota-kariwaiz Red Sea kii. Na'iki'i naa
sha'atii una'akapan ĩdyaun mapidantaka'o amazada baara
an. Usha'apata umanawun kida'o aimaakan na'ii'aka, atii 40
wunu.
37 Uruu Moses tawuru'u kiauzoz ipai Israelitenao ati
kaikapa'a: ‘Tominkaru zaamatan nii pidan unao bii iki
prophet nii, na'apa õgaru kawan.’§
38 Na'iki uruu Moses tuma'o sha'atii tawuru'u wairiban-
nao Israelite kasaba'ukinauzonuz mapidantaka'o amazada
baara ii. Uruu dono'o sha'atii angel Tominkaru di'iki'o
paradauzonuz Moses ati midukuo Sinai paawa ii. Utaan
dono'oraz Moses ati kakinaorii, kaimana'o mashaapa-kinai
ni'o, udobata-kidan ni'o wadarunnao ati, na'iki waunao ati'o
kapam.
39 Mazan upu'u aona'a naa ĩaipan Moses pazowaunaa nii,
uruu idi aona'a naa ĩizo'ati'izon uparadan. Mazan ĩnyukunuu
Egypt iti pa'idiwaru, tuukii ĩkiwa'azon powaa iti.
40 “Moses na'ian pu'u zii midukuo Sinai ii Tominkaru
tuma, uru'u naa pidannao kian Aaron ati, ‘Putoma'a naa
watominkarunnao nii, kazowautapa'o ni'i naa waunao.
Usha'apanum kau'an aonaa waaitapan na'iam naa Moses
kodita-kida'oraz waunao Egypt iki,’ ĩkian.*
41 Uruu dono'ora'a naa tawuru'u ĩtomauzonuz
patominkarun nii, ĩtomanuzu na'apa tapi'iza kawan.
Udauna'an ĩkawaodan naa kaznizo, pataan ni'i naa
patominkarun ati. Udauna'an ĩkasaba'ukinan naa udazaba
an, uruu ĩkonaukiitin-kidan naa wuru'u patomaniaz
patominkarun nii.
42 “Tuukii Tominkaru to'oran ĩ'ati. Uruu idi
umarina'ata'akan naa ĩdyaun. Marii kizi'i naa ĩtoriinpan
patominkarunnao ati kida'a naa karikaonan, wuru'u
doko ii kida'oraz, kamoo, kauzu, na'iki wizinao kidaz.
Uruu kawana'ati'o tawuru'u Tominkaru prophetinnao

§ **7:37** Deuteronomy 18:15 * **7:40** Exodus 32:1

saadauzoniaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadauzonii
kianuz:
‘Unao Israelitenao,
karikaonan da'i utaan na'iki ukawaodauzon uzainao,
uchi'ikapauzon dono'oraz 40 wunu,
mapidantaka'o amazada ii aka.
Mazan aonaa õgaru ati'o mani da'i tawuru'u ukawaodau-
zonuz uzainao,
43 soo utominkarun Molech ati'o karikaonan.
Uruu unao na'akapauzonii padapunaa tuma.
Na'iki una'akapauzonii kapam ba'oran utominkarun
Rephan,
wizi kawanu'oraz utoman.
Ĩnao utomanii kidaz utominkarunnao nii,
ĩnao ati'o karikaonan, tawuru'u utoriinpauzonuz.
Uruu idi õkashaapan nii utarubanao zaamatan unao,
marii kizi ĩna'akan unao munapo, munapo ba'oran
amazada iti,
Babylon dawun itinapu.’ ”†
44 Stephen kian koshan, “Kotua'a naa, wadokozu-
daunnao chi'ikapauzon dono'oraz mapidantaka'o amazada
di'ii'aka, ĩna'akapauzonii patuma Tominkaru kakinaori
pakarannaa, padapunaa tuma. Uruu ĩnyukunuitapa-kinaa
Tominkaru kaina'an patuma. Utoma-kao na'apa Tominkaru
kowaadauzon kawana'ati'o, na'iki uaida-kidan kawana'ati'o
Moses ati wuru'u ukakinaori pakarannaa dapunaa toma-
kaoaz.
45 Kotua'iki uruu dauna'an, Joshua na'akan na'iki
ukazowautapan dono'o naa wadokozu-daunnao, taa-
kariwai'i naa sha'atii ĩ'ati Tominkaru kakinaori pakarannaa
padapunaa tuma, ĩdarunnao dobata-kidani'i naa ĩ'ati.
Na'iki uruu dono'ora'a naa sha'atii tawuru'u Tominkaru
waatauzonuz pawiizi ai Gentilenao. Uruu amazada'a naa
sha'atii wadarunnao zaamata pawiizi nii. Na'iki na'iti'i naa
ĩna'akauzon Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa
tuma. Na'ia'a naa sha'atii utaapa-kao atii David king-tinan
di'iti.
46 Kaiman sha'atii Tominkaru nyukunuu David ati, na'iki
uruu pishauzoz Tominkaru, uaipan patoman kabaun u'ati,
Israelitenao Tominkarunuz.
47 Mazan David dani, Solomon ati'i naa pa'an Tominkaru
toma-kidauzon padapu nii.
48 “Mazan waaitapa, aonaa Tominkaru umanawunu'oraz
mashaapan kabaun pidan tomanii nazo'o. Kaikapa sha'atii
tawuru'u prophet saadanii kian:
49 ‘Aokazi, uruu õnaobanai-tinapa-kizi tabanaa.

† **7:43** Amos 5:25-27

Aizii imi'i baara, uruu õsaabatapa-kizi karikaonan õkidiba.
Sha'apa'oram nii mooko kabaun putoma õ'ati?'
Naobanai kian.
'Turuu mooko puaitapan putoman kabaun õsookapa-kizi
nii?
50 Aonaa mooko õṭomanii mani õka'u idi
ipai wuru'u aimaakan kidaz?' "‡
51 Udauna'an Stephen kian koshan kootowapa-kidauzonao
pidannao ati, "Mishi unao dadara unyukunuu. Aonaa
umishida'azon Tominkaru, na'iki aonaa uabata'azon up-
aradan. Na'iki tuukii udikintapan Kaimana'o Doronaa,
na'apa manawun unao, udarunnao kawan.
52 Ĩnao ipai ĩantamikitan Tominkaru prophetinnao. Atii
ĩzowiauzo nii wunaou'u kowaadapauzonaouz Tominkaru
dyuuda'azon dau'an Kaimana'o Papoitoru. Udyuuda'a naa
mishi wuru'u papoitoruz, uru'u naa tawuru'u unao zaamata-
kidaniaz na'iki uzowii-kidaniaz.
53 Unao ati'o padamata ipai kakinaorii taa-kao, tawuru'u
Tominkaru dyuudauzoniaz angelnao kowaada-kidan
udokozu-daunnao ati. Mazan upu'u aonaa uizo'ati'izon
wuru'u kakinaorii kidaz," ukian.

Stephen zowii-kao

54 Ĩabatan idi Stephen paradan na'apa, tuukii ĩto'ora'akan
u'ati na'iki ĩkuzowan paudako.
55 Mazan ma'ozaka Stephen nyukunuu Kaimana'o
Doronaa aipan ati. Uawunuupan doko iti aokazi iti, utukapa
kanada Tominkaru umanawunun kanadapan na'ii, na'iki
utukapa Jesus kadishitapan Tominkaru diwa'ora antanapu.
56 Uru'u naa ukian kootowapa-kidauzonao pidannao ati,
"Utukapa! Aokazi da'atinan, na'iki õtukapa Daonaiora Aokazi
Iki'o§ kadishitapan Tominkaru diwa'ora antanapu."
57 Sariapa kootowapa-kidauzonao pidannao
kadakoina'akan, ĩtaratan pakinao kida uparadan ai. Na'iki
ĩzaamata'akan naa uruu. 58 Udauna'an ĩkozoota'akan naa uruu
wiizai dawun iti. Na'ia'a naa ĩnaraka'akan naa pashooton
kida. Kaina'a pidan, Saul kia'o u'uu. Uruu ati'i naa
ĩawunuutapa-kidan pashooton kida. Na'ia'a naa ĩboowautapan
Stephen kuba idi, aonaa masakauda'u mani.
59 Mazan upu'u Stephen toriinpan. Ukian, "Õnaobanaa Je-
sus, puzaamata õdoronaa."
60 Udauna'an ukodoru'ukan na'iki uparadan diiwa'o
ida'an. "Õnaobanaa, mana'a pupataka'uta'ana'a ĩdyaun pa'oian
dikin ii," ukian. Uru'u naa mazan umawaka'akan naa.

‡ **7:50** Isaiah 66:1-2 § **7:56** *Daonaiora Aokazi Iki'o:* Na'apa'o Jesus kiauzon padau'an. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu masha'apannaada-kinao ida'a.

8

1 Kaiman Saul ati Stephen zowii-kao.

Saul pataka'utan mishidainao

Stephen zowii-kao dauna'an, powa'a zii manawun mishidainao pataka'uta-kao Jerusalem ii. Uruu idi mishidainao kidoopaabi'iinan Judea Baara iti kida, na'iki Samaria Baara iti kida. Mazan apostlenao aonaa ĩkidoopan pa'an. Ĩna'ian zii Jerusalem ii.

2 Kaina'a pidannao na'ii mishidainao Tominkaru. Tuukii ĩnyukunuu kasha'oran Stephen zowii-kao idi. Udauna'an ĩdidan naazu, na'iki ĩmuraan uruu tuukii.

3 Mazan Saul, tuukii uaipan pamainaabatan mishidainao. Uruu idi umakon ĩdapu kawana'ati kida. Uikodan dono mishidainao, daonaioranao na'iki zunnao, ukozootan nii ĩdyaun padapu iki, na'iki utaraa-kidan ni'i naa ĩdyaun.

Philip kakuwaapatinan daua'o Samaria ii aka

4 Aizii mishidainao wuru'u kidoopainaouz Jerusalem iki, ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati pamakopa-kizi kawana'ati.

5 Aizii Philip, umakon donoi Samaria iti, na'ii'aka'a naa ukowaadapan Kaimana'o Kuwai pidannao ati Christ* dau'u.

6 Iriba da'i pidannao kasaba'ukinan, na'iki tuukii ĩabata'azon Philip kuwaa kaimanaiman. Usha'apanum kau'an ĩtukapan idi Philip sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatauzon.

7 Iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao di'iki. Na'iki diiwa ĩkadakoinan wuru'u ĩkoditanuz pidannao di'iki. Na'iki iriba uchi'ika-kidan pidannao machi'ika-kainao na'iki tokooza'uupainao.

8 Uruu dono tuukii pidannao konaukian na'ii.

9 Aizii Samaria ii kaina'a marunao, Simon kia'o u'uu. Kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pamarunaowiinpan ida'an. Na'iki uruu tuukia'o u'atadinpan na'iki udakotinpan aitapa'o pidan nii.

10 Ipai pidannao Samaria ii, waranuitapa-kariwainao, na'iki umanawun-tinpainao, tuukii ĩmishidan Simon. Uruu idi ĩkian udau'an, "Tominkaru di'iki'o uikodan wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-kinai."

11 Tuukii ĩmishidan marunao, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pasha'apaapanii kida aimaakan dau'u pamarunaowiinpan ida'an.

---

* **8:5** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

12 Aizii Philip, ukowaadapan idi'i naa ĩ'ati Kaimana'o
Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki Jesus uruu
mishi'o Christ. Uruu idi zunnao na'iki daonaioranao mishi-
dan Philip kuwaa, na'iki ĩchikaawunuinan naa.
13 Aizii Simon, umishida Philip kuwaa, uruu idi
uchikaawunuinan naa kapam. Uruu dauna'an karikaonan
umakon na'iki uchi'ikapan Philip dawu'ati. Na'iki tuukii
udi'itinpan, utukapan idi na'apam Philip sha'apatan
umanawun kida'o aimaakan.

Kaimana'o Doronaa morotinan Samaria Baara sannao

14 Aizii apostlenao Jerusalem iainao abata'a naa wuru'u
Samaria Baara sannao mishidanuz Tominkaru Paradan,
uruu idi ĩdyuudan Peter na'iki John ĩ'idi'iti.
15 Ĩkaawan dauna'an, uru'u naa Peter na'iki John toriinapa-
kidan mishidainao Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa mo-
rotin kizi ĩdyaun.
16 Usha'apanum kau'an Philip chikaawunuuni'i naa ĩdyaun,
ĩmishidan idi Naobanai Jesus, mazan aonaa zii Kaimana'o
Doronaa nii ĩ'ida'a.
17 Uru'u naa Peter na'iki John muudan paka'u ipai wunao
ida'ati'i mishidainaouz, sariapa Kaimana'o Doronaa moroti-
nan ipai ĩdyaun.

Simon toria'azon ma'ozaka-kinai

18 Aizii Simon, wuru'u marunao-tinpauzoz, udi'itapan
wuru'u Kaimana'o Doronaa morotinanuz mishidainao, apos-
tlenao muudan ida'an paka'u ĩ'ida'a. Sariapa utaa'azon pu-
raata apostlenao ati.
19 Ukian ĩ'ati, “Utaa kapam õ'ati wuru'u ma'ozaka-kinaiz,
na'apa kizi kapam Kaimana'o Doronaa morotinan ipai
õpishatanii pidannao.”
20 Mazan Peter kian u'ati, “Marii Tominkaru mainaabatan
pupuraatan putuma. Pu'itiiman toriauzo-kariwai puraata
ida'an wuru'u ma'ozaka-kinai, mawinipinaa-daunu'oraz
Tominkaru taan?
21 Aonaa turuu pukaudinan watuma Tominkaru paradan
dau'u. Usha'apanum kau'an Tominkaru aitapa punyukunuu,
uaitapa pudi'itinpan pana'iti karikaonan.
22 Ukau'an pumarina'ata'a naa wuru'u pudi'itinapanuz
oia'o dau'u, putoriinapa na'iki pupishaa Tominkaru,
panaadon uso'otan nii wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz
aimaakan pudi'itapan.
23 Usha'apanum kau'an õtukapa tuukii manawun
pukishauzin waunao ati, na'iki tuukii manawun
pusha'apata'azon oia'o, oia'o zaamatapan idi pugaru
kaimanaiman,” ukian.

24 Sariapa Simon kian ĩ'ati, “Õaiapa utoriinpan Naobanai
ati õdau'an, aonaa kizi dikauda'o aimaakan sha'apan õ'ati,
pukian kawan.”
25 Aizii Peter na'iki John ipaian dauna'an pakowaada-
pan ipai paabatanii, na'iki patukapanii kida Naobanai Je-
sus sha'apaapauzon, na'iki ĩkowaadapan dauna'an uparadan
kida, ĩkiwan naa Jerusalem iti. Mazan pakiwapa-kizi an
ĩkowaadapaanan naa Kaimana'o Kuwai pidannao ati, iriba wi-
izainao kawana'ati, Samaria ii aka kida'oraz.

Philip na'iki Ethiopia san
daua'o

26 Bauda'apa kamoo, angel, Tominkaru di'iki'o, kian Philip
ati, “Pumako Jerusalem iki'o dunapo di'iti, Gaza iti'oraz
mako'oraz mapidantaka'o amazada an.”
27 Sariapa Philip minziiwan na'iki umakon naa padyuuda-
kizinao iti.
Kaina'a umanawunu'o Ethiopia san, ukiwapaanan
patararan ida'an padapu iti. Uruu taapa'o Ethiopia
ia'o naobanaiaba puraatan.† Umakonkan Jerusalem ii,
uchoochiipankan Jewnao tuma.
28 Pakiwapaanan pu'u, uaitaapaanan kaarita ida'a kotua'o
kuwai prophet Isaiah saadan.
29 Aizii Philip kaawan naa dunapo iti, padyuuda-kizinao
iti. Na'ii Kaimana'o Doronaa kian u'ati, “Pumaonapadin
kindi'ia'oraz tarara di'iti'i, pumako kizi udaawata.”
30 Uru'u naa Philip mako'okan naa kadimana'o ida'an.
Ukaawan tarara di'iti, uabatan Ethiopia san aitaapan wuru'u
prophet Isaiah saadaniaz. Sariapa Philip pishaanuzu. Ukian
u'ati, “Puaitapanii na'apa'oram dau'ati'o wuru'u puaitaa-
paananiazu?”
31 Sariapa ukian u'ati, “Aonaa õaitapan. Õaitapa mani soo pi-
dan kowaadan an kaimanaiman õ'ati.” Udauna'an udapadan
naa Philip, upaidin kizi patuma patararan zo'ati. Uruu idi
Philip zaidan na'iki usakanata'akan naa udazaba'a. 32 Aizii
wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan uaitaapaana-
niaz kaikapa'ora'a:
“Una'aka-kao na'apa kaznizo na'aka-kao kawanu'o
pazowia'azoo-kizinao iti.
Pidan sokozoan dono kaznizo dani, aona'o nii uzaadan,
na'apa'o uruu kapam.
Pidannao sha'apatan pu'u uruu, aona'o nii na'apam
ukian.
33 Tuukii ĩba'azootin-kidanuzu.
Na'iki aonaa ukootowapa-kida-kao sakitapa'o ida'an.

† **8:27** Ethiopia ii, udaru'o naobanaiaba oo Queen, odakota-kao Candace kii.

Uruu dauna'an uzowii-kao.
Ukau'an aonaa uwa'akan paudani oo pawadaun da'a'a
imi'i baara'a."
34 Udauna'an Ethiopia san pishaan naa Philip, "Turuu
mani pukowaadan õ'ati kanom daua'o wuru'u prophet Isaiah
saadaniaz? Padaua'o oo ba'oran daua'o?"
35 Uru'u naa Philip kowaadan u'ati Tominkaru paradan
saadinpa'oraz, na'iki ukowaadan naa u'ati Kaimana'o Kuwai,
Jesus daua'oraz.
36 Ĩmakopaanan pu'u dunapota tarara ida'an, ĩkaawan wunu
di'iti. Sariapa Ethiopia san kian Philip ati, "Di'i naa wunu
aizi'i. Turuu mani puchikaawunuuan naa õgaru?"
37 [Philip kian u'ati, "Turuu, mazan soo pumishidan an
tuukii." Sariapa ukian Philip ati, "Õmishida Jesus Christ, uruu
Tominkaru dani."]‡
38 Uru'u naa umashaadin-kidan patararan wunu
danoma'a. Udauna'an ĩtoka'akan naa tarara di'iki ĩmako'okan
naa wunu baoko iti. Na'ia'a naa Philip chikaawunuuan
naazu.
39 Ĩmaaratinan dauna'an wunu baoko iki, masha'apakiaka
Tominkaru Doronaa na'aka'akan naa Philip ba'oran wiizai
iti. Aona'a naa Ethiopia san tukapan Philip powa'a. Pa-
matukapakan pu'azu, upu'u udobatan konaukii.
40 Masha'apakiaka Philip kaawa'akan naa Azotus§ iti.
Na'iki'i naa udobatan Caesarea iti. Umakopaanan pu'u na'iti,
ukowaadapaanan Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati.

9

Jesus zaamatan Saul
(Acts 22:6-16; 26:12-18)

1 Aizii Saul pakawan zii udakotautan pazowian wuru'u
mishidapainaouz Jesus. Uruu idi umakon Umanawunu'o
Faadaa di'iti.
2 Ukian u'ati, "Õmako'ozon Damascus iti õdorota'anan pi-
dannao wuru'u da'anainaouz 'Jesus Kaduz'. Uruu idi õaipan
usaadan kaarita õna'akan nii synagogue kawana'ati kida,
Jewnao naobanaanao di'iti, ĩkaminka'uta kizi õzaamatan ipai
daonaioranao na'iki zunnao, wuru'u Jesus pidanannaouz,
õna'aka kizi ĩdyaun da'ati'i Jerusalem ati, na'a kizi ĩtaraa-kao."
3 Aizii Saul makon naa Damascus iti, una'aka'a naa
wuru'u saada-kariwaiz kaarita. Mazan umakopaanan pu'u
zii na'iti, na'iki umaonapatapaanan pu'a'a naa kapam,
masha'apakiaka aimaakan kanada'akan aokazi iki. Ipai
amazada kanada'akan Saul dazaba an kida.

---

‡ **8:37** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

§ **8:40** *Azotus:* ba'oran u'uu Ashdod kii.

4 Sariapa Saul waota'akan imi'i baara iti, na'iki uabata
parada-karu kian pa'ati, “Saul, Saul, kandii nii pupataka'utan
õgaru?”
5 Sariapa Saul dako'atinuzu. Ukian, “Õnaobanaa, kanom dii
pugaru?”
Sariapa parada-karu kian u'ati, “Õgaru Jesus, õgaru wuru'u
pupataka'utaniaz.
6 Aizii pukadishita, pumako'o naa wuru donoi di'iti'i,
pumako-kiziz. Na'ia'o nii õpoitoru kowaadan pu'ati kanom
pusha'apatan nii.”
7 Daonaioranao makopainaouz Saul tuma, na'a
ĩkadishitapan, aonaa ĩka'iita'akan paparadan, ĩabata wuru'u
parada-karuz, mazan aonaa kanom ĩtukapan.
8 Udauna'an Saul kadishita'akan naa imi'i baara iki.
Uda'ata'akan padamata paawun, mazan aona'a naa
utukapa'akan amazada. Udauna'an uminauda'unao ka'utan
naazu, atii ĩkaawan Damascus iti.
9 Idikinauda'u kamoo u'ishaawununkan, na'iki aonaa ua-
roopan, na'iki aonaa kanom utuzan kapam.
10 Na'ii Damascus ii kaina'a mishidapa'o Jesus, u'uu Ana-
nias. Uruu dono Naobanai Jesus aida-kidinan na'iki up-
aradan u'ati, kaikapa'a: “Ananias.”
“Di'i õgaru'u, õNaobanaa,” ukian.
11 Naobanai kian koshan u'ati, “Aizii puminziiwa, pumako
kizi Judas dapu iti. Kaina'a udapu tawuru di'ia'a dunapo
dakota-kariwaiz ‘Sakitapa'o Dunapo,’ kii. Pukaawan dono
na'iti, pupishaa pa'i Saul dau'an, Tarsus sanaz. Kai'oraz,
utoriinpan õ'ati.
12 Õtukapa-kidani'i naa daonaiora u'ati, u'uu Ananias.
Utukapa ukaawan pa'ida'ati, na'iki upishatanuz utukapa
kizi koshan.”
13 Sariapa Ananias kian, “Õnaobanaa, iriba'o pidannao
kowaadautan aimaakan uruu daonaiora dau'u, ĩkowaada
na'apam upataka'utan tuukii pupidanannao Jerusalem ii.
14 Na'iki ĩkowaadan wuru'u ukaawanuz da'ati'i Damas-
cus ati, uzaamata'anan ipai pidannao naobanaitapainaouz
pugaru. Na'iki kaina'a una'akapan kaarita faadaanao
zowaunaanao saadanii u'ati uzaamata-kinaa nii wuru'u
mishidainaouz pugaru.”
15 Sariapa Naobanai kian, “Pumako upu'u u'idi'iti,
usha'apanum kau'an õzaamatani'i naa uruu õpoitoru nii.
Õdyuudan nii ukakuwaapan õdau'u Gentilenao ati, na'iki
ĩzowaunaanao ati, na'iki Israelitenao ati kapam.
16 Na'iki õkowaadan nii u'ati tuukia'o nii pidannao
pataka'utan uruu õdau'an,” ukian.

17 Uruu idi sariapa Ananias makon Saul mashaapa-kizi iti.
Umorotan dauna'an kabaun nazo iti, sariapa umako'okan
Saul di'iti, na'iki upishata'akan naazu, na'iki ukian u'ati,
"Õ'inawuzu Saul. Wanaobanaa dyuudanii õgaru pu'ida'ati.
Uruu Jesus, aida-kidina'oraz pu'ati, puwa'atipaanan
dono'oraz da'ati'i. Uruu wuru'u dyuuda'oraz õgaru pu'ida'ati,
kaiman kizi putukapan koshan da'i, na'iki Kaimana'o
Doronaa ma'ozakada kizi pugaru."
18 Sariapa aimaakan kopau mada kawan kida'o
waowa'akan Saul awun di'iki. Uruu dauna'an, kaimana'a
naa utukapa'akan koshan. Udauna'an ukadishita'akan naa,
na'iki uchikaawunuu-kaoa'a naa.
19 Saul nikan dauna'an pawanyukunuu, sariapa
uma'ozaka'akan powaa iti.

Saul na'ian zii Damascus Ii

Saul na'ian zii mishidainao tuma Damascus ii.
20 Uruu dono umorotan synagogue kida di'iti. Na'ii
ukakuwaapan Jesus dau'u. Ukowaadan mishi'o wuru'u Je-
sus, Tominkaru Dani uruu.
21 Ipai abatainaouz Saul paradan, tuukii ĩdi'itinpan
ukuwaa dau'u. Ĩkian pa'atiaaka kida, "Aonaa uruu mani
mooko tawuru'u zowiipauzoz Jerusalem iainao pidannao
zaamatinpainao kidaz Jesus di'iti? Aizii ukowaada-kao
wuru'u ukaawanuz da'ati'i, uzaamata'anan mishidainao,
na'iki uaipan pana'akan ĩdyaun dodotinapa kida Jerusalem
iti, faadaanao zowaunaanao di'iti," ĩkian.
22 Mazan ma'ozaka manawun Saul kakuwaapan, aonaa
Jewnao wuru'u Damascus sannaouz aitapan na'apam pakian
u'ati. Usha'apanum kau'an kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati
mishi'o wuru'u Jesus uruu Christ.*
23 Uruu dauna'an Jewnao zowaunaanao baokopatinan
naa, uruu ĩaipan naa pazowia'akan Saul.
24 Uruu idi ĩzaudapanuzu ipai donoi awautapa-kinao pani-
inomizinaa kawana'ati, aiwaka'an na'iki wakanadan pu'u.
Mazan kowaada-kao u'ati wuru'u ĩzaudapanuz uruu.
25 Bauda'apa maruta'o, pidannao mishidainaouz Saul
kuwaa, ĩpaidan uruu udaru'o dazowan zo'iti, udauna'an
ĩkodita-kidanuzu, donoi awautapa-kinao kuduan shaawata.
Ĩtoka-kidanuzu atii imi'i baara iti, uruu na'apa ukidoopan
patarubanao ai.

Saul kaawan Jerusalem Iti

---

* **9:22** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.

26 Aizii Saul kaawan dono'o naa Jerusalem iti, uaipan naa
padamata pabaokopatinan wunao bii iti'i mishidainaouz Je-
sus, mazan tuukii ĩtarian u'ai. Aonaa ĩmishidan wuru'u umishi-
danuz naa Jesus.
27 Udauna'an Barnabas na'akan naazu apostlenao di'iti,
na'iki ukowaadan naa ĩ'ati na'apam Naobanai Jesus aidinan
na'iki uparadan kapam Saul ati dunapo ii. Na'iki ukowaadan
kapam ĩ'ati na'apam Saul kakuwaapan ma'ozaka Jesus dau'u
Damascus ii.
28 Uruu dauna'an zii ĩkashaapan Saul baokopatinan patuma.
Na'iki karikaonanu'u naa ukakuwaapatinan ma'ozaka Jesus
dau'u pidannao ati Jerusalem ii.
29 Na'ia'a naa koshan ukashadaakapan Jewnao tuma,
wuru'u paradaniita'oraz naa Greeknao paradan. Sariapa
ĩto'oran u'ati, na'iki ĩaipan naa pazowia'akanuzu.
30 Mazan mishidainao aitapa'aka'a naa wuru'u
ĩzowia'azoonuz Saul, sariapa ĩna'akanuzu Caesarea iti, na'iki'i
naa ĩdyuudan naazu pawiizi Tarsus iti, kanawa ida'an.
31 Uruu dauna'an kaimana'a naa na'iki konaukia'a
naa mishidainao mashaapan, wuru'u Judea Baara ii aka
kidainaouz, na'iki Galilee Baara ii aka kidainaouz, na'iki
Samaria Baara ii aka kidainaouz. Aona'a naa kanom
pataka'utan ĩdyaun. Kaimana'o Doronaa kaminka'utan
idi ĩdyaun, powa'a zii ĩma'ozakadinan, na'iki powa'a zii
mishidainao Jesus iribainan, na'iki aona'a naa powa'a
ĩsha'apata'azon dikauda kida'o aimaakan panaobanaitan
idi'i naa Jesus.

Peter makon daua'o Lydda iti, na'iki Joppa Iti

32 Peter chi'ikapan na'iki umorowautapan ipai wiizai
kawana'ati. Aizii ukaawan dono'o naa Lydda iti, na'ii umor-
owautapan mishidainao di'ii.
33 Na'ii uikodan daonaiora machi'ikaka'o, u'uu Aeneas.
Wuru'u pidanaz aona'o uzikadinan pada'awupa-kizi baara
di'iki, 8 wunu.
34 Peter kian u'ati, “Aeneas, Jesus Christ chi'ika-kidan nii
pugaru. Pukadishita, pusaabaa wuru'u puda'awupa-kizi
baaraz.” Sariapa mishi Aeneas kadishita'akan.
35 Iriba pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz Lydda ii,
na'iki ipai wuru'u Sharon Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan
tukapan wuru'u machi'ikaka'o pidan chi'ika-kida-kaoaz.
Uruu idi tuukii ĩmishidan, na'iki ĩzaamatan naa kapam Jesus
panaobanaa nii.
36 Uruu dono kaina'a zun mashaapa'o Joppa ii. Oroo mishi-
dapa'o Jesus; o'uu Tabitha, Dorcas kia'o kaiwuru'u Greek
paradan ida'an. Karikaonan da'i okaminka'utauzon na'iki
okamunanuuzon ipai mapuraatanu'o pidannao ati.

37 Na'apaini'i naa okarinaan tuukii, atii omawakan.
Onanaa chikaanaa-kao dauna'an, omuuda-kaoa'a naa
doko'o ii, paranka baara-tinpa'o, kabaun nazo ii.
38 Maonapa'o wuru'u wiizai Lydda, Joppa iti. Uruu idi
mishidainao Joppa sannaouz abatan kaina'a Peter Lydda ii.
Sariapa ĩdyuudan dya'utam daonaioranao dapada'anan Peter.
Ĩkaawan u'idi'iti, ĩkian u'ati, "Kadiman, pumako watuma Joppa
iti."
39 Sariapa Peter minziiwa'akan, na'iki umako'okan naa
ĩtuma. Ukaawan naa ĩ'idi'iti, sariapa ĩmorota-kidanuzu doko ia'o
kabaun nazo iti, mawakaiba nanaa muuda-kizinao iti. Iriba
zunnao, mawakainao kida'a naa ĩdaiarunao kasaba'uinan
Peter dazaba an, ĩzaadan u'ati na'iki ĩtukapa-kidan u'ati ipai
kamicha kida, wuru'u Dorcas kanoonii kidaz paziwun
dono'oraz zii.
40 Udauna'an Peter dyuudan ipai pidannao koditan
mawakaiba muuda-kizinao nazo iki. Ĩkoditan dauna'an,
sariapa ukodoru'ukan na'iki utoriinpa'akan naa Tominkaru
ati. Udauna'an ukian mawakaiba ati, "Tabitha, pukadishita!"
Sariapa oda'ata'akan paawun, na'iki otukapa Peter. Uruu idi
osakanata'akan naa.
41 Peter zaamatan oka'u, na'iki ukadishita-kidanuzo.
Udauna'an umorota-kidan naa powa'a ati ipai mishidainao,
na'iki mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Ĩkaawan na'iti, ĩtukapa
oroo kakupa'a naa.
42 Uruu dono ipai pidannao mashaapainao Joppa ii abatan
kuwai Tabitha kakuda-kao dau'u. Uruu idi iriba pidannao
mishidan Naobanai Jesus.
43 Uruu dauna'an iriba kamoo Peter na'ian zii Joppa ii,
Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida.

10

Peter na'iki Cornelius

1 Kaina'a daonaiora mashaapauzo Caesarea ii, u'uu Cor-
nelius. Uruu Rome soldyaannao zowaunaa, Italy ikiinaouz.
2 Wuru'u Cornelius aonaa Jew mani, mazan upu'u
zii uruu, na'iki udapu ainao, na'iki ipai uiribannao
kida, Tominkaru-tapauzonao pa'idiwaru, na'iki ipai
ĩsha'apatinauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Karikaonan
ukaminka'utauzon kapam pataka'utinainao kida Jewnao.
Na'iki karikaonan utoriinpauzon Tominkaru ati.
3 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Tominkaru tukapa-
kidan pa'angelin Cornelius ati. Kaimanaiman Cornelius
tukapanuz. Angel kian u'ati, "Cornelius!"
4 Sariapa uawunuupa'akan angel di'iti, patarian bii'i.
Ukian u'ati, "Kanom puaipan õ'ai, õnaobanaa?"

Angel kian u'ati, “Tuukii Tominkaru naudapan
putoriinpauzon pa'ati, na'iki utukapa na'apam
pukaminka'utauzon pataka'utinainao. Uruu ida'an
putukapa-kidan mishi putaainan u'ati.
5 Aizii pudyuuda pa'i pidannao Joppa iti ĩdapadanaka kizi
pidan, Simon Peter kia'oraz u'uu.
6 Kaina'a uruu tawarai nii Simon dapu ii, wuzadapauzoz
madai kida. Maonapa'o udapu paran danoma ii.”
7 Angel mako'okan dauna'an, uru'u naa Cornelius da-
pada'akan dya'utam papoitorunao na'iki bauda'apa sol-
dyaa karikaonanu'oraz ukaudinauzon utuma, na'iki uruu
Tominkaru-tapauzo kapam.
8 Ukowaada ĩ'ati ipai aimaakan patukapaniaz aidinan.
Udauna'an udyuuda'akan naa ĩdyaun Joppa iti.
9 Atii ba'oran kamoo ĩmaonapatapaanan naa Joppa iti. Upu'u
Peter zaidan kabaun paawa iti, utoriinpa'anan Tominkaru
ati. Na'apain sakitapa kamo'ora'a naa wuru'u.
10 Uruu idi uabatan pazamazi'i naa. Mazan Simon
poitorunao, ĩwarakinpan zii. Aizii Peter toriinpan pu'a'a naa,
masha'apakiaka Tominkaru aida-kidan aimaakan u'ati.
11 Peter tukapan aokazi da'atinan na'iki aimaakan wa'atin
imi'i baara ati aokazi iki, na'apa kazoa'o kamicha madanaa
zaamatapa-kao kawanu'o padanoma tokon iki kida.
12 Wuru'u kamicha madanaa zo'o, Peter tukapan
pabi'inaaka'o aimaakan, uzainao, na'iki wuniinao kaduz
kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ĩchi'ikapan,
na'iki pabi'inaaka kotu'uznao.
13 Sariapa parada-karu kian u'ati, “Peter! Aushaa puzowii
punikan nii.”
14 Peter kian, “Aonaa turuu, õNaobanaa. Aonaa na'apainim
zii õnikauzon ĩnao kaduz aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao
kakinaorinaa taapadan wanikan.”*
15 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian u'ati,
“Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u
õgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki õtomaniaz naa
kaimana'o nii.”
16 Idikinau parada-karu na'apan u'ati. Udauna'an ukiwa-
kida'aka-kaoa'a naa aokazi iti.
17 Aizii Peter di'itinpan tuukii, uaitapa'azon kanom man-
awun wuru'u tukapa-kida-kariwaiz pa'ati. Udi'itinpan pu'u
zii kabaun zowau ii, upu'a'a naa Cornelius dyuudaniinao
pidannao pishautan naa na'iam Simon dapu, atii ĩkaawan
kabaun korarannaa paniinomizinaa ati.
18 “Tosh,” ĩkian. “Kaina'a tawarai da'a'a, Simon Peter kia'o
u'uu?”

---

* **10:14** Leviticus 11:1-23

19 Peter pakawan zii utiwaan paaitapan kanom man-
awun wuru'u aimaakan aida-kida-kariwaiz pa'ati. Sariapa
Kaimana'o Doronaa kian u'ati, “Puabata, kaina'a idikin-
auda'u daonaioranao kaida'a'a ĩdawatapan pugaru.
20 Putoka, putukapa'an kizi ĩdyaun, na'iki pumako pa'i ĩtuma,
mana'a putaria'ana'a. Õgaru wuru'u dyuuda'oraz ĩdyaun.”
21 Uruu idi Peter toka'akan naa, sariapa utukapan daonaio-
ranao na'iki ukian ĩ'ati, “Õgaru wuru'u unao dawatapaniaz.
Na'apa'oram ukuwaa wuru'u uwa'atinuz?”
22 Ĩkian u'ati, “Wanaobanaa Cornelius, soldyaanao zowau-
naaz, dyuudan waunao pu'ida'ati. Uruu kaimana'o pidan,
izo'ati'o Tominkaru. Uruu aonaa Jew mani padamata, mazan
ipai Jewnao naudapan uruu. Tominkaru dyuudan pa'angelin
u'ida'ati na'iki udyuudan udapada-kidan pugaru padapu iti,
uabata kizi pukuwaa,” ĩkian.
23 Udauna'an Peter morota-kidan naa ĩdyaun. Bauda'apa
maruta'o ĩda'awu'ukan na'ii.
Ba'oran kamoo Peter minziiwan, na'iki umako'okan naa
Caesarea iti Cornelius poitorunao tuma. Na'iki pabi'i kida
mishidainao Joppa sannaouz mako kapam ĩtuma.
24 Ba'oran kamoo ĩkaawan naa Caesarea iti. Aizii Cornelius,
uzaudapani'i naa ĩdyaun. Kaina'a'a naa uiribannao, na'iki
upaonarunao, udapadaniinao padapu ati.
25 Peter kaawan dono'o naa, sariapa Cornelius ikoda-
panuzu, udawukan na'iki ukodoru'ukan ukanaapu iti.
26 Mazan Peter kadishita-kidanuzu. Ukian u'ati, “Õgaru, soo
pidan karikaonan na'apa'o pugaru kawan.”
27 Upu'a'a naa Peter morotan udawu'ati kabaun nazo iti,
pakadakotinaanan pu'u utuma. Na'ia'a naa utukapa iriba
pidannao baokopatinpan.
28 Sariapa ukian ĩ'ati, “Ipai unao, uaitapanii waunao Jew-
nao kaduz, aonaa wakakinaorinaa kashaapan wamorowau-
tan oo wabaokopatinan unao Gentilenao bii iti. Mazan
kaimanaiman Tominkaru kainaabatan õ'ati, aonaa kizi
õdakoopan oo õdakotan sha'apa'oram pidan dikauda'o nii.
29 Aizii di'i pudapada-kidan õgaru, sariapa õnyukunuu
na'apa'akan, minziiwa õwa'atin pugaru ida'ati. Aizii Cor-
nelius, pukowaada'a naa kanom ni'o pudapada-kidan õgaru
da'ati'i.”
30 Cornelius kian u'ati, “Kotu'iki'i donoiman
kaikapaimana'a, õtoriinpan õdapu nazo ii Tominkaru ati.
Masha'apakiaka daonaiora kadishitan õkanaapu'u, wizi'i'o
ukamichan.
31 Ukian õ'ati. ‘Cornelius! Ipai Tominkaru abatan
puparadan putoriinpauzon kawana'ati, na'iki utukapa
na'apam pukamunanuuzon pataka'utinainao ati.

32 Pudyuuda pa'i pupoitorunao Joppa iti ĩdapadanaka kizi
pidan, Simon Peter kia'o u'uu. Kaina'a uruu tawarai nii Si-
mon wuzadapauzoz madai dapu ii, maonapa'o udapu paran
danoma ii,' ukian.
33 Uruu idi kadiman õdapada-kidan pugaru. Kaiman man-
awun wa'ati puwa'atin da'ati'i. Ukau'an ipai waunao di'i,
wazaudapan naa pugaru Tominkaru awun za'a. Waa-
bata'azon ipai na'apa'oram kuwai kida, wuru'u waNaobanaa
dyuudaniaz pukowaadan wa'ati."

Peter kakuwaapan naa

34 Peter kian ĩ'ati, "Aizii õaitapa'aka'a naa, aonaa Tominkaru
mana'idiipan sha'apa'oram kaduz pidan, umarainapa ipai
pidannao patumaaka.
35 Uzaamata sha'apa'oram kaduz pidan, ĩizo'atin idi uruu,
na'iki ĩmashaapan idi kaiman uaipan kawana'ati.
36 Unao, uaitapani'i naa kuwai tawuru'u Tominkaru dyu-
udauzoniaz waunao Israelitenao ati. Kaimana'o Kuwai,
pidannao ikoda-kinaa ni'o kaimanaaka-karu Tominkaru
tuma, Jesus Christ ida'an, dyuuda-kariwaiz ipai pidannao
naobanaa nii.
37 "Unao, uaitapani'i naa ipai aimaakan Jesus sha'apatanii
waunao Jewnao wiizi Israel Baara an. Usakadinan Galilee
Baara iki, John kakinaopan dauna'an pidannao ĩtanawatin kizi
pa'oian ai na'iki ĩchikaawunuin kizi.
38 Uabatani'i naa na'apam Tominkaru taan Jesus Nazareth
san ati Kaimana'o Doronaa na'iki ma'ozaka-karu. Uruu
ida'an ma'ozaka ukaudinan, usha'apata kaiman kida'o
aimaakan, ukakuda ipai karinainao pidannao. Aizii wuru'u
Satan zaamatapaniinaouz, na'iki uantamikitaniinao kidaz,
ipai ukakudan ĩdyaun, Tominkaru kaina'an idi utuma.
39 Waunao apostlenao, watukapanii ipai aimaakan wuru'u
usha'apatanii kidaz ipai Jewnao wiizi Jerusalem ii aka na'iki
ba'oran ĩwiizi kida di'ii'aka. Jewnao tukapanii padamata
usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, mazan upu'u ĩtaukanuzu
cross di'iti, atii ĩzowianuzu.
40 Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu pamawaka-kizi
iki, idikinauda'utan kamoo ida'a. Na'iki utukapa-kida uruu
pabi'i kida pidannao ati.
41 Aonaa ipai pidannao ati mani, soo wunao ati'i uzaa-
mataniinaouznaa kakuwaapatina'o nii pasha'apatanii kida
dau'u. Ukau'an waunao watukapanii uruu, waaroapanii
na'iki watuzanii baokopa utuma, ukadishitan dauna'an
pamawaka-kizi iki.

42 Uruu idi udyuudan wakakuwaapan ipai pidannao ati,
na'iki wakowaada kizi kapam, uruu Tominkaru zaamata-
niaz kootowapa-kida'o nii ipai pidannao, mawakainao na'iki
kakupainao.
43 Ipai Tominkaru prophetinnao kowaadani'i naa udau'an
pakaaritan kida ida'a. Kaikapa'o ĩkianu'u: 'Ipai pidannao
mishidainao uruu na'iki izo'atiinao uparadan, Tominkaru
mainaabatan nii ĩ'oian ĩmishidan idi Jesus.' "

Kaimana'o Doronaa
na'iki Gentilenao

44 Peter paradinan pu'u zii, Kaimana'o Doronaa mo-
rotina'akan naa ipai pidannao, abatapainaouz ukuwaa.
45 Mishidainao Jewnao wuru'u kaawainaouz Joppa iki Pe-
ter tuma, tuukii ĩdi'itinpan patukapan idi Tominkaru taan
Kaimana'o Doronaa Gentilenao ati kapam.
46 Ĩaitapa Tominkaru di'iki'o wuru'u, usha'apanum kau'an
ĩabatan idi ĩparadan pana'a kida'o parada-karu ida'an. Na'iki
ĩabatan idi ĩkonaukii-kidan Tominkaru sha'apatan kaiman
kida'o aimaakan. Sariapa Peter kian ba'oran mishidainao ati,
47 "Kanom kaina'a mashaata'o nii di'oraz pidannaou'u,
ĩchikaawunuu-kao ai wunu idi? Kaina'a'a naa Kaimana'o
Doronaa taa-kao ĩ'ati, na'apa utaa-kao kawan waunao Jew-
nao ati," ukian ĩ'ati.
48 Udauna'an udyuudan naa ĩchikaawunuu-kao ĩmishidan idi'i
naa Jesus Christ. Pachikaawunuu-kao dauna'an, ĩpishaan
naa Peter marii kizi una'a'akan ĩtuma na'apauda'um kamoo
zoobaba.

11

Peter kakuwaapan Jerusalem ii mishidainao ati

1 Aizii apostlenao na'iki mishidainao Judea Baara ii
akainaouz abata'aka'a naa wuru'u Gentilenao mishidanuz
naa kapam Tominkaru paradan.
2 Aizii Peter kiwan dono'o naa Jerusalem iti Judea Baara
ia'oraz, sariapa Jewnao, wuru'u mishidainaouz, dakoopan
uruu. Ĩkian u'ati.
3 "Pumorowautapankan Gentilenao bii ii, atii puaroapa zii
kapam ĩtuma."
4 Uruu idi Peter kowaadan naa ĩ'ati kaimanaiman, ipai
na'apa'oram wuru'u aimaakan sha'apanuz pa'ati. Ukian ĩ'ati.
5 "Õtoriinpan pu'u Joppa ii, Tominkaru aidan aimaakan õ'ati.
Õtukapa aimaakan wa'atin aokazi iki imi'i baara ati, na'apa
kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-kao padanoma tokon
iki kida'o kawanu'o. Umashaadan na'a õdazaba'a.

6 Õawunuupan unazo iti õtukapa pabi'inaaka aimaakannao:
uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u ko-
zootinainao kidaz ĩchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao.
7 Upu'u õabatan parada-karu kian õ'ati. 'Peter! Aushaa
puzowii punikan nii.'
8 Mazan õdako'atinuzu. 'Aonaa turuu, õNaobanaa! Aonaa
na'apainim zii õnikauzon ĩnao kaduz kaniriba'o aimaakan,
wuru'u aona'oraz waunao Jewnao kakinaorinaa taapadan
wanikan.'
9 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian õ'ati.
'Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u
Õgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki õtomaniaz naa
kaimana'o nii!'
10 Idikinau wuru'u parada-karu na'apanuz õ'ati.
Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa powaa iti aokazi
iti.
11 "Upu'a'a naa idikinauda'u daonaioranao kaawan
kabaun õmashaapa-kizi iti, ĩnao dyuuda-kariwainao õdau'ati
Caesarea iki.
12 Sariapa Kaimana'o Doronaa kian õ'ati. 'Pumako pa'i
ĩtuma. Mana'a putaria'ana'a.' Uruu idi õmakon ĩdawu'ati.
6 mishidainao makonkan õtuma. Di'i ĩdyaunu'u, wuru'u
makonkainaouz õtuma. Ipai baokopa wamorotan Gentile,
Cornelius dapu iti.
13 Uru'u naa ukowaadan wa'ati na'apam angel kaawankan
pa'ida'ati. Angel kian u'ati. 'Pudyuuda pupoitorunao Joppa
iti, ĩdapadanaka kizi Simon Peter.
14 Usha'apanum kau'an ukowaadan nii Kaimana'o Kuwai,
Tominkaru kazannaata-kinaa nii pugaru na'iki ipai puiriban-
nao, pudapu ainao kidaz.'
15 Uruu dauna'an õkakuwaapan naa ĩ'ati, sariapa Kaimana'o
Doronaa morotan ĩnyukunuu iti, na'apa umorotinauzon
kawan waunao kiwiitapa'o dono'oraz.
16 Sariapa õnyukunuua'akan wanaobanaa Jesus kiauzon
wa'ati. 'John, uchikaawunuupan wunu idi karikaonan,
mazan Tominkaru, uchikaawunuuan nii unao Kaimana'o
Doronaa idi pa'an.'
17 Ukau'an waaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz
Kaimana'o Doronaa Gentilenao nyukunuu iti, na'apa utaan
kawan Kaimana'o Doronaa waunao Jewnao nyukunuu iti,
wamishidan idi Naobanai Jesus Christ. Ukau'an aonaa turuu
õmashaatan Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan
ĩ'ati!"
18 Aizii Jewnao, wuru'u mishidainao kidaz abatapan
dauna'an ipai wuru'u Peter kuwaa kidaz, sariapa ĩsookadan

padakomikitinan, mazan uruu dauna'an, tuukii ĩkonaukii-
kidan Tominkaru. Ĩkian kaikapa'a: “Aizii waaitapa
kaimanaiman, Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u
Gentilenao, tanawatinanuz pa'oian ai, uaipan idi ĩmashaapan
karikaonan patuma.”

Antioch sannao daua'o

19 Aizii mishidainao, tawuru'u kidoopainaouz
papataka'uta-kao ai, Stephen zowii-kao dono'oraz, ĩmakon
munapo'o wiizai kida di'iti, atii Phoenicia iti, ba'orainao
Cyprus iti, na'iki ba'orainao Antioch iti. Na'ia'a naa
ĩkakuwaapan Jesus dau'u, mazan soo Jewnao ati karikaonan.
20 Pabi'i kida kaina'a daonaioranao mishidainao, Cyprus
Baara sannao na'iki Cyrene sannao, ĩnao makon donoi An-
tioch iti. Na'ii ĩkakuwaapan Jewnao ati na'iki Gentilenao ati
kapam. Ĩkowaadan naa Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus
daua'o.
21 Tominkaru taan idi pama'ozakan ĩ'ati, ma'ozaka
ĩkakuwaapan, uruu idi iriba Gentilenao mishidan ĩkuwaa Jesus
dau'u kida'oraz.
22 Aizii mishidainao, Jerusalem iainaouz abatan naa iriba
Antioch sannao mishidan naa Jesus, sariapa ĩdyuudan Barn-
abas makon Antioch iti.
23 Ukaawan na'iti, tuukii ukonaukian, usha'apanum
kau'an uaitapa na'apam Tominkaru taan kaimana'o
mishida-karu ĩnyukunuu iti. Uruu idi uma'ozakadan naa
ĩnyukunuu powa'a zii, karikaonan kizi ĩizo'atin Naobanai
Jesus, na'iki aonaa kizi ĩtanawatinan u'ai.
24 Barnabas uruu kaimana'o pidan, ma'ozaka'o Kaimana'o
Doronaa kaudinan u'ida'a. Na'iki uruu mishida'o
Tominkaru. Iriba, iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus,
ukakuwaapan idi ĩ'ati udau'an.
25 Uruu dauna'an Barnabas makon naa Tarsus iti,
udorota'anan Saul.
26 Uikodan dauna'an Saul, una'akan naazu patuma
powaa iti Antioch ati. Bauda'apa wunu Barnabas na'iki
Saul na'ian mishidainao tuma. Karikaonan ĩbaokopainpan
mishidainao tuma na'ii, ĩtominapa-kidan naa iriba, iriba
pidannao Tominkaru paradan dau'u. Uruu dono Antioch
ii, uru'o zii mishidainao Jesus dakotauzo-kao Christian kii.
27 Uruu dono prophetnao, Jerusalem ikiinao, kaawan Anti-
och ati.
28 Kaina'a bauda'apa Agabus kia'o u'uu. Uruu kadishitan
pidannao kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa aipan ati,
ukowaadan kaina'iki zamazi wa'atin ipai amazada
kawana'ati'o nii. (Claudius kazowautapan dono'o Rome
ii aka'o amazada wuru'u zamazi kaawanuz.)

29 Sariapa mishidainao di'itinpan, ĩbauda'apatan
panyukunuu ĩaipan pakaminka'utan ipai mishidainao. Uruu
idi ipai mishidainao Antioch sannaouz taa'azon puraata sodi
kida paka'iitan kawana'ati, pakaminka'uta-kinaa nii ba'oran
mishidainao, wuru'u kawiizi-tinpainao kidaz Judea Baara ii
aka.
30 Ĩdyuuda'a naa wuru'u pabaokopataniaz puraata
Barnabas na'iki Saul ida'an, choochi zowaunaanao di'iti
Jerusalem iainaouz.

12

Peter kodita-kida-kao
taraa-kizai iki

1 Uruu dono naobanai Herod zaamata-kidan na'iki utaraa-
kidan pabi'i kida mishidainao zowaunaanao Jerusalem ii.
Uaipan papataka'utan ĩdyaun tuukii.
2 Sariapa udyuudan soldyaanao zowian apostle James
marii za'aba'i idi, John inawuzu uruu.
3 Herod tukapan idi tuukii Jewnao konaukian James
zowii-kao idi, uru'u naa uzaamata-kidan kapam Peter.
Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon dono'o wuru'u
uzaamata-kidanuz Peter.
4 Peter zaamata-kao dauna'an, utaraa-kaoa'a naa. Na'ii 4
soldyaanao tonaazinaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu.
Kiwiin 4 soldyaanao awunuutapan nii uruu. Uruu dauna'an
4 ba'orainao awunuutapan nii koshan, udauna'an na'apa'o
nii koshan, udauna'an na'apa koshan.

Aizii Herod, uaipan nii pakootowapa-kidan Peter ipai pi-
dan kanaapu'u, Passover Kamoon ipain dauna'an.
5 Uruu idi Peter taapa-kaoa'a naa taraa-kizai ii.
Mazan mishidainao toriinpan tuukii, ĩaipan Tominkaru
kaminka'utan Peter.
6 Bauda'apa'a naa kamoo, Peter kootowapa-kida-kao ua'ii,
uda'awun dya'utam soldyaanao sakoda'a. Watudinpa'o
Peter anoba chain idi, soldyaanao anoba di'iti. Na'iki
kaina'a ba'oran soldyaanao watchmantapainao paniinom
kida, taraa-kizai nazo ii.
7 Mazan masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o
kaawa'akan Peter ida'ati, na'iki ipai taraa-kizai nazoo Peter
da'awupa-kiziz kanada'akan. Sariapa angel pokowauanuzu,
upishatan Peter ma'ozaka'o ida'an. “Pupokoda! Kadiman
na'iki pukadishita,” angel kian. Sariapa chain kida
waota'akan Peter anoba di'iki.
8 Udauna'an angel kian u'ati, “Pukaiwada pukamichan,
na'iki pukaiwada pudazkidi.” Kadiman Peter kaiwad-
ina'akan. “Pukaiwada puchaakitan za'aba'i, na'iki puwa'ati
õdawu'ati,” angel kian u'ati.

9 Uruu idi Peter da'ana'akan naa angel. Mazan aonaa
Peter aitapan mishi'o wuru'u angel sha'apatanuz aimaakan
na'apa. U'itiiman shaa aimaakan tukapa-kida-kao nii pa'ati
pazanda'awun ii.

10 Sariapa ĩdobata'akan soldyaanao watchmantapainao
dazaba an, udauna'an ĩdobatan ba'oran soldyaanao watch-
mantapainaouz dazaba an. Atii ĩkaawan paniba itinpu'o pani-
inom di'iti, chipirari idi'o pa'idiwaru utoma-kao. Mazan
sariapa paniinom da'atina'akan ĩ'ati paaipan ati, uruu idi
ĩkodita'akan naa taraa-kizai iki. Na'iki'i naa ĩmako'okan naa
dunapota, udauna'an angel mainaabatina'akan naa u'ai.

11 Uruu zii Peter aitapa'akan mishi'o pakoditan taraa-
kizai iki. Uruu idi ukian, "Aizii õaitapa kaimanaiman,
Tominkaru dyuudankan pa'angelin kodita-kidankan õgaru.
Mishi ukazannaatanun, Herod antamikitan ai õgaru, na'iki
wuru aia'a tuukia'oraz Jewnao tukapa'azon õsha'apata-kao."

12 Uaitapa'akan idi'i naa wuru'u pakodita-kida-kaoaz, sari-
apa umakon Mary dapu iti, John daroz, Mark kia'oraz kapam
u'uu. Iriba'o mishidainao baokopatinpan na'ii uruu dono,
ĩtoriinpan, ĩaipan Tominkaru kaminka'utan Peter.

13 Sariapa Peter dau-dauan paniinom. Kaina'a ĩpoitoruiaba
Rhoda kia'o o'uu. Sariapa omakon na'iti, opishaan kanom
wuru'u kaawa'oraz.

14 Oabatankan Peter paradan, tuukii okonaukia'akan.
Mazan odima'akan naa powaa iti, "Kaina'a Peter paniba ii,
ukadishitapan paniinom di'ii," okian.

15 "Pumariidinan," ĩkian o'ati.

Mazan okian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õparadanuz."

"Panaadon uangelin mani karikaonan," ĩkian o'ati.

16 Mazan Peter kaina'a kowas udau-daupan paniinom.
Udauna'an zii ĩda'atinan u'ati. Ĩtukapa Peter mishi na'a
ukadishitapan, tuukii ĩdi'itinpan.

17 Sariapa usawadan paka'u uaipan idi ĩparadan
mashauda'u. Udauna'an ukowaadan naa ipai na'apa'oram
Tominkaru ĩNaobanaaz kodita-kidan uruu taraa-kizai iki.
Udauna'an ukian ĩ'ati, "Ukowaada pa'i James ati, tawuru'u
choochi zowaunaaz, na'iki ba'orainao mishidainao kida
ati wuru'u õkodita-kida-kaoaz taraa-kizai iki." Udauna'an
udobata'akan naa.

18 Ba'oran chaapi'iki'i naa, soldyaanao wuru'u awunuuta-
painaouz Peter, tuukii ĩdopian, na'iki ĩtarian, aonaa ĩaitapan
na'apam pasha'apatinan. "Na'iam naa Peter? Na'apa dii
ukidoopan?" ĩkian.

19 Aizii Herod abata'aka'a naa Peter kidoopan, sariapa
udyuudan udawata-kao ipai amazada kawana'ati. Mazan

aonaa ĩikodanuzu. Uruu idi Herod pishaan naa koshan soldyaanao powa'a zii, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u ukidoopanuz. Tuukii Herod to'oran, uruu idi sariapa uzowiikidan ĩdyaun.

King Herod mawakan daua'o

Uruu dauna'an Herod makon naa Judea Baara iki, umorowautapa'anan Caesarea iti, una'ian kotua'iki zaa.

20 Tuukia'o da'i King Herod to'orataakapauzon Tyre na'iki Sidon sannao tuma. Mazan uruu dono sariapa Tyre na'iki Sidon sannao baokopatan pidannao, na'aka'o nii paparadan king di'iti. Ĩaipan pasaabaa-kidan pamashaapan utuma, usha'apanum kau'an aonaa ba'oran wiizai nii ĩtorii-kizi nii pawanyukunuu, soo bauda'apa King Herod wiizi iki.

Aizii pidannao, wuru'u dyuuda-kariwainaouz kaawan Blastus di'iti, upoitoru, utuma'oraz manawun ukaudinan. Ĩparadan u'ati kaimanaiman, atii mishi ukowaadan Herod ati ĩparadan. Uruu idi Herod kowaada'akan naa ĩ'ati na'apainim nii pamiitiniipan ĩtuma.

21 Aizii pakainaataniaz kamoo dono'o naa, ukaiwadan umanawunu'o pakamichan na'iki usakanatan umanawunu'o pataba ida'a. Na'iki'i naa uparadan ipai pidannao ati.

22 Tuukii pidannao konaukii-kidan uparadan. Sariapa ĩkadakoinan kaikapa'a: “Aizii tominkaru paradan wa'ati, aonaa pidan paradan mani kaiwuru'u,” kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz.

23 Mazan aonaa zoobaba udyuudan ĩkonaukii-kidan pa'an Tominkaru umanawunun. Uruu idi sariapa angel Tominkaru di'iki'o karinaada'akan naazu masha'apakiaka, tuukia'o ida'an. Upazaroita'akan naa atii umawakan u'idi.

24 Mazan una'apan pu'u powa'a zii manawun Tominkaru Paradan kowaadapa-kao na'iki uabata-kao, uruu idi powa'a zii ba'oran pidannao mishidan na'iki powa'a zii mishidainao iribainan.

25 Aizii Barnabas na'iki Saul ĩtaa'a naa puraata wuru'u dyuuda-kariwaiz ĩna'akan mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Uruu dauna'an ĩkiwan naa powaa iti Antioch iti. Ĩna'aka patuma John, Mark kia'oraz u'uu kapam.

13

Barnabas na'iki Saul zaamata-kao kaudina'o nii

1 Kaina'a mishidainao mashaapainao Antioch ii, Syria
Baara ia'oraz. Ĩnao mishidainao bii'i kaina'a prophet-
nao,* na'iki ba'orainao kida tominapa-kidauzo mishidainao.
Kaikapauda'u'o wuru'u kaudinainaouz: kaina'a Barnabas,
Simeon miikoroz, Lucius Cyrene sanaz, Manaen, Herod
dyaupaitaniaz, na'iki Saul.
2 Bauda'apa kamoo ĩchoochiapatinan pu'u na'iki ĩsanadinpan†
pu'u Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa kian ĩ'ati, "Uzaa-
mata shoman Barnabas na'iki Saul kaudina'o nii õ'ati.
Kaina'a kaudin-kizai õaiapanii ĩsha'apatan õ'ati."
3 Uruu idi ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan naa koshan.
Udauna'an ĩtoriinapa-kidan naa Saul na'iki Barnabas, na'iki
ĩmuudan paka'u ĩ'ida'a. Udauna'an ĩdyuudan naa ĩdyaun.

Saul makon ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai

4 Aizii Kaimana'o Doronaa dyuudan kawana'ati ĩdyaun,
ĩmakon naa wiizai Seleucia iti paran danoma ia'oraz. Na'iki'i
naa ĩzaamatan udaru'o kanawa, mako'ozo'o Cyprus iti, uruu
udaru'o katonaru, paran zikon ia'o.
5 John Mark makon kapam ĩminka'u nii. Ĩkaawan dono'o
naa wiizai Salamis iti, na'ia'a naa ĩkowaadapan Tominkaru
Paradan Jewnao ati, synagogue kawana'ati kida.
6 Uruu dauna'an ĩdobatan pakidiba ida'ana'a naa. Ĩmakon
atii ĩkaawan ba'oran wiizai di'iti, Paphos kia'oraz u'uu, uruu
katonaru danoma ia'oraz mazan. Na'ia'a naa ĩikodan pidan
marunao-tinpa'o Bar-Jesus kia'o udakotapa-kao, uruu Jew,
dakotinpauzo prophet nii kaikini'i.
7 Aizii wuru'u marunaouz, upaonaruitapanii naobanai
wuru'u kazowautapa'oraz ipai amazada na'ii, Sergius Paulus
kia'o u'uu. Aitapa'o na'iki kaimana'o udi'itinpauzon wuru'u
naobanaiz. Sariapa udapada-kidan pa'ida'ati Barnabas
na'iki Saul, uabata'azon idi Tominkaru Paradan.
8 Tuukii mazan marunao towauda'utan naobanai abata-
pan ĩkuwaa, aonaa uaipan umishidan ĩkuwaa, wuru'u Jesus
dau'u kida'oraz. (Elymas kia'o kapam udakotapa-kao Greek
ida'an wuru'u marunaouz.)
9 Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan idi Saul, Paul kia'oraz
naa u'uu, sariapa uawunuupa'akan ma'ozaka'o ida'an
marunao ati. Ukian u'ati,
10 "Pugaru na'apa Satan kawan manawun, usha'apanum
kau'an tuukii puawauta'azon ipai wuru'u kaiman kida'oraz
kuwai na'iki kaiman kida'oraz mashaapa-kinai. Pugaru

---

* **13:1** *prophet:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **13:2** *sanadinpan:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mariidinauzo, puaitapa na'apam pupana'adan na'iki putanawatan Tominkaru paradan dikauda'o nii.

11 Mazan Tominkaru sha'apatan nii na'iki upataka'utan nii pugaru aizii, ishaawun-karu ida'an, aona'o nii kanom putukapan, aonaa kanada'o atii diina'iti zii'i.” Sariapa mishi Elymas awun maruta'akan, uruu idi aona'a naa powa'a utukapa'akan aimaakan. Sariapa uchi'ikaadanaan naa udorotan pidan ka'uta'o nii paugaru.

12 Naobanai tukapan idi aimaakan sha'apata-kao na'apa, tuukii umishidan, na'iki tuukii udi'itinpan wuru dau'a'a paabataniaz kaiman kida'o kuwai, Naobanai Jesus daua'oraz.

Paul kakuwaapan Antioch ii Pisidia Baara ia'oraz

13 Uruu dauna'an Paul na'iki uminauda'unao dobatan naa Paphos iki, wuru'u katonaru ia'oraz wiizai. Na'iki'i naa ĩmakon kanawa ida'an atii ĩkaawan Perga iti, Pamphylia Baara ia'oraz. Na'ia'a naa John Mark wa'akan ĩdyaun. Upadantan naa powaa iti Jerusalem iti.

14 Uruu dauna'an ĩdobatan naa pakidiba ida'an atii ĩkaawan Antioch iti, Pisidia Baara ia'oraz. Na'ii Paulnao morotan naa synagogue nazo iti, Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki ĩsakanatan naa na'ii.

15 Upu'a'a naa synagogue zowaunaanao aitaapan wuru'u kakinaorii Moses saadanii kidaz, na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz kapam. Uruu dauna'an ĩpishaa-kidan naa Paul na'iki Barnabas. Ukian, “Wa'inawuzunao, ukuwaa kaina'an dono ma'ozakada'o nii wairibannao nyukunuu, turuu ukakuwaapan.”

16 Sariapa Paul kadishita'akan na'iki usawadan paka'u ĩ'ati, uaipan idi mashaa pidannao abatapan. Kaikapa'a wuru'u ukianuz ĩ'ati: “Ipai unao Israelitenao na'iki unao kapam Gentilenao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, uabata õparadan aizii.

17 Wuru'u Israelitenao Tominkarunuz, uruu tawuru'u zaamata'oraz wadokozu-daunnao kotua'a naa ĩmashaapauzon dono zii Egypt ii. Uruu aipan ati'o kapam tawuru'u kadiman ĩiribainan na'iki ma'ozaka utaapan ĩnyukunuu, ĩkaudinkida-kao pu'u ba'izi ida'an na'ii. Mishi'o wuru'u Israelitenao Tominkarun ma'ozakanuz manawun. Usha'apanum kau'an pama'ozakan ida'an masha'apannaa uso'otan ĩdyaun Egypt iki.

18 “Udauna'an una'akapan naa ĩdyaun 40 wunu mapidantaka'o amazada baara ii aka. Aonaa ukashadinan ĩ'ai ĩdikintapan pu'u padamata uruu.

19 “Na'iki Tominkaru zowii-kida ĩ'ati ipai daunuuda'u 7 pidannao tonaazinaa, pana'a kida'o ĩparadan, Canaan Baara

ii aka kida'oraz ĩmashaapan. Ukau'an ipai utaan wuru'u
amazadaz papidanannao ati ĩwiizi ni'i naa.
20 Aizii wuru'u aimaakan kida sha'apaapa-kaoaz
kaikapa'a, 450 wunu ukotua'ikin.
"Uruu dauna'an, Tominkaru zaamatan naa pidannao ka-
zowautapa'o nii papidanannao, ĩdakota-kao Judges kii.
"Uruu dauna'an ĩkazowautapan atii Tominkaru zaamatan
prophet Samuel kazowautapa'o nii ĩdyaun.
21 Uruu dono tuukii ĩpishaan Samuel, marii kizi uikodan
king nii pa'ati. Uruu idi Tominkaru taan naa ĩ'ati Saul, Kish
daniz, Benjamin di'ikiinao kidaz ĩiribainan. Saul kazowauta-
pan ĩdyaun 40 wunu.
22 Na'apain ni'i naa Tominkaru muudan uruu.
"Uruu dauna'an Tominkaru zaamatan ba'oran king, u'uu
David, Jesse dani uruu. Tominkaru kian David dau'an.
'Aizii õikoda pidan õnaudapanii, na'iki õnyukunuu kawana'ati'o.
Usha'apanum kau'an usha'apatan nii ipai aimaakan na'apa
õaipan kawana'ati.'
23 "Kotua'iki uruu dauna'an Jesus shakatan, uruu
King David Takaan-daunu'u naa. Uru'u naa tawuru'u
Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o
nii papidanannao Israelitenaouz.
24 Jesus sakadan ua'ii pakaudinan, John chi'ikapan
na'iki ukakuwaapatinan ipai Israelitenao ati. Udyuudan
ĩtanawatinan ipai oia'o ai, na'iki ĩchikaawunuin kizi.
25 John ipaian ua'ii pakaudin-kizi, ukian pidannao ati.
'Kanom uzauda-kidan õgaru? Õgaru u'itiiman tawuru'u
Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon? Aonaa uruu
mani õgaru, mazan kaini'iki'o ni'i naa pa'an uwa'atin. Uruu
umanawunu'o manawun pidan. Õgaru aonaa manawun
õturuan õso'otan udazkidi u'ati.'
26 "Uabata õkuwaa õiribannao, ipai unao Abraham dani-
daunnao! Na'iki unao Gentilenao, taapainaouz Tominkaru
umanawunu'o nii, uabata õkuwaa kapam! Di'oraz kuwai
kazannaatin-karu daua'oraz, ipai waunao ati'o udyuuda-
kao.
27 Jerusalem sannao, na'iki ĩzowaunaanao aonaa ĩaitapan
Jesus wuru'u kazannaatin-kinaiz. Na'iki aonaa ĩaitapan
na'apa'oram daua'o tawuru'u Tominkaru prophetin saadanii
kida kianuz, tawuru'u ĩabatautaniaz padamata uaita-kao ipai
Sookapa-karu Kamoon dono. Mazan upu'u zii ĩmishian
naa tawuru'u prophetnao saadauzonii kidaz, pazowii-kidan
ida'an Jesus.
28 Aonaan pu'u ĩikodan dikauda'o nii aimaakan
usha'apatan, pazowii-kida-kinaa niizu. Mazan upu'u zii

tuukii ĩdyuudan Pilate zowii-kidan Jesus, atii mishi uzowii-
kao.
29 Ĩipaian dauna'an pasha'apaapan ipai aimaakan wuru'u
Tominkaru paradan kowaadauzoniaz udau'an. Uru'u naa
ĩtoka-kidan naa unanaa cross paawa iki, na'iki ĩmuudan naazu
pabaaranaa iti.
30 Mazan Tominkaru kakuda uruu powaa iti, na'iki
ukadishita uruu pabaaranaa iki.
31 Jesus kadishitan dauna'an, mapuda utukapa-kidinan
pidannao ati wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki
Jerusalem ati. Ĩnaou'u naa kai kakuwaatina'o nii udau'u ipai
Jewnao ati.
32 "Aizii di'i õgaru, na'iki Barnabas kaawan, wakaawa-
kidan Kaimana'o Kuwai unao ida'ati: Tawuru'u
Tominkaru kowaada-kidauzoniaz pasha'apata'azon
wadokozu-daunnao ati, aizii kai'i naa umishian wuru'u
pasha'apata'azooniaz.
33 Waunao ĩdani-daunnaou'u naa, uruu idi aizii watukapa'a
naa mishi umishian paparadan, ukadishita-kidan ida'an Je-
sus pabaaranaa iki. Kaina'a sha'atii saada-kariwai Jesus
daua'o Psalm 2 ida'a, kaikapa'a:
'Pugaru õdani,
pudaruitan õgaru aizii.'‡
34 "Na'iki Tominkaru kian koshan ukadishita-kidan
dauna'an uruu pabaaranaa iki, aonaa na'apainim nii
umawakauzon powa'a. Kaina'a usaadinpan udau'u
kaikapa'a:
'Mishi'o nii õtaan pu'ati wuru'u kaimana'oraz manawun
aimaakan,
õkowaadauzoniaz õtaa'azon King David ati.'
35 "Na'apa sha'atii tawuru'u saadapa'o Psalms kianuz
pasaadanii ida'a:
'Aona'o nii pukashaapan wuru'u kaimana'oraz manawun
pupoitoru
dyupushan pabaaranaa ii.'
36 "Mishi David kaimana'o ukazowautapan papidanannao
na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan bauda'apa
kamoo umawakan. Na'iki unanaa muuda-kao padarunnao
baaranaa ii. Atii udyupushan na'ii.
37 Mazan Jesus, wuru'u ukadishita-kidaniaz pabaaranaa
iki, aonaa pa'an ukashaapan udyupushan pabaaranaa ii.
38 Õiribannao, õaipan ipai unao aitapan, Jesus ida'ana'o pidan
oian mainaabata-kao.
39 Aonaa turuu pu'oian kida mainaabata-kao pumishidan
ida'an Moses kakinaori kida. Mazan soo pumishidan ida'an

‡ **13:33** Psalm 2:7

Jesus pu'oian mainaabata-kao, na'iki Tominkaru dakotan
pugaru kaimana'o pidan nii.
40 Uzaudinpa'a naa pa'i, umamishidakan an mishi'o nii
aimaakan sha'apan u'ati na'apa Tominkaru prophetinnao
saadauzonii kawana'ati.
41 Tawuru'u ĩkianuz.
‘Uabata, unao dakoopainao Tominkaru,
Tuukia'o nii udi'itinpan.
Kai õsha'apatan nii umanawunu'o aimaakan.
Pidan tiwaan an pakowaadanuzu,
upu'u aona'o nii umishidanuzu,
atii na'apa'o nii umawakan.’ ”§
42 Udauna'an Paul na'iki Barnabas ipaian naa pakakuwaa-
pan. Ĩkoditan pu'u synagogue iki, pidannao pishaan ĩdyaun,
marii kizi ĩwa'atin koshan ba'oran Sookapa-karu Kamoon
dono, usha'apanum kau'an ĩabata'azon powa'a zii wuru'u
ĩkuwaa kidaz.
43 Ĩkoditan dauna'an iriba Jewnao da'anan Paulnao,
na'iki iriba kapam Gentilenao wuru'u mishidainaouznaa
Tominkaru Jewnao kawan, ĩnao da'anan kapam Paulnao.
Na'ia'a naa Paulnao paradan pidannao ati na'iki ĩkakinaowan
naa ĩdyaun. Marii kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu,
panyukunuitapan ida'an Tominkaru kamunanun pa'ati.
44 Ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono iriba, iriba kawiizi-
inao wa'atin synagogue ati, ĩabata'anan Naobanai Tominkaru
Paradan.
45 Kaina'a pabi'i kida Jewnao, ĩtukapan idi wuru'u iriba,
iriba pidannao kaawan, sariapa ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu
idi tuukii ĩdakoopan Paulnao kuwaa na'iki tuukii kapam
ĩdakoautapan Paulnao kakiba'azonna'o ida'an.
46 Mazan ma'ozaka Paul na'iki Barnabas paradan ĩ'ati
kaikapa'a: “Unao ati'o mishi'oraiman wakowaada'azon
kiwiin wuru'u Tominkaru Paradanuz, mazan tuukii
ukashadanuzu. Ukau'an uaipan ati'o karikaonan wuru'u
umaaiapakanuz karikaonanu'o kakupa-kinai. Ukau'an
wamakon ni'i naa unao ai, na'iki watuzutinan ni'i naa aizii
Gentilenao di'iti.
47 Kaikapa sha'atii tawuru'u Naobanai Tominkaru paradan
kiauzonuz padamata ipai waunao ati. Ukian,
‘Õzaamatan pugaru kanadapa'o nii Gentilenao ati,
pugaru kizi tukapa-kida kazannaatin-kinai ipai pidannao ati,
ĩkazannaatin-kinaa nii pa'oian ai.’ ”
48 Gentilenao abatan idi wuru'u parada-karuz na'apa,
tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩnaubaan wuru'u Naobanai

§ **13:41** Habakkuk 1:5

Tominkaru Paradanuz. Na'iki wunaou'u zaamata-
kariwainaouz karikaonanu'o kakupa-karu di'iti, ĩnao pa'an
tuukii ĩmishidan.
49 Uruu idi kuwai Naobanai daua'o iribainan uruu wiizai
baara ii aka.
50 Mazan Jewnao, wuru'u mamishida-kainaouz kuwai,
tuukii ĩto'oran. Uruu idi ĩkimudan naa na'ii sannao, daon-
aioranao umanawun-tinpainao kidaz, na'iki zunnao, kapu-
raataniinao kidaz na'iki toriinpauzonaouz Tominkaru ati.
Ĩkimudan ĩdyaun tuukii, ĩto'ora kizi Paul na'iki Barnabas ati.
Mishi'i naa mishi pidannao to'oradinan Paulnao ati, atii
ĩkashanauan ĩdyaun pawiizi iki.
51 Uruu idi Paul na'iki Barnabas wao-kidan kaiman-daun
imi'i padazkidi di'iki. Uruu ida'an ĩtukapa-kidan aonaa mishi
pidannao aipan na'iki aonaa ĩabata'azon ĩkuwaa. Udauna'an
ĩmako'okan naa Iconium iti.
52 Mazan konaukii pa'an ĩwa'akan wuru'u mishidainaouz
na'iki wuru'u zaamatainao kidaz Kaimana'o Kuwai pa-
nyukunuu iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pa'an
Kaimana'o Doronaa ĩnyukunuu ii.

14

Paul na'iki Barnabas kakuwaapatinan dono'o Iconium ii

1 Paul na'iki Barnabas kaawan Iconium iti. Na'apa koshan
aimaakan sha'apan Antioch ia'o kawan. Ĩmorotan syna-
gogue iti Sookapa-karu Kamoon dono. Ma'ozaka ĩkowaadapan
Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu dono iriba, iriba Jewnao
na'iki Gentilenao mishidan wuru'u kaimana'oraz kuwai.
2 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao, aona'o pa'an ĩmishidan.
Uruu idi ĩto'oradan tuukii Gentilenao Paul na'iki Barnabas
ati.
3 Upu'u mazan Paulnao na'ian kotua'iki zaa pidannao
tuma. Aonaa ĩtarian, mazan ma'ozaka ĩkakuwaapan, ipai
ĩkowaadan ĩ'ati Naobanai kamunanun, na'iki ukamaraina-
panun dau'an. Naobanai Tominkaru aipan idi pidan-
nao aitapan mishi'o wuru'u Paulnao kuwaa kidaz, sariapa
uma'ozakadan ĩdyaun. Uruu idi ĩsha'apata umanawun kida'o
aimaakan wuru'u aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan.
4 Uruu dono, uruu wiizai di'ii aonaa pidannao mishidan
patumaaka. Ba'orainao na'apa ĩnyukunuu Jewnao paradan
kawana'ati, ba'orainao apostlenao paradan kawana'ati.
5 Udauna'an pabi'i kida Gentilenao na'iki Jewnao wuru'u
to'orainaouz, miitiniipan naa ipai pazowaunaanao tuma.
Ĩaipan pa'antamikitan na'iki pazowian Paulnao, paboowan
ida'an ĩdyaun kuba idi.
6 Mazan Paul na'iki Barnabas abatan idi na'apam
pasha'apata'azoo-kao, sariapa ĩmakon atii Lystra na'iki Derbe

iti, Lycaonia Baara ii aka'oraz wiizainao, na'iki ĩmakon kapam
ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, maonapainaouz udazaba
an kida.
7 Na'ii aka'a naa ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai.

Na'apam Paulnao taapa-kao
Lystra ii

8 Lystra ii, kaina'a daonaiora aonaa na'apainim
uchi'ikauzon pashakatan di'iki'o.
9 Aizii Paul kakuwaapatinan dono, na'ia'o wuru'u
machi'ikaka'oraz daonaiora sakanatapan, uabatapan
wuru'u kaimana'oraz kuwai. Paul tukapa, na'iki uaitapa
tuukii umishidan wuru'u kuwaiz, na'iki uaitapa, umishidan
idi turua'o nii uchi'ikan. Uruu idi Paul awunuupan sariapa
uawun iti.
10 Na'apain ukian u'ati ma'ozaka'o ida'an, "Pukadishita!"
Sariapa mishi ukadishita'akan na'iki uchi'ikaadanaa'akan
naa.
11 Pidannao tukapan idi Paul sha'apatan aimaakan na'apa,
tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩparadan diiwa pa'atiaaka kida, pa-
paradan Lycaonian ida'an. Kaikapa'a wuru'u ĩkianuz: "Aaa,
watominkarunnao wuru'u kaawa'oraz wa'ida'ati aokazi iki,
na'apa pidan kawan ĩaidinpan."
12 Uruu idi ĩdakotan Barnabas Zeus kii, patominkarun uu
kawan. Aizii Paul Hermes kii ĩdakotan, ba'oran patominkarun
uu kawan. Usha'apanum kau'an Paul uruu wuru'u kakuwaa-
patina'oraz manawun.
13 Kaina'a faadaa, uruu tominkaruniitapa'o Zeus. Kaina'a
utominkarun dapu paniba itinapu wiizai ai. Uruu faadaa
baokopa pidannao tuma, ĩna'akan naa kazotinao na'iki
soosoi kida wiizai awautapa-kinao paniinomizinaa di'iti.
Uruu ĩkawaoda'azon naa kazotinao Paulnao ati, na'apa
pasha'apatauzon kawan patominkarunnao ati.
14 Paul na'iki Barnabas abatan idi wuru'u
ĩsha'apata'azoonuz aimaakan kaikapa'a, sariapa ĩkuzuuan
pakamichan pakasha'oran idi. Udauna'an kadimana'o
ida'an ĩmako'okan pidannao bii iti. Na'ia'a naa ĩkian pidannao
ati ma'ozaka'o ida'an.
15 "Kandii nii usha'apata'azon aimaakan wa'ati kaikapa'a?
Waunao pidannao kapam na'apa'o unao kawan. Wakaawan
da'ati'i wana'akan Kaimana'o Kuwai, umarina'ata kizi na'iki
umuuda kizi'i naa oia'o, na'iki wuru'u mazan-kida'oraz
karikaonan aimaakan usha'apaapan. Utanawatin kizi'i
naa pa'an mishi'o Tominkaru di'iti, uruu karikaonanu'oraz
ukakupan. Uruu toma'oraz aokazi na'iki imi'i baara, paran
na'iki ipai aimaakannao wuru'u mashaapainaouz wunu
baoko'o, na'iki imi'i baara an kida'oraz.

16 Kotua'a naa Tominkaru kashaapa pidannao mashaapan
na'apam karikaonan paaipan kawana'ati,
17 mazan karikaonan utukapa-kidan pakaina'an ĩ'ati
pakamunan-kidan ida'an ĩdyaun.
"Atii di'i, udyuuda wunu unao paoriba kida kaaka-kinaa
nii, na'iki utaa pabi'inaaka kida uwanyukunuu nii. Na'iki
utaa konaukii-kinai unyukunuu iti," ukian ĩ'ati.
18 Paul kowaadan pu'u kaikapa kida'o aimaakanu'u,
mazan upu'u kasha'apannaa pidannao sookadan wuru'u
pakawaoda'azoonuz kazoti Paulnao ati.
19 Kaina'a Jewnao wa'atiinao Antioch iki, Pisidia Baara
ia'oraz na'iki ba'orainao wa'atin Iconium iki. Ĩnao kaawan
naa Lystra ati, na'ia'a naa ĩkakinaowan pidannao ĩto'ora kizi
Paulnao ati. Atii mishi pidannao na'apatan panyukunuu
ĩparadan kawana'ati. Uruu idi ipai baokopa pidannao
to'oradinan, na'iki ĩboowautapan naa Paul tuukii kuba kida
idi. Udauna'an ĩkozoota'akan naazu na'iki ĩkabootankan naazu
donoi dawun itinapu ĩ'itiiman mawaka'ora'a naa uruu.
20 Sariapa mishidainao makon ĩtukapa'ananuzu na'iki
ĩkasaba'ukinan naa u'ida'ati, upu'a'a naa mazan ukadishitan
koshan. Udauna'an ukiwan naa powaa iti donoi iti. Ba'oran
kamoo Paulnao makon naa Derbe iti.

Paul na'iki Barnabas kiwan
Antioch iti

21 Derbe ii ĩkowaadapa'akan Kaimana'o Kuwai, na'iki iriba,
iriba pidannao mishidan ĩkuwaa Jesus dau'u. Udauna'an
ĩkiwan naa koshan Lystra iti, udauna'an Iconium iti,
udauna'an Antioch iti wuru'u Pisidia Baara ia'oraz wiizai.
22 Ipai uruu wiizai kida di'ii, ĩma'ozakadan mishidainao
kida nyukunuu, ma'ozaka kizi ĩmishidapan. Kaikapa'o wuru'u
ĩkianuz ĩ'ati: "Ipai waunao wabaiaapan nii kasha'ora kida'o
aimaakan, na'iki wapataka'uta-kao nii kaimana'o dikin ii
karikaonan. Wabaiatan bii a'o nii kasha'ora'o wuru'u
wamoro-tinanuz Tominkaru naobanai-tinapa-kizi."
23 Ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, Paulnao zaa-
matan naa pabi'i kida mishidainao choochi zowaunaanao
nii. Ĩzaamatan dauna'an wuru'u kazowautapainao nii,
ĩtoriinpan naa Naobanai Tominkaru ati, marii kizi utaapan
ĩdyaun na'iki ukazannaatapa kizi ipai wuru'u mishidainaouz.
Uruu dono ĩsanadinpan Tominkaru ati patoriinpan pu'u.
24 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapatinan wiizai kida
kawana'ati wuru'u Pisidia Baara ii aka'oraz, ĩmakon naa
ba'oran amazada iti dakota-kariwaiz Pamphylia kii.
25 Uruu amazada baara di'ii kaina'a wiizai dakotapa-
kariwai Perga kii. Na'ii aka'a naa koshan ĩkowaadapa'akan
kuwai Jesus dau'u. Uruu dauna'an ĩdobatan naa koshan atii

paran danoma itinpu'u wiizai di'iti, dakota-kariwaiz Attalia kii.
26 Na'iki'i naa ĩzaamatan udaru'o kanawa, na'iki ĩkiwan naa koshan Antioch iti, wuru'u Syria Baara ia'oraz. Na'ia'o sha'atii tawuru'u pidannao toriinapanuz na'iki ĩpishaanuz Tominkaru, marii kizi ukamunanun na'iki ukaminka'utan Paulnao. Uruu kaudin-kizai'i naa wuru'u ĩipaianiaz.

27 Ĩkaawan dono'o naa Antioch iti, ĩbaokopatin-kidan naa ipai wuru'u mishidainaouz, ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai daunuuda'u na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun na'iki na'apam usha'apatan aimaakan kida ĩnao ida'an. Ĩkowaada kapam na'apam Naobanai Tominkaru taa'a naa aizii Gentilenao mishida-kinaa nii Kaimana'o Kuwai, uruu idi iriba ĩmishidan.
28 Kotua'iki Paulnao na'ian mishidainao tuma.

15

Miitiniapa-karu Jerusalem ii

1 Uruu dauna'an Judea Baara iki'o daonaioranao wa'atin atii Antioch ati. Na'ia'a naa ĩtominapa-kidan mishidainao. Ĩkian ĩ'ati, "Aonaa turuu ukazannaatinan u'oian ai, soo uchoota-kidinan* an Moses kakinaori kawana'ati," ĩkian ĩ'ati.
2 Uruu dikin ii tuukii Paul na'iki Barnabas kashadaakapan ĩtuma. Sariapa mishidainao di'itinpan, na'iki ĩbauda'apatan panyukunuu marii kizi Paul, Barnabas na'iki Antioch iki-inaouz pidannao makon baokopa Jerusalem iti, ĩpishaanaka kizi apostlenao na'iki choochi zowaunaanao na'ii. Ĩabata kizi na'apam ĩkian na'apa kida'o aimaakan dau'an.

3 Uruu idi na'apa'a naa mishi mishidainao dyuudan ĩdyaun Jerusalem iti. Aizii pamakopa-kizi an ĩkakuwaapa'akan mishidainao wiizi kawana'ati kida, Phoenicia Baara ii, na'iki Samaria Baara ii kapam, ĩkowaadapa'akan ĩ'ati na'apam Gentilenao zaamatan naa mishi'o Tominkaru panaobanaa nii kapam. Tuukii mishidainao konaukii-kidan wuru'u ĩkuwaa kidaz.
4 Na'iki'i naa koshan ĩmakon atii ĩkaawan Jerusalem iti. Tuukii mishidainao na'iki apostlenao, na'iki choochi zowau-naanao, konaukii-kidan ĩkaawan. Ipai ĩnao ati, ĩkowaadan naa na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun na'iki usha'apata-kidan aimaakan kida ĩnao ida'an.
5 Mazan kaina'a kapam Phariseenao mishidainaou'u naa Jesus. Ĩnao kadishitan na'iki ĩkian, "Marii mooko pa'i Gentile-nao chootinan Moses kakinaori kawana'ati."

---

* **15:1** *choota-kidinan:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

6 Uruu idi apostlenao baokopa choochi zowaunaanao
tuma, ĩkadakotinan na'iki ĩdi'itapan tuukii wuru'u na'apa
kida'oraz aimaakan dau'an.
7 Atii tomunu'iki ĩkashadaakapan. Udauna'an Peter kadishi-
tan na'iki ukian ĩ'ati, "Õiribannao, unao uaitapa na'apam
Tominkaru zaamatan õgaru kiwiin unao bii iki, kowaadapa'o
nii Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u Gentilenao ati. Uaipan idi
ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai, na'iki ĩmishida kizi'i naa.
8 Tominkaru, aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu, uruu
wuru'u zaamata'oraz Gentilenao. Utukapa-kidan pazaa-
matan ĩdyaun, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa ĩ'ati, na'apa
pataan kawan waunao Jewnao ati.
9 Tominkaru ati, aonaa ĩnao pidannao pana'an waunao ai.
Ĩmishidan idi uruu, uchikaan ĩ'oian.
10 Mazan kandii nii mooko ukashadan wuru'u Tominkaru
sha'apatanii kidaz, wuru'u utomanuz aimaakan dadara'o
manawun Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa? Mishi
waunao aonaa waka'iitan washa'apatan na'apa kida'o
aimaakan, atii wadokozu-daunnao ati dadara kapamaz.
11 Aonaa wakazannaatinan na'apa kida'o ida'an.
Wamishida wakazannaatinan soo Jesus wanaobanaa
kamunanun ida'an, na'apa kapam ĩnao mishidan kawan."

12 Ipai wuru'u kasaba'ukinpainaouz pidannao na'ii,
mashaa ĩabatapan Barnabas na'iki Paul kowaadautan
na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun usha'apata-kidan
idi umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan
ka'iitan pasha'apatan. Ĩsha'apata pabi'inaaka kida aimaakan
Gentilenao ati ĩwiizi ii aka.
13 Ĩipaian dauna'an pakadakotinan, uru'u naa James
kadishita'akan na'iki ukian, "Uabata õparadan õiribannao!
14 Aizii waabata Simon Peter kowaadan na'apam
Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun uruu zi'o
Gentilenao ati, uzaamatan ida'an ĩbii iki papidanannao
nii.
15 Na'apa kotu'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii
kawana'ati manawun, waabatan wuru'u aimaakan kida
sha'apanuz naa kai. Kaikapa'a tawuru'u Tominkaru paradan
saadauzo-kaoaz:
16 'Uruu dauna'an õwa'atin nii koshan,' Naobanai kian.

'Õsaabaan nii powaa iti King David naobanai-tinapa-kizi,
kaboobi'ii-kariwaiz na'apa kabaun kawan.

Mazan õsaabaan niiz na'iki õkadishita-kidan niizu ma'ozaka
powaa iti.

17 Uruu dono ipai pabi'inaaka kida'o nii pidannao wa'atin
õ'ida'ati.

Pabi'i kida Gentilenao, wuru'u õzaamataniinaouznaa
õpidanannao nii,
ipai'o nii ĩikodinan õgaru.'
18 Kii Tominkaru kiauzon,
kotua'ora'a naa ukowaada-kidan pasha'apata'azon
wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan."†

19 Powa'a zii James kian, "Ukau'an õiribannao õdi'itinpan kaikapa'a, aonaa õ'itiiman turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun aimaakan wunao ati'i Gentilenao, tanawatinainaouznaa Tominkaru ida'ati.

20 Mishi'oraiman wasaada pa'an kaarita ĩ'idi'iti, aonaa kizi ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa kizi daonaiora na'iki zun kiaapaakan pama-mazidakan pu'u. Na'iki aonaa kizi ĩnikan izai, oo aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kao.

21 Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa wuru'u Moses kakinaori kida aitaapauzo-kao ipai Jewnao ati synagogue ii, Sookapa-karu Kamoon kawana'ati. Ipai'ora'a naa uruu kakinaorii kida kowaada-kao, ipai Jewnao wiizi kawana'ati."

Kaarita saada-kao
Gentilenao ati'o

22 Uruu dauna'an apostlenao, choochi zowaunaanao, na'iki ipai mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz baokopa ĩmiitiniipan, ĩaipan padyuudan daonaioranao mako'o nii Paulnao tuma Antioch iti, ĩna'aka kizi kuwai mishidainao di'iti. Uruu idi ĩzaamatan Judas, Barsabbas kia'oraz udakotapa-kao na'iki Silas, ĩnao ipai mishidainao aitapanii kaimana'o ĩkaduz kida.

23 Ĩnaou'o nii na'aka kaarita, kaikapa'o usaada-kaoa'a:

"Tosh wairibannao. Di'oraz kaarita waunao apostlenao na'iki choochi zowaunaanao di'iki'o. Wasaadan kaarita unao wairibannao Gentilenao ati'o, mishidainaouznaa Jesus, mashaapainaouz Antioch ii, Syria Baara ii aka na'iki Cilicia Baara ii aka'oraz.

24 "Waabata kaina'a daonaioranao waunao bii iki'o makon unao bii iti na'iki waabatan tuukii ĩtowauda'utan unao pakuwaa ida'an. Aonaa wadyuudan ĩna'akan na'apa'o kuwai unao di'iti.

25 Uruu idi wabaokopatinan da'a'a, na'iki wakadakotinan na'apa kida'o aimaakan dau'an. Atii mishi ipai wabauda'apatan wanyukunuu, wadyuuda kizi pidannao, kakuwaapa'ana'o nii unao ati. Ukau'an ĩmakon nii Paul na'iki Barnabas tuma wamarainapaniinaouz tuukii.

---

† **15:18** Aonaa kabaun dau'ana'o mani wuru'u kadakotin-karuz da'a'a, mazan King David takaan-daun naobanai-tinan dau'ana'o pa'an. Uruu ma'ozaka'o nii ukazowautapan powaa iti.

26 Ĩnao baita'oraz kichana'iki-kii kida'o wanaobanaa Je-
sus Christ kaudin-kizi dau'an.
27 Ukau'an uabatan nii kaimanaiman Judas na'iki Silas
dako iki na'apam wanyukunuu unao dau'an, na'apa'o nii
uabatan wakaaritan ida'a'o kawan.
28 "Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, na'apa kapam
wanyukunuu, aonaa turuu washa'apata-kidan dadara'o
manawun aimaakan unao ati. Mazan di'i pa'an aimaakan
kida wakowaadan aona'o nii turuu unao sha'apatan:
29 Mana'a unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran
kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa unika'ana'a izai oo
aimaakan dunaa dyukuruuta-kariwai uzowii-kao. Na'iki
aonaa turuu daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazi-
dakan pu'u. Uizo'atin an ipai wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o
wuru'u. Uruu ukaduz, atii ba'oran dono,"
kia'o wuru'u ĩsaadanuz kaarita.
30 Udauna'an Paulnao na'iki wuru'u dyuuda-kariwainaouz
ĩtuma, makon naa atii ĩkaawan Antioch iti. Ĩkaawan dauna'an
ĩbaokopatin-kidan naa ipai mishidainao na'iki ĩtaan naa wuru'u
saada-kariwaiz kaarita ĩ'ati.
31 Na'ia'a naa mishidainao ĩaitaan wuru'u kaaritaz. Tuukii
mishidainao konaukian, na'iki ĩnyukunuu ma'ozakadinan
powa'a zii paabatan idi wuru'u kaimana'oraz kakinaorii.
32 Aizii Judas na'iki Silas, prophetnaouz, ĩkakuwaapan
naa ĩ'ati na'ii. Tomunu'iki ĩkadakotinan ĩ'ati, ĩma'ozakadan
ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan Tominkaru.
33 Ĩna'ian zii ĩtuma atii kotua'iki zaa, ba'oran dono zii ĩkiwan.
Ĩkiwan dono'o naa konaukii mishidainao dyuudan ĩdyaun
powaa iti, wunao di'iti'i ĩiribannao, dyuudainaouz ĩdyaun.
34 [Mazan Silas, una'ian zii pa'an.]‡
35 Aizii Paul na'iki Barnabas na'ii zii pa'an ĩwa'akinan.
Uruu idi baokopa'a naa mishidainao kida tuma ĩkaudinan
na'ii, ĩkakinaopan na'iki ĩkowaadapan naa Tominkaru paradan
pidannao ati. Atii kotua'iki zaa ĩna'ian mishidainao tuma.

Paul na'iki Barnabas buutaakapan

36 Uruu dauna'an, Paul kian Barnabas ati, "Wamako
koshan ipai wiizai kida kawana'ati, wakowaadapa-
kiziz Tominkaru paradan. Watukapa kizi na'apam naa
mishidainao kida mashaapan."
37 Uruu idi Barnabas na'aka'azon John Mark.
38 Mazan Paul aonaa unyukunuu na'apan, usha'apanum
kau'an aonaa John Mark ipaian pakaudin-kizi utokon iti,
ĩkakuwaatinan dono'oraz amazada kawana'ati kida. Pam-
phylia ii sha'atii uwa'akan ĩdyaun, upadantanuz naa powaa
iti Jerusalem iti.

‡ **15:34** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

39 Uruu dikin ii tuukii ĩkashadaakapan, atii ĩbuutaakapan.
Upu'u mazan Barnabas na'akan John Mark na'iki ĩmakon
sariapa Cyprus iti.
40 Mazan Paul, uzaamata pa'an Silas pamin-makon nii.
Uruu dono mishidainao, wuru'u Antioch iainaouz toriinpan
naa Tominkaru ati, marii kizi ukamunan-kidan Paul na'iki
Silas. Uruu dauna'an ĩmakon naa.
41 Na'iki'i naa ĩmorowautapan ipai mishidainao wiizi kida
kawana'ati, wuru'u Syria Baara an kida'oraz atii Cilicia Baara
ii aka. Ipai ĩma'ozakadan mishidainao.

16

Timothy makon
Paul na'iki Silas tuma

1 Na'iki'i naa koshan Paulnao dobatan atii Derbe iti,
udauna'an Lystra iti. Lystra ii kaina'a mishida'o daon-
aiora mashaapan, Timothy kia'o u'uu. Udaro Jewaba na'iki
mishida'o kapam oroo. Udaru, Greek pa'an uruu.
2 Ipai mishidainao Lystra iainao na'iki Iconium iainao kida,
kaiman pa'idiwaru ĩparadan Timothy dau'an.
3 Paul na'aka'azon Timothy kakuwaapatina'o nii patuma.
Mazan ipai Jewnao mashaapainao na'ii aitapanii Timothy
daru aonaa Jew mani. Uruu idi Paul choota-kidan* Timothy
kakinaorii kawana'ati Moses taaniaz Jewnao ati.
4 Uruu dauna'an ĩmakon naa na'iki ĩkakuwaapatinan naa
mishidainao ati donoi kida kawana'ati. Kaiman-daun
ĩkowaadan kakinaorii kida dau'an, tawuru'u Jerusalem
ia'oraz apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao aipaniaz
ipai mishidainao kida izo'atin.
5 Uruu idi tuukii mishidainao ma'ozakadan pamishidan
na'iki kadiman kapam ĩiribainan.

Paul dapada-kao Macedonia iti

6 Uruu dauna'an ĩmakon naa koshan. Mazan sariapa
ĩdobatan Phrygia na'iki Galatia Baara an. Usha'apanum
kau'an aonaa Kaimana'o Doronaa kashaapan ĩkakuwaapan
Asia Baara ii aka.
7 Na'iki'o ĩdobatan atii ĩkaawan Mysia Baara sakadin-kizi
iti. Na'iki'o ĩtiwaan pamakon Bithynia Baara iti. Mazan
Kaimana'o Doronaa, Jesus di'iki'o, mashaatan koshan ĩdyaun,
aonaa turuu ĩkakuwaapan na'ii'aka.
8 Uruu idi ĩdobatan naa sariapa Mysia Baara an, atii ĩkaawan
wiizai Troas iti, paran danoma ia'oraz.

---

* **16:3** *choota-kidan:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

9 Uruu marutan ida'a Paul tukapan pazanda'awun ii Macedonia san kadishitapan baza itinapu na'iki tuukii upishaan
Paul marii kizi utaraukan pawiizi ati. Kaikapa'a wuru'u pidan kianuz: “Puwa'ati da'ati'i Macedonia ati, tuukii waaipan
pukaminka'utan waunao!”
10 Paul kowaadan dauna'an pazanda'awun, uru'u naa waminziiwa'akan naa. Usha'apanum kau'an waaitapa
Tominkaru aipan wana'akan Kaimana'o Kuwai Macedonia Baara sannao di'iti.†

Lydia, Philippi sanaaba zaamatan Jesus panaobanaa nii

11 Wazaamatan dauna'an kanawa Troas iki, wamakon naa. Uruu dono wasookadin-kida-kao Samothrace ii. Ba'oran
kamoo wadobatan naa koshan atii wakaawan Neapolis iti, Macedonia Baara sakadin-kizi ia'oraz.
12 Udauna'an wadobatan Macedonia Baara an wakidiba ida'an, atii wakaawan umanawunu'o donoi, Philipi iti. Na'iki
uruu wiizai di'ii, Rome ikiinao pidannao kazowautapa'o na'ii. Iriba kamoo wana'iipa'akan pidannao tuma.
13 Sookapa-karu Kamoon dono, wamakonkan donoi dawun ii, wa'ozi danoma itinapu. Waaipan watukapan
na'iam Jewnao toriinpauzon. Waikoda zunnao kasaba'ukinpan toriinpa'anainao Tominkaru ati. Uruu idi
na'ia'a naa wasakanatan, na'iki wakakuwaapan naa ĩ'ati.
14 Kaina'a zunaaba abatapainao bii'i, Lydia kia'o o'uu, Thyatira iki'o owa'atin. Oroo selliipauzo kawinipina'o kamicha
mada kida. Na'iki oroo toriinpauzo Tominkaru ati. Uruu dono kaimanaiman Tominkaru da'atan onyukunuu, ozaamata kizi ipai wuru'u Paul kuwaa kidaz panyukunuu iti.
15 Na'iki uruu dono oroo, na'iki ipai pidannao mashaapainao otuma odapu ii chikaawunuinan. Ochikaawunuinan
dauna'an, ona'akan waunao padapu iti. Okian wa'ati, “Õaipan usookadinankan õdapu ii. Umishidan an wuru'u õmishidanuz
naa Naobanai Jesus, umakon nii õdapu iti,” okian. Atii mishi ona'apatan wanyukunuu. Uruu idi wamakon odapu iti.

Paulnao taraa-kao Philippi ii

16 Bauda'apa kamoo, wamakopan pu'u toriinapa-kizai iti, waikodapan poitoruiaba. Oroo oia'o doronai zaamatapanii. Uruu aipan ati oaitapa pakowaadapan kanoma'o nii sha'apan pidan ati diina'iti'i. Dobata puraata oikodan panaobanaanao ati pakowaadapan ida'an na'apa kida'o aimaakan.
17 Karikaonan oda'anapatinan waunao na'iki okadakoinpan kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u, ĩnao mishi'oraz

† **16:10** Troas iki Luke baokopatinan Paulnao tuma. Uruu Luke saadanii wuru'u di'oraz kaarita'a. Uruu idi masha'apakiaka watukapan verse 10 ida'a “wa” oo “waunao” kaiwaa-kao.

na'iki umanawunu'o Tominkaru poitorunao, ĩkowaadapan unao ati na'apam nii kazannaatin-karu oia'o ai."
18 Iriba kamoo wuru'u ona'apainapanuz wadawu'ati atii Paul kashadinan. Sariapa utanawatinan o'idi'iti na'iki ukian oia'o doronai ati, "Jesus Christ ma'ozakan ida'an õkian, pukodita o'idi'iki." Sariapa mishi oia'o doronai kodita'akan o'ai.
19 Aizii onaobanaanao wuru'u kaiwaapainaouz oroo aitapa'akan naa wuru'u oia'o doronai so'ota'aka-kaoaz naa o'ai na'iki ĩaitapa aona'o ni'i naa powa'a paikodan puraata o'ida'an. Uruu idi tuukii ĩto'oran, sariapa ĩzaamatan Paul na'iki Silas, na'iki ĩkozootan naa ĩdyaun kootowapa-kizai iti.
20 Na'iki ĩdyuudan naa ĩkadishitan Rome iki'o naobanainao kanaapu iti. Na'ia'a naa ĩkaakapaan ĩdyaun kaikapa'a: "Di'oraz daonaioranaou'u Jewnao. Aonaa ĩkaimanan, ĩtomapan dikauda kida'o aimaakan ipai pidannao ati da'ana'a wawiizi an kida.
21 Ĩkowaadapan pana'a kida'o kakinaorii wakakinaorinaa ai. Waunao Rome di'iti'o wazaamatinpan na'iki waizo'ati ipai Rome iki kida'o kakinaorii, uruu idi aonaa turuu wada'anan wuru'u ĩnao kaduz kidaz," ĩkiainan.
22 Udauna'an ipai baokopa pidannao to'ora'akan naa Paulnao ati na'iki ĩzowiautapa'akan naa ĩdyaun. Sariapa naobanainao dyuudan soldyaanao zaamatan Paulnao, na'iki ĩdyuudan ĩkuzuuan ĩkamichan, na'iki marii kizi ĩba'izii-kao tuukii.
23 Uruu idi soldyaanao ba'izian ĩdyaun tuukii, tuukii. Uruu dauna'an ĩna'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'iki ĩdyuudan naa taraa-kizai taapiki taratan ĩdyaun na'iki udadarada kizi paniinom kaimanaiman.
24 Padyuuda-kao kawana'ati, taraa-kizai taapiki kabootan naa ĩdyaun taraa-kizai nazo iti, uzikonu'ia'o di'ii umuudan ĩdyaun. Na'ia'a naa umuudan ĩtaba'u kida udaru'o na'iki kimisha'o atamun kida sakoda iti.
25 Tomun-zikon dono Paul na'iki Silas toriinpan na'iki ĩkunuitinan Tominkaru ati. Ipai ba'oran taratapa-kariwainao pidannao abatapan ĩdyaun.
26 Udauna'an masha'apakiaka imi'i baara nakaina'akan tuukii, ipai unakaa'akan taraa-kizai dapunaa. Uruu idi sariapa taraa-kizai paniinomizinaa kida da'atina'akan kaimandaun. Na'iki ipai chain wuru'u taraa-kariwainao watudapakinao kidaz buzuutina'akan.
27 Sariapa taraa-kizai taapiki pokoda'akan naa. Utukapa ipai paniinom kida da'atinapa pa'idiwaru, tuukii utaria'akan na'iki u'itiiman ipai'i naa taraapa-kariwainao kida kidoopa'akan. Uruu idi uzaamata'akan naa pamarian za'aba'i uzowiina'aka'azon naa.

28 Mazan Paul kadako'okan u'ati diiwa'o ida'an. “Aonaa
puzowiina'ana'a, kaina'a ipai daunuuda'u waunao!” ukian
u'ati.
29 Sariapa taraa-kizai taapiki dyuudan lamp na'aka-kao
pa'ida'ati. Udauna'an uwa'atin Paulnao ida'ati panaka-
nakaan bii'i, na'iki ukodoru'ukan Paulnao kanaapu iti.
30 Udauna'an ukodita-kida'akan naa ĩdyaun. Na'iki sari-
apa upishaan ĩdyaun kaikapa'a. “Na'apa dii õsha'apatinan
õkazannaatin-kinaa nii õ'oian ai?”
31 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: “Pumishida Naobanai
Jesus daua'o kuwai, uruu ida'ana'o nii pugaru na'iki ipai
pudapu iainao pidannao kazannaatinan.”
32 Udauna'an Paul na'iki Silas kakuwaapan naa ĩkowaadan
Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus dau'u taraa-kizai taapiki
ati, na'iki ipai pidannao mashaapainao kida udapu ii, ipai
ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai.
33 Na'apain uruu wamarutan ida'a taraa-kizai taapiki
chikaan naa ba'izi-daun kida Paulnao mada ida'a kida'oraz.
Uruu marutan ida'a ipai daunuuda'u ĩchikaawunuinan.
34 Udauna'an taraa-kizai taapiki na'akan naa Paulnao
padapu nazo iti na'iki utaan naa ĩwanyukunuu nii. Uruu dono
tuukii taraa-kizai taapiki na'iki wuru'u udapu iainaouz pi-
dannao konaukian pazaamatan idi Tominkaru panaobanaa
nii.
35 Chaapi'iki'i naa Rome iki'o naobanainao dyuudan naa
paminka'unao na'akan paparadan taraa-kizai taapiki di'iti
kaikapa'a: “Pubuzuuta'a naa na'iki pukodita-kida'a naa
wuru'u daonaioranaouz na'iki marina'a naa ĩmakon,” kia'o
wuru'u ĩdyuudanuz paparadan.
36 Parada-karu kowaada-kao dauna'an u'ati ukian naa
Paulnao ati, “Rome iki'o naobanaanao dyuudan paparadan
õ'ati di'oraz paminka'unao ida'an. Ĩaipan naa õkodita-kidan
unao taraa-kizai iki, aonaa kizi upataka'uta-kao powa'a.
Ukau'an umako'o naa mashauda'u di'iki'i,” ukian ĩ'ati.
37 Mazan Paul kian dyuuda-kariwainao pidannao ati,
“Aonaa kanom ĩikodan dikauda'o nii aimaakan washa'apatan.
Waunao Rome di'iti'o kapam wazaamatinpan, ukau'an
na'apa'o kapam waunao Rome sannao kawan. Mazan
kandii nii mooko ĩba'izii-kidan waunao madiwautapaka
ipai pidannao awun za'a? Na'iki kandii nii ĩkaboota-kidan
waunao taraa-kizai iti? Aizii kandii nii ĩaipan padyuudan
waunao mashauda'u? Aonaa turuu ĩkodita-kidan waunao
mashauda'u. Marii mishi'oraiman ĩwa'atin da'ati'i ĩkodita-
kidanaka kizi waunao.”
38 Udauna'an dyuuda-kariwainao pidannao kiwan naa
Rome iki'o naobanainao di'iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩkowaadan
naa ĩ'ati ipai Paulnao paradan. Aizii ĩabatan idi wuru'u

Paulnao kianuz, Rome di'iti'o kapam ĩzaamatinpan, tuukii
ĩtarian.
39 Uruu idi sariapa ĩwa'atin Paulnao ida'ati na'iki ĩkian ĩ'ati,
"Tuukii wanyukunuu kasha'oran wa'antamikita-kidan idi
unao kaikapa'a," ĩkian. Udauna'an ĩkodita-kidan naa Paulnao
taraa-kizai nazo iki. Na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aizii turua'a naa
umakon di'oraz donoi di'iki'i."
40 Mazan Paul na'iki Silas makon sariapa Lydia dapu iti.
Na'ii zii ĩkakuwaapatina'akan, ĩma'ozakadan mishidainao kida
nyukunuu powa'a zii. Uruu dauna'an ĩmakon naa uruu donoi
iki.

17

Paul kakuwaapan Thessalonica ii

1 Paul na'iki Silas dobatapaanan wiizai Amphipolis na'iki
Apollonia ii aka, udauna'an ĩkaawan naa Thessalonica ati.
Na'ii kaina'a synagogue Jewnao idiwau.
2-3 Paul kaduz umorotauzon synagogue iti. Uruu idi
idikinau'u naa umorotan synagogue iti, Sookapa-karu
Kamoon dono kida. Uruu dono Paul da'atan na'iki uaitaan
naa ipai wuru'u saadinpa'oraz Tominkaru paradan,
Christ daua'oraz. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati mishi'o
wuru'u Christ pataka'uta-kaoaz na'iki uzowii-kaoaz, na'iki
ukadishitanuzu pabaaranaa iki. "Ukau'an di'oraz Jesus
õkowaadapaniaz u'ati, uruu wuru'u Christ kii-kizaiz," ukian
ĩ'ati.
4 Pabi'i kida Jewnao tuukii ĩmishidan na'iki ĩna'apata pa-
nyukunuu Paul kuwaa kida dau'ati. Na'iki iriba Greek-
nao toriinpauzonao Tominkaru ati, mishidan kuwai Je-
sus dau'u, na'iki iriba kapam umanawun-tinpainao Greek-
abanao mishidan.
5 Aizii Jewnao wuru'u mamishida-kainaouz Jesus,
tuukii pa'an ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi ĩbaokopatan
naa zoonzionao pidannao, wuru'u chi'ikinauzonaouz
dunapota karikaonan. Na'iki ĩto'oradan ĩdyaun tuukii
Paulnao ati. Sariapa mishi ĩto'ora'akan mapidankiaka.
Uruu idi ĩkadakoina'akan naa tuukii, aonaa masakauda'u
mani atii ĩto'oradan iriba pidannao. Udauna'an ĩna'aka'akan
naa ĩdyaun sariapa Jason dapu iti. Ĩkaawan na'iti baupapa
ĩshaazoda'akan Jason paniinomizi. Uruu ĩaipan naa pakodita-
kida'akan Paulnao ipai pidannao kanaapu iti.
6 Mazan aonaa ĩikodan ĩdyaun na'ii, uruu idi ĩzaamata'akan
naa kowas Jason na'iki ba'oran mishidainao na'iainao
utuma. Udauna'an ĩkozoota'akan naa ĩdyaun atii wiizai
zowaunaanao kanaapu iti. Ĩkaawan na'iti pakadakoinan
tuma. Ĩkian, "Di'oraz pidannaou'u dikaudaapauzonao wiizai

ipai amazada kawana'ati. Aizii kaawa'a naa ĩdyaun wawiizi ati,
7 na'iki kaiman Jason taapan ĩdyaun padapu ii. Aizii ĩnao
tuukii ĩdikintapan tuubaru'o naobanai Caesar kakinaori. Ĩkian
kaina'a ba'oran king Jesus kia'o u'uu."
8 Sariapa naobanai-tinpainao kida na'iki na'iainao pidan-
nao to'ora'akan tuukii, paabatan idi wuru'u na'apa'oraz
parada-karu.
9 Uruu idi naobanainao kian Jasonnao ati, "Wamuudan nii
unao soo utaan an zii ipai puraata wadakotan kawana'ati."
Ĩtaan dauna'an puraata ĩdakotan kawana'ati, uruu zii ĩmuuda-
kao.

Paul kakuwaapan Berea ii

10 Aizii wamaruta'akan, uru'u naa mishidainao dyuudan
Paul na'iki Silas makon Berea iti. Uruu idi ĩmakon, atii ĩkaawan
na'iti. Na'apa'a naa koshan ĩmorotan na'ii synagogue iti,
Jewnao idiwauz,
11 na'iki ĩkakuwaapan naa Jewnao ati. Mazan tuukii pa'an
Jewnao wuru'u, Berea sannaouz aipan patominapa-kida-kao
Thessalonica iainao ai. Uruu idi minziiwa ĩwa'atin ĩabata'azon
idi kaimanaiman Paul kuwaa. Na'iki ipai kamoo ĩawunuutan
saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan, ĩtukapa'azon Paul
na'iki Silas kuwaa mishiin na'iki ĩtukapa'azon una'apan
ukawana'ati.
12 Uruu dono iriba Jewnao mishidan kuwai Jesus dau'u,
na'iki iriba Greeknao daonaioranao mishidan, na'iki iriba
kapam umanawun kida'o Greek-abanao mishidan ĩkuwaa.
13 Aizii Jewnao wuru'u Thessalonica sannaouz abatankan
naa Paulnao kowaadapan koshan Tominkaru Paradan
Berea ii, sariapa ĩmakon na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti sariapa
ĩto'oradan pabi'i kida na'iainao pidannao. Uruu idi baokopa
ĩto'oradinan Paulnao ati.
14 Sariapa mishidainao wuru'u Berea sannaouz dyuu-
dan pidannao wa'anpa'anan Paul kadimana'o ida'an paran
danoma itinapu. Mazan Silas na'iki Timothy aonaa pa'an
ĩmakon.
15 Uruu idi Paul makon naa paminauda'unao tuma, atii
ĩkaawan Athens iti. Na'iki'i naa uminauda'unao padantan
powaa iti. Aizii ĩkaawan powaa iti ĩkowaadan naa Silas na'iki
Timothy ati Paul aipan ĩmakon kadiman pa'idi'iti.

Paul kakuwaapan Athens ii

16 Uruu idi Paul na'ian naa uzaudapan Silas na'iki Timothy
kaawan Athens iti. Mazan aonaa Paul nyukunuu kaimanan
patukapan idi iriba manawun na'ii toma-kariwainao
pa'idiwaru tominkarunao nii.

17 Na'ia'a naa koshan Paul morotan synagogue iti. Uruu
idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati, na'iki Gentile-
nao ati wuru'u toriinpauzonaouz Tominkaru ati. Na'iki
ipai kamoo umakon pidannao dobaapauzo-kizi an. Na'ii
ukakuwaapan pidannao ati, dobatainao kida padazaba an.
18 Kaina'a pidannao di'itapauzonao pana'a kida'o kuwai.
Epicurean kia'o ĩdakota-kao, ba'orainao dakota-kao Stoic kii.
Ĩnao kashadaakapan tuukii Paul tuma ukuwaa kida dau'an.
Sariapa ĩkian kaikapa'a: "Na'apa'o dii kaiwuru'u pidan
maaitapin-ka'o kuwaa kidaz kaikini'i?" Ba'orainao kian,
"Utominapa-kidan pidannao ba'oran kaduz tominkarunao
daua'o." Usha'apanum kau'an ĩna'apan, Paul kakuwaapati-
nan idi Jesus dau'u, na'iki ukadishitan dau'u pamawaka-kizi
iki.
19 Sariapa ĩna'akan Paul pidannao di'iti, wuru'u tominpau-
zonao na'iki di'itapauzonaouz pana'a kida'o kuwai. Areopa-
gus ia'o wuru'u ĩbaokopatinpauzonuz. Na'ia'a naa ĩkian Paul ati,
"Waaitapa'azon kanom daua'o na'iki na'apa'oram manawun
kuwai wuru'u pa'inaa kida'oraz, pukowaadapan.
20 Pabi'i kida pukuwaa, aonaa waabatauzon zii. Uruu
idi waabata'azon powa'a na'iki waaitapa'azon na'apa'oram
manawun wuru'u pukuwaa kidaz."
21 (Ipai wuru'u Athens sannaouz na'iki ba'orainao mashaa-
painao kida na'ii, ĩmashaapan soo pakadakotin-kidan dau'u
karikaonan pa'inaa kida'o parada-karu oo kuwai uruu zi'o
uabata-kao.)
22 Uruu idi na'ia'a naa Paul kadishitan pidannao
kasaba'ukinpainao kanaapu iti. Na'iki ukian ĩ'ati, "Unao
Athens sannao, mishi unao karikaonan da'i utoriinpauzon
utominkarunnao ati.
23 Usha'apanum kau'an ipai õchi'ikaadanaan na'iki
õawunuutan uwiizi. Kaina'a õtukapan iriba utoman altar
kida utominkarunnao ati. Mazan kaina'a kapam õtukapan
utomanii altar, kaikapa'a usaadinpan udaara'a: Tominkaru
Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-kao. Mishi utoriinpauzonii
Tominkaru ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao. Aizii
uruu Tominkaru daua'o nii õkakuwaapan unao ati! 24 Uruu
Tominkaru toma'o ipai amazada na'iki utomanii ipai
aimaakannao mashaapainao kida imi'i baara an. Uruu
kazowautapanii ipai aimaakan aokazi ii na'iki imi'i baara
an kida'o. Aonaa umashaapan wuru ida'a'a pidan tomaniaz
toriinapa-kizai nii.
25 Aonaa kanom uaipan pidannao ai, na'iki aonaa uaipan
pakaminka'uta-kao. Usha'apanum kau'an uruu pa'an taa'o
kakupa-karu ipai pidannao ati, na'iki utaa ipai aimaakan
ĩaiapanii kida.

26 “Kotua'a naa Tominkaru toman bauda'apa daonaiora.
Bauda'apa'o pidan di'iki pabi'inaaka kida pidannao tomi-
nan ipai wuru'u mashaapainao kidaz naa imi'i baara an.
Patoman ua'ii pidannao, ipai ubuutan amazada, uaitapanii
na'apainim nii pataan na'iki uaitapa kanomanaou'o nii pa-
muuda uruu amazada kida ida'a.
27 Tominkaru toman pidannao na'iki usha'apatan
aimaakan ĩ'ati kaikapa'a. Uaipan idi tuukii ĩdorotan paugaru,
ĩpishaadanaatan nii di'ii'aka'a atii panaadon na'apa'o ida'ana'o
nii ĩikodanuzu. Aonaa Tominkaru munapon pu'u mani ai.
28 Pidan kiauzon kawana'ati: ‘Uruu aipan ati'o wakaku-
pan, wazikadinan na'iki wanizoinpan.’ Na'apa sha'atii unao
iriban, aitaapauzo kiauzonuz, ‘Waunao na'apa udainao ka-
pam.’
29 “Mishi Tominkaru dainao waunao, ukau'an waaitapa,
aonaa wuru kawanu'o mani uru'u, toma-kariwai kidaz gold
idi, silver idi oo kuba kida idi.
30 Kotua'a naa aonaa Tominkaru sha'apatan pidannao,
ĩsha'apaapan pu'u na'apa kida'o aimaakan. Usha'apanum
kau'an aonaa ĩaitapan uruu. Mazan aizii Tominkaru dyuudan
na'iki uaipan ipai, ipai pidannao tanawatinan wuru'u aia'a
oii kida'oraz aimaakan pasha'apaapan.
31 Usha'apanum kau'an uaitapa na'ia'oram kamoo
dono'o ni'i naa ukootowapa-kidan ipai, ipai pidannao,
mashaapainao wuru amazada baara an kida'a. Kaina'a'a naa
uzaamatanii pidan, kootowapa-kida'o nii ĩdyaun sakitapa,
ĩsha'apatan kawana'ati sha'apa'oram kida aimaakan.
Umishiian pazaamatan wuru'u pidanaz, ukadishita-kidan
ida'an uruu pamawaka-kizi iki,” ukian.
32 Aizii ĩabatankan Paul paradan mawaka'o kadishita-kida-
kao dau'an, pabi'i kida pidannao tuukii ĩshaazootin-kidan Paul
kuwaa. Mazan ba'orainao kian u'ati, “Waabata'azon powa'a
zii kaiwuru'u pukuwaa kidaz.”
33 Uruu dauna'an, uipaian naa pakakuwaapan na'iki
umakon naa wuru di'iki'i miitiniapa-kizaiz.
34 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao da'anan Paul, tuukii
ĩmishidan pa'an.

Kaina'a pidan mishida'o Dionysius kia'o u'uu. Uruu
zaamatinpauzo wunao di'iti'i, tominpauzonao na'iki
di'itapauzonaouz pa'inaa kida'o kuwai. Na'iki kaina'a
zunaaba Damaris kia'o o'uu. Oroo omishidan kapam, na'iki
kaina'a kapam ba'orainao kida mishidainao.

18

Paul kakuwaapan Corinth ii

1 Udauna'an Paul dobatan naa Athens iki, na'iki umakon
atii Corinth iti.
2 Aizii Corinth ii kaina'a pidan paudaiaro tuma, Aquila
kia'o u'uu, Pontus ia'o ushakatauzon, udaiaro uu Priscilla.
Diiki'i'o zii ĩkaawa'akanu'u Italy iki. Usha'apanum kau'an tu-
ubaru'o naobanai Claudius dyuudan idi ipai Jewnao koditan
Rome iki, donoi Italy ia'oraz.
3 Paul sookadinpan Aquilanao tuma. Usha'apanum kau'an
ĩkaudin-kizi soo ĩtomapan na'iki ĩkanoopan madai tent dapunaa
kida nii, uruu kaduz daua'o kapam Paul kaudinauzon. Uruu
idi na'ia'a naa ukaudinan ĩtuma.
4 Aizii ipai Sookapa-karu Kamoon dono, Paul morotau-
zon na'iki ukakuwaapan ĩ'ati synagogue ii. Tuukii uaipan
pana'apatan ĩnyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi ukakuwaa-
pan kaimanaiman Jewnao ati na'iki Greeknao ati kapam.
5 Aizii Silas na'iki Timothy kaawan dauna'an Macedo-
nia iki, Paul kaudinan soo pakakuwaapatinan dau'a'a naa
karikaonan. Kaimanaiman ukakuwaapan Jewnao ati Jesus
dau'an. Ukian, "Mishi'o uruu Christ, Tominkaru kowaadau-
zoniaz padyuudan nii kazannaata'o nii ipai pidannao."
6 Mazan aonaa ĩmishida'azon, tuukii ĩdakoopan Paul kuwaa
dikauda kida'o ida'an. Uruu idi sariapa uso'otan pashooton,
na'iki uziianuzu ĩkanaapu iti, na'iki ukian ĩ'ati, "Tominkaru
pataka'utan dono unao u'oian dikin ii, uaipan ati'o wuru'u.
Aonaa õgaru aipan ati'o mani. Mazan aizii õmuudan nii unao,
na'iki õmakon ni'i naa Gentilenao di'iti, ĩnao ati'o ni'i naa pa'an
aizii õkakuwaapan."
7 Udauna'an umakon naa, usookadina'anan Gentile dapu
iti, Titius Justus kia'o u'uu. Uruu toriinpauzo Tominkaru ati.
Na'iki maonapa'o udapu synagogue dazaba'a.
8 Mazan kaina'a Jew, Crispus kia'o u'uu. Uruu kazowau-
tapa'o synagogue dapunaa. Uruu tuukii pa'an umishidan
Paul kuwaa Jesus daua'o. Na'iki ipai pidannao, mashaa-
painao kida udapu ii, ĩmishida kapam wuru'u kuwai kidaz.
Na'iki iriba kapam Corinth sannao abatan Paul kuwaa na'iki
tuukii ĩmishidanuzu. Uruu idi ĩchikaawunuinan.
9 Baukapaiman, aiwaka'an Tominkaru paradan Paul ati,
uzanda'awun ii. Kaikapa'a wuru'u kii-karuz u'ati: "Mana'a
putaria'ana'a, na'iki mana'a pusookada'ana'a wuru'u
pukakuwaapatinanuz pidannao ati.
10 Aona'o nii õmuudapan pugaru, na'iki aona'o nii kanom
sha'apatan pugaru. Usha'apanum kau'an di'oraz donoi ida'a
kaina'a iriba õpidanannao."
11 Uruu idi Paul na'ian Corinth ii utominapa-kidan pidan-
nao Tominkaru Paradan dau'u, bauda'apa wunu pazikon an
powa'a.

12 Na'apaini'i naa Gallio zaamata-kao tuubaru'o naobanai
nii pidannao ati, wuru'u mashaapainao kidaz ipai Achaia ii
aka. Uruu dono Jewnao baokopatinan na'iki ĩzaamatan Paul.
Udauna'an ĩna'akan naa uruu tuubaru'o naobanai kanaapu
iti, marii kizi ukootowapa-kida-kao na'ii.
13 Ĩkian Paul dau'an, "Di'oraz pidana'a, uaipan papana'adan
pidannao nyukunuu, ĩtoriinapa kizi Tominkaru ati, pana'a'o
wakakinaorinaa ai."
14 Paul parada'aka'azon padamata, upu'a'a naa mazan
naobanai Gallio parada'akan Jewnao ati. Ukian, "Di'oraz pi-
dan sha'apatan an mani dikauda kida'o aimaakan, minziiwa
mani õabatapan ukuwaa.
15 Mazan õabatan kaiwuru'u, soo ukashadaakapan parada-
karu dau'an, pidan uu dau'an, na'iki unao kakinaorinaa sodi
kida dau'ana'o karikaonan. Marii unao sakitapadan uaipan
ati wuru'u aimaakan kidaz. Õgaru aonaa turuu õkootowapatin-
kidan pidan kaikapa'o dikin ii karikaonanu'u!"
16 Uru'u naa mazan uwaata'akan naa pidannao
kootowapa-kizai iki.
17 Sariapa na'iainao Greeknao zaamata'akan naa
Sosthenes, kazowautapauzo synagogue. Na'iki
ĩba'iziautapa'akan naa kowas uruu na'ii, maonapa
kootowapa-kizai paniinomizinaa ida'a. Mazan aonaa Gallio
nyukunuupan wuru'u ĩba'izimikipanuzu.

Paul kiwapaanan naa koshan
Antioch iti

18 Mazan upu'u Paul na'ian zii kotua'iki zaa Corinth
ii, mishidainao tuma. Uruu dauna'an umakon naa
udaru'o kanawa ida'an, mako'o Syria iti, Aquila na'iki
Priscilla mako'o kapam kanawa ida'an. Cenchreae iki'o
wuru'u ĩzaamatanuz kanawa. Mazan pamakon ua'ii Paul
madii-kida'akan pazowaud, paipaian idi'i naa wuru'u
pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.*
19-21 Ephesus ii kanawa sannao mashaadina'akan. Uruu idi
na'ii Paul maaratina'akan zii kanawa di'iki. Aizii Priscilla
na'iki Aquila na'ia'o ni'i naa pa'an ĩmaaratinan. Uruu idi
na'ii Paul miitiniipa'akan Jewnao tuma, synagogue ii. Tuukii
padamata ĩaipan Paul na'ia'akan zii tomunu'iki zaa patuma,
mazan aonaa Paul nyukunuu na'apan. Uruu idi ukian ĩ'ati,
"Tominkaru aipan an õwa'atin da'ati'i, õwa'atin nii koshan
unao ida'ati," ukian ĩ'ati. Na'ia'a naa pa'an Priscilla na'iki
odaiaru wa'akinan. Aizii Paul udobatan naa koshan kanawa
ida'an.

---

* **18:18** Na'apa'o pa'an Jewnao kaduz ĩmadii-kidan nii pazowaud ĩipaian an pasha'apatan wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.

22 Na'iki'o umakon atii ukaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa
umaaratinan kanawa di'iki. Na'iki'i naa umakon pakidiba
ida'an Jerusalem iti, utukapa'anan mishidainao.

Uruu dauna'an udobatan naa koshan atii ukaawan powaa
iti Antioch iti.
23 Masakauda'u una'ia'akan, udauna'an umakon naa
koshan. Umakon ipai pakakuwaapatin-kizi kida amazada
kawana'ati, Galatia Baara ii aka na'iki Phrygia Baara ii aka.
Uma'ozakadan ipai mishidainao nyukunuu na'ii'aka.

Apollos kakuwaapan Ephesus na'iki Corinth ii

24 Uruu dono Jew, Apollos kia'o u'uu, Alexandria ia'o
ushakatan, kaawan Ephesus ati. Uruu paraaba'o manawun
pidan. Na'iki kaiman-daunu'o uaitapan saada-kariwaiz kida
Tominkaru paradan.
25 Na'iki kaimanaiman kapam utominapa-kida-kao
Naobanai Jesus kaduz kida dau'u. Uruu idi ma'ozaka
ukakuwaapan na'iki kaiman utominapa-kidan pidannao
Jesus dau'u, na'iki usha'apaapanii kida dau'an. Mazan
chikaawunuuapa-karu dau'u, uaitapa soo bauda'apa John
chikaawunuupan dau'u karikaonan.
26 Mazan ma'ozaka ukakuwaapan Jewnao ati synagogue ii.
Priscilla na'iki Aquila abata wuru'u ukakuwaapanuz. Uipa-
ian dauna'an pakakuwaapan, sariapa ĩna'akan uruu padapu
iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan u'ati kaimanaiman uaitapa-kinaa
nii powa'a zii na'apam Tominkaru aipan pamishida-kao.
27 Uruu dauna'an Apollos di'itinpan, ukakuwaap-
atina'ana'azon Achaia iti. Uruu idi Ephesus ikiinao
mishidainao kaminka'utan Apollos, pasaadan ida'an kaarita
ba'oran mishidainao di'iti, Achaia iainaouz, marii kizi
ĩdapaapan uruu ukaawan an. Aizii ukaawan dauna'an
na'iti, kaiman mishi ukaminka'utan mishidainao, wuru'u
Tominkaru kamunanun ida'ana'oraz ĩzaamatan Jesus
panaobanaa nii.
28 Na'iki ma'ozaka Apollos kashadaakapan Jewnao tuma
na'ii. Iriba'o pidannao abatapan pu'u, utukapa-kidan
ĩ'ati Tominkaru paradan di'iki, mishi'o wuru'u Jesus, uruu
Christ.†

19

Paul kakuwaapan Ephesus ii

1 Aizii Apollos kakuwaapatinan pu'u Corinth ii, Achaia
Baara ia'oraz, Paul una'ian zii pa'an baza antanapu Asia

† **18:28** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Baara an. Uwa'atin atii ukaawan Ephesus ati. Na'ii uikodan
mishidainao Jesus,
2 na'iki upishaan ĩdyaun kaikapa'a: “Kaimana'o Doronaa
morotanii unyukunuu iti umishidan dono?”
“Aonaa na'apainim zii waabatauzon Kaimana'o Doronaa
dau'an,” ĩkian u'ati.
3 “Na'apa'oram mooko uchikaawunuu-kaoaz?” ukian ĩ'ati.
“Na'apa John Chikaawunuupauzon kawan, utominapa-
kidan kawana'ati pidannao,” ĩkian.
4 “Mazan John chikaawunuuan pidannao tanawati-
nainaou'u naa pa'oian ai, udyuudan idi ĩmishidan wuru'u
kaina'iki'oraz uwa'atin padawu'ati. Uruu Jesus, dau'ana'o
wuru'u una'apanuz,” ukian ĩ'ati.
5 Pidannao abatan idi uparadan na'apa, sariapa
ĩchikaawunuu-kidinan Naobanai Jesus uu ida'an.
6 Uruu dauna'an Paul muudan naa paka'u ĩ'ida'a, sariapa
Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti.* Na'iki
ĩparadan naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Na'iki
ĩkowaadan naa kuwai Tominkaru di'iki kida'o.
7 Uikoda mani 12 wuru'u pidannaouz.
8 Idikinauda'u kauzu Paul na'ian, ukakuwaapatinan pi-
dannao ati synagogue† ii. Uaipan idi ĩmishidan, ma'ozaka
ukakuwaapan, na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati wuru'u
Tominkaru naobanai-tinapanuz dau'u.
9 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao dikintapa, aonaa
ĩmishida'azon Paul kuwaa. Na'iki iriba'o pidannao
abatapan pu'u dikauda sodi kida ĩparadan, wuru dau'ana'a
da'anainaouz “Jesus Kaduz.” Uruu idi Paul na'akan
mishidainao pa'idiwaru patuma, tominpauzo-kizai dapunaa
iti, Tyrannus idiwauz.
10 Na'ia'a naa utominapatin-kidan pidannao ipai kamoo,
atii dya'utam wunu. Uruu idi ipai, ipai pidannao, Jewnao
na'iki Gentilenao, wuru'u mashaapainao kidaz Asia Baara
ii aka abatan wuru'u Paul kowaadanii kidaz Tominkaru
paradan, Naobanai Jesus dau'u kida'oraz.

Sceva dainao tiwaan paso'otan oia'o doronainao Jesus uu ida'an

11 Tominkaru aipan ati Paul sha'apatan umanawun kida'o
aimaakan aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan.
12 Atii Paul linson, na'iki kamicha pishatapa'o umada,
na'aka-kao karinainao di'iti, na'iki ĩpishata-kao u'idi sariapa

---

* **19:6** *Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti* oo “Kaimana'o Doronaa kaawan ĩ'ida'ati.”

† **19:8** *synagogue:* kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩkakudan. Na'iki sariaapa'o nii kapam oia'o doronainao koditan pidannao di'iki.

13 Kaina'a kapam pabi'i kida Jewnao, chi'ikapan na'iki
ĩso'oopan oia'o doronai kida pidannao ai. Sariapa ĩtamakapan
ĩtiwaan kapam paso'otan oia'o doronai Naobanai Jesus uu
ida'an. Ĩkian oia'o doronai ati, "Wakian pukodita Jesus
tawuru'u Paul kowaadapaniaz uu ida'an," ĩkian.

14 Sceva dainao wuru'u na'apainpainaouz. Aizii wuru'u
ĩdaru Jewnao faadaan zowaunaa uruu, 7 wuru'u udainaouz.

15 Mazan oia'o doronai kian ĩ'ati, "Õaitapanii Jesus na'iki
Paul. Mazan unao, aonaa õaitapan," ukian.

16 Upu'a'a naa mazan pidan, wuru'u oia'o doronai zaamat-
apaniaz, zaka'utina'akan naa ĩdyaun na'iki uzo'ii bi'ia'akan
naa ipai ĩdyaun tuukia'o ida'an, ipai ĩmada izain, na'iki
ipai kapam ukuzuua'akan ĩkamichan kida ĩmada iki. Uruu
idi ĩkidoopan naa udapu iki, na'iki pamada kaziwan bii'i,
ĩdima'akan naa u'ai kadimana'o ida'an.

17 Ipai Jewnao na'iki ipai Gentilenao, mashaapainao ki-
daz Ephesus ii abatan ipai wuru'u aimaakan sha'apanuz
kaikapa'a. Uruu idi tuukii pidannao tarian, na'iki tuukii
ĩdi'itinpan. Na'iki kaiman pa'idiwaru pidannao paradan
Naobanai Jesus dau'an. "Ei, ma'ozaka'o mishi manawun
uruu," ĩkian.

18 Uruu dono iriba mishidainao kowaadan ipai oii kida'o
pasha'apaapauzonii iriba'o pidannao abatapan pu'u.

19 Ba'orainao kida kowaadan na'apam pamarunao-
tinpauzon. Mazan uruu dono ipai ĩna'akan naa pamarunao-
tinpan kaaritannaa kida. Uruu idi pidannao kanaapu'u ipai
ĩkawaodan wuru'u pakaaritan kidaz. Aizii ĩaitaan ipai wuru'u
kaarita kida winipinaaz, dobata, dobata, ubaokopatinan
uikoda fifty thousand wizi'i kida'o puraata.‡

20 Aizii mishidainao tukapan idi ma'ozaka kuwai
pishatan pidannao nyukunuu, powa'a zii ĩma'ozakadinan
pakakuwaatinan dau'ati. Uruu idi powa'a zii mishidainao
iribainan.

Pidannao to'oradinan Ephesus ii

21 Aizii ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan dauna'an
kaikapa'a, Paul di'itinpan, na'iki uaipan pamorowautapan
wiizai kawana'ati kida wuru'u Macedonia na'iki Achaia
Baara ii aka kida'oraz. Na'iki'o ni'i naa uaitan padobatan
atii Jerusalem iti. Paul kian, "Õkaawan dauna'an Jerusalem iti,
õmakon nii na'iki õmorowautapa'anan nii kapam Rome iti."

‡ **19:19** *wizi'i kida'o puraata:* Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

22 Uruu idi udyuudan pamin-kaudinannao, Timothy na'iki
Erastus kiwiitan Macedonia iti. Aizii Paul una'ia'akan zii
pa'an Ephesus ii, Asia ia'oraz.

23 Mazan uruu dono'o naa pidannao to'oradinan Ephesus
ii tuukii manawun, usha'apanum kau'an iriba'a naa ĩtukapan
pidannao da'anan "Jesus Kaduz."
24 Kaina'a pidan Ephesus ii, Demetrius kia'o u'uu. Uruu
tomapauzo iriba, iriba, tominkaruaba Artemis dapunaa
dikin kida silver idi. Utomanuzu duusodi kida'a. Na'apa'o
ida'an dobata, dobata uikodan puraata pa'ati, na'iki pidan-
nao ati, wuru'u kaudinainao kidaz utuma.
25 Uruu idi udapadan na'iki ubaokopatan ipai pidannao
kaudinainao patuma na'iki ba'orainao kida na'apa'o ka-
pam ĩkaudinan ĩnao kawan. Na'ia'a naa ukian ipai ĩnao ati,
"Õpaonarunao, aizii õparada'azon u'ati. Ipai unao uaitapa
kanom kaduz wakaudin-kizi nii. Na'iki uaitapa dobata, do-
bata waikodan puraata watomanii kida ida'an.
26 Aizii utukapa, na'iki uabata ukinao idi na'apam Paul
dikauda kian wuru dau'ana'a watomanii kidaz aimaakan.
Ukian, 'Wuru'u toma-kariwai kidaz tominkaru nii ka'ui
idi'oraz, mazanu'o karikaonan, aonaa mishi'o mani.' Uruu
idi ipai'i naa una'apatan da'ainao pidannao nyukunuu,
paparadan kawana'ati, atii ipai di'ii'aka'a Asia Baara
kawana'ati kida, iriba'a naa ĩmishidan uparadan.
27 Aizii pidannao dakoopan ni'i naa watomapanii kidaz.
Na'iki umanawunu'oraz watominkarunuaba Artemis, odapu
tukapa-kao ni'i naa madiwautapa-ka'o nii karikaonan. Na'iki
aona'o ni'i naa powa'a pidannao dyautan oroo, atii na'apa'o
ni'i naa karikaonan omanyukunuuta-kao. Ipai unao, uaitapa
ipai pidannao toriinpauzon o'ati, da'a'a Ephesus an, na'iki
ipai Asia Baara ii aka, na'iki ipai ba'oran amazada kawana'ati
kida."

28 Aizii pidannao abatankan idi una'apan, sariapa
mishi ĩto'ora'akan, na'iki ĩkadakoina'akan naa diiwa, diiwa.
"Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban
Artemis, da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz.
29 Uruu idi iriba, iriba pidannao kadakoinan diiwa'o ida'an,
ĩto'oradinan naa mapidankiaka uruu wiizai di'ii'aka. Upu'a'a
naa ĩikoda'akan Gaius na'iki Aristarchus. Sariapa ĩzaamatan
ĩdyaun. Ĩnao Paul minauda'unao Macedonia iki'o ĩwa'atin.
Ĩna'aka'akan naa kowas ĩnao pidannao baokopainpauzo-kizi
iti.
30 Tuukii padamata Paul mako'ozon na'iti, pidannao
kanaapu iti. Mazan aonaa mishidainao kashaapan umakon
na'iti.

31 Kaina'ia'o kapam Paul paonarunao na'ii, tuubaru
kidainao pidannao. Ĩnao dyuudan paparadan u'idi'iti, aonaa
kizi umakon pidannao baokopainapa-kizi iti.
32 Aizii na'ia'a naa pidannao to'oradinan tuukii,
ba'orainao kadakoinan pana'iti sodi kida'a naa karikaonan,
usha'apanum kau'an, kaina'a pabi'i kida pidannao aonaa
ĩaitapan kanom dau'ati'o manawun wuru'u pawa'atinuz.
33 Aizii Jewnao aipan idi pakazannaatinan, sariapa
ĩzaamatan pabii iki Alexander parada'o nii pidannao kanaapu
iti, marii kizi ukowaadan ĩ'ati aonaa ipai'o mani wuru'u
Jewnao sha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a. Soo Paul
pa'an wuru'u na'apainpa'oraz. Sariapa Alexander sawadan
paka'u, uaipan pidannao mashaadinan na'iki ĩabata kizi
uparadan.
34 Aizii pidannao tukapankan naa uruu Jew, ipai baokopa
ĩkadako'okan patumaaka kaikapa'a: "Ma'ozaka'o, na'iki
umanawunu'o watominkaruaban Artemis da'a'a Ephesus
ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz atii tomunu'iki.
35 Upu'u mazan donoi zowaunaa kaawan ĩ'ida'ati, sariapa
umashaatan wuru'u ĩkadakoinapanuz. Ukian ĩ'ati kaikapa'a:
"Uabata õparadan Ephesus sannao. Ipai pidannao aita-
pan soo wawiizi Ephesus taapa'o wuru'u umanawunu'oraz
tominkaruaba Artemis dapunaa. Na'iki ipai pidannao aita-
pan kaina'a kapam wataapan umanawunu'o kuba, oroo
kawanu'oraz utoma-kao, tawuru'u waotauzoz aokazi iki.
36 Aonaa turuu pidan kashadan na'iki udakoopan
watominkaruaban Artemis. Ukau'an usookada'a naa wuru'u
ukaikapainpanuzu'u. Mana'a usha'apaapa'ana'a aimaakan
madoronaa-daun.
37 Unao kaawa-kidanii wuru'u pidannaouz da'ati'i,
ĩmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan, aonaa kanom
ĩkoidapan watominkaruaban dapu iki, na'iki aonaa ĩdakoopan
watominkaruaban dikauda'o ida'an.
38 Aizii Demetrius na'iki ipai umin-kaudinannao,
ĩkaakapaa'azon an pidannao, marii pa'an ĩkaakapaan, na'iki
ĩna'akan ĩdyaun Rome iki'o naobanai di'iti, na'ii kizi
ĩkootowapa-kida-kao, kootowapa-karu kamoon dono.
39 Aizii unao mani, kaina'a zii uparada'azon aimaakan
dau'an? Uparada'azon an, marii uabata-kidan wuru'u up-
aradan kidaz, wuru di'ia'a kabaun toma-kariwaiz kawiizi-
inao miitiniapa-kizi nii.
40 Aizii di'i wuru'u washa'apatanuz aimaakan kaikapa'a,
kichana'iki-kia'o wuru'u, wato'oradinan mapidankiaka
manawun. Aizii Rome iki'o naobanai abatan ana'a
naa pa'i wuru'u wadikaudainapanuz, sariaapa'o nii
upishaa-kidan waunao kanom dikin ia'o wuru'u

wato'oradinanuz kaikapa'a. Aona'o nii waaitapan na'apam
wakazannaatinan.”
41 Donoi zowaunaa ipaian dauna'an paparadan kaikapa'a,
usookada'akan naa miitiniapa-karu.

20

Paul morowautapankan dono'o Macedonia na'iki Achaia Baara ii

1 Pidannao sookadan dauna'an pato'orainpan, Paul
dapada-kidan na'iki ubaokopatan naa ipai mishidainao.
Uruu ukowaadina'azon naa ĩ'ati, na'iki uma'ozakadan
ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi kapam ĩtaapan pamishidan.
Pazaamaaka'uan dauna'an mishidainao, umakon naa
Macedonia iti.
2 Aizii pamakopa-kizi donoi kawana'ati kida, Paul
ma'ozakadan pidannao nyukunuu pakowaadapan ida'an
kaiman kida'o kuwai ĩ'ati. Atii ukaawan Achaia Baara iti.
3 Idikinauda'u kauzu una'ia'akan. Udauna'an uminziiwan
naa koshan uruu umako'ozon naa atii Syria iti. Upu'u mazan
pidannao kowaadan Paul ati, kaina'a Jewnao zaudapan uruu
ĩaipan pazowianuzu. Uruu idi ukiwan powa'a an koshan
Macedonia an.
4 Na'iki kaikapauda'u pidannao makon utuma. Berea iki
Sopater, Pyrrhus daniz; Thessalonica iki Aristarchus na'iki
Secundus; Derbe iki Gaius; Asia Baara iki Tychicus na'iki
Trophimus; na'iki Timothy mako kapam.
5 Ĩnaou'u naa kiwiita Troas iti, na'ia'o ni'i naa ĩzaudapan
waunao.*
6 Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon dauna'an,
wamakon naa kapam kanawa ida'an Philippi iki. Atii
baka'iauda'u kamoo dauna'an waikodan zii wairibannao
Troas ia'a naa. Bauda'apa sondii wana'ia'akan Troas ii.

Ubaukapan naa Paul morowautapan Troas ati

7 Saturday dono, kamoo tipitan dauna'an, ipai
wabaokopatinan, waaroopa'azon idi baokopa, na'iki
wanika'azon idi bread wanyukunuitapa-kinaa nii Jesus
mawakan wa'ati. Paul aitapan idi uwa'aka'azon mishidainao
ba'oran kamoo, ukakuwaapatinan ĩ'ati atii tomun-zikon
di'iti.
8 Kabaun nazoo dokoa'o di'ia'o wuru'u wabaokopatinanuz,
na'iki na'ii iriba'o lamp kida maodapan.
9 Kaina'a pa'ina'o zii daonaiora Eutychus kia'o u'uu,
usakanatapan windoo paawa'a. Aizii Paul kakuwaapatinan
atii Eutychus da'awununun. Udauna'an uda'awu'ukan
naa, atii masha'apakiaka uwaota'akan naa imi'i baara

* **20:5** Verse 5 ida'a watukapan Luke saada'oraz di'oraz kaarita'a baokopatinan koshan Paulnao tuma.

iti. Idikinauda'u'o utara'apaawatinpan paawa iki'o
wuru'u uwaota'akanuz. Pidannao dokobatanuzu, mazan
mawaka'aka'a naa uruu.
10 Mazan upu'u Paul kaawa'akan u'ida'ati, na'iki udoko-
bata'akan naazu. "Mana'a ukasha'ora'ana'a, kakuda'aka'a
naa uruu powaa iti," ukian ĩ'ati.
11 Uruu dauna'an ĩzaidan naa powaa iti kabaun nazo iti,
uru'u naa ĩaroopan naa na'iki ĩnikan naa bread baokopa. Uruu
dauna'an powa'a zii Paul kakuwaapatinan pidannao ati, atii
wakankanaanin. Uruu kii uwa'akauzon ĩdyaun.
12 Aizii wuru'u waota'oraz daonaiora, ukiwan naa padapu
iti pairibannao tuma, aonaa usha'apan. Aizii uiribannao
kaiman ĩnyukunuu ĩkiwan.

Paul kowaadinan mishidainao ati Ephesus iainaouz

13 Troas iki pakidiba ida'an Paul makon Assos iti. Mazan
waunao, kanawa ida'an pa'an wamakon na'iti. Na'ia'o ni'i
naa Paul aitan paikodan waunao.
14 Atii na'apa'a naa mishi. Ukaawan dauna'an na'iti, upaid-
inan naa watuma kanawa zo'iti, na'iki'i naa wamakon atii
wakaawan Mitylene iti.
15 Ba'oran kamoo wadobatapa'akan wiizai dazaba an,
Chios kia'o u'uu. Ba'oran kamoo ida'a wakaawan Samos iti.
Ba'oran kamoo wadobatan koshan atii wakaawan Miletus iti.
16 Aona'a naa Paul aipan patomunu'ikinpan Asia Baara an.
Mazan kadimana'a naa pa'an uaipan pakaawan Jerusalem
iti, Pentecost ua'ii. Uruu idi aonaa umakon Ephesus iti.
17 Soo udyuuda-kidan pa'an paparadan na'iti, marii kizi
choochi zowaunaanao wa'atin u'ida'ati Miletus ati.
18 Aizii ĩkaawan dauna'an u'ida'ati, ukian naa ĩ'ati, "Ipai
unao utukapauzonii na'apam õkaudinan, na'iki utukapa
na'apam õmashaapauzon kiwiin da'ana'a Asia Baara an kida.
Õsakadan di'iki'o õkaudinan da'ana'a, atii di'i, uaitapa na'iki
utukapa ipai õkaduz.
19 Õbaiatan bii'i tuukii kasha'ora'o, Jewnao dakotautan
pu'u pasha'apatan õgaru, mazan upu'u mashaa, na'iki
minziiwa õsha'apatan õkaudin-kizi, õnyukunuu kasha'oran
bii'i. Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorun idi õgaru.
20 Na'iki aonaa kanom õdizapan na'iki õtaapa-kidan unao ai,
ipai õkowaadan u'ati kaiman kida'o kakinaorii tawuru dono'o
õkakuwaapatinan dono'oraz u'ati, udapu ii kida, na'iki iriba'o
pidan bii ii.
21 Aizii Jewnao ati na'iki Gentilenao ati na'apa pa'idiwaru
õparadan, õkakinaowan ĩdyaun tuukii, ĩtanawatin kizi'i naa
pa'oian ai Tominkaru ida'ati, na'iki ĩzaamata kizi'i naa
wanaobanaa Jesus Christ panyukunuu naobanaa nii.

22 “Mazan aizii õmakon ni'i naa Jerusalem iti, õizo'atin nii
Kaimana'o Doronaa paradan. Aonaa õaitapan na'apam nii
õsha'apata-kao na'ii.
23 Usha'apanum kau'an ipai donoi, õkakuwaatin-kizi
kawana'ati, Kaimana'o Doronaa kowaadan õ'ati, kaina'a'o
nii dikauda'o aimaakan sha'apan õ'ati, na'iki õtaraa-kida-kao
nii na'ii.
24 Mazan aonaa usha'apan õzowii-kao. Kanom tuukia'o
õsha'apata'azon, õaipan pa'an õipaian õkaudin-kizi wuru'u
Naobanai Jesus dyuudaniaz õsha'apatan. Udyuudan
õkowaadan Kaimana'o Kuwai ipai pidannao ati, Tominkaru
kaimanan na'iki ukamunanun dau'u.
25 “Aizii ipai'i naa õkowaadan u'ati Tominkaru naobanai-
tinan dau'u. Aizii wuru dauna'ana'a, aona'o ni'i naa powa'a
utukapan õgaru.
26-27 Mazan aizii õkia'azon unao ati, na'apainim unao oo
ba'orainao mawakan, pakawan pa'oian bii'i zii, aonaa õgaru
aipan ati'o mani wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa kanom
õdizapan unao ai.
28 Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i kaiman kizi'i naa utaa-
pan udoronaa, na'iki kaiman pa'i kapam ukazannaatapa
mishidainao wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uawunuu-
tapan nii. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii
wuru'u ĩnaouz pa'idiwau nii pauDani izain ida'an na'iki
umawakan ida'an.
29 Õaitapa di'i õwa'akan dauna'an unao, kaini'iki'o nii pi-
dannao kaawan ubii ati, ĩmariidan nii na'iki ĩpozawaabi'ii-
kidan nii unao atii ĩtanawatin-kidan nii unao umishidan ai Je-
sus. Ĩkaawan nii ma'ozaka, na'apa'o nii to'oraba'o baudokoru
pozawaabi'ii-kidan kawan kaznizonao atii uzowian ĩdyaun.
30 Na'iki kaina'a'o nii kapam pidannao unao bii iki'o,
ĩmariidan nii na'iki ĩbuutan nii pabi'i kida mishidainao
pa'ida'ati.
31 Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i, unyukunuitapa na'apam
õtominapa-kidan unao, õbaiatan bii'i kasha'ora'o na'iki to'ora-
karu bii'i. Mazan upu'u õkakinaotan ipai unao, wakanadan
pu'u na'iki aiwaka'an kida atii idikinauda'u wunu.
32 “Aizii õwa'akan ni'i naa unao Tominkaru ka'u ida'a.
Uru'o nii kazannaatapa unao. Na'iki õwa'akan Kaimana'o
Kuwai utuma, Tominkaru kamunanun daua'o, uruu kida'o
nii ma'ozakadapa unyukunuu. Na'iki uruu kida kuwai
ida'ana'o nii uikodan kaimana'o manawun aimaakan,
wuru'u Tominkaru aipaniaz pataan diina'iti'i ipai pidannao
ati, ubuutaniinaouz pa'ati.
33 “Ipai unao, utukapa na'iki uaitapa õkaduz, aonaa
na'apainim õna'azootapan wuru'u konaunam kida'oraz

pidannao kamichan, oo wuru'u ĩtaapanii kidaz gold oo silver.
34 Aonaa õna'azootapan usha'apauz, mazan utukapa
na'apam õkaudinan dadara õka'u ida'an, õikoda-kinaa nii
aimaakan õmashaapa-kinaa nii, na'iki õmin-kaudinannao ati'o
nii kapam.
35 Õmashaapan ida'an kaikapa'a, na'iki õkaudinan ida'an
dadara, õtominapa-kidan unao. Na'apa kizi ukaudinan, na'iki
ukaminka'uta kizi kapam pidannao, wuru'u aona'oraz man-
awun ĩka'iitan pakaudinan. Karikaonan kizi kapam unyuku-
nuitapan tawuru'u Naobanai Jesus kiauzonuz: 'konaukia'o
nii pidan minziiwa'oraz utaan aimaakan ba'oran pidan ati,
aimaakan taa-kao ai pa'ati.' "
36 Paipaian dauna'an pakadakoinpan, Paul kodoru'ukan
naa pakakinaotaniinao tuma. Na'iki ĩtoriinpan naa
Tominkaru ati.
37 Uruu dauna'an Paul kowaadinan naa, ipai ĩdokobatan
uruu, ĩzaadan naa mazan u'ati.
38 Ĩnyukunuu kasha'oran tuukii usha'apanum kau'an
"Aona'o ni'i naa powa'a utukapan õgaru," ukian idi ĩ'ati.
Udauna'an ĩwa'anpankan naa uruu, atii kanawa di'ii.

21

Paul makon naa Jerusalem iti

1 Wazaamaaka'uan dauna'an mishidainao zowaunaanao,
wamako'okan naa udaru'o kanawa ida'an. Na'iki'o wa-
makon sariapa Cos iti. Ba'oran kamoo wadobatan naa
koshan, Rhodes ii wakaawa'akan, na'iki'i naa wamakon atii
wakaawan Patara iti.
2 Na'ia'a naa wazaamatan ba'oran kanawa tu'uz mako'o
Phoenicia iti, Syria ia'oraz. Wapaidinan dauna'an, wamakon
naa koshan.
3 Maonapa wadobatan paran baoko a'o katonaru Cyprus
danoma an, wa'ashabaron antanapu wataapanuzu. Wa-
makon atii wakaawan Tyre iti, Syria ia'oraz. Na'ii wa-
maaratina'akan zii kanawa di'iki. Usha'apanum kau'an
na'ia'o nii zii kanawa wazoo kida maaraa-kao.
4 Uruu wiizai di'ii, waikoda mishidainao Jesus. Uruu idi
bauda'apa sondii wana'ia'akan ĩtuma, kanawa sannao to-
munu'ikinpan kawana'ati. Uruu dono Kaimana'o Doronaa
kowaada-kidan mishidainao ati, na'apam nii Paul sha'apata-
kao Jerusalem ii. Uruu idi tuukii ĩmashaatanuzu, aonaa kizi
umakon na'iti.
5 Mazan na'apaini'o ni'i naa wadobatan kamoon aita-
kao. Uruu idi wamakon naa koshan kanawa di'iti. Ipai
mishidainao, paudaiaro na'iki paudainao tuma kida ĩda'anan
waunao atii paran danoma iti. Na'ia'a naa paran danoma ii

wakodoru'ukan baokopa na'iki watoriinpan naa Tominkaru ati.
6 Ĩzaamaaka'uan dauna'an waunao, wapaidinan naa kanawa zo'iti. Aizii mishidainao, ĩkiwan naa kapam padapu iti kida.
7 Na'iki'i naa koshan wadobatan, atii Ptolemais ii kanawa mashaadinan. Uruu idi na'ii wamorowautapa'akan mishidainao kida di'ii.
8 Ba'oran kamoo wadobatan, atii wakaawan Caesarea iti, wasookadinan Philip dapu ii. Uruu Philip kowaadapauzoz Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati. Na'iki uruu tawuru'u zaamata-kariwaiz Jerusalem ii, 7 sha'atii ĩzaamata-kao buuta'o nii wanyukunui patumaaka kida.*
9 Kaina'a 4 Philip dainao zunnao, aona'o zii ĩkaudaiarun kida. Ĩnao prophetiabanao.†
10 Aizii dobata zaa kamoo wana'a'akan dauna'an, uru'u naa prophet, Agabus kia'o u'uu, kaawan Judea Baara iki.
11 Ukaawan wa'ida'ati, sariapa uso'otan Paul zadawu ukonon iki, na'iki uwatudan pataba'u, na'iki paanoba uzadawu idi. Ukian, "Kaimana'o Doronaa kian, kaikapa'o nii Jewnao watudan wuru'u kazadawu'oraz Jerusalem ii, na'iki ĩtaan niizu Gentilenao ati."
12 Aizii waabatan idi kaikapa'a parada-karu'u, tuukii wau-nao na'iki ba'orainao kida tiwaan pamashaatan Paul, aonaa padamata wataapadan umakon Jerusalem iti.
13 Mazan ukian, "Kandii nii uzaadan õdau'ati kaikapa'a, ukasha'orada'azon õnyukunuu? Õwatuda-kao an oo õzowii-kao an na'ii, Naobanai Jesus dikin ii, aonaa usha'apan, mazan upu'a'o nii õmakon," ukian.
14 Atii aonaa waka'iitan wamashaatanuz. Uruu idi wakian u'ati, "Marii mooko pusha'apata-kao Tominkaru aipan kawana'ati."
15 Uruu dauna'an waminziiwan naa, na'iki wamakon naa Jerusalem iti wakidiba ida'an.
16 Pabi'i kida mishidainao Caesarea iki mako kapam wa-tuma. Uruu idi baokopa'a naa wamakon, atii wakaawan Jerusalem iti. Ĩnaou'u naa na'aka waunao Mnason dapu iti, wasookapa'azoo-kizi iti. Uruu kotua'o uwa'atin Cyprus iki, na'iki kotua'ora'a naa pa'an uzaamatan Jesus panaobanaa nii.
17 Wakaawan dono Jerusalem iti tuukii mishidainao konaukii-kidan waunao.

Paul morowautapan James di'iti

---

* **21:8** Acts 6:1-6 † **21:9** *prophetiabanao:* kowaadapa'o Tominkaru paradan.

18 Ba'oran kamoo Paul makon baokopa watuma,
utukapa'anan James. Wakaawan na'iti, waikoda ipai choochi
zowaunaanao na'ii.
19 Uruu idi tuukii Paul konaukii-kidan ĩdyaun. Udauna'an
ukowaadan naa ĩ'ati ipai aimaakan Tominkaru sha'apatanii
kida Gentilenao ati, pakaudinan dono ĩbii ii aka.
20 Ipai wuru'u abatainaouz Paul kuwaa, tuukii ĩkonaukian.
"Kaimana'o manawun mishi pugaru," ĩkian Tominkaru ati.
Udauna'an ĩkian Paul ati. "Wa'inawuzu Paul, mishi putukapa
na'apam iriba, iriba Jewnao ipai amazada kawana'ati mishi-
dan naa naobanai Jesus. Mazan ĩnao, tuukii ĩmarainpan na'iki
ĩizo'atin tawuru'u Moses kakinaori kidaz.
21 Aizii kaina'a ĩabatan dikauda kida'o parada-karu pu-
dau'u. Ĩabatan putominapa-kidan na'iki pukakinaotan Jew-
nao wuru'u mashaapainaouz Gentilenao wiizi ii aka kida,
aona'a naa kaikin puaipan ĩsha'apatinan Moses kakinaori
kida kawana'ati. Na'iki aona'a naa kaikin puaipan ĩchoota-
kidan‡ paudani daonaioranao, Moses kakinaori kawana'ati,
na'iki aona'a naa kaikin puaipan wuru sha'apata-kaoa'a
waunao Jewnao kaduz kidaz.
22 Masakauda'u dauna'an, ĩabatan ni'i naa wuru'u
pukaawanuz. Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan?
23 Wadi'itinpan kaikapa'a, waaipan pusha'apatinan
waparadan kawana'ati. Kaina'a 4 daonaioranao
kowaadauzo pamishia'azon paparadan Tominkaru ati.§
Kaina'a'a naa ĩdyaun kaida'a'a, ĩipaia'a naa pasha'apatan
wuru'u ĩkowaadauzoniaz pasha'apata'azon.
24 Ukau'an turuu pumakon baokopa ĩtuma, puchikaina'an
kizi ĩtuma Tominkaru ati, Jewnao kakinaori kawana'ati.
Na'iki pukowaada kizi'i naa pugaru'o nii kawinipinaata
uzainao ĩtaan nii faadaanao ati. Ĩipaian dauna'an
pachikainan, ĩsokozoo-kao ni'i naa ĩtukapa-kida-kinaa ni'i naa
pamishian paparadan Tominkaru ati. Uruu ida'ana'o nii
Jewnao tukapan aonaa mishi'o mani wuru'u pumashaatanuz
pidannao sha'apatan aimaakan wakakinaorinaa ai.
Usha'apanum kau'an, pugaru na'apa kapam pusha'apatan
wuru'u wakakinaorinaa aiapanii kidaz usha'apata-kao.
25 "Mazan Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa, wau-
nao choochi zowaunaanao saadani'i naa pa'an wakaaritan
ĩ'ati, na'iki wataa ĩ'ati idikinauda'u karikaonan kakinaorii
waaipaniaz ĩizo'atin. Kaikapa'a wuru'u wakianuz wakaar-
itan ida'a: 'Aonaa unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz
ba'oran kaduz tominkarunao ati. Na'iki aonaa unika'ana'a

‡ **21:21** *choota-kidan:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **21:23** Numbers 6:1-20

izai, na'iki aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz
uzowii-kao. Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a daonaiora na'iki
zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u,' " kia'o wuru'u ĩkianuz
Paul ati.
26 Ba'oran kamoo na'apa'a naa Paul sha'apatinan
padyuuda-kao kawana'ati. Una'akan naa wuru'u
daonaioranaouz, na'iki na'ia'a naa ĩchikainan utuma Moses
kakinaori dyuudauzon kawana'ati. Uruu dauna'an Paul
makon Tominkaru Dapu iti, ukowaadankan naa faadaanao
ati 7 kamoo ida'a ĩipaian ni'i naa pachikainan Tominkaru ati.
Uruu dono'o ni'i naa uzainao kawaoda-kao ĩkawana'ati kida.

Paul zaamata-kao
Tominkaru Dapu ii

27 Mazan 7 kamoo ĩsha'apaapan wuru'u pasha'apaapanii
kidaz, na'iki ĩipaian pu'a'a naa kapam. Upu'u Jewnao
wa'atiinao Asia iki, tukapan Paul Tominkaru Dapu ii. Sariapa
ĩkimudan na'iki ĩto'oradan pidannao kasaba'ukinpainao na'ii.
Una'apan pu'u ĩzaamata'akan naa Paul,
28 na'iki ĩkadakoinan naa kaikapa'a: "Unao Israelitenao,
ukaminka'uta wazaamatan di'oraz pidana'a. Uruu tawuru'u
chi'ikapa'oraz ipai amazada kawana'ati, dakoopa'ita'oraz
Israelitenao, na'iki dakoopa'o wakakinaorinaa Moses taau-
zonii kidaz wa'ati, na'iki udakoopan kapam wuru'u di'oraz
Tominkaru Dapu'u. Aizii di'i, ukaniribaa-kidan Tominkaru
Dapu, una'akan idi Gentilenao unazo ati."
29 (Ĩto'oran na'apa usha'apanum kau'an ĩtukapanii
Trophimus, Ephesus san, Paul tuma donoi ii. Ĩ'itiiman mani
kaina'a Paul morota-kidan uruu patuma Tominkaru Dapu
iti.)
30 Uruu dono tuukii, tuukii pidannao to'oradinan uruu
wiizai di'ii. Ĩdiman naa di'iki kida'a kasaba'u, kasaba'uan
Tominkaru Dapu iti. Ĩmorotan sariapa ĩzaamatan Paul,
na'iki ĩkozoota'akan naazu Tominkaru Dapu iki. Udauna'an
ĩtarata'akan naa paniinom.
31 Aizii wuru'u pidannaouz, ĩaipan naa pazowia'akan uruu.
Upu'u mazan parada-karu kaawan Rome iki'o soldyaanao
zowaunaa ida'ati. Kaikapa'a wuru'u parada-karu dyuuda-
kaoaz: "Ipai, ipai pidannao to'oradinan kai Jerusalem ii,
tuukia'o kaiwuru'u ĩto'oradinanuz."
32 Soldyaanao zowaunaa abatankan idi na'apa'o kuwai,
sariapa una'akan soldyaanao, panaobanaanao tuma kida.
Kadimana'o ida'an ĩmako'okan naa pidannao to'oradinainao
di'iti. Aizii pidannao tukapankan soldyaanao zowaunaa,
pasoldyaannao tuma, sariapa ĩsookada'akan pazowiautapan
Paul.

33 Soldyaanao zowaunaa kaawan na'iti, sariapa uzaa-
matan Paul ĩ'ai. Udauna'an udyuudan naa uwatuda-kao
dya'utamtinpa'o chain idi. Na'iki upishaan naa pidannao
kaikapa'a: "Kanom kaduz wuru'u di'oraz pidana'a? Kanom
mooko usha'apata?"
34 Mazan pana'a sodi kida pidannao kadakoinan.
Ba'orainao kian, "uruu kaikapa'ora'a," ba'orainao kian,
"kaikapa'o uru'u." Atii aonaa soldyaanao zowaunaa aitapan
kanom dikin ia'o wuru'u ĩto'oradinanuz u'ati. Uruu idi
udyuudan naa Paul na'aka-kao soldyaanao mashaapa-kizi
nazo iti.
35 Mazan ĩmorotan ua'ii kabaun nazo iti, pozai ida'a zii,
uru'u naa soldyaanao sawata'akan naa Paul, usha'apanum
kau'an tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan.
36 Ĩwa'atin baokopa udawu'ati kasaba'u, kasaba'uan,
pakadakoinan tuma. "Uzowii uruu, uzowii uruu," kia'o
wuru'u ĩkadakoinanuz.

Paul kakuwaapan naa padau'u

37 Soldyaanao kaawa-kida'anan pu'a'a naa uruu padapu
nazo iti. Sariapa Paul kian soldyaanao zowaunaa ati Greek
ida'an, "Turuu õparadan pu'ati?"
"Kaa! Puaitapanii sha'a Greek?" ukian Paul ati.
38 "Õ'itiiman shaa pugaru Egypt san, tawuru'u toma'oraz
mizaataaka-karu diiki'i za'a Rome ikiinao tuma, na'iki
taazata-kida'oraz 4000 zowii-mikinao pidannao mapidan-
taka'o amazada di'iti."
39 "Aonaa. Õgaru Jew, Tarsus ia'o õshakatan,
umanawunu'oraz manawun wiizai Cilicia Baara ii.
Pukashaapa shoman õparadan pidannao ati," Paul kian.
40 "Kaiman, turuu puparadan," ukian. Pozai paawa
ia'a naa Paul kadishitan na'iki usawadan paka'u, pidannao
mashaada-kizi. Sariapa mishi pidannao mashaada'akan.
Udauna'an uparadan naa Jewnao ati ĩparadan Hebrew ida'an.

22

1 Kaikapa'a wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Õiribannao Jewnao,
uabata õparadan, õkowaada'azon u'ati, aonaa mishi'o mani
wuru'u aimaakan uabataniaz õdau'u," ukian ĩ'ati.
2 Ĩabatan idi Paul paradan Hebrew ida'an, powa'a zii
ĩmashaada'akan. Uru'u naa ukian ĩ'ati:
3 "Õgaru Jew, õshakatan Tarsus ii, Cilicia Baara ia'oraz.
Mazan õdyaupain da'a'a, Jerusalemi'i. Gamaliel tominapa-
kidauzonii õgaru, na'iki kaimanaiman ukakinaotan õgaru,
õizo'ati kizi ipai Tominkaru kakinaori wuru'u wadokozu-
daunnao ati'oraz utaa-kao kida. Uruu idi tuukii õizo'atin

wuru'u kakinaorii kidaz, na'iki tuukii õtaainan Tominkaru ati kapam, na'apa unao kawan.

4 Õgaru, õzowiapa-kidauzonii na'iki õantamikitauzonii pidannao, wuru'u da'anpainaouz Jesus Kaduz. Na'iki õwatuda-kidauzonii na'iki õkaboota-kidauzonii taraa-kizai iti zunnao na'iki daonaioranao.

5 Umanawunu'o Faadaa na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa kaiman-daun wuru'u õsha'apatauzonuz aimaakan kida na'apa. Ĩnao turuu ĩkowaadan unao ati mishi'o kaiwuru'u õparadanuz. Usha'apanum kau'an õgaru ida'ana'o ĩdyuudauzon pasaadanii kaarita kida Damascus iainao Jewnao ati'o. Ĩkowaadan pakaaritan ida'a õwa'atin, õzaamata'anan pidannao mishidainaouz Jesus. Udauna'an õna'aka kizi ĩdyaun watudinapa Jerusalem ati, marii kizi kazowautapainao Jewnao antamikitan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii
(Acts 9:1-19; 26:12-18)

6 "Uruu dono õmakopaanan pu'u Damascus iti, sakitapa kamoo õmaonapatan naa na'iti, mazan masha'apakiaka doko iki'o kanada'o manawun kanadapa'akan õgaru.

7 Sariapa õwaota'akan imi'i baara iti. Na'iki õabata paradakaru kian õ'ati, 'Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan õgaru?'

8 " 'Naobanai, kanom pugaru?' õkian.

" 'Õgaru Jesus, Nazareth iki'oraz, õgaru wuru'u puantamikitaniaz,' ukian õ'ati.

9 Pidannao, wuru'u õtumainaouz, ĩtukapa kapam wuru'u kanada'oraz. Mazan aonaa pa'an ĩabatan wuru'u paradakaruz õ'ati.

10 "Uruu idi õpishaanuzu kaikapa'a: 'Õnaobanaa, kanom puaipan õsha'apata?'

"Naobanai kian, 'Pukadishita, na'iki pumako Damascus iti. Na'ia'o nii ipai ukowaada-kao pu'ati, na'apam nii Tominkaru aipan pusha'apatinan.'

11 Amazada kanadan idi manawun, sariapa u'ishada'akan õawun. Na'iki aona'a naa kanom õtukapan. Uruu idi õminauda'unao ka'utan naa õgaru Damascus iti.

12 "Aizii na'ii kaina'a pidan Ananias kia'o u'uu. Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki izo'ati'o ipai kakinaorii wuru'u taa-kariwai kidaz wa'ati. Na'iki ipai na'iainao Jewnao naudapan uruu.

13 Uruu kaawan õ'ida'ati. Ukian õ'ati, 'Õ'inawuzu Saul, marii putukapan koshan!' Sariapa mishi õawun saabaina'akan na'iki kaiman õtukapa'akan uruu.

14 “Udauna'an ukian õ'ati, ‘Tominkaru, wuru'u wadokozu-
daunnao mishidaniaz, uzaamatan pugaru, utukapa-
kida'azon idi pu'ati kanom uaiapanii pusha'apatan pa'ati.
Na'iki uaipan idi kapam putukapan wuru'u kaimana'oraz
manawun papoitoru. Na'iki uaipan puabatan uparadan
udako iki manawun.
15 Ukau'an pugaru'o ni'i naa kakuwaapatin udau'u, na'iki
na'aka'o nii uparadan. Pukowaadan nii ipai pidannao ati,
ipai wuru'u putukapaniaz na'iki puabatanii kidaz aimaakan.
16 Aizii kanom zii puzaudapan? Kadiman naa,
puchikaawunuin kizi'i naa, na'iki puparada'a naa Naobanai
ati kai, marii kizi uchikaan ipai pu'oian pu'ai,’ ukian õ'ati.”

Paul zaamata-kao kakuwaapatina'o nii Gentilenao ati

17-18 Uruu dauna'an õwa'atin naa Jerusalem ati. Na'ia'a
naa õmorotan Tominkaru Dapu iti õtoriinpa'anan u'ati.
Õtoriinapatinan pu'u õtukapan Naobanai. Ukian õ'ati,
“Puminziiwa kadiman, pumako kizi Jerusalem iki, kai,
kai. Usha'apanum kau'an aona'o nii da'ainao pidannao
mishida'azon pukuwaa õdau'u.”
19 Mazan õkian, “Naobanai, ipai ĩnao, ĩaitapanii õgaru
kaimanaiman. Ĩaitapanii wuru'u õmakouzonuz synagogue
kawana'ati kida, õzaamata'anan ipai pidannao mishidainao
kidaz pugaru. Udauna'an õtaraa-kidan na'iki õba'izii-kidan
da'i ĩdyaun.
20 Aizii tawuru'u Stephen, kakuwaapatinauzoz pudau'u,
uruu zowii-kao dono, na'ia'o kapam õgaru. Patumaaka'o
õnyukunuu zowii-mikinao tuma. Õgaru taapanii ĩchaakitan kida
ĩzowian dono Stephen paboori kuba kida idi.”
21 Mazan Naobanai kian, “Pumako di'iki'i, õdyuudan nii
pugaru munapo Gentilenao di'iti.”
22 Mashaa pidannao abatapan Paul kadakotinan. Mazan
aizii ĩabatankan ukowaadan wuru'u padyuuda-kaoaz Gentile-
nao di'iti, sariapa ĩkadakoina'akan diiwa'o ida'an. “Una'aka
uruu di'iki'i! Marii uzowii-kao! Aonaa turuu utaapa-kao
kakupa,” ĩkiainan.
23 Ĩto'oran na'iki ĩkadakoinan tuukii. Uruu idi ĩkaboowan
pashooton kida doko iti, ba'orainao kida kaboowan imi'i
doko iti kapam.
24 Sariapa soldyaanao zowaunaa dyuudan Paul na'aka-
kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. Na'iki udyuudan
naa pasoldyaannao ba'iziinuzu, marii kizi ukowaadan ĩ'ati,
kanom dikin ia'o manawun wuru'u Jewnao to'oradinanuz
u'ati kaikapa'a.
25 Uruu idi ĩdodowan naa Paul na'iki ĩba'izia'azon naazu.
Mazan upu'u Paul kian soldyaanao zowaunaa ati, wuru'u

maonapa'oraz ukadishitapan udazaba'a, “Puaitapanii Rome di'iti'o õ'uu saadinpan? Na'apa dii Rome iki'o kakinaorii kiauzon, ukashaapa mani õba'izii-kao madiwautapaka, õmakootowapa-kida-kanao pu'u?”

26 Aizii soldyaanao zowaunaa abatan idi wuru'u Paul na'apanuz, sariapa umakon pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, “Na'apam nii pusha'apatinan aizii? Tawuru'u pidan pudyuudaniaz ba'izii-kao, Rome di'iti'o u'uu saadinpan.”

27 Uruu idi soldyaanao zowaunaa wa'atin Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, “Pukowaada õ'ati, mishi'o Rome di'iti'o pu'uu saadinpan?”

“Oo,” ukian u'ati.

28 Soldyaanao zowaunaa kian Paul ati, “Õgaru õsaada-kidan õ'uu Rome di'iti, õkawinipinaatan idi dobata puraata wiizai zowaunaanao ati.”

“Mazan õgaru, õ'uu saadinan Rome di'iti õshakatan di'iki'o,” Paul kian u'ati.

29 Sariapa soldyaanao, wuru'u ba'izia'azoinaouz Paul, munapodina'akan u'ai. Na'iki soldyaanao zowaunaa, tuukii utaria'akan, uabatan idi kanom kaduz wuru'u Paul, na'iki uwatuda-kidan idi kapamazu chain idi.

Paul kootowapa-kida-kao

30 Tuukii soldyaanao zowaunaa aipan paaitapan kanom dau'ana'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz Paul ati. Ba'oran kamoo udyuudan naa Paul, buzuuta-kao. Na'iki udyuudan naa kapam faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan. Udauna'an una'akan naa Paul ĩ'idi'iti, na'iki udyuudan naa ukadishitan ĩkanaapu iti.

23

1 Uruu idi Paul awunuupa'akan sakitapa kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti. Na'iki ukian ĩ'ati, “Õ'inawuzunao, karikaonan õmashaapan kaiman Tominkaru ati, na'iki õaitapa aonaa kanom oia'o nii aimaakan õsha'apatan, ba'azootin-kida'o nii õgaru. Õmashaapa kaiman atii kai.”

2 Sariapa Umanawunu'o Faadaa, Ananias kia'o u'uu, dyuudan Paul dazaba iainao pidannao ta'ikan uruu padako ida'ati.

3 Sariapa Paul kian u'ati, “Pugaru kaniriba'o kabaun daarazi kawanu'o, zichida-kariwaiz baraka'o idi. Mishi'oraiman pudako'o nii pa'an Tominkaru ta'ika. Pusakanatapan di'i, putiwaa-kidapan õgaru, kakinaorii aipan kawana'ati. Mazan upu'u zii pudikintapan wuru'u kakinaoriiz pudyuudan ida'an wunao ta'ikan õdako'o.”

4 Pidannao maonapainao Paul dazaba'a kian u'ati, “Kandii
nii puparadan arawu ati kaikapa'a, Tominkaru zaamataniaz
Umanawunu'o Faadaa nii?”
5 Paul kian, “Õ'inawuzunao, kasha'ora õ'ati õna'apan,
aonaa pa'an õaitapan Umanawunu'o Faadaa uruu.
Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kian, ‘Mana'a
udakoopa'ana'a pidan kazowautapa'o unao.’ ”
6-8 Sariapa Paul di'itapan wuru'u kootowapa-
kidauzonaouz pidannao. Pabi'i kida utukapa kaina'a
zaamatinpainao Sadduceenao di'iti, kaina'a kapam
utukapan zaamatinpainao Phariseenao di'iti. (Sadduceenao,
aonaa ĩmishidan pidan kadishitan nii pamawaka-kizi iki.
Na'iki aonaa ĩmishidan angel kaina'an, na'iki aonaa kapam
ĩmishidan doronai kaina'an. Mazan Phariseenao ipai pa'an
ĩmishidan wuru'u na'apa kida'oraz.) Uruu idi Paul kian
diiwa'o ida'an, “Õ'inawuzunao, õgaru Pharisee na'apa
õdarunao kawan. Õkootowapa-kida-kao, na'iki õkadishita-kida-kao
unao kanaapu'u, õmishidan idi kadishita'o nii mawakainao
diina'iti'i.” Aizii ĩabatankan wuru'u Paul na'apanuz, sariapa
Phariseenao na'iki Sadduceenao kashadaakapan tuukii.
Uruu idi ĩkadakowaakapan naa atii ĩbuutaakapan.
9 Na'iki powa'a zii pidannao diwadan pakadakowaakapan.
Kaina'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatin-
painaouz Phariseenao di'iti, ĩnao kadishitan na'iki ma'ozaka
ĩparadan Paul dau'an. “Aonaa kanom waikodan dikauda'o nii
arawu sha'apatanu'u. Panaadon mishi'o doronai oo angel
paradan u'ati,” ĩkian.
10 Mazan kichana'iki-kia'a naa manawun ĩkashadaakapan.
Uruu idi soldyaanao zowaunaa dyuudan naa pasoldyaan-
nao makon pidannao bii iti, ĩkazata kizi Paul ĩ'ai, marii kizi
ĩna'akan uruu soldyaanao dapunaa nazoo iti.
11 Uruu wamarutan ida'a Tominkaru paradan Paul ati
uzanda'awun ii. “Mana'a putaria'ana'a. Ipai wuru'u
pukowaadaniaz pidannao ati õdau'an da'ana'a Jerusalem an,
ipai õaipan kapam pukowaadanuz Rome ii aka,” ukian u'ati.

Pidannao dakotan pazowian Paul

12 Ba'oran chaapi'iki, pabi'i kida Jewnao baokopatinan
na'iki ĩkadakotinan. Uruu dono ĩbauda'apatan panyukunuu
na'iki ĩtaan paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, “Aona'o nii
wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wari-
wun, atii wazowian dauna'an zii Paul. Marii Tominkaru
pataka'utan waunao wamazowiikan an Paul.”
13 Uwazoota 40 daonaioranao baokopatinan, wuru'u
na'apatainaouz panyukunuu.

14 Ĩnao wa'atin faadaanao zowaunaanao ida'ati, na'iki Jew-
nao zowaunaanao ida'ati. Ĩkian ĩ'ati, “Waunao, wakiinii
Tominkaru ati aona'o nii wanikan wawanyukunuu, na'iki
aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii
Paul.
15 Uruu idi waaipan ipai unao dyuuda-kidan uparadan
soldyaanao zowaunaa di'iti. Umariida kizi uruu, marii kizi
udyuudan Paul unao ida'ati. Ukii kizi u'ati. ‘Waabata'azon
powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamatapa-
kaoaz.’ Aizii waunao, wadizinpan ni'i naa, wazowian nii
uruu ukaawan ua'ii da'ati'i unao ida'ati,” ĩkian.
16 Mazan Paul chaonain abata ipai wuru'u ĩkadakotinanuz.
Uruu idi sariapa umakon soldyaanao dapunaa iti,
ukowaadankan Paul ati wuru'u ĩparadan kidaz ĩzowia'azoonuz
uruu.
17 Sariapa Paul dapadan bauda'apa soldyaanao zowau-
naa, na'iki ukian u'ati, “Puna'aka wuru'u di'oraz daonaiora'a
unao zowaunaa di'iti, kaina'a ukakuwaapa'azon u'ati.”
18 Uruu idi soldyaanao zowaunaa na'akan naazu pazowau-
naa di'iti, na'iki ukian u'ati, “Paul, taraapa-kariwaiz, dyu-
udan õna'akan di'oraz daonaiora'a pu'ida'ati, usha'apanum
kau'an kaina'a ukakuwaapa'azon pu'ati.”
19 Sariapa soldyaanao zowaunaa na'aka'akan wuru'u
daonaioraz pana'itinapu pidannao ai. Na'ia'a naa
upishaan uruu kaikapa'a: “Na'apa'oram wuru'u
pukakuwaapa'azoonuz õ'ati?”
20 Ukian naobanai ati, “Kaina'a Jewnao baokopainpan,
pazowaunaanao tuma, ipai ĩna'apatan panyukunuu ĩaipan
pamariidan pugaru. Uruu idi kaini'iki'o nii ĩdyuudan pa-
paradan pu'ida'ati, ĩaipan pudyuudan Paul waikana'an Jew-
nao kootowapa-kizi dapunaa iti. Ĩkian nii pu'ati, ‘Kootowapa-
kidauzonao pidannao aitapa'azon powa'a zii kanom ni'o
manawun wuru'u Paul zaamata-kaoaz.’
21 Mazan mana'a pa'i pumishida'ana'a ĩparadan, aonaa
pudyuuda'ana'a Paul ĩ'idi'iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'o
nii Jewnao dizinpan ĩzowia'azoonuzu ukaawa-kida-kao ua'ii.
Uwazootanii 40 daonaioranao wuru'u dizina'azoinaouz. Ipai
ĩnao, ĩtaan paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, ‘Aona'o nii
wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wari-
wun atii wazowian dauna'an zii Paul.’ Taa'azo'o naa
kaina'iki ĩdyaun, soo pugaru'u naa ĩzaudapan, ĩabata'azon
na'apam pukian.”
22 Udauna'an soldyaanao zowaunaa kian daonaiora ati,
“Mana'a pa'i pukowaada'ana'a pidan ati wuru'u pukakuwaa-
panuz õ'ati.” Udauna'an udyuuda'akan naa ukiwan powaa
iti.

Paul dyuuda-kao
naobanai Felix di'iti

23 Uruu dauna'an soldyaanao zowaunaa, dapada-kidan
dya'utam pasoldyaannao naobanaanao, na'iki ukian ĩ'ati,
"Udyuuda 200 soldyaanao minziiwan, ĩmako kizi Caesarea iti
aizii 9 o'clock, aiwaka'an. Na'iki marii 70 soldyaanao makon
kapam kawaro barau an kida. Na'iki marii powa'a zii 200
soldyaanao makon kapam pachipararin za'aba'i kida tuma.
24 Na'iki uminziiwa-kida pa'i kapam Paul kawaronnao
nii. Kaiman mazan pa'i õaipan una'akan uruu, aonaa õaipan
usha'apata-kao, kaiman õaipan ukaawa-kidan uruu naobanai
Felix di'iti, wiizainao zowaunaaz," ukian ĩ'ati.
25 Udauna'an utaan naa ĩ'ati pasaadanii kaarita naobanai
Felix di'iti'oraz. Kaikapa'a wuru'u usaadaniaz:
26 "Di'oraz kaarita õgaru Claudius Lysias di'iki'o. Pugaru
umanawunu'o naobanai Felix ati'o. Tuukii õnaubaan pu-
garu õkaaritan ida'an.
27 Jewnao zaamatan wuru'u di'oraz daonaiora'a, na'iki
maonapa'ora'ana'a padamata ĩzowianuzu. Õabatan idi u'uu
saadinpan Rome di'iti, sariapa õkazannaatan uruu õsoldyaannao
tuma.
28 "Õaitapa'azon kanom dikin ia'o wuru'u ĩto'oradinanuz
u'ati, uruu idi õna'akan uruu Jewnao kootowapa-
kidauzonao pidannao di'iti.
29 Na'apaini'i naa õabatan wuru'u ĩto'oranuz u'ati soo
pakakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Aonaa
turuu pidan zowii-kao oo taraa-kao, soo na'apa'o dikin ii
karikaonan.
30 Mazan ukowaada-kao idi õ'ati ĩzowia'azon naa uruu,
sariapa õdyuudan uruu pu'idi'iti kadimana'o ida'an. Na'iki
õdyuuda Jewnao kowaadan pu'ati, kanom dikin ia'o oo kanom
wuru'u usha'apataniaz, ĩto'ora-kinaaz u'ati. Uruu kaduz. Atii
ba'oran dono."

31 Na'apa'a naa mishi soldyaanao na'akan Paul padyuuda-
kao kawana'ati. Atii ĩkaawa-kidanuzu aiwaka'an wiizai Antipa-
tris iti.
32 Ba'oran chaapi'iki, soldyaanao, wuru'u pakidiba ida'an
kidainaouz, ĩpadantan naa powaa iti pawa'ati-kizi iki, atii
padapunaa di'iti. Mazan kawaro barau an kidainaouz,
ĩnaou'u naa pa'an dobata Paul tuma,
33 atii ĩkaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa ĩtaan kaarita
naobanai Felix ati. Na'iki ĩtaan naa kapam Paul u'ati.
34 Uipaian dauna'an paaitaan wuru'u kaaritaz, uru'u
naa upishaan Paul, na'iki'oram amazada di'iki'o uwa'atin.
Ukowaadan pawa'atin wiizai Cilicia Baara ia'o di'iki.

35 Uruu idi ukian Paul ati, “Õzaudapan nii zii wuru'u
zowia'azoinaouz pugaru kaawan. Õabatan dauna'an
na'apam ĩkian pudau'an, uruu õaitapan ni'i naa na'apam
õsha'apatan pugaru.” Uruu idi udyuudan naa soldyaanao
taratan Paul, umanawunu'o kabaun di'ii, naobanai Herod
tomauzoniaz, na'iki ĩawunuutapa-kizi uruu na'ii.

24

Jewnao kaakapaan Paul Felix ati

1 Aizii baka'iauda'u kamoo dauna'an, Ananias,
Umanawunu'o Faadaa makon naa Caesarea iti
kazowautapainao Jewnao tuma na'iki lawyer* tuma,
Tertullas kia'o u'uu. Ĩnao makon naa naobanai Felix di'iti
ĩkaakapaa'anan Paul u'ati.
2 Ĩkaawan na'iti, udauna'an Paul na'aka-kaoa'a naa ĩ'ida'ati.
Na'ia'a naa Tertullas kaakapaan naa uruu kaikapa'a:
“Õnaobanaa Felix, pugaru umanawunu'o naobanai.
Konaukii pidannao mashaapan pukazowautapan idi wawiizi
kaiman. Na'iki ipai pusakitapadan wa'ati wuru'u aimaakan
kida kasharutapa'oraz waunao wawiizi ida'a.
3 Uruu idi kaiman pidannao nyukunuu pu'ati ipai wiizai
kawana'ati pukazowautapanii kidaz.
4 Aonaa õmashaatapa'azon pugaru tomunu'iki manawun,
mazan õaipan puabatan waparadan masakauda'u.
5 Di'oraz daonaiora'a aonaa ukaimanan, kichana'iki-kia'o
uruu. Ipai, ipai amazada kawana'ati ukimudautan na'iki
uto'orataaka-kidan Jewnao. Na'iki uruu kazowautapa'o
Nazareth san pidanannao.
6 Na'iki uaipan kapam pakaniribaa-kidan Tominkaru Dapu
pawazootapan ida'an kakinaorii. Uruu dikin ia'o wazaa-
matanuzu. [Wakootowapa-kida'azoo nii padamata uruu
wakakinaorinaa kawana'ati,
7 mazan Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan, sariapa
una'akan uruu wa'ai.
8 Na'iki ukian kanom kaakapaa'azon an Paul, marii
uwa'atin pu'ida'ati.]† Aushaa, pupishaa mooko uruu,
puabatan nii kanom dikin ia'o wuru'u wato'oranuz u'ati.”
9 Ipai wuru'u abatapainaouz Jewnao, na'apa ĩnyukunuu up-
aradan kawana'ati. “Mishi'o kaiwuru'u uparadanuz,” ĩkian.

Paul kazannaatinan
Felix kanaapu'u

10 Uruu idi naobanai Felix sawadan paka'u Paul di'iti. “Pu-
garu'u naa parada aizii,” ukian. Sariapa Paul kian naobanai

* **24:1** *lawyer:* uruu kashadaakapauzo kootowapa-karu dono Rome iki'o kaki-
naorii kawana'ati. † **24:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-
panu'u.

ati, “Õaitapa kotua'o mishi pukazowautapan wairibannao
Jewnao, ipai wuru ida'a'a amazada ĩwiizaitapaniaz. Pu-
garu puaitapanii ipai ĩkaduz. Uruu idi tuukii õkonaukian,
usha'apanum kau'an aizii õkakuwaapan nii pu'ati.
11 Aizii di'i 12 kamoo dobatan õkaawan dauna'an Jerusalem
iti, õtoriinpa'anan idi Tominkaru ati. Turuu pupishaan pidan-
nao pumishida'azon an.
12 Aonaa Jewnao ikodauzon õkashadakowaakapan pidan
tuma Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa na'iam zii ĩikodan
õto'orataaka-kidan pidannao synagogue ii oo pawiizi an
kida.
13 Ukau'an aonaa mishi'o mani kaiwuru'u ĩparadanuz.
Aonaa kanom ĩikodan pamishii-kinaa nii kaiwuru'u
ĩkaakapaanuz õgaru pu'ati.
14 Mazan õkowaadan nii pu'ati aimaakan õsha'apatauzonii.
Mishi karikaonan õtoriinpauzon wadarunnao Tominkarun ati,
soo Jesus tominapa-kidan kawana'ati. Mazan ĩkian pana'iti'o
karikaonan wuru'u na'apa'oraz. Mazan ipai õmishidan
wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Na'iki ipai
õmishidan wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii ki-
daz.
15 Na'apa õmishidan Tominkaru, wunao mishidan
kawanu'u diinaouzu'u, na'iki õmishida kapam bauda'apa
kamoo ipai'o nii pidannao, kaimanainao na'iki oiainao
kadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki.
16 Uruu idi karikaonan õtiwautinan, kaiman õaipan õtaapinan,
aonaa õaipan õnyukunuu kasharutinpan pidannao tuma oo
Tominkaru tuma.
17 “Dobata wunu õ'aonaankan Jerusalem iki. Õkaawan
powa'a ati õwa'anan idi'o puraata õiribannao Jewnao ida'ati.
Na'iki õkawaoda-kida'azon idi kapam uzai Tominkaru Dapu ii.
18 Õipaian pu'a'ora'a naa õsha'apaapan uruu kida aimaakan,
na'iki õipaian kapam õchikainan Tominkaru ati, wuru'u
ĩikodanuz õgaru Tominkaru Dapu ii. Aonaa pidannao
kasaba'uinpan õtuma uruu dono, na'iki aonaa pidannao
kasharutaakapan uruu dono.
19 Mazan na'ia'o pabi'i kida Jewnao Asia iki'o ĩwa'atin. Ĩnao
pa'an turuu ĩna'aka-kao da'ati'i pukanaapu ati, ĩkowaada kizi
kanom dikauda'o aimaakan õsha'apatan, turuu ĩkaakapaan
õgaru pu'ati.
20 Aushaa pupishaa mooko wunaou'u di'oraz Jewnaou'u.
Kanom dii ĩikoda dikauda kida'o nii aimaakan õsha'apaapan,
tuubaru kida'o Jewnao kootowapa-kidan dono õgaru
Jerusalem ii?
21 Soo kaina'a bauda'apa aimaakan dikin ii õto'oradan
ĩdyaun, õdako'atin idi ĩparadan ma'ozaka kaikapa'a:

‘Ukootowapa-kidan õgaru soo õmishidan idi bauda'apa kamoo
mawakainao kadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi iki,’ õkian
idi ĩ'ati.”
22 Felix, uaitapani'i naa “Jesus Kaduz” dau'u. Uruu idi
ukian, “Turua'a naa shoman. Õzaudapan nii zii Lysias,
soldyaanao zowaunaa kaawan. Uruu dauna'an õaitapan
nii na'apam õsha'apatan pugaru,” ukian. Udauna'an
usookada'akan naa wuru'u kootowapa-karuz,
23 na'iki Felix kian naa soldyaanao zowaunaa ati, “Aonaa
õaipan utaratapa-kao, marii uawunuutapa-kao karikaonan.
Uiribannao kamunanu'uzon an u'ati, turuu ĩna'akan
aimaakan uaiapanii kida,” ukian.

Paul paradan Felix
na'iki udaiaro ati

24 Atii dobata kamoo, uruu dauna'an Felix kaawan naa
powa'a ati paudaiaro Drusilla tuma. Jewaba wuru'u Felix
daiaroz. Ĩkaawan na'iti, sariapa Felix dyuudan Paul na'aka-
kao pa'ida'ati, uabata'azon ukakinaopan. Uruu idi ipai
Paul kowaadan u'ati na'apa'oram wuru'u pidan mishidanuz
Christ Jesus.
25 Na'iki ukowaada kapam u'ati kaiman kida'o mashaapa-
karu dau'u, na'iki ukowaada na'apam pidan ma'ozakadan
panyukunuu oia'o sha'apata-kao ai. Na'iki ukowaada kapam
u'ati diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan nii ipai pidan-
nao. Mazan sariapa Felix taria'akan paabatan idi na'apa
kida'o kakinaorii. Uruu idi ukian, “Turua'a naa zii shoman.
Ba'oran dono õturuudinan dono õdapada-kidan nii koshan pu-
garu.”
26 Felix itiiman shaa Paul taan nii puraata pa'ati, pakodita-
kinaa nii. Uruu idi mapuda udapada-kidan Paul, na'iki
ukadakotinan nii da'i utuma.
27 Mazan dya'utam wunu dauna'an Porcius Festus
zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii Felix wadaun nii. Uruu
idi Felix muudinan naa. Mazan Paul una'ian naa kowas
uwa'akan uruu taraa-kizai ii, uaipan idi Jewnao kaimanan
pa'ati.

25

Paul aipan padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti

1 Aizii Festus zaamata-kao dauna'an tuubaru'o naobanai
nii, ukaawan naa Caesarea ati. Idikinauda'u kamoo
pakaawan dauna'an, umakon Jerusalem iti.
2 Aizii Jerusalem ia'a naa, faadaanao zowaunaanao, na'iki
Jewnao naobanaanao kaakapaan naa Paul, Festus ati.
3 Na'iki tuukii ĩpishaan Festus kaikapa'a: “Turuu shoman
pudyuudan Paul na'aka-kao Caesarea iki, Jerusalem ati,

marii kizi ukootowapa-kida-kao da'a'a." Wuru'u ĩaipanuz
Paul na'aka-kao, ĩaipan pazowii-kidan uruu dunapo ii
ukaawan ua'ii Jerusalem ati.
4 Mazan Festus kian ĩ'ati, "Aonaa! Marii Paul taapa-kao
na'ii, Caesarea ii, usha'apanum kau'an kadimana'o nii õkiwan
powaa iti.
5 Marii uzowaunaanao makon õtuma di'iki'i, umishiin
an ĩaitapan Paul sha'apatan dikauda kida'o aimaakan,
marii ĩkowaadan na'ii kanom wuru'u dikauda kida'oraz
usha'apatan."
6 Festus na'ian 8 oo 10 kamoo Jerusalem ii. Uruu dauna'an
zii ukiwan powaa iti Caesarea iti. Ba'oran kamoo pakaawan
dauna'an, uru'u naa usakanatan kootowapa-kizai dapunaa
nazo ii. Na'iki udyuudan naa Paul na'aka-kao pa'ida'ati.
7 Uruu una'aka-kaoa'a naa ĩ'ida'ati. Sariapa Jewnao,
wa'atiinao kidaz Jerusalem iki, kasaba'ukinan naa Paul daz-
aba an. Na'iki ĩkowaadan naa iriba dikauda kida'o aimaakan
usha'apaapan. Aizii ĩpishaa-kaoa'a naa, mazan aona'a naa
zoobaba ĩmishian wuru'u paparadan udau'an kida'oraz.
8 Udauna'an Paul paradan kaikapa'a pakazannaatin-kinaa
nii: "Aonaa õkashadan oo õdakoopan kakinaorii wuru'u taa-
kariwaiz waunao Jewnao ati. Na'iki aonaa õsha'apatan
Tominkaru Dapu, oo õsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan
na'ii. Na'iki aonaa kanom dikauda'o nii õsha'apatan udaru'o
naobanai Caesar* tuma na'iki aonaa õdikintapan ukakinaori
kida," ukian.
9 Mazan Festus aipan pakaimandan Jewnao nyukunuu
pa'ati. Uruu idi upishaan Paul kaikapa'a: "Na'apa pun-
yukunuu, turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi
pukootowapa-kida-kao õkanaapu'u wuru dau'ana'a Jewnao
kowaadanii kidaz pusha'apatan?"
10 Paul kian u'ati, "Mazan dii õkadishitapa-kida-kao pu-
garu kanaapu'u, naobanai Caesar kabootaniaz kaudina'o nii
da'a'a. Ukau'an turuu õkootowapa-kida-kao di'oraz kootowapa-
kizai ida'a. Puaitapa aonaa kanom dikauda'o nii aimaakan
õsha'apatan Jewnao ati.
11 Dii mani õsha'apatan an dikauda'o aimaakan, turuu
mani õzowii-kao udikin ii, aonaa mani õmarainan õzowii-kao.
Mazan aizii puabatan pu'u aonaa õsha'apatan dikauda'o
aimaakan, aonaa turuu pudyuudan õgaru ĩ'idi'iti. Mazan
õzaamatinpan idi Rome di'iti, turuu pa'an pudyuudan õgaru
Rome iti, na'ii kizi õkootowapa-kida-kao naobanai Caesar
kanaapu'u," ukian.

---

* **25:8** Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

12 Sariapa Festus tanawatinan, na'iki ukadakotinan
pidannao tuma, wuru'u kaudinainao kidaz patuma.
Udauna'an utanawatinan koshan Paul ida'ati, na'iki ukian
u'ati, “Mishi tuukii puaipan pudyuuda-kao naobanai Caesar
di'iti, ukau'an na'iti'o ni'i naa pudyuuda-kao,” ukian.

Festus paradan King Agrippa ati Paul dau'an

13 Udauna'an King Agrippa na'iki udadakoo Bernice
kaawan Caesarea ati, ĩmorowautapa'anan Festus ida'ati, na'iki
ĩkonaukii-kida'anan unaobanai-tinan.
14 Na'apain ĩmorowautapan dono, Festus kowaadan naa
King ati ipai daunuuda'u Paul taratapa-kao dau'an. Ukian,
“Kaina'a pidan taratapa-kao kaida'a'a, una'an Felix wa'akan.
15 Aizii õmakonkan dono Jerusalem ii, Jewnao faadaanao
zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o Jewnao kaakapaan
uruu õ'ati, ĩkowaadan usha'apaapan dikauda kida'o aimaakan,
na'iki ĩdyuuda õzowii-kidan uruu.
16 Mazan õkian ĩ'ati, ‘Waunao Rome sannao, aonaa
pa'an wakashaapan pidan sha'apata-kao, oo uzowii-kao
sariapa. Waunao, wakaduz kaikapa'a, waaipan nii zii
pa'an ukadishita-kida-kao kiwiin wunao kanaapu iti'i
kaakapainaouz uruu. Waabata kizi na'apam ukian padau'an,
ukazannaatin-kinaa nii.’
17 “Ĩnao Jewnao kaawankan dono da'ati'i, aonaa
õtomunu'ikinpan ĩdyaun. Ba'oran kamoo ida'a õdapada-
kida'akan naa Paul na'iki õkootowapa-kida'akan naaz.
18 Aizii wuru'u Jewnaouz, ĩkaakapaan naazu, mazan aonaa
zoobaba kanom õabatan ĩkowaadan usha'apatan dikauda'o nii
aimaakan. Õ'itiiman sha'a dikauda'o aimaakan nii wuru'u
usha'apataniaz. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao.
19 Kanom dikin ii õabatan ĩkashadaakapan utuma, soo
paTominkarun kakinaori kida dau'an karikaonan. Na'iki
pidan mawaka'ora'a naa dau'an, Jesus kia'oraz u'uu, uruu
dau'ana'o kapam wuru'u ĩto'oranuz u'ati. Mazan Paul kian,
‘Kakupa uruu!’
20 Aonaa õaitapan na'apam õsha'apatan wuru'u
kaikapa'oraz aimaakan kida'a. Uruu idi õpishaan Paul, ‘Turuu
mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pa'an õkootowapa-kidan
pugaru, wuru dau'ana'a aimaakan kida kowaada-kariwaiz
pudau'an?’
21 Mazan ukian, uaiapan soo naobanai Caesar kootowapa-
kida'o nii paugaru. Uruu idi õdyuudan utarata-kao powaa iti,
atii kaina'a'o nii na'apainim õdyuudan uruu, naobanai Caesar
di'iti.”

22 King Agrippa kian, “Õgaru, õabata'azoo kapam kaiwuru'u
ukuwaa kidaz.” “Waikana'ana'o nii puabatan ukuwaa,” Festus kian.
23 Ba'oran kamoo King Agrippa na'iki udadakoo Bernice wa'atin naa, umanawun kida'o pakamichan ĩkaiwadan.
Baokopa ĩmorotan kabaun kasaba'uinapa-kizai nazo iti, soldyaanao zowaunaanao tuma, na'iki umanawun kida'o pidannao tuma. Udauna'an Festus dyuudan naa Paul nanakakao.
24 Ukaawa-kida-kao dauna'an, Festus kian naa, “King
Agrippa, na'iki ipai unao pidannao. Dii wuru'u daonaiora
da'ainao Jewnao, na'iki Jerusalem ii akainao Jewnao kaakapautaniaz, na'iki tuukia'oraz ĩaipan uzowii-kao.
25 Mazan aonaa zoobaba õabatan dikauda'o nii aimaakan
usha'apatan uzowii-kida-kinao nii. Na'iki paaipan ati pa'an
upishaan padyuuda-kao Rome iti, naobanai Caesar di'iti.
Uruu idi õdyuudan nii uruu Rome iti.
26 Mazan aonaa kanom õikodan, õsaadan nii naobanai Caesar di'iti udau'an. Aizii di'i õkadishita-kidan uruu ipai unao
kanaapu iti, na'iki pugaru kanaapu ati'o manawun King
Agrippa. Puabatan dauna'an uparadan, panaadon puabatan
nii kanom dikin ia'o Jewnao to'oratinan u'ati.
27 Usha'apanum kau'an aonaa turuu õdyuudan tarainpa'o
pidan, õmasaadakan pu'u kanom dikin ia'o wuru'u utarainpanuz,” ukian.

26

Paul kazannaatinan King Agrippa kanaapu'u

1 Uruu idi King Agrippa kian Paul ati, “Puparada'azon an
pudau'an, turuu puparadan.” Sariapa Paul sawadan paka'u
na'iki uparadan kaikapa'a:
2 “Naobanai Agrippa! Kaiman manawun õ'ati pukashaapan õparadan. Aizii õkazannaatinan nii pukanaapu'u Jewnao to'orainpan ai õ'ati, õmasha'apatakan pu'u dikauda'o
aimaakan.
3 Pugaru, puaitapanii kaiman-daun Jewnao kaduz kida,
na'iki puaitapa ipai kanom dau'ana'o ĩkashadaakapauzon kapam. Uruu idi õaipan puabatapan õkuwaa kaimanaiman.
4 “Ipai Jewnao ĩaitapanii õgaru, ĩaitapa õkaduz kida
õkoraidaonaan iki'o atii kai. Ĩaitapanii na'apam õmashaapauzon
õwiizi ii, udauna'an Jerusalem ii.
5 Ĩnyukunuu na'apan an, marii ĩkowaadan pu'ati kai na'apam
ĩtukapauzon õmashaapan kiwiin, na'iki marii ĩkowaadan kanom
õmishidanii. Õgaru Phariseenao di'iti'i da'i õzaamatinpauzon.
Ĩnao tuukia'oraz manawun ĩizo'atin Jewnao kakinaori kida.

6 Aizii di'i õkadishitan da'a'a, õkootowapa-kida-kao soo
õmishidan idi tuukii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz
da'i pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati.
7 Uruu idi'o tawuru'u wairibannao, 12 Jacob dainaouz,
na'iki ĩnao takaan-daunnao, karikaonan da'i ĩtoriinpan na'iki
ĩtaainan Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki maruta'o. Ĩzaudapan
idi'i naa kaimana'o taa'azoo-kariwaiz pa'ati. King Agrippa,
uruu kapam wuru'u õzaudapaniaz naa, na'iki uruu dikin ia'o
wuru'u Jewnao to'orainapanuz õ'ati.
8 Ukau'an ipai unao da'ainaou'u, kandii nii mooko aonaa
umishida'azon wuru'u Tominkaru kadishita-kidanuz pidan
mawaka'o?
9 "Õgaru na'apa'o zii da'i kiwiin, tuukia'o õaipan õmashaatan
wuru'u pidannao da'ananuz Jesus, Nazareth sanaz.
10 Õkowaadan nii na'apam õsha'apaapauzon da'i aimaakan
kida Jerusalem ii. Faadaanao zowaunaanao dyuudan
kawana'ati õkaboota-kidauzon mishidainao Jesus taraa-kizai
iti. Aizii ĩzowii-kao an, kaiman õ'ati na'apa õnyukunuu ĩkawan.
11 Õmakon nii da'i ipai synagogue kawana'ati, õdorotan
wuru'u mishidainaouz Jesus, marii kizi ĩpataka'uta-kao.
Na'iki tuukii õdyuudan ĩdakoopan wuru'u pamishidanuz
Jesus. Õto'oran idi ĩ'ati tuukii, õmakouzon da'i ba'oran donoi
kawana'ati kida õdorotan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii
(Acts 9:1-19; 22:6-16)

12 "Bauda'apa kamoo õmakopaanan Damascus iti,
õna'akapanii kaarita faadaanao zowaunaanao saadanii,
ma'ozaka kizi na'iki mabaa'azoo kizi õsha'apatan pidannao
uruu ida'an.
13 King Agrippa, dunapo ii sakitapa kamoo õtukapan
aimaakan kanada'o, ukanadapan õgaru na'iki õminauda'unao.
Ukanadapan aokazi iki kanada, kanada powa'a zii manawun
kamoo ai.
14 Ipai wawaota'akan imi'i baara iti, na'iki õabata parada-
karu kian õ'ati Hebrew* paradan ida'an, 'Saul! Saul! Kandii
nii puantamikitan õgaru kaikapa'a? Puantamikitan idi õgaru
na'apa, puikodan kaziwa'o manawun pu'ati.'
15 " 'Õnaobanaa, kanom pugaru?' õkian.
"Sariapa udako'atin õparadan, 'Õgaru Jesus! Õgaru wuru'u
puantamikitaniaz,' ukian õ'ati.
16 'Pukadishita! Õaidinan pu'ati, usha'apanum kau'an
õzaamatan idi pugaru aizii õpoitoru nii. Aizii pukowaada'a naa

* **26:14** *Hebrew:* uruu Jewnao mashaapainao Israel ii paradan.

pa'i pidannao ati ipai, ipai wuru'u putukapaniaz õsha'apatan
pu'ati. Na'iki kaina'a'o nii zii õaidan powa'a aimaakan kida
pu'ati pukowaadan nii pidannao ati kapam.
17 Õdyuudan nii pugaru Jewnao na'iki Gentilenao bii iti,
na'iki õkazannaatan nii ĩsha'apatan an pugaru.
18 Pugaru õaipan tukapa-kida'o nii ĩ'ati mishi'o kuwai
õdau'an. Marii kizi ĩkoditan maruta'o-karu iki, kanada'o-
karu ati. Na'iki ĩmuudin kizi'i naa panaobanaitapan ai Sa-
tan, ĩzaamata kizi'i naa pa'an Tominkaru panaobanaa nii.
Aizii ĩmishidan an õgaru, mainaabata-karu nii ĩ'oian, na'iki
Tominkaru buutan ni'i naa ĩdyaun papidanannao nii,' kia'o
wuru'u ukiauzonuz õ'ati.

Paul kakuwaapan pakaudinan dau'u

19 "Naobanai Agrippa, õizo'ati wuru'u aokazi iki'oraz
parada-karu.
20 Kiwiin õkakuwaapan Damascus ii aka, udauna'an
Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka õkakuwaapan.
Uruu dauna'an õmakon Gentilenao bii ii aka kapam.
Õkakuwaapan na'iki õkakinaopan ĩdyaun, ĩmuuda kizi'i naa
pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ĩtanawatin kizi'i naa
pa'an Tominkaru ida'ati, na'iki ĩtukapa-kida kizi'i naa mishi
patanawatinan pa'oian ai, pamashaapan ida'an kaimana'a
naa.
21 Kaikapa'o dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz
õ'ati. Tominkaru Dapu ia'o wuru'u ĩzaamatanuz õgaru. Na'iki
na'apain ĩaipan pazowia'akan õgaru.
22 Mazan Tominkaru kazannaatapa õgaru ĩ'ai, atii
di'i õkadishitapanu'u. Ukau'an ipai õkowaadan naa
wuru'u õtukapanii kidaz aimaakan ipai pabi'inaaka
pidannao ati, na'iki naobanainao ati. Mazan aonaa
pa'inaa kida'o aimaakan mani wuru'u õkowaadapaniaz
Tominkaru prophetinnao na'iki Moses saadauzonii kida
ai. Mishi'oraiman uruu dau'ana'o pa'an tawuru'u ĩsaadanii
kidaz.
23 Ĩkian Christ pataka'uta-kao nii, atii uzowii-kao nii. Mazan
uru'o nii kiwiin kadishita pamawaka-kizi iki, kowaada'o nii,
na'iki tukapa-kida'o nii kanada'o Jewnao ati na'iki Gentile-
nao ati."
24 Paul paradan idi na'apa, sariapa Festus kadako'okan
Paul ati kaikapa'a: "Paul! Madorona'a naa puzowau,
putominapatin-kinaa."
25 Paul kian, "Naobanai, aonaa õzowau madoronan, mishi'o
na'iki sakitapa'o kaiwuru'u õparadanuz.
26 King Agrippa! Aonaa õkiba'azon õparadan pu'ati,
usha'apanum kau'an pugaru, puaitapanii ipai kanom daua'o

kaiwuru'u õkadakotinanuz. Usha'apanum kau'an aonaa
dizinpa'o mani Jesus sha'apata-kao, ipai uaitapa-kao.
27 King Agrippa! Pumishida wuru'u Tominkaru
prophetinnao saadauzonii kidaz udau'an? Õaitapa ipai
pumishidanuzu, mishii?"
28 Naobanai Agrippa kian Paul ati, "Pu'itiiman
pupana'adan nii õnyukunuu aizi'ika'o pukuwaa ida'an?"
29 Paul kian, "Aonaa usha'apan puabatan parada-karu
aizi'ika'o, na'iki kotua'iki'ora'a naa puabatautan, mazan
õtoriinpan nii Tominkaru ati, marii kizi pugaru na'iki ipai
wuru'u abatapainaouz kai, na'apa kizi umishidan õgaru
kawan, mazan aona'o nii pa'an uwatudapa-kao õgaru
kawan."
30 Udauna'an King Agrippa, na'iki naobanai Festus, na'iki
Bernice, na'iki ipai ba'orainao pidannao kadishita'akan
na'iki ĩkodia'akan naa.
31 Pakoditan dauna'an, ĩkian pa'atiaaka kida, "Aonaa
kanom dikauda'o nii usha'apatan, aonaa kanom dikin ii
uzowii-kao oo utaratapa-kao."
32 Sariapa King Agrippa kian Festus ati, "Aonaa mani
upishauzon padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, umuuda-
kaoa'a naa mani padamata aizii wuru'u," ukian.

27

Paul dyuuda-kao Rome iti

1 Aizii Paul na'iki ba'oran taraapa-kariwainao pidannao
dyuuda'azoo-kao dono'o naa Rome iti, Italy Baara'a ia'oraz,
uru'u naa ĩtaa-kaoa'a naa Julius ka'u iti. Uruu kaudina'o
tuubaru kidainao soldyaanao tuma, Caesar soldyaannaouz.
2 Wapaidin-kida-kaoa'a naa* udaru'o kanawa zo'iti,
wa'ati'o Adramyttium iki, una'akapikinao kiwapaanan
naa powaa iti Asia iti. Na'iki ĩmashaadinpaanan nii kanawa
mashaadin-kizi kida kawana'ati Asia ii aka kida'oraz. Na'a'o
kapam Aristarchus watuma, Thessalonica san, Macedonia
ia'oraz.
3 Ba'oran kamoo wakaawan Sidon iti. Kaiman mazan
Julius kamunanun Paul ati, ukashaapa umorowautapan na'ii
papaonarunao di'ii'aka, ĩtaa kizi u'ati aimaakan uaiapanii
kida.
4 Na'iki'i naa koshan wamakon, mazan ma'ozaka man-
awun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan katonaru
Cyprus di'iti, wadikindina'azon idi awaru ai ubarau ii aka.
5 Udauna'an kanawa kora'uka-kida-kao baza iti, Cilicia
na'iki Pamphylia itinapu, na'ii'aka'a naa wamakon atii

* **27:2** Da'a'a watukapan Luke, saada'oraz di'oraz kaarita'a, baokopatinan koshan Paulnao tuma.

wakaawan Myra iti, Lycia ia'oraz. Na'ii wamaaratin-kida-
kao kanawa di'iki.
6 Na'ia'a naa Julius, soldyaanao zowaunaaz pishaan pa-
makon ba'oran pidannao kanawan ida'an, Alexandria iki'o
ĩwa'atin, na'iki Italy iti'o ĩmako'onan. Uruu idi wapaidin-kida-
kaoa'a naa koshan uruu kanawa zo'iti.
7 Na'iki'i naa wamakon kona'ii, kona'ii, usha'apanum
kau'an ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Atii
iriba kamoo dauna'an, kasha'apanna'o ida'an wamaonap-
atan padamata donoi Cnidus iti, mazan aona'a naa kanawa
zikadina'azon, ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki.
Uruu idi wakora'ukan wadaba itinapu, paran baoko a'o ka-
tonaru di'iti, Crete kia'o udakotapa-kao. Waaipan wadikin-
dinan awaru ai ubarau ii aka. Maonapa wadobata'akan
Solmone an, katonaru dyuo a'oraz.
8 Mazan kasha'apannaa wamakon katonaru za'an
atii wakaawan "Kaimana'o Mashaadin-kizai" di'ii,
maonapa'oraz donoi Lasea iti, na'ii mazan uruu katonaru
di'ia'oraz.
9 Aata, iriba'a naa kamoo wawaziwa'akan. Aizii do-
bata'aka'a naa amazada Jewnao Sanadinpauzon Kamoon,
na'iki kichana'iki-kia'o ni'i naa chi'ikapa-karu paran baoko
an awaru ma'ozakan idi'i naa. Uruu idi Paul kakinaowan
kanawa na'akapikinao.
10 "Aonaa turuu wadobatan kai. Wamakon dono, dikauda'o
nii aimaakan sha'apan wa'ati. Panaadon wawaziwaan nii
kanawa na'iki uwazoo kida na'iki pidannao kapam."
11 Mazan tuukii pa'an kanawa na'akapikinao zowaunaa,
na'iki kakanawanu'o dobata'azon. Uruu idi tuukii ĩna'apatan
soldyaanao zowaunaa nyukunuu paparadan kawana'ati.
Aonaa umishida'azon Paul paradan.
12 Na'ii wuru'u kanawa mashaadin-kiziz, aonaa sookapa-
kizai kaimanan amazada wadidiizon dono.† Uruu idi iriba
pidannao kanawa zo'ainao na'apatan panyukunuu. Tuukii
ĩaipan padobatan, kanawa na'akapikinao zowaunaa paradan
kawana'ati. Kaina'a ba'oran wiizibai na'ii, uruu katonaru
tokon itinapu, maonapa'oraz donoi Phoenix iti. Na'ii pa'an
ĩaipan patoman pawiiziba nii, atii amazada wadidiizon ipain.
Na'iki uruu di'ii aonaa awaru zowiauzon tuukii manawun
amazada, ukashakarutinpan idi.

Ma'ozaka'o awaru daua'o

† **27:12** *amazada wadidiizon dono:* English ida'an udakota-kao 'winter.' Kasha'apannaa chi'ikapa-karu kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru zowian udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

13 Upu'a'a naa awaru kaawan kona'ii wadaba iki, paran
baoko ikinapu. Tuukii ĩkonaukian, na'iki ĩkian, “Turua'o nii
wamakon.” Uru'u naa mazan ĩkosotan kimisha'o aimaakan
wuru'u mashaadinapa-kida'oraz kanawa. Udauna'an
ĩkida'ukina'akan naa, maonapa zii kanawa makopaanan
Crete danoma an.
14 Kadiman aka uruu dauna'an ma'ozaka'o manawun
awaru kaawa'akan naa wadaba iki, katonaru di'ikinapa.
15 Sariapa awaru zowitan kanawa padaba iki. Aka, wati-
waan naa padamata wasakitapadan kanawa zowau, mazan
aona'a naa waka'iitan wana'akan kanawa wamako'ozoo-kizi
an. Uruu idi wamuuda'akan naa kanawa, na'iki'i naa awaru
kida'uka'akan naazu atii wadaba iti paran zikon iti.
16 Uruu idi kanawa makon atii maonapa ba'oran ka-
tonaru sodi, paran zikon ia'o dazaba an, Cauda kia'oraz
udakota-kao. Na'ii wadikinda'aka-kao masakauda'u awaru
ai. Udauna'an kanawa na'akapikinao saabatan naa kanawa
sodi, paminauda'u udaru'o paawa iti, atii kasha'apannaa
ĩipaian pawatudanuz.
17 Uruu dauna'an kanawa na'akapikinao watuan naa
kaimanaiman pakanawan tu'uz ushazodan ai. Tuukii
ĩtarian, ĩzauda-kidan paikodan maanaaba'o, Libya danoma an.
Uruu idi ĩapowa'adan na'iki ĩtoka-kidan naa kamicha mada
kida'ukapa'oraz udaru'o kanawa, mazan upu'u zii awaru
kidu'ukan wuru'u kanawaz.
18 Aonaa awaru mashaadan, pakawan ma'ozaka
uto'oradinan. Ba'oran kamoo ĩkaboowan naa kanawa wazoo
kida wunu baoko iti.
19 Ba'oran kamoo ida'a uruu ĩkaboowa'akan naa kanawa
sha'apauzinaa kida wunu baoko iti.
20 Iriba kamoo aonaa watukapan kamoo oo wizinao.
Pakawan awaru ma'ozaka, na'iki kichana'iki kii manawun,
aona'a naa waaitapan na'apam naa washa'apatinan powa'a.
Wa'itiiman shaa wamawakan naa wuru'u.
21 Dobata'a naa kamoo, aonaa pidannao nikan
pawanyukunuu. Uruu idi, Paul kadishitan ĩkanaapu iti na'iki
ukian ĩ'ati, “Uabata õparadan. Uizo'atiizon an mani õparadan,
kaina'ii zii mani padamata waunao kai Crete ii, aonaa mani
dikauda'o aimaakan sha'apan wa'ati kaikapa'a, na'iki aonaa
mani padamata wawaziwaan aimaakan kida.
22 Mazan aizii õkia'azon ipai unao ati! Uma'ozakada
unyukunuu, aona'o nii bauda'apa pidan mawakan. Soo
kanawa'o nii karikaonan wawaziwada.
23 Usha'apanum kau'an aiwaka'an angel kaawankan
õ'ida'ati Tominkaru õtaapiki na'iki õnaobanaa di'iki'o.
Udyuudan pa'angelin paradan õ'ati kaikapa'a:
24 ‘Paul, aonaa putaria'ana'a, aona'o nii pusha'apan.
Mishi'o nii pukadishita-kida-kao naobanai Caesar

kanaapu iti Rome ii. Tominkaru kaimanan idi manawun,
ukazannaatan nii ipai wuru'u putumainaouz pidannao.' "
25 Uruu idi Paul kian ĩ'ati, "Ukau'an uma'ozakada un-
yukunuu. Õmishida Tominkaru kazannaatan nii waunao,
paparadan kawana'ati õ'ati.
26 Mazan waua'ii, awaru kidu'ukan nii wakanawan
maana'o-karu iti, katonaru danoma iti," ukian ĩ'ati.

Kanawa zo'ainao tarian panaraan ai

27 Uruu dauna'an awaru kida'ukapan naa kanawa ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o Mediterranian baoko ii aka.
Aizii tomun-zikon, dya'utam sondiitan ida'a'a naa, kanawa
na'akapikinao kian, "Maonapa'o kawanu'ora'a naa aizii
wakaawan paran danoma iti."
28 Sariapa ĩwaota-kidan aimaakan kimisha'o paran baoko iti
ĩtukapa'azon idi na'apam wunu kaanan. Uruu idi ĩtukapan
wunu kaanan 120 feet. Masakauda'u dauna'an ĩwaota-kidan
naa koshaniz. Uruu idi ĩtukapan powa'a'a naa umaanan, 90
feet.
29 Uruu idi tuukii ĩtarian, ĩzauda-kidan naa pakanawan zowi-
itinan kuba kida di'iti. Sariapa ĩmashaadin-kidan pakanawan,
ĩwaota-kidan wunu baoko iti 4 kimisha kida'o manawun chipi-
rari, sukuruu-tinapa kida'oraz kanawa dikapo itinapu. Kadi-
mana'ora'a naa padamata ĩaipan wakanada'akan.
30 Aizii pidannao kaudinainao kanawa zo'ii, ĩtiwaan naa
pakidoopan kanawa udaru'o di'iki. Sariapa ĩwaota-kidan du-
usodi'o kanawa wunu baoko iti. Ĩtukapa-kao ikodanii mishi
tawuru'u ĩwaota-kidanuzu kimisha'o chipirari kanawa zowau
iki.
31 Mazan Paul aitapa, uruu idi ukian soldyaanao ati na'iki
ĩzowaunaa ati, "Wuru'u pidannao, kaudinainaouz kanawa
zo'o, ĩkidoopan an wuru kanawa di'iki'i, kaiman-daunu'o nii
pidan mawakan."
32 Sariapa soldyaanao dukutan wuru zuna'a, kanawa sodi
pidannao toka-kidaniaz, uruu idi uamara'akan naa.
33 Aizii wakanada'anan di'iti'i naa Paul kian ipai pidan-
nao ati, "Akarachii! Dya'utam sondii aonaa kanom unikan,
udi'itinpan na'iki utarian idi.
34 Mazan aizii õaiapa ipai unao nikan uwanyukunuu
uma'ozaka-kinaa nii, na'iki ukakupa-kinaa nii, usha'apanum
kau'an ipai waunao, aona'o nii kanom sha'apan wa'ati.
Na'iki aona'o nii bauda'apa wawaziwadan wazowaud,"
ukian.
35 Paparadan dauna'an ĩ'ati, Paul zaamatan naa bread
na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru ati. "Kaiman man-
awun wakian pu'ati di'oraz bread dau'ati," ukian ipai pidan-

nao kanaapu'u. Udauna'an udushotan naa pawanyukunuu
nii na'iki uaroopan naa.
36 Uruu idi ipai pidannao ma'ozakadan panyukunuu, na'iki
ĩnikan naa pawanyukunuu kapam.
37 Iriba'o pidannao wuru'u kanawa zo'ainaouz, kaika-
pauda'u'o wabaokopatinanu'u 276.
38 Pidannao nikan dauna'an pawanyukunuu, uru'u naa
ĩkaboowa'akan naa ipai poroom kida paran baoko iti, ĩaipan idi
kanawa shaakadinan.

Kanawa shaazoobi'iinan daua'o

39 Udauna'an amazada kanadan naa, sariapa pidannao
tukapan maonapa paran danoma. Mazan aonaa ĩaitapan
na'ia'oram wuru'u amazadaz. Na'iki ĩtukapa kapam
kashakarutinpa'o amazada, na'iki kaatu baara-tinpa'o
paran danoma. “Aushaa, watiwaa wana'akan kanawa na'iti,
panaadon turua'o nii usakanatan maana'o-karu ii,” ĩkian.
40 Uruu idi ĩdukuta'akan naa wuru'u kimisha kida'o
sukuruutapa-kariwaiz kanawa kadu'iki kida, una'ian naa
ĩwa'aka'akan kidaz wunu baoko ii. Upu'a'a naa ĩwaota-
kidan powaa iti udaru'o poora wunu baoko iti, kanawa
kadikapotapa-kinaoaz. Udauna'an ĩkazadan naa powaa iti
udaru'o kamicha mada doko'o kanawa zowau ida'a, kaiman
kizi ĩaipan awaru pootan wuru'u kanawaz udanoma iti.
41 Aonaa zii ĩkaawan udanoma iti, mazan kanawa
kaawa'akan naa maana'o-karu ati, uruu una'ian naa
uwaziwainan kaatu baara ii. Aizii wunu paran ma'ozakan
idi manawun, sariapa uzowitan kanawa dikapo ma'ozaka'o
ida'an. Uruu idi ipai ushazoo-bi'ia'akan kanawa.
42 Sariapa soldyaanao zowii-bi'ia'aka'azon naa ipai
daunuuda'u wuru'u taraapa-kariwainaouz pidannao.
Ĩzauda-kidan ĩnyootan unaawa iti na'iki ĩkidoopan pa'ai.
43 Mazan tuukii pa'an ĩzowaunaa aipan pakazannaatan Paul,
uzowii-kao ai. Uruu idi umashaatan ĩdyaun. Na'iki udyuudan
naa pa'an nyoobainao kida pidannao zaka'utan kiwiin, marii
kizi ĩnyootan unaawa iti.
44 Udauna'an marii ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩnyooban,
ikodan atamun oo paranka idin kida, uruu ida'an kizi'i naa
ĩnyootan paran danoma iti. Uruu na'apa'o wanyootauzon
unaawa iti, aonaa kanom sha'apan wa'ati.

28

Paran baoko ia'o katonaru, Malta kia'o u'uu

1 Wamaaratinan dauna'an unaawa ati, ukowaada-kao
wa'ati, katonaru Malta Baara'a'o wuru'u wamaaratinanuz.

2 Tuukii kawiiziinao konaukii-kidan patukapan waunao.
Upu'a'a naa wunu kaawan, na'iki wadidi amazada. Sariapa
ĩpu'ukadan tikazi wa'ati.
3 Paul zowaidan naa zowaakaru na'iki udokobatan naazu,
na'iki usharawaan naa tikazi. Tikazi wiichan idi, sariapa
kowazaz mawaka-kinai, koditan zowaakaru bii iki, na'iki
sariapa uarotan Paul paka'u ida'a, aonaa umuudinan una'an
ukazadinpan uka'u kadu iki.
4 Aizii kawiiziinao tukapan idi wuru'u kowazaz arotanuz
Paul ka'u, sariapa ĩdi'itinpan udau'u, na'iki ĩkian pa'atiaaka
kida, "Ei, zowia'o pidan arawu'u! Aonaa umawakan oo
unaraan paran baoko'o, mazan watominkarun, wuru'u
sha'apata'oraz pa'an pidan pa'oian dikin ii, mishi'o nii
uzowii-kidan uruu kowazaz arotan ida'anazu."
5 Sariapa Paul ra'oka'akan kowazaz tikazi wu'iti, mazan
aonaa usha'apan paarota-kao pu'u.
6 Ĩzaudapan naa Paul poodan, na'iki ĩtukapa'azon naa udo-
rautan masha'apakiaka oo umawaka'akan naa, mazan to-
munu'u naa uarota-kao dauna'an, aonaa kanom sha'apan
u'ati. Uruu idi ĩpana'adan naa padi'itinpan, na'iki ĩkian, "Ei,
tominkaru pa'i uruu!"
7 Maonapa wamaaratin kizi amazada iki, kaina'a udaru
kida'o zakapu baara, Publius paoriba baawu kida, uruu ka-
zowautapa'o wiizai uruu katonaru baara ii. Wamorowau-
tapankan dono udapu ii, tuukii ukonaukii-kidan waunao,
idikinauda'u kamoo utaapan waunao padapu ii.
8 Uruu dono tuukia'o Publius daru karinaan, umada
wiichan na'iki utyoodapan izai. Uruu idi Paul morotan
uda'awupa-kizi iti, na'iki umuudan paka'u u'ida'a, na'iki
utoriinpan, upishaan Tominkaru marii kizi karina'o kaku-
dan, sariapa mishi ukakuda'akan.
9 Ipai pidannao kawiizi-tinpainaouz katonaru di'ii
abatan wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, uruu idi
na'apainim ĩiribannao karinaan dono, ĩna'akan nii ĩdyaun Paul
ida'ati, na'iki ipai ukakudan ĩdyaun.
10 Idikinauda'u kauzu wana'ian ĩtuma, kaiman ĩtaapan
waunao, ĩtaa wa'ati aimaakan mawinipinaa-daun kida.
Aizii wadobata'azon dono'o naa, iriba pidannao na'akan
aimaakan kida wa'ati wakaiwaan nii, na'iki wanikan nii
wamakopa-kizi an.

Malta iki'o wamakon Rome iti

11 Idikinauda'u kauzu dauna'an, wamakon naa ba'oran
kanawa ida'an, "Shamaannao Tominkarunao"* kia'o

* **28:11** *Shamaannao Tominkarunao:* wuru'u kanawa uu, na'iki na'akapikinao tominkarunnaouz, Castor na'iki Pollus kia'o ĩ'uu kida. Ĩnao kawanu'o utoma-kao wuru'u ĩmuudaniaz pakanawan zowau ida'a.

u'uu. Wuru'u wiizaiz wamaratin-kiziz, di'ia'a naa kanawa na'akapikinao mashaadinan amazada wadidiizon dono. Alexandria iki'o wuru'u kanawa na'akapikinao wa'atipaanuz.

12 Uruu idi baokopa'a naa wamakon ĩtuma atii wakaawan Syracuse iti, idikinauda'u kamoo wana'ia'akan.

13 Na'iki'i naa koshan wamakopaanan atii wakaawan kanawa sookadinauzo-kizi iti, Rhegium ia'oraz. Ba'oran kamoo wadobatan koshan, uruu dono awaru kaawan wabarau ikinapu. Uruu idi dya'utam kamoo ida'a wakaawa'akan naa donoi Puteoli iti, Italy Baara ia'oraz naa.

14 Uruu wiizai di'ii waikoda mishidainao Jesus. Ĩpishaan waunao ĩaipan wana'a'akan zii patuma bauda'apa soondii sakodaz. Uruu idi wana'ia'akan zii ĩtuma. Uruu wiizai di'iki wakidiba ida'ana'a naa wamakopaanan Rome iti.

15 Aizii mishidainao Rome iainaouz abata'aka'a naa wuru'u wawa'atipanuz, sariapa ĩwa'atin ĩikodapa'anan waunao. Waikoda pabi'i kida mishidainao zaudapan waunao market ii, Appius ia'oraz. Na'iki'i naa wadobatan baokopa ĩtuma, atii wakaawan wiizai di'iti dakotapa-kariwaiz Idikinauda'u Sookapa-kizai kii. Na'ii ba'oran mishidainao zaudapan waunao. Paul tukapan idi ĩdyaun, tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi powa'a zii uma'ozakadan panyukunuu Tominkaru ati. Atii baokopa'a naa wakaawan ĩtuma donoi Rome iti.

Paul kakuwaapan Rome ii

16 Aizii wakaawan dono'o naa Rome iti, aonaa Paul taratapa-kao na'ii. Kashaapa-kao umashaapan pa'ida'a, mazan kaina'a soldyaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu.

17 Idikinauda'u kamoo Paul kaawan dauna'an, udapada-kidan naa kazowautapainao Jewnao Rome ainao kidaz. Aizii ĩbaokopatinan dauna'an u'ida'ati, ukadakotinan naa ĩtuma. Ukian, “Õ'inawuzunao, Jewnao, õkia'azon unao ati, aonaa õsha'apatan dikauda'o aimaakan wairibannao Jewnao ati, na'iki aonaa õpana'adan oo õdakoopan waunao Jewnao kaduz kida, wuru'u wadokozu-daunnao dyuudauzonii ki-daz washa'apatan. Mazan upu'u Jewnao zaamatan õgaru Jerusalem ii, atii ĩtaraa-kidan õgaru Rome iki'o naobanainao ati.

18 Aizii õkootowapa-kida-kao dono'o naa, aonaa kanom Rome ikiinao ikodan dikauda'o nii õsha'apatan, õzowii-kida-kinao nii. Uruu idi ĩaipan padamata õmuuda-kao.

19 Mazan aonaa Jewnao aipan õmuuda-kao. Uruu idi õpishaan õdyuuda-kao da'ati'i Rome ati. Mazan aonaa õkadakotina'anan mani dikauda õiribannao Jewnao dau'an, soo õparada'azon idi

õdau'an naobanai Caesar kanaapu'u, da'a'a õkootowapa-kida-kao dono.
20 Uruu idi'o õdapada-kidan unao, õkakuwaapa'azon na'iki
õkowaada'azon idi u'ati kanom dikin ia'o wuru'u õzaamata-kaoaz. Utukapa di'i, õanoba sukuruutapa-kao chain idi, aonaa
kanom dikin ia'o mani, soo õmishidan idi'o Christ, tawuru'u
tuukia'oraz naa Israelitenao zaudapan."
21 Sariapa ĩkian Paul ati, "Aonaa zoobaba kaarita dyuuda-kao wa'ati, Judea Baara iki pudau'an. Na'iki aonaa kapam
wairibannao kaawainao kida na'iki kakuwaapan pudau'an.
Uruu idi aonaa kanom dikauda'o nii waabatan pudau'an.
22 Waunao, waabata'azoo kapam na'apa'oram wuru'u
pumishidanii kidaz. Usha'apanum kau'an ipai amazada
kawana'ati waabatan dikauda kida pa'idiwaru pidannao
kadakotinan wuru dau'ana'a pumishidaniaz."
23 Uruu idi ĩkainaabatan naa kanom dono'o nii ĩabata'azon
wuru'u ukuwaa kidaz.
Paainaa kamoo dono'o naa, iriba pidannao kaawan Paul
mashaapa-kizi ati. Uruu idi ukakuwaapan ĩ'ati chaapi'iki,
atii wachuupun di'iti. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati
na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz naa. Na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati, ipai
aimaakan tawuru'u Jesus sha'apatanii kidaz, na'iki
kasha'ora kida'oraz ubaiaapauzon na'apa manawun
tawuru kawana'ati'i, Moses na'iki Tominkaru prophetinnao
saadauzonii kidaz Christ dau'u.
24 Pabi'i kida pidannao tuukii ĩmishidan wuru'u ukuwaa
kidaz, ba'orainao aonaa ĩmishidauan.
25 Uruu dikin ii tuukii ĩkashadaakapan pa'atiaaka kida.
Mazan ĩkoditan ua'ii paniba iti, Paul kian ĩ'ati, "Mishi'o
mishi tawuru'u Kaimana'o Doronaa kiauzonuz wadokozu-daunnao ati, prophet Isaiah ida'ana'oraz ukowaada-kidauzon.
26 Kaikapa sha'atii tawuru'u ukianuz:
'Pumako di'oraz pidannao di'iti, na'iki pukii ĩ'ati:
Uabatautan nii kuwai powa'an kida,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapan wuru'u parada-karuz.
Utukapautan nii aimaakan kida sha'apaapa-kao,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapanuzu.
27 Usha'apanum kau'an, tuukii manawun unyukunuu dadaran.
Na'iki tuukii u'inidan ukinao umaabata'azookan idi parada-karu.
Na'iki uawun utarata umatukapa'azookan idi.
Aata utukapa mani, na'iki uaitapa mani padamata
wuru'u utukapa'azooniaz.

Na'iki sariapa mani padamata utanawatinan powa'a ati
õ'ida'ati.
Uruu idi õkakuda mani na'iki õsaabaa mani padamata unao,
kia'o wuru'u Tominkaru kiauzonuz.' "†
28 Uru'u naa Paul katokonta'akan naa paparadan
kaikapa'a: "Ukau'an, õaipan unao Jewnao aitapan,
Tominkaru dyuuda-kidan parada-karu wuru'u kazannaatin-
karu dau'u kida'oraz, Gentilenao ati'o. Usha'apanum kau'an
ĩnao, ĩabata na'iki ĩmishida pa'an wuru'u kuwai kidaz!"
29 [Sariapa Jewnao kodita'akan ĩabatan idi Paul paradan
na'apa, tuukii na'iki ma'ozaka ĩkashadaakapan naa pa'atiaaka
kida.]‡
30 Dya'utam wunu Paul mashaapan kabaun pakawinip-
inaapanii di'ii. Ipai umorota-kidan, na'iki unaubaan pidan-
nao morowautapainao kida pa'ida'ati.
31 Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun
wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz, na'iki ipai ukowaada-
pan pidannao ati Naobanai Jesus Christ dau'an. Mabaa'azoo
ukakuwaapan na'iki ma'ozaka kapam. Na'iki aonaa kanom
mashaatan ukakuwaapatinan.

† **28:27** Isaiah 6:9-10 ‡ **28:29** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul Kaaritan
Rome Iainao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'ora'a kaarita mishidainao Jesus Christ ati'o, Rome iainaouz ĩmashaapan. Aonaa na'apainim zii Paul makouzon Rome iti, mazan kaina'a uaitapanii mishidainao mashaapan na'ii. Na'iki udakotan pamorowautan ĩnao di'iti. (Romans 15:22; 16:21)

Di'ora'a pakaaritan ida'a, kaimanaiman Paul kainaabatan Kaimana'o Kuwai dau'an. Na'iki ukowaadan na'apa'oram wuru'u Tominkaru dakotanuz pidan kaimana'o nii. Paul kowaadan, aonaa bauda'apa pidan kaimana'o nii. Soo Jesus Christ, uruu bauda'apa kaimana'o manawun. Wamishidan dono Jesus, waso'ota-kao oia'o kazowautapan ai waunao, na'iki pa'ina'o mashaapa-karu taa-kao wa'ati. Uruu idi kaimana'o ni'i naa wamashaapan Tominkaru tuma.

Paul nyukunuu-kidan pakaaritan ida'an, ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. (Romans 3:23) Soo Tominkaru taa'o kazannaatin-kinai, Jesus Christ mawakan ida'an cross paawa'a. Kaina'a bauda'apa aimaakan ida'an, turuu Jewnao (Abraham takaan-daunnaouz), na'iki Gentilenao (pana'ainaouz pidannao Jewnao ai) ikodan kazannaatin-karu. Ipai ĩnao, ĩikodan nii pakazannaatin-kinaa nii soo pamishidan ida'an Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Paul sakadan pakakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u *1:1-17*
Ipai pidan oia'o, aipa'o pakazannaata-kao *1:18—3:20*
Na'apam Tominkaru kazannaatan pidan *3:21—4:25*
Kakupa-karu ikoda-kao Jesus Christ ida'an *5:1—8:39*
Jewnao na'iki Gentilenao aiapa-kao ĩmishidan Jesus Christ *9:1—11:36*
Na'apam pidan kaduz zaamatinpa'oraz Jesus Christ ida'ati *12:1—15:13*
Paul katokontan pakakuwaapan *15:14—16:27*

1 Di'ora'a kaarita, õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus poitoruz. Tominkaru zaamatan õgaru Christ Jesus apostlen nii, na'iki ubuutan õgaru kowaadapa'o nii pidannao ati uruu di'iki'o Kaimana'o Kuwai.
2 Kotua'ora'a naa Tominkaru kowaada-kidan Kaimana'o Kuwai dau'u. Na'apa prophetnao saadan Tominkaru Paradan ida'a.

3 UDani daua'o wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Wuru'u
udaniz, uruu wanaobanaa Jesus Christ. Ukaawankan dono
pidan nii, King David takaan-daun uruu.
4 Mazan uruu mishi'o Tominkaru, na'iki aonaa
usha'apatan oia'o. Umanawunu'o pama'ozakan ida'an
Tominkaru kainaabatan pauDani manawun uruu,
pakadishita-kidan ida'an uruu mawaka-karu di'iki.
5 Tominkaru aipan idi ipai pidannao taapan umanawun
nii Jesus Christ, uaidan pakamunanun õ'ati Christ ida'an.
Uzaamatan õgaru kakuwaapa'o nii manawun ipai Gentile-
nao* ati, ĩizo'ati kizi Christ pamishidan ida'an Tominkaru
di'iki'o Kaimana'o Kuwai.
6 Aizii unao Tominkaru zaamataniinao kapam, Jesus Christ
pidanannaou'u naa unao.
7 Ukau'an õsaadan di'ora'a õkaaritan ipai unao mishidainao
ati, Rome iainaouz, Tominkaru marainapanii unao na'iki
uzaamatanii unao papidanannao nii manawun. Õtoriinpan
waDaru Tominkaru ati, na'iki waNaobanaa Jesus Christ ati,
marii kizi ukamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu
kaiman-kinaa nii.

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

8 Aizii kiwiin, kaiman manawun pugaru, õkian Tominkaru
ati, Jesus Christ ida'an, ipai unao dau'an. Usha'apanum
kau'an ipai'i naa wiizai kawana'ati pidannao kaunamu-
naatan umishidan Christ.
9-10 Tominkaru ati'o õkaudinan kaimanaiman õnyukunuu iki,
õkowaadapan pidannao ati Kaimana'o Kuwai, uDani daua'o.
Tominkaru aitapanii mishi'o kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a:
Karikaonan õtoriinpan Tominkaru ati õpishaan ukaminka'utan
unao, na'iki utaapada kizi'i naa aizii õmorowautan unao di'iti.
11 Tuukii manawun õtukapa'azon unao, õkakuwaapa kizi u'ati
kaiman kida'o dau'u, Tominkaru sha'apataniaz ipai waunao
ati. Õkaminka'uta'azon unao powa'a kizi utaan kaimanaiman
unyukunuu Christ ati.
12 Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: õkaminka'utan
nii unao, na'iki unao kaminka'utan nii kapam õgaru,
wama'ozakadaaka kizi, wakowaadan ida'an wamishidan
daua'o Christ.
13 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, karikaonan da'i
õdakotautan õmorowautan unao di'iti, mazan kaina'a da'i
aimaakan kida towauda'uan õgaru. Õmorowauta'azon u'idi'iti
turuu kizi õtominapa-kidan unao, ma'ozaka kizi umishidapan
Christ, na'apa õtominapa-kidan kawan ba'oran Gentilenao,
ba'oran donoi ii kida kapam, ma'ozaka kizi ĩmishidapan Christ.

---

* **1:5** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

14 Õshaˈapatan niˈo Tominkaru aitan wuruˈu õkowaadapanuz
Kaimanaˈo Kuwai ipai pidannao ati, donoi sannao ati naˈiki
wunao atiˈi panaˈii kidaˈoraz ĩmashaapan donoi ai. Aita-
paabainao ati naˈiki maaitapa-kainao ati.
15 Ukauˈan tuukii õkowaadaˈazon Kaimanaˈo Kuwai unao ati
kapam, Rome iainao.
16 Õgaru aonaa õkibaˈazoo-kidan Kaimanaˈoraz Kuwai,
ushaˈapanum kauˈan uruu idaˈanaˈo Tominkaru aidan
pamaˈozakan, ukazannaatan ipai pidan mishidaˈoraz
Kaimanaˈo Kuwai. Kiwiitapa, Jewnao bii ikiˈo pidannao,
naˈiki aizii ukazannaatan naa kapam Gentilenao.
17 Aizii wuruˈu Kaimanaˈo Kuwaiz, ukainaabata
naˈapaˈoram idaˈan Tominkaru dakotan waunao kaimanaˈo
pidannao nii, soo mishida-karu idaˈan karikaonan.
Naˈapa kotuaˈo usaadauzo-kao Tominkaru Paradan idaˈa:
“Wuruˈu pidan Tominkaru dakotaniaz kaimanaˈo pidan nii
pamishidan idaˈan, uruu karikaonanuˈo nii ukakupan.”†

Tominkaru pataka'utan pidannao oia'o dikin ii

18 Tominkaru aokazi iaˈo kainaabatanii patoˈoran
pidannao ati, shaˈapaapainaouz oiaˈo, aonaˈoraz kawanuˈo
Tominkaru nii ĩˈati. Ĩshaˈapaapan idaˈan oiaˈo, ĩtowaudaˈuu
baˈorainao pidannao aitapan Tominkaru dauaˈo.
19 Tominkaru pataka'utan shaˈapatainao oiaˈo,
ushaˈapanum kauˈan ĩaitapanii Tominkaru dauˈan,
kaimanaimanaˈo ukainaabatan ĩˈati padauaˈo.
20 Tominkaru tomanˈiki'o amazada, turuaˈo pidannao
aitapan kaimanaiman uruu, ĩtukapan idaˈan utomanii kida,
ĩmatukapauzokan puˈu padamata uruu. Uruu maˈozakaˈo man-
awun, naˈiki uruu umanawunuˈo Tominkaru ipai patomani-
inao ai. Ukauˈan aonaa turuu pidan kian: Aonaa õaitapan
Tominkaru, kii.
21 Ĩaitapan puˈu padamata Tominkaru, mazan upuˈu aonaa
ĩtaapan uruu umanawunuˈo nii, naˈiki aonaa ĩkonaukii-kidan
umanawunun. Maaitapinaka karikaonan ĩdiˈitinpan. Aonaˈa
naa ĩkaˈiitan padiˈitinpan sakitapa Tominkaru dauˈu, ukauˈan
panyukunuu naˈakan naa ĩdyaun oiaˈo dauˈati.
22 Ĩtaapinan aitapaabainao nii, mazan maaitapin-kainao
karikaonan ĩdyaun.
23 Aonaˈa naa ĩtaapan umanawun nii Tominkaru, wuruˈu
karikaonanuˈoraz ukakupan, mazan ĩtominkaruniitan naa
kaˈui idiˈo aimaakan kida toma-kao. Ĩtoman patominkarun nii
pidan kawan, kotuˈuz kawan, wuniinao kaduz kida kawan,
naˈiki kowazaznao kawan.

† **1:17** Habakkuk 2:4

24 Uruu idi'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi
oia'o aimaakan kida panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki
madoronaa-daun kizi'i naa ĩkiaapaakan.
25 Ĩmuudan naa pamishidan wuru'u mishi'oraz kuwai
Tominkaru daua'o, aizii ĩmishidan naa mariidin-karu.
Ĩtaapan umanawun nii toma-kariwai kida aimaakan, na'iki
ĩtukapa-kida pamarainpan ĩdyaun. Mazan aona'a naa ĩtaapan
Tominkaru umanawun nii, toma'oraz ĩdyaun. Uruu pa'an
turua'o ukonaukii-kida-kao ipai dono. Amen.

26 Na'apa'o dikin ia'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun,
marii kizi'i naa ĩkiaapaakan madoronaa-daun, padi'itinpan
kawana'ati kakiba'azonna'o aimaakan dau'u. Ukau'an,
zunnao upu'u ĩna'apan, aona'a naa ĩaipan paudaiaru
Tominkaru aitan kawana'ati, mazan ĩkiaapan pamin-zunan
kida'a naa.
27 Aizii daonaioranao na'apa kapam ĩdyaun, aonaa
ĩaipan paudaiaro Tominkaru aitan kawana'ati, mazan
tuukii ĩaipan pakiaapan pamin-daonaioran. Ukau'an,
daonaioranao sha'apaapan idi kakiba'azonna'o aimaakan
pamin-daonaioran tuma kida, Tominkaru kawinipinaatan
ĩdyaun pataka'utin-karu idi.

28 Na'iki powa'a zii, ĩtaapan idi madiwautapa-ka'o kawan
Tominkaru aitapa-kidaniaz padaua'o ĩ'ati. Uruu idi'o
umarina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi'i naa kakiba'azonnaa
kida'o aimaakan padi'itinpan kawana'ati. Uruu idi'o
ĩsha'apatan naa oia'o aimaakan kida, aona'oraz ukaimanan
pidan sha'apatan.
29 Ĩkaduz ĩsha'apaapan oia'o aimaakan pa'idiwaru:
ĩantamikitinan; ĩaipan pasha'apauz nii powa'a zii; ĩnaudapa
pakaziwan ba'orainao pidannao; ĩkishauzin, ĩzowian pidan.
Aizii na'apam nii ĩparadaakan, soo ĩzunaapaakan; ĩmariidinan;
ĩkadakotinan pairiban dau'u; ĩdakoopan ba'oran pidan
mashauda'u.
30 Ĩmariidinan pairiban dau'u ĩaipan idi uunamunaa abata-
kao dikauda. Ĩto'ora-kizaitapan Tominkaru; ĩdakomikitinan;
ĩatadinpan, na'iki umanawun nii ĩkakuwaapan padau'an.
Ĩdi'itinpan pa'ina'o aimaakan dau'u pasha'apata-kinaa nii
oia'o. Ĩdikintapan padaronao.
31 Ĩdi'itinpan maaitapinaka karikaonan, aonaa ĩmishian pa-
paradan. Aonaa ĩkaminka'utan pairiban, ĩaitapan pu'u ubaiaa-
pan kasha'ora'o.
32 Tominkaru aitapa-kidani'i naa ĩ'ati sakitapa'o pakak-
inaori: pidannao na'apa'oraz ĩmashaapan, marii ĩmawakan,
kia'oraz. Ĩaitapan pu'u na'apa'o kakinaorii, mazan upu'u

zii ĩsha'apaapan oia'o aimaakan kida. Na'iki ĩkonaukii-kida kapam baokoinao sha'apatan na'apa kida'o oia'o.

2

Tominkaru di'itapa aimaakan sakitapa

1 Aizii pugaru, dakota'oraz ba'oran pidan oia'o nii, na'iki pukian an udau'an: sakitapa'o wuru'u Tominkaru pataka'utanuz uruu. Pudau'ati'o kapam wuru'u puna'apanuz. Usha'apanum kau'an, na'apa'o kapam pugaru uruu kawan, pusha'apaapanii oia'o.

2 Na'iki waaitapa Tominkaru pataka'utan nii sakitapa'o ida'an ipai sha'apaapainao na'apa'o aimaakan.

3 Aizii pugaru, pudakotan ba'oran pidan oia'o nii, mazan upu'u pusha'apaapan uruu kaduz oia'o aimaakan kida. Pu'itiiman aona'o nii Tominkaru pataka'utan pugaru, upataka'utan dono sha'apaapainao oia'o?

4 Aonaa mooko pudi'itapan na'apam Tominkaru kamunanun manawun pu'ati? Pusha'apaapan pu'u oia'o, aonaa upataka'utan pugaru sariapa, na'iki utaan dobata amazada pu'ati, upataka'utan ua'ii pugaru? Aonaa mooko puaitapan Tominkaru kamunanunuz manawun pu'ati uaipan idi'o putanawatinan pu'oian ai?

5 Mazan dikintapa pugaru, aonaa pumuuda'azon pusha'apaapan oia'o. Ukau'an, puaipan ati'o wuru'u puto'oradanuz Tominkaru powa'a zii pu'ati, upataka'utakinaa nii pugaru wuru kamoo dono'o upataka'utanuz naa sha'apaapainao oia'o. Uruu dono, ipai'o nii pidannao aitapan sakitapa'o ida'ana'o Tominkaru dakotan pidan, oia'o pidan nii, oo kaimana'o pidan nii.

6 Tominkaru kawinipinaatan nii ipai waunao, washa'apatan kawana'ati aimaakan.

7 Kaina'a pidannao, aonaa ĩkashadinan pasha'apaapan kaimana'o aimaakan. Na'apa'o ida'an ĩkainaabatan mishi'o ĩaipan Tominkaru naubaan na'iki utaapan ĩdyaun umanawunnao nii, na'iki utaa kizi ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu. Ĩnao ati'o nii Tominkaru taan karikaonanu'o kakupa-karu.

8 Mazan pidannao sha'apaapainaouz aimaakan panyukunuu aipan kawana'ati, dikintapainaouz mishi'o kakinaorii, na'iki sha'apaapainaouz pa'atiaaka oia'o aimaakan. Ĩnao ati'o nii tuukii Tominkaru to'oran, na'iki tuukia'o nii upataka'utan ĩdyaun.

9 Ipai pidannao sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan kida, ĩbaiaapan nii kasha'ora'o na'iki kaziwa'o. Aitaniimana'o nii

Jewnao baiaapan kasha'ora'o, na'iki Gentilenao, na'apa'o nii
ĩbaiaapan kapam.
10 Mazan pidannao sha'apaapa'oraz kaimana'o aimaakan,
ĩnaou'o nii Tominkaru naubaa. Utukapan nii ĩdyaun
umanawunnao nii, na'iki utaan nii ĩnyukunuu kaiman-kinaa
nii. Aitaniimana'o utaan Jewnao nyukunuu kaiman-kinaa
nii, na'iki Gentilenao, na'apa'o nii utaan ĩ'ati kapam.
11 Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati aonaa na'ia'oram
pidan powa'a'o umanawunun pairiban ai.
12 Aizii Gentilenao, aonaan pu'u ĩaitapan kakinaorii
Tominkaru dyuudaniaz Moses ida'an. Mazan ĩsha'apatan
an oia'o, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan ĩdyaun. Aizii
Jewnao, ĩaitapanii pa'an wuru'u kakinaoriiz, ukau'an,
ĩsha'apatan an oia'o, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun
ĩdikintapan idi paaitapanii kakinaorii.
13 Usha'apanum kau'an, aonaa Tominkaru dakotan pidan
kaimana'o pidan nii, ĩaitapan idi kakinaorii, mazan ĩizo'atin
idi pa'an kakinaorii.
14 Aizii Gentilenao, aona'oraz ĩaitapan Tominkaru
kakinaori. Mazan ĩsha'apatan an sakitapa aimaakan
panyukunuu kowaadan kawana'ati, na'apa'o kainaabata
ĩaitapan panyukunuu ii kaimana'o aimaakan, na'iki oia'o
aimaakan.
15 Pidannao na'apa'oraz ĩkaduz, kaina'a'o kawanu'o
Tominkaru kakinaori saadinpan ĩnyukunuu ii. Ĩnyukunuu
kowaada kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz. Usha'apanum
kau'an, panaadon ĩnyukunuu kowaada ĩ'ati ĩsha'apatan
kaimana'o aimaakan, na'iki panaadon, oia'o aimaakan.
16 Ukau'an, ipai'o nii kaikapa kida'o aimaakan sha'apan
wuru kamoo dono'o, Tominkaru dyuudanuzu naa Jesus
Christ tiwaa-kidapan na'iki upataka'utan pidannao, ĩdizapanii
kida padi'itinpan kawana'ati. Kaikapa'o wuru'u Kaimana'o
Kuwai õkowaadapaniaz.

Jewnao na'iki Tominkaru kakinaori

17 Aizii pugaru, pudakotinpan Jew nii, tuukii punyukunuu
kakinaorii dau'ati. Pu'atadinpan, na'iki pukian: waunao
Tominkaru pidanannao manawun.
18 Puaitapa kanom Tominkaru aiapanii pusha'apatan.
Na'iki tominapa-kida-kariwai pugaru kakinaorii dau'u,
pusha'apata kizi sakitapa aimaakan.
19 Puzauda-kidan turuu pukainaabatan na'apam
Tominkaru aipan mashaapa-karu, wunao ati'i ishaawun
kawanuinaouz. Na'iki puzauda-kidan kanada'o kawanu'o
pugaru wunao ati'i maruta'o ida'a'o kawanu'oraz ĩmashaapan.

20 Na'iki puzauda-kidan turuu pukakinaotan pidannao,
maaitapin-kainao kawanu'oraz. Na'iki puzauda-kidan tu-
ruu putominapa-kidan koraiziannao kawanuinaouz pidan-
nao. Usha'apanum kau'an, kakinaorii di'iki'o puaitapan
ipai wuru'u aitapa'azoo-kariwaiz Tominkaru dau'u, na'iki
mishi'o dau'u.
21 Mishi putominapa-kida pidannao Tominkaru kakinaori
dau'u. Kandii nii mooko aonaa putominpan puizo'atin
wuru'u kakinaoriiz? Pukian pidannao ati: Aonaa
ukoidapa'ana'a. Aizii pugaru, aonaa mooko pukoidapan?
22 Pukian pidannao ati: Aonaa uba'orantapa'ana'a
umin-mazidan kaina'an pu'u. Aizii pugaru, aonaa mooko
puba'orantapan? Pukachama'idin ba'oran kaduz pidannao
tomanii ai patominkarun nii. Aonaa mooko pukoidapan
kawinipinaa kida'o aimaakan ĩtoriinpauz-kizi dapunaa iki?
23 Pu'atadinpan, Tominkaru taan idi unao ati pakakinaori
Moses ida'an. Aonaa mooko pidannao paradan dikauda
Tominkaru dau'an, pudikintapan idi ukakinaori?
24 Na'apa usaadinpan Jewnao dau'an Tominkaru Paradan
ida'a: "Unao sha'apatan idi'o oia'o aimaakan, Gentilenao
dakoopan Tominkaru."
25 Kaimana'o wuru'u chootin-karuz,* puizo'atin an
Tominkaru kakinaori. Mazan pudikintapan an kakinaorii,
na'apa'o pugaru Gentilenao kawan, aona'oraz ĩchoota-kao.
26 Ukau'an na'apa kapam Gentilenao, aona'oraz ĩchoota-kao
padamata, ĩizo'atin an kakinaorii. Tominkaru tukapan nii
ĩdyaun papidanannao nii na'apa choota-kariwainao kawan.
27 Pidan aona'oraz padamata uchoota-kao, mazan upu'u
uizo'atin Moses saadanii kakinaorii. Ĩdakotan nii Jewnao
oiainao nii, ĩdikintapan idi wuru'u kakinaoriiz, usaada-kao
pu'u ĩnao ati, na'iki ĩchoota-kao pu'u padamata.
28 Usha'apanum kau'an aonaa mishi'o mani Jew uruu,
udaru na'iki udaro Jewnaoun idi, oo uchootinpan idi Jewnao
kakinaorinaa kawana'ati.
29 Mazan pidan mishi'oraz manawun Jew, uruu wuru'u
sakitapa'oraz pa'an udi'itinpan. Ukau'an, mishi'oraz man-
awun chootin-karu, usha'apata-kao pidan nyukunuu ii,
aonaa unanaa ida'a mani. Saada-kariwaiz kakinaorii, aonaa
upana'adan pidan nyukunuu. Kaimana'o Doronaa wuru'u
pana'ada'oraz pidan nyukunuu, na'iki Tominkaru wuru'u
nauba'o ni'oraz uruu, aonaa pidan mani.

3

---

* **2:25** *chootin-karu:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru kaduz umishiauzon paparadan

1 Ukau'an, na'apa'oram ida'an mooko waunao Jewnao wa-
zootapan Gentilenao? Oo na'apam dii mooko ukaimanan
wuru'u pidan chootinanuz?*
2 Kaina'a iriba. Umanawunu'o sha'apa'o: Tominkaru tau-
zonuz pakakinaori waunao Jewnao ati, wataapan ni'o.
3 Aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u "washa'apatan
nii," ĩkii kiziz Tominkaru ati, ukau'an na'apam ni'i naa aizii?
Turua'o nii sha'a Tominkaru marina'atan wuru'u ukowaada-
niaz pasha'apatan nii, aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u
"washa'apatan nii" ĩkii-kiziz?
4 Aonaa turuu una'apan! Tominkaru, ukaduz umishiauzon
paparadan, ipai pidan mariidinauzon pu'u padamata.
Kaikapa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a: "Pugaru
Tominkaru, kainaabata-kao nii sakitapa'o puparadan.
Aizii pidan dakotan dono pumariidinan kootowapa-kizai
ii, mazan upu'u aona'o nii na'iam pumariidinan ikoda-kao."†
5 Mazan washa'apataniaz oia'o kainaabatan an Tominkaru
ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimaakan, na'apam nii
wakian aizii udau'an? Turuu mooko wakian kaikapa'a:
"Aonaa usakitapan wuru'u Tominkaru pataka'utanuz wau-
nao, washa'apatan dikin ii oia'o." (Kaina'a pidannao na'apa'o
ĩdi'itinpan.)
6 Aonaa turuu una'apan! Aonaan dono mani Tominkaru
sha'apatan sakitapa aimaakan, ukau'an aonaa mani turuu
ukootowapa-kidan ipai pidannao.
7 Mazan kaina'a'o nii panaadon pidan kian kaikapa'a:
"Tominkaru pataka'utan waunao, aonaan idi washa'apatan
udyuudanii washa'apatan. Na'apa'o ida'an, kaimanaiman
uaitapa-kao Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan.
Uruu idi utaapa-kao umanawunu'o nii. Mazan kandii nii
mooko upu'u zii upataka'utan waunao wa'oian dikin ii?"
8 Putamakapan an na'apa'o di'itinapa-karu, kaikapa'o nii
panaadon pukianu'u: "Kaimana'o wuru'u washa'apatanuz
oia'o, pidannao konaukii-kida kizi Tominkaru, usha'apatan
idi sakitapa aimaakan," kii. Tominkaru pataka'utan nii
ĩdyaun, pidan na'apa'oraz udi'itinpan. Mazan upu'u kaina'a
pidannao mariidinan õdau'u. Ĩkian, na'apa'o kaikin õtominapa-
kidan pidannao.

Ipai pidan sha'apata'o oia'o

---

* **3:1** *chootinanuz:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **3:4** Psalm 51:4

9 Ukau'an, kaimana'o mooko waunao powa'a zii Gentile-
nao ai? Aonaa! Õkainaabata sha'atii u'ati, ipai pidan, Jewnao
oo Gentilenao, oia'o poitoruitapanii pa'idiwaru.
10 Kaikapa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a'a:
“Aonaa na'ia'oram pidan kaimana'o Tominkaru awun za'a,
aonaa bauda'apa.
11 Aonaa na'ia'oram pidan kaimanaimana'o uaitapan Tominkaru kaduz;
aonaa ĩaipan paaitapan Tominkaru dau'u.
12 Ipai'i naa pidannao padantan Tominkaru ai;
ipai ĩdyaun madiwautapa-ka'o karikaonan.
Aonaa kanom sakitapa'o usha'apatan aimaakan,
aonaa bauda'apa.”‡
13 “Ĩparadan kachama'idiikii, na'apa baaranai dyupushan kawan.
Ĩmariidapan pairiban.”§
“Ĩkaziwaa pidan paparadan idi,
na'apa kowazaz arotanii kawan.”*
14 “Ĩparadan kashauda'u na'iki pamanamiki tuma.”†
15 “Kadiman ĩmakon ĩzowia'anan pairiban.
16 Na'itim karikaonan ĩmakon, ĩpataka'uan
na'iki ĩkasha'oradan pidannao nyukunuu.
17 Aonaa ĩaitapan na'apam mashaapa-karu kaiman ba'orainao tuma.”‡
18 “Aonaa ĩtarian Tominkaru umanawunu'o ai.”§
19 Aizii waaitapa, na'apam Tominkaru kakinaori kian, mashaapainao ati'o kakinaorii waranu'u. Aonaa kizi na'itim pidan paradan pakazannaatin-kinaa nii. Na'iki ipai kizi pidannao kadishitan Tominkaru kanaapu'u pataka'uta-karu nii pa'idiwaru, pa'oian dikin ii.
20 Usha'apanum kau'an, aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru dakotan kaimana'o pidan nii, usha'apatan ida'an aimaakan kakinaorii kawana'ati. Mazan kii'an wuru'u kakinaoriiz, soo ukainaabatan wa'ati, ipai waunao oiainao pa'idiwaru.

Na'apam wadakota-kao kaimana'o pidan nii

21 Mazan aizii Tominkaru kainaabata'a naa na'apa'oram ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o pidan nii. Aonaa kakinaorii izo'ati-kao ida'an mani. Kotua'ora'a naa Moses na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzon na'apa'o dau'u.

---

‡ **3:12** Psalm 14:1; Psalm 53:1-3 § **3:13** Psalm 5:9 * **3:13** Psalm 140:3 † **3:14** Psalm 10:7 ‡ **3:17** Isaiah 59:7 § **3:18** Psalm 36:1

22 Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii,
umishidan ida'an Jesus Christ. Ipai sha'apa'oram pidan
mishida'o, aonaa kanom pana'a'o nii.
23 Usha'apanum kau'an ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa
kanom ikodinan Tominkaru umanawunun.
24 Mazan Tominkaru dakotan pidan, kaimana'o pidan nii,
soo ukamunanun idi manawun. Christ Jesus mawakan
ida'an, uso'otan waunao wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin
ii.
25 Tominkaru taan Jesus Christ mawaka'o nii na'iki
shoota'o nii paizain pidannao oian mainaabata-kinao nii,
ĩmishidan idi umawakan ĩ'oian dikin ii. Na'apa'o ida'an
Tominkaru kainaabatan, ukaduz usha'apatauzon sakitapa
aimaakan. Kotua'a naa, Jesus Christ kaawan ua'ii, aonaa zii
upataka'utan pidannao ĩ'oian dikin ii.
26 Mazan aizii, Tominkaru kainaabatan, ukaduz
usha'apatauzon aimaakan sakitapa, udakotan ida'an ipai
mishidainao Jesus, kaimana'o pidannao nii.
27 Una'apan kau'an, kandii mooko zoobaba wa'atadinapa-
kinaa nii? Aonaa kanom! Waizo'atin ida'an sha'a Tominkaru
kakinaori? Aonaa! Soo wamishidan ida'an pa'an.
28 Ukau'an, Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan
nii, wamishidan ida'an Jesus, aonaa washa'apatan ida'an
mani aimaakan kakinaorii kawana'ati.
29 Jewnao pa'idiwaru Tominkarun mooko wuru'u
Tominkaruz? Aonaa mooko Gentilenao Tominkarun mani
kapam uruu? Gentilenao Tominkarun kapam wuru'u uruuz.
30 Wamishida kaina'a bauda'apa Tominkaru, uru'o nii
dakota Jewnao kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan ida'an
Christ. Na'iki uru'o nii dakota Gentilenao kaimana'o pidan-
nao nii, ĩmishidan ida'an kapam Christ.
31 Ukau'an turuu mooko wamarina'atan wuru'u kaki-
naoriiz mishida-karu ida'an? Aonaa turuu! Mishi'oraiman,
wataapa wuru'u kakinaoriiz umanawunu'o nii.

4

Tominkaru dakotan Abraham kaimana'o pidan nii

1 Ukau'an, na'apam wakian Abraham dau'an, waunao
Jewnao dokozu-daunuz? Na'apa'oram ida'an Tominkaru
dakotan uruu kaimana'o pidan nii?
2 Umishiin an mani Tominkaru dakotan uruu kaimana'o
pidan nii, usha'apatan idi kaimana'o aimaakan, turuu mani
u'atadinpan. Mazan aonaa turuu u'atadinpan Tominkaru ati,
usha'apatan ida'an aimaakan.
3 Tominkaru Paradan saada-kariwai kian, “Abraham
mishida Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu
kaimana'o pidan nii.”

4 Pidan kaudina'o kanaobanaatinapa, puraata taa-kao
dono u'ati, ukaudinan winipinaa wuru'u, aonaa na'apani'o
mani.
5 Mazan Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii,
aonaa pidan sha'apatan idi'o mani aimaakan, soo umishidan
idi'o Tominkaru, turua'oraz udakotan oia'o pidan, kaimana'o
pidan nii.
6 Na'apa King David kian pidan konaukian dau'an,
Tominkaru dakotan idi uruu kaimana'o pidan nii, aonaa
usha'apatan idi mani aimaakan. Ukian:
7 "Konaukia'o pidan wuru'u Tominkaru mainaabataniaz
u'oian kida,
aona'oraz powa'a Tominkaru nyukunuitapan u'oian!
8 Konaukia'o pidan wuru'u,
Tominkaru tukapaniaz aona'o kawan u'oian."*
9 Aizii wuru'u konaukii-karu David kii-kiziz, choota-
kariwainao† ati'o mooko karikaonan utaa-kao, oo aona'oraz
ĩchoota-kao ati'o kapam? Wakian sha'atii, Abraham mishidan
idi Tominkaru, udakotan uruu, kaimana'o pidan nii.
10 Ukau'an, na'apaini'oram mooko Tominkaru dakotan
Abraham, kaimana'o pidan nii? Uchootinan dauna'ana'o, oo
uchootinan ua'ia'o zii? Uchootinan ua'ia'o zii!
11 Abraham chootinan kainaabata wa'ati Tominkaru
dakotan uruu, kaimana'o pidan nii, umishidan idi,
pachootinan ua'ii zii. Ukau'an ipai mishidainao Tominkaru,
aona'oraz padamata ĩchoota-kao, Tominkaru dakotan
ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi. Ukau'an ipai
mishidainao, ĩdaru wuru'u Abraham, ĩmishidan idi uruu
kawan, aonaan pu'u padamata ĩchootinan.
12 Na'iki uruu kapam choota-kariwainao daru, na'apa'oraz
kapam ĩmishidan Tominkaru, Abraham mishidan kawan pa-
chootinan ua'ii zii.
13 Kotua'a naa, Tominkaru kowaadan dono pataan nii ipai
imi'i baara Abraham ati na'iki utakaan-daunnao ati, ĩ'idiwau
nii, aonaa Abraham izo'atin idi'o mani kakinaorii, mazan
Abraham mishidan idi'o pa'an Tominkaru. Umishidan idi,
Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o pidan nii.
14 Tominkaru kowaadaniaz pataan nii zaamata-kao an
mani pidan izo'atin idi kakinaorii, madiwautapaka mani
pidan mishidan Tominkaru. Ukau'an madiwautapaka mani
kapam Tominkaru kowaadanuz pataan nii aimaakan Abra-
ham ati.
15 Usha'apanum kau'an wuru'u Tominkaru kakinaoriiz,
uto'orada Tominkaru pidannao ati ĩmaizo'atikan idiz. Mazan

* **4:8** Psalm 32:1-2 † **4:9** *choota-kariwainao:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aonaan dono mani kakinaorii nii, aonaa kanom mani pidan
dikintapa.
16 Ukau'an, wazaamatan nii Tominkaru kowaadaniaz
pataan nii, soo wamishidan idi Tominkaru. Una'apan
kau'an, ipai Abraham dainao, mishi'o nii ĩzaamatan
Tominkaru kowaadaniaz pataan nii ĩ'ati, usha'apanum
kau'an mawinipinaa-daunu'o Tominkaru taa'azon ĩ'ati
wuru'u. Utaa'azoo-kao, aonaa soo taapainao kakinaorii
ati'o mani karikaonan, mazan ba'oran kaduz pidannao
ati'o kapam, mishidainaouz Tominkaru na'apa Abraham
mishidan kawan. Usha'apanum kau'an, Abraham uruu ipai
mishidainao daru.
17 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a Abraham
dau'an: "Iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao dakotan pugaru
padaru nii,"‡ kia'o usaadinpan. Ukau'an, Tominkaru
kowaadaniaz pasha'apatan nii, turuu umishida-kao,
usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u na'apa'oraz. Uruu
Abraham mishidaniaz. Uruu turua'o ukakudan mawaka'o
pidan, na'iki turua'o uparadan ida'an aimaakan kida
tominan aona'oraz zii utukapauzo-kao.
18 Abraham mishida na'apam Tominkaru kian
patakaannao ni'o dau'an. Aonaa ukashadinan pazaudapan
Tominkaru sha'apatan ukowaadaniaz pasha'apatan nii,
uaitapan pu'u aona'a naa turuu patoman paudani nii. Uruu
idi'o ba'oran kaduz pidannao dakotan uruu padaru nii,
na'apa Tominkaru kian kawana'ati Abraham ati, "Iriba'o
nii putakaannao, na'apa wizinao kawan, aona'o nii kanom
ka'iitan paaitaan ĩdyaun," kia'o ukian.
19 Pakawan umishidan Tominkaru sha'apatan nii wuru'u
ukowaadaniaz pasha'apatan nii u'ati, uaitapan pu'u aonaa
paka'iitan naa patoman paudani nii. Usha'apanum kau'an
uruu dono maonapa'ora'a naa 100 uwunun. Na'iki uda-
iaro Sarah, maskonnaou'u naa kapam, aona'ora'a naa turuu
okaudanin.
20 Mazan upu'u aonaa Abraham pana'adan panyukunuu
pamishidapan ai Tominkaru kowaadanuz pataan nii
iriba utakaannao nii. Mazan mishi'oraiman, powa'a zii
uma'ozakadan pamishidapan, ukau'an ukonaukii-kida
Tominkaru umanawunun usha'apata'azoonii dau'an pa'ati.
21 Abraham aitapa kaimanaiman, turuu Tominkaru
sha'apatan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii.
22 Ukau'an Abraham mishidan idi'o, Tominkaru dakotan
uruu kaimana'o pidan nii.
23 "Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii," kia'oraz
usaadinpan, aonaa Abraham dau'ana'o mani karikaonan.

‡ **4:17** Genesis 17:5

24 Mazan usaada-kao na'apa, waaitapa-kinaa ni'o
Tominkaru dakotan nii waunao, kaimana'o pidan nii kapam,
wamishidan idi Tominkaru, kakuda'oraz waNaobanaa Jesus
mawaka-karu di'iki.
25 Tominkaru taapadan pidannao zowian Jesus Christ
wa'oian dikin ii. Na'iki ukakudan powa'a iti uruu, turuu kizi
udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii.

5

Tominkaru dakotan waunao, kaimana'o pidannao nii

1 Ukau'an, Tominkaru dakotan idi waunao kaimana'o pi-
dannao nii wamishidan idi, aizii kaimanaaka'a naa waunao
Tominkaru tuma, wanaobanaa Jesus Christ ida'an.
2 Wamishidan idi Christ, una'akan waunao Tominkaru ka-
munanun ida'ati, na'apa'o ida'a'o wamashaapan kai. Na'iki
tuukii wakonaukian, waaitapan idi mishi'o nii Tominkaru
taan wa'ati diina'iti'i paugaru kaduz umanawun-karu.
3 Mazan turuu kapam wakonaukian wabaiatinan dono,
usha'apanum kau'an wabaiatinan tominapa-kida waunao
aonaa kizi wakashadinan.
4 Aizii aonaan idi wakashadinan, kaiman Tominkaru
ati. Ukaimanan idi wa'ati, aizii wazaudapan naa utaan
ukowaadauzoniaz pataan nii wa'ati.
5 Wuru'u wazaudapaniaz, aona'o nii ukasharutan
wanyukunuu. Usha'apanum kau'an mishi'o Tominkaru
marainpan waunao. Na'apa ukowaada-kidan wa'ati
Kaimana'o Doronaa ida'an, uruu utaaniaz naa wa'ati.
6 Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati, Christ mawakan
oiainao pidannao dikin ii, aonaan pu'u waka'iitan wamuu-
dan oia'o.
7 Aonaa kanom ka'iitan pazowii-kidinan pidan kaimana'o
umashaapan dikin ii. Kaina'a mani ba'oran pidan turua'o
uzowii-kidinan pidan kaimana'o manawun dikin ii.
8 Mazan Tominkaru, ukainaabata pamarainpan manawun
waunao, wa'oian pu'u, udyuuda zii Christ mawakan waunao
dikin ii.
9 Tominkaru dakotan idi waunao, kaimana'o pidannao nii,
Christ mawakan ida'an, ukau'an waaitapa mishi'o nii Christ
kazannaatan waunao wabaiaapan ai Tominkaru to'oran di-
ina'iti'i, upataka'utan dono'o naa oiainao.
10 Tominkaru tarubanao zii da'i waunao, mazan
upaonaruitan waunao pauDani mawakan ida'an.
Upaonaruitan idi waunao, waaitapa mishi'o nii
ukazannaatan waunao, Christ kakupan ida'an.
11 Aonaa uruu mani karikaonan, mazan wakonaukian
kapam Tominkaru sha'apatan idi aimaakan wanaobanaa

Jesus Christ ida'an. Uruu toma'oraz waunao Tominkaru paonarunao nii.

Adam ida'an mawaka-karu, mazan Christ ida'an kakupa-karu

12 Bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru, ipai pidannao oian. Na'iki usha'apatan idi oia'o, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an, Adam sha'apatan dono oia'o, ikoda'o nii ipai utakaan-daunnao wuru'u sha'apata'oraz oia'o.

13 Pidannao sha'apaapanii oia'o, Tominkaru taan ua'ii pakakinaori kida Moses ida'an, mazan aonaa udakotan ĩdyaun dikintapainao nii kakinaorii, usha'apanum kau'an aonaa zii utaan pakakinaori uruu dono.

14 Mazan upu'u, Adam dikintapan di'iki'o Tominkaru, atii Tominkaru taan ida'ati pakakinaori Moses ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru, aonaan pu'u padamata ĩdikintapan sariaapa'o Tominkaru di'iki'o kakinaorii, Adam kawan.

Aizii Adam, Christ kawanu'o wuru'u, kaawa'o ni'oraz udawu'ati zii.

15 Mazan Christ sha'apataniaz kaimana'o aimaakan wa'ati, pana'a'o Adam sha'apatanii oia'o aimaakan ai. Ipai pidan mawakauzon, bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru. Mazan wuru'u Tominkaru kamunanunuz, powa'a'o zii umanawunun, iriba udakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, kamunanun ida'an.

16 Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan, pana'a'o wuru aia'a dikauda'oraz aimaakan sha'apan, bauda'apa'o pidan oian ida'ana'oraz. Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatan idi oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidan, oia'o pidannao nii. Mazan Christ sha'apatan idi kaimana'o aimaakan, Tominkaru dakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, ĩsha'apatan pu'u iriba oia'o aimaakan kida.

17 Mishi, bauda'apa'o pidan Adam, dikintapan ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Mazan bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii ida'an, Tominkaru kamunanun manawun pidannao ati, udakotan ĩdyaun, kaimana'o pidannao nii. Na'iki ma'ozaka'o nii ĩmashaapan oia'o ai.

18 Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatanii ida'an kiwiini'o oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidannao, oia'o pidannao nii pa'idiwaru. Ukau'an na'apa kapam, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii kaimana'o aimaakan ida'an, Tominkaru dakotan ipai pidannao mishidainaouz Christ, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu.

19 Tominkaru dakotan kawan ipai pidannao, oia'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan dikintapan idi, ukau'an na'apa

kapam udakotan iriba pidannao, kaimana'o pidannao nii,
bauda'apa'o pidan izo'atin idi paugaru.
20 Tominkaru taanuznaa kakinaorii, pidannao aitapa-
kinaa ni'o oia'o wuru'u ĩsha'apaapaniaz. Pidannao
sha'apaapan pu'u powa'a zii oia'o, mazan Tominkaru,
utukapa-kida powa'a zii pakamunanun tuukii manawun.
21 Kiwiin zii oia'o kazowautapanii ipai pidannao, uruu
idi'o ĩmawakauzon. Mazan aizii Tominkaru kamunan-kidan
idi tuukii waunao, uruu idi udakotan waunao, kaimana'o pi-
dannao nii, na'iki utaan wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu,
waNaobanaa Jesus Christ ida'an.

6

Karikaonanu'o kakupa-karu zaamatinapa-karu idi Christ ida'ati

1 Ukau'an, marii mooko pakawan washa'apaapan oia'o,
Tominkaru aida kizi powa'an kida wa'ati pakamunanun?
2 Aonaa turuu! Waunao mawaka'o pidan kawanu'ora'a
naa oia'o ati. Ukau'an aonaa turuu washa'apaapan pakawan
zii oia'o.
3 Uaitapanii waunao, chikaawunuu-kariwainaouz,
Tominkaru zaamatin-kidanii Christ Jesus ida'ati. Ukau'an,
mawaka'o kawanu'o waunao uruu tuma.
4 Wachikaawunuu-kao dono, wamawakan na'iki
wadida-kao kawanu'o Christ tuma. Ukau'an waDaru
Tominkaru kadishita-kidan kawan Christ mawaka-karu
di'iki, umanawunu'o pama'ozakan ida'an, na'apa'o nii
kapam ukadishita-kidan waunao, pa'ina'o mashaapa-karu
di'iti.
5 Tominkaru bauda'apatan idi waunao Jesus Christ ida'ati
wamawakan ida'an uruu kawan, ukadishita-kidan nii ka-
pam waunao ukadishita-kidan kawan Jesus Christ.
6 Na'iki waaitapanii, kiwiini'oraz wakaduz mawakan naa
Christ tuma cross di'ii, turuu kizi oia'o ma'ozaka'oraz ukaud-
inan wa'ida'a mainaabata-kao. Uruu aonaa kizi powa'a oia'o
poitoruitapan waunao.
7 Usha'apanum kau'an pidan mawaka'o, aonaa powa'a
oia'o poitoruitapan uruu.
8 Wamawakan idi Christ tuma, wamishida karikaonanu'o
nii kapam wakakupan utuma.
9 Waaitapanii Jesus Christ kadishita-kida-kao mawaka-
karu di'iki, na'iki aonaa na'apainim nii umawakauzon
koshan. Aonaa na'apainim nii powa'a mawaka-karu zaa-
matan uruu.
10 Umawakan baukapa uwazoota-kinaa nii oia'o
aimaakan. Aizii kai kakupa uruu, na'iki umashaapan soo
Tominkaru ati'i naa.

11 Ukau'an na'apa kapam udi'itinapa udau'u. Unao
mawaka'o kawanu'ora'a naa oia'o ati, mazan kakupa'ora'a
naa pa'an Tominkaru ati, uzaamatinpan idi Christ Jesus
ida'ati.
12 Ukau'an, aonaa utaapada'ana'a oia'o kazowautapan
unanaa, wuru'u mawakauzoz. Aonaa usha'apata-kida'ana'a
u'ati usha'apata'azoonii oia'o aimaakan.
13 Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a usha'apauzin kida oia'o
ati, aimaakan dikauda'o sha'apata-kinao nii. Mishi'oraiman,
utaaina'a naa Tominkaru ati sha'apata'o nii kaimana'o
aimaakan. Usha'apanum kau'an Tominkaru kakudani'i naa
unao mawaka-karu di'iki, pa'ina'o kakupa-karu ida'ati.
14 Aona'a naa unaobanaitapa'ana'a oia'o. Usha'apanum
kau'an aonaa umashaapan naa kakinaorii waranu'u, mazan
Tominkaru kamunanun ida'a'ora'a naa umashaapan.

Poitoruinao, sha'apata'o ni'o kaimana'o aimaakan

15 Ukau'an, marii mooko washa'apaapan oia'o, aonaan idi
wamashaapan naa kakinaorii waranu'u, na'iki wamashaa-
pan idi'i naa pa'an Tominkaru kamunanun ida'a? Aonaa
turuu!
16 Uaitapanii kaimanaiman, pidan taainan dono
poitorui nii, upoitoruitapa-kidinan wuru ati'i uizo'atiniaz
panaobanaa. Na'apa'o kawanu'o unao, unaobanaitapan
dono oia'o, ubuuta-kao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti;
oo, uizo'atipan dono Tominkaru, udakotan unao, kaimana'o
pidannao nii.
17 Mishi, kiwiin zii upoitoruitapa-kidinan oia'o ati, mazan
aizii, kaimanaiman unyukunuu iki uizo'atin utominapa-
kida-kinao. Uruu idi õkonaukii-kidan Tominkaru udau'an.
18 Tominkaru muudin-kidani'i naa unao oia'o ai, aizii
Tominkaru poitoru'u naa unao, kaiman kida'ora'a naa pa'an
aimaakan usha'apaapan.
19 Õkaiwaan parada-karu ipai kamo'o ukaiwauzo-kao,
õkainaabata-kinaa nii Tominkaru daua'o kuwai, udadaran
idi u'ati. Kiwiitapa, ukaiwaapan unanaa madoronaa-daun
na'iki usha'apatan iriba oia'o aimaakan. Aizii na'apa'a naa
utaa unanaa ipai daunuuda'u sha'apata'o nii kaimana'o
na'iki sakitapa'o aimaakan, Tominkaru aipan kawana'ati.
20 Oia'o poitoruitapan dono zii unao, aonaa
usha'apata'azon kaimana'o aimaakan.
21 Kanom mooko kaimana'o nii uikoda usha'apaapauzonii
kida ida'an, ukiba'azoo-kidaniaz naa kai? Na'apa kida'o
aimaakan sha'apaapa-kao ida'an pidan ikoda karikaonanu'o
mawaka-karu.
22 Mazan unao, Tominkaru muudin-kidani'i naa oia'o
poitoruitapan ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao. Uruu

idi'o ukaminka'utan unao, umashaapa-kinaa nii kaiman
na'iki sakitapa, na'iki utaan u'ati karikaonanu'o kakupa-
karu.
23 Usha'apanum kau'an oia'o sha'apata-kao winipinaa
karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan Tominkaru taanii
mawinipinaa-daun karikaonanu'o kakupa-karu, wazaamat-
inpan ida'an Christ Jesus wanaobanaa ida'ati.

7

Kakinaorii daua'o

1 Aizii unao, õmin-mishidannao, uaitapanii kakinaorii
daua'o. Kakinaorii kazowautapan pidan soo ukakupan
dono zii.
2 Kaikapa'o kawanu'o kaiwuru'u: kakinaorii kian, zun
mazida'o, aonaa turuu omazidan ba'oran daonaiora tuma
odaiaru kakupan dono zii. Mazan odaiaru mawakan an,
aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan.
3 Ukau'an, omashaapan an ba'oran daonaiora tuma, pau-
daiaru kakupan pu'u zii, “ba'orantapa'o,” kia'o nii kii-karu
odau'an. Mazan odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kaki-
naorii marainan omazidan. Turuu omazidan ba'oran daon-
aiora tuma, aona'o nii “ba'orantapa'o” kii-karu odau'an.
4 Ukau'an õiribannao, na'apa'o kawanu'o kakinaorii taa-
pauzon unao. Mazan uzaamatinpan kau'an Christ ida'ati,
mawaka'o kawanu'o unao utuma kakinaorii ai. Aizii, Christ
kakuda-kariwaiz mawaka-karu di'iki, tuma'ora'a naa wau-
nao, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati.
5 Wamashaapan dono zii wanyukunuu aipan
kawana'ati, kakinaorii ma'ozakada wanyukunuu ia'o oia'o
sha'apata'azoo-kao, na'iki washa'apatan naa oia'o, buuta'o
ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti.
6 Mazan aizii, wamawakan idi'i naa Moses kakinaori ai,
aonaa powa'a ukazowautapan waunao. Ukau'an aonaa
powa'a washa'apaapan aimaakan Tominkaru ati, Moses kak-
inaorii izo'ati-kao ida'an. Mazan pa'ina'o mashaapa-karu
ida'ana'ora'a naa, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an
waunao.

Oia'o kaiwaan kakinaorii

7 Ukau'an oia'o mooko wuru'u Tominkaru kakinaoriz?
Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Mazan mishi'oraiman,
kakinaorii wuru'u kainaabata'oraz õ'ati oia'o. Aonaa
mani õaitapan oia'o wuru'u ba'oran pidan idiwau
na'azootapa-kaoaz, aonaan an kakinaorii kian: “Aonaa
puna'azootapa'ana'a,” kii.
8 Mazan oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiz, uma'ozakada-
kinaa nii õnyukunuu ia'oraz oia'o sha'apata'azoo-kao. Aonaan
dono mani kakinaorii nii, aonaa mani oia'o ma'ozakadinan.

9 Kiwiin, õmaaitapakan dono zii Tominkaru kakinaori,
kaimana'o kawan õ'itiiman õmashaapan. Mazan õaitapan di'iki
kakinaorii, uru'u naa õaitapan oia'o õgaru, karikaonanu'o
mawaka-karu ida'atanpu'o.
10 Aizii wuru'u kakinaoriiz, kainaabata'o ni'oraz
padamata, na'apam õikodan karikaonanu'o kakupa-karu,
uru'u naa mishi'oraiman buuta õgaru karikaonanu'o
mawaka-karu di'iti.
11 Oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiz pamariida-kinaa nii
õgaru, na'iki buuta'o nii õgaru karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti.
12 Mazan wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o na'iki Tominkaru
di'iki'o, sakitapa'o na'iki kaminka'uta'o nii pidan mashaapan
kaiman
13 Mazan kaimana'o aimaakan buuta mooko õgaru
karikaonanu'o mawaka-karu di'iti? Aonaa na'apa'o mani
kaiwuru'u! Oia'o wuru'u kaiwa'oraz kaimana'o aimaakan
pabuuta-kinaa nii õgaru karikaonan mawaka-karu di'iti.
Aizii, watukapa na'apam ukichana'iki-kian manawun
wuru'u oia'oraz. Ukaiwaan kaimana'oraz Tominkaru
kakinaori pasha'apata-kida-kinaa nii dikauda'o aimaakan.

Nyukunui ia'o mizaataaka-karu

14 Waaitapa, Tominkaru di'iki'o wuru'u kakinaorii. Mazan
õgaru, pidan karikaonan, kapati'o oia'o ati. Oia'o toriinii
kawanu'o õgaru papoitoru nii.
15 Aonaa õaitapan kandii nii õsha'apaapan oia'o aimaakan.
Õaipaniaz õsha'apatan kaimana'o aimaakan, aonaa
õsha'apatan. Mazan aona'oraz õaipan õsha'apatan, uruu
na'apain õsha'apaapa.
16 Õsha'apaapan kau'an wuru'u aona'oraz õsha'apata'azon,
na'apa'o kainaabata Tominkaru kakinaori kaimanan õ'ati.
17 Ukau'an, aonaa õgaru manawun mani wuru'u
sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. Mazan õnyukunuu
ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o
aimaakan.
18 Aizii õaitapa, aonaa kaimana'o nii õ'ida'a, õgaru pi-
dan karikaonan, kapati'o õnyukunuu oia'o ati. Õaipan pu'u
õsha'apatan kaimana'o aimaakan, mazan aonaa õka'iitan
õsha'apatan.
19 Aonaa õsha'apatan wuru'u kaimana'oraz aimaakan
õaipaniaz õsha'apatan. Mazan õsha'apata oia'o aimaakan,
wuru'u aona'oraz õaipan õsha'apatan.
20 Aizii, õsha'apatan kau'an wuru'u aona'oraz õaipan
õsha'apatan, ukau'an aonaa õgaru manawun mani wuru'u
sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. Mazan õnyukunuu
ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apata'oraz oia'o aimaakan.

21 Õkowaadan nii karikaonanu'o usha'apauzon: õaipan
pu'u õsha'apatan kaimana'o aimaakan, õsha'apata soo oia'o
aimaakan.
22 Õgaru, õnyukunuu ii, tuukii õkonaukii-kidan Tominkaru kak-
inaori.
23 Mazan kaina'a pana'a'o aimaakan õnyukunuu ii,
sha'apaapa-kida'o õ'ati oia'o aimaakan. Tuukii umizaapan
wuru'u õsha'apata'azoonuz kaimana'o aimaakan. Utaapan
õgaru taraa-kariwai kawan usha'apaapa-kidan oia'o õ'ati,
uruu idi aonaa õka'iitan õizo'atin Tominkaru kakinaorii.
24 Kasha'ora'o õbaiaapan, tuukii õdopian! Kanoma'o nii
kazannaata õgaru wuru aia'a õsha'apata'azoonuz oia'o
aimaakan, buutin-kida'oraz õgaru karikaonanu'o mawaka-
karu di'iti?
25 "Kaiman," õkian Tominkaru ati, turua'oraz ukazan-
naatan õgaru Jesus Christ wanaobanaa ida'an!

Ukau'an, kaiman õ'ati Tominkaru kakinaori, tuukii õaipan
õizo'atinuz, mazan upu'u õnyukunuu ida'a'o oia'o, sha'apata-
kidan õ'ati oia'o aimaakan, aona'oraz padamata õaipan
õsha'apatan.

8

Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o mashaapa-karu

1 Ukau'an aizii, aonaa kanom nii Tominkaru papataka'utan
zaamatinpainao Christ Jesus ida'ati.
2 Kaimana'o Doronaa taani'i naa wa'ati pa'ina'o kakupa-
karu wazaamatinpan idi Christ Jesus ida'ati. Ukau'an aizii,
aonaa powa'a wanyukunuu ida'a'o oia'o poitoruitapan wau-
nao, na'aka'o ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti.
3 Moses saadanii kakinaorii, aonaa uka'iitan pakazan-
naatan waunao oia'o ai, wanyukunuu kapatin idi oia'o
ati, mazan Tominkaru uka'iita. Ukazannaata waunao,
wanyukunuu ida'a'o oia'o kazowautapan ai, udyuudan
ida'an paudani Christ Jesus imi'i baara ati, pataka'uta-karu
nii wa'oian dikin ii. Pidan nii ukaawan, waunao kawan
unanaa, mazan aona'o u'oian.
4 Tominkaru sha'apatan na'apa aimaakan, turuu kizi
mashaapainao Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati,
sha'apatan ipai kakinaorii aiapanii sha'apata-kao, aonaa
oia'o nyukunui aipan kawana'ati mani.
5 Pidan mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan
kawana'ati, udi'itinpan soo panyukunuu sha'apata'azoonii
dau'u pa'idiwaru. Mazan pidan mashaapa'oraz Kaimana'o
Doronaa aipan kawana'ati, udi'itinpan soo Kaimana'o
Doronaa aiapanii sha'apata-kao dau'u.

6 Pidan di'itinpa'oraz oia'o panyukunuu sha'apata'azoonii
dau'u pa'idiwaru, uikodan nii karikaonanu'o mawaka-
karu. Mazan pidan di'itinpa'oraz Kaimana'o Doronaa aipan
kawana'ati, uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu na'iki
nyukunui kaimanan.
7 Ukau'an, pidan di'itinpan dono oia'o panyukunuu
sha'apata'azoonii kawana'ati, Tominkaru taruba wuru'u
uruuz. Usha'apanum kau'an aonaa uizo'atin Tominkaru
kakinaori, na'iki aonaa uka'iitan paizo'atinuz.
8 Pidan mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan
kawana'ati, aonaa turuu Tominkaru konaukii-kidan
usha'apatanii.

9 Mazan unao, aonaa usha'apaapan oia'o unyukunuu
aipan kawana'ati. Usha'apaapan aimaakan Kaimana'o
Doronaa aipan kawana'ati'o, mashaapa'oraz unao ida'a.
Pidan aona'oraz Kaimana'o Doronaa mashaapan u'ida'a,
aonaa Christ pidanan mani uruu.
10 Mazan Christ mashaapan an unao ida'a, unanaa
mawakan nii mishi padamata diina'iti'i u'oian idi, mazan
upu'a'o nii udoronaa kakupan, Tominkaru dakotan idi'i naa
unao kaimana'o pidannao nii.
11 Tominkaru kakudan kawan Christ Jesus mawaka-karu
di'iki paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao ida'a. Na'apa'o
nii kapam utaan mawakauzoz unanaa kakupa-kinaa nii,
paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao ida'a.

12 Ukau'an, õmin-mishidannao, kaina'a pa'i washa'apatan
ni'o, mazan aonaa wamashaapan mani oia'o wanyukunuu
sha'apata'azoonii kawana'ati.
13 Umashaapan an pakawan zii oia'o unyukunuu aipan
kawana'ati, Tominkaru buutan nii unao karikaonanu'o
mawaka-karu di'iti. Mazan umashaadan an usha'apaapan
oia'o, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an unao, uiko-
dan nii karikaonanu'o kakupa-karu.
14 Ipai pidannao Kaimana'o Doronaa kazowautapani-
inaouz, ĩnao Tominkaru dainao.

15 Wuru'u Kaimana'o Doronaa taa-kariwaiz unao ati,
aonaa utoman unao poitoruinao nii, taria'o nii koshan
Tominkaru ai. Mazan utoman unao Tominkaru dainao
nii pa'an, na'iki turuu ukian Tominkaru ati aizii: “Pugaru
waDaru,” kii.
16 Tominkaru Doronaa zaamatinan wadoronaa ida'ati,
kainaabata'o nii mishi'o Tominkaru dainao waunao.
17 Tominkaru dainaoun idi waunao, wazaamatan nii
kaiman kida'o aimaakan utaapaniaz naa papidanannao ati.
Na'iki wazaamatan nii kapam Christ tuma Tominkaru taapa-

niaz uruu ati. Wabaiaapan kau'an kasha'ora'o Christ kawan,
na'apa'o nii Christ umanawunun kaduz taa-kao wa'ati.

Tominkaru umanawuntan nii paudainao diina'iti'i

18 Aizii kai'oraz wabaiatinan, õaitapa aonaa uikodinan
wuru'u Tominkaru umanawunta'azoonuz waunao diina'iti'i.
19 Ipai aimaakan Tominkaru tomaniinao, tuukia'a naa
ĩzaudapan Tominkaru kainaabatan na'ia'oram manawun
wuru'u paudainaouz.
20 Ipai utomaniinao aimaakan mawakauzo na'iki
zaamauzo, aonaa paaipan ati'o mani ĩtominan na'apa,
mazan Tominkaru aipan kawana'ati'o. Mazan upu'u kaina'a
ĩzaudapan
21 Tominkaru so'ota'azoonuz ĩdyaun diina'iti'i mawakauzo-
karu na'iki zaamauzo-karu ai. Na'iki uzaamata'azoonuz
ĩdyaun umanawunu'o mashaapa-karu di'iti paudainao tuma.
22 Waaitapa ipai Tominkaru tomaniinao dopitan, atii kai,
na'apa zun dopian kawan okaudanipa'azon dono.
23 Mazan aonaa Tominkaru tomaniinao aimaakan
mani karikaonan wuru'u dopita'oraz. Waunao kapam,
kaina'a'oraz naa Kaimana'o Doronaa, kiwiini'oraz naa utaa-
kao wa'ati. Mishi kai wadopitan wazaudapatinan pu'a'a
naa Tominkaru kowaadan diina'iti'i ipai patomaniinao ati,
udainao wuru'u waunaouz. Na'iki utaan naa wananaa nii
mamawakauzoka idi.
24 Uru'u naa wuru'u wazaudapaniaz Tominkaru
sha'apatan wa'ati, ukazannaatan di'iki waunao. Pidan
zaamata'oraz naa aimaakan kowaada-kariwaiz taa-karu
nii u'ati, aonaa kanom ni'i naa uzaudapatinan. Aonaa
na'ia'oram pidan pakawanu'o zii uzaudapan pazaamatani'i
naa aimaakan, kowaada-kariwaiz taa-karu nii u'ati.
25 Mazan wazaudapan an aimaakan taa-kao wa'ati
aona'oraz zii wazaamatan, aonaa kandii nii wakashadinan
wazaudapan.
26 Na'apa'o kapam, Kaimana'o Doronaa kaminka'uta wau-
nao wadopian dono. Wamaaitapakan pu'u kanom dau'an
watoriinpan, uruu pa'an pishaa Tominkaru kaminka'utan
waunao. Upishaan Tominkaru tuukia'o ida'an, aonaa pidan
ka'iitan pakowaadan kaimanaiman parada-karu ida'an.
27 Aizii Tominkaru, aitapa'oraz na'apam wadi'itinpan,
uaitapa kaimanaiman kanom Kaimana'o Doronaa aiapanii
sha'apata-kao wa'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru
aipan kawana'ati'o manawun wuru'u utoriinapanuz
Tominkaru pidanannao ati.
28 Waaitapa ipai aimaakan, kaimana'o oo kasha'ora'o
sha'apan an, Tominkaru kaiwaan niiz kaimana'o nii wunao
ati'i marainpainaouz uruu. Ĩnao wuru'u uzaamataniinaouz

papidanannao nii, usha'apanum kau'an kaina'a'o udi'itapan pasha'apatan ni'o ĩ'ati.

29 Tominkaru aitapaniinaouz amazada tominan ua'ii, pazaamatan nii papidanannao nii, ĩnao wuru'u udi'itapan patoman nii pauDani kawan, uruu kizi ĩtuuniz nii.

30 Pidannao, kotua'oraz naa udi'itapan patoman pau-dani kawan, ĩnao wuru'u udapadaniinaouz. Aizii uda-padaniinaouz, ĩnao udakota kaimana'o pidannao nii. Aizii udakotaniinaouz kaimana'o pidannao nii, ĩnaou'o nii utoma umanawunnao nii, paudani kawan.

Aonaa turuu kanom mashaatan Tominkaru marainpan ai waunao

31 Una'apan kau'an, na'apam wakian aizii? Tominkaru kaminka'utan kau'an waunao, kanom ka'iita padikintan waunao?

32 Aonaa Tominkaru marainan paudani pataka'uta-kao, mazan utaapada pidannao zowian uruu ipai waunao dikin ii. Utaan idi pauDani, waaitapa konaukia'o nii utaan wa'ati ipai aimaakan.

33 Kanom turuu udakoopan Tominkaru pidanannao? Tominkaru pa'an wuru'u dakota'oraz ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

34 Kanom turuu ukian wadau'an: "oia'o ĩnao, marii ĩpataka'uta-kao"? Aonaa kanom. Usha'apanum kau'an, Christ Jesus pa'an wuru'u mawaka'oraz waunao oian dikin ii, oo powa'a zii manawun, Tominkaru kakudaniaz umawakan dauna'an. Kai umashaapan umanawun nii Tominkaru diwa'ora antanapu, utoriinpan Tominkaru ati waunao dau'an.

35 Ukau'an kandii turuu ubuutan waunao Christ ka-marainapanun ai? Aonaa kanom. Wapataka'uta-kao pu'u, oo wabaiaapan pu'u dadara'o mashaapa-karu, oo wa'antamikita-kao pu'u wamishidan dikin ii, oo wabaiaa-pan pu'u zamazi-karu, oo aonaan pu'u ba'oran wakamichan nii. Wamashaapan pu'u kichana'iki-kia'o bii'i, oo pidannao zowian pu'u waunao, upu'u umarainpan waunao.

36 Na'apa usaadinpan kotua'o Tominkaru paradan ida'a:
"Pupidanannaoun idi waunao,
ipai kamoo pidannao aipan pazowian waunao.
Wadi'itapa-kao, kaznizonao kawan, zowii-kariwainao ni'oraz."*

37 Mazan na'apa kida'o aimaakan sha'apan pu'u wa'ati, ipai'o nii wawazootan kidaz Jesus Christ, marainpa'oraz waunao kaminka'utan ida'an waunao.

---

* **8:36** Psalm 44:22

38 Õgaru, õaitapa kaimanaiman, aonaa kanom ka'iitan pabu-
utan waunao Tominkaru kamarainapanun ai: kakupa-karu
oo mawaka-karu, angelnao oo oia'o doronainao, aimaakan
sha'apa'o kai oo sha'apa'o nii diina'iti'i,
39 ma'ozaka-tinpainao doko ii oo imi'i baara an. Aonaa
na'ia'oram toma-kariwai ka'iita'o pabuutan waunao
Tominkaru kamarainapanun ai, uaidaniaz Christ Jesus
wanaobanaa sha'apatanii ida'an.

9

Paaipan ati'o
Tominkaru zaamatan pidan

1 Õgaru, Christ ida'ati'o õzaamatinpan, õkowaadan mishi'o
aonaa õmariidinan mani. Õnyukunuu, Kaimana'o Doronaa
kazowautapaniaz kainaabata kapam aonaa õmariidinan mani
kaiwuru'u.
2 Tuukia'o õnyukunuu kasha'oratinan, na'iki karikaonan
õdopitan õnyukunuu ii,
3 õmin-Jewnnao dau'an, aona'oraz ĩmishidan Christ. Õpishaa
mani Tominkaru so'otan õgaru Christ di'iki, na'iki õkaboota-
kao pataka'utin-kizai iti ĩwadaun nii, na'apa'o turuan an mani
ukaminka'utan ĩmishidan Christ.
4 Ĩnao Israelitenao,* Tominkaru zaamatanii paudainao nii
pidannao bii iki. Ĩnao ati'o utukapa-kidan pamanawunun.
Ĩnao ati'o utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan.† Ĩnao ati'o
utaan pakakinaori kida. Ĩnao ati'o ukainaabatan na'apam
mishi'o choochiapa-karu pa'ati. Ĩnao ati'o ukowaadan
pasha'apatan nii kaiman kida'o aimaakan.
5 Kotua'o ĩdokozu-daunnao, umanawun kidainao.‡ Ĩnao
donozinaa di'iki'o Christ shakatauzonuz. Uruu Tominkaru,
kazowautapa'oraz ipai aimaakan, marii karikaonan
ukonaukii-kida-kao. Amen.
6 Aonaa uzauda-kida'ana'a, aona'o ni'i naa Tominkaru
mishian wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii papidanan-
nao ati. Usha'apanum kau'an, aonaa ipai'o mani Israelitenao
Tominkaru pidanannaoun.
7 Na'iki, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao
Tominkaru pidanannaoun. Tominkaru kian Abraham ati:
"Soo Isaac takaan-daunnao õdakotan ni'oraz pudainao nii."§

---

* **9:4** *Israelitenao:* ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam. † **9:4** *utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **9:5** Kotua'o ĩdokozu-daunnao uu, Abraham, Isaac, na'iki Jacob. Uruu Jacob, Israel kia'oraz kapam u'uu. § **9:7** Genesis 21:12

8 Ukau'an, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao,
Tominkaru dakotan paudainao nii. Soo ukowaadaniinaouz
pataan nii Abraham dani nii, uruu dainao pa'an mishi'o
Abraham dainao.
9 Kaikapa'o Tominkaru kian Abraham ati ukowaadan dono
pasha'apata'azoonii: "Õkaawan nii powaa ati õaitanii amazada
kawana'ati. Uruu dono kaudanipa'o ni'i naa pudaiaro Sarah,
daonaiora'o nii odani nii."*
10 Aizii wuru'u ĩdaniz, uruu wadokozu-daun Isaac. Umazi-
dan Rebecca tuma, na'iki okaudanin shamaannao† idi.
11-12 Mazan ĩshakatan ua'ii zii, na'iki ĩsha'apatan ua'ii zii
oia'o, oo, kaimana'o aimaakan, Tominkaru kian Rebecca ati:
"Kiwiini'o ushakatan, uru'o nii kaudin padawu'ichan ati."‡
Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan padi'itapan kawana'ati
pasha'apata'azoonii. Aonaa uzaamatan pidan usha'apatan
idi aimaakan.
13 Na'apa ba'oran Tominkaru paradan kotua'o saada-kao
kian: "Õzaamatanii Jacob, mazan Esau, aonaa õnyukunuu-
atin."§
14 Ukau'an, turuu mooko wakian: "Aonaa Tominkaru
sha'apatan sakitapa aimaakan," kii? Aonaa turuu.
15 Tominkaru kian kotua'a naa Moses ati:
"Õkamunan-kidan nii pidan, õkamunan-kida'azoonii,
na'iki õkasha'ora-kidan nii pidan, õkasha'ora-
kida'azoonii."*
16 Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan, aonaa pidan aipan
ati'o mani, oo usha'apatan idi'o mani aimaakan, mazan
Tominkaru kamunanun idi'o pa'an.
17 Kotua'o saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan
Tominkaru kian Egypt ia'o naobanai ati: "Õgaru aipan
ati'o punaobanai-tinan, õkaiwaa kizi pugaru, õtukapa-kida-
kinaa nii õma'ozakan, na'iki õkainaabata-kinaa nii pidannao
ati ipai amazada kawana'ati, õgaru pa'an mishi'o manawun
Tominkaru."†
18 Ukau'an Tominkaru kamunan-kida pidan, pakamunan-
kida'azoonii. Na'iki udikintapada ba'oran pidan, udikinta-
pada'azoonii.

Tominkaru sha'apata
pasha'apata'azoonii

19 Kaina'a'o nii panaadon pidan kian: "Mazan kandii
nii mooko Tominkaru dakotan pidan sha'apatan oia'o?
Kanom mooko ka'iita aonaa pasha'apatan Tominkaru aia-
panii usha'apatan?"

---

* **9:9** Genesis 18:10, 14 † **9:10** *shamaannao:* ĩ'uu Esau na'iki Jacob. ‡ **9:11-12** Genesis 25:23 § **9:13** Malachi 1:2-3 * **9:15** Exodus 33:19 † **9:17** Exodus 9:13-19

20 Mazan õgaru kian, aonaa turuu pidan dako'atin
Tominkaru na'apa. Turuu mooko kubai idi'o aimaakan
toma-kao kian toma'o ati paugaru: “Kandii nii putoman
õgaru kaikapa'a?” kii.
21 Pidan tomapauzo aimaakan kubai idi, turuu ukaiwaan
kubai paaipan kawana'ati. Pakaiwaapanii kubai di'iki,
panaadon dya'utam utoman aimaakan. Bauda'apa utoman
dowada sodi, kabaun konaunam-kinaa nii, ba'oran utoman
kaiwaa-karu nii ipai kamoo.
22 Na'apa'o Tominkaru, turuu usha'apatan aimaakan
paaipan kawana'ati, utukapa-kida-kinaa nii pato'oran, na'iki
pama'ozakan manawun. Mazan upu'u aonaa upataka'utan
sariapa aka pato'ora-kizinao, pataka'uta-karu ni'oraz
ĩaitinpan.
23 Na'iki uaitapa-kida'azon idi kapam umanawunu'o
paugaru pakamunan-kidaniinao ati, uminziiwa-
kidaniinaouznaa ka'idiwaina'o nii diina'iti'i pamanawunun
idi.
24 Waunao wuru'u Tominkaru dapadaniinaouz, aonaa soo
Jewnao bii iki'o mani karikaonan, mazan Gentilenao bii iki'o
kapam.
25 Kaikapa'o Tominkaru kian, prophet Hosea saadanii
ida'a:
“Pidannao aona'oraz õpidanannao mani kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õpidanannao nii.
Pidannao aona'oraz õmarainpan kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õmarainapaniinao nii.”‡
26 Na'iki ukian koshan:
“Wuru di'ia'a amazada Tominkaru parada-kiziz pidannao
ati,
‘Aonaa õpidanannao mani unao,’ ukianuz,
na'ia'o nii ĩdakota-kao,
‘Tominkaru ma'ozaka'o manawun dainao nii.’ ”§
27 Mazan prophet Isaiah kian Israelitenao dau'an:
“Israel takaan-daunnao iriban pu'u padamata iriba, iriba,
aonaa kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun,
mazan ĩwa'akun sodi'o nii karikaonan Tominkaru kazan-
naatan.
28 Usha'apanum kau'an kadimana'aka'o nii
na'iki baukapa'aka'o nii
wanaobanaa pataka'utan pidannao pakian kawana'ati.”*
29 Na'apa Isaiah kian kiwiin zii:
“Aonaan dono mani ma'ozaka'o manawun Naobanai
kawa'akuntan masakauda'u watakaan-daunnao,
kaimanaiman mani wamainaabata-kao

‡ **9:25** Hosea 2:23 § **9:26** Hosea 1:10 * **9:28** Isaiah 10:22-23

Sodom na'iki Gomorrah sannao† kawan."‡

Aonaa Israelitenao mishidan Kaimana'o Kuwai

30 Ukau'an na'apam dii wakian aizii? Aonaan pu'u
Gentilenao dawatan Tominkaru dakota-kinaa nii paugaru
kaimana'o pidannao nii, upu'u Tominkaru dakotan ĩdyaun
kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi Jesus.
31 Mazan Israelitenao, aonaa Tominkaru dakotan ĩdyaun
kaimana'o pidannao nii, ĩtiwaan pu'u paizo'atin ipai kaki-
naorii, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidan-
nao nii.
32 Mazan kandii nii? Ĩtiwaan idi pasha'apainpan kakinaorii
kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o
pidannao nii, aonaa mishida-karu ida'an mani. Uruu idi'o
ĩkaboinan paponapo'a'o kuba di'iki.
33 Kaikapa'o prophet Isaiah saadan Tominkaru paradan,
Christ daua'o:

"Aushaa uabata: õmuudan nii kuba Zion§ ii,
kasharutapa'o nii pidannao nyukunuu,
na'iki uruu di'iki'o nii ĩtukurinpan na'iki ĩkaboinan.
Mazan pidan mishida'oraz uruu,
aonaa na'apainim nii uba'azootin-kida-kao umishidan
dikin ii uruu."*

10

1 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan Tominkaru kazannaatan
õmin-Israelitenaoun. Na'apa'o õtoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an!
2 Õgaru, õaitapanii ĩdyaun na'iki turuu õkakuwaapan ĩdau'u.
Tuukia'o ĩtiwainan pasha'apatan aimaakan kaimana'o nii
Tominkaru ati. Mazan ĩsha'apaapaniaz, pana'iti'ora'a naa
ĩmaaitapakan idi na'apam Tominkaru kazannaatan pidan.
3 Aonaa ĩnyukunuu-atin na'apa'oram ida'ana'o Tominkaru
dakotan pidan, kaimana'o pidan nii. Ĩtiwaan pasha'apatan
aimaakan Kakinaorii kawana'ati, ĩkashadan idi wuru'u
Tominkaru dakota-kinaaz pidan, kaimana'o pidan nii.
4 Mazan Christ wuru'u sha'apata'oraz pa'an ipai kakinaorii
aiapanii sha'apata-kao. Ukau'an ipai mishidainaouz Christ,
Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Turuu Tominkaru kazannaatan
ipai pidan

---

† **9:29** *Sodom na'iki Gomorrah:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **9:29** Isaiah 1:9 § **9:33** Zion, oo Jerusalem. * **9:33** Isaiah 28:16

5 Kaikapa Moses saadanu'u, Tominkaru dakotan dau'an
pidan, kaimana'o pidan nii, kakinaorii izo'ati-kao ida'an: "Pi-
dan sha'apatan an ipai, ipai aimaakan kakinaorii kawana'ati,
karikaonanu'o nii ukakupan."*
6 Mazan kaikapa kii-karu Tominkaru dakotan dau'an pi-
dan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'ana'oraz Christ:
"Aonaa pukia'ana'a punyukunuu ii, kanoma'o nii mako
aokazi iti?" (nanka'o nii Christ imi'i baara ati).
7 "Na'iki aonaa pukia'ana'a, kanoma'o nii mako
mawakainao pidannao wiizi iti?" (nanka'o nii Christ powaa
ati).†
8 Mazan saada-kariwai Tominkaru Paradan kian koshan:
"Tominkaru di'iki'oraz kuwai, aonaa kasha'apanna'o mani
uaitapa-kao, turua'o pukakuwaapan na'iki pudi'itinpan
udau'u."‡ Uruu wuru'u kuwai wakowaadapaniaz,
Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii,
pamishidan ida'an Christ.
9 Pukian an pidannao ati: "Jesus, uruu umanawunu'o
õNaobanaa," na'iki pumishidan an punyukunuu iki
Tominkaru kakudan uruu umawakan dauna'an, Tominkaru
kazannaatan nii pugaru.
10 Wamishidan idi'o wanyukunuu ii, Tominkaru dakotan
waunao kaimana'o pidannao nii. Na'iki wakowaadan idi'o
Jesus, uruu umanawunu'o waNaobanaa, Tominkaru kazan-
naatan waunao.
11 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Na'ia'oram pi-
dan mishida'o uruu, aonaa na'apainim nii uba'azootinan
pamishidan dikin ii uruu."§
12 Ipai pidan dau'ati'o kaiwuru'u, usha'apanum kau'an
aonaa Jewnao pana'an Gentilenao ai. Tominkaru, uruu ipai
pidannao Naobanaa, na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan
ipai pidan ati pishaa'oraz ukaminka'utan paugaru.
13 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Ipai pidan
pishaa'oraz Naobanai Tominkaru kaminka'utan paugaru,
ukazannaatan nii."*
14 Mazan na'apam nii mooko ĩpishaan wuru'u pamamishi-
dakaniaz kaminka'utan paugaru? Na'iki na'apam nii mooko
ĩmishidan uruu, ĩmaabatakan pu'u udaua'o? Na'iki na'apam
nii mooko ĩabatan udaua'o, aonaan pu'u kuwai kowaada-kao
ĩ'ati?
15 Na'iki na'apam nii mooko kuwai kowaada-kao, aonaan
pu'u kakuwaapauzonao dyuuda-kao? Tominkaru Paradan
saadinpa'o kian: "Kaiman manawun wa'ati pidannao
wa'atin ĩkowaadapan kaimana'o kuwai."†

---

* **10:5** Leviticus 18:5 † **10:7** Deuteronomy 30:13 ‡ **10:8** Deuteronomy 30:14
§ **10:11** Isaiah 28:16 * **10:13** Joel 2:32 † **10:15** Isaiah 52:7

16 Mazan aonaa ipai pidannao nyukunuu-atin Kaimana'o
Kuwai. Isaiah kian Israelitenao dau'an: "Naobanai
Tominkaru, aonaa iriba mani pidannao mishidan
wakowaadapaniaz kuwai."‡
17 Ukau'an pidan mishidan, uabatan idi'o Kaimana'o
Kuwai. Na'iki uabatan Kaimana'o Kuwai, kakuwaatin-karu
idi'o Christ dau'u.
18 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao abatan wuru'u
Christ daua'oraz kuwai? Ĩabatanii padamata! Tominkaru
Paradan saadinpa'o kian:
"Ipai na'ia'akam pidannao abata'a naa kuwai.
Na'iki kuwai kowaada-kao ipai amazada kawana'ati."§
19 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao aitapan
Tominkaru di'iki'oraz kuwai? Ĩaitapanii padamata! Kiwiin,
Moses saadan Tominkaru paradan ĩdau'an kaikapa'a:
"Õkishauzidan nii unao,
õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan
ba'oran kaduz pidannao ati.
Õto'oradan nii unao
õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan pidannao ati,
maaitapin-kainaouz."*
20 Isaiah, aonaa utarian usaadan Tominkaru Paradan
kaikapa'a:
"Pidannao aona'oraz ĩdawatan õgaru,
upu'a'o nii ĩikodan õgaru.
Pidannao aona'oraz ĩaitapa'azon õdau'an,
upu'a'o nii õaitapa-kidinan ĩ'ati."†
21 Mazan Isaiah saadanii ida'a, Tominkaru kian Israelitenao
dau'an:
"Ipai kamoo õdapadautan õpidanannao
ĩpadanata kizi õ'ida'ati,
mazan dikintapa ĩdyaun,
aonaa ĩabata'azon õgaru."‡

11

Aonaa Tominkaru marina'atan Israelitenao

1 Ukau'an, Tominkaru marina'atan naa mooko papidanan-
nao Israelitenao wuru'u? Aonaa! Usha'apanum kau'an, õgaru
Israelite kapam, Abraham takaan-daun, Benjamin donozi-
naa di'iki'o.
2 Aonaa Tominkaru marina'atan papidanannao kotua'oraz
uzaamatan. Na'apa sha'atii Tominkaru paradan saada-
kariwai kian Elijah dau'an, ukaakapan dono Israelitenao:

‡ **10:16** Isaiah 53:1 § **10:18** Psalm 19:4 * **10:19** Deuteronomy 32:21 † **10:20** Isaiah 65:1 ‡ **10:21** Isaiah 65:2

3 “Naobanai Tominkaru, ĩzowia'a naa prophetnao pudyu-
udaniinao ĩ'idi'iti. Na'iki ĩkaboobi'ia'a naa altar kida, pidan-
nao kawaodapa-kiziz uzai kida pu'ati. Õba'orantina'a naa
õwa'akinan. Aizii ĩtiwaan naa pazowian õgaru kapam!”*
4 Mazan Tominkaru kian u'ati: “Kaina'a õtaapani'i naa
õpidanannao 7,000 daonaioranao. Aonaa na'ia'oram ĩdyaun
taapa'o Baal umanawun nii, ba'oran pidannao taapaniaz
patominkarun nii.”†
5 Na'apa kapam kai, kaina'a masakauda'u Israelitenao
Tominkaru zaamatanii papidanannao ni'o, soo pakamuna-
nun idi manawun.
6 Ukau'an aonaa ĩsha'apatan idi'o mani kaimana'o
aimaakan Tominkaru zaamatan ĩdyaun papidanannao nii.
Mazan uzaamatan an mani ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaimana'o
aimaakan, aonaa mani umishiin wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun
pakamunanun idi karikaonan.
7 Ukau'an, aonaa ipai mani Israelitenao ikodan wuru'u
tuukia'oraz ĩaipan paikodan. Mazan masakauda'u'oraz ĩbii iki
Tominkaru zaamatan, ĩnao pa'an ikodazu. Mazan baokoinao,
Tominkaru dadarada ĩnyukunuu.
8 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a:
“Tominkaru aipan ati'o ĩmaaitapinkan.
Atii kai pakawan utaratapan ĩawun,
aonaa kizi ĩaitapan kanom patukapanii,
na'iki u'inidapan ĩkinao kida,
aonaa kizi ĩaitapan kanom paabatanii.”‡
9 Na'apa kapam king David kian Tominkaru ati Israelitenao
dau'an:
“Marii ĩzaamata-kao masha'apakiaka ĩkonaukiitinan pu'u,
Marii ĩpataka'uta-kao pasha'apaapanii winipinaa nii!
10 Marii ĩ'ishaawunun, aonaa kizi ĩtukapan.
Marii karikaonan ĩbaiatan kasha'ora'o.”§
11 Aizii, Israelitenao kasharutinan na'iki ĩwaotanuz
ĩmamishidakan idi'i naa Christ, aonaa na'itim mooko ĩsaabaa-
kao? Aonaa turuu una'apan! Mishi'oraiman, ĩmamishidakan
idi, Tominkaru kazannaatan naa Gentilenao, Israelitenao
kishauzi-kinaa nii ĩ'ati.
12 Israelitenao mamishidakan idi, umanawun kida'o
aimaakan sha'apan ipai pidannao ati. Na'iki ĩwaziwaan
idi Tominkaru kamunanun, Gentilenao zaamatan naa
umanawun kida'o aimaakan. Aitaniimana'o nii ukau'an
umanawun kida'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati,
Israelitenao mishidan dono'o naa Christ.

Tominkaru kazannaatan Gentilenao

* **11:3** 1 Kings 19:10, 14 † **11:4** 1 Kings 10:18 ‡ **11:8** Deuteronomy 29:4; Isaiah 29:10 § **11:10** Psalm 69:22-23

13 Aizii õparadan u'ati Gentilenao, mishidainaouz Christ.
Tominkaru dyuudan õgaru kakuwaapa'o nii u'ati, na'iki
õatadapa wuru'u õkaudin-kizi ni'oraz,
14 õaipan idi õiribannao Israelitenao kishauzin unao ati, tu-
ruu kizi Tominkaru kazannaatan ĩnao bii iki pidannao.
15 Tominkaru marina'atan idi Israelitenao, ukaimanaaka-
kidan naa ba'oran kaduz pidannao patuma. Aitaniimana'o
nii kaimana'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati,
Tominkaru zaamatan dono'o naa Israelitenao powaa iti.
Na'apa'o nii ukaimanan pidan mawaka'o kakudan kawan
powaa iti.
16 Pidan taan dono Tominkaru ati kiwiini'o patomanii
bread bauda'apa'o poroom-bi'i di'iki, ipai wuru'u poroom-
bi'inaaz Tominkaru idiwau'uka'a naa wuru'u. Na'iki pidan
taan dono Tominkaru ati papaoriba kadunaa, ipai uwaoda
kida uidiwau'uka'a naa wuru'u. Na'apa'o kawanu'o wuru'u
Israelitenaouz. Tominkaru zaamatan idi kotua'a naa ĩdokozu-
daunnao papidanannao nii, ipai ĩtakaan-daunnao Tominkaru
zaamatani'i naa papidanannao nii wuru'u.
17 Paowa-kariwai atamun kawanu'o wuru'u Israelite-
naouz. Pidan dukutan kawan paoribai waoda kida,
udauna'an usakadan ĩwadaun nii ba'oran atamun waoda
idi, amazada ii aka'oraz usodan. Unao Gentilenao atamun
waoda kawanu'o, amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan.
Aizii uzaamatan naa kaimana'o aimaakan Israelitenao
zaamatan kawan. Na'apa atamun waoda amazada ii
aka'oraz ukadunaa sodan zaamatan kawan paoribai aiba
paziwu-kinaa nii, uishitaba'u di'iki'oraz uwa'atin.
18 Mazan aonaa pa'i utaapinpa'ana'a umanawun nii
Israelitenao ai, dukuta-kariwai paoribai waoda kida
kawanu'oraz. Udi'itapa, unao atamun waoda kawanu'o
karikaonan. Aonaa atamun waoda ida'ana'o mani atamun
ishitaba'u kakupan. Mazan uishitaba'u ida'ana'o pa'an
uwaoda kakupan.
19 Mazan kaina'a'o nii panaadon ukian: “Mazan paoribai
waoda kida dukuta-kao, turuu kizi waunao sakada-kao
ĩwadaun nii.”
20 Na'apa'o mishi kaiwuru'u: mazan ĩdukuta-kao
ĩmamishidakan idi'o Christ. Aizii unao Gentilenao, usakada-
kao ĩwadaun nii umishidan idi'o. Ukau'an aonaa u'atadinpa'a
naa, mazan uzaudina'a naa udukuta-kao ai.
21 Aonaa Tominkaru karodapa'akan papataka'utan
Israelitenao, paoribai waoda kida kawanu'oraz
padamata. Aizii unao mani, u'itiiman ukarodapa'akan nii
papataka'utan unao?
22 Ukau'an udi'itapa kaimanaiman na'apam Tominkaru
kamunanban, na'iki uto'oraban. Uto'oraban wunao ati'i

mamishida-kainaouz. Mazan unao ati, ukamunanun, karikaonanun an mazan umishidapan. Aonaan dono'o naa umishidapan, na'apa'o nii kapam udukuta-kao.

23 Aizii Israelitenao kapam, ĩsakadan ana'a naa pamishidan, ĩsakada-kao nii powaa ati paoribai ida'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru turua'o usakadan ĩdyaun powaa ati.

24 Unao Gentilenao, atamun waoda kawanu'o, dukutakariwaiz amazada ii aka'o usodan di'iki, udauna'an usakadakao paoribai waoda nii, aona'oraz turuu uzauda-kida-kao una'apata-kao. Aizii Israelitenao, paoribai waoda manawun kawanu'o ĩdyaun, ukau'an powa'a'o nii umasha'apannan Tominkaru sakadan ĩdyaun powa'a ati pakadunaa ida'ati.

Tominkaru kamunanun ipai pidan ati

25 Aizii, õmin-mishidannao, õaipan uaitapan kaimanaiman mashaa'oraz utaapauzo-kao zii kiwiin, aonaa kizi u'atadinpan. Tominkaru aipan ati'o Israelitenao bii iki'o pidannao dikintapadinan. Mazan ĩdikintapan katokontinan nii, Gentilenao mishidan dono'o naa Tominkaru aitan kawana'ati.

26 Uruu dauna'an, ipai'o ni'i naa Israelitenao kazannaatakao, na'apa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a:

"Zion* iki'o nii Tominkaru pidanannao kazannaatiki wa'atin,
uru'o nii so'ota ipai Jacob takaan-daunnao ĩsha'apaapan
ai oia'o.
27 Õmishian nii wuru'u õparadanuz, õsha'apata'azooniaz ĩ'ati,†
õso'otan dono'o naa ĩ'oian."‡

28 Israelitenao kashadan idi Kaimana'o Kuwai, ukau'an Tominkaru taruba ĩdyaun, Kaimana'o Kuwai kaawa-kinaa nii unao Gentilenao ida'ati. Mazan Tominkaru zaamatan idi ĩdyaun kotua'a naa papidanannao nii, pakawan umarainpan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an, na'apa'o ukowaadan ĩdokozudaunnao ati, pasha'apatan nii.

29 Usha'apanum kau'an, Tominkaru zaamatan an papidanannao nii, na'iki ukian dono ukaminka'utan nii ĩdyaun, aonaa na'apainim nii upana'adan panyukunuu.

30 Kiwiin zii unao Gentilenao, tuukii udikintapan Tominkaru. Mazan aizii, Tominkaru kamunan-kidan unao, Israelitenao dikintapan idi'i naa uruu.

31 Aizii kai, ĩnaou'u naa dikintapa Tominkaru, na'apa'o nii kapam ukamunan-kidan ĩdyaun diina'iti'i, ukamunan-kidan kawan unao Gentilenao.

---

* **11:26** Zion, oo Jerusalem. † **11:27** *õsha'apata'azooniaz ĩ'ati:* uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ‡ **11:27** Isaiah 59:20-21; 27:9

32 Ukau'an ipai Jewnao na'iki Gentilenao dikintapainaouz,
Tominkaru taratapanii kawanu'o ĩdyaun, aonaa kizi ĩkidoopan
padikintapan ai uruu, na'apa'o ida'an kizi utukapa-kidan
pakamunanun ĩ'ati.

Tominkaru konaukii-kida-kao

33 Umanawunu'o mishi Tominkaru kamunanun!
Uka'iita mishi padi'itapan pasha'apata'azoonii,
na'iki uaitapa kaimanaiman na'apam pasha'apatan
pasha'apata'azoonii! Kanom aitapa Tominkaru di'itinpan
na'iki usha'apata'azoonii? Kandii aitapa na'apam nii
Tominkaru sha'apatan wuru'u pasha'apata'azooniaz?
34 Kotua'o saada-kariwai Tominkaru Paradan kian:
"Aonaa kanom aitapan na'apa'oram waNaobanaa
Tominkaru di'itapan aimaakan.
Na'iki aonaa kanom kakinaotan uruu usha'apata kizi
aimaakan.§
35 Aonaa na'ia'oram pidan taa'o aimaakan Tominkaru ati,
marii kizi ukawadauntanuz."
36 Ipai aimaakan utomanii na'iki utaapanii pa'idiwaru, na'iki
uaipan kawana'ati'o ipai aimaakan sha'apan. Marii karikao-
nan Tominkaru taapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

12

Marii mishidainao taainan kaimanaiman Tominkaru ati

1 Ukau'an õmin-mishidannao, Tominkaru kamunan-kidan
idi dobata unao, õpishaan tuukii unao: utaain kaimanaiman
Tominkaru ati, zowii-kariwai aimaakan taa-kao kawan,
mazan unao kakupan pu'u pa'an, usha'apata kaiman
aimaakan Tominkaru konaukii-kidan nii. Na'apa'o wuru'u
utaapa-kaoaz umanawun nii.
2 Aonaa utamakapa'ana'a udazaba anainao pidannao
kaduz, maaitapa-kainaouz Tominkaru. Mazan ukashaapa'a
naa Tominkaru pana'adan udi'itinpan, pa'inaa kizi'i
naa ukaduz. Na'apa'o ida'ana'o nii uaitapan na'apam
Tominkaru aipan mashaapa-karu, wuru'u kaimana'oraz
na'iki ukonaukii-kidaniaz na'iki sakitapa'oraz.
3 Tominkaru kamunanun idi õ'ati, na'iki uzaamatan
idi õgaru, kowaadapa'o nii paparadan, õkian ipai unao
ati mishidainao: Mana'a utaapinpa'ana'a umanawun
nii powa'a zii uka'iitan ai usha'apatan aimaakan,
mazan udi'itapa usha'apatan aimaakan patumaaka
wuru kawana'ati'i Tominkaru aipan ati'oraz uka'iitan
usha'apatan, umishidan ida'ana'oraz uruu.
4 Pidan nanaa bauda'apa, mazan iriba usha'apauzin, na'iki
pana'a kida ĩkaminka'utan unanaa.

§ **11:34** Isaiah 40:13

5 Ukau'an na'apa'o kapam waunao mishidainaouz. Mishi
iriba waunao padamata, mazan Tominkaru baokopatan idi
waunao Jesus Christ ida'ati, bauda'apa'o kawanu'o wananaa,
na'iki ipai washa'apauzin kida, pana'a kida ĩkaminka'uaakan.
6 Pana'a kida Tominkaru taan wa'ati waka'iitanii
washa'apatan. Ukau'an marii washa'apata wuru'u
waka'iitaniaz washa'apatan. Puka'iitan an pukowaadan
Tominkaru di'iki'o kuwai, marii pukowaadan wuru'u
pumishidaniaz.
7 Puka'iitan an pukaminka'utan pidannao, pukaminka'uta
ĩdyaun. Puka'iitan an putominapa-kidan pidannao
Tominkaru paradan dau'u, marii putominapa-kidan ĩdyaun.
8 Puka'iitan an puma'ozakadan mishidainao nyukunuu,
marii puma'ozakadan ĩdyaun. Puka'iitan an puka'idiwatan
pidan pusha'apauz idi, marii puka'idiwatan kaimanaiman
na'iki konaukia'o ida'an. Puka'iitan an pukazowautapan
puiribannao, marii pukazowautapan kaimanaiman.
Puka'iitan an pukamunan-kidan pidan baiaapa'o
kasha'ora'a, pusha'apata punyukunuu konaukian ida'an.
9 Mishiiman pa'i umarainpaaka. Umuuda oia'o aimaakan.
Kaimanaiman uzaamatinapa kaimana'o ida'ati.
10 Umarainpaaka tuukii na'apa inawuzuinao manawun
kawan. Unao kiwiin uaida-kida'a utaapan uiribannao
umanawun nii.
11 Mana'a uzoono'o na'a, mazan minziiwa na'iki konaukii
ukaudin waNaobanaa ati.
12 Konaukii umashaapa, uzaudapan idi'i naa Tominkaru
sha'apata'azoonii u'ati. Mana'a ukashadina'ana'a aimaakan
kasha'ora'o sha'apan dono u'ati. Karikaonan utoriinapa
Tominkaru ati.
13 Kaina'an dono unao bii'i aipa'o pakaminka'uta-kao, utaa
ĩ'ati aimaakan kaina'a'o u'ida'a. Konaukii udapaapa udapu
ati tawarainao.
14 Pidannao antamikitan dono unao, utoriinapa
Tominkaru ati, usha'apata kizi kaimana'o aimaakan ĩ'ati,
aonaa upishaa'ana'a usha'apatan dikauda'o aimaakan ĩ'ati.
15 Pidannao konaukian dono, ukonaukii ĩtuma. Ba'orainao
nyukunuu kasha'oran dono, ukasha'ora ĩtuma.
16 Patumaaka utaapa unyukunuu umin-mishidannao
tuma. Mana'a u'atadinpa'ana'a, mazan ukaudin
sha'apa'oram karikaonan pidannao tuma. Mana'a
utaapinpa'ana'a aitapa'o nii ba'orainao ai.
17 Usha'apata-kao dono oia'o ida'an, mana'a ukauna'ana'a.
Udi'itapa pa'an usha'apatan kaimana'o aimaakan ipai pidan-
nao ati.
18 Uturuan an, umashaapa kaiman ipai pidan tuma.

19 Aizii õmin-mishidannao, pidan sha'apatan dono dikauda'o
aimaakan u'ati, mana'a ukauna'ana'a, marii Tominkaru
pa'an kaunaata unao. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaad-
inpan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:
"Õgaru'o nii kaunaata;
õgaru'o nii kawinipinaata powaa iti,"*
Naobanai kian.
20 Mazan kaikapa'o pa'an usaadinpan koshan Tominkaru
Paradan ida'a:
"Pidan to'ora-kizaitapa'o pugaru zamazin dono,
putaa u'ati aimaakan unikan nii;
umaradakon dono, putaa u'ati utuzan nii.
Pusha'apatan an na'apa'o u'ati,
uba'azoinpan nii pa'ida'a pasha'apatanii aimaakan
dau'an."†
21 Mana'a putaapada'ana'a dikauda'o aimaakan sha'apata-
kariwai pu'ati sha'apata-kidan pu'ati dikauda'o aimaakan.
Mazan pusha'apata mishi'oraiman kaimana'o aimaakan,
na'apa'o ida'ana'o nii pudikintan.

13

Mishidainao
na'iki wiizai zowaunaanao

1 Marii pa'i ipai pidannao izo'atin wiizai zowaunaanao,
usha'apanum kau'an, Tominkaru aipan ati'o wuru'u
ĩkazowautapanuz wiizai. Kai'oraz wiizai zowaunaanao,
Tominkaru wuru'u zaamata'oraz ĩdyaun kazowautapa'o
nii wiizai.
2 Ukau'an, pidan dikintapan dono ĩdyaun, udikintapan
Tominkaru zaamatanii wiizai zowaunaanao ni'o wuru'u.
Na'iki pidan dikintapa'oraz ĩdyaun, paaipan ati'o nii up-
ataka'uta-kidinan.
3 Pidan sha'apata'o kaiman aimaakan, aonaa kanom nii
utarian wiizai zowaunaanao ai. Mazan pidan sha'apata'o
dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan. Ukau'an, aon-
aan dono puaipan pumashaapan tarii wiizai zowaunaanao
ai, pusha'apata kaimana'o aimaakan, uruu kaimana'o nii
ĩ'ati.
4 Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorunao wuru'u
ĩnaouz, sha'apata'o nii kaimana'o aimaakan unao ati.
Mazan pidan sha'apatan an dikauda'o aimaakan, taria'o nii
umashaapan. Usha'apanum kau'an, ĩpataka'utan nii pidan
usha'apatan dono dikauda'o aimaakan. Tominkaru ati'o
wuru'u ĩkaudinanuz, ĩpataka'utan dono pidan sha'apata'oraz
dikauda'o aimaakan.

* **12:19** Deuteronomy 32:35 † **12:20** Proverbs 25:21-22

5 Uruu idi, marii uizo'atin wiizai zowaunaanao, aonaa soo
ĩpataka'utan ai mani unao, mazan uaitapan idi kaimana'o
wuru'u na'apa'oraz.

6 Uruu idi'o marii kapam ukawinipinaatan tax, wiizai
zowaunaanao ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati'o
ĩkaudinan wuru'u, ĩkazowautapanuz wiizai.

7 Ukau'an usha'apata wuru'u ĩaipaniaz usha'apatan. Ĩaipan
dono ukawinipinaatan tax, ukawinipinaata ĩ'atiz. Kaina'an
dono ba'oran tax ĩaiapanii kawinipinaata-kao, marii ukaw-
inipinaatan kapamaz. Utaapa ipai ĩdyaun umanawunu'o nii.

Wamarainpaaka

8 Mana'a umawinipinaatapa'ana'a pidan. Soo
marainpaaka-karu pa'an umawinipinaatapa uiriban ai.
Pidan sha'apatina'o na'apa, izo'ati'o ipai Kakinaorii wuru'u.

9 Kaikapa'oraz Tominkaru kakinaori kida'a: Mana'a
puba'orantapa'ana'a. Mana'a puzowia'ana'a pidan.
Mana'a pukoidapa'ana'a. Mana'a puna'azootapa'ana'a
ba'oran pidan idiwau. Na'iki ipai ba'oran kakinaorii kida,
ĩbaokopatinan kaikapa'a: "Pumarainapa ipai pidan na'apa
pumarainpan kawan punanaa."

10 Pidan marainpa'o pairiban, aona'o nii usha'apatan
dikauda'o aimaakan pairiban ati. Ukau'an pidan marainpa'o
pairiban, sha'apatina'o ipai kakinaorii aipan kawana'ati.

11 Aizii na'apa'a naa pa'i umashaapa, uaitapan idi
umanawunu'o aimaakan sha'apa'azon dono'ora'a naa
wuru'u wamashaapanuz kai. Ukau'an, uzaudinpa'a naa
pa'i, usha'apanum kau'an, wakazannaata-kao kamoon,
powa'a'ora'a naa umaonapatan wasakadinan dono'o
wamishidan ai.

12 Maonapa'a naa maruta'o dobatan, na'iki
aizii wakanada'akan naa wuru'u. Mana'a naa
washa'apaapa'ana'a aimaakan kida maruta'o dono'oraz
usha'apaapauzo-kao. Washa'apata'a naa aizii kaiman kida'o
aimaakan wakandan pu'u.

13 Kaimana'a naa washa'apainapa, kanada'o-karua'oraz
pidannao mashaapan kawan. Aonaa wamako'ona'a
mapidankiika'o baokopainapa-karu di'iti, oo wapo'idi'i
na'a. Mana'a naa waba'orantapa'ana'a, oo wakaiwaa'ana'a
wananaa madoronaa-daun na'iki kakiba'azonna'o ida'an.
Mana'a naa wazunaapaaka'ana'a, oo wakishauziaaka'ana'a.

14 Na'iki mana'a naa wadi'itinpa'ana'a washa'apata'azon
dau'u oia'o aimaakan, tuukia'oraz wananaa sha'apata'azon.
Mazan mishi'oraiman, watamakapa'a naa pa'an Naobanai
Jesus Christ kaduz.

14

Mana'a wadakota'ana'a wamin-mishidan oia'o pidan nii

1 Konaukii udapaapa mishidainao aona'oraz zii ĩmishidapan
ma'ozakan. Mana'a ukashadaakapa'ana'a ĩtuma, ĩmishidapan
idi pana'a unao ai.
2 Panaadon kaina'a pidannao, aona'oraz zii ĩmishidapan
ma'ozakan, ĩ'itiiman aonaa Tominkaru taapadan dunai nika-
kao, uruu idi ĩnikan soo paowa-kariwai karikaonan. Na'iki
kaina'a ba'oran mishidainao, ĩaitapa turuu panikan kanom
kaduz karikaonan wanyukunui.
3 Pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui,
aonaa kizi pa'i udakoopan wuru'u aona'oraz unikan dunai.
Na'iki pidan aona'oraz unikan dunai, aonaa kizi pa'i
udakotan oia'o pidan nii, nika'oraz kanom kaduz karikaonan
wanyukunui. Usha'apanum kau'an, Tominkaru zaamatanii
uruu papidanan nii.
4 Kandii nii pudakotan ba'oran pidan poitoru oia'o
nii? Unaobana'o nii pa'an kowaada usha'apatan kaiman
aimaakan, oo aonaa. Kaimana'o nii usha'apatan aimaakan,
usha'apanum kau'an ma'ozaka'o wuru'u wanaobanaa
Tominkaruz, turua'o ukaminka'utan usha'apatan kaiman
pakaudin-kizi.

5 Na'apa kapam, kaina'a panaadon mishida'o, utaapan
pabi'i kida kamoo umanawunu'o nii ba'oran kamoo kida ai.
Mazan ba'oran pidan ati, ipai kamoo na'apa kida pa'idiwaru
umanawunun. Marii ipai pidan aitapan kanom kaimana'o
aimaakan pasha'apatan nii.
6 Pidan taapa'oraz pabi'i kida kamoo umanawun nii,
utaapan idi'o Tominkaru umanawun nii wuru'u. Aizii
pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui,
unikanuz, utaapan idi'o kapam Tominkaru umanawun nii
wuru'u. Usha'apanum kau'an utoriinapanii Tominkaru ati
panikanii dau'an. Na'apa kapam, pidan aona'oraz unikan
pabi'i kida wanyukunui, aonaa unikanuz, utaapan idi'o
Tominkaru umanawun nii wuru'u, na'iki utoriinapanii ka-
pam Tominkaru ati panikanii dau'an.
7 Aonaa na'ia'oram waunao mashaapan wa'ati'o karikao-
nan. Na'iki aonaa na'ia'oram waunao mawakan wa'ati'o
karikaonan.
8 Wakakupan an, wanaobanaa Jesus Christ ati'o wuru'u
wakakupanuz. Na'iki wamawakan an, waNaobanaa ati'o
wuru'u wamawakanuz. Ukau'an, wakakupan an, oo wa-
mawakan an, waNaobanaa idiwau waunao.

9 Uruu idi'o Jesus Christ mawakan na'iki ukakudan powaa
iti, uruu kizi ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao
Naobanaa nii.
10 Aizii pugaru, nika'oraz paowa-kariwai karikaonan,
kanom nii pudakotan pumin-mishidan oia'o pidan nii,
unikan idi kanom kaduz karikaonan wanyukunui? Aizii
pugaru kapam, nika'oraz kanom kaduz karikaonan
wanyukunui, kanom nii pudakoopan pumin-mishidan,
umanikakan idi pabi'i kida wanyukunui? Ipai'o nii waunao
kadishitan Tominkaru kanaapu ii diina'iti'i. Uruu'o nii pa'an:
“kaiman,” oo, “aonaa ukaimanan,” kii, washa'apatanii kida
dau'an.
11 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian:
“ ‘Mishi õkakupan idi,’ Naobanaa kian,
‘mishi'o nii ipai pidannao dawukan õkanaapu ati,
na'iki ipai'o nii pidannao kowaadan, õgaru wuru'u
Tominkaruz.’ ”*
12 Ukau'an ipai waunao, wakowaadan nii washa'apatanii
dau'u Tominkaru ati.

Aonaa wawaota-kida'ana'a wamin-mishidan

13 Ukau'an aona'a naa wadakota'ana'a wamin-mishidan
oia'o pidan nii. Mazan mishi'oraiman, watoma'a naa
wanyukunuu aonaa kizi washa'apatan aimaakan pozawata-
kida'o nii ĩdyaun oia'o di'iti.
14 Õzaamatinpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati,
õaitapa kaimanaiman aonaa na'ia'oram wanyukunui oia'o
Tominkaru ati unika-kao an. Mazan pidan zauda-kidan an
oia'o Tominkaru ati unika-kao wuru'u wanyukunuiz, aizii
unikan anaz, oia'o wuru'u usha'apataniaz.
15 Pukasha'oradan an pumin-mishidan nyukunuu punikan
idi wanyukunui, aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan
unika-kao, aonaa pumarainpan mani uruu wuru'u. Aonaa
pu'oia'ana'a pumin-mishidan nyukunuu punikan ida'an
wanyukunui aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan unika-
kao, uruu dikin ia'o Christ Jesus mawakan.
16 Aonaa putaapada'ana'a kaimana'oraz pu'itiiman
pusha'apatan aimaakan, kaunamanaata-kao dikauda'o nii.
17 Usha'apanum kau'an Tominkaru naobanaitapa-kao,
aonaa aimaakan nika-kao, oo tuza-kao di'ii'aka'o mani.
Mazan mashaapa-karu sakitapa, kaiman, na'iki konaukii,
Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao.
18 Pidan kaudinan an na'apa Christ ati, kaimana'o nii
Tominkaru ati. Na'iki kaimana'o nii pidannao paradan
udau'an.

---

* **14:11** Isaiah 45:23

19 Ukau'an, marii karikaonan watiwaa washa'apatan
kaimana'o aimaakan, wamashaapa kizi kaiman wamin-
mishidannao tuma, na'iki wama'ozakada kizi ĩnyukunuu.
20 Aonaa pupataka'ua'ana'a Tominkaru sha'apataniaz
mishida'o nyukunuu ii, punikan ida'an wanyukunui. Ipai
wanyukunui turua'o unika-kao. Mazan dikauda'o wuru'u
pidan nikanuz wanyukunui pawaota-kida-kinaa nii pamin-
mishidan oia'o di'iti.
21 Ukau'an sakitapa'o aimaakan sha'apata-kao: aonaa
punika'ana'a wanyukunui, oo putuza'ana'a ma'ozaka'o
riwunii, oo pusha'apata'ana'a aimaakan pumin-mishidan
waota-kinaa nii oia'o di'iti.
22 Ukau'an na'apa'oram pumishidanii, soo Tominkaru
ati puparada udau'an. Pidan sha'apatan an paaitapanii
kaimana'o aimaakan, na'iki unyukunuu kowaadan an u'ati
aonaa oia'o mani wuru'u usha'apataniaz, konaukia'o pidan
uruu.
23 Mazan pidan zauda-kidan an aonaa ukaimanan unika-
kao wuru'u wanyukunuiz, mazan upu'u zii unikanuz, oia'o
Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz, unikan idi wanyukunui
aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan. Usha'apanum kau'an,
oia'o wuru'u pidan sha'apatanuz aimaakan aona'oraz
uaitapan kaimanaiman, kaimana'o oo oia'o wuru'u
pasha'apataniaz.

15

Marii washa'apatan aimaakan ba'orainao konaukii-kinaa nii

1 Waunao, ma'ozaka'oraz wamishidapan, marii
wama'ozakadan wunao nyukunuu'u aona'oraz zii
ĩmishidapan ma'ozakan. Aonaa wadi'itapa'ana'a
washa'apatan aimaakan soo waunao konaukii-kinaa nii
karikaonan.
2 Mazan mishi'oraiman, marii washa'apatan aimaakan
wairibannao konaukii-kinaa nii, wama'ozakada kizi
ĩmishidapan.
3 Usha'apanum kau'an, Jesus Christ sha'apatan aimaakan
aonaa paugaru konaukii-kinaa ni'o mani. Mazan usaadin-
pan kawan Tominkaru Paradan ida'a: “Pidannao dakoopan
dono pugaru, õgaru Tominkaru baiaapa ĩparadan kida.”*
4 Ipai kotua'o saada-kariwai kida Tominkaru paradan,
usaada-kao watominapa-kinaa ni'o. Na'iki kaminka'uta'o
nii waunao, aonaa kizi wadopiidinan kasha'ora'o sha'apan
dono wa'ati. Na'iki ma'ozakada'o nii wanyukunuu, aonaa

* **15:3** Psalm 69:9

kizi wakashadinan wazaudapan Tominkaru kowaadaniaz
pataan nii wa'ati.
5 Õtoriinpan Tominkaru ati, kaminka'uta'oraz waunao
wadopiidinan ai, na'iki ma'ozakada'oraz wanyukunuu.
Marii kizi ukaminka'utan udi'itinpan patumaaka umin-
mishidannao tuma, utamakapan ida'an Christ Jesus
mashaapan kaduz.
6 Baokopa kizi unao, bauda'apa'o pidan kawan ukonaukii-
kidan Tominkaru, waNaobanaa Jesus Christ Daruz.
7 Ukau'an, konaukii udapaapa umin-mishidannao, na'apa
Jesus Christ dapaapan kawan konaukii unao, pidannao
konaukii-kida kizi Tominkaru.
8 Õkowaada sha'atii u'ati, Jesus Christ kaawan
Jewnao minka'u ni'o, kainaabata'o nii Tominkaru
mishian paparadan, ĩdokozu-daunnao ati'oraz ukowaadan
pasha'apatan nii.
9 Na'iki turuu kizi kapam Gentilenao konaukii-kidan
Tominkaru, ukamunan-kidan idi ĩdyaun. Na'apa usaadinpan
kawan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:
"Uruu idi, õkonaukii-kidan nii pugaru,
Gentilenao tuma;
õkonaukii-kidan nii pugaru,
õkunuian ida'an kunui."†
10 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Unao, Gentilenao,
ukonaukii baokopa Tominkaru pidanannao tuma."‡
11 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Ukonaukii-kida Naobanai, ipai unao Gentilenao,
ipai unao pidannao ukonaukii-kida uruu."§
12 Kaina'a Prophet Isaiah saadanii kapam kaikapa'a:
"Kaawa'o nii Jesse* takaan-daun diina'iti'i,
na'iki uru'o ni'i naa kazowautapa Gentilenao.
Uruu ida'ana'o nii Gentilenao zaudapan Tominkaru
sha'apatan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii."†
13 Õtoriinpan Tominkaru ati, toma'oraz wanyukunuu kaza-
udapanu'o nii, marii kizi utaan unao ati kaimanaiman
konaukii-karu na'iki kaimanaaka-karu, umishidan ida'an
uruu. Uzaudapatinan ma'ozakadin kizi, Kaimana'o Doronaa
ma'ozakan ida'an.

Kanom ni'o Paul saadan
di'oraz kaarita'a

---

† **15:9** 2 Samuel 22:50; Psalm 18:49 ‡ **15:10** Deuteronomy 32:43 § **15:11** Psalm 117:1 * **15:12** *Jesse:* uruu King David daru. † **15:12** Isaiah 11:10

14 Õmin-mishidannao, tuukii õmishidan usha'apaapan kaiman
aimaakan u'atiaaka. Kaimanaiman uaitapan Tominkaru
aipaniaz uaitapan, na'iki uaitapa utominapa-kidaakan
udau'u.
15 Mazan di'ora'a õkaaritan ida'a, ma'ozaka õparadan pabi'i
kida aimaakan dau'an, õnyukunuu-kidan u'ati utominapa-
kida-kinao. Õsaadan na'apa, Tominkaru kamunanun idi õ'ati.
16 Uzaamatan õgaru kaudina'o nii Christ Jesus ati,
kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai
Gentilenao ati, faadaa kaudinan kawan. Õtaa kizi ĩdyaun
kaduunu'o aimaakan kawan, ukonaukii-kidan ni'oraz,
Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an ĩdyaun.
17 Ukau'an õatadapa wuru'u kaudin-kizai Tominkaru
ati'oraz õsha'apaapan, õzaamatinpan ida'ana'oraz Christ Jesus
ida'ati.
18 Õparadan nii soo Christ sha'apatanii dau'u õgaru ida'an,
Gentilenao izo'ati-kinaa ni'oraz Tominkaru, õkowaadanii
na'iki õsha'apatanii kida ida'ana'oraz.
19 Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an, iriba õsha'apatan
umanawun kida'o aimaakan. Ukau'an, Jerusalem iki'o atii
Illyricum iti, ipai õmorotinan donoi kida. Aizii ipai'i naa
õkowaadan na'ii'aka Christ daua'o Kaimana'o Kuwai.
20 Tuukia'o õkakuwaapa'azon donoi kawana'ati, aona'oraz
zii kanom kowaadauzon na'ii Christ daua'o Kaimana'o
Kuwai, uruu aonaa kizi õkaudinan ba'oran pidan sakadanii
kaudin-kizai ida'a.
21 Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru Paradan ida'a:
"Wunaou'u, aona'oraz kakuwaapauzo-karu ĩ'ati udau'an,
ĩaitapan nii uruu.
Na'iki wunaou'u, aona'oraz ĩabatauzon udaua'o kuwai,
ĩaitapan nii uruu."‡

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

22 Kotua'iki'i naa õdakotautan õmorowautan unao di'iti,
mazan aonaa õturuudinan.
23 Mazan aizii, õipaia'a naa õkaudin-kizi ipai wiizai
kawana'ati da'ana'a. Ukotua'ikin idi'i naa õdakotautan
õmorowautan unao di'iti,
24 na'ana'o nii õaipan õmorowautapa'akan õmakopan dono
Spain iti. Õkonaukii-tina'akan dauna'an utuma, õdobatan ni'i
naa, na'iki õaipan nii pa'i ukaminka'utan õgaru, õkaawa kizi
Spain iti.
25 Mazan kiwiin õmakon nii zii Jerusalem iti õwanaka'anan
taa-kariwai aimaakan kida na'iainao mishidainao ati.
26 Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka'o mishidainao,
tuukii ĩka'idiwata'azon Tominkaru pidanannao, dadara'oraz
ĩbaiatan mashaapa-karu Jerusalem ii.

‡ **15:21** Isaiah 52:15

27 Panyukunuu aipan ati'o wuru'u ĩkaminka'uta'azoonuz
ĩdyaun. Mazan mishi ĩsha'apatan ni'o wuru'u na'apa'oraz,
ĩmawinipinaatapanii kawanu'o Jerusalem ia'o mishidainao.
Usha'apanum kau'an, ĩnao Jewnao di'iki'o Gentilenao
ka'idiwainan kaimana'o idi, Jewnao kowaadan ida'an ĩ'ati
Kaimana'o Kuwai Jesus daua'oraz. Ukau'an, na'apa'o kapam
Gentilenao ka'idiwatanuz Jewnao kaimana'o idi, pataan
ida'an pasha'apauz ĩ'ati.
28 Aizii õtaankan dauna'an ĩ'ati dyuuda-kariwai ĩ'ati, õmakon
ni'i naa Spain iti. Na'ana'o ni'i naa õmorowautaana'akan Rome
an unao ida'an.
29 Na'iki õaitapa, õkaawan dono unao di'iti, õkaawa-kidan
nii kaimana'o aimaakan Christ di'iki'o, ma'ozakada'o nii
wamishidapan.
30 Aizii õmin-mishidannao, wazaamatinpan idi waNaobanaa
Jesus Christ ida'ati, na'iki wamarainpaakan idi Kaimana'o
Doronaa ida'an, õpishaan tuukii utoriinpan õtuma Tominkaru
ati, õgaru dau'an.
31 Upishaa Tominkaru, marii kizi ukazannaatan õgaru
mamishida-kainao ai, Judea Baara ii akainaouz. Na'iki up-
ishaa uruu, Jerusalem iainao mishidainao konaukii-kida kizi
aimaakan õna'akaniaz ĩ'idi'iti.
32 Utoriinapa na'apa, konaukii kizi õkaawan unao di'iti,
Tominkaru aipan an una'apan, wama'ozakadaaka kizi
õna'ia'akan dono unao tuma.
33 Õtoriinpan Tominkaru ati, una'a kizi ipai unao tuma, uruu
taa'oraz wanyukunuu kaiman-kinaa. Amen.

16

Paulnao dyuudan paparadan mishidainao ati

1 Õkia'azon unao ati wadadakoo Phoebe dau'an, kaimana'o
pidan oroo, kaminka'uupa'o mishidainao Cenchreae ii.
2 Okaawan dono unao di'iti, konaukii udapaapa oroo,
na'apa mishidainao aiapa-kao kawan ĩnaubaan pamin-
mishidan, usha'apanum kau'an mishida'o Jesus wuru'u
orooz. Oaipan an ukaminka'utan paugaru kanom dau'an
karikaonan, ukaminka'uta pa'i oroo. Usha'apanum
kau'an, iriba'o okaminka'utauzon pidannao, õgaru
okaminka'utauzonii kapam.
3 Õparadan pa'i Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, õmin-
kaudinannaouz Christ Jesus ati.
4 Ĩnao kazannaatauzonii õgaru, ĩaitapan pu'u kichana'iki-
kia'o wuru'u pasha'apataniaz. Uruu idi kaiman õnyukunuu
ĩ'ati, na'iki ipai mishidainao Gentilenao kaiman ĩ'ati kapam
ĩkazannaatan õgaru.

5 Õparadan pa'i kapam mishidainao ati, ĩdapu ia'oraz
ĩbaokopainpauzon.
Õparadan pa'i Epenetus ati, õmarainpaniaz. Uruu kiwiini'o
umishidan Jesus Christ Asia Baara ii.
6 Õparadan pa'i Mary ati, dadara'oraz okaudinan
okaminka'uupan unao.
7 Õparadan pa'i Adronicus na'iki Junia ati, õmin-Jewnnaouz,
õgaru tuma'oraz ĩtarauzo-kao. Ĩnao kowaadapa'o Kaimana'o
Kuwai, na'iki kaimanaimana'o mishidainao aitapan ĩdyaun.
Ĩnao kiwiini'o ĩmishidan Jesus Christ õgaru ai.
8 Õparadan pa'i Ampliatus ati, õmarainpaniaz uzaamatinpan
idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati.
9 Õparadan pa'i Urbanus ati, wamin-kaudinanuz Jesus
Christ ati.
Õparadan pa'i kapam Stachys ati, õmarainpaniaz kapam.
10 Õparadan pa'i Apelles ati, tiwaa-kariwaiz na'iki tukapa-
kida'oraz mishi'o pamarainpan Christ. Õparadan pa'i
mishidainao ati mashaapainaouz Aristobulus dapu ii.
11 Õparadan pa'i Herodian ati, uruu Jew õgaru kawan.
Õparadan pa'i mishidainao ati, mashaapainaouz Narcissus
dapu ii.
12 Õparadan pa'i Tryphena na'iki Tryphosa ati. Ĩnao zun-
nao dadara'o ĩkaudinan waNaobanaa Jesus ati. Õparadan
pa'i Persis ati, õmarainpaniaz, na'iki dadara'oraz okaudinan
waNaobanaa ati.
13 Õparadan pa'i Rufus ati, kaimana'oraz manawun ukaudi-
nan waNaobanaa Jesus ati. Na'iki õparadan pa'i kapam udaro
ati, taapa'oraz da'i õgaru paudani kawan.
14 Õparadan pa'i Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas
na'iki Hermas ati, na'iki ipai ĩtumainaouz mishidainao ati.
15 Õparadan pa'i Philologus, Julia, Nereus na'iki udadakoo
ati, na'iki Olympas ati. Na'iki ipai ba'orainao ĩtumainaouz
mishidainao ati.
16 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan
dono.* Ipai da'ainao mishidainao Jesus Christ, ĩdyuudan pa-
paradan unao ati.
17 Õpishaan tuukii unao õmin-mishidannao: uzaudinpa'a
naa wunao aia'a, buutaaka-kida'oraz pidannao, na'iki
to'orataaka-kida'oraz ĩdyaun pa'atiaaka, na'iki pozawaabi'ita-
kida'oraz ĩmishidapan Christ. Na'iki pana'iti'oraz ĩkuwaa unao
tominapa-kida-kao ai. Mana'a unyukunuupa'ana'a ĩdyaun!

---

* **16:16** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati, oo pataawu ati, oo panaadon paka'u ati.

18 Pidannao na'apa'oraz ĩsha'apatan aimaakan, aonaa
waNaobanaa Jesus Christ ati'o mani ĩkaudinan wuru'u, mazan
soo panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan. Konau-
nam ĩtoman pakuwaa na'iki ĩkonaukii-kida nii kawanu'o pi-
dan, na'apa'o ida'an ĩmariidan pidan. Aona'oraz uzaudinan
na'apa'o mariidin-karu ai!
19 Ipai'i naa pidannao abatan unao izo'atipan dau'u
Kaimana'o Kuwai, ukau'an tuukii õkonaukian unao dau'an.
Mazan una'apan pu'u, õaipan uaitapan kaimanaiman kanom
kaimana'o usha'apata-kao, na'iki aonaa kizi uturukadinan
oia'o aimaakan dau'ati.
20 Tominkaru, taa'oraz wanyukunuu kaiman-kinaa
wamin-mishidannao tuma, kadimana'o ni'i naa
umainaabatan Satan, aonaa kizi powa'a udikintan unao.
Õtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan waNaobanaa
Jesus Christ kamunanun manawun unao ati.
21 Timothy, õmin-kaudinan Jesus Christ ati, udyuudan pa-
paradan unao ati. Lucius, Jason, na'iki Sosipater, ĩnao Jew-
naouz õgaru kawan, ĩdyuudan kapam paparadan unao ati.
22 Aizii õgaru Tertius, kaminka'uta'oraz Paul saadan
di'ora'a kaarita'a. Õdyuudan kapam õparadan unao ati, õmin-
mishidannaouz Jesus Christ.
23 Gaius, uruu dapu ia'o õgaru Paul mashaapan, na'iki
uruu dapu ia'o mishidainao choochiipauzon, uruu dyuudan
kapam paparadan unao ati. Erastus, awunuutapa'oraz wi-
izai puraatan da'a'a, udyuudan kapam paparadan unao ati.
Wa'inawuzu Quartus, udyuudan kapam paparadan unao ati.
24 [Õtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan
waNaobanaa Jesus Christ kamunanun tuukii unao ati.
Amen.]†

Paul katokontan pakaaritan

25 Marii wakonaukii-kidan Tominkaru! Uruu turua'o
uma'ozakadan wamishidapan õkowaadanii Kaimana'o Kuwai
ida'an, Jesus Christ daua'oraz. Kotu'u, kotu'u, amazada
tominan di'iki'o, dizinapa Tominkaru taapan wuru'u
Kaimana'oraz Kuwai.
26 Mazan aizii, Tominkaru prophetinnao saadauzonii
kida Tominkaru paradan ida'an uaida-kida kaawa'a naa,
Tominkaru karikaonanu'o ukakupan dyuudan kawana'ati.
Ipai kizi pidannao, ipai amazada kawana'ati ĩmishidan na'iki
ĩizo'atin Christ.
27 Uruu bauda'apa Tominkaru, na'iki uruu paba'orantin
aitapa'o ipai aimaakan. Marii kizi ipai waunao, karikaonan

† **16:24** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

wakonaukii-kidan uruu, Jesus Christ kaminka'utan ida'an waunao. Amen.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita apostle Paul wuru'u saada'oraz. Usaadan di'ora'a kiwiitapa'o pakaaritan Corinth sannao ati, una'ian dono'o donoi Ephesus ii.

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o, mashaa-painaouz Corinth ii. Wuru'u Corinth kii-kizaiz, udaru'o donoi. Na'ii kaina'a pabi'inaaka pidannao mashaapan, na'iki pabi'inaaka'o ĩkaduz kida kapam. Pidannao mashaapainao na'ii pabi'inaaka ĩsha'apatan aimaakan pamashaapa-kinaa nii na'iki ĩikoda-kinaa nii papuraatan.

Wuru'u pidannao, mashaapainaouz donoi Corinth ii iriba'o ĩtominkarunnao. Na'iki pabi'inaaka oii kida'o aimaakan sha'apaapa-kao na'ii kapam. Aonaa ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.

Aizii Paul saadanuz pakaaritan mishidainao ati, mashaapainaouz na'ii, uabatan idi na'apam mishidainao aonaa ĩmashaapan kaiman. Uabata na'apam ĩbuutaakapan, na'apam ĩkaakapaakan na'iki ĩna'akan pamin-mishidannao kootoopauzonao di'iti. Kaina'a mishidainao taapan pidan kaminshu'uinpa'o pabi'i, aonaa ĩkakinaotan wuru'u pidanuz. Uruu idi Paul kakinaotan na'iki utominapa-kidan ĩdyaun na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Na'iki ukian ĩ'ati marii kizi ĩkonaukii-kidan Tominkaru ipai aimaakan ĩsha'apatanii ida'an. Na'iki ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kamarainpan-karu ida'an, ĩma'ozakada-kinaa nii pamin-mishidannao. Utukapa-kidan kapam ĩ'ati aimaakan umanawunu'o. Ukian, "Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii una'an: uruu wuru'u mishida-karu, na'iki wataapanuz wanyukunuu ma'ozaka Tominkaru sha'apatan ni'o dau'an wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan wuru'u aimaakan umanawunu'oraz wunao idikinauda'uinao bii iki'oraz, uruu wuru'u kamarainpan-karuz pa'an." (1 Corinthians 13:13)

Paul kakinaotan ĩdyaun kapam na'apam kizi ĩna'akinan ĩbaokopatinan dono choochi ii. Ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa. Marii kizi mishidainao taapan umanawunu'o nii wuru'u panikanuz bread na'iki ĩtuzanuz wine panyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan. Na'iki powa'a zii Paul kowaadan ĩ'ati Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u, pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati. Na'iki ukakuwaapan kadishita-karu

dau'u diina'iti'i. Ukowaadan ĩ'ati Christ mishi'o ukadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an mishidainao mawakainaouznaa kadishita-kida-kao nii kapam diina'iti'i. Na'iki ukowaadan na'apam nii wananaa wakadishitan dono diina'iti'i.

Paul kowaada-kidan kapam mishidainao ati, Corinth sannaouz, pamorowauta'azon dau'an ĩ'idi'iti.

Paul wuru'u kiwiitapa'oraz ukakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u na'ii sannao ati. Ĩabatan ida'ana'o ukuwaa Christ Jesus daua'o, wuru'u ĩmishidanuz.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita Daua'o *1:1-9*
Mishidainao buutaakapan daua'o *1:10—4:21*
Kaminshu'uinapa-karu na'iki mazida-karu daua'o *5:1—7:40*
Toma-kariwai tominkarunao *8:1—11:1*
Mishidainao baokopatinan dono *11:2—11:34*
Tominkaru taan mishidainao kaudin-kinaa nii *12:1—14:40*
Mishidainao kadishita-kida-kao daua'o *15:1-58*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *16:1-4*
Paul katokontan pakaaritan *16:5-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, zaamata-kariwaiz Tominkaru aipan kawana'ati apostle nii Christ Jesus ati, na'iki wa'inawuzu Sosthenes di'iki'o kapam.

2 Mishidainao Tominkaru ati'o Corinth iainaouz, Tominkaru buutaniinaouz papidanannao nii, na'iki usaabaaniinaouz kaiman pa'ati, papidanannao nii Christ Jesus ida'an. Na'apa uzaamatan kawan ipai pidannao ipai amazada kawana'ati, dopia'oraz waNaobanaa Jesus Christ ati, uruu ĩnao Naobanaa kapam.

3 Õtoriinpan Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ ati, marii kizi ukamunanun unao ati na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru

4 Karikaonan õkowaadauzon õTominkarun ati na'apam õkonaukian unao dau'an, usha'apanum kau'an usha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan unao ati Christ Jesus ida'an.

5 Ubauda'apatinpan ida'an Christ tuma, Tominkaru taa unao ati uka'iita-kinaa nii kida usha'apatan iriba aimaakan pa'ati: unao aitapa-kinaa nii kaimanaiman wuru'u kuwaiz udaua'o na'iki ukowaada kiziz baokoinao ati.

6 Uruu ida'ana'o wuru'u Tominkaru aida-kidan unao ati mishi'o wuru'u kuwaiz Christ daua'oraz, wakowaadaniaz unao ati.

7 Una'apan kau'an, Tominkaru Doronaa taa unao ka'iita-kinaa nii usha'apatan ipai kaudin-kizai, uzaudapan pu'u

kapam waNaobanaa Jesus Christ aidinan, uwa'atin dono
powa'a ati imi'i baara ati.
8 Tominkaru taapan nii kapam unao mishidanuzu
ma'ozaka atii utokon iti, uruu idi unao, aona'o nii oia'o
ikoda-kao u'ida'a wuru kamoo dono'o, waNaobanaa Jesus
Christ kaawanuz powa'a ati.
9 Tominkaru, mishi'o nii usha'apatan aimaakan
na'apa pakian kawana'ati, uruu wuru'u zaamata'oraz
unao ubaokopatinapa-kizi uDani Jesus Christ tuma,
waNaobanaaz.

Mishidainao Corinth ia'oraz buutaakapan daua'o

10 Õiribannao, waNaobanaa Jesus Christ dyuudan õparadan
u'ati, na'iki tuukii õaipan uabatan õparadan. Patumaaka
utaapa unyukunuu umin-mishidannao tuma, uruu
aonaa kizi buutaaka-karu unao bii an. Kaimanaiman
ubauda'apatin, na'apa kida udi'itinapa aimaakan dau'u,
na'iki usha'apata'azoonii aimaakan kida dau'an.
11 Õiribannao, pabi'i pidannao Chloe dapu ikiinaouz
kowaadan õ'ati kaina'a pidannao kashadaakapan unao
bii an.
12 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: pabi'i kida unao,
pana'a kida udi'itinpan umin-mishidannao ai. Bauda'apa'o
kian, "Õgaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Õgaru Apollos
pidanan;" ba'oran kian, "Õgaru Peter pidanan;" na'iki ba'oran
kian, "Õgaru Christ pidanan."
13 Ubuutaakapan ida'an kaikapa'a, ubuutan kawanu'o
Christ wuru'u. Paul mooko mawaka'oraz cross ida'a unao
ati? Paul uu ida'ana'o mooko wuru'u unao chikaawunuu-
kaoaz?
14 Kaiman manawun õ'ati, aonaan idi õchikaawunuuan pi-
dannao unao bii iki, soo Crispus na'iki Gaius õchikaawunuunii.
15 Ukau'an aonaa turuu na'ia'oram pidan kian õgaru uu
ida'ana'o uchikaawunuinan.
16 (Oo õaitapa, õchikaawunuunii mishi kapam Stephanas
na'iki uiribannao, mashaapainaouz udapu'u; mazan aonaa
õ'itiiman õchikaawunuuan kaina'a ba'oran pidan.)
17 Christ aonaa udyuudan õgaru chikaawunuupa'o nii,
mazan kowaadapa'o nii pa'an Kaimana'oraz Kuwai, Christ
mawakan daua'oraz. Na'iki õkowaada kiziz masha'apanna'o
parada-karu ida'an. Õkaiwaan an mani parada-karu kida
pidan aitapaaban kawana'ati'o, konaunam mani õkuwaa ĩ'ati,
mazan aona'a naa mani kuwai Christ mawakan daua'oraz
cross ida'a kaiwainan ma'ozaka'o ida'an.

Tominkaru aitapaaban na'iki pidan aitapaaban daua'o

18 Kuwai Christ mawakan daua'oraz Cross paawa'a,
madiwautapa-ka'o wunao pidannao tukapanuz,
waziwadinpainaouz Tominkaru ai. Mazan waunao ati
kazannaatapa-kariwainaouz, uruu pa'an waaitapa-kinaa
Tominkaru ma'ozakan.
19 Kotua'oraz Tominkaru Paradan Saada-kariwaiz kian,
"Õtukapa-kidan nii na'apam aitapaaba'o pidannao
kakinaori kida madiwautapa-ka'o.
Na'iki õtukapa-kidan nii aonaa mishi'o manawun mani ĩaitapan
na'apam padi'itinpan aimaakan kida dau'an."*
20 Ukau'an, na'apam wakian pidannao aitapaabainao
dau'an? Na'apam wakian kaaritapauzonao dau'an Jewnao
kakinaori dau'u? Na'iki na'apam wakian wuru'u imi'i baara
ainao pidannao dau'an, aitapainaouz pana'apatan pidannao
nyukunuu paparadan ida'an? Tominkaru aida-kida na'apam
pidannao aitapaabanuz, madiwautapa-ka'o karikaonan.
21 Tominkaru aitapaaba'o manawun, uruu idi aonaa
utaapadan pidannao aitapan paugaru, wuru ida'ana'a
ĩaitapaabanuz. Mazan kii'an, paaipan ati pa'an ukazannaatan
pidannao mishida'oraz Christ, wakowaadaniaz kuwai
ida'an. Uruu kuwai pidannao aitapaabainao dakotaniaz
madiwautapa-ka'o nii.
22 Jewnao, ĩaiapa Tominkaru sha'apatan na'iki uaida-
kidan aimaakan umanawunu'o pa'ati, pamishida-kinaa
nii wuru'u kuwaiz; na'iki Greeknao, ĩabata'azon kakuwaapa-
karu aitapaaba-karu ida'an.
23 Aizii waunao, wakowaada Christ mawakanuz Cross
ida'a; uruu kuwai aona'o manawun Jewnao naudapan paa-
batan, na'iki Gentilenao† abatan uruu kuwai madiwautapa-
ka'o karikaonan.
24 Mazan pa'an wunao ati'i pidannao, Tominkaru zaa-
mataniinaouz papidanannao nii, Jewnao na'iki Gentilenao,
ipai ĩnao ati di'oraz kuwai Christ daua'oraz, aida-kida'o pa'an
na'apam Tominkaru ma'ozakan manawun, na'iki uaitapaa-
ban manawun.
25 Pidannao kian wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'oraz
madiwautapa-ka'o, mazan uruu kuwai aida-kida Tominkaru
powa'a'o zii uaitapaaban ĩnao aitapaaban ai. Na'iki ĩkian
pu'u wuru'u Tominkaru sha'apataniaz kapati'o, mazan
kii'an wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, powa'a'o zii
uma'ozakan ĩnao ma'ozakan ai.
26 Aizii unyukunuitapa kanom da'i unao, õmin-mishidannao,
Tominkaru zaamatan dono'oraz unao: aonaa iriba mani
unao aitapaaba'o, pidan aitapaaban kaduz kawana'ati;

---

* **1:19** Isaiah 29:4 † **1:23** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aonaa iriba mani unao umanawunu'o; aonaa iriba mani
unao dokozunnao umanawunu'o naobanainao.
27 Mazan Tominkaru zaamata pa'an "maaitapin-kainao"
pidannao kii-kiziz. Ĩnao ida'an uaida-kidan aonaa pidan
zaamata-kao paaitapaaban dikin ii mani. Na'iki Tominkaru
zaamatan pidannao aona'oraz ĩmanawunun, aida-kida'o nii
aonaa pidan zaamata-kao umanawunun dikin ii mani.
28 Tominkaru zaamatan kashada-kariwai na'iki dakota-
kariwainaouz aona'o ĩmanawunun, soo aida-kida'o nii pa'an
wunaou'u dakota-kariwainaouz umanawuniinao nii, aonaa
mishi'o manawun mani ĩnao umanawunun.
29 Uruu idi aonaa turuu pidan atadinpan Tominkaru awun
za'a.
30 Mazan Tominkaru ida'ana'o karikaonan unao
bauda'apatinapanuz Christ Jesus tuma; na'iki Tominkaru
aitapaaban ida'an Christ kazannaatan waunao. Uruu
Christ ida'ana'o Tominkaru dakotan waunao kaimana'o
nii, usaabaan waunao kaiman Tominkaru pidanannao nii,
na'iki ukazannaatan waunao wa'oian ai.
31 Ukau'an marii washa'apatinan Tominkaru Paradan
Saadinpa'oraz kian kawana'ati, "Kanom atadinpa'azon an,
marii u'atadinpan Naobanai sha'apaapanii dau'an."

2

Paul aonaa ukaiwaan parada-karu umanawun kida'o

1 Õiribannao, uru'oraz zii da'i õkaawan unao di'iti,
õkowaada'ananuz Tominkaru paradan unao ati, aonaa
õkaiwaan dadara kida'o parada-karu na'iki umanawunu'o
aitapa-karu.
2 Õna'iankan dono'oraz unao di'ii, õtoman õnyukunuu aonaa
kizi õnyukunuupan aimaakan, soo Jesus Christ na'iki wuru'u
umawakanuz cross ida'a.
3 Ukau'an õmakonkan dono'oraz unao di'ii, õkapatin bii a'o,
na'iki õtarian bii a'o, na'iki tuukii õnaka-nakaan.
4 Na'iki õkuwaa, aonaa õkowaadanuzu parada-karu kida
ida'an pidan aitapaaban kaduz di'iki'oraz, sariaapa'oraz
una'apatan pidan nyukunuu. Mazan Tominkaru Doronaa,
pama'ozakan ida'an aida-kida mishi'o wuru'u õkuwaaz.
5 Ukau'an unao mishidapanuz aonaa pidan aitapaaban
kaduz ida'ana'o mani, mazan umishidanuzu Tominkaru
ma'ozakan ida'ana'o pa'an.

Kaimana'o Doronaa aitapaaban daua'o

6 Õgaru, õkowaada aitapaaba-karu dau'u, wunao ati'i
ma'ozaka'oraz naa ĩtaapan panyukunuu pamishidapan
ida'a. Mazan wuru'u aitapaaba-karuz õkowaadaniaz, aonaa

pidannao oo ĩnaobanaanao di'iki'o kaduz mani, katokon-tina'o
ni'oraz ĩnaobanai-tinpan.
7 Wuru'u aitapaaba-karu õkowaadaniaz, uruu wuru'u
Tominkaru di'itapanuz pasha'apatan umanawunu'o
aimaakan aona'oraz pidannao aitapan. Amazada toma-kao
ua'ii, Tominkaru di'itapani'i naa na'apam kizi ukazannaatan
waunao, turuu kizi utaan wa'ati umanawunu'o aimaakan.
8 Aonaa na'ia'oram naobanainao kazowautapa'oraz da'a'a
imi'i baara'a aitapan di'oraz aitapaaba-karu dau'an. Ĩaitapan
an maniz, aonaa mani ĩtaukan Jesus cross di'iti, waNaobanaa
umanawunu'oraz.
9 Mazan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian,
"Wuru'u umanawunu'o aimaakan Tominkaru
sha'apata'azooniaz pidannao ati,
marainpainaouz uruu;
aimaakan aona'o pidan tukapauzon oo abatauzon,
aimaakan aona'o pidan zauda-kidan sha'apauzon nii."*
10 Mazan waunao ati'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz
aimaakan kida paDoronaa ida'an.
Kaimana'o Doronaa aitapa ipai aimaakan, uaitapa dadara
kida'o aimaakan aona'oraz na'apainim Tominkaru aitapa-
kidauzon pidan ati.
11 Pidan doronaa, uruu karikaonan aitapa'o ipai aimaakan
pidan nyukunuu ii. Na'apa ukau'an, Tominkaru Doronaa
karikaonan aitapa'o ipai na'apam Tominkaru di'itinpan.
12 Waunao, aonaa wadi'itinpan na'apa pidannao di'itinpan
kawan, mazan taa-kao wa'ati Doronai Tominkaru di'iki'oraz
pa'an, tominapa-kida'o nii waunao waaitapa-kinaa nii
kaiman kida'o aimaakan Tominkaru taanii wa'ati.
13 Ukau'an, aonaa wakakuwaapan parada-karu kida ida'an
tominapa-kida-kariwai pidan aitapaaban kawana'ati'oraz.
Mazan wakakuwaapan Kaimana'o Doronaa tominapa-
kidan kawana'ati'o waunao, watominapa-kidan pidannao
Kaimana'o Doronaa kuwaa dau'u na'apa uaipan kawana'ati.
14 Pidan aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii u'ida'a, aonaa
umishidan kuwai Tominkaru Doronaa di'iki'o, utaapanuzu
madiwautapa-ka'o nii. Na'iki aonaa na'itim uaitapanuzu,
usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa ida'ana'o pa'an
wuru'u pidan aitapanuz Tominkaru dau'u kida'o aimaakan.
15 Mazan pidan, kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa
u'ida'a, turuu uaitapan ipai aimaakan Kaimana'o Doronaa
tominapa-kidanii. Mazan pidan, aona'oraz Kaimana'o
Doronaa nii u'ida'a, aonaa na'itim uaitapan pidan dau'u
kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa u'ida'a.
16 Tominkaru Paradan saada-kariwai kian kawan,

* **2:9** Isaiah 64:4

"Aonaa kanom aitapan na'apam Tominkaru di'itinpan,
Aonaa kanom turuu kakinaopan uruu."†
Mazan waunao kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa wa'ida'a, na'apa wadi'itinpan Christ di'itinpan kawan.

3

Waunao apostlenao Tominkaru poitorunao

1 Õmin-mishidannao, õmorowautapankauzon dono'oraz unao di'ii, aonaa turuu õparadan u'ati, õparadauzon kawan pidannao ati, mashaapa'oraz Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati. Mazan õparadan u'ati, õparadauzon kawan mamishida-kainao pidannao ati, mashaapa'oraz paaipan kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu dono, unao koraidaonaa kawanu'o zii, wuru ida'a'a umishidapanuz Christ.

2 Õtaanii dunui u'ati, aonaa õtaan dunai u'ati, usha'apanum kau'an aona'o zii uka'iitan unikan dunai. Na'iki upu'u zii kai, aonaa uka'iitan unikanuzu.

3 Pakawan zii umashaapan pidannao kawan mashaapa'oraz paaipan kawana'ati. Usha'apanum kau'an kaina'a kishauziaaka-karu ubii an na'iki ukashadaakapan. Na'apa'o aida-kida umashaapan pidannao kawan mashaapainaouz paaipan kawana'ati, na'iki aona'oraz ĩaitapan Tominkaru.

4 Aizii bauda'apa'o unao kian, "Õgaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Õgaru Apollos pidanan."* Ukian idi na'apa, uaida-kidan umashaapan pidannao kawan aona'oraz ĩaitapan Tominkaru.

5 Kanom mooko õgaru, na'iki kanom mooko Apollos? Wau-nao Tominkaru poitorunao karikaonan, wakaminka'utan ida'ana'o unao umishidanuz Jesus Christ. Ipai waunao, washa'apata wuru'u kaudin-kizai Naobanai taaniaz wa'ati.

6 Õgaru wuru'u paowa'oraz uudai, na'iki Apollos wuru'u zabia'oraz uudai, mazan Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz usoda-kinaa nii.

7 Ukau'an pidan paowa'oraz uudai na'iki pidan zabia'oraz, aonaa ĩmanawunun. Soo Tominkaru pa'an wuru'u umanawunu'oraz, uruu taa'oraz usoda-kinaa nii.

8 Pidan paowa'oraz, na'iki ba'oran pidan zabia'oraz, aonaa na'ia'oram ĩnao awutapan ba'oran ai, na'iki ipai ĩdyaun Tominkaru kawinipinaatan nii, wuru kawana'ati'i kaudin-kizai ĩsha'apataniaz kida.

---

† **2:16** Isaiah 40:13 * **3:4** Putukapa Acts 18:17–19:1 ida'a, Apollos daua'o kapam.

9 Waunao kaudinainao Tominkaru ati, wakaudinan
baokopa; na'iki unao Tominkaru zakapun kawanu'o, na'iki
unao Tominkaru Dapu kapam.

10 Tominkaru taan ida'an õka'iita-kinaa nii õsha'apatan
ukaudin-kizi, õgaru wuru'u kiwiini'oraz õsakadan õkakuwaapan
unao ati Jesus Christ dau'u, na'apa pidan kawan sakada'oraz
patoman kabaun pasakitan ida'an utoronnaa kida kiwiin,
na'iki'i naa ba'orainao kaudinan naa wuru'u kabaun
dau'u. Aizii ipai pidan kaudina'oraz na'a marii utoman
kaimanaiman wuru'u kabaunuz.
11 Usha'apanum kau'an, aonaa turuu pidan sakitan ba'oran
tooro, pana'a'o wuru aia'a sakita-kariwaiz naa kiwiin.
Wuru'u kabaun toronnaa sakita-kariwaiz, uruu Jesus Christ.
12 Aizii pabi'i kida pidannao, ĩkaiwaan nii gold, silver, oo
kawinipina'o kuba kida patoma-kinaa nii wuru'u kabaunuz;
baokoinao, ĩkaiwaan nii atamun, pinidi, oo zi'inaba.
13 Na'iki kaudin-kizai, ipai pidan sha'apataniaz
kaimanaimana'o nii utukapa-kao Christ kootoopan kamoon
dono'o naa. Tikazi'o nii wuru'u aida-kida'o ni'oraz
sha'apa'oram aimaakan wakaiwaanii wakaudin-kizi ida'a.
Ukau'an tikazi kawaodan donoz, uru'o nii pa'an aida-kida
na'apam uma'ozakan na'iki ukaimanan.
14 Aizii kaudin-kizai pidan sha'apataniaz tuudan an tikazi,
ukawinipinaata-kao nii wuru'u pidanaz.
15 Mazan ukaudin-kizi ka'awan an kaiman-daun, aona'o
nii ukawinipinaata-kao wuru'u pidanaz; mazan upu'a'o nii
ukazannaata-kao, na'apa pidan kawan kidoopa'oraz tikazi
maodapa'o bii an.

16 Mishi unao, uaitapanii Tominkaru Dapu wuru'u unaouz,
na'iki kaina'a Tominkaru Doronaa mashaapan u'ida'a.
17 Ukau'an na'ia'oram pidan pataka'utan an Tominkaru
Dapu, Tominkaru pataka'utan nii uruu tuukia'o ida'an,
usha'apanum kau'an Tominkaru Dapu kaimana'o, saabaa-
kariwai Tominkaru ati, na'iki unao ukau'an wuru'u
Tominkaru Dapuz.

18 Aonaa umariidautina'ana'a. Na'ia'oram pidan unao
bii'i zauda-kidan an aitapaaba'o pidan wuru'u paugaruz,
imi'i baara ana'o aitapaaba-karu kaduz kawana'ati, marii
mishi'oraiman utaapinan maaitapin-ka'o nii, uruu mishi
kizi pa'an uaitapaaban Tominkaru di'iki'oraz aitapaaba-karu
kawana'ati.
19 Usha'apanum kau'an wuru'u aitapaaba-karu di'oraz
amazada di'iki'oraz, madiwautapa-ka'o karikaonan
Tominkaru awun za'a. Tominkaru paradan saadinpa'oraz
kian kawan, “Pidannao taapinan aitapaaba'o nii manawun,

mazan Tominkaru kaiwaan ĩaitapaabanuz pakaakinapa-kida-
kinaa nii ĩdyaun.”†
20 Na'iki kaina'a ba'oran Tominkaru paradan
saadinpa'oraz kian, “Naobanai ati, pidan aitapaaba'oraz
di'itinpan kida madiwautapa-ka'o karikaonan.”‡
21 Ukau'an aonaa kizi na'ia'oram pidan atadinpan pidan
dau'an pada'anpaniaz. Ipai di'oraz aimaakan Tominkaru
taanii unao ati kaminka'uta'o nii unao:
22 õgaru, Apollos, na'iki Peter; di'oraz amazada; kakupa-
karu na'iki mawaka-karu; kai na'iki diina'iti'o, ipai wuru
kida'a unao idiwau pa'idiwaru,
23 na'iki unao Christ idiwau, na'iki Christ Tominkaru idi-
wau.

4

Waunao apostlenao
kaudina'o Christ ati

1 Udi'itapa Apollos na'iki õgaru, waunao Christ poitorunao
karikaonan. Tominkaru taanii wakaudin-kizi nii,
wakowaada kizi pidannao ati na'apam Tominkaru
di'itapanuz pasha'apatan aimaakan, wuru'u aona'oraz
uaitapa-kidauzon pidannao ati kotua'a naa.
2 Aizii pidan taa-kariwaiz ukaudin-kizi nii, marii
usha'apatanuzu mishiiman, panaobanaa aipan kawana'ati.
3 Aizii õgaru ati, aonaa usha'apan pabi'i kida unao oo
ba'orainao di'itapan an na'iki kadakotin-kidan wuru'u
õkaudinanuz Tominkaru ati. Upu'u õgaru, aonaa na'apam
õkian õkaudin-kizi dau'an.
4 Õgaru, õaitapan kawana'ati, kaiman õsha'apatan wuru'u
taa-kariwaiz õkaudin-kizi nii, mazan aonaa õkian mani kai-
wuru'u õsha'apata wuru'u õkaudin-kizi kaiman manawun.
Mazan Naobanai'o nii pa'an wuru'u kowaada'oraz kaiman
õsha'apatan õkaudin-kizi oo aonaa.
5 Ukau'an, mana'a udi'itapa'ana'a na'iki ukadakotin-
kida'ana'a na'apam pidan sha'apatan pakaudin-kizi, wuru'u
kamoo aita-kariwaiz kaawan ua'ii. Mishi'oraiman uzaudapa
Naobanai Jesus kaawan. Aizii ukaawan dono'o naa,
ukanadapan nii aimaakan kida dizinpa'oraz maruta'o-
karu ii. Na'iki uaitapa-kidan nii kaimanaiman kandii
ni'o pidannao sha'apatan aimaakan kida. Na'iki uruu
dono Tominkaru naubaan nii ipai pidan wuru kawana'ati'i
ĩkaudinanuz pa'ati.
6 Õmin-mishidannao, õkaiwaa Apollos na'iki õgaru, õtukapa-
kida-kinaa nii na'iki õtominapa-kida-kinaa nii unao, na'apa'oram
ati'o manawun tawuru'u kii-karuz, “Usha'apata aimaakan

† **3:19** Job 5:13 ‡ **3:20** Psalm 94:11

soo kakinaorii kida kawana'ati.” Uruu aona'o nii uatadapan
bauda'apa'o pidan na'iki ukashadan ba'oran.
7 Kanom tomanii pugaru umanawunu'o nii baokoinao
ai? Kanom kaina'a pu'ida'a aona'o Tominkaru taanii
mani pu'ati? Ipai aimaakan kida pu'ida'a'oraz Tominkaru
di'ikin an, kandii nii pu'atadinpan, utaa-kao pu'u pu'ati
mawinipinaa-daun?
8 Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai
aimaakan uaiapanii? Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-
kidan u'ida'a ipai aimaakan Kaimana'o Doronaa taaniaz
uka'iita-kinaa nii usha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati?
Unao, naobanainaou'u naa mooko uzauda-kidan aonaan
pu'u zii waunao naobanai-tinan? Kaiman manawun mani
õ'ati umishiin an unao naobanainaou'u naa, uruu turuu kizi
waunao kapam naobanai-tinpan baokopa unao tuma.
9 Mazan õtukapanuz, Tominkaru toman waunao apostlenao
awutapa manawun ipai pidannao ai. Waunao na'apa'o pi-
dannao kawan na'aka-kariwaiz zowii-karu nii iriba'o pidan-
nao kanaapu'u, ipai pidannao na'iki angelnao awunuutapan
pu'u.
10 Waunao, watukapa-kao maaitapin-kainao nii,
usha'apanum kau'an waunao Christ poitorunao. Mazan
unao, utaapinan aitapaaba'o nii pa'an, uzaamatinpan idi
Christ ida'ati. Waunao, aonaa wataapa-kao umanawunnao
nii, mazan unao, utaapinan umanawunnao nii pa'an. Unao
naubaapa-kao, mazan waunao aonaa wanaubaapa-kao.
11 Pakawan kai waunao wazamazi na'iki maradako; aonaa
wakakamichanun; waunao, waba'izii-kao; aonaa wadapu
nii wamashaapa-kizi nii.
12 Waunao, dadara wakaudinan wamashaapa-kinaa nii.
Aizii pidannao paradan dono wa'ati kaziwa-kida'o parada-
karu ida'an, watoriinpan nii, kaiman kizi pa'an aimaakan
sha'apan ĩ'ati. Pidannao pataka'utan dono waunao, wataa-
pada ĩsha'apatan waunao, aonaa watiwaan wakaunan.
13 Pidannao kadakotin-kidan dono waunao dikauda'o
ida'an, waunao kaimana'o nii pa'an waparadan ĩdau'an.
Pakawan kai, pidannao taapan waunao na'apa aimaakan
kawan aona'oraz naa uaipa-kao.
14 Õsaadan di'oraz unao ati, aonaa õba'azootin-kida'azon
idi'o mani unao, mazan õtominapa-kida-kinaa ni'o na'iki
õkakinaota-kinaa ni'o unao pa'an, usha'apanum kau'an unao,
õdainao kawanu'o õmarainpan.
15 Utiichaannao kaina'an pu'u mani iriba padamata,
tominapa-kida'o unao mashaapa-karu dau'u Christ ati,
mazan kaina'a bauda'apa pidan unao daru kawanu'o.
Õgaru wuru'u unao daru, usha'apanum kau'an õgaru

kiwiitapa'oraz õkowaadan u'ati Kaimana'o Kuwai, na'iki uruu
idi'o umishidanuz Christ Jesus.
16 Ukau'an õpishaan unao umashaapa kizi pa'i na'iki
udi'itinapa kizi na'apa õgaru kawan.
17 Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti, uruu õdani
kawanu'o õtaapan na'iki õmarainapanii. Uruu mishi'o
usha'apatan kaudin-kizai Naobanai ati'o. Uru'o nii
nyukunuu-kida unao ati na'apam õda'anan Christ Jesus,
na'apa õtominapa-kidan na'iki õkakinaopan kawan mishidainao
ipai choochi õmorowauta-kizi kawana'ati.
18 Pabi'i kida unao umanawun nii uabatinpan, uzauda-
kidan aona'o nii õwa'atin õmorowauta'anan u'ida'ati koshan.
19 Mazan Naobanai aipan an una'apan, õwa'atin nii u'ida'ati
kadiman. Uruu dono'o nii õaitapan wuru'u atadinpainao
pidannao umanawun-tinpan pakadakotinan ida'ana'o
karikaonan, oo mishi'o wuru'u kaina'a ma'ozaka-karu
ĩ'ida'a, Tominkaru di'iki'oraz.
20 Usha'apanum kau'an Tominkaru kazowautapan dono
pidannao, upana'ada ĩkaduz pama'ozakan ida'an. Pidannao
kian an kaina'a ĩ'ida'a Tominkaru ma'ozakan mazan ĩkaduz
aonaa ukaimanan, aonaa Tominkaru kazowautapanii mani
wuru'u ĩnaouz.
21 Aizii õwa'atin dono, sha'apa'oram kaduz ida'an uaipan
õwa'atin u'ida'ati? Uaiapa õwa'atin ba'izi tuma, oo uaiapa
sha'a õwa'atin kamarainpanu'o na'iki kaimana'o nyukunui
ida'an?

5

Pidan kaminshu'uinpa'o daua'o

1 Ukowaada-kao õ'ati kaina'a kaminshu'uinapa-karu
unao bii'i, wuru'u na'apa'oraz aimaakan sha'apaapa-kao
oia'o manawun wuru'u. Upu'u zii pidannao aona'oraz
ĩaitapan Tominkaru, aonaa ĩkashaapan uruu kaduz aimaakan
sha'apaapa-kao pabii an. Ukowaada-kao õ'ati kaina'a
daonaiora unao bii a'o, udaiaroitapan padaroaba.
2 Mazan upu'u unao, utaapinan umanawunu'o nii!
Ukasha'ora'oraz mani mishi'oraiman, na'iki wuru'u
daonaiora sha'apata'oraz aimaakan na'apa'o, aona'ora'a
naa turuu unao taapadan ubaokopatinan unao tuma
uchoochiipan dono.
3 Õgaru, õ'aonaan pu'u padamata unao ai, mazan kaina'a
õgaru unao tuma õdi'itinpan ii. Na'iki õaitapa'aka'a naa
na'apam nii õpataka'utan wuru'u pidanaz sha'apata'oraz
oia'o manawun, na'ia'o kawanu'o manawun õgaru unao
tuma.

4 Aizii ubaokopatinan dono'o naa wanaobanaa Jesus
uu ida'an, na'iki õgaru, õbaokopatinan kapam unao tuma
õdi'itinpan ii, waNaobanaa Jesus ma'ozakan ida'an,
5 marii pa'i utaan wuru'u pidanaz Satan ati, unanaa
oia'oraz pataka'uta-kizinao kizi. Mazan udoronaa
kazannaata-kao nii wuru dono'o Naobanai Jesus kaawanuz
powaa ati.
6 Ukau'an unao atadinapanuz, aonaa kaimana'o
mani wuru'u. Uaitapanii tawuru'u kii-karuz kaikapa'a:
“Masakauda'u sodi'o yeast, upoodada ipai wuru'u poroom-
bi'i.”*
7 Ukau'an marii uzikadan wuru'u kaminshu'uinpa'oraz
pidan unao bii iki. Na'apa Israelitenao zikadauzon kawan
ipai yeast padapu iki kida, ĩtaapan ua'ii Passover Kamoon.
Uruu unao pa'ina'o poroom-bi'i ukawanu'o nii, aona'oraz
ukawiki'ita-kao yeast idi. Mishi õaitapa unao, Tominkaru
so'otani'i naa u'oian, na'iki utomanii unao kaiman. Christ
zowii-kao wa'ati wakazannaata-kinao ni'o wa'oian kida
ai, na'apa kaznizo dani kawan Israelitenao zowiauzoniaz
Passover Kamoon dono.
8 Una'apan kau'an, wamarina'ata'a naa kiwiitapa'o wa-
mashaapauzon kaduz, wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz.
Mishi'oraiman, waizo'ati'i naa Tominkaru wanyukunuu iki,
aonaa wadakotinpan ida'an mani karikaonan, na'apa kizi'i
naa pa'an waunao bread kawan, aona'oraz ukawiki'ita-kao
yeast idi, Israelitenao nikauzonii kawan Passover Kamoon
dono.
9 Õsaadanii sha'atii kiwiitapa'oraz õkaaritan ida'a,
õkiinii unao ati aonaa kizi ubaokopatinpan na'iki
uminauda'uitapan pidannao kaminshu'u-shoronao tuma.
10 Aizii õsaadan dono'oraz na'apa, aonaa pidannao
mamishida-kainao dau'ana'o mani tawuru'u õna'apanuz,
na'iki pidannao oiainpainaouz pakaminshu'uinpan
ida'an, oo na'azootinauzonaouz, oo koidimikinaouz, oo
tominkarunitapainaouz toma-kariwai tominkarunao.
Mazan aonaa na'itim umashaapan pana'itinapa ĩ'ai,
umashaapan pu'u da'a'a imi'i baara'a.
11 Mazan õsaadanii unao ati, aonaa kizi ubaokopatinpan
na'iki uminauda'uitapan pidan dakotina'oraz pumin-
mishidan nii, mazan upu'a'oraz zii ukaminshu'uinpan,
oo na'azootinauzo, oo tominkaruniitapa'o toma-kariwai
tominkarunao, oo parada'o dikauda kida'o aimaakan
ba'orainao dau'an, oo po'idipauzo, oo koidimiki. Aonaa
shaa pa'i uaroopa'ana'a na'apa'o pidan tuma.

---

* **5:6** Galatians 5:9

12-13 Õgaru aonaa õkaudin-kizi mani wuru'u õdi'itapa kizi
na'apam õsha'apatan na'iki õkakinaotan pidannao mamishida-
kainao. Tominkaru'o nii pataka'uta ĩnao ĩ'oian kida dikin ii.
Mazan unao, ukaudin-kizi pa'an wuru'u ukakinaotanuz
umin-mishidannao, sha'apaapainaouz oia'o. Na'apa
Tominkaru paradan saadauzo-kariwaiz kian kawan, "Aonaa
utaapada'ana'a wuru'u pidan sha'apata'oraz oia'o na'an
unao bii'i."†

6

Mishidainao sakitapadan pakasharutaakan

1 Aizii na'ia'oram an unao kasharutaakan pumin-
mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a pukaakapa'anan
pumin-mishidan kootoopauzonao ati, aona'oraz
ĩmishidan Tominkaru. Mishi'oraiman, pupishaa pa'an
mishidainao puchoochin ainaouz sakitapadan wuru'u
ukasharutaakanuz.
2 Mishi, unao uaitapanii diina'iti'i Tominkaru
pidanannaou'o nii wuru'u kootowa'o ni'oraz pidannao
mashaapa'oraz ipai na'ia'akan. Ukau'an, unao turuu kapam
usakitapadan masha'apannaa kida'oraz kasharutaaka-karu
kida unao bii ana'oraz.
3 Mishi, uaitapanii waunaou'o nii wuru'u kootowa'o
ni'oraz angelnao diina'iti'i. Ukau'an, unao turuu kapam
udi'itapan na'iki usakitapadan wuru'u kasharutaaka-karu
kida kai'oraz mashaapa-karu ida'a.
4 Una'apan kau'an, na'apainim an pukasharutaakan
pumin-mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a kootoopau-
zonao di'iti, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Ĩnao aona'o
turuu ĩsakitapadan ukasharutaakanuz.
5 Õkian u'ati kaikapa'a õba'azoo-kida'azon unao. Aonaa
mooko zoobaba bauda'apa pidan nii unao bii'i aitapaaba'o,
ka'iita'o padi'itapan na'iki pasakitapadan mishidainao
kasharutaakanuz? Mishi kaina'a'o wuru'u.
6 Mazan unao, umakon mamishida-kainao di'iti, na'iki
ukaakapan umin-mishidan ĩ'ati, na'iki uaipan ĩsakitapadan
ukasharutaakanuz.
7 Aizii wuru'u ukaakapaakanuz, na'iki una'akanuzu umin-
mishidannao kootowapa-kizai iti, na'apa'o aida-kida unao
aonaa umashaapan mishidainao kawan. Pumin-mishidan
sha'apatan an aimaakan dikauda'o pu'ati, oo uzaamatan an
pusha'apauzi, kaimana'o nii zii putuudan an punyukunuu
pukaakapaan ai pa'an uruu kootoopauzo ati.

† **5:12-13** Deuteronomy 17:7

8 Mazan unao, aonaa ukashaapan una'apata-kao.
Mishi'oraiman unaou'u naa sha'apata'oraz dikauda'o
aimaakan, na'iki uzaamatan baokoinao sha'apauz ĩ'ai, na'iki
usha'apatan di'oraz aimaakan umin-mishidannao ati'o.
9 Mishi, uaitapanii wuru'u pidannao sha'apatainaouz
dikauda kida'o aimaakan, aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ii. Aonaa umariidautina'ana'a. Pidan-
nao kaminshu'uinpainao, pidannao tominkaruniitapainao
aimaakan karikaonan, pidannao kiaapainaouz aonaa
pamin-mazidan mani, daonaioranao kiaapaakauzonaouz
pa'atiaaka,
10 pidannao koidimikinao, pidannao na'azootinauzonao,
pidannao po'idipauzonao, pidannao parada'o dikauda kida'o
aimaakan ba'orainao dau'an, pidannao kazatainao pairiban
sha'apauz; wuru'u pidannao sha'apatainaouz na'apa
kida'oraz aimaakan, ĩnao aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ii.
11 Kiwiitapa, na'apa'o da'i pabi'i unao mashaapauzon.
Mazan unao chikaa-kariwai'i naa u'oian ai, Tominkaru bu-
utani'i naa pa'idiwau nii. Na'iki udakotani'i naa unao
kaimana'o pidannao nii Naobanai Jesus Christ ma'ozakan
ida'an, na'iki waTominkarun Doronaa ida'an.

Ukonaukii-kida Tominkaru umashaapan ida'an u'ati

12 Aizii pabi'i unao mishidainao kian, “Õgaru, kashaapa-
kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii.” Mishi'o
wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimaakan õsha'apatanii
kaimana'o õ'ati wuru'u. Pabi'i unao kian, “Õgaru, kashaapa-
kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii,” mazan õgaru
aona'o nii õkashaapan na'ia'oram aimaakan kazowautapan
õgaru.
13 Mazan ba'oran kian nii, “Wanyukunui toma-kao watoba
ati'o na'iki watoba toma-kao wanyukunui ati'o.” Mishi'o
wuru'u, mazan diina'iti'i wa'aokazi'ian dono'o naa, aona'o
ni'i naa powa'a wanyukunui nii, usha'apanum kau'an
aona'o ni'i naa wananaa aipan wanyukunui. Mazan
aonaa kaimana'o mani wuru'u wakaiwaan wananaa
kaminshu'uinapa-karu dau'ati. Mishi'oraiman marii
washa'apatan aimaakan kida wananaa ida'an, Naobanai
Jesus aipan kawana'ati. Na'iki Naobanai Jesus wuru'u
kazowautapa'oraz wananaa.
14 Pama'ozakan ida'an Tominkaru kadishita-kidan
Naobanai Jesus mawaka-karu di'iki, na'iki ukadishita-kidan
nii kapam waunao mawaka-karu di'iki pama'ozakan ida'an.
15 Mishi, unao uaitapanii unanaa zaamatinpa'o Christ
nanaa di'iti. Ukau'an aonaa turuu õzaamatan Christ nanaa

na'iki õbauda'apatanuz kaminshu'u-shoroaba nanaa di'iti.
Aonaa turuu, aonaa masakauda'u!
16 Aonaa mooko uaitapan pidan kiaapa'oraz kaminshu'u-
shoroaba, ubauda'apatinan otuma wuru'u? Usaadinpan
kawan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian, "Daonaiora kiaa-
pan dono zun, wuru'u daonaiora na'iki zun bauda'apa'o
kawanu'o ĩnanaa."
17 Mazan pidan zaamatina'oraz Naobanai Jesus di'iti, uruu
ubauda'apatinan utuma wuru'u panyukunuu ii.
18 Mana'a ukaminshu'uinpa'ana'a. Ipai ba'oran aimaakan
oii kida'o pidan sha'apatanii, aonaa usha'apatan unanaa.
Mazan pidan kiaapa'oraz aonaa pamin-mazidan mani,
usha'apatan aimaakan dikauda'o manawun pananaa ati
wuru'u.
19 Mishi, unao uaitapanii unanaa Kaimana'o Doronaa
mashaapa-kizi wuru'u. Uruu mashaapa'oraz unao ida'a
na'iki uruu Tominkaru taaniaz unao ati. Ukau'an unao aonaa
turuu usha'apainpan uaipan kawana'ati, mazan Tominkaru
idiwau unao,
20 usha'apanum kau'an Tominkaru toriini'i naa unao.
Ukau'an, ipai aimaakan usha'apatanii unanaa kida ida'an
aida-kida kizi na'apam ukonaukii-kidan Tominkaru.

7

Kakinaorii kaudaiaruinao na'iki kaudaiaroinao ati'o

1 Aizii, õkowaadan nii na'apam õdi'itinpan tawuru
kida dau'ana'a upishaanuz õgaru, usaadaniaz ukaaritan
ida'a. Mishi kaimana'o wuru'u daonaiora mashaapan an
maudaiaro-daun.
2 Mazan ukaina'an idi iriba manawun kaminshu'uinapa-
karu, marii daonaiora mazidan na'iki ukiaapan soo pauda-
iaro. Zuna na'apa kapam. Marii omazidan na'iki okiainpan
soo paudaiaru tuma.
3 Na'iki daonaiora, aonaa kizi umaaiapakan paudaiaro
oaipan an uruu, usha'apanum kau'an odaiaru uruu. Zuna
na'apa kapam, aonaa kizi omaaiapakan paudaiaru uaipan an
oroo, usha'apanum kau'an udaiaro oroo.
4 Na'iki aonaa paba'orani'o mani okazowautapan
pananaa, mazan odaiaru wuru'u kazowautapa'o onanaa
kapam. Na'apa kapam daonaiora, aonaa paba'orani'o
mani ukazowautapan pananaa, mazan udaiaro wuru'u
kazowautapa'o unanaa kapam.
5 Mana'a umaraina'ana'a unanaa udaiaru ai oo udaiaro
ai. Soo mishi unyukunuu na'apa kidaakan an, uruu aonaa
kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo sodi karikaonan,
uruu turuu kizi utaan amazada utoriinapa-tin-kinaa nii.
Mazan udauna'an, turua'a naa koshan ukiaapaakan. Aonaa

kizi Satan tiwaa-kidapan unao, usha'apanum kau'an unao
mazidainao aonaa uka'iitan utuudan unyukunuu tomunu'iki
manawun ukiaapaakan ai.
6 Mazan kaiwuru'u õna'apanuz, aonaa õtaan mani kaki-
naorii wuru'u aonaa kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo
karikaonan.
7 Tuukii zii mani ukaimanan õ'ati ipai unao mishidainao
mashaapan an paba'oran, õgaru kawan. Mazan Tominkaru
taa pabi'i mishidainao ati ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan
mazida'o pidan nii, na'iki ba'orainao mishidainao ati utaa
ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan paba'oran, aonaa ĩmazidan.
8 Aizii, õparada'azon wunao ati'i, aona'oraz naa ĩkaudaiarun
oo ĩkaudaiaron, na'iki zunnao ati mawakainaouznaa
ĩdaiarunao. Kaimana'o wuru'u umashaapanuz uba'oran,
õgaru kawan.
9 Mazan aonaan an uka'iitan udadaradapan unyukunuu
zun ai oo daonaiora ai, ukau'an kaiman pa'an umazidan
koshan, una'azootapan ai zun oo daonaiora tuukii manawun.
10 Aizii, õparadan unao ati mishidainao mazidainaouz-
naa. (Wuru'u kakinaorii aonaa õgaru di'iki'o mani, mazan
Naobanai Jesus di'iki'o pa'an wuru'u kakinaoriiz.) Õparadan
unao daiaroinao ati, mana'a pumuuda'ana'a pudaiaru.
11 Mazan pumuudan an pudaiaru, ukau'an
puba'orantina'a naa pumashaapa, oo puaipan an
pumashaapan pidan mazida'o nii, pukiwa pudaiaru di'iti
powa'a iti, pukaimanaaka utuma koshan. Na'iki õparadan
unao daiaruinao ati kapam, mana'a pumuuda'ana'a
pudaiaro.
12 Aizii, õparadan unao baokoinao mishidainao ati,
mazidainaouz pidan mamishida-ka'o tuma, (wuru'u
kakinaorii õgaru di'iki'o, aonaa Naobanai Jesus di'iki'o
mani). Na'ia'oram unao daonaioranao mazida'o zun
tuma aona'oraz omishidan Jesus, na'iki pakawan oaipan
pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a
oroo.
13 Na'iki pugaru zun mishidapa'o Jesus, mazida'o
daonaiora tuma aona'oraz umishidan Jesus, na'iki
pakawan uaipan pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa
pumuuda'ana'a uruu.
14 Usha'apanum kau'an wuru'u daonaiora aona'oraz
umishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan uruu
ubauda'apatinan ida'an paudaiaro di'iti, mishidapa'oraz
Jesus. Na'iki zun aona'oraz omishidan Jesus, kaiman
Tominkaru saabaan oroo obauda'apatinan ida'an paudaiaru
di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Aonaan an mani umishiin
Tominkaru saabaan kaiman pudaiaro, oo pudaiaru

aona'oraz zii umishidan, unao dainao aonaa mani
Tominkaru saabaan kaiman pa'ati. Mazan umishiin idi,
kaiman Tominkaru saabaan unao dainao kapam.
15 Mazan wuru'u pidan aona'oraz umishidapan oo omishi-
dapan Jesus muuda'azon an pamin-mazidan mishidapa'oraz
Jesus, marii umakon oo omakon. Na'apa'o sha'apan an,
pidan mishidapa'oraz, aona'a naa powa'a uruu oo oroo
mashaapan mazida'o pidan nii. Mazan Tominkaru zaamatan
waunao mishidainaouz Jesus, wamashaapa-kizi konaukii
na'iki kaiman ipai pidannao tuma.
16 Panaadon unao daiaroinao mishidapainaouz Jesus,
unao ida'ana'o nii udaiarunao mishidan Jesus, na'apa unao
kawan. Na'apa kapam unao daiaruinao, mishidapainaouz
Jesus, panaadon unao ida'ana'o nii udaiaronao mishidan
Jesus na'apa unao kawan.

Umashaapa uwa'atin dono'o kawan Tominkaru ida'ati

17 Di'oraz kakinaorii õtaanii ba'oran mishidainao ati
ba'oran wiizai iainao kidaz. Marii ipai unao mashaapan
pakawan wuru'u mashaapa-karu kaduz ida'a Naobanai
Tominkaru muuda-kiziz pugaru, uzaamatan ua'ia'oraz
pugaru mishidapa'o nii Jesus.
18 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: Aizii pidan choota-
kariwaiz* Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, Tominkaru zaa-
matan ua'ii uruu, aonaa kizi utiwaan papana'adan pachoota-
kaoaz. Na'apa kapam, Tominkaru zaamatan dono pidan
aona'oraz uchoota-kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati,
aonaa kizi'i naa uaipan pachoota-kao.
19 Usha'apanum kau'an aonaa umanawunu'o aimaakan
mani wuru'u pidan choota-kaoaz oo aonaa uchoota-kao.
Mazan kanom pa'an umanawunu'o nii, washa'apatan pa'an
aimaakan kida Tominkaru aipaniaz washa'apatan.
20 Ukau'an ipai unao, pakawan una'a, umashaapauzonuz
kaduz ida'a, Tominkaru zaamatan ua'ia'oraz unao mishida-
painao nii Jesus.
21 Aizii pugaru torii-kariwai poitorui† nii Tominkaru
zaamatan ua'ii pugaru, mana'a putaapada'ana'a
pupoitoruitapa-kaoaz kasharutapan punyukunuu. Mazan
na'apainim an pidan toria'oraz pugaru kian pu'ati, "aizii
turua'a naa pumakon," pumako'o naa, uruu aonaa kizi
pupoitoruitapa-kao.
22 Pugaru poitoruitapa-kariwaiz Tominkaru zaamatan
ua'ii pugaru, na'apa'o pugaru pidan kawan muuda-kariwaiz

---

* **7:18** *choota-kariwaiz:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **7:21** *torii-kariwai poitorui:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

naa upoitoruitapa-kao ai, usha'apanum kau'an Naobanai
Jesus muudin-kidani'i naa pugaru oia'o poitoruitapan
ai. Aizii pugaru na'apa kapam, aona'oraz pidan torian
papoitoru nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, mazan aizii
Christ poitoru'u naa pa'an pugaru.
23 Unao Tominkaru toriini'i naa. Ukau'an mana'a naa
upoitoruitapa-kidina'ana'a pidannao ati.
24 Õmin-mishidannao, pakawan umashaapa na'apa
Tominkaru zaamatan di'iki'o kawan unao, mishidapainao
nii Jesus.

Pidannao aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron

25 Aizii, õparadan nii wuru dau'ana'a upishaanuzu
pidannao dau'an aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron.
Aonaa Naobanai Jesus taan kakinaorii uruu dau'an. Mazan
Naobanai Jesus, dobata ukaminka'utan õgaru, ukau'an
õmishida unao turuu umishidan õparadan. Uruu idi kaikapa'a
õdi'itinpan kaimana'o aimaakan dau'an unao sha'apatan
ni'o.
26 Amazada dadaradinan idi'i naa kai, õ'itiiman powa'a zii
ukaimanan pa'an mishidainao, aona'oraz zii ĩkaudaiaron oo
ĩkaudaiarun mashaapan paba'oran.
27 Mazan aizii pugaru kaina'a'ora'a naa pudaiaro, aonaa
pudorota'ana'a na'apam kizi pumuudan oroo. Aizii aonaan
an zii pudaiaro nii, aonaa pudorota'ana'a pudaiaro nii.
28 Mazan aizii putoman an punyukunuu na'iki pumazi-
dan naa, aonaa oia'o mani wuru'u pusha'apataniaz. Na'iki
zun aona'oraz zii okaudaiarun, otoman panyukunuu na'iki
omazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u osha'apataniaz.
Mazan wuru'u pidannao kaudaiaruinao oo kaudaiaroinao,
ĩbaiaapan nii dadara'o mashaapa-karu na'iki kasha'ora kida'a
aimaakan kai'oraz mashaapa-karu ida'a, na'iki aonaa õaipan
ubaiaapan na'apa kida'oraz aimaakan.
29 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru dau'ana'a.
Wuru'u wamashaapanuz kai di'oraz amazada ida'a, aona'o
ni'i naa utomunu'ikin, uruu uikodan naa patokon. Uruu
idi'o õkian daonaioranao ati kaudaiaroinaouz: Aonaa
utaapada'ana'a ukaudaiaronuz awautapan udi'itinpan
usha'apata'azon ai kaudin-kizai Naobanai Jesus ati.
30 Na'iki na'apa kapam unao mishidainao zaadinainaouz,
aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun ukasha'oran
dau'u. Na'iki unao mishidainao konaukii-tinainaouz, aonaa
udi'itinpa'ana'a soo ukonaukiitinan dau'u karikaonan.
Na'apa kapam unao mishidainao toriainaouz aimaakan kida,
aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun usha'apauz
kida dau'u.

31 Na'iki unao mishidainao sha'apaapainaouz aimaakan
kida pamashaapa-kinaa nii wuru amazada ida'a'a, aonaa
udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun usha'apaapaniaz
kida dau'u. Usha'apanum kau'an wuru'u mashaapa-karu
kaduz di'oraz amazada ida'a kai, na'iki ipai aimaakan kida
pidan sha'apaapaniaz pamashaapa-kinaa nii da'a'a, kadi-
mana'o ni'i naa uikodan patokon.

32 Aonaa õaipan udi'itinpan tuukia'a naa manawun
na'apam kizi umashaapan. Daonaiora aona'oraz zii
udaiaro nii, unyukunuu pasha'apatan dau'an kaudin-kizai
Naobanai Jesus ati, uaipan pasha'apatinan Tominkaru aipan
kawana'ati.
33 Mazan daonaiora mazida'oraz, unyukunuu
pasha'apatan dau'an aimaakan kida ĩmashaapa-kinaa nii
di'oraz amazada ida'a, usha'apanum kau'an uaipan idi
pataapan paudaiaro kaiman.
34 Uruu idi dya'utam udi'itinpan, uaipan pasha'apatinan
Naobanai aipan kawana'ati, mazan ukonaukii-kida'azon
paudaiaro kapam. Na'apa kapam, zun mawaka'oraz naa
odaiaru oo zun aona'oraz zii odaiaru nii, onyukunuu tuukii
osha'apatan dau'an kaudin-kizai Tominkaru ati. Oaipan ipai
aimaakan pasha'apatanii pananaa ida'an na'iki padi'itinpan
ida'an Tominkaru ati pa'idiwara. Mazan zun mazida'oraz,
odi'itinpan pasha'apatan dau'an aimaakan kida ĩmashaapa-
kinaa nii, usha'apanum kau'an oaipan idi pasha'apatan
aimaakan kida paudaiaru nyukunuu kawana'ati.

35 Õkianuz unao ati kaikapa'a, õkaminka'uta-kinaa ni'o unao,
udi'itapa kizi kanom kaimana'o aimaakan usha'apatan
nii. Aonaa õtiwaan mani õtaan kakinaorii u'ati wuru'u.
Mishi'oraiman õkaminka'uta'azon unao umashaapa-kizi
kaiman, Naobanai pidanannao mashaapan aiapa-kao
kawana'ati. Uruu turuu kizi usha'apatan kaudin-kizai soo
Naobanai Jesus ati karikaonan, na'iki aonaa kizi udi'itinpan
usha'apatan dau'u ba'oran aimaakan.

36 Mazan aizii dii mani pugaru kaina'a zun pudaiaro
ni'o, maskonnao-tinpa'ora'a naa, na'iki tuukii puaipan oroo,
pudi'itinpan soo pumazidan dau'u otuma. Ukau'an turuu
pamazidan, na'iki aonaa oia'o mani wuru'u.
37 Mazan aizii putoman punyukunuu aona'o nii pukauda-
iaron, na'iki aonaa pidan dyuudan ida'ana'o mani wuru'u
pusha'apatanuz aimaakan, na'iki puka'iita pudadaradan
punyukunuu puaipan ai zun, kaimana'o aimaakan wuru'u
pusha'apataniaz.
38 Ukau'an wuru'u pidan mazida'oraz paudaiaro ni'o tuma,
kaimana'o aimaakan wuru'u usha'apataniaz, na'iki pidan

aona'oraz ukaudaiaron, aimaakan powa'a'o zii ukaimanan wuru'u usha'apataniaz.

Zunnao mishidainao, mawakainaouznaa ĩdaiarunao

39 Aizii zun bauda'apatina'o paudaiaru di'iti ukakupan pu'u. Mazan odaiaru mawakan an, turuu omazidan na'ia'oram pidan tuma oaiapanii. Mazan marii omazidan pidan mishida'o tuma.

40 Mazan õgaru õdi'itinpan, powa'a'o nii zii pa'an ukaimanan omashaapan an paba'oran, aonaa okaudaiarun koshan. Mazan õ'itiiman kaiman pa'an unao abatan na'apam õkian, usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa kazowautapanii õgaru, unao kawan.

8

Uzai dunaa taa-kao toma-kariwai tominkarunao ati

1 Aizii õdako'atin nii upishaanuz, waunao mishidainao nikan daua'oraz dunai, wuru'u taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Waaitapa ipai waunao ida'a kaina'a aitapa-karu. Aitapa-karu toman waunao atadinapa, mazan wakamarainapanun ida'an wama'ozakadan nii wamin-mishidannao pa'an.

2 Pidan zauda-kida'oraz paaitapa aimaakan dobata man-awun, aona'o zii uaitapan aimaakan wuru'u.

3 Mazan mishi, Tominkaru aitapa pa'an pidan marainpa'oraz paugaru.

4 Ukau'an, kaikapa'a õkianu'u dunai nika-kao dau'an, taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati: waaitapa aimaakan toma-kariwaiz tominkarunao nii, aonaa mishi'o Tominkaru mani wuru'u, mazan waaitapa kaina'a bauda'apa Tominkaru pa'an.

5 Mishi, ukaina'an pu'u aimaakan kida dakota-kariwaiz tominkarunao nii aokazi ii, oo imi'i baara'a, (na'iki kaina'a iriba pidan dakotanii tominkarunao nii na'iki naobanainao nii),

6 waunao ati kaina'a bauda'apa Tominkaru karikaonan, waDaru. Uruu toma'oraz ipai aimaakan kida, na'iki wa-mashaapan uruu ati'o. Na'iki kaina'a bauda'apa Naobanai karikaonan, Jesus Christ. Ipai aimaakan kida toma-kao uruu ida'ana'o pa'idiwara, na'iki wamashaapan uruu ida'ana'o.

7 Mazan aonaa ipai mani pidannao aitapan, aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao. Pabi'i pidannao naudina'ora'a naa ĩ'ati pamishidan wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao na'iki ĩtaapan ĩdyaun kakupainao nii. Ukau'an ĩnikan dono dunai, pakawan ĩdi'itinpan udau'u, taa-kariwai kawan toma-kariwai tominkaru ati. Uruu idi

aonaa ĩabatinan kaiman panyukunuu ii, ĩabatinan ĩsha'apata aimaakan oia'o.
8 Mazan wanikan dono wanyukunui, aona'o nii umaonapadan waunao Tominkaru ida'ati. Aizii aonaan dono wanikanuz, aonaa uawutapadan Tominkaru nyukunuu kaimanan wa'ati. Na'iki wanikan dono kapamaz, aonaa utoman waunao kaiman powa'a zii Tominkaru ati.
9 Mazan pabi'i kida unao, uaitapa aonaa sha'apa'o mani wuru'u dunai nika-kao taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Mazan uaitapin pa'i, aonaa kizi uwaota-kidan umin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, unikan ida'an wuru'u wanyukunui unao kawan.
10 Aizii dii mani pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, utukapan uaroopan tominkarunao dapunaa ii, uruu idi una'apatan panyukunuu, unikan naa dunai taa-kariwaiz tominkarunao ati, ukian pu'u panyukunuu ii "oia'o wuru'u õsha'apataniaz."
11 Ukau'an, pugaru aitapan ida'an aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao, pupataka'uin-kidan pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, uruu ati'oraz kapam Christ mawakan.
12 Ukau'an pu'oian wuru'u, pusha'apata-kidan ida'an pumin-mishidan ati aimaakan uzauda-kidaniaz panyukunuu ii, aonaa kaimana'o mani. Na'iki na'apa'o ida'an, oia'o aimaakan wuru'u pusha'apataniaz Christ ati.
13 Ukau'an, õwaota-kidan an õmin-mishidan oia'o di'iti õnikan ida'an dunai, aona'o nii õnikauzon dunai powa'a.

9

Aimaakan kida turua'o apostle zaamatan na'iki sha'apatan

1 Õgaru turuu õsha'apainpan õaipan kawana'ati. Apostle wuru'u õgaru, usha'apanum kau'an õtukapanii Jesus wanaobanaa, na'iki õkaudinan idi'o uruu ati wuru'u unao mishidanuz Naobanai Jesus.
2 Baokoinao pidannao mataapakan pu'u õgaru apostle nii, mazan unao uaitapa apostle pa'an wuru'u õgaruz. Na'iki unao mishidapanuz Naobanai Jesus, uruu kainaabata'o kaimanaiman apostle wuru'u õgaruz, Naobanai Jesus ati.
3 Aizii pidannao dakoopan dono õgaru õkaudinan dau'an apostle nii, kaikapa'a õdako'atin ĩdyaun:
4 Waunao turuu wana'an unao tuma udapu'u na'iki wanikan kapam uwanyukunuu baokopa utuma.
5 Waunao turuu wana'akan kapam waudaiaronao mishidainaouz, watuma wamakon dono ba'oran wiizai iti kida, na'apa ba'oran apostlenao kawan, na'iki Naobanai Jesus inawuzunao kawan, na'iki Peter kawan.

6 Oo Barnabas na'iki õgaru'o nii sha'a karikaonan
kaudin waikoda-kinaa nii wapuraatan, watorii-kinaa nii
wawanyukunuu?
7 Aonaa na'ia'oram soldyaa kaudina'o pawiizi ati kaw-
inipinaatan pawanyukunuu papuraatan idi. Na'iki aonaa
na'ia'oram pidan paowa'oraz grape baawu, madizookan pa-
paoriba grape aka. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'uza'o
kaznizonao oo tapi'iza idi matuzakan pa'uza dunuu.
8 Wuru'u kuwai kida õkainaabata-kinaaz na'apa'oram ati'o
õkian pidannao aitapanii kida, mazan aonaa pidan mani
karikaonan wuru'u di'itinpa'oraz na'apa. Kakinaorii na'apa
ukian kapam.
9 Wuru'u Kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati
kian, "Aonaa puwatudapa'ana'a tapi'iza dako poroom
aka udakazaapa-kida-kao dono u'ati."* Aizii Tominkaru
na'apanuz, aonaa tapi'iza dau'ana'o mani karikaonan.
10 Mazan una'apanuz waunao dau'ana'o na'iki usaada-
kao waunao dikin ia'o. Usha'apanum kau'an pidan kawi-
iziipa'oraz na'iki pidan karaodapa'oraz paoribai aka, ĩaitapa
panyukunuu ii ĩka'idiwainan nii kapam wuru'u paoribai aka
idi.
11 Wakowaadanuz Kaimana'o Kuwai unao ati, uruu wa-
paopan kawanu'o paoribai uuda wuru'u. Ukau'an turuu
wapishaan unao taan wawanyukunuu nii.
12 Aizii baokoinao turuu ĩpishaan unao kaminka'utan ĩdyaun,
ĩkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, waunao aitaniiman, turuu
manawun wapishaan ukaminka'utan waunao.
Mishi waunao turua'o padamata wapishaan aimaakan
kida unao ai, wakowaadapan idi kaimana'o kuwai. Mazan
waunao, watuuda wabaiaapan ipai sha'apa'oram aimaakan
kida, upu'u aonaa wapishaan aimaakan kida u'ai. Uruu
aonaa kizi washa'apatan aimaakan awauta'o nii pidan
umishidan ai Kaimana'o Kuwai, Christ daua'oraz.
13 Mishi unao, uaitapanii pidannao kaudinainaouz
Tominkaru Dapu ii, ĩikodan pawanyukunuu nii pakaudinan
ida'an na'ii. Na'iki faadaanao kaudinainaouz altar, uzai
kawaodapa-kizinao di'ii, ĩikodan panikan nii dunai idi wuru
di'iki'i, uzai pidannao na'akaniaz pataan nii Tominkaru ati
na'ii.
14 Ukau'an na'apa'o kapam Naobanai Jesus kian pidan
kowaadapa'oraz Kaimana'o Kuwai, marii kizi pidannao
abatainaouz ukuwaa taan uwanyukunuu nii.
15 Mazan õgaru, turua'o padamata õpishaan õwanyukunuu nii
õkowaadapan idi kaimana'o kuwai, upu'u aonaa na'apainim
õpishaan utaan aimaakan õ'ati. Aizii õsaadanuz unao ati,

* **9:9** Deuteronomy 25:4

aonaa õaipan idi'o mani usakadan naa utaan aimaakan kida
õ'ati. Kaiman zii pa'an õ'ati õmawakan an, aonaa õkazata-kidan
õ'atadinapanuz, õmazaamatakanuz õkakuwaapan winipinaa.
16 Upu'u zii õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai, aonaa
turuu õatadinpan uruu ida'an, usha'apanum kau'an õgaru,
Tominkaru dyuudanii kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai.
Na'iki aonaan an õkowaadan wuru'u Kaimana'o Kuwai, up-
ataka'utan nii õgaru.
17 Õkakuwaapan an mani kaimana'o kuwai dau'u õaipan ati
karikaonan, õpishaa mani pidannao kawinipinaatan õgaru.
Mazan õkowaadapanuz kaimana'o kuwai aonaa õaipan ati'o
mani, uruu idi'o pa'an õsha'apatan kaudin-kizai Tominkaru
taaniaz õsha'apatan nii.
18 Ukau'an kanom õwinipinaa nii? Soo wuru'u õkowaadapanuz
kaimana'o kuwai, na'iki aonaa õdakotan uwinipinaa.
Una'apan idi'o aonaa õpishauzon aimaakan taa-kao õ'ati,
õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai õturuuan pu'u õpishaan.

19 Aonaan pu'u pidan poitoru mani õgaru, mazan upu'u
õtaapinan ipai pidan poitoru kawan. Uruu turuu kizi õka'iitan
kawana'ati õna'apatan iriba pidannao nyukunuu ĩmishida kizi
Jesus Christ.
20 Õkaudinan dono Jewnao bii an, na'apa õmashaapan
Jew kawan, turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida
kizi Jesus Christ. Na'iki õgaru pidannao tuman dono,
da'anainaouznaa Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam
ĩnao kawan, õizo'ati wuru'u kakinaorii ĩizo'atipaniaz, turuu
kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ, aonaan
pu'a'a naa padamata õtaapan uruu kakinaorii.
21 Aizii õgaru Gentilenao tuman dono, mataapa-kainaouz
Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam õmashaapan Gen-
tile kawan, turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus
Christ. Mazan aonaa õkian mani kaiwuru'u aonaa õizo'atin
Tominkaru kakinaori. Mishi'oraiman, õgaru, õizo'ati Christ
kakinaori.
22 Õgaru mishidainao tuman dono, aona'oraz ĩmishidapan
ma'ozaka, na'apa kapam õtaapinan ĩnao kawan, turuu
kizi õma'ozakadan ĩmishidapan powa'a zii Jesus Christ.
Õkowaadapan dono kaimana'o kuwai ipai sha'apa'oram kaduz
pidannao ati, na'apa õtiwaan õtaapinan ipai ĩnao kawan. Uruu
na'apa'o ida'an turuu kizi õkaminka'utan pabi'i ĩdyaun ĩmishida
kizi Christ.
23 Õsha'apatan ipai na'apa kida'oraz aimaakan, pidannao
abata kizi Kaimana'o Kuwai. Uruu baokopa kizi mishidainao
tuma õka'iidiwainan kaiman kida'o aimaakan idi, Tominkaru
kowaadaniaz pataan nii mishidainao ati.

24 Unao, uaitapanii dimatin-karu dono ipai pidannao
dimainao ni'oraz tiwaakan padimaban ida'an, mazan
bauda'apa'o nii pidan ĩnao bii iki'o winian nii, na'iki
uzaamatan taa'azoo-kariwaiz aimaakan uwinian idi pa'an.
Ukau'an na'apa kizi kapam unao pidan dimaba'o kawan,
uzaamata kizi Tominkaru taa'azooniaz aimaakan.
25 Ipai pidannao dimainao ni'oraz ĩsha'apatinan
soo patominapa-kida-kao kawana'ati. Aizii wuru'u
ĩsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimaakan, ĩaipan idi
aimaakan taa-kao pa'ati, aona'o ni'oraz una'an karikaonan.
Mazan waunao mishidainao, washa'apatinan watominapa-
kida-kao kawana'ati waaipan idi aimaakan taa-kao wa'ati
karikaonanu'o ni'oraz una'an pa'an.
26 Uruu idi'o õdiman sariapa õdima-kizi tokon iti. Na'iki õgaru,
na'apa pidan kawan makinaotina'oraz tiniaaka-karu ida'an,
aona'oraz udobaa-kidan patinikan pamin-tiniaakan.
27 Õgaru õtominapa-kida õnanaa sha'apata'o nii aimaakan
sakitapa'o, na'apa pidan tominapa-kidan kawan pananaa
pasha'apatan ida'an dadara kida'o aimaakan dimatin-karu
ua'ii. Mishi, õgaru õkowaadapani'i naa kaimana'o kuwai
baokoinao ati. Aizii aonaan an õmashaapan wuru kawana'ati'i
kaimana'o kuwai õkowaadapaniaz, aona'o nii Tominkaru taan
õ'ati utaa'azooniaz.

10

Wakakinao-kao toma-kariwai tominkarunao ai

1 Õmin-mishidannao, õaipan unyukunuuan aimaakan kida
sha'apa'oraz da'i wadokozu-daunnao ati, da'anpainaouz
Moses. Tominkaru na'akapan ĩnao padyuudan ida'an isha'iz
kazannaatapa'o nii ĩdyaun. Ipai ĩnao taraukan Red Sea
pakidiba ida'an.*
2 Ipai ĩnao chikaawunuinan Moses pidanannao nii, wuru
ida'ana'a ĩmakonuz isha'iz waranu an na'iki ĩtaraukan ida'an
paran.
3 Ipai ĩnao, ĩnika wanyukunui Tominkaru taaniaz ĩ'ati aokazi
iki.†
4 Na'iki ipai ĩnao, ĩtuza kapam wunu Tominkaru taaniaz ĩ'ati
kuba di'iki. Ĩtuzan wuru'u kuba di'iki Tominkaru aidaniaz
ĩ'ati, ĩchi'ikapa-kizi mapidantaka'o amazada di'ii'aka. Aizii
wuru'u kubaz, uruu Christ wuru'u.‡
5 Tominkaru sha'apatan pu'u ĩ'ati na'apa kida'o aimaakan,
upu'u zii ipai zaa wadokozu-daunnao, aonaa ĩsha'apatinan
Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Uruu idi ĩmawakan ipai
mapidantaka'o amazada baara ii aka.§

---

* **10:1** Exodus 13:21-22; Exodus 14:22-29 † **10:3** Exodus 16:35 ‡ **10:4** Exodus 17:6; Numbers 20:11 § **10:5** Numbers 14:29-30

6 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz,
watominapa-kinaa ni'o wuru'u. Na'iki wakakinaorinaa
ni'o, aonaa kizi wana'azootapan oia'o aimaakan kida na'apa
ĩnao kawan.*
7 Mana'a watominkaruniitapa'ana'a toma-kariwai
tominkarunao, pabi'i kida'o wadokozu-daunnao kawan.
Usaadinpan kawan ĩdau'an Tominkaru kaaritan ida'a. Ukian,
"Wuru'u pidannao aroopan naa na'iki ĩtuzapan naa, na'iki
udauna'an ĩkonaupan naa madoronaa-daun."†
8 Mana'a wakaminshu'uinpa'ana'a na'iki aonaa waki-
ainpa'ana'a ba'oran min-mazidan tuma, pabi'i kida ĩnao
sha'apatauzonii kawan. Uruu idi Tominkaru to'oran ĩ'ati
na'iki 23,000 ĩmawakan bauda'apa'o kamoo ida'a.‡
9 Mana'a watiwaa-kidapa'ana'a Naobanai Tominkaru,§
pabi'i kida'o wadokozu-daunnao tiwaa-kidapauzon kawan
uruu. Uruu idi Naobanai Tominkaru to'oran ĩ'ati na'iki
uzowian ĩdyaun, udyuudan ida'an kowazaznao aroa'o nii
ĩdyaun.*
10 Na'iki aonaa ukashada'ana'a na'apam Tominkaru taa-
pan unao, pabi'i kida ĩnao na'apauzon kawan. Uruu idi
Tominkaru dyuudan pa'angelin zowian ĩdyaun.†
11 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz ĩ'ati,
uruu tukapa-kida'o nii kanom turuu sha'apan wa'ati,
washa'apatan an aimaakan oii kida'o ĩnao sha'apatan
kawan. Na'iki usaada-kao kakinaowa'o nii waunao, aonaa
kizi washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, usha'apanum
kau'an waunao wamashaapan maonapa'ora'a naa amazada
katokon-tina'azon ida'ati.
12 Ukau'an, na'ia'oram pidan itiiman ma'ozaka'o pamishi-
dapan, marii uzaudinpan, usha'apanum kau'an aonaan an
uzaudinpan, uwaotinan nii oia'o.
13 Aizii na'apainim an putiwaa-kidapa-kao aimaakan oia'o
dau'ati, punyukunuitapa baokoinao pidannao na'apa'o ka-
pam ĩtiwaa-kidapa-kao. Mazan Tominkaru mishi'o utaapan pa-
paradan papidanannao ati. Aona'o nii utaapadan putiwaa-
kidapa-kao tuukia'a naa manawun, pumaka'iitakan ai. Aizii
wuru dono'o putiwaa-kidapa-kaoaz, Tominkaru toman nii
pugaru ma'ozaka, uruu turua'o nii putuudan putiwaa-
kidapa-kaoaz na'iki aona'o nii putaainan oia'o ati.
14 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a
utominkaruniitapa'ana'a toma-kariwai tominkarunao.

---

* **10:6** Numbers 11:4 † **10:7** Exodus 32:6 ‡ **10:8** Numbers 25:1-18 § **10:9** Ba'oran kaarita di'ii kida usaada-kao Christ kii. * **10:9** Numbers 21:5-6 † **10:10** Numbers 16:41-49

15 Õparadan unao ati, õparadan kawan aitapinainao pidan-
nao ati. Ukau'an udi'itapa kizi na'apa'oram kaiwuru'u
õparadanuz u'ati.
16 Watuzan dono wine wuru'u watoriinapa-kidaniaz
Tominkaru ati, wanyukunuitapan dono'oraz Jesus mawakan
wa'ati, baokopa waunao mishidainao, wabauda'apatinan
Christ tuma uizain ida'an. Na'iki wanikan dono bread
wadushowaniaz, baokopa waka'iidiwainan Christ nanaa
idi.‡
17 Wanikan ida'an wuru'u bauda'apa'oraz bread
di'iki, ipai waunao wairiban pu'u padamata, baokopa
wabauda'apatinan wamin-mishidannao tuma na'iki Christ
tuma.
18 Aushaa udi'itapa mooko tawuru'u Israelitenao.
Ĩbauda'apatinan, ĩnikan ida'an dunai, uzai zowii-kariwai
di'iki'o, taa-kariwaiz altar paawa'a Tominkaru ati.§
19 Aonaa õkian mani kaiwuru'u, wuru'u wanyukunui taa-
kariwaiz toma-kariwai tominkaru ati powa'a'o zii pa'an
umanawunun ba'oran wanyukunui ai. Na'iki aonaa õkian
mani kaiwuru'u, toma-kariwaiz tominkaru mishi'o ukaku-
pan.
20 Mazan õkian, wuru'u pidannao tominkarunitapainaouz
toma-kariwai, ĩzowian pa'uzanao na'iki ĩtaanuzu oia'o doron-
ainao ati'o karikaonan, aonaa Tominkaru ati'o mani. Na'iki
aonaa õaipan unao bauda'apatinan oia'o doronainao tuma.*
21 Aonaa turuu utuzan wine wuru'u koopo di'iki,
unyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan, uaida-
kinaa nii ubauda'apatinpan Naobanai Jesus tuma, na'iki
utuzan kapam wine ba'oran koopo di'iki, uaida-kinaa
nii ubauda'apatinpan oia'o doronainao tuma. Na'iki
aonaa turuu unikan bread, Naobanai Jesus mawakan
nyukunuitapa-kinao ni'oraz, na'iki unikan kapam wuru'u
wanyukunui oia'o doronainao ati'oraz utaa-kao.
22 Washa'apatan an na'apa'o aimaakan wakishauzidan
nii Tominkaru, uruu uto'oran nii wa'ati. Waunao aonaa
wama'ozakan u'ai.†
23 Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-kao õsha'apatan
kanom karikaonan õaiapanii." Mishi'o wuru'u, mazan
aonaa ipai mani aimaakan washa'apatanii kaimanan wa'ati.
Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-kao õsha'apatan kanom
karikaonan õaiapanii." Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai
mani aimaakan washa'apatanii ma'ozakadan baokoinao
mishidainao.‡

---

‡ **10:16** Matthew 26:26-28; Mark 14:22-24; Luke 22:19-20 § **10:18** Leviticus 7:6 * **10:20** Deuteronomy 32:17 † **10:22** Deuteronomy 32:21 ‡ **10:23** 1 Corinthians 6:12

24 Ukau'an, aonaa kizi na'ia'oram pidan di'itapan
na'iki sha'apatan aimaakan paaiapanii karikaonan.
Mishi'oraiman, udi'itapa na'iki usha'apata aimaakan
kaminka'uta'o nii ba'oran mishidainao.
25 Turuu punikan sha'apa'oram karikaonan dunai
putoriinii dunai selliapa-kizinao iki. Aonaa pupishaa'ana'a
na'iki'oram wuru'u dunaiz.
26 Usha'apanum kau'an, Tominkaru paradan
saadinpa'oraz kian, "Imi'i baara na'iki ipai aimaakan kida
na'a'oraz Tominkaru idiwau."§
27 Aizii dii mani pidan mamishida-ka'o na'akan pugaru,
aroopa'ana'o nii, pumako pumako'ozon an. Na'iki
punika kanom karikaonan umaokodanii pu'ati. Aonaa
pupishaa'ana'a na'iki'oram uikodan wuru'u wanyukunuiz.
28 Mazan na'ia'oram pidan kian an pu'ati, "Di'oraz
wanyukunui taa-kariwai toma-kariwai tominkarunao
ati." Ukau'an aonaa punika'ana'azu, na'iki na'apa'o ida'an,
aona'o nii pusha'apatan aimaakan pana'iti'o wuru'u pidan
nyukunuu ai.
29 Pugaru panaadon pukian punyukunuu ii, aonaa
sha'apa'o mani wuru'u unika-kao, mazan wuru'u ba'oran
pidanaz, panaadon ukian panyukunuu ii, aonaa kaimana'o
mani wuru'u na'apa'o nika-kao.

Ukau'an pidan mishida'o pishaan nii, "Na'apam aizii, na'iki
kandii nii mooko aonaa õtaapada-kao õsha'apatinan õnyukunuu
kian kawana'ati, ba'oran pidan kian idi panyukunuu ii aonaa
kaimana'o mani wuru'u?"
30 "Kaiman pugaru," õkian an Tominkaru ati õwanyukunuu
dikin ii, kandii nii mooko ba'oran pidan kian õdau'an
õsha'apatan oia'o õnikan idiz?

31 Ukau'an, puaroopan dono oo putuzan dono, oo kanom
karikaonan pusha'apatan, pusha'apata kiziz pukonaukii-
kida-kinaa nii Tominkaru umanawunun.
32 Aonaa pusha'apata'ana'a aimaakan waota-kida'o nii
na'ia'oram pidan uizo'atipan ai Tominkaru. Panaadon
wuru'u pidanaz, uruu Jew, oo uruu aonaa Jew mani, oo uruu
mishidapa'o Tominkaru.

33 Õgaru na'apa õtiwainan, õtiwaa õsha'apatan aimaakan pi-
dannao nyukunuu kaiman-kinaa nii, aonaa õkasharuta-kinaa
nii mani ĩnyukunuu. Õgaru, aonaa õdi'itapan õsha'apatan
aimaakan õ'ati karikaonan. Mazan õdi'itapan õsha'apatan
aimaakan õkaminka'uta-kinaa nii iriba baokoinao pidannao,
uruu ida'an kizi õkaminka'utan ĩnao ĩmishida kizi Jesus na'iki
ĩkazannaatin kizi.

---

§ **10:26** Psalm 24:1

11

1 Uda'an õkaduz na'apa õda'anan kawan Christ kaduz.

Zunnao shibatan daua'o pazowau

2 Tuukii õkonaukii-kidan unao, usha'apanum kau'an
karikaonan unyukunuitapan õgaru, na'iki usha'apatinan
idi õdobata-kidaniaz kakinaorii kida kawana'ati.
3 Mazan õaipan uaitapan Christ kazowautapa'o daon-
aiora. Na'iki daonaiora kazowautapa'o paudaiaro, na'iki
Tominkaru kazowautapa'o Christ.
4 Ukau'an daonaiora shibatapa'o pazowau patoriinpan
dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru
paradan baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o
wuru'u usha'apataniaz Christ ati, wuru'u pazowaunaaz.
5 Na'iki zun, aona'oraz oshibatapan pazowau patoriinpan
dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru
paradan baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o
wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati, wuru'u pazowaunaaz.
Oroo na'apa'o zun kawan ziida-kariwaiz ozowauda.
6 Aonaan an zun shibatan pazowau, marii ozowauda
dukuta-kao. Mazan ukakiba'azonnan idi zun ati wuru'u pa-
zowaud dukuta-kao, oo pazowaud ziida-kao, ukau'an marii
oshibatan pazowau.
7 Daonaiora aonaa kanom nii uaiapa-kao ushibatan
pazowau, usha'apanum kau'an Tominkaru toman daonaiora
paugaru kawan. Na'iki daonaiora ida'a Tominkaru
umanawunun tukapa-kao. Mazan zun, oroo ida'a daonaiora
umanawunun tukapa-kao.
8 Usha'apanum kau'an daonaiora, aonaa utoma-kao zun
di'iki, mazan zun toma-kao daonaiora di'iki.
9 Na'iki daonaiora, aonaa utoma-kao zun ati, mazan zun
toma-kao daonaiora ati'o.
10 Ukau'an, marii zun shibatan pazowau, otukapa-kida-
kinaa nii paudaiaru kazowautapan paugaru, usha'apanum
kau'an kaina'a kapam angelnao awunuutapan.
11 Mazan waunao mishidainao, wamashaapanuz
bauda'apatinapa Naobanai Jesus ida'an, aonaa turuu zun
sha'apainpan pa'ida'a karikaonan, na'iki daonaiora aonaa
turuu usha'apainpan pa'ida'a karikaonan.
12 Mishi zun toma-kao kawan daonaiora di'iki, na'apa
kapam daonaiora shakatan zun di'iki. Mazan ipai ĩdyaun
Tominkaru di'iki'o pa'an.
13 Unao, udi'itapa di'oraz aimaakan: Kaimana'o mani
wuru'u zun toriinapanuz Tominkaru ati, aonaa oshibatapan
pazowau baokopatin-karu dono choochi ii?

14 Kainaabatinapa'o na'apa'oram pidan kaduz toma-
kao, ukau'an daonaiora kadizo-tinpan an, kakiba'azonna'o
aimaakan wuru'u.
15 Mazan zun dizo dawua'oraz, uruu aimaakan konau-
nama'o wuru'u. Usha'apanum kau'an odizo dawua'oraz taa-
kao, ozowau shibarinaa ni'o.
16 Mazan na'ia'oram pidan kashadaakapa'azo'o wuru
dau'ana'a, aonaa na'apam õkian powa'a, soo kaikapa'a:
Aonaa waunao oo ba'oran mishidapainao Tominkaru taapan
ba'oran kaduz kakinaorii wuru aia'a, ĩbaokopatinan dono
pachoochin ii kida.

Naobanai Jesus mawakan nyukunuitapa-kinao
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Aizii di'i õkakinaota'azoonuzu unao, aonaa õkonaukii-
kidan unao. Usha'apanum kau'an ubaokopatinan dono
uchoochiapa-kizi ii, soo ukaziwan na'iki ukasha'oradan
karikaonan umin-mishidannao nyukunuu. Aonaa
usha'apatan aimaakan kaimana'o.
18 Kiwiitapa õkia'azon, ukowaada-kao õ'ati kaina'a
buutaaka-karu unao bii an uchoochiipan dono, na'iki
õmishida zaa kaiwuru'u kuwaiz.
19 Mazan mishi, wuru'u buutaaka-karuz unao bii an,
uruu ida'an turuu pidannao aitapa-kao mishi'oraz pa'an
ĩsha'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati.
20 Aizii uaroopa'anan dono baokopa, unyukunuitapa'anan
Naobanai Jesus mawakan, aonaa mishi'o mani utaapanuzu
umanawunu'o nii.
21 Usha'apanum kau'an, aroapa-karu dono, pabi'i kida
unao kiwiita'akan naa na'iki uaroopa'akan naa wanyukunui
dau'u,* aonaa uzaudapan umin-mishidannao. Uruu idi
ba'orainao zamazi ĩdyaun, baokoinao po'idi ĩdyaun.
22 Aonaa mooko udapu nii uaroapa-kizi nii na'iki
utuza-kizi nii? Oo kaimana'o sha'a u'ati wuru'u
utaapanuz madiwautapa-ka'o nii Tominkaru pidanannao,
na'iki uba'azootin-kidan umin-mishidannao wuru'u
pataka'utinainaouz? Na'apam uaipan õkian u'ati? Upu'u
sha'a õkonaukii-kida unao? Õgaru aonaa õkonaukii-kidan unao,
usha'apatan idi na'apa'o!
23 Wuru'u kakinaorii õdobata-kidaniaz unao ati, uruu kak-
inaorii Naobanai Jesus taaniaz õ'ati. Tawuru aiwaka'ana'a
Naobanai Jesus zaamata-kida-kao ua'ii patarubanao ati,
uzaamatan bread,

---

* **11:21** Uruu dono mishidainao aroopauzon baokopa wanyukunui dau'u ĩna'akaniaz kida, ĩnikan nii kapam poroom-ba'i na'iki ĩtuzan nii wine ĩnyukunuitapa-kinaa nii Naobanai Jesus mawakan.

24 na'iki utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an
udushoonuzu, na'iki ukian, “Aizii di'i õnanaa taa-kariwai
unao dikin ii. Na'apa pa'i usha'apata unyukunuitapa-kinaa
nii õmawakauzon.”
25 Ĩaroopan dauna'an, na'apa kapam Jesus zaamata'akan
koopo kaina'a'oraz wine na'a, na'iki ukian, “Di'oraz wine
koopo ida'a'oraz, kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru
sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao
ati† õizain ida'an. Na'iki na'apainim dono utuzanuzu,
unyukunuitapa õmawakauzon.”
26 Aizii karikaonan unikan kawana'ati di'oraz bread, na'iki
utuzan wine di'oraz koopo di'iki, ukowaadapan Naobanai
Jesus mawakan daua'o wuru'u, atii ukaawan powaa ati.
27 Ukau'an, na'ia'oram pidan nikan dono bread na'iki
utuzan wine, aonaan pu'u udi'itapan panyukunuu
ii aimaakan umanawunu'o wuru'u Naobanai Jesus
mawakanuz, oia'o wuru'u usha'apataniaz, usha'apanum
kau'an aonaa utaapan umanawunu'o nii wuru'u Naobanai
Jesus mawakanuz.
28 Ukau'an, marii uawunuutinan kaimanaiman
unyukunuu ii kiwiitapa zii, udauna'an turuu unikan wuru'u
bread, na'iki utuzan wine wuru'u koopo ida'a'oraz.
29 Aizii aonaan an udi'itapan unyukunuu ii kanom
wuru'u Naobanai nanaa kainaabatapanii, ukau'an unikan
dono wuru'u bread na'iki utuzan dono wine, Tominkaru
pataka'utan nii unao.
30 Uruu idi'o iriba unao karinaan na'iki ukapatin, na'iki
pabi'i kida umin-mishidannao mawakan.
31 Mazan waawunuutinan an kaimanaiman wanyukunuu
ii kiwiitapa zii, aonaa kandii nii Tominkaru pataka'utan
waunao.
32 Mazan Naobanai Tominkaru pataka'utan dono waunao,
ukakinaotan waunao wuru'u, aonaa kizi wakaboota-kao
pataka'utin-kizai iti pidannao tuma mamishida-kainaouz
Tominkaru.
33 Uruu idi õmin-mishidannao, ubaokopatinan dono,
uaroopa'anan wuru'u wanyukunui dau'u, unyuku-
nuitapa'anan Naobanai Jesus mawakan, uzaudapaaka zii
uaroapa kizi baokopa umin-mishidannao tuma.
34 Aizii na'ia'oram unao zamazin an, unika'aka
uwanyukunuu udapu ii zii. Uruu aonaa kizi Tominkaru
pataka'utan unao ubaokopatinan dono.
Aizii upishaaniaz ba'oran aimaakan kida dau'an,
õsakitapadan niizu õkaawan dono.

---

† **11:25** *Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati:* uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

12

Kaimana'o Doronaa taanii waka'iita-kinaa wakaudinan

1 Aizii õmin-mishidannao, õparada'azon tawuru dau'ana'a
Kaimana'o Doronaa taanii kidaz, waka'iita-kinaa nii
washa'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati. Õaipan uaitapan
aimaakan mishi'o udau'an.
2 Unao, uaitapanii na'apam da'i umashaapauzon aon-
aan pu'u zii umishidan Tominkaru. Unao pozawatapa-
kida-kariwai da'i, utominkaruniitapan ida'an toma-kariwai
tominkarunao, aona'oraz ĩkakupan.
3 Ukau'an, õaipan uaitapan aonaa na'ia'oram pidan
Tominkaru Doronaa kazowautapanii ka'iitan padakoopan
Jesus, na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pakian "Jesus
uruu Naobanai," soo Kaimana'o Doronaa* kazowautapan
ida'an uruu.
4 Kaina'a pabi'inaaka Kaimana'o Doronaa taanii pidan
ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai, mazan uruu
Kaimana'o Doronaa wuru'u taa'oraz ipai ĩdyaun.
5 Kaina'a pabi'inaaka kida na'apam pidannao kaudinan,
mazan bauda'apa'o Naobanai Tominkaru ati'o wuru'u
kaudin-karuz.
6 Na'iki ipai waunao pabi'inaaka kida washa'apatan
kaudin-kizai, mazan uruu bauda'apa'oraz Tominkaru
kaudina'oraz wa'ida'an na'iki ukaminka'utan waunao ipai
aimaakan washa'apatanii ida'a.
7 Aizii Kaimana'o Doronaa taanuzu ma'ozaka-kinai wa'ati,
waka'iita-kinaa ni'o washa'apatan kaudin-kizai, uruu turuu
kizi wakaminka'utan wamin-mishidannao.
8 Bauda'apa pidan ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-
kinaa nii pataan kaimana'o kakinaorii aitapaaba-karu
ida'an. Ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii dadara'o kuwai
Tominkaru di'iki'o.
9 Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa umanawunu'o
mishida-karu. Na'iki ba'oran pidan ati, uruu Kaimana'o
Doronaa koshan taa'o uka'iita-kinaa nii pakakudan
karinainao pidannao.
10 Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa
nii pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida. Na'iki
ba'oran pidan ati, utaa uka'iita-kinaa nii pakowaadan kuwai
Tominkaru di'iki'o. Na'iki ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa
nii wuru'u kuwaiz Tominkaru Doronaa di'iki'o oo ba'oran
doronai di'iki'o karikaonan. Upu'u ba'oran ati, Kaimana'o
Doronaa taa uka'iita-kinaa nii paparadan pana'a'o parada-
karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Na'iki ba'oran ati,
Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pakowaadan

* **12:3** *Kaimana'o Doronaa:* uruu Tominkaru Doronaa kapam.

na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an.
11 Mazan uruu bauda'apa Kaimana'o Doronaa wuru'u
sha'apata'oraz ipai di'oraz aimaakan kida; paaipan
kawana'ati utaan pidannao ati ĩka'iita-kinaa nii pasha'apatan
kaudin-kizai Tominkaru ati.

Bauda'apa'o nanai mazan iriba'o usha'apauzin kida

12 Waunao bauda'apa'o wananaa, utoma-kao pu'u
padamata pabi'inaaka'o wananaa sha'apauzin idi kida.
Na'apa'o kapam Christ bauda'apa'o unanaa, na'iki waunao
wuru'u unanaa sha'apauzin kidaz.
13 Pabi'i kida waunao Jewnao, na'iki baokoinao Gentilenao.
Pabi'i kida waunao poitoruinao, na'iki ba'orainao aonaa
poitoruinao mani. Mazan ipai waunao chikaawunuu-
kariwai bauda'apa'o nanai di'iti, uruu bauda'apa'oraz
Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki ipai waunao ati taa-kao
wuru'u Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti.
14 Wuru'u pidan nanaa iriba'o usha'apauzin.
15 Aizii dii mani kidibai kian an, "Õgaru aonaa ka'ui mani,
aonaa õzaamatinpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata
na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatinapakan
nanai ida'ati.
16 Na'iki tainii kian an mani, "Õgaru aonaa awunui mani,
aonaa õzaamatinpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata
na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatinapakan
nanai ida'ati.
17 Aizii ipai mani pidan nanaa, soo pidan awun karikaonan,
aonaa na'apam uabatan aimaakan. Na'iki ipai mani pidan
nanaa, soo pidan tain karikaonan, aonaa na'apam udamaan
aimaakan.
18 Mazan wananaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, na'iki
Tominkaru muudan ipai wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz
paaiapa-kizi ida'a pa'an.
19 Pidan nanaa sha'apauzin bauda'apan an mani karikao-
nan, aonaa mani pidan nanaa nii.
20 Pidan nanaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, mazan
pidan nanaa bauda'apa.
21 Ukau'an, waawun, aonaa turuu ukian waka'u ati,
"Aonaa õaipan pugaru!" Na'iki wazowau, aonaa turuu ukian
wakidiba ati, "Aonaa õaipan pugaru!"
22 Mishi'oraiman, tuukii pa'an waaipan wananaa
sha'apauzin kida kapati'oraz kawan ĩtukapa-kao.
23 Na'iki wananaa sha'apauzin kida wataapaniaz
awutapa'o nii ĩmanawunun, ĩnao mishi'oraiman wataapanii
kaimana'o ida'an manawun. Na'iki wuru'u wananaa

sha'apauzin kidaz aona'oraz waaipan utukapa-kao, kaiman
wakakamichantan,
24 mazan ba'oran wananaa sha'apauzin kida, aonaa wataa-
pan na'apa wataapan kawan wananaa sha'apauzin kida
awutapa'oraz ĩmanawunun. Tominkaru baokopatan ipai
wananaa sha'apauzin kida, uruu wananaa sha'apauzin kida
aona'oraz ĩmanawunun, ĩnao pa'an kaimana'o ida'ana'oraz
manawun wataapan.
25 Ukau'an, na'apa'o ida'an kizi aonaa buutaaka-karu nii
wananaa ida'a, mazan ipai kizi pana'a kida'oraz wananaa
sha'apauzin kida patumaaka ĩtaapaakan.
26 Bauda'apa'o wananaa sha'apauzin kaziwan an, ipai
ba'oran wananaa sha'apauzin kida kaziwan kapam. Na'iki
bauda'apa'o wananaa sha'apauzin konaukii-kida-kao an,
ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida konaukian utuma.
27 Aizii ipai unao Christ nanaa wuru'u, na'iki unanaa
sha'apauzin kida wuru'u ipai unao.
28 Na'iki Tominkaru choochin ida'a, wuru'u
upidanannaouz: kiwiitapa uzaamata pidannao apostlenao
nii, udauna'an prophetnao nii, udauna'an tiichaanao
nii. Udauna'an pidannao sha'apatainao nii umanawun
kida'o aimaakan. Ba'orainao pidannao kakudapauzonao
nii karinainao pidannao; ba'orainao pidannao
kaminka'uupauzonao; ba'orainao kazowautapainao nii
pamin-mishidannao; ba'orainao pidannao ka'iita'o nii
paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan
aitapan.
29 Ukau'an aonaa ipai'o mani pidan zaamata-kao apostle-
nao nii, oo prophetnao nii, oo tiichaanao nii. Aonaa ipai mani
pidan ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan.
30 Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakakudan karinainao
pidannao. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan paparadan
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. Aonaa
ipai mani pidan ka'iitan pakowaadan na'apa'oram wuru'u
kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an.
31 Ukau'an utaa unyukunuu di'oraz kaiman kida'o
aimaakan dau'ati, uma'ozakada-kinaa nii umin-
mishidannao.
Mazan aizii õtukapa-kidan nii aimaakan unao ati powa'a'o
zii pa'an umanawunun ipai ba'oran kida ai.

13

Kamarainpan-karu

1 Õaitapan pu'u mani õparadan ipai sha'apa'oram kaduz
pidannao paradan ida'an, na'iki angelnao paradan ida'an,

mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, õparadan
ikoda'o nii tinin dara-daraapa-kao kawanu'o karikaonan.
2 Na'iki õka'iitan pu'u mani õkakuwaapan Tominkaru di'iki'o
kuwai dau'u, na'iki õaitapan pu'u mani ipai dadara kida'o
kuwai Tominkaru di'iki'o, na'iki õaitapan pu'u mani mishi'o
kuwai kida Tominkaru di'iki'o aona'oraz pidan aitapan,
na'iki mishida-karu kaina'an pu'u mani õ'ida'a, õka'iita-kinaa
nii õzikadan midukuo kida, mazan aonaan an kamarainpan-
karu nii õ'ida'a, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u
õgaruz.
3 Õtaan pu'u mani ipai õsha'apauz pataka'utinainao
ati, na'iki õkashaapan pu'u mani õkawaoda-kao õkakupan
pu'u, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a,
madiwautapa-ka'o wuru'u õsha'apatanuz na'apa kida'oraz
aimaakan.

4 Pidan kamarainpanu'o, utuuda panyukunuu pato'oran
ai pairibannao ati, na'iki uruu kamunanba'o; aonaa
ukishauzin, aonaa u'atadinpan, aonaa utaapinpan
umanawunu'o nii pasha'apatanii ida'an.
5 Pidan kamarainpanu'o, aonaa umaniinawiikatinan
pairibannao ati. Aonaa udi'itapan pasha'apatan aimaakan
soo pa'ati karikaonan. Aonaa uto'ora'akauzon kadiman.
Aonaa unyukunuitapan aimaakan dikauda'o sha'apata-kao
pa'ati.
6 Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukonaukii-kidan
aimaakan oia'o sha'apata-kao, mazan ukonaukii-kida pa'an
aimaakan mishi'o na'iki sakitapa'o usha'apata-kao.
7 Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukashadinan pabaiatinan
pu'u. Na'iki karikaonan umishidapan pairiban sha'apatan
kaimana'o aimaakan. Na'iki uaitapa pairiban sha'apatan nii
aimaakan kaimana'o. Na'iki aonaa na'apainim ukashadinan
aimaakan dikauda'o sha'apan pu'u pa'ati.

8 Kamarainpan-karu, aonaa na'apainim ukatokonon.
Mazan wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii
pakowaadapan Tominkaru di'iki'o kuwai, na'iki wuru'u
taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii paparadan parada-karu
ida'an aona'oraz pidan aitapan, na'iki wuru'u taa-kariwaiz
pidan aitapa-kinaa nii, ipai'o nii ĩkatokon-tinan.
9 Wuru'u aitapa-karu taa-kariwaiz wa'ati, na'iki
waka'iitanuz wakowaadan Tominkaru kuwaa,
masakauda'u'o karikaonan, aonaa ipai'o mani wuru'u.
10 Mazan diina'iti'i, aitapa-karu taa-kao dono'o naa wa'ati,
waaitapa-kinaa nii ipai aimaakan, wuru'u masakauda'u
sodi'oraz waaitapan, aona'o ni'i naa powa'a uaiapa-kao.

11 Õkoraidaonaan dono zii da'i, õparadan na'iki õdi'itinpan ko-
raidaonaa di'itinpan kawan. Mazan aizii wuru'u õdyaupainiz
naa, aona'a naa powa'a õdi'itinpan na'iki õparadan ko-
raidaonaa kawan.
12 Kai waaitapanuz Tominkaru dau'u, na'apa'o watukapan
kawan wadikin ishazaba wanamari ida'a wuru'u, mazan
diina'iti'i watukapan nii Tominkaru pa'an. Aimaakan
õaitapanii kai masakauda'u sodi'o karikaonan. Mazan di-
ina'iti'i õaitapan nii ipai aimaakan kaimanaiman, Tominkaru
aitapan kawan õgaru kaimanaiman.
13 Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o
nii ĩna'an: mishida-karu, na'iki waaitapanuz mishi'o nii
Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan wa'ati, na'iki
kamarainpan-karu. Mazan umanawunu'oraz manawun,
uruu wuru'u kamarainpan-karuz.

14

Kadakotin-karu Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u

1 Ukau'an utaa unyukunuu tuukii manawun kamarainpan-
karu dau'ati. Na'iki tuukii kapam utaa unyukunuu
wuru dau'ati'i Kaimana'o Doronaa taaniaz pidan ka'iita-
kinaa pasha'apatan kaudin-kizai. Tuukii manawun utaa
unyukunuu wuru dau'ati'i, uka'iita-kinaa nii ukowaadan
Tominkaru di'iki'o kuwai.
2 Usha'apanum kau'an pidan parada'oraz pana'a'o
parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, Tominkaru
ati'o wuru'u uparadanuz, aonaa pidannao ati'o mani,
usha'apanum kau'an aonaa na'ia'oram pidan aitapan
na'apa'oram ukian. Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an
ukowaadan aimaakan mishi kida'o, mazan aona'o nii kanom
aitapan.
3 Mazan pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai
pidannao aitapanii parada-karu ida'an, ukaminka'utan
pa'an pamin-mishidannao, uma'ozakadan ĩnyukunuu, na'iki
ukonaukiitan ĩdyaun ĩbaiatinan bii'i.
4 Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu
ida'an, aona'oraz kanom aitapan, soo pa'ida'a karikaonan
uma'ozakadinan. Mazan pidan kowaadapa'oraz Tominkaru
di'iki'o kuwai, pidannao aitapanii parada-karu ida'an,
uma'ozakadan pa'an na'iki ukaminka'utan baokopa pamin-
mishidannao.
5 Õnaudapa mani ipai unao paradan pana'a'o parada-
karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Mazan tuukii
pa'an õaipan unao kowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai
pidannao aitapanii parada-karu ida'an. Usha'apanum
kau'an pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai,

powa'a umanawunun pidan parada'oraz ai pana'a'o parada-
karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Soo mishi pidan
kaina'an an kowaada'o nii na'apa'oram wuru'u kii-karuz,
uruu na'apa'o ida'an mishidapainao ma'ozakada-kao nii.

6 Õmin-mishidannao, aizii dii mani õkaawan u'ida'ati, õparadan
u'ati pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aita-
pan, na'apam nii dii õkaminka'utan na'iki õma'ozakadan
unao? Mazan aizii dii mani õkaawan u'ida'ati õna'akan
kuwai Tominkaru aitapa-kidanii õ'ati, oo õtominapa-kidan
unao Tominkaru paradan dau'u, mishi na'apa'o ida'an
õkaminka'utan nii na'iki õma'ozakadan nii pa'an unao.

7 Aushaa udi'itapa mooko kuwudii oo shamoro,* aona'o nii
pidannao aitapan sha'apa'oram uaran wuru'u tau-kariwaiz,
soo utau-kao an kaimanaiman.
8 Na'iki kuwudii poota-kao an, aonaan an uaran
kainaabanan, aona'o nii na'apam soldyaanao minziiwan
mizaataaka-karu dau'ati.
9 Ukau'an na'apa'o nii pukakuwaapan an pana'a'o
parada-karu ida'an. Aona'o nii pidannao aitapan kanom
daua'o wuru'u pukakuwaapanuz. Ukau'an pukakuwaapan
amazada ati'o karikaonan.
10 Kaina'a iriba pana'a kida'o parada-karu da'a'a imi'i
baara'a, na'iki ipai wuru'u parada-karu kidaz, kaina'a pidan-
nao aitapa'o paparadanuz.
11 Mazan õmaaitapakan an pidan paradan, tawarai wuru'u
õgaruz u'ati, na'iki uruu tawarai kapam õ'ati.
12 Unao, uaipan idi tuukii manawun wuru'u Kaimana'o
Doronaa taanii kidaz pidan ka'iita-kinaaz pasha'apatan
kaudin-kizai, ukau'an utaa unyukunuu powa'a zii wuru kida
dau'ati'i, uma'ozakada-kinaa ni'oraz umin-mishidannao.
13 Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an,
aona'oraz kanom aitapan, marii upishaan Tominkaru
paaitapa-kinaa nii pakowaadan na'apa'oram wuru'u
pakianuz.
14 Õtoriinpan an pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz
kanom aitapan, mishi õdoronaa ida'ana'o karikaonan
õtoriinapanuz, mazan aonaa õaitapan na'apa'oram wuru'u
õkian.
15 Ukau'an, na'apam dii õsha'apatinan? Õtoriinpan nii
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki
õtoriinpan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam. Õkunuitan
nii pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan,
na'iki õkunuitan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam.

---

* **14:7** *shamoro:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16 Pukonaukii-kidan an Tominkaru putoriinpan ida'an
pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan,
aonaa na'apam pidannao kian "na'apa mishizi," wuru'u
dau'ati'i putoriinapanuz, ĩmaaitapakan idi na'apa'oram
pukian.
17 Pukonaukii-kidan pu'u padamata Tominkaru kaimana'o
putoriinpan ida'an, mazan aonaa putoriinapanuz
ma'ozakadauan wuru'u pidannao abatapainaouz
putoriinpan.
18 "Kaiman," õkian Tominkaru ati, õaitapan idi õparadan
powa'a zii unao ai pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz
kanom aitapan.
19 Mazan mishidapainao baokopatinpan dono pachoochin
ii, kaiman zii pa'an õ'ati õparadan an baka'iauda'u sodi
parada-karu pidannao aitapanii ida'an, õtominapa-kida-kinaa
nii õmin-mishidannao, õparadan ai dobata'a naa manawun
parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan.
20 Õmin-mishidannao, aonaa udi'itinpa'ana'a koraiziannao
di'itinpan kawan. Na'iki na'apa kizi pa'an unao pa'ishizoinao
kawan, aona'oraz ĩaitapan oia'o. Mazan udi'itinapa kizi pidan
dyaupai'o di'itinpan kawan.
21 Kaina'a usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian,
"Õparadan nii õpidanannao ati
ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an,
na'iki õparadan nii ĩ'ati
ba'oran kaduz pidannao paradan ida'an.
Mazan una'apan pu'u,
aona'o nii ĩmishidan õgaru."†
Naobanai kian.
22 Ukau'an, utukapa aizii, wuru'u pidan paradanuz pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, tukapa-kida'o
nii Tominkaru ma'ozakan pidannao ati aona'oraz ĩmishidan
Christ. Aonaa mishidainao Christ ati'o mani wuru'u parada-
karuz pana'a'o parada-karu ida'an. Mazan Tominkaru
di'iki'o kuwai kowaadapa-kaoaz, mishidainao ati'o pa'an,
aonaa pidannao mamishida-kainao ati'o mani.
23 Aizii dii mani, ipai unao mishidapainao baokopatinan
uchoochiipan dono, na'iki wuru'u pidannao aitapainaouz
paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom
aitapan, ĩparadan naa, na'iki kaina'a pabi'i mishidainao
kaawan aona'oraz ĩaitapan pana'a'oraz parada-karu, oo
pidannao mamishida-kainao kaawan unao choochiipan
ida'ati. Aizii ĩabatan idi unao paradan na'apa'o parada-karu
ida'an, "Madoronaa-ziiwa wunaou'u," ĩkian nii unao dau'an.

† **14:21** Isaiah 28:11

24 Mazan ipai unao ukowaadapan an Tominkaru di'iki'o
kuwai, wuru'u pidannao mamishida-kainaouz na'iki wuru'u
mishidainao, aona'oraz ĩaitapan pana'a'o parada-karu, aizii
ĩabatan idi na'iki ĩaitapan idi unao kuwaa, ĩnyukunuu pishaata-
kao nii pa'oian kida dau'an. Wuru'u kuwai ĩabataniaz tukapa-
kidan nii na'apa'oram ĩkaduz.
25 Na'iki aimaakan kida ĩdizapaniaz panyukunuu ii, ipai'o nii
uaitapa-kida-kao. Uruu idi ĩkodoru'ukan nii na'iki ĩtoriinpan
nii Tominkaru ati, ĩkian nii, "Mishi'o, kaina'a Tominkaru
da'a'a unao tuma!"

Sha'apatin-karu sakitapa
baokopatin-karu dono choochi ii

26 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz õmin-mishidannao: Aizii
ubaokopatinan dono uchoochin ii, marii ukaiwaan wuru'u
Kaimana'o Doronaa taaniaz uka'iita-kinaa nii usha'apatan
kaudin-kizai. Kaina'a'o nii pidannao kunuita'o nii,
ba'orainao tominapa-kidan unao, ba'orainao kowaadapan
kuwai Tominkaru aitapa-kidaniaz ĩ'ati, ba'orainao paradan
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki
ba'orainao, marii ĩkowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz.
Marii ipai aimaakan sha'apata-kariwaiz, ma'ozakada'o nii
ipai mishidapainao.
27 Aizii pidannao parada'azo'o pana'a'o parada-karu
ida'an, aona'oraz kanom aitapan, soo dya'utam oo
idikinauda'u pidannao paradan taapada-kao, aonaa powa'a
zii mani wuru aia'a. Ĩparadan dono, marii ĩparadan bauda'apa
kida. Aizii ba'oran pidan, marii ukowaadan na'apa'oram
wuru'u ĩkianuz.
28 Mazan aonaan an pidan nii aitapa'o pakowaadan
na'apa'oram wuru'u ĩkianuz, pidannao paradainaouz
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan,
aonaa kizi ĩparadan. Marii ĩparadan pa'ida'a na'iki Tominkaru
ati.
29 Marii dya'utam oo idikinauda'u pidannao kowaadapan
Tominkaru aitapa-kidaniaz kuwai, na'iki ba'orainao, marii
ĩabatapan na'iki ĩdi'itapan wuru'u kuwai, mishi'o wuru'u
kuwai Tominkaru di'iki'o oo aonaa.
30 Mazan na'ia'oram an pidan abatapa'oraz na'ii,
Tominkaru aitapa-kidan an aimaakan u'ati, marii wuru'u
pidan kakuwaapatina'oraz mashaadan, turuu kizi pidan
abatapa'oraz kowaadan Tominkaru aitapa-kidaniaz
aimaakan u'ati.
31 Marii bauda'apa pidan paradan kiwiin, udauna'an
ba'oran paradan udawu'ati. Na'apa ipai abatapainaouz tom-
inpan nii na'iki ma'ozakada-kao nii.

32 Pidannao kowaadapa'o Tominkaru di'iki'o kuwai, tu-
rua'o ĩzaudapan ba'oran ipaian paparadan, udauna'an uruu,
turuu uparadan naa kapam.
33 Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa uaipan
washa'apatan aimaakan na'apam karikaonan wabaokopati-
nan dono choochi ii, mazan uaipan ipai aimaakan sha'apata-
kao kaiman pa'an.

Ukau'an, marii kizi zunnao mashaa ĩdyaun ubaokopatinan
dono uchoochin ii.
34 Na'apa ipai Tominkaru pidanannao sha'apainpan
kawan ĩbaokopatinan dono pachoochin di'ii kida, aonaa
zunnao taapada-kao ĩparadan. Jewnao kakinaorinaa kian
kawana'ati, aonaa kizi ĩkazowautapan baokopatin-karu.
35 Ĩaitapa'azon an aimaakan dau'an, marii ĩpishaan pauda-
iarunao padapu ii. Usha'apanum kau'an kakiba'azonna'o
wuru'u zun paradan baokopatin-karu dono.
36 Unao Corinth sannao itiiman Tominkaru Paradan
wa'atin soo unao di'iki'o na'iki unao ati'o karikaonan?
37 Na'iki na'ia'oram pidan dakotina'o kowaadapa'o nii
Tominkaru di'iki'o kuwai, oo Kaimana'o Doronaa taanii u'ati
uka'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai, marii uaitapan
wuru'u õsaadanii kidaz unao ati, Naobanai Jesus kakinaori
wuru'u.
38 Mazan aonaan an utaan panyukunuu ati wuru'u kaki-
naoriiz, marina'a uruu.
39 Ukau'an õmin-mishidannao, utaa unyukunuu tuukii
ukowaadapan dau'ati Tominkaru di'iki'o kuwai. Mazan
aonaa umashaata'ana'a umin-mishidannao paradan
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan.
40 Marii ipai aimaakan sha'apata-kao kaimana'o ida'an
na'iki sakitapa'o ida'an.

15

Kaimana'o kuwai Christ kadishitan daua'o

1 Aizii õmin-mishidannao, õnyukunuu-kida'azon u'ati tawuru'u
Kaimana'o Kuwai õkowaadauzoniaz u'ati. Uruu sha'atii umishi-
daniaz na'iki pakawanu'oraz umishidapan umanawunu'o
ida'an.
2 Uruu Kaimana'o Kuwai kazannaata'o unao, upakawanun
an umishidapan õkowaadan kawan u'ati. Soo mani umamishi-
dakan an, mazanu'o karikaonan wuru'u umishidapanuz.

3 Õdobata-kidan kuwai unao ati, uruu dobata-kida-kariwaiz
õ'ati. Wuru'u kuwai umanawunu'o manawun: Christ
mawakan dau'ana'oraz wa'oian dikin ii, na'apa usaadinpan
kawana'ati saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a:

4 udida-kao, na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a
ukadishita-kida-kao kakupa-karu ida'ati, na'apa usaadinpan
kawan saada-kariwai Tominkaru paradan ida'a.
5 Christ aidinan Peter ati, udauna'an 12 patominapa-
kidaniinao ati.
6 Udauna'an, uaidinan uwazoota 500 baokopatinpa'o
mishidainao ati. Iriba ĩnao kakupa zii kai, baokoinao
mawaka'a naa.
7 Na'iki udauna'an uaidinan James ati kapam, na'iki
udauna'an ipai apostlenao ati.
8 Udauna'an, dawu'itin zii uaidinan õ'ati kapam, õgaru
na'apa'o koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii.*
9 Õgaru, awutapa'o õmanawunun ipai ba'oran apostlenao
ai. Mishi, õgaru, aonaa kanom dikin ii turuu õdakota-kao
apostle nii, usha'apanum kau'an õgaru pataka'uta'oraz da'i
Tominkaru pidanannao.
10 Mazan õapostle-tinan, soo Tominkaru kamunanun idi'o
õ'ati, na'iki ukamunanunuz õ'ati, aonaa madiwautapa-ka'o
mani. Usha'apanum kau'an powa'a zii udadaran õkaudinan
ba'orainao apostlenao ai. Mishi aonaa õgaru mani wuru'u
sha'apata'oraz aimaakan, mazan Tominkaru pa'an wuru'u
kaudina'oraz õgaru ida'an pakamunanun ida'an.
11 Ukau'an, aonaa usha'apan õ'ati, õgaru kakuwaapan oo
ba'oran apostlenao kakuwaapan, ipai waunao, wakakuwaa-
pan uruu bauda'apa'oraz kuwai dau'u, na'iki uru'u naa
wuru'u unao mishidapaniaz.

Kadishita-kida-kao nii mawakainao

12 Aizii waunao wakakuwaapan pu'u Christ kadishita-kida-
kao dau'u mawaka-karu di'iki, na'apa dii mooko pabi'i unao
kian mawakainao, aona'o nii ĩkadishita-kida-kao?
13 Umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-
kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an Christ, aonaa
ukadishita-kida-kao.
14 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-
kao mawaka-karu di'iki, ukau'an madiwautapa-ka'o
wuru'u wakakuwaapatinanuz, na'iki unao mishidapanuz
madiwautapa-ka'o kapam.
15 Na'iki waunao apostlenao, wamariidinan naa karikao-
nan Tominkaru dau'u, usha'apanum kau'an wakian idi
Tominkaru kadishita-kida Christ mawaka-karu di'iki. Aizii
umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kao
mawaka-karu di'iki, ukau'an aona'o Tominkaru kadishita-
kidan Christ.

---

* **15:8** *koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii* oo "koraidaonaa kawan mashakata-ka'oraz kaiman."

16 Ukau'an umishiin an mani aona'o nii mawakainao
kadishita-kida-kao, Christ aona'o ukadishita-kida-kao ka-
pam.
17 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kao,
ukau'an unao mishidapanuz Christ madiwautapa-ka'o
karikaonan, na'iki aonaa zii unao oian kida so'ota-kao.
18 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kao,
ukau'an pidannao mishidainaouz Christ mawakainaouznaa,
aonaa ĩkazannaata-kao.
19 Aizii umishiin an mani aona'o nii wakadishita-
kida-kao, ukau'an wuru'u wabaiatinanuz Christ dikin ii,
madiwautapa-ka'o karikaonan. Na'iki waunao, turuu mani
wakasha'ora-kida-kao ipai pidannao ai, wamishidan idi
mariidin-karu'u naa karikaonan.
20 Mazan Christ, mishi'o ukadishita-kida-kao mawaka-
karu di'iki. Uruu kiwiini'o ukadishitan pidannao
mawakainao bii iki. Ukau'an, uruu ida'ana'o waaitapan
mishi'o nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu
di'iki.
21 Pidannao mawakan bauda'apa'o pidan sha'apatan idi'o
oia'o aimaakan, na'apa kapam pidannao mawakainao
kadishitan nii ba'oran pidan sha'apatan idi kaimana'o
aimaakan.
22 Ipai pidan mawakauzon, usha'apanum kau'an Adam
kaduz ĩnao. Na'apa'o nii kapam ipai mishidainaouz Christ
kadishita-kida-kao.
23 Mazan Christ, uruu kiwiini'o ukadishitan. Aizii uwa'atin
dono koshan, pidannao mishidainaouz uruu, ĩkadishitan nii
pamawaka-kizi iki.
24 Uruu dauna'an amazada katokon-tinan nii, Christ ka-
tokontan nii ipai oia'o doronainao naobanai-tinpainaouz.
Na'iki utaan nii padaru Tominkaru ati, wuru'u pakazowau-
tapanuz.
25 Usha'apanum kau'an Christ kazowautapan nii atii
Tominkaru waranuita-kidan ipai utarubanao.
26 Mawaka-karu, uruu ukaduzun naa tarubai Christ
mainaabatan ni'o.
27 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kotua'o
usaadauzo-kao kian, "Tominkaru kazowautapa-kida ipai
aimaakan u'ati."† Mazan aitapa-kao wuru'u parada-karuz
"ipai aimaakan" kia'oraz, aonaa Tominkaru tuma'o ati'o
mani wuru'u na'apa-karuz, mazan uruu pa'an kazowautapa-
kida'oraz ipai aimaakan Christ ati.
28 Aizii ipai'i naa aimaakan kida muuda-kao dono Christ
kazowautapan nii, udauna'an uruu, Tominkaru Daniz,
ukazowautapa-kidinan ni'i naa Tominkaru ati. Uruu taa'oraz

† **15:27** Psalm 8:6

ipai aimaakan kida Christ kazowautapan nii. Ukau'an
Tominkaru, uru'o ni'i naa kazowautapa ipai aimaakan.
29 Aizii umishiin an mani pidannao mawakainao, aona'o
nii ĩkadishita-kida-kao kakupa-karu di'iti, kandii nii mooko
pidannao chikaawunuinan mawakainao pidannao dikin ii?
Kanom wuru'u ĩtiwaaniaz pasha'apatan na'apa'o ida'an?
30 Aizii waunao mani? Aonaan an mani umishiin
wakadishita-kida-kao nii wamawakan dauna'an, kandii
ni'o mooko wuru'u wabaiatan aimaakan kichana'iki-kia'o
kida ipai kamoo?
31 Õmin-mishidannao, ipai kamoo õbaiatan aimaakan
kichana'iki-kia'o manawun! Mishi'o kaiwuru'u õna'apanuz,
na'apa wuru mishiin kawan õ'atadinapanuz unao dau'an,
wabauda'apatinpan idi Christ Jesus waNaobanaa ida'ati.
32 Da'a'a, Ephesus ida'a, kaina'a pidannao õtarubanao.
Tuukii ĩkashadaakapan õtuma na'iki ĩdakota pazowian õgaru.
Na'apa ĩkichana'iki-kian õ'ati baudokoru kawan. Ukau'an
kandii ni'o mooko õbaiatan na'apa kida'o aimaakan umishiin
an aona'o nii pidannao mawakainao kadishita-kida-kao?
Umishiin an mawakainao aona'o nii ĩkadishita-kida-kao,
ukau'an kii-karu kawana'ati: "Wakonaukiitina'a naa
ipai kamoo. Waaroopa'a naa na'iki watuzapa'a naa,
usha'apanum kau'an waikana'an wamawakan ni'i naa na'iki
aona'o nii powa'a wakadishita-kida-kao."‡
33 Aonaa umariida-kidina'ana'a pidannao ati kiainaouz
aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kao. Usha'apanum
kau'an pukamina'utinpan dono pidannao idi, aona'oraz
ĩkaduz kida kaimanan, ĩpataka'uan nii kaimana'oraz pukaduz.
34 Usakitapada udi'itinpan, na'iki aona'a naa u'oipa'ana'a.
Õkian na'apa õba'azoo-kida'azon unao, usha'apanum kau'an
pabi'i unao, aonaa manawun uaitapan Tominkaru.

Nanai kadishita-kida-karu ni'oraz diina'iti'i

35 Pidan pishaan nii, "Na'apam nii wuru'u pidannao
mawakainao kadishita-kida-kao? Sha'apa'oram kaduzu'o nii
ĩnanaa kida?"
36 Pugaru madiwautapa-ka'o pidan. Kandii nii pupishaan
kaikapa'o aimaakan? Aushaa, putukapa mooko, pupaowan
dono uudai, aonaa usoda'akan sariapa, soo udida-kao an
kiwiin.
37 Na'iki aimaakan pupaowaniaz soo uudai karikaonan,
panaadon poroom aka oo ba'oran kaduz paoribai uuda.
Aonaa pupaowan paoribai udaru'ora'a naa.
38 Mazan Tominkaru taan ukadunaa nii paaipan
kawana'ati, na'iki ipai sha'apa'oram uudai ati utaa ĩkadunaa
nii, ĩkaduz kida kawana'ati.

‡ **15:32** Isaiah 22:13

39 Na'iki aimaakan kida kakupainaouz, pana'a'o ĩnanaa
kida. Pidannao pana'a ĩnanaa, uzainao pana'a ĩnanaa, kotu'uz
pana'a ĩnanaa, na'iki kopau pana'a ĩnanaa.

40 Na'iki aokazi ii aka, kaina'a aimaakan kida, na'iki imi'i
baara an, kaina'a kapam aimaakan kida; wuru'u aokazi ii
aka'oraz aimaakan kida, pana'a'o ĩkonaunaman wuru'u imi'i
baara ana'oraz aimaakan kida konaunaman ai.

41 Kamoo pana'a ukonaunaman, kauzu pana'a ukonau-
naman, na'iki wizinao pana'a ĩkonaunaman; na'iki wizinao,
upu'u zii pana'a kida ĩkonaunaman ba'oran wizinao ai kapam.

42 Ukau'an, na'apa'o nii wuru'u pidannao mawakainao
kadishita-kida-kao dono kakupa-karu di'iti. Pidan mawaka'o
dida-kao dono, wuru'u unanaa toma-kariwaiz mawakauzo
karikaonan, mazan ukadishita-kida-kao dono'o naa, aona'o
ni'i naa powa'a umawakauzon.

43 Pidan mawakan dono, unanaa dida-kariwaiz, aonaa
ukonaunaman, na'iki kapati'o wuru'u unanaaz. Mazan
ukadishita-kida-kao dono'o naa, konaunama'o nii na'iki
ma'ozaka'o nii unanaa.

44 Wuru'u pidan nanaa dida-kariwaiz, uruu nanai imi'i
baara ana'o kaduz, mawakauzo karikaonan. Mazan
ukadishita-kida-kao dono'o naa, karikaonanu'o ni'i naa
ukakupan, kakupa-karu Kaimana'o Doronaa taaniaz. Mishi
kaina'a nanai mawakauzo karikaonan, na'iki kaina'a nanai
Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.

45 Na'apa saadauzo-kariwai Tominkaru paradan kian, "Ki-
wiitapa'oraz Adam, utoma-kao kakupa'o pidan nii"; mazan
dawu'itiini'oraz Adam, uruu Christ. Na'iki Christ, uruu
Doronai taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu pa'an.

46 Ukau'an wuru'u nanaiz Kaimana'o Doronaa taaniaz
kakupa-karu u'ati, aonaa uruu mani wuru'u kiwiini'oraz.
Mazan wuru pa'ana'a nanai imi'i baara ana'oraz kaduz,
uruu kiwiini'oraz pa'an. Dawu'itin zii pa'an wuru'u nanai
Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.

47 Kiwiitapa'oraz Adam, imi'i idi'o utoma-kao, mazan
dawu'itiini'oraz Adam, uruu aokazi iki'o uwa'atin pa'an.

48 Ipai pidannao imi'i baara ainaouz, na'apa'o ĩnanaa
wuru'u pidan kawan, toma-kariwaiz imi'i idi. Mazan pidan-
nao makoinao ni'oraz aokazi iti, na'apa'o nii ĩnanaa wuru'u
pidan kawan aokazi iki'oraz uwa'atin.

49 Wananaa toma-kao kawan wuru'u pidan nanaa kaduz
kawan imi'i idi, diina'iti'i na'apa'o nii wananaa wuru'u pidan
nanaa kaduz kaawan aokazi iki'oraz.

50 Õmin-mishidannao, kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz:
Wuru'u wananaa, imi'i baara ana'oraz kaduz karikaonan,
aonaa turuu umashaapan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi

ii; na'iki wananaa mawakauzoz, aonaa turuu ukakupan
karikaonanu'o nii.
51-52 Aushaa uabata, õkowaadan aimaakan aona'oraz
uaitapauzo-kao: aonaa ipai'o nii mani wamawakan,
mazan dawu'itiini'o kuwudii§ poota-kao dono, ipai'o nii
wapana'adina'akan kadiman aka, pidan samuruuankan
kawan paawun. Aizii wuru dono'o kuwudii poota-kaoaz,
pidannao mishidainao Christ mawakainaouznaa, ĩkadishitan
nii, aona'o ni'i naa ĩmawakauzon powa'a. Na'iki ipai waunao
kakupainao, wapana'adina'akan nii kapam.
53 Wuru'u wananaa mawakauzoz pana'ada-kao nii nanai
kida di'iti, aona'o ni'oraz umawakauzon.
54 Ukau'an wananaa mawakauzoz pana'ada-kao dono'o
naa nanai kida di'iti karikaonanu'o ni'oraz ukakupan pa'an,
uruu Tominkaru paradan kotua'oraz usaadauzo-kao mishi-
inan ni'i naa:
"Mawaka-karu mainaabata-kaoa'a naaz kaiman-daun!"*
55 "Mawaka-karu, na'ii dii puka'iitanuz puzowian pidan?
Mawaka-karu, na'ii dii puma'ozakan pukaziwaa-kinaa
nii pidan?"†
56 Mawaka-karu ikodan pama'ozakan pakaziwaa-kinaa nii
pidannao, ĩ'oian ida'ana'o, na'iki oia'o ikodan pama'ozakan
wadikintapan ida'an kakinaorii, Moses ati'oraz utaa-kao.
57 Mazan "kaiman manawun," wakian Tominkaru ati, uruu
taa'oraz wa'ati turuu-kinaa nii wadikintan oia'o na'iki
mawaka-karu, waNaobanaa Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
58 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao,
ma'ozaka ukadishitapa umishidapan ida'a, na'iki aonaa
utaapada'ana'a aimaakan zikadan unao umishidapanii
ai. Karikaonan usha'apaapa ukaudin-kizi Naobanai Jesus
ati, usha'apanum kau'an uaitapa wuru'u ukaudinanuz
Naobanai ati, aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u.

16

Puraata zaamata-kao
mishidainao ati

1 Aizii õparadan nii tawuru'u puraata zaamata'azoo-
kaoaz dau'an, Jerusalem ia'oraz Tominkaru pidanannao
ati, pataka'utinainaouz, ĩkaminka'uta-kinao nii. Usha'apata
pa'i õdyuudan kawan Galatia ia'o mishidapainao sha'apatan.
2 Ipai Sunday kawana'ati, ipai unao, ubuuta pa'i pu-
raata sodi wuru'u di'iki'i puraata uikodaniaz, na'iki utaapa'a
naazu. Aonaa uzaudapa'ana'a atii õkaawan zii, uruu zii uti-
waan uzaamatan puraata ipai baukapa aka.

§ **15:51-52** *kuwudii:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **15:54** Isaiah 25:8 † **15:55** Hosea 13:14

3 Aizii õkaawan dono, õsaadan nii kaarita wuru'u pidan-
nao dau'an, unao zaamataniinaouz na'aka'o nii puraata
Jerusalem iti, unao di'iki'oraz, na'iki õdyuudan nii ĩdyaun.
4 Aizii õdi'itinpan an kaimana'o nii zii õmakon an kapam,
ukau'an õmako'okan ni'i naa baokopa ĩtuma.

Paul morowauta'azon

5 Õwa'atin nii õmorowautaanan unao ida'an, õmakon dauna'an
Macedonia ii aka.
6 Panaadon õna'a'akan nii unao tuma na'apauda'um sondii
karikaonan, oo panaadon õna'ian nii unao tuma atii amazada
wadidin ipain di'iti. Udauna'an turuu ukaminka'utan õgaru,
õdobatapa'azon dono'o naa wuru'u amazada di'iti na'iti'oram
nii õmakan na'iki'o dauna'an.
7 Aonaa õmorowauta'azon u'ida'ati õdobatapan tuma karikao-
nan. Tomunu'iki'o õaipan õna'a'akan unao tuma, Naobanai
Tominkaru taapadan an una'apan.
8 Õna'an nii da'a'a Ephesus ida'a atii Pentecost* taapauzo-
kao kamoon di'iti.
9 Usha'apanum kau'an, kaina'a iriba pidannao da'a'a
abata'azo'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimana'o nii
manawun õna'an an zii õkakuwaapan ĩ'ati, ukaina'an pu'u
padamata iriba pidannao aona'o manawun ĩnyukunuu-atin
õgaru õkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, na'iki tuukii ĩto'oran
õ'ati.
10 Aizii Timothy kaawan an unao ida'ati, kaiman pa'i uda-
paapa uruu. Uruu kaudina'o Naobanai Jesus ati na'apa õgaru
kawan.
11 Aonaa kizi na'ia'oram pidan kashadan uruu, mazan
ukaminka'uta pa'an uruu, udobata kizi kaiman, ukaawa
kizi õ'ida'ati. Õzaudapan ukaawan wuru'u, ba'orainao
mishidainao tuma.
12 Aizii, wamin-mishidan Apollos dau'an. Tuukii õpishaan
umakon unao di'iti, wuru'u ba'oran mishidainao tuma.
Mazan aonaa unyukunuu na'apazan pamorowautapan
dau'u kai unao di'iti. Mazan na'apainim dono uikodan
amazada pamorowauta-kinaa nii, uruu na'apaini'o nii
umakon umorowautan.

Paul katokontan paparadan

13 Karikaonan uzaudinapa, na'iki ma'ozaka ukadishitapa
umishidapan ida'a; ma'ozaka utaapin unyukunuu ii, na'iki
aonaa utaria'a naa.
14 Usha'apata ipai aimaakan unyukunuu kamarainpanun
ida'an.
15 Uaitapanii sha'atii Stephanas na'iki uiribannao dau'an
mashaapainaouz udapu'u. Ĩnao kiwiniinao ĩmishidan

* **16:8** *Pentecost:* umanawunu'o kamoo Jewnao ati.

wakuwaa Jesus daua'o wiizai baara Achaia ii, na'iki tuukii
ĩtaainan pakaminka'utan ida'an Tominkaru pidanannao.
Õmin-mishidannao, õpishaan unao,
16 uizo'ati kizi pidannao na'apainao ĩkazowautapan, na'iki pi-
dan na'apa'o ukaudinan na'iki ukazowautapan ĩnao kawan.
17 Tuukii õkonaukian Stephanas, Fortunatus, na'iki Achaicus
kaawan dau'an õ'ida'ati; unao aonaan pu'u padamata õ'ai,
mazan kaina'a ĩnao õtuma.
18 Na'iki ĩkonaukiida õnyukunuu, na'apa ĩkonaukiidan kawan
unao nyukunuu. Utukapa-kida pa'i na'apam unaubaapan,
na'iki unyukunuu-atin pidannao ĩnao kaduz.
19 Mishidapainao mashaapainaouz da'a'a Asia Baara an,
ĩdyuudan paparadan kida unao ati; Aquila na'iki udaiaro
Priscilla dyuudan kapam paparadan unao ati, na'iki
mishidainao choochiipauzonaouz ĩdapu ii, ĩdyuudan kapam
paparadan ĩbauda'apatinpan idi unao tuma Naobanai Jesus
ida'an.
20 Ipai mishidainao mashaapainaouz da'a'a dyuudan pa-
paradan unao ati. Konaukii unaubaa umin-mishidannao
ubaokopatinan dono.†
21 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an,
õnaubaa-kinaa nii unao.‡
22 Na'ia'oram pidan aonaa umarainpan Naobanai Jesus,
marii upataka'uta-kao. Kai'i naa puwa'ati, waNaobanaa!
23 Marii Naobanai Jesus kamunanun unao ati.
24 Õmarainapa ipai unao wabauda'apatinpan idi Christ Jesus
ida'an. Amen

† **16:20** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati. ‡ **16:21** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 21 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Corinth sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Itamautan Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati, Corinth iainaouz.

Usaadan kaarita ĩ'ati usha'apanum kau'an kaina'a ba'oran pidannao kowaadapainao kaikin Tominkaru paradan, mazan dakotinpainao karikaonan Christ apostlen nii. Ĩnao kakinaotan mishidainao apostle Paul ai. Ĩkian udau'an, "Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati." (Putukapa 2 Corinthians 10:1)

Uruu idi apostle Paul saadan pakaaritan, ukakinaowan mishidainao ma'ozaka'o ida'an. Unyukunuu-kida ĩ'ati pamakonkauzon dau'an ĩ'idi'ii. Ĩaitapa na'iki ĩtukapanii ukaduz umakonkauzon dono ĩwiizi ii. Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan na'ii. Aonaa umizidin-kidan ĩdyaun, aonaa udakotan pakaudinan winipinaa ĩ'ati, ukaudin dadara paikoda-kinaa nii aimaakan sodi kida pamashaapa-kinaa nii. Ukian aonaa puraata mani wuru'u uaipaniaz ĩ'ai, mazan uaipan pa'an pakaminka'utan ĩdyaun, ĩaitapa kizi na'apam Tominkaru aipan mishidainao mashaapan, na'iki ĩtaapaakan pamin-mishidannao tuma.

Unyukunuu-kida ĩ'ati puraata taa-kao dau'an mishidainao ati Jerusalem iainaouz. Mishi kizi ĩsaabaan naa puraata wuru'u ĩkowaadauzoniaz pataa'azon mawanyukunui-tainao ati.

Ukakinao kapam mishidainao, ĩtanawatin kizi pasha'apaapan ai oii kida'o. Ĩmatanawatinkan an mishi'o nii ukakinaowan ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an na'apa pakian kawan pakaaritan ida'a.

Utokon ii Paul kowaadinan naa mishidainao ati, na'iki ukakinaowan ĩdyaun kaimana'o ida'an. Uaipan mishi ĩmashaapan kaiman na'iki konaukii Tominkaru tuma na'iki pamin-mishidannaoun tuma. (Putukapa 2 Corinthians 13:11)

Kaarita buutinpan kida

Paul kaaritan daua'o *1:1-11*
Paul kaudin-kizi daua'o *1:12—7:16*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *8:1—9:15*
Ma'ozaka Paul kakinaowan pidannao *10:1—13:10*
Paul katokontan pakaaritan *13:11-113*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamata-
niaz Christ Jesus apostlen nii, na'iki wa'inawuzu Timothy
di'iki'o kapam. Wasaadan kaarita unao ati'o Tominkaru
pidanannao baokopatinpainaouz Corinth ii, na'iki ba'oran
upidanannao ati'o mashaapainao kidaz Achaia Baara ii aka.
2 Marii Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ
kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-
kinaa nii.

Marii "kaiman," wakian
Tominkaru ati

3 Marii "kaiman," wakian Tominkaru ati, uruu
wanaobanaa Jesus Christ Tominkarun na'iki udaru.
Kamunanba'o darui wuru'u Tominkaruz, na'iki uruu
karikaonanu'o uma'ozakadapan nyukunui.
4 Uruu ma'ozakada'oraz wanyukunuu wabaiatan dono
aimaakan kasha'ora kida'o. Ukau'an wama'ozakada'a naa
pidannao nyukunuu kapam ĩbaiatan an kasha'ora kida'o,
na'apa Tominkaru ma'ozakadan kawan wanyukunuu.
5 Kai'oraz tuukii wabaiatan to'ora-karu Christ dikin ii;
mazan Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru ma'ozakadanuz
wanyukunuu tuukii manawun.
6 Aizii wabaiatanuz dobata kasha'ora kida'o to'ora-
karu, unao ati'o wuru'u, usha'apanum kau'an waaipan
idi uma'ozakadinan na'iki ukazannaatinan. Waunao,
na'apa'o wanyukunuu ma'ozakadauzo-kao wabaiatan dono
to'ora-karu. Na'apa'o kapam wuru'u wama'ozakadanuz
unyukunuu ubaiatan idi kasha'ora kida'o aimaakan.
Ukau'an waaitapa aona'o nii ukashadinan, mazan
ma'ozaka'o nii utaapan wuru'u umishidapanuz Christ,
na'apa waunao kawan.
7 Waaitapa upataka'uta-kao dono waunao kawan,
mazan Tominkaru ma'ozakadan nii unyukunuu, na'apa
uma'ozakadan kawan wanyukunuu.
8 Wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao, waaipan unao
aitapan na'apam wabaiatan kasha'ora'o, to'ora-karu wa'ati
wakakuwaatinankan dono Asia Baara ii aka. Mishi tuukii
wabaiaapan dadara'o na'iki kasha'ora'o aimaakan kida,
wa'itiiman shaa wamawakan ni'i naa.
9 Ipai waunao wakian wanyukunuu ii "aizii wamawakan
naa wuru'u." Mazan aimaakan sha'apanuz wa'ati kaikapa'a,
aonaa kizi wadopian wa'ida'a karikaonan, mazan wadopii
kizi pa'an Tominkaru ati, kadishita-kida'oraz mawaka'o pi-
dan.
10 Mishi Tominkaru kaminka'uta na'iki ukazannaata wau-
nao wazowii-kao ai, uruu idi waaitapa karikaonanu'o nii
ukazannaatan waunao na'apa. Na'iki wamishida na'iki
waaitapa Tominkaru kazannaatan nii koshan waunao,

11 unao kaminka'utan idi waunao utoriinpan ida'an.
Tominkaru dako'atin nii wuru'u iriba'oraz toriinapa-karu
wadau'an, na'iki ukaminka'utan nii na'iki ukazannaatan nii
waunao. Uruu dikin ii iriba'o nii pidannao naubaan na'iki
ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

Paul pana'adan panyukunuu pasha'apata'azoonii ai

12 Aizii wa'atadinpa'azon: aonaa kanom washa'apatan
ba'azootin-kida'o nii waunao, kaiman wamashaapan
na'iki washa'apata aimaakan kaiman, ipai pidannao
tuma wachi'ikapa-kizi kawana'ati. Unao tuma powa'a
zii wamashaapan kaiman. Ipai washa'apatan aimaakan
sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati, aonaa kanom
wadizinpan unao ai. Washa'apatinan kaikapa'a aonaa
pidan aitapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan Tominkaru
kaminka'utan ida'ana'o pa'an waunao.
13-14 Wasaadan dono wakaaritan unao di'iti, aonaa
wakaiwaan kasha'apannaa kida'o parada-karu, mazan
wasaadanuz masha'apanna'o na'iki kainaabana'o ida'an.
Uruu idi aizii masakauda'u uaitapan wadau'an, mazan
waaitapa powa'a'o nii zii uaitapan wadau'an na'iki wakaduz
dau'an kaimanaiman. Aizii diina'iti'i, Naobanai Jesus
kaawan dono, tuukia'o nii unao atadapan waunao, na'apa'o
nii wa'atadapan kapam unao.

15-16 Õaitapa na'apa'o nii unao nyukunuu kapam, umishi-
dan nii kaiwuru õparadan kidaz. Uruu idi'o õdakotanuz
padamata õmorowautapa'akan unao di'ii õmakopaanan dono
Macedonia iti. Aizii õkiwan dono powaa ati õaipan koshan
õmorowautapa'akan unao di'ii, itamau kizi ukonaukian ua-
batan idi kaimana'o õkuwaa. Aizii õdobatapan dono'o naa unao
di'iki, õaiapanii padamata ukaminka'utan õgaru utaan ida'an
õaiapanii kida õkiwa-kinaa ni'i naa Judea Baara iti.

17 Mazan aona'a naa õmorowautapa'akan unao di'ii õkian
kawana'ati. Aizii mani, na'apam ukian õpana'adan dau'an
õnyukunuu, na'apa dii uabatanuz, mariidin-karu kawan?
Oo pidan kawan toma'aka'oraz padi'itinpan aizii sodi'ika'o
karikaonan? “Oo,” pakian pu'u, mazan udauna'an “Aonaa”
ukia'akan naa. Aonaa na'apa'o mani õgaru.
18 Tominkaru karikaonan uparadan mishiin. Na'apa'o
kau'an wuru'u wakuwaa mishiniz, “Oo” õkian dono, mishi'o
wuru'u “Oo” õkianuz.
19 Tominkaru Dani Jesus Christ karikaonan da'i uparadan
mishiin, aonaa upana'adan panyukunuu. “Oo” ukian dono,
mishi'o wuru'u “Oo” ukianuz. Uruu Jesus daua'o wuru'u
Silas, Timothy na'iki õgaru kakuwaapatinanuz.

20 Õkian kaikapa'a usha'apanum kau'an ipai tawuru'u
Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon na'iki
pasha'apata'azon, mishi'i naa usha'apatanuzu Christ ida'an
na'apa pakiauzon kawan. Uruu idi'o wakian, "Amen."
Wakian kaikapa'a aimaakan sha'apan idi na'apa Tominkaru
paradan kawana'ati, na'iki Christ ida'an tuukii wakonaukii-
kidan Tominkaru umanawunun.
21 Tominkaru ida'ana'o wuru'u ma'ozaka waunao na'iki
unao mishidapan Christ, uruu wuru'u zaamata'oraz ipai
waunao kaudina'o nii pa'ati.
22 Na'iki kaina'a utaan Kaimana'o Doronaa wa'ida'a. Uruu
ukainaabata-kinaa pa'idiwau'u naa wuru'u waunaouz.
Na'iki wuru'u utaanuz Kaimana'o Doronaa wanyukunuu
iti, waaitapa-kinaa nii mishi'o nii utaan wa'ati ipai wuru'u
ukowaadanii kidaz pataa'azon diina'iti'i.
23 Aizii õkowaadan nii unao ati Tominkaru abatapan pu'u
kanom ni'o aonaa õdobatan unao ida'an õparadan kawana'ati.
Wuru'u õmamakokanuz õkarodapan idi'o unao, õkakinaowan ai
unao kaziwa'o ida'an.
24 Mazan aonaa wadyuudan mani umishidapan
waparadan kawana'ati. Waaitapa unao tuukii umishidan
Christ. Waaipan pa'an wakaudinan baokopa unao tuma,
ukonaukii-kinaa nii.

2

1 Ukau'an õdi'itinpan, aona'o nii õmakon unao
di'iti kai, aonaa kasha'ora-karu bii a'o mani wuru'u
õmorowautapa'azoonuz.
2 Aizii õkasha'oradan an unyukunuu, kanomanao kaina'a
konaukiida'o nii õgaru? Soo unao õkasha'oradaniinaouz.
3 Uruu idi'o tawuru'u ma'ozaka õparadan u'ati, õsaadanii
õkaaritan ida'a, õaipan idi'o udi'itinpan usha'apaapanii kida
dau'u. Aonaa kizi ukasha'oradan õnyukunuu koshan õmakon
dono unao di'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u konauki-
ida'o ni'oraz õgaru. Mazan õaitapa usha'apatinan nii õparadan
kawana'ati. Uruu idi baokopa'o nii wakonaukian.
4 Tawuru dono'o õsaadanuz kaarita unao ati, õzaadan bii a'o
õsaadan, tuukii õdopian unao dau'an na'iki kaziwa õdi'itinpan
udau'u. Õsaadanuz õkaaritan aonaa õkasha'orada'azon mani
unyukunuu, mishi'oraiman õaipan pa'an uaitapan na'iki
utukapan mishi'o õmarainpan unao tuukii.

Pidan sha'apatanii oia'o
marina'ata-kao

5 Aizii pidan wuru'u toma'oraz kasha'ora-karu
pasha'apatanii ida'an, ukasha'orada'aka mishi õnyukunuu,
mazan unao udawunu'iti ukasha'oradan unyukunuu,

panaadon powa'a zii ukasha'oran õ'ai. Mazan aonaa
õ'itiiman ukaziwan waunao tuukia'o ida'an manawun.
6 Aizii turua'a naa upataka'utazu. Aata, upataka'uta'aka'a
naazu mishidainao aitan kawana'ati.
7 Ukau'an aizii umarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz,
kaimana'a naa uparada u'ati. Panaadon unyukunuu
kasha'oran ni'i naa tuukii manawun na'iki u'itiiman aona'o
ni'i naa powa'a kaiman-karu pa'ati.
8 Uruu idi tuukii õaipan utukapa-kidan ipai umin-
mishidannao kanaapu'u mishi umarainpan uruu.
9 Tawuru'u õsaadanuz õkaaritan unao di'iti, õtukapa'azon
umishidan na'iki uizo'atin ipai wuru'u õdyuudanii kidaz
usha'apatan.
10 Aizii umarina'atan an wuru'u kasha'ora'oraz aimaakan
pidan sha'apataniaz, õgaru na'apa, õmarina'atan nii kapamaz,
aonaa udaru'o aimaakan mani wuru'u usha'apataniaz.
Christ aitapa na'iki utukapa mishi õmarina'ata'a naa
wuru'u kasha'ora'oraz pidan sha'apatan. Na'iki unao ati'o
õsha'apatanuz aimaakan na'apa.
11 Aonaa kizi Satan waota-kidan waunao, usha'apanum
kau'an waaitapani'i naa tuukii Satan tiwautan pawaota-
kidan waunao.

Paul dopian dau'ana'o

12 Aizii õmakonkan dono Troas ii, õkowaadapa'akan dono'oraz
Kaimana'o Kuwai Christ dau'u, Naobanai Tominkaru
da'ata padamata kaudin-kizai õ'ati, ukashaapa õkowaadapan
Kaimana'o Kuwai.
13 Mazan aonaa õnyukunuu kaimanan, tuukii õdopian
usha'apanum kau'an aonaa zii Titus kaawan unao di'iki.
Uruu idi õkowaadinan na'iainao ati, udauna'an õdobatan naa
Macedonia iti.

Ma'ozaka-karu Christ ida'an

14 Mazan "kaiman," õkian Tominkaru ati, usha'apanum
kau'an uzaamatanii waunao Christ ida'ati papoitorunao nii.
Uruu idi'o Tominkaru kaiwaan waunao na'akapa'o nii na'iki
kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai, pidannao aitapa-kinaa
nii Christ. Kaduunu'o kawanu'o nii pidannao ati wuru'u
kaimana'oraz kuwai.
15 Ukau'an wuru'u wakaudinanuz, wakowaadapanuz
kaimana'o kuwai, kaduunu'o Tominkaru ati wuru'u. Uruu
kuwai kida po'okinan ipai pidannao kawana'ati, wuru'u
kazannaatinainaouz pa'oian ai na'iki makazannaatin-
kainaouz pa'oian ai.
16 Mazan pidannao makazannaatin-kainaouz, ĩdamaan
wuru'u wakuwaa kidaz aimaakan mawaka'o dyupushan
kawan, usha'apanum kau'an mawaka-kizai iti'ora'a

naa ĩmakopan. Mazan wunaou'u kazannaatinainaouz
pa'oian ai, kaduunu'o kawan ĩdamaan wuru'u wakuwaa
kidaz, usha'apanum kau'an karikaonanu'o nii ĩmashaapan
Tominkaru tuma. Na'ia'oram pidan turua'o usha'apatan
na'apa kida'o kaudin-kizai?
17 Waunao aonaa ba'oran pidannao kawan mani wakai-
waapan Tominkaru paradan wazaamaapa-kinaa nii pu-
raata pidannao ai. Mazan Tominkaru zaamatanii wau-
nao kowaadapa'o nii paparadan. Uruu idi uawun za'a
ipai wakowaadan uparadan kaiman na'iki sakitapa, Christ
poitorun idi waunao.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

1 Na'apa dii unao kian kaiwuru kida dau'ana'a, udakota
sha'a wa'atadinpan karikaonan? Oo uaiapa zii sha'a kaarita
saada-kao wadau'an, wana'akan nii unao di'iti ba'oran pi-
dannao kawan, oo kaarita saada-kao unao di'iki wana'akan
nii wamako kizi kawana'ati?
2 Mazan unao pa'an wakaaritan wana'akapaniaz watuma,
saadinpa'o wanyukunuu ii. Pidannao tukapan idi kaimana'a
naa unao kaduz, uruu ida'an ĩaitapa mishi'o wuru'u wakaud-
inanuz Tominkaru ati.
3 Christ kaaritan kawanu'o pa'an wuru'u unaouz,
umashaapan idi pana'a'a naa, pidannao tukapa na'iki ĩaitapa
watominapa-kidan idi'o unao wuru'u upana'adinanuz.
Aonaa saaribai na'iki ka'ui ida'ana'o mani usaada-
kao wuru'u Christ kaaritanuz, mazan Tominkaru
karikaonanu'oraz ukakupan saadanii pa'an padoronaa
ida'an. Aonaa kuba baara'a'o mani usaada-kao, mazan
usaada-kao pidannao nyukunuu ia'o pa'an.
4 Aizii kaiwuru'u õkianuz unao ati kaikapa'a õaitapan idi
turuu Tominkaru sha'apatan aimaakan na'apa Christ ida'an.
5 Mishi waaitapa aonaa waturuan washa'apatan wa'ida'a
wuru'u kaudin-kizaiz, kaimana'o kuwai kowaadapa-kaoaz.
Mazan Tominkaru taan ida'ana'o pa'an pama'ozakan wa'ati
wuru'u wakowaadapanuz kaimana'o kuwai.
6 Tominkaru wuru'u zaamata'oraz waunao, kowaadapa'o
nii paparadan, uruu wuru'u taa'oraz waka'iita-kinaa nii
wakowaadan pidannao ati wuru'u pa'ina'oraz aimaakan
Tominkaru sha'apataniaz naa ĩ'ati.* Wuru'u pa'ina'oraz
aimaakan Tominkaru sha'apatan, aonaa kotua'o Moses
saadauzonii kakinaorii kawanu'o mani, mazan padoronaa

* **3:6** *pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apataniaz naa ĩ'ati:* uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

ida'ana'o pa'an. Usha'apanum kau'an wuru'u kotua'oraz kakinaorii na'aka'o pidan mawaka-karu di'iti; mazan wuru'u Tominkaru sha'apataniaz padoronaa ida'an, pidan ikoda-kinaa pa'an karikaonanu'o kakupa-karu.

7 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii, saada-kariwaiz kuba kataida'u'o ida'a, ukaawa-kidan pu'u mawaka-karu, mazan umanawun uwizi'ida'akan Moses awun baara utaa-kao dono u'ati. Aonaa Israelitenao ka'iitan paawunuupa'akan uawun baara iti, uwizi'in idi manawun. Padamata umainaabatinpaanan pu'a'ora'a naa ĩtukapanuzu.

8 Aitaniimana'o wuru'u Tominkaru Doronaa kaudin-kiziz, powa'a'o zii umanawunun u'ai.

9 Upu'u zii kotua'o kakinaorii wuru'u pataka'uta-kida'oraz pidan pa'oian dikin ii, umanawun uwizi'in, aitaniimana'o umanawunun wuru'u kaimanaaka-kida'oraz pidannao Tominkaru tuma.

10 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii umanawunu'o na'iki wizi'i'oraz utukapauzo-kao kiwiin, aizii aona'a naa powa'a umanawunun, usha'apanum kau'an wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, powa'a'o zii umanawunun u'ai.

11 Wizi'i na'iki umanawun mishi wuru'u kotua'oraz kakinaorii, mazan udauna'an uwizi'in mainaabatinan naa. Aitaniimana'o umanawunun wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, karikaonanu'oraz nii pa'an una'an.

12 Wamishidan idi tuukii wuru'u pa'ina'o aimaakan, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon, ma'ozaka ukau'an wakakuwaapan udau'u.

13 Aonaa Moses kawanu'o mani waunao, uruu ushibatanii paawun baara umaaiapakan idi Israelitenao tukapan wizi'i'o mainaabatinan paawun baara iki.

14 Mazan tuukii ĩnyukunuu dadaran, atii kai ĩnyukunuu shibatapa-kariwai kawanu'o, na'apa kotua'o kakinaorii aitauzo-kao dono'o kawan. Uzikada-kao nii soo pidan zaamatinan ida'an Christ ida'ati.

15 Mishi'o wuru'u, atii kai na'apainim kotua'o Moses kakinaori aita-kao dono, pakawanu'o kawan zii ĩnyukunuu taratapa-kao ĩaitapan aiazu.

16 Mazan pidan zaamatinan an Naobanai Jesus ida'ati, uruu dono'o nii zii shibatapa'oraz unyukunuu zikada-kao.

17 Aizii wuru'u Kaimana'o Doronaaz, Naobanai Doronaa wuru'u. Na'iki pidan kaina'a'oraz Naobanai Doronaa u'ida'a, aona'a naa powa'a kotua'o kakinaorii kazowautapan uruu.

18 Aizii waunao zikada-kariwai'i naa wa'ai wuru'u shibatapauzoz waawun baara. Kaiman kizi'i naa watukapa-kidan

Naobanai Jesus umanawunun, Kaimana'o Doronaa kaudinan ida'an wa'ida'a. Aona'o nii usookadan pakaudinan usaabaapan waunao na'apa Naobanai Jesus kawan, pidannao tukapa kizi powa'a'o zii Jesus umanawunun.

4

Umanawunu'o kaudin-kizai taa-kao wa'ati, wakakataimanan pu'u

1 Tominkaru kamunan-kidan idi'o waunao wuru'u, uzaamatanuz waunao kaudina'o nii pa'ati, kowaadapa'o nii umanawunu'o kuwai. Uruu idi aonaa wakashadinan na'iki aonaa wadakotan wamuudan wuru'u kaudin-kizaiz.

2 Mishi'oraiman õgaru na'iki õmin-kaudinannao na'apa kida wadi'itinpan, aonaa waaipan wadizapan aimaakan u'ai oo washa'apatan mani aimaakan kakiba'azonnaa kida'o, na'iki aonaa waaipan wamariidapan pidannao wakuwaa ida'an. Tominkaru awun za'a mishi wakowaadapan uparadan sakitapa pidannao ati. Ipai pidannao abatainao kida wakuwaa, ĩaitapa na'iki ĩtukapa mishi'o wuru'u wakowaadapaniaz kuwai.

3 Mazan aizii Kaimana'o Kuwai wuru'u wakowaadapaniaz, umainaabanan an, mazan umainaabanan soo wunao ati'i mamishida-kainaouz, maabata'azoo-kainaouz Kaimana'o Kuwai, uruu idi ĩpataka'uta-kao nii.

4 Satan, tominkaru-tinpa'oraz imi'i baara'a, uruu wuru'u awautapa'oraz Kaimana'o Kuwai mamishida-kainao aitapan aiazu. Uruu idi aonaa ĩtukapan, na'iki aonaa ĩaitapan umanawunu'o ukanadapan ĩ'ida'ati, wuru'u Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apa kida'o Christ umanawunun Tominkaru tuma.

5 Aonaa wadaua'o mani karikaonan wuru'u wakakuwaatinanuz, mazan Jesus Christ daua'o pa'an, uruu Tominkaru taaniaz ipai pidannao naobanaa nii. Ukau'an waunao poitoruinaou'u naa karikaonan wakaudinan idi Christ ati.

6 Aizii Tominkaru, dyuudauzoz kanada'o tominan maruta'o-karu iki, uruu wuru'u kanadapa'oraz wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii Tominkaru umanawunun kandapa'oraz Christ ida'a.

7 Ukau'an kaina'a wa'ida'a wuru'u umanawunu'oraz aitapa-kinai Tominkaru di'iki'oraz, wananaa kakataimanan pu'u, na'apa ka'uz kin kawan toma-kariwai kidaz kubai idi. Uruu ida'an pidannao aitapan nii aonaa wama'ozakan ida'ana'o mani washa'apatinan oo wakowaadapan wuru'u umanawunu'oraz kuwai, mazan Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz wanyukunuu iti umanawunu'o ma'ozaka-kinai.

8 Mishi tuukii wapataka'uta-kao ipai wamako kizi
kawana'ati kida, mazan upu'u aonaa na'apa kida'o
mashaatan waunao. Panaadon aonaa waaitapan na'apam
naa washa'apatinan, mazan upu'u aonaa wadakotan
Tominkaru manyukunuutan waunao.
9 Wa'antamikita-kao pu'u dikauda kida'o ida'an, mazan
upu'u aonaa wawa'akauzo-kao waba'oran. Washa'apata-kao
pu'u kaziwa'o ida'an, mazan upu'u aonaa wazowii-kao.
10 Ipai wakakuwaapatin-kizi kawana'ati waaitapa da'i
washa'apata'azoo-kao dikauda'o ida'an. Na'apa kida'o ida'an
watiwaa wuru'u Jesus baitauzonii kidaz atii na'apa uzowii-
kao. Mazan aonaa watarian washa'apata'azoo-kao ai, pi-
dannao aitapa kizi kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a, uruu
ma'ozakadapa'oraz waunao.
11 Wakakuwaapatinan dikin ii Jesus dau'u, maonapa kida
da'i wamawakan, mazan uruu ida'an kizi pidannao aitapan
kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a.
12 Ukau'an kaina'a maonapa mawaka-karu wa'ida'a, tuukii
wazowia'azoo-kao mazan aonaa watarian wamawakan ai,
waaipan idi unao zaamatan wuru'u karikaonanu'oraz pa'an
kakupa-karu.
13 Na'apa tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan
ida'a, "õmishidan idi'o Tominkaru wuru'u õkakuwaapatinanuz"
Waunao na'apa kapam wamishida Tominkaru, uruu idi'o
wuru'u wakakuwaapatinanuz.
14 Waaitapa na'iki wamishida Tominkaru kadishita-kidanii
wanaobanaa Jesus pamawaka-kizi iki. Ukau'an wamishida
na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao wamawaka-
kizi iki wazaamatinan idi'i naa Jesus di'iti. Na'iki ukadishita-
kidan ni'i naa waunao baokopa unao tuma pakanaapu iti.
15 Ipai wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz kaikapa'a unao
dikin ia'o, wakaminka'uta'azon idi'o unao. Uruu ida'an
kizi powa'a'o zii iriba pidannao aitapan mishi Tominkaru
kaimanan, ĩkonaukii-kida kizi uruu, na'iki ĩmanawuntapa kizi
uruu.

Mishi kizi mishidapa-karu

16 Uruu idi aonaa wakashadinan wakaudinan wananaa
mizainan pu'u na'iki ukaakinpan pu'a'a naa. Mazan
wadoronaa ii ipai kamo'o wama'ozakadapa-kao.
17 Aizii wadi'itapan an wuru'u wabaiatanii kidaz aimaakan
kai, masakauda'u'o karikaonan wuru'u, aonaa karikao-
nanu'o nii mani, mazan wabaiatinan winipinaa nii kaina'a
aimaakan umanawunu'o Tominkaru taapanii wa'ati.
18 Usha'apanum kau'an waunao wataapan wanyukunuu
aonaa tukapa-kariwai kida aimaakan dau'ati'o mani,
mazan soo wuru dau'ati'o aona'oraz utukapa-kao. Wuru'u

aimaakan wabaiatanii kidaz kai, aona'o nii una'an kotua'iki, mazan wuru'u aimaakan Tominkaru taa'azooniaz aona'oraz utukapa-kao, karikaonanu'o nii pa'an una'an.

5

Pa'ina'o nanai

1 Uruu idi wananaa wiizibai kawanu'oraz, mashaapa-kizaiz kai, umainaabata-kao dono, waaitapa Tominkaru taan nii wa'ati wamashaapa-kizi nii aokazi ii, karikaonanu'o pa'an mashaapa-kizai, aonaa pidan tomanii mani.

2 Mazan kai, wana'an idi zii wananaa zo'o, tuukii wado-pitan, na'iki tuukia'a naa wazaudapan, wakananaata-kao wuru idi'i pa'ina'oraz nanai aokazi iki'oraz.

3 Usha'apanum kau'an wakananaata-kao dono'o naa pa'ina'o nanai idi, aonaa mananaa-daunu'o nii mani wadoronaa.

4 Mishi'o wuru'u, wana'an idi zii da'a'a wananaa zo'o, tuukii wadopitan. Mazan aonaa wamawaka'azon dau'ati'o mani kaiwuru'u wadopitanuz, mazan waaipan naa pa'an wananaa wuru'u baiatina'oraz pana'ada-kao pa'ina'o nanai di'iti aona'oraz umawakauzon.

5 Mishi na'apa'o wuru'u Tominkaru aipanuz papa'inaadan wananaa. Uruu idi'o uzaamatan na'iki usaabaan wau-nao. Na'iki Tominkaru taa paDoronaa wa'ati, uruu ida'an kizi waaitapan mishi'o nii wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan na'apa pakian kawana'ati.

6 Ukau'an ma'ozaka wataapan wanyukunuu, waaitapan idi mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa nii, mazan wa-mashaapan idi zii wananaa zo'o, aona'o nii zii wamashaapan wanaobanaa Jesus tuma.

7 Mazan tuukii wamishidapan uruu, wamatukapakan pu'u padamatazu.

8 Mazan õkian kawan, waaitapa mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa nii, uruu idi kaimana'o nii zii wa'ati waso'otinan di'oraz wananaa aia'a, wamashaapa an kizi'i naa pa'an Jesus tuma aokazi iti.

9 Ukau'an powa'a zii ipai ba'oran kida ai, waaipan wa-mashaapan kaimana'a naa u'ati, karikaonan kizi ukonauki-itinan wadau'an, wakakupan pu'u zii kai wananaa ida'a, oo wa'aonaan pu'a'a naa wananaa ai, wa'aokazi'ian pu'a'a naa.

10 Usha'apanum kau'an ipai waunao mishidainao, wakadishita-kida-kao nii Christ kanaapu iti ukootowapa-kizi ii. Na'iki ipai'o nii wakawinipinaata-kao washa'apatanii kida kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, kaimana'o oo dikauda'o.*

Kaimanaaka-karu Tominkaru tuma Christ ida'an

* **5:10** Putukapa 1 Corinthians 3:13-15.

11 Tuukii wakichana'ikin washa'apatan dikauda kida'o
aimaakan Tominkaru awun za'a. Uruu idi'o wakakinaotan
pidannao tuukii, ĩmishida kizi Tominkaru paradan.
Tominkaru, uaitapanii mishi'o wuru'u wakowaadapanuz
paparadan unao ati. Na'iki na'apa kapam õaipan uaitapan,
mishi'o wuru'u wakaudinanuz Tominkaru ati.
12 Mazan aonaa wa'atadinpan mani oo wamanawun-
tinpan mani unao ati kaiwuru'u wana'apanuz. Mazan
waaipan pa'an uaitapan na'iki umishidan wakuwaa,
u'atadinapa kizi wadau'an, na'iki uaitapa kizi na'apam
udako'atin pidannao paradan dakoopainaouz waunao.
Tuukia'oraz ĩatadinpan pasha'apaapanii aimaakan kida
ida'an, mazan ĩnyukunuu ii aonaa mishi'o mani ĩmarainpan
Tominkaru.
13 Pabi'i kida ĩnao, ĩkian wadau'an wazowau madorona'o.
Una'apan an mishi, aonaa usha'apan, watukapa-kao
madorona'o kawan, mazan waaipan idi'o pa'an Tominkaru
konaukii-kida-kao. Mazan unao tukapan an aonaa
wamadoronan, kaimana'o wuru'u, unao ati'o mishi wuru'u
wakaudinanuz, wakaminka'uta'azon idi unao.
14 Mishi'o wuru'u Christ marainpan waunao udawun iti,
uruu idi'o wuru'u wakaudinanuz kaikapa'a. Usha'apanum
kau'an waaitapa mishi Christ mawakan ipai pidannao
oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan ipai waunao
mawakainaou'u naa oii-karu ai.
15 Jesus mawakan idi ipai pidannao ati, ukau'an pi-
dannao mishidainaouz uruu, aona'a naa turuu ĩmashaapan
paaipan kawana'ati. Mazan ĩsha'apatin kizi soo Christ
aipan kawana'ati, uruu mawaka'oraz na'iki kadishita'oraz
pamawaka-kizi iki ĩdikin ii.
16 Ukau'an aizii aona'a naa powa'a wadi'itapan pidan, pi-
dannao mamishida-kainaouz Christ di'itapan kawan pidan.
Mishi na'apa kowas wataapauzon Christ kiwiin. Mazan aizii
aonaa powa'a wataapan uruu na'apa.
17 Usha'apanum kau'an pidan zaamatina'o Christ
ida'ati, pa'inaada-kariwai'i naa ukaduz, na'iki wuru'u
kiwiitapa kida'oraz ukaduz mainaabata-kaoa'a naa. Mazan
pa'ina'ora'a naa pa'an kaduzui taa-kao u'ati.
18 Soo Tominkaru wuru'u pa'inaada'oraz pidannao na'apa.
Uruu Tominkaru wuru'u kaimanaaka-kida'oraz waunao
patuma Christ mawakan ida'an. Na'iki uruu zaamatanii
waunao kaudina'o nii, kowaadapa'o nii pidannao ati,
kaimanaaka-karu dau'an Tominkaru tuma.
19 Na'iki wakowaada kizi pidannao ati Tominkaru
kaimanaaka-kida'azon ipai pidannao patuma, Christ
mawakan ida'an. Aizii ĩnyukunuu na'apan an, ipai'o nii
umarina'atan ĩ'oian, na'iki ukaimanaakan nii ĩtuma. Uruu

kuwai wuru'u Tominkaru dyuudaniaz wakowaadapan
pidannao ati.
20 Ukau'an waunao wuru'u kadishita'oraz Christ ati,
parada'o nii pidannao kanaapu ati. Mishi Tominkaru
kaiwaan waunao paparada-kinaa nii ma'ozaka unao
ati. Uruu idi Christ aipan kawana'ati, wakia'azon
u'ati ma'ozaka'o ida'an umishida wuru'u wakuwaaz,
ukaimanaaka kizi'i naa powaa iti Tominkaru tuma.
21 Tominkaru aipan ati, ipai wa'oian kaboota-kao Christ
di'iti, uruu idi Tominkaru tukapan Christ oia'o kawan,
umasha'apatakan pu'u oia'o. Upataka'uta-kao atii uzowii-
kao, wa'oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan waunao
kaimanainao kawan Christ ida'an.

6

1 Wakaudinan idi baokopa Tominkaru tuma,
wakakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an. Aonaa
umanyukunuuta'ana'a Tominkaru kaimananuz u'ati.
2 Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kiau-
zonu'u,
“Kaina'a'o nii zii kamoo kaawan.
Uruu dono upishaan an ukaminka'uta-kao utoriinpan ida'an
õ'ati,
õdako'atin nii unao
na'iki uruu dono õkazannaatan nii unao.”
Uabata, aizii kaawa'a naa wuru'u kamooz, kai'i naa
Tominkaru kaminka'uta'azon unao, kai'i naa pa'an
ukazannaapan.
3 Aonaa waaipan waawautapan pidannao ĩmishidan ai
kaimana'o kuwai, washa'apaapan ida'an dikauda kida'o
aimaakan. Aonaa wadakoapa-kida'azon kaimana'o kuwai
wuru'u wakowaadapaniaz.
4 Mazan waaipan pa'an watukapa-kidan mishi'o
Tominkaru poitorunao waunao, ipai waparadan na'iki
washa'apatanii kida ida'an: wabaiatan ida'an dadara kida'o
aimaakan wakaudin-kizi ii aka, na'iki wabaiatan ida'an
kasha'ora kida'o wakaudin-kizi dikin ii, mazan upu'u aonaa
wamarina'atan wakaudin-kizi.
5 Panaadon waba'izii-kao, na'iki wakaboota-kao taraa-
kizai iti; panaadon pidannao to'oradinan wa'ati kichana'iki-
kia'o ida'an. Na'iki wakaudinan dadara wazamazin bii'i.
Panaadon aonaa wada'awun wakaudinan wamizainan pu'u.
6 Watukapa-kida mishi'o Tominkaru poitorunao waunao:
wataapinan ida'an kaiman ipai oia'o ai. Na'iki waaitapan
ida'an mishi'o kuwai wuru'u Tominkaru di'iki'oraz; na'iki
wamadopiidakan ida'an wanyukunuu; na'iki wakaimanan

ida'an pidannao ati; na'iki watukapa-kidan ida'an wakama-
rainapanun tuukii. Na'iki Kaimana'o Doronaa kaminka'utan
ida'an waunao;
7 na'iki wakowaadapan ida'an mishi'o kuwai; na'iki
Tominkaru ma'ozakadan ida'an wanyukunuu. Washa'apata
ipai aimaakan kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati,
uruu wakaiwaa waawautinapa-kinaa nii watarubanao ai,
na'iki wamizaataaka-kinaa nii ĩtuma.
8 Mazan upu'u wakaudinan wanaubaa-kao pu'u oo wazon-
kida-kao pu'u; waunamunaa abata-kao pu'u dikauda oo
kaiman; wakuwaa mishiin pu'u na'iki usakitapan pu'u,
mazan upu'u wadakota-kao mariidinauzonao nii.
9 Aitapa-kariwai waunao na'iki wakuwaa kaimanaiman,
mazan upu'u aonaa waunao na'iki wakuwaa kida umishida-
kao. Wazowia'azoo-kao pu'u, mazan upu'u zii wakakupan;
waba'izii-kao pu'u tuukii mazan upu'u aonaa wazowii-kao.
10 Wakasha'oradauta-kao pu'u, mazan upu'u wakonauki-
itinan. Mapuraatanu'o mishi waunao, mazan upu'u wau-
nao ida'an iriba'o nii pidannao kasha'apauzin Tominkaru
di'iki. Aonaa mishi washa'apauzinii da'a'a, mazan upu'u ipai
aimaakan Tominkaru di'iki'o wa'idiwau wuru'u.

Umarainapa kizi waunao na'apa wamarainpan kawan unao

11 Mishidainao õmarainapaniinao, Corinth sannao, mishi'o
tawuru'u waparadan kida unao ati'oraz. Wakowaadan unao
ati tuukii wamarainpan unao.
12 Aonaa na'apainim zii wamanaudapakan unao, mazan
unao pa'an wuru'u manaudapa-ka'oraz waunao.
13 Aizii õparada'azon unao ati na'apa õdainao ati'o kawan,
uda'ata'a naa unyukunuu wa'ati, umarainapa kizi'i naa ka-
pam waunao.

Aonaa kizi mamishida-kainao kaduz tamakapa-kao

14 Mana'a ukaminauda'utina'ana'a wunao idi'i
mamishida-kainaouz Jesus. Turuu mooko mishidainao
Jesus mashaapainaouznaa kaiman patumaakadinan oia'o
pidannao tuma, wuru'u naudapainaouz pasha'apaapan oii
kida'o aimaakan? Oo turuu mooko kanada'o baokopatinpan
maruta'o tuma?
15 Na'apa mooko Christ nyukunuu Satan sha'apaapanii
kida dau'ati? Turuu mooko mishidainao nyukunuu
na'apataakan mamishida-kainao sha'apaapanii dau'ati?
16 Turuu mooko toma-kariwai tominkaru taapa-kao oo
na'aka-kao Tominkaru umanawunu'oraz dapu iti? Aizii
wuru'u waunaouz, Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan,
udapu wuru'u wananaaz, umashaapan idi wanyukunuu ii.
Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kiauzon:

"Õmashaapan nii õpidanannao ida'a
na'iki aona'o nii õmuudinpan ĩ'ai.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii."*
17 Uruu idi Naobanai Tominkaru kian ĩ'ati,
"Umuudina'a naa na'iki ubuutina'a naa oiainao ai.
Mana'a upishata'ana'a oo usha'apaapa'ana'a oia'o
na'iki dikauda kida'o aimaakan,
umasha'apatakan an na'apa kida'o, õdapaapan nii unao."†
18 "Õgaru'o nii unao daru nii,
na'iki ipai unao daonaioranao na'iki zunnao, õdainaou'o nii unao,
Naobanai umanawunu'oraz kian."‡

7

1 Mishidainao õmarainapaniinao, uabata na'apam Tominkaru kowaadan pazaamata'azon waunao paudainao nii. Ukau'an aizii wamuuda'a naa ipai oia'o wuru'u pataka'ua'oraz wananaa oo wadoronaa. Mishi kizi'i naa pa'an wamashaapan kaiman, na'iki wakichana'iki washa'apaapan ai oia'o, Tominkaru awun za'a, wamashaapa kizi'i naa ma'oiaka-daun uaipan kawana'ati.

Paul konaukian

2 Ukaimanda'a naa shoman unyukunuu wa'ati. Aonaa kanom washa'apatan dikauda'o nii unao ati. Aonaa wapataka'uan wuru'u umashaapanuz kaiman Christ ati, na'iki aonaa wakazaapan puraata oo aimaakan kida u'ai.

3 Aonaa õba'azootin-kida'azon mani unao kaiwuru'u õna'apanuz u'ati. Na'apa õkiauzon kawan u'ati, tuukii wamarainpan unao, na'iki karikaonanu'o nii wataapan unao wanyukunuu ii, wakakupan pu'u oo wamawakan pu'u.

4 Õaitapa mishi'o wuru'u unao mishidanuz Christ, uruu idi õkakuwaapan umanawunu'o ida'an umishidapan dau'u. Uruu ida'an tuukii uma'ozakadan õnyukunuu. Aizii tuukii õkonaukian wabaiatan pu'u kasha'ora kida'o na'iki to'orakaru, mazan upu'u tuukii õkonaukian.

5 Aizii wakaawan dono'o naa Macedonia ati, aonaa wasookapan kaiman. Ipai wamako-kizi kawana'ati wabaiatan to'ora-karu na'iki wakakuwaatinan towauda'utakao. Wanyukunuu kasharuapa-kao pu'u, kaina'a zii kaziwa wadi'itinpan ipai unao dau'an.

6 Mazan Tominkaru konaukiidauzoz pidannao nyukunuu ĩkasha'oran dono, ukonaukiida waunao Titus kaawan idi wa'ida'ati.

---

* **6:16** Leviticus 26:12; Ezekiel 37:27 † **6:17** Isaiah 52:11 ‡ **6:18** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13

7 Tuukii manawun wakonaukian Titus kaawan idi. Mazan
powa'a zii wakonaukian waabatan idi Titus kowaadan
kaiman utaapan na'iki udapaapan uruu. Na'iki ukowaada
õ'ati tuukii unao tukapa'azon õgaru. Na'iki tuukii unao
kasha'oran ukasha'oradan dikin ii õnyukunuu. Na'iki
ukowaada kapam tuukii udi'itinpan ukaminka'uta'azon
dau'an õgaru. Uruu idi õkonaukian udawun iti manawun.

8 Õkasha'orada mani mishi unao õsaadanii kida õparadan
ida'an, mazan aizii kaiman õ'ati õsaadanuz. Õgaru na'apa
kasha'ora'aka'o kapam õnyukunuu õsaadan idi na'apa
unao ati. Aizii ukowaada-kao idi õ'ati mishi unyukunuu
kasha'ora'akan masakauda'u õkaaritan aitaa-kao dono u'ati.
9 Uruu idi aizii tuukii õkonaukian, mazan aonaa
õkasha'oradan idi'o mani, mazan õkonaukian ukasha'ora-
kidan idi usha'apatan wuru'u oia'oraz aimaakan, na'iki
umarina'atan idi wuru'u usha'apaapanii kidaz. Na'apa'o
kasha'ora-karu wuru'u Tominkaru aipaniaz, uaipan
idi wa'ati-karu pa'ida'ati. Ukau'an aonaa wakaziwan
unyukunuu wasaadanii wakaaritan ida'an, mazan
wakaminka'uta pa'an unao.
10 Pidan mishi'o ukasha'oran pasha'apatanii oia'o dikin ii
Tominkaru aipan kawana'ati, mishi'o nii umuudan na'iki
utanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. Uruu idi Tominkaru
mainaabatan nii u'oian u'ai, na'iki ukazannaatan niizu.
Ukau'an aonaa turuu wakasha'ora-kidan wuru'u na'apa'oraz
kasha'ora-karu. Mazan pidan kasha'ora'o padamata pa'oian
dikin ii, mazan upu'u aonaa uwa'atin oo utukapa-kidan zoob-
aba panyukunuu kasha'oran Tominkaru ati pasha'apaapan
dikin ii oia'o, aona'o nii Tominkaru kazannaatanuz, mazan
ukaboota-kao nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai iti pa'oian
dikin ii.
11 Mazan wuru'u kasha'ora-karu Tominkaru aipan
kawana'ati'oraz, pidan ikoda uruu ida'an panyukunuu
ma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi'o wuru'u sariapa unao
di'itinpa'akan, na'iki tuukii uaipa'akan usakitapadan
wuru'u pidan oiainapanuz. Na'iki sariapa uto'ora'akan
umamashaatakan idi wuru'u oia'o sha'apaapa-kaoaz.
Sariapa utarian, uaitapa'akan idi'i naa Tominkaru
pataka'utan nii pidan umamuudakan an pasha'apaapan
oia'o. Sariapa uaipa'akan õmorowautapan oo õmakon u'idi'iti.
Sariapa uaipa'akan õaitapan tuukii unyukunuitapan õgaru.
Uruu idi sariapa mishi upataka'utan pidannao wuru'u
sha'apatainaouz oia'o, na'apa õparadan kawana'ati. Wuru'u
usha'apatanii kidaz ida'an utukapa-kida mishi'o aonaa
ubaokopatinan oia'o sha'apaapa-kao dau'ati.
12 Aizii tawuru'u õsaadanuz kaarita unao ati, aonaa

õaipan mani upataka'utan wuru'u sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan, oo õsaabaa-kinaa ni'o mani pidan nyukunuu wuru'u kasha'orada-kariwaiz. Mazan õsaadan õkaaritan na'apa, õaipan idi'o udi'itinpan na'iki utukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi umarainpan na'iki uizo'atin waparadan.

13 Uruu idi tuukii wanyukunuu ma'ozakadinan.

Powa'a zii wakonaukian watukapan idi Titus kaawan konaukii unao di'iki. Kaiman unyukunuu ukaawan dauna'an unao di'iki, aonaa powa'a ukaziwadapan panyukunuu unao dau'an.

14 Umanawunu'o da'i õkowaadapauzon unao dau'an Titus ati. Kaiman õ'ati aonaa uba'azootin-kidan õgaru u'ati. Na'apa wakowaadapauzon kawan mishi'o kuwai unao ati. Na'apa'o da'i wakowaadauzon Titus ati mishi'o kuwai unao dauna'an. Aizii utukapanka'a naa unao kaduz, na'apa mishi wakowaadan kawan u'atiz.

15 Tuukii Titus marainpan unao, pakawan unyukunuitapan pataapa-kao kaiman umanawunu'o Tominkaru poitoru nii, na'iki ipai uizo'atin uparadan na'iki kaiman utaapan uruu umakonkan dono unao di'ii. Uruu idi powa'a zii manawun umarainpan unao.

16 Õgaru na'apa, tuukii õkonaukian usha'apanum kau'an õaitapa na'iki õmishida kaimana'o nii unao sha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.

8

Mishidainao taan puraata

1 Wamin-mishidannao, wakowaada'azon unao ati na'apam mishidainao Macedonia iainao sha'apatinan, Tominkaru kamunanun idi tuukii ĩ'ati.

2 Mamishida-kainao to'orainpan pu'u ĩ'ati, mazan upu'u konaukii ĩmashaapan. Na'iki ĩikodan pu'u masakauda'u puraata mazan upu'u tuukii ĩkataanu'uzon.

3 Õaitapa na'iki õtukapa dobata kida ĩtaan puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Aonaa dyuudakariwai mani ĩtaan na'apa, soo panyukunuu aipan kawana'ati'o.

4 Kaziwa ĩpishaan waunao powa'an kida, usha'apanum kau'an tuukii ĩaipan pataan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz.

5 Na'iki aonaa wazauda-kidan ĩtaan dobata kida puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Mishi'oraiman kiwiin pataan ua'ii puraata, ĩtaainan Naobanai Jesus ati. “Kanom puaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii,” ĩkian. Udauna'an ĩwa'atin wa'ida'ati, na'apa kapam ĩtaainan wa'ati.

Ĩkian, “Kanom uaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii.”
Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u aipa'oraz
ĩsha'apatinan na'apa.

6 Tuukii wapishaan Titus makon unao di'iti. Uruu
kiwiini'o usakadan patominapa-kidan unao puraata taa-
kao dau'an. Ukau'an marii kizi'i naa ukaminka'utankan
unao baokopatan puraata, tawuru'u unao kowaadaniaz
kiwiini'o dono utaa'azon ukaminka'uta-kinaa nii ba'oran
mishidainao.

7 Aizii unao, ipai'i naa uaitapan kaiman kida'o aimaakan
sha'apata-kao dau'u. Tominkaru aipan ati tuukii umishida-
pan, uaitapa ukakuwaapan kaiman. Na'iki kaina'a aitapa-
kinai Tominkaru di'iki'o unao ida'a. Na'iki tuukii unyukunuu
dyautan usha'apata'azon dau'ati kaiman kida'o aimaakan.
Na'iki tuukii umarainpan waunao. Ukau'an na'apa kizi
minziiwa na'iki konaukii utaan puraata dyuuda-karu nii
mishidainao di'iti.

8 Aonaa õdyuudan mani utaan puraata kaiwuru'u
õna'apanuz u'ati. Mazan õtukapa'azon mishi'o wuru'u
ukamarainapanuz, ba'oran mishidainao kawan,
konaukia'oraz ĩtaan puraata pakaminka'uta-kinaa nii
mishidainao Jerusalem iainaouz.

9 Unao, uaitapa na'apam wanaobanaa Jesus Christ
tuukii ukamunanban na'iki ukamarainapanun, na'iki
kaina'a umanawun aimaakan kida u'ida'a aokazi ii,
mazan upu'u uwa'akanuz, umashaapa'anan imi'i baara
ati, upataka'utinan uaipan idi pakaminka'utan waunao,
wazaamata-kinaa nii wuru'u umanawunu'oraz taa'azoo-kao
wa'ati.

10 Ukau'an, õkia'azon unao ati puraata taa-kao dau'an:
kiwiitapa'o wunu di'ii, unao sha'atii kiwiini'o usakadan
utaan na'iki uzaamaapan puraata taa-karu ni'o ba'oran
mishidainao ati, uruu dono tuukia'o sha'atii ukataanu'uzon.

11 Ukau'an aizii, ubaokopata'a naa ipai wuru'u utaanii
kidaz puraata, uipaida kizi'i naa wuru'u usakadaniaz
usha'apaapan kiwiitapa'o wunu di'ii. Utukapa-kida kizi
mishi konaukii na'iki minziiwa utaan upuraatan usakadinan
iki'o atii utokon iti. Utaa kizi puraata upuraatan diri'in
kawana'ati kida.

12 Aizii utaan an aimaakan konaukii na'iki minziiwa,
diri'i'o di'iki oo masakauda'u'o di'iki, na'apa'o wuru'u
Tominkaru naubaaniaz. Aonaa Tominkaru zaamatan
aimaakan pidan ai u'aonaan pu'u manawun u'ida'a.

13 Kaiwuru'u õkianuz na'apa, aonaa õdyuudan mani utaan
dobata puraata, uruu idi ubaiatan naa mani uzamazin
ba'orainao kawanyukunun pu'u. Mazan marii kizi patu-
maaka oo na'apa kida kizi pidan kawanyukunun.

14 Unao ida'a kai kaina'a dobata aimaakan oo puraata.
Ukau'an turuu ukaminka'utan ba'oran mishidainao.
Aizii na'apainim umawanyukunuitan dono, na'apa'o nii
kapam ĩkaminka'utan unao. Ukau'an na'apa kida'o nii
ukaminka'uaakan.
15 Na'apa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru
kaaritan ida'a kaikapa'a: "Pidannao kasaba'uka'o diri'i
wanyukunui, aonaa ĩtaapan diri'i manawun wanyukunui.
Pidannao kasaba'uka'o masakauda'u wanyukunui, aonaa
wanyukunui awutan ipai manawun ĩ'ai."*

Titus na'iki uminauda'unao

16 "Kaiman manawun," õkian Tominkaru ati Titus
dau'an, usha'apanum kau'an Tominkaru aipan ati tuukii
umako'ozon na'iki ukaminka'uta'azon unao na'apa õgaru
kawan.
17 Uruu idi wadyuudan nii uruu, mazan aonaa wadyuu-
dan idi'o mani karikaonan wuru'u umako'ozoonuz, mazan
tuukia'o udi'itinpan pamako'ozon dau'an koshan unao di'iti.
Uruu idi tuukii ukonaukian padyuuda'azoo-kao idi.
18 Wadyuudan nii bauda'apa mishida'o daonaiora utuma,
ipai mishidainao aitapa uruu kaimana'o utominapa-kidan
na'iki ukowaadan Kaimana'o Kuwai.
19 Na'iki uruu mishidainao zaamata mako'o nii watuma
Jerusalem iti, wana'akan dono'o naa puraata wuru'u
unao taanii kidaz. Kaiman waaipan wana'akapan wuru'u
puraataz, wakawa-kida-kiziz pakawan na'iki patumaaka
mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Marii kizi ĩkonaukii-
kidan Naobanai Tominkaru, na'iki ĩtukapa kizi mishi tuukii
wakaminka'uta'azon ĩdyaun.
20 Aonaa waba'azootina'azon wana'akan dono wuru'u do-
bata'oraz puraata unao di'iki.
21 Wadi'itapa nii kaimanaiman na'apam nii wana'akan
wuru'u puraataz. Kaiman waaipan washa'apatan aimaakan
Tominkaru awun za'a na'iki pidannao awun za'a kapam.
22 Kaina'a zii ba'oran wakowaada'azon u'ati. Wadyuudan
nii bauda'apa'a naa daonaiora mishida'o Titusnao tuma.
Ipai waunao waaitapanii uruu kaimana'o, na'iki dyauta'o
pasha'apatan dau'ati kaiman kida'o aimaakan Tominkaru
ati. Tuukii unyukunuu ma'ozakadinan uabatan idi unao
dyuuda'azon puraata ba'oran mishidainao di'iti.
23 Aizii kanom pishaan an Titus dau'an, ukowaada ĩ'ati
uruu kaimana'o pidan na'iki õmin-kaudinan, kowaadapa'o
kaimana'o kuwai õtuma ipai amazada kawana'ati na'iki unao
di'ii'aka. Aizii pa'i ĩpishaan dono unao wunao dau'ana'a

* **8:15** Exodus 16:18

ba'oran daonaioranaouz, ukowaada ĩ'ati mishidainao zaa-
matanii ĩdyaun mako'o nii Titus tuma. Usha'apanum kau'an
ĩkaudin-kizi kawana'ati ipai pidannao konaukii-kidan Christ
ĩdau'an.
24 Ukau'an, utukapa-kida ukamarainpanun wunao ati'i
dyuuda-kariwainaouz. Marii kizi ba'oran mishidainao,
ba'oran wiizai iki kidainao abatan mishi'o mishi wuru'u
unao kamarainapanuz na'apa wakowaadan kawan ĩ'ati.

9

Puraata zaamata-kao mishidainao ati'o Jerusalem ii

1 Aizii puraata zaamaapa-kao dau'an Jerusalem ia'o
mishidainao kaminka'uta-kinao ni'oraz, aonaa kanom ni'i
naa õsaadan u'ati udau'an.
2 Usha'apanum kau'an õaitapa unao tuukii da'i
ukamunanu'uzon, utaa'azon ida'an puraata. Uruu ida'ana'o
da'i tuukia'o õ'atadinpauzon unao dau'an, karikaonan
õkowaadapan mishidainao ati, wuru'u Macedonia ainaouz,
unao taa'azon dau'an puraata. Õkowaada ĩ'ati unao Achaia
iainao mishidainao, usakada'a naa pa'an uzaamaapan
puraata kiwiini'o wunu di'ia'a naa. Ĩabatan idi unao
zaamaapan naa puraata udyuudan nii, sariapa ĩna'apatan
panyukunuu kapam puraata taa-kao dau'an.
3 Mazan upu'a'o nii õdyuudan Titusnao wamin-
mishidannaouz unao di'iti. Panaadon aonaa zii uturuudinan
uzaamaapan puraata, õkowaadapan pu'a'a naa udau'an
ba'orainao ati umanawunu'o ida'an, õkowaadan kaina'a'a
naa pa'an uzaamatanii puraata kida kiwiini'o wunu di'ii.
Ukau'an mishi kizi'i naa uipaian usaabaan wuru'u puraata
kidaz na'ii, na'apa õkowaadan kawan ba'oran mishidainao ati.
4 Tuukia'o nii õba'azoipan, unao na'apa kapam powa'a'o
nii zii uba'azoinpan, mishidainao Macedonia ikiinao kaawan
an õtuma unao di'iti, aonaan dono zii uipaian uzaamatan
puraata ukowaadaniaz utaa'azon mishidainao Jerusalem
iainao ati.
5 Uruu idi'o wuru'u õdyuuda'azoonuz wamin-mishidannao
kiwiitan wa'ua'ati, ĩsaabaa an kizi'i naa ipai puraata wuru'u
unao taanii kidaz naa. Uruu ida'an kizi ba'oran mishidainao
tukapan mishi'o wuru'u minziiwa utaan puraata, aonaa
upishauta-kao idi'o mani karikaonan.
6 Unyukunuitapa kizi pa'i di'oraz parada-karu'u: Pidan
paowa'o masakauda'u uudai, masakauda'u'o nii kapam
upaoriba aka. Mazan pidan paowa'o diri'i uudai, diri'i'o nii
kapam upaoriba aka.
7 Ukau'an ipai unao, uaitapa kizi na'iki udi'itinapa kizi
uaipan ati kida na'apam nii utaan puraata, aonaa kizi

utaanuzu umarainan bii an oo udyuuda-kao idi mani karikaonan. Usha'apanum kau'an Tominkaru marainapa pidan wuru'u konaukia'oraz utaauzon aimaakan.

8 Na'iki Tominkaru turuu utaan dobata aimaakan u'ati. Uruu idi karikaonanu'o nii aimaakan kaina'an u'ida'a, atii kaina'a'o nii zii uwa'akun kida utaan nii na'iki uka'idiwauta-kinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u aona'oraz aimaakan nii ĩ'ida'a.

9 Na'apa usaadinpan pidan kataanu'o dau'an Tominkaru kaaritan ida'a:

"Karikaonanu'o nii utaan aimaakan dobata pataka'utinainao ati,
na'iki karikaonanu'o nii ukaimanan na'iki ukamunanun nyukunuitapa-kao."

10 Aizii Tominkaru taa'oraz paoribai uuda pidan paopauzo ati na'iki wanyukunui kida ipai pidannao ati. Na'apa'o nii kapam utaan aimaakan unao ati, na'iki powa'a'o nii zii utaan dobata aimaakan kida unao ati. Na'apa kizi kapam unao dobata kizi ukaminka'utan pidannao, na'iki powa'a'o nii Tominkaru tuubarudan wuru'u kaimana'oraz aimaakan usha'apaapan.

11 Karikaonanu'o nii Tominkaru taan diri'i aimaakan oo wanyukunui unao ati, karikaonan kizi kapam ukamunanun utaan ida'an aimaakan, wunao ati'o aona'oraz kanom ĩ'ida'a. Aizii wakaawa-kidan dono wuru'u utaanii kidaz puraata, iriba'o nii pidannao konaukii-kidan Tominkaru udau'an.

12 Aizii wuru'u usha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, wuru'u udyuudanuz puraata, dya'utam aimaakan sha'apan: ukaminka'utan Tominkaru pidanannao, na'iki tuukia'o nii manawun Tominkaru konaukii-kida-kao.

13 Usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a, utukapa-kida mishi'o ukamarainpanun na'iki mishi'i uizo'atin Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Uruu dikin ii tuukia'o nii mishidainao konaukii-kidan Tominkaru unao dau'an.

14 Uruu idi konaukia'o nii ĩtoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, ukaminka'utan idi dobata ĩdyaun, Tominkaru ka-munanun idi unao ati, utaan idi kamunanuaba-karu un-yukunuu iti.

15 Na'iki marii kizi wakonaukii-kidan Tominkaru tuukii, usha'apatan idi umanawunu'o aimaakan wa'ati. Aonaa waaitapan na'apam naa wakian umanawunun dau'an.

10

Paul pa'an Tominkaru zaamatanii kakuwaapatina'o nii

1 Õgaru Paul, tuukii õparada'azon unao ati kaimana'o ida'an, na'apa Christ paradauzon kawan. Aonaa õto'oran bii a'o mani õparada'azon unao ati. Mishi kaina'a pabi'i

kida unao kian õdau'an, “Aonaa mishi'o mani wuru'u
uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan
uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa
uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati,” ĩkian.
2 Aizii õkia'azon unao ati ma'ozaka'o ida'an, upana'ada'a
naa wuru'u udi'itinapanuz dikauda kida'o dau'u, aonaa
kizi õparadan unao ati ma'ozaka'o ida'an õkaawan dono
u'idi'iti. Mazan na'apa'o õdi'itinpan õparada'azon dau'an
ma'ozaka'o ida'an wunao ati'i dakotainaouz wamashaapan
na'iki washa'apatinan mamishida-kainao kawan.
3 Na'apa mishi waunao mashaapan da'a'a imi'i baara'a
ipai ba'oran pidannao kawan, mazan aonaa wamizaataaka-
pan kadakotin-kidainaouz waunao tuma, mamishida-kainao
mizaataakapan kawan.
4 Wuru'u mizaataaka-kinai wakaiwaapanii kidaz aonaa
pidannao imi'i baara sannao kaiwauzonii kawanu'o mani,
mazan umanawunu'o mizaataaka-kinai Tominkaru di'iki'o.
Uruu ida'an turuu wamainaabata-kidan Tominkaru taruba
ma'ozakatinapa-kizi. Na'iki uruu ida'an turuu wamashaatan
pana'iti'o kadakotin-karu Tominkaru paradan ai,
5 na'iki turuu wamainaabatan u'ida'an wuru'u pidan-
nao atadinapa-kinaa kidaz, ĩawautapa-kinaa kidaz pidan-
nao ĩaitapa'azon Tominkaru dau'ana'o kuwai. Na'iki uruu
ida'an turuu kapam watanawatan pidannao nyukunuu
kashadamikinao, ĩizo'ati kizi Christ paradan.
6 Aizii unao tukapa-kidan dauna'an mishi'o uizo'atin na'iki
uda'ana'azon Christ, uruu dauna'an wakakinaowan nii
ma'ozaka'o ida'an wunaou'u aona'oraz ĩizo'ati'izon Christ
kakinaori.
7 Unao tuukii umishida'akauzon sha'apa'oram pidan
paradan, aonaa udi'itapan kiwiin wuru'u ĩparadan kidaz.
Unao bii'i kaina'a pidannao, ĩkian ĩnao mishi'o pa'an Christ
poitoru manawun. Marii ĩdi'itapan wuru'u pamishidapanuz,
ĩtukapa kizi, na'iki ĩaitapa kizi waunao mishi'o kapam Christ
poitoru, na'apa ĩnao kawan.
8 Dobata mishi õatadinpan Tominkaru taan dau'an
umanawunu'o kaudin-kizai õ'ati, mazan aonaa õkiba'azoo-
kidan õatadinpan. Usha'apanum kau'an utaan õ'atizu
õkaminka'uta-kinaa ni'o unao, umishidapa kizi powa'a zii,
aonaa õwaota-kida-kinaa ni'o mani unao umishidapan ai
Christ.
9 Mazan aonaa õtarii-kida'azon mani unao kaiwuru'u
õsaadanuz õparadan kaikapa'a.
10 Kaina'a pabi'i kida unao, ukian õdau'an, “Tuukii
uma'ozakatinpan pakaaritan ida'an, mazan ukaawa'akan
dono wabii ati, aona'o nii uka'iitauan paparadan wa'ati
ma'ozaka'o ida'an.”

11 Mazan õaiapa wuru'u pidan na'apa'oraz uparadan aita-
pan ipai wuru'u wasaadanii kidaz waparadan wakaaritan
ida'a, na'apainim wakaawan dono unao di'iti mishi'o nii
washa'apatinan na'apa wakian kawan wakaaritan ida'a.
12 Waunao aonaa wapatumaaka-dina'azon wakaudin-
kizi ida'an wunao tuma'a dakotinpainaouz umanawunu'o
Christ poitorunao nii ipai ba'orainao ai. Mazan
wuru'u ĩdakotinapanuz umanawunu'o Christ poitoru nii,
pa'ida'a'o karikaonan, uruu idi ĩabatinpan umanawun nii.
Mishi'oraiman maaitapin-ka'o pidannao wuru'u na'apa'oraz
ĩdi'itinpan.
13 Waunao, aonaa turuu wa'atadinpan na'apa. Aonaa
wa'ida'a'o mani wuru'u wakaudinanuz, mazan wamakon
soo wadyuuda-kizinao di'iti kida'o pa'an. Usha'apanum
kau'an wakaudinanuz ipai unao wiizi ida'an Tominkaru ai-
tanii kawana'ati'o.
14 Uruu idi aona'o nii wamakon unao wiizi dawun iti, aonaa
wa'atadinpa'azon. Aonaan an mani waikodinauzon unao
atii uwiizi iti kotua'a naa, turuu mani wadakota-kao atad-
inpainao nii. Mazan waunao sha'atii kiwiini'o wakaawa-
kidauzon unao di'iti, Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz.
15 Na'iki aonaa wa'atadinpauzon ba'orainao sakadanii
kaudin-kizai kida ida'an. Mazan waaitapa na'iki wamishida
unao mishidan nii powa'a zii wuru'u Christ daua'oraz kuwai.
Una'apan an udarudina'o nii wuru'u wakaudin-kizi.
16 Ukau'an turua'o ni'i naa wamakon uwiizi dawun
itinapu kida'o wiizai di'ii'aka wana'akan Kaimana'o Kuwai,
marii kizi na'ii'akainao pidannao abatanuz. Mazan
aonaa pidannao kakuwaapatin kizi di'ii'aka'o nii mani
wuru'u wakakuwaapatinanuz. Usha'apanum kau'an aonaa
wa'atadapa'azon wakaudinan ba'oran pidan kaudin-kizi ii
aka.
17 Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru paradan ida'a:
"Na'ia'oram pidan atadinpa'azo'o pakaudin-kizi dau'an,
marii pa'an u'atadinpan Naobanai Tominkaru sha'apatanii
kida dau'an."
18 Pidan pa'ida'a'o karikaonan udakotinpan umanawunu'o
nii, madiwautapa-ka'o wuru'u, aonaa turuu ukuwaa
mishida-kao. Mazan pidan wuru'u Tominkaru tukapa-
kidaniaz umanawunu'o nii, turuu pa'an ukuwaa mishida-
kao.

11

Dakotinpainao apostlenao nii,
mazan pana'a'o ĩkuwaa
Jesus dau'u

1 Ukashaapa shoman õparadan u'ati õdau'an kapam, na'apa
ukashaapan kawan ba'oran pidannao paradan padau'an.
Uabatan pu'u õparadan maaitapin-ka'o kawan karikaonan,
mazan upu'u õaipan uabatan õkuwaa, aonaa uzon-kida'ana'a
õgaru.
2 Tuukii õmarainan unao, na'apa Tominkaru marainan
kawan unao. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan
upataka'uinan, kaimana'o wuru'u õtaa'azoonuz unao Christ
ati. Na'apa darui awunuutapan kawan paudani mawuusa,
uaipan idi pataan oroo pakawan kaiman wuru ati'i omin-
mazidan ni'oraz.
3 Mazan tuukii õdopian unao dau'an, õzauda-kidan umariida-
kao nii, na'apa Satan kowazaz-tinpauzoz, mariidan kawan
Eve kotua'a naa. Õzauda-kidan upozawata-kida-kao nii na'apa,
na'iki unyukunuu tanawata-kao kaimana'oraz umishidapan
ai, na'iki uizo'atin ai Jesus daua'o kuwai.
4 Usha'apanum kau'an unao, aonaa ukashanaukii-kidan
pidannao kuwaa, pana'a'oraz naa ĩkowaadapan Jesus dau'u,
aonaa wakowaadapan kawanu'o mani. Na'iki sariapa
uaipan uzaamata'akan doronai pana'a'o wakowaadapaniaz
Kaimana'o Doronaa ai. Na'iki sariapa umishida'akan
ĩkuwaa kida ĩdakotaniaz kaimana'o kuwai nii, mazan
pana'a'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, wuru aia'a
wakowaadapanii kidaz Kaimana'o Kuwai, Jesus daua'oraz.
5 Mazan aonaa õ'itiiman umanawunu'o mani õ'ai wu-
naou'u dakotinpainaouz umanawunu'o apostlenao nii.
6 Õgaru, aonaa mishi õaitapan õparadan umanawunu'o na'iki
konaunama'o ida'an, mazan õaitapa kaimanaiman wuru'u
kuwai õkowaadapaniaz. Unao na'apa uaitapani'i naa kapam
wuru'u kuwaiz, usha'apanum kau'an wakowaadapani'i naa
unao atiz powa'an kida.
7 Aonaa õpishautan õwinipinaa unao ai õkowaadapan dono
Kaimana'o Kuwai. Uruu ida'an mishi aonaa õtaapinpan
umanawunu'o nii, õaipan idi pa'an unao tukapa-kao
umanawunuinao nii. Oia'o sha'a wuru'u õsha'apatinanuz
na'apa?
8 Panaadon õdakota-kao nii õkazaapan puraata ba'oran wiizai
iki'o mishidainao ai, õmakaudinkan pu'u ĩ'ati. Mishi õzaamata
ĩdyuudanii puraata õ'ati, usha'apanum kau'an õkaudina'azon
idi unao ati mawinipinaa-daun.
9 Na'iki õna'iankan dono unao di'ii, õpuraatan awutauzon,
aonaa kanom ida'an õtorian õaiapanii kida. Mazan upu'u
aonaa õpishautan puraata u'ai, mazan wamin-mishidannao
Macedonia ikiinao pa'an kaawa-kidauzo puraata õ'ati.
Aonaa õmizidin-kidan unao õpishautan ida'an mani puraata
unao ai, na'iki aona'o nii õpishaan puraata unao ai.

10 Christ mishi'oraz uparadan, kaina'a udoronaa
mashaapan õ'ida'a õnyukunuu ii. Ukau'an mishi'o kaiwuru'u
õparadanuz. Aizii wuru'u õ'atadinapanuz õparadan ida'an
kaikapa'a, aona'o nii õzaamatan puraata u'ai õkianuz, aonaa
turuu pidannao mashaapainao Achaia ii aka mashaatan
kaiwuru'u õparadanuz na'apa.
11 Panaadon uzauda-kidan õna'apainpan õmamarainapakan
idi'o unao. Aonaa, Tominkaru aitapa õmarainapa unao tuukii.
12 Mazan upu'u aona'o nii õzaamatan puraata unao
ai. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan pidannao
dakotinpainaouz apostlenao nii atadinpan pakian ida'an,
"Na'apa wakaudinan ĩnao kaudinan kawan."
13 Mazan ĩnao, aonaa Christ dyuudaniinao mani
ĩkakuwaatinan. Soo ĩmariidapan karikaonan pidannao.
Ĩmainaabainpan, ĩtukapa-kao Christ apostlennao kawan, mazan
aonaa mishi'o mani.
14 Na'apa'o manawun ĩnao Satan kawan. Na'apa sha'atii
Satan mainaabainpauzon, upana'adinan na'apa kanada'o
angel, Tominkaru di'iki'o kawan.
15 Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u upoitorunao
mainaabainapanuz, mishi'o kawanu'o ĩdyuuda-kao
kaminka'uta'o nii pidannao mashaapan Tominkaru aipan
kawana'ati, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Mazan
diina'iti'i, ĩpataka'uta-kao nii pana'apainpan dikin ii.

Paul pataka'uta-kao pakakuwaatinan dikin ii Christ dau'u

16 Õkia'azon koshan u'ati, aonaa õaipan utaapan õgaru
maaitapin-ka'o kawan. Mazan utaapan dono õgaru na'apa,
upu'u õaipan uabatan õparadan, na'apa uabatapauzon kawan
maaitapin-ka'o pidannao paradan ĩatadinpan dono. Aizii
õatadinpa'azon kapam masakauda'u õdau'an.
17 Wuru'u õ'atadinpa'azoonuz õsha'apaapanii kida dau'an,
aonaa Naobanai Jesus paradauzon kawanu'o mani, soo pi-
dan maaitapin-ka'o pa'an paradauzoz na'apa.
18 Mishi kaina'a iriba pidannao atadinpan, soo
pasha'apatanii kida dau'an karikaonan. Õgaru na'apa,
õatadinpan nii kapam õsha'apaapanii kida ida'an.
19 Aitapa'o mani mishi unao, uruu idi konaukii uabatapan
maaitapin-kainao kuwaa kida.
20 Aonaa ukashanauan ĩnao, ĩtaapan pu'u unao na'apa
poitorui kawan, ĩzaamaapan pu'u puraata unao ai pakaudi-
nan winipinaa nii unao bii an, ĩdyuudautan pu'u usha'apatan
soo paaiapanii kida karikaonan, ĩtaapinpan pu'u umanawun
kidainao nii unao ai. Turuu mani ĩta'ikan unao uawun baara
iti, aonaa na'apam ukian ĩ'ati.

21 Õgaru tuukii õkiba'azon, usha'apanum kau'an aonaa
mishi õka'iitan õtaapan unao na'apa ĩtaapan kawan unao.
Aizii õparadan nii õdau'an, maaitapin-ka'o paradauzon
kawan. Aizii wuru'u apostle-tinpainaouz, ĩdakotinpan
umanawunu'o nii. Õgaru na'apa, õmanawun-tinpan nii kapam
ĩnao kawan.
22 Ĩkian ĩnao Hebrewnao, õgaru na'apa Hebrew kapam. Ĩkian
ĩnao Israelitenao, õgaru na'apa Israel san kapam. Ĩkian ĩnao
Abraham dani-daunnao, õgaru na'apa Abraham dani-daun
kapam.
23 Ĩkian ĩnao Christ poitorunao, õgaru na'apa mazan
powa'a'o zii ĩnao ai.
Mishi õparadan kaikapa'a madoronaa-ziiwa paradan
kawan. Mazan mishi'o kaiwuru'u õkianuz, õgaru powa'a'o
zii õkaudinan dadara Christ ati; mapuda da'i õkabootauzo-kao
taraa-kizai iti ĩnao ai, uruu dikin ii. Ba'oran dono õba'izii-kao
da'i tuukii kida'o ida'an ĩ'ai. Na'iki iriba õbaiaapan kichana'iki-
kia'o õkaudin-kizi ii aka, maonapa kida õmawakauzon.
24 Iriba'a naa õbaiaapan ba'izi, baka'iau Jewnao ba'izian
õgaru, 39 ba'izi õbaiaapan baukapa'o ĩba'izian dono õgaru.
25 Idikinau Rome ikiinao ba'izii-kidan õgaru atamun
idi. Baukapaiman pidannao zowian padamata õgaru,
ĩboowautapan ida'an õgaru kuba kida idi. Idikinau õnaraan
paran baoko ii, kanawa zowiitinan na'iki sariapa ushazodan.
Baukapaiman kanawa shaazodan, uruu dono õna'ian paran
baoko'o bauda'apa maruta'o na'iki bauda'apa kamoo.
26 Ipai õkakuwaatin-kizi kawana'ati, õbaiatan kichana'iki-
kia'o: õbaiaapa kichana'iki-kia'o wunu tuubarun; na'iki
õdobata kichana'iki-kia'o pidannao koidimikinao bii an kida;
na'iki õbaiaapa kichana'iki-kii õmin-Jewnnao to'oran na'iki
Gentilenao na'apa kapam. Õdobatan kichana'iki-kia'o bii
an donoi ii aka; na'iki õdobatan kichana'iki-kia'o mapidan-
taka'o amazada ii aka; na'iki kichana'iki-kia'o paran baoko
an. Ba'oran dono õkaawan pidannao di'iti, mazanu'oraz
ĩdakotinpan mishidainao nii Christ, mazan kichana'iki-kii
ĩto'oran õ'ati.
27 Panaadon dadara õkaudinan aonaa õda'awuuzon, õikoda-
kinaa nii aimaakan õ'ati. Ba'oran dono õbaiaapa õzamazin,
õbaiaapa õmaradakon, aonaa da'i kanom õnikan. Ba'oran dono
õbaiaapa wadidi'o, aonaa õkamichan midi kida'o nii.
28 Õbaiatan pu'u na'apa kida'o, kaina'a zii kaziwa
õdi'itinpan ipai mishidainao Christ dau'an, wuru'u õtominapa-
kidaniinaouz pawiizi kawana'ati kida.
29 Aizii na'apainim õikodan dono mishida'o pidan, aona'o zii
unyukunuu ma'ozakan mishidapa-karu dau'ati, kasha'ora

utaapan õnyukunuu. Aizii õtukapan dono oia'o sha'apata-kida-kao mishida'o pidan ati, tuukia'o nii õto'oran wuru ati'i sha'apata-kida'oraz oia'o.

30 Aizii õatadinpa'azon an, õatadinpan nii aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz õkakataimanan.

31 Tominkaru, wanaobanaa Jesus Daruz, uaitapa na'iki utukapa aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u, uruu karikao-nanu'o nii unaubaa-kao.

32 Baukapaiman õna'ian dono Damascus ii, kaina'a King Arestas muudanii pidan udaru'o naobanai kazowautapa'o nii amazada na'ii. Uruu aipan pazaamata-kidan õgaru. Uruu idi udyuudan pidannao zaudapan, ĩawunuutapa kizi õkoditan wiizai korarannaa paniinomizinaa an.

33 Mazan mishidainao kidoapa-kida õgaru ĩ'ai, ĩpaidan õgaru udaru'o dazowan zo'iti, na'iki ĩtoka-kidan naa õgaru, donoi awautapa-kinao kuduan shaawata'o atii imi'i baara iti. Uruu na'apa kowas õkidoopan.*

12

Paul kowaadan patukapanii daua'o

1 Aizii koshan õatadinpa'azon aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati. Õaitapan pu'u aona'o nii na'apa kida'o kaminka'utan unao, mazan upu'a'o nii õkowaadan umanawunu'o aimaakan dau'u, Tominkaru aida-kidauzonii na'iki utukapa-kidauzonii.

2 Õaitapa da'i bauda'apa pidan mishidapa'o Christ, kaina'a'o da'i aimaakan sha'apan u'ati. Aizii 14 wunu dobatan naa, una'akankauzo-kao dauna'an aokazi iti Tominkaru di'ii. (Pananaa zo'a'o mani una'akanaka-kao, oo padoronaa ia'o mani, aonaa õaitapan, soo Tominkaru aitapa.)

3-4 Õkian nii koshan, mishi'o una'akankauzo-kao umanawunu'o Tominkaru wiizi di'ii, pananaa zo'a'o oo padoronaa ia'o mani, soo Tominkaru aitapa. Na'ii uabatan Tominkaru kowaadan umanawun kida'o aimaakan aona'o uka'iita-kao ukainaabata-kao parada-karu ida'an, na'iki aona'o turuu ukowaada-kao ba'oran pidannao ati.

5 Na'apa'o pidan dau'an, turuu pa'an õatadinpan. Mazan õdau'an aona'o nii õatadinpan, soo aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz õkakataimanan.

6 Mazan õatadinpan an aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati, aonaa turuu õdakota-kao maaitapin-ka'o nii, usha'apanum kau'an mishi'o aimaakan kida wuru'u õkowaadaniaz. Mazan aona'o nii õatadinpan na'apa kida'o dau'an, usha'apanum kau'an aonaa õaipan õtaapa-kao oo õtukapa-kao umanawunu'o

* **11:33** Acts 9:20-25

pidan nii. Mazan õaipan pa'an udi'itapan õgaru uaipan ati,
utukapan ida'an õkaduz, na'iki uabatan ida'an õkuwaa kida.
7 Mazan aonaa õaiapa-kao õatadinpan wuru dau'ana'a
umanawun kida'oraz Tominkaru tukapa-kidan na'iki
uabata-kidanii kidaz õ'ati, uruu idi kaziwa'o kaboota-kao
õnanaa ida'a. Ikodanii Satan dyuudanii kawanu'o papoitoru
antamikitan õgaru.
8 Idikinau õtoriinpan Naobanai Jesus ati, õpishaanuzu
tuukia'o ida'an uso'ota kizi wuru'u kaziwa'oraz õbaiatan.
9 Mazan ukian õ'ati, "Aonaa. Turua'o nii õkaminka'utan
pugaru õkamunanun ida'an pu'ati, uruu pa'an wuru'u tuukia'o
ni'oraz puaipan. Usha'apanum kau'an pukakataimanan idi,
tuukia'o nii pa'an õkaminka'utan pugaru, õtaan nii õma'ozakan
pu'ati." Ukau'an kaiman õ'ati wuru'u õkakataimananuz,
powa'a'o nii zii õatadinpan u'ida'an, Christ taa kizi powa'a zii
pama'ozakan õ'ati.
10 Ukau'an aonaa usha'apan õ'ati wuru'u õkakataimananuz,
na'iki õdakowaapa-kaoaz, na'iki õbaiatanuz dadara kida'o
aimaakan õkaudin-kizi ii aka, na'iki õbaiatanuz kichana'iki-kii
kida'o to'ora-karu, na'iki wuru'u õbaiatanuz kaziwa'o na'iki
kasha'ora'o õkaudinan dikin ii Christ ati. Õgaru aonaa mishi
õma'ozakan, mazan kakataimana'o karikaonan, mazan
una'apan idi Christ taan pama'ozakan powa'a zii õ'ati.

Tuukii Paul nyukunuitapan mishidainao Corinth iainaouz

11 Aizii õba'azootina'aka'a naa õkadakotinan ida'an õdau'an
madoronaa-ziiwa kawan. Mazan unao aipan ati'o wuru'u
õkadakotinanuz madoronaa-ziiwa kawan. Aonaa utiwaan
zoobaba ukaminka'utan õgaru, ukowaadan ida'an pidannao
ati, õgaru mishi'o apostle. Aonaa umanawunu'o mani õ'ai
pidannao wuru'u uatadapaniinaouz, dakotinpainaouz
umanawunu'o apostlenao nii. Aonaa mani Christ
kaminka'utan õgaru, turuu mani mishi õdakota-kao
madiwautapa-ka'o nii.
12 Uaitapan pu'u na'iki utukapan pu'u padamata
õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan sha'apatauzo-
kariwaiz soo Tominkaru ma'ozakan ida'an. Ipai wuru'u
õsha'apatanii kidaz tukapa-kida mishi'o Christ apostlen
õgaru.
13 Pana'a mooko õtaapan unao ba'oran mishidainao ai,
wuru'u ba'oran wiizai iainao kidaz? Panaadon uzauda-
kidan pana'a utaapa-kao õmazaamatakan idi puraata u'ai.
Õkasha'orada sha'a unyukunuu na'apa'o ida'an? Una'apan
an, umarina'ata shoman wuru'u õsha'apatanuz aimaakan
na'apa u'ati.
14 Aizii turua'a naa õmakon unao di'iti. Uruu idikin-
autan ni'i naa õmorowautapan uwiizi iti. Mazan aonaa

õmizidin-kida'azon unao, usha'apanum kau'an aonaa upuraatan na'iki usha'apauz mani wuru'u õaipaniaz, soo õaipan pa'an ukonaukii-kidan õgaru na'ii. Aonaa koraiziannao mani ikoda'o aimaakan padarunao ati, soo daruinao pa'an ikoda'o aimaakan paudainao ati.

15 Ukau'an õgaru, na'apa konaukia'o nii õtaan ipai unao ati aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Na'iki konaukia'o nii õtaainan õkaminka'utan ida'an unao, utaain kizi Tominkaru ati kaimanaiman. Aizii wuru'u õmarainapanuz unao tuukii. Aizii unao mani, masakauda'u'o nii karikaonan umarainpan õgaru?

16 Aizii unao, uaitapa mishi'o aonaa õzaamatan puraata u'ai õkaudinan winipinaa nii. Mazan pabi'i kida unao, ukian "Uzaamaapanii wapuraatan, mazan uaitapa na'apam pamariidan waunao."

17 Aonaa na'apainim zii õkoidapan aimaakan u'ai, oo õkazatan mani puraata udyuudaniaz mishidainao ida'an õdyuudaniinaouz u'idi'iti.

18 Õdyuuda sha'atii Titus unao di'iti ba'oran mishidainao tuma. Titus kaiwauzonii sha'a upuraatan udyuudaniaz u'ida'an? Aonaa, mishii? Mazan unao uaitapanii Titus na'iki õgaru, na'apa kida'o wanyukunuu, kaiman wadi'itinpan unao dau'an, na'iki tuukia'o washa'apata'azon kaiman aimaakan unao ati.

19 Panaadon uzauda-kidan wuru'u wasaadanuz waparadan kaikapa'a wakazannaatin-kinaa ni'o karikaonan dakoopainao ai waunao. Mazan aonaa na'apa'o mani wuru'u. Tominkaru abata mishi'o wuru'u waparadan kidaz unao ati, na'iki Christ aipan kawana'ati'o wuru'u waparadanuz unao ati kaikapa'a. Ukau'an õkia'azon unao õmarainapaniinao ati, wuru'u washa'apaapanuz ipai aimaakan kaikapa'a, waaipan pa'an wakaminka'utan na'iki wama'ozakadan unyukunuu.

20 Mazan tuukii õdi'itinpan, õzauda-kidan õkaawan dono unao di'iti, aona'o nii õnyukunuu kaimanan, aonaan an umashaapan kaiman õparadan kawana'ati. Unao na'apa, panaadon aona'o nii unyukunuu kaimanan, aona'o nii unaudapan na'apam õkian usha'apainpan dau'an. Õzauda-kidan õikodan nii unao, ukashadaakapan nii u'atiaaka, ukishauziaakapan nii, kichana'iki-kia'o nii uto'oradinan, ba'orainao aipan nii aimaakan soo pa'ati karikaonan, udakowaakapan nii dikauda kida'o ida'an, ukadakotin-kidan nii uiribannao madiwautapaka, udakotinpan nii umanawunu'o nii, na'iki uto'orataakapan nii.

21 Tuukii õdopian õnyukunuu ii, õzauda-kidan õkaawan dono unao di'iti, tuukia'o nii õba'azootinan Tominkaru ati unao

dikin ii. Na'iki tuukia'o nii õnyukunuu kasha'oran, õzaadan nii õikodan dono pakawan zii mishidainao sha'apaapan oia'o, wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz kiwiin. Na'iki aonaan an zii ĩtanawatinan pasha'apaapan ai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, wuru'u daonaioranao da'awupanuz zunnao tuma pamamazidakan pu'u ĩtuma, na'iki ĩmashaapan an pakawan madoronaa-daun.

13

Baukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

1 Aizii di'i õmakon, õmorowautapan koshan unao di'iti, uruu idikinautan ni'i naa. Ipai'o nii aimaakan sha'apata-kao na'apa Tominkaru paradan kawana'ati: Na'ia'oram pidan dakota-kariwai usha'apaapan dikauda'o aimaakan, marii kiwiin uunamunaa abata-kao zii dya'utam oo idikinauda'u'o pidannao dako iki, wuru'u tukapainaouz usha'apatan dikauda'o aimaakan.

2 Õkakinaoni'i naa sha'atii unao, na'iki õkowaada sha'atii ipai unao ati na'iki wunao ati'i sha'apaapainaouz oia'o, itamautan ida'a'oraz õmorowautapankan unao di'ii. Aizii õmunapon pu'u õna'apa'azon koshan powa'a zii. Aizii di'oraz õmorowautapa'anan ida'a õpataka'utan nii unao bii'i na'ia'oram pidannao, aona'o ĩmuudan pasha'apaapan oia'o.

3 Mishi, unao tuukii uaitapa'azon, mishi'o mani mooko wuru'u Christ kaudinanuz õ'ida'an. Mazan õpataka'utan dono unao u'oiipan dikin ii, uruu ida'ana'o nii utukapan aonaa kakataimana'o mani Christ, mazan ma'ozaka'o nii ukaudinan unao bii an.

4 Mishi kakataimana'o kawan utaapinpan utauka-kao dono cross di'iti, mazan kai kakupa uruu, Tominkaru kadishita-kidan idi uruu powaa iti pama'ozakan ida'an. Na'apa'o kau'an wuru'u õgaruz, kakataimana'o Christ kawan. Mazan kakupa õgaru Christ tuma, Tominkaru taan idi pama'ozakan õ'ati. Ukau'an ma'ozaka'o nii Tominkaru kakinaowan unao õgaru ida'an.

5 Ukau'an udi'itapa wuru'u umishidapanuz, uaitapa kizi mishi'o wuru'u umishidapanuz Christ. Uawunuutin kaimanaiman na'iki uaitapan nii mishi kaina'a Jesus Christ mashaapanuz u'ida'a. Soo mishi pidan mamishida-ka'o, aonaa Christ nii u'ida'a.

6 Aizii udi'itapan dono waunao kaimanaiman, utukapan nii na'iki uaitapan nii kapam mishi'o wamishidan Christ, na'iki mishi'o uapostlen waunao.

7 Mazan aizii watoriinpan nii Tominkaru ati ukaminka'uta kizi unao, aonaa kizi usha'apatan dikauda'o aimaakan.

Aonaa watoriinpan waaipan idi mani pidannao tukapan
õkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an õkiauzon kawan u'ati.
Mazan watoriinpan nii Tominkaru ati, unao sha'apata kizi
pa'an kaiman kida'o aimaakan. Waaitapan pu'u kaina'a'o
wunaou'u dakoopainaouz waunao, ĩdakotan nii wamatu-
ruukan aonaan an wapataka'utan unao.
8 Aizii umishidan an mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz,
aona'o nii õpataka'utan unao uruu dikin ii. Soo õkaminka'utan
nii pa'an unao uaitapa kizi wuru'u mishi'oraz kuwai
Tominkaru di'iki'oraz.
9 Kaimana'o nii wa'ati uma'ozakadan an umishidapan
powa'a zii, aona'o nii usha'apan pidannao dakotan an wau-
nao maturuu-kainao nii. Na'apa kida'o dau'ana'o pa'an wa-
toriinpan Tominkaru ati, tuukii waaipan unao sakitapadan
umashaapan Tominkaru ati.
10 Uruu idi õsaadan di'oraz kaarita unao ati õkaawan ua'ii,
aonaa kizi õkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an õkaawan dono
u'idi'iti. Naobanai Jesus aipan ati'o mishi wuru'u wakaudi-
nanuz, uruu idi'o waaipan wama'ozakadan unao, umishida
kizi uruu powa'a zii, aonaa waaipan mani wawaota-kidan
unao umishidapan ai, uruu kaiwuru'u wana'apanuz.

Baukapan naa Paul kowaadinan mishidainao ati

11 Aizii õkowaadinan naa unao ati. Ukau'an õmin-mishidannao,
mishi'i naa pa'i umashaapa konaukii, na'iki utiwaa'a naa
usaabaan umashaapan Tominkaru tuma na'iki umin-
mishidannao tuma. Usha'apata aimaakan õkakinaori
kawana'ati, ubauda'apata'a naa unyukunuu kida aimaakan
dau'an, umashaapa kaiman konaukii umin-mishidannao
tuma. Una'apan an, Tominkaru taa'oraz marainpaaka-kinai
na'iki kaimanaaka-kinai, kaminka'utan nii unao.
12 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan
dono.*
Ipai mishidainao da'ainaou'u dyuuda-kidan kapam pa-
paradan unao di'iti.
13 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun tuukii ipai unao
ati, na'iki marii karikaonan Tominkaru marainpan unao,
na'iki marii Kaimana'o Doronaa mashaapa'oraz unao ida'a,
taan umashaapa-kinaa nii konaukii umin-mishidannao
tuma.

---

* **13:12** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Paul Kaaritan
Galatia Baara Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, apostle Paul saadanii Galatia Baara sannao mishidainao ati. Aizii wuru'u Galatia, udaru'o wiizai baara, na'ii'aka'o wuru'u mishidainao mashaapanuz. Paul, uruu Jew, mazan ĩnao, Gentilenao.* Aizii ĩnao mishidainaou'u naa Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz.

Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kaawan mishidainao ida'ati. Ĩnaou'u naa aipan ipai mishidainao sha'apatinan Moses kakinaori kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Mazan apostle Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, ukakinaotan ĩdyaun Jewnao ai, aipainaouz mishidainao chootinan† Moses kakinaori kawana'ati. Uaipan mishidainao aitapan kaimanaiman, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii uizo'atin ida'an Moses kakinaori kida. Mazan udakotan pidan kaimana'o pidan nii soo umishidan ida'an Jesus Christ, aonaa pidan izo'atin ida'an mani Moses kakinaori. (Galatians 2:16)

Ukau'an Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, aonaan idi uaipan ĩmishidan pidannao kuwaa pana'iti'oraz karikaonan. Ukian pakaaritan ida'a, "Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti." (Galatians 1:8)

Aizii wuru'u pidannao aipainaouz mishidainao taapan Moses kakinaori, ĩkian Paul dau'an, uruu aonaa mishi'o apostle mani, na'iki kuwai kapam ukowaadapaniaz aonaa mishi'o mani. Mazan Paul kian padau'an, "Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, uruu wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an." (Galatians 1:1)

Kaarita buutinpan kida

Paul mishi'o apostle *1:1-24*
Paul ma'ozaka uparadan kaimana'o kuwai dikin ii *2:1-21*
Kazannaatin-karu soo mishida-karu ida'an *3:1—4:31*
Mashaapa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an *5:1—6:10*
Paul katokontan pakakinaopan *6:11-18*

---

* **:** *Gentilenao:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **:** *chootinan:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'chootin-karu' daua'o.

1 Di'oraz kaarita, õgaru apostle Paul di'iki'o. Õgaru, aonaa
pidannao zaamatanii mani apostle nii, na'iki aonaa ĩdyuudanii
mani õapostle-tinan. Mazan Jesus Christ na'iki Tominkaru
waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, ĩnao
wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an.
2 Ipai da'ainao mishidainao, ĩdyuudan kapam paparadan
ipai unao mishidainao ati, mashaapainaouz Galatia Baara ii
aka.
3 Õtoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru na'iki Naobanai
Jesus Christ kamunanun na'iki utaa kizi unao nyukunuu
kaiman-kinaa nii.
4 Aizii wuru'u Jesus, utaapada pazowii-kao wa'oian dikin
ii, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki
ukazannaata-kinaa nii waunao wuru aia'a kai'oraz oia'o
mashaapa-karu.
5 Ukau'an marii karikaonan Tominkaru taapa-kao
umanawunu'o nii. Amen.

Soo kaina'a bauda'apa
Kaimana'o Kuwai

6 Tuukii õdi'itinpan unao dau'an, utanawatinan idi kadi-
man aka Tominkaru ai. Uruu zaamata'oraz unao pa'ida'ati
Christ kamarainapanun na'iki kamunanun ida'an, mazan
aizii, uda'anan naa pana'a'o kuwai pabi'i kida pidannao
dakotaniaz kaimana'o kuwai nii.
7 Aonaa ba'oran kaimana'o kuwai nii, soo pidannao mari-
idapan karikaonan unao, na'iki ĩtanawata'azon mishi'o kuwai
Christ daua'o pana'iti'i naa karikaonan.
8 Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan
an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao
ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi
wu'iti.
9 Wakiini'i naa sha'atii kiwiitapa, na'iki õkian nii koshan:
na'ia'oram pidan kowaadan an unao ati kuwai pana'a'o wuru
aia'a uabataniaz na'iki umishidaniaz, na'apa'o pidan, marii
ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
10 Kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a, õkaimanada'azon idi'o pi-
dan nyukunuu? Aonaa! Mazan õaipan pa'an Tominkaru
nyukunuu kaimanan õ'ati. Õaipan an mani pidan nyukunuu
kaimanan õ'ati, aonaa mishi'o mani Christ poitorun õgaru.

Paul apostle-tinan daua'o

11 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru'u Kaimana'o
Kuwai õkowaadaniaz unao ati, aonaa pidannao di'iki'o mani oo
pidan tomanii mani.
12 Aonaa õikodanuzu pidan di'iki oo aonaa pidan tominapa-
kidanii mani õgaru udau'u. Mazan wuru'u õkuwaaz Jesus
Christ di'iki'o na'iki uaida-kidanii pa'an õ'ati.

13 Unao, uabatanii na'apam da'i õmashaapauzon Jewnao kak-
inaorinaa kida kawana'ati. Uaitapa tuukia'o õpataka'utauzon
mishidainao Jesus. Na'iki õdakota õmainaabatan ĩdyaun ipai
daunuuda'u.
14 Na'iki uruu dono ipai õwazootapan õmin-daonaiorannao
na'apa kida'o ĩtunarunawun õkawan, õda'anan ida'an na'iki
õizo'atin ida'an wuru'u õdokozu-daunnao mishidapanii kidaz.
15 Mazan Tominkaru kamunanun idi õ'ati, uzaamatan
kowas õgaru kaudina'o nii pa'ati. Uzaamatan õgaru õshakatan
ua'ii. Paaipan kawana'ati
16 utukapa-kidan pauDani õ'ati, uaipan idi õmakon
õkowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai udau'u Gentilenao di'iti.
Aizii uruu aimaakan sha'apan dauna'ana'oraz õ'ati, aonaa
õmakon pidan di'iti õaipan idi mani ukowaadan kanoma'o nii
õsha'apata.
17 Na'iki aonaa õmakon Jerusalem iti, õabata'anan mani
na'apam kiwiitapainaouz ĩapostle-tinan kian õ'ati. Mazan
ba'oran amazada iti pa'an õmakon, Arabia kia'o udakota-kao.
Uruu dauna'an zii õkiwan Damascus iti.
18 Idikinauda'u wunu õtukapan dauna'an Jesus, uruu zii
õmakon Jerusalem iti õmorowautapa'anan Peter di'iti. Õna'ian
utuma dya'utam soondii sakodaz.
19 Aonaa õtukapan ba'oran apostle na'ii, soo James karikao-
nan, wanaobanaa Jesus inawuzuz.
20 Tominkaru aitapa ipai wuru'u õsaadanii kidaz mishi'o,
aonaa õmariidinan mani.
21 Uruu dauna'an õmakon naa Syria Baara na'iki Cilicia
Baara ii aka'o wiizai kida kawana'ati.
22 Mazan wuru'u mishidainao Judea Baara iainao kidaz,
aonaa zii ĩtukapauzon õgaru.
23 Soo ĩabatan karikaonan pidannao kadakotinan õdau'u.
Ĩkian, "Tawuru'u pidan pataka'utauzoz da'i waunao, uru'u
naa aizii kowaadapa pidannao ati kaimana'o kuwai Christ
daua'oraz, utiwaniaz pamashaadan."
24 Uruu idi tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru õgaru dikin ii.

2

Ba'oran apostlenao kashaapa Paul kaudinan apostle nii

1 Aizii 14 wunu dauna'an õmakon koshan Jerusalem iti,
Barnabas mako'o õtuma, na'iki õna'aka Titus kapam.
2 Wuru'u õmakonuz na'iti Tominkaru dyuudan idi'o õgaru.
Õna'ian pu'u, õmiitiniipan soo choochi zowaunaanao tuma
karikaonan. Õaipan ĩaitapan wuru daua'a õkowaadapankaniaz
Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'iki õabata'azon kaiman
ĩ'ati oo aonaa. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan õkaudin-kizi

wuru'u õsha'apataniaz naa na'iki õsha'apaapaniaz kai makon
madiwautapaka.
3 Mishi, ĩna'apata panyukunuu. Uruu idi aonaa ĩdyuudan
õminauda'u Titus choota-kao* Jewnao kakinaori kawana'ati,
Gentile pu'u padamata uruu.
4 Wakadakotinan wuru dau'ana'a, usha'apanum kau'an
pabi'i kida pidannao taapinpainao mishida'o kawan Je-
sus, morotan idi'o wabii ati. Ĩtukapa'azon idi karikaonan
pakawan mani wada'anan Jewnao kakinaorinaa, wazaamat-
inpan pu'a'a naa Christ Jesus di'iti. Usha'apanum kau'an ĩnao,
tuukii ĩaipan wamashaapan pakawan Jewnao kakinaorinaa
waranu'u.
5 Mazan aonaa wakashaapinan ĩ'ati, aonaa masakauda'u.
Usha'apanum kau'an waaipan idi wakazannaatapan unao
ati wuru'u mishi'oraz kuwai, Kaimana'o Kuwai ida'a'oraz.
6 Na'iki choochi zowaunaanaouz, aonaa na'iam ĩikodan
õkuwaa kasharutinpan, uruu idi aonaa ĩpana'adanuzu
na'iki aonaa ĩtotokadanuzu. (Aizii wuru'u ĩtaapa-kaoaz
umanawunuinao choochi zowaunaanao nii, aonaa
usha'apan õ'ati, usha'apanum kau'an Tominkaru aonaa
unaubaan bauda'apa'o pidan powa'a zii ba'oran ai.)
7 Mazan ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz õkaudin-kizi nii,
kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'apa
utaan kawan kapam Peter ati kaudin-kizai, ukowaadapanuz
Kaimana'o Kuwai Jewnao ati.
8 Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakan ida'an
õzaamata-kao apostle nii Gentilenao ati, na'apa Peter zaamata-
kao kawan apostle nii Jewnao ati.
9 Aizii James, Peter, na'iki John, umanawunuinao choochi
zowaunaanao, ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz kaudin-
kizai õ'ati. Uruu idi kaiman ĩnyukunuu Barnabas na'iki õgaru
kaudinan dau'an na'apa ĩnao kawan. Na'iki powa'a zii
ĩma'ozakadan waunao wakowaadapa-kizi kaimana'o kuwai
Gentilenao ati. Aizii ĩnao ĩkakuwaapatinan nii Jewnao ati.
10 Kaina'a bauda'apa aimaakan ĩaipan washa'apatan,
pakawan kizi wakaminka'uupan pataka'utinainao, ĩchoochin
ida'a ainaouz. Uruu manawun aimaakan tuukia'oraz
õsha'apata'azon.

Paul kakinaowan Peter

11 Aizii Peter morowautapankan dono Antioch ii, na'ii
õparadan u'ati ma'ozaka'o ida'an, õkakinaota-kinaa nii uruu
sakitapa'o di'iti. Õparadan u'ati pidannao kanaapu'u,

* **2:3** *uchoota-kao:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

usha'apanum kau'an usha'apataniaz aimaakan tuukia'o
upana'itin.
12 Uruu zi'o Peter kaawan dono Antioch ati, karikaonan
da'i uaroopauzon Gentilenao tuma, mishidapainaouz Je-
sus. Mazan Jewnao, James di'ikiinaouz kaawan dono'o naa,
aona'a naa powa'a uaroopan ĩtuma utaria'akan idi'i naa ĩnao
ai, aipainaouz Gentilenao choota-kao.
13 Uruu idi baokoinao Jewnao mishidainaouz Jesus,
ĩtamakapa'akan naa Peter, aona'a naa kapam ĩaroopan
Gentilenao tuma. Na'iki Barnabas, upu'u zii una'apan kapam
ĩnao kawan, ĩaitapan pu'u padamata aonaa sha'apa'o mani
wuru'u aroapa-karuz Gentilenao tuma.

14 Õtukapan idi'i naa aonaa ĩsha'apatinan Kaimana'o Kuwai
kawana'ati, wuru'u mishi'oraz kuwai. Uru'u naa õparadan
Peter ati ipai ba'orainao kanaapu'u. Õkian u'ati, "Jew pu-
garu, mazan upu'u pumashaapan Gentile kawan, aonaa
pusha'apatinan Jew kawan. Kandii ni'i naa mooko aizii
puaipan Gentilenao mashaapan Jewnao kawan?
15 Mishi, pugaru na'iki õgaru, Jewnao wadaru na'iki wadaro
nii, aonaa Gentilenao mani, dakota-kariwainaouz 'oiainao'
nii.
16 Mazan waaitapa Tominkaru dakotan waunao
kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Jesus Christ, aonaa
waizo'atin ida'an mani Moses kakinaori. Ukau'an waunao,
wamishidapanii Christ Jesus, Tominkaru dakota-kizi waunao
kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ, aonaa
waizo'atin ida'an mani Moses kakinaori. Usha'apanum
kau'an aonaa na'apainim nii Tominkaru dakotan pidan
kaimana'o pidan nii uizo'atipan ida'an Moses kakinaori."

17 Aizii waunao, wadawatan pu'u Tominkaru dakota-kinaa
nii waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ,
mazan upu'u Jewnao dakotan waunao oiainao nii kapam,
Gentilenao kawan. Ukau'an Christ aipan ati'o mooko wuru'u
wa'oipanuz? Aonaa!
18 Mazan õkiwinan an powaa iti wuru'u kakinaorii
õmuudaniaz naa, uruu ida'an õtukapa-kidan õdikintapan
kakinaorii.
19 Õgaru mawaka'o kawanu'ora'a naa kakinaorii ai.
Ukau'an aona'a naa powa'a õmashaapan kakinaorii waranu'u,
õmashaapa-kizi'i naa pa'an Tominkaru ati.
20 Õgaru, õmishidan idi Christ, mawaka'o kawanu'ora'a
naa õgaru Christ tuma cross ida'a. Aonaa õgaru'u
naa mani kakupa'oraz, mazan Christ pa'an wuru'u
mashaapa'oraz õ'ida'a, na'iki uru'u naa kazowautapa'oraz
õgaru. Õmashaapanuz naa, õmishidapan ida'ana'ora'a naa

Tominkaru Dani, marainpa'oraz õgaru na'iki mawaka'oraz
õ'ati.
21 Õgaru aonaa õkashadan Tominkaru kazannaatan wau-
nao pakamunanun idi karikaonan. Usha'apanum kau'an
umishiin an mani Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pi-
dan nii waizo'atipan ida'an Moses kakinaori, madiwautapa-
ka'o karikaonan wuru'u Christ mawakanuz.

3

Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa mishida-karu idi

1 Maam Galatia Baara sannao, maaitapin-ka'o manawun
mooko unao! Kanom wuru'u madoronaada'oraz unao?
Kaimanaiman sha'atii õkakuwaapan u'ati Jesus Christ tauka-
kao na'iki umawakan dau'u cross ida'a.
2 Õpishaa kizi unao: uizo'atin idi'o mooko Moses kakinaori
uzaamatanuz Kaimana'o Doronaa, oo umishidan idi'o ua-
bataniaz kaimana'o kuwai?
3 Na'apa dii manawun umaaitapinkan! Usakadan pu'u
umishidan Jesus, Kaimana'o Doronaa ida'an. Mazan aizii
kandii ni'i naa utiwaan umashaapan Jesus ati usha'apaapanii
kida ida'ana'a naa karikaonan?
4 Madiwautapa-ka'o mooko karikaonan ubaiaapanuz
tuukii kasha'ora kida'o aimaakan? Õ'itiiman aonaa
madiwautapa-ka'o mani!
5 Aizii Tominkaru taanuz Kaimana'o Doronaa unao ati,
na'iki usha'apatanuzu umanawun kida'o aimaakan unao
bii an, aonaa uizo'atin idi'o mani Moses kakinaori, mazan
umishidan idi'o pa'an uabataniaz kaimana'o kuwai, Christ
daua'oraz.
6 Udi'itapa na'apam kii-karu Abraham dau'an: "Uruu
mishida'o Tominkaru, na'iki umishidan idi, Tominkaru
dakotan uruu kaimana'o pidan nii."*
7 Ukau'an uaitapa kizi, pidannao mishidainaouz Christ,
ĩnao pa'an wuru'u mishi'oraz Abraham dainao.
8 Saadauzo-kariwai Tominkaru Paradan kowaadani'i naa
kotua'a naa, Tominkaru dakotan nii Gentilenao kaimanainao
nii ĩmishidan idi. Usha'apatan ua'ii zii na'apa kida'o,
ukowadauzonii Kaimana'o Kuwai Abraham ati. Ukianuz
"Pugaru ida'ana'o nii õtaan kaiman kida'o aimaakan ipai
pidannao ati."†
9 Ukau'an ipai mishidainaouz, ĩzaamata kaiman kida'o
aimaakan na'apa Abraham zaamatan kawan aimaakan
pamishidan idi.
10 Mazan pidannao tiwa'oraz padamata paizo'atin Moses
kakinaori pakazannaatin-kinaa nii, upu'a'o nii Tominkaru

---

* **3:6** Genesis 15:6 † **3:8** Genesis 12:3; 18:18; 22:18

pataka'utan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru paradan ida'a: "Ipai'o nii Tominkaru pataka'utan pidannao ĩmaizo'atikan idi ipai daunuuda'u saadinpa'o Tominkaru kakinaori kaaritannaa ida'a."‡

11 Ukau'an aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii utiwaan ida'an paizo'atin Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru Paradan ida'a: "Tominkaru dakotaniinaouz pidannao kaimanainao nii ĩmishidan ida'an pa'an, ĩnao karikaonanu'o nii ĩkakupan."§

12 Moses kakinaori, aonaa mishida-karu di'ii'aka'o mani, soo uda'an-kao karikaonan. Tominkaru Paradan saada-kariwai kian: "Pidan izo'atipan an kakinaorii, marina'a naa usha'apatanuzu ipai daunuuda'u na'iki umashaapan ni'i naa u'ida'an."*

13 Kaikapa'o kapam Tominkaru Paradan saada-kariwai kianu'u: "Pidan kazada-kariwai atamun kadu iti, Tominkaru pataka'utan uruu wuru'u."† Na'apa'o Christ pataka'uta-kidinanuz atamun kadu iti waunao dikin ii. Uruu ida'an ukazannaatan waunao wuru aia'a Tominkaru dakotanuz papataka'utan waunao, maizo'ati-kainaouz ipai kakinaorii.

14 Uruu Christ Jesus pataka'uta-kidinan ida'an kizi, Gentile-nao zaamatan kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati. Na'iki wamishidan idi'o Jesus Christ, wazaamatan Kaimana'o Doronaa, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii wa'ati.

Kakinaorii na'iki Tominkaru taa'azoonii daua'o

15 Aizii õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao, õkainaabata kizi mooko u'ati pidannao sha'apatauzonii aimaakan ida'an: Dya'utamainao pidannao na'apataakan dono panyukunuu aimaakan dau'an, ĩsaadan nii pa'uu kida kaarita ida'a kainaabata'o nii ĩnyukunuu na'apa kidaakan. Uruu dauna'an aonaa turuu umarina'ata-kao oo utotokada-kao. Na'apa'o wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azoonii.

16 Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Abraham na'iki utakaan-daun ati'o. "Utakaan-daunnao ati'o," aonaa kia'o mani usaadinpan Tominkaru paradan ida'a, iriba'o pidannao dau'ati'o kawan. Mazan, "utakaan-daun ati'o," kii usaadinpan, bauda'apa'o pidan dau'ana'o, uruu wuru'u Jesus Christ, Abraham takaan-daunuz.

17 Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: Kiwiini'o zii wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan nii aimaakan

‡ **3:10** Deuteronomy 27:26 § **3:11** Habakkuk 2:4 * **3:12** Leviticus 18:5 † **3:13** Deuteronomy 21:23

Abraham ati,‡ na'iki ukian mishi'o nii utaapan paparadanuz.
Ukau'an, Tominkaru taaniaz kakinaorii Moses ida'an 430
wunu dauna'ana'oraz naa, aonaa na'itim upana'adan
wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan nii aimaakan
Abraham ati, na'iki aonaa turuu umainaabatan wuru'u
Tominkaru paradanuz.

18 Tominkaru taa'azooniaz kaimana'o aimaakan zaamata-
kao an mani kakinaorii izo'atipa-kao ida'an, ukau'an aona'a
naa mani turuu wazaudapan Tominkaru taan aimaakan
wa'ati pakiauzon kawana'ati. Mazan Tominkaru taanuzu
kaimana'o aimaakan Abraham ati, ukowaadan idi'o pa'an
pataan nii u'atiz.

19 Kanom ni'o mooko wuru'u kakinaorii taa-kaoaz?
Utaa-kao pidannao sha'apaapauzon idi'o oia'o pa'idiwaru.
Kakinaorii kaiwainpan nii atii Abraham takaan-daun
kaawan, uruu tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan
nii utakaan-daun nii. Aizii wuru'u kakinaoriiz, angelnao
taanii Moses ati, na'iki uruu ida'ana'o udobata-kida-kao
Israelitenao ati.

20 Mazan aonaa Tominkaru zaamatan pidan dobata-kida'o
nii paparadan Abraham ati, mazan sariapa pa'an uparadan
u'ati, ukowaadan dono wuru'u pataa'azooniaz u'ati.

21 Aizii kakinaorii taa-kao idi, upana'adan ni'i naa mooko
wuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon? Aonaa!
Ukau'an umishiin an mani pidan ikodan karikaonanu'o
kakupa-karu kakinaorii izo'ati-kao ida'an, kakinaorii ida'an
mani Tominkaru dakotan pidan kaimana'o nii.

22 Mazan saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan
wa'ati, ipai pidannao oia'o kazowautapanii pa'idiwaru.
Ukau'an, wazaamatan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzo-
niaz pataa'azon, soo wamishidan ida'an Jesus Christ.

23 Christ mishidapa-kao ua'ii zii, waunao taapa-kao kaki-
naorii waranu'u, taraa-kariwainao kawan, atii wuru ida'ati'i
Christ mishida-kao kainaabata-kaoaz naa.

24-25 Ukau'an kakinaorii taa-kao, kazowautapa'o nii wau-
nao, atii Christ kaawan di'iti. Mazan aizii Tominkaru dakotan
waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan idi'ora'a naa
Christ. Aonaa kanom ni'i naa aizii kakinaorii kazowautapan
waunao powa'a.

Pidan mishida'oraz Jesus Christ, uruu Tominkaru dani

26 Ipai unao Tominkaru dainao umishidan ida'an Christ
Jesus.

---

‡ **3:17** *Tominkaru kowaadauzon pataan nii aimaakan Abraham ati:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Ukau'an, ipai unao chikaawunuina'oraz na'iki zaa-
matina'oraz Christ Jesus ida'ati, umorokodan naa Christ
kaduz wuru'u.
28 Ukau'an aonaa usha'apan pugaru Jew oo aonaa Jew
mani; poitorui oo aonaa poitorui mani; daonaiora oo zun,
ipai unao na'apa kida'o pa'idiwaru, uzaamatinpan idi Christ
Jesus ida'ati.
29 Aizii uzaamatinpan kau'an Christ Jesus ida'ati, unao
wuru'u mishi'oraz Abraham takaan-daunnao. Na'iki unao
wuru'u zaamata'o ni'oraz kaimana'o aimaakan, Tominkaru
kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati.

4

1 Kaikapa'o kaiwuru'u õkianuz: Koraidaonaa zaamata'o
ni'oraz padaru sha'apauz kida, na'apa utaapa-kao poitoru-
inao taapa-kao kawan, ukoraidaonaan dono zii. Mishi
uka'idiwaun pu'a'a naa padamata padaru sha'apauz kida idi.
2 Mazan umashaapan nii zii pakazowautapikinao
waranu'u na'iki pasha'apauz taapikinao waranu'u zii, atii
udaru aitanii kamoo kaawan di'iti.
3 Na'apa'o da'i waunao kiwiin koraidaonaa kawan,
wapoitoruitapa-kidinan waizo'atin ida'an kakinaorii kida
doronainao di'iki'oraz, kazowautapainaouz imi'i baara
sannao.
4 Mazan Tominkaru aitanii kamoo kaawan dono'o naa,
udyuudan paudani, ushakatan zun di'iki. Umashaapan Jew-
nao kakinaorinaa waranu'u,
5 ukazannaata kizi waunao, mashaapainaouz kakinaorii
waranu'u, turuu kizi Tominkaru zaamatan waunao pau-
dainao nii.
6 Tominkaru zaamatan idi unao paudainao nii, udyuu-
dan pauDani Doronaa mashaapan unyukunuu ida'a. Uruu
Doronai ida'ana'o wuru'u ukianuz Tominkaru ati, “õdaru
Tominkaru,” kii.
7 Ukau'an, aonaa powa'a poitoruinao mani unao, mazan
Tominkaru dainaou'u naa pa'an. Udainaoun idi unao,
ukau'an utaan nii u'ati ipai wuru'u ukowaadauzoniaz
pataa'azon.

Paul dopii-kidan Galatia Baara sannao

8 Kiwiin umaaitapakan dono zii Tominkaru, upoitoruitapa-
kidinan tominkarunao ati aonaa mishiinao mani.
9 Mazan aizii unao, uaitapa'a naa Tominkaru, oo turuu
õkian, Tominkaru pa'an aitapa'oraz unao. Kandii ni'i naa
mooko ukiwa'azon powaa iti, upoitoruitapa-kidina'azon
koshan mazanu'o tominkarunao ati, aona'oraz kanom
ĩsha'apatan?

10 Aizii unao, utamakapan naa Jewnao kaduz utaapan
ida'an kamoo, kauzu, na'iki wunu ĩtaapanii kidaz.
11 Tuukii õdopian unao dau'an, ukau'an madiwautapa-ka'o
mooko karikaonan wuru'u õkaudinuz unao bii an?
12 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan umashaapan õgaru
kawan, aonaa Jewnao kakinaorinaa waranu'u mani. Õgaru
na'apa'ora'a naa unao Gentilenao kawan, aona'a naa
õmashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. Kaiman sha'atii
da'i utaapauzon õgaru, aonaa unyukunuu oian õ'ati.
13 Uaitapanii õkarinauzon idi'o õkowaadauzonuz Kaimana'o
Kuwai unao ati kiwiin.
14 Õkarinaan idi, dobata õmizidin-kidan unao, mazan upu'u
aonaa uzon-kidan oo ukachama'idin õ'ai. Mazan udapaapan
õgaru kaiman, ikoda Tominkaru angelin oo ikoda Christ Jesus
dapaapa-kao kawan utaapan õgaru.
15 Mazan aizii usha'apanum naa wuru'u, aona'a naa
powa'a ukonaukia'azon õtuma? Õaitapa mishi, õkarinauzon
dono'oraz, turuu mani uso'otan uawun kida, na'iki utaanuzu
õawun nii.
16 Aizii mani, uto'oran naa sha'a õ'ati wuru'u, õkowaadan idi
mishi'o kuwai u'ati?
17 Pidannao wuru'u aipainaouz umashaapan Jewnao kak-
inaorinaa waranu'u.* Tuukii ĩaipan uzaamatinan pa'idi'iti,
mazan aonaa ĩkaminka'uta'azon mani unao wuru'u, soo
ĩaipan karikaonan pabuutan unao õ'ai, ĩnao ati kizi'i naa
unyukunuu.
18 Mishi, kaimana'o wuru'u pidan nyukunuu dyautanuz
pasha'apatan dau'ati aimaakan, kaimana'oraz mazan
aimaakan. Marii karikaonanu'u naa usha'apatan aimaakan
na'apa, aonaa soo õna'an dono mani karikaonan utuma.
19 Õdainao õmarainapaniinao, daroi dopian kawan kaziwa'o
idi okaudanipan dono, na'apa'o kawanu'o õbaiatan kaziwa'o
unao dau'ati. Õdopitan nii udau'an atii umashaapan an zii
kaimanaiman Christ kaduz kawana'ati.
20 Kaiman zii mani õgaru na'ii unao tuma kai. Uruu idi
kaiman zii mani waabataakan waparadan, na'iki õaitapa
mani na'apam õkian u'ati. Usha'apanum kau'an õmunapon idi,
aonaa õaitapan na'apam õkian u'ati.

Hagar poitoruiaba, na'iki Sarah aonaa poitoruiaba mani

21 Õpisha'azon unao aipainaouz pamashaapan kakinaorii
waranu'u, aonaa zii mooko uaitapan na'apam kakinaorii
kian?

---

* **4:17** Putukapa Galatians 1:7

22 Kaina'a saada-kariwai dya'utama'o Abraham dainao
daonaioranao dau'an. Bauda'apa utoman paudani pa-
poitoruaba tuma,† ba'oran utoman paudaiaro tuma,‡ aonaa
poitorui mani oroo.
23 Udani poitoruiaba tuma'oraz, ushakatan na'apa ko-
raidaonaa shakatauzon kawan. Mazan ba'oran udani, uda-
iaro di'iki'o. Oroo aonaa poitoruiaba mani, ushakatan na'apa
Tominkaru kiauzon kawana'ati pa'an, Abraham ati.
24 Di'ora'a dya'utama'oraz zunnao kainaabatan
dya'utama'oraz Tominkaru sha'apataniaz kida papidanan-
nao ati.§ Hagar, poitoruiabaz, oroo kainaabata'o wuru'u
kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati midukuo Sinai
ii. Ipai pidannao oroo di'iki'oraz, poitoruinao pa'idiwaru,
ĩmashaapan idi kakinaorii waranu'u.
25 Na'iki midukuo Sinai, Arabia ia'oraz, ukainaabata-
kao Hagar di'iti. Na'iki kai'oraz donoi Jerusalem, oroo
di'iti koshan ukainaabata-kao, na'ii sannao mashaapan idi
poitoruinao kawan kakinaorii waranu'u.
26 Mazan Sarah, oroo aonaa poitoruiaba mani pa'an, oroo
di'iti aokazi ia'oraz Jerusalem kainaabata-kao, na'iki oroo
wadaro kawanu'o.
27 Kaikapa'a Tominkaru paradan kotua'oraz kiauzonu'u
odau'an:
"Pukonaukii maudaniichiaba,
Pukadako diiwa'o ida'an pukonaukian idi,
aonaan pu'u pukaudanipauzon.
Mazan aizii powa'a'o nii zii pudainao iriban,
aoro aia'a, mazidaibazo."*
28 Õmin-mishidannao, unao, na'apa Isaac kawan, Tominkaru
dainaou'u naa, na'apa Tominkaru kiauzon kawan.
29 Mazan uruu dono wuru'u koraidaonaa shakata'oraz ko-
raidaonaa shakatauzon kawan, wuru'u poitoruiaba daniz,
uantamikitauzonii Isaac, shakata'oraz Tominkaru Doronaa
ida'an. Na'apa kai aimaakan sha'apaapa-kao wa'ati kotua'o
kawan.
30 Mazan na'apa dii saada-kariwai Tominkaru paradan
kian? "Puwaata wuru'u poitoruiabaz paudani tuma!
Usha'apanum kau'an aona'o nii odani zaamatan padaru
sha'apauz kida, wuru'u taa'azoo-kariwaiz, aoro dani ati'i
aona'oraz poitoruiaba mani."†
31 Ukau'an õmin-mishidannao, waunao aonaa poitoruiaba
dainao mani, mazan aoro dainao pa'an, aona'oraz
poitoruiaba mani.

---

† **4:22** Genesis 16:15 ‡ **4:22** Genesis 21:2 § **4:24** *Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **4:27** Isaiah 54:1 † **4:30** Genesis 21:10

5

Christ so'otan kakinaorii kazowautapan ai waunao

1 Mishi Christ so'otani'i naa Jewnao kakinaorinaa kida ai
waunao, aona'a naa powa'a kakinaorii kazowautapan wau-
naо. Ukau'an ma'ozaka'a naa utaapa unyukunuu, na'iki
aona'a naa utaapada'ana'a kakinaorii kazowautapan unao
powaa iti.
2 Uabata õgaru Paul paradan, aonaa Tominkaru dakotan
pidan kaimana'o pidan nii pachoota-kidinan* ida'an Jewnao
kakinaorinaa kawana'ati. Una'apan an, madiwautapa-ka'o
wuru'u Christ mawakanuz u'ati.
3 Õkakinaowan nii unao koshan, ukashaapan an uchoota-
kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, ukau'an marina'a naa
uizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz.
4 Aizii na'ia'oram pidan unao bii iki aipan an Tominkaru
dakotan paugaru kaimana'o pidan nii paizo'atin ida'an
wuru'u kakinaoriiz, ubuutinan naa mishi'oraiman Christ ai
wuru'u, na'iki ubuutinan naa kapam Tominkaru kaimanan
ai u'ati.
5 Mazan waunao, waaitapa Kaimana'o Doronaa ida'an
mishi'o nii Tominkaru zaamatan waunao na'iki udakotan
nii waunao kaimanainao pidannao nii, wamishidan ida'an
Christ pa'an.
6 Aizii wuru'u wazaamatinanuz naa Christ Jesus ida'ati,
pidan choota-kariwai oo aonaa choota-kariwai mani, aonaa
ĩtukapa-kao pana'a kida, aonaa na'apa kida'o di'itapa-kao
umanawunu'o nii. Soo kanom pa'an di'itapa-kariwai, pidan
mishidan Christ. Na'iki mishidapa-karu ida'ana'o wuru'u
marainpaaka-karuz.
7 Kaiman sha'atii umishidapan padamata. Kanom wuru'u
mashaata'oraz unao uda'anan ai mishi'o kuwai?
8 Mazan waaitapa Tominkaru, zaamata'oraz unao
pa'ida'ati, aonaa uruu mani wuru'u tanawatin-kida'oraz
unao mishi'o kuwai ai.
9 Masakauda'u'o pana'iti'o kuwai kowaada-kao, ipai'o nii
pidannao mishida'akanuzu. Na'apa masakauda'u'o yeast
pooda-kidan kawan ipai poroom-bi'i.
10 Mazan õaitapa na'iki õmishida Naobanai aipan ati, aona'o
nii utanawatinan, mazan uda'anan nii pa'an wuru'u õkuwaa
kidaz. Aizii pidan wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o
kuwai ai, upataka'uta-kao nii tuukia'o ida'an.
11 Õmin-mishidannao, õkakinaotan na'iki õdyuudautan an mani
pidannao choota-kidinan Jewnao kakinaorinaa kawana'ati
ĩkazannaatin-kinaa nii, aonaa mani õpataka'uta-kao. Mazan

---

* **5:2** *pachoota-kidinan:* Putukapa 'chootin-karu' kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u Jewnao pataka'utanuz õgaru, õkowaadapan idi'o pidan-
nao kazannaata-kao soo Jesus mawakan ida'ana'o pa'an.
12 Aizii wunaou'u tanawatin-kida'oraz unao, tuukia'oraz
ĩaipan chootin-karu, kaiman zii manawun mani õ'ati
ĩmakuuta'aka-kao an kaiman-daun, aonaa soo ĩchootan mani
karikaonan pamada.
13 Unao õmin-mishidannao, Tominkaru zaamatanii unao,
uso'otani'i naa unao kakinaorii kazowautapan ai. Mazan
aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u uso'ota-kaoaz kakinaorii ai,
usha'apaapa-kinaa nii dikauda kida'o aimaakan, unyukunuu
aipan kawana'ati. Mishi'oraiman ukaminka'uaaka umin-
mishidannao tuma umarainpaakan ida'an.
14 Mishi waizo'ati ipai daunuuda'u kakinaorii taa-kariwaiz
Jewnao ati, waizo'atin ida'an wuru'u di'oraz kakinaori'i:
"Umarainapa ipai pidan na'apa umarainpan kawan
unanaa," kii-karuz.
15 Mazan uto'orataakapan an na'iki udakowaakapan an,
utukapa pa'i uwaatan umin-mishidannao na'apa'o ida'an.

Marii Tominkaru Doronaa kazowautapan unao

16 Uruu idi õkian, aizii umashaapa'a naa Kaimana'o
Doronaa aipan kawana'ati. Una'apan an aona'o ni'i naa
usha'apata'azon oia'o, wuru'u unyukunuu sha'apata'azoonii
kidaz.
17 Usha'apanum kau'an wuru'u wanyukunuu, tuukii
uaipan washa'apatan oia'o aimaakan, aona'oraz Kaimana'o
Doronaa aipan usha'apata-kao. Mazan Kaimana'o Doronaa,
uaipan washa'apatan soo kaiman kida'o pa'idiwaru, wuru'u
aona'oraz wanyukunuu aipan usha'apata-kao. Ukau'an
kaina'a dya'utam aimaakan mizaataakapan wanyukunuu ii.
Uruu idi dadara wa'ati washa'apatan kaimana'o aimaakan.
18 Mazan aizii pusha'apatinan na'iki pumashaapan idi'i
naa Tominkaru Doronaa aipan kawana'ati, aona'a naa
powa'a Jewnao kakinaorinaa kida kazowautapan unao.
19 Kanom pidan nyukunuu aiapanii, aonaa umainaabanan.
Unaudapa pasha'apaapan di'oraz kaduz kida'a: pakiaa-
paakan madoronaa-daun; pasha'apaapan kakiba'azonnaa
kida'o aimaakan pakiaapan ida'an paminshu'unao;
pasha'apata'azon kakiba'azonnaa kida'o usha'apata-kao
madoronaa-daun;
20 patominkaruniitapan toma-kariwai kida; pamakon
marunao di'iti; pato'ora-kizaitapan tuukii pairibannao;
pazunaapaakan; na'iki pakishauzin; kichana'iki-kii da'i
uto'ora'akauzon; tuukii uaipan pawazoomikipan na'iki
padikintinan; pakashadaakapan na'iki pabuutaaka-kidan
pidannao;

21 pana'azootapan pairiban sha'apauz; papo'idipan;
pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan tuzapa-
kizai ii aka; na'iki pasha'apaapan iriba ba'oran oii kida'o
aimaakan. Õkia'azon koshan powa'a zii, na'apa õkian kawan
u'ati kiwiin, wuru'u pidannao sha'apaapainaouz na'apa
kida'o aimaakan, aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru naobanai-
tinapa-kizi ii.
22 Mazan Kaimana'o Doronaa kazowautapan idi waunao,
utaan nii wanyukunuu kamarainpanu'o nii, konaukii-tina'o
nii, kaiman-kinaa nii, tuuda-kinaa nii wabaiatanii kida,
kaminka'uaba-kinaa nii, kamunanuaba-kinaa nii, mishidi-
naaba'o nii,
23 kakarodapanu'o nii, na'iki watuudapa-kinaa nii
wanyukunuu washa'apata'azon ai oia'o. Umashaapan
an kaikapa'a, wuru kida kawanu'u, aonaa kakinaorii nii
mashaata'o nii unao.
24 Pidannao wuru'u zaamatinainaouz Christ Jesus
ida'ati, ĩmarina'atani'i naa oia'o, ĩnyukunuu naudapauzoniaz
pasha'apaapan, tauka-kariwai kawanu'ora'a naa oia'o ĩkaduz
kida Christ mawakan dono cross ida'a.
25 Kaimana'o Doronaa taan idi'i naa pa'ina'o mashaapa-
kinai wa'ati, ukau'an wamashaapa'a naa uaipan kawana'ati.
26 Aonaa wamanawun-tinpa'ana'a, na'iki aonaa
wato'orataakapa'ana'a, na'iki aonaa wakishauzi-
aakapa'ana'a wa'atiaaka.

6

Kaminka'uaaka-karu daua'o

1 Õiribannao, umin-mishidan waotinan dono oia'o,
marii unao mashaapainaouznaa Kaimana'o Doronaa
aipan kawana'ati kaminka'utanuz, uparadan ida'an u'ati
kaimana'o ida'an, usakitapada kizi pamashaapan powaa iti
Tominkaru aipan kawana'ati. Unao, uzaudina'a naa mazan
pa'i uwaotan ai oia'o di'iti kapam.
2 Ukaminka'uta umin-mishidannao ĩbaiatan an kasha'ora
kida'o aimaakan. Na'apa'o ida'an uizo'atin Christ kakinaori
wuru'u.
3 Na'ia'oram pidan taapinpa'o umanawunu'o nii
pa'aonaimanan pu'u, umariidapan karikaonan panyukunuu
wuru'u.
4 Marii ipai pidan di'itapan pasha'apatanii aimaakan,
usha'apatanii kaimanan an, turuu ukonaukii-kidan
pasha'apatanii. Mazan aonaa kizi uatadapan wuru'u
pasha'apataniaz ba'oran pidan sha'apatanii ai.
5 Usha'apanum kau'an ipai waunao, waaipan ati'o nii
washa'apatan wuru'u taa-kariwai kidaz washa'apatan nii.

6 Marii na'ia'oram pidan tominapa-kida-kariwai
Tominkaru paradan dau'u kaminka'utan patiichaan, utaan
ida'an kaiman kida'o aimaakan u'ati.
7 Mana'a umariidapa'ana'a unyukunuu, Tominkaru aonaa
turuu umariida-kao. Kanom pidan sha'apatanii, na'apa'o nii
kapam uwinipinaa.
8 Aizii pidan sha'apaapa'o oia'o, panyukunuu aipan
kawana'ati, pataka'utin-karu'o nii uwinipinaa nii. Mazan
pidan mashaapa'o Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati,
uzaamatan nii karikaonanu'o kakupa-karu Kaimana'o
Doronaa ida'an.
9 Mana'a wakashadina'ana'a washa'apaapan kaiman
kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an Tominkaru aitanii
kamoo kaawan dono, wazaamatan nii kaimana'o aimaakan
aonaan an wakashadinan.
10 Ukau'an, washa'apata kaiman kida'o aimaakan ipai
pidannao ati, na'apainim dono watukapan kaimana'o
aimaakan sha'apata-karu ni'o, aitaniiman wamin-
mishidannao ati.

Ubaukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

11 Aizii utukapa na'apam õsaadan udaru diida'a'a, õka'u
ida'an.
12 Wuru'u pidannao tuukia'oraz ĩaipan unao choota-
kao* Jewnao kakinaori kawana'ati, ĩaipan karikaonan
pidan nyukunuu-atin paugaru. Ĩsha'apatanuzu na'apa'o
ĩmaaiapakan idi'o pamin-Jewnao pataka'utan paugaru,
patominapatin-kidan dikin ii pidannao wuru dau'ana'a
Christ mawakanuz cross paawa'a ipai pidannao oian dikin
ii.
13 Mazan upu'u zii pidannao choota-kariwainaouz, aonaa
ĩizo'atin ipai wuru'u Jewnao kakinaori kidaz. Wuru'u ĩaipanuz
unao choota-kao soo pa'atadinapa-kinaa ni'o karikaonan,
ĩaipan patukapa-kidan iriba papidanannao.
14 Mazan õgaru, õatadinpan nii soo wanaobanaa Jesus
Christ mawakan dau'u cross ida'a. Christ mawakan idi
õ'ati, aona'ana'a powa'a õdyautan wuru'u pidannao taapa-
niaz umanawunu'o nii, mawaka'o kawanu'u naa õtaapanuzu.
Na'iki õgaru, mawaka'o kawanu'u naa ĩtaapan.
15 Aonaa umanawunu'o aimaakan mani wuru'u pidan
choota-kaoaz oo aonaa uchoota-kao. Mazan kanom pa'an
umanawunu'o aiapa-kao, soo Tominkaru pa'inaadan pidan
nyukunuu.

---

* **6:12** *choota-kao:* Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16 Marii Tominkaru taan nyukunui kaiman-kinaa na'iki
ukamunan-kidan ipai pidan wuru'u izo'atiinaouz õkuwaa.
Ĩnao wuru'u mishi'oraz Tominkaru pidanannao.
17 Aizii aona'a naa powa'a õaipan pidan towauda'utan oo
kimudautan õgaru õkuwaa dau'an, usha'apanum kau'an ipai
ba'izi-daun õmada ida'an kida'oraz aida-kidan mishi'o õgaru
Jesus poitoru.
18 Õiribannao, õtoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ
ma'ozakadan unyukunuu pakamunanun ida'an. Amen.

Paul Kaaritan
Ephesus Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o Ephesus iainaouz. Paul saadanii wuru'u kaaritaz, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii, Rome ia'oraz.

Ukowaadan ĩ'ati Tominkaru sha'apata'azoonii kida dau'an. Ukowaadan na'apam Tominkaru aipan pabaokopatan ipai patomaniinao, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao. Ubaokopata'azon ĩdyaun Christ ida'an bauda'apa'o choochi nii, uru'o nii ĩzowaunaa nii.

Na'iki Paul kowaadan mishidainao ati kaina'a umanawunu'o aimaakan Tominkaru taa'azon na'iki usha'apata'azon ĩ'ati Christ ida'an; Christ ida'ana'o ĩ'oian kida so'ota-kao ĩ'ai, na'iki uruu ida'ana'o Tominkaru zaamatan naa ĩdyaun, paudainao ni'i naa.

Di'ora'a kaarita ida'a kaimanaiman Christ kainaabata-kao pidannao ati. Ĩtukapa-kinaa nii ukamarainpanun; ĩtukapa-kinaa nii na'apam umarina'atan oia'o pidan ai; ĩtukapa-kinaa nii umanawunu'o ukamunanun, na'iki ukaimanan.

Kaarita buutinpan kida

Paul kowaadan pasaadan dau'an kaarita *1:1-2*
Christ na'iki mishidainao daua'o *1:3—3:21*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'a *4:1—6:20*
Paul katokontan paparadan *6:21-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o Tominkaru aipan
kawana'ati'oraz õapostle-tinan Christ Jesus ati. Õsaadan
õkaaritan ipai unao ati, Tominkaru pidanannao, Ephesus
iainaouz, mishidainaouz manawun Christ Jesus.
2 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ
kamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa
nii.

Kaimana'o aimaakan ikoda-kao Christ ida'an

3 Tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru, wanaobanaa
Jesus Christ Tominkarunuz na'iki uDaruz. Uruu wuru'u
kamunanu'oraz wa'ati, utaan ida'an kaiman kida'o
aimaakan aokazi iki kida'oraz wadoronaa ati, wamashaapa-
kinaa nii, na'iki washa'apatin-kinaa nii kaiman. Wuru'u
usha'apatanuz wa'ati aimaakan kida kaikapa'a, uzaamatin-
kidan idi'o waunao Christ ida'ati.
4 Patoman ua'ia'o zii amazada, Tominkaru zaamatan wau-
nao Christ ida'ati; uzaamatan waunao uaipan idi waunao
kaimanainao nii manawun paawun za'a, aonaa kizi oia'o
ikoda-kao wa'ida'a. Umarainpan idi waunao,

5 kotua'ora'a naa udi'itapan wuru'u pazaamata'azoonuz
waunao paudainao nii Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
Tuukii ukaimanan u'ati wuru'u usha'apatanuz aimaakan
na'apa, panyukunuu kawana'ati'o na'iki paaipan
kawana'ati'o.
6 Ukau'an wakonaukii-kidan Tominkaru ukamunanun idi
manawun wa'ati. Mishi tuukii manawun utukapa-kidan
pakamunanun wa'ati, wuru ida'ana'a udani umarainapanii
sha'apataniaz.
7 Utorian waunao paudani izain shootan ida'an umawakan
dono. Na'iki uizain ida'an wa'oian mainaabata-kao. Na'apa'o
ida'an Tominkaru tukapa-kidan wa'ati umanawunu'o paka-
munanun,
8 na'iki dobata utukapa-kidan pakamunanun wa'ati,
paaitapaaban ida'an na'iki paaitapan ida'an ipai aimaakan.
9 Aizii paaipan kawana'ati'ora'a naa Tominkaru aida-kidan
wa'ati aimaakan wuru'u kotua'oraz utaapa-kidan mashaa
panyukunuu ii, usha'apata'azooniaz wa'ati, wuru'u Christ
ida'ana'oraz naa usha'apatan.
10 Kaikapa'o wuru'u uaipanuz pasha'apatan aimaakan:
Pakainaatanii kamoo kaawan dono ubaokopata'azon ipai
daunuuda'u aimaakannao wuru'u aokazi iainao na'iki imi'i
baara anainao kidaz bauda'apa'o naobanai waranu'u, uruu
wuru'u Christ.
11 Aizii ipai aimaakan kida sha'apata-kaoaz na'apa
Tominkaru aitan kawana'ati'o, na'iki uzaamatanii waunao
papidanannao nii uzaamatin-kidan ida'an waunao Christ
ida'ati. Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa Tominkaru
di'itapan wuru'u pazaamata'azoonuz waunao. Aizii
umishia'a naa wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz na'apa
paaipan kawana'ati.
12 Usha'apatan aimaakan kaikapa'a waunao Jewnao ati,
mishidainaouznaa Christ kiwiin, uaipan idi wakonaukii-
kidan pamanawunun.
13 Na'iki unao pana'ainaouz pidannao Jewnao ai,
Tominkaru zaamatani'i naa kapam unao Christ ida'ati,
uabatan na'iki umishidan dono'oraz mishi'o kuwai,
tawuru'u Kaimana'oraz Kuwai Tominkaru kazannaatan
daua'oraz unao. Aizii ukainaabatan wuru'u pazaamatanuz
unao, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa unao ati,
ukowaadauzoniaz padyuuda'azon papidanannao ida'ati.
14 Uruu Kaimana'o Doronaa, Tominkaru kainaabata-kinaa
mishi'o nii utaan wuru'u ukowaadaniaz pataa'azon di-
ina'iti'i. Wazaamatan nii wuru'u utaa'azooniaz aimaakan
uso'otan dono'o naa waunao kaimanaiman papidanannao
nii. Uruu ida'ana'o nii tuukii pidannao konaukii-kidan
Tominkaru umanawunun.

Paul toriinpan Tominkaru ati mishidainao dau'an

15-16 Tominkaru kamunanun idi waunao ati, aonaa
õsookadan õtoriinpan u'ati unao dau'an, na'iki karikaonan
da'i kapam õkonaukii-kidan uruu unao dau'an, sariapa õabatan
di'iki'o unao unamunaa. Õabata tuukii umishidan Naobanai
Jesus, na'iki õabata kapam ipai umarainpan Tominkaru
pidanannao. Uruu idi õtoriinpan kawana'ati, õtoriinpan
Tominkaru ati unao dau'an.
17 Karikaonan da'i õtoriinpan Tominkaru ati, wanaobanaa
Jesus Christ Tominkarunuz, uruu waDaru umanawunu'o.
Õtoriinpan marii kizi utaan unao ati uaitapaaba-kinaa nii
manawun, marii kizi ukainaabatinan unao ati uaitapa kizi
uruu kaimanaiman.
18 Na'iki õtoriinpan, marii kizi Tominkaru da'atan
unyukunuu kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam ukaimanan
na'iki umanawunu'o wuru'u aimaakan ukowaadaniaz
pataa'azon papidanannao ati. Uruu ida'ati'o wuru'u
udapadanuz unao na'iki uzaamatanuz unao papidanannao
nii.
19 Na'iki õtoriinpan uaitapa kizi wuru'u umanawunu'oraz
ma'ozaka-karu wazootapa'oraz ipai aimaakan kida
ma'ozakan; uruu ma'ozaka-karu ida'ana'o Tominkaru
kaminka'utan na'iki uma'ozakadan waunao mishidainaouz.
Na'iki uruu ma'ozaka-karu ukaiwaanii
20 pakakuda-kinaa nii na'iki pakadishita-kida-kinaa
nii Christ pamawaka-kizi iki, na'iki usakanata-kidanuz
padiwa'ora antanapu* aokazi ii.
21 Christ, uruu umanawunu'o naobanai na'ii, uwazootapa
ipai daunuuda'u wuru'u umanawunuinao na'iki
ma'ozakainao kidaz doronainao, kai, diina'iti'i na'iki
karikaonanu'o nii.
22 Tominkaru aipan ati, Christ waranuitapan nii ipai
aimaakannao. Na'iki Tominkaru zaamatan Christ kazowau-
tapa'o nii wuru'u papidanannao mishidainaouz.
23 Christ uruu mishidainao zowauz, aizii ĩnao unanaa.
Christ ida'ana'o wuru'u mishidainao ikodanuz pakakupa-
kinaa nii na'iki pama'ozaka-kinaa nii. Na'iki uruu wuru'u
taa'oraz kakupa-kinai ipai aimaakannao ati, ipai amazada
kawana'ati.

2

Tominkaru kazannaatan waunao pakamunanun ida'an

1 Aizii kotua'a naa umamishidakan dono zii Christ,
na'apa unao mawaka'o pidannao kawan umaizo'atikan

---

* **1:20** *usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu:* Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai.

idi Tominkaru paradan, na'iki usha'apaapan idi oii kida'o aimaakan.
2 Tuukii da'i usha'apatauzon dikauda kida'o aimaakan, uda'anan idi oiainao pidannao kaduz. Na'iki tuukii uizo'atiizon Satan paradan, kazowautapa'oraz oia'o doronainao doko ii aka, kaudina'oraz pidannao nyukunuu ii dikintapainaouz Tominkaru.
3 Ipai waunao na'apa'o kapam wamashaapauzon kiwiin; tuukii da'i waaipan washa'apatan oia'o aimaakan, na'iki ipai washa'apatan oia'o wanyukunuu aiapanii kidaz washa'apatan. Ukau'an na'apa'o nii padamata wapataka'uta-kao wa'oian dikin ii ba'oran oiainao kawan.
4-5 Mazan Tominkaru tuukii ukamunan-kidan waunao, utukapan pu'u waunao mawakainao pidannao kawan wa'oian idi na'iki wadikintapan idi manawun uruu. Mazan umarainpan idi waunao tuukii, utaa wa'ati kakupa-karu Christ tuma. Soo Tominkaru kamunanun idi'o manawun wuru'u ukazannaatanuz waunao.
6 Na'iki Tominkaru kadishita-kidan waunao wamawaka-kizi iki Christ tuma, na'iki usakanata-kidan waunao baokopa Christ tuma aokazi ii. Tominkaru sha'apatan aimaakan wa'ati kaikapa'a uzaamatan idi waunao Christ ida'ati.
7 Na'iki Tominkaru sha'apatan aimaakan kaikapa'a, uaipan diina'itiinao pidannao tukapan wuru'u pakaimannuz manawun na'iki pakamunanun wa'ati, Christ Jesus ida'ana'oraz usha'apatan. Mishi ukaimanan ipai uwazootapan ba'oran aimaakan kida kaimanan.
8 Tominkaru kamunanun idi manawun, ukazannaatan unao umishidan idi Christ. Aonaa unao kaimanan idi'o mani wuru'u ukazannaatanuz unao, mazan kana'apani'o karikao-nan utaan.
9 Na'iki aonaa unao sha'apatan dikin ia'o mani kaiman kida'o aimaakan, uruu idi aonaa turuu pidan kian "Õkaimanan idi'o manawun wuru'u õkazannaata-kaoaz."
10 Tominkaru pa'an wuru'u toma'oraz waunao pa'ina'o pi-dannao nii, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan, wuru'u kotua'oraz naa utaapan washa'apatan nii. Wazaamata-kao idi Christ Jesus ida'ati, turuu washa'apatan kaikapa kida'o aimaakan.

Tominkaru kaimanaaka-kidan Jewnao na'iki Gentilenao

11-12 Unao Gentilenao pana'a'o pidannao udokuzunnao ida'an, Jewnao ai. Na'iki Jewnao dakotan unao machootin-kainao nii, usha'apanum kau'an ĩnao choota-kariwainao* pa'an. Mazan wuru'u ĩchoota-kaoaz pidan sha'apatanii

* **2:11-12** *choota-kariwainao:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

karikaonan paka'u ida'an. Mazan uruu dono aona'o zii
uzaamatinan Christ ida'ati, na'iki tawarainao zii unao,
na'iki aona'o zii ukawiizin Tominkaru pidanannao kawan.
Na'iki uruu dono aonaa unao ati'o mani wuru'u Tominkaru
kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati,† na'iki
uruu dono aonaa kanom uzaudapan sha'apa'o nii u'ati, na'iki
aonaa uTominkarun nii.
13 Mishi kiwiin munapo ubuutapa-kao Tominkaru ai.
Mazan aizii unao bauda'apatina'oraz Christ Jesus ida'ati,
maonapada-kariwai'i naa unao Tominkaru ida'ati Christ
izain shootan ida'an umawakan dono'oraz.
14 Christ wuru'u wakaimanaaka-kinaaz, uruu
kaimanaaka-kida'o Jewnao na'iki Gentilenao na'iki
bauda'apatina'a naa ĩdyaun. Kiwiitapa ĩmashaapan
kashanau-kidaaka, mazan aizii Jesus zikada'a naa wuru'u
awautapa'oraz Jewnao na'iki Gentilenao ĩkaimanaakan ai.
15 Usha'apata aimaakan na'apa pamarina'ata-kidan
ida'an ipai wuru'u Jewnao kakinaorinaa kidaz pamawakan
ida'an. Usha'apatan aimaakan kaikapa'a ubauda'apata'azon
idi na'iki ubaokopata'azon idi Jewnao na'iki Gentilenao
pa'ida'ati. Uruu idi aizii utukapan ĩdyaun bauda'apa'o pidan
kaduz nii. Uruu idi aizii kaimanaaka'a naa ĩdyaun.
16 Pamawakan ida'ana'o wuru'u Christ kaimanaaka-
kidanuz dya'utama'o pidannao tonaazinaa, ubauda'apatan
ĩdyaun na'iki ukaimanaaka-kidan naa ĩdyaun Tominkaru
tuma. Ukau'an aonaa powa'a ĩzoono-kidaakan.
17 Christ kaawanuz imi'i baara ati, ukowaadapa'anan
Kaimana'o Kuwai kaimanaaka-karu dau'u, ipai pidan
ati na'iki unao Gentilenao ati munapoinaouz Tominkaru
ai, na'iki waunao Jewnao ati'o kapam, maonapainaouz
Tominkaru ida'a.
18 Uruu Christ ida'an turua'a naa aizii waunao Jewnao
na'iki unao Gentilenao wa'atin waDaru Tominkaru kanaapu
ati, Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an.
19 Ukau'an unao Gentilenao aonaa tawarainaou'u naa
mani oo ba'oran kaduz pidannaou'u naa mani, mazan unao
bauda'apata-kariwai'i naa Jewnao tuma. Bauda'apa'o wi-
izai di'iti'ora'a naa aizii uzaamatinpan baokopa Jewnao
tuma, Tominkaru pidanannaouz. Uruu idi aizii baokopati-
nainaou'u naa unao Tominkaru pidanannao bii iti.
20 Ipai unao mishidainao, na'apa kabaun toma-kao
kawanu'o unao. Aizii wuru'u apostlenao na'iki Tominkaru
prophetinnaouz, kabaun orodanaa ĩnao. Aizii Christ Jesus
uruu kuba, ma'ozaka'o udiridapan kabaun toronnaa kida.

---

† **2:11-12** *Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati:* uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

21 Uruu wuru'u dadara'oraz uzaamatapan na'iki
ukadishitapa-kidan kabaun, uruu di'iki'o kabaun tominan
udaru kaimana'o na'iki umanawunu'o kabaun, soo
Naobanai Tominkaru kaiwaapan ni'o.
22 Unao Gentilenao uzaamatinan idi'i naa Christ ida'ati,
baokopa'ora'a naa uzaamatinpan ba'oran mishidainao
tuma. Ukau'an unao wuru'u umanawu'oraz kabaun
Tominkaru mashaapa-kiziz paDoronaa ida'an.

3

Paul kakuwaapatinan Gentilenao ati

1 Ukau'an õgaru Paul, õtoriinpan Tominkaru ati unao
Gentilenao* dau'an. Di'i õgaru'u taraa-kizai'i õtaraapa-
kao, õkowaadapan dikin ii kaimana'o kuwai, Christ Jesus
dyuudaniaz õkowaadan unao ati.
2 Õaitapa uabatani'i naa na'apam Tominkaru kaimanan
manawun õ'ati, utaan ida'an õkaudin-kizi nii, õkaminka'uta kizi
unao.
3 Mishi Tominkaru tukapa-kida õ'ati pasha'apata'azoo
nii aimaakan wuru'u mashaa'oraz utaapauzon. Uruu
õkowaadazaaniaz masakauda'u u'ati õkaaritan ida'a.
4 Aizii utukapan dauna'an wuru'u õkaaritanuz, uaitapan
nii mishi'o wuru'u Tominkaru tukapa-kidanuz õ'ati
pasha'apata'azoonii aimaakan, Christ ida'ana'oraz.
5 Mazan kotu'u, kiwiitapainao pidannao ati, aonaa
Tominkaru kowaadan na'iki aonaa utukapa-kidan wuru'u
pasha'apata'azooniaz aimaakan. Mazan kai'i naa pa'an
ukowaadan na'iki utukapa-kidan naazu wunao ati'i
pazaamataniinaouz apostlenao nii, na'iki prophetnao nii.
Kaimana'o Doronaa ida'ana'o wuru'u utukapa-kidanuz
pasha'apata'azon aimaakan wa'ati.
6 Kaikapa'o wuru'u mashaa'oraz utaapauzon: unao Gen-
tilenao mishidan ida'an Kaimana'o Kuwai Jesus daua'o,
na'apa'o nii uzaamatan kapam wuru'u kaimana'o aimaakan
Tominkaru taa'azooniaz mishidainao Jewnao ati. Na'iki
unao Gentilenao bauda'apatina'ora'a naa aizii Jewnao tuma;
ukau'an ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon
papidanannao ati Christ Jesus ida'an, unao ipai'o nii kapam
uzaamatanuz.
7 Tominkaru kamunanun idi õ'ati tuukii, utaa õkaudin-
kizi nii na'iki utaa pama'ozakan õ'ati õkowaadapa-kinaa nii
Kaimana'o Kuwai.
8 Padamata õgaru awutapa'o umanawun-karu õ'ida'a, ipai
ba'oran Tominkaru poitorunao ai, mazan upu'u utaan

* **3:1** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umanawunu'o kaudin-kizai õ'ati, õkowaada kizi Gentilnao ati
Kaimana'o Kuwai, umanawun kida'o aimaakan ikoda-kao
dau'u Christ ida'an.
9 Na'iki Tominkaru zaamatan õgaru kowaada'o nii na'iki
kainaabata'o nii kaimanaiman pidannao ati na'apam
nii umishii-kao wuru'u usha'apata'azooniaz aimaakan,
mashaa'oraz utaapauzon panyukunuu ii. Patoman
di'iki'o ipai aimaakan, mashaa Tominkaru taapan wuru'u
pasha'apata'azooniaz, aonaa bauda'apa pidan ati utukapa-
kidanuz oo ukowaadanuz.
10 Aizii Tominkaru kaiwaa papidanannao, mishidainaouz,
tukapa-kida'o nii mishi'o manawun paaitapaaban,
ma'ozaka-tinpainao doronainao ati na'iki ĩzowaunaanao doko
ii aka'oraz ĩmashaapan ati.
11 Kotua'ora'a naa patoman ua'ii amazada udi'itapan
wuru'u pasha'apata'azoonuz aimaakan kaikapa'a, aizii
ukawana'ati'i naa mishi usha'apatan na'apa aimaakan kida
Christ Jesus, wanaobanaa ida'an.
12 Wazaamatinan idi Christ ida'ati na'iki wamishidan
idi uruu, mabaa'azoo wawa'atin Tominkaru kanaapu ati,
waaitapa unaubaan nii waunao.
13 Ukau'an õkia'azon unao ati, aonaa õaipan
ukasha'oradapan unyukunuu õpataka'uta-kao idi taraa-
kizai'i õkowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai unao ati.
Mishi'oraiman ukonaukii-kida'a naa õtaraapa-kao Kaimana'o
Kuwai dikin ii.

Paul toriinpan mishidainao ati Ephesus iainaouz

14 Uruu idi karikaonan õkodoru'ukan waDaru Tominkaru
kanaapu ati õtoriinpan dono.
15 Uruu wuru'u pabi'inaaka kida'oraz pidannao daru, ipai
aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz.
16 Tominkaru umanawunun idi õtoriinpan marii kizi utaan
umanawunu'o ma'ozaka-kinai unao ati paDoronaa ida'an,
ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu.
17 Na'iki marii kizi karikaonan Christ mashaapan unao
nyukunuu ii, umishidan idi manawun uruu. Na'iki õtoriinpan
marii kizi unao kamarainapanun tuukii, uruu ida'an kizi
uma'ozakadinpan, aonaa kizi ukaakinpan.
18 Uruu ida'an kizi, ipai baokopa Tominkaru pidanannao
tuma, uaitapa kizi kaimanaiman na'apa'oram wuru'u Christ
marainapanuz waunao udawun iti manawun. Mishi kaina'a
utaapan dobata umanawunu'o marainpaaka-kinai, aonaa
utokon nii.
19 Aonaa mishi pidan aitapan na'apa'oram wuru'u Christ
marainapanuz waunao udawun iti manawun, mazan
õtoriinpan marii kizi ipai unao aitapan wuru'u Christ

taapaniaz marainpaaka-kinai. Na'iki marii kizi'i naa unao dyaupain kaimanaiman Tominkaru kaduz di'iti'i naa.
20 Tominkaru, turuu usha'apatan umanawun kida'o aimaakan wanyukunuu ii pama'ozakan ida'an, powa'a'o zii umanawunun waaiapanii ai oo watukapanii ai.
21 Tominkaru sha'apatan idi umanawun kida'o aimaakan mishidainao ida'an na'iki Christ Jesus ida'an, marii karikaonan utaapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

4

Mishidainao bauda'apatinan Christ ida'ati

1 Tominkaru sha'apatan idi kaiman kida'o unao ati Christ ida'an, ukau'an õgaru taraapa-kariwaiz õkaudinan dikin ii Naobanai ati, õkia'azon u'ati, õaipan umashaapan kaiman zoobaba na'apa Tominkaru aipan kawan papidannao mashaapan. Na'apa'o nii wuru'u udapadanuz unao Christ ida'an.
2 Na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a, utaapa uiribannao kaiman na'iki ukarodapa ĩdyaun, na'iki aonaa ukashadina'ana'a ĩ'ai ĩmasha'apatinkan dono kaiman. Umarainapa ĩdyaun una'apan pu'u.
3 Na'iki ma'ozaka'a naa utiwain karikaonan kizi utaapaakan kaiman, utaapa unyukunuu kaiman Kaimana'o Doronaa bauda'apatapan idi unao.
4 Ipai waunao mishidainaouz baokopa wazaamatinpan bauda'apa'o nanai di'iti, na'iki kaina'a bauda'apa Kaimana'o Doronaa mashaapa'o ipai wakawana'ati kida. Kaina'a bauda'apa wazaudapanii, tawuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i pazaamataniinao ati.
5 Kaina'a bauda'apa waNaobanaa, bauda'apa kaimana'o kuwai wamishidapanii, na'iki ipai waunao bauda'apa'o ida'ana'o wachikaawunuinan.
6 Kaina'a bauda'apa Tominkaru na'iki uruu bauda'apa ipai waunao Daru. Uruu kazowautapa'o ipai waunao, uruu kaudina'o ipai waunao ida'an, na'iki uruu mashaapa'o ipai wa'ida'a oo wanyukunuu ii.
7 Aizii Christ kamunanun idi, wakawana'ati kida ubuutan wakaka'iita-kinaa nii washa'apatan kaudin-kizai.
8 Kaina'a sha'atii usaadinpan na'apa Tominkaru kaaritan ida'a, tawuru'u ukianuz:
"Uzaidan dono'oraz doko iti,
utaazata-kida patarubanao, ĩnao kaakinpainaouz u'ati.
Na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan papidanannao ati."*
9 Na'apa'oram ati'o wuru'u "uzaidan doko iti" kii-karuz? Uwa'atin doko iki na'iki ukaawan apowa ati, imi'i baara ati.

* **4:8** Psalm 68:18

10 Ukau'an wuru'u kaawanka'oraz imi'i baara ati, uru'u naa
wuru'u kiwa'oraz powaa iti doko iti aokazi dawun iti man-
awun. Uruu idi turuu ukazowautapan ipai amazada aokazi
ia'o na'iki imi'i baara ana'o.
11 Uruu Christ taa'oraz pana'a kida'o kaudin-kizai papi-
danannao ati. Pabi'i kida papidanannao uzaamata apos-
tlenao nii, ba'orainao uzaamata prophetnao nii, ba'orainao
uzaamata kowaadapa'o nii kaimana'o kuwai, ba'orainao
uzaamata taapa'o nii papidanannao na'iki tominapa-kida'o
nii ĩdyaun.
12 Uzaamatan ĩdyaun, ĩtominapa-kida kizi Tominkaru pi-
danannao ĩaitapa kizi pasha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru
ati. Uruu ida'an kizi Christ nanaa, wuru'u mishidainaouz,
ma'ozakadinan u'ati na'iki ĩma'ozakada kizi pamishidapan
powa'a zii.
13 Atii na'apa'o nii wabauda'apatan wamishidapan na'iki
kaimanaimana'o nii waaitapan Tominkaru Dani. Na'iki
ma'ozaka'o mishidainaou'o nii waunao. Wadyaupain nii
kaimana'o mishidainao nii, atii na'apa'o nii waunao Christ
kawan, uruu mishi'o ukaimanan manawun.
14 Ukau'an aonaa koraiziannao kawanu'o nii mani
waunao. Aonaa turuu pidannao tanawatan wanyukunuu
pana'iti kida'o pakuwaa ida'an, na'apa awaru kidu'ukan
kawan kanawa wunu baoko an di'itinapa kida'a.
15 Mishi'oraiman, marii kizi'i naa pa'an wakowaadapan
mishi'o kuwai wamarainpaakan ida'an, uruu ida'an kizi
wadyaupain, na'iki wabauda'apatin kaimanaiman Christ
ida'ati, uruu wuru'u wazowauz.
16 Aizii ipai waunao mishidainaouz, unanaa wuru'u
waunaouz. Uruu wuru'u zaamataaka-kida'oraz waunao
bauda'apa'o nanai ida'ati, na'apa pidan nanaa kawan, ipai
udyukoinpan kida kaiman ĩzaamataakan na'iki ĩzaamatinpan
uzowau di'iti. Ukau'an na'apa'o wuru'u waunaouz,
wamarainpaakan an na'iki washa'apatan an wuru'u taa-
kariwai kidaz wa'ati washa'apatan nii, baokopa'o nii
wadyaupain, Christ ma'ozakan ida'an.

Wapana'ada kizi'i naa wakaduz

17 Aizii õkakinaowa'azon unao Naobanai aipan kawana'ati.
Aona'a naa umashaapa'ana'a powa'a Gentilenao kawan,
maaitapa-kainaouz Tominkaru, wuru'u ĩdi'itapanii kidaz
aimaakan mazanu'o na'iki madiwautapa-ka'o karikaonan.
18 Aonaa ĩaitapanaatan wuru'u mishi'o kuwai Tominkaru
di'iki kida'oraz, aonaa ĩzaamatan wuru'u pa'ina'o mashaapa-
karu Tominkaru taaniaz, usha'apanum kau'an tuukii
ĩdadaradapan panyukunuu u'ai, na'iki aonaa ĩaitapa'azon
na'apa kida'o aimaakan dau'an.

19 Uruu idi aona'a naa ĩkiba'azoo-kidan pasha'apaapan
oii kida'o aimaakan. Ĩmashaapan soo pasha'apaapan
dau'u wuru'u pananaa na'iki panyukunuu aiapanii kidaz
ĩsha'apatan. Ĩmashaapan pakaminshu'uinpan dau'u, ĩsha'apata
ipai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, aonaa ĩsokoda'azon
pana'apainpan, mazan kii'an powa'a zii ĩaipan pasha'apatan
oia'o.
20 Unao, aonaa utominapa-kida-kao na'apa kida'o
aimaakan dau'u umishidan dono na'iki uzaamatan
dono'oraz Christ unaobanaa nii.
21 Mazan uabata pa'an Christ dau'an, na'iki uabata kapam
mishi'o kuwai, Christ kaduz kida daua'oraz.
22 Utominapa-kida-kao dono, udyuuda-kao umarina'atan
na'iki umuudan kiwiini'o umashaapauzon kaduz, wuru'u
unaudapaniaz usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan.
Wuru'u na'apa'oraz pidan kaduz, soo pataka'uta-kida'o
na'iki antamikita-kida'o karikaonan pidan.
23 Ukau'an marina'a naa Tominkaru pa'inaadan
unyukunuu, udi'itinapa kizi'i naa pa'an kaimana'o dau'u
pa'idiwaru.
24 Mishi Tominkaru pa'inaadan unao kaduz na'apa
pakaduz kawan, ukau'an ukaiwa'a naa wuru'u pa'ina'oraz
kaduzui taa-kao u'ati, mishi kizi'i naa usha'apatinan kaiman,
na'apa Tominkaru aipan kawana'ati.
25 Ukau'an, aona'a naa powa'a umariidina'ana'a. Marii
ipai pidan paradan mishi'o ida'an ipai pidannao ati.
Usha'apanum kau'an ipai baokopa waunao bauda'apa'o
nanai di'iti'o wazaamatinpan.
26 Aizii uto'oran dono, aonaa usha'apata'ana'a oia'o
aimaakan, na'iki usookada uto'orainpan na'iki usaabaa-kida
unyukunuu kamoo tipitan ua'ii,
27 aonaa ukashaapa'ana'a Satan kaiwaan unao,
usha'apatan ida'an oia'o aimaakan.
28 Aizii koidimiki pidan, marina'a naa umuudan
pakoidimikin. Marii pa'an ukaudinan naa dadara, uikoda
kizi aimaakan pa'ati pamashaapa-kinaa nii, na'iki kaina'a
kizi aimaakan utaan nii kapam pataka'utinainao pidannao
ati.
29 Mana'a ukodita-kida'ana'a dikauda'o na'iki kaziwa'o
parada-karu udako iki. Mazan marii pa'an uparadan
kaimana'o ida'an, na'apa'o wuru'u pidannao abata'azoo
nii kidaz, uruu ida'ana'o nii ukaminka'utan na'iki
uma'ozakadan pidannao nyukunuu.
30 Na'iki aonaa ukasha'oradauta'ana'a Kaimana'o Doronaa
Tominkaru di'iki'oraz. Tominkaru taanii wuru'u Kaimana'o
Doronaaz wa'ati, uruu ida'ana'o nii waaitapan mishi'o nii

Tominkaru so'otan na'iki ukazannaatan waunao ipai oia'o ai diina'iti'i.
31 Aizii aona'a naa powa'a uto'oradinpauzo'o na'a, na'iki aona'a naa powa'a uto'oraba'ana'a, na'iki aona'a naa uto'ora'akauzo'o na'a. Na'iki aona'a naa powa'a uzunaapaaka'ana'a oo udakoopaaka'ana'a dikauda sodi kida'o ida'an. Na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a powa'a uantamikita'azon dau'u uiribannao.
32 Mazan usha'apata pa'an kaiman kida'o aimaakan uiribannao ati na'iki ukamunan-kida ĩdyaun. Na'iki umarina'ata'a naa wuru'u dikauda kida'oraz uiribannao sha'apatauzonii kidaz u'ati, na'apa Tominkaru marina'atan kawan wa'oian Christ ida'an.

5

Mashaapa-karu kanada'o ida'a

1 Aizii uda'ana'a naa Tominkaru kaduz, usha'apanum kau'an udainao unao, na'iki umarainapanii unao tuukii.
2 Na'iki karikaonanu'u naa umashaapa marainpaaka, na'apa Christ marainpan kawan waunao, utaainan atii umawakan waunao dikin ii. Kaiman manawun kaduunu'o kawan udamainan Tominkaru ati umawakan dono. Na'apa uzai kawaoda-kao kawan Tominkaru ati, kaduun udamaanuz.
3 Aizii Tominkaru dainaou'u naa unao, ukau'an aona'a naa turuu uunamunaa abatauta-kao ukaminshu'uinpan. Na'iki aona'a naa turuu usha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aonaa turuu umisha'orarun. Usha'apanum kau'an aonaa turuu na'apa kida'o abata-kao Tominkaru pidanannao dau'an.
4 Na'iki aona'a naa turuu ukadakotinan kakiba'azonnaa kida'o dau'u, na'iki maaitapin-kainao paradan kawan, oo banikii-tin-karu mani oia'o na'iki dikauda sodi kida'o di'ii'aka. Mishi'oraiman ukonaukii-kida pa'an Tominkaru ipai aimaakan kida dau'an, wuru'u usha'apatanii kidaz unao ati.
5 Uaitapa kizi mishi'o nii wuru'u, pidan kaminshu'uinpa'o, na'iki sha'apaapa'o kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki misha'oraru, aona'o nii na'apainao pidannao zaamatakao Christ na'iki Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, na'iki aona'o nii ĩzaamatan wuru'u Tominkaru taa'azooniaz. Aizii pidan aipaabi'ia'o aimaakan soo pa'ati karikaonan, utominkaruniitapan aimaakan kida wuru'u.
6 Mana'a umariida-kidina'ana'a pidannao ati ĩkowaadapan an mazanu'oraz karikaonan kuwai kida. Usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utan nii ipai pidannao, wuru dikin ia'a ĩsha'apaapanii kidaz, na'iki ĩdikintapan idi Tominkaru.

7 Ukau'an mana'a ukaminauda'u-tinpa'ana'a na'apainao
pidannao idi.
8 Mishi kiwiin umashaapan maruta'o-karu'u, mazan aizii
uzaamatinan idi'i naa Naobanai di'iti, umorotan kanada'o-
karu iti; ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'apa pidannao
kanada'o-karua'o mashaapauzon kawan.
9 Aizii pidannao mishi'o ĩmashaapan kanada'o ida'a, aitapa-
kao ĩdyaun, ĩmashaapan ida'an kaiman na'iki ĩsha'apatinan
ida'an sakitapa, na'iki ĩmashaapan ida'an mishi paparadan
kawana'ati.
10 Ukau'an utominpa'a naa, uaitapa kizi'i naa na'apam
mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.
11 Aonaa usha'apaapa'ana'a oia'o aimaakan kida wuru'u
pidannao sha'apaapauzonii kidaz maruta'o-karu'u.
Mishi'oraiman ukowaada ĩ'ati aonaa ukaimanan wuru'u
na'apa kida'o aimaakan ĩsha'apaapaniaz.
12 Tuukii ukakiba'azonnan kadakotin-karu wuru dau'a'a
dikintapainao sha'apaapanii kidaz aimaakan maruta'o-
karu'u.
13 Mazan kanada'o kanadapan dono ĩdyaun ipai'o nii ĩkaduz
tukapa-kao na'iki aitapa-kao.
14 Na'ia'oram kanada'o kanadapanii kainaabana'o ni'i
naaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u saada-kariwai Tominkaru
kaaritan ida'a'o kianuz:
“Pugaru da'awupauzo, pupokoda'a naa,
mawaka'o kawanu'ora'a naa pugaru, ukau'an pukadishita
Christ taa kizi kanada'o punyukunuu iti.”
15 Ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'iki aitapin. Aonaa
umashaapa'ana'a maaitapin-kainao pidannao mashaapan
kawan, mazan aitapinainao mashaapan kawan pa'an.
16 Na'apainim utukapan an kaina'a kaimana'o aimaakan
sha'apata-karu nii, usha'apata'aka sariapa, usha'apanum
kau'an kai pidannao mashaapan oia'o dau'u pa'idiwaru.
17 Ukau'an aonaa umaaitapinka'ana'a, mazan uaitapa
kizi pa'an kanom wuru'u Naobanai aipaniaz usha'apatan,
ukawana'ati kizi'i naa usha'apatinan.
18 Aonaa upo'idi'i na'a, usha'apanum kau'an pidan
po'idin an, aonaa uaitapan pasha'apaapan dikauda kida'o
aimaakan. Mishi'oraiman marii pa'an Kaimana'o Doronaa
ma'ozakadapan na'iki kazowautapan unao, umashaapa kizi
pa'an uaipan kawana'ati.
19 Uma'ozakada umin-mishidannao nyukunuu kida
ukunuian ida'an Psalms ida'a kida'o kunui na'iki Tominkaru
dau'u kida'o kunui; konaukii ukunuiapa unyukunuu iki
Tominkaru ati.
20 Karikaonan ukonaukii-kida waDaru Tominkaru ipai
aimaakan kida dau'an, wanaobanaa Jesus Christ ida'an.

Daiaroinao na'iki daiaruinao ati'o

21 Aizii minziiwa'a naa usha'apatin umin-mishidannao paradan kawana'ati, usha'apanum kau'an unaobanaa Christ umanawunu'o uruu.
22 Unao daiaroinao uizo'ati udaiaru paradan na'apa uizo'atin kawan Naobanai paradan.
23 Usha'apanum kau'an uzowaunaa wuru'u udaiaruz. Na'apa Christ kazowautapan kawan mishidainaouz, wuru'u unanaaz. Ĩnao ukazannaataniinaouz oia'o ai.
24 Ukau'an na'apa mishidainao izo'atin kawan Christ paradan, na'apa'o nii kapam wuru'u daiaroinao kida izo'atinuz paudaiaru paradan.
25 Daiaruinao, umarainapa udaiaro, na'apa Christ marainpan kawan tuukii mishidainao, atii ukashaapa zii pazowiikao pakazannaata-kinaa nii ĩdyaun,
26 uaipan idi pachikaan ĩdyaun kaiman ĩ'oian ai. Uchikaan ĩdyaun wunu idi na'iki paparadan ida'an.
27 Usha'apanum kau'an uaipan idi patukapa-kidan mishidainao konaunam manawun, ĩkadishitan dono ukanaapu ati diina'iti'i. Aonaa uaipan patukapan kaniriba'o oo dikauda'o nii ĩ'ida'a. Mazan uaipan ĩdyaun kaimanainao nii na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-kao ĩ'ida'a.
28 Na'apa kizi kapam daiaruinao marainpan paudaiaro, ĩmarainpan kawan pananaa. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudaiaro marainpa'o pananaa wuru'u uruuz.
29 Mishi aonaa na'iam zii pidan to'ora-kizaitapan pananaa. Mishi'oraiman kaiman pa'an utaapanuzu, kaiman upaanuzu. Na'apa Christ taapan kawan mishidainao kaiman.
30 Usha'apanum kau'an Christ nanaa wuru'u waunaouz.
31 Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a: "Uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai, na'iki ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Uruu idi ĩbauda'apatan naa pananaa, aonaa dya'utama'ora'a naa mani ĩdyaun."*
32 Kaina'a mishi'o na'iki umanawunu'o kakinaorii di'oraz parada-karu ida'a. Christ na'iki mishidainao dau'ana'o wuru'u õkadakotinanuz da'a'a.
33 Ukau'an na'apa kizi kapam unao, marii kizi ipai daonaioranao marainpan paudaiaro na'apa ĩmarainpan kawan pananaa. Na'iki marii kizi ipai daiaroinao taapan umanawunu'o nii paudaiarunao.

6

Koraiziannao, daruinao na'iki ĩdaronao ati'o

* **5:31** Genesis 2:24

1 Koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan,
usha'apanum kau'an unao mishidainao Jesus, na'iki saki-
tapa'o wuru'u sha'apatin-karuz na'apa.
2 Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru
kaaritan ida'a. "Umarainapa udaru na'iki udaro." Uruu ki-
wiitapa'o kakinaorii kaina'a'o aimaakan taa'azoo-kao utuma
uizo'ati-kao an.
3 Kaikapa'o wuru'u aimaakan taa'azoo-kariwaiz.
"Kaimana'o nii puikodan mashaapa-karu, karikaonanu'o nii
pukonaukiitinan na'iki kotua'iki'o nii pumashaapan di'oraz
imi'i baara'a puizo'atin an pudaru na'iki pudaro paradan."*
4 Aizii unao daruinao, aonaa uto'orada'ana'a udainao,
mishi'oraiman kaiman utaapa ĩdyaun, ukakinaota ĩdyaun
kaimana'o ida'an na'iki utominapa-kida ĩdyaun Tominkaru
aipan kawana'ati.

Poitoruinao na'iki naobanainao ati'o

5 Aizii unao torii-kariwaiz poitoruinao,† uizo'ati
unaobanaanao paradan mashaapainaouz da'a'a imi'i
baara'a. Aonaa udikintapa'ana'a ĩdyaun. Konaukii
usha'apata ĩkaudin-kiz, uizo'ati ĩparadan na'apa uizo'atin
kawan Christ.
6 Uizo'ati unaobanaanao paradan, aonaa ĩawunuutapan idi
mani karikaonan usha'apatan ukaudin-kizi oo uaipan idi
karikaonan ĩnaudapan unao. Mazan Christ poitorun idi unao,
usha'apatin kaiman, unyukunuu kaimanan ida'an na'apa
Tominkaru aipan kawana'ati.
7 Usha'apata ipai ukaudin-kizi kaiman na'iki konaukii,
aonaa pidan ati'o kawan mani, mazan Naobanai Jesus ati'o
kawan pa'an.
8 Usha'apanum kau'an uaitapa Naobanai Tominkaru'o nii
wuru'u kawinipinaata'oraz ipai pidannao, poitoruinao na'iki
wuru'u aona'oraz ĩpoitoruinao mani. Ukawinipinaatan nii
ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan.
9 Aizii unao kapoitoru-tinpainao, kaiman kapam utaapa
upoitorunao, aonaa udakota'ana'a usha'apatan oo uba'izian
ĩdyaun. Usha'apanum kau'an ipai unao na'iki upoitorunao,
bauda'apa'o uÑaobanaa, uruu aokazi ia'oraz. Uruu, utukapa
ipai pidannao na'apa kida pa'idiwaru, aonaa na'ia'oram
utaapan pana'a kida'o nii.

Mishidainao mizaataakapan daara ni'o

10 Aizii da'a'a ubaukapan naa õkia'azon unao ati, tuukii
õaipan uma'ozakadinan Naobanai Tominkaru ma'ozakan
umanawunu'oraz ida'an.

---

* **6:3** Exodus 20:12; Deuteronomy 5:16 † **6:5** *torii-kariwai poitorui:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

11 Umorokoda'a naa ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz
mizaataaka-karu daara‡ nii, ma'ozaka kizi ukadishitapan,
na'iki aonaa kizi ukaakinpan Satan tiwaan an pawaota-kidan
unao pabi'inaaka kida'o aimaakan ida'an.
12 Aizii wuru'u wamizaataakanuz, aonaa pidannao tuma'o
mani, mazan wamizaataakapan oia'o doronainao tuma'o.
Ĩnao ma'ozaka'oraz ĩkazowautapan pidannao mashaapainaouz
kai maruta'o-karu'u, wuru amazada baara ana'a. Na'iki
wamizaataakapan oiainao manawun doronainao tuma'o,
wuru'u ma'ozaka-tinpainao kidaz doko ii aka.
13 Ukau'an umorokoda'a naa aizii ipai wuru'u Tominkaru
taanii kidaz mizaataaka-karu daara nii na'iki ukaiwa'a
naazu. Aizii na'apainim oia'o na'iki dikauda'o aimaakan
sha'apan u'ati, aona'o nii ukaakinpan u'ati, mazan udikintan
nii wuru'u oia'oraz. Aizii uipaian dauna'an umizaataakapan,
pakawanu'o nii ma'ozaka ukadishitapan.
14 Ukau'an, ma'ozaka'a naa pa'i ukadishitapa. Umishidapa
wuru'u mishi'oraz kuwai. Ukau'an, umorokoda wuru'u
mishi'oraz kuwai uzadawu nii. Na'iki umashaapa kaiman
Tominkaru aipan kawan, uruu kizi ukaiwaa udokori'i
dikiniribanaa nii.
15 Na'iki uminziiwanuz ukowaadapan Kaimana'oraz
Kuwai, kaimanaaka-karu daua'oraz Tominkaru tuma, uruu
kizi umorokoda udazkidi nii.
16 Kaina'a zii ba'oran: umishidapanuz Christ, uruu kizi
ukaiwaa uawautinapa-kinaa nii, Satan ba'itan an pabairi
tikazi-tinapa kida'o.
17 Na'iki wuru'u Tominkaru kazannaatanuz naa unao,
uruu kizi umorokoda ukowam nii. Aizii wuru'u Tominkaru
Paradanuz, uruu ukaiwaa umarian nii, Kaimana'o Doronaa
taaniaz u'ati.
18 Na'iki karikaonan utoriinapa Kaimana'o Doronaa
kaminka'utan ida'an unao. Utoriinpan an Tominkaru ati
ukowaada ipai aimaakan dau'an; upishaa u'ati wuru'u
tuukia'oraz manawun uaipan ukaminka'uta kizi unao.
Ukau'an dyauta utaapa unyukunuu toriinapa-karu dau'ati,
na'iki karikaonan utoriinapa ipai Tominkaru pidanannao
ati.
19 Karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati ukaminka'uta
kizi õgaru õkakuwaapan an, mabaa'azoo kizi õkowaadan
Kaimana'o Kuwai wuru'u mashaa'oraz utaapauzo-kao
kotua'a naa.
20 Jesus zaamatanii õgaru kowaadapa'o nii Kaimana'o
Kuwai; uru'u naa wuru'u õkowaadapaniaz na'iki uruu dikin

‡ **6:11** *mizaataaka-karu daara:* Kotua'o soldyaanao morokodanii kida pamizaataaka'azon dono: zadawii, pidan dokori'i dikiniribanaa, dazkidii, awautinapa-kinai, kowamai, na'iki mizaataaka-kinai marii. English ida'an udakota-kao 'armour' kii.

ia'o wuru'u õtaraapa-kaoaz da'a'a. Ukau'an, utoriinapa Tominkaru ati õdau'an, aonaa kizi õtarian õkowaadapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai dyuuda-kariwaiz õkowaadapan.

Paul katokontan pakaaritan

21 Tychicus, uruu wa'inawuzuitapanii umishidan idi Christ, na'iki uruu wamarainapanii na'iki kaimana'o ukaudinauzon Naobanai ati. Uru'o nii kowaada unao ati ipai õdau'an, na'iki õsha'apatanii kida dau'an.

22 Õdyuudan nii uruu unao di'iti ukowaada kizi ipai daunuuda'u waunao dau'u, na'iki uma'ozakada kizi unao nyukunuu.

23 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ taan kaimana'o mashaapa-karu na'iki marainpaaka-karu ipai unao mishidainao ati, na'iki karikaonan kizi umishidapan Christ.

24 Marii Tominkaru kaimanan ipai wunao ati'i karikaonanu'oraz ĩmarainpan manawun Naobanai Jesus Christ.

Paul Kaaritan
Philippi Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle Paul saadan di'oraz kaarita pataraa-kao dono'o Kaimana'o Kuwai dikin ii. (Philippians 1:17) Timothy umin-kaudinan na'ian pu'a'o utuma usaadan wuru'u kaaritaz.

Baukapa'o Paul morowautapankauzon Silas tuma Philippi ii. Uruu dono'o wuru'u pidannao abatanuz na'iki ĩmishidanuz Paul kowaadanii Kaimana'o Kuwai. (Acts 16:11-40) 10 wunu ĩmorowautapankan dauna'an, usaadan wuru'u pakaaritanuz.

Aizii usaadan wuru'u kaaritaz mishidainao ati'o Philippi iainaouz. Ukowaadan ĩ'ati tuukii ukonaukian ĩkaminka'utan idi paugaru ĩdyuudan ida'an aimaakan pa'ati na'iki ĩtoriinpan idi Tominkaru ati udau'an.

Paul kowaadan tuukii pakonaukian papataka'uta-kao pu'u taraa-kizai ii. Mazan ukian, wuru'u na'apa kida'oraz kaiwainan kaimana'o nii, iriba kaiman kida'o aimaakan sha'apan una'ian pu'u. Na'iki ukowaadan tuukii pakonaukian panyukunuitapan idi mishidainao Philippi iainaouz kamunanun pa'ati.

Pakaaritan ida'a, Paul kakinaowan mishidainao aonaa kizi ĩkashadinan oo ĩkaakinpan papataka'uta-kao an pamishidan dikin ii Christ. Mazan marii kizi'i naa pa'an ĩkonaukiitinan karikaonan. Na'iki ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan na'iki karikaonan kizi ĩkaminka'uaakan na'iki ĩmashaapan konaukii pamin-mishidannao tuma. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun ĩzaudinapa kizi pidannao ai, taapinpa'azoinaouz kaimana'o nii, tuukia'oraz ĩaipan sha'apatin-karu Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.

Tuukii Paul kakinaowan wuru'u mishidainaouz uaipan ĩmashaapan kaiman na'iki ĩdi'itinapa kizi kaiman na'apa Christ kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita daua'o *1:1-11*
Paul daua'o utaraapa-kao dono'oraz *1:12-30*
Paul kakinaotan mishidainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u *2:1-18*
Paul sha'apatina'azon daua'o *2:19-30*
Kaimana'o kakinaorii na'iki kaduzui tukapa-kida-kao *3:1—4:1*
Mishidainao nyukunuu ma'ozakada-kao *4:2-20*
Paul katokontan pakaaritan *4:21-23*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul na'iki Timothy di'iki'o, Christ Jesus poitorunaouz. Õgaru Paul, õsaadan di'oraz

kaarita ipai unao Tominkaru pidanannao ati'o, Philippi
sannao, mishidainaouz Christ Jesus, na'iki mishidainao
zowaunaanao ati'o kapam, na'iki ipai wunao ati'i
kaminka'uupainaouz unao.
2 Marii waDaru Tominkaru, na'iki Naobanai Jesus Christ
kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-
kinaa nii.

Paul toriinpan Philippi sannao ati

3 Na'apainim õnyukunuuan dono unao, tuukii da'i õkonaukii-
kidan Tominkaru unao dau'an.
4 Na'iki karikaonan da'i õtoriinpauzon konaukia'o ida'an
Tominkaru ati unao dau'an.
5 Usha'apanum kau'an unao kowaadapa'o kapam
Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz. Sariapa
umishidan di'iki'o usakadan ukakuwaapatinan, atii kai
pakawan.
6 Mishi Tominkaru sakadani'i naa pasaabaan unao. Aizii
õkian nii unao ati, õaitapa na'iki õmishida pakawanu'o nii
wuru'u Tominkaru kaudinanuz na'apa, atii Christ Jesus
kaawan dono'o nii zii uipaian pasaabaan unao.
7 Õdi'itinpan unao dau'u kaikapa'a õmarainpan idi'o
unao tuukii manawun. Mishi Tominkaru tukapa-kida
pakaimanan ipai baokopa unao ati na'iki õgaru ati, utaapada
ukaminka'utan õgaru õkaudin-kizi dau'u, õtaraapa-kao pu'u
oo õkashadaakapan dono pidannao tuma Kaimana'o Kuwai
dau'an õtukapa-kida'azon idi umishiin.
8 Tominkaru tukapa na'iki uaitapa mishi'o wuru'u
õtukapa'azoonuz unao, õmarainpan idi'o unao tuukii, na'apa
Christ Jesus marainpan kawan unao.
9 Õtoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, marii kizi powa'a
zii ukamarainapanun, na'iki utaa kizi uaitapa-kinaa nii
powa'a zii, na'iki uaitapaaba-kinaa nii manawun.
10 Uruu ida'an kizi uaitapan na'ia'oram kaimana'o na'iki
sakitapa'o aimaakan usha'apatan nii na'iki umishidan nii.
Uruu ida'an kizi karikaonan ukaimanan, aonaa kizi oia'o
ikoda-kao u'ida'a atii na'apa Christ kaawan di'iti.
11 Marii kizi karikaonan usha'apatan kaiman kida'o
pa'idiwaru aimaakan, Jesus Christ taan ida'an pama'ozakan
u'ati. Na'apa'o ida'an kizi Tominkaru naubaa-kao na'iki
ukonaukii-kida-kao.

Kaimana'o Kuwai abata-kao Paul taraapa-kao pu'u

12 Aizii õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, wuru'u dikauda
kida'o aimaakan sha'apaapa-kao pu'u õ'ati kaikapa'a,
mazan ukaiwainan kaimana'o nii, na'apa kida'o ida'an

mishi'oraiman powa'a zii manawun Kaimana'o Kuwai
abata-kao.
13 Usha'apanum kau'an ipai'i naa da'ainao pidannao na'iki
ipai soldyaanao wunaou'u watchmantapainao kidaz udaru'o
naobanai dapu, kaimanaiman ĩaitapan wuru'u õtaraapa-kaoaz
soo õkakuwaapatinan dikin ia'o Christ dau'u.
14 Aizii õtaraapa-kao idi, powa'a zii mishidainao Christ
ma'ozakadinan, uruu idi ma'ozaka ĩkowaadapan Tominkaru
Paradan, aonaa ĩtarian.

15 Kaina'a pabi'i kida mishidainao, ĩkowaadapan kuwai
Christ dau'u padamata mazan soo pakishauzin idi'o
karikaonan õ'ati, ĩaipan karikaonan pada'an-kao. Mazan
kaina'a ba'oran mishidainao, ĩkowaadapan wuru'u kuwaiz
ĩkaminka'uta'azon idi'o pa'an õgaru.
16 Na'iki wuru'u ĩkakuwaapatinanuz pamarainpan idi'o õgaru,
ĩaitapa õtaraapa-kao da'a'a õkowaadapan idi'o pidannao ati
wuru'u kaimana'o na'iki mishi'o kuwai Christ daua'oraz.
17 Mazan wuru'u ba'orainaouz ĩkakuwaatinan Christ dau'an
soo ĩaipan karikaonan pawazoomikipan, aonaa panyukunuu
kaimanan pu'a'o mani õ'ati, mazan soo ĩatadinpa'azon
karikaonan. Na'iki ĩaipan karikaonan pakasha'oradan
õnyukunuu wuru pu'a'a õtaratapa-kaoaz.
18 Mazan aonaa ĩsha'apaapanii kida kasha'oradauan
õnyukunuu. Mishi'oraiman kaiman õ'ati wuru'u
ĩkakuwaapatinanuz Christ dau'u. Na'apa'oram ida'an
kakuwaatin-karu kishauzi-karu pu'u oo kaimana'o
nyukunui di'iki'o, mazan na'apa'o ida'an ĩabata-kidan naa
pidannao ati Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Uruu idi
tuukii õkonaukian.

Na'iki powa'a'o nii zii õkonaukiitinan.
19 Usha'apanum kau'an utoriinpan idi õdau'an Tominkaru
ati, na'iki Kaimana'o Doronaa, Jesus Christ di'iki'oraz
kaminka'utan ida'an õgaru, õaitapa õkodita-kida-kao nii di'iki'i.
20 Ukau'an tuukii õaipan õtukapa-kidan mishi, aona'o nii
õkasharutinan na'iki õba'azootinan õsha'apainpan ida'an.
Mazan pakawan õtaapan õnyukunuu ma'ozaka, pakawan kizi
õtukapa-kidan mishi Christ umanawunun õsha'apatanii kida
aimaakan ida'an, kai õkakupan pu'u, oo õmawakan ida'an.
21 Usha'apanum kau'an õgaru ati, wuru'u kakupa-karuz
mishi'o mashaapa-karu'u naa pa'an kaimanaiman Christ ati.
Aizii õmawakan an, powa'a'o nii zii manawun ukaimanan
õ'ati.
22 Aizii õtaapa-kao an kakupa, dobata'o nii õsha'apatan
kaudin-kizai Christ ati zii. Uruu idi aonaa õaitapan na'ia'oram
õaipan, kakupa-karu oo mawaka-karu.

23 Aonaa õaitapan na'ia'oram manawun õzaamata.
Tuukii õwa'aka'azon wuru'u di'oraz amazada baara'a,
õmashaapa'ana'azon idi'i naa Christ tuma, na'ii powa'a'o
zii pa'an ukaimanan mashaapa-karu ai da'a'a imi'i baara'a.
24 Mazan õaitapa kaimana'o nii pa'an unao ati õtaapa-kao an
zii kakupa.
25 Ukau'an una'apan an, õaitapa õtaapa-kao nii zii kakupa,
uruu idi pakawanu'o nii õkaudinan. Õma'ozakada kizi powa'a
zii wuru'u umishidapanuz Tominkaru, na'iki konaukii kizi
umashaapan umishidan idi Christ.
26 Ukau'an tuukia'o nii manawun ukonaukii-kidan Christ
Jesus, õkodita-kida-kao an na'iki õkaawan an koshan unao di'iti.

Mishi'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

27 Ukau'an kanom sha'apan an õ'ati, kaimana'a naa
umashaapa, Kaimana'o Kuwai kawana'ati Christ di'iki'oraz.
Aizii na'apainim õmakon an unao di'iti oo õmamakokan an,
mazan upu'a'o nii õabatan, mishi ma'ozaka umishidapan
na'iki bauda'apa utaapan unyukunuu. Na'iki õabatan nii
baokopa ukazannaatapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai
Christ daua'oraz.
28 Na'iki aonaa utarian utarubanao sha'apaapan ai unao;
uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati mishi'o nii Tominkaru
pataka'utan ĩdyaun, mazan unao ukazannaatan nii pa'an.
Tominkaru'o nii wuru'u sha'apata'oraz aimaakan na'apa.
29 Mishi Tominkaru kaimanan unao ati ukashaapa
umishidan Christ, na'iki ukashaapa kapam unao baiaapan
kasha'ora'o umishidan dikin ii uruu.
30 Ubaiatan kasha'ora'o, na'apa utukapan kawan tawuru'u
õbaiaapanuz kasha'ora kida'o na'ii, Philippi ii. Atii di'i
pakawan zii õbaiatan kasha'ora'o.

2

Mishidainao di'itinapa kizi Christ Jesus di'itinpan kawan

1 Aizii uaitapan idi unyukunuu ma'ozakadinan uzaamat-
inpan idi Christ ida'ati; na'iki uaitapan idi unyukunuu
saabainan Christ kamarainapanun ida'an; na'iki uaitapan
idi ubauda'apatapan unyukunuu Kaimana'o Doronaa ida'an;
na'iki uaitapan idi marainpaaka-karu na'iki kamunanuaaka-
karu kaina'an u'ida'a;
2 ukau'an umashaapa'a naa na'apa ukawana'ati, õkonaukii-
kinaa nii. Utaapa'a naa unyukunuu patumaaka, na'apa
kida udi'itinapa; na'apa kida kapam umarainpaaka; na'iki
ubauda'apata unyukunuu usha'apata'azoonii aimaakan
dau'ati.
3 Aonaa usha'apata'ana'a aimaakan u'atadinpa'azon idi
karikaonan, oo uaipan idi mani karikaonan utukapa-kao

umanawunu'o kawan. Aonaa umanawun-tinpa'ana'a,
mishi'oraiman utaapa pa'an uiribannao umanawunu'o
nii u'ai.
4 Aonaa udi'itinpa'ana'a soo uaiapanii na'iki
usha'apaapanii kida aimaakan dau'u karikaonan, mazan
udi'itinapa ukaminka'uta'azon dau'u uiribannao kapam.
5 Ukau'an na'apa'a naa udi'itinapa Christ Jesus
di'itinpauzon kawan, usha'apata aimaakan unyukunuu
kaimanan ida'an na'apa Christ Jesus kawan.
6 Christ patumaakan pu'u padamata Tominkaru tuma
na'iki ĩkaduz na'apa kidaakan pu'u,
mazan upu'u aonaa utiwaan papatumaakadinpan
Tominkaru tuma.
7 Mishi'oraiman minziiwa uwa'akan umanawun-karu aokazi
ii.
Utaapinpan apowa'a na'apa poitorui taapinpauzon
kawan.
Ushakatan na'apa pidan kawan.
8 Uruu dono apowa'a utaapinpan,
uizo'ati Tominkaru pazowii-kidinan ida'an cross
paawa'a.
9 Uruu idi Tominkaru kadishita-kidan uruu,
na'iki uzaamatan uruu umanawunu'o nii,
na'iki udakotan u'uu umanawunu'o nii ipai ba'orainao
kida uuai ai.
10 Soo uruu ati bauda'apa Tominkaru aipan, ipai pidannao
kodoru'ukan,
ipai aokazi iainaouz, imi'i baara anainaouz na'iki ipai
mawakainaouznaa.
11 Na'iki ipai'o nii pidannao kian,
"Jesus Christ uruu umanawunu'o manawun Naobanai."
Uruu ida'an ipai'o nii pidannao naubaan
na'iki konaukii-kidan waDaru Tominkaru.

Mishidainao mashaapa kizi Tominkaru Paradan kawana'ati

12 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, karikaonan da'i
uizo'atiizon Tominkaru paradan õna'ian dono utuma.
Powa'a zii pa'i uizo'ati Tominkaru paradan õ'aonaan
pu'u utuma. Utaapa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki
ukichana'iki usha'apaapan oia'o uawun za'a, utiwautina'a
naa ma'ozaka umashaapa kaiman, na'apa Tominkaru aipan
kawan pakazannaataniinao mashaapan.
13 Usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u kaudina'oraz
unao ida'a, uruu aipan ati minziiwa usha'apatan wuru'u
udyuudanii kidaz sha'apata-kao pa'ati, na'iki utaan ida'ana'o
uma'ozaka-kinaa nii wuru'u usha'apatanuz kaiman kida'o
aimaakan na'apa uaipan kawana'ati.

14 Aizii usha'apatan an aimaakan, kaiman usha'apatazu,
aonaa ukadakoinpa'ana'a udau'u. Na'iki aonaa
ukashadaakapa'ana'a ba'orainao tuma usha'apaapanii kida
dikin ii.
15 Aonaa kizi ukadakotin-kida-kao na'iki uunamunaa
abata-kao dikauda sodi kida, mazan kaiman kizi pa'an unao.
Tominkaru dainaoun idi unao, umashaapa kaiman pa'an
oia'o pidannao bii'i, wuru'u sha'apaapainaouz dikauda'o
na'iki kakiba'azonnaa kida'o manawun aimaakan. Mazan
unao, ĩbii ana'o nii pa'an ukanadapan, na'apa wizinao
kanadapan kawan maruta'o-karu'u.
16 Ukowaadauta kizi'i naa kaimana'o kuwai,
karikaonanu'o kakupa-karu ikoda-kinao daua'oraz. Aizii
usha'apatinan an na'iki umashaapan dono na'apa, tuukia'o
nii õatadinpan unao ida'an, Christ kaawan dono pakamoon
dono'o naa. Usha'apanum kau'an uruu ida'ana'o nii õaitapan
aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u õkaudinanuz dadara
unao bii an.
17 Usha'apanum kau'an tuukii utaainan umishidan ida'an
Tominkaru. Panaadon õtaainan nii Tominkaru ati õzowii-
kao ida'an, na'iki õizain shootan ida'an, õipaida kizi'i naa
Tominkaru ati wuru'u unao taainanuz u'ati. Mazan upu'u
õkonaukian na'iki õkonaukiitinan nii ipai unao tuma.
18 Ukau'an na'apa kizi kapam ukonaukian baokopa õtuma.

Timothy na'iki Epaphroditus dyuuda-kao daua'o

19 Kaina'a'o nii õaipan õdyuudan Timothy unao di'iti
wanaobanaa Jesus Christ kashaapan an mazan. Tuukia'o
nii õkonaukian ukaawa-kidan dono kuwai unao dau'an.
20 Aonaa õikodan ba'oran pidan Timothy kawanu'o,
tuukia'o manawun udi'itinpan unao dau'u.
21 Kaina'a mishi ba'orainao, mazan ĩdi'itinpan soo
pasha'apata'azoonii kida aimaakan dau'u, aonaa Jesus Christ
aiapanii kida daua'o mani.
22 Mazan Timothy, ipai unao utukapanii na'iki uaitapani'i
naa ukaduz. Utukapa na'apam ukaudinan õtuma, baokopa
wakowaadapan Kaimana'o Kuwai, na'apa pidan kaudinan
kawan padaru tuma.
23 Ukau'an õaipan õdyuudan uruu unao di'iti, õaitapa'akan
dono'o naa na'apam nii õsha'apata-kao da'a'a.
24 Mazan õaitapa na'iki õmishida wanaobanaa taapadan nii
õmorowautan kadiman unao di'iti.
25 Mazan kai õdyuudan nii powaa iti Epaphroditus unao
di'iti, uruu sha'atii udyuudauzoniaz õ'ida'ati, na'aka'o nii
aimaakan kida ukaminka'uta-kinaa ni'oraz õgaru. Uruu
õ'inawuzu kawanu'o õtaapan, baokopa ukaudinan õtuma
na'iki ma'ozaka ukazannaatapan kaimana'o kuwai õtuma.

26 Õdyuudan nii uruu utukapa'azon idi unao tuukii, na'iki
kasha'ora'o unyukunuu, usha'apanum kau'an uaitapa
tuukia'o unao dopian oo ukasha'oran uabatan idi ukarinaan.
27 Mishi'o wuru'u ukarinaankanuz tuukii, maonapa
umawakan, mazan tuukii Tominkaru kaimanan u'ati,
ukakuda uruu. Mazan aonaa uruu ati mani paba'oran
Tominkaru kaimanan, õgaru ati kapam. Aonaa Epaphroditus
mawakan, usha'apanum kau'an aonaa Tominkaru aipan
õkasha'oradan õnyukunuu powa'a zii, õbaiatan pu'u kasha'ora
kida'o aimaakan.
28 Uruu idi'o tuukii manawun õdyuuda'azon uruu unao
di'iti, õaipan idi unao konaukian utukapan dono ukaawan
koshan powaa iti. Na'iki õgaru tuukia'o nii kapam õkonaukian
õaitapan idi aona'o ni'i naa powa'a unao nyukunuu
kasha'oratinan udau'ati.
29 Aizii ukaawan an unao di'iti konaukii udapaapa uruu,
na'apa udapaapauzon kawan umin-mishidannao. Na'iki
na'apa kizi unaubaan uruu kawanuinao pidannao,
30 usha'apanum kau'an minziiwa umakon kichana'iki-
kia'o bii iti, na'iki maonapa umawakan pakaudinan dikin
ii Christ ati. Ubaiatan wuru'u kaudin-kizaiz, uaipan idi
pasha'apatan wuru'u unao sha'apata'azooniaz padamata
õ'ati, mazan unao, aonaa uturuudinan, umunapon idi õ'ai.

3

Paul aipan Philippi sannao da'anan pakaduz

1 Aizii õmin-mishidannao, ukonaukiitina'a naa karikaonan,
uzaamatinpan idi'i naa wanaobanaa Christ ida'ati. Aonaa
õkashadinan õkakinaotan unao powa'a an kida. Wuru'u
õkakinaori kidaz kaminka'utan nii na'iki ukazannaatapan nii
unao upozawata-kida-kao ai.
2 Uzaudinapa pa'i oiainaouz pidannao ai, arimaraka
kawanuinaouz. Ĩnao tuukii ĩaipan mishidainao daonaioranao
choota-kidan pamada Jewnao kaduz kawan.
3 Waunao, mishi'o pa'an Tominkaru pidanannao
manawun. Karikaonan pa'an watoriinpan Tominkaru ati
Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao. Na'iki
wataapa pa'an Christ Jesus umanawunu'o nii. Aonaa
wa'atadapan pidan sha'apaapanii kida aimaakan.
4 Õgaru, turua'o padamata õmashaapan atadinapa
õsha'apatanii kida aimaakan ida'an. Aizii ukaina'an an
pidannao atadinpa'o pasha'apatanii kida aimaakan ida'an,
õgaru pa'an turuu õatadinpan powa'a zii ĩ'ai.
5 Usha'apanum kau'an õgaru choota-kariwai bauda'apa
soondii õshakatan dauna'an Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.
Na'iki õgaru Israelite manawun, Benjamin takaan-daun.

Õgaru Hebrew manawun na'apa õdarunnao kawan. Na'iki
õgaru Pharisee,* uruu idi tuukii õizo'atiizon Moses taanii kida
kakinaorii.
6 Na'iki tuukii õaipan õmashaapan kaimanaiman Tominkaru
aipan kawana'ati, uruu idi'o da'i õpataka'utauzon
mishidainao Jesus. Aizii õizo'atin idi tuukii wuru'u Jewnao
kakinaori kidaz, ipai pidannao tukapan õgaru kaimana'o
manawun pidan kawan.
7 Mazan aizii õatadapanii kidaz kotua'a naa, ipai õtukapan
kidaz madiwautapa-ka'o karikaonan, õzaamatinan idi'i naa
Christ di'iti.
8 Powa'a zii õtukapan ipai wuru'u õatadapanii kidaz
õkazannaatin-kinaa nii mazanu'o karikaonan, wuru aia'a
umanawun kida'oraz õikodan, õaitapaakanuz õnaobanaa Christ
Jesus tuma. Uruu Christ dikin ii õmarina'atan ipai daunuuda'u
wuru'u mazanu'oraz karikaonan õmishidapauzon kiwiin.
Mazan aizii õtukapanuz aimaakan kaboota-kariwai kawanu'u
naa karikaonan, õaipan idi õzaamatinpan kaimanaiman Christ
di'iti,
9 na'iki õbauda'apatina'azon idi utuma. Aonaa õsha'apatan
ida'ana'o mani Moses taanii kakinaorii kida wuru'u
õkaimananuz, mazan õmishidan idi'o pa'an Christ. Ukau'an
Tominkaru tukapan õgaru kaimana'o nii soo õmishidan idi'o
pa'an Christ.
10 Powa'a zii mishi õaitapa'azon Christ kaimanaiman, na'iki
õtiwaa'azon kapam wuru'u Tominkaru ma'ozakan utaaniaz
Christ ati ukadishita-kidan dono'oraz uruu pamawaka-kizi
iki. Na'iki õaipan õkaminauda'utan uruu õpataka'uta-kidinan
ida'an uruu kawan, na'iki na'apa õaipan õmawakan uruu
kawan.
11 Na'apa kapam õaipan Tominkaru kadishita-kidan õgaru
õmawaka-kizi iki diina'iti'i.

Pidan dimatinauzo diman
atii utokon iti

12 Mazan aonaa õkian mani kaiwuru'u, turuudina'ora'a
naa õgaru oo kaimana'ora'a naa õgaru õsha'apatan idi
na'apa kida'o aimaakan. Mishi'oraiman uruu idi'o pa'an
dadara õtiwautinan, õaipan õzaamatan wuru'u Christ Jesus
taa'azooniaz; na'apa'o ni'o wuru'u uzaamatanuz õgaru
pa'idiwau nii.
13 Õmin-mishidannao, õaitapa aonaa zii õka'iitinan. Mazan
kaina'a bauda'apa aimaakan tuukia'o õaipan õsha'apatan.
Aona'o nii õnyukunuupan powa'a wuru'u õmarina'ataniaz naa
õkaduz kida. Mazan õtaapan nii õnyukunuu soo bauda'apa
wuru dau'ati'i õ'ua'ia'oraz, tuukia'oraz õaipan õikodinan.

---

* **3:5** *Pharisee:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

14 Na'apa pidan dimaba'o kawan, õdiman nii atii õkaawan
utokon iti, õzaamata kizi wuru'u taa'azoo-kariwaiz õ'ati.
Na'apa'o dau'ati'o wuru'u Tominkaru dapadanuz õgaru
aokazi iti, Christ Jesus mawakan ida'an õ'ati.
15 Ipai waunao ma'ozaka'oraz naa wataapan wanyukunuu
wamishidapan dau'ati; na'apa kizi kapam wataapan
wanyukunuu wuru dau'ati'i õkadakotin-kizi kidaz. Mazan
unyukunuu mana'apakan an, turuu Tominkaru taan kapam
unao ati kaimana'o di'itinapa-karu uaitapa-kinaa nii.
16 Ukau'an pakawan wamashaapa wuru'u kawana'ati'i,
wamishidapaniaz mishi'oraz kuwai.
17 Õmin-mishidannao, uda'ana'a naa kaimana'o õkaduz
kida baokopa umin-mishidannao tuma. Na'iki udi'itapa
kaimanaiman wunaou'u sha'apatinainaouznaa kaiman,
watominapa-kidan kawana'ati ĩdyaun.
18 Mazan kaina'a iriba pidannao, ĩsha'apaapan ida'an oii
kida'o aimaakan, ĩtukapa-kida patarubai-tinpan Kaimana'o
Kuwai ati, wuru'u Christ mawakan daua'oraz cross paawa'a.
Õkowaadauzoni'i naa sha'atii u'ati kiwiin na'apa'o pidannao
dau'an; na'iki powa'a'o nii zii koshan õkowaadan u'atizu
õnyukunuu kasha'oran bii'i.
19 Diina'iti'i ĩkaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti,
usha'apanum kau'an ĩtaapan idi pananaa patominkarun nii,
ĩsha'apatinan soo panyukunuu aipan kawana'ati karikaonan.
Umanawunu'o nii ĩtaapinpan wuru ida'ana'a kakiba'azonnaa
kida'oraz ĩsha'apaapan. Ĩdi'itinpan soo wuru dau'ati'i
pidannao naudapanii kidaz pasha'apaapan imi'i baara'a.
20 Mazan waunao, aona'a naa turuu wamashaapan na'apa,
usha'apanum kau'an aokazi ia'o di'iti'o pa'an wazaamatin-
pan. Uruu idi tuukia'a naa wazaudapan wakazannaatiki
Naobanai Jesus Christ wa'atin aokazi iki.
21 Pama'ozakan ida'an uzaamatapan na'iki ukazowauta-
pan ipai daunuuda'u wuru'u toma-kariwai kidaz, aokazi ii
na'iki imi'i baara an kida'oraz. Uruu ma'ozaka-karu ida'an
upana'adan nii wananaa wuru'u kakataimana'oraz, pa'ina'o
na'iki umanawunu'o nanai nii, na'apa pananaa umanawu-
nun kawan.

4

1 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, tuukii
õtukapa'azon unao. Unao ida'ana'o õkonaukiitinan, na'iki
õkaudinan winipinaa wuru'u unaouz. Pakawan pa'i
na'apa umashaapa na'iki ma'ozaka umishidapa Naobanai
Tominkaru.

Kaimana'o mashaapa-karu daua'o

2 Aizii da'a'a õkia'azon õdadakoonao Euodia na'iki Syntyche ati, tuukii õaipan ukaimanaakan, usakitapada'a naa unyukunuu, usha'apanum kau'an ipai unao mishidainaou'u naa Naobanai Jesus.

3 Na'iki pugaru õ'inawuzu, õmin-kaudinan manawun, õaipan pukaimanaaka-kidan wuru'u zunnaouz powaa iti. Usha'apanum kau'an ĩnao dadara'o ĩkaudinauzon na'apa õgaru kawan wakowaadapan Kaimana'o Kuwai. Clement na'apa kapam na'iki ba'orainao na'apa ĩkaudinauzon õtuma. Tominkaru saadani'i naa ipai ĩnao uu kakupa-karu kaaritannaa* daara'a.

4 Aizii õkian u'ati, ukonaukiitina'a naa karikaonan, uzaamatinpan idi'i naa Naobanai Jesus ida'ati. Powa'a õkia'azon koshan, ukonaukiitina'a naa.

5 Marii kizi ipai pidannao tukapan unao kaimanainao na'iki kakarodapaniinao nii. Unyukunuitapa kizi maonapa'a naa Naobanai Jesus wa'atin powa'a ati.

6 Aonaa kizi udopiidinan kanom sodi kida dau'ati karikaonan. Mishi'oraiman ukowaada Tominkaru ati kaziwadapa'oraz unyukunuu, na'iki upishaa u'ati aimaakan uaiapanii. Na'iki karikaonan "kaiman," ukii u'ati ukamunanun idi unao ati.

7 Aizii una'apan an, Tominkaru kaimanan umanawunu'oraz na'iki wazootapa'oraz pidan aitapan, uru'o nii kazannaatapa unyukunuu na'iki udi'itinpan, dopiikaru ai, uzaamatinan idi'i naa Christ Jesus ida'ati.

8 Aizii õmin-mishidannao, õkia'azon u'ati karikaonan udi'itinapa kaiman kida'o aimaakan dau'u, na'iki aimaakan kida tuukia'oraz unaudapa-kao na'iki umarainapa-kao. Di'i wuru'u aimaakan kidaz: udi'itapa mishi'o aimaakan; na'iki aimaakan wuru'u naubaapa-kariwai kidaz; na'iki aimaakan wuru'u sakitapa'oraz; na'iki aimaakan wuru'u kaimana'oraz pa'idiwaru; na'iki aimaakan konaunama'o; na'iki aimaakan umanawun kida'oraz utukapa-kao. Marii kizi udi'itinpan na'apa kida'o dau'u karikaonan.

9 Aizii usha'apatina'a naa õtominapa-kidan kawana'ati unao, ipai wuru kawana'ati'i uabatanii kidaz õ'idi'iki uzaamatanii kidaz naa unyukunuu iti, na'iki ipai utukapan kawana'ati õsha'apatinan, na'apa'a naa usha'apatin. Una'apan an, Tominkaru taan nii pakaimanan unao nyukunuu iti, ukaimanaaka-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan
Philippi sannao

---

* **4:3** *kakupa-karu kaaritannaa:* Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, mashaapainao ni'oraz karikaonan Tominkaru tuma.

10 Naobanai Jesus ida'an, tuukii õkonaukian, unyuku-
nuitapan idi õgaru koshan kotua'o dauna'an. Mazan mishi
õaitapa karikaonanu'o da'i unyukunuitapauzon õgaru, mazan
aonaa uaitapan na'apam utukapa-kidan õ'atizu.
11 Mazan aonaa aimaakan aonaan idi'o mani õ'ida'a kai-
wuru'u õna'apanuz unao ati. Usha'apanum kau'an õaitapani'i
naa na'apam õkaiwainan na'apa'oram aimaakan sha'apan an,
aonaa õdopian.
12 Õaitapanii na'iki õtiwaani'i naa mashaapa-karu
masakauda'u'o aimaakan ida'an. Na'iki õtiwaani'i naa kapam
mashaapa-karu diri'i'o aimaakan ida'an. Aonaa õdopian,
õka'iita õmashaapan na'apa'oram aimaakan sha'apan bii'i,
õkawanyukunun pu'u oo õmawanyukunun pu'u, aimaakan diri'in
pu'u oo aimaakan masakauda'un pu'u.
13 Õka'iita na'iki õaitapa õsha'apatinan na'apa'oram
aimaakan sha'apan an, Christ ma'ozakadapan ida'an õgaru.
14 Kaiman mazan ukamunanun õ'ati, tuukii õkonaukian
udyuudan idi aimaakan õ'ati da'ati'i õpataka'uta-kao pu'u.
15 Mishi unao Philippi sannao uaitapa sha'atii, tawuru
dono'o uru'oraz zii uabatan Kaimana'o Kuwai Jesus Christ
dau'u. Õmakon dauna'an sha'atii unao wiizi iki, Macedonia
Baara ia'oraz, aonaa mishidainao ba'oran wiizai di'iki'o dyu-
udan puraata õ'ati, soo unao karikaonan.
16 Aizii õna'ian dono zii Thessalonica ii, itamau sha'atii
ukaminka'utan õgaru udyuudan ida'an puraata õ'ati.
17 Aonaa õaipan idi'o mani karikaonan udyuudapan
aimaakan õ'ati kaiwuru'u õna'apanuz u'ati, mazan õaipan
pa'an Tominkaru taan uwinipinaa nii, ukaminka'uupan idi
dobata õgaru.
18 Mishi dobata ukaminka'utan õgaru, õaipan ai manawun,
Epaphroditus kaawa-kidan dono'oraz aimaakan kida unao
di'iki. Ipai wuru'u utaanii kidaz aimaakan, kaduunu'o
kawanu'o Tominkaru ati wuru'u, na'apa uzai kawaoda-kao
kawan u'ati, kaduun udamainan na'iki kaiman u'ati, na'iki
tuukii ukonaukii-kidanuzu.
19 Na'iki Christ Jesus ida'an, Tominkaru õmishidaniaz
taan nii unao ati ipai wuru'u uaiapanii kidaz aimaakan,
umanawunu'oraz pasha'apauz di'iki.
20 Marii karikaonan wataapan Tominkaru waDaru
umanawunu'o nii. Amen.

Paul katokontan pakaaritan

21 Õdyuudan õparadan ipai Tominkaru pidanannao ati,
mishidainaouz Christ Jesus. Aizii wa'inawuzunao, õmin-
mishidannaouz, na'apa kapam ĩdyuudan paparadan.

22 Na'iki ipai mishidainao mashaapainao kidaz da'a'a,
ĩdyuudan kapam paparadan u'ati. Aitaniiman wunaou'u kau-
dinainaouz Naobanai Caesar dapu ii, ĩdyuudan kapam pa-
paradan u'ati.
23 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun manawun ipai
unao ati.

Paul Kaaritan
Colosse Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao Colosse sannao ati'o, mishidainaouznaa Jesus. Paul di'iki'o wuru'u kaaritaz, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Tychicus na'iki Onesimus ida'ana'o Paul dyuudan pakaaritan Colosse iti.

Wuru'u Colosse, udaru'o wiizai Asia ii, waoko ia'o Ephesus ai. Aona'o Paul makouzon zii Colosse iti, mazan ukowaada-pankauzonii Kaimana'o Kuwai Christ dau'u Ephesus ii aka. Uruu dono'o udyuudauzon patominapa-kidaniinao makon ba'oran wiizai kida kawana'ati, ĩna'aka kizi Kaimana'o Kuwai na'iki ĩkowaada kiziz pidannao ati na'ii'aka. Uruu dono'ora'a naa ĩkakuwaapauzon Colosse ii aka, uruu idi iriba pidannao mishidan na'ii. Uruu idi'o, karikaonan da'i Paul nyuku-nuitapan ĩdyaun, na'iki karikaonan utoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an.

Paul abata kaina'a pidannao tominapa-kidan mishidainao Colosse ii pana'iti'o kuwai dau'u. Tuukii Paul aipan na'iainaouz mishidainao aitapan na'iki ĩmishidan wuru'u mishi'oraz pa'an kuwai, Christ daua'oraz. Aonaa uaipan ba'oran pidannao pozawata-kidan oo tanawatin-kidan ĩdyaun wuru ida'ati'i pana'iti'oraz karikaonan kuwai. Na'iki aonaa uaipan mishidainao da'anan ĩkuwaa kida. Usha'apanum kau'an ĩnao pidannao, tuukii ĩaipan pidan izo'atin angel oo oia'o doronainao kakinaori, na'iki ĩaipan nii pidan izo'atin kakinaorii wuru'u pidannao tomanii kidaz naa karikaonan. Mazan Paul kowaadan pasaadanii ida'a, Jesus Christ ida'ana'o pa'an wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai. Aizii wunaou'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao, ĩpana'aapan naa karikaonan pidannao nyukunuu Jesus Christ ai. Mazan kaimanaiman Tominkaru paradan kowaadan soo Jesus Christ ida'ana'o pa'idiwaru wuru'u Tominkaru tomanuz ipai amazada, aokazi na'iki imi'i baara. Jesus Christ ida'ana'o kapam wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz pidannao tuma na'iki wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun papidanannao nii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-8*
Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan *1:9—2:19*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'an *2:20—4:6*
Kaarita katokonota-kao *4:7-18*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru
zaamataniaz Christ Jesus apostlen nii, na'iki Timothy,
wa'inawuzuitapaniaz di'iki'o kapam.
2 Unao ati'o wasaadan, Colosse sannao, buutinainaouznaa
Tominkaru ati, ma'ozaka'oraz umishidapan Christ, na'iki
wairibaniitapaniinaouz Christ ida'an. Watoriinpan marii
kizi waDaru Tominkaru kamunanun ipai unao ati, na'iki utaa
kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru Colosse sannao dau'an

3 Na'apainim watoriinpan an Tominkaru ati, wanaobanaa
Jesus Christ daruz, karikaonan da'i wakonaukii-kidanuz
unao dau'an.
4 Usha'apanum kau'an waabatan idi umishidan Christ
Jesus, na'iki waabata kapam na'apam umarainpan umin-
mishidannao.
5 Aizii wuru'u umishidanuz Christ Jesus, na'iki wuru'u
umarainpaakanuz, uaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan
u'ati wuru'u pataa'azooniaz, kaina'a'oraz utaapan aokazi ii.
Aizii uaitapan wuru dau'ana'a taa'azoo-kariwaiz, Kaimana'o
Kuwai di'iki'o, uabatan dono'oraz ukowaada-kao.
6 Uruu kuwai wuru'u kowaada-kariwaiz naa ipai amazada
kawana'ati, na'iki ma'ozaka ukaiwainan. Uruu idi iriba,
iriba pidannao mishidan, na'iki tuukii ĩmishida'azon
kaimanaimana'a naa. Na'apa tawuru kawanu'u, uru'oraz
zii unao abatauzon mishi'o kuwai Tominkaru kamunanun
dau'u, tuukii umishidanuzu.
7 Unao abatan wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru kamu-
nanun daua'oraz, Epaphras kakuwaapan idi'o u'ati. Uruu
wamarainapanii, na'iki kaudina'o Tominkaru ati waunao
kawan. Minziiwa ukaminka'uupan waunao, ukowaadapan
ida'an kaimana'o kuwai, Christ dau'u unao di'ii'aka.
8 Uruu kowaada'oraz wa'ati na'apam Kaimana'o Doronaa
taan marainpaaka-kinai unao ati.

9 Sariapa waabatan di'iki'o kuwai unao dau'u, aonaa
wasookadan watoriinpan Tominkaru ati. Karikaonan
wapishaan Tominkaru utukapa-kida kizi unao ati kanom
manawun wuru'u uaipaniaz usha'apatan pa'ati. Utaa kizi
uaitapaaba-kinaa nii, uruu ida'an kizi uaitapan wuru'u
udau'u kida'oraz aimaakan.
10 Watoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, usha'apanum
kau'an waaipan idi umashaapan kaiman manawun
Naobanai aipan kawana'ati. Umashaapan an na'apa,
kaimana'o nii manawun Naobanai ati. Waaipan
usha'apatinan kaiman ukaminka'uta kizi'i naa pidannao,
na'iki uaitapa kizi'i naa Tominkaru dau'u powa'a zii
manawun.

11 Na'iki wapishaan Tominkaru marii kizi utaan
umanawunu'o pama'ozakan unao nyukunuu iti. Ukau'an
pakawan pa'i umishidapa Christ, ma'ozaka kizi utaapan
unyukunuu udau'ati, aonaa kizi ukashadinan upataka'uta-
kao dono. Mishi'oraiman pakawan kizi ukonaukiitinan,
12 na'iki karikaonan "kaiman," ukii waDaru Tominkaru ati.
Usha'apanum kau'an uruu wuru'u saabaa'oraz unao, uaipan
idi'i naa uzaamatan wuru'u umanawunu'oraz aimaakan us-
aabaaniaz naa papidanannao ati, kanada'o-karu ia'oraz.
13 Kiwiin wamashaapan maruta'o-karu'u, Satan kazowau-
tapan idi waunao. Mazan aizii Tominkaru so'otani'i naa
waunao u'ai, na'iki uzaamatan naa waunao paudani Jesus
Christ pidanannao nii, uruu udani umarainpaniazu.
14 Uruu ida'ana'o uso'otan waunao Satan ai, na'iki uruu
ida'an umainaabatan wa'oian wa'ai.

Christ umanawunun daua'o

15 Aonaa na'apainim zii pidan tukapauzon Tominkaru,
mazan paudani Christ ida'an pa'an utukapa-kidinan. Uruu
udani kiwiitapa'o, na'iki uwazootapa ipai, ipai wuru'u toma-
kariwainao kidaz aimaakannao.
16 Usha'apanum idi uruu Christ ida'ana'o Tominkaru
toman ipai aimaakan, aokazi ii kida'o, na'iki imi'i baara an
kida'o, ipai wuru'u tukapa-kariwai kidaz na'iki ipai wuru'u
matukapa-kariwaika kidaz, ipai ma'ozaka kidainaouz
angelnao, na'iki doronainao, oiainao na'iki kaimanainao,
ipai ĩnaobanaanao na'iki ĩzowaunaanao kapam. Ipai wuru'u
aimaakan kida toma-kaoaz Christ ida'ana'o, na'iki u'ati'o
kapam ĩtoma-kao.
17 Ipai aimaakannao, pidannao na'iki amazada kida toma-
kao ua'ii, Christ una'an naa karikaonan. Uruu ida'ana'o
wuru'u pakawan toma-kariwainao mashaapan na'iki
ĩzikadinan Tominkaru toman kawana'ati ĩdyaun.
18 Na'iki uruu wuru'u kazowautapa'oraz pananaa,
mishidainaouz. Christ wuru'u mishidainao sakadin-kiziz,
uruu di'iki'o ĩikodanuzu karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki
uruu kiwiitapa'o Tominkaru kadishita-kidan mawaka-kizai
iki, aonaa na'apainim nii umawakan powa'a. Usha'apanum
kau'an uaipan idi soo uruu bauda'apa, umanawunu'o na'iki
wazootapa'o nii ipai wuru'u patomaniinao kidaz.
19 Uruu idi kaiman Tominkaru ati na'iki paaipan
kawana'ati'o wuru'u umashaapanuz kaiman-daun pauDani
ida'a.
20 Na'iki Tominkaru muuda wuru'u pauDaniz kaimanaaka-
kida'o nii patuma ipai patomaniinao. Uruu ida'ana'o wuru'u
ipai toma-kariwainao, pidannao na'iki ipai aimaakannao
imi'i baara an kidainaouz, na'iki aokazi ii kidainaouz

kaimanaakan Tominkaru tuma. Aizii wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz ipai patomaniinao tuma, ukashaapan ida'ana'o paudani Jesus Christ mawakan cross paawa'a, na'iki uizain shootan ida'ana'o.

21 Mishi kiwiin aonaa karikaonan unao aitapauzon Tominkaru. Tuukii utarubaitapanuz, usha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan, na'iki udi'itinpan idi oii kida'o dau'u pa'idiwaru.

22 Mazan aizii Tominkaru kaimanaaka-kidan naa pa'an unao patuma, pauDani Jesus Christ mawakan ida'an. Tominkaru sha'apatan aimaakan kaikapa'a uaipan idi patukapan unao pakanaapu'u kaimanainao nii manawun, na'iki so'otinainao oia'o ai utiwaa-kidapa-kao dono diina'iti'i, na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-kao unao ida'a.

23 Mishi'o nii kaimana'o aimaakan sha'apan unao ati kaikapa'a, utaapan an ma'ozakaiman wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki uma'ozakadan an umishidan kaimanaiman, na'iki karikaonan kizi'i naa uzaudapan wuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Kaimana'o Kuwai ida'ana'oraz ukowaada-kidan. Unao ipai'i naa uabatan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Uruu kapam kowaadapa-kariwaiz naa ipai pidannao ati ipai amazada kawana'ati. Õgaru Paul kaudina'o kapam wunao tuma'a kowaadapainaouz kaimana'o kuwai Jesus Christ dau'u.

Paul kaudinan mishidainao ati

24 Aizii konaukii õnyukunuu usha'apanum kau'an õpataka'uta-kao kaikapa'a õkakuwaapatinan dikin ia'o unao Gentilenao ati. Minziiwa õkashaapan õpataka'uta-kao Christ aipan kawana'ati, õkaminka'uta-kinaa nii mishidainao, wuru'u udakotapaniinaouz pananaa nii.

25 Õgaru, Christ pidanannao poitoru. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii õgaru, kaudina'o nii, kowaada'o nii kaimanaiman paparadan unao Gentilenao ati.

26 Wuru'u kuwai oo uparadan udyuudaniaz õkowaadan, umanawunu'o aimaakan sha'apata'azoo-kao daua'o. Kotu'u, kotu'u mashaa Tominkaru taapan ipai pidannao ai wuru'u kuwaiz. Mazan aizii kaiman-daunu'u naa ukowaada-kao Tominkaru pidanannao ati, wuru'u mishidainaouznaa.

27 Konaukii Tominkaru kowaadan pataa'azon papidanannao ati wuru'u umanawun-karu Christ ida'a'oraz, uaipan papidanannao aitapan unao Gentilenao mishidainaouznaa ati'o kapam utaa'azon. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan ukowaadaniaz pataa'azon, Christ mashaapan dau'ati'o unao nyukunuu ii wuru'u una'apanuz. Uruu ida'an uaitapan mishi'o nii ubaokopatinan Tominkaru tuma umanawunu'o-karu ii diina'iti'i.

28 Uruu Christ daua'o wuru'u wakakuwaapatinanuz
ipai pidannao ati. Kaimana'o ida'an wakakinaowan oo
watominapa-kidan pidannao, waaipan idi Tominkaru
tukapan ĩdyaun diina'iti'i turuudinainaou'u naa pa'idiwaru
Christ ati.
29 Uruu idi'o dadara õkaudinan, atii kai. Christ taan idi
pama'ozakan õ'ati õkaudin-kinaa nii, ma'ozaka õkowaadapan
naa wuru'u kaimana'oraz kuwai.

2

1 Aizii õaipan uaitapan na'apam õtiwautinan dadara,
õkaminka'uta'azon idi unao, na'iki wunaou'u mishidainao
Laodicea iainaouz, na'iki ipai ba'oran mishidainao aona'oraz
zii ĩtukapauzon õgaru.
2 Õtiwautinan dadara, õma'ozakada'azon idi ipai unao
nyukunuu, umarainpaaka kizi umin-mishidannao tuma,
na'apa'o ida'an kizi bauda'apa utaapan unyukunuu. Õaipan
uaitapan kaimanaiman kuwai tawuru'u mashaa'oraz
Tominkaru taapauzon kiwiin. Christ daua'o wuru'u kuwaiz.
3 Uruu Christ ida'a'o wuru'u umanawun kida'o aitapaaba-
kinai na'iki aitapa-karu ikoda-kaoaz.
4 Õkowaadan u'ati kaikapa'a, aonaa kizi pidannao
mariidan unao pana'iti'o pakuwaa ida'an, ĩkakuwaapan an
kaimanaiman padamata, mishi'o kawan.
5 Mazan karikaonanu'o nii kaina'a õgaru utuma õdoronaa
ii, õmunapon pu'u padamata unao ai. Na'iki pakawan
õkonaukiitinan õabatan idi kaiman umashaapan bauda'apa
utaapan unyukunuu, na'iki õabatan idi ma'ozaka utaapan
umishidapan Christ.

Christ mishidainao zowaunaaz

6 Aizii unao uzaamatani'i naa Christ Jesus unaobanaa nii,
ukau'an kaimana'a naa umashaapa upidanannaoun idi'i naa
unao.
7 Ma'ozaka utaapa wuru'u umishidapanuz Christ,
na'iki utominpa'a naa kaimanaiman udau'u uikoda kizi
uma'ozaka-kinaa nii u'idi'iki, na'apa paoribai ikodan kawan
pama'ozaka-kinaa nii pa'ishitaba'u kida di'iki. Pakawan
kizi umishidan tuukii wuru'u utominapa-kida-kinaoaz
Christ daua'oraz. Karikaonan kizi'i naa "kaiman manawun
pugaru" ukian Tominkaru ati ukamunanun idi u'ati.
8 Uzaudinapa pa'i, aonaa kizi pidannao mariidan na'iki
zaamatan unao, pakowaadapan ida'an wuru'u pamishidanii
kidaz kuwai, pidan di'itinpan kawana'ati kida'oraz karikao-
nan, na'iki aimaakan kida daua'o, aonaa Christ daua'o mani
wuru'u ĩkuwaa kidaz.

9 Christ kaawankan dono imi'i baara ati, pidan nii
ukaawan, mazan upu'u Tominkaru mashaapan kaiman-
daun uruu ida'a.
10 Na'iki kaimanaimana'ora'a naa Christ mashaapan unao
ida'a. Uruu idi aona'a naa kanom unao aipan powa'a.
Uruu pa'an wuru'u Naobanaiz manawun, kazowautapa'o
ipai umanawun-tinpainao na'iki ma'ozaka-tinpainao
naobanainao.
11 Christ mashaapan idi'i naa unao ida'a, na'apa'ora'a naa
unao pidannao kawan, kainaabatinainaouznaa Tominkaru
ati pachoota-kidan* ida'an. Mazan waunao, aonaa ka'ui
ida'ana'o mani pa'an wuru'u wakainaabatinanuz, soo Christ
pa'an chootanii na'iki uso'otanii wa'ai, wuru'u wakaduz
oia'oraz mashaapan wa'ida'a.
12 Pudida-kao kawanu'o Christ tuma wuru'u
puchikaawunuu-kaoaz. Na'iki pukadishita-kida-kao
kawanu'o utuma, pumishidan idi manawun Tominkaru
kadishita-kidan Christ pamawaka-kizi iki pama'ozakan
ida'an.
13 Tominkaru tukapan pu'u unao mawaka'o pidan kawan
u'oian idi, na'iki umaso'otakan pu'u zii u'ai wuru'u oia'oraz
ukaduz, mazan upu'u Tominkaru kadishita-kidan unao
mashaapa'o nii Christ tuma. Ukau'an Tominkaru mainaa-
batani'i naa ipai wa'oian.
14 Ipai umainaabatan saadinpa'o wa'oian, wuru'u
pataka'uta-kida'o ni'oraz padamata waunao, ipai utauka-
kao cross paawa'a Jesus mawakan dono.
15 Uruu dono'o Tominkaru so'otan ma'ozakatinapa-
karu oia'o doronainao ai, naobanai-tinpainao kidaz na'iki
ma'ozaka-tinpainao kidaz. Utukapa-kida iriba pidannao
ati na'apam pawinian ĩdyaun, Jesus mawakan ida'an cross
paawa'a.
16 Ukau'an mana'a ukashaapa'ana'a pidannao kazowauta-
pan unao, unikanii oo utuzanii dau'an, oo ubaokopainpau-
zon dau'an ipai wunu, oo ubaokopainpauzon dau'an kauzu
koraudan dono, oo Sookapa-karu Kamoon dau'an.
17 Uruu kida ida'an ishazaba karikaonan Tominkaru
tukapa-kidan Christ wa'ati. Mazan aizii kaimanaimana'a
naa Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati.
18 Mana'a ukashaapina'a naa pidan dyuudan dono us-
anadinpan† na'iki ĩaipan an utoriinpan angelnao ati na'apa
ĩnao kawan. Aizii ĩkian an "Tominkaru tukapa-kidanii
wa'ati na'apa kida'o dau'an," mazanu'o karikaonan wuru'u

---

* **2:11** *pachoota-kidan:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **2:18** *sanadinpan:* Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩna'apanuz. Aizii usha'apatan an wuru'u ĩsha'apaapanii
kidaz, uwaziwaan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz
pataa'azon u'ati. Pidannao na'apainao, pabi'inaaka sodi kida
ĩdi'itapan aimaakan panyukunuu kawana'ati karikaonan,
uruu ida'an tuukii ĩatadinpan.
19 Pidannao na'apainao, aona'a naa ĩaipan Christ
pazowaunaa nii. Mazan Christ, uruu mishidainao
zowauz manawun, uruu taapa'oraz ĩdyaun baokopa na'iki
bauda'apatinapa. Na'apa pidan zowau taapan kawan
pananaa, bauda'apatinapa nanai, uaziuzon zaamataaka-
kidan idizu. Ukau'an na'apa kapam Christ nanaa, wuru'u
mishidainaouz, uzaamatapan idi ĩdyaun, ĩdyaupain kaiman
Tominkaru aipan kawana'ati.
20 Aizii unao, mawakainaou'u naa pa'an Christ tuma,
na'iki so'ota-kariwai'i naa unao, uizo'atin ai wuru'u toma-
kariwai kidaz karikaonan kakinaorii. Mazan upu'u zii
mooko uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz, na'apa wunao
kawanu'u mamishida-kainaouz?
21 Kaikapa'o wuru'u ĩkakinaotanuz pidannao: "Aonaa puzaa-
mata'ana'a na'apa kida'o aimaakan," "Aonaa punika'ana'a
uruu kaduz wanyukunui," na'iki "Aonaa pupishata'ana'a
na'apa kida'o aimaakan."
22 Aizii wuru'u kaikapa kida'oraz aimaakan sha'apata-
kaoa'a, ipai'o nii umainaabatinan ukaiwaa-kao dauna'an.
Usha'apanum kau'an paaipan ati'o karikaonan pidannao
toman, wuru'u kakinaorii kidaz.
23 Wuru'u na'apa kida'oraz kakinaorii, uabata-kao
kaimana'o oo mishi'o kawanu'o. Kaina'a iriba ĩkakinaorinaa
toma-kao pidan sha'apatan ni'o, patukapa-kida-kinaa ni'o
kaikin pataainan Tominkaru ati. Uruu kakinaorii dyuuda
kapam, pidan pataka'utan pananaa, na'iki sanadinapa-karu
dadara'o ida'an. Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan
wuru'u, aonaa na'apa'o ka'iitan pamashaatan pidannao
nyukunuu ĩsha'apaapan ai oia'o.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

1 Aizii unao, kadishita-kida-kariwainaou'u naa Christ tuma
pa'ina'o mashaapa-karu ida'ati. Ukau'an udyautada'a naa
unyukunuu, utiwautina'a naa aokazi ii kida'o aimaakan
dau'ati, Christ sakanatapa-kizi ia'oraz Tominkaru diwa'ora
antanapu.
2 Ukau'an udi'itinpa'a naa aokazi ii kida'o aimaakan
dau'ati. Aona'a naa udi'itinpa'ana'a karikaonan soo imi'i
baara an kida'o aimaakan dau'u.

3 Usha'apanum kau'an unao mawakainaou'u naa Christ
tuma. Ukau'an pa'ina'ora'a naa unao, mazan aonaa pi-
dan tukapanuzu, udikindapa-kao idi Christ ida'a Tominkaru
kanaapu'u.
4 Aizii diina'iti'i Christ kaawan dono'o naa da'ati'i imi'i
baara ati, na'apaini'o ni'i naa pa'an unao tukapa-kao utuma
umanawunu'o na'iki konaunama'o-karu ii. Uruu wuru'u
taa'oraz pa'ina'o mashaapa-karu.
5 Ukau'an marina'a naa ukaduz mawakan, wuru'u nau-
dapa'oraz pasha'apaapan oia'o kiwiin; aona'a naa ukamin-
shu'u-tinpa'ana'a oo aona'a naa uda'awupa'ana'a zun oo
daonaiora tuma umamazidakan pu'u ĩtuma; aona'a naa
powa'a usha'apaapa'ana'a kakiba'azonnaa kida'o aimaakan
uminshu'unao tuma; aona'a naa una'azootapaaka'ana'a,
na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a usha'apaapa'azon dau'u
oii kida'o aimaakan. Na'iki aonaa uaipaabi'ia'ana'a powa'a
zii manawun puraata oo sha'apauzii, ukaina'an pu'a'a naa
dobata u'ida'a. Una'apan an utominkaruniitapan kawanu'o
wuruzu'u.
6 Na'apa'o dikin ii Tominkaru pataka'utan nii udawun iti
pidannao wuru'u dikintapainaouz uruu.
7 Unao, usha'apaapauzonii uruu kaduz oii kida'o aimaakan
kiwiin, umamishidakan dono zii Christ.
8 Mazan aizii, aona'a naa turuu usha'apaapan powa'a
di'oraz kaduz kida aimaakanu'u: uto'orauzon oo
uto'ora'akauzon kanom sodi dikin ii karikaonan. Aonaa kizi
usha'apatan oia'o aimaakan uiribannao ati, soo uto'oran idi
karikaonan ĩ'ati. Aonaa kizi ukadakotin-kidan oo udakoopan
pidan. Aonaa kizi powa'a ukaiwaan mapidankiika'o parada-
karu, aona'a naa turuu na'apa kida'o koditan unao dako
iki.
9 Mana'a naa umariidapaaka'ana'a powa'a. Usha'apanum
kau'an unao umuudani'i naa wuru'u kiwiini'o ukaduz, nau-
dapauzoz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan.
10 Mazan aizii pa'inaada-kariwai'i naa unao. Tominkaru
watomiki, wuru'u saabaapa'oraz na'iki pa'inaada'oraz
ukaduz, uaipan idi unao paugaru kawan, na'iki mishi kizi'i
naa uaitapan uruu kaimanaiman.
11 Uruu idi aonaa na'ia'oram pidan pana'a'o nii ĩtukapa-kao,
ipai pidan tukapa-kao na'apa pa'idiwaru: Jewnao, wuru'u
choota-kariwainaouz,* na'iki Gentilenao, aona'oraz ĩchoota-
kao, na'iki munapo'o wiizai sannao, na'iki to'oraba'o pi-
dannao, na'iki torii-kariwai poitoruinao,† na'iki wunaou'u

* **3:11** *Choota-kariwainaouz:* Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **3:11** *torii-kariwai poitorui:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aona'oraz poitoruinao mani, ipai ĩdyaun na'apa pa'idiwaru
ĩtukapa-kao. Kanom pa'an wuru'u umanawunu'oraz utukapa-
kao, soo Christ. Uruu wuru'u mashaapa'oraz ipai unao ida'a.
12 Aizii Tominkaru pidanannaou'u naa unao, uzaamatani'i
naa unao, kaimana'o pidannao nii, pamarainpan ni'o.
Ukau'an kaikapa'a naa pa'i umashaapa aizi'i: ukasha'ora-
kida pataka'utinainao, na'iki kaiman utaapaaka, aonaa
u'atadinpa'ana'a, ukarodapa uiribannao na'iki utuudapa un-
yukunuu usha'apata'azon ai dikauda'o aimaakan;
13 na'iki udadarada uto'oran ukasharuta-kao an; na'iki
umarina'ata'a naa kasha'ora kida'o aimaakan sha'apatauzo-
kariwaiz u'ati, na'apa waNaobanaa Jesus marina'atan kawan
washa'apatanii kida oia'o.
14 Ipai'o nii unao sha'apatan wuru'u kaikapa kida'orazu'u.
Mazan marainpaaka-karu, uruu pa'an wuru powa'a'o zii
manawun uaiapa-kao utukapa-kidan. Usha'apanum kau'an
marainpaaka-karu ida'ana'o wuru'u pidan bauda'apatanuz
na'iki baokopatanuz panyukunuu pamashaapa-kinaa nii
kaiman.
15 Marii kaimanaaka-karu Christ di'iki'oraz
ma'ozakadapan unyukunuu, na'iki uruu ida'an kizi
udi'itinpan kaiman. Usha'apanum idi Tominkaru
zaamatani'i naa baokopa unao bauda'apa'o nanai ida'ati,
mashaapa'o nii kaimanaaka'a naa umin-mishidannao
tuma. Na'iki karikaonan "kaiman pukamunanun wa'ati"
ukii Tominkaru ati.
16 Marii Christ daua'o kuwai mashaapan kaimanaiman
unyukunuu ida'a. Uruu ida'an kizi uaitapan utominapa-
kidaakan, na'iki ukakinaotaakan kaimanaiman. Na'iki uruu
ida'an kizi mishi ukonaukii-kidan Tominkaru unyukunuu
kaimanan ida'an, ukunuian ida'an wuru'u Psalms di'iki
kida'oraz kunui, na'iki ba'oran kunui Tominkaru dau'u
kida'oraz.
17 Na'iki kanom usha'apatanii, uparadan ida'an oo
usha'apatinan ida'an, marii ipai usha'apatanuzu Naobanai
Jesus uu ida'an. Na'iki karikaonan ukonaukii-kida
Tominkaru waDaru, "Kaiman pukamunanun wa'ati" ukii
kizi u'ati, Naobanaa Jesus ida'an.

Paul kakinaori
ipai mishidainao ati'o

18 Unao daiaroinao, mana'a uwazootapa'ana'a
udaiarunao, uizo'ati ĩparadan, Naobanai Jesus pidanannao
mashaapan aita-kao kawana'ati.
19 Unao daiaruinao, umarainapa udaiaronao, mana'a
uto'orainpa'ana'a ĩ'ati.

20 Unao koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan,
ĩdyuudan an usha'apatan aimaakan. Kaimana'o nii Naobanai
ati usha'apatinan an na'apa.
21 Unao daruinao, mana'a uto'orada'ana'a oo
ukasha'orada'ana'a udainao; utaapan an ĩdyaun na'apa,
ĩkashadinan ni'i naa patiwautinan ai.
22 Unao poitoruinao, uizo'ati ipai unaobanaanao paradan,
usha'apata kaiman wuru'u ĩdyuudanii kidaz usha'apatan,
mazan aonaa ĩawunuutapan idi mani karikaonan na'iki uaipan
idi mani karikaonan ĩnaudapan unao. Mazan minziiwa
usha'apata ukaudin-kizi, umarainpan na'iki uizo'atin ida'an
Naobanai Jesus.
23 Kanom usha'apatan an, utiwaa usha'apatanuzu kaiman,
unyukunuu kaimanan ida'an; na'apa pidan aipan kawan
pasha'apatan kaimana'o aimaakan Naobanai Jesus ati,
aonaa pidan ati'o kawan mani karikaonan.
24 Ukau'an usha'apata'a naa ukaudin-kizi kaiman,
usha'apanum kau'an uaitapani'i naa Naobanai Jesus taan
nii ukaudinan winipinaa nii, wuru idi'i umanawunu'oraz
aimaakan usaabaaniaz naa papidanannao idiwau nii.
Ukau'an Naobanai Jesus pa'an wuru'u uNaobanaaz, uruu
ati'o pa'an wuru'u ukaudinanuz.
25 Mazan aizii pidannao sha'apaapan an oii kida'o
aimaakan, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun udikin ii, ipai'o
nii pidannao pataka'uta-kao na'apa pa'idiwaru. Aonaa
Tominkaru tukapan pidannao pana'a kida upataka'utan an
ĩdyaun oia'o dikin ii.

4

1 Aizii unao, naobanainao kapoitoru-tinpainao, kaiman
utaapa upoitorunao. Usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a
kapam uNaobanaa aokazi ii.
2 Na'iki zaudinpa'a naa pa'i umashaapa. Karikaonan utori-
inapa Tominkaru ati na'iki “kaiman pukamunanun wa'ati,”
ukii u'ati.
3 Na'iki utoriinapa pa'i kapam waunao ati, Tominkaru
kashaapa kizi wakowaadan naa wuru'u kuwai Christ
daua'oraz, aona'oraz uaitapauzo-kao kiwiin. Uruu dau'ana'o
wuru'u õtaraapa-kaoaz.
4 Utoriinapa pa'i õ'ati, õkowaada kizi na'iki õkainaabata kizi
wuru'u kuwaiz kaimanaiman õdyuuda-kao kawana'ati.
5 Uaitapin pa'i umashaapa, na'iki uaitapa kizi na'apam
utaapinan wunao awun za'a'a, pidannao mamishida-
kainaouz Jesus. Na'apainim uikodan pidannao mamishida-
ka'o, utiwaa ukaminka'utan ĩdyaun, na'iki ukakuwaapa ĩ'ati
ĩna'apata kizi kapam panyukunuu Jesus dau'ati.

6 Marii kizi karikaonan ĩabatan ukadakotinan kaiman na'iki
konaukii. Na'iki uaitapa kizi pa'i na'apam udako'atin
ĩparadan, ĩpishaan an unao.

Paul katokontan pakuwaa

7 Tychicus kowaadan nii unao ati kaiman-daun õdau'an.
Uruu wamarainapanii, na'iki wa'inawuzu Christ ida'an,
uruu karikaonanu'o da'i ukaudinauzon kaiman watuma
waNaobanaa ati.
8 Õdyuudanii wuru'u uruuz unao di'iti, õaipan idi unao
aitapan ipai wadau'an, na'iki wuru'u washa'apaapanii kida
dau'u da'a'a. Na'iki õaipan idi uma'ozakadan unao nyukunuu.
9 Õdyuudan kapam Onesimus utuma, aizii uruu karikao-
nanu'u da'i ukaudinauzon kaiman; wamarainapanii uruu,
na'iki wa'inawuzu uruu Christ ida'an. Unao iriban sha'atii
wuru'u uruuz, na'iki'o uwa'atiizon unao wiizi iki. Ĩkowaadan
ni'i naa unao ati, ipai na'apam aimaakan kida sha'apan da'a'a
watuma.
10 Õmin-tarainpan Aristarchus dyuudan paparadan unao
di'iti. Na'iki Mark, Barnabas iribanuz, udyuuda-kidan ka-
pam paparadan unao di'iti, na'iki unaubaan kapam unao.
(Wakowaadani'i naa sha'atii unao ati, na'iti'o nii zii Mark
makon na'apainim karikaonan, unaubaa pa'iz ukaawan an
na'iti.)
11 Na'iki Joshua, Justus kia'oraz udakotapa-kao,* uruu
kapam dyuudan paparadan unao di'iti. Soo ĩnao idikin-
auda'u Jewnao kaudinainao õmin-kaudinannao bii'i. Ipai
baokopa wakaudinan wakowaadapan kuwai, Tominkaru
naobanaita-kao dau'an. Wuru'u Jewnaouz, tuukii manawun
ĩma'ozakadan õnyukunuu.
12 Aizii Epaphras, unao iriban, uwiizi iki'oraz uwa'atin,
kaudina'o Christ Jesus ati uruu, udyuudan paparadan kapam
unao di'iti. Uruu karikaonanu'o da'i utoriinpauzon unao
ati, upishaan Tominkaru marii kizi uma'ozakadan unao
nyukunuu, na'iki udyaupai kizi Tominkaru ati, uaitapa kizi
kanom manawun wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apatan
pa'ati.
13 Õgaru õtukapa, mishi uruu kaudinan dadara unao ati,
na'iki Laodicea iainao ati, na'iki Hierapolis iainao ati kapam.
14 Aizii wapaonaru Daakataa Luke, wamarainpaniaz,
na'iki Demas, ĩnao dyuudan kapam paparadan unao di'iti.
15 Na'iki õdyuudan kapam õparadan mishidainao ati,
Laodicea iainaouz, na'iki Nympha ati, na'iki ipai mishidainao
ati choochiipauzonaouz odapu ii.

---

* **4:11** *Joshua* kia'o u'uu Hebrew paradan ida'an, mazan Greek paradan ida'an *Jesus* kia'o udakotapa-kao, na'iki Romannao paradan ida'an *Justus* kia'o udakotapa-kao.

16 Uabatan dauna'an pa'i õkaaritan aita-kao, udobata-kida'a
naa pa'izu mishidainao di'iti wuru'u Laodicea iainaouz,
marii kizi uaita-kao ĩ'ati na'ii kapam. Aizii unao, utukapa pa'i
oo uaita pa'i kapam õkaaritan, wuru'u õsaadaniaz mishidainao
di'iti Laodicea iainaouz.
17 Na'iki ukii pa'i Archippus ati na'ii, "Mishi'i naa pa'i
pusha'apata na'iki puipai kizi'i naa kaudin-kizai wuru'u
Naobanai taaniaz pusha'apatan nii."
18 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an,
õnaubaa-kinaa nii unao.† Unyukunuitapa pa'i õdiida'anu'u
taraa-kizai'i utoriinpan an Tominkaru ati. Õgaru na'apa'o nii
õtoriinpan, marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati.

† **4:18** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 18 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Colosse sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul kakuwaatinankauzon dono Thessalonica ii, iriba pidannao mishidan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu idi iriba pidannao zaamatan Jesus panaobanaa nii. Gentilenao, wuru'u pana'ainaouz Jewnao ai, ĩnao manawun iriba ĩmishidan. Sariapa Jewnao mamishida-kainaouz kuwai Jesus dau'u to'oran atii ĩwaatan Paul pawiizi iki. (Putukapa Acts 17:1-9 ida'a.) Mazan karikaonan da'i Paul di'itinpan na'iki tuukii unyukunuu kasha'oran pawa'akaniinaouz pidannao dau'an, pa'inainao kidaz zii manawun ĩmishidan. Uruu idi udyuudan paminauda'u Timothy, utukapanaka kizi na'apam mishidainao na'ii. Uruu idi'o Timothy makonkauzon na'ii.

Aizii ukaawan ĩnao di'iki, ukaawa-kida kaimana'o kuwai ĩnao mishidainao dau'u. Uruu idi Paul saadan kaarita ĩ'ati, ĩtominapa-kinaa nii na'iki ĩma'ozakadin-kinaa nii. Na'iki pakaaritan ida'a ukowaada ĩ'ati na'apam pakonaukii-kidan Tominkaru tuukii manawun, ĩmishidapan idi na'iki ĩmarainpaakan idi pakawan. Na'iki unyukunuu-kida kapam ĩ'ati pakaduz dau'u na'apam umashaapauzon ĩtuma, umakonkauzon dono na'ii. Na'iki ukowaada kapam ĩ'ati na'apam nii mishidainao mashaapan.

Na'iki pakaaritan ida'a udako'atin mishidainao pishaanii kidaz Jesus wa'atin dau'an. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun pakaaritan ida'a, marii kizi pakawan ĩmashaapan kaiman, Tominkaru aipan kawana'ati. Ĩzaudinapa kizi'i naa Jesus Christ wa'atin ua'ii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1*
Konaukii-karu *1:2–3:13*
Mashaapa-karu kaiman Tominkaru aipan kawana'ati *4:1-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *4:13–5:11*
Kakinaorii taa-kao *5:12-22*
Kaarita katokonota-kao *5:23-28*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Silas na'iki Timothy di'iki'o, ipai mishidainao ati'o, Thessalonica iainaouz, zaamatinpainaouz waDaru Tominkaru di'iti na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. Watoriinpan marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Mishidainao Thessalonica sannao daua'o

2-3 Karikaonan da'i, “Kaiman pugaru” wakian Tominkaru
ati unao dau'an, na'iki karikaonan kapam watoriinpan
waDaru Tominkaru ati unao dau'an. Aizii watoriinpan an,
karikaonan wanyukunuitapan ipai wuru'u usha'apatanii ki-
daz. Umishidan idi Tominkaru, minziiwa ukaudinan u'ati.
Na'iki dadara mishi ukaudinan ukaminka'uaakan ukama-
rainapanun idi manawun. Na'iki ma'ozaka mishi utaapan
unyukunuu, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki dadara kida'o
aimaakan, usha'apanum kau'an uaitapan idi na'iki umishi-
dan idi kaini'iki'o nii waNaobanaa Jesus Christ wa'atin.

4 Wairibannao, waaitapa tuukii Tominkaru marainpan
unao, na'iki mishi'o uzaamatan unao pa'idiwau nii.

5 Usha'apanum kau'an tawuru dono'o, uru'oraz zii
wana'akauzon Kaimana'o Kuwai unao di'iti, tuukii
umishidanuzu. Usha'apanum kau'an Tominkaru
ma'ozakadapan idi'o waparadan Kaimana'o Doronaa
ida'an, na'iki waaitapa mishi'o wuru'u wakowaadapaniaz
kuwai, aonaa waparadan mani karikaonan. Watukapa-
kida na'apam wamashaapauzon kaduz wana'iankan dono
utuma, waaipan idi kapam umashaapan kaiman.

6 Aizii na'apa'a naa mishi uda'anan wakaduz utuka-
pan kawana'ati wamashaapan, na'iki ipai kapam uda'anan
waNaobanaa kaduz. Umishidan idi wakuwaa, ubaiatan
udikauda kida'o na'iki dadara kida'o aimaakan, mazan upu'u
konaukii uzaamatan wakuwaa Kaimana'o Doronaa taan idi
konaukii-kinai unyukunuu iti.

7 Umashaapan ida'an kaiman, utukapa-kidan kaimana'o
ukaduz ipai mishidainao ati, Macedonia na'iki Achaia Baara
ii aka kidainaouz.

8 Mazan aonaa bauda'apa mani kaimana'o kuwai
Tominkaru dau'u abata-kao unao di'iki Macedonia na'iki
Achaia Baara ii aka. Mazan abata-kao kapam ipai amazada
kawana'ati mishi umishidan Tominkaru manawun. Uruu idi
aona'a naa wakuwaa nii unao dau'u powa'a, usha'apanum
kau'an ipai'i naa manawun pidannao aitapan kaiman kida'o
ukaduz.

9 Na'iki ipai kapam ĩkowaadan na'apam utaapan waunao
kaiman, na'iki tuukii ukonaukii-kidan waunao wamakonkan
dono na'ii. Na'iki ipai ĩkowaadan kapam na'apam utanawati-
nan wuru aia'a toma-kariwaiz karikaonan tominkarunao
nii. Na'iki ĩkowaadan aizii uzaamata'a naa unaobanaa nii
Tominkaru, wuru'u mishi'oraz manawun, karikaonanu'oraz
pa'an ukakupan.

10 Na'iki ĩkowaada kapam na'apam uzaudapan naa uDani
Jesus kaawan aokazi iki, uruu Tominkaru kadishita-
kidauzoniaz pabaaranaa iki, na'iki uruu kazannaata'o
ni'oraz waunao wapataka'uta-kao ai, diina'iti'i.

2

Paul morowautapankan daua'o Thessalonica ii

1 Ukau'an wairibannao, ipai unao, uaitapa aonaa
madiwautapa-ka'o mani karikaonan tawuru'u wamorowau-
tapankauzonuz unao di'ii.
2 Na'iki uaitapa na'apam waba'azootin-kida-kao, na'iki wa-
pataka'uta-kao tuukii manawun Philippi ii, wakaawan ua'ii
unao wiizi Thessalonica iti. Mazan Tominkaru kaminka'uta
waunao, uruu idi ma'ozaka wakakuwaapan, wakowaadan
Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati. Pidannao,
na'ii sannao maaiapakan pu'u, na'iki ĩmaabata'azookan pu'u
wakuwaa.
3 Mazan ipai waparadan kida sakitapa'o, aonaa pana'iti'o
mani. Aonaa wamariidapan mani karikaonan unao. Na'iki
aonaa waaipan idi'o mani karikaonan aimaakan u'ai.
4 Mazan wakowaada Kaimana'o Kuwai, na'apa Tominkaru
aipan kawana'ati. Uzaamatanii waunao kowaadapa'o nii
paparadan, na'iki uaitapa wakowaadan nii paparadan
sakitapa. Wawa'atin, aonaa wakaimanda'azon idi'o
mani karikaonan pidannao nyukunuu wa'ati. Mazan soo
wakaimanda'azon pa'an Tominkaru nyukunuu wa'ati, uruu
pa'an aitapa ipai wadi'itinpan.
5 Mishi unao, uaitapa aonaa na'apainim wakaiman-
dakoipauzon unao ati, waaipan idi mani ukaimanan wa'ati.
Na'iki aonaa na'apainim wakaimandinpa'anan unao ati,
waaipan idi mani karikaonan puraata unao ai. Kaina'a
Tominkaru awunuutapa'o waunao.
6 Mishi wachi'ikapan na'iki wakowaadapan kaimana'o
kuwai, ipai amazada kawana'ati. Mazan aonaa wanaubaa-
kidina'azon idi'o mani karikaonan pidannao ati oo unao ati
mani, aonaa.
7 Waaitapan pu'u padamata, Christ dyuudanii waunao
kaudina'o nii pa'ati, mazan upu'u aonaa wa'atadinpan.
Aonaa wapishautan unao ai aimaakan, oo wanyukunui
mani, aonaa. Mazan kaiman pa'an wataapan unao na'apa
waudainao kawan manawun. Na'apa daroi taapan kawan
paudainao.
8 Wamarainpan idi unao, minziiwa wakakuwaapan
u'ati. Mazan aonaa bauda'apa mani karikaonan
wana'akan Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao
ati, mazan waunao kapam, tuukii wataaina'azon na'iki
wakaminka'uta'azon unao. Usha'apanum kau'an
wamarainpan idi unao tuukii.
9 Utukapa sha'atii wakaduz wamakonkauzon dono na'ii,
na'iki utukapa na'apam wakaudinan dadara. Wakowaada-
pan pu'u Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati,

upu'u wakaudinan ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, watorii-
kinaa nii wawanyukunuu. Usha'apanum kau'an wamaaia-
pakan idi wamizidin-kidan unao puraata dau'an.

10 Ipai unao, na'iki Tominkaru na'apa kapam, utukapa
na'apam wamashaapan unao mishidainao bii an. Wa-
mashaapan kaiman, sakitapa washa'apatinan, na'iki aonaa
wakasharutaakan unao tuma.
11 Uaitapa ipai na'apam wataapan unao na'apa pa'idiwaru
kida, na'apa darui taapauzon kawan paudainao manawun.
12 Tuukii wama'ozakadan unao nyukunuu waaipan idi
umishidan powa'a zii. Na'iki tuukii wakamunankii-kidan
na'iki wakaminka'utan unao, ubaiatan pu'u kasha'ora'o
na'iki to'ora-karu, na'iki tuukii waaipan umashaapan
kaiman powa'a zii Tominkaru aipan kawana'ati. Uruu
Tominkaru dapadauta'oraz unao mashaapa'o nii patuma
panaobanai-tinapa-kizi ii, konaunama'oraz manawun
ukanadapan.
13 Karikaonan watoriinpan kawana'ati, “Kaiman,” wakian
Tominkaru ati unao dau'an. Usha'apanum kau'an, konaukii
na'iki kaimanaiman uzaamatan unyukunuu iti wuru'u
Tominkaru paradanuz wakowaadaniaz unao ati. Umishida
wuru'u uabataniaz wakuwaa, aonaa pidan di'iki'o kawan
mani, mazan uabatanuz Tominkaru di'iki'o kawan pa'an,
mazan mishi'o Tominkaru paradan wuru'u. Na'iki mishi'o
wuru'u Tominkaru kaudinanuz ma'ozaka paparadan
ida'an ipai unao nyukunuu ii, zaamatainaouz Jesus Christ
panaobanaa nii.
14 Mishi unao mishidainaouz Jesus Christ, aonaa uwiizi
sannao naudapan unao, tuukii manawun ĩpataka'utan unao.
Na'apa utaapa-kao mishidainao Judea Baara iainao kawan.
Tuukii pairibannao Jewnao pataka'utan ĩdyaun ĩzaamatan idi
Christ Jesus panaobanaa nii.
15 Kotua'a naa Jewnao zowiipauzonii Tominkaru
prophetinnao. Uruu dauna'an Jewnao koshan zowia'o
wanaobanaa Jesus. Na'iki kai Jewnao koshan pataka'uta'o
waunao tuukii manawun. Tuukii manawun ĩto'oradan
Tominkaru. Aizii ĩto'oradinan ipai pidannao ati.
16 Tuukii ĩtiwaan pamashaatan waunao, wakowaadapan ai
kaimana'o kuwai Gentilenao* ati. Aonaa ĩaipan wakowaadan
ĩ'ati, wuru dau'ana'a Tominkaru kazannaata'azoonuz pi-
dannao pa'oian ai. Uruu idi kaina'a ĩtaapan tuubaru oia'o,
pana'apainpan idi. Mazan aizii ĩbaiaapan ni'i naa Tominkaru
to'oran.

---

* **2:16** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tuukii Paul tiwautan pamakon koshan mishidainao di'iti

17 Wairibannao, diiki'i wawa'akan unao, wawaata-kao
idi u'ai. Tuukii wanyukunuu kasha'oran, na'iki tuukii
wadi'itinpan watukapa'azon idi koshan unao. Mishi munapo
unao wa'ai, mazan wanyukunuu ii, karikaonan wataapan
unao watuma.
18 Tuukii padamata watiwautan wakiwan koshan unao
di'iti. Õgaruz manawun, Paul, powa'an kida'o padamata
õaipan õmakon na'iti. Mazan tuukii manawun Satan awauta-
pan waponaa.
19 Wamako'ozon na'iti, usha'apanum kau'an unao
wuru'u wanyukunuu wiizi ni'oraz manawun. Diina'iti'i,
wanaobanaa Jesus kaawan dono, waaitapa ipai unao na'ia'o
nii kapam ukadishitan baokopa ba'orainao tuma. Unao
ida'ana'o nii wuru'u watukapanuz konaukii-karu. Na'iki
unao ida'ana'o nii wama'ozakadinan. Uruu idi mabaa'azo'o
nii wakian wanaobanaa ati, "Waunao ida'ana'o wuru'u
wunao da'anzu'u, wakowaadan idi ĩ'ati Kaimana'o Kuwai,"
wakian nii.
20 Mishi unao wuru'u wama'ozaka-kinaaz na'iki
wakonaukii-kinaaz.

3

1 Aizii wamaka'iitakan idi'i naa manawun wana'an
da'a'a, maabataka-daun unao di'iki oo unao dau'an, tuukii
wadopian. Wamako'ozon padamata unao di'iti, mazan
aonaa turuu wamakon ipai daunuuda'u. Uruu idi dya'utam
wawa'akinan da'a'a Athens ida'a.
2 Mazan wadyuuda soo paba'oran karikaonan Timothy,
wamin-kaudinan, kaminka'uupauzoz wakaudinan
Tominkaru ati, na'iki kaminka'uupauzoz wakowaadapan
Kaimana'o Kuwai Christ dau'u. Wadyuudan uruu,
ma'ozakada'o nii unao nyukunuu, umishida-kinaa nii Christ
powa'a zii manawun.
3 Usha'apanum kau'an aonaa waaipan aonaa bauda'apa
unao kashadinan oo padantan powaa iti, upataka'uta-kao
idi. Mazan aonaa umaaitapakanii mani wuru'u, ipai unao,
uaitapa Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u, ipai waunao
mishidainao baiatan dikauda kida'o aimaakan Christ dikin ii.
4 Na'apa sha'atii tawuru'u wakuwaaz kiwiitapa,
wamakonkan dono unao di'ii. Wakowaada sha'atii u'ati
ipai waunao mishidainao, wabaiatan nii dikauda kida'o
aimaakan Christ dikin ii. Aizii mishi utukapan ipai aimaakan
sha'apan, na'apa manawun waparadan kawana'ati.
5 Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti. Õmaka'iitakan
idi'i naa manawun õna'an da'a'a maabataka-daun unao
dau'u, na'iki õabata'azon idi na'apam unao nyukunuu,
pakawan zii umishidan oo aona'a naa. Õzauda-kidan

Satan, wuru'u mariidapauzoz pidannao nyukunuu,
tanawatin-kidan unao umishidapan ai Christ. Na'iki
õzauda-kidan utanawatin-kidan unao powaa iti. Umishiin
an utanawatinan, ukau'an madiwautapa-ka'o karikaonan
wuru'u wakaudinanuz.
6 Mazan Timothy kaawan dauna'an zii unao di'iki,
wanyukunuu saabainan, ukowaadan idi wa'ati,
pakawan umishidapan Jesus Christ, na'iki pakawan
umarainpaakan. Na'iki ukowaadan wa'ati, karikaonan
kapam unyukunuitapan waunao kaimana'o ida'an. Na'iki
ukowaadan kapam wa'ati tuukii utukapa'azon waunao,
na'apa watukapa'azon kawan unao.
7 Wairibannao, wabaiatan pu'a'o manawun dikauda
kida'o aimaakan wuru'u waabatanuz uunamunaa
pakawan umishidapan, na'iki sariapa mishi wanyukunuu
wama'ozakadinan.
8 Aizii sooka'a naa wanyukunuu, waabatan idi pakawan zii
ma'ozaka umishidapan Christ.
9 Tuukii manawun wakonaukii-kidan Tominkaru,
“kaiman” wakian u'ati unao dau'an. Na'iki Tominkaru
aitapa na'apam ukonaukiidan wanyukunuu, waabatan idi
kuwai unao dau'u.
10 Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o wapishautan Tominkaru
watoriinpan ida'an u'ati, marii kizi uda'atan waponaa
nii, wamako-kinaa nii unao di'iti, waipaida'an kizi'i naa
wakuwaa aona'oraz zii wakowaadan u'ati, unyukunuu
ma'ozaka-kinaa nii, na'iki umishida-kinaa nii Christ powa'a
zii manawun.
11 Marii Tominkaru, waDaruz na'iki wanaobanaa Jesus
da'atan waponaa, wamako-kinaa nii unao di'iti.
12 Marii wanaobanaa taan marainpaaka-karu unyukunuu
iti, umarainapa kizi ipai uiribannao, na'iki ipai ba'oran
pidannao powa'a zii kiwiini'o ai, na'apa wamarainpauzon
kawan unao.
13 Aizii umarainpaakan an mishi powa'a zii, wanaobanaa
ma'ozakadan nii unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki Tominkaru
waDaru tukapan nii unyukunuu, kaiman kida pa'idiwaru.
Uruu idi aona'o nii uba'azootinan, utukapan idi unao
kaimanainao pidannao nii, ukadishitan dono ukanaapu iti
diina'iti'i, wanaobanaa Jesus kaawan dono baokopa papi-
danannao tuma.

4

Na'apam nii mishidainao mashaapan Tominkaru ati

1 Wairibannao, mishi watominapa-kidan unao kaiman
kida'o mashaapa-karu dau'u, umashaapa-kinaa nii kaiman
manawun, Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Na'apa'a

naa mishi umashaapan watominapa-kidan kawana'ati unao.
Mazan aizii wanaobanaa Jesus aipan kawana'ati, waaipan
umashaapan kaiman, powa'a zii umashaapauzon ai kiwiin.
2 Mazan ipai unao uaitapa wanaobanaa Jesus aipan
kawana'ati'o, na'iki ukakinaotan kawana'ati'o waunao
wuru'u wakakinaotanuz kapam unao.
3 Tominkaru aipan ipai unao taapan unyukunuu kaiman
pa'idiwaru pa'ati, uaipan upana'adan unyukunuu ipai oia'o
ai. Na'iki aonaa uaipan umashaapan madoronaa-daun zun-
nao tuma, oo daonaioranao tuma.
4 Ipai unao daonaioranao, Tominkaru aipan umashaapan
kadoronaa zoobaba udaiaro tuma. Umashaapa kizi kaiman
uawun za'a, na'iki umashaapa kizi kapam kadoronaa zoob-
aba ipai pidannao awun za'a.
5 Aonaa uaipan ukiaapan udaiaronao madoronaa-daun,
ba'oran pidannao mashaapan kawan, maaitapa-kainaouz
Tominkaru.
6 Ukau'an marii umashaapan kapam aitapin ipai
uiribannao tuma. Aonaa Tominkaru aipan uantamikiipan oo
ukimudautan uiribannao, paudaiaro oo paudaiaru dau'an.
Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan antamikiipa'o
pairiban na'apa, Tominkaru pataka'utan nii uruu
tuukia'o ida'an manawun. Na'apa sha'atii tawuru'u
wakakinaopauzonuz unao, ipai wakowaadan u'ati na'apa
kida'o dau'an wamakonkauzon dono unao di'ii.
7 Aonaa Tominkaru zaamatan waunao mishidainao
mashaapa'o nii mani madoronaa-daun, mazan uzaamatan
waunao mashaapa'o nii kaiman manawun.
8 Aizii na'ia'oram pidan maizo'atika'o oo dikintapa'o
wuru'u di'oraz kakinaori'i, aonaa pidan kakinaori mani
wuru'u udikintapaniaz, mazan udikintapan kakinaorii
Tominkaru di'iki'o, taa'oraz wa'ati Kaimana'o Doronaa.
9 Aizii, mishidainao marainpaakan dau'an, ipai'i naa pa'an
unao aitapan. Ukau'an aona'o nii pa'an wasaadan u'ati
oo wakakinaowan unao powa'a zii koshan. Usha'apanum
kau'an ipai'i naa Tominkaru tominapa-kidan na'iki ukaki-
naotan unao marainpaaka-karu dau'u.
10 Uruu idi utominapa-kida-kao kawana'ati mishi
umashaapan, na'iki ukawana'ati kapam umarainpan ipai
mishidainao, wuru'u kawiizi-tinpainao kidaz Macedonia
Baara ii aka. Mazan wairibannao, tuukii waaipan
umarainpan uiribannao, powa'a zii manawun kiwiitapa'o
ai.
11 Waaipan umashaapan kaiman, na'iki mashaa, uirib-
annao bii an kida. Mana'a ukadakoinapa-kida'ana'a oo
udi'itapa'ana'a uiribannao kaudin-kizi, mazan udi'itinapa

pa'an ukaudin-kizi kida dau'u. Mana'a uzoono'ona'a ukaudinnan ai, ukaudin mishi'oraiman minziiwa, uikoda kizi uaipan ati aimaakan umashaapa-kinaa nii, aonaa kizi udopian ba'oran pidannao ati. Ukau'an usha'apatina'a naa, na'apa wakakinaotauzon kawana'ati unao.
12 Aizii, mishi usha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii mamishida-kainao di'itapan ukaduz, tuukia'o nii ĩkiba'azoo-kidan pasha'apaapan dikauda kida'o aimaakan uawun za'a. Na'iki uikodan nii ipai aimaakan u'ati, aonaa kanoma'o nii uaipan ba'oran pidannao ai.

Jesus wa'atin nii

13 Wairibannao wakowaada'azon ipai unao ati, waaipan uaitapan kaimanaiman mawakainao pidannao dau'an. Aonaa kizi unyukunuu kasha'oratinan ĩdau'ati, ba'oran pidannao kawan, aona'oraz ĩaitapan kakupa-karu nii karikaonan Tominkaru tuma diina'iti'i.
14 Wamishida Tominkaru kadishita-kidan Jesus pabaaranaa iki, ukau'an wamishida kapam, diina'iti'i na'apa'o nii Tominkaru kadishita-kidan ipai mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Jesus panaobanaa nii. Na'iki ipai'o nii uzaida-kidan ĩdyaun pa'idi'iti, diina'iti'i Jesus tuma.
15 Aizii watominapa-kida'azon unao na'apa Naobanai Jesus kiauzon kawana'ati. Jesus kaawan dono, aona'o nii wakiwi-itan mawakainao ua'ati.
16 Mazan diiwa'o nii wanaobanaa paradan abata-kao, na'iki diiwa'o nii angelnao zowaunaa paradan abata-kao kapam, na'iki diiwa'o nii Tominkaru kuwudu* aran abata-kao, na'iki wanaobanaa wa'atin ni'i naa aokazi iki. Na'iki mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Christ panaobanaa nii, kadishitan ni'i naa pabaaranaa iki kiwiin.
17 Udauna'an ipai waunao mishidainaouz, wuru'u kaku-painao kidaz zii, sawata'aka-kao ni'i naa isha'iz bii iti baokopa kadishitainao tuma. Na'ia'o ni'i naa waikodapan wanaobanaa isha'iz bii ii. Uruu dauna'an wamashaapan ni'i naa utuma karikaonan.
18 Ukau'an ukowaada kapam ipai uiribannao ati wuru'u Jesus paradan kidaz, aonaa kizi ĩkasha'oratinan pairibannao dau'an, wuru'u mawakainao kidaz naa.

5

Jesus wa'atin nii kaina'iki masha'apakiaka

1 Aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakainaabatan u'ati na'apainim nii manawun wuru'u amazada sha'apanuz kaikapa'a.

---

* **4:16** *kuwudii:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

2 Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa bauda'apa
kamoo wanaobanaa kaawan nii masha'apakiaka, pidannao
mazaudinapakan pu'u. Na'apa'o nii koidimiki kaawankan
kawan aiwaka'an pidan dapu iti masha'apakiaka, aonaa
pidan zaudinpan pu'u mani.
3 Pidannao kadakotinan pu'u pairibannao tuma, “kaiman
mishi wawiizi, aonaa kanom towauda'utan wamashaapan,”
ĩkiainpan pu'a'o nii, kichana'iki-kia'o kamoo kaawa'akan.
Ĩdopian nii mazan aonaa na'itim nii ĩsha'apatinan oo ĩkidoopan
u'ai. Na'apa zun kaudanipa'azon kawan, okaziwaapa'akan
masha'apakiaka, aonaa ozaudinpan pu'u mani, mazan
aonaa na'itim okidoopan u'ai.
4 Mazan ipai unao wairibannao, koditainaou'u naa pa'an
maruta'o-karu iki. Ukau'an wanaobanaa kamoon kaawan
dono, aona'o nii pa'an upadaida'anata-kao, koidimiki
padaida'antankan kawan pidan aiwaka'an, umazaudinkan
pu'u.
5 Usha'apanum kau'an ipai unao mishidainao pa'an
wanaobanaa Jesus, na'iki unao mashaapainao kanada'o-
karu'u, aonaa mashaapainao mani maruta'o-karu'u.
6 Ukau'an mana'a wada'awupa'ana'a, maruta'o sannao
na'iki da'awupauzo pidannao kawan. Mazan marii pa'an
waabatapan na'iki wazaudinpan naa, wanaobanaa kaawan
ua'ii.
7 Aizii maruta'o sannaouz ipai ĩsha'apatan aimaakan soo
maruta'o bii'i. Ĩda'awupan nii aiwaka'an, aizii ĩtuzapan nii
na'iki ĩpo'idipan nii aiwaka'an.
8 Mazan waunao mashaapainaouz kanada'o-karu'u, marii
pa'an wamashaapan aitapin. Marii wakazannaatinpan
wamishidan ida'an powa'a zii, na'iki wamarainpan ida'an
Tominkaru na'iki wairibannao, na'iki wamishidan ida'an
kaini'iki'o nii wanaobanaa wa'atin, ukazannaata'anan wau-
nao oia'o ai.
9 Mishi Tominkaru zaamatan waunao, aonaa
papataka'utan ni'o mani wa'oian dikin ii. Mazan uaipan
pa'an pakazannaatan waunao wa'oian ai, wamishidan
ida'an Jesus mawakan wa'ati, na'iki wazaamatan ida'an
Jesus Christ wanaobanaa nii.
10 Uruu mawaka'oraz ipai waunao mishidainao ati.
Ukau'an umawakan idi wa'ati, ipai waunao kakupainao
na'iki ipai mawakainao, wamashaapan nii baokopa utuma
ukaawan dono.
11 Ukau'an ipai unao õiribannao, õaiapa pakawan
ukaminka'uupan na'iki utominapa-kidan uiribannao,
uma'ozakada kizi ĩnyukunuu.

Na'apam nii mishidainao mashaapan na'iki ĩtaapaakan

12 Wairibannao, tuukii waaipan utaapan ukazowautapiki-
nao kaiman manawun. Aonaa ukashadapauta'ana'a ĩdyaun.
Usha'apanum idi dadara'o wuru'u ĩkaudinanuz unao bii an.
Ĩkaudinan unao ati'o, uaitapa-kinaa nii kaimana'o mashaapa-
karu, wanaobanaa aipan kawana'ati.
13 Ukau'an mana'a ukashadapauta'ana'a ĩdyaun.
Mishi'oraiman umarainapa ĩdyaun powa'a zii, ĩtominapa-
kidan idi unao kaimana'o aimaakan kida dau'u. Umashaapa
kapam kaiman baokopa uiribannao tuma, mana'a
uto'orataakapa'ana'a.

14 Wairibannao, tuukii kapam waaipan ukakinaotan
zoonzionao, udyuuda ĩkaudinan. Uma'ozakada na'iki
utominapa-kida pidannao aona'oraz zii ĩnyukunuu ma'ozakan
aimaakan sha'apan an ĩ'ati. Na'iki ukaminka'uta
mishidainao wuru'u aona'oraz zii ĩaitapan oo ĩturuan
pamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki aonaa
udopiidina'ana'a uiribannao sha'apatinan an kona'ii.
15 Aizii utukapan an uiribannao sha'apatan dikauda
kida'o aimaakan pairiban ati, mana'a ukashaapa'ana'a
ĩkaunaatinan powaa iti dikauda'o ida'an pairiban ati. Utiwaa
mishi'oraiman utukapa-kidan kaiman kida'o mashaapa-
karu ipai mishidainao ati, na'iki ipai ba'oran pidannao ati,
ukaminka'uuaakan ida'an.
16 Umashaapa'a naa konaukii ipai kamoo.
17 Na'iki aonaa usookada'ana'a utoriinpauzon. Utoriinapa
ipai kamoo.
18 Karikaonan ukonaukii-kida Tominkaru, aimaakan
dikauda'o sha'apan an u'ati, na'iki kaimana'o sha'apan an
u'ati. Na'apa'o nii wuru'u Tominkaru aipanuz umashaapan,
wuru'u unaobanaitapanuz Christ Jesus.

19 Mana'a umashaata'ana'a Kaimana'o Doronaa kaudinan
unyukunuu ii.
20 Mana'a ukashada'ana'a oo udakoopa'ana'a pidannao
kuwaa, ĩkowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai.
21 Uabatapa kaimanaiman, na'iki udi'itapa kaimanaiman
wuru'u ĩkuwaa kidaz, utukapa kizi ĩkuwaa mishiin, umishida
kizi na'iki uda'an kizi wuru'u kaimana'oraz parada-karu.
22 Mana'a unyukunuu na'apa'ana'a ipai na'apa'oram oii
kida'o aimaakan dau'ati.

23 Marii Tominkaru, taapa'oraz pidan nyukunuu kaiman,
saabaan unyukunuu ipai oia'o ai. Marii kizi utaapan ipai
daunuuda'u unanaa, unyukunuu na'iki udoronaa, aonaa
kizi uba'azootin-kida-kao, wanaobanaa Jesus Christ kaawan
dono.

24 Aizii wuru'u dapadauta'oraz unao, aonaa na'apainim
ukasharutinan, ukau'an usha'apatan nii ipai aimaakan
na'apa pakiauzon kawana'ati.
25 Unyukunuitapa pa'i waunao utoriinpan kawana'ati
Tominkaru ati.
26 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan
dono.*
27 Aizii wanaobanaa aipan kawana'ati, wapishaan unao
tuukii, marii kizi uabata-kidan ipai mishidainao ati wuru'u
di'oraz kaarita wasaadaniaz.
28 Marii wanaobanaa Jesus Christ kamunanun ipai unao
ati.

* **5:26** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati wuru'u Thessalonica iainaouz. Usha'apanum kau'an uabatan idi ĩpozawaabi'iinan naa Jesus kaawan dau'an. Ba'orainao kowaadan kaawa'ora'a naa Jesus. Uruu idi Paul kowaadan ĩ'ati pakaaritan ida'a, aonaa mishi'o mani wuru'u ĩparadanuz, aonaa zii Jesus kaawan. Uruu idi ukowaadan naa ĩ'ati na'apam nii amazada sha'apan Jesus kaawan ua'ii.

Na'iki pakaaritan ida'a Paul nyukunuu-kidan mishidainao ati, marii kizi pakawan ĩtaapan ma'ozaka wuru'u pamishidanuz, ĩbaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan na'iki ĩpataka'uta-kao pu'u. Na'iki unyukunuu-kidan kapam ĩ'ati, marii kizi ĩkaudinan minziiwa, ĩikoda-kinaa nii puraata patorii-kinaa nii aimaakan oo wanyukunui pa'ati, na'iki pairibannao ati.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru konaukii-kida-kao mishidainao dau'an *1:3-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *2:1-17*
Mishidainao ma'ozakada-kao ĩmashaapa kizi kaiman *3:1-16*
Kaarita katokonota-kao *3:17-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Paul, Silas na'iki Timothy saadanii, ipai mishidainao ati, Thessalonica iainaouz. Wuru'u zaa-matinpainao kidaz waDaru Tominkaru di'iti, na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti.

2 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Pidannao tiwaa-kida-kao nii Jesus kaawan dono

3 Wairibannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. Kaimana'o wuru'u na'apa-karuz u'ati, usha'apanum kau'an unao mishidan idi Christ powa'a zii manawun. Na'iki utukapa-kidan idi kapam ukamarainapanun, uiribannao ati powa'a zii.

4 Uruu idi konaukii, na'iki mabaa'azoo wakakuwaapan unao dau'an ba'oran mishidainao ati, wuru'u ba'oran wiizai ii aka kidainaouz. Wakowaadan ĩ'ati, upataka'uta-kao pu'u, na'iki ubaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan, mazan upu'u aonaa ukashadinan. Mishi'oraiman ma'ozaka utaapan un-yukunuu, na'iki pakawan umishidapan Christ.

5 Mazan wuru'u unao baiatanii kida ida'an, Tominkaru
tukapa-kidan patumaaka na'iki sakitapa pasha'apatan
aimaakan. Uruu idi diina'iti'i konaukia'o nii Tominkaru
morota-kidan unao pa'ida'ati umashaapa kizi utuma
karikaonan unaobanai-tinapa-kizi ii. Una'apan idi'o wuru'u
upataka'uta-kaoaz kai.

6 Mazan Tominkaru, usha'apatan nii ipai aimaakan patu-
maaka na'iki sakitapa, upataka'utan nii kapam ipai wuru'u
pataka'utainaouz unao,

7 na'iki usookadan nii unao ai na'iki waunao ai, ipai
wuru'u kai'oraz wapataka'uta-kao. Ukau'an ipai'o nii
Tominkaru sha'apatan aimaakan na'apa, udyuudan dono'o
naa Jesus aokazi iki baokopa pa'angelinnao tuma, ma'ozaka
kidainaouz manawun.

8 Na'iki uwa'atin nii kaina'iki maodapa'o tikazi bii an,
upataka'uta'anan naa ipai pidannao wuru'u dikintapainao
kidaz Tominkaru paradan, na'iki wuru'u mamishida-kainao
kidaz Kaimana'o Kuwai, wanaobanaa Jesus daua'oraz.

9 Ukau'an wanaobanaa pataka'utan nii ĩdyaun dikauda'o
ida'an manawun, ukaawan dono. Aona'o nii ukashaa-
pan ĩmaonapadinan padazaba ati, na'iki aonaa na'apainim
nii ĩtukapan umashaapa-kizi, wuru'u konaunama'o na'iki
umanawunu'oraz ukanadapan pama'ozakan ida'an man-
awun.

10 Uruu kamoo dono, ipai'o nii upidanannao
kasaba'ukinan u'idi'iti, ĩtukapan niizu konaunam na'iki
tuukia'o nii ĩkonaukii-kidanuz, usha'apatan idi ĩ'ati kaiman
kida'o manawun aimaakan. Aizii unao ipai'o nii kapam
na'ii upidanannao bii ii, usha'apanum kau'an umishidan idi
wakuwaa uruu daua'o.

11 Uruu idi karikaonan da'i watoriinpauzon Tominkaru
ati unao dau'an. Marii kizi usaabaan unao kaiman, uzaa-
mata kizi wuru'u kaimana'oraz mashaapa-karu, ukowaada-
niaz pataa'azon papidanannao ati. Na'iki marii kizi utaan
pama'ozakan unao ati, umashaapa kizi kaiman manawun,
na'apa umashaapa'azon kawan kaiman. Na'iki watoriin-
pan marii kizi uma'ozakadan unao, aonaa kizi umuudan
ukaudin-kizi, wuru'u usha'apaapanii kidaz, umishidan idi
manawun Jesus, ukaudin kizi atii utokon iti.

12 Uruu idi tuukia'o nii Jesus konaukii-kida-kao, unao
mashaapan idi u'ati kaiman manawun. Na'iki unao tuukia'o
nii kapam ukonaukii-kida-kao, usha'apanum kau'an unao
Jesus pidanannao. WaTominkarun, na'iki Naobanai Je-
sus Christ, kamunanun ida'ana'o wuru'u kaiman kida'o
aimaakan sha'apata'azoo-kaoaz unao ati diina'iti'i.

2

Dikintapa'o manawun pidan daua'o

1 Aizii õkowaada'azon unao ati na'apam nii wanaobanaa
Jesus Christ kaawan, na'iki na'apam nii ipai waunao
mishidainao baokopata-kao utuma. Õiribannao, tuukii
manawun õkia'azon unao ati aizii,
2 mana'a utaria'ana'a, oo udopia'ana'a maaitapinaka-
daun manawun, uabatan idi wuru'u pidannao kianuz,
"Kaawa'a naa Naobanai Kamoon." Na'iki ba'orainao kian idi
u'ati, "Na'apa sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadan õ'ati."
Aizii ba'orainao kian, "Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao
kakuwaapatinanuz." Na'iki kaina'a ba'orainao kian, "Na'apa
sha'atii tawuru'u Paulnao saadanii kaarita kianuz."
3 Aonaa waaipan umariida-kidinan. Aona'o nii
wanaobanaa kamoon kaawan na'apa. Mazan ukaawan nii,
mamishida-kainao iribainan ana'o ni'i naa manawun, na'iki
ĩdikintapan ana'o ni'i naa Tominkaru udawun iti manawun.
Na'iki kaina'a'o nii zii kapam pidan oia'o manawun aidinan.
Uruu dikintapa'oraz manawun Tominkaru, ipai pidannao ai.
Mazan diina'iti'i Tominkaru pataka'utan niizu, ukabootan
niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
4 Aizii uaidinan dono'o naa wuru'u dikintapa'oraz pidan,
tuukia'o nii u'atadinpan, udakotinpan nii tuubaru'o nii man-
awun, ipai wunao aia'a toma-kariwainao kidaz tominkaru
nii, na'iki ipai wunao aia'a pidannao dakotapanii kidaz
patominkarun nii. Atii umorotan nii na'iki usakanatan nii
Tominkaru, mishi'oraz manawun dapu iti. Na'iki ukian nii
padau'an, "Õgaru Tominkaru."

5 Õkowaada'a naa sha'atii u'ati ipai na'apa kida'o dau'an
õmakonkauzon dono unao di'ii.
6 Ukau'an uaitapa kanom wuru'u awautapa'oraz oia'o pi-
dan ukaawan ai kai. Ukaawan nii soo Tominkaru aitanii
kamoo kawana'ati.
7 Kai kaina'a'a naa Satan, wuru'u tuukia'oraz manawun
uaipan pidannao dikintapan Tominkaru, kaina'a ukaudinan
wabii an, aonaa uaitapa-kao, soo Tominkaru ida'an turuu
waaitapanuz. Mazan wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan,
una'ian nii uawautapanuz, atii Tominkaru zikadanuz.
8 Uruu dono'o ni'i naa pa'an wuru'u oia'oraz pidan aidinan.
Mazan na'apainim wanaobanaa Jesus kaawan, ukabootan
nii sariapa wuru'u oia'oraz pidan paparadan ida'an, na'iki
umainaabatan niizu pakanadan idi manawun.

9 Aizii wuru'u oia'oraz pidan, wa'ati'o ni'oraz kaina'iki,
ukaawan nii ma'ozaka'o ida'an, usha'apanum kau'an Satan
taan nii uma'ozaka-kinaa nii, usha'apatan nii pabi'inaaka

umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz pidannao tukapau-
zon usha'apata-kao kida. Uruu kida ukaiwaa pamariida-
kinaa nii pidannao.
10 Na'iki ukaiwaan nii pabi'inaaka dikauda kida'o man-
awun aimaakan, pamariida-kinaa nii pidannao, wuru'u
Tominkaru pataka'utan niinaouz. Usha'apanum kau'an
aonaa ĩkonaukii-kidan na'iki aonaa ĩmishida'azon Tominkaru
paradan, wuru'u mishi'oraz manawun. Ukau'an aona'o nii
ukazannaatan ĩdyaun.
11 Mazan aizii ĩmamishidakan idi, Tominkaru sharakadan
naa ĩnyukunuu, marii kizi'i naa ĩmishidan, wuru'u oia'o pidan
mariidapa-kinaa kidaz ĩdyaun.
12 Ukau'an ipai pidannao aona'oraz ĩmishidan wuru'u
mishi'oraz kuwai, na'iki naudapainaouz pasha'apaapan oii
kida'o aimaakan, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun.

Unao zaamata-kao
kazannaatina'o nii

13 Õiribannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan
Tominkaru unao dau'an, wanaobanaa marainapaniinaouz
manawun. Mishi Tominkaru so'otan kiwiin unao,*
ba'orainao bii iki kazannaatina'o nii. Ukazannaatan unao
Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an unao, Tominkaru
pidanannao nii, na'iki umishidan ida'an wuru'u mishi'oraz
kuwai, Christ daua'oraz.
14 Mishi Tominkaru dapadan unao pa'ida'ati, wuru
ida'ana'a Kaimana'o Kuwai wakowaadapauzonii kidaz unao
ati. Na'iki udapadan unao pa'ida'ati, marii kizi baokopa
unao konaukii-kida-kao diina'iti'i, wanaobanaa Jesus Christ
konaukii-kida-kao dono.
15 Ukau'an õiribannao, ma'ozaka'a naa pa'i utaapa
unyukunuu, mana'a usookada'ana'a umishidapan wuru'u
wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Watominapa-kida-
kinaaz unao wamakonkan dono'oraz da'i uwiizi ii, na'iki
wuru'u wasaadanii kidaz da'i unao ati wakaaritan ida'a.
16 Aizii watoriinpan unao dau'an wanaobanaa Jesus Christ
ati, na'iki Tominkaru waDaru ati. Uruu marainpa'oraz
ipai waunao na'iki unao. Na'iki uruu taa'oraz karikaonan
wanyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, pakamunan idi manawun
waunao ati. Na'iki utaanii mishida-karu wa'ati, karikaonan
kizi wazaudapan wuru'u kaimana'o aimaakan, ukowaada-
niaz pataa'azon wa'ati.
17 Na'iki watoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ,
na'iki Tominkaru waDaru ma'ozakadan unyukunuu powa'a
zii, ukaminka'uta kizi unao, karikaonan kizi usha'apatan

* **2:13** *Tominkaru so'otan kiwiin unao* oo "Tominkaru zaamatan unao amazada sakadinan iki."

kaiman kida'o aimaakan, na'iki karikaonan kizi ukakuwaa-
pan kaiman kida'o aimaakan dau'u.

3

Paul na'iki uminauda'unao aipan toriinapa-karu pa'ati

1 Wairibannao, aizii wakatokontan ua'ii wakaaritan,
wakia'azon unao ati baukapa'a naa. Karikaonan waaipan
utoriinpan wa'ati. Marii kizi powa'a zii kaimana'o kuwai
wuru'u wanaobanaa daua'oraz, iribainan kadimana'o
ida'an. Marii kizi kapam pidannao zaamatan wuru'u
kaimana'oraz kuwai konaukii panyukunuu iti, na'apa unao
kawan.
2 Na'iki waaipan utoriinpan Tominkaru ati ukazannaat-
apa kizi waunao, oiainao pidannao sha'apatan ai waunao.
Usha'apanum kau'an, kaina'a ba'orainao aonaa ĩmishida'azon
wuru'u kaimana'oraz kuwai.
3 Mazan wanaobanaa kaimana'o manawun. Karikao-
nanu'o nii utaan unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii. Na'iki
ukazannaatapan nii unao, Satan sha'apatan ai unao.
4 Wanaobanaa taan idi waaitapa-kinaa nii, waaitapa
ipai'o nii usha'apatan aimaakan wakuwaa kawana'ati,
na'iki wamishida, pakawanu'o nii usha'apatan ipai wuru'u
usha'apatauzonii kidaz aimaakan, wakuwaa kawana'ati.
5 Watoriinpan unao ati, marii kizi wanaobanaa taan
uaitapa-kinaa nii mishi Tominkaru marainpan unao tuukii
manawun. Na'iki marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu,
na'iki utuuda kizi ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan.
Na'apa Christ pataka'utauzo-kao, ubaiatan kasha'ora kida'o
aimaakan.

Kaudin-karu daua'o

6 Wairibannao, wanaobanaa Jesus Christ aipan kawana'ati,
tuukii wakia'azon unao ati aizii. Aonaa ubaokopatina'ana'a
mishidainao tuma, wuru'u zoonzionao kidaz, aona'oraz
ĩmashaapa'azon wakakinaotan kawana'ati ĩdyaun.
7 Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa ipai'o nii
usha'apatinan, na'apa waunao sha'apatinauzon kawan.
Wamakonkauzon dono unao di'ii, utukapa na'apam
wakaudinan dadara, aonaa wazoonon.
8 Aonaa na'apainim wamizidin-kidan unao, na'iki
aonaa wazaamatauzon unao ai aimaakan oo wanyukunui
mawinipinaa-daun. Mazan karikaonan da'i wakaudinan
dadara, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, aonaan idi waaipan
wamizidin-kidan unao.
9 Turua'o padamata wazaamatan aimaakan kida unao
ai. Mazan aonaa wazaamatan aimaakan u'ai, usha'apanum
kau'an waaipan idi'o utominpan waunao di'iki, ukaudin-kizi
na'apa waunao kawan uikoda-kinaa nii aimaakan kida u'ati.

10 Kaikapa sha'atii tawuru'u wakiauzonuz unao ati, wa-
makonkauzon dono na'ii. “Na'ia'oram pidan aona'o ukaud-
ina'azon, aonaa utaa'ana'a uwanyukunuu nii.”
11 Waparadan u'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an,
kaina'a zii waabatan unao bii'i mishidainao, aonaa
ĩkaudina'azon, paikoda-kinaa nii aimaakan. Ĩmashaapa'azon
kana'apan karikaonan, soo ĩchi'ikina'azon, ĩkashadautan na'iki
ĩkadakoinapa-kidan karikaonan pidannao kaudinan.
12 Aizii Naobanai Jesus Christ aipan kawana'ati,
wakakinaowa'azon na'iki wadyuudan tuukii ipai
zoonzionao pidannao, marii kizi'i naa zoobaba ĩmashaapan
aitapin, marii ĩkaudinan minziiwa na'iki mashauda'u, ĩikoda
kizi'i naa aimaakan pa'ati, na'iki pairibannao ati.
13 Aizii unao wairibannao, mana'a ukashadina'ana'a
usha'apaapan ai wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan.
14 Panaadon kaina'a'o nii pidan unao bii'i, aonaa ua-
bata'azon na'iki umishida'azon wuru'u wasaadaniaz unao
ati wakaaritan ida'a. Aizii na'ia'oram pidan dikintapa'o
wuru'u parada-karu kidaz, marii ukowaada-kao ba'oran
mishidainao ati, aonaa kizi ĩkaminauda'utinan u'idi. Marii kizi
uba'azoinpan paaipan ati.
15 Mazan mana'a utaapa'ana'a uruu uto'ora kizi ni'i naa
karikaonan. Mishi'oraiman ukakinaota uruu kaimana'o
ida'an, utukapa kizi wuru'u pa'oianuz. Usha'apanum kau'an
unao min-mishidan wuru'u uruuz.

Paul katokontan pakaaritan

16 Aizii watoriinpan wanaobanaa ati, taa'oraz kaimana'o
mashaapa-karu wa'ati, marii kizi utaan karikaonan unao
ati kaimana'o mashaapa-karu. Na'iki marii wanaobanaa
mashaapan karikaonan unao tuma.
17 Ipai õkaaritan tokon ii, karikaonan õsaadauzon õka'u ida'an
kaikapa'a: “Õgaru Paul, õnaubaan ipai unao.” Ukau'an aonaa
umainaabanan, na'iki aitapa-karu nii, õgaru di'iki'o wuru'u
kaarita kidaz.
18 Aizii watoriinpan, marii kizi wanaobanaa Jesus Christ
tukapa-kidan pakamunanun ipai unao ati.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Timothy uruu pa'ina'o daonaiora, umashaapan Lystra ia'o. Uruu'o zii uabatan dono Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u, tuukii umishidanuzu. Uruu idi uzaamatan Jesus panaobanaa nii.

Aizii itamautan ida'a Paul makon Lystra iti, uru'u naa una'akan Timothy patuma, utominapa kizi u'idi'iki pakowaadapan dau'u Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Uruu idi Timothy chi'ikapan ipai wiizai kawana'ati ukaminka'uupan naa Paul kowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Atii kotua'iki ukaudinan utuma.

Uruu dauna'an Paul wa'akan naa Timothy Ephesus ii, utominapa-kida kizi'i naa mishidainao na'ii. Uruu dono pa'ina'o zii Timothy. Upu'u mazan udaru'o kaudin-kizai taa-kao u'ati. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan Ephesus ii.

Ukaudinan dono'o naa na'ii, Paul saadan pakaaritan u'ati, uma'ozakada-kinaa nii unyukunuu, kaiman kizi na'iki ma'ozaka kizi usha'apatan pakaudin-kizi. Na'iki ukaki-naowan kapam uruu, uaitapa kizi na'apam nii pana'akapan wuru'u pakaudin-kiziz. Tuukii uaipan Timothy kakinaowan pidannao na'ii, wunao aia'a tominapa-kidainaouz pidannao pana'iti karikaonan.

Na'iki ukowaada-kida kapam pakaaritan ida'a, sha'apa'oram pidannao uaipan zaamata-kao kazowau-tapainao nii mishidainao. Na'iki ukakinaowan kapam Timothy, uaipan umashaapan kaiman, kadoronaa. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan mishidainao. Ukowaada kizi ĩ'ati na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Ĩmashaapa kizi kaiman, karikaonan kizi kapam ĩkaminka'utan pairibannao.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Kazowautapainao na'iki kaudinainao choochi ii *1:3—3:16*
Kakinaorii Timothy ati'o *4:1—6:21*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Christ Jesus apostlen di'iki'o.
Tominkaru wakazannaatapiki aipan ati'o õapostle-tinan na'iki
Christ Jesus aipan ati'o, uruu wazaudapaniaz wa'atin.
2 Aizii õsaadan wuru'u di'oraz kaarita'a pugaru Timothy
ati'o, õdani kawanu'oraz manawun õtaapan, pumishidan
idi Christ. Marii Tominkaru waDaru na'iki Christ Jesus

wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi
pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Timothy kakinao-kao mariidamiki pidannao ai

3 Õsaadan kaarita õaipan idi puna'ian Ephesus ii,
na'apa õkiauzon kawana'ati pu'ati kiwiin, tawuru dono'o
õmakopaanan dono'oraz Macedonia iti. Kaina'a pabi'i kida
pidannao na'ii, tominapa-kidainao pidannao Tominkaru
paradan dau'u, mazan aonaa sakitapa'o mani wuru'u
ĩtominapa-kidanuz ĩdyaun. Õaiapa pudyuudan ĩsookadan wuru'u
pana'apainapanuz.
4 Na'iki pudyuuda'a naa ĩmarina'atan wuru'u ĩkowaadapanuz
kotuainaonao kuwaa kida, wuru'u madiwautapa-ka'oraz
naa karikaonan, na'iki marina'a naa ĩsookadan padi'itapan
na'iki pasaadapan padokozu-daunnao uu kida. Ipai
wuru'u sha'apaapa-kariwai kidaz aimaakan na'apa, toma'o
karikaonan to'orataaka-karu na'iki kashadaaka-karu. Soo
Christ mishida-kao ida'an pa'an pidan aitapan pasha'apatan
aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati.
5 Õsaadan kaikapa'a, õaipan idi ĩkamarainapanun manawun,
kaimana'o nyukunui di'iki, na'iki kaimana'o di'itinapa-karu
di'iki na'iki mishi'o mishida-karu di'iki.
6 Pabi'i kida pidannao aonaa ĩsha'apatinan wuru
kawana'ati'i kakinaorii kidaz. Una'apan idi'i naa ĩpozawatan
tuukii, ĩmashaapan soo padakoopaakan dau'u, na'iki
pakashadaakapan dau'u.
7 Mishi tuukii ĩaipan patominapa-kidan pidannao, Moses
kakinaori dau'u. Na'iki ma'ozaka ĩkakuwaapan pidannao ati
aitapa'o kawan. Mazan upu'u aonaa ĩaitapan na'apa'oram
daua'o wuru'u pakadakotinanuz, oo patominapa-kidanuz
pidannao.
8 Ipai waunao, waaitapa kaimana'o wuru'u Moses kaki-
naori kidaz, ukaiwaa-kao ana'oraz mazan sakitapa.
9 Mazan waaitapa wuru'u Moses kakinaori taa-kao,
aonaa kaimanainao pidannao ati'o mani. Mazan utaa-kao
oiainao ati'o, wuru'u dikintapainaouz kakinaorii kida, na'iki
sha'apaapauzonao ati dikauda kida'o manawun aimaakan,
na'iki mamishida-kainao na'iki dikintapainao Tominkaru.
Na'iki wunao ati'i, aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, aona'oraz
ĩkarodapan paparadan Tominkaru dau'an. Na'iki wunao ati'i,
zowiauzonao kidaz padarunao, padaronao na'iki ba'oran
pidannao kida.
10 Na'iki wunao ati'i, mashaapainao kidaz kana'apan
mamazidaaka-daun. Na'iki wunao ati'i, mashaapainaouz
ba'oran daiaro tuma oo ba'oran daiaru tuma pamazidan

pu'a'a naa. Na'iki wunao ati'i kiaapainaouz pamin-
daonaioran, na'iki kiaapainaouz pamin-zunan. Na'iki
wunao ati'i koidapauzonao kidaz pidannao pasellian nii.
Na'iki wunao ati'i mariidinauzonao na'iki tomapauzonao
kidaz karikaonan parada-karu. "Mishi'o waparadan" ĩkian
pamariidinan pu'u. Na'iki wunao ati'i dikintapainaouz
kaimana'o parada-karu Tominkaru di'iki'oraz.
11 Ipai wuru'u kakinaoriiz, Kaimana'o Kuwai kawana'ati'o
wuru'u. Na'iki õgaru dyuuda-kariwai kowaadapa'o nii ipai
wuru'u konaunam kida'oraz manawun kuwai, kaimana'o
na'iki umanawunu'o Tominkaru di'iki kida'oraz.

Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun Paul ati

12 Tuukii manawun õkonaukii-kidan Christ Jesus
wanaobanaaz, utaan idi õnyukunuu ma'ozaka-kinaa nii,
õsha'apata-kinaa nii ipai wuru'u õkaudin-kizi kidaz. Na'iki
tuukii õkonaukii-kidanuzu, utukapan idi õgaru kaimana'o pidan
kawan, na'iki uzaamatan idi õgaru kaudina'o nii pa'ati.
13 Uaitapan pu'u padamata õdakoopan paugaru, na'iki
õantamikitan pu'u padamata uruu tuukii, na'iki uaitapan
pu'u padamata õsha'apatan iriba dikauda kida'o aimaakan,
õkaziwaa-kinaa nii uruu. Mazan Tominkaru kamunan-kida
zii kowas õgaru, usha'apanum kau'an na'apain aona'o zii
õmishidan Christ. Na'iki wuru'u õpataka'utanuz mishidainao,
aonaa õaitapan u'oian. Õ'itiiman kaimana'o nii wuru'u
õsha'apaapaniaz.
14 Mazan wanaobanaa Christ Jesus, tuukii utukapa-kidan
pakaimanan õ'ati. Atii, utaa zii õnyukunuu iti mishida-karu,
na'iki marainpaaka-kinai, wuru'u taa-kariwaiz ipai waunao
ati, zaamatinpainaouz Christ Jesus di'iti.
15 Aizii di'oraz kuwai mishi'o wuru'u na'iki turuu
umishida-kao: Christ Jesus kaawan imi'i baara ati,
ukazannaata'anan oiainao. Na'iki õgaru udawun iti
manawun õ'oian ipai ba'oran oiainao ai.
16 Mazan Tominkaru kamunan-kida zii õgaru,
usha'apanum kau'an uaipan idi Christ Jesus kaiwaan õgaru
oia'oraz pidan, utukapa-kida-kinaa nii mishi pakaimanan.
Aonaa usha'apatan õgaru, õ'oian pu'u padamata udawun
iti manawun, na'iki utominapa-kida-kinaa nii ba'orainao
diina'iti'i. Ĩaitapa kizi, na'iki ĩmishida kizi, turuu kapam
ukazannaatan ĩdyaun ĩ'oian ai, ĩmashaapa kizi utuma
karikaonan.
17 Aizii õkian King dau'an, karikaonanu'oraz unaobanai-
tinpan, na'iki aona'oraz umawakauzon, na'iki aona'oraz
utukapauzo-kao, soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru.

Marii wataapan uruu umanawunu'o nii, na'iki marii
karikaonan kizi wakonaukiitin-kidan umanawunun. Amen.
18 Timothy õdani, wuru'u õdyuudanuz pusha'apatinan
kaikapa'a, parada-karu kawana'ati'o, tawuru'u Tominkaru
dyuudauzoniaz papidanannao kowaadan. Ĩkowaadan
dono'oraz kanoma'o nii pukaudin-kizi nii. Uruu
kawana'ati'ora'a naa aizii, wuru'u õdyuudanuz pugaru.
Ukau'an pumishida na'iki pukaiwaa wuru'u parada-karu
kidaz, punyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi
puna'akan Tominkaru paradan.
19 Pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki
pakawan puda'an wuru'u kaiman kida'oraz pudi'itinpauzon.
Kaina'a ba'orainao, aonaa ĩtaapan pakawan wuru'u
pamishidauzonuz, na'iki aonaa ĩda'anan wuru'u kaiman
kida'oraz padi'itapaniaz. Uruu idi ĩwaotan, aona'a naa ĩaitapan
kanom pamishida, ĩnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan.
20 Kaina'a pidannao na'apa'o idi'o ĩwaotan kapam,
Hymenaeus na'iki Alexander. Uruu idi õmuuda'aka'a naa
ĩdyaun Satan ati, marii kizi'i naa uantamikitan ĩdyaun.
Uruu shoman na'apa'o ida'an ĩaitapinan, aonaa kizi powa'a
ĩdakoopan Tominkaru.

2

Na'apam mishidainao toriinpan

1 Aizii kiwiitapa õkia'azon mishidainao ati, tuukii man-
awun õaipan utoriinapa-kidan ipai pidannao Tominkaru ati.
Ukowaada na'iki upishaa ipai aimaakan Tominkaru ati, uka-
munan kizi ĩ'ati. Na'iki "Kaiman manawun pugaru," ukii
Tominkaru ati, ipai aimaakan dau'an na'iki pidannao dau'an.
2 Na'iki utoriinapa kapam king-tinpainao dau'an, na'iki
ipai ba'oran naobanai-tinpainao dau'an. Utoriinapa
wamashaapa kizi kaiman, aonaa kizi wanyukunuu
kasharutapa-kao, na'iki mashaa kizi kapam wataapan
wanyukunuu. Wamishida kizi na'iki wamashaapa kizi
soo Tominkaru ati, watukapa-kida kizi uruu ida'an mishi
waikodan kaimana'o mashaapa-karu.
3 Kaimana'o wuru'u toriinapa-karuz kaikapa'a, tuukii
Tominkaru, wakazannaatapiki naubaan na'apa'o toriinapa-
karu.
4 Uruu aipa'o ipai pidannao kazannaatinan pa'oian ai.
Na'iki ĩaitapa kizi ipai wuru'u parada-karu kidaz, mishi'oraz
manawun.
5 Mishi kaina'a bauda'apa Tominkaru, na'iki kaina'a
bauda'apa pidan ida'an wakaimanaakan Tominkaru tuma,
aonaa kanom ba'oran ida'an mani, soo bauda'apa daonaiora
Christ Jesus ida'an.

6 Uruu taaina'oraz ipai, ipai pidannao wadaun nii, ukazan-
naata'azon idi ĩdyaun pa'oian ai. Tominkaru aitanii kamoo
kawana'ati'o wuru'u Jesus taainanuz naa, utukapa-kida-
kinaa nii mishi'o wuru'u Tominkaru aipanuz ipai pidannao
kazannaatinan pa'oian ai.
7 Uruu idi'o wuru'u õzaamata-kaoaz, na'iki õdyuuda-
kaoaz kowaadapa'o nii na'iki tominapa-kida'o nii
Gentilenao,* wuru dau'a'a mishi'oraz kuwai. Tominkaru
kazannaata'azoonuz ipai pidannao. Mishi'o kaiwuru'u
õkuwaaz, aonaa õmariidapan mani karikaonan unao.
8 Ipai choochiapa-karu kawana'ati, tuukii õaipan
daonaioranao, wuru'u taa'oraz manawun mishi
panyukunuu Tominkaru ati, õaipan ĩtoriinpan panyukunuu
kaimana'o di'iki. Aonaa pato'orainpan bii'i mani, na'iki
aonaa pakashadaakapan bii'i mani.
9 Na'iki õaipan kapam zunnao aitapan na'apam pakai-
wadinpan kaiman. Aonaa kizi ĩkonaunamadan padizo, oo
ĩtinokan padizo na'apam karikaonan pakonaunamadin-kinaa
nii. Aonaa kizi ĩatadinpan pakaiwadapan ida'an kashoro,
zaanobai, na'iki ishitainii, toma-kariwai kidaz gold idi. Na'iki
aonaa kizi ĩkaiwadan kamicha konaunamaa-kariwai sodi kida,
na'iki kawinipinaa kida'oraz manawun.
10 Mazan ĩtukapa-kida kizi pa'an kaiman kida'o pakaduz
ba'orainao ati. Ĩtukapa kizi ĩkaduz ida'an, na'apam zunnao
mashaapan, wuru'u mishidainaouz Tominkaru.
11 Na'iki marii zunnao abatapan mashaa kakuwaapatin-
karu an Tominkaru paradan dau'u, aonaa turuu ĩwazootapan
daonaioranao.
12 Na'iki aonaa õkashaapan zunnao kakuwaapan oo ka-
zowautapan choochiapa-karu daonaioranao bii ii. Marii
mashaa ĩabatapan.
13 Usha'apanum kau'an Adam kiwiini'o utoma-kao,
udauna'an Eve.
14 Na'iki aonaa Adam mani wuru'u mariida-kariwaiz,
mazan Eve pa'an wuru'u dikintapa'oraz Tominkaru paradan,
omishidan idi pamariida-kao, uruu idi o'oian.
15 Mazan zunnao kazannaata-kao nii pakaudanipan dono,
ĩmishidan an pakawan Tominkaru, na'iki ĩkamarainapanun an,
na'iki ĩmashaapan an kaiman, na'iki aitapin Tominkaru aipan
kawana'ati.

3

Kazowautapainao choochi dau'ana'o

---

* **2:7** *Gentilenao:* pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Aizii di'oraz parada-karu kida'a, mishi'o na'iki sakitapa'o:
Aizii na'ia'oram daonaiora tuukia'o ukaudina'azon paka-
zowautapan dau'u choochi, kaimana'o kaudin-kizai wuru'u
usha'apata'azooniaz.
2 Aizii pidan kazowautapa'azo'o mishidainao, marii kau'an
kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani
dikauda sodi kida'o pakaduz. Na'iki marii umashaapan
bauda'apa'o paudaiaro tuma, na'iki marii umashaapan
aitapin na'iki kadoronaa. Udi'itapa-kida kizi kaimana'o
pakaduz kida ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi konaukii
umorota-kidan tawarainao, ĩkaawan an udapu iti. Na'iki
marii kizi ma'ozaka na'iki kaiman uaitapan patominapa-
kidan pidannao.
3 Na'iki aonaa kizi kapam utuzapa-shorin, na'iki aonaa
kizi uto'orauzon oo ukashadakon. Mazan utaapa kizi pa'an
panyukunuu kaiman na'iki mashaa. Aonaa kizi unyukunuu
soo puraata dau'ati.
4 Marii kizi kapam ma'ozaka na'iki kaiman ukazowauta-
pan padapu ainao. Aonaa kizi udikintapa-kidinan paudainao
ati, mazan ĩkichana'iki kizi u'ai, na'iki ĩizo'ati kizi ipai up-
aradan.
5 Aizii umaka'iitakan an pakazowautapan kaiman padapu
ainao, na'apam nii mooko uaitapan pakazowautapan
mishidainao?
6 Na'iki aonaa kizi kapam pidan diiki'i'o zii umishidanu'u,
zaamata-kao kazowautapa'o nii choochi. Panaadon pidan
na'apa'o zaamata-kao an, udi'itinpan nii soo pa'atadinpan
dau'u, atii na'apa'o ida'ana'o nii uwaotan na'iki ukaboota-
kao Satan kawan.
7 Marii kizi mamishida-kainao abatan kaiman uunamu-
naa. Ukau'an aona'o nii uba'azootin-kida-kao, na'iki aona'o
nii Satan zaamatanuz pamariaariba kida ida'an.

Kaminka'uupauzonao choochi ii

8 Aizii pidannao kaminka'uupa'o mishidainao, marii
ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda
sodi kida. Marii kizi mishi ĩsha'apatinan paparadan
kawana'ati, aonaa ĩkadakoinpan mani karikaonan. Na'iki
aonaa kizi ĩtuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi ĩdi'itinpan soo
paaipan dau'u puraata.
9 Na'iki aonaa kizi kanom kasharutapan ĩnyukunuu, mazan
ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan, dadara kizi ĩzaamatinpan
wuru di'iti'i mishi'oraz kuwai, Tominkaru taaniaz ĩ'ati
ĩtominapa-kinaa nii.
10 Na'iki marii zii ipai ĩkaduz tiwaa-kao na'iki ĩtukapa-kao
kiwiin. Aizii ĩkaduz tukapa-kao an kaiman, uruu turua'a naa
ĩzaamata-kao kaminka'uupa'o nii.

11 Aizii ĩdaiaronao,* na'apa kapam, marii ĩmashaapan kaiman,
aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda sodi kida. Na'iki
aonaa kizi kapam ĩkadakotinauzon. Ĩmashaapa kizi kadoronaa
na'iki aitapin. Na'iki mishi kizi kapam ĩsha'apatinan pa-
paradan kawana'ati.
12 Aizii daonaioranao, wuru'u kaminka'uupainaouz
mishidainao, marii ĩmashaapan bauda'apa'o paudaiaro
tuma. Ma'ozaka kizi, na'iki kaiman kizi kapam ĩkazowautapan
padapu, paudaiaro na'iki paudainao.
13 Aizii na'ia'oram pidan kaminka'uupa'o sha'apatan an
ipai pakaudin-kizi kaiman, kaimana'o nii uabata-kidan pau-
namunaa. Na'iki ma'ozaka'o nii na'iki mabaa'azo'o nii
ukakuwaapan pamishidan dau'u Christ Jesus.

Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan

14-15 Õaipan padamata kadiman õwa'atin pu'ida'ati,
mazan õmakaawakan an kadiman, õsaadan di'oraz kaarita
puaitapa kizi na'apam nii waunao mishidainao aiapa-
kao wataapaakan baokopa wamin-mishidannao tuma.
Usha'apanum kau'an waunao wuru'u Tominkaru
choochiniz. Uruu Tominkaru karikaonanu'oraz
ukakupauzon. Na'iki wamishidan ida'an, dadara
wazaamatapan na'iki wakazannaatapan wuru'u kaimana'o,
na'iki mishi'oraz kuwai upana'ada-kao ai.
16 Aonaa turuu pidan kian aonaa mishi'o mani na'iki aonaa
umanawunu'o mani Tominkaru sha'apataniaz aimaakan,
aona'oraz zii uaitapa-kidauzon kiwiin. Wuru'u uaitapa-
kidaniaz wa'ati kai, wamishida-kinaa nii na'iki waaitapa-
kinaa nii uruu. Kaikapa'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz
wa'ati mishi'o aimaakan:
Uaidinan imi'i baara'a, pidan nii.
Kaimana'o Doronaa tukapa-kidan mishi, kaimana'o man-
awun uruu,
na'iki mishi usha'apatan ipai aimaakan sakitapa
pa'idiwaru.
Na'iki angelnao, ĩtukapa kapam uruu.
Kuwai makon udau'an ipai amazada kawana'ati.
Uruu idi ipai amazada kawana'ati,
pidannao mishidan na'iki ĩzaamatan uruu panaobanaa
nii.
Udauna'an Tominkaru na'akan naazu aokazi iti.

4

Mariidapa'o patominapa-kidan pidannao

---

* **3:11** *ĩdaiaronao* oo "zunnao, kaminka'uupa'o mishidainao."

1 Mishi kaimanaiman sha'atii Kaimana'o Doronaa
kowaadauzon, diina'iti'i kaina'a'o nii pabi'i kida pidannao,
mishidainaouz, marina'atan nii wuru'u pamishidanuz
mishi'o kuwai. Na'iki ĩmishidan ni'i naa oia'o doronainao
mariidin-kinaa kida, na'iki ĩda'anan ni'i naa wuru'u oiainao
tominapa-kidanii kidaz.
2 Aizii wuru'u na'apa kida'oraz kuwai, uruu wunao
na'akapani'i mariidamikinao kidaz. Mainaabata-kariwaiz
naa kaiman kida'o di'itinapa-karu ĩzowau iki, na'apa chipirari
wiichada-kariwai mainaabatanii kawanu'oraz naa.
3 Aizii wuru'u na'apainaouz pidannao, ĩkian aonaa tu-
ruu mazida-karu, na'iki ĩkian, kaina'a pabi'i kida aimaakan
aonaa ukashaapa-kao unika-kao. Mazan ipai wanyukunui
wuru'u aona'oraz ĩkashaapan unika-kao, Tominkaru tomanii
pa'idiwaru wuru'u nika-karu nii. Mazan mishidainao,
wuru'u aitapainaouznaa pa'an mishi'o parada-karu, tu-
ruu ĩnikan sha'apa'oram wanyukunui, patoriinapa-kidan
dauna'anazu.
4 Mishi ipai Tominkaru toman aimaakan kaiman
pa'idiwaru. Ukau'an aonaa turuu sha'apa'oram wanyukunui
mana'idiapa-kao. Mazan ipai wuru'u wanyukunui kidaz,
unika-kao nii utoriinapa-kida-kao dauna'an.
5 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan, na'iki
toriinapa-karu ida'ana'o wuru'u, kaiman Tominkaru
tukapan sha'apa'oram wanyukunui nika-kao.

Christ Jesus poitoru manawun

6 Aizii pukowaadapan an ipai wuru kida dau'ana'a
mishidainao ati, mishi'o nii pugaru kaimana'o poitorui
Christ Jesus ati. Wuru'u kuwai kida pumishidaniaz na'iki
puda'ananiaz ma'ozakadan nii punyukunuu powa'a zii.
7 Mazan aonaa pa'an õaipan punyukunuupan na'iki
puda'anan wuru'u kotu'u kida'oraz kuwai madiwautapa-
ka'oraz karikaonan, aonaa Tominkaru di'iki'o mani.
Mishi'oraiman putominapa powa'a zii pusha'apatin kizi
pa'an Tominkaru aipan kawana'ati.
8 Mishi pidan ikoda kaimana'o aimaakan pa'ati, uikoda
pama'ozaka-kinaa nii, padimatinan na'iki pama'ozakainpan
ida'an. Mazan pidan ma'ozakada'o panyukunuu Tominkaru
dau'ati, uikodan nii aimaakan powa'a'o zii manawun
ukaimanan ipai wuru aia'a ba'oran aimaakan kidaz. Uruu
ida'ana'o nii pa'an uikodan kaimana'o mashaapa-karu kai,
na'iki diina'iti'i Tominkaru tuma.
9 Mishi'o wuru'u di'oraz parada-karu kida'a. Marii kizi
umishidanuzu kaimanaiman.
10 Mishi kasha'apannaa na'iki dadara wakaudinan.
Usha'apanum kau'an waaitapa na'iki wamishida tuukii,

kaina'a'o nii na'apainim wamakon wamashaapa'anan pa'an
Tominkaru tuma, wuru'u karikaonanu'oraz ukakupauzon.
Uruu wuru'u ipai pidannao kazannaatin-kinaa ni'oraz, na'iki
kazannaata'oraz ipai wuru'u mishidainaouz Christ.

11 Aizii pukowaada'a naa, na'iki putominapa-kida'a naa
pidannao ipai wuru dau'a'a parada-karu na'iki kakinaorii
kidaz.

12 Mana'a pukashadapa-kidina'ana'a pupa'inan idi
zii. Mishi'oraiman, putukapa-kida kaimana'o pukaduz
mishidainao ati, puparadan ida'an kaiman, na'iki putukapa-
kida ĩ'ati kaimana'o mashaapa-karu, na'iki putukapa-kida
ĩ'ati pukamarainapanun, na'iki putukapa-kida kapam
wuru'u pumishidanuz, na'iki putukapa-kida ĩ'ati na'apam
putaapinan kaiman ipai oia'o ai.

13 Atii õkaawan na'iti, karikaonan puaitaapa saada-
kariwaiz kida Tominkaru paradan ipai pidannao ati
na'ii, ĩkasaba'uinpan kawana'ati. Na'iki pukowaada ĩ'ati
kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karu kida kianuz.
Na'iki putominapa-kida kizi'i naa ipai wuru'u pidannaouz,
ĩsha'apatin kizi'i naa ipai parada-karu kawana'ati.

14 Mana'a pumarina'ata'ana'a kaimana'o aimaakan
tawuru'u Tominkaru taauzoniaz na'apa pukaudin-kinaa
nii, prophetnao ida'ana'oraz ukowaada-kida-kao, tawuru
dono'o choochi zowaunaanao toriinapa-kidauzon na'iki
ĩmuudauzon dono'oraz paka'u pu'ida'ati.

15 Ukau'an putiwautina'a naa na'iki pusha'apatina'a naa
na'ii ipai wuru kawana'ati'i, kakinaorii kidaz saada-kariwaiz
pu'ati. Marii kizi ipai pidannao tukapan pukaudin-kizi tu-
ubarudinan.

16 Puaitapin pa'i kaiman pumashaapa, pukuwaa na'iki
putominapa-kidan kawana'ati pidannao. Pakawan
pusha'apatin wuru kawana'ati'i pusha'apaapauzonii kidaz.
Usha'apanum kau'an, pusha'apatinan an ipai ukawana'ati,
pukazannaatinan nii, na'iki pukazannaatan nii wunaou'u
abatainao kidaz pukuwaa.

5

Kakinaorii mishidainao dau'ana'o

1 Mana'a pukashadakowaua'ana'a tunarunao-tinpa'ora'a
naa pidan, putukapan an usha'apatan dikauda'o aimaakan.
Mishi'oraiman puparada na'iki pukakinao uruu kaiman,
na'iki kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pu-
daru ati. Aizii pa'inainao daonaioranao ati na'apa kapam
puparada, kaimana'o ida'an, na'apa puparadauzon na'iki
pukakinaowauzon kawan pu'inawuzunao.

2 Aizii putukapan an zunnao, maskonnao-tinpainao kida'a
naa sha'apatan dikauda'o aimaakan, puparada na'iki pukak-
inao ĩdyaun kaiman kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon
kawan pudaro ati. Aizii pa'inainao zunnao sha'apaapan an
dikauda'o aimaakan, na'apa'o nii kapam puparadan ĩ'ati,
kaimana'o, na'iki kona'ia'o ida'an. Na'apa puparadauzon,
na'iki pukakinaowauzon kawan pudadakoonao kaimana'o
ida'an, aonaa madoronaa-daun mani.

3 Pukamunan-kida, na'iki kaiman putaapa zunnao wuru'u
mawakainaouznaa ĩdaiarunao, mashaapainaouz pa'ida'a
na'iki paba'oran manawun.

4 Mazan aizii mawakaiba odaiaru kaudainaoun an zii,
na'iki okatakaannaoun an zii, marii ĩnao kataapan oroo.
Marii kizi ĩnao tukapa-kida kiwiin pidannao ati, na'apam
mishidainao taapan pairibannao. Na'apa'o ida'an kizi
ĩtukapa-kidan na'iki ĩkawadauntan powaa iti wuru'u ĩdaronao
na'iki ĩko'okoonnao sha'apatauzonii kidaz ĩ'ati kotua'a naa.
Usha'apanum kau'an tuukii Tominkaru konaukii-kidan
patukapan na'apa kida'o aimaakan sha'apata-kao.

5 Aizii zun mawakaiba odaiaru, mashaapaibazo pa'ida'a
na'iki paba'oran manawun, aonaa kanom ba'oran kaina'a
kaminka'uta'o nii oroo. Uruu idi odopian na'iki otaapan
panyukunuu soo bauda'apa Tominkaru ati karikaonan. Ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpan kawana'ati, opishaan
u'ati pakaminka'uta-kao.

6 Mazan aizii zun wuru'u mawakaibazo naa odaiaru
mashaapan an madoronaa-daun, mawaka'o kawanu'ora'a
naa otukapa-kao padoronaa ii, okakupan pu'u padamata.

7 Ukau'an pukowaada ĩ'ati ipai wuru'u di'oraz kakinaorii
kida'a. Aonaa kizi ĩsha'apaapan oo ĩtukapa-kidan dikauda
kida'o pakaduz, aonaa kizi kapam ĩkadakotin-kida-kao.

8 Mazan aizii na'ia'oram pidan mishida'o, aona'o
utaapa'azon pairibannao, aitaniiman umataapa'azookan
an padaro oo pako'okoon manawun, uruu tanawatina'ora'a
naa pamishidan ai wuru'u na'apa'oraz pidan. Uruu idi
udawun iti'ora'a naa manawun uruu wunao aia'a pidannao
mamishida-kainaouz.

9 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii,
wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao, aonaa pa'i pa'an
pusaada'ana'a ĩ'uu. Soo wunao pa'an pusaada, ikodainaouz-
naa 60 wunu. Baukapa'oraz omazidauzon,

10 na'iki kaimana'oraz okaduz aitapa-kao. Na'iki
kaimana'oraz kapam odyaupaitan ipai paudainao. Na'iki
konaukii-kidauzoz na'iki karikaonanu'oraz onaubauzon
tawarainao kaawan padapu ati. Na'iki taapaibazo ipai
mishidainao kaiman, na'iki chikauzoz ĩkidiba ĩkaawan an

odapu ati. Na'iki kaminka'utauzoz pidannao, dopitainao
na'iki kasha'oratinainao. Na'iki wuru'u sha'apatauzoz soo
kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan.

11 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun kida
tuukii, wuru'u mawakainaouznaa ĩdaiarunao, aonaa turuu
pa'an ĩ'uu saada-kao zii. Panaadon kaina'a'o nii zii ĩdi'itinpan
daonaiora dau'u na'iki pamazidan dau'u. Na'apa'o ida'an
ĩtanawatinan Christ ai.
12 Na'iki uruu ida'an ĩtukapa-kidan na'apam ĩmariidan
karikaonan paparadan, pakiauzon kawana'ati u'ati kiwiin.
13 Na'iki aona'a naa kanom ĩsha'apata'azon, soo
ĩchi'ikina'azon karikaonan, na'iki ĩkadakotinan ba'orainao
dau'u. Na'iki ĩaitapa'azon ba'orainao sha'apaapanii
dau'an, na'iki ĩkadakoinapa-kidan ipai aimaakan pidannao
sha'apaapanii kida, wuru'u aona'oraz padamata turuu
ĩkowaadapan.
14 Ukau'an õkian, marii pa'an ĩmazidan wuru'u aona'oraz
zii ĩmaskonnaoun tuukii, aizii ĩkaudanin an uruu ĩtaapan ni'i
naa paudainao, na'iki ĩtaapan ni'i naa padapu kaiman. Aizii
ĩmashaapan an na'apa, aona'o nii to'oratinainao wa'ati ikodan
dikauda'o pakadakotin-kida-kinaa nii waunao.
15 Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa ba'oran zunnao
mawakainaouznaa ĩdaiarunao, tanawatinan na'iki ĩda'anan
naa Satan.
16 Mazan aizii na'ia'oram zun mishida'o, na'iki kaina'a'o
oiribannao mawakainaou'u naa ĩdaiarunao, marii otaapan
oo okaminka'utan ĩdyaun. Aonaa kizi ba'oran mishidainao
mizidinan ĩdau'an. Marii kizi pa'an mishidainao taapan,
na'iki kaminka'utan wuru'u mairibanu'oraz na'iki
pa'ida'a'oraz manawun ĩmashaapan.

17 Aizii choochi zowaunaanao, wuru'u kaudinainaouz
kaiman, pakazowautapan dau'u choochi. Marii kaiman
zoobaba ĩtaapa-kao, marii ĩkawinipinaata-kao powa'a zii,
aitaniiman wuru'u kaudinainaouz manawun dadara,
pakowaadapan dau'u Tominkaru paradan, na'iki dadara
kapam ĩkaudinan ĩtominapa-kidan pidannao Tominkaru
paradan kawana'ati.
18 Usha'apanum kau'an saada-kariwai Tominkaru paradan
kian, “Mana'a udo'otauzo'ona'a tapi'iza dako, poroom aka
dakazaapa-kida-kao an u'ati.” Na'iki “Kanom kaudina'o
marii ukawinipinaata-kao.”
19 Mana'a punyukunuupa'ana'a puabatan an pidan
kowaadan choochi zowaunaa sha'apatan dikauda'o
aimaakan. Soo mishi puabatan an zii na'apauda'um
pidannao di'iki, dya'utam oo idikinauda'u pidannao,
tukapainao manawun, kakuwaapan an zii udau'u.

20 Uruu dauna'an turua'a naa pa'an puparadan oo pukakinaowan uruu, ipai mishidainao abatapan pu'u. Marii kizi kapam ba'orainao kichana'ikin pasha'apaapan ai na'apa kida'o oia'o.
21 Tominkaru, na'iki Christ Jesus na'iki kaimana'o angelnao abatapan pu'u õkia'azon pu'ati. Tuukii manawun õaipan puizo'atin wuru'u di'oraz kakinaorii kida'a. Aonaa kizi pukazannaatan pabi'i kida pidannao, wuru'u pumarainapaniinaouz, ĩsha'apatan an oia'o. Mazan marii kizi pukakinaowan ipai pidannao patumaaka na'iki sakitapa paradakaru kawana'ati.
22 Mana'a puzaamata'aka'ana'a kadiman manawun pidannao kazowautapa'o nii choochi. Na'iki aonaa pupatumaaka-dina'ana'a pidannao tuma ĩsha'apaapan dono oia'o. Pumashaapa kaiman, aonaa pu'oiipa'ana'a.
23 Mana'a pa'i putuza'ana'a wunu pa'idiwaru, putuza masakauda'u kida wine putoba kaziwan idi. Usha'apanum kau'an mapuda manawun pukarinaapatinauzon.
24 Kaina'a pabi'i kida pidannao kaiman-daun ĩ'oian tukapakao, aonaa na'itim udiza-kao. Na'iki ipai pidan aitapan pataka'uta-karu nii ĩdyaun. Mazan kaina'a ba'orainao ĩ'oian tukapa-kao nii oo uaidinan nii diina'iti zii'i ĩkootowapa-kida-kao dono.
25 Na'apa kapam pabi'i kida pidannao wuru'u sha'apatauzonao kidaz kaimana'o pa'idiwaru aimaakan. Kaiman-daun ĩkaimanan tukapa-kao, na'iki ba'orainao aonaa ĩtukapa-kidan pakaimanan, mazan aonaa na'itim ĩdizan wuru'u pakaimannuz.

6

1 Mishidainao pidannao, torii-kariwainaouz poitoruinao* nii, marii kaiman ĩmashaapan panaobanaanao tuma. Ĩtaapa kizi ĩdyaun umanawunu'o nii, aonaa kizi ĩkashadapautan oo ĩtaapan ĩdyaun na'apam karikaonan, aonaa kizi waTominkarun uu dakoapa-kao, na'iki aonaa kizi kapam kuwai wuru'u wakowaadapanii kidaz dakoapa-kao.
2 Aizii wuru'u torii-kariwaiz poitorui, unaobanaitapan an mishida'o Christ, marii kaiman utaapan oo ukaudinan u'ati. Aonaa kizi udikintapan oo ukashadapan uruu, uaitapan idi mishida'o kapam wuru'u unaobanaaz, na'apa paugaru kawan. Mazan kaiman kizi ukaudinan u'ati powa'a zii. Usha'apanum kau'an ukaudinan na'iki usha'apatinan ida'an kaiman, tuukii ukaminka'utan mishida'oraz panaobanaa umarainpan idi wuru'u panaobanaaz.

---

* **6:1** *torii-kariwai poitorui:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Pidannao aipainao
diri'i sha'apauzii

Ukau'an putominapa-kida na'iki pukowaadapa ipai
wuru'u di'oraz kowaada-kariwai kidaz aimaakan pu'ati.
3 Aizii na'ia'oram pidan pana'iti'o utominapa-kidan pidan-
nao, na'iki aona'o umishidan wuru'u mishi'o parada-karu
wanaobanaa Jesus Christ di'iki'oraz. Na'iki aona'o umishi-
dan sakitapa'o mashaapa-karu, wuru'u Tominkaru aitanii
kawana'ati'oraz.
4 U'atadinpan udawunu'iti manawun wuru'u una'apanuz,
aitapa'o nii manawun utaapinpan mazan aonaa kanom
uaitapan. Soo uaipan pakashadaakapan, uaipan
pato'orataakapan oo padakoopaakan na'apa'oram parada-
karu dikin ii karikaonan. Uruu idi utoman kishauziaaka-
karu, na'iki kashadaaka-karu, na'iki mariidin-karu iribanii
dau'u, na'iki dikauda'o di'itinapa-karu iribanii sha'apatanii
kida dau'u.
5 Na'iki utoman kadakowaaka-karu pidannao tuma
wuru'u aona'oraz kanom ĩaitapan, na'iki aona'oraz ĩmishidan.
Ĩ'itiiman pidan kasha'apauzi-kinaa nii wuru'u mashaapa-
karuz Tominkaru aipan kawana'ati.
6 Mishi, kasha'apauz mani pidan, mashaapa'o Tominkaru
aipan kawana'ati, soo uabaapan an taa-kariwaiz pa'ati.
7 Aonaa kanom wakaawa-kidan wuru amazada baara ati'i.
Na'iki aonaa kanom wana'akan wuru amazada baara iki'i.
8 Ukau'an, wuru'u wawanyukunuu na'iki wakamichan
waikodanii kidaz, turua'o wa'ati wuru'u.
9 Mazan aizii pidannao, wuru'u tuukia'oraz ĩaipan
pakapuraatanun, mariaa-kidina'o nii ĩdyaun pabi'inaaka
oia'o ati, na'iki ĩzaamata-kidinan wuru ati'i panyukunuu
sha'apata'azoonii dikauda kida'oraz. Na'apa'o ida'ana'o
nii ĩwaotan dikauda'o di'iti na'iki pataka'utin-karu di'iti.
10 Aizii wuru'u puraata marainapa-kaoaz udawunu'iti
manawun, buuda'o ipai pabi'inaaka kida'o oia'o, na'iki oia'o
orodanaa manawun wuru'u. Kaina'a pabi'i kida pidannao
tuukia'o manawun ĩdi'itinpan soo puraata dau'u karikao-
nan. Uruu idi pana'iti'i naa karikaonan ĩnyukunuu, aona'a
naa powa'a ĩdi'itinpan mishida-karu dau'u. Uruu idi tuukii
manawun ĩkasha'oratinan, ipai pabi'inaaka kida'o aimaakan
sha'apan idi'i naa ĩ'ati.

Timothy ati'o kakinaorii

11 Aizii pugaru, mashaapa'o manawun Tominkaru aipan
kawana'ati, mana'a putaapada'ana'a oii kida'oraz sha'apan
pu'ati. Putiwautin pa'an kaiman kida'o dau'ati, wuru'u
Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Na'iki mishi kizi

pumashaapan kaiman, ma'ozaka kizi putaapan pumishidan. Na'iki putiwautin tuukii putukapa-kida kizi mishi pusha'apatinan puparadan kawana'ati. Na'iki putukapakida pukamarainapanun tuukii. Na'iki putiwaa kizi pudadaradan wuru'u kasha'apanna'o na'iki dadara kida'oraz aimaakan, sha'apa'o ni'oraz kida pu'ati. Na'iki kaiman kizi putaapan punyukunuu ipai pidannao ati.

12 Ma'ozaka'a naa pa'i putaapa punyukunuu, putukapakida kizi mishi pugaru mishida'o manawun Christ. Puzaamata kizi oo puikoda kizi wuru'u karikaonanu'oraz kakupakizai. Uruu ida'ati'o wuru'u Tominkaru zaamatanuz oo udapadanuz pugaru. Tawuru pukowaadauzon dono'oraz ipai pidannao abatapan pu'u na'apam pumishidan Christ tuukii, na'iki puzaamatan uruu punyukunuu naobanaa nii.

13 Aizii õkia'azon pu'ati, Tominkaru taa'oraz kakupa-kinai ipai pidannao ati na'iki ipai aimaakannao ati, uruu abatapan pu'u õkia'azon pu'ati. Na'iki Christ Jesus ma'ozaka'oraz ukakuwaapan padau'u, ukadishita-kida-kao dono'oraz Pontius Pilate kanaapu ii. Uruu abatapan pu'u kapam õkia'azon pu'ati aizii.

14 Õaiapa ipai putaapan na'iki puizo'atin wuru'u paradakaru taa-kariwai kidaz pu'ati. Mishi kizi pusha'apatinan na'iki pumashaapan kaiman manawun ukawana'ati. Aonaa kizi dikauda'o abata-kao pudau'u atii wanaobanaa Jesus Christ kaawan.

15 Aizii ukaawan nii kaina'iki Paainaa kawana'ati, Tominkaru aitanii kamoon kawana'ati'o nii wuru'u ukaawanuz. Tominkaru wuru'u konaukii-kida-kariwaiz, na'iki uruu bauda'apa umanawun na'iki kazowautapa'o ipai amazada na'iki ipai pidannao. Uruu tuubaru'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki tuubaru'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai.

16 Uruu bauda'apa aonaa umawakauzon, umashaapan kanada'o-karu ii manawun, aonaa turuu pidan kaawan na'iti. Aonaa kanom tukapauzon zii uruu, na'iki aonaa kanom ka'iitan patukapan uruu. Marii soo uruu bauda'apa umanawunu'o nii wataapan. Na'iki waaitapa kizi soo uruu bauda'apa ma'ozaka'o nii karikaonan. Amen.

17 Pukakinao tuukii wuru'u kasha'apauzi-tinpainao kidaz manawun ĩmashaapan kai. Aonaa kizi ĩatadinpan pakasha'apauzi-tinpan ida'an. Aonaa kizi ĩtaapan panyukunuu soo pakapuraatanun dau'ati. Mazan marii pa'an ĩtaapan panyukunuu tuukii Tominkaru dau'ati, taa'oraz pa'an ipai aimaakan kaiman kida'o wa'ati, wakonaukii-kinaa nii.

18 Pukakinao ĩdyaun tuukii, marii kizi pa'an ĩsha'apatan
kaiman kida'o aimaakan ba'orainao ati. Na'iki karikaonan
kizi ĩsha'apaapan kaiman kida'o aimaakan na'iki minziiwa
kizi ĩtaan aimaakan ba'orainao ati. Na'iki marii kizi minziiwa
ĩka'idiwaapan ba'orainao ati.
19 Aizii ĩmashaapan an na'apa, ĩkasaba'ukan nii pa'ati
umanawun na'iki kaiman kida'o aimaakan, pasaabaa-kinaa
nii pamashaapa kizi ni'i naa diina'iti'i aokazi ii. Udauna'an
ĩzaamatan nii kakupa-kinai, wuru'u mishi'oraz manawun
kakupa-karu.
20 Timothy, putaapa kaiman wuru'u kakinaorii, taa-
kariwai kidaz pu'ati. Na'iki mana'a puturukadina'ana'a
kadakoinapa-karu an madiwautapaka sodi kida'o aimaakan
dau'u karikaonan. Wuru'u pabi'i kida pidannao dakotaniaz
kaikin “aitapa-kinai nii manawun.”
21 Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pabi'i kida pidan-
nao, tuukii ĩmishidan na'iki ĩda'anan wuru'u dakota-kariwaiz
kaikin “aitapa-kinai nii manawun.” Aizii ĩmishidan idi na'iki
ĩda'anan idi na'apa kida'o, tuukii ĩpozawatan wuru aia'a
mishi'oraz padamata pamishidauzon.
Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Itamautan Paul Kaaritan Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita Timothy ati. Usaadan wuru'u di'oraz kaarita'a, Rome iki'o, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii. Na'apain uaitapa aona'o ni'i naa powa'a pakodita-kida-kao taraa-kizai iki. Uaitapa na'ia'o ni'i naa pazowii-kao. Uruu idi tuukii uaipan pakaminka'utan na'iki pama'ozakadan Timothy nyukunuu. Usha'apanum kau'an, Paul mawakan dauna'an Timothy'o ni'i naa kaudin uwadaun nii, na'akapa'o ni'i naa Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati. Uruu idi'o wuru'u tuukii Paul aipan pakakinaowan Timothy powa'a zii.

Aizii pakaaritan ida'a, Paul kowaadan naa u'ati na'apam nii choochi kazowautapa-kao. Na'iki ukian u'ati, mana'a pukashaapa'ana'a mariidamikinao tominapa-kidan pidannao, pana'iti'oraz karikaonan ĩkuwaa kida. Na'iki ukian u'ati, mishi pa'i kaiman pumashaapa, puizo'ati ipai wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, wuru'u kakinaorii taa-kariwai kidaz waunao ati, mishidainaouz Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Timothy ma'ozakada-kao *1:3—2:13*
Timothy kowaadapan mishi'o kuwai *2:14—4:5*
Paul saadan padaua'o *4:6-18*
Kaarita katokonota-kao *4:19-22*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus zaamataniaz apostle nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uzaamatan õgaru kowaadapa'o nii, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon karikaonanu'o kakupa-karu, wuru'u Christ Jesus ida'ana'oraz.

2 Õsaadan di'oraz kaarita'a, pugaru Timothy ati'o, õmarainpaniaz, na'iki õdaniitapaniaz. Marii Tominkaru waDaruz, na'iki Christ Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul ma'ozakada'azon daua'o Timothy nyukunuu

3 “Kaiman manawun pugaru,” õkian Tominkaru ati pugaru dau'an. Uruu ati'o wuru'u õkaudinanuz, õnyukunuu kaimana'o di'iki. Na'apa'o kapam kotua'a naa õdokozudaunnao nyukunuu ĩkaudinauzon u'ati. Karikaonan da'i õnyukunuitapan pugaru õtoriinpan kawana'ati Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o.

4 Pakawan kapam õnyukunuitapan tawuru'u puzaadau-
zonuz õdawu'ati. Tuukii õtukapa'azon pugaru, õnyukunuu
konaukii-kinaa nii.
5 Karikaonan õnyukunuitapan na'apam putukapa-kidan
mishi'o mishida-karu. Mishi puko'okoon Lois tuukii
manawun omishidauzon, pudaro Eunice na'apa kapam
tuukii omishidan. Na'iki õaitapa na'apa'o kapam wuru'u
pumishidanuz ĩnao mishidan kawan.
6 Uruu idi õkia'azon pu'ati, aizii ma'ozakaimana'a naa
pa'i pukaiwaa tawuru'u kaimana'o aimaakan Tominkaru
taauzoniaz pukaudin-kinaa nii, õmuudauzon dono'oraz õka'u
pu'ida'ati.
7 Mishi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa wa'ati, aonaa
wakichana'iki-kinaa ni'o mani. Mazan ma'ozakada'o nii
pa'an waunao, ma'ozaka kizi washa'apatan wakaudin-
kizi Tominkaru ati. Na'iki wamarainapa-kinaa ni'o
ipai pidannao, na'iki watuuda-kinaa nii wanyukunuu
washa'apata'azon ai oia'o.

8 Ukau'an mana'a putaria'ana'a pukakuwaapan
wanaobanaa Christ dau'an. Na'iki mana'a kapam
pukiba'azoo-kida'ana'a oo putaria'ana'a pukowaadan
wuru'u õgaru, pumin-kaudinan taratapa-kaoaz taraa-kizai
ida'a, Christ dikin ii. Mazan marii kapam pupataka'uta-kao
õgaru kawan, pukowaadapan dikin ii karikaonan Kaimana'o
Kuwai Jesus dau'u. Tominkaru taan nii punyukunuu
ma'ozaka-kinaa nii
9 Uruu Tominkaru wuru'u kazannaata'oraz waunao
wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin ii. Na'iki uruu
wuru'u dapada'oraz waunao pa'ida'ati, papidanannao nii.
Mazan aonaa washa'apatan dikin ia'o mani kaimana'o
aimaakan wuru'u ukazannaatanuz na'iki udapadanuz
waunao pa'ida'ati. Soo paaipan ati'o karikaonan, wuru'u
ukaimananuz manawun waunao ati. Mishi kotu'u, amazada
sakadinan ua'ii, udakotan wuru'u pakaimannuz wa'ati,
padyuudan ida'an Christ Jesus.
10 Aizii di'i, watukapa'a naa umishiinan, Christ Jesus
wakazannaatapiki kaawan ida'an wuru amazada baara ati'i.
Ukaawan umainaabata'anan naa wuru'u wakichana'iki-
tinanuz mawaka-karu ai. Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwai,
Christ daua'oraz, uruu ida'an waaitapan karikaonanu'o nii
pa'an wamashaapan utuma. Wakananaata-kao nii pa'ina'o
idi'i naa diina'iti'i, na'iki aona'o ni'i naa powa'a wamawakau-
zon.

11 Aizii Tominkaru zaamatan õgaru, padyuudan ni'o,
na'akapa'o nii wuru'u Kaimana'oraz Kuwai ipai amazada
kawana'ati. Na'iki kowaadapa'o ni'i naa kaimana'o kuwai

Christ Jesus dau'u. Na'iki õtominapa-kida kizi pidannao uaipan kawana'ati.
12 Uruu idi õkaudinan õdyuuda-kao kawana'ati, mazan uruu dikin ii õpataka'uta-kao atii di'i õtaratapa-kao. Mazan aonaa õkiba'azoo-kidan wuru'u õtaratapa-kaoaz da'a'a. Usha'apanum kau'an õaitapa kaimanaiman kanom wuru'u õmishidapaniaz, na'iki õaitapa, mishi'o nii kaiman utaapan ipai wuru'u taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati.* Utaapan niiz kaiman, atii diina'iti'i pidannao tiwaa-kidapa-kao dono'o naa.
13 Aizii tawuru'u mishi'o kuwai, õkowaadapauzoniaz pu'ati, putominapa-kinaa nii. Mana'a pumarina'ata'ana'a kidaz, ma'ozaka putaapa punyukunuu udau'ati, putominpa'a naa u'idi'iki. Na'iki pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki wuru'u pukamarainapanuz puzaamatinan idi'i naa Christ Jesus di'iti.
14 Kaiman pukazannaatapa wuru'u kaimana'o kuwai taa-kariwai kidaz pu'ati, upana'ada-kao ai. Ma'ozaka pukazan-naatapaz, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an pugaru. Uruu mashaapa'oraz wanyukunuu ii.
15 Puaitapa na'apam mishidainao pidannao, wuru'u Asia iainao kidaz wa'akan õgaru õba'oran, atii Phygelus na'iki Hermogenes na'apa kapam ĩwa'akan õgaru.
16 Õtoriinpan marii kizi wanaobanaa kamunanun ipai Onesiphorus iribannao ati, wuru'u udapu iainao kidaz. Usha'apanum kau'an, uruu da'i wa'atiizo, ukaminka'utan õgaru, aata mishi õkonaukia'akan. Aonaa ukiba'azoo-kidan õgaru, õtaratapa-kao pu'u.
17 Aizii ukaawan dono da'ati'i Rome ati, tuukii udorotinan õdau'u, atii uikodan õgaru.
18 Marii wanaobanaa kamunanun tuukii uruu ati diina'iti'i, pidannao tiwaa-kao dono'o naa. Puaitapa na'apam tawuru'u ukaminka'utauzonuz kapam õgaru tuukii Ephesus ii.

2

Pidan kaimana'o usoldyaa-tinpan Christ Jesus ati

1 Aizii pugaru õdani, ma'ozaka pukaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu wuru ida'ana'a Christ Jesus taaniaz puma'ozaka-kinaa nii, pakamunanun idi'oraz manawun utaan pu'ati.
2 Aizii tawuru'u puabatanii kidaz õkowaadan iriba pidannao abatapan pu'u, pukowaada'a naaz pidannao ati dyautainao kidaz ĩnyukunuu Tominkaru paradan dau'ati. Marii kizi

* **1:12** *wuru'u taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati* oo "wuru'u õtaanii oo õsha'apatanii kidaz aimaakan u'ati."

ĩtominpan kaiman, na'iki ĩnao kizi zaamata-kao, tominapa-
kida'o ni'i naa kapam ba'orainao pidannao, ipai wuru dau'a'a
paabatanii kidaz parada-karu.
3 Marii pubaiaapa pusha'apata-kao õgaru kawan, Christ
Jesus dikin ii. Na'apa kizi pugaru kaimana'o soldyaa kawan.
Kaimana'o soldyaa makon nii minziiwa, ubaiaapa'anan
kasha'ora'o mizaataaka-kizai iti.
4 Aizii soldyaa kaudin-kizi taa-kao an, usha'apatan
nii kaiman wuru'u unaobanaa taaniaz ukaudin-kizi
nii. Usha'apanum kau'an kaiman uaipan panaobanaa
nyukunuu. Aonaa turuu uturukadinan ba'oran kaduz
kaudin-kizai dau'ati, wuru'u pana'a'oraz soldyaa kaudin-
kizi kida ai.
5 Aizii dimaba'o pidan, uaipan an pazaamatan wuru'u
konaunama'o aimaakan taa'azoo-kariwaiz, mazan aonaan
an udiman kakinaorii kawana'ati, aona'o nii turuu uzaa-
matan wuru'u taa'azoo-kariwaiz dimaba'o pidan ati.
6 Aizii pidan wuru'u kaudina'oraz dadara pazakapun ii.
Na'iki upaoriba aka dyuuan dono'o naa, uru'o nii kiwiin
ka'idiwain wuru di'iki'i papaoriba aka kidaz.
7 Pudi'itapa kaimanaiman wuru'u aimaakan õkowaadanii
kidaz pu'ati. Wanaobanaa kaminka'utan nii pudi'itinpan,
na'iki utaan nii puaitapa-kinaa nii.
8 Karikaonan punyukunuitapa na'apam Jesus Christ,
David takaan-daunuz, kadishita-kida-kao pabaaranaa iki.
Uruu wuru'u õkuwaa ni'oraz, õkowaadapan Kaimana'o Kuwai
udau'u.
9 Aizii õkowaadapan idi wuru'u Kaimana'oraz Kuwai,
õpataka'uta-kao tuukii udikin ii. Atii õtaapa-kao tara-
kizai ida'a watuudinapa, na'apa pidan sha'apata'o kawan
dikauda'o manawun aimaakan. Mazan Tominkaru Paradan
aonaa turuu uwatuda-kao.
10 Aizii wuru'u õbaiatinanuz kaikapa'a Tominkaru
pidanannao dikin ia'o uzaamataniinao kidaz. Õkowaadapan
ĩ'ati kaimana'o kuwai, õaipan idi ĩkazannaata-kao pamishidan
ida'an Christ Jesus. Na'iki õaipan idi ĩmashaapan karikaonan
Tominkaru tuma umashaapa-kizi ii, wuru di'ia'a
konaunama'o na'iki kanada'oraz manawun.
11 Aizii di'oraz parada-karu ida'a, mishi'o kiauzo-karu:

Aizii wamarina'atan an wa'oian kaiman-daun,
na'iki wataapinan an mawaka'o kawan Jesus tuma,
wa'oian dikin ii,
mishi'o nii pa'an wakakupan karikaonan utuma.

12 Aizii wabaiatan an wuru'u pidannao pataka'utanuz wau-
nao.
Mazan diina'iti'i wakazowautapan nii utuma,
unaobanai-tinapa kizi ii.

Aizii wakian an, “aonaa mishi'o mani uruu” oo “aonaa wamishidan uruu,”
na'apa'o nii kapam una'apan wadau'an, “aonaa õaitapan ĩnao,”
ukian nii Tominkaru ati.
13 Aizii wamasha'apatinkan an waparadan kawana'ati.
Mazan uruu pakawanu'o nii pa'an usha'apatinan paparadan kawana'ati.
Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim umamishiauzokan paparadan.

Mishi'o kaudin-karu kaiman Tominkaru ati

14 Karikaonan pa'i punyukunuu-kida ipai wuru'u parada-karu kidaz, wunao ati'i tominapa-kida'o ni'oraz pidannao. Ma'ozaka pukakinao ĩdyaun Tominkaru abatapan pu'u. Aonaa kizi ĩkashadaakapan sha'apa'oram parada-karu sodi kida dikin ii karikaonan. Aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao kashadaaka-karu an na'apa kida'o parada-karu dau'an. Soo upozawaabi'ii-kidan naa karikaonan ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz kadakotin-karu na'apa.

15 Ma'ozaka putiwain, putukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi kaiman na'iki sakitapa pusha'apatan pukaudin-kizi u'ati. Aonaa kizi puba'azootin-kida-kao pukaudin-kizi dau'an. Mazan mishi kizi pa'an putominapa-kidan pidannao kaiman na'iki sakitapa, wuru dau'a'a, mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.

16 Mana'a pa'i puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an dikauda sodi kida'o parada-karu dau'u, wuru'u madiwaitapa-ka'oraz karikaonan. Usha'apanum kau'an pidannao wuru'u kadakoinpainao kidaz na'apa'o dau'an, ĩna'apainpan nii wuru'u atii ĩtanawatinan powa'a zii Tominkaru ai na'apa kida'o dikin ii karikaonan.

17 Aizii wuru'u ĩtominapa-kidanuz pidannao na'apa, una'itin utuubarudinan wuru'u, atii iriba'o nii upataka'uan pidannao. Na'apa'o nii u'udarudinan bishoi kawan, wuru'u bishoi unikan nii pidan mada atii u'udarudinan.

Kaina'a dya'utam daonaioranao wunao bii a'a, na'apainaou'u naa. Hymenaeus na'iki Philetus kia'o ĩ'uu.

18 Na'iki ĩnao aona'a naa powa'a ĩmishidan wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, Tominkaru di'iki'oraz. Uruu idi ĩmariidapan naa pidannao, ĩkowaadapan naa ĩ'ati, kadishita-kida'aka-kaoa'a naa mishidainao pamawaka-kizi iki. Ĩkowaadapan idi na'apa kida'o, iriba ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu. Uruu idi aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa pamishida.

19 Mazan kaina'a mishi'o parada-karu Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii na'apainim pidan pana'adan wuru'u uparadan

kidaz. Kaikapa'a wuru'u uparadan kiauzonuz: “Naobanai aitapanii na'ia'oram pidannao zaamatinainao pa'ida'ati.” Na'iki ba'oran uparadan kian, “Ipai pidannao wuru'u kowaadainaouz pazaamatan Christ panaobanaa nii, marina'a naa ipai ĩtanawatinan, na'iki ĩmuudan wuru'u oii kida'oraz aimaakan ĩnaudapauzonii kidaz pasha'apaapauzon.”

20 Kaina'a umanawun kida'o kabaunnao, unazo ii kaina'a toma-kariwai pabi'inaaka kida'o boonnao, kooponao, na'iki parapinao. Pabi'i kida ĩtoma-kao gold idi na'iki silver idi. Ba'orainao kida toma-kao kubai idi na'iki atamun idi. Aizii wuru'u toma-kariwainao kidaz, pabi'i kida ukaiwaa-kao, umanawunu'o aimaakan sha'apaapa-kao dono'o nii. Ba'orainao kaiwaa-kao nii na'apam karikaonan.

21 Aizii pidan, na'apa kapam. Na'ia'oram pidan saabaan an panyukunuu ipai oia'o ai, Tominkaru kaiwaan niiz umanawunu'o sha'apainapa-karu dono kida, usha'apanum kau'an utaainan idi panaobanaa ati. Na'iki Tominkaru kai-waan nii uruu sha'apata'o nii kaimana'o na'iki umanawun kida'o pa'idiwaru aimaakan pa'ati.

22 Aizii ipai aimaakan wuru'u punaudapauzonii kidaz pusha'apaapan pupa'inan dono, marina'a naa. Mana'a naa putaaina'ana'a, na'apa kida'o aimaakan ati. Mishi'oraiman puma'ozakada'a naa punyukunuu, mishi kizi pumashaa-pan kaiman, na'iki mishi kizi ma'ozaka putaapan pumishi-dan, na'iki mishi kizi pukamarainapanun, kaiman kizi kapam putaapan punyukunuu pidannao tuma, wunaou'u kaimana'oraz pa'an ĩtaapan panyukunuu. Panyukunuu kaimana'o di'iki'oraz pa'an ĩtoriinpauzon Naobanai Jesus ati.

23 Mazan na'apainim kashadaaka-karu an, parada-karu oo kanom sodi kida dau'an, wuru'u mazanu'o oo madiwau-tapaka kida'oraz karikaonan, mana'a punyukunuupa'ana'a na'apa kida'o sha'apaapa-kao, munapo pumashaapa na'apa kida'o ai. Usha'apanum kau'an puaitapa kaimanaiman wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan, toma'o karikaonan to'orataaka-karu oo zunaapaaka-karu.

24 Aizii pidan, wuru'u Naobanai Jesus poitoruitapaniaz, aona'a naa turuu uzunaapaakan, mazan marii pa'an ukaimanan ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman, na'iki aonaa kizi ukashadinan.

25 Na'iki uru'o nii kakinaota pidannao, wuru'u dikinta-painao, na'iki kashadainao kidaz ukuwaa, ukakinaowan nii ĩdyaun kaiman, kona'ia'o ida'an. Panaadon bauda'apa kamoo Tominkaru aipan ati, ĩpana'adinan nii zii wuru aia'a pa-mamishidakanuz, na'iki wuru aia'a padi'itinpanuz pana'iti

kida. Uruu dono'o nii zii ĩaitapan na'iki ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz.
26 Na'iki uruu dono'o nii zii ĩaitapan udikaudan wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz aimaakan, Uruu idi ĩkazatinan ni'i naa Satan mariidapan ai paugaru. Uzaamatapauzonii ĩdyaun kaimanaiman. Na'iki ipai ĩizo'atiizon wuru'u Satan aipauzonii kidaz usha'apata-kao pa'ati.

3

Amazada ikoda'anan di'iti'o patokon

1 Aizii puaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, dadara'o ni'i naa na'iki kasha'apanna'o ni'i naa, kaimanainao pidannao ikodan mashaapa-karu, oiainao pidannao bii an.
2 Tuukia'o ni'i naa pidannao marainpan pananaa, ĩaipan nii ipai aimaakan soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao marainpan puraata, ĩaipan nii puraata soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao atadinpa'azon, pasha'apatanii aimaakan kida dau'an. Na'iki tuukia'o nii pidannao taapina'azon umanawunu'o nii ipai ba'orainao ai. Na'iki pidannao dakomikitinan nii, dikauda kida'o ida'an. Na'iki tuukia'o ni'i naa pidannao dikintapan padaronao oo padarunao. Na'iki aona'o ni'i naa pidannao konaukii-kidan aimaakan taa-kao pa'ati. Na'iki aona'o nii ĩdi'itinpa'azon Tominkaru dau'u, na'iki aona'o nii ĩkarodapan paparadan udau'an.
3 Aona'o ni'i naa pidannao marainpaaka'azon. Aona'o nii ĩmanyukunuuta'azon pidan sha'apatan an dikauda'o pa'ati, na'iki aona'o nii ĩparadan kaimana'o ida'an u'ati. Tuukia'o nii ĩkadakotin-kida'azon oo ĩtoma'azon dikauda kida'o paradakaru pairibannao oo ba'oran pidannao dau'u. Aona'o ni'i naa pidannao ka'iitan padadaradan panyukunuu pasha'apatan ai dikauda kida'o aimaakan. Aona'o ni'i naa pidannao kakarodapanun, ĩsha'apataakan nii dikauda kida'o ida'an. Na'iki aona'o ni'i naa ĩdyautan oo ĩnyukunuu-atin kaimana'o aimaakan kida sha'apata-kao dau'an.
4 Na'iki tuukia'o nii ĩkaakapaamikipa'azon, ĩkaakapaan nii pairibannao. Na'iki aona'o nii ĩdi'itinpan kiwiin pasha'apatan ua'ii aimaakan, mazan ĩsha'apatinan nii maaitapinaka-daun. Tuukia'o nii ĩatadapan ipai pasha'apaapanii kida aimaakan, uruu kida ida'ana'o nii umanawun ĩtaapinpan. Tuukia'o nii ĩmarainpan pasha'apaapanii aimaakan kida pamarainpan ai manawun Tominkaru.
5 Pidannao dakotinpan nii mishidainao nii Christ, ĩsha'apatan nii kaikin aimaakan kida'a, ĩaipan idi karikaonan

patukapa-kao mishidainao kawan. Mazan panyukunuu
ii, aonaa ĩaipan Tominkaru kazowautapan pamashaapan,
aonaa ĩsha'apatina'azon uaipan kawana'ati. Mana'a
pubaokopatinpauzo'ona'a, oo punyukunuupauzo'ona'a
na'apainao pidannao.
6 Kaina'a pabi'i kida na'apainao pidannao, ĩnao ĩmorotan
nii oo ĩmakon nii pidannao dapu kawana'ati kida, ĩaipan
idi pana'apatan pidannao nyukunuu pakuwaa dau'ati.
Uruu idi tuukii ĩna'apatan pabi'i kida zunnao nyukunuu,
maaitapinaka-daunu'oraz ĩmashaapan. Kasha'ora padamata
ĩnyukunuu pasha'apaapanii dau'an, mazan aonaa ĩaitapan
na'apam padadaradan panyukunuu pasha'apaapan ai oia'o,
wuru'u tuukia'oraz ĩnaudapan pasha'apaapan.
7 Na'apainao zunnao tuukii ĩabata'azon na'iki tuukii ĩaipan
paaitapan sha'apa'oram kuwai oo aimaakan kowaada-kao
patominapa-kinaa nii. Mazan aonaa na'apainim ĩikodan oo
ĩaitapan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.
8 Kotua'a naa, tuukii Jannes na'iki Jambres tiwaan
pawazootan Moses. Aizii kai na'apa manawun wunaou'u
di'oraz pidannaou'u, tominapa-kidainaouz pidannao
pana'iti. Tuukii ĩaipan padikintan na'iki pawazootan
wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.
Pidannao na'apainao, aona'ora'a naa ĩaitapan padi'itinpan
kaimana'o aimaakan dau'u, soo ĩtaapan panyukunuu
oia'o dau'ati. Na'iki ĩdi'itinpan oo ĩnyukunuu pana'iti'i naa
karikaonan. Uruu idi aonaa na'apainim nii ĩmishidan wuru'u
mishi'oraz kuwai.
9 Mazan aonaa karikaonanu'o nii mani wuru'u
ĩna'apainapanuz, kainaabaina'o nii zii wuru'u ĩmariidapanuz
pidannao. Ipai'o nii zii pidannao tukapan, na'iki ĩaitapan nii
mazanu'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, soo ĩmariidapan
karikaonan pidannao. Na'apa kotua'a naa ipai pidannao
tukapan, wuru'u Jannes na'iki Jambres sha'apatauzonii
kidaz aimaakan, aonaa mishi'o mani, mazan mazanu'o
karikaonan.

Ubaukapan naa Paul
kakinaowan Timothy

10 Mazan pugaru puaitapa pa'an ipai wuru'u õtominapatin-
kida-kinaaz pidannao. Na'iki puaitapa ipai õmashaapauzon
kaduz, na'iki puaitapa kanom tuukia'o õsha'apata'azon,
na'iki puaitapa na'apam õmishidapan tuukii, na'iki puaitapa
da'i ma'ozaka õtaapan õnyukunuu, õbaiatan pu'u kotua'iki
kasha'ora'o. Puaitapa kapam na'apam õkamarainapanun
tuukii. Na'iki ipai puaitapan na'apam õbaiatan dadara kida'o
aimaakan õkaudin-kizi dau'ati, mazan aonaa õkashadinan,
upu'u õsha'apatan õkaudin-kizi.

11 Na'iki puaitapa ipai na'apam da'i õantamikitauzo-kao
tuukii manawun. Na'iki puaitapa kapam ipai na'apam
õbaiatan kasha'ora'o tuukii. Na'iki puaitapa kanom kida
sha'apa'o õ'ati, Antioch ii, na'iki Iconium ii, na'iki Lystra
ii. Mishi na'ii tuukii õantamikita-kao kaziwa'o ida'an, mazan
waNaobanaa kazannaata õgaru ipai õbaiatanii kida ai.
12 Mazan mishi, ipai pidannao mashaapainao Tominkaru
aipan kawana'ati, wuru'u zaamatainao kidaz Christ Jesus
panaobanaa nii, ipai ĩnao ĩbaiaapan nii papataka'uta-kao.
13 Aizii wuru'u oiainaouz pidannao, ĩdikauda'adinan ni'i
naa manawun udawunu'iti, na'iki powa'a'o nii zii ĩmariidapan
pidannao, mazan na'apa'o nii kapam ba'oran pidannao mari-
idan ĩdyaun.
14 Mazan aizii pugaru, pakawan õaipan putaapan oo
puda'anan wuru'u putominapa-kida-kinao kidaz, pumishi-
daniaz pa'an tuukii. Usha'apanum kau'an puaitapani-
inao pa'an pidannao na'iki puaitapaniinao ĩkaduz wuru'u
tominapa-kidainaouz pugaru.
15 Na'iki puaitapanii pukoraidaonaan di'iki ipai wuru'u
saada-kariwai kidaz Tominkaru paradan. Tominkaru
paradan ida'ana'o wuru'u puikodanuz aitapa-kinai. Uruu
ida'ana'o wuru'u pidan tominapanuz pamishidan dau'u
Christ Jesus, pakazannaatin-kinaa nii.
16 Ipai wuru'u saadinpa'o Tominkaru paradan kidaz,
Tominkaru di'iki'o pa'idiwaru wuru'u. Uruu kaimana'o
ukaiwaa-kao pidan tominapa-kinaa nii mishi'o kuwai dau'u,
na'iki kakinaowa'o nii pidan, upozawatan an mishi'o kuwai
ai. Na'iki tukapa-kida'o nii sakitapa'o mashaapa-karu, na'iki
tominapa-kida'o nii pidan kaimana'o mashaapa-karu dau'u
Tominkaru ati.
17 Uruu ida'an kizi pidan kaudina'o Tominkaru ati ikodan
paaitapa-kinaa nii. Uruu ida'an kizi kaiman usha'apatan
pakaudin-kizi, na'iki usha'apata kizi ipai kaiman kida'o
pa'idiwaru aimaakan Tominkaru ati, uruu kida ida'an.

4

1 Aizii õparada'azon pu'ati ma'ozaka'o ida'an, Tominkaru
abatapan pu'u, na'iki Christ Jesus abatapan pu'u, uruu
tiwaa-kidapa'o ni'oraz na'iki pataka'uta'o ni'oraz ipai pi-
dannao pa'oian dikin ii, ipai wuru'u kakupainaouz na'iki
mawakainaouz. Uwa'atin idi kaina'iki unaobanai-tina'anan
ipai pidannao ati.
2 Uruu idi tuukii manawun õkian pu'ati, pukowaada'a
naa wuru'u kaimana'oraz kuwai, Tominkaru di'iki
kida'oraz. Pukowaada'a naaz ipai sha'apa'oram pidannao
ati, abata'azoinao ati oo maabata'azoo-kainao ati, upu'u

pukowaadaz. Pukakinao ĩdyaun ĩsha'apaapan ai oii
kida'o aimaakan. Na'iki puto'orau ĩdyaun ĩsookada kizi
pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Na'iki puma'ozakada
ĩnyukunuu putominapa-kida ĩdyaun kaimanaiman, kona'ia'o
ida'an.
3 Kaina'a'o nii diina'iti'i, uruu aona'o ni'i naa manawun
pidannao abata'azon wuru'u kaimana'oraz na'iki mishi'oraz
kuwai, wuru'u wakowaadapaniaz. Mazan paaipan
kawana'ati'o nii, ĩzaamatan nii pidannao, tominapa-kidainao
nii paugaru, wuru kida dau'a'a tuukia'oraz manawun
ĩabata'azon.
4 Mazan aizii wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, aona'o
ni'i naa ĩabata'azon. Soo ĩturukadinan ni'i naa pa'an paa-
bata'azon dau'ati kotuainao kida kuwai, wuru'u pidannao
tomanii kidaz karikaonan.
5 Mazan pugaru, puaitapin pa'i pa'an na'apam
putaapinan, puzaudin na'iki ma'ozaka putaapa
punyukunuu pusha'apatan ai na'apa kida'o aimaakan.
Mana'a pukashadina'ana'a wuru aia'a pubaiatanuz
dadara'o mashaapa-karu, oo pubaiatan to'ora-karu
pukowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai. Marii karikaonan
pukakuwaapatin. Pusha'apata ipai pukaudin-kizi kaiman
na'iki sakitapa, Tominkaru aipan kawana'ati.
6 Mazan aizii õgaru, maonapata'a naa pa'an õzowii-kao
kamoon kaawan. Uruu dono'o ni'i naa õtaainan Tominkaru
ati. Ukau'an aizii õmakon ni'i naa wuru amazada baara iki'i.
7 Mazan aata, õka'iita'a naa ipai õkaudin-kizi wuru'u
Tominkaru taaniaz õsha'apatan nii. Õsha'apata ipai
õkaudin-kizi usakadin-kizi iki, atii utokon iti. Na'iki mishi,
ma'ozaka õtaapan õmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, aonaa
õpana'adanuz, mazan ipai õkowaadanuz sakitapa udyuudan
kawana'ati.
8 Mazan kai, kaina'a'a naa umanawunu'o kowamai
sarakada-karu nii õzowau ati, uruu õsha'apatinan idi'o mishi
kaiman na'iki sakitapa Tominkaru awun za'a. Wanaobanaa
Christ Jesus, sha'apata'oraz aimaakan sakitapa'o ida'an,
uru'o nii taa õ'ati wuru'u kowamaiz diina'iti'i, wuru kamoo
dono'o utiwaa-kidapanuz naa ipai pidannao. Mazan aonaa
bauda'apa õgaru ati'o nii mani wuru'u umanawunu'oraz
kowamai taa-kao. Mazan utaa-kao nii kapam ipai pidannao
ati, wuru'u zaudapatinainaouz ukaawan, konaukia'oraz
ĩtaapan panyukunuu patukapa'azon idi ukaawan.

Di'oraz Paul paradan pa'idiwaru

9 Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman õ'ida'ati.
10 Aizii Demas kashadina'a naa pamashaapan ai
Tominkaru ati, tuukii umarainpan aimaakan imi'i baara

an kida'oraz. Uruu idi uwa'akan õgaru, na'iki umakon
Thessalonica iti. Aizii Crescens mako pa'an ukaudina'anan
Galatia Baara iti, aizii Titus, Dalmatia Baara iti kapam
ukaudina'anan.
11 Soo paba'oran Luke kaina'a õtuma. Puwa'atin an
puna'aka pa'i Mark putuma. Usha'apanum kau'an turuu
uruu kaminka'utan õgaru õkaudin-kizi dau'u.
12 Aizii Tychicus, õdyuuda uruu Ephesus iti.
13 Aizii puwa'atin an, puna'aka pa'i õchaakitan,
õwa'akauzoniaz Troas ii. Carpus di'ii sha'atii õwa'akanuz.
Na'apain puna'aka pa'i kapam tawuru'u kaarita kidaz,
tawuru manawunu'u saada-kariwai kidaz kaznizo mada
baara'a.
14 Alexander, tawuru'u tomapauzoz aimaakan kida chipi-
rari ida'an, aonaa ukaimanan. Utoma dikauda man-
awun aimaakan õ'ati, uaipan idi pasha'apata-kidan õgaru
dikauda'o ida'an. Mazan Tominkaru aitapan nii pa'an
na'apam pasha'apatanuzu, una'apainpan winipinaa nii.
15 Puzaudinapa pa'i kapam u'ai. Usha'apanum kau'an
tuukii manawun uto'oran, pamanaudapakan idi wuru'u
wakuwaa kidaz.
16 Kiwiin, naobanai-tinpainao pidannao zaamatan õgaru
õkakuwaapatinan dikin ii, na'iki ĩpishaan õgaru wuru dau'ana'a
õkowaadapanii kidaz kuwai. Mazan õkazannaatin õaipan ati,
aonaa bauda'apa pidan wa'atin kaminka'uta'o nii õgaru.
Ipai ĩmakon õ'ai, ĩwa'akan õgaru õba'oran. Mazan õtoriinpan
Tominkaru ati, marii kizi umarina'atan wuru'u aimaakan
ĩsha'apataniaz õ'ati.
17 Mazan waNaobanaa, kaina'a uruu õtuma, aonaa pa'an
uwa'akan õgaru, uruu taa'o õma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi
ma'ozaka õkakuwaapan Kaimana'oraz Kuwai Gentilenao ati.
Uruu idi ipai daunuuda'u ĩabatan Kaimana'oraz Kuwai. Atii
mishi aonaa õzowii-kao, waNaobanaa kazannaatan idi õgaru.
18 Mazan karikaonanu'o nii waNaobanaa kazannaatan
õgaru, aona'o nii ukashaapan õantamikita-kao dikauda'o ida'an
manawun. Una'akan nii pa'an õgaru kaiman aokazi iti,
õmashaapa'an kizi'i naa pa'an utuma, unaobanai-tinapa kizi
iti. Marii karikaonan pidannao konaukii-kidan soo uruu
bauda'apa, umanawunun idi manawun. Amen.

Ubaukapan naa
Paul dyuudan paparadan

19 Õdyuudan õparadan Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati,
na'iki Onesiphorus ati, na'iki ipai pidannao ati wuru'u
mashaapainao kidaz udapu ii.
20 Erastus kaina'ii uwa'akinan Corinth ii. Aizii Trophimus
kaina'ii õwa'akan uruu Miletus ii, ukarinaan idi.

21 Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman zoobaba, amazada
wadidin ua'ii. Aizii di'i, Eubulus, Pudens, Linus, Clau-
dia, na'iki ipai wuru'u mishidainaouz, ĩdyuudan kapam pa-
paradan pu'ati.
22 Marii waNaobanaa Christ Jesus mashaapan putuma
na'iki marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao
ati.

Paul Kaaritan
Titus Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Titus uruu Paul minauda'uitapauzonii na'iki uminka'u kapam. Panaadon uchi'ikapan nii utuma ipai amazada kawana'ati ukowaadapa-kizi ii aka Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u.

Kaina'a paran baoko a'o udaru'o manawun katonaru, Crete kia'o udakotapa-kao. Kaina'a iriba pidannao kawiizi-tinpan na'ii. Uruu idi Paul na'iki Titus makon na'iti ĩtukapa'anan mishidainao. Dobata sondii ĩna'ia'akan, uruu dauna'an Paul dobatan naa koshan. Mazan Titus na'ii zii uwa'akan, uaipan idi uzaamatan pidannao kazowau-tapa'o nii wuru'u na'ii'akainao kidaz choochinao. Na'iki ukaminka'uta kizi na'iainao kazowautapan choochi.

Kotua'iki zaa uruu dauna'an, uru'u naa Paul saadan kaarita Titus ati. Uaipan pakaminka'utanuzu pakowaadan ida'an u'ati na'apam nii ukazowautapan wuru'u choochinao, uawunuutapanii kidaz. Na'iki ukowaada-kidan u'ati na'apam nii pidannao kazowautapa'o choochi taapinan. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan pabi'i kida pidannao choochi ii: wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz, pa'inainao daonaioranao, poitoruinao, maskonnao-tinpainao, na'iki pa'inainao zunnao. Aizii utokon ii, ukowaada-kidan u'ati na'apam nii ipai mishidainao mashaapan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Choochi zowaunaanao zaamata-kao *1:5-16*
Pabi'inaaka kida'o kaudin-kizai choochi ii *2:1-15*
Mishidainao ma'ozakada-kao na'iki ĩkakinao-kao *3:1-11*
Kaarita katokonota-kao *3:12-15*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru poitoruz, na'iki Jesus Christ apostlen. Õzaamata-kao na'iki õdyuuda-kao kaminka'uta'o nii Tominkaru zaamataniinao papidanan-nao nii, õkowaada kizi ĩ'ati kaimanaiman wuru'u mishi'o na'iki sakitapa'oraz pa'an parada-karu, mishi kizi ĩmishidan uruu kaimanaiman, ĩmashaapa kizi na'iki ĩsha'apatin kizi Tominkaru aipan kawana'ati.

2 Uruu parada-karu kida kawana'ati wataapan wanyukunuu, waaipan idi wazaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz wa'ati, wakakupa-kinaa nii karikaonan. Mishi Tominkaru aonaa mariidinauzo mani uruu. Kotua'a

naa amazada sakadinan ua'ii, udi'itinpan pataan dau'u
papidanannao ati wuru'u kakupa-kinaiz.
3 Ukau'an paaitanii kamoo kawana'ati'ora'a naa aizii
uaida-kidan wuru'u pataa'azooniaz aimaakan, kaimana'o
kuwai kowaadapa-kao ida'ana'a naa pidannao ati. Aizii
wuru'u kaimana'oraz kuwai taa-kao õgaru ati, õdobata-kidan
nii pidannao ati. Ukau'an ipai parada-karu oo kaimana'o
kuwai wuru'u õkowaadapanii kidaz, Tominkaru wakazan-
naatapiki dyuudan kawana'ati'o wuru'u õkowaadapanuz up-
aradan.
4 Aizii di'i õsaadan kaarita pugaru Titus ati'o, õdaniitapaniaz,
pumishidan idi tuukii, wuru'u mishi'oraz kuwai, õmishidaniaz
kapam.
Marii Tominkaru waDaru, na'iki Christ Jesus wakazan-
naatapiki kamunanun pu'ati, na'iki utaa kizi punyukunuu
kaiman-kinaa nii.

Titus kaudin-kizi taa-kao
Crete ii

5 Õwa'akan pugaru Crete ii, pusha'apata kizi na'iki
pupatumaakada kizi'i naa wuru'u aimaakan kida
aona'oraz zii washa'apatan. Õaiapa puzaamatan pidannao
choochi zowaunaanao nii ipai wiizai kawana'ati, wuru'u
kaina'a'oraz mishidainao kida na'ii. Na'iki aonaa pa'i
pumanyukunuuta'ana'a tawuru'u õparadan kidaz, pidan
zaamata-kao dau'ana'oraz choochi zowaunaa nii.
6 Puzaamata kizi pidan kaimana'o umashaapan,
aitapa-kariwai ukaduz kaimanan. Na'iki bauda'apa'o
udaiaro. Na'iki aitapa-kariwai mishi udainao mishidainao
pa'idiwaru, aonaa sha'apaapauzonao mani dikauda kida'o
aimaakan, na'iki aonaa dikintapainao mani.
7 Aizii mishidainao zowaunaa zaamata-kao an, kaudina'o
nii Tominkaru ati, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa
abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz, na'iki
aonaa ma'ozakatinpa'o nii mani, na'iki aonaa to'ora'akauzo
mani kanom sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki aonaa
tuzapa-shori mani. Aonaa to'orauzo na'iki mizaataaka-shori
mani. Na'iki aonaa kizi udi'itinpan soo paaipan dau'u pu-
raata.
8 Marii uruu konaukia'o usookapa-kidauzon tawarainao
kaawan padapu iti. Na'iki naudapauzo pasha'apatan kaiman
kida'o pa'idiwaru aimaakan. Na'iki ma'ozaka'o utaapan
panyukunuu pasha'apatan ai aimaakan madoronaa-daun.
Na'iki sha'apata'o ipai aimaakan sakitapa. Na'iki taapa'o
panyukunuu ipai Tominkaru ati. Na'iki aonaa kashaap-
ina'akauzo mani dikauda kida'o aimaakan ati.
9 Mishi kizi ma'ozaka utaapan panyukunuu wuru
dau'ati'i mishi'oraz parada-karu, wamishidaniaz na'iki

wakowaadapaniaz. Aizii umashaapan an na'apa, uka'iitan
nii pama'ozakadan ba'oran mishidainao kida nyukunuu,
pakowaadapan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai. Na'iki uruu
kida ida'ana'o nii kapam kaimanaiman ukainaabatan na'iki
utukapa-kidan mishi wunao pozawatanu'u, pana'iti'oraz
ĩtominapa-kidan pidannao wuru aia'a, mishi'oraz kuwai
wakowaadapanii kidaz.

10 Usha'apanum kau'an kaina'a iriba pidannao
mishidainao padamata, mazan upu'u ĩkashadan wuru'u
mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz kuwai. Tuukii ĩpana'aapan
ba'oran mishidainao kida nyukunuu, ĩkadakotinan idi soo
madiwautapa-ka'o aimaakan kida dau'u karikaonan.
Aitaniiman Jewnao, ĩnao manawun aipa'oraz aimaakan
sha'apata-kao pakakinaorinaa kawana'ati.

11 Ukau'an marina'a naa ĩmashaata-kao ĩkadakoinpan
ai na'apa kida'o dau'u. Usha'apanum kau'an iriba'a
naa kabaun kawana'ati ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao
nyukunuu kida, atii aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa
kuwai pamishida. Mazan ĩtominapa-kidanuz pidannao soo
ĩaipan karikaonan puraata ĩ'ai.

12 Kaina'a'o da'i pidan ĩwiizi san, ĩprophetin uruu. Kotua'a
naa kaikapa'a ukiauzon pawiizi sannao dau'ana'a: "Pidan-
nao wuru'u mashaapainaouz da'a'a Crete ida'a, mariidinau-
zonao manawun ĩdyaun. Na'iki ĩmashaapan pa'atiaaka kida,
aonaa kanom ĩkarodapan, na'apa baudokoru kawan. Na'iki
zoonzionao kapam ĩdyaun. Ĩmashaapan soo paaroapatinan
dau'u karikaonan."

13 Mishi'o wuru'u ĩkaduz kowaada-kaoaz na'apa. Ukau'an
pukakinao wuru'u pidannao ma'ozaka'o ida'an, ĩmuuda kizi'i
naa wuru'u na'apa kida'oraz pakaduz. Ĩmishida kizi'i naa
bauda'apa wuru'u mishi'o, na'iki sakitapa'oraz pa'an kuwai.

14 Aonaa kizi'i naa powa'a ĩnyukunuupan wuru'u kotua'o
kuwai, Jewnao tomanii kidaz karikaonan. Na'iki aonaa kizi'i
naa powa'a ĩmishidan kakinaorii, wuru'u pidannao tomanii
kidaz karikaonan, maaiapa-kainaouz mishi'o kuwai.

15 Pidannao sha'apata'o ipai aimaakan kaiman na'iki
sakitapa, kaiman pa'idiwaru Tominkaru tukapan wuru'u
ĩsha'apatanii kidaz. Mazan aizii pidannao wuru'u
sha'apaapainaouz dikauda kida'o aimaakan, na'iki
mamishida-kainaouz Christ, ipai aimaakan ĩsha'apatanii
aonaa ukaimanan Tominkaru tukapan. Usha'apanum
kau'an aona'a naa ĩdi'itinpan sakitapa, na'iki aona'a naa
ĩaitapan udikauda'o wuru'u pasha'apaapanii kidaz aimaakan.

16 Tuukii ĩdakotinpan aitapa'o nii Tominkaru, mazan
ipai ĩsha'apaapanii wuru'u oii kida'o aimaakan tukapa-

kidan aonaa mishi'o mani wuru'u ĩmishidanuz Tominkaru.
Kashadamiki ĩnao, na'iki tuukii ĩdikintapan Tominkaru
paradan, na'iki aonaa na'iti'i naa ĩsha'apatan kaimana'o
aimaakan.

2

Mishi'o na'iki sakitapa'o
tominapa-kinai

1 Aizii pugaru, putominapa-kida'a naa pa'i pidannao wuru
dau'a'a kuwai mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz pa'an.
2 Puparada na'iki pukakinaota wuru'u tunarunao-
tinpainao kidaz naa, kaiman kizi ĩdi'itinpan aonaa
madoronaa-daun mani. Na'iki aitapin kizi ĩmashaapan. Na'iki
ma'ozaka kizi ĩtaapan panyukunuu pasha'apatan ai oii kida'o
aimaakan. Na'iki ĩtukapa-kida kizi tuukii pamishidan wuru'u
mishida-kariwaiz kuwai. Na'iki mishi kizi ĩtukapa-kidan
tuukii pakamarainapanun. Na'iki ĩtukapa-kida kizi mishi
ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, pabaiatan pu'u dadara'o
na'iki kasha'apanna'o mashaapa-karu.
3 Na'apa'o nii kapam pukakinaotan zunnao, wuru'u
maskonnao-tinpainao kidaz naa. Pudyuuda ĩmashaapan
kaiman, zunnao taapinainao ipai oia'o ai mashaapan kawan.
Aonaa kizi ĩmashaapan pakadakotin-kidan dau'u pairibannao,
na'iki aonaa kizi kapam ĩtuzapa-shorin. Mazan marii pa'an
ĩtominapa-kidan ba'orainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u.
4 Ĩtominapa-kida kizi'i naa wuru'u pa'inainaouz zunnao, da-
iarui marainapa-kao dau'u, na'iki daniinao marainapa-kao
dau'u.
5 Na'iki ĩtominapa-kida kizi ĩdyaun ĩdadaradan dau'u pa-
nyukunuu, aimaakan sha'apata-kao ai madoronaa-daun.
Na'iki ĩtukapa-kida kizi kapam na'apam pidan taapan pananaa
ipai oia'o ai. Ĩtukapa-kida kizi na'apam daiaroi taapan
padapu, na'iki na'apam daiarui marainapa-kao na'iki up-
aradan izo'ati-kao. Aizii mashaapa-karu an kaiman na'apa,
aona'o nii kanom dakoopan Tominkaru Paradan.
6 Aizii pa'inainao daonaioranao, putominapa-kida ka-
pam ĩdyaun. Marii kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu,
pasha'apatan ai aimaakan madoronaa-daun.
7 Aizii pugaru na'apa kapam, pumashaapa na'iki
pusha'apata ipai aimaakan kaiman, putukapa-kida kizi
kaimana'o mashaapa-karu pukaduz ida'an. Na'iki mishi
kizi putominapa-kidan pidannao kaimanaiman na'iki
ma'ozaka'o ida'an.
8 Na'iki pukaiwaa sakitapa'o na'iki ma'ozaka'o kakinaorii,
aona'oraz turuu udakowapa-kao. Na'apa'o ida'ana'o nii

puba'azootin-kidan wuru'u dakomikinaouz, na'iki aona'o
ni'i naa ĩaitapan kanom ida'an padakoopan waunao.
9 Aizii pidannao wuru'u torii-kariwaiz poitoruinao* nii,
putominapa-kida ĩdyaun marii kizi ĩmashaapan kaiman, na'iki
marii kizi karikaonan ĩizo'atin panaobanaanao paradan.
Kaiman kizi ĩnaobanaanao nyukunuu ĩ'ati, ĩsha'apatan idi
ipai aimaakan kaiman. Aonaa kizi kapam ĩdako'atiizon
panaobanaanao paradan.
10 Na'iki aonaa kizi ĩkoidapan aimaakan panaobanaanao
di'iki. Mazan marii pa'an ĩtukapa-kidan mishi pakaimanan.
Aizii ĩsha'apatinan an kaiman na'apa, ĩtukapa-kidan nii mishi'o
ukaimanan wuru'u kuwai kowaadapa-kariwaiz Tominkaru
wakazannaatiki dau'u kida'oraz.
11 Mishi Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun ipai pi-
dannao ati, ukazannaata'azon idi ĩdyaun pa'oian ai.
12 Tominkaru kamunanun idi ukakinaowan waunao,
wamuuda kizi'i naa ipai oia'o, wuru'u aona'oraz unaudapan
washa'apaapan. Na'iki wamuuda kizi'i naa washa'apaapan
oia'o, wuru'u mamishida-kainao sha'apaapauzonii
kidaz. Na'iki ukakinaowan waunao marii kizi'i naa
wadadaradan wanyukunuu wuru aia'a dikauda kida'oraz
washa'apaapauzon. Na'iki mishi kizi wamashaapan
Tominkaru ati aitapin. Na'iki mishi kizi wamashaapan
u'ati kaiman uaipan kawana'ati da'a'a imi'i baara'a'a,
13 wazaudapan pu'a'a naa umanawunu'o na'iki konau-
nama'o kamoo kaawan. Uruu na'apaini'o ni'i naa watukapan
umanawunu'oraz waTominkarun na'iki wakazannaatapiki,
Jesus Christ kaawan.
14 Uruu Jesus wuru'u taaina'oraz wa'oian dikin ii, uaipan
idi paso'otan waunao washa'apaapan ai ipai wuru'u dikauda
kida'oraz aimaakan. Na'iki uaipan idi pasaabaan waunao
kaimanainao pidannao nii, na'iki papidanannao nii. Na'iki
sha'apata'azoinao nii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan.
15 Ukau'an putominapa-kida ipai pidannao wuru
dau'ana'a wakowaadanii kidaz parada-karu. Na'iki
ma'ozaka pukowaada ĩ'ati wuru'u dyuuda-kariwaiz
pukowaadapan. Puma'ozakada kizi putominapa-kidaniinao
nyukunuu uruu parada-karu dau'ati. Na'iki ma'ozaka
pukashadakowau ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩmishida'azon
sakitapa'o kakinaowapa-karu. Aonaa pukashadapa-
kidina'ana'a pidannao ati.

3

Na'apam mishidainao aiapa-kao

---

* **2:9** *torii-kariwai poitorui:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩmashaapan

1 Karikaonan punyukunuu-kida putominapa-kidaniinao
pidannao ati, marii ĩizo'atin kazowautapainao wiizai
paradan, ĩdyuudan an ĩsha'apatinan, na'iki marii kapam
ĩsha'apatan wuru'u tuubaru kidainao naobanainao
dyuudanii kidaz usha'apata-kao. Na'iki marii kizi
karikaonan ĩtaapan panyukunuu minziiwa pasha'apata'azon
dau'ati kaiman kida'o aimaakan.
2 Na'iki aonaa kizi ĩkadakotin-kidan pidannao oia'o ida'an.
Aonaa kizi ĩzunaapaakan mazan ĩtaapa kizi pa'an panyukunuu
kaimanan ipai pidannao tuma. Marii kizi kaiman ĩmashaapan
baokopa pidannao tuma. Na'iki aonaa kizi ĩatadinpan ba'oran
pidannao ai.

3 Mishi kiwiin aonaa kanom waaitapan, ipai
washa'apatauzon aimaakan maaitapinaka-daun
karikaonan. Na'iki tuukii kapam wadikintapauzon,
na'iki tuukii wamariidapa-kidinauzon. Na'iki tuukii
da'i wakashaapinauzon oia'o sha'apaapa-kao dau'ati.
Na'iki tuukii da'i wanaudapauzon washa'apaapan ipai
pabi'inaaka kida'o aimaakan, aona'oraz ukaimanan kida.
Wamashaapauzon kiwiin soo washa'apaapan dikauda
kida'o. Wato'oratinan nii da'i wairibannao ati, na'iki
wakishauzitinan nii karikaonan ĩ'ati. Panaadon wazon-
kida-kao. Waunao na'apa kapam da'i, wazon-kidan ĩdyaun.
4 Mazan una'apan pu'u, Tominkaru wakazannaatapiki
aida-kidan pakaimanan na'iki pakamunanun waunao ati.
5 Uruu ida'an ukazannaatan waunao wa'oian ai. Aonaa
washa'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimaakan wuru'u
ukazannaatanuz waunao. Soo ukamunanun wa'ati paaipan
ati karikaonan. Aizii ukazannaatan waunao, uchikaan na'iki
uso'otan ida'an wa'oian wanyukunuu iki. Na'iki upa'inaadan
waunao Kaimana'o Doronaa ida'an.
6 Dobata Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa
wanyukunuu iti, Jesus Christ wakazannaatapiki ida'an.
7 Ukau'an Tominkaru kamunanun ida'ana'o udakotan
waunao kaimana'o pidannao nii, na'iki wazaamata-kinaa
ni'i naa wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kinai, karikao-
nanu'oraz wazaudapauzon.
8 Mishi'o wuru'u parada-karu kida õkowaadaniaz pu'ati.

Õaipan nii pukowaadan kaimanaiman ipai wuru'u pua-
batanii kidaz parada-karu wunao ati'i mishidainao kidaz
Tominkaru. Marii kizi karikaonan ĩsha'apatan kaiman kida'o
pa'idiwaru aimaakan ba'oran pidannao ati.

Aizii wuru'u saada-kariwai kidaz parada-karu Tominkaru
kazannaatan daua'oraz waunao, kaimana'o wuru'u
ukaminka'utan nii ipai pidannao.

9 Mazan mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a kashadaaka-
karu an kanom sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki
mana'a puturukadinauzo'ona'a saadapa-karu dau'ati ko-
tua'o pidannao uu kida. Na'iki mana'a punyukunuu-
pauzo'ona'a zunaapaaka-karu. Na'iki mana'a pa'i putu-
rukadinauzo'ona'a to'orataaka-karu an, kotua'o Jewnao kak-
inaori kida dau'an. Usha'apanum kau'an aonaa kanom
kaimana'o ikoda-kao na'apa kida'o ida'an. Madiwaitapa-
ka'o karikaonan aimaakan sha'apaapa-kao wuru'u na'apa
kida'oraz.
10 Marii itamau pukakinaowan pidan wuru'u
pana'aapa'oraz ba'orainao nyukunuu ĩmishidan ai mishi'o
kakinaorii. Aizii umaabata'azookan an, marina'a naa uruu.
11 Usha'apanum kau'an pidan na'apa'o, paaipan ati'o
wuru'u umaabata'azookanuz mishi'o parada-karu, na'iki
paaipan ati'o wuru'u usha'apaapa'azoonuz oii kida'o
aimaakan. Na'iki paaipan ati'o upataka'uta-kidinan.

Paul katokontan pakakinaopan

12 Aizii õdyuudan an Artemas oo Tychicus pugaru di'iti,
putiwaa pa'i puwa'atin õ'ida'ati, Nicopolis ati. Usha'apanum
kau'an na'iti'o nii õmakon, na'iki na'ia'o nii õaipan õgaru
amazada wadidiizon dono.
13 Na'iki pukaminka'uta pa'i Apollos na'iki Zenas kaud-
ina'oraz kakinaorii dau'u.* Putaa kizi pa'i ĩ'ati ipai aimaakan
ĩaiapanii kida, ĩdobatan ana'a naa pamakopa-kizi iti.
14 Marii ipai mishidainao tominpan kataan-karu dau'u,
na'iki pasha'apaapan dau'u kaiman kida'o aimaakan.
Karikaonan kizi ĩikodan aimaakan pa'ati na'iki ba'oran
pidannao ati. Aonaa kizi ĩmashaapan kana'apan karikaonan.
15 Ipai pidannao wuru'u õtumainaouz dyuudan paparadan
pu'ati. Na'iki pukowaada pa'i waparadan wamin-
mishidannao ati na'ii.
Marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

---

* **3:13** *kaudina'oraz kakinaorii dau'u:* uruu dakota-kao lawyer English ida'an.

Paul Kaaritan
Philemon Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'oraz pakaaritan Philemon ati taraa-kizai iki'o, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Uruu Philemon mishida'o Christ, Colosse sannao min-mishidan uruu.

Kaina'a da'i Philemon poitoru utoriauzonii,* Onesimus kia'o u'uu. Onesimus kidoopankauzonii da'i panaobanaa Philemon ai. Ukidoopankan dono, uikoda Paul utaapa-kao dono Rome ii. Na'apaini'o uabatan Paul kowaadapan Tominkaru paradan Jesus Christ dau'u kida'o. Uruu idi Onesimus mishida Tominkaru paradan, na'iki uzaamatan Jesus Christ panaobanaa nii.

Aizii Paul aitapan idi Philemon toriinii Onesimus papoitoru nii, sariapa udyuudan ukiwan powa'a iti panaobanaa di'iti. Uruu idi usaadan pakaaritan, una'akan nii Philemon di'iti, uaipan Philemon kaimanaakan powaa iti papoitoru tuma. Uaipan unaubaanuzu ukaawan dono powaa iti, na'iki kaiman kizi utaapanuzu, na'apa mishidainao Christ taapaakan kawan. Ĩnao ĩtaapan pamin-mishidannao na'apa pa'inawuzu kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Pilemon ati'o *4-7*
Marii kizi Onesimus naubaa-kao *8-22*
Kaarita katokonota-kao *23-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o tarainpa'oraz Jesus Christ dikin ii. Õsaadan kaarita pugaru Philemon ati'o. Na'iki Timothy wa'inawuzu, udyuuda-kidan paparadan na'iki unaubaan kapam pugaru. Mishi pugaru wapaonaru kaudina'o na'apa waunao kawan.

2 Na'iki wadyuudan kapam waparadan Apphia ati, wadadakoo omishidan idi'i naa. Na'iki wadyuudan waparadan Archippus di'iti, uruu ma'ozaka'oraz ukazannaatapan kaimana'o kuwai. Na'iki wanaubaan kapam ipai mishidainao, choochiipauzonaouz pudapu ii.

3 Õtoriinpan marii kizi Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Philemon kamarainapanun na'iki umishidan daua'o

---

* : *poitoru utoriauzonii:* Putukapa kaarita tokon ii, ‘torii-kariwai poitorui’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Karikaonan õtoriinpan an, tuukii õkonaukii-kidan
Tominkaru pugaru dau'an,
5 usha'apanum kau'an ukowaada-kao idi õ'ati tuukii
pumishidan Naobanai Jesus, na'iki õabata na'apam
pumarainpan kapam ipai Tominkaru pidanannao.
6 Õtoriinpan Tominkaru ati marii kizi karikaonan
pubaokopatinan mishidainao tuma na'iki pukaminka'uta
kizi'i naa ĩdyaun, puaitapan idi'i naa ipai wuru'u kaiman
kida'oraz aimaakan taa-kariwaiz naa wa'ati, wazaamatinan
idi'i naa Christ ida'ati.
7 Õ'inawuzu, tuukii manawun õkonaukian na'iki tuukii
puma'ozakadan õnyukunuu, usha'apanum kau'an pumarain-
pan idi mishidainao na'iki puma'ozakadapan idi ĩnyukunuu.

Paul aipan Philemon zaamatan papoitoru powaa iti

8 Aizii õsaadan di'oraz kaarita õpisha'azon idi pugaru, na'iki
kaina'a õaiapanii pusha'apatan aimaakan, usha'apanum
kau'an puaitapani'i naa kaimana'o sha'apatin-karu.
Turuu ma'ozaka õdyuudan pusha'apatan aimaakan õaipan
kawana'ati, Christ poitorun idi õgaru,
9 mazan wamarainpaakan idi, õpishaan nii karikaonan pu-
garu. Ukau'an õgaru Paul, tunarunao na'iki tarainpa'o Christ
Jesus dikin ii,
10 õpisha'azon pugaru, turuu mani pusha'apatan kaimana'o
aimaakan pupoitoru Onesimus ati, õdani kawanu'oraz
õtaapan da'a'a taraa-kizai'i? Usha'apanum kau'an uruu
mishida'ora'a naa Christ õkakuwaapan idi u'ati.
11 Ukidoopankan dono pu'ai, madiwautapa-ka'o uruu
pu'ati. Mazan aizii, umanawunu'o minka'ui uruu, turuu
wakaiwaanuz, kaminka'uta'o nii pugaru na'iki õgaru.
12 Aizii õdyuudan uruu powaa iti pu'idi'iti, õmarainpan pu'a'a
naa uruu tuukii.
13 Na'iki tuukii padamata õaipan una'an õtuma,
kaminka'uupa'o nii õgaru õtaratapa-kao pu'u da'a'a Kaimana'o
Kuwai dikin ii. Usha'apanum kau'an õaitapa tuukia'o
padamata puaipan kapam pukaminka'utan õgaru.
14 Mazan aonaa turuu õtaapan uruu õmaabatakan pu'u
zii pu'idi'iki. Soo õabata'azon zii kiwiin na'apam pukian
udau'an. Õaipan pusha'apatan aimaakan puaipan ati na'iki
punyukunuu kawana'ati, aonaa õpishaan idi mani pugaru.
15 Panaadon kaimana'o wuru'u uwa'akankanuz pugaru,
aizii di'i ukaawan powa'a iti pana'a'a naa, na'iki aona'o ni'i
naa powa'a uwa'akauzon pugaru, mazan una'an ni'i naa
pa'an putuma karikaonan.
16 Aizii di'i ukaawan powa'a iti aonaa poitorui'i naa mani
karikaonan, mazan powa'a'o zii ukaimanan poitorui ai.

Pu'inawuzu'u naa manawun uruu aizii umishidan idi'i naa Christ. Tuukia'o õmarainpan uruu, mazan pugaru powa'a'o nii zii pumarainapanuzu pupoitorun idi manawun uruu, na'iki pu'inawuzun idi'i naa kapam uruu.

17 Ukau'an, umishiin an pukaudinan Christ ati na'apa õgaru kawan, mishi'o nii punaubaan ukaawan powaa iti pu'idi'iti, na'apa punaubauzon kawan õkaawan.

18 Aizii usha'apatauzon an dikauda'o aimaakan oo umawinipinaatapan an pugaru, õgaru'o nii kawinipinaatazu.

19 Aizii di'i õsaadan kaarita õaipan ati õka'u ida'an. Uruu idi õkian pu'ati na'apauda'um umawinipinaatapan pu'ai, õkawinipinaatan nii pugaru. Mazan kaina'a õnyukunuu-kida'azon aimaakan pu'ati, puaitapanii õgaru ida'ana'o sha'atii wuru'u puikodanuz pa'ina'o mashaapa-karu, ukau'an kaina'a dobata pumawinipinaatapan õgaru.

20 Aizii õ'inawuzu õkia'azon pu'ati, turuu shoman pusha'apatan wuru'u õaipaniaz pusha'apatan, usha'apanum kau'an ipai waunao mishidainaou'u naa pa'idiwaru Christ. Pusha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii puma'ozakadan õnyukunuu, usha'apanum kau'an ipai waunao, Christ ati'ora'a naa wamashaapan.

21 Õaitapa puizo'atin nii õparadan, uruu idi'o õsaadan kaarita pu'ati. Na'iki õaitapa powa'a'o nii zii pusha'apatan kaiman aimaakan õdyuudan ai pugaru.

22 Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan õpisha'azon pusha'apatan. Õaipan nii pusaabaan õsookapa-kizi nii pudapu ii. Õzauda-kidan õkodita-kida-kao ni'i naa taraa-kizai iki, unao toriinpan na'iki upishaan idi Tominkaru kodita-kidan õgaru.

Mishidainao dyuudan paparadan Philemon di'iti

23 Epaphras tarainpa'oraz õtuma Christ Jesus dikin ii dyuudan kapam paparadan pu'ati.

24 Na'iki ipai wunaou'u kaminka'uupainaouz õgaru da'a'a, ĩnao kapam dyuudan paparadan pu'ati. Kaikapauda'u wuru'u õminka'unaouz, Mark, Aristarchus, Demas, na'iki Luke.

25 Õtoriinpan, marii kizi karikaonan Naobanai Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

Kaarita Saada-kariwai
Hebrewnao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Aonaa uaitapa-kao kanom saadanii wuru'u di'oraz kaarita Hebrewnao ati. Mazan wuru'u pidan saada'oraz aitapa'o na'apam Hebrewnao di'itinpan Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz. Ĩnao dakota-kariwainaouz Jewnao kii na'iki Israelitenao kii kapam.

Aizii Hebrewnao, ĩaitapanii ipai wuru dau'ana'a Kiwiitapa'oraz Covenant. Wuru'u Kiwiitapa'oraz Covenant,* uruu Moses tominapa-kida-kinaaz Israelitenao. Mazan Moses, Tominkaru poitoru karikaonan uruu. Mazan Jesus, uruu Tominkaru dani pa'an. Utominapa-kida pidannao Pa'ina'o Covenant dau'u pa'an.

Joshua na'akan Israelitenao kaimana'o amazada di'iti, Tominkaru taaniaz ĩ'ati, turuu kizi ĩmashaapan kaiman Kiwiitapa'o Covenant kawana'ati. Mazan Jesus na'akan waunao, wamishidapan ida'an, turuu kizi wamashaapan konaukii Pa'ina'o Covenant kawana'ati.

Hebrewnao kaina'a ĩfaadaannao Levi takaan-daunnao, Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kawana'ati'o. Umanawunu'o Faadaa zowii uzai kida pidannao oian so'otakinao nii. Uzai kida zowiauzo-kao ipai wunu. Mazan Jesus, uruu wafaadaan. Baukapa karikaonan uzowii-kao so'ota'o nii pidannao oian kida. Jesus mawakan Tominkaru taa kizi Pa'ina'o Covenant, powa'a'oraz pa'an ukaimanan. Na'iki kaarita Hebrewnao ati'oraz kaminka'uta waunao, waaitapakinaa nii kanom ni'o wuru'u Tominkaru taanuz Pa'ina'o Covenant.

Kaarita buutinpan kida

Kaimanaiman Christ aidan Tominkaru kaduz *1:1-3*
Christ, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai *1:4—2:18*
Christ, powa'a'o zii umanawunun Moses na'iki Joshua ai *3:1—4:13*
Christ, uruu Faadaa Umanawunu'o powa'a'o zii*4:14—7:28*
Christ sha'apataniaz aimaakan powa'a'o zii umanawunun *8:1—9:22*
Christ taainanuz powa'a'o zii umanawunun *9:23—10:39*
Tominkaru pidanannao umanawunu'o ĩmishidapan *11:1-40*
Wada'an Jesus kaduz *12:1—13:19*
Toriinapa-karu *13:20-21*
Ubaukapan naa saada'oraz taan paparadan *13:22-25*

---

* : *Kiwiitapa'o Covenant:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

Tominkaru paradan pauDani ida'an

1 Kotua'a naa da'i mapuda Tominkaru paradan
iriba pabi'inaaka kida'o ida'an wadokozu-daunnao ati,
paprophetinnao ida'an.
2 Mazan aizii amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon,
Tominkaru paradan wa'ati pauDani ida'an pa'an. Na'iki uruu
ida'ana'o utoman aokazi, imi'i baara na'iki ipai aimaakan
kida. Tominkaru zaamata paudani, zaamata'o nii ipai
aimaakan pa'idiwau nii.
3 Wuru'u udani, na'apa ukaduz Tominkaru kaduz kawan
manawun. Wuru'u umanawununuz, aida-kida'o na'apam
Tominkaru umanawunun. Uruu zaamatapa'o ipai aimaakan
paparadan ma'ozakan ida'an. Na'iki utominan dauna'an
wa'oian so'otiki nii, usakanatan Tominkaru diwa'ora an-
tanapu,† umanawunu'oraz manawun aokazi ii.

Tominkaru dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai

4 Tominkaru Dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai.
Na'apa u'uu Tominkaru taaniaz, powa'a'o zii umanawunun
angelnao uu ai.
5 Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim Tominkaru kiau-
zon angel ati,
"Pugaru õdani.
Aizii Õgaru'u naa puDaru nii."‡
Na'iki aonaa na'apainim Tominkaru kiauzon kapam angel
dau'an,
"Õgaru'o nii uDaru nii,
na'iki uru'o nii Õdani nii."§
6 Mazan Tominkaru dyuudan dono'oraz umanawunu'o pau-
dani imi'i baara ati, ukian,
"Marii ipai Tominkaru angelinnao
umanawuntapan uruu."*
7 Kaikapa'ora'a kapam ukian angelnao dau'an:
"Tominkaru toman pa'angelinnao awaru nii kida;
na'iki ĩnao upoitorunaouz utoman,
tikazi maodapa'o kawan kida."†

8 Mazan pauDani ati ukian pa'an,
"Pugaru Tominkaru,
karikaonanu'o nii punaobanai-tinpan.
Pukazowautapan nii pupidanannao sakitapa'o ida'an.
9 Pumarainapanii aimaakan sakitapa'o,
mazan dikauda kida'o aimaakan,

† **1:3** Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai ‡ **1:5** Psalm 2:7 § **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13 * **1:6** Deuteronomy 32:43 † **1:7** Psalm 104:4

tuukii pumanaudapakan.
Uruu idi ukau'an õgaru,
puTominkarun,
õzaamatani'i naa pugaru,
na'iki õtaani'i naa pu'ati konaukii-kinai umanawunu'oraz pa'an,
powa'a zii õtaan pu'atizu, õtaan ai puminauda'unao ati.”‡

10 Tominkaru kian u'ati koshan,
“Naobanai, pugaru toma'oraz imi'i baara amazada sakadinan dono.
Na'iki puka'u idi putoman aokazi kapam.
11 Ĩmainaabatinan nii, mazan pugaru, puna'an nii karikaonan pa'an.
Mazan putomanii kida, zaama'o nii ĩdyaun na'apa kamicha zaaman kawan.
12 Kamicha narakada-kao kawan, na'apa'o nii punarakadan ĩdyaun,
Na'iki pumuudan nii ĩdyaun pana'itinapa.
Mazan pugaru aonaa na'apainim pupana'adinauzon.
Na'iki pukakupanuz aona'o nii na'apainim ukatokontinan.”§
13 Tominkaru aonaa na'apainim ukiauzon angel ati kaikapa'a:
“Pusakanata õdazaba'a õdiwa'ora antanapu
atii õmuudan putarubanao puwaranu'u.”*
14 Mazan angelnao doronai karikaonan ĩdyaun na'iki poitoruinao, dyuuda-kariwai Tominkaru di'iki, kaminka'uta'o nii pidannao kazannaatina'o ni'oraz.

2

Umanawunu'o kazannaatin-karu

1 Ukau'an marii wakarodinan zoobaba, wada'an wuru'u mishi'oraz parada-karu kaimanaiman, uruu aonaa kizi wapozawatan u'ai.
2 Usha'apanum kau'an kakinaorii, Tominkaru taauzoniaz angelnao ida'an aida-kida-kao umishiin manawun. Pidan dikintapa'oraz kakinaorii pataka'uta-kao pasha'apatanii kawana'ati.
3 Mazan wuru'u kazannaatin-karu powa'a'o zii pa'an umanawunun. Ukau'an tuukia'o nii wapataka'uta-kao wamashaapan an ikoda'azo'o tawuru'u aona'oraz kazannaatin-karu umanawunun. Wuru'u kazannaatin-karu kakuwaanaata-kao kiwiin Naobanai Jesus ida'an. Na'iki

‡ **1:9** Psalm 45:6-7 § **1:12** Psalm 102:25-27 * **1:13** Psalm 110:1

abatainaouz uruu, ĩaida-kida kapam wa'ati kaimanaiman,
mishi'o wuru'u kazannaatin-karu daua'oraz.
4 Uruu dono Tominkaru aida-kida kapam umishiin,
pasha'apata-kidan ida'an aimaakan kida matukapauzoka-
kariwai, na'iki umanawun kida'o aimaakan, aida'o
Tominkaru umanawunun. Na'iki uaida-kida umishiin
pataan ida'an pidannao kawana'ati ĩsha'apata-kinaa nii
pabi'inaaka kida'o aimaakan Kaimana'o Doronaa ida'an,
na'apa paaipan kawana'ati.

Christ tominan pidan nii

5 Aonaa Tominkaru zaamatan angelnao kazowautapa'o nii
pa'ina'o amazada wuru'u wa'atipa'oraz, uruu diina'iki'oraz
amazada daua'o wuru'u wakakuwaatinanuz.
6 Mazan usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, kaikapa'a:
"Oo, Tominkaru! Kanom ni'o mooko wuru'u punyukunuu
pidannao dau'atinanuz manawun,
na'iki putaapanuzu wuru'u daonaioraz kaiman kapam?
7 Putoman pidannao awutapa za'o nii ĩmanawunun angelnao
ai,
aonaa kotua'iki'i nii mani,
na'iki putaanii konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai ĩ'ati.
8 Putaa ipai aimaakan kida ĩkazowautapan nii."*
Tominkaru taa ipai aimaakan kida pidannao ati ĩkazowautapan
ni'o, aonaa kanom kaina'a ĩmakazowautapakanii. Mazan kai
aonaa zii watukapan ĩkazowautapan ipai aimaakan kida.
9 Mazan watukapa Jesus, utoma-kao awutapa zaa umanawu-
nun angelnao ai, mazan aonaa kotua'iki'o mani, umawaka
kizi ipai pidannao oian dikin ii Tominkaru kamunanun idi.
Aizii taa-kaoa'a naa konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai
u'ati, usha'apanum kau'an ubaiatina'akani'i naa mawaka-
karu di'iti.
10 Tominkaru wuru'u toma'oraz ipai aimaakan kida. Na'iki
ipai aimaakan kida ukonaukii-kinaa ni'o. Tominkaru aipan
iriba'oraz paudainao ka'idiwainan pamanawunun idi.
Tominkaru saabaan Jesus kaiman manawun ubaiatinan
ida'an, uruu mishi kizi ukazannaatapan pidannao.
11 Aizii Jesus na'iki wunaou'u usaabaaniaz naa,
bauda'apa'o ĩdaru. Uruu idi aonaa ukiba'azon padakotan
ĩdyaun pa'inawuzunao nii na'iki padadakoonao nii.
12 Ukian sha'atii Tominkaru ati kaikapa'a:
"Õkakuwaapan nii pudau'u
õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao ati;
Õkonaukii-kidan nii pugaru
pupidanannao baokopatinan dono."†

---

* **2:8** Psalm 8:4-6 † **2:12** Psalm 22:22

13 Ukian kapam,
“Õnyukunuu Tominkaru ati'o nii.”‡
Na'iki ukian kapam kaikapa'a:
“Di'i õgaru'u, koraiziannao tuma,
Tominkaru taaniaz õ'ati.”§
14 Wuru'u koraiziannao, pidannao ĩdyaun. Ukau'an Jesus na'apa utominan, na'iki utiwaa wuru'u ĩbaiatanii kidaz kapam. Utominan pidan nii, na'iki pamawakan ida'an, umainaabatan ipai Satan ma'ozakanuz, kazowautapa'oraz mawaka-karu.
15 Na'iki kaikapa'o ida'an, Jesus so'otan pidannao, poitoruinao kawanu'oraz ĩmashaapan pashakatan di'iki, ĩtaritan idi mawaka-karu ai.
16 Kaimanaiman ukainaabata-kao, aonaa angelnao mani wuru'u Jesus kaminka'utaniaz, mazan Abraham takaandaunnao pa'an.
17 Uruu idi'o Jesus tominan pidan nii na'apa manawun pa'inawuzunao kawan, turuu kizi uruu ĩFaadaan Umanawunu'o nii, kamunan-kida'o ni'oraz ĩdyaun na'iki mishi'o usha'apatan aimaakan kida Tominkaru ati. Uruu turuu kizi pidannao oian kida so'ota-kao.
18 Na'iki aizii turuu ukaminka'utan wunaou'u tiwaakidapa-kariwainaouz, usha'apanum kau'an tiwaa-kidapakariwai'i naa uruu, na'iki ubaiaapa'akani'i naa dikauda'o kapam.

3

Powa'a zii Jesus umanawunun Moses ai

1 Ukau'an, õiribannao, Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii. Udi'itapa Jesus, uruu apostle na'iki Umanawunu'o Faadaa ipai waunao ati mishidapainaouz Tominkaru.
2 Jesus sha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan, uzaamatan uruu sha'apata'o nii kaudin-kizai, na'apa Moses sha'apatauzon kawan da'i ipai aimaakan dyuuda-kariwai usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u upidanannaouz.
3 Pidan toma'oraz kabaun pamashaapa-kizi nii, powa'a zii manawun unaubaapa-kao wuru aia'a kabaun utomaniaz. Ukau'an na'apa kapam Jesus, powa'a'o zii manawun unaubaapa-kao pa'an Moses ai.
4 Mishi ipai kabaun kaina'a'o utomiki, mazan Tominkaru, uruu pa'an wuru'u toma'oraz ipai aimaakan.

‡ **2:13** Isaiah 8:17 § **2:13** Isaiah 8:18

5 Moses sha'apata ipai aimaakan wuru'u dyuuda-
kariwaiz usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u
upidanannaouz, mazan uruu poitorui karikaonan. Na'iki
usha'apaapauzoniaz kainaabatan na'apam nii aimaakan
sha'apan diina'iti'i.
6 Mazan Christ, Tominkaru Danin idi, ukazowautapa
Tominkaru Dapu ainao wuru'u upidanannaouz, na'iki
usha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii
usha'apatan ĩ'ati. Waunao Tominkaru Dapu ainao,
wazaamatinpan an pakawan wamishidapanii di'iti, na'iki
wazaudapan an pakawan ukowaadauzoniaz usha'apatan
nii wa'ati diina'iti'i.

Marii wada'anan
Tominkaru karikaonan

7 Ukau'an, Kaimana'o Doronaa kiauzon kawan,
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
8 mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru dono'o kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru,
na'iki utiwaa-kidapauzonuz uruu mapidantaka'o
amazada di'ii.
9 Na'ii udokozu-daunnao tiwaa-kidapan õgaru,
ĩtukapauzon pu'a'a naa padamata kanom kida
õsha'apaapauzonii 40 wunu.
10 Uruu idi tuukii manawun õto'oran ĩ'ati,
na'iki õkian: Ĩkaduz ĩmada'ana'azookan õgaru,
na'iki aonaa manawun ĩaipan paizo'atin zoobaba
õkakinaori.
11 Uruu idi õto'oran bii'i õtoman parada-karu
aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao.
Õkian: Aona'o nii na'apainim ĩmorotan
amazada sookapa-kizai iti, õsaabaaniaz naa."*
12 Õiribannao, ukarodin pa'i, aonaa kizi na'ia'oram unao
nyukunuu dikaudan na'iki mamishidakan, na'iki unao
tanawatinan pana'iti'i naa kakupa'oraz Tominkaru ai.
13 Uma'ozakadaaka mishi'oraiman ipai kamoo, wuru'u
"Aizii Kamoo" kia'oraz udakota-kao kaina'an pu'u zii, uruu
aonaa kizi na'ia'oram unao dikintapadinan, umariidapa-
kidinan ida'an oia'o ati.
14 Waunao Christ tuma'o waka'iidiwainan, wazaamatin-
pan an kaimanaiman wuru di'iki'i wasakadanuz wamishida-
pan atii utokon iti, aonaa wakaakinpan.
15 Wadi'itapa koshan tawuru'u usaadinapanuz:
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru."†

---

* **3:11** Psalm 95:7-11 † **3:15** Psalm 95:7-8

16 Kanomnao tawuru'u abata'oraz padamata Tominkaru
paradan mazan dikintapa'oraz uruu? Ĩnao Moses kodita-
kidaniinaouz Egypt iki.
17 Na'iki kanomnao ati'o Tominkaru to'oranuz 40 wunu?
Uto'oran wunao ati'ora'a, oia'oraz, mawaka'oraz naa mapi-
dantaka'o amazada ii.
18 Na'iki kanomnao ati'o Tominkaru kian parada-
karu aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao ida'an, aona'o nii
na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti? Ukian
na'apa wunao ati'ora'a, dikintapainaouz Paugaru.‡
19 Ukau'an waaitapa aonaa ĩmorotan taapada-kao amazada
sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an ĩmamishidakan idi'o.

4

Kaina'a zii Tominkaru pidanannao ati sookapa-karu

1 Kaina'a zii Tominkaru taauzonii wa'ati mishi'oraz
paparadan, uruu ida'an kizi turuu wamorotan amazada
sookapa-kizai iti. Marii wakarodinan zoobaba, uruu
aonaa kizi na'ia'oram unao kasharutinan, utukapa pa'i
umamorotakan wuru di'iti'i sookapa-kizaiz.
2 Waabatani'i naa kapam Kaimana'o Kuwai na'apa
ĩabatauzon kawan. Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan
ĩ'ati wuru'u kowaada-kariwaiz. Mishi ĩabata padamatazu,
mazan aonaa ĩmishidanuzu.
3 Aizii waunao mishidainaouznaa morota pa'an, wuru
di'iti'i sookapa-kizaiz. Tominkaru kian kawan:
"Õtoman õto'oran bii'i parada-karu aona'oraz turuu ukiwa-
kida-kao. Õkian:
Aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai
iti,
õsaabaaniaz naa!"*
Mishi Tominkaru kaudin-kizi ipain utoman dono'oraz
amazada.
4 Kaina'a usaadinpan 7th kamoo dau'u, kaikapa'a:
"Tominkaru sookapan 7th kamoo ida'a ipai pakaudin-kizi
kida ai."†
5 Na'iki wadi'itapa koshan usaadinapanuz, Tominkaru kian,
"Aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti."‡
6 Kiwiiniinaouz ĩabatan Kaimana'o Kuwai, aonaa ĩmorotauan
amazada sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an ĩdikintapan
idi'o. Kaina'a'o nii baokoinao taapada-kao nii ĩmorotan
amazada sookapa-kizai iti.
7 Ukau'an Tominkaru saabaa ba'oran kamoo, uruu dakota-
kariwaiz "Aizii Kamoo." Ukowaadanuz David ida'an iriba

‡ **3:18** Numbers 14:1-35 * **4:3** Psalm 95:11 † **4:4** Genesis 2:2 ‡ **4:5** Psalm 95:11

wunu dobatan dauna'an, uruu dau'ati'o tawuru'u kii-karuz
kaikapa'a:
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu."§
8 Joshua tauzon an mani sookapa-karu ĩ'ati, aonaa kanom
nii mani Tominkaru kadakotinan ba'oran kamoo dau'u
udauna'an.
9 Uruu idi, kaina'a zii Tominkaru pidanannao ati sookapa-
karu, Tominkaru sookapauzon kawan 7th kamoo ida'a.
10 Kanom morota'o sookapa-kizai iti, Tominkaru saabaa-
niaz, usookapan nii pakaudin-kizi kida ai, na'apa Tominkaru
sookapauzon kawan da'i pakaudin-kizi ai.
11 Ukau'an marii watiwainan dadara wamorota kizi
amazada sookapa-kizai iti. Dadara pa'i watiwain, uruu
aonaa kizi kanom pozawatan patamakapan ida'an wunao
kaduzu'u, dikintapainaouz.
12 Tominkaru Paradanuz kakupa'o, na'iki uka'iita
pasha'apatan aimaakan kida. Powa'a'o zii manawun
udimanan marii dya'utama'oraz udabaazi dimanainpan ai.
Atii uchoota waka'azoo iti, wadoronaa na'iki wanyukunuu
sakadinapa-kizi iti. Uchoota atii waniwa'uuzi dyukoinpan,
na'iki waunanzoo zikon iti. Na'iki Tominkaru paradan
aitapa-kida na'apam wadi'itinpan na'iki kanom waaipan
wanyukunuu ii.
13 Aonaa kanom kaina'a dizinpa'o nii Tominkaru ai ipai
utomaniaz bii an. Ipai aimaakan mashaapan kainaabanaa
na'iki da'atinapa uawun za'a. Na'iki u'ati'o nii wuru'u
wakowaadanuz ipai na'apam wamashaapauzonuz.

Jesus, uruu Umanawunu'o Faadaa

14 Kaina'a waFaadaan Umanawunu'o manawun
mako'oraz naa aokazi iti, uruu Jesus, Tominkaru Daniz.
Ukau'an marii pakawan wazaamatinpan wuru di'iti'i
wamishidapanuz uruu.
15 Usha'apanum kau'an wuru'u waFaadaan
Umanawunu'oraz, uaitapanii na'apa'oram wuru'u
wamaturuukanuz. Umashaapankan dono imi'i baara'a,
tiwaa-kariwai kapam uruu ipai sha'apa'oram ida'an kida,
na'apa waunao kawan. Mazan aonaa na'apainim u'oian.
16 Ukau'an aonaa wataria'ana'a wamaonapadinan
Tominkaru kamunanu'oraz ida'ati. Na'ii wakamunan-kida-
kao nii na'iki waikodan nii kamunan-karu kaminka'uta'o nii
waunao, waaipan dono waminka'u nii.

§ **4:7** Psalm 95:7-8

5

1 Umanawunu'o Faadaa zaamatauzo-kariwai da'i pairib-
annao bii iki, ukaudin-kizi ni'o taa-kao, umakon Tominkaru
kanaapu iti pidannao ati, utaa kizi kaiman kida'o aimaakan
Tominkaru ati, na'iki uzowii kizi uzainao pidannao oian
dikin ii.
2 Kaiman uruu wunao tuma'a maaitapin-kainaouz na'iki
sha'apatainaouz dikauda kida'o aimaakan, usha'apanum
kau'an uruu na'apa'o umaturuukan kapam ĩnao kawan.
3 Ukau'an pamaturuukan idi, uzowian nii uzainao pa'oian
dikin ii kapam, uzowian dono uzai pidannao oian dikin ii.
4 Aonaa pidan Umanawunu'o Faadaa-tinpan paaipan ati
karikaonan. Soo Tominkaru zaamatan ida'an pidan, wuru'u
utominanuz pa'an Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Aaron
zaamatauzo-kao kawan.
5 Ukau'an na'apa'o kapam Christ, aonaa paaipan ati'o
mani wuru'u uzaamatinanuz Umanawunu'o Faadaa nii.
Mazan Tominkaru pa'an wuru'u zaamata'oraz uruu, ukian
dono'oraz u'ati kaikapa'a:
“Pugaru õdani,
Aizii õgaru'u naa pudaru nii.”*
6 Na'iki ukian koshan kaikapa'a:
“Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa'o Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan.”†
7 Jesus mashaapankan dono imi'i baara'a, utoriinapa
Tominkaru ati na'iki upishaa ukaminka'utan paugaru. Utori-
inpan diiwa'o ida'an na'iki uzaada Tominkaru ati, turua'oraz
ukazannaatan uruu mawaka-karu ai. Na'iki wuru'u utori-
inapanuz dako'ati-kao, usha'apanum kau'an utaainan idi'o
kaiman-daun Tominkaru ati.
8 Jesus Tominkaru danin pu'u padamata, utominapa
izo'atiaaba-karu dau'u pabaiatinan ida'an.
9 Ubaiaapan idi ipai aimaakan Tominkaru aipan
kawana'ati, uruu'u naa karikaonanu'o kazannaatin-karu
ikoda-kinao nii ipai wunao ati'i izo'atiinaouz uruu.
10 Tominkaru zaamatan uruu Umanawunu'o Faadaa nii,
na'apa'o Melchizedek‡ faadaa-tinpauzon kawan.

Kakinaorii waota-karu aia'o mishidapa-karu ai

11 Kaina'a dobata wakowaada'azoonii wuru dau'ana'a,
mazan kasha'apannaa ukowaada-kao kaimanaiman unao
ati, usha'apanum kau'an kona'ii utominpan.
12 Unao kotua'iki'ora'a naa umishidapan Jesus, mazan
upu'u aonaa uka'iitan utominapa-kidan baokoinao, mazan
kii'an, ba'oran pidan tominapa-kidan zii unao powaa iti
zii koshan wuru dau'a'a kiwiini'oraz tominapa-karu kida

* **5:5** Psalm 2:7 † **5:6** Psalm 110:4 ‡ **5:10** Genesis 14:17-20

Tominkaru kuwaa daua'oraz. Unao koraiziannao sodi kida kawanu'o zii, biidapa'o zii dunui karikaonan, maka'iitaka'o zii panikan wanyukunui.

13 Pidan mashaapa'oraz zii dunui ida'an karikaonan, pa'ishizo sodi'o zii kawanu'o wuru'u. Aona'o zii uaitapan aimaakan kaimana'o oo aimaakan aona'o ukaimanan.

14 Mazan pidan nika'o kimisha'o wanyukunui, dyau-pai'ora'a naa pa'an wuru'u. Uaitapani'i naa pa'an na'ia'oram aimaakan kaimana'o na'iki aimaakan oia'o.

6

1 Ukau'an marina'a naa shoman kiwiin kida'oraz zii da'i tominapa-karu Christ daua'oraz, mazan wamako'o naa mishi'oraiman wuru di'iti'i kakinaorii, wadyaupai-kinaa ni'oraz pa'an. Aonaa wasakadina'ana'a powaa iki wuru di'iki'i, pidannao pa'ina'oraz zii ĩmishidan tominapa-kinaaz. Tawuru'u tanawatin-karu madiwautapa-ka'o sha'apatin-karu kida ai daua'oraz, na'iki Tominkaru mishida-kao daua'oraz zii.

2 Na'iki chikaawunuin-karu kida daua'oraz, na'iki pidannao muudan daua'oraz paka'u kida ba'oran pidan ida'ati, na'iki tominapa-karuz mawakainao kadishita-kida-kao daua'oraz diina'iti'i, na'iki karikaonanu'oraz pataka'utin-karu daua'oraz.

3 Na'iki Tominkaru taapadan an una'apan, wamakon nii wuru di'iti'i kakinaorii wadyaupai-kinaa ni'oraz pa'an.

4 Aizii aonaa turuu pidannao padanata-kida-kao powa'a ati koshan Tominkaru ida'ati, wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati.* Konaukia'oraz da'i ĩtiwaan kaimana'oraz aimaakan aokazi iki'o, na'iki ka'idiwaina'oraz Kaimana'o Doronaa idi.

5 Na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru paradan kaimanan, na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru ma'ozakan, wuru'u ukaiwaan ni'oraz diina'iti'i.

6 Mazan ĩmarina'atan an pamishidapan Christ, aonaa turuu ĩpadanata-kida-kao powaa ati Tominkaru ida'ati. Wuru'u aimaakan ĩsha'apataniaz, Tominkaru Dani tauka-kao kawanu'o wuru'u cross di'iti na'iki ĩba'azootin-kidan uruu iriba'o pidannao kanaapu iti.

7 Tominkaru wuru'u kamunan-kida'oraz zakapu kaimana'oraz wunu zabiipan, uruu idi ziwu paoribai sodan kida, paowainao atiz.

---

* **6:4** *wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati* oo "baukapaiman ĩaitapani'i naa padamata mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz"

8 Mazan zakapu kaiwada-karu baawutaˈo naˈiki kaza-
maka'o baawutaˈo paˈidiwaru, madiwautapa-kaˈo karikao-
nan wuruˈu, uruu idi Tominkaru pataka'utan niizu, naˈiki
ukawaoda-kao nii ipai.
9 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, waparadan puˈu
padamata unao ati kaikapaˈa, mazan waaitapa wanyukunuu
ii, ushaˈapatan nii kaiman kidaˈo aimaakan, pidan
shaˈapatauzoniaz pakazannaatinan idiˈoraz naa.
10 Tominkaru aonaˈo nii ushaˈapatan aimaakan panaˈiti.
Aonaˈo nii umanyukunuutan wuruˈu unao shaˈapataniaz,
oo unao aida-kidaniaz ukamarainapanun Tominkaru ati,
ukaminkaˈutan idaˈanaˈoraz umin-mishidannao, atii kai
pakawan zii unao shaˈapaapan naˈapa kidaˈo ĩˈati.
11 Naˈiki tuukii manawun waaipan ipai unao pakawan
ushaˈapaapan wuruˈu dadaraˈoraz kaudin-kizai atii utokon
iti. Uruu mishiˈo nii uikodan wuruˈu aimaakan kida uzauda-
paniaz.
12 Aonaa waaipan uzoonon, mazan waaiapa unao tawu-
nao kawan paˈanaˈa, mishidainaouz naˈiki makashadin-
kainaouz, uruu idi ĩzaamata tawuruˈu Tominkaru kowaadanii
putaan nii ĩˈati.

Tominkaru kian kawanaˈati, mishiˈo nii ushaˈapan

13 Tominkaru kaiwaa paˈuu, utukapa-kida-kinaa nii
umishian nii wuruˈu paparadanuz, ukowaadauzon
donoˈoraz pashaˈapatan nii aimaakan Abraham ati.
Ukaiwaan paˈuu aonaan idi baˈoran umanawunuˈo nii uˈai.
14 Ukian kaikapaˈa:
“Mishiˈo nii õkamunanun puˈati,
iribaˈo nii õtaan putakaannao nii.”†
15 Abraham aonaa ukashadinan pazaudapan, atii uzaamatan
Tominkaru kowaadaniaz pataan nii.
16 Pidannao kaduz ĩdakotauzon pidan umanawunuˈo paˈai,
ĩtukapa-kidaˈazon idi ĩmishian nii wuruˈu paparadanuz. Naˈiki
pidannao abatan dono uruu kaduz parada-karu, aonaˈa naa
powaˈa ĩmamishidaˈakakan.
17 Aizii Tominkaru aipan patukapa-kidan kaimanaiman
aonaˈo nii upanaˈadan padiˈitinpan pashaˈapataˈazoonii ai,
uruu idi ukaiwaan paˈuu utukapa-kida-kinaa nii umishiian
nii wuruˈu paparadanuz, wunao atiˈi zaamatainao niˈoraz
tawuruˈu ukowaadauzoniaz pataan nii.
18 Diˈoraˈa dyaˈutamaˈoraz aimaakan kida, aonaa turuu
ĩpanaˈadinan: Tominkaru aonaa turuu umariidinan utaan
dono mishiˈo paparadan, naˈiki aonaa turuu umariidinan
ukaiwaan dono paˈuu.

† **6:14** Genesis 22:17

Ukau'an waunao makoinaouznaa Tominkaru di'iti
kazannaatin-karu dau'ati, tuukii wanyukunuu ma'ozakada-
kao aonaa kizi wakashadinan wazaudapan kaiman kida'o
aimaakan Tominkaru taa'azooniaz wa'ati diina'iti'i.
19 Na'iki wazaudapan idi'i naa Tominkaru taa'azooniaz
wa'ati, aonaa kanom awautapan‡ waunao Tominkaru ai.
20 Jesus mako'o naa u'idi'iti wa'ua'ati, na'iki waunao dikin
ia'o umakon, uru'o ni'i naa karikaonanu'o Umanawunu'o
Faadaa nii, na'apa Melchizedek§ faadaa-tinpauzon kawan.

7

Melchizedek faadaa-tinpan kaduz umanawunu'o

1 Aizii Melchizedek king da'i donoi Salem ii, na'iki uruu
faadaa kapam, ukaudinan Tominkaru umanawunu'o man-
awun ati. Aizii Abraham papidanannao tuma, ĩmizaataakapan
patarubanao tuma, ĩzowii ipai ĩdyaun panaobanaa kingnao
tuma kapam. Aizii Abraham kiwapaanan dono'o naa na'iki,
Melchizedek ikodapan uruu, na'apain udapadan kaiman
kida'o aimaakan sha'apa kizi Abraham ati, Tominkaru
di'iki'o.*
2 Aizii Abraham, una'aka ipai aimaakan kida
pazaamataniaz pamizaataaka-kizi iki. Uru'u naa ubuutan
1/10 aimaakan kida pazaamataniaz di'iki, na'iki utaanuzu
Melchizedek ati, u'idiwau nii.
Wuru'u Melchizedek uuaz, “Kaimana'o Naobanai” kia'o
wuru'u. Na'iki uruu dakota-kao kopam, “Kaimanaaka-
karu Naobanaanaa,” usha'apanum idi uwiizi uu Salem,
“kaimanaaka-karu” kia'o wuru'u.
3 Aonaa Melchizedek daru na'iki daro aitapa-kao. Na'iki
aonaa kapam udokozu-daunnao aitapa-kao. Aonaa uaitapa-
kao na'apaini'oram ushakatan na'iki na'apainim naa
umawakan. Melchizedek Tominkaru Dani kawanu'o;
ufaadaa-tinpan idi karikaonanu'o.
4 Aizii utukapa, na'apam Melchizedek umanawunun.
Abraham, wadokozu-daunnao tomin-kiziz, ubuuta ipai
aimaakan pana'akaniaz na'iki utaa 1/10 Melchizedek idiwau
nii.
5 Na'iki kii-karu kawana'ati Moses kakinaori ida'an, Levi
takaan-daunnao wuru'u faadaa-tinainaouz, ĩnao zaamata'o
nii pa'idiwau nii 1/10 wuru di'iki'i pairibannao buutanii

‡ **6:19** Tominkaru Dapu Jerusalem ia'oraz, unazo ii kaina'a kazoa'o na'iki udaru'o kamicha mada. Uruu awautapa'o pidannao, ĩmorotan ai Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti. Soo Umanawunu'o Faadaa, uruu turuu umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai wunu. Mazan Jesus, baukapa umawakan na'iki utaan paizain pidannao oian dikin ii. Uruu wuru'u da'ata'oraz aokazi iti'o dunapo. § **6:20** Genesis 14:17-20 * **7:1** Genesis 14:17-20

kidaz, (Abraham takaan-daunnao wuru'u ĩiribannaouz, mazan
upu'u ĩzaamatan aimaakan ĩ'idi'iki).
6 Mazan Melchizedek aonaa Levi takaan-daun mani uruu,
upu'u zii uzaamatan 1/10 Abraham ai. Na'iki upu'u uda-
padan kaiman kida'o aimaakan sha'apa kizi Abraham ati,
uruu ati'oraz sha'atii Tominkaru kowaadauzon usha'apatan
nii kaimana'o aimaakan.
7 Na'iki ipai pidan aitapan: wuru'u pidan
umanawunu'oraz powa'a zii ba'oran ai, turuu udapada-
kidan kaimana'o aimaakan sha'apa kizi wuru ati'i ba'oran
aona'oraz umanawunun.
8 Wunaou'u faadaanaouz, wuru'u Levi takaan-daunnaouz
zaamata 1/10, mazan ĩnao mawaka'o nii. Mazan Melchizedek
zaamata'oraz 1/10 Abraham ai, karikaonanu'o ukakupan
pa'an, saada-kariwaiz kian kawana'ati udau'an.
9 Na'iki Abraham taan dono'oraz Melchizedek ati 1/10, tu-
ruu wakian Levi takaan-daunnao wuru'u zaamatauzonaouz
padamata 1/10; upu'u ĩtaan kapam Melchizedek ati Abraham
ida'an,
10 usha'apanum kau'an Melchizedek ikodapan dono'oraz
Abraham; Levi, padokozu-daun Abraham ida'a'ora'a naa
uruu na'apain.
11 Aizii wuru'u Levi takaan-daunnao faadaanao-
tinapauzon kaduzuz turuan an mani usha'apatan ipai
aimaakan Tominkaru aiapanii usha'apata-kao, aonaa kanom
nii mani ba'oran kaduz faadaa aiapa-kao Melchizedek
kawanu'o pa'an, aonaa Aaron† kawanu'o mani. (Levi takaan-
daunnao faadaa-tinapanuz, kakinaorii taa-kariwaiz Moses
ati, kawana'ati'o wuru'u ĩfaadaa-tinapanuz.)
12 Na'apainim dono wuru'u faadaa-tinapa-karu kaduzuz
pana'ada-kao, ukau'an pana'adina'o nii kapam wuru'u
ĩkakinaorinaaz.
13 Na'iki usaadinpan kawana'ati wanaobanaa Jesus
dau'an, uruu ba'oran pidan tonaazinaa di'iki'o uwa'atin;
na'iki aonaa na'apainim pidan uruu tonaazinaa di'iki'o
faadaa-tinpauzon.
14 Kaimanaiman uaitapa-kao wanaobanaa wa'atin Judah
tonaazinaa di'iki'o, na'iki Moses aonaa na'apainim ukiauzon
uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinapa-karu dau'an.‡

Ba'oran faadaa,
Melchizedek kawanu'o

15 Aizii turuu waaitapan powa'a zii kaimanaiman, ba'oran
kaduz faadaa aidinan, Melchizedek kawanu'o.

---

† **7:11** *Aaron:* uruu kiwiini'o faadaa, na'iki uruu Levi takaan-daun. ‡ **7:14** Jesus wa'atin pu'u Judah tonaazinaa di'iki, kii-karu kawana'ati, ipai wuru'u ba'oran Israel tonaazinaa kida bauda'apa'o ĩdokozu, Jacob, ba'oran u'uu, Israel.

16 Ufaadaa-tinan aonaa ushakatan ida'ana'o mani faadaa-
tinpauzonao tonaazinaa di'iki; mazan ufaadaa-tinan
wuru ida'ana'a kakupa-karu ma'ozakanuz aona'o ni'oraz
ukatokon-tinauzon pa'an.
17 Na'apa usaadinpan kawana'ati udau'an, kaikapa'a:
"Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan."§

18 Ukau'an kiwiitapa'oraz kakinaorii (Moses ati'oraz
utauzo-kao), aona'a naa ukaiwaa-kao powa'a, usha'apanum
kau'an umaturuukan idi na'iki madiwautapa-ka'ora'a naazu.
19 Wuru'u kakinaoriiz, aonaa usaabaan pidan kaiman.
Mazan aizii waaitapa kaina'a'a naa taa-kao wa'ati
wamaonapadin-kinaa nii Tominkaru ida'ati.
20 Na'iki powa'a zii, kaina'a Tominkaru paradan pa'uu
ida'ana'oraz utoman.* Aonaa kaikapa'o parada-karu nii,
ba'orainao zaamata-kao dono'oraz faadaanao nii.
21 Mazan Jesus faadaa-tinan wuru ida'ana'a Tominkaru
taaniaz paparadan pa'uu ida'ana'oraz, ukian dono'oraz u'ati
kaikapa'a:
"Õgaru Naobanai toman parada-karu õ'uu ida'an;
na'iki aona'o nii õpana'adan õnyukunuu:
'Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan!' "†
22 Tominkaru toman idi parada-karu pa'uu ida'an,
Jesus ida'ana'o umishian wuru'u Pa'ina'oraz Covenant‡
Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii pidannao ati,
na'iki powa'a'o zii ukaimanan.
23 Kaina'a koshan ba'oran na'apam Jesus faadaa-tinapanuz
pana'adinpan: kiwiitapainaouz faadaanao iriba'o ĩdyaun,
usha'apanum kau'an mawaka'o nii ĩdyaun, ukau'an aonaa
karikaonanu'o nii mani ĩkaudinan faadaanao nii.
24 Mazan Jesus, karikaonanu'o ukakupan, uruu idi karikao-
nanu'o nii ufaadaa-tinpan.
25 Ukau'an turuu ukazannaatan kai, wuru'u pidannao
wa'atiinaouz Tominkaru ida'ati paugaru ida'an, na'iki
karikaonanu'o nii ukazannaatan, usha'apanum kau'an
karikaonan ukakupan na'iki uparadan nii ĩdikin ii Tominkaru
ati.
26 Ukau'an Jesus wuru'u Umanawunu'o Faadaa
sha'apata'oraz ipai aimaakan wa'ati. Uruu Tominkaru
zaamatanii, aona'o ukasharutinpan na'iki aonaa oia'o nii

§ **7:17** Psalm 110:4 * **7:20** *pa'uu ida'ana'oraz utoman:* Tominkaru kaiwaan pa'uu uaipan idi pidan aitapan umishiian nii paparadan ukian kawana'ati. † **7:21** Psalm 110:4 ‡ **7:22** *Pa'ina'oraz Covenant:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

u'ida'a, usaabaa-kao pana'itinapu oiainao ai na'iki usawata-
kao aokazi iti umanawunu'o nii.
27 Uruu idi aonaa kanom nii uaiapa-kao utaan uzai
kawaoda-kariwai Tominkaru ati ipai kamoo, wunao
Umanawun kidainao Faadaanao tauzon kawan uzai kida
kawaoda-kariwai Tominkaru ati. Kiwiin ĩtaan nii pa'oian
dikin ii na'iki udauna'an ipai pidannao oian dikin ii. Uruu
taaina'o baukapa pa'an pidannao oian dikin ii pamawakan
ida'an na'iki aona'o nii na'apainim utaainan powa'a koshan.
28 Moses kakinaori ida'an pidannao maturuu-kainao
zaamata-kao Faadaanao Umanawun kida'o nii, mazan
kakinaorii taa-kao dauna'an, Tominkaru taan paparadan
pa'uu ida'an, uzaamatan pauDani Umanawunu'o Faadaa nii,
ka'iita'oraz pasha'apatan ipai aimaakan Tominkaru aipan
kawana'ati.

8

Jesus wuru'u
Umanawunu'oraz waFaadaan

1 Aizii di'i wuru'u õaipaniaz uaitapan, kaina'a
Umanawunu'o waFaadaan, sakanata'oraz naa umanawun-
tinapa-karu ida'a Tominkaru diwa'ora antanapu aokazi ii.
2 Ukaudinan Umanawunu'o Faadaa nii, wuru nazo'o ia'a
mishi'oraz Tabernacle* Tominkaru tomaniaz aokazi ii, aonaa
pidan tomanii mani.
3 Ipai Umanawunu'o Faadaa taa kaimana'o aimaakan kida
na'iki kawaoda'o nii uzai Tominkaru ati. Uruu idi waFaadaan
Umanawunu'oraz, utaanii kapam aimaakan Tominkaru ati.
4 Umashaapan an zii mani imi'i baara'a, aonaa mani
ufaadaa-tinan, usha'apanum kau'an, kaina'a'a naa
faadaanao taa'o aimaakan kida Tominkaru ati Kakinaorii
kawana'ati.
5 Wuru'u Tabernacle imi'i baara'a'oraz na'apa'o aokazi
ia'oraz kawan, mazan udikin karikaonan. Uruu idi'o Moses
kakinao-kao ukadishita-kida'azon dono'oraz naa Taberna-
cle, Tominkaru kian u'ati, "Mishi pa'i putoma ipai aimaakan,
na'apa manawun wuru kawana'ati'i õaida-kidaniaz pu'ati
midukuo ii."† 6 Mazan Jesus kaudin-kizi taa-kao, ufaadaa-
tinapanuz, powa'a'o zii umanawunun pa'an wunao kaudin-
kizi aia'a, kiwiitapainaouz faadaanao. Na'apa ukau'an
wuru'u Pa'ina'oraz Covenant‡ Jesus ida'ana'oraz umishiinan,
powa'a'o zii pa'an umanawunun Kiwiitapa'oraz Covenant ai.

---

* **8:2** *Tabernacle:* uruu toma-kariwaiz Tominkaru Dapu nii, Exodus di'ia'oraz ukowaada-kao kamicha madanaa idi'o. Mazan da'a'a verse 2 ida'a, kaina'a Tabernacle kapam, uruu Tominkaru Dapu manawun aokazi ia'oraz. Putukapa Hebrews 9:1-8 kapam. † **8:5** Exodus 25:40; 26:30 ‡ **8:6** *Pa'ina'oraz Covenant* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

Na'iki Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan uruu
ida'an.
7 Aonaan an mani pidannao kasharutinpan Kiwiitapa'oraz
Covenant ai, aonaa kanom nii mani ukawadaunuta-kao.
8 Mazan Tominkaru tukapan idi papidanannao kasharuti-
npan pa'ai, uruu idi ukian,
"Kaina'iki kamoo kida wa'atin," Naobanai kian,
"Uruu dono'o nii õtoman Pa'ina'o Covenant
Israelitenao na'iki Judah sannao tuma.
9 Wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz,
aonaa wuru kawanu'o nii mani'i õtaaniaz covenant
ĩdokozunnao ati.
Õna'akan ĩdyaun õkarodapan ida'ana'o,
õkodita-kidan dono'oraz ĩdyaun Egypt iki.
Aonaan idi ĩizo'atin wuru'u Covenant õtaaniaz Moses ida'an,
uruu idi'o aona'a naa õnyukunuupa'akan ĩdyaun.
10 Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'o Covenant õtoman ni'oraz
Israelitenao tuma diina'iti'i," Naobanai kian,
"Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa
niizu.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii,
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii.
11 Aona'o nii pidan tominapa-kidan pamin-dazabazi oo
pa'inawuzu,
ukian ida'an, 'Putominapa Tominkaru dau'u.'
Usha'apanum kau'an ipai'o nii ĩaitapan õgaru,
pidannao wuru'u aona'oraz ĩmanawunun na'iki
umanawuniinaouz pidannao.
12 Õmainaabatan nii wuru'u aimaakan dikauda kida'oraz
ĩsha'apatauzon,
na'iki aona'o nii powa'a õnyukunuitapan ĩ'oian kida."§
13 Tominkaru dakotan idi patoman Pa'ina'o Covenant, uruu
idi Kiwiini'oraz Covenant, aona'o ni'i naa uaiapa-kao.

9

Imi'i baara'a'o na'iki aokazi ia'o Tabernacle

1 Aizii kiwiini'oraz Tominkaru toman covenant Israelite-
nao tuma, kaina'a'o choochiapa-karu kakinaorinaa kida
na'iki kaina'a imi'i baara'a'o Tabernacle.*
2 Wuru'u Tabernacle kamicha mada idi'o utoma-kao; na'iki
dya'utama'o unazoo. Kiwiitapa'o unazoo ida'a kaina'a lamp,
miisa† baara na'iki bread upaawa'a; wuru'u kiwiitapa'oraz
unazoo, uruu dakota-kao Kabaun Nazoo Kaimana'o.

---

§ **8:12** Jeremiah 31:31-34 * **9:1** *Tabernacle:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:2** *miisa:* English ida'an, table.

3 Tabernacle nazoo buutapa-kao kamicha mada kazad-
inpa'o idi, aizii uruu barau itinapu kaina'a ba'oran unazoo,
uruu dakota-kao Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun.
4 Uruu nazoo ida'a kaina'a altar, gold idi'o utoma-kao,
incense‡ kawaodapa-kizinao. Na'iki kaina'a Moses kakinaori
pakarannaa, ipai'o ukamadata-kao gold idi. Aizii pakara
nazo'o, kaina'a kamoti gold idi'o utoma-kao, paida'o manna§
idi. Kaina'a kapam Aaron wadookori soda'oraz da'i, na'iki
kaina'a dya'utam kuba kataida'u kida'o na'a'oraz Tominkaru
Paradan saadinpan.
5 Aizii pakara paawa'a kaina'a Cherubnao* kainaabatapa'o
Tominkaru kaina'an, ĩkutuba kida kadamaradinapa wuru
paawa ana'a oii-karu so'ota-kizinaoaz. Mazan kai aonaa zii
turuu wakadakotinan kaimanaiman di'oraz aimaakan kida
dau'a'a.
6 Aizii aimaakan kida minziiwa-kida-kao dono'o naa ipai
na'apa, faadaanao morotan nii ipai kamoo kiwiini'oraz un-
azoo di'iti, ĩsha'apata kizi pakaudin-kizi.
7 Mazan Faadaa Umanawunu'oraz pa'an, soo uru'o nii
morota wuru di'iti'i ba'oran unazooz, kamicha mada kazad-
inpa'oraz barau itinpu'oraz, na'iki umorotan na'iti baukapa
karikaonan ipai wunu. Na'iki umorotan nii na'iti, soo
una'akan an izai patuma utaan ni'oraz Tominkaru ati,
pa'oian dikin ii na'iki wuru dikin ia'a oii-karu kida pidannao
sha'apataniaz maaitapinaka-daun.
8 Kaimana'o Doronaa kaimanaiman ukainaabatan wa'ati
wuru ida'ana'a, aonaa zii na'itim morota-karu wuru di'iti'i
Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun, wuru kaina'an
kawana'ati zii'i, kiwiitapa'oraz Tabernacle.
9 Di'oraz aimaakan, kainaabata wa'ati kai kida'o aimaakan
dau'an. Utukapa-kida wa'ati kaiman kida'oraz aimaakan taa-
kao, na'iki uzai kawaoda-kaoaz Tominkaru ati, aonaa turuu
usaabaan pidan choochiipa'o nyukunuu pa'oian ai.
10 Wuru'u kakinaorii kidaz wuru dau'an kida'o
karikaonanu'u: aimaakan kida turua'oraz unika-kao na'iki
utuza-kao dau'ana'o, na'iki chikain-karu kida dau'ana'o.
Na'apa'oraz kakinaorii kida, nanai ati'o karikaonan, aonaa
nyukunui ia'o mani, ukaiwaapa-kao nii aita-kao atii wuru
ida'ati'i Tominkaru tomanuz ipai aimaakan pa'inaa na'iki
pana'a.
11 Mazan uru'u naa Christ Umanawunu'o Faadaa taa'oraz
wa'ati kaiman kida'oraz aimaakan, kaina'a'oraz naa

‡ **9:4** *incense:* kaduunu'o shanaribai. § **9:4** *manna:* uruu Tominkaru dyuu-dauzoniaz Israelitenao wanyukunuu nii aokazi iki ĩna'iaakapan dono'oraz map-idantaka'o amazada ii aka. * **9:5** *Cherubnao:* angelnao kawanu'o, na'auzo maonapa Tominkaru dazaba'a. Di'ora'a kida Cherubnao dikin toma-kariwai gold idi, kainaabata'o Tominkaru taba wuru'u.

kai. Na'iki umorota Tabernacle iti, powa'a'oraz zii pa'an
umanawunun na'iki ukaimanan, aonaa pidan tomanii mani,
oo aonaa di'ora'a amazada ida'a'o aimaakan kida idi'o mani
utoma-kao.
12 Aonaa umorotan na'iti pana'akan ida'an boogi† izain,
na'iki tapi'iza dani izain, mazan umorotan paizain ida'an
pa'an Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, umor-
otan baukapa na'iki aona'o nii na'apainim koshan. Uruu idi
aonaa utokon nii ukazannaatan waunao oia'o ai.
13 Aizii wuru'u boogi izain na'iki tapi'iza kazoti izain, na'iki
pariti'i kida tapi'iza dani kawaoda-kariwai di'iki'oraz chibii-
kao ida'an, turuu usaabaan pidan nanaa karikaonan, wuru
kawana'ati'i ĩkakinaorinaaz,‡ mazan aonaa ĩnyukunuu ii mani.
14 Pidan saabaa-kao kaiman kaikapa'o kaduz ida'ana'a,
mazan Christ izain powa'a zii manawun usha'apatan
aimaakan umanawunu'o, utaainan idi Tominkaru
ati makasharutinaaka-daun, wuru ida'ana'a Doronai
karikaonanu'oraz ukakupan. Uizain saabaan nii
wanyukunuu wuru aia'a madiwautapa-ka'o sha'apatin-
karu kida ai, turuu kizi washa'apatan wuru'u aimaakan,
Tominkaru kakupa'oraz aiapanii washa'apatan.
15 Ukau'an Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru tomanuz
Pa'ina'o Covenant, turuu kizi Tominkaru dapadaniinaouz
papidanannao nii zaamatan ukowaadauzoniaz pataan
nii, karikaonanu'oraz kaiman kida'o aimaakan. Turuu
usha'apan na'apa, usha'apanum kau'an mawaka'a naa
Christ, muuda-kida'o nii pidannao wuru aia'a ĩpataka'uta-
kaoaz pa'oian dikin ii, wuru'u ĩsha'apatauzonii kidaz
ĩmashaapan dono'oraz zii Kiwiitapa'o Covenant waranu'u.
16 Aizii pidan mawakan an mani, na'iki kaina'a uwa'akan
pasaadanii mawaka-karu kaaritannaa, kowaada'o nii
kanomnao ati'o nii wuru'u usha'apauz kida taa-kao
umawakan dono. Aonaa kanom zaamatan wuru'u aimaakan
kidaz pa'idiwau nii wuru'u kaarita kawana'ati, soo uaitapa-
kao dono mishi, mawaka'a naa wuru'u saada'oraz mawaka-
karu kaaritannaa.
17 Usha'apanum kau'an wuru'u mawaka-karu kaaritan-
naaz madiwautapa-ka'o, pidan saada'oraz kakupan an zii;
ukaiwainan nii soo umawakan dauna'an.
18 Uruu idi'o kapam Kiwiitapa'oraz Covenant Tominkaru
tomaniaz Israelitenao tuma, kaiwainan soo zowii-kariwai
uzai izain kaiwaa-kao ida'an.
19 Kiwiitapa'o aimaakan Moses sha'apatan, ukowaadan pi-
dannao ati ipai Tominkaru dyuudaniaz uizo'ati-kao, usaadin-
pan kawana'ati kakinaorii kida ida'a. Udauna'an uzaamatan
tapi'iza dainao izain, wunu tuma na'iki wuza'o kaznizo idi,

† **9:12** *boogi:* English ida'an, goat. ‡ **9:13** Numbers 19:1-8

na'iki hyssop waoda ida'an uchibian kakinaorii kaaritannaa,
na'iki ipai pidannao.
20 Aizii uchibian pu'u, ukian, “Di'oraz izai, uruu kainaa-
bata'o Tominkaru toman covenant unao Israelitenao tuma,
unao izo'atin ni'o.”§
21 Na'iki na'apa kapam uchibian wuru'u Tabernacle, na'iki
ipai aimaakan kida kaiwaapa-kariwaiz choochiapa-karu
dono na'ii.
22 Mishi, kakinaorii kian kawana'ati, marii ipai aimaakan
kida saabaa-kao kaiman izai ida'an, na'iki Tominkaru so'otan
oii-karu kida soo izai shoota-kao ida'an.

Christ mawakanuz
so'ota oii-karu kida

23 Wuru'u toma-kariwaiz aimaakan kida, aokazi ia'oraz
kaduz kawan, saabaa-kao kaiman uzai zowiapa-kao ida'an.
Mazan aokazi ii, uzai zowiapa-kao aonaa uturuan. Uaiapa
powa'a'o zii aimaakan umanawunu'o pa'an.
24 Christ aonaa umorotan Kabaun Nazoo Kaimana'o di'iti,
wuru'u pidan tomaniaz aokazi ia'o choochiapa-kizai dikiniz
karikaonan, mazan umorotan aokazi iti manawun. Kai
ukadishitapan Tominkaru kanaapu'u wadikin ii.
25 Jewnao Faadaan Umanawunu'o, umorotan baukapa
ipai wunu Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti,
una'akan uzai izain patuma. Mazan Christ aonaa umorotan
aokazi iti utaain kizi mani powa'a an kida.
26 Una'apauzon an mani, powa'a an kida mani umawakan
amazada tominan di'iki. Mazan ukaawankan baukapa
karikaonan, amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, utaain
kizi pamainaabata-kinaa nii oia'o, pazowii-kao ida'an.
27 Ipai pidan mawakan nii baukapa, na'iki uruu dauna'an
ĩkootowapa-kida-kao nii Tominkaru kanaapu iti.
28 Na'apa ukau'an, Christ taainan baukapa pamawakan
ida'an uso'ota kizi iriba pidannao oian kida. Uwa'atin
nii koshan, aonaa oii-karu dau'ana'ora'a naa mani, mazan
ukazannaata'anan pidannao zaudapainaouznaa uruu.

10

Jesus ida'ana'o kazannaatin-karu

1 Wuru'u Jewnao kakinaorinaa, soo dikinii karikaonan
wuru'u, kainaabata'o ishazaba wuru'u kaiman kida'oraz
aimaakan wa'atipa'oraz zii. Ukau'an uzai kawaodapa-kaoaz
Jewnao kakinaori kawana'ati'oraz, aonaa uturuan usaabaan
pidannao kaiman, wuru'u taainainaouz Tominkaru ati, uzai
taa-kao pu'u padamata powa'a an kida ipai kamoo, na'iki ipai
wunu.

§ **9:20** Exodus 24:8

2 Aizii wuru'u pidannao taainainaouz Tominkaru ati,
umishiin dono mani ĩsaabaa-kao kaiman manawun pa'oian ai,
aonaa kanom nii mani ĩnyukunuu kowaadan kaina'a zii ĩ'oian,
na'iki ipai mani uzai zowiapa-kaoaz mashaadan.
3 Mazan wuru'u uzai zowiapa-kaoaz nyukunuu-kida'o nii
pidannao oian kida ipai wunu.
4 Usha'apanum kau'an aonaa tapi'iza kazoti izain na'iki
boogi izain ka'iitan paso'otan oii-karu kida.
5 Uruu idi'o ukau'an, Christ kaawan dono'oraz imi'i baara
ati, ukian Tominkaru ati,
"Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao
na'iki kaiman kida'o aimaakan taa-kao pu'ati,
mazan putaa õnanaa zowii-karu nii pu'ati.
6 Uzainao kawaoda-kao,
oo uzai zowii-kao kida oii-karu kida so'ota-kinao ni'oraz,
aonaa punyukunuu konaukian ĩdau'an."
7 Udauna'an Christ kian,
"Di'i õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii
õsha'apatan,
na'apa usaadinpan kawana'ati õdau'an kakinaorii kaari-
tannaa ida'a."*
8 Christ kian, "Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao kida na'iki
kaiman kida'o aimaakan taa-kao, oo uzainao kawaoda-
kao na'iki uzainao zowii-kao oii-karu kida so'ota-kinao
ni'oraz, aonaa punyukunuu konaukian udau'an." Ukian
kaikapa'a, uzainao zowiapa-kao taa-kao pu'u padamata
kakinaorii kian kawana'ati. 9 Udauna'an ukian, "Di'i õgaru'u,
Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan." Ukau'an
Tominkaru katokonota wuru'u uzainao zowiapa-kaoaz,
na'iki ukawadauntanuz Christ mawakan ida'an.
10 Usha'apanum kau'an Jesus Christ sha'apatan idi
Tominkaru aiapanii usha'apatan, ipai usaabaan waunao
kaiman Tominkaru ati, wuru ida'ana'a Jesus taanuz pananaa
baukapa, na'iki aona'o nii na'apainim koshan utaanuz.
11 Ipai faadaa kadishitan na'iki usha'apatan pakaudin-
kizi ipai kamoo, na'iki utaan powa'a an kida bauda'apa'o
kaduz aimaakan, wuru'u uzai zowiapa-kaoaz. Aona'oraz
na'apainim turuu uso'otan oii-karu kida.
12 Mazan Christ taa paizain baukapa uzowii-kao dono'oraz,
na'iki aona'o nii utaan powa'a paizain oii-karu kida dikin ii,
udauna'an usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu.
13 Na'ii kai uzaudapan atii Tominkaru muudan utarubanao
uwaranu'u.
14 Pataainan ida'an baukapa, karikaonanu'o nii Christ
kaimandan pidannao saabaa-kariwainaouz Tominkaru ati.

---

* **10:7** Psalm 40:6-8

15 Na'iki Kaimana'o Doronaa aida-kida wa'ati mishi'o
wuru'u, ukianuz kaikapa'a.
Kiwiin ukian,
16 “Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman
ni'oraz ĩtuma,
diina'iki'oraz zii kamoo kida wa'atipan di'ii, Naobanai
kian.
Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa
niizu.”†
17 Udauna'an ukian,
“Aona'o nii powa'a õnyukunuuan ĩ'oian kida na'iki dikauda
kida'o
aimaakan ĩsha'apataniaz.”‡
18 Ukau'an wuru'u oii-karu kida so'ota-kao dono'o naa,
aona'a naa powa'a wuru aiapa-kaoa'a uzai zowiapa-kaoaz,
oii-karu dikin ia'oraz.

Maonapadin-karu Tominkaru ida'ati

19 Ukau'an õiribannao, aonaa watarian, turua'a naa wa-
makon aizii Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti,
Jesus izain ida'an.
20 Usha'apanum kau'an uda'atan wa'ati dunapo pa'ina'o
na'iki kakupa-kinaiz, mako'oraz Tominkaru di'iti manawun.
Tawuru'u kamicha mada awautapa'oraz pidan Kabaun Na-
zoo Kaimana'oraz Manawun ai, aona'a naa powa'a aizii ubu-
utapan waunao Tominkaru ai.
21 Ukau'an, ukaina'an idi umanawunu'o waFaadaan ka-
zowautapa'oraz Tominkaru Dapu ainao, wuru'u upidanan-
naouz,
22 marii wamaonapadinan Tominkaru ida'ati mishi'o
wanyukunuu na'iki ma'ozaka'o wamishidapan ida'an,
wanyukunuu kida ida'an saabaa-kariwaiz naa wuru aia'a
wanyukunuu baiainapanuz oia'o idi, na'iki wananaa kida
ida'an chikaa-kariwaiz naa kaimana'o wunu idi.
23 Marii wazaamatinpan kaimanaiman wuru di'iti'i waza-
udapaniaz naa Tominkaru sha'apatan wa'ati, waaitapan idi
umishian nii ipai aimaakan ukowaadaniaz pasha'apatan nii.
24 Marii wadi'itinpan na'apam kizi wama'ozakadan
wairibannao, ĩmarainpaaka kizi na'iki ĩkaminka'uaaka kizi.
25 Mana'a wamarina'ata'ana'a wuru'u wabaokopainpau-
zonuz baokopa wamin-mishidannao tuma, baokoinao
marina'atan kawan wuru'u pabaokopainpauzonuz, mazan
wama'ozakadaaka mishi'oraiman. Na'iki uaitapan idi'i naa
Naobanai kaawan kamoon maonapatan, uma'ozakadaaka
powa'a zii.

---

† **10:16** Jeremiah 31:33a ‡ **10:17** Jeremiah 31:34b

26 Aizii wa'oipan an zii waaipan ati'i naa karikaonan,
waaitapan dauna'ana'a naa mishi'o kuwai Christ dau'ana'o,
aonaa ba'oran mawaka-karu nii kaina'a so'ota'o nii wa'oian
kida.
27 Mazan kanom wa'akin kaina'a wazaudapan nii, soo
tarii-karu wuru aia'a: Tominkaru pataka'utanuz pidannao
na'iki Tuubaru'o Tikazi ai, wuru'u mainaabata'o ni'oraz
Tominkaru tarubanao.
28 Pidan dikintapa'o Moses Kakinaori, aonaa turuu ukazan-
naatinan pazowii-kao ai, dya'utam oo idikinauda'u pidannao
kian dono mishi'o udikintapan.
29 Aitaniimana'o nii pidan pataka'uta-kao tuukii,
ukashadan idi Tominkaru Dani, na'iki utaapan idi
madiwautapa-ka'o nii wuru'u izai, kainaabata'oraz Pa'ina'o
Covenant, saabaa'oraz uruu kaiman, oia'o ai; na'iki
udakoopan idi Kaimana'o Doronaa aida'oraz kamarainpan-
karu.
30 Waaitapa Tominkaru kiinii sha'atii, "Õpataka'utan nii
wunaou'u sha'apatainaouz oia'o aimaakan. Õkaunaatinan nii
ĩ'ati."§
Na'iki ukian kapam, "Naobanai'o nii pataka'uta papi-
danannao wuru kawana'ati'i ĩsha'apataniaz."*
31 Tominkaru kakupa'oraz pataka'utan dono pidan,
kichana'iki-kia'o manawun wuru'u.
32 Mazan unyukunuitapa tawuru'u kiwiini'oraz kamoo
kida, utominpan dauna'ana'oraz zii mishi'o kuwai dau'u.
Ubaiaapa iriba kasha'ora kida'o aimaakan, mazan upu'u
aonaa ukaakinpan wuru ati'i ubaiainapanuz.
33 Panaadon kida da'i parada-karu udau'an dikauda'o
ida'an, na'iki uantamikita-kao iriba'o pidannao kanaapu'u,
na'iki panaadon kida da'i minziiwa ukaminka'utan
ba'orainao antamikita-kariwainao unao kawan kapam.
34 Unao na'apa kapam ubaiainpan wunao tuma'a kaboota-
kariwainaouz taraa-kizai iti. Na'iki usha'apauz kida kazata-
kao dono'oraz ipai u'ai, upu'u ukonaukian, usha'apanum
kau'an uaitapa kaina'a aimaakan u'idiwau powa'a'o zii
umanawunun pa'an, na'iki karikaonanu'o ni'oraz una'an.
35 Ukau'an aonaa pa'i umarina'ata'ana'a wuru'u ukadishi-
tapanuz ma'ozaka, usha'apanum kau'an kaina'a uwinipinaa
umanawunu'o.
36 Aonaa pa'i ukashadina'ana'a, uruu turuu kizi
usha'apatan Tominkaru aiapanii sha'apata-kao, uzaamata
kizi wuru'u ukowaadauzoniaz pataan nii.
37 Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,
"Aona'o ni'i naa utomunu'ikin,

§ **10:30** Deuteronomy 32:35 * **10:30** Deuteronomy 32:36

arawu'u wa'atipa'oraz kaawan nii;
aona'o nii utomunu'ikidapan pawa'atinuz.
38 Õpidanan mashaapa'oraz sakitapa kakupan nii mishidapa-
karu ida'an,
mazan utanawatinan an powaa iti õ'ai,
aona'o nii õnyukunuu-atin."†
39 Waunao aonaa pidannao padantinainao mani powaa
iti, na'iki waziwadinainao mani, mazan waunao mishida-
painao, na'iki kazannaata-kariwainao pa'an.

11

Mishidapa-karu

1 Na'apa'oram ati'o wuru'u mishidapa-karuz? Uruu
wuru'u waaitapanuz wanyukunuu ii mishi'o nii aimaakan
kida sha'apan wuru'u wazaudapaniaz naa. Na'iki waaitapan
aimaakan mishiin aonaan pu'u padamata watukapanuzu.
2 Pidannao mashaapainaouz kotua'a naa, kaiman
Tominkaru nyukunuu ĩtuma ĩmishidan idi.
3 Wamishidan ida'an, waaitapa ipai amazada toma-kao
Tominkaru paradan kawana'ati, wuru'u tukapa-kariwaiz
aimaakan kida tominan, aonaa tukapa-kariwai aimaakan
di'iki'o mani.
4 Abel mishidan ida'an, utaan Tominkaru ati kaimana'o
pakawaodanii Cain taanii ai. Tominkaru kian kaiman un-
yukunuu aimaakan kaimana'o dau'an Abel taaniaz. Ukau'an
umishidan idi, udakota-kao kaimana'o pidan nii. Abel
mawaka'a naa, mazan pamishidan ida'an pakawan zii
ukakuwaapan.
5 Enoch mishidan ida'an, una'aka-kao aokazi iti, aonaa uti-
waan mawaka-karu, na'iki aonaa turuu pidan ikodan uruu,
usha'apanum kau'an Tominkaru na'akan idi uruu.* Una'aka-
kao ua'ii, Tominkaru Paradan kian, Tominkaru naudapa
patukapan umashaapanuz.
6 Ukau'an aizii uaitapa, aonaan an pidan mishidan,
aonaa na'apam Tominkaru nyukunuu konaukii-kida-kao.
Sha'apa'oram pidan wa'atin an Tominkaru ida'ati, marii
umishidan kaina'a Tominkaru, na'iki marii umishidan
Tominkaru'o nii kawinipinaata wunaou'u mishi'oraz
ĩdorotan uruu.
7 Noah mishidan idi, uizo'ati Tominkaru paradan,
Tominkaru kakinaowan dono'oraz uruu aimaakan kida
dau'an aona'oraz zii padamata utukapan; na'iki utoma
udaru'o kanawa ukazannaata-kinaa nii pairibannao.
Paizo'atin ida'an, Noah aida-kida pidannao oian,
mashaapainaouz wuru'u amazada baara'a. Na'iki

† **10:38** Habakkuk 2:3-4 * **11:5** Genesis 5:24

umishidan kau'an, Tominkaru dakotan Noah kaimana'o
pidan nii.

8 Abraham mishidan ida'an, uizo'ati Tominkaru paradan,
udapada-kao dono'oraz umako kizi ba'oran wiizai baara
iti, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii u'ati.
Uwa'aka pawiizi aonaan pu'u uaitapan na'iti'oram wuru'u
pamakonuz.

9 Abraham mishidan ida'an, umashaapan tawarai kawan
wuru'u wiizai baara ii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan
nii u'ati. Utoman pamashaapa-kizi nii, umashaapan wiizibai
ida'a kida karikaonan. Isaac na'iki Jacob na'apa kapam
ĩmashaapauzon, zaamatainao ni'oraz kapam amazada baara
pawiizi nii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii ĩ'ati.

10 Usha'apanum kau'an Abraham zaudapan wuru'u
donoiz, karikaonanu'oraz nii una'an, donoi Tominkaru
tomaniaz paaitaan kawana'ati.

11 Abraham mishidan ida'an, utunarunaoun pu'a'a naa
padamata, na'iki Sarah maskonnaoun pu'a'a naa manawun,
upu'u okaudanin. Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u
paparadanuz.†

12 Abraham tunarunaou'u naa manawun, ikoda'o nii
mawaka'azo'ora'a naa. Mazan iriba utakaan-daunnao tom-
inan, na'apa wizinao iriban kawan aokazi ii aka'oraz, na'apa
kaatu kawan paran danoma an kida'oraz, aona'oraz uka'iita-
kao uaita-kao.

13 Ipai di'oraz pidannao mawakan pamishidapan
bii'i. Aonaa ĩzaamatan wuru'u aimaakan kida Tominkaru
kowaadauzoniaz pataan nii ĩ'ati, mazan ĩtukapanuzu munapo
pa'ua'ii na'iki ĩkonaukii udau'an. Na'iki ĩkowaadan paugaru
morowautapainao na'iki tawarainao imi'i baara'a.

14 Pidannao kaikapa'oraz ĩparadan, ĩaida-kidan kaimanaiman
ĩdorotapan pawiizi ni'i naa manawun.

15 Ĩdi'itinpan dono mani pawiizi dau'u ĩwa'akaniaz, ĩkiwa'a
naa mani powaa iti.

16 Mazan ĩnyukunuu tuukii pa'an kaimana'oraz wiizai
dau'ati, wuru'u aokazi ia'oraz. Ukau'an Tominkaru,
aonaa ukiba'azoo-kidan padakota-kao ĩTominkarun nii,
usha'apanum kau'an usaabaa donoi ĩmashaapa-kizi nii.

17-18 Abraham mishidan ida'an, utaa Isaac zowii-karu nii,
Tominkaru tiwaa-kidapan dono'oraz uruu. Abraham ati'o
sha'atii tawuru'u Tominkaru kiauzonuz: “Isaac ida'ana'o

---

† **11:11** *Abraham mishidan ida'an, ... Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz* oo “Sarah mishidan ida'an, omaskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u zii okaudanin omishidan idi Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz.”

nii wuru'u pukatakaan-daunnaounuz.”‡ Mazan upu'u Abra-
ham minziiwa utaan paudani bauda'apauzoz zowii-karu nii
Tominkaru ati,
19 Abraham mishida Tominkaru ka'iita pakadishita-kidan
Isaac umawaka-kizi iki. Na'iki ukawana'ati mishi usha'apan,
turuu kii-karu, Abraham ikoda Isaac powaa ati umawaka-
kizi iki.
20 Isaac mishidan ida'an, udapada-kidan kaiman kida'o
aimaakan Tominkaru di'iki sha'apa'o nii paudainao Jacob
na'iki Esau ati, na'iki ĩtakaan-daunnao ati diina'iti'i.
21 Jacob mishidan ida'an, upishaan Tominkaru sha'apatan
kaiman kida'o aimaakan Joseph dainao ati, pamawakan
ua'ii. Udawukapan utoriinpan Tominkaru ati udiridinpan
pawadookori paawa'a.
22 Joseph mishidan ida'an, umawakapan dono'oraz naa,
uparadan Israelitenao makon dau'an Egypt iki, na'iki ukian
ĩ'ati marii kizi ĩna'akan uniwa'uz.§
23 Moses daronao mishidan ida'an, ushakatan
dauna'ana'oraz, ĩdizan uruu idikinauda'u kauzu,
usha'apanum kau'an ĩtukapan idi uruu koraidaonaa
konaunam sodi'o; na'iki aonaa ĩtarian king dyuuza ai.
24 Moses dyaupain dono'oraz naa, Naobanai Pharaoh dani
zunaaba dyaupaitan pu'u padamata uruu; umishidan ida'an
aonaa uaipan padakotapa-kao Pharaoh takaan nii.
25 Mishi'oraiman uaiapa pa'an pabaiatan kasha'ora kida'o
aimaakan Tominkaru pidanannao tuma, una'azootapan ai
oii kida'o aimaakan, aona'o ni'oraz una'an tomunu'iki.
26 Udi'itapan baiatin-karu Christ ati powa'a pa'an
umanawunun ka'idiwau-karu ai ipai wuru'u umanawun
kida'oraz aimaakan idi Egypt ia'oraz. Usha'apanum kau'an
udi'itinpan pawinipa dau'u diina'iti'oraz Tominkaru taan
ni'oraz u'ati.
27 Moses mishidan ida'an, uwa'akan Egypt Baara,
aonaa utarian king to'oran ai. Moses aonaa ukaakinpan,
ikoda'azo'o utukapanii Tominkaru aona'oraz turuu utukapa-
kao.
28 Na'iki Moses mishidan ida'an, utaapa wuru'u Passover
Kamoon na'iki udyuuda izai chibii-kao, uruu aonaa kizi
Mawaka-karu Angelin zowian Israelitenao dainao daonaio-
ranao, wuru'u kiwiitapainaouz ĩshakatan.*
29 Pidannao mishidan ida'an, ĩtaraukan Red Sea, na'apa
arada'o baara ana'o kawan, mazan Egypt Baara sannao
tiwaan patarauka'akan na'apa, baukapa ĩnaraada'aka-kao.

‡ **11:17-18** Genesis 21:12 § **11:22** Joseph mishida upidanannao kiwan nii Israel iti, Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki ukian ĩna'aka kizi unanaa ĩdida kiziz Israel ii. (Genesis 50:25) * **11:28** Exodus 12:21-30

30 Israelitenao mishidan ida'an, donoi Jericho awauribanaa
kida dorautan, Israelitenao kora'uupan dauna'an ubarau ii
aka 7 kamoo, ĩkora'uankanuzu baukapa ipai kamoo.
31 Rahab, kaminshu'u-shoroaba, mishidan ida'an, aonaa
ozowii-kao wunao tuma'a dikintapainaouz Tominkaru,
usha'apanum kau'an konaukii odapaapan tawunaou'u
Israelitenao awunuuta'ana'oraz na'apam amazada
aidinpan.

32 Turuu zii õna'itidan õkakuwaapan, mazan aonaa amazada
turuuan manawun õkowaada-kinaa nii Gideon, Barak, Samson,
Jephthath, David, Samuel, na'iki prophetnao dau'u.
33 Di'oraz pidannao, ipai ĩmishidan Tominkaru, ukau'an
ĩka'iita pamizaataakapan na'iki pakaakinapa-kidan ba'oran
wiizai ikiinao soldyaannao. Ĩsha'apata aimaakan sakitapa'o
na'iki ĩzaamata Tominkaru kowaadaniaz utaan nii ĩ'ati. Ĩtarata
baudokorunao dako kida,
34 ĩmakada tuubaru kida'o tikazi, ĩkidoapa pazowia'azoo-kao
ai marii idi. Ĩnao kakataimana'o mazan ĩtoma-kao ma'ozaka;
umanawun ĩmizaataakapan mizaataaka-kizai ii, na'iki kaaki-
napa ĩtarubanao ĩ'ati.

35 Zunnao mishidan ida'an, ĩtukapan paudainao kadishita-
kida-kao powaa iti mawaka-karu di'iki. Baokoinao
antamikita-kao kaziwa'o ida'an atii ĩmawakan, aonaan
idi ĩmuudan pamishidan. Usha'apanum kau'an ĩaipan idi
pakadishita-kida-kao kakupa-karu ida'ati kaimana'oraz
pa'an.
36 Aizii ba'orainao banikiita-kao na'iki ba'izii-kao, na'iki
ba'orainao do'oo-kao na'iki ĩkaboota-kao taraa-kizai iti.
37 Ĩzowii-kao ĩboo-kao ida'an udaru kida'o kuba idi,
ĩsaasata'aka-kao pazikon an, ĩzowii-kao marii idi. Ĩkaiwadinpan
kaznizo mada oo boogi mada kida ida'an karikaonan kowas;
aonaa ĩsha'apauz nii, ĩpataka'uta-kao kaziwa'o ida'an, na'iki
ĩantamikita-kao.
38 Ĩna'iaakapan mapidantaka'o amazada di'ii'aka, na'iki
midukuo baawu ii aka; ĩmashaapan kuba'un kida ida'a na'iki
ka'unaru shaawa ii kida. Wuru'u mishidainaouz, kaiman
manawun ĩdyaun wuru'u imi'i baara sannao ai, aonaa turuu
ĩmashaapan ĩtuma.

39 Ipai wunao pidannao, kaiman Tominkaru nyukunuu
ĩtuma ĩmishidan idi, upu'u aonaa bauda'apa ĩdyaun zaamatan
ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz utaan nii.
40 Mazan waunao ati powa'a'o zii Tominkaru aipan
pasha'apatan aimaakan kaiman wa'ati, uruu baokopa kizi
waunao ĩnao tuma saabaa-kao kaiman manawun diina'iti'i,
Tominkaru aipan kawana'ati.

12

Na'apam Tominkaru tominapa-kidan paudainao

1 Aizii wuru'u iriba'oraz pidannao, wadi'itinapa-kinaa ni'o. Ĩmashaapauzon kaduz aida-kida wa'ati na'apa'oram ati'o mishidapa-karu. Ukau'an marii wamarina'atan ipai aimaakan wuru'u awautapa'oraz waunao, na'iki oia'o zaamatinpa'oraz wa'ida'ati. Na'iki ma'ozaka wataapa wanyukunuu, aonaa wakashadina'ana'a, na'apa pidan dimatina'o kawan dimatin-karu ida'a.

2 Marii waawunuutapan soo Jesus di'iti, uruu ida'ana'o wamishidanuzu, na'iki wamishidapanuz karikaonan uruu ida'ana'o. Jesus baiaapa mawaka-karu cross ida'a, aonaa unyukunuupan na'apam ukakiba'azonnan. Usha'apatan di'oraz aimaakan uaitapan idi Tominkaru taan nii konaukii-karu utokon ii. Na'iki kai usakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu.

3 Udi'itapa na'apam Jesus tuudan ipai wuru'u oia'o pidan-nao sha'apataniaz dikauda kida'o aimaakan u'ati. Ukau'an mana'a ukashada-dina'ana'a na'iki ukaakinpa'ana'a.

4 Wuru ida'ana'a utiwainanuz dadara umasha'apata'azookan idi oia'o ubaiaapan kasha'ora'o, mazan upu'u aonaa na'apainim zii uzowii-kao umishidapan dikin ii.

5 Umanyukunuuta'a naa mooko tawuru'u Tominkaru paradan kida ma'ozakada'oraz unyukunuu? Udakotan unao paudainao nii. Ukian,

"Õdani, aonaa putaapa'ana'a madiwautapa-ka'o nii karikao-nan wuru'u,
Naobanai kakinaotanuz pugaru dadara'o na'iki kaziwa'o ida'an,
na'iki aonaa pukashadina'aka'ana'a Naobanai kakinaotan dono pugaru.

6 Usha'apanum kau'an Naobanai kakinaota wunaou'u pama-rainpaniinaouz.
Na'iki ukakinaota ipai paudainao."*

7 Ukau'an utuudapa wuru'u ubaiatinanuz, usha'apanum kau'an darui kakinaotan kawanu'o unao wuru'u. Tominkaru taapan unao paudainao nii. Ipai daniinao, ĩdarunao kakinaota ĩdyaun.

8 Tominkaru kakinaota ipai paudainao, ukau'an aonaan an ukakinaotan unao, aonaa mishi'o mani udainao unao.

9 Ipai waunao kaina'a wadarunao, imi'i baara'a kak-inaota'o waunao. Ĩkakinaotan dono waunao wazaamata wuru'u ĩkakinaori kidaz. Ukau'an powa'a'o nii zii ukaimanan

* **12:6** Proverbs 3:11-12

manawun wazaamatan an waDaru aokazi ia'o kakinaori
kidaz, uruu idi kaina'a'o nii kakupa-karu wa'ida'a.
10 Wadarunao, imi'i baara'a'oraz kakinaota waunao
wapa'inan dono zii. Ĩkakinaotan waunao wuru kawana'ati'i
ĩaitapanuz wakakinaota-kao aiapa-kao. Mazan Tominkaru
kakinaotan waunao kaminka'uta'o nii waunao, mishi kizi
wanaudapan wamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.
11 Aonaa wakonaukii-kidan wakakinaota-kao dono
kaziwa'o ida'an. Kaziwa pidan kakinaota-kao, mazan
diina'iti'i, watominpan dauna'ana'a naa wakakinaota-kao
idi, kaiman wanyukunuu na'iki kaiman wamashaapan.

Na'apam pidannao aiapa-kao
ĩmashaapan

12 Unao kapati'ora'a naa, ukau'an uma'ozakada'a naa un-
yukunuu koshan.
13 Umashaapa sakitapa'o mashaapa-karu kaduz ida'a, uruu
baokoinao mishidainaouz kapatinaouznaa ma'ozakadinan
nii, uruu aona'o nii ĩkapatin powa'a'a naa manawun.
14 Utiwaa umashaapan kaiman ipai pidannao tuma, na'iki
utaain Tominkaru ati, umuudina'a naa kaimanaiman oia'o
ai. Na'ia'oram pidan aona'o utaainan, aona'o nii utukapau-
zon Naobanai Tominkaru.
15 Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao padantinan
powaa iti Tominkaru kamunanban ai. Ukarodin pa'i aonaa
kizi na'ia'oram unao to'orapa'o unyukunuu. Na'apa'o pidan
turuu upataka'uan ipai unao.
16 Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao da'awupan
aonaa pamin-mazidan tuma mani. Na'iki ukarodin pa'i
aonaa kizi na'ia'oram unao Esau kawanun, madi'itinapaka'a
Tominkaru dau'u. Esau, uruu Isaac dani kiwiitapa'o, na'iki
uru'o nii zaamata padamata ipai aimaakan padaru ai. Mazan
Esau taa wuru'u pa'ati'oraz aita-kao, bauda'apa paraapi
sodi'o wanyukunui dikin ii.
17 Unao, uaitapanii sha'atii Esau sha'apatan dauna'an
wuru'u aimaakan, upu'u zii uaipan padaru dapadan
kaiman kida'o aimaakan sha'apan pa'ati.† Kaziwa upishaan
pazaadan bii'i, mazan aonaa udaru taa'azoonuzu u'ati.
Usha'apanum kau'an Esau, aonaa uikodan kanom ida'an
papana'ada-kinaa nii wuru'u pasha'apataniaz aimaakan.
18 Unao, aonaa uwa'atin midukuo Sinai ida'ati,‡ turua'oraz
upishata-kao na'iki ka'awapa'oraz tikazi idi. Uruu midukuo
ida'a kaina'a maruta'o, kasha'ora-karu na'iki awaru
kawaoru.
19 Kaina'a kuwudii§ aran na'iki parada-karu. Israelitenao

† **12:17** Genesis 27:30-40 ‡ **12:18** Exodus 19:16-25 § **12:19** *kuwudii:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

abatan dono'oraz parada-karu, kaziwa ĩpishaan aonaa kizi
ĩabatan powaa'az.
20 Aonaa ĩabata'azon wuru'u kichana'iki-kia'oraz parada-
karu. Wuru'u parada-karu kian, “Na'ia'oram pidan oo
uzai pishatan di'oraz midukuo, boo-kao nii kuba idi atii
umawakan.”
21 Wuru'u aimaakan ĩtukapaniaz tuukia'o ukichana'iki-kian.
Uruu idi Moses kian, “Õnaka-nakaan õtarian idi.”
22 Mazan unao, uwa'atin Zion Naawa ati pa'an, na'iki
kakupa'oraz Tominkaru wiizi ida'ati, wuru'u Jerusalem
aokazi ia'oraz. Unao wa'atin wunao angelnao ida'ati
iriba'oraz manawun, konaukia'o ida'ana'oraz ĩbaokopatinpan.
23 Uwa'atin wunao baokopainpan ida'ati dakota-
kariwainaouz Tominkaru dainao nii, kiwiitapa'oraz
ĩshakatan.* Ĩ'uu kida saada-kariwai'i naa aokazi ii. Unao
wa'atin Tominkaru ida'ati, di'itapa'oraz ipai pidan kaimanan
oo oian. Na'iki uwa'atin Tominkaru pidanannao doronaanao
ida'ati, mawakainaouz mazan saabaa-kariwaiz naa ĩdyaun
kaiman.
24 Uwa'atin Jesus ida'ati, uruu ida'ana'o Tominkaru toman
Pa'ina'o Covenant. Uwa'atin Jesus izain ida'ati, chibii-
kariwaiz wa'oian chikaa-kinao nii, umanawunu'oraz pa'an
Abel izain ai.†
25 Ukau'an ukarodin na'iki aonaa utarata'ana'a ukinao
Tominkaru paradan dono. Baokoinao ĩtarata pakinao u'ai
aonaan idi ĩabata'azon uparadan. Ukakinaowan dono'oraz
ĩdyaun imi'i baara'a, mazan aonaa ĩdobatan papataka'uta-
kao ai. Ukau'an powa'a'o nii zii manawun wabaiaapan
pataka'utin-karu wamaabata'azookan an Tominkaru, kaki-
naowa'oraz waunao aokazi iki!
26 Tawuru dono'o uparadauzonuz kiwiitapa, nakaina'aka
imi'i baara, mazan aizii ukian kainaaba'o ida'an, “Baukapa'a
naa koshan õnakaan nii imi'i baara, mazan aonaa uruu mani
karikaonan, õnakaan nii aokazi kapam.”
27 Parada-karu kida, “Baukapa'a naa koshan,” kia'oraz,
kaimanaiman ukainaabatan wa'ati ipai aimaakan toma-
kariwaiz nakaa-kao nii na'iki ĩmuuda-kao nii pana'itinapu
pawiizi ai, soo aimaakan kida aona'oraz na'itim ĩnakaa-kao
na'an nii pa'an.
28 Ukau'an marii wakonaukian Tominkaru ati,
usha'apanum kau'an kaina'a wawiizi ni'o, aona'oraz turuu
unakaa-kao. Marii wakonaukii-kidan Tominkaru na'iki
wamanawuntapan uruu, wakichana'ikin ida'an u'ai,
29 usha'apanum kau'an waTominkarun tikazi kawanu'o,
kawaoda'oraz aimaakan kaiman-daun.

---

* **12:23** Ipai Tominkaru dainao kiwiitapa'oraz udani shakatan kawanu'o.
† **12:24** Genesis 4:10

13

Na'apam wakonaukii-kidan Tominkaru wamashaapan ida'an

1 Pakawan umarainpaaka umin-mishidannao tuma.

2 Aonaa umanyukunuuta'ana'a udapaapan tawarainao
udapu ida'ati, usha'apanum kau'an pabi'i kida pidannao
dapaapa tawarainao padapu ati, aonaan pu'u ĩaitapan ĩnao
angelnao.

3 Unyukunuuapa pidannao taraa-kizai ia'oraz, utarainpa'o
kawan ĩtuma. Unyukunuuapa baiatinainao, ubaiatina'o
kawan ĩtuma.

4 Marii ipai pidan taapan mazida-karu kaimana'o nii man-
awun. Na'iki daiarui na'iki daiaroi, aonaa kizi ĩpataka'uan
pamazidanuz, ĩdawatan ida'an ba'oran pamin-mashaapan nii.
Tominkaru mishi'o nii upataka'utan wuru'u pidannao kiaa-
paakainaouz madoronaa-daun, na'iki ba'orantapainaouz.

5 Aonaa umarainpa'ana'a puraata. Uturuuda wuru'u
aimaakan u'ida'a'oraz. Tominkaru kiinii,
"Aona'o nii õwa'akauzon pugaru,
aona'o nii õmanyukunuutauzon pugaru."*

6 Ukau'an waaitapan idi kaimanaimanazu, turuu wakian,
"Aona'o nii õtarian, usha'apanum kau'an kaina'a Naobanai
õminka'u nii.
Aonaa turuu pidannao sha'apatan õgaru."†

7 Unyukunuitapa uzowaunaanao tominapa-kidauzoz
unao Tominkaru Paradan kida dau'u. Udi'itapa kaiman
kida'oraz aimaakan sha'apan ĩmashaapan idi Tominkaru ati
atii ĩmawakan. Ukau'an ma'ozaka umishidapa ĩnao kawan.

8 Jesus Christ, aonaa upana'adinauzon, pakawan uruu
munumunu'o kawan, na'iki aizii, na'iki karikaonanu'o nii.

9 Mana'a utaapada'ana'a ipai pabi'inaaka kida'o kakinaorii
na'akan unao pana'iti'i naa. Marii mishi'oraiman
unyukunuu kida ma'ozakada-kao Tominkaru kamunanban
ida'an, aonaa kakinaorii kida izo'ati-kao ida'an mani
wanyukunui daua'oraz, aona'oraz ukaminka'utan pidannao
izo'ati'oraz uruu kaduz kakinaorii.

10 Mazan õaipan pa'an wadi'itinpan wuru dau'a'a taa-
kariwaiz Tominkaru ati, wuru'u chikaa'oraz wa'oian. Na'iki
wuru'u kaudinainaouz Tabernacle di'ii, aonaa turuu ĩnikan
wuru'u taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinaoaz.‡

---

* **13:5** Deuteronomy 31:6 † **13:6** Psalm 118:6 ‡ **13:10** Faadaanao, turuu ĩnikan dunai wuru di'iki'i taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo wuru'u uzainao taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinao nii, aonaa turuu ĩnikan udunaa. Ĩkawaoda pa'an ipai wuru'u uzai nanaa paniba ii, munapo Jewnao kawiizitinapa-kizi ai.

11 Umanawunu'o Faadaa, una'akauzonii uzainao izain
Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, utaa kizi oii-
karu kida dikin ii. Mazan wuru'u uzainao nanaa kida
kawaoda-kao paniba ii, Jewnao kawiizibitinapa-kizi ai.
12 Ukau'an Jesus paniba ii umawakan donoi ai kapam,
usaabaa-kinaa nii papidanannao kaiman manawun oia'o ai
paizain ida'an.
13 Ukau'an wamako Jesus di'iti paniba iti Jewnao
kawiizibitinapa-kizi ai, wakashaapa washa'apata-kao, na'iki
wabaiaapa kapam uruu kaduz aimaakan kakiba'azonna'o
uruu baiaapaniaz kaduz.
14 Aonaa karikaonanu'o donoi nii da'a'a imi'i baara'a
wa'ati, mazan waunao, tuukii wazaudapan donoi wuru'u
wa'idiwau ni'oraz diina'iti'i pa'an.
15 Ukau'an aizii Jesus ida'an, marii wataainan Tominkaru
ati wakonaukii-kidan ida'an uruu, wakowaadan ida'an
wuru'u kaiman kida'o aimaakan usha'apataniaz.
16 Aonaa umanyukunuuta'ana'a usha'apatan kaimana'o
ba'orainao ati, na'iki uka'idiwaaka ĩtuma, usha'apanum
kau'an na'apa kida'o pa'an aimaakan taa-kao, Tominkaru
konaukii udau'an.
17 Uizo'ati uzowaunaanao na'iki unaubaapa wuru'u
ĩkaudinanuz. Ĩnao awunuutapa'o unao, usha'apanum kau'an
ĩnaou'o nii kowaada na'apam ĩsha'apatan pakaudin-kizi
Tominkaru ati. Uizo'ati ĩdyaun, konaukii kizi ĩsha'apatan
pakaudin-kizi. Aonaan an uizo'atin, ĩsha'apatan nii
pakaudin-kizi kasha'ora-karu ida'an, na'iki aona'o nii kanom
unao ikodan na'apa'o di'iki.
18 Aonaa usokoda'ana'a utoriinpan wa'ati. Waaitapa aonaa
kanom dikauda'o nii washa'apaapan, mazan karikaonan
washa'apata'azon kaiman kida'o aimaakan.
19 Tuukii manawun õpishaan utoriinpan õ'ati, marii kizi
Tominkaru dyuudan õgaru powaa ati kadiman unao ida'ati.

Kaarita katokon-tinan

20-21 Aizii marii Tominkaru konaukii-kida-kao, uruu taa'o
wanyukunuu kaiman-kinaa. Ukadishita-kida waNaobanaa
Jesus mawaka-karu di'iki. Na'iki marii Jesus konaukii-
kida-kao, uruu umanawunu'o kaznizo taapiki. Uruu izain
ida'ana'o Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant, aona'o
ni'oraz na'apainim ukatokonon. Aizii marii Tominkaru taan
ipai kaimana'o aimaakan unao sha'apata-kinaa nii aimaakan
paaipan kawana'ati. Na'iki marii usaabaan waunao paaipan
kawana'ati, Jesus Christ ida'an, na'iki marii utaapa-kao
umanawunu'o nii karikaonan. Amen.

22 Õiribannao, tuukii manawun õpishaan unao, uabatapa kizi
kaimanaiman di'oraz kuwai õsaadaniaz õma'ozakada-kinaa
ni'oraz unao; wuru'u õkaaritanuz, aonaa udawuan manawun.
23 Õkowaada'azon u'ati wa'inawuzu Timothy kodita-kida-
kaoa'a naa taraa-kizai iki. Ukaawan an kadiman, baokopa'o
nii wawa'atin watukapa'anan unao.
24 Ukowaada pa'i waparadan kida ipai uzowaunaanao ati,
na'iki ipai Tominkaru pidanannao ati. Wairibannao Italy
ikiinao dyuudan kapam paparadan unao ati.
25 Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

James Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

James, uruu Jesus inawuzu. (Matthew 13:55; Galatians 1:19) Upa'inan dono zii aonaa umishidan Jesus Tominkaru di'iki'o, mazan umishidan dauna'an, uru'u naa choochi zowaunaa nii Jerusalem ii. (Acts 15:13; 21:18)

Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki na'iki ukiwan dauna'an aokazi iti, utominapa-kidaniinao kowaadapan Kaimana'o Kuwai wuru'u Jesus daua'oraz. Kiwiin ĩkowaadanuz Jewnao ati, Israelitenaouz. Aizii Tominkaru pidanannao zowiipauzo-kao dono, ĩmishidan dikin ii Jesus, iriba mishidainao kidoopan ba'oran wiizai kida di'iti. Uruu idi James saadan pakaaritan ipai mishidainao ati. Mazan kiwiini'o verse ida'a usaadan kaikapa'a: "ipai 12 Israelitenao tonaazinaa kida ati, ipai wiizai kawana'ati."

James kakinaotan ĩdyaun, mishi kizi ĩtukapa-kidan pamishidan Jesus, pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan.

James kakinaowan ĩdyaun powa'a zii: marii kizi ĩkonaukian papataka'uta-kao pu'u, oo pamapuraatanun pu'u. Usha'apanum kau'an pataka'utinainao, umanawunu'o Tominkaru ati ĩnao. Na'iki kapuraataniinao pidannao, marii pa'i ĩkarodinan. Usha'apanum kau'an ĩnao tuukia'o nii ĩto'oradan Tominkaru, ĩsha'apatan ida'an aimaakan dikauda kida'o papuraatan ida'an.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1*
Mishida-karu na'iki aitapaaba-karu *1:2-8*
Pataka'utin-karu na'iki kapuraatan-karu *1:9-11*
Baiatin-karu na'iki tiwaa-kidapa-karu *1:12-18*
Abatapa-karu na'iki sha'apatin-karu *1:19-27*
Aonaa pidan taapa-kao umanawunu'o nii ba'oran ai *2:1-13*
Mishidapa-karu na'iki sha'apatin-karu *2:14-26*
Na'apam wakaiwaan waninoba na'iki waparadan *3:1-12*
Dya'utama'o aitapaaba-karu kaduz *3:13-18*
Mishidainao kodita kizi oia'o pidannao bii iki *4:1—5:6*
Mishidainao ma'ozakada-kao powa'a zii *5:7-20*

1 Õgaru James, Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ poitoru. Õdyuudan õparadan ipai 12 Israelitenao tonaazinaa kida ati, makoodanainaouz ipai wiizai kawana'ati.

Mishida-karu
na'iki aitapaaba-karu

2 Õiribannao, ukonaukii pa'i na'apainim dono ubaiaapan
pabi'inaaka kida'o pataka'utin-kinai.
3 Usha'apanum kau'an uaitapa utiwaa-kaoaz na'apa,
umishidan ma'ozakan tiwaa-kao wuru'u. Aizii upakawanun
an ukadishitapan utiwaa-kao dauna'an, aona'o nii
ukashadinan ba'oran dono ubaiatinan pu'u padamata.
4 Ukau'an marii pa'i umakashadinkanuz na'iki umakaaki-
napakanuz mashaapan ma'ozaka, uruu aona'o nii ukaakin-
pan, na'iki aona'o nii ukasharutinpan udi'itinpan ida'an.
5 Mazan na'ia'oram pidan unao bii'i, aona'o uaitapan
padi'itinpan, marii upishaan Tominkaru, utaa kizi u'ati
aitapaaba-karu; usha'apanum kau'an Tominkaru, konaukii
utaan na'iki aonaa ukashanauan pidan pishaa'o paugaru.
6 Mazan upishaan an Tominkaru, marii upishaanuzu
pamishidan ida'an, aonaa pamamishidakan bii an
mani. Usha'apanum kau'an, pidan pishaan an aimaakan
pamamishidakan bii an, uruu na'apa'o wunu paran kawan,
paran baoko ia'oraz, ma'ozaka'o awaru pootaniaz na'iki
ukida'uupaniaz di'itinapa kida'a.
7-8 Na'apa'o pidan, dya'utamatapa'o panyukunuu na'iki
aona'o uaitapan na'apam dii pasha'apatinan, aonaa turuu
uzaudapan Tominkaru taan pa'ati aimaakan upishaaniaz.

Pataka'utin-karu
na'iki Kapuraatan-karu

9 Ukaina'an an Tominkaru pidanan pataka'utina'o, marii
ukonaukian, usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a
umanawunu'o uruu.
10 Mazan pidan kapuraatanu'o, marii ukonaukian,
usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a uruu
pataka'utina'o. Kapuraatanu'o pidan, umainaabatinan nii
na'apa amazada san soosoi kawan.
11 Kamoo koditan dauna'an, uwiichan wiicha, wiicha,
na'iki sariapa ukadunaa wuzada'akan; usooso waotan, na'iki
ukonaunamanuz mainaabatina'akan naa. Ukau'an na'apa'o
nii pidan kapuraatanu'oraz mainaabatinan kapam, upu-
raataapatinan pu'u.
12 Konaukia'o pidan, wuru'u tuudapa'oraz pabaiatan
kasha'ora kida'o aimaakan. Aizii utuudapan idi
pabaiatinan, aonaa ukaakinpan, uzaamatan nii pawinipa
nii, karikaonanu'o kakupa-karu idi, tawuru'u Tominkaru
kowaadauzoniaz pataa'azon marainpainao ati paugaru.
13 Aizii pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon
dau'ati oia'o, aonaa turuu ukian: “Tominkaru wuru'u tiwaa-
kidapa'oraz õgaru õsha'apata kizi oia'o.” Usha'apanum kau'an
Tominkaru, aonaa na'apainim utiwaa-kidapan pidan oia'o

dau'ati; na'iki Tominkaru, aonaa na'apainim usha'apatan
oia'o utiwaa-kidapa-kao dono.
14 Mazan pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon
dau'ati oia'o, unyukunuu oia'o dau'atin idi'o karikaonan
wuru'u, ukozoota-kidinan paaipan ati'o, aonaa udikintan
wuru'u oia'oraz.
15 Aizii unyukunuu na'apan idi oia'o dau'ati, uru'u naa
usha'apata'akanuz, oia'o shakatan naa wuru'u, na'apa ko-
raidaonaa shakatan kawan. Na'iki oia'o dyaupain dono'o naa
kaimanaiman, uru'u naa mawaka-karu shakatan kapam.
16 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a umariidapa-
kidina'ana'a.
17 Ipai aimaakan kaiman kida'oraz, taa-kariwaiz
mawinipinaa-daun, aokazi iki'o wuru'u, Tominkaru di'iki'o,
toma'oraz kamoo, kauzu na'iki wizinao. Tominkaru
aonaa upana'adinauzon, na'iki aonaa na'apainim
utanawatinankauzon pana'iti wa'ai, na'iki aonaa
uwa'akauzon waunao maruta'o-karu'u.
18 Paaipan kawana'ati'o wuru'u udaniitanuz waunao
pakakinaori mishi'o ida'an, uruu idi tuukii ukonaukii-kidan
waunao ipai ba'oran patomaniinao ai.

Abatapa-karu
na'iki Sha'apatin-karu

19 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, unyukunuitapa
wuru'u õkakinaori kidaz: Marii ipai pidan abata'azo'o nii
kadakotin-karu, mazan aonaa uparada'ana'a maaitapinaka-
daun, na'iki udadarada unyukunuu uto'oran ai.
20 Usha'apanum kau'an pidan to'oran an aonaa turuu
usha'apatan aimaakan kaiman kida'o Tominkaru aipan
kawana'ati.
21 Ukau'an umuuda'a naa ipai oia'o na'iki dikauda kida'o
aimaakan usha'apatauzoniaz. Aonaa u'atadinpa'ana'a,
mazan ukashaapa Tominkaru Paradan utaaniaz unyukunuu
ii, uruu wuru'u ukazannaatin-kinaa ni'oraz.
22 Aonaa umariidapa'ana'a unyukunuu, uabatapan
ida'an karikaonan Tominkaru Paradan. Mishi'oraiman,
usha'apatina'a naa pa'an wuru kawana'ati'i uabataniaz.
23 Na'ia'oram pidan abatapauzo Tominkaru paradan
mazan aonaa usha'apatinan ukawana'ati, uruu, na'apa'o
pidan kawan awunuuta'oraz paawun baara wanamari di'iti.
24 Uawunuutan padikin kaimanaiman na'iki udauna'an
umako'okan naa, sariapa umanyukunuuta'akan
na'apa'oram paaidinpan.
25 Mazan pidan di'itinpan an kaimanaiman kuwai
kaimana'oraz dau'u, wuru'u muuda-kida'oraz pidannao
oia'o ai, na'iki utaapan an panyukunuu karikaonan

kaimana'o kuwai dau'ati, aonaa umanyukunuutan
paabatanii, mazan usha'apatinan pa'an ukawana'ati. Uruu
idi kanom usha'apatanii kida, kaimana'o nii usha'apan
Tominkaru ida'an.
26 Ukaina'an an pidan unao bii'i Tominkaru-tapa'o utaap-
inpan, mazan aonaa utuuda'akauzon dikauda kida'o pa-
paradan, umariidapan panyukunuu karikaonan wuru'u,
na'iki uTominkaru-tapanuz madiwautapa-ka'o karikaonan.
27 Mazan pidan, mishi'o uchoochi san-tinpan
Tominkaru waDaru aipan kawana'ati, uruu pa'an wuru'u
karikaonanu'oraz ukaminka'utauzon maudaniiwainao
na'iki zunnao pataka'utinainaouz mawaka'oraz naa
ĩdaiarunao, na'iki uruu aona'o nii uaipan papataka'uinan
oia'o idi. Na'apa'o choochi-santinapa-karu kaimana'o, na'iki
aona'o ukasharutinpan Tominkaru awun za'a.

2

Pataka'utinainao
na'iki Kapuraataniinao

1 Õiribannao, mishidainaouz umanawunu'o wanaobanaa
Jesus Christ, aonaa unauba'ana'a bauda'apa'o pidan ba'oran
ai.
2 Aizii pidan kapuraatanu'o kaawan an mani uchoochin
ida'ati, kaiwadinpa'o kawinipina'o kamicha idi na'iki uka'u
saba nii gold; aizii ukaawan pu'u, ba'oran pidan kaawan
kapam, pataka'utina'o, ukamichan uzaama'ora'a naa kowas.
3 Aizii unao, unyukunuu wuru dau'ati'i pidan
kaimana'oraz ukaiwadinpan manawun na'iki usakanata-
kidan uruu kaimana'o tabai ida'a. Mazan aizii pidan
pataka'utina'o ati unao kian, “Turuu pukadishitapan na'ii,”
oo “Pusakanata da'a'a imi'i baara'a.”
4 Usha'apatan an na'apa'o aimaakan, ubuutaakapan
karikaonan wuru'u. Aonaa utaapa'ana'a bauda'apa'o pidan
kaimana'o nii ba'oran ai. Na'apa'o aonaa kaimana'o mani
wuru'u, na'iki unao di'itinpan aonaa usakitapan.
5 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, aushaa ua-
bata! Tominkaru zaamatanii wuru'u pidannao
pataka'utinainaouz, umanawunu'o mishidapa-karu ida'ati.
Ĩnao ĩnaobanaitapan nii Tominkaru na'iki ĩzaamatan nii kaiman
kida'o aimaakan, tawuru'u Tominkaru kiauzo-kiziz utaan
nii marainpainao ati paugaru.
6 Aizii unao, tuukii uzon-kidan pataka'utinainaouz. Mazan
wuru'u pidannao kapuraataniinaouz, ĩnao mishi'oraiman
na'aka'oraz unao kootowapa-kizai iti, ĩzaamata kizi
usha'apauzi.

7 Ĩnao wuru'u parada'oraz oia'o ida'an kaimana'o
uNaobanaa Jesus dau'an.
8 Kaiman zii manawun uizo'atin an waNaobanaa
kakinaori, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a
kaikapa'a: “Pumarainapa pidannao na'apa pumarainpan
kawan punanaa.”*
9 Mazan utaapan an bauda'apa pidan kaimana'o nii
ba'oran ai, oia'o aimaakan wuru'u usha'apataniaz, ukau'an
unao dikintapainao kakinaorii.
10 Pidan dikintapa'o bauda'apa'o kakinaorii, uruu dikin-
tapa'o ipai ba'orainao kakinaorii kida wuru'u.
11 Tominkaru kian, “Mana'a puba'orantapa'ana'a.” Uruu
wuru'u kia'oraz kapam, “Aonaa puzowia'ana'a pidan.” Aizii
aonaan pu'u puba'orantapan† padamata, mazan puzowian
pidan, pugaru dikintapa'o kakinaorii wuru'u.
12 Ukau'an uparada sakitapa, na'iki umashaapa aitapainao
nii na'iki izo'atiinao nii Kakinaorii, wuru'u muuda-kida'oraz
pidannao oia'o ai. Wuru'u kakinaoriiz, uaida-kidan nii
na'apam wamashaapan, kaiman oo aonaa ukaimanan.
13 Usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utan dono
pidannao, aona'o nii ukamunan-kidan pataka'utainaouz
pairiban, aona'oraz ĩaidan pakamarainapanun; mazan
pidannao aida'oraz pakamarainapanun, aona'o nii
ĩpataka'uta-kao pa'an.

Mishidapa-karu
na'iki sha'apatin-karu

14 Õiribannao, ukian umishida Tominkaru. Mazan aon-
aan an uaidan umishidan usha'apatan ida'an kaiman kida'o
aimaakan, madiwautapa-ka'o wuru'u una'apanuz. Na'apa'o
mishidapa-karu aonaa turuu ukazannaatan unao.
15 Aizii puiriban makamichanun an mani na'iki
umawanyukunuun an.
16 Mazan aonaa putaan u'ati uaiapanii, soo pukian
u'ati karikaonan: “Kaiman! Marii shaa pa'i Tominkaru
sha'apatan kaiman kida'o aimaakan pu'ati! Kaiman
kizi pukaiwadinpan, na'iki kaiman kizi puaroopan!”
Madiwautapa-ka'o wuru'u puna'apan an na'apa.
17 Ukau'an na'apa'o wuru'u mishidapa-karuz: Mishida-
karu kaiwaa-kao an paba'oran, aonaan dono kaimana'o
sha'apata-kao utuma, madiwautapa-ka'o wuru'u.
18 Mazan panaadon ba'oran pidan kian nii, “Pabi'i pidan-
nao mishida Tominkaru, na'iki ba'orainao sha'apata kaiman

* **2:8** Leviticus 19:18 † **2:11** *puba'orantapan:* zun kiaapa-kidinan ba'oran daon-
aiora ati pakaudaiarun pu'u oo daonaiora kiaapan ba'oran zun pakaudaiaron
pu'u.

kida'o aimaakan pa'an.” Mazan õgaru, õdako'atinuzu, “Na'apa
dii mooko turuu puaida-kidan õ'ati pumishidan aonaan
pu'u pusha'apatan kaiman kida'o aimaakan? Õgaru, õaidan
nii pu'ati õmishidanuzu õsha'apatan ida'an kaiman kida'o
aimaakan pa'an.”
19 Pumishidan an kaina'a bauda'apa Tominkaru,
kaimana'o wuru'u! Mazan upu'u zii oia'o doronainao
ĩmishida kapam, na'iki tuukii ĩnaka-nakaan ĩtarian idi u'ai.
20 Pugaru madiwautapa-ka'o pidan! Puaiapa mooko õaida-
kidan pu'ati wuru'u mishidapa-karuz, madiwautapa-ka'o
karikaonan kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an u'ai?
21 Pudi'itapa wadokozu-daun Abraham. Tominkaru
kian udau'an “Kaimana'o pidan uruu,” soo usha'apatinan
ida'ana'o Tominkaru paradan kawana'ati: tawuru'u utaan
dono'oraz paudani Isaac altar paawa'a, kawaoda-karu nii
Tominkaru ati.
22 Aizii puaitapa, pamishidan ida'ana'o uizo'atin
Tominkaru. Na'iki pasha'apatinan ida'an uaidan na'apam
manawun pamishidan Tominkaru.
23 Na'iki saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiinan,
kaikapa'oraz ukianu'u: “Abraham mishida Tominkaru,
uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii.”‡
Udakotan Abraham papaonaru nii kapam.
24 Aizii uaitapa, Tominkaru aonaa udakotan pidan
kaimana'o nii, soo ukian idi karikaonan “Õmishida
Tominkaru.” Mazan udakotan pidan kaimana'o nii,
usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan kapam.
25 Na'apa sha'atii Rahab, kaminshu'u-shoroaba, odakota-
kao kaimana'o pidan nii osha'apatinan ida'an, tawuru'u oda-
paapan dono'oraz padapu ati Joshua dyuudaniinao, na'iki
odyuudan ĩdyaun ba'oran dunapota'a naa tarubainao ai.§
26 Aizii pidan nizowan aonaan an unanaa ai, uruu pi-
dan mawaka'o wuru'u; ukau'an na'apa kapam, kaimana'o
sha'apatin-karu aonaan an mishidapa-karu ai, mawaka'o
wuru'u.

3

Niinobai daua'o

1 Õiribannao! Aonaa uaipina'ana'a ipai tiichaanao nii,
usha'apanum kau'an waunao tiichaanao, tuukia'o nii wap-
ataka'uta-kao manawun, ipai ba'orainao ai, wakasharutinan
dikin ii.
2 Mishi ipai waunao kasharutina'o iriba aimaakan ida'an.
Mazan pidan aona'o ukasharutinauzon paparadan ida'an,

‡ **2:23** Genesis 15:6 § **2:25** Joshua 2:1-23

uruu kaimana'o pidan manawun na'iki uka'iita pakazowau-
tapan ipai pananaa.
3 Wamuudan kawaro dako-tannaa udako iti, uizo'ati kizi
waunao, uruu idi waka'iita wana'akanuzu na'itim karikao-
nan waaipan kawana'ati.
4 Oo udi'itapa paran san kanawa: u'udarun pu'u, na'iki
ma'ozaka'o awaru kida'ukapan pu'u padamatazu, turuu
una'aka-kao poora sodi ida'an na'itim karikaonan uaiapa-
kao kawana'ati.
5 Na'apa ninobai kapam: uduusodin pu'u padamata, tu-
ruu u'atadinpan tuubaru kida'o aimaakan dau'u. Aushaa!
Udi'itapa na'apam tikazi tiriizi sodi, turuu udanomaitan
kanoko baawu udaru'o.
6 Wuru'u ninobaiz, na'apa'o tikazi kawan, umanawun
utaapan oia'o. Uruu idi ipai daunuuda'u upataka'uan
wananaa oia'o idi. Utoma udaru'o tikazi wananaa ida'a, atii
ukawaoda na'iki umainaabata kaiman-daun wadi'itinpan,
na'iki wuru'u wakakupanuz. Tuubaru'o Tikazi di'iki'o
wuru'u tikazi tominanuz.
7 Pidan ka'iita pamaawaadibaan pabi'inaaka to'ora kida'o
aimaakannao, kotu'uznao, atoru na'iki kowazaz kaduz,
na'iki aimaakannao mashaapainaouz paran baoko ii.
8 Mazan aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pamaawaadibaan
paninoba. Niinobai oia'o na'iki dikintapa'o, utaapan
pa'idiwaru mawaka-kinai.
9 Ninobai ida'an wakaiwaa kaiman kida'o parada-karu
waNaobanaa Tominkaru waDaru ati. Na'iki waninoba
ida'an wakaiwaa dikauda kida'o parada-karu wairibannao
ati, ĩtoma-kao pu'u Tominkaru aidinpan kawan.
10 Uruu bauda'apa'o dakoi di'iki parada-karu kaimana'o
na'iki dikauda kida'o koditan! Õiribannao, aonaa
washa'apata'ana'a na'apa'o aimaakan!
11 Aonaa turuu kaimana'o na'iki kuzuba'o wunu shootapan
bauda'apa'o wunu nunudapa-kizi di'iki.
12 Õiribannao, aonaa turuu fig kadunaa kaakan olive nii, oo
grape kadunaa kaakan fig nii, na'apa ukau'an kuzuba'o
kapoo-kizai, aonaa turuu kaimana'o wunu ikoda-kao
u'idi'iki.

Aitapaaba-karu Tominkaru
di'iki'oraz

13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i aitapaaba'o utaapinpan,
marii uaidan wuru'u paaitapaabanuz pamashaapan ida'an
kaiman na'iki pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan,
aonaa pa'atadapan ida'an mani wuru'u paaitapaabanuz.
14 Mazan kishauzi-karu mashaapan dono punyukunuu ii
tuukii manawun, na'iki puaipan aimaakan sha'apan soo

pu'ati pa'idiwaru; aonaa pu'atadinpa'ana'a puaitapaaban
dau'an, usha'apanum kau'an puna'apan an, pana'atanpu'o
pumashaapan wuru'u mishi'oraz kakinaorii ai.
15 Kaikapa'oraz aitapaaba-karu, aonaa Tominkaru di'iki'o
mani wuru'u, mazan imi'i baara iki'o karikaonan, pidan
sha'apata'azon kaduz oia'o karikaonan na'iki oia'o doron-
ainao aipan ati'o karikaonan.
16 Na'iki na'iam dono kaina'a kishauziaaka-karu, na'iki pi-
dan nyukunuu ii tuukii uaipan aimaakan sha'apan soo pa'ati
karikaonan, kaina'a'o nii to'orataaka-karu na'iki pabi'inaaka
kida'o oia'o sha'apata-kao.
17 Mazan Tominkaru taan an aitapaaba-kinai pidan ati,
aona'o nii ukasharutinpan, uruu idi aona'o nii umiza-
ataakapan oo ukadakowaakapan, aona'o nii udikintinan,
aona'o nii udikintapan, tuukia'o nii uabata'azon na'apam
kii-karu kida pa'ati. Kamunanuuba'o nii na'iki pabi'inaaka
kida'o nii usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, uaitapan
nii aimaakan sakitapa'o, aonaa mazanu'o mani ukadakoti-
nanuzu, mazan mishi'o pa'an uparadan.
18 Umashaapan an wuru kawanu'u, paoribai uuda paowa-
kao kawanu'o wuru'u. Uaidan dono pakamarainapanun
pairibannao ati, ukaraodan nii kaimana'o akai udikin ii,
uruu wuru'u kaimana'oraz mashaapa-karu Tominkaru
awun za'a.

4

Oii kida'o aimaakan
na'azootapa-kao

1 Na'iki'oram dii wuru'u mizaataaka-karu kida na'iki
to'orataaka-karu kida unao bii ana'oraz wa'atin? Ĩwa'atin
wuru'u di'iki'o mizaataaka-karu unanaa ida'a'oraz,
una'azootapan idi imi'i baara ana'o aimaakan kida
karikaonan.
2 Puaipan aimaakan kida padamata pu'idiwau
nii, mazan aonaa uka'idiwaun u'idi, uruu idi
uzowiimikipa'aka'azon naa. Umaka'iitakan idi uikodan
aimaakan kida, una'azootapaniaz tuukii manawun, uruu idi
uto'orataakapan na'iki umizaataakapan naa. Umaikodakan
aimaakan wuru'u uaipaniaz, umapishaakan idi'o Tominkaru
udau'an wuru'u.
3 Upishaan pu'u padamata Tominkaru aimaakan kida
dau'ati, mazan upu'u aonaa utaan u'atiz, usha'apanum
kau'an udi'itinpan idi'o oia'o dau'u; upishaan aimaakan soo
ukaiwaa'azoonuzu ukonaukii-kinaa ni'o karikaonan.
4 Unao, mamashaapa-kainao Tominkaru aipan
kawana'ati! Aonaa mooko uaitapan unyukunuu-atin
dono oia'o sha'apaapa-kariwaiz imi'i baara an, pugaru

Tominkaru taruba wuru'u? Uruu idi na'ia'oram pidan aipan
an pamashaapan imi'i baara ana'o mashaapa-karu kaduz
kawana'ati karikaonan, utominan Tominkaru taruba nii
wuru'u.
5 Madiwautapa-ka'o mooko uaitapan wuru'u saada-
kariwai Tominkaru Paradan, kia'oraz kaikapa'a?
"Kaimana'o Doronaa, Tominkaru muudaniaz wanyukunuu
ii tuukii manawun uaipan waunao pa'ida'antanapu."
6 Mazan Tominkaru taa powa'a zii ma'ozaka-karu man-
awun wa'ati, usaadinpan kawan,
"Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan."*
7 Ukau'an uizo'ati Tominkaru. Mana'a ukashaapina'ana'a
Satan ati, Satan kidoopan nii u'ai.
8 Umaonapadin Tominkaru ida'ati, Tominkaru maona-
padinan nii u'ida'ati kapam. Unao oiainao, umuuda'a
naa usha'apaapan oia'o! Unao pidannao pozawatapainao
kaimana'o ai, usaaba'a naa unyukunuu kida!
9 Ukasha'ora mishi'oraiman, na'iki tuukii uzaada. Marii
upana'adan ushazootinanuz kasha'oratin-karu di'iti; na'iki
ukonaukianuz, kasha'ora-karu di'iti.
10 Aonaa utaapinpa'ana'a umanawunu'o nii Tominkaru
awun za'a, uruu unaubaan nii unao.

Aonaa ukashada'ana'a
umin-mishidan

11 Õiribannao, aonaa ukadakotina'ana'a uiriban dau'u oia'o
ida'an. Kanom kadakotinan dono pairiban dau'u oia'o
ida'an na'iki kashadan uruu, udakoopan na'iki ukashadan
Tominkaru kakinaori wuru'u. Pukashadan dono ukaki-
naori, aonaa puizo'atin mani ukakinaori wuru'u, mazan
punaobanai-tinpan kakinaorii ati wuru'u.
12 Mazan Tominkaru pa'an wuru'u kakinaorii Naobanaaz
na'iki uaitapa na'apam pasha'apatan pidan sakitapa'o
ida'an. Uruu turuu pa'an ukazannaatan pidan oo ukabootan
pidan pataka'utin-kizai iti. Ukau'an, pugaru, aonaa turuu
pukian pidan dau'an, "Uruu kaimana'o," oo "Uruu oia'o" kii.

Aonaa u'atadinpa'ana'a usha'apata'azoonii dau'u

13 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao kiauzonaouz
kaikapa'a: "Aizii oo waikana'an wamakon nii uruu wiizai
di'iti, wana'ian nii bauda'apa wunu, watoman nii sha'apauzii
toriapa-kizinao nii na'ii, waikoda-kinaa nii dobata puraata."

---

* **4:6** Proverbs 3:34

14 Unao, aonaa uaitapan kanoma'o nii sha'apa
waikana'an. Wuru'u ukakupanuz na'apa'o tawuru
kawanu'u chaapi'iki'oraz amazada kishananuz; una'a'akan
masakauda'u, udauna'an umainaabatina'akan naa.
15 Kaikapa mishi'oraiman ukia'a: "Tominkaru taapadan an
una'apan, kawanu'o nii wakakupan, na'iki washa'apatinan."
16 Mazan aizii utaapinpan umanawunu'o nii, na'iki
u'atadinpan ukadakotinan ida'an; ipai kaikapa kida'o
atadinapa-karu aonaa kaimana'o mani wuru'u.
17 Ukau'an, kanom aitapa'o pasha'apatan kaimana'o,
mazan aonaa usha'apatanuzu, u'oian wuru'u.

5

James kakinaowan pidannao kapuraataniinao

1 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao pidannao
kapuraataniinao! Tuukii uzaada diiwa'o ida'an.
Usha'apanum kau'an kaina'iki kasha'ora kida'o manawun
aimaakan wa'atin unao ati.
2 Upuraatan kidaz madiwautapa-ka'o nii na'iki ukamichan
kida basharao nikan nii.
3 Utaapan dobata'o puraata u'idiwau nii, amazada
katokon-tina'azon pu'a'a naa. Upuraatan gold na'iki silver,
ipai'i naa uwuzaaritan. Wuru'u ĩwuzaritanuz aida-kidan nii
na'apam unao pidannao dikaudan, na'iki wuzaru nikan nii
unanaa na'apa tikazi kawan.
4 Aonaa ukawinipinaatan karaodapauzonao kaudinan
uzakapun ii. Uabata! Umanawunu'o Naobanai abata
wuru'u upoitorunao dopian unao zakapun ii. Puraata
utaapaniaz aida-kida Tominkaru ati, unao sha'apatan
dikauda'o aimaakan umakawinipinaata'azookan ida'an
ĩdyaun.
5 Umashaapanuz da'a'a imi'i baara'a soo ukaiwaapan up-
uraatan ukonaukiitin-kinaa nii pa'idiwaru, na'iki uaipan ati
ukakiwindinan. Na'apa unao uzainao taapa-kariwai kawan
ata'azo'oraz naa ĩzowii-kao.
6 Ukian pidan kaimana'o dau'an, "Dikauda'o uruu,
wazowii-kida uruu." Mazan uruu, aonaa utiwaan
pamashaatan unao.

Mashaapa-karu makashadinaka-daun na'iki toriinapa-karu

7 Uruu idi, õiribannao, aonaa ukashadina'a naa uzaudapan
Naobanai Jesus Christ kaawan. Udi'itapa na'apam pidan
zakapuupauzo, aonaa ukashadinan pazaudapan papaoriba
kaakan umanawunu'oraz u'ati. Na'iki aonaa ukashadinan
pazaudapan wawunu donon.

8 Na'apa pa'i unao kapam, aonaa ukashadina'ana'a na'iki
ma'ozaka ukadishitapa. Usha'apanum kau'an Naobanai Je-
sus Christ ata'azo'o naa ukaawan.
9 Õiribannao, aonaa uparada'ana'a dikauda uiribannao
dau'u, aonaa kizi ukaboota-kao pataka'utin-kizai iti.
Pataka'utin-kida'o ni'oraz pidannao ata'azo'o ni'i naa
ukaawan.
10 Õiribannao, udi'itapa prophetnao paradauzoz da'i
Naobanai uu ida'an, aonaa ĩkashadinan pabaiatinan pu'u.
11 Wadakotan ĩdyaun konaukia'o nii, ĩtuudan idi pabaiatinan.
Uabatanii sha'atii na'apam Job dau'an aonaa ukashadinan,
na'iki waaitapa na'apam Tominkaru sha'apatanuz kaiman
kida'o aimaakan u'ati utokono'ia'a naa. Usha'apanum
kau'an, Tominkaru ukaduz ukamarainapanun na'iki uruu
kamunanba'o.
12 Mazan unyukunuitapa pa'i di'oraz manawun
õiribannao, uaipan an uparadan mishida-kao, utaan dono
uparadan, aonaa udakota'ana'a aokazi oo imi'i baara oo
sha'apa'oram aimaakan uu karikaonan, uma'ozakada-kinaa
nii uparadanuz. Mazan ukian dono "Oo," mishi'o wuru'u
"Oo" ukianuz. Aizii ukian dono "Aonaa," mishi'o wuru'u
"Aonaa" ukianuz. Uruu aona'o nii ukaboota-kao pataka'utin-
kizai iti, wuru dikin ia'a u'oiinuz uparadan ida'ana'oraz.
13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i baiata'o kasha'ora
kida'o aimaakan, marii utoriinpan. Ukaina'an dono ba'oran
konaukia'o, marii ukunuitan Tominkaru ati.
14 Ukaina'an dono ba'oran karina'o, marii udapada-kidan
choochi zowaunaanao, na'iki marii ĩtoriinpan u'ati na'iki
ĩzichian uruu olive kiwin idi Naobanai uu ida'an.
15 Wuru'u toriinapa-karu mishida-karu ida'ana'oraz
kakudan nii wuru'u karina'oraz pidan; Naobanai taan nii
ukakuda-kinaa nii koshan, na'iki ukaina'an dono oia'o kida
usha'apatanii, so'ota-kao nii u'ai.
16 Ukau'an, ukowaada u'oian kida u'atiaaka na'iki
utoriinapa-kidaaka Tominkaru ati, ukakuda-kinaa nii
unao. Pidan sha'apatina'o Tominkaru aipan kawana'ati,
utoriinpan ida'an mishi'o nii umanawunu'o aimaakan
sha'apan utoriinpan kawana'ati.
17 Elijah, uruu na'apa'o waunao kawan. Utoriinpan aonaa
kizi wunu kaawan uruu amazada ii. Uruu idi mishi aonaa
wunu kaawan idikinauda'u wunu na'iki 6 kauzu powa'a.
18 Uruu dauna'an utoriinpan koshan, uruu idi wunu
kaawan naa, uzabian amazada na'iki paoribai sodan kida'a
naa.
19 Õiribannao, bauda'apa'o unao makon dono pana'iti
mishi'o kuwai ai, na'iki ba'oran kiwa-kidan uruu powa'a ati
mishi'o kuwai ida'ati,

20 marii uaitapan wuru'u: kanom kaawa-kidan dono pi-
dan powa'a ati upozawatapa-kizi iki, usha'apaapan ai oia'o,
ukazannaata-kidan uruu karikaonanu'oraz mawaka-karu
ai, na'iki uso'ota-kidan wuru'u iriba'oraz u'oian kida u'ai
kapam.

Kiwiini'o Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita kiwiitapa'o Peter kaaritan. Usaadanii mishidapainao Jesus ati'o, mashaapainaouz Asia Minor Baara ii aka kida'oraz. Peter, uruu 12 Jesus apostlennao bii iki'o.

Uruu dono mishidapainao, Asia Minor iainaouz pataka'uta-kao pamishidapan dikin ii Jesus, Tominkaru daniz. Uruu idi Peter saadan pakaaritan ĩ'ati uma'ozakada-kinaa nii ĩdyaun. Peter nyukunuu-kidan ĩ'ati na'apa'o Jesus baiatanii tuukii, ĩnao dikin ii. Ukau'an marii kizi ĩda'anan Jesus kaduz pama'ozakadapan ida'an panyukunuu. Na'iki pataan ida'an panyukunuu ati, pamishidapan Tominkaru. Peter na'apanuz ĩ'ati kaikapa'a, Tominkaru zaamatan idi ĩdyaun papidanannao nii. Na'iki Jesus baiainpan na'iki umawakan idi ĩ'ati, marii ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati'i naa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru kazannaatan daua'o pidannao *1:3-12*
Kakinaowapa-karu kaimana'o mashaapa-karu dau'u *1:13—2:10*
Baiainapa-karu Jesus Christ kawan *2:11—4:19*
Mishidapainao Christ sha'apatan ni'o *5:1-11*
Kaarita katokon-tinan *5:12-14*

1 Di'oraz kaarita õgaru Peter di'iki'o. Õgaru Jesus Christ apostlen. Õsaadan di'oraz kaarita Tominkaru zaamatanii pap-idanannao nii ati'o, makoinaouz ĩmashaapa'anan tawarainao kawan di'itinapa kida'a ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka kida: Pontus ii aka, Galatia Baara ii aka, Capadocia ii aka, Asia Baara ii aka na'iki Bithynia ii aka.

2 Wuru'u waDaru Tominkaru zaamatanuz unao, udi'itapani'i naa kotua'a naa pazaamata'azon dau'u unao. Ukau'an Kaimana'o Doronaa saabaani'i naa unao kaimanaiman, uruu ida'an uizo'atin naa Jesus Christ na'iki uchikaa-kaoa'a naa u'oian ai uizain ida'an.

Marii Tominkaru kamunanun u'ati na'iki utaa kizi un-yukunuu kaiman-kinaa nii tuukii manawun.

Zaudapa-karu mishi'o sha'apa'azo'o dau'u

3 Wakonaukii-kida Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ daruz. Ukamunanban idi manawun, utaan wa'ati pa'ina'o mashaapa-karu pakadishita-kidan ida'an Jesus Christ pamawaka-kizi iki, uruu idi'o wamashaapan zaudapatina'a naa.

4 Wazaudapan naa wazaamata'azooniaz wa'idiwau nii
kaimana'o aimaakan Tominkaru taapaniaz wa'ati aokazi
ii. Na'ii aona'o kanom ka'iitan pamainaabatan oo pap-
ataka'uanuz.
5 Unao, umishidapan idi Tominkaru, utaapan unao
pama'ozakan ida'an atii uzaamatan kazannaatin-karu,
ata'azo'oraz naa uaida-kao amazada tokono dono'o naa.
6 Ukau'an ukonaukia'a naa tuukii udau'ati,
ukasha'oratinan pu'u padamata, na'iki ubaiatan iriba
dikauda kida'o aimaakan.
7 Mazan na'apa kida'oraz sha'apan, umishidan tiwaa-
kao wuru'u, na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kao mishi'o
wuru'u umishidapanuz. Aizii gold kawaoda-kao tikazi di'iti,
utukapa'azoo-kao idi mishi'o uruu gold, mazan upu'a'o
nii umainaabata-kao. Mazan wuru'u umishidapanuz,
powa'a'o zii umanawunun gold ai. Uruu idi'o utiwaa-
kao utukapa'azoo-kao uturuan. Uturuudinan dono,
Tominkaru konaukii-kidan nii unao, na'iki utukapan nii
unao umanawunu'o nii, na'iki unaubaan nii unao Jesus
Christ tukapa-kao dono'o naa.

8 Aonaa utukapanii mani uruu, mazan upu'u umaraina-
panuzu. Kai, aonaa zii utukapanuzu mazan upu'u umishi-
danuzu. Uruu idi'o wuru'u umashaapanuz kai konaukii.
Ukonaukian umanawunu'o konaukii-karu ida'an, aonaa pi-
dan aitapan na'apam pakian udau'an.
9 Umishidan idi uruu, uturuudinan naa uzaamatan
kazannaatin-karu, upataka'uta-kao ai u'oian dikin ii.

10 Wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai, uruu Tominkaru
prophetinnao di'itapanii kaimanaiman kotua'a naa. Tuukii
ĩaipan paaitapan udau'an, uruu ĩkowaadaniaz sha'apatina'o
ni'oraz Tominkaru kamunan-kinaaz, wuru'u utaaniaz unao
ati.
11 Christ doronaa da'i prophetnao ida'a'oraz, uruu
ida'ana'o ĩaitapan pakowaadan aimaakan sha'apa'o nii
dau'an usha'apan ua'ii zii. Uruu idi'o ĩkowaadapanuz Christ
baiaapan ni'o dau'ati na'iki udauna'an umanawunuta-kao
ni'o dau'ati. Na'apa kida'o dau'an prophetnao kaudinan
dadara ĩtiwaan padi'itapan na'apainim nii na'iki na'apam nii
usha'apainpan wuru'u Christ doronaa kowaadauta-kidaniaz
ĩ'ati.
12 Tominkaru kainaabatan ĩnao prophetnao ati
wuru'u ĩkaudin-kiziz ĩkowaadautaniaz, aona'o nii ĩtukapan
usha'apan, mazan unao ati'o nii pa'an wuru'u aimaakan
kida sha'apanuz. Ukau'an uru'u naa kakuwaapainao
kowaadaniaz naa u'ati, Kaimana'oraz Kuwai, Kaimana'o
Doronaa dyuuda-kariwaiz aokazi iki ma'ozakan ida'an.

Aimaakan kida kaikapa'oraz usha'apainpanu'u tuukia'o angelnao aipan paaitapan udau'ati.

Marii mashaapa-karu kaimana'a naa

13 Ukau'an, aizii udi'itinpa'a naa sakitapa usha'apata'azoonii kida dau'ati. Na'iki zaudinapa umashaapa, na'iki utaapa unyukunuu kaimanaiman uzaudapanii kida dau'ati, wuru'u Tominkaru kamunan-kida'azoonuz unao, Jesus Christ kaawan dono'o naa.
14 Uizo'atiaba umashaapa Tominkaru ati, Tominkaru dainaoun idi unao. Aona'a naa umashaapa'ana'a pakawan usha'apaapan dau'u oia'o, wuru'u unaudapanii kidaz usha'apaapauzon kiwiin, umaaitapakan dono'oraz zii mishi'o parada-karu Jesus dau'u kida'oraz.
15 Mazan aizii kaimana'a naa pa'i umashaapa, aonaa u'oia'ana'a usha'apatanii kida ida'an, usha'apanum kau'an Tominkaru zaamata'oraz unao, kaimana'o uruu aonaa oia'o mani.
16 Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwai ida'a. Tominkaru kian, “Kaimanainao pidannao pa'i unao, aonaa oiainao nii mani, usha'apanum kau'an kaimana'o õgaru, aonaa oia'o mani.”*
17 Utoriinpan dono, “waDaru” ukiauzon Tominkaru ati. Ukau'an ukichana'iki pa'i usha'apatan oia'o Tominkaru awun za'a, umashaapan kawana'ati zii da'a'a imi'i baara'a. Usha'apanum idi aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru taa-pan panaudapanii manawun, mazan ipai pidannao uaitapa na'apam nii papataka'utan ĩsha'apaapanii kida kawana'ati.
18 Uaitapani'i naa Tominkaru kawinipinaatan pazaamatan unao, pakazannaata'azon idi unao, mazanu'o umishida-pauzonii kida ai, utamakapaniaz kotua'o udokozu-daunnao mishidapauzonii kidaz. Aizii wuru'u ukawinipinaata-kinaaz pakazannaatan unao, aonaa pataka'uina'aka'o nii mani gold oo silver kawan,
19 mazan Christ izain umanawunun ida'ana'a. Na'apa'o uruu Christ, pa'ina'o kaznizo zowii-kao kawan, aona'oraz na'iam udikaudan, taauzo-kariwaiz Tominkaru ati.
20 Kotu'u amazada sakadinan ua'ii zii, Tominkaru zaa-matan Christ. Aizii kai amazada ikoda'anan di'iti'i naa, patokon uaidan naa uruu unao ati.
21 Uruu Christ ida'ana'a naa umishidan Tominkaru. Tominkaru kadishita-kida'oraz uruu pamawaka-kizi iki, na'iki taa'oraz umanawun-karu u'ati. Una'apan idi'o wuru'u unao mishidanuz tuukii Tominkaru, na'iki uzaudapan

* **1:16** Leviticus 11:44-45; Leviticus 19:2; Leviticus 20:7

naa wuru dau'ana'a Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i.
22 Aizii kaimana'ora'a naa uchikainan u'oian ai, uizo'atin ida'an mishi'oraz parada-karu Christ daua'oraz. Uruu idi mishi'o umarainpaakan umin-mishidannao tuma. Umarainpaaka tuukii unyukunuu iki kida manawun.
23 Unao, pa'inaada-kariwai'i naa pa'an, aonaa mawakauzo udarunao di'iki'o kawanu'o mani, mazan aona'oraz umawakauzon di'iki'o pa'an. Tominkaru paradan karikaonanu'oraz umashaapan ida'ana'o pa'an upa'inaadakao.
24 Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwaiz kida kian:
"Ipai pidannao pinidi kawanu'o
na'iki ĩmanawun-tinpan na'apa soosoi kawan.
Wuru'u pinidiz mawaka'akauzo
na'iki soosoi waota'akauzo pakadunaa ai.
25 Mazan parada-karu Naobanai di'iki'oraz, karikaonanu'o
nii una'an."†
Uruu wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kowaadapa-kariwaiz u'ati.

2

1 Ukau'an umuuda'a naa oii kida'o, wuru'u umariidinauzonuz, utaapinpauzonuz mishi'o kawan ukaimanan, ukishauzi-shorinuz, na'iki ukadakotinauzonuzu uiriban dau'u.
2 Umashaapa na'apa pa'ina'o koraidaonaa shakata'akan kawan, zamazi'oraz na'iki aipa'oraz soo padaro dunuu karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa uzamazi Tominkaru paradan dau'ati. Uruu koraidaonaa daro dunuu kawanu'o u'ati. Kaimana'o nii udyaupain u'ida'an, na'iki ma'ozaka'o nii umishidapan Tominkaru, na'iki ukazannaatinan nii.
3 Usha'apanum idi utiwaani'i naa na'apam Naobanai kaimanan na'iki na'apam ukamunanban.

Kakupa'o kuba kawanuinao

4 Uwa'ati Naobanai Christ ida'ati, kakupa'oraz kuba ida'ati. Pidannao kashadaniaz, mazan Tominkaru zaamata uruu umanawunu'o nii.
5 Uwa'ati kakupa'o kubanao kawanu'o nii kapam, ukaiwaa-kizinao kizi Tominkaru Dapunaa toma-kinao nii Kaimana'o Doronaa ida'an. Na'iki ukaudin-kizi kaimana'o faadaanao nii Tominkaru ati, na'iki taaina'o nii Tominkaru ati uaipan kawana'ati, Jesus Christ ida'an.
6 Usha'apanum kau'an kaikapa'a saada-kariwai Tominkaru paradan kianu'u:
"Utukapa, õmuudan kuba Zion* ii,

† **1:25** Isaiah 40:6 * **2:6** Zion, oo Jerusalem.

zaamata-kariwaiz umanawunu'o kuba kabaun
kadishita-kida-kinao.
Aizii kanom mishida'o uruu,
aona'a nii uba'azootin-kida-kao umishidan dikin ii
uruu."†
7 Unao mishidainao ati umanawunu'o wuru'u kubaz. Mazan
mamishida-kainao ati,
"Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai."‡
8 Ba'oran saada-kariwai kian kapam.
"Uruu kuba tukurutin-kida'o pidannao,
na'iki uruu kuba kaboina-kida'o ĩdyaun."§
Ĩtukurutinan pamamishidakan idi'o uruu daua'o parada-
karu. Mishi'o mazan Tominkaru aitan kawana'ati wuru'u
na'apa'oraz sha'apan ĩ'ati.
9 Mazan unao Tominkaru zaamataniinao pa'an papidanan-
nao nii, kaudinainao nii faadaanao nii, uruu Naobanai ati,
na'iki unao Tominkaru buutanii kaimana'o pidannao nii.
Tominkaru idiwau unao, kakuwaapa'o nii umanawunu'o
usha'apatanii kida dau'ati. Unao Tominkaru so'otanii
umashaapa-kizi maruta'o bii iki, konaunama'o pakanadan
ida'ati.
10 Kiwiitapa aonaa Tominkaru pidanannao mani unao,
mazan aizii upidanannao unao. Kiwiitapa aonaa Tominkaru
kamunan-kidan da'i unao, mazan aizii Tominkaru kamunan-
kida'a naa unao.
11 Õmarainapanii õiribannao, õparada'azon u'ati, umashaa-
pan idi tawarainao nii di'ora'a amazada ida'a'a. Ukau'an
aona'a naa usha'apaapa'ana'a dikauda kida'o aimaakan
una'azootapanii kida, na'apa kida'o pataka'uan nii unao
umashaapan ai kaiman.
12 Karikaonanu'u naa umashaapa kaiman mamishida-
kainao Tominkaru bii'i. Ĩdakotan pu'u usha'apaapan
dikauda'o aimaakan, mazan ĩtukapa kizi pa'an usha'apatan
kaiman kida'o aimaakan, uruu idi ĩmishidan nii Tominkaru.
Aizii Tominkaru kaawan dono'o naa, ĩkonaukii-kidan nii
umanawunun.

Naobanai-tinpainao paradan
izo'ati-kao

13 Naobanai Christ aipan ati, uizo'ati pidannao paradan
taa-kariwainaouz wanaobanaanao nii. Uizo'ati king,
umanawunu'oraz unaobanai-tinpan.
14 Na'iki uizo'ati wuru'u king waranu ainaouz
naobanainao governornao paradan, usha'apanum kau'an

† **2:6** Isaiah 28:16 ‡ **2:7** Psalm 118:22 § **2:8** Isaiah 8:14

king dyuudanii ĩdyaun pataka'uta'o nii maizo'ati-kainao paparadan. Mazan izo'atiinao uparadan, kaimana'o nii ĩtaapa-kao.

15 Tominkaru aipan unao sha'apatan kaiman kida'o aimaakan, umashaata kizi maaitapin-ka'o pidannao, ĩparadan ai maaitapinaka-daun unao dau'an.

16 Unao, aona'ora'a naa upoitoruitapa-kao, mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u umashaapanuz na'apa udizapa-kinaa nii usha'apaapan oia'o, mishi'oraiman umashaapa Tominkaru poitorunao ni'i naa.

17 Utaapa ipai pidannao umanawunu'o nii. Umarainapa umin-mishidannao. Ukichana'iki Tominkaru ai, na'iki utaapa umanawunu'o nii pidan naobanai-tinpa'o.

Mashaapa-karu kaiman naobanainao ati

18 Poitoruinao, utaapa unaobanaanao umanawunu'o nii na'iki uizo'ati ĩparadan, aonaa unaobanaanao kamunaniinao ati mani karikaonan, mazan to'orabainao unaobanaanao ati kapam.

19 Aizii unao, uaitapanii kanom Tominkaru aiapanii usha'apatan, ukau'an utuudan nii kaziwa'o ubaiaapan uantamikita-kao dono umasha'apatakan pu'u oia'o, mazan uruu ida'ana'o nii Tominkaru nyukunuu kaimanan u'ati.

20 Kanom u'itiiman kaimana'o aimaakan uikodan nii utu-udan dono uzowiautapa-kao usha'apatan dikin ii dikauda'o aimaakan? Mazan Tominkaru nyukunuu kaimanan u'ati utuudan dono ubaiaapan dikauda'o aimaakan usha'apatan dikin ii kaimana'o aimaakan.

21 Kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru dapadanuz unao, usha'apanum kau'an baiainpa'a naa Christ unao dikin ii. Uruu pakaduz wuru'u Christ wa'akaniaz u'ati, ukau'an uda'ana'a naa ukaduz usha'apainpan ida'an uruu kawan.

22 Uruu Christ, aonaa usha'apatauzon oia'o, aonaa na'apainim umariidinauzon.

23 Aizii udakowapa-kao dono, aonaa udakoopan powaa iti pidannao dakoopainaouz paugaru. Upataka'uta-kao dono, aonaa ukaunaan powaa iti pidannao ati antamik-itainaouz paugaru. Mazan ipai utaan pasha'apata-kaoaz Tominkaru ati. Uruu pa'an wuru'u aitapa'o ni'oraz na'apam nii pasha'apatan pidannao ĩsha'apatanii kida kawana'ati.

24 Uruu Christ baiaapa'o wa'oian winipinaa, pamawakan ida'an cross paawa'a, wamuudin kizi'i naa oia'o ai, na'iki wamashaapa kizi'i naa kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Ubaiainpan ida'an, ukakudan waunao.

25 Kiwiin unao, kaznizonao kawanu'o umakon pana'iti'i
naa uka'uzatiki ai. Mazan aizii ukaawan powaa ati
uka'uzatiki ida'ati. Uruu taapa'oraz unao.

3

Daiaroinao na'iki daiaruinao

1 Unao na'apa kapam zunnao kaudaiaruinao, umashaapa
kaiman izo'atiaaba udaiarunao ati. Udaiarunao
mamishida'azookan an Tominkaru paradan, ĩmishidan
nii, uaida-kidan ida'an kaimana'o ukaduz ĩ'ati. Aonaa
uparadinan pu'u mani padamata ĩ'ati, mazan upu'a'o nii
utanawatin-kidan ĩdyaun Tominkaru ida'ati,
2 umashaapan idi kaiman Tominkaru paradan aipan
kawana'ati.
3 Aonaa uaida'ana'a ukonaunaman umaodinpan ida'an
mani karikaonan, oo ukaiwadapan ida'an mani karikao-
nan wizi'i kida'o aimaakan, na'iki ukaiwadan ida'an mani
karikaonan konaunamada-kariwai ukamichan.
4 Mazan marii pa'an uaidan ukonaunaman kaimana'o
umashaapan ida'an unyukunuu iki'o, na'iki kadorona'o
mashaapa-karu ida'an. Na'apa'o konaunama-karu aonaa
na'apainim nii uawutan, na'iki na'apa'oraz konaunama-karu
tuukia'o Tominkaru naudapan.
5 Na'apa'o konaunama-karu kotua'o kaimanainao zunnao
aidanii. Ĩmishidapan Tominkaru na'iki kaiman ĩmashaapan
izo'atiaaba paudaiarunao ati.
6 Utukapa Sarah daua'o, oroo izo'ati'o paudaiaru Abra-
ham, uruu idi odakotapan uruu panaobanaa nii. Unao
zunnao, Sarah dainao wuru'u unaouz, umashaapan dono
usha'apaapan dau'u kaimana'o aimaakan kida oroo kawan,
aonaa kanom aia'a naa utarian.
7 Unao na'apa kapam daonaioranao kaudaiaroinao.
Utaapa udaiaronao kaimana'o ida'an na'iki ukarodapa
ĩdyaun, usha'apanum kau'an uaitapanii aonaa na'apa kida'o
mani ĩma'ozakan unao kawan. Mazan na'apa kida'o nii
unao tuma ĩzaamatan Tominkaru kamunan-kinaa kakupa-
karuz. Umashaapan dono na'apa, kaimana'o nii utoriinpan
baokopa, aona'o nii kanom kasharutapa'o nii unao.

Ipai mishidainao Jesus ati'o

8 Aizii baukapa'akan naa õkian, ipai unao na'apa kida
utaapa unyukunuu u'atiaaka uiribannao tuma. Umarain-
paaka umin-mishidannao, na'iki ukamunanuaaka na'iki
aonaa u'atadinpa'ana'a.
9 Aonaa ukaunaatina'ana'a dikauda'o idi usha'apata-kao
dono dikauda'o ida'an, oo aonaa uzunaapina'ana'a powaa iti
uzunaapa-kao dono. Mishi'oraiman ukaunaatin kaimana'o

uparadan ida'an, upishaan ida'an Tominkaru kaimanan ĩ'ati.
Usha'apanum kau'an Tominkaru kian utaa'azon kaiman-
karu wuru'u udapadanuz unao.
10 Saada-kariwai Tominkaru paradan kian,
“Kanom mashaapa'azo'o konaukii
na'iki tukapa'azo'o kaimana'o aimaakan sha'apan pa'ati,
marii aonaa ukadakotinauzon dikauda'o ida'an,
na'iki marii umashaatan pamaridinauzon.
11 Marii umuudan naa oia'o pakaduz, usha'apatan naa kaimana'o,
udorotan naa kaimana'o mashaapa-karu,
na'iki utiwaan naa pamashaapan kaiman pairibannao tuma.
12 Usha'apanum kau'an Tominkaru awunuutapanii kaimana'o pidannao,
na'iki uabata ĩtoriinpan dono pa'ati,
mazan pidannao sha'apaapainao oia'o,
aonaa manawun unaudapan.”

Mishidainao Christ pataka'uta-kao kaimana'o dikin ii

13 Kanoma'o nii sha'apata dikauda'o unao ati
usha'apaapan an kaiman kida'o aimaakan?
14 Konaukia'o nii unao, upataka'uta-kao an usha'apaapan
dikin ii kaimana'o aimaakan, ukau'an aonaa udopia'ana'a,
na'iki aonaa utaria'ana'a pidannao sha'apata'azon an
dikauda'o ida'an unao.
15 Mazan utaapa Christ kaimana'o unaobanaa nii
unyukunuu ii, na'iki karikaonanu'u naa uminziiwa-kidapa
uparadan nii, uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao,
ĩpishaan dono unao umishidapan dau'an Tominkaru
sha'apata'azooniaz u'ati.
16 Na'iki udako'atin dono ĩdyaun, kaiman uparada ĩ'ati.
Na'iki kaiman utaapa unyukunuu, uaitapanii aonaa
usha'apatan aimaakan dikauda'o. Uruu ida'ana'o nii,
pidannao ba'azoinpan dakoopainaouz umashaapan
mishidainao nii Christ.
17 Panaadon Tominkaru kashaapan nii baiatin-karu
kaimana'o sha'apaapa-kao dikin ii. Mazan kaimana'o
wuru'u baiatin-karu ai oia'o sha'apaapa-kao dikin ii.
18 Na'apa Christ, aonaa oia'o mani uruu, mazan upu'u
utaainan pamawakan ida'an baupapa, aonaa powa'an kida
mani wa'oian dikin ii. Uruu kaimana'o pidan, umawakan
dikauda'o pidannao dikin ii. Christ sha'apatan kaikapa'ora'a
una'aka kizi waunao Tominkaru ida'ati. Unanaa zowii-kao,
mazan ukakuda-kao powaa iti Tominkaru Doronaa ida'an.
19 Uruu Tominkaru Doronaa ida'ana'o Christ kakuwaapan
doronainao ati ĩtaraapa-kizinao ii.

20 Ĩnao maizo'ati-kainaouz Tominkaru paradan, Tominkaru
zaudapan pu'u kotua'iki ĩtanawatinan pa'oian ai, na'iki
ĩizo'atin paparadan, Noah tomapan pu'u pakanawan. Uruu
dono 8 sodi pidannao paidinan kanawa zo'iti. Uruu ida'an
ĩkazannaata-kao wunu tuubaru'o ai, naraada'oraz ipai imi'i
baara.
21 Uruu wuru'u kainaabata'oraz chikaawunuin-karu,
wuru'u kazannaatin-karuz Jesus Christ kadishita-kida-
kao ida'an pamawaka-kizi iki. Aizii chikaawunuin-
karu, aonaa pidan nanaa chikaa-kao kaniriba'o ai mani
karikaonan, mazan wapishaan pa'an Tominkaru usaabaa
kizi wanyukunuu oia'o ai.
22 Jesus Christ mako'oraz naa aokazi iti, kai na'ii uruu
Tominkaru diwa'ora antanapu, umanawunu'o unaobanai-
tinpan ipai angelnao ati, na'iki ipai doronainao umanawun
kidainao ĩnaobanai-tinpan ati.

4

Mashaapa-karu Tominkaru ati

1 Christ baiaapan idi kaziwa'o, ukau'an na'apa'a naa unao
uruu kawan kapam, na'iki uma'ozakadapa'a naa unyukunuu
ubaiainpa'azon dau'ati. Usha'apanum kau'an, na'ia'oram
unao baiaapa'o kaziwa'o pamishidan dikin ii Christ, aona'o
ni'i naa usha'apaapa'azon oia'o.
2 Ukau'an, aizii aona'a naa una'azootapa'ana'a oii kida'o
usha'apaapauzonii, mazan una'an kawana'ati uizo'atipa'a
naa Tominkaru.
3 Unao kotua'iki'o usha'apaapauzon oia'o, maaitapa-
kainao Tominkaru naudapanii kidaz pasha'apaapan.
Unaudapa ukiaapaakan kakiba'azonna'o ida'an, unaudapa
upo'idipan, unaudapa umakon madoronaa-daunu'o tuzapa-
kizai ii aka, na'iki utominkaruniitapanuz toma-kariwainao
karikaonan.
4 Uruu idi umin-sha'apaapauzon oii kida'o aimaakan,
tuukii ĩdi'itinpan unao dau'an, aonaa ĩaitapan kanom nii
aona'a naa usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan
powa'a. Una'apan idi'i naa ĩdakoopan unao.
5 Mazan ĩdako'atin nii na'apa kida'a dau'an Tominkaru ati,
uruu aitapa'o ni'oraz na'apam pakawinipinaatan ipai pidan-
nao kakupainao na'iki mawakainao kapam.
6 Kaikapan idi'o Kaimana'o Kuwai kowaadauzo-kaoaz
mawakainao pidannao ati ĩkakupan pu'u zii. Ĩnanaa
pataka'uta-kao mawaka-karu ida'an na'apa ipai pidannao
pataka'uta-kao kawan mawaka-karu idi, mazan upu'u
karikaonanu'o nii ĩkakupan na'apa Tominkaru kawan
Kaimana'o Doronaa ida'an.

Marii Tominkaru taanii kaiwaa-kao kaimana'o ida'an

7 Ipai aimaakan kida ata'azoo ĩkatokon-tinan. Ukau'an aitapina'a naa umashaapa, karikaonan kizi udi'itinpan kaiman, turuu kizi utoriinpan kaiman Tominkaru ati.

8 Na'iki powa'a'o zii umanawunun wuru'u marainpaakakaru an, mishi'o ida'an. Usha'apanum kau'an kamarainpankaru marina'ata-kida ipai oia'o.

9 Udapaapa umin-mishidannao udapu ati, na'iki ukataan ĩ'ati, mazan aonaa unyukunuu oian bii an mani.

10 Ipai unao kawana'ati Tominkaru taanii uka'iita-kinaa ni'i usha'apatan aimaakan umin-mishidannao ati. Ukau'an ukaminka'utaaka'a naa u'ida'an, na'iki ukaudina'a naa kaiman Tominkaru taanii u'ati ida'an.

11 Utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii ukakuwaapan, ukowaada'a naa wuru'u Tominkaru di'iki'oraz kuwai. Aizii utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii ukaminka'utan pidannao, ukaminka'uupa'a naa wuru ida'ana'a ma'ozaka-karu Tominkaru taaniaz u'ati. Na'apa kizi ipai aimaakan kida sha'apata-kao Tominkaru konaukii-kida-kinao nii Jesus Christ ida'an. Uruu Tominkaru karikaonanu'o ni'oraz umanawunun na'iki uma'ozakan. Amen.

Baiainapa-karu Christ dikin ii

12 Õmarainapanii õmin-mishidannao! Aonaa ukia'ana'a unyukunuu ii, "Kandii ni'o aimaakan sha'apan õ'ati kaikapa'a," utiwauta-kao an ubaiatan ida'an kaziwa'o.

13 Mazan tuukii ukonaukii, usha'apanum kau'an ukaminauda'utan Christ wuru'u, upataka'uta-kao ida'ana'oraz na'apa Christ pataka'uta-kao kawan. Uruu powa'a zii kizi ukonaukian utukapan dono'o naa Christ umanawunun aidakao, ukaawan dono'o naa.

14 Konaukia'o nii unao, udakowapa-kao dono umishidan dikin ii Christ, usha'apanum kau'an umanawunu'o Doronai, Tominkaru di'iki'oraz kaina'an idi unao ida'a.

15 Na'ia'oram unao pataka'uta-kao dono, aonaa kizi pa'i uzowian dikin ii mani pidan, oo ukoidimikitinan dikin ii mani, oo usha'apatan dikin ii mani dikauda kida'o aimaakan, oo ukimudautan dikin ia'o mani ba'oran pidannao ĩsha'apatin kizi kida dau'ati.

16 Aizii upataka'uta-kao an umishidan dikin ii Christ, aonaa kanom dikin ii ukiba'azoo-kidanuzu, mazan ukonaukii-kida Tominkaru uaitapa-kao idi umishidapan Christ.

17 Usha'apanum kau'an kaawa'a naa amazada pidannao tiwa'azoo-kao kamoon, na'iki Tominkaru pidanannao wuru'u kiwiini'o ni'oraz ĩtiwaa-kao. Aizii umishiin dono waunao mishidainao tiwaa-kao kiwiin, na'apam nii dii pidannao sha'apata-kao aona'oraz ĩizo'atin Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'oraz?

18 Saada-kariwai Tominkaru paradan kian,
“Aizii mani suduupa'o ida'an kaimanainao pidannao kazannaata-kao,
aitaniimana'o nii dikaudainao na'iki oiainao pidannao,
na'apam ni'i naa dii ĩsha'apata-kao?”*
19 Ukau'an, upataka'uta-kao an Tominkaru aipan kawana'ati, pakawan usha'apaapa wuru'u kaimana'oraz na'iki sakitapa'oraz aimaakan. Na'iki pakawan utaapa unyukunuu Tominkaru ati, toma'oraz unao, uruu mishi'o nii usha'apatan aimaakan paparadan kawana'ati.

5

Kazowautapainao Tominkaru Choochin

1 Aizii õparada'azon choochi zowaunaanao ati. Õgaru choochi zowaunaa kapam, na'iki õtukapauzonii Christ pataka'uta-kao, na'iki õgaru ka'idiwaina'o nii kapam ukonaunaman na'iki umanawunun idi, uaida-kao dono ukaawan dono'o naa.
2 Kaiman utaapa Tominkaru pidanannao utaapa-kidaniinaouz u'ati, na'apa kaznizo taapiki awunuutapan kawan pataapanii kaznizonao. Uawunuutapa ĩdyaun minziiwa na'iki konaukia'o ida'an Tominkaru aipan kawana'ati usha'apatan. Aonaa uaipan idi mani uikodan aimaakan u'ati karikaonan, mazan utaan idi'o manawun unyukunuu uawunuutapa'azon dau'u ĩdyaun.
3 Aonaa unaobanai-tinpa'ana'a wunao ati'i, taapa-kida-kariwainaouz u'ati, mazan uaida-kida kaimana'o sha'apatin-karu na'iki mashaapa-karu ĩ'ati.
4 Aizii Christ, kaznizonao taapikinao zowaunaa kawanu'oraz kaawan dono'o naa, utaan nii unao ati aimaakan konaunama'o, aona'o ni'oraz ukonaunaman mainaabatinauzon, uruu wuru'u umanawunu'o uidiwau ni'oraz.
5 Aizii unao pa'inainao daonaioranao, uizo'ati tunarunao-tinpainao paradan. Na'iki ipai unao, na'apa kida utaapinapa, aonaa u'atadinpa'ana'a, ukaminka'uaaka pa'an u'atiaaka. Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,
“Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan.”*
6 Ukau'an aonaa u'atadinpa'ana'a Tominkaru umanawunu'oraz taapan pu'u unao, kaiman kizi uzaamatan

* **4:18** Proverbs 11:31 * **5:5** Proverbs 3:34

unao umanawunu'o nii diina'iti'i paaitanii kamoo kaawan
dono.
7 Utaa Tominkaru ati ipai aimaakan kimudauta'o na'iki
kasha'oradauta'o unyukunuu. Usha'apanum kau'an utaa-
panii wuru'u unaouz.
8 Zaudinapa umashaapa utaruba Satan ai. Kaina'a uruu,
uchi'ika'anpan na'apa zamazi'o baudokoru ka'arantina'o
kawan, dorotapa'oraz pawanyukunuu nii.
9 Aonaa ukashaapina'ana'a u'ati, mazan ma'ozaka
umashaapa umishidapanii ida'a. Uaitapan idi umin-
mishidannao mashaapainao ipai na'ia'akan di'oraz amazada
ida'a, na'apa'o ĩbaiatinan unao kawan kapam.
10 Mazan aonaa kotua'iki'o nii mani ubaiatinan dauna'an,
uru'o ni'i naa kamunanba'oraz Tominkaru, zaamata'oraz
unao Christ ida'an ka'idiwaina'o nii karikaonanu'o pakonau-
naman na'iki pamanawunun idi. Usaabaan ni'i naa unao
powaa iti, na'iki uma'ozakadan nii unao kaimanaiman, mishi
kizi umishidapan, aonaa kizi ukashadinan.
11 Marii karikaonan umanawun-karu uruu ati'o nii. Amen.

Peter kowaadinan naa

12 Õsaadan di'oraz madiwau'u õkaaritan unao ati, Silas†
kaminka'utan ida'ana'o õgaru. Uruu kaimana'o õmin-
mishidan. Wuru'u õsaadanuz õkaaritan unao ati, õaipan idi'o
õma'ozakadan unao na'iki õtaan õparadan mishi'o na'iki
õaitapanii aimaakan dau'ana'o. Wuru'u di'orazu'u mishi'o
kamunan-karu Tominkaru di'iki'o. Ukau'an, ma'ozaka
umashaapa, uruu kamunan-karu ida'a.
13 Umin-mishidannao Christ, mashaapainaouz da'a'a
Babylon ida'a,‡ Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao
nii unao kawan, ĩdyuudan paparadan unao ati. Na'iki Mark,
õtaapaniaz õdani kawan, udyuudan kapam paparadan unao
ati.
14 Konaukii unaubaaka umin-mishidannao tuma
ubaokopatinan dono.§

Marii Tominkaru taan unyukunuu kaiman-kinaa nii unao
mishidainaouz Christ.

---

† **5:12** *Silas:* Greek paradan ida'an, Silvanus kia'o wuru'u. ‡ **5:13** *Babylon:* Rome dakotapa-kinao. § **5:14** Peter dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, itamautan Peter kaaritan mishidapainao Jesus Christ ati'o.

Aizii usaadan dono wuru'u pakaaritanuz ĩnao di'iti, na'apain zaudina'o ĩmashaapan wunao mariidan ai ĩdyaunu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao kuwai dau'u. Uruu idi Peter kowaadan ĩ'ati di'oraz pakaaritan ida'a, na'apam nii ĩsha'apatinan ĩkashadapa-kinaa nii wunaou'u pana'iti'oraz naa ĩkowaadapan kuwai. Ukian ĩ'ati uaipan ĩtominpan, powa'a zii ĩaitapa kizi mishi'o kuwai dau'u, na'iki marii ĩsha'apatinan mishi'o kuwai kawana'ati.

Di'oraz pakaaritan ida'a Peter kowaadan mishidapainao ati, Tominkaru mainaabatan nii mariidapa'o patominapa-kidan pidannao. Na'iki ukakinaotan mishidapainao marii kizi ĩmashaapan kaiman Tominkaru ati ma'oiaka-daun, atii Naobanai Kamoon kaawan.

Kaarita buutinpan kida

Usakadin-kinaa *1:1-2*
Tominkaru dapadaniinao dyaupai'o nii udoronaa ida'an *1:3-21*
Mariidapainao patominapa-kidan pidannao *2:1-22*
Christ kaawan powaa ati *3:1-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Simon Peter di'iki'o, õgaru Jesus
Christ poitoru na'iki uapostlen. Wuru'u õkaaritanuz unao
ati'i, mishidainaouz Jesus Christ na'apa waunao kawan. Je-
sus Christ, waTominkarunuz na'iki wazannaaz kaimanan
ida'an.
2 Marii powa'a zii Tominkaru kamunanun u'ati, na'iki
utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii, uaitapan ida'an
Tominkaru na'iki wanaobanaa Jesus.

Mashaapa-karu mishi'o mishidainao nii Jesus Christ

3 Pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan naa wa'ati ipai
aimaakan waaiapanii kida wamashaapa-kinaa nii kaiman
u'ati, waaitapan idi'i naa uruu. Uruu wuru'u zaamata'oraz
waunao pamanawunun na'iki pakaimanan ida'an.
4 Na'iki umanawunu'o pama'ozakan ida'an, Tominkaru
taan wa'ati ipai umanawun kida'o aimaakan, tawuru'u
ukowaadaniaz pataan nii. Tominkaru taanuz paparadan
pasha'apatan ni'o aimaakan kida dau'u, uruu ida'an kizi
aonaa una'azootapan usha'apatan dikauda kida'o aimaakan,
sha'apaapa-kariwaiz di'oraz amazada ida'a'a. Mazan uruu
ida'an kizi pa'an uzaamatan Tominkaru kaduz kida.

5 Ukau'an, aizii umishidan idi Christ, mishiimana'a naa
utiwaa umashaapan kaiman. Umashaapan idi'i naa kaiman,
mishiimana'a naa umashaapa aitapaaba'o pidannao nii.
6 Aizii umashaapan idi'i naa aitapaaba'o pidannao nii,
mishiimana'a naa utuudapa unyukunuu usha'apata'azon
ai oia'o. Utuudapan idi'i naa unyukunuu usha'apata'azon
ai oia'o, mishiimana'a naa utuudapa wuru'u ubaiatanuz
kasha'ora kida'o aimaakan. Utuudapan idi'i naa wuru'u
ubaiatanuz kasha'ora kida'a aimaakan, mishiimana'a naa
umashaapa Tominkaru aipan kawana'ati.
7 Aizii umashaapan idi'i naa Tominkaru aipan kawana'ati,
mishiimana'a naa ukamunanuaaka umin-mishidannao
tuma. Ukamunanuaakan idi'i naa umin-mishidannao tuma,
mishiimana'a naa umarainapa ipai pidannao.
8 Aizii umashaapan an usha'apaapan dau'u powa'a zii
kaikapa kida'oraz aimaakanu'u, aonaa mazanu'o nii mani
wuru'u uaitapanuz wanaobanaa Jesus Christ, na'iki uruu
ida'an ma'ozaka'o nii ukaudinan u'ati.
9 Mazan aizii na'ia'oram pidan aona'o umashaapan wuru
kida kawana'ati'i, na'apa'o uruu pidan kawan aona'oraz
utukapan kaiman oo ishaawun kawanu'o uruu. Na'iki
pidan aona'oraz umashaapan wuru kida kawana'ati'i,
umanyukunuutan naa Tominkaru so'otani'i naa pa'oian
kida.
10 Ukau'an õmin-mishidannao, mishiimana'a naa utiwain
dadara'o ida'an, uaida kizi'i naa mishi'o Tominkaru dapadan
naa na'iki uzaamatan naa unao papidanannao nii. Aizii
karikaonan dono usha'apaapan kaikapa kida'ora'a, aona'o
nii uwaotan umishidapan ai Tominkaru.
11 Kaikapa'o ida'ana'a kaimanaimana'o nii udapaapa-kao
karikaonanu'oraz wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ
naobanai-tinapa-kizi iti.
12 Uruu idi karikaonanu'o nii powa'an kida õkakuwaapan,
õnyukunuu-kida-kinaa nii u'ati wuru'u mishi'oraz kuwai. Mishi
uaitapan pu'a'a naaz kaimanaiman, na'iki uzaamatan pu'a'a
naaz kaimanaiman na'iki ma'ozaka umishidapan wuru'u
mishi'oraz parada-karu.
13 Mazan õdi'itapanuz, kaimana'o wuru'u õnyukunuu-
kidanuz u'ati na'apa kida'o, õkakupan pu'u zii.
14 Usha'apanum kau'an õaitapa ata'azo'o naa õmawakan,
na'apa wanaobanaa Jesus Christ kainaabatan õ'atiz.
15 Uruu idi'o wuru'u õtiwainanuz dadara õka'iitan
kawana'ati õkowaadan u'ati kidaz, karikaonan kizi
unyukunuitapan kidaz õmawakan dauna'an.

Peter kowaadan mishi'o kuwai Jesus Christ dau'u

16 Wakowaadaniaz u'ati, wanaobanaa Jesus Christ
wa'atin umanawunu'o ida'ana'o nii dau'ana'oraz, aonaa
toma-kariwai kuwai di'iki'o mani waabatan, mazan
watukapanii waawun idi kaimanaiman na'apam mishi'o
Christ umanawunun.
17 Usha'apanum idi na'ia'o waunao udaru Tominkaru
naubaan dono'oraz uruu, na'iki utaan dono'oraz u'ati
umanawun-karu. Waabata umanawunu'oraz Tominkaru
paradan u'ati, ukian, "Di'i õdani'i, õmarainapanii manawun,
sha'apatina'o õnyukunuu kawana'ati."
18 Na'ia'o waunao Jesus Christ tuma umanawunu'oraz
midukuo paawa ii, Tominkaru paradan dono'oraz u'ati
aokazi iki.*
19 Uruu ida'ana'o waaitapan kaimanaiman mishi'o wuru'u
Tominkaru prophetinnao kowaadauzoniaz sha'apa'o nii.
Ukau'an utaa'a naa kaimanaiman unyukunuu ati parada-
karu prophetnao kowaadaniaz sha'apa'o nii dau'an. Wuru'u
ĩkuwaaz na'apa'o lamp kanadapan kawan maruta'o-karu'u.
Ukanadapan nii atii Christ kaawan, na'iki umanawunun
kanadapan naa unao nyukunuu ii.
20 Powa'a zii õaipan uaitapan, aonaa pa'ida'a'o mani
Prophetnao aitapan saada-kariwaiz Tominkaru Paradan,
sha'apa'o nii dau'an.
21 Na'iki aonaa pidan aipan kawana'ati'o mani ukowaada-
kao wuru'u parada-karu sha'apa'o ni'oraz. Mazan proph-
nao kowaadanuz Tominkaru paradan, Kaimana'o Doronaa
Tominkaru di'iki'o kainaabatan ida'ana'o ĩ'ati na'apam nii
ĩkian.

2

Mariidapainao
patominapa-kidan pidannao

1 Kotua'a naa, kaina'a'o da'i Tominkaru pidanannao bii'i
dakotinpainao prophetnao nii. Na'apa'o nii kapam kai,
kaina'a'o nii mariidapainao patominapa-kidan pidannao
kaawan unao bii ati. Ĩtominapa-kidan nii unao mishi'o kawan
wuru'u mishidapa-karu dau'u, mazan aonaa mishi'o mani
wuru'u. Na'apa kida'oraz kuwai pataka'uin-kinai dikauda'o
di'iti. Ukau'an wuru'u mariidapainao patominapa-kidan pi-
dannao, aonaa ĩmishidan Naobanai Christ kawinipinaata'oraz
pazaamatan ĩdyaun. Uruu idi paaipan ati'o nii ĩpataka'uta-
kidinan, na'iki masha'apakiika'o nii ĩpataka'uta-kao.
2 Iriba'o nii pidannao da'anan wuru'u dikauda'oraz
ĩtominapa-kidanii kida, kakiba'azonna'oraz usha'apata-kao.

* **1:18** Matthew 17:1-5; Mark 9:2-7; Luke 9:28-35

Ĩmashaapan idi'i naa na'apa, ba'orainao dakoopan ni'i naa mishi'oraz Tominkaru paradan.

3 Pana'azootapauzon idi puraata, ĩtoman nii pakuwaa sodi kida nii, paikoda-kinaa nii puraata unao di'iki. Mazan kaina'a'ora'a naa ĩpataka'uta-kinao ni'o minziiwa-kidapa-kao kotua'a naa, na'iki ĩpataka'uta-kinao kamoon kaawa'anan naa wuru'u.

4 Na'apa da'i kotua'a naa, aonaa Tominkaru dobata-kidan angelnao sha'apaapainao oia'o, mazan ukaboota ĩdyaun maruta'o ka'azo iti, ĩna'ii kizi ĩtaratapa-kao, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan di'iti.

5 Aonaa Tominkaru dobata-kidan kiwiitapa'o dono'oraz amazada, unaraadan dono'oraz ipai oiainao pidannao. Mazan ukazannaata Noah kakinaopauzoz pidannao kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata 7 ba'oran pidannao utuma.*

6 Na'apa da'i Tominkaru pataka'utauzon donoi kida, Sodom na'iki Gomorrah,† pakawaodan ida'an kidaz ipai daunuuda'u, atii upariti'i-tinan. Na'apa kida'o ida'an ukainaabatan na'apam nii pidannao sha'apata-kao mamashaapa-kainao kaiman Tominkaru ati.

7 Mazan Lot kaimana'o umashaapan Tominkaru ati, ukau'an Tominkaru kazannaata uruu pa'an Sodom iki. Uruu Lot kashadina'ora'a naa paabatautan ai, na'iki patukapautan ai kakiba'azonna'o pidannao sha'apaapanii kida.‡

8 Mishi, uruu Lot kaimana'o umashaapan Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi aona'a naa unyukunuu kaimanan umashaapan na'apainao bii ii. Ukaziwaa-kida'a naa patuka-pautan na'iki paabatautan ipai kamoo ĩsha'apaapan oii kida'o.

9 Ukau'an Tominkaru aitapa na'apam nii pakazannaatan wuru'u pidannao izo'atiinaouz paparadan ĩdopian an. Na'iki na'apa kapam, uaitapa na'apam pataapan pidannao wuru'u maizo'ati-kainaouz paparadan, upataka'utan nii ĩdyaun, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan.

10 Aitaniimana'o nii upataka'utan wunaou'u sha'apaapainaouz oia'o manawun, marainpainaouz pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aona'oraz ĩnaudapan mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.

Ĩnao kashadamikinao na'iki atadinpainao, uruu idi aonaa ĩtarian kanom pasha'apatan. Una'apan idi, aonaa ĩtarian

---

* **2:5** Genesis 6:1—7:24 † **2:6** *Sodom na'iki Gomorrah:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **2:7** Genesis 19:1-16

na'apam paparadan dikauda aokazi iainao umanawunuinao
dau'an.
11 Upu'u zii angelnao powa'a'o ĩma'ozakan padamata
wunao aia'a mariidapainao patominapa-kidan pidannao,
mazan upu'u aonaa ĩparadan dikauda aokazi iainao dau'an
Tominkaru kanaapu ati.
12 Mazan wuru'u mariidapainaouz pidannao, ĩdakoapa
zii aimaakan pamaaitapakanii. Na'apa'o ĩnao, wuniinao
maaitapin-kainao kawan, ĩsha'apatinan panyukunuu aipan
kawana'ati'o karikaonan, na'iki ĩtoma-kao soo kozita-kao ni'o
na'iki zowii-kao ni'o. Ukau'an na'apa'o nii ĩzowii-kao na'iki
ĩmainaabata-kao.
13 Ĩbaiainpan nii tuukii, na'apa'o idi'o nii ĩkawinipinaata-kao
ĩbaiainapa-kidan idi ba'oran pidannao.
Ĩnao pidannao, ĩkonaunam-dinan patuzapatinan na'iki
pasha'apaapan ida'an dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa
kida'o wakanadan pu'u ipai kamoo. Ĩaroopauzon dono utuma,
ubaokopainpauzo kizi ii, ĩkonaunam-dinan paabatan, mazan
dikauda'o ĩaidinpan ubii ii, ĩpataka'uupan unao pasha'apaapan
ida'an kakiba'azonnaa kida'a.
14 Aonaa kanom dau'an ĩdi'itinpan soo paba'orantapan
dau'an, ukau'an aonaa na'apainim ĩsookodan pasha'apaapan
oii kida'o. Uruu idi ĩna'apatan pidannao nyukunuu
pasha'apaapanii kida dau'an, aona'oraz zii ĩtaan dadara
panyukunuu mishi'oraz pamishidapanii parada-karu
dau'ati. Tuukia'o ĩna'azootapan ipai aimaakan kida ĩaipan
pa'ati'o nii pa'idiwara. Ĩna'apan idi, pataka'uta-karu nii
ĩdyaun.
15 Ĩmakon pana'iti'i naa sakitapa'o makopa-karu ai, ĩda'anan
naa Balaam kaduz, uruu Boer daniz. Balaam, umarainapanii
puraata pasha'apatan winipinaa udikauda'o.
16 Una'apan idi u'uza chaakashi,§ aonaa kaparadanu'o
mani, parada zii pidan kawan u'ati, usha'apaapan idi
pana'iti'o aimaakan. Uruu dono zii prophet Balaam
sookadan pamadoronaa-dinan, pasha'apata'azon ai
dikauda'o.*
17 Wuru'u ĩnao tiichaanaouz, ĩkaudinan mazanu'o karikao-
nan, aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao ĩtominapa-kidanii
di'iki. Na'apa ĩdyaun wunu nunudapauzo-kizi aradan kawan,
na'iki maruta'o wunu wa'atin kawan, aona'oraz ukaawan
awaru mainaabata'akan idiz. Ukau'an kaina'a ĩwiizi ni'o
taapa-kao kichana'iki-kia'o maruta'o di'ii.
18 Ĩparadan dono ĩatadapanii na'apa'oram pakian, mazan
mazanu'o ĩkuwaa karikaonan. Tuukia'o ĩmizidan pidannao,

§ **2:16** *chaakashi:* English ida'an, donkey. * **2:16** Numbers 22:4-35

ĩaipan ĩna'apatan panyukunuu patominapa-kidanii oia'o kakiba'azonnaa kida'o sha'apaapa-kao dau'an. Atii ĩna'apatan pidannao nyukunuu, wuru'u pa'inainaouz zii ĩmuudan pasha'apaapan oia'o pamaaitapakan dono'oraz zii Tominkaru.

19 Ĩkowaadan pidannao ati aonaa usha'apan ĩsha'apainpan na'apam paaipan kawana'ati. Mazan upu'u zii ĩnao, ĩpoitoruitapa-kidinan oia'o ati, usha'apanum kau'an kanom aona'o pidan ka'iitan pawazootapan, uruu ati'o nii upoitoruitapa-kidinan.

20 Ĩaitapankan dono wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ, na'apain sodi ĩso'otinankan oia'o sha'apaapa-kao ai, maaitapa-kainao Tominkaru sha'apaapauzonii kidaz. Mazan udauna'an powaa iti ĩzaamata-kidinan na'iki ĩna'aka-kidinan oia'o di'iti, uruu powa'a zii ĩdikauda'akan kiwiitapa'o ai.

21 Kaiman zii mani padamata ĩmaaitapakan an mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan ĩaitapan pu'a'a naaz, upu'u aona'a naa ĩizo'ati'izon Tominkaru kakinaori ĩ'ati'oraz utaa-kao padamata.

22 Na'apainao pidannao dau'ana'o mishi'o kakinaowapa-kinai kida kianuz: "Arimaraka nikauzonii powaa iti pataitaanii,"† na'iki "Kooshi, pachikaa-kao dauna'an, ukiwauzonii padaarinapa-kizi iti."

3

Naobanai Jesus kaawan nii powaa ati

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, di'orazu'u õ'itamautan õsaadan õkaaritan u'ati. Ipai dya'utama'o õkaaritan ida'a õtiwaan õma'ozakadan unao kaiman kizi udi'itinpan, uruu idi õnyukunui-kidan u'ati kidaz.

2 Aonaa umanyukunuuta'ana'a parada-karu kotua'oraz Tominkaru prophetinnao kowaadapauzon, na'iki parada-karu wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus taaniaz waunao apostlenao ida'an.

3 Powa'a zii manawun õaipan uaitapan, diina'iti'i Jesus Christ wa'atin ua'ii powaa ati, kaina'a'o nii dakomiki-nao pidannao, ĩdakoopan nii mishi'oraz parada-karu, na'iki ĩmashaapan nii oia'a naa panyukunuu aipan kawana'ati.

4 Ĩkian nii, "Na'iam naa mooko Jesus kaawan, ukian pu'u ukaawan nii powaa ati? Aata, kotua'a naa wadokozu-daunnao mawakan, mazan ipai aimaakan pakawan karikao-nan, amazada sakadinan iki'o kawan."

† **2:22** Proverbs 26:11

5 Mazan pa'ida'a'o wuru'u ĩmanyukunuutanuz, Tominkaru
paradan ida'ana'o wuru'u aokazi na'iki imi'i baara tomi-
nanuz. Na'iki wunu di'iki'o, na'iki wunu ida'ana'o, imi'i
baara aidinan.
6 Wunu idi'o koshan upataka'uan ipai kiwiitapa'oraz
amazada.
7 Aizii kai'oraz aokazi na'iki imi'i baara, Tominkaru
paradan ida'ana'o koshan una'an, diina'iti'i ukawaodan
nii tikazi idi kidaz, wuru kamoo dono'o upataka'utan
dono'o ni'oraz pidannao mamashaapa-kainaouz paparadan
kawana'ati.
8 Õmarainapanii õmin-mishidannao, bauda'apa kaina'a
aimaakan aonaa umanyukunuuta'ana'a. Bauda'apa'o
kamoo na'apa'o kotua'iki'o amazada* kawanu'o Naobanai
Tominkaru ati, na'iki kotua'iki'o amazada na'apa'o
bauda'apa'o kamoo kawanu'o u'ati.
9 Aonaa Naobanai Tominkaru kona'iachin mani wuru'u
umamishiikanuz zii paparadan, ba'orainao pidannao
di'itapan kawanuzu. Mishi'oraiman ukazaudapanun wuru'u
unao dau'ati, umaaiapakan idi'i aonaa na'ia'oram pidan
mainaabata-kao. Mazan uaipan ipai pidan tanawatinan
pasha'apaapan ai oia'o.
10 Masha'apakiika'o nii Naobanai Kamoon kaawan, na'apa
koidimiki kaawankan kawan. Na'apain kawa'idanu'o nii
aokazi mainaabatinan. Ipai'o nii aokazi ia'o aimaakan kida
mainaabatinan paka'awan idi. Na'iki ipai aimaakan imi'i
baara an kidainao, ipai'o nii ĩmainaabatinan tikazi idi.
11 Aizii ipai'o nii aimaakan kida mainaabata-kao kaikapa'a,
ukau'an na'apam nii uaipinan umashaapan? Umashaapa'a
naa ukau'an kaiman, na'iki umashaapa Tominkaru aipan
kawana'ati.
12 Uzaudapan pu'a'a naa Naobanai Kamoon kaawan, uti-
waa'a naa ukadimanata-kidan naa ukaawan.† Uruu dono
aokazi ka'awan nii na'iki ipai na'ii kida'o aimaakan mainaa-
batinan nii panunudan idi tikazi wiichan idi.
13 Mazan waunao, pakawan wataapan uparadan tawuru'u
ukowaadauzonuz patoman nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o
imi'i baara. Na'ii ipai pidannao sha'apatinan nii Tominkaru
aipan kawana'ati. Uru'u naa wuru'u wazaudapaniaz.
14 Ukau'an õmarainapanii õiribannao, uzaudapan idi'i
naa kaikapa'oraz kida'a: utiwaina'a naa umashaapan
kaimanaiman, uikoda-kao kizi kaiman umashaapan,
aonaa u'oipan Tominkaru awun za'a. Na'iki utaapa'a naa
unyukunuu kaimanaaka Tominkaru tuma.

---

* **3:8** *kotua'iki'o amazada:* English ida'an, ukian "one thousand years."

† **3:12** *utiwaa'a naa ukadimanata-kidan naa ukaawan* oo "umashaapa, kadiman kizi'i naa uaipan ukaawan".

15 Utukapa na'apam wanaobanaa kazaudapanun paaipan
idi ipai pidannao kazannaatinan. Wamarainapanii
wa'inawuzu Paul saadanii u'ati na'apa kida'o dau'ana'o
kapam, ukaiwaan Tominkaru taanii pa'ati aitapaaba-karu.
16 Na'apa'o kapam usaadan pakaaritan kida ida'a
ukadakotinan dono kaiwuru kida dau'ana'a. Paul saadaniaz
pakaaritan kida ida'a, kaina'a dadara kida'o, kasha'apanna'o
uaitapa-kao. Uruu idi pidannao matominapa-kainao
kaiman, na'iki aona'oraz ĩtaan panyukunuu ati kaimanaiman
pamishidapan mishi'oraz parada-karu. Ĩnao, ĩpana'adan
pana'iti wuru'u parada-karuz, na'apa ĩna'apatan ba'oran
parada-karu saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan
ida'a kida'oraz. Ukau'an ĩpataka'uta-kidinan nii paaipan
ati Tominkaru ati.
17 Aizii õmarainapanii õiribannao, uaitapani'i naa kaiwuru
kida dau'ana'a. Ukau'an zaudinpa'a naa pa'i umashaapa,
aonaa kizi upozawatan pidannao kashadamikinao
pana'adanii parada-karu di'iti. Aizii umishidan dono
ĩdyaun, ukasharutinan nii umishidan ai mishi'oraz kiwiitapa
kida'oraz umishidapauzon kida.
18 Mazan uaitapa kizi powa'a zii wanaobanaa na'iki wazan-
naa Jesus Christ kamunanun u'ati, na'iki uaitapa kizi'i naa
uruu dau'u powa'a zii manawun. Marii kizi utaapa-kao
umanawunu'o nii kai na'iki karikaonan. Amen.

Kiwiini'o John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadanii di'ora'a kaarita pamin-mishidannao ati'o. Uruu na'iki ba'oran apostlenao chi'ikapa'o Jesus tuma umashaapankan dono imi'i baara'a. Ukau'an ĩtukapanii uruu na'iki ĩabatanii uparadan. Di'ora'a pakaaritan ida'a, aonaa utominapa-kidan manawun mani mishidainao pa'ina'o aimaakan dau'u. Mazan uaipan pa'an ĩzaudinpan pidannao ai mariidapainaouz mishidainao. (1 John 2:26) Na'iki uaipan ĩaitapan mishi'o ĩzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu. (1 John 5:13) Uruu idi'o uma'ozakadan ĩnyukunuu karikaonan kizi ĩmashaapan Tominkaru ati.

John nyukunuu-kida pidannao ati na'apa'oram Tominkaru: uruu kanada'o, aonaa na'itim oia'o diza-kao u'ai; uruu kamarainpanu'o, udyuuda paudani mawakan waunao dikin ii; uruu mishi'o, aonaa na'apainim umariidinan.

John kowaadan kaimanaiman na'apam pidan aitapan kaina'a pa'ida'a Tominkaru di'iki'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Kanda'o-karua'o na'iki maruta'o-karua'o *1:5—2:29*
Tominkaru dainao na'iki Satan dainao *3:1-24*
Mishi'o na'iki aona'o umishiin *4:1-6*
Marainpaaka-karu *4:7-21*
Oia'o wazoota-kao mishida-karu ida'an *5:1-21*

John aitapanii manawun kakupa-kinai

1 Di'oraz kaarita, Parada-karu kakupa-kinai daua'o, uruu na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii. Waunao apostle-nao abatanii uparadan na'iki watukapanii uruu pa'idi'iti; wapishatanii uruu waka'u idi.

2 Watukapanii wuru'u Kakupa-kinaiz ukaawankan dono pidan nii. Uruu idi'o wakakuwaapan udau'u unao ati. Wakowaadan u'ati, uruu karikaonanu'o kakupa-kinai, uruu karikaonanu'o una'auzon Tominkaru tuma, na'iki uruu aid-ina'oraz pidannao ati.

3 Wakowaadan u'ati watukapanii daua'o, na'iki waabatanii daua'o uruu dako iki, waaipan idi unyukunuu na'apa ki-daakan kapam waunao tuma. Waunao, na'apa kidaaka'o wanyukunuu waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ tuma.

4 Õsaadan di'ora'a kaarita õaipan idi'o wakonaukian
baokopa unao tuma.

Mashaapa-karu daua'o
kanada'o-karu'u

5 Aizii kaikapa'o wuru'u kuwai waabataniaz Christ di'iki,
na'iki uruu wuru'u wakowaadaniaz u'ati: Tominkaru, uruu
kanada'o, aonaa maruta'o nii u'ida'a.
6 Ukau'an, wakian an, "Õgaru, na'apa'o õnyukunuu
Tominkaru tuma," mazan wamashaapan an pakawan zii
maruta'o-karu'u, wamariidinan karikaonan wuru'u. Aonaa
wamashaapan mishi'o kuwai kawana'ati.
7 Mazan wamashaapan an kanada'o-karu'u, na'apa
Tominkaru mashaapan kawan kanada'o-karu'u, uruu
mishi'o pa'an wanyukunuu na'apa kidaakan wamin-
mishidannao tuma. Na'iki uDani Jesus izain chikaa ipai
daunuuda'u wa'oian.
8 Aizii wakian an, "Aonaa oia'o mani õgaru," wamariidapan
karikaonan wanyukunuu wuru'u, na'iki aonaa wataapan
mishi'o kuwai.
9 Mazan wakowaadan an wa'oian Tominkaru ati,
umainaabatan nii wa'oian kida, na'iki uso'otan nii wa'ai
ipai washa'apatanii kida oia'o. Usha'apatan nii aimaakan
sakitapa na'apa pakian kawana'ati.
10 Ukau'an wakian an, "Aonaa õsha'apatan oia'o,"
wadakotan Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, na'iki aonaa
uparadan nii wanyukunuu ii.

2

1 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, õdainao kawanuinao
õmarainpan, aonaa kizi usha'apatan oia'o. Mazan usha'apatan
an oia'o, kaina'a bauda'apa pidan parada'o nii Tominkaru
ati waunao dikin ii, uruu Jesus Christ, karikaonanu'oraz
usha'apatan sakitapa aimaakan Tominkaru awun za'a.
2 Uruu kashaapa'oraz pazowii-kao, na'iki baiaapa'oraz
waunao dikin ii mawaka-karu, wabaiaapan ni'oraz
padamata aita-kao wa'oian idi. Una'apan kau'an, turuu
Tominkaru mainaabatan aonaa waunao oian mani
karikaonan, mazan ipai pidannao oian kida kapam.
3 Waizo'atipan an Tominkaru kakinaori kida na'apa'o
ida'ana'o nii waaitapan, waunao wuru'u aitapainaouz
Tominkaru.
4 Aizii pidan kian an, "Õgaru, õaitapanii Tominkaru," mazan
upu'u aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori kida, umariidi-
nan wuru'u, na'iki aona'o utaapan mishi'o kuwai.
5 Mazan pidan izo'atipan an Tominkaru kakinaori,
umarainpan kaimanaiman Tominkaru wuru'u. Aizii,

kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wazaamatinpan Tominkaru
ida'ati:
6 wakian an, "Õgaru, Tominkaru ida'ati'o õzaamatinpan."
Ukau'an na'apa pa'i kapam wamashaapa Jesus Christ
mashaapan kaduz kawan.

Kanada'o sannao, aonaa turuu ĩto'ora-kizaitapaakan

7 Õsaadan u'ati õmarainapanii õmin-mishidannao, aonaa
pa'ina'o kakinaorii daua'o mani, uruu kakinaorii unao
taapaniaz, usakadinan di'iki'oraz umishidapan, uruu
kakinaorii unao abataniaz naa.
8 Mazan kaina'a aimaakan pa'ina'o kapam uruu kaki-
naorii ida'a. Kaimanaiman Jesus mashaapan kaduz kainaa-
batanuz, na'iki unao mashaapan kaduz kainaabatan kapa-
mazu. Usha'apanum kau'an taa'azo'o naa maruta'o mainaa-
batinan, na'iki aizii ma'ozakadina'a naa kanada'o unao ati.
9 Aizii pidan kian an, "Õgaru, kanada'o ida'a'o
õmashaapan," mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pairiban,
pakawanu'o zii umashaapan maruta'o ida'a wuru'u.
10 Mazan pidan marainpan an pairibannao, kanada'o
ida'a'o umashaapan wuru'u, na'iki aona'o nii ukasharutin-
kidan pairiban oia'o di'iti.
11 Mazan pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan,
maruta'o ida'a'o wuru'u uruuz. Na'apa'o pidan
pozawatapa'o wuru'u, usha'apanum kau'an maruta'o
ishaawunudu aka ni'i naa wuru'u uruuz.
12 Õsaadan u'ati, õmarainapanii koraiziannao,*
usha'apanum kau'an Tominkaru mainaabatani'i naa
u'oian kida
Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
13-14 Õsaadan u'ati daruinao,†
usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus
Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati kapam pa'inainao,‡
usha'apanum kau'an udikinita ni'i naa Satan.
Õsaadan u'ati koraiziannao,
usha'apanum kau'an unao zaamatinpa'ora'a naa
waDaru Tominkaru ida'ati.
Õsaadan u'ati daruinao,
usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus
Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati pa'inainao,

---

* **2:12** *koraiziannao:* pa'inainao zii ĩtominpan Jesus dau'u. † **2:13-14** *daruinao:* kotua'ora'a naa ĩmishidapan Jesus. ‡ **2:13-14** *pa'inainao:* ma'ozakainao ĩkaudinan Tominkaru ati.

usha'apanum kau'an aonaa ukashadinan;
pakawan utaapan Tominkaru Paradan unyukunuu ii,
na'iki udikinita ni'i naa Satan.

15 Mana'a umarainpa'ana'a oia'o sha'apaapa-kao, na'iki
oia'o aimaakan kida di'ora'a amazada ida'a'o. Usha'apanum
kau'an, pidan marainpan an oia'o aimaakan di'ora'a
amazada ida'a'o, aonaa umarainpan mani waDaru
Tominkaru wuru'u.
16 Usha'apanum kau'an wuru'u oia'oraz mashaapa-karu:
pidan aipan pasha'apatan oia'o panyukunuu kawana'ati;
pidan na'azootapan patukapanii kida; pidan atadinpan
pairiban ati pasha'apauz ida'an. Na'apa kida'oraz oia'o
di'itinapa-karu aonaa waDaru Tominkaru di'iki'o mani
utominan wuru'u, mazan oia'o mashaapa-karu naudapa-
kao aipan ati'o karikaonan.
17 Di'ora'a amazada, na'iki ipai na'a'oraz oia'o kida
tuukia'oraz pidannao na'azootapan, katokon-tina'o nii
wuru'u. Mazan pidan sha'apaapa'o aimaakan Tominkaru
aipan kawana'ati, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan.

18 Õmarainapanii koraiziannao, aizii maonapata'a naa
amazada tokon. Wakowaadanii sha'atii u'ati kaawa'o nii
Christ taruba, aizii kai iriba'a naa Christ tarubanao kaawan.
Ukau'an, waaitapa maonapa'a naa amazada tokon.
19 Aizii wuru'u Christ tarubanaouz, watuma'o kiwiin
ĩbaokopainpauzon, udauna'an ĩwa'akan waunao. Mazan
wuru'u ĩnaouz, aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao
kawan. Ĩmishidan dono mani waunao kawan, aonaa ĩwa'akan
waunao, pakawan mani ĩbaokopainpan watuma. Ĩwa'akan idi
waunao, waaitapa aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao
kawan.
20 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa pa'an Kaimana'o
Doronaa u'ida'a, ukau'an uaitapani'i naa wuru'u mishi'oraz
kuwai.
21 Õsaadan u'ati, aonaa umaaitapakan idi'o mani mishi'o
kuwai, mazan uaitapan idi'o pa'anazu. Na'iki uaitapa kapam
aonaa na'iam mariidin-karu Tominkaru di'iki'oraz mishi'o
kuwai ida'a.
22 Pidan kia'oraz aonaa mishi'o mani Jesus, uruu Christ,§
mariidinauzo wuru'u. Aizii pidan na'apa'oraz ukian, uruu
Christ taruba'a naa wuru'u, aonaa umishidan waDaru
Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ.
23 Pidan aona'oraz umishidan Tominkaru Dani, umamishi-
dakan kapam waDaru Tominkaru wuru'u. Mazan pidan

§ **2:22** *Christ:* wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mishida'oraz pa'an Jesus Tominkaru Danin, zaamatinpa'o
Tominkaru ida'ati wuru'u.
24 Ukau'an kaimanaimana'a naa pa'i utaapa unyukunuu
ii wuru'u kuwai kidaz, uabataniaz usakadan di'iki umishi-
dapan. Unyukunuu-atin an pakawan wuru'u kakinaoriiz,
pakawanu'o nii unao zaamatinpan Jesus, Tominkaru Dani
ida'ati, na'iki Tominkaru, udaru ida'ati.
25 Wazaamatinpan idi Tominkaru ida'ati, kaina'a'ora'a naa
karikaonanu'o kakupa-karu wa'ida'a, Christ kowaadaniaz
pataan nii wa'ati.
26 Õsaadan na'apa kaarita unao ati, uzaudin kizi pidannao
ai tiwauta'oraz pamariidan unao.
27 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa Kaimana'o Doronaa
u'ida'a, ukau'an aonaa kandii nii uaipan zii ba'oran pidan
tominapa-kidan unao mishi'o kuwai dau'u. Usha'apanum
kau'an Kaimana'o Doronaa tominapa-kidani'i naa unao
ipai kakinaorii dau'u, mishi'o wuru'u kuwai kidaz, aonaa
mariidin-karu mani. Ukau'an pakawan pa'i uzaamatinapa
Christ ida'ati, Kaimana'o Doronaa kakinaotan kawana'ati
unao.

Na'apa'oram dau'ati'o Tominkaru dainao kii-karu

28 Ukau'an, õmarainapanii koraiziannao, pakawan pa'i uzaa-
matinapa Christ ida'ati, aonaa kizi waba'azootinan u'ati,
ukaawan dono koshan, na'iki aonaa kizi watarian waikoda-
pan uruu.
29 Unao, uaitapa Christ sha'apatanii kaiman kida'o
pa'idiwaru aimaakan Tominkaru awun za'a. Ukau'an
uaitapa pa'i, pidan sha'apaapa'o kaimana'o aimaakan
Tominkaru awun za'a, Tominkaru dani uruu.

3

1 Utukapa na'apam waDaru Tominkaru marainpan man-
awun waunao, turuu wadakota-kao Tominkaru dainao nii:
mishi'o udainao waunao. Mazan pidannao, imi'i baara'a
kida'o aimaakan daua'oraz karikaonan ĩdi'itinpan, aonaa
ĩaitapan uruu, ukau'an aonaa ĩaitapan Tominkaru dainao wau-
nao.
2 Õmarainapanii õmin-mishidannao, mishi Tominkaru
dainaou'u naa waunao, mazan aonaa zii ukainaabatinan
na'apam nii waunao diina'iti'i Christ wa'atin dono. Mazan
waaitapa, ukaawan dono uruu kawanu'o nii waunao,
usha'apanum kau'an watukapan nii na'apa'oram manawun
uruu.
3 Ukau'an pidan zaudapa'oraz naa patominan Christ
kawan diina'iti'i, marii pa'i udadaradan naa panyukunuu
oia'o ai, usha'apanum kau'an aonaa oia'o nii Christ ida'a.

4 Ipai pidan sha'apaapa'oraz oia'o, dikintapa'o Tominkaru
kakinaori wuru'u. Usha'apanum kau'an oia'o wuru'u kaki-
naorii dikintapa-kaoaz.
5 Uaitapanii Jesus kaawankan so'ota'o nii wa'oian kida.
Aizii uruu, aona'o u'oian.
6 Ukau'an pidan zaamatinpa'o Christ ida'ati aona'o ni'i
naa usha'apaapan oia'o. Mazan pidan pakawanu'oraz zii
usha'apaapan oia'o, aona'o uaitapauzon na'iki aona'o uzaa-
matinpan Christ ida'ati wuru'u.
7 Õmarainapanii koraiziannao, mana'a utaapada'ana'a pi-
dan pozawata-kidan unao: pidan kaimana'o, usha'apata
kaimana'o aimaakan, na'iki kaimana'o Tominkaru awun
za'a wuru'u uruuz, na'apa Jesus Christ kawan.
8 Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, ukainaabatinan
Satan dani wuru'u uruuz, usha'apanum kau'an Satan,
ukaduz usha'apaapauzon oia'o, amazada sakadinan di'iki'o.
Mazan Tominkaru Dani kaawankan mainaabata'o ni'o Satan
kaudin-kizi kida.
9 Tominkaru dainao, aonaa ĩsha'apaapan naa oia'o,
usha'apanum kau'an Tominkaru kaduzu'u naa wuru'u ĩnao
ida'a'oraz. Aonaa turuu ĩsha'apaapan naa oia'o, Tominkaru
daniitan idi'i naa ĩdyaun.
10 Ukau'an aizii, kaikapa waaitapan kanomnao Tominkaru
dainao nii, na'iki kanomnao Satan dainao nii: pidan
aona'oraz usha'apatan kaimana'o aimaakan, na'iki
aona'oraz umarainpan pairiban, aonaa Tominkaru dani
mani uruu.

Marainpaaka'o Tominkaru dainao

11 Usakadinan di'iki'o umishidapan uabatautan di'ora'a
kakinaorii: wamarainpaaka pa'i, kia'oraz.
12 Aonaa pa'i Cain kawan man waunao, tawuru'u
Satan poitoruz, zowia'oraz pa'inawuzu. Cain, ukaduz
usha'apaapauzon oia'o, mazan u'inawuzu Abel, kaimana'o
pidan uruu, uruu idi Cain zowian uruu.
13 Ukau'an õmin-mishidannao, zaudinapa pa'i umashaapa.
Kaina'a'o nii pidannao, imi'i baara'a'o sha'apaapa-kao
daua'oraz ĩdi'itinpan, to'ora-kizaitapan unao.
14 Waaitapa, aonaa mawaka-karu ida'antanpu'ora'a naa
mani waunao, mazan kakupa-karu ida'atanpu'u pa'an.
Usha'apanum kau'an marainpaaka'o waunao. Pidan
aona'oraz umarainpan pamin-mishidan, pakawanu'o zii
mawaka-karu ida'antanpu'u uruu.
15 Pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan, zowia'o
pairiban kawanu'o wuru'u uruuz. Na'iki waaitapa, pidan
zowia'o pairiban, aonaa u'ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.

16 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz marainpaaka-karu: Jesus Christ taapada pazowii-kao waunao dikin ii. Ukau'an marii pa'i wataapadan wazowii-kao wamin-mishidan dikin ii.
17 Aizii aimaakan kaina'an dono pidan ida'a umashaapa-kinaa nii kaimanaiman, na'iki kaina'a uaitapanii pairiban dopia'o paaipan idi aimaakan sodi pamashaapa-kinaa nii kapam, mazan upu'u aonaa zoobaba ukaminka'utan wuru'u dopia'oraz. Pidan na'apa'o aonaa turuu udakotan pamarainpan pairiban na'apa Tominkaru marainpan kawan pidannao.
18 Õmarainapanii koraiziannao, aonaa wamarainpaaka'ana'a waparadan ida'an karikaonan, mazan wakaminka'utan ida'an wairibannao, na'iki mishi'o ida'an.

Tominkaru dainao mabaa'azoo ĩkaawan Tominkaru ida'ati

19 Wamarainpan ida'an wamin-mishidannao, waaitapan nii Tominkaru ida'atanpu'o waunao, ukau'an mabaa'azo'o nii wawa'atin Tominkaru ida'ati.
20 Waabatinan pu'u padamata wanyukunuu ii oia'o waunao, mazan Tominkaru powa'a'o zii umanawunun wanyukunuu ai, na'iki uaitapa ipai daunuuda'u aimaakan.
21 Õmarainapanii õmin-mishidannao, waabatinan an wanyukunuu ii kaiman Tominkaru kanaapu'u, aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin U'ida'ati.
22 Tominkaru taan nii wa'ati ipai aimaakan wapishaanii u'ai, usha'apanum kau'an waizo'atipan idi Ukakinaori kida na'iki wamashaapan idi Unyukunuu kawana'ati.
23 Aizii kaikapa'o wuru'u Tominkaru kakinaoriz: Marii pa'i wamishidan Jesus Christ Tominkaru Danin, na'iki marii pa'i wamarainpaakan, na'apa Christ kakinaotauzon kawan waunao.
24 Pidan izo'atipa'o Tominkaru kakinaori, zaamatinpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u, na'iki Tominkaru zaamatinpa'o uruu ida'ati. Tominkaru taaniaz wa'ati Kaimana'o Doronaa, uruu kainaabata wa'ati kaina'a Tominkaru mashaapan wa'ida'a.

4

Na'apam Tominkaru Doronaa pana'an oia'o doronai ai

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, mana'a umishida'ana'a ipai pidannao dakota'oraz Tominkaru Doronaa kaina'an pa'ida'a. Mazan utiwaa-kidapa pa'an kaimanaiman ĩdyaun, uaitapa kizi mishi'o Tominkaru Doronaa wuru'u ĩ'ida'a'oraz. Usha'apanum kau'an iriba'a naa dakotinpainao prophet nii makon ipai wiizai kawana'ati.

2 Kaikapa'o ida'ana'o nii uaitapan Tominkaru Doronaa
kaina'an pidan ida'a: pidan mishida'oraz Jesus Christ
kaawankan pananaa zo'o, Tominkaru Doronaa wuru'u uruu
ida'a'oraz.
3 Mazan pidan aona'oraz umishidan Jesus Christ
kaawankan pananaa zo'o, aonaa Tominkaru Doronaa
mani wuru'u uruu ida'a'oraz. Mazan Christ taruba di'iki'o
doronai wuru'u uruu ida'a'oraz. Uabatauzonii kaini'iki'o nii
uwa'atin, wuru'u oia'oraz doronai, aizii kai, kaina'a'a naa
pidannao bii an uruu.
4 Mazan unao, õmarainapanii koraiziannao, Tominkaru
dainao pa'an unao. Kaakinapa u'ati madiwautapa-ka'oraz
ĩdakotinpan prophet nii, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o
manawun unao ida'a'oraz Kaimana'o Doronaa, wuru aia'a
Satan di'iki'oraz doronai kazowautapa'oraz pidannao imi'i
baara an.
5 Aizii madiwautapa-ka'oraz ĩdakotinpan prophetnao nii,
aonaa ĩaitapan Tominkaru, ukau'an ĩkakuwaapan na'apa
maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Ukau'an pidannao
maaitapa-kainaouz Tominkaru, ĩmishida ĩkuwaa.
6 Mazan waunao, Tominkaru dainao pa'an, ukau'an
pidannao aitapainaouz Tominkaru, kaiman ĩ'ati wakuwaaz.
Mazan pidannao, aona'oraz Tominkaru dainao mani ĩdyaun,
aonaa ĩnaudapan wakuwaa. Na'apa'o ida'an waaitapan
Kaimana'o Doronaa kainaabata'oraz mishi'o kuwai
Tominkaru daua'o kaina'an pidan ida'a, oo oia'o doronai,
mariidapa'oraz pidannao.

Marainpaaka-karu
Tominkaru aipan ati

7 Õmarainapanii õmin-mishidannao, pakawan pa'i
wamarainpaaka, usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u
wamarainpaaka-kinaaz. Ukau'an, pidan marainpa'oraz
pamin-mishidannao, Tominkaru dani uruu, na'iki uaitapanii
Tominkaru.
8 Pidan aona'oraz umarainpan pamin-mishidannao,
aona'o uaitapan Tominkaru, usha'apanum kau'an
Tominkaru, uruu kamarainpanu'o.
9 Kaikapa Tominkaru aidan wa'ati na'apam pamarainpan
pidannao: Udyuudan paudani bauda'apauzon imi'i baara
ati, turuu kizi waikodan uruu ida'an karikaonanu'o kakupa-
karu.
10 Kaikapa'o wuru'u kamarainpan-karuz: Aonaa wau-
nao marainpan kaduz mani Tominkaru, mazan Tominkaru
marainpan kaduz pa'an waunao. Uruu idi udyuudan pau-
Dani mawakan waunao dikin ii, turuu kizi wa'oian kida
mainaabata-kao.

11 Õmarainapanii õmin-mishidannao, Tominkaru marainpan
kau'an waunao tuukii manawun, na'apa pa'i ukau'an wama-
rainpaaka kapam.
12 Aonaa bauda'apa pidan tukapauzon pu'u padamata
Tominkaru, mazan wamarainpaakan an, Tominkaru
kaina'an wa'ida'a wuru'u. Na'iki wamarainpaakan ida'ana'o
nii ukamarainapanun ikodinan ba'orainao pidannao, na'apa
uaipan kawan manawun.

13 Waaitapa Tominkaru ida'ati'o wazaamatinpan, na'iki
kaina'a'o uruu wa'ida'a, usha'apanum kau'an utaani'i naa
wa'ati Kaimana'o Doronaa.
14 Tominkaru dyuudan pauDani Jesus Christ kazannaata'o
nii ipai pidannao ĩ'oian kida ai. Watukapanii uruu, na'iki
aizii, wakakuwaapan udau'an ba'orainao ati.
15 Na'ia'oram pidan kowaadan an Tominkaru Dani
wuru'u Jesus, Tominkaru kaina'an uruu ida'a wuru'u, na'iki
Tominkaru ida'ati'o uzaamatinpan.
16 Waaitapa na'apam Tominkaru marainpan waunao,
ukau'an u'ati'ora'a naa wanyukunuu.

Tominkaru kamarainpanu'o uruu. Ukau'an pidannao
karikaonanu'oraz ĩkamarainapanun, Tominkaru ida'ati'o
ĩzaamatinpan, na'iki ĩnao ida'ati'o Tominkaru zaamatinpan.
17 Uruu idi'o wuru'u wamarainpaakanuz uruu kawan
manawun: ukau'an wamarainpaakan idi na'apa,
aona'o nii watarian wuru kamoo dono'o Tominkaru
kootowapa-kidanuz pidannao. Usha'apanum kau'an Christ
kawanu'ora'a naa wamashaapan da'a'a imi'i baara'a.
18 Waaitapan idi Tominkaru marainpan waunao, aonaa
kandii nii watarian u'ai. Tominkaru kamarainapanun ikod-
inan idi ba'orainao pidannao waunao marainpaakan ida'an,
na'apa manawun uaipan kawan, ukau'an aonaa kandii
nii watarian Tominkaru ai. Pidan tarian Tominkaru ai,
uaitapan idi'o Tominkaru pataka'utan nii paugaru, wuru
kamoo dono'o Tominkaru tiwaa-kidaapanuz naa pidannao.
Pidan taria'oraz, uaitapan idi'o aonaa pakamarainapanun
Tominkaru aipan kawana'ati.

19 Wamarainpaakan, usha'apanum kau'an kiwiini'ora'a
naa Tominkaru marainpan waunao.
20 Aizii pidan kian an, “Õgaru, õmarainapanii Tominkaru,”
mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pamin-mishidan,
uruu mariidinauzo wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa
umarainpan pamin-mishidan patukapanii padamata,
ukau'an aonaa na'itim umarainpan Tominkaru, aona'oraz
utukapauzon.

21 Na'iki kaikapa'o Tominkaru kakinaori waunao ati'o: Pidan marainpa'o Tominkaru, marii pa'i umarainpan paminmishidannao kapam.

5

Turua'o Tominkaru kakinaori kida izo'ati-kao

1 Ipai pidan mishida'oraz Christ* wuru'u Jesus, uruu Tominkaru dani. Na'iki pidan marainpa'o waDaru Tominkaru, umarainapa kapam udainao.

2 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wamarainpan Tominkaru dainao: wamarainpan ida'an Tominkaru, na'iki washa'apaapan ida'an udyuudaniaz sha'apata-kao.

3 Umishiin an wamarainpan Tominkaru, washa'apaapan nii udyuudaniaz sha'apata-kao. Na'iki aonaa kasha'apanna'o mani wuru'u udyuudaniaz sha'apata-kao,

4 usha'apanum kau'an ipai Tominkaru dainao, turuu ĩdikintan oia'o. Na'iki ĩwazootanuz pamishidapan idi Jesus Christ.

5 Aonaa kanom ka'iitan padikintan oia'o, soo pidan, mishida'oraz Tominkaru Dani wuru'u Jesus.

Tominkaru Dani daua'o

6 Jesus Christ, uruu kaawa'oraz aokazi iki, uruu chikaawunuu-kidina'oraz wunu idi, na'iki uruu shoota'oraz uizain umawakan dono. Aonaa soo wunu ida'an mani karikaonan ukainaabata-kao Christ wuru'u uruuz, mazan uizain shootan ida'an kapam. Na'iki Kaimana'o Doronaa kainaabata kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz aimaakan kida. Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa, ukaduz ukainaabatauzon mishi'o aimaakan Tominkaru di'iki'o.

7 Ukau'an kaina'a idikinauda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o [aokazi ii: waDaru Tominkaru, Paradakaru, na'iki Kaimana'o Doronaa; ipai idikinauda'u ĩdyaun, ĩkainaabata bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u.

8 Na'iki kaina'a idikinauda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o imi'i baara'a:]† Kaimana'o Doronaa, na'iki uchikaawunuu-kidinan wunu idi, na'iki uizain shootan umawakan dono; ipai idikinauda'u ĩdyaun, ĩkainaabata bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u.

9 Pidan kakuwaapan an paaitapanii dau'u, wamishida'aka ukuwaa. Ukau'an Tominkaru kuwaa umanawunun idi pidan kuwaa ai, wamishida pa'i ukainaabataniaz aimaakan kida wa'ati. Aitaniiman ukuwaa umanawunun, usha'apanum kau'an uruu Tominkaru, na'iki pauDani daua'o wuru'u ukakuwaapanuz.

---

* **5:1** *Christ:* Tominkaru dyuudanii aokazi iki kazannaata'o nii waunao. † **5:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

10 Ukau'an pidan mishidan an Jesus, Tominkaru Danin,
uaitapa mishi'o wuru'u Tominkaru kuwaa kidaz. Mazan
pidan, aona'oraz umishidan Tominkaru kuwaa, udakotan
Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, usha'apanum kau'an,
aonaa umishidan Tominkaru kuwaa pauDani daua'oraz.
11 Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: Tominkaru taani'i naa
wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu, na'iki wazaamatanuzu
Tominkaru Dani ida'an.
12 Pidan zaamatinpa'o Tominkaru Dani ida'ati,
kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a.
Mazan pidan, aona'oraz uzaamatinpan Tominkaru Dani
ida'ati, aonaa karikaonanu'o kakupa-karu nii u'ida'a.

Karikaonanu'o kakupa-karu

13 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, mishidainao Jesus
Tominkaru Danin, uaitapa kizi kaina'a'ora'a naa karikao-
nanu'o kakupa-karu u'ida'a.
14 Ukau'an aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin
Tominkaru ida'ati, waaitapan idi unyukunuupan nii waunao
na'apainim dono wapishaan aimaakan u'ati, unyukunuu
aipan kawana'ati.
15 Waaitapan idi unyukunuupan nii waunao, wapishaan
dono aimaakan u'ati, waaitapa utaan nii wa'ati wapishaa-
niaz.
16 Aizii bauda'apa unao, utukapan an mani umin-
mishidan sha'apatan oia'o, mazan aonaa tawuru kaduz
oia'o mani'i, buuta-kida'oraz pidan karikaonanu'o mawaka-
karu di'iti, marii upishaan Tominkaru kazannaatan
wuru'u sha'apata'oraz oia'o, Tominkaru taan nii u'ati
karikaonanu'o kakupa-karu. Kaiwuru'u õna'apanuz,
pidannao sha'apatainao oia'o dau'ati'o, mazan aonaa tawuru
kaduz oia'o mani'i buuta-kida'oraz pidan karikaonanu'o
mawaka-karu di'iti. Kaina'a mishi oia'o, uruu buuta-kida'o
pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. Mazan aonaa õkian
mani, upishaa kizi Tominkaru kazannaatan sha'apata'oraz
uruu kaduz oia'o.
17 Ipai aimaakan sha'apata-kariwaiz pana'iti Tominkaru
aipan ai, oia'o wuru'u. Mazan kaina'a oia'o kida, aonaa
ubuuta-kidan pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti.
18 Waaitapa, Tominkaru dainao, aona'a naa ĩsha'apaapan
oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru Dani, Jesus Christ,
kazannaatapani'i naa ĩdyaun, ukau'an aonaa Satan ka'iitan
pakaziwan ĩdyaun.
19 Waaitapa, Tominkaru dainao waunao, mazan ipai pi-
dannao aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, Satan kazowautapanii
ĩdyaun.

20 Waaitapa mishi'o Tominkaru Dani kaawan imi'i baara
ati, na'iki ukainaabata aimaakan kida wa'ati, turuu kizi
waaitapan wuru'u mishi'oraz Tominkaru. Wazaamatinpan
mishi'o Tominkaru ida'ati, usha'apanum kau'an uDani, Jesus
Christ ida'ati'o wazaamatinpan. Soo uruu bauda'apa mishi'o
Tominkaru, na'iki uruu bauda'apa karikaonanu'o kakupa-
kinai.
21 Ukau'an õkian u'ati õmarainapanii koraiziannao, uzaudin,
mana'a utaaina'ana'a wuru ati'i tanawata'o ni'oraz pana'iti
unyukunuu mishi'o Tominkaru ai.

Itamautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita zunaaba na'iki odainao ati'o. Mazan pabi'i kida pidannao di'itapanuz, usaada-kao pa'an mishidainao baokopa'o ĩchoochiipan ati'o.

Pakaaritan ida'a apostle John ma'ozakadan mishidainao, ĩizo'ati kizi Tominkaru paradan pamarainpaakan ida'an. John kakinaotan mishidainao, pidannao ai pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao Jesus dau'u. Na'iki uaipan mishidainao marina'atan ĩdyaun, na'iki wuru'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kida-kinaa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Izo'ati-karu na'iki kamarainpan-karu *4-6*
Zaudin-karu mazanu'o tiichaanao tominapa-kida-kinaa ai *7-11*
Kaarita katokon-tinan *12-13*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati zunaaba, Tominkaru zaamataniaz papidanan nii, na'iki pudainao ati'o kapam. Mishi'o õmarainpan unao. Aonaa õba'orantina'o mani õmarainpan unao, ipai pidannao aitapainaouz mishi'o kuwai, ĩmarainapanii kapam unao.

2 Wamarainpan unao waaitapan idi mishi'o kuwai, na'iki karikaonanu'o nii wataapan wuru'u mishi'oraz kuwai.

3 Õtoriinpan, karikaonan kizi waDaru Tominkaru na'iki udani Jesus Christ kamunanun wa'ati, na'iki ukamunan-kida kizi waunao, na'iki utaa kizi wanyukunuu kaiman-kinaa nii, waizo'atipan ida'an mishi'o, na'iki wamarainpaakan ida'an.

Wamarainpaaka

4 Tuukii õkonaukian õabatan idi pabi'i kida pudainao, pakawan ĩizo'atipan mishi'o kuwai, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati.

5 Aizii õkia'azon pu'ati õmarainapanii zunaaba; marii wamashaapa marainpaaka wamin-mishidannao tuma. Aonaa pa'ina'o kakinaorii mani wuru'u õkowaadaniaz u'ati, uruu tawuru'u waabataniaz wasakadan di'iki'oraz wamishidapan.

6 Aizii wuru'u marainpaaka-karu õkianuz, waizo'atin dau'ati'o Tominkaru kakinaori, na'iki wamashaapan dau'ati'o ukawana'ati. Ukakinaotan waunao, wamarainpaaka kizi pakawan waabatan kawan ukakinaori wasakadinan di'iki'oraz wamishidapan.

7 Iriba'a naa pozawatapa-kida'o pidannao makon ipai
amazada kawana'ati. Ĩkian, aonaa mishi'o mani Jesus Christ
kaawan pananaa zo'o imi'i baara ati. Pidan na'apa'o, mariid-
inauzo na'iki Christ taruba wuru'u.
8 Ukau'an uzaudin, aonaa kizi uwaziwaan ukaudinan
winipinaa, Tominkaru taa kizi ipai u'atiz.
9 Pidan pana'iti'oraz ukakinaopan Christ kakinaori ai,
aona'o uzaamatinpan Tominkaru ida'ati wuru'u. Mazan
pidan karikaonanu'oraz umishidapan Christ kakinaori, uruu
pa'an Tominkaru na'iki uDani ida'ati'o uzaamatinpan.
10 Aizii pidan kaawan an unao ida'ati, pana'iti'oraz ukaki-
naopan Christ di'iki'o ai, mana'a udapaapa'ana'a uruu udapu
ati. Aonaa unauba'ana'a uruu.
11 Pidan dapaapa'oraz na'apa'o pidan, ukaminka'utan naa
ukaudinan oia'o dau'u wuru'u, padapaapan ida'an uruu.
12 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii u'ati,
mazan aonaa õaipan õkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan.
Usha'apanum kau'an õaipan nii õmorowautan kadiman unao
di'iti, õkakuwaapa kizi u'ati õna'ian pu'u. Uruu aonaa kizi
kanom towauda'uan wakonaukian.
13 Pu'inaozo, Tominkaru zaamataniaz kapam papidanan
nii, odainao dyuudan paparadan pu'idi'iti.

Idikinautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita choochi zowaunaa Gaius ati'o. Pakaaritan ida'a, John kowaadan kaiman panyukunuu Gaius kaudinan dau'an. Ukonaukii-kidanuzu ukaminka'utan idi ba'orainao mishidainao. John kakinaowan Gaius, Diotrephes ai. Mazan Demetrius dau'an, kaiman pa'an uparadan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1*
Gaius konaukii-kida-kao *2-8*
Diotrephes sha'apatanii daua'o *9-10*
Demetrius sha'apatanii daua'o *11-12*
Kaarita katokon-tinan *13-15*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati,
õpaonaru Gaius, mishi'oraz õmarainpan.
2 Õpaonaru, õtoriinpan Tominkaru ati marii kizi punanaa
mashaapan ziwu, na'iki ipai kizi aimaakan sha'apan kaiman
pu'ati, na'apa pumashaapan kawan kaiman pudoronaa ii.
3 Tuukii õkonaukian õabatan idi wa'inawuzunao
kakuwaapan wa'ati, pumashaapan dau'u Tominkaru
kakinaori kawana'ati. Na'iki õabata kapam karikaonanu'o
pumashaapan mishi'o kuwai kawana'ati.
4 Tuukii manawun õkonaukian õabatan dono õdainao kawan-
uinao õtaapan* mashaapan mishi'o kuwai kawana'ati.
5 Aizii õkia'azon pu'ati õpaonaru, kaimana'o kaudin-
kizai wuru'u pusha'apaapaniaz Tominkaru ati,
pukaminka'uapanuz morowautapa'o wa'inawuzunao,
kowaadapainaouz kaimana'o kuwai. Pumaaitapauzokan
pu'u padamata ba'orainao, mazan upu'u pukaminka'utan
ĩdyaun.
6 Ĩkowaada'a naa da'ainao mishidainao ati'i, na'apam
pukamarainapanun, pusha'apata kaiman kida'o aimaakan
ĩ'ati. Na'apa pa'i pukaminka'uta ĩdyaun kaiman kizi ĩdobatan
pakaudin-kizi dau'ati. Kaimana'o Tominkaru ati wuru'u
na'apa'oraz pusha'apaapan.
7 Ĩkaudinan idi'o Jesus Christ ati wuru'u ĩkakuwaapatinanuz
na'iki ĩchi'ikapanuz, na'iki aonaa ĩpishaan, oo ĩzaamatan
aimaakan mamishida-kainao ai.
8 Ukau'an waunaou'o nii wuru'u kaminka'uta'oraz ĩdyaun,
na'apa'o ida'ana'o nii wakaudinan ĩtuma, ba'orainao abata
kizi mishi'o kuwai.

---

* **1:4** *õdainao kawanuinao õtaapan:* õkakinaotauzoniinao

9 Õdyuudani'i naa õkaaritan na'iti mishidainao ati na'apa'o
daua'o, mazan Diotrephes, aonaa uabata'azon waparadan.
Usha'apanum kau'an karikaonan uaipan pakazowautapan
mishidainao pa'ida'a karikaonan.
10 Õkaawan dono unao di'iti, õkowaadan nii kanom
usha'apaapanii, na'apam umariidinan tuukii wadau'u.
Aonaa soo uruu mani karikaonan usha'apaapan, mazan
aonaa kapam udapaapa'azon wa'inawuzunao, wuru'u
mako'anpainaouz na'iki kowaadapainaouz kaimana'o
kuwai. Na'iki umashaata mishidainao dapaapa'azon
ĩdyaun. Aizii ĩdapaapan an ĩdyaun, aona'o ni'i naa utaapadan
ĩbaokopatinan baokoinao mishidainao tuma.
11 Õpaonaru, mana'a putamakapa'ana'a pidannao
sha'apatainaouz oia'o aimaakan, mazan putamakapa pa'an
sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan. Pidan sha'apata'oraz
kaimana'o aimaakan, uruu Tominkaru pidanan. Mazan
pidan sha'apaapa'oraz oia'o, uruu aonaa uaitapauzon
Tominkaru.
12 Aizii ipai mishidainao, aitapainaouz Demetrius, ĩkian
udau'an kaimana'o pidan uruu. Umashaapa mishi'o kuwai
kawana'ati, ukau'an na'apa'o kainaabata kaimana'o pidan
wuru'u uruuz. Aizii waunao, “kaimana'o uruu,” kii wakian
udau'an kapam, na'iki unao, uaitapa mishi'o wuru'u wa-
paradanuz na'apan dono wakian pidan dau'ati.
13 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii padamata
pu'ati, mazan aonaa õaipan õkakuwaapan kaarita ida'an
karikaonan.
14 Õaipan nii õmorowautan kadiman zoobaba pu'idi'iti,
õparada kizi pa'an pu'ati.
15 Marii kizi pa'i Tominkaru taapan punyukunuu
kaiman. Wamin-mishidannao da'ainaou'u, ĩdyuudan
paparadan pu'idi'iti. Wadyuudan waparadan ipai na'iainao
mishidannao ati.

Jude Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Jude saadanii mishidainao Jesus Christ ati'o. Ukakinaowan ĩdyaun mariidinauzonao tiichaanao kakinaori ai, oo pana'iti'o ĩtominapa-kidanii kida ai. Ukowaadan mishidainao ati, wuru'u mariidinauzonao tiichaanao, aonaa bauda'apa mani ĩtominapa-kidan pana'iti'o parada-karu Jesus Christ dau'an, mazan ĩtominapa-kidan naa pidannao mashaapa'o ni'i naa oii. Ĩnao aia'o kapam Peter kakinaowanuz mishidainao itamautan pasaadanii ida'a.

Jude kowaadan kapam da'a'a pakaaritan ida'a na'apam nii Tominkaru pataka'utan na'iki umainaabatan tikazi idi wuru'u mariidinauzonaouz tiichaanao, na'apa umainaabatan kawan oiainao kotua'a naa, saadauzokariwaiz Tominkaru paradan kowaadan kawan.

Kaarita buutinpan kida

Sakadin-kinai *1-2*
Mariidinauzo tiichaanao dau'ana'o *3-16*
Mishi kizi ma'ozaka mishidapa-karu *17-23*
Tominkaru umanawunun konaukii-kida-kao *24-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Jude saadanii. Jesus Christ poitoru wuru'u õgaruz na'iki James inawuzu õgaru.

Õsaadan di'oraz kaarita ipai pidannao ati'o, waDaru Tominkaru dapadaniinaouz, mashaapa'o nii pakamarainapanun ida'a, na'iki Jesus Christ taapaniinaouz kaiman.

2 Marii powa'a zii kamunan-karu, kaiman-karu nyukunui ii, na'iki kamarainpan-karu na'an unao ida'a.

Mariidapa'o
patominapa-kidan pidannao

3 Õmarainapanii õmin-mishidannao, tuukia'o da'i õsaada'azon õkaaritan u'ati, tawuru dau'ana'a kazannaatin-karuz oia'o ai, baokopa'oraz wamishidapauzon. Mazan aizii õsaadan nii õma'ozakada-kinaa nii unao, ma'ozaka kizi ukazannaatapan wuru'u umishidapanuz, mishi'o kuwai Tominkaru taaniaz naa papidannao ati. Karikaonanu'o nii una'an, aonaa turuu upana'ada-kao.

4 Õkian kaikapa'a, usha'apanum kau'an kaina'a oiainao pidannao zaamatinan ubii iti, aona'o ĩaitapa-kao. Ĩnao pana'ada'o kaimana'o kuwai Tominkaru kamunanun daua'oraz. Ĩpana'adan wuru'u parada-karuz kaimana'azoo ĩsha'apaapan oia'o, kakiba'azonnaa kida'o, na'iki ipai aimaakan dikauda kida'o usha'apaapa-kao. Na'iki aona'a

naa ĩnyukunuu-atin Jesus Christ, bauda'apa'oraz na'iki
umanawunu'oraz wanaobanaa. Mazan na'apainao
pidannao pataka'uta-kinao ni'o dau'ana'o, tawuru'u
saadauzo-kariwaiz kotua'a naa, Tominkaru paradan ida'a.
5 Õkakuwaapa'azon u'ati uaitapan pu'a'a naa padamata ki-
daz, õaipan idi'o unyukunuitapan uruu wanaobanaa kazan-
naata'oraz papidanannao Israelitenao Egypt iki. Mazan
udauna'an, umainaabata ipai mamishida-kainao pidannao
ĩbii iki.
6 Na'iki unyukunuitapa, na'apam pabi'i kida angelnao,
aonaa ĩna'ian wuru di'ia'a Tominkaru taaniaz kaimana'o
ĩwiizi nii na'iki ĩkaudinkiz nii, mazan ĩmarina'atan kaimana'o
pamashaapa-kizi. Ĩnao kaina'a'a naa Tominkaru taapan
maruta'o ka'azo ii chaintinapa, atii oiainao pataka'uta-kao
kamoon kaawan di'iti.
7 Unyukunuitapa kizi kapam, Sodom na'iki Gomorrah,*
na'iki ĩdazaba an kida'o wiizai, na'ii pidannao kiaapaakauzon
madoronaa-daun, na'iki daonaioranao kiaapaakan
pa'atiaaka kida. Uruu dikin ii Tominkaru mainaabatan
wuru'u donoi pakawaodan ida'an kidaz. Aimaakan
sha'apanuz kaikapa, ukainaabatan kaina'a'o tikazi
karikaonanu'o una'an, pidannao sha'apaapainao oii kida'o
pataka'uta-kizinao ni'o.
8 Na'apa kida'o ida'an pidannao pataka'uan pananaa, zaa-
matinainaouz unao bii iti, ĩmishida na'apam pazanda'awun
ia'o patukapan karikaonan. Uruu idi'o tuukii ĩdikintapan
Tominkaru paradan, na'iki ĩparadan dikauda aokazi iainao
umanawunuinao dau'an.
9 Upu'u zii angel Michael, umanawunu'oraz ba'orainao
angelnao bii'i, aonaa na'apam ukian Satan ati, aonaa
udakoopanuzu, ukadakowaakan dono utuma Moses nanaa
dau'an. Mazan ukian Satan ati, "Õnaobana'o nii pa'an
kashadakowau pugaru."
10 Aizii wuru'u pidannaouz, ĩdakoapa zii pamaaitapakanii
aimaakan kida. Ĩnao na'apa'o wuniinao maaitapinkan
kawan, sha'apatina'oraz panyukunuu aipan kawana'ati
karikaonan. Ukau'an ĩsha'apatan oii kida'o aimaakan
panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki ĩsha'apatanii kidaz,
uru'o nii wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz ĩdyaun.
11 Kasha'ora'o nii manawun ĩbaiainpan! Ĩda'anan idi Cain
kaduz, Cain zowiauzoz pa'inawuzu.† Na'apa ĩnao Balaam
kawan, tuukii manawun ĩaipan puraata, uruu idi ĩsha'apatan
pana'iti'o aimaakan.‡ Na'iki Korah kawanu'o ĩkashadamikin,

* **1:7** *Sodom na'iki Gomorrah:* Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:11** Genesis 4:3-8 ‡ **1:11** Numbers 22:1-35

na'apa'o nii uruu kawan ĩmainaabata-kao pakashadamikin
idi.§
12 Aizii ubaokopainpauzon dono uaroapa-kizi ii,
kakiba'azonna'o nii ĩaroopan dono utuma, ĩtuzapan na'iki
mabaa'azoo ĩsha'apatan oii kida'o ubii ii. Ĩnao ĩaipan aimaakan
soo pa'ati karikaonan. Ĩnao na'apa'o wunu wa'atin kawanu'o
maruta'oraz utomina'akan, mazan aonaa ukaawan
uzabia'azon amazada aradan, mazan sawata'aka'oraz
udobatapan isha'iz nii awaru mainaabata'akan idiz.
Ĩnao na'apa'o dizoo-karu kadunaa kida kawan makaaka-
ka'oraz, ba'oran dizoo-karu kadunaa kida kaakapaan dono.
Mawaka'o manawun rokoda-kariwai pa'ishitaba'u tuma
kawanu'o ĩdyaun.
13 Ĩnao na'apa paran ia'o wunu kaparanun kichana'iki-
kian kawan, ĩbozoodapan kaniriba'o kakiba'azonnaa kida'o
pasha'apaapanii. Ĩnao na'apa zikainpa'o wizinao kawan,
aona'oraz turuu pidan aitapan pakainaabatan na'itim pa-
makon ĩ'ida'an. Uruu idi kaina'a'a naa ĩwiizi nii taapa-
kao, uruu maruta'oraz manawun, na'iki karikaonanu'o nii
ĩna'ian.
14 Kotua'a naa Enoch kowaadan aimaakan sha'apa'o nii
dau'u ĩdau'an. Wuru'u Enoch, 7 udokozu-daunnao Adam
di'iki'o. Uruu Enoch kiauzoz:
"Utukapa! Naobanai wa'atin iriba'o pa'angelinnao tuma.
15 Uwa'atin uwidaua'anan naa ipai pidannao.
Upataka'uta'anan ipai pidannao dikintapainaouz
Tominkaru,
ĩmashaapan idi oii,
na'iki ĩdakoopan idi Tominkaru dikauda'o ida'an."
16 Ĩnao pidannao, ĩnaudapa paparada-paradaapan
panyukunuu oian idi, na'iki ĩparadan oii ba'orainao dau'an.
Ĩmashaapan naa panyukunuu aipan kawana'ati'i naa, oipa'a
naa. Ĩnao pidannao, umanawun nii ĩkakuwaapan padau'an.
Ĩparadan konaunam, ĩkaiman-dakoinpan pidannao ati, ĩaipan idi
pa'ati'i karikaonan kaiman-karu.

Jude kakinaowan pasaada-kizinao pakaaritan

17 Õmarainapaniinao! Aonaa umanyukunuuta'ana'a
wanaobanaa Jesus Christ apostlennao kowaadauzonii,
diina'iti'o nii usha'apanu'u.
18 Ĩkian unao ati, "Diina'iti'i amazada katokon-tina'anan
di'iti, kaina'a'o nii pidannao dakoopa'o nii Tominkaru
na'iki upidanannao. Ĩnao pidannao, sha'apaapa'o oia'o
panyukunuu na'akan kawana'ati paugaru."

§ **1:11** Numbers 16:1-35

19 Na'apa'o pidannao toma'oraz buutaaka-karu unao bii'i.
Ĩsha'apaapan aimaakan panyukunuu na'akan kawana'ati'o
paugaru karikaonan, na'iki aonaa Tominkaru Doronaa nii
ĩ'ida'a.
20 Mazan unao õmarainapaniinao, marii karikaonan
umashaapan uma'ozakadaaka, powa'a zii uma'ozakada
umishidapan kakinaorii kida, Tominkaru di'iki'oraz.
Utoriinpauzo Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an
unao.
21 Umashaapa'a naa Tominkaru kamarainapanun ida'a,
uzaudapatinan pu'a'a naa wanaobanaa Jesus Christ kamu-
nanu'unan, pataan ida'an u'ati karikaonanu'o kakupa-karu.
22 Ukamunan-kida na'iki uma'ozakada umin-
mishidannao, aona'oraz naa ĩaitapanaatan na'ia'oram
pamishida.
23 Na'iki ukazannaata kapam ba'orainao, ukazatan
ida'an ĩdyaun ĩna'aka-kao ai tikazi di'iti. Na'iki ba'orainao,
ukamunan-kida ĩdyaun, mazan uzaudin ĩkaduz ai, aonaa kizi
ukaiwadan ĩkamichan kaduz, kaniriba'oraz naa ĩ'oian idi.

Jude konaukii-kidan Tominkaru umanawunun

24 Uruu Tominkaru ka'iita'oraz pataapan unao uwaotan
ai oia'o di'iti, na'iki uruu kadishita-kida'o ni'oraz
unao kaimana'o pidannao nii, na'iki konaukiainao nii,
umanawunu'o pakonaunaman kanaapu ati.
25 Wakonaukii-kida uruu, soo uruu bauda'apa mishi'o
Tominkaru, uruu wazannaa, waNaobanaa Jesus Christ
ida'an. Soo bauda'apa uruu ida'a konaunama-karu,
umanawun-karu, ma'ozaka-karu, na'iki udaru'o naobanai-
tinapa-karu, kotua'a naa amazada sakadinan iki, kai, na'iki
karikaonan. Amen.

Jesus Aida-kidanii
John Ati

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita apostle John saadanii, udyuuda-kao dono'o munapo pidannao ai, paran zikon ia'o amazada Patmos iti, upataka'uta-kao utominapatin-kidauzon idi'o pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz.

John saadan di'ora'a kaarita'a mishidainao Jesus ati'o, pataka'uta-kariwainaouz pamishidan dikin ii Jesus, ĩaitapa kizi Tominkaru wuru'u kazowautapa'oraz ipai aimaakan sha'apa'oraz kida ĩ'ati.

Usaadan di'ora'a Jesus aida-kidanii u'ati, uzanda'awun ia'o kawanu'o utukapan, diina'iti'i daua'ora'a. John tukapanii kida kowaadan Jesus kazowautapa'o nii ipai pidannao na'iki aimaakannao, na'iki uru'o nii buuta na'iki pataka'uta pidan oia'o. Di'ora'a kaarita aida kapam mishidainao ati Jesus, na'iki na'apam di'ora'a imi'i baara katokon-tinan nii. Uaida kapam kaina'a'o nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ia'o nii mishidainao mashaapan Tominkaru na'iki Jesus tuma karikaonan, aonaa na'apainim nii utokon.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1:1-8*
Umanawunu'o aimaakan aida-kida-kao John ati *1:9-20*
Choochinao ati'o *1:1—3:22*
Scroll na'iki 7 usakibadapa-kinao kida *4:1—8:1*
7 kuwudiinao *8:2—11:19*
Dragon na'iki dya'utam kichana'iki-kia'o pana'aokazinao *12:1—13:18*
John tukapan pana'a kida'o aimaakan sha'apan *14:1—15:8*
Tominkaru to'oran shoota-kao *16:1-21*
Babylon na'iki Satan wiinii-kao *17:1—20:10*
Pidannao buuapa-kao daua'o *20:11-15*
Pa'ina'o aokazi, imi'i baara, na'iki Jerusalem *21:1—22:5*
Jesus wa'atin nii *22:6-21*

1 Di'ora'a kaarita ida'a Jesus Christ aida-kidan aimaakan kida aona'oraz uaitapauzo-kao. Tominkaru aida-kidan Jesus ida'an papoitorunao ati kanom sha'apa'azon maonapa'a naa. Jesus dyuudan pa'angelin papoitoru John di'iti. Uaipan John aitapan ipai aimaakan,

2 na'iki John kowaada kizi ipai kanom patukapanii. Di'i wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru Paradan di'iki'oraz Jesus Christ aida-kidaniaz.

3 Konaukia'o nii wuru'u pidan aitaapa'oraz di'ora'a
kaarita'a na'iki konaukia'o nii wunaou'u abatainaouz na'iki
taapainaouz ukuwaanaa, usha'apanum kau'an maonapata'a
naa usha'apan kamoon.

John dyuudan paparadan 7 choochi kida ati

4 Parada-karu kida John di'iki'o, 7 choochi* kida ati'o Asia
Baara ia'oraz.
Marii Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi
unyukunuu kaiman-kinaa nii. Uruu na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an.
Na'iki 7 doronainao di'iki'o mashaapainaouz Tominkaru
Taba kanaapu ii,
5 na'iki Jesus Christ di'iki'o kapam. Uruu karikaonanu'o
ukuwaa mishiin, na'iki uruu kadishita'oraz kiwiin
pamawaka-kizi iki, na'iki uruu Naobanai ipai kingnao ati
imi'i baara'a.
Jesus Christ marainpan idi waunao umawakan wa'ati,
uso'otan wa'oian paizain ida'an.
6 Utoman ipai waunao Faadaanao nii pa'idiwaru, na'iki
taainainao nii Tominkaru uDaru ati. Marii kizi utaapa-kao
umanawunu'o nii na'iki ma'ozaka'o nii, karikaonan na'iki
karikaonan. Amen!
7 Uabata, utukapan nii
uwa'atin
isha'iz tuma,
ipai'o nii pidannao tukapan,
atii wunaou'u dakatainaouz uruu
chipirari idi kapam.
Ipai'o nii pidannao zaadan
da'a'a imi'i baara'a
ĩtukapan dono uruu.
Na'apa'o nii mishizi! Amen!
8 "Õgaru Alpha na'iki Omega,"† Naobanai Tominkaru
umanawunu'oraz kian padau'an, "Õgaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii õna'an."

Christ aidinan John ati

9 Õgaru John unao inawuzu wamishidan idi Jesus
kaimanaiman baokopa, watuudan nii ipai kasha'ora
kida'oraz baiaapa-kao baokopa wazaamatinpan pu'u
Tominkaru kazowautapa-kizi di'iti. Uruu idi'o õmuuda-kao
paran ia'o wiizai Patmos ii, õkowaadapauzon idi Tominkaru
Paradan, na'iki õkakuwaapan idi Jesus dau'u.

---

* **1:4** *7 choochi:* mishidainao Jesus ati'o na'apa-karuz. † **1:8** *Alpha na'iki Omega:* A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'iti. Tominkaru toma'oraz ipai aimaakan kida utoma-kao ua'ii, na'iki uruu katokonta'oraz ipai aimaakan kida.

10 Naobanai kamoon dono'o, Tominkaru Doronaa ka-
zowautan õgaru, na'iki õabata diiwa'o parada-karu na'apa
kuwudii‡ pootapa-kariwai aran kawan kadakotinan õbarau
ikinapu.
11 Parada-karu kian, “Ipai pusaada putukapanii kida,
udauna'an pudyuuda'a naazu 7 choochinao di'iti, di'ora'a
donoi kida di'ia'oraz ati, Ephesus, Smyrna, Pergamum, Thy-
atira, Sardis, Philadelphia na'iki Laodicea ia'oraz.”
12 Uruu dauna'an aka õtanawatina'akan naa õtukapa'azon
kanom wuru'u kadakotina'oraz õ'ati, õtukapa 7 lamp
saabatinapa-kizi kida toma-kariwai gold idi.
13 Ĩbii'i õtukapa pidan kawanu'o, kaiwadapa'o dawuu
za'aba'i'o kamicha kaawa'o atii ukidiba di'iti, na'iki zadawii
kawanu'o toma-kao gold idi ukaiwadapaniaz padokori'i
ida'an, didimai morokoda-kao kawan.
14 Uzowaud baraka, baraka na'apa kinaridi baraka'oraz
kawan, na'iki uawun pururu'ukappan na'apa tikazi kawan.
15 Ukidiba wizi'i, na'apa tawuru kawanu'u chipirari tikazi
wizi'idaniaz. Na'iki uparadan abata-kao na'apa tozowan
shaokodappan kawan.
16 Uzaamatapan 7 wizinao padiwa'ora antanpu'o paka'u
ida'a, na'iki marii dimana'o dya'utama'o udabaazi kida di-
manainpan kodita'akan udako iki. Uawun baara kanadan,
kanada na'apa kamoo kanadan kawan, sakitapa kamoo
dono'oraz.
17 Õtukapan idi'i naa uruu, õwashatina'akan naa õawun
baara iki ukanaapu'u ukidiba dazaba'a ikoda tawuru'u
mawaka'oraz naa. Upu'u mazan upishatan õgaru padiwa'ora
antanpu'o paka'u idi, ukian õ'ati, “Mana'a putaria'ana'a!
Õgaru kiwiitapa'oraz na'iki dawu'itiini'o,
18 na'iki karikaonanu'o nii õkakupan. Õgaru mawakauzoz
da'i, mazan aizii õkakupan nii karikaonan na'iki karikaonan.
Kaina'a õma'ozakan õwazoota-kinaa nii mawaka-karu na'iki
õtaa-kinaa nii kakupa-karu mawakainao ati kapam.
19 Aizii pusaada'a naa ipai aimaakan putukapanii kida,
sha'apa'o ni'oraz kai na'iki diina'iti'i.
20 Õkainaabatan nii pu'ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao,
wuru kida daua'orazu'u: wuru'u 7 wizinao õzaamatapaniaz
õdiwa'ora antanpu'o õka'u ida'a, na'iki wuru'u 7 lampanao
saabatinapa-kizi kidaz toma-kariwaiz gold idi. Aizii wuru'u 7
wizinaouz, Angelnao wuru'u, ĩnao wuru'u awunuutapa'o nii
7 choochinaouz, na'iki wuru'u 7 lamp saabatinapa-kizi kidaz,
ĩnao wuru'u 7 choochi kidaz.”

‡ **1:10** Kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

2

Kaarita choochi ati'o
Ephesus ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Ephesus ia'oraz:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a, zaamatapa'oraz 7 wizinao, padiwa'ora antanpu'o paka'u ida'a, na'iki uruu chi'ika'anpa'oraz wunao bii ana'a 7 lampanao saabatinapa-kizi, toma-kariwaiz gold idi.

2 “Õaitapa ipai kanom unao sha'apaapanii. Õaitapa dadara ukaudinan na'iki utuuda ipai kasha'ora kida'o sha'apa'o u'ati, na'iki aona'o nii uaipan oiainao pidannao kaki-naopan unao, na'iki õaitapa utiwaa-kidapanii mariidin-auzonao apostle-tinpa'azoinao, utukapa'azon idi ĩkuwaa mishiin. Mazan aonaa umishidan ĩkakinaori.

3 Õaitapa utuuda kasha'ora kida'oraz ubaiaapaniaz õdikin ii na'iki aonaa ukashadinan.

4 Mazan kaina'a õkowaada'azon u'ati aona'o õnaudapan usha'apatan. Aona'a naa umarainpan õgaru aizii, umarain-pauzon kawan da'i õgaru kiwiin.

5 Udi'itapa na'apam umarainpan õgaru kiwiin. Aizii aona'a naa umarainpan õgaru na'apa. Ukau'an utanawatina'a naa u'oian ai, usha'apata kizi'i naa usha'apatauzonii kida da'i kiwiin. Mazan umatanawatinkan an u'oian ai õzikadan nii wuru'u ulampan saabatinapa-kizi pawiizi iki.

6 “Mazan õaitapa kaina'a bauda'apa aimaakan usha'apatanii kaimana'o, aonaa unaudapan Nicolaitan-nao* sha'apaapaniaz, õgaru aonaa õnaudapan kapamazu.

7 “Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaapadan nii unikan wuru aka'a paoribai taa'oraz kakupa-kinai, Tominkaru di'ia'oraz.”

Kaarita choochi ati'o
Smyrna ia'oraz

8 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Smyrna ii:

“Dii wuru'u kuwaiz tawuru'u kiwiitapa'oraz na'iki dawu'itiini'oraz di'iki'o, uruu mawaka'oraz na'iki kakuda'oraz powaa iti koshan.

9 “Õaitapa pataka'utinainao unao, aonaa ukasha'apauzin, mazan unao kapuraatanu'o udoronaa ii! Õaitapa oiaiman kida wunao kabootan paparadan u'ati'i

* **2:6** *Nicolaitannao:* sha'apaapauzonao pana'antanpu'o aimaakan Tominkaru Paradan ai.

taapinpa'azoinaouz Jewnao nii, aonaa Jewnao mani ĩdyaun.
Ĩnao baokopa Satan di'iti'o ĩzaamatinpan.
10 Mana'a pa'i utaria'a naa aimaakan kida ai maonapa'o
ni'oraz naa ubaiaapan. Uabata! Satan tiwaa-kidapan nii
unao, utaraa-kidan ida'an ubii iki pidannao, na'iki uba-
iainpan nii 10 kamoo. Pakawan pa'i umishida õgaru, atii
uzowia'azoo-kao di'iti õdikin ii, na'iki õtaan nii kakupa-kinai
uwinipa nii.
11 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa
na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o
na'iki wazoota'o oia'o, aona'o nii ubaiaapan wuru'u ita-
mautanuz mawaka-karu."

Kaarita choochi ati'o
Pergamum ia'oraz

12 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati,
wuru'u awunuutapa'oraz choochi Pergamum ii:
"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a taapa'oraz marii
dimana'o, dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan.
13 Õaitapanii wuru'u unao mashaapa-kiziz, na'ia'o Satan
naobanai-tinpan. Upu'u pakawan unao da'anpan õgaru na'iki
aonaa umarina'atan umishidan õgaru, atii tawuru dono'o
Antipas kakuwaapatinauzon dono õdau'u na'iki aonaa uma-
rina'atan pamishidan õgaru, atii uzowiauzo-kao na'ii Satan
naobanai-tinapa-kizi ii.
14 "Mazan kaina'a masakauda'u aimaakan aonaa
õnaudapan usha'apatan: kaina'a pabi'i kida pidannao unao
bii'i da'anpainao Balaam kakinaori; uruu dyuuda'oraz
Balak sha'apata-kidan oia'o kida Israelitenao ati,
ĩnikan ida'an wanyukunui kida taa-kariwaiz ba'oran
tominkarunao ati, na'iki udyuudan ida'an ĩkiaapaakan
madoronaa-daun kapam.
15 Na'apa kapam kaina'a pabi'i kida pidannao ubii'i
da'anpainao Nicolaitannao kakinaori.
16 Aizii, utanawatina'a naa u'oian ai, mazan
umatanawatinkan an, kadimana'o ni'i naa õwa'atin u'ida'ati,
õmizaataaka'anan wunao tuma'a matanawatin-kainaouz.
Õmizaataakan nii wuru ida'ana'a, marii dya'utama'oraz
udabaazi dimanainpan, kodita'oraz õdako iki.
17 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa
na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o
na'iki wazoota'o oia'o, õtaan nii u'ati diza-kariwaiz manna.†
Õtaan nii kapam ipai ĩkawana'ati baraka'o kuba, na'a'o nii
upaawa'a pa'ina'o uuai saadinpan. Aona'o nii ba'oran

† **2:17** *diza-kariwaiz manna:* uruu kotua'oraz Tominkaru tauzon papaa-kinaa nii papidanannao, ĩkoditan dono'oraz Egypt iki.

pidan aitapanuz, soo wuru'u zaamata'o ni'oraz pa'an aitapazu.”

Kaarita choochi ati'o
Thyatira ia'oraz

18 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u awunuutapa'oraz choochi Thyatira ii:

“Dii wuru'u kuwaiz Tominkaru Dani di'iki'o, uruu tawuru'u pururu'ukappa'oraz uawun tikazi kawan, na'iki wizi'i'oraz ukidiba chipirari wizi'ii-kariwai kawan.

19 Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa pakawan utaapan umarainpaakan, umishidan õgaru, ukamunankidaakan u'atiaaka na'iki utuuda kasha'ora kida'o ubaiaapanii. Õaitapa powa'a zii usha'apatan kaimana'o kiwiitapa'o ai.

20 “Mazan kaina'a õkowaada'azon aimaakan u'ati aona'o õnaudapan usha'apaapan: utaapada zii wuru'u zun Jezebel kakinaopan unao. Oroo, mariidapa'oraz pakowaadapan Tominkaru paradan õpidanannao ati. Okakinaopan õpoitorunao pana'iti'o karikaonan, odyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-daun, na'iki ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran tominkarunao ati.

21 Õdyuudauzoni'i naa otanawatinan pa'oian ai, kotua'iki õzaudapan, mazan aonaa omuuda'azon pakaduz.

22 “Ukau'an, õkarinaadan nii oroo tuukii pabedin paawa'a, na'iki wuru'u ba'orantapainaouz odau'u, õbaiaapa-kidan nii ĩ'ati kaziwa'o tuukii, mazan ĩmarina'atan an ipai wuru'u oii kida'oraz pasha'apaapan otuma, aona'o nii ĩbaiaapanuzu.

23 Õzowian nii kapam ipai da'anpainao okakinaori kida, pidannao aitapa kizi ipai choochi kida kawana'ati õgaru wuru'u aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu na'iki ĩdi'itinpan. Õpataka'utan nii ipai pidannao wuru kida kawana'ati'i, oii kida'oraz ĩsha'apatan.

24 “Mazan kaina'a ba'oran pidannao Thyatira ii, aonaa ĩda'anpan wuru'u oia'oraz kakinaorii, uruu wuru'u aitapakida-kariwaiz pabi'i kida'o pidannao ati, ĩdakotaniaz Satan kakinaori kida nii. Õkian u'ati, aona'o nii õtaan ba'oran kakinaorii u'ati,

25 mazan dadara'a naa pa'i uzaamatinapa umishidan di'iti atii õkaawan.

26 “Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, na'iki taapa'o õdyuudanii usha'apatan atii amazada tokon di'iti, õtaan nii u'ati ma'ozaka-karu ukazowautapa-kinaa nii ipai amazada kawana'ati.

27 Na'iki ukazowautapan nii ĩdyaun, ipai pama'ozakan ida'an, ukaraabi'ian ĩdyaun na'apa aimaakan toma-kariwai

kubai idi'o karaabi'ii-kao kawan duuza'u, na'apa õDaru taan kawan õma'ozakan õkazowautapa-kinaa nii.

28 Na'iki õtaan nii u'ati wizi chaapi'iki'oraz utukapauzo-kao.

29 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!"

3

Kaarita choochi ati'o Sardis ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Sardis ii:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kazowau-tapa'oraz 7 doronainao Tominkaru kanaapu iainaouz, na'iki zaamatapa'oraz 7 wizinao paka'u ida'a.

"Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa kakupa'o kawanu'o utukapa-kao padamata, umawakan pu'a'a naa.

2 Ukau'an upokoda'a naa, na'iki uma'ozakada'a naa wuru'u kaina'a sodi'oraz zii u'ida'a umawakan aia'a naa manawun. Usha'apanum kau'an õaitapa usha'apatanii kidaz aona'o zii uturuan õTominkarun ati.

3 Unyukunuitapa ukau'an na'apam da'i utominapa-kidauzo-kao uabatauzoniaz dau'u. Uizo'atizu, na'iki utanawatina'a naa u'oian ai. Umapokodakan an, õwa'atin nii u'ida'ati koidimiki kawan, na'iki aona'o nii uaitapan na'apainim nii õkaawan.

4 Mazan kaina'a masakauda'u pidannao ubii'i Sardis ii aona'o ĩkaniriban pakamichan. Ĩchi'ikapan nii õtuma, ĩkaiwadan nii baraka'o kamicha, usha'apanum kau'an kaiman ĩmashaapan uaiapa-kao kawana'ati.

5 Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, kaiwada-kida-kao nii u'ati baraka'o kamicha, na'iki aona'o nii õmainaabatan u'uu wuru di'iki'i kakupa-karu kaaritannaaz;* õkowaadan nii õDaru na'iki Angelnao kanaapu'u, uruu õda'anpiki.

6 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o Philadelphia ia'oraz

7 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Philadelphia ii:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kaimana'oraz na'iki mishi'oraz ukuwaa. Uruu wuru'u zaamatapa'oraz David keyan. Na'apainim uda'atan an paniinom, aonaa

---

* **3:5** *kakupa-karu kaaritannaa:* Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

turuu pidan taratan; na'iki utaratan dono paniinom, aonaa
turuu pidan da'atanuzu.
8 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Utukapa! Kaina'a
õmuudan ukanaapu'u da'atinpa'o paniinom, aona'o turuu
pidan taratan. Õaitapa kaina'a masakauda'u uma'ozakan
na'iki upu'u zii mazan utaapan õkakinaori na'iki aonaa uma-
rina'atan õgaru.
9 Na'iki utukapa, wunaou'u zaamatinpainaouz Satan
di'iti, ĩnao mariidinauzonao, taapinpa'azoinaouz kapam Jew-
nao nii, aonaa Jewnao mani ĩdyaun. Õdapadan nii ĩdyaun
u'ida'ati ĩdawuka kizi u'ati ukanaapu ikinapu ukidiba daz-
aba'a, na'iki ĩaitapan nii õmarainpan unao.
10 Utaapan idi õkakinaori, utuudan ida'an ipai kasha'ora
kida'o ubaiaapaniaz, õkazannaatan nii unao kichana'iki-
kii kida'o ai, kaawa'azo'oraz naa imi'i baara ati tiwaa-
kidapa'azo'oraz naa ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a.
11 "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin. Dadara pa'i uzaa-
matapa kaina'a'oraz u'ida'a, aonaa utaapada'ana'a pidan
koidapan u'ai wuru'u uwinipaz õtaa'azooniaz.
12 Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o õtoman nii
uruu na'apa ma'ozaka'o tooro kadishitapa'oraz Tominkaru
Dapu ia'oraz kawan, aona'o nii na'apainim ukoditan unazo
iki. Õsaadan nii umuna'a õTominkarun uu, na'iki donoi
õTominkarun idiwauz uu, wuru'u pa'ina'oraz Jerusalem,
wa'ati'o ni'oraz aokazi iki õTominkarun di'iki. Õsaadan nii
kapam umuna'a pa'ina'oraz õ'uu.
13 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa
na'apam Doronai kian choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o
Laodicea ia'oraz

14 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati
wuru'u awunuutapa'oraz choochi Laodicea ii:
"Dii wuru'u kuwaiz Amen† di'iki'oraz, uruu kaimana'o
pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o, uruu ida'ana'o
Tominkaru toman ipai aimaakan.
15 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa aonaa
uwadidin oo uwiichan. Õaipan unao bauda'apa'o ida'a oo
ba'oran di'ii mani padamata!
16 Mazan uwiichan idi masakauda'u sodi karikaonan,
na'iki aonaa uwadidin oo uwiichan, õporikadan nii unao õdako
nazo iki.
17 Usha'apanum kau'an ukian, 'Õgaru kasha'apauzi'o
manawun, ipai kanom õaiapanii kaina'a õ'ida'a, aona'a
naa kanom õaipan powa'a.' Mazan aonaa uaitapan unao

† **3:14** *Amen:* Jesus dakotan paugaru 'Amen' nii.

pataka'utinainao na'iki aonaa aimaakan nii u'ida'a, unao
masha'apauzi'o, ishaawun na'iki makamichanu'o.
18 Õkakinaotan unao ukau'an, utorii gold õ'ai
kaimana'oraz naa usaabaa-kao tikazi idi, ukasha'apauz
kizi. Utorii kapam baraka'o kamicha ukamichan nii, udiza
kizi wuru'u kakiba'azonna'oraz umakamichanun. Utorii
kapam kasarai uzichii-kinaa nii uawun kida utukapa kizi
kaiman.
19 "Ipai õkakinaotan na'iki õpataka'utan õmarainapaniinao.
Õaipan idi ĩizo'atin õparadan pa'an, ukau'an mishi'i naa pa'i
umarina'ata u'oian.
20 Dii õgaru'u, õkadishitapan paniinom ida'a, õdau-daupanuz;
na'ia'oram pidan abatan an õparadan na'iki da'ata'o pani-
inom, õmorotan nii u'idi'iti na'iki õaroopan nii utuma.
21 "Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaapadan
nii usakanatan õtuma õtaba ida'a, na'apa õwazootan kawan
oia'o na'iki õsakanatan kawan õDaru tuma utaba di'ii.
22 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa
na'apam Doronai kian choochinao ati!"

4

Taain-karu Tominkaru ati aokazi ii aida-kida-kao

1 Uruu dauna'an õtukapa aokazi ii paniinom da'atinpa'o!
Na'iki õabatan tawuru'u kiwiini'oraz uparadauzon da'i õ'ati,
diiwa'o kuwudii aran kawanu'oraz da'i uparadan. Ukian,
"Puwa'ati da'ati'i, õaida kizi pu'ati kanoma'o nii sha'apa di-
ina'iti'i."
2 Sariapa Tominkaru Doronaa kazowautan õgaru. Õtukapa
aokazi ii umanawunu'oraz manawun tabai,* kaina'a pidan
sakanatapan upaawa'a!†
3 Pidan sakanatapa'oraz upaawa'a aidinpan kanada na'apa
jasper na'iki carnelian kawan, na'iki kaina'a kiwari'i‡ awauta
uawautapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai,
na'apa uaidinpan emerald kawan.§
4 Kaina'a ba'orainao, 24 manawun kida'o tabainao,
awauta ĩawautapan wuru'u bauda'apa'oraz umanawunu'oraz
manawun tabai. Na'iki wuru ida'a'a umanawun kida'oraz
tabainao, kaina'a 24 kazowautapainao* sakanatapan,
ĩkaiwadapanii baraka'o kamicha kida, na'iki king kowam
kida, gold idi'o utoma-kao.

---

* **4:2** *umanawunu'oraz manawun tabai:* Tominkaru taba wuru'u, udakota-kao 'throne' kii English ida'an. † **4:2** Wuru'u pidan sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu Tominkaru. Putukapa verse 11. ‡ **4:3** *kiwari'i:* oo kuwiari'i; English ida'an udakota-kao rainbow. § **4:3** *jasper, carnelian na'iki emerald:* kawinipinaa kida'o kuba, kanuunu'o, mazan wuza'o oo ko'ori'o kapam. * **4:4** *kazowautapainao:* umanawuniinao, foomaannao kawanu'o.

5 Na'iki umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, toroanaru
turuinan na'iki kan-kan-kia'o. Na'iki umanawunu'oraz man-
awun tabai kanaapu'u 7 lamp kida maodapan. Ĩnao wuru'u 7
doronainao Tominkaru di'ikiinaouz.
6 Na'a kapam umanawunu'oraz manawun tabai
kanaapu'u, paran kawanu'o, ikoda glass taidada, na'iki
kanuunu'o crystal† kawan.

Na'iki awauta wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai
daba'a antanapu kida, kaina'a 4 kakupa'o aimaakannao kida,
kaina'a ĩawun pananaa an kida, ĩkanaapu ikinapu na'iki ĩbarau
ikinapu.
7 Bauda'apa aimaakan aidinpan na'apa lion‡ kawan;
ba'oran aidinpan na'apa tapi'iza kazoti kawan; ba'oran
aidinpan pidan awun baara kawanu'o uawun baara; na'iki
ba'oran aidinpan na'apa udaru'o kokoi zuutapa'o kawan.
8 Ipai wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakan kida, kaina'a 6
ĩkutuba kida, ipai ĩkutuba ida'a kaina'a ĩawun kida upaawa
iki na'iki uwaranu iki kida. Ipai kamoo na'iki maruta'o
karikaonan ĩkunuitinauzon kaikapa'a:

"Kaimana'o, kaimana'o, kaimana'o
Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz,

uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an."

9 Na'apainim 4 kakupa'oraz aimaakannao kunuuan
kunui kida, ĩkonaukii-kidan, na'iki ĩkowaadan pataapan
uruu umanawunu'o nii. Na'iki kaiman ĩkian wuru ati'i
Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a,
uruu wuru'u kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan.
10 Uruu dono wuru'u 24 kazowautapainaouz,
ipai ĩwashatinan wuru kanaapu'a'a sakanatapa'oraz
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, ĩmanawuntapan
uruu kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. Ipai
ĩtaan pakowam king kowam kaduz kida wuru kanaapu ati'i,
umanawunu'oraz manawun tabai. Ĩkunuuan naa kaikapa'a:

11 "WaNaobanaa Tominkaru!
Soo pugaru konaunama'o,
umanawunu'o,
na'iki ma'ozaka'o karikaonan,

usha'apanum kau'an putomanii
ipai aimaakan.
Puaipan ati'o ĩtominan na'iki ĩkakupan."

---

† **4:6** *crystal:* kawinipina'o kuba, kanuunu'o. ‡ **4:7** *lion:* udaru'o baudokoru.

5

Kaznizo-dani zaamatan scroll† Tominkaru di'iki.*

1 Uruu dauna'an õtukapa wuru'u Sakanatapa'oraz
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uzaamatapan scroll
padiwa'ora antanpu'o paka'u idi. Ipai saada-kariwai kida
kaina'a ubarau an na'iki unazo ikinapu, na'iki kaina'a 7
usakibadapa-kinao kida umuna'an.
2 Na'iki õtukapa umanawunu'o Angel, na'iki õabata ukian di-
iwa'o ida'an. "Kanom kaimana'o manawun, turua'o uso'otan
wuru'u scroll sakibadapa-kinao kidaz, na'iki uda'atanuzu?"
3 Mazan aonaa bauda'apa aokazi iki'o, oo imi'i baara iki'o,
oo imi'i waranu iki'o turuan pada'atan scroll, oo tukapan
unazo ia'o.
4 Uru'u naa õzaadan tuukii, usha'apanum kau'an aonaa
kanom ikoda-kao kaimana'o nii turua'o uda'atan scroll, oo
utukapan unazo ia'o saada-kariwaiz.
5 Upu'u bauda'apa kazowautapainao bii iki'o kian õ'ati,
"Mana'a puzaada'ana'a. Putukapa! Wuru'u dakota-kariwaiz
umanawunu'o Lion nii, Judah takaan-daunuz, na'iki uruu
kapam David takaan-daun, uruu wazoota'oraz oia'o, na'iki
turuu uso'otan 7 sakibadapa-kariwai scroll di'iki, na'iki
uda'atanuzu."
6 Udauna'an õtukapa Kaznizo-dani kadishitapan maonapa
umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a wunao sako-
daitapaniaz 4 kakupa'o aimaakannao, na'iki kazowauta-
painao. Wuru'u Kaznizo-daniz zowiauzo-kariwai kawanu'o
uaidinpan. Kaina'a 7 u'ozoo kida na'iki 7 uawun kida. Ĩnao
tawuru'u 7 doronainao Tominkaru di'ikiinaouz, dyuudauzo-
kariwainaouz ipai amazada kawana'ati da'ati'i imi'i baara
ati.
7 Kaznizo-dani makon uzaamatan scroll Sakanatapa'o
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o di'iki, udiwa'ora
antanpu'o uka'u di'iki.
8 Uzaamatan dauna'ana'a naazu uru'u naa wuru'u 4
kakupa'oraz aimaakannao na'iki 24 kazowautapainao,
ipai ĩwashatinan wuru kanaapu iti'i Kaznizo-daniz. Ipai
ĩzaamatapan shamoro‡ kida na'iki boon kida gold idi'o
utoma-kao paida'o shanaribai idi, uruu wuru'u Tominkaru
pidanannao toriinpan kidaz.
9 Udauna'an ĩkunuuan pa'ina'o kunui:
"Pugaru kaimana'o,
puturuuda mishi puzaamatan scroll,
na'iki puso'otan usakibadapa-kinao kida.

---

* **5:** *Kaznizo-dani:* Putukapa John 1:29 ida'a. † **5:** *scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.* ‡ **5:8** *shamoro:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Usha'apanum kau'an pugaru
zowiauzo-kariwai.
Pumawakan ida'an,
pukazannaatan pidannao Tominkaru ati
ipai amazada kida di'iki,
ipai wiizai kida di'iki,
ipai bakadun kida ĩparadan,
na'iki ipai pana'a kida'o pidannao.
Aizii ipai ĩtaainan Tominkaru ati.
10 Putoman ĩdyaun Faadaanao nii pa'idiwaru,
taainainao nii Tominkaru ati.
Na'iki ĩnaou'u nii kazowautapa
da'a'a imi'i baara'a."
11 Uruu dauna'an koshan õawunuupan, õtukapa angelnao,
iriba'o manawun ĩdyaun aonaa ĩaita-kao kawana'ati, awauta
ĩkadishitapan ĩzikonuitapan wuru'u umanawunu'oraz tabai,
4 kakupa'oraz aimaakannao na'iki wuru'u 24 kazowauta-
painao kidaz.
12 Na'iki õabata angelnao kunuipan naa diiwa'o ida'an.
Kaikapa'a ĩkunuunu'u:
"Wuru'u Kaznizo-dani zowiauzo-kariwaiz,
kaimana'o uruu.
Marii kizi mishi ukonaukii-kida-kao
umanawunun idi,
ukasha'apauzin idi,
uaitapaaban idi, uma'ozakan idi,
ukamarainapanun idi,
ukanadan idi,
na'iki turuu kizi kaiman
kii-karu u'ati."
13 Uruu dauna'an aka õabatan ipai aimaakan kida
kunuipan, aokazi ia'o, imi'i baara'a'o, imi'i waranu ia'o na'iki
paran baoko ia'o, na'iki ipai aimaakannao mashaapainao
ipai amazada kawana'ati. Ipai ĩkunuipan kaikapa'a:
"Wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun
tabai ida'a,
na'iki wuru ati'i Kaznizo-daniz.
Marii kizi turuu kaiman kii-karu ĩ'ati, na'iki ĩmarainapa-kao.
Marii kizi kakuwaapa-karu ĩmanawunun na'iki
ĩma'ozakan dau'u,
karikaonan na'iki karikaonan."
14 Wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakannao kian "Amen!" Uru'u
naa kazowautapainao washatina'akan naa paawun baara
ukinapu imi'i baara iti, ĩtaainan naa Tominkaru ati na'iki
Kaznizo-dani ati.

6

Kaznizo-dani so'otan sakibadapa-kariwai kida scroll di'iki

1 Õawunuutapan pu'u Kaznizo-dani so'otan kiwiitapa'o
scroll* sakibadapa-kinao. Õabata bauda'apa, 4 kakupa'o
aimaakannao bii iki, parada-karu turuinan diiwa toroanaru
kawan. Ukian, “Da'ati'i!”
2 Õawunuupa'akan, na'ii õtukapa baraka'o kawaro. Kaina'a
zaidapa'o ubarau'u, kabairi'o, na'iki õtukapa kowamai taa-
kao u'ati, king kowam kaduz idi. Uruu umakon naa umiza-
ataakapaanan, ipai uzowian mizaataakapainao patuma, ipai
utarubanao kaakinpan u'ati, uruu ukau'an ma'ozaka'o nii
manawun ĩ'ai.
3 Uruu dauna'an Kaznizo-dani so'otan 2nd sakibadapa-
kariwai scroll di'iki. Õabata koshan ba'oran kakupa'o
aimaakannao bii iki'o kian, “Da'ati'i!”
4 Ba'oran kawaro aidina'akan, wuza'o pa'an. Kaina'a
zaidapa'o ubarau'u, taa-kao ma'ozaka-kinai u'ati,
umizaataaka-kida-kinaa nii imi'i baara'a pidannao
pa'atiaaka, na'apa'o ida'an kizi ĩmawakan. Uruu idi udaru'o
marii taa-kao u'ati, mizaataaka-kinai marii, dya'utama'o
udabaazi kida dimanainpan.
5 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 3rd sakibadapa-kariwai
scroll di'iki. Õabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao
bii iki'o kian, “Da'ati'i!” Õawunuupan, na'ii õtukapa podidi'o
kawaro. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, uzaamatapa dya'utam
kimisha'o aitaaribanaa paka'u ida'a.
6 Na'iki õabata parada-karu wunao bii iki'o kawanu'u 4
kakupa'o aimaakannao. Kaikapa'a kii-karu'u: “Bauda'apa'o
kamoo pidan kaudinan winipinaa ida'an turuu utorian soo
bauda'apa kilogram poroom, oo turuu utorian soo idikin-
auda'u kilogram barley. Mazan aonaa pa'i pudokooda'ana'a
olive oil na'iki wine winipinaa.”†
7 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 4th sakibadapa-kariwai
scroll di'iki. Õabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao
bii iki'o kian, “Da'ati'i!”
8 Õawunuupan, na'ii õtukapa kidai'o kawaro. Kaina'a
zaidapa'o ubarau'u, u'uu Mawaka-karu, na'iki kaina'a
Mawakainao Wiizi da'anpan uruu. Ipai ĩnao ati ma'ozaka-
karu taa-kao ĩzowii-kinaa nii 1/4 pidannao da'a'a imi'i baara'a.
Wuru kida idi'o nii pidannao mawakanu'u: mizaataaka-
karu idi, zamazi-karu idi, karinaa-karu bakadun kida rinai
idi, na'iki kichana'iki-kii kida'o aimaakannao zowian nii
ĩdyaun.

---

* **6:1** *scroll:* kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kai-
wauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida,
panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan
idi. † **6:6** Zamazi dono, kawinipinaa wanyukunui sellii-kao.

9 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 5th sakibadapa-kariwai
scroll di'iki, na'ii õtukapa altar dazaba'a, pidannao doronaa
kida, zowiauzo-kariwainaouz ĩmishidan idi manawun
Tominkaru Paradan na'iki ĩmamashaada'azookan idi
pakakuwaapan udau'u.
10 Diiwa'o ida'an ĩkian, "Umanawunu'o Naobanai,
kaimana'o na'iki mishi'o! Mana'a naa puzaudapa'ana'a
powa'a! Kai'i naa pupataka'uta wunaou'u imi'i baara
ainaouz zowiauzonaouz waunao, pukaunaata'a naa
waunao."
11 Uruu dauna'an ipai ĩkawana'ati baraka za'aba'i kida'o
kamicha taa-kao ĩ'ati. Udauna'an ĩdyuuda-kao ĩsookapa'anan
masakauda'u, atii ba'oran mishidainao, kaudinainaouz Je-
sus ati, zowii-kao na'apa ĩnao zowii-kao kawan, ĩaita-kao
kawana'ati.
12 Uruu dauna'an õtukapa Kaznizo-dani so'otan 6th
sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Na'iki õtukapa imi'i
nakainan ma'ozaka'o ida'an, na'iki kamoo marutan podidi'o
kamicha kawan, na'iki kauzu tukapa-kao wuza na'apa izai
kawan.
13 Wiizi kida waotan imi'i baara ati na'apa ma'ozaka'o
awaru waota-kidan kawan pa'ishizo'o akai kida pakadunaa
di'iki.
14 Aokazi papidinan na'apa scroll kawan, na'iki umainaa-
batinan. Midukuo kida na'iki imi'i baara paran ii kida'o,
ipai'o nii ĩzikada-kao pawiizi iki kida.

15 Uruu idi ipai kingnao da'a'a imi'i baara'a, ipai kazowau-
tapainao na'iki ipai soldyaanao zowaunaanao, na'iki ka-
puraataniinao na'iki ma'ozakainao na'iki ipai poitoruinao
na'iki aonaa poitoruinao mani, ipai'o nii ĩdizinan udaru'o
kuba uun nazo ii kida na'iki kuba tuu'uz kida oroda an
midukuo ii.
16 Diiwa'o ida'an ĩkian midukuo kida na'iki kuba kida
ati, "Uwaota wa'ida'ati udiza kizi waunao Sakanatapa'o
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o ai, na'iki Kaznizo-
dani pataka'utan ai waunao.
17 Uruu kichana'iki-kii kida'o pataka'utin-karu kamoo
kaawan naa wuru'u: kanoma'o nii tuudazu?"

7

144,000 Israelitenao kainaabata-kao Tominkaru ati

1 Uruu dauna'an õtukapa 4 angelnao kadishitapan 4 imi'i
baara shakaru kida di'ii, ĩzaamatapan awaru kida, aonaa kizi
awaru nii imi'i baara'a oo paran ii oo atamun baawu an.

2 Udauna'an õtukapa ba'oran angel wa'atin waoko iki,
una'akapa kakupa'o Tominkaru kainaariba. Uparadan di-
iwa'o ida'an wunao ati'i 4 angelnaouz, utaan ma'ozaka-karu
ĩ'ati, ĩpataka'uu-kinaa nii imi'i baara na'iki paran.
3 Angel kian ĩ'ati, "Aonaa zii ukaziwa'ana'a imi'i baara,
paran oo atamun kida atii wakainaabatan dauna'an zii
waTominkarun pidanannao, ĩtawu kida ida'a."
4 Aizii wuru'u Tominkaru pidanannao kainaabata-
kariwainaouz pataawu kida ida'a kowaada-kao õ'ati ĩiriban
144,000. Ĩnao wuru'u 12 Israel takaan-daunnao tonaazinaa
bii iki'oraz ĩzaamata-kao.
5-8 12,000 zaamata-kao bauda'apa'o tonaazinaa kida di'iki,
wunao kida di'iki'i: Judah, Reuben, Gad, Asher, Naphtali,
Manasseh, Simeon, Levi, Issachar, Zebulun, Joseph, na'iki
Benjamin di'iki.

Iriba'o pidannao baokopatinpan

9 Uruu dauna'an õtukapa iriba'o manawun pidannao
baokopatinpan aona'o turuu ĩaita-kao! Kaawainaouz na'ati
wa'atin ipai bakadun wiizai kida di'iki, na'iki ipai bakadun
ĩdokozu-daunnao tonaazinaa kida di'iki, na'iki ipai bakadun
ĩmada kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩparadan kida di'iki.
Na'a ĩkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai na'iki
Kaznizo-dani kanaapu'u. Ĩkaiwadapa dawuu za'aba'i kida'o
kamicha baraka'o, na'iki ĩzaamatapa pokoridi anaba kawan
kida'o paka'u kida ida'a.
10 Diiwa'o ida'an ĩkian,
"Pugaru waTominkarun na'iki
Kaznizo-dani kazannaata'oraz waunao.
Pugaru sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun tabai
ida'a."
11 Ipai daunuuda'u angelnao kadishitan, awauta
ĩzikonuitapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai,
ipai kazowautapainao, na'iki 4 kakupa'o aimaakannao.
Uruu dauna'an ipai ĩwashatinan, ĩawun baara kida apowa iti
wuru kanaapu ati'i umanawunu'oraz manawun tabai, na'iki
ĩtaainan naa Tominkaru ati.
12 Ĩkian,
"Amen!
Marii kizi Tominkaru konaukii-kida-kao
umanawunun idi,
na'iki uaitapaaban idi,
na'iki ukaimanan idi;
marii kizi umarainapa-kao
unaobanain idi,
na'iki uma'ozakan idi
karikaonan na'iki karikaonan!
Amen!"

13 Udauna'an bauda'apa kazowautapainao bii iki'o pishaan
õgaru. Ukian, “Kanom kaduznao wuru'u pidannaouz kai-
wadapainaouz baraka'o kamicha za'aba'i kida? Na'iki'oram
ĩwa'atin?”
14 “Õnaobanaa, aonaa õaitapan, soo pugaru pa'an aitapa,”
õkian u'ati.
Uruu dauna'an ukian õ'ati, “Ipai wunaou'u dobatainaou'u
naa kichana'iki-kii kida'o aimaakan kida baiaapa-kariwai.
Ipai'ora'a naa ĩchikaan pakamichan za'aba'i kida baraka,
Kaznizo-dani izain idi.
15 “Uruu idi ĩkadishitapan Tominkaru taba kanaapu'u kau-
dinainao nii u'ati uwiizi ii ipai kamoo na'iki maruta'o;
na'iki wuru'u Sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun
tabai ida'a una'auzon ni'i naa ĩtuma utaapan ĩdyaun.
16 Aonaa na'apainim nii ĩzamaziizon oo ĩmaaradakon, aonaa
na'apainim nii ĩbaiaapan kamoo wiichan powa'a,
17 Usha'apanum kau'an, Kaznizo-dani mashaapa'oraz
maonapa umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a,
utaapan nii ĩdyaun na'apa kaznizo taapa-kao kawan,
una'akan nii ĩdyaun nunudapa'o wunu di'iti, taa'oraz kakupa-
kinai. Na'iki Tominkaru inoan nii kapam ĩawun uu kida ipai
ĩawun iki.”

8

Kaznizo-dani so'otan 7th sakibadapa-kariwai scroll di'iki*

1 Kaznizo-dani so'otan dono wuru'u 7th sakibadapa-
kariwaiz scroll di'iki, sariapa amazada mashaadina'akan
mashaa aokazi ii, ikoda mani pazikon an hour.
2 Udauna'an õtukapa 7 angelnao kadishitapan na'a
Tominkaru kanaapu'u, na'iki taa-kao ĩkawana'ati, bauda'apa
kida kuwudii.
3 Ba'oran angel kaawan ukadishitan maonapa altar daz-
aba'a, uzaamatapanii shanaribai kinnaa gold idi'o utoma-
kao. Diri'i kaduunu'o aimaakan kida taa-kao shanaribai nii
u'ati, ukawaodan nii Tominkaru ati upidanannao toriinpan
tuma, na'iki umuudan naazu altar, gold idi'oraz utoma-kao
paawa ii, wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu
ia'oraz.
4 Angel zaamatapaniaz shanaribai ka'awapa'o shan makon
doko iti Tominkaru di'iti, Tominkaru pidanannao toriinpan
kida tuma.
5 Uruu dauna'an angel paidadan shanaribai kinnaa wizi'i'o
tikazi tiriizi idi altar paawa iki, udauna'an ukaboota'akan

* **8:** *scroll:* kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwau-zo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi.

naazu imi'i baara iti, sariapa na'ii kan-kan-kia'o na'iki toroa-naru turuinan, na'iki imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an.

7 kuwudiinao

6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz pakawana'ati kuwudii kida minziiwan naa ĩpoota'azon naa kidaz.

7 Kiwiitapa'o angel pootan pakuwuda, sariapa dadara kida'o wunu, kuba kawan, na'iki tikazi, izai tuma'o waotan imi'i baara ati. Uruu idi 1/3 imi'i baara ka'awan, na'iki ipai atamun na'iki pinidi na'a kida'o ka'awan.

8 Udauna'an ba'oran angel pootan pakuwuda, sariapa aimaakan udaru'o midukuo ka'awapa'o kawanu'u, kaboota-kao paran baoko iti. Uruu idi 1/3 paran baoko tanawatinan izai nii,

9 na'iki ipai mashaapainao na'a ubaoko'o mawakan, na'iki kanawa tuu'uz kida na'a'o, ipai ĩmainaabata-kao.

10 Udauna'an 3rd angel pootan pakuwuda. Sariapa udaru'o na'iki kanada'o wizi waotan doko iki, wa'ozinao na'iki wunu nunudapan di'iti.

11 Wizi uu "Kibia'o Manawun," uruu idi 1/3 ukibiidan wa'ozinao na'iki wunu nunudapa-kizi kida, na'iki iriba pi-dannao mawakan ĩtuzan idi wuru'u wunu kibia'oraz man-awun.

12 Udauna'an 4th angel pootan pakuwuda. Sariapa 1/3 kamoo, kauzu, na'iki wiizinao zowita-kao, uruu idi 1/3 kida ĩkanadan makada-kao. Na'iki 1/3 bauda'apa kamoo ida'a, aonaa ukanadan; na'iki na'apa kapam 1/3 bauda'apa'o maruta'o ida'a, aonaa ukanadan.

13 Uruu dauna'an õawunuupan, õtukapa udaru'o kokoi zu-utapa'o doko ii. Ukian diiwa'o ida'an, "Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii manawun sha'apan ipai pi-dannao ati mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a, wuru poota-kao dono'o idikinauda'u'oraz kuwudiinao, idikinauda'u'o angelnao pootan ni'oraz!"

9

1 Udauna'an 5th angel pootan pakuwuda, õtukapa wizi waotauzoz doko iki imi'i baara ati, na'iki key taa-kao u'ati, ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa.

2 Wizi da'atan dono wuru'u ka'unaru aona'oraz utokon nii, kishana'o koditan bodo'okappan, na'apa tuubaru'o tikazi ka'awapa'o shan kawan. Uruu idi udikinidan kamoo, na'iki maruta utaapan amazada.

3 Aonaa masakauda'u mani manorunao koditan tikazi shan di'iki imi'i baara ati, na'iki ĩma'ozakan taa-kao na'apa kankoorun ma'ozakan kawan.

4 Aonaa ĩtaapada-kao ĩkaziwan pinidi oo atamun kida oo
sha'apa'oram paoribai, mazan turuu ĩkaziwan pidannao
pa'an, aona'oraz Tominkaru kainaariba nii ĩtawu kida ida'a.
5 Wuru'u manorunaouz aonaa ĩtaapada-kao ĩzowian pidan-
nao sariapa, mazan ĩbaiatin-kidan nii ĩdyaun baka'iauda'u
kauzu. Wuru kaziwanu'u ĩchiianiaz na'apa kankoorun chiinii
kawan.
6 Uruu dono pidannao aipan nii padamata pamawakan,
mazan aona'o nii ĩmawakan; ĩaipan pamawakan, mazan aonaa
ĩmawakan.
7 Wuru'u manorunaouz aidinpan na'apa kawaronao
kawan minziiwapa'oraz naa mizaataakapa-karu dau'ati;
ĩzowau paawa'a kida kaina'a ĩkaiwadapan kowamai kawanu'o
Gold idi'o utoma-kao, na'iki ĩawun baara kida aidinpan na'apa
pidan awun baara kawan.
8 Ĩzowaud kida dawuan na'apa zun zowaud kawan, ĩudako
kida na'apa lion dako kida kawan.
9 Kaina'a ĩdokori'i dikiniribanaa kida chipirari idi'o
kawanu'o, na'iki ĩkutuba aran kida tururukadappan na'apa
tawuru kawanu'u iriba'oraz kawaronao kozootapainaouz
chariot* kida mizaataakapa-kizai iti'o kawan.
10 Kaina'a ĩdyuo kida ida'a ĩchiimikitin-kinaa na'apa
kankoorun kawan, na'iki uruu idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz
pidannao ĩbaiatin-kidan nii ĩdyaun baka'iauda'u kauzu.
11 Kaina'a ĩnaobanaa king kazowautapa'o ĩdyaun, Hebrew
ida'an u'uu dakota-kao Abaddon, na'iki Greek ida'an u'uu
dakota-kao Apollyon, (“Pataka'utauzo” kia'o wuru'u). Uruu
angel awunuutapa'oraz ka'unaru aona'oraz utokon nii.
12 Wuru'u di'ora'a, kiwiitapa'o kasha'ora-karu baiaapa-
kariwaiz kaiwainpa'aka'oraz naa shaabatapan naa wuru'u,
kaina'iki dya'utama'a naa kasha'ora-karu kida kaiwainpa'o
nii zii.
13 Uruu dauna'an 6th angel pootan pakuwuda. Õabata
parada-karu wa'atin 4 altar shakaru kida di'iki, gold idi'oraz
utoma-kao, Tominkaru kanaapu ia'oraz.
14 Parada-karu kian angel ati, “Pumuuda wuru'u 4 angel-
nao dodotapa-kariwainaouz udaru'o wa'ozi Euphrates daz-
aba ia'oraz!”
15 Uruu 4 angelnao taapa-kao minziiwapa'a naa; wuru
kamoo dau'ati'i aita-kariwaiz naa, uruu dono ĩzowian nii 1/3
pidannao.
16 Soldyaanao zaidapainaouz kawaronao, õabata ĩdiri'in
kowaada-kao 200,000,000 ĩdyaun.
17 Kaikapa'o wuru'u õtukapan kawaronao na'iki zaida-
painaouz ĩbarau'u kida: wunaou'u zaidapainaouz, kaina'a

* **9:9** *chariot:* soldyaanao tararan

ĩkaiwadapan padokori'i dikiniribanaa kida, ĩaidinpan wuza tikazi kawan, blue sapphire† kawan, na'iki yellow sulfur‡ kawan. Kawaronao zowau kida aidinpan na'apa lionnao zowau kawan kida, na'iki ĩdako kida di'iki kodita tikazi, kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur.

18 Na'iki 1/3 pidannao zowii-kao da'a'a imi'i baara'a, wuru idi'i idikinauda'u'oraz pataka'utin-kinai kida: tikazi, kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur kodita'oraz kida kawaronao dako iki.

19 Wuru'u kawaronaouz ĩma'ozakan taa-kao uruu dono ĩdako na'iki ĩdyuo kida ida'a'o, uruu kida idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz pidannao. Ĩdyuo kida kazowau'o na'apa kowazaz zowau kawan.

20 Aizii ipai pidannao, aona'oraz ĩmawakan na'apain wuru idi'i kichana'iki-kii kida'oraz pataka'utin-kinai kida, pakawan aonaa ĩmarina'atan patomanii aimaakan kida. Aonaa ĩmashaadan patoriinpan oia'o doronainao ati, na'iki wunao ati'i ĩtomaniaz aimaakan kida gold idi, wizi'i'o chipirari idi, isha'o chipirari idi, kuba idi na'iki atamun idi, aona'oraz kanom ĩtukapan, ĩabatan oo aona'oraz ĩchi'ikan.

21 Na'iki aonaa ĩmarina'atan pazowiipan pairibannao, na'iki ĩsha'apaapan oia'o doronai ida'an aimaakan di'itinapa-kida'o pidannao, na'iki madoronaa-daun ĩkiaapaakan, na'iki ĩkoidimikin.

10

*Angel na'iki duusodi'o scroll**

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki. Ukaiwadapanii kawanu'o isha'iz kamicha kaiwaadapa-kao kawan. Na'a'o kapam kiwari'i uzowau paawa an, uawun baara kanada'o na'apa kamoo kawan, na'iki utaba'u kida na'apa dokoa'o tikazi kida maodapan kawan ĩaidinpan,

2 paka'u ida'a uzaamatapa duusodi'o scroll da'atinpa'o. Udauna'an umuudan padiwa'ora antanpu'o pakidiba paran paawa iti, na'iki umuudan pa'ashabaron antanpu'o pakidiba imi'i paawa iti.

3 Na'iki ukadakon diiwa'o ida'an na'apa lion kadakon kawan. Uruu dauna'an sariapa 7 toroanarunao dako'atinuzu, õaitapa na'apa'oram wuru'u ĩparadan kianuz.

4 Maonapa'ora'a naa õsaadan padamata na'apam ĩkian kida, upu'u mazan õabatan parada-karu kian aokazi iki õ'ati,

---

† **9:17** *sapphire:* uruu konaunama'o kuba. ‡ **9:17** *sulfur:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **10:** *scroll:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

"Pumashaapa zii! Mana'a pusaada'ana'a na'apam toroa-
narunao kian."
5 Uruu dauna'an umanawunu'oraz angel, kadishitapa'oraz
paran paawa ii, na'iki imi'i paawa'a sawadan padiwa'ora
antanpu'o paka'u aokazi iti.
6 Uaipan idi paparadan mishida-kao, ukaiwaan Tominkaru
uu, uruu karikaonanu'oraz ukakupan, toma'oraz aokazi
na'iki ipai aimaakannao unazoa'oraz, uruu toma'oraz imi'i
baara na'iki ipai aimaakannao unazoa'oraz, na'iki uruu
toma'oraz paran na'iki ipai aimaakannao ubaoko'ia'oraz.
Angel kian, "Aona'o ni'i naa Tominkaru zaudapan powa'a!
7 Mazan 7th angel pootan dono'o naa pakuwudu, umishian
ni'i naa pasha'apata'azoonii, na'apa ukowaadauzon
kawana'atizu kotua'a naa, uruu wuru'u kuwaiz, aona'oraz
uaitapauzo-kao, ukowaadauzoniaz papoitorunao,
prophetnao ati."
8 Udauna'an õabata parada-karu aokazi iki'o kian õ'ati
koshan, "Pumako puzaamata'an wuru'u da'atinpa'oraz
scroll, angel ka'u di'iki, kadishitapa'oraz paran paawa ii
na'iki imi'i paawa'a."
9 Uruu idi õmakon angel di'iti õpishaan naa u'ai wuru'u du-
usodi'oraz scroll. Ukian õ'ati, "Puzaamatazu na'iki punika'a
naazu. Pudako ii putiwaan niiz bishoo, mazan pudyoko-
rautan dauna'an ukaawan nii putoba nazo iti katama'a naa."
10 Uruu idi õzaamatan naa wuru'u duusodi'oraz scroll angel
ka'u iki õnikan naazu! Õdako ida'a õtiwaanuz bishoo, mazan
ukaawan õtoba nazoo iti, sariapa ukataman.
11 Udauna'an kii-karu õ'ati, "Pukowaada'ana'a naa koshan
kanom Tominkaru aiapanii pasha'apatan ipai pidannao ati,
bakadun kidaz ĩwiizi, ĩmada, ĩparadan, na'iki ipai kingnao ati."

11

Dya'utama'o prophetnao Tominkaru dyuudanii

1 Uruu dauna'an aitaaribai atamun taa-kao õ'ati na'iki kii-
karu õ'ati, "Pumako puaita'an kizi na'apam Tominkaru Dapu
na'iki altar udarun, na'iki puaita na'apauda'um kaina'a pi-
dannao choochiipainao unazo ii.
2 Mazan aonaa puaita'ana'a na'apam Tominkaru Dapu
panibazooti udarun, usha'apanum kau'an taa-kariwai'i naa
wuru'u ba'oran pidannao ati, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru.
Ĩchi'ikaadanaan nii ipai donoi nazo an Tominkaru pidanan-
nao mashaapa-kiziz, na'iki ĩpataka'utan niizu 42 kauzu.*

---

* **11:2** *42 kauzu:* na'apa'o wuru kawanu'o verse 3 ida'a'oraz 1,260 kamoo kidaz, na'apa'o kapam wuru kawanu'o Revelation 12:14 ida'a'oraz 3 1/2 wunu kawan.

3 Na'iki õtaan nii ma'ozaka-karu dya'utama'o õprophetinnao
ati ĩkakuwaapa-kinaa nii mishi'oraz õkuwaa dau'u, wuru dono'o
1,260 kamoo kidaz. Uruu dono ĩkaiwadan nii kamicha
kasha'ora-karu daara ĩaida-kida-kinaa nii pakasha'oran pidan-
nao oian dau'ati."
4 Wuru'u dya'utama'oraz Tominkaru prophetinnao,
ĩnao wuru'u dya'utama'oraz olive kadunaa kida ni'oraz,†
na'iki dya'utama'oraz lamp saabatinapa-kizi kida ni'oraz
kapam kadishitapa'oraz Naobanai kanaapu ii, uruu
kazowautapa'oraz ipai amazada.
5 Na'ia'oram pidan tiwaan an pasha'apatan dikauda'o
aimaakan ĩtuma, ĩkodita-kidan nii tikazi padako iki kida, uruu
idi'o nii ĩzowian patarubanao. Ukau'an na'apa'o ida'ana'o
nii pidan mawakan utiwaan an pasha'apatan dikauda'o
aimaakan ĩ'ati.
6 Kaina'a'o nii ĩma'ozakan taa-kao ĩmashaatapa-kinaa nii
wunu ukaawan ai, wuru dono'o ĩkakuwaapatinanuz Tominkaru
paradan dau'u. Kaina'a kapam ĩma'ozakan taa-kao ĩtanawata-
kinaa nii wunu izai nii, na'iki turuu ĩsha'apatan bakadun
pataka'utin-kinai kida imi'i baara'a na'apainim karikaonan
paaipan kawana'ati.
7 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapan pidannao ati, wuru'u
kichana'iki-kia'o pana'aokazi kodita'o ni'oraz imi'i waranu
iki, mizaataakan nii ĩtuma, uzowian nii ĩdyaun mawaka.
8 Mawaka'o prophetnao na'ian nii mapudu'o dobaapa-
kizai dunapo ii, umanawunu'oraz donoi nazo ii. Na'ia'o
kapam ĩnaobanaa Jesus taukauzo-kao cross di'iti. Uruu
wuru'u donoiz dakota-kariwaiz kapam Sodom oo Egypt nii,
usha'apanum kau'an pidannao na'ii sannao mashaapan idi
oii, na'apa Sodom oo Egypt Baara sannao kawan.
9 Pidannao ipai wiizai kida di'iki, bakadun ĩdokozu-daunnao
kida di'iki, bakadun ĩparadan kida di'iki, na'iki ipai bakadun
ĩmada di'iki, ipai'o nii ĩtukapan Prophetnao mawakainaouz
washatinpan 3 1/2 kamoo, na'iki aonaa ĩaipan ĩdida-kao.
10 Tuukia'o nii pidannao konaukian Prophetnao mawakan
idi, usha'apanum kau'an kiwiin ĩpataka'utin-kidauzon ĩdyaun
tuukii manawun. Uruu idi ĩkonaukiitinan nii, ĩdyuudan nii
aimaakan kida pa'atiaaka kida.
11 Mazan 3 1/2 kamoo dauna'an, Tominkaru kakudan nii
ĩdyaun powaa iti koshan, uruu idi ĩkadishitan, na'iki ipai tuka-
painao ĩdyaun tarian.
12 Uruu dauna'an dya'utama'oraz Prophetnao abatan
diiwa'o parada-karu aokazi iki'o kian ĩ'ati, "Uwa'ati
da'ati'i!" kii. Ĩmakon naa aokazi iti isha'iz ida'an, pidannao
manaudapa-kainao ĩdyaun awunuutapan pu'u.

† **11:4** Zechariah 4:3

13 Sariapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun,
na'iki 1/10 kabaunnao tonnaa kaboobi'ii-kao. 7000 pi-
dannao mawakan wuru idi'i imi'i nakainanuz, ba'orainao
wa'akinainao aona'o ĩmawakan, tuukii ĩtarian, uruu idi ĩkian,
"Tominkaru aokazi ia'o, pugaru ma'ozaka'o manawun."
14 Di'ora'a 2nd kasha'ora-karu kida, kaiwainpa'aka'oraz
naa kida, shaabatapan naa wuru'u. Kaina'iki bauda'apa'a
naa kasha'ora-karu, kadimana'o ni'i naa ukaiwainpan
di'ora'a kida dauna'an.

7th angel pootan pakuwuuda

15 Uruu dauna'an uru'u naa 7th angel pootan pakuwuuda,
na'ii õabata diiwa'o ida'an parada-karu kida aokazi iki'o kian:
"Aizii di'ora'a dauna'an,
soo wanaobanaa Tominkaru
na'iki wuru'u uzaamataniaz Christ,
kazowautapan ni'i naa ipai pidannao.
Tominkaru kazowautapan nii karikaonan
na'iki karikaonan!"
16 Sariapa 24 kazowautapainao sakanatapainaouz pataba
kida ida'a Tominkaru kanaapu'u, ipai ĩwashatinan paawun
baara ikinapa imi'i baara iti, ĩtaainan naa u'ati.
17 Ĩkian:
"Wanaobanaa Tominkaru umanawunu'o,
pugaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
'Kaiman' wakian pu'ati,
puaidan idi mishi'o puma'ozakan,
na'iki pusakadani'i naa pukazowautapan!
18 Ipai mamishida-kainao to'oran tuukii pu'ati,
kaawa'a naa aizii puto'oran kamoon,
pubuupan mawakainao kamoon kaawan naa.
Kaawa'a naa kamoo pukawinipinaata-kinaa nii
pupoitorunao,
wuru'u prophetnaouz,
na'iki ipai pupidanannao taapainaouz pugaru
umanawunu'o nii,
manawun-tinpainao na'iki pataka'utinainao.
Kaawa'a naa kamoo pumainaabatan
ipai pidannao zowiainao
ba'oran pidannao da'a'a imi'i baara'a."
19 Uruu dauna'an aka Tominkaru Dapu aokazi ia'o
da'atinan na'iki na'ii õtukapan kaimana'oraz pakara
Tominkaru paradan pakarannaaz. Udauna'an na'a kan-
kan-kia'o, toroanaru turuinan, imi'i nakainan na'iki dadara
tuu'uz kida'o wunu waotan.

12

*Zuna na'iki Dragon**

1 Uruu dauna'an õtukapa umanawunu'o di'itinapa-kinai
aimaakan aidinan aokazi ii: Zuna kakamichantinpa'o kamoo
idi, na'iki kauzu okidiba waranu'u, na'iki kaina'a okaiwada-
pan king kowam kaduz, upaawa'a kaina'a 12 wizinao.
2 Kaudani'o wuru'u orooz, odani shakata'azon idi'i naa
ozaadan na'iki okadakoinan ukaziwan idi.
3 Õtukapan koshan ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai
aimaakan aokazi ii: na'ii õtukapa udaru'o wuza'o Dragon,
kaina'a'o 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo kida, na'iki ipai uzowau
kida kawana'ati kaina'a king kowam kaduz kida.
4 Padyuo idi uto'otan doko iki 1/3 wizinao, udauna'an
ukabootan ĩdyaun imi'i baara ati. Dragon kadishitan zun
kanaapu'u, unika'azon odani, ushakatan dono.
5 Uru'u naa okaudanipa'akan naa daonaiora odani nii,
uruu wuru'u kazowautapa'o ni'oraz ipai pidannao da'a'a
imi'i baara'a, pama'ozakan ida'an. Mazan koraidaonaa
na'aka-kao masha'apakiaka Tominkaru na'iki utaba di'iti.
6 Na'iki wuru'u zunaz, okidoopa'akan naa munapo pi-
dan mashaapa-kizi ai, amazada iti, Tominkaru minzii-
watanii di'iti, na'ii kaimana'o nii otaapa-kao 1,260 kamoo
kawana'ati.†
7 Uruu dauna'an mizaataaka-karu aokazi ii. Michael,
pa'angelinnao tuma mizaapan Dragon, na'iki Dragon
pa'angelinnao tuma mizaapan powaa iti Michael.
8 Mazan winii-kao Dragon pa'angelinnao tuma, na'iki
aonaa turuu ĩmashaapan naa powa'a aokazi ii.
9 Uruu idi udaru'oraz Dragon na'iki uangelinnao kaboota-
kaoa'a naa aokazi iki imi'i baara ati, uruu wuru'u dakota-
kariwaiz kowazaz nii kotua'a naa, na'iki Devil oo Satan kii,
uruu wuru'u sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati umari-
idapan ida'an ĩdyaun.
10 Sariapa õabatan aokazi ii parada-karu kian diiwa'o
ida'an kaikapa'a: "Aizii waTominkarun kazannaatan papi-
danannao kamoon kaawan naa! Aizii uaidan pamanawu-
nun pakazowautapan ida'an king kawan, na'iki Christ,
uzaamataniaz naobanai nii aidan pamanawunun kapam
utuma. Usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa powa'a Sa-
tan kadishitan Tominkaru kanaapu ii, ukaboota-kao idi'i
naa aokazi iki imi'i baara ati. Uruu wuru'u kowaada-
pauzoz da'i kiwiin Tominkaru ati kanom wa'inawuzunao

---

* **12:** *Dragon:* uruu oia'o doronai zowaunaa, udakota-kao Satan. † **12:6** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao 1,260 kamoo daua'oraz.

na'iki wadadakoonao sha'apatanii oii kida'oraz aimaakan
ipai kamoo na'iki maruta'o Tominkaru ati.
11 Mazan wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao winii Sa-
tan, Kaznizo-dani izain ida'an na'iki ĩkakuwaapan ida'an
kaimana'o kuwai dau'u udaua'oraz, na'iki aonaa ĩtarian pa-
zowia'azoo-kao ai.
12 Ukonaukii, unao mashaapainaouz aokazi ii, mazan unao
mashaapainao imi'i baara'a na'iki paran baoko ii, ubaiaa-
pan nii kasha'ora-karu tuukii, Satan kaawan idi'i naa unao
ida'ati. To'ora uruu, uaitapan idi aona'a naa amazada turu-
uan usha'apata-kida-kinaa nii oia'o."
13 Dragon aitapan idi'i naa pakaboota-kao imi'i baara ati,
uru'u naa udawatan zun shakata-kida'oraz da'i daonaiora.
14 Mazan dya'utam udaru'o kokoi kutuba kawan kida'o taa-
kao o'ati, ozuuta-kinaa nii pawiizi iti amazada iti munapo'o
pidan mashaapa-kizi ai. Na'ii kaimana'o nii otaapa-kao
Dragon ai 3 1/2 wunu kawana'ati.‡
15 Uruu dauna'an Dragon kodita-kidan wunu padako iki,
kadimana'o ushootan wa'ozi kawan zun dawu'ati uaipan
wunu na'akan oroo munapo.
16 Mazan imi'i kaminka'uta wuru'u zunaz, uda'atinan
ida'an utoman ka'unaru, uruu idi ipai wunu morotan
ushaawata.
17 Uruu idi Dragon to'oran zun ati na'iki umakon
umizaataaka'anan ba'oran odainao tuma mishidainaouz
Tominkaru paradan na'iki taapainaouz Jesus kuwaa.
18 Udauna'an Dragon kadishitan paran danoma ii.

13

Dya'utam pana'aokazinao

1 Udauna'an õtukapa bauda'apa kichana'iki-kia'o
pana'aokazi koditan paran baoko iki. Kaina'a 10 u'ozoo
na'iki 7 uzowau; ipai u'ozoo kida kawana'ati kaina'a king
kowam kaduz kida, na'iki ipai uzowau kida kawana'ati
kaina'a uuai saadinpan dakoopa'o Tominkaru.
2 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi aidinpan
na'apa baudokoru kitannaaru kawan, ukidiba kida udaru
na'apa bear* kidiba kida kawan, na'iki udako na'apa lion
dako kawan. Dragon taan naa wuru'u kichana'iki-kia'o
pana'aokazi ati pataba na'iki pama'ozakan na'apa kizi
ukazowautapan paugaru kawan kapam.
3 Bauda'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi zowau, tuukia'o
uzowiauzo-kao, mazan manaka'a naa powaa itiz. Uruu idi

‡ **12:14** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao, 3 1/2 wunu daua'oraz.
* **13:2** *bear:* udaru'o na'iki to'ora'o. Ukaiwaanii pabazi za'aba'i kida pazowii-k-
inaa nii aimaakan. Kaina'a udikin Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ipai pidannao imi'i baara ainaouz tuukii ĩdi'itinpan, na'iki
ĩda'anan naa wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi.
4 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u Dragon,
utaan idi pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati.
Na'iki umanawun nii kapam ĩtaapan kichana'iki-kia'o
pana'aokazi. Ĩkian, "Aonaa kanom ma'ozaka'o nii uruu
kawan. Kanom ka'iita pawiniinuz, pamizaataakan ida'an
utuma?"
5 Uruu dauna'an wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi
ma'ozakan taa-kao u'atadinapa-kinaa nii na'iki na'apa'o kida
ida'an udakoopan Tominkaru. Ukazowautapan taa-kao 42
kauzu.
6 Udakoopan Tominkaru, u'uu, umashaapa-kizi na'iki ipai
mashaapainao aokazi ii.
7 Taapada-kao umizaapan Tominkaru pidanannao na'iki
uwinii ĩdyaun pama'ozakan ida'an. Na'iki taapada-kao uka-
zowautapan ipai pidannao, ipai bakadun kidaz ĩdokozu-
daunnao kida, ĩwiizi, ĩparadan na'iki ĩmada.
8 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u
kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Ĩnao wuru'u pidannao
aona'oraz ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa†
ida'a amazada toma-kao ua'ii. Wuru'u kaaritaz zowiauzo-
kariwai Kaznizo-dani kaaritan wuru'u.
9 Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa kai-
wuru'u parada-karuz.
10 Na'ia'oram pidan aiapa-kariwai utaraa-kao, mishi'o
nii utaraa-kao; na'ia'oram pidan aiapa-kariwai uzowii-kao
marii idi, mishi'o nii uzowii-kao marii idi. Ukau'an marii
kizi Tominkaru pidanannao tuudan papataka'uta-kao na'iki
marii kizi pakawan ĩmishidapan uruu.
11 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran kichana'iki-kia'o
pana'aokazi koditan imi'i ka'azo iki. Kaina'a dya'utam
u'ozoo kaznizo dani kawan, na'iki uparadan na'apa Dragon
paradauzon kawan.
12 Na'iki na'apa koshan uma'ozakan kiwiitapa'o
kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan na'iki na'apa
usha'apatan aimaakan kida uaipan kawana'ati. Uruu
idi udyuudan ipai imi'i baara anainao pidannao taapan
umanawunu'o nii wuru'u kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o
pana'aokazi, kakuda'oraz naa pazowii-kao dauna'an tuukii.
13 Na'iki uaidan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-
kida'o pidannao atii uwaota-kida zii tikazi aokazi iki imi'i
baara ati ipai ĩawunuutapan pu'u.

---

† **13:8** *kakupa-karu kaaritannaa:* Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

14 Na'iki ipai upozawata-kidan pidannao mashaapainaouz
imi'i baara'a uaidan ida'an wuru'u umanawun kida'oraz
aimaakan, kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi
awunuutapan pu'u. Na'iki udyuudan ĩtoman aimaakan
na'apa'o kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan
uaidinpan, uruu tawuru'u zowiauzo-kariwaiz tuukii, na'iki
kakuda'oraz naa powaa iti.
15 Udauna'an uma'ozakan taa-kao unizoin-kidan wuru'u
toma-kariwaiz aimaakan, na'iki turuu kizi uparadan kapam.
Uruu idi udyuudan ipai pidannao aona'oraz ĩdawukan pa'ati
zowii-kao.
16 Tuukii kichana'iki-kia'o pana'aokazi‡ dyuudan ipai pi-
dannao, pataka'utinainao na'iki manawun-tinpainao, ka-
puraatanu'o na'iki mapuraatanu'o, poitorui na'iki aonaa
poitorui mani kainaabata-kidinan padiwa'ora antanpu'o
paka'u kida ida'a oo pataawu kida ida'a.
17 Na'iki aonaa turuu pidan toriinan oo selliipan
sha'apauzii, kainaaribai aonaan an u'ida'a, uruu wuru'u
kiwiini'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi uuaz, na'iki uruu
wuru'u u'uu aitaapa-kinaoaz.
18 Da'a'a uaiapa aitapaaba-karu, kanom aitapaaba'o marii
kizi uaitapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi uu aitaaribanaa,
usha'apanum kau'an uruu kainaabata'oraz pidan uu kapam,
wuru'u 666 kia'oraz.

14

Kaznizo-dani na'iki pidannao ukazannaataniinao

1 Uruu dauna'an õawunuupan koshan õtukapa Kaznizo-dani
kadishitapan Zion naawa'a, na'iki kaina'a utuma 144,000
pidannao, ĩnao wuru'u kaina'a'oraz u'uu na'iki udaru uu
saadinpan ĩtawu kida ida'a.
2 Na'iki õabata parada-karu aokazi iki'o na'apa tozowan
shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan
kawanu'o. Wuru'u õabataniaz tauapatinainao kawanu'o
shamoro* kida ida'an.
3 Uruu 144,000 pidannao kunuuan naa pa'ina'o kunui
umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u, na'iki 4
kakupa'o aimaakannao kanaapu'u, na'iki 24 kazowauta-
painao kanaapu'u. Aonaa turuu ba'oran pidannao kunuuan
wuru'u kunuiz, soo wuru'u 144,000 pidannao pa'an, ĩnao
wuru'u Tominkaru kazannaataniinaouz.

‡ **13:16** *kichana'iki-kia'o pana'aokazi:* uruu kowaada-kariwaiz verse 11 di'ii.

* **14:2** *shamoro:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Ĩnao wuru'u aona'oraz na'apainim ĩkiitauzon zun, uruu idi
kaiman ĩtaapan pananaa. Ĩnao wuru'u da'ana'oraz Kaznizo-
dani umakon dono na'itim karikaonan. Ĩnao wuru'u ki-
wiitapa'oraz ĩkazannaata-kao imi'i baara'a, ĩnao taa-kariwaiz
Tominkaru na'iki Kaznizo-dani ati.
5 Aonaa na'apainim ĩmariidinauzon, na'iki aonaa
ĩsha'apatauzon oia'o.

Idikinauda'u'o angelnao

6 Uruu dauna'an õtukapan bauda'apa angel zuutapan doko
ii, ukowaada'azon Kaimana'o Kuwai karikaonanu'oraz
umishiin Tominkaru di'iki'o ipai pidannao ati,
mashaapainaouz ipai amazada kawana'ati kida da'a'a imi'i
baara'a, bakadun kidaz ĩwiizi, ĩdokozunnao, ĩparadan, na'iki
ĩmada.
7 Ukian diiwa'o ida'an, "Utaapa'a naa Tominkaru
umanawunu'o nii na'iki ukonaukii-kida'a naa uruu."
Kaawa'a naa kamoo aita-kariwaiz, ubuuapa-kinaa nii ipai
pidannao da'a'a imi'i baara'a. Utaapa'a naa Tominkaru
umanawunu'o nii, uruu wuru'u toma'oraz aokazi, imi'i
baara, paran na'iki wunu nunudapa kida'oraz.
8 Udauna'an 2nd angel aidinan kiwiitapa'oraz angel
dawu'ati. Ukian, "Mainaabata-kaoa'a naa! Mainaabata-
kaoa'a naa Babylon umanawunu'oraz donoi. Babylon
sha'apatanii madoronaa-daun kida'oraz oia'o, ipai owaota-
kidan ba'oran wizainao kida da'a'a imi'i baara'a, otaan
kawanu'o wine ĩtuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz
wine okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun. Ona'apan idi'o
Tominkaru pataka'utan oroo."
9 Uruu dauna'an õtukapa 3rd angel aidinan kiwiitapainao
dawu'ati. Ukian diiwa'o ida'an, "Ipai pidannao taapainao
kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii, na'iki toma-
kariwai uruu kawanu'oraz, na'iki ipai kaina'a'o ukainaariba
kida ĩtawu kida ida'a oo ĩdiwa'ora antanpu'o ĩka'u kida ida'a,
10 ipai'o nii kapam ĩtuzan wine wuru'u Tominkaru
to'oranuz. Uruu ma'ozaka'oraz manawun wine Tominkaru
shootan ni'oraz pato'oran kooponnaa nazo iti ĩtuzan nii.
Di'ora'a pidannao pataka'uta-kaou'o nii ĩdyaun, ka'awapa'o
sulfur† idi, angelnao na'iki Kaznizo-dani awunuutapan pu'u.
11 Wuru'u tikaziz pataka'uta'o ni'oraz ĩdyaun, ushan
bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa
na'apainim nii ĩbaiatinan shaabatan. Ĩnao wuru'u taapainaouz
kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii na'iki toma-
kariwai uruu kawan, na'iki kaina'a'oraz ukainaaribanaa
u'uuaz ĩ'ida'a."

---

† **14:10** *sulfur:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

12 Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanannao
ma'ozakadinan ĩtuuda kizi papataka'uta-kao. Pakawan kizi
ĩizo'atin Tominkaru kakinaori kida na'iki ĩda'anan Jesus
pamishidan tuma.
13 Uruu dauna'an õabatan aokazi iki'o parada-karu
kian, "Pusaada di'ora'a: Wunaou'u mishidainaouz
Naobanai Jesus, konaukia'o nii ĩdyaun ĩmawakan an di'ora'a
dauna'ana'a." Udauna'an Kaimana'o Doronaa kian, "Mishi'o
wuru'u. Ĩsookapan ni'i naa dadara kida'o pakaudin-kizi ai,
ipai aimaakan kaiman kida'oraz ĩsha'apatan aitapa-kida-kao
nii."

Kasaba'uapa-karu paoribai aka imi'i baara'a

14 Udauna'an õawunuupan õtukapa baraka'o isha'iz. Kaina'a
pidan kawanu'o sakanatapan isha'iz paawa'a. Kaina'a king
kowam kaduz gold idi'o utoma-kao uzowau paawa'a, na'iki
kaina'a uzaamatapan dimana'o soopara paka'u ida'a. 15 Uruu
dauna'an ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu aokazi
ia'o di'iki. Diiwa'o ida'an ukian wuru ati'i sakanatapa'oraz
isha'iz paawa ia'o ati, "Aizii pusa'uka'a naa paoribai kadunaa
kida pusooparan idi, ipai paoribai aka kida da'a'a imi'i
baara'a'oraz dyuua'a naa kidaz, kaawa'a naa kamoo turuu
kizi'i naa ĩkasaba'uu-kao!"
16 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz isha'iz paawa'a
kaudina'akan naa pasooparan ida'an. Ipai ubaokopatan
paoribai aka da'a'a imi'i baara'a.
17 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran angel koditan Tominkaru
Dapu aokazi ia'oraz di'iki, kaina'a u'ida'a dimana'o soopara
kapam.
18 Na'a'o ba'oran angel, ukoditan altar dazaba iki, uruu
wuru'u taapa'oraz tikazi. Ukian diiwa'o ida'an angel zaamat-
apa'oraz dimana'o soopara ati, "Pukaiwa'a naa pusooparan,
pudukuta'a naa grape kida pakadunaa kida di'iki da'a'a imi'i
baara'a, usha'apanum kau'an ozoka'a naa grape kida."
19 Uru'u naa ukaudina'akan naa pasooparan ida'an imi'i
baara'a, ipai udukutan grape kida pakadunaa kida di'iki.
Udauna'an umuudan naa kidaz grape dakazaa-kizinao nazo
iti,‡ uruu wuru'u Tominkaru to'oranuz.
20 Grape kida dakazaa-kao na'iki u'uu sararoo-kaoaz
paniba ia'o wiizai ai. Grape uu sararoo-kao dono'o naa,
izai kodita na'iki, ushootan wa'ozi kawan, umakon munapo
200 miles mani, na'iki baka'iauda'u feet mani ukaanan.

15

Angelnao na'iki dawu'itiini'o pataka'utin-kinai kida

‡ **14:19** Kuba ida'a'o ka'unaru kichada-kao udaru'o, udakota-kao 'winepress' kii.

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o di'itinapa-
kinai aimaakan aokazi ii. 7 angelnao zaamatapan 7
pataka'utin-kinai kida, uruu ĩkaduzunnaa. Ĩkaiwainan dauna'an
kida aona'o ni'i naa Tominkaru to'oran powa'a.
2 Udauna'an õtukapa paran, glass taidada tikazi tuma'o
kawanu'o. Na'iki na'a udazaba'a õtukapa kapam taon-
awu'u winiainaouz da'i kichana'iki-kii kida'o pana'aokazi,
ĩmadawuka'azookan ida'an toma-kariwai uruu kawanu'o ati
na'iki aona'o ĩtaapadan pakainaabata-kao ukainaariba idi
uruu wuru'u u'uu aitaaribanaaz kapam. Na'iki ĩzaamatapanii
shamoro* kida, Tominkaru taaniaz ĩ'ati.
3 Na'iki ĩkunuuan naa Moses kunu, Tominkaru poitoruz,
na'iki Kaznizo-dani kunu kapam wuru'u. Kaikapa'a
ĩkunuuanzu'u:
"Naobanai Tominkaru pugaru umanawunu'o,
pusha'apata umanawun kida'o
aimaakan
di'itinapa-kinai kida.
Pugaru King nii ipai wiizai kida ati,
ipai wuru kida'a pusha'apatanii kidaz
ipai ukaimanan na'iki umishiin.
4 Kanom aona'o nii utarian pu'ai, Naobanai.
Ipai pidannao kowaadan nii pugaru umanawunu'o.
Pugaru puba'oran kaimana'o.
Ipai pidannao ipai wiizai kida di'iki
wa'atin nii pu'ida'ati,
ĩdawuka'anan pu'ati.
Usha'apanum kau'an ipai kanom pusha'apatanii kida,
ipai usakitapan na'iki umishiin."
5 Uruu dauna'an õtukapa Tominkaru Dapu aokazi ia'o,
Tabernacle† da'atinan.
6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz 7 pataka'utin-
kinai kida koditan Tominkaru Dapu nazo iki, ĩkaiwadapanii
maniriba'o kamicha wizi'i kida'o, na'iki ĩkaiwadapanii zadawii
kawanu'o gold idi'o utoma-kao, didimai kaiwada-kao
kawanu'o padokori'i kida paawa an.
7 Uruu dauna'an bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii
iki'o, taan 7 angelnao ati, 7 boon kida gold idi'o ĩtoma-kao
paida kida'o Tominkaru to'oran idi, uruu mashaapa'oraz
karikaonan na'iki karikaonan.
8 Sariapa Tominkaru Dapu nazoo kashana'akan tuukii,
Tominkaru umanawunun na'iki uma'ozakan na'an idi'i naa,
aonaa turuu pidan morotan unazo iti, atii 7 pataka'utin-kinai
kida ipain, wuru'u 7 angelnao zaamatapaniaz kida.

---

* **15:2** *shamoro:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **15:5** *Tabernacle:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16

7 boonnao paida kida'o Tominkaru to'oran idi

1 Uruu dauna'an õabatan diiwa'o parada-karu Tominkaru
Dapu'u iki'o kian 7 angelnao ati, “Umako ushoota'ana'a naa
wuru'u 7 boon zo'o kida'oraz Tominkaru to'oranuz, imi'i
baara iti.”
2 Kiwiitapa'o angel makon ushootan naa paboonan wazoo
imi'i baara iti. Sariapa kachama'idiikia'o kaziwa'o kabisho-
karu kaawan wunao ida'ati'i, kaina'oraz kichana'iki-kia'o
pana'aokazi, kainaariba kida ĩ'ida'a, na'iki dawukainaouz
toma-kariwai uruu kawanu'o ati.
3 Udauna'an 2nd Angel shootan paboonan wazoo paran
baoko iti. Sariapa wunu tanawatinan mawaka'o pidan
izain kawan uaidinpan, na'iki ipai aimaakannao mashaapa'o
paran baoko'o mawakan.
4 Udauna'an 3rd Angel shootan paboonan wazoo
wa'ozinao na'iki wunu nunudapainao kida di'iti, ipai
ĩtanawatinan izai nii.
5 Õabata Angel taapa'oraz wunu kian,
“Pugaru kaimana'o Tominkaru,
pugaru na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
Sakitapa'o mishi wuru'u
pupataka'utanuz pidannao kaikapa'a.
6 Ĩnao wuru'u zowia'oraz pupidanannao
na'iki puprophetinnao,
uruu idi'o ukau'an putuza-kidan izai ĩ'ati ĩwinipinaa nii.”
7 Uruu dauna'an õabata parada-karu altar di'iki'o kian.
“Oo Naobanai Tominkaru,
pugaru mishi umanawunu'o nii manawun,
sakitapa na'iki kaiman pusha'apatan aimaakan
pupataka'utanuz ĩdyaun.”
8 Udauna'an 4th angel shootan paboonan wazoo kamoo
di'iti, kamoo wiichan, wiicha manawun uwiichauzon ai,
ukawaodan ipai pidannao pawiichan idi.
9 Ipai pidannao kawaoda-kariwainao uwiichan idi,
oiaiman kida ĩparadan Tominkaru ati, utaapadan idi
wuru kida sha'apanu'u pataka'utin-kinai kidaz. Upu'u
mazan aonaa ĩtanawatinan pa'oian ai, na'iki aonaa ĩdakotan
Tominkaru umanawunu'o nii.
10 Udauna'an 5th angel shootan paboonan wazoo
kichana'iki-kia'o pana'aokazi taba paawa iti, ipai amazada
marutan ukazowautapa-kizi ii, na'iki ipai upidanannao
kuzowan paninoba kida, ĩbaiaapan idi kaziwa'o kabisho-karu.
11 Oiaiman kida ĩparadan Tominkaru aokazi ia'o dau'an,
pamada kida kabishon na'iki ukaziwan idi tuukii manawun.

Upu'u aonaa ĩkasha'oran na'iki aonaa ĩtanawatinan Tominkaru di'iti pa'oian kida ai.

12 Udauna'an 6th angel shootan paboonan wazoo udaru'o wa'ozi Euphrates iti, sariapa wa'ozi maaran arada, kingnao pasoldyaannao tuma, wa'ati-kizi nii waoko iki.

13 Udauna'an õtukapa idikinauda'u oia'o doronainao, kibaronao kawanu'o ĩaidinpan kida, bauda'apa koditan Dragon dako iki, ba'oran koditan kichana'iki-kia'o pana'aokazi dako iki, na'iki ba'oran koditan mariidinauzo prophet dako iki.

14 Wuru'u oia'o doronainaouz kaina'a'o ĩma'ozakan taa-kao ĩsha'apata-kinaa nii umanawun kida'o aimaakan. Ĩmakon nii ipai kingnao kawana'ati imi'i baara ainaouz ĩbaokopata'azon ĩdyaun mizaataaka'o nii Tominkaru umanawunu'o tuma, ukamoon kaawan dono. Na'apaini'o nii Tominkaru winian ĩdyaun tuukii.

15 Jesus kian, "Puabata! Õwa'atin nii koidimiki kaawan kawan, konaukia'o nii pidan mashaapa'oraz pokodapa na'iki taapa'oraz pakamichan minziiwapa'a naa, aonaa kizi uchi'ika'anpan makamichan-daun, udauna'an uba'azootinan pidannao ati."

16 Udauna'an oia'o doronainao baokopatan ipai kingnao amazada ida'ati dakota-kariwaiz Hebrew ida'an Armaged-don kii.

17 Udauna'an 7th angel shootan paboonan wazoo doko iti. Diiwa'o ida'an parada-karu koditan umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, Tominkaru Dapu'u ia'o di'iki. Ukian, "Aizii ipai'i naazu."

18 Sariapa kan-kan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i baara nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun. Aonaa na'apainim imi'i baara nakainauzon ma'ozaka'a naa manawun di'ora'a kawanu'u, kiwiini'o pidannao toma-kao di'iki'o ai.

19 Imi'i nakainan idi umanawunu'oraz donoi Babylon tada'okan idikinauda'u, na'iki uruu idi kapam ipai ba'oran donoinao imi'i baara'a'oraz mainaabatinan. Aonaa Tominkaru manyukunuutan Babylon, uruu idi utuza-kidan naa ipai wine wuru'u pato'oranuz pakoopon zo'iki o'ati.

20 Ipai imi'i baara paran ii kida'o mainaabatinan, na'iki ipai midukuo kida mainaabatinan kapam.

21 Dadara tu'uz kida'o wunu kuba kawan, waotan imi'i baara ati pidannao paawa ati kida, ĩkimishan kida 100 pounds. Tominkaru pataka'utan idi pidannao tuukii, wuru idi'i uwaota-kidanuz dadara tuu'uz kida'oraz wunu ĩpaawa ati, tuukii ĩdakoautapan uruu.

17

Donoi zun kawanu'o ikoda'o puraata pananaa ida'an

1 Udauna'an bauda'apa angel, 7 angelnao bii iki'o kaawan
õ'ida'ati, ĩnao tawuru'u zaamatapauzonaouz 7 boon kida
paida'oraz da'i pataka'utin-kinai kida idi, na'iki ukian
õ'ati, "Da'ati'i, õaida-kida kizi pu'ati na'apam nii Tominkaru
pataka'utan wuru'u umanawun-tinpa'oraz zun ikoda'oraz
puraata pananaa ida'an. Oroo wuru'u umanawunu'oraz
donoi mashaapa'oraz maonapa iriba'o wa'ozinao dazaba'a.
2 Ipai kingnao, imi'i baara ainao, iriba ĩsha'apatan oia'o
ĩkiaapan ida'an oroo, na'iki ipai pidannao imi'i baara ainao
po'idin otaanii wine idi, uruu wuru kawanu'orazu'u okiaapa-
kidinan madoronaa-daun ĩ'ati."
3 Tominkaru Doronaa kazowautan idi õgaru, angel
na'aka'akan naa õgaru amazada mapidantaka'o di'iti.
Na'ii õtukapan zun sakanatapan wuza'o kichana'iki-kia'o
pana'aokazi paawa'a, na'iki kaina'a saadinpa'o uuai kida ipai
umada ida'an dakoopa'o Tominkaru. Wuru'u kichana'iki-
kia'oraz pana'aokazi kaina'a 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo.
4 Wuru'u zunaz okaiwaadapanii kamicha kida wuza za'o
na'iki wuza'o, na'iki okonaunamadan pakamichan, na'iki pa-
mada gold idi'o utoma-kao kida idi, kawinipina'o kuba kida
pabi'inaaka'o ĩtaan kida idi, na'iki pearls* kida idi. Paka'u
ida'a ozaamatapan koopo gold idi'o utoma-kao, paida'o wine
idi, uruu wuru'u kachama'idiikii kida'oraz osha'apatan kida
okiaapa-kidinuz pabi'inaaka'o daonaioranao ati.
5 Kaina'a otawu ida'a uuai saadinpan aona'o uaitapa-kao.
Kaikapa'ora'a: "Manawunu'o donoi Babylon, pugaru selli-
ipauzonao pananaa, na'iki sha'apaapainao oia'o tuukii man-
awun daro, da'a'a imi'i baara'a."
6 Na'iki õtukapa opo'idin Tominkaru pidannao izain idi,
na'iki wunao izain idi'i zowiauzo-kariwainaouz pamishidan
idi Jesus.
Õtukapan idi osha'apatan aimaakan kaikapa'a, tuukii
õdi'itinpan.
7 Angel kian õ'ati, "Kanom nii pudi'itinpan tuukii?
Õkowaadan nii pu'ati aona'oraz uaitapauzo-kao wuru dau'a'a
zunaz na'iki wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi
ozaidapaniaz, uruu wuru'u kaina'oraz 7 uzowau na'iki
10 u'ozoo.
8 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi putukapaniaz
kakupauz da'izu kiwiin, mazan aizii aona'a naa ukakupan,
maonapa'o ni'i naa ukoditan ka'unaru aona'oraz utokon nii
nazo iki upataka'uta-kidina'anan naa. Kaina'a pidannao

* **17:4** *pearls:* kawinipina'o kashoro kida.

mashaapainao da'a'a imi'i baara'a, aona'o ĩ'uu kida saadin-
pan kakupa-karu kaaritannaa† ida'a amazada toma-kao ua'ii,
tuukia'o nii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi, ukakupauzon idi da'i kiwiin, aizii aona'a naa
ukakupan, mazan uwa'atin nii powaa ati koshan.
9 "Da'a'a uaiapanii aitapaaba-karu. Wuru'u 7 kichana'iki-
kia'o pana'aokazi zowau, 7 naawaz wuru'u. Ĩnao paawa'a
kida'a wuru'u zun sakanatapanuz. Ĩnao 7 kingnao kapam:
10 baka'iauda'u ĩdyaun mawaka'a naa, bauda'apa kaina'a
ukazowautapan kai, ba'oran kaini'iki'o nii zii uwa'atin.
Ukaawan dono aona'o nii ukazowautapan kotua'iki.
11 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kakupa'oraz
da'i kiwiin, aizii aona'a naa ukakupan, uruu kapam wuru'u
8th king ni'oraz. Uking-tinpan nii itamau, uruu 7 kingnao bii
iki'o kapam. Uruu dauna'an upataka'uta-kao ni'i naa.
12 "Wuru'u putukapaniaz 10 u'ozoo, ĩnao wuru'u 10 king-
naouz, aona'oraz zii ĩkazowautapan, mazan ĩma'ozakan taa-
kao dono'o naa, ĩkazowautapan nii masakauda'u karikaonan,
kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi tuma.
13 Ipai'o nii ĩbauda'apatan padi'itinpan, ĩtaan nii baokopa
pama'ozakan na'iki pakazowautapan kichana'iki-kia'o
pana'aokazi ati.
14 Baokopa'o nii kingnao na'iki kichana'iki-kia'o
pana'aokazi mizaapan Kaznizo-dani, mazan Kaznizo-dani
na'iki udapadaniinao, uwidauniinao, na'iki uda'anpikinao
mishidainaouz uruu, winian nii ĩdyaun, usha'apanum kau'an
uruu ma'ozaka'o Naobanai nii ipai ba'oran naobanainao ai,
na'iki umanawunu'o king nii ipai ba'oran kingnao ai."
15 Angel kian õ'ati kapam, "Wuru'u iriba'o wa'ozinao, zun
selliipauzoz pananaa sakanatapa kiziz, ĩnao wuru'u pidan-
nao, mashaapa'oraz ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i
baara'a.
16 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki 10 ozoi
kida putukapaniaz, to'ora-kizaitapan nii wuru'u zun selli-
ipauzoz pananaa. Ipai'o nii ĩzaamatan osha'apauz kida na'iki
ĩwa'akan niizo makamichan-daun, na'iki ĩnikan nii odunaa
na'iki ĩkawaodan nii oroo tikazi idi.
17 Tominkaru taan nii ĩ'ati ĩdi'itinapa-kinaa nii ĩsha'apata
kizi uaiapanii, uruu idi baokopa ĩtaan pama'ozakan
kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati ukazowautapa-kinaa nii,
atii Tominkaru paradan mishiinan.
18 Wuru'u zunaz putukapaniaz, oroo wuru'u udaru'oraz
donoi kazowautapa'oraz ipai kingnao imi'i baara'a."

---

† **17:8** *kakupa-karu kaaritannaa:* Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

18

Umanawunu'oraz donoi Babylon mainaabata-kao

1 Kiwiini'o aimaakan kida sha'apan dauna'an, na'a
õtukapan ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki
koshan, na'iki ukanadan, kanadapan ipai amazada.
2 Ukian diiwa'o ida'an "Mainaabata-kaoa'a naa,
mainaabata-kaoa'a naa wuru'u umanawunu'oraz donoi
Babylon. Mazan aizii oia'o doronainao na'iki kotu'uznao,
aona'oraz ĩnikauzo-kao mashaapan ni'i naa na'ii.
3 Babylon dakota-kariwaiz zun nii, taan wine ipai pidan-
nao tuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine, okiaapa-
kidinanuz madoronaa-daun ĩ'ati. Ipai kingnao imi'i baara
ainao sha'apatan oia'o ĩba'orantapan ida'an odau'u. Na'iki
ipai selliipauzonao pasha'apauz kida da'a'a imi'i baara'a,
ipai ĩkapuraatan-dinan powa'a zii otoriipauzon idi da'i iriba
kawinipinaa kida'o aimaakan ĩ'ai."
4 Uruu dauna'an õabatan ba'oran parada-karu aokazi iki'o
kian, "Ukodita'a naa o'ai, õpidanannao, mana'a utompa'ana'a
oia'o okawan, aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao oroo
kawan.
5 O'oian kida kasaba'uka-kao doko'o atii kaawa aokazi
iti, aonaa Tominkaru manyukunuutan wuru'u oii kida'oraz
osha'apatan.
6 Utaapa'a naa oroo na'apa otaapauzon kawan unao.
Utaa'a naa uwinipinaa nii o'ati, powa'a zii manawun up-
ataka'uta oroo, opataka'utauzon ai unao. Upaidada okoopon
riwunii idi powa'a'oraz zii uma'ozakan otomanii ai.
7 Marii kizi ubaiaapa-kidan o'ati tuukii kaziwa'o na'iki
kasha'ora-karu, wuru wadaun ni'i na'a o'atadapanuz
pakasha'apauzin. Okian padau'an, 'Õgaru Queen,
õsakanatapan õtaba ida'a, aonaa na'apainim nii
õkasha'orauzon, zun kasha'oran kawan mawaka'oraz naa
odaiaru.'
8 Ukau'an bauda'apa kamo'o nii Tominkaru pataka'utan
oroo, di'ora'a pataka'utin-karu kida idi'i: mawaka-
karu, kasha'ora-karu na'iki zamazi-karu kidaz. Na'iki
kawaoda-kao nii oroo tikazi idi, usha'apanum kau'an
Tominkaru umanawunu'oraz papataka'utan nii oroo
paaipan kawana'ati."
9 Ipai kingnao imi'i baara'o, kiaapainaouz oroo na'iki
kaiwainao osha'apauz, ipai'o nii ĩzaadan na'iki ĩkasha'oran
odau'ati, ĩtukapan dono tikazi shan bodo'okapan kawao-
dapa'oraz oroo.
10 Ĩkadishitapan nii munapo donoi ai ĩtarian idi, aonaa
ĩbaiaapa'azon kaziwa'o wuru'u obaiaapaniaz. Ĩkian nii,
"Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan

pu'ati, pugaru umanawunu'o donoi. Masha'apakia'o
Tominkaru pataka'uta'akan pugaru."
11 Pidannao imi'i baara ainao toriipauzonao na'iki
selliipauzonaouz sha'apauzii, tuukia'o nii ĩzaadan Babylon
dau'ati, usha'apanum kau'an aona'a naa kanom toria'o nii
ĩsha'apauz kida powa'a.
12 Aonaa kanom torian naa ĩsha'apauz kida powa'a, wuru'u
gold, silver, kawinipinaa kida'o kuba kida, pearls.* Na'iki
aonaa kanom torian kawinipinaa kida'o kamicha mada,
wuzuza'o na'iki wuza kida'o, na'iki silk idi'o kamicha mada
toma-kao. Na'iki aonaa kanom torian aimaakan kida toma-
kariwaiz kaduunu'o udamainan atamun idi, ipai aimaakan
toma-kariwaiz ivory† idi, kawinipina'o atamun kida idi,
chipirari kida idi, na'iki marble‡ idi.
13 Na'iki aonaa kanom torian cinnamon, spice, incense,
myrrh na'iki frankincense, ipai wuru kida'a kawinipina'o
kaduunuribai toma-kariwai oil nii na'iki paodaa nii. Na'iki
aonaa kanom torian wine na'iki olive oil, poroom aka bood-
inpa'o na'iki aona'o zii uboodinpan. Na'iki aonaa kanom
torian tapi'iza kida na'iki kaznizonao, kawaro kida na'iki
ĩtararannaa kida, na'iki ĩsellii kapam pidannao poitoruinao nii,
mazan aizii aona'a naa kanom torian ĩ'ai kidaz.
14 Pidannao selliipauzonaouz pasha'apauz kian nii
o'ati, "Ipai aimaakan kida puaipaniaz tuukii pu'ati
mainaabatina'a naa, na'iki ipai puwaziwaan kawinipina'o
na'iki umanawun kida'o pusha'apauz. Na'iki aonaa
na'apainim nii pukasha'apauzin na'apa'o aimaakan kida
idi powa'a."
15 Wuru'u pidannao selliipauzonaouz da'i pasha'apauz,
kapuraatan-dinan ĩselliipauzon idi da'i pasha'apauz kida
donoi ii, ipai'o nii ĩkadishitapan munapo donoi ai aonaa
ĩbaiaapa'azon wuru'u obaiaapaniaz. Tuukia'o nii ĩzaadan,
16 na'iki ĩkian, "Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o
manawun sha'apan pu'ati umanawunu'o donoi, konaunam
kida'o kamicha kida pukaiwaadapauzon wuza za'o na'iki
wuza'o, pukonaunamadan pakamichan, na'iki pumada
gold idi'o utoma-kao kida idi, kawinipina'o kuba kida idi
pabi'inaaka'oraz ĩtaan kida, na'iki pearls.
17 Na'iki masha'apakiaka puwaziwaan ipai wuru kida'a
pukapuraatan-din-kinaa kidaz."
Ipai na'akapainao udaru kida'o kanawa, na'iki wa'atiinao
ĩnazo'o kida, kaudinainao kanawa kida ida'a na'iki ipai
baokoinao pidannao ikoda'o papuraatan soo paselliipan

* **18:12** *pearls:* kawinipina'o kashoro kida. † **18:12** *ivory:* aimaakan toma-kariwaiz elephant dako za'aba'i kida di'iki. ‡ **18:12** *marble:* kawinipina'o kuba.

ida'an pasha'apauz kida kanawa ida'an ipai wiizai kida
kawana'ati, ipai ĩkadishitapan munapo donoi ai.
18 Na'iki ĩzaadan nii ĩtukapan dono tikazi shan bodo'okapan
kawaodapa'oraz oroo. Ĩkian nii, "Aonaa ba'oran donoi
umanawunu'o nii wuru kawanu'o."
19 Ĩmuudan imi'i unuba kida pazowau paawa iti kida
ĩaida-kinaa nii na'apam pakasha'oran tuukii manawun.
Tuukia'o nii ĩzaadan, na'iki ĩkian nii, "Kasha'ora'o manawun!
Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati'i umanawunu'o
donoi. Ipai kakanawaniinao udaru'o kanawa kida idi
chi'ikapauzonaouz ipai wiizai kawana'ati selliipauzo
oo toriipauzonaouz sha'apauzii kida, ipai ĩkapuraatan-
dinan otoriipauzon idi ĩsha'apauz kida okapuraatanun
idi manawun. Na'iki masha'apakiaka owaziwaan ipai
pasha'apauz kida."
20 Ukonaukii ipai mashaapainao aokazi ii, Tominkaru
pataka'utan idi'i naa Babylon. Ukonaukii Tominkaru pi-
dannao na'iki apostlenao na'iki prophetnao, Tominkaru
pataka'utan idi'i naa oroo, aimaakan osha'apatanii kidaz
unao ati'o wadaun ni'i naa.
21 Udauna'an umanawunu'o angel zaamatan udaru'o kuba
na'iki ukabootanuzu paran baoko iti. Ukian, "Kaikapa'o
nii umanawunu'oraz donoi Babylon kaboota-kao ma'ozaka'o
ida'an na'iki aonaa na'apainim nii õtukapauzo-kao powa'a.
22 Aonaa na'apainim nii shamoro aran kida abata-kao,
na'iki aonaa pidannao kunuutinauzonao abata-kao, na'iki
aonaa tauapatinauzonaouz da'i flute na'iki trumpet kida
ida'an abata-kao punazo ii powa'a. Aona'o nii kaudinau-
zonao nii punazo ii, na'iki aona'o nii poroom aka booda-
kariwai nii punazo ii.
23 Aonaa na'apainim nii lamp kanadapan tukapa-kao
punazo ii, aonaa na'apainim nii mazidainao paradan
abata-kao punazo ii powa'a. Pupidanannao selliipauzonao
sha'apauzii kida umanawunu'o nii ĩtaapinpan da'a'a imi'i
baara'a, na'iki ĩsha'apata oia'o doronai ida'an umanawun
kida'o aimaakan kida di'itinapa-kida'o pidannao, na'apa'o
ida'an ĩmariidapan ĩdyaun."
24 Babylon pataka'uta-kao Tominkaru prophetinnao na'iki
upidanannao na'iki ipai zowiauzo-kariwainao imi'i baara'a
izain ikoda-kao idi'o na'ii.

19

"Wakonaukii-kida waTominkarun"

1 Ipai wuru kida sha'apan dauna'ana'a, õabata iriba'o pi-
dannao paradan kawanu'o aokazi ii. Diiwa'o ida'an ĩkian,

“Wakonaukii-kida waTominkarun! Uruu kazannaatin-kinai,
umanawunu'o na'iki ma'ozaka'o.
2 Sakitapa'o na'iki kaimana'o wuru'u usha'apataniaz,
upataka'utanuz umanawun-tinpauzoz zun, selliipauzoz
pananaa. Osha'apata-kidan ida'an oia'o ipai pidannao
ati da'a'a imi'i baara'a, Tominkaru pataka'utan oroo,
ozowiauzon idi'o upoitorunao.”
3 Powa'a koshan iriba'oraz pidannao aokazi ia'o kian,
“Wakonaukii-kida waTominkarun! Tikazi kawaodapa'oraz
oroo, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan,
aonaa na'apainim nii umashaadan.”
4 Sariapa 24 kazowautapainao na'iki 4 kakupa'o aimaakan-
naouz kida,* ipai ĩwashatinan paawun baara ikinapu, ĩtaainan
naa Tominkaru ati, sakanatapa'oraz umanawunu'oraz man-
awun tabai ida'a ati. Ĩkian “Amen! Wakonaukii-kida
waTominkarun!”

Kaznizo-dani mazidan daua'o

5 Udauna'an parada-karu kian umanawunu'oraz man-
awun tabai di'iki, “Ukonaukii-kida waTominkarun, ipai unao
upoitorunao, pataka'utina'o na'iki manawun-tinpa'o, taa-
painaouz Tominkaru umanawunu'o nii.”
6 Udauna'an õabatan iriba'o kawanu'o pidannao
kadakoinpan, na'apa tozowan shaokodappan kawanu'o,
na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Ĩkian, “Wakonaukii-
kida Tominkaru, usha'apanum kau'an uruu wanaobanaa,
umanawunu'o King.
7 Wakonaukii tuukii, wakonaukii-kida Tominkaru
umanawunun, Kaznizo-dani mazidan kamoon kaawan naa,
na'iki udaiaro ni'o minziiwapa'a naa oroo.
8 Taa-kao o'ati maniriba'o wizi'i'o kawinipina'o kamicha
okaiwadan nii.” (Wuru'u kawinipina'oraz kamicha,
uruu wuru'u kaiman kida'oraz Tominkaru pidanannao
sha'apatanii kida.)
9 Udauna'an angel kian õ'ati, “Pusaada di'ora'a: konaukia'o
nii wunaou'u dapada-kariwainaouz mazida'o Kaznizo-dani
aroapa-kizi ati.” Powa'a zii angel kian, “Di'ora'a mishi'o
kuwai Tominkaru di'iki'o.”
10 Õwashatina'akan naa ukanaapu'u ukidiba dazaba'a
õawun baara ikinapu, õtaapa'azon naa uruu umanawunu'o
nii, mazan upu'u ukian õ'ati, “Mana'a pusha'apata'ana'a
na'apa'o, õgaru Tominkaru poitoru kapam, na'apa
pugaru na'iki pumin-mishidannao kawan, ĩnao wuru'u
kowaadapauzoz pamishidan Jesus, ukau'an soo Tominkaru
pa'an turuu putaapan umanawunu'o nii.” Wuru'u

* **19:4** Putukapa wuru'u aimaakannao kida dau'u Revelation 4:6-8 ida'a.

kuwai Jesus kainaabataniaz, mishi'o pa'an, uruu wuru'u
ma'ozakada'oraz pidannao, ĩkakuwaapan dono Tominkaru
paradan dau'u.

Baraka'o kawaro na'iki zaidapa'oraz ubarau'u

11 Uruu dauna'an õtukapa aokazi da'atinan, kaina'a
baraka'o kawaro na'ii, na'iki kaina'a zaidapa'o ubarau'u
udakota-kao "Kaimana'o pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru
daua'o." Sakitapa'o wuru'u upataka'utanuz pidannao
pa'oian dikin ii, na'iki umizaataakanuz patarubanao tuma.
12 Uawun kida kanadan na'apa tikazi pururu'ukappan
kawan, na'iki ukaiwadapanii iriba king kowam kaduz kida
pazowau paawa'a. Kaina'a u'uu saadinpan unanaa ida'a,
mazan soo uruu pa'an aitapa na'apa'oram wuru'u saada-
kariwaiz.
13 Dawuu za'aba'i'o kamicha ukaiwadapanii izaita'o, na'iki
u'uu "Tominkaru paradan," kii.
14 Iriba soldyaanao aokazi ikiinao makon udawu'ati,
ĩzaidapanii baraka'o kawaro kida na'iki ĩkaiwadapanii baraka'o
maniriba'o kamicha kida.
15 Dimana'o marii dya'utama'o udabaazi kida
dimanainpan kodita'akan udako nazo iki, uruu ida'ana'o
nii uwinian ipai wiizainao kida. Ukazowautapan nii
ĩdyaun pama'ozakan ida'an, na'iki udakazaan nii ĩdyaun
grape kawan, grape uu sararoo-kizinao ii, uruu wuru'u
umanawunu'oraz Tominkaru to'oranuz.
16 Ukamichan za'aba'i ida'a, uokoba pa'inamun, kaina'a
u'uu saadinpan. "Uruu umanawunu'o King ipai ba'oran king-
nao ai, na'iki ma'ozaka'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao
ai."
17 Udauna'an õtukapan bauda'apa angel kadishitapan
kamoo paawa ii. Diiwa'o ida'an ukadakon kotu'uznao
ati, zuutapainaouz doko ii aka, ukian, "Uwa'ati da'ati'i,
ubaokopatin kizi aroapa-kizai ida'ati, Tominkaru taan
ni'oraz ida'ati.
18 Uwa'ati da'ati'i, unika'an kizi wunao dunaa kida'a:
kingnao, soldyaanao na'iki ĩzowaunaanao na'iki wunao
dunaa kida'a kawaronao na'iki ĩzaidapikinao, na'iki ipai
bakadun kida pidannao dunaa, wuru'u poitoruinao na'iki
ba'orainao aonaa poitoruinao mani, umanawun-tinpa'o
na'iki pataka'utina'o."
19 Uruu dauna'an õtukapa kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi
na'iki ipai kingnao imi'i baara ainaouz na'iki ipai ĩsoldyaannao
baokopatinan, ĩmizaataaka'azon wuru tuma'a zaidapa'oraz
baraka'o kawaro na'iki usoldyaannao tuma.
20 Mazan zaamata-kao wuru'u kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi, baokopa mariidinauzo prophet tuma, uruu

wuru'u aida-kida'oraz umanawun kida'o aimaakan,
kichana'iki-kia'o pana'aokazi aipan kawana'ati, uaidan
idi na'apa kida'o aimaakan pidannao mishida uruu, ĩnao
wuru'u kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kainaariba
kida ĩtawu kida ida'a na'iki ĩnao dawuka'oraz toma-kariwai
aimaakan uruu kawanu'o ati. Wuru'u kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet, ipai dya'utam
ĩkaboota-kao kakupa, Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz
sulfur† tuma.
21 Wuru'u zaidapa'oraz baraka'o kawaro kaiwaan marii
kodita'oraz padako iki, dya'utama'oraz udabaazi kida di-
manainpan, pazowii-kinaa nii ipai ĩsoldyaannao, na'iki ipai
kotu'uznao nikan mawakainao dunaa atii abaapa kida
ĩdyaun.

20

1,000 wunu

1 Uruu dauna'an õtukapa angel wa'atin aokazi iki, uzaamat-
apanii key ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa, na'iki
toromaro'o chain.
2 Uma'ozakan idi uzaamatan wuru'u dragonuz, uruu
tawuru'u kotua'oraz kowazaz dakota-kariwaiz Devil oo
Satan kii, udauna'an udo'ota'akan naa uruu chain idi,
umashaapan nii na'apa 1,000 wunu kawana'ati.
3 Udauna'an angel kabootan uruu ka'unaru aona'oraz
utokon nii nazo iti, dauna'an utarata'akan naaz na'iki
udadarada'akan naaz, uruu aonaa kizi powa'a Satan
sha'apata-kidan oia'o ipai pidannao ati umariidapan ida'an
ĩdyaun atii 1,000 wunu ipain. Uruu dauna'an umuuda-kao nii
masakauda'u karikaonan.
4 Udauna'an õtukapa tabai kida, na'iki pidannao
sakanatapainaouz ĩpaawa'a kida kaina'a ĩma'ozakan taa-kao
ĩkazowautapa-kinaa nii. Na'iki õtukapa kapam wunao doronaa
kida'a dukuta-kariwainaouz ĩkanau kida, ĩkakuwaapatinauzon
idi Jesus na'iki Tominkaru paradan dau'u. Ĩnao wuru'u
aona'oraz ĩkodoru'ukan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati,
na'iki toma-kariwai aimaakan uruu kawana'ati, na'iki aonaa
ĩtaapadan pakainaabata-kao ukainaariba idi pataawu oo
paka'u kida ida'a. Ipai'o nii ĩkakudan powa'a iti koshan na'iki
ĩkazowautapan nii 1,000 wunu Christ tuma.
5 Di'ora'a kiwiitapa'o kadishita-karu powa'a iti mawaka-
karu di'iki wuru'u. (Baokoinao mawakainao aona'o
ĩkadishitan uruu dono, diina'iti'o nii zii pa'an ĩkadishitanu'u
1,000 wunu ipain an.)

---

† **19:20** *sulfur:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

6 Konaukia'o nii manawun wunaou'u kadishitainaouz
kiwiitapa'o kadishita-karu ida'a, aona'o nii ĩbaiaapan
pataka'utin-karu wuru'u baiaapa-kariwai ni'oraz
u'itamautan mawaka-karu di'ia'oraz. Mazan ĩkaudinan
nii faadaanao ni'i naa Tominkaru na'iki Christ ati, na'iki
ĩkazowautapan nii utuma 1,000 wunu kawana'ati.

Satan winii-kao daua'o

7 Aizii 1,000 wunu kida ipain dauna'an, Satan kodita-kida-
kao nii pataratapa-kizinao iki.
8 Umakon nii ipai wiizai kida kawana'ati, usha'apata-
kidan nii oia'o umariidapan ida'an ipai pidannao, mashaa-
painaouz da'a'a imi'i baara'a, ĩnao wuru'u wiizai kida dakota-
kariwainaouz Gog na'iki Magog kii. Satan kasaba'ukan nii
ipai ĩdyaun mizaataaka-kizai ati. Iriba'o nii manawun ĩdyaun,
na'apa kaatu diri'in paran danoma ana'o kawan.
9 Ĩmakoodanan ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a,
na'iki awauta ĩmashaapan ĩzikonuitapan wuru'u Tominkaru pi-
danannao mashaapa-kiziz donoi, umarainpaniaz. Mazan
tikazi waotan aokazi iki ipai ukawaodan ĩdyaun.
10 Udauna'an wuru'u Satan mariidapauzoz ĩdyaun,
ukaboota-kaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz
pizo-pizowa'o sulfur tuma. Na'iti'o wuru'u ĩkabootauzonuz
kichana'iki-kia'o pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet.
Na'ia'o ni'i naa ĩbaiatan tikazi ipai kamoo na'iki maruta'o,
karikaonan na'iki karikaonan.

Tominkaru buupan daua'o pidannao

11 Udauna'an õtukapa udaru'o umanawunu'oraz manawun
tabai baraka'o na'iki kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a.
Sariapa imi'i na'iki aokazi ĩmainaabatinan ukanaapu iki,
aona'a naa ĩtukapa-kao powa'a.
12 Na'iki õtukapa mawakainao pidannao, umanawun-
tinpainao na'iki pataka'utinainao, na'a ĩkadishitapan
umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u. Na'iki
õtukapa kaarita kida da'ata-kaoa'a naa. Uruu dauna'an
ba'oran kaarita da'ata-kao, kakupa-karu kaaritannaa.*
Mawakainao pidannao pataka'uta-kaoa'a naa ĩsha'apatanii
kida kawana'ati, usaadinpan kawana'ati kaaritanao ida'a.
13 Wuru'u mawakainaouz pidannao paran baoko ii,
ĩmakon naa Tominkaru kanaapu iti. Mawaka-karu na'iki
Mawakainao Wiizi, sharakadan naa mawakainao makon
Tominkaru kanaapu iti, na'iki upataka'utan naa ipai ĩdyaun
ĩsha'apatanii kida kawana'ati.

---

* **20:12** *kakupa-karu kaaritannaa:* Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

14 Uruu dauna'an Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi
kaboota-kaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Di'ora'a, uruu
u'itamautan mawaka-karu wuru'u.
15 Ipai pidannao, aona'o ĩ'uu kida saadinpan Kakupa-karu
Kaaritannaa ida'a, ipai'o nii ĩkaboota-kao Tuubaru'o Tikazi
wu'iti.

21

Pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara

1 Uruu dauna'an õtukapa pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o
imi'i baara, kiwiitapa'oraz aokazi na'iki imi'i baara mainaa-
batina'a naa, na'iki paran mainaabatina'a naa kapam.
2 Na'iki õtukapa kaimana'o donoi, pa'ina'oraz Jerusalem,
wa'atin apowa ati aokazi iki Tominkaru di'iki, wuru'u donoiz
na'apa'o zun kawan kaiwaadapa'oraz naa pamazidan daara
paudaiaru ni'o kaawan ua'ii.
3 Õabata diiwa'o parada-karu kian umanawunu'oraz
manawun tabai di'iki, "Aizii di'ora'a dauna'an Tominkaru
mashaapan ni'i naa papidanannao tuma, na'iki ĩnaou'o nii
upidanannao nii, na'iki una'an nii ĩtuma, na'iki uru'o nii
ĩTominkarun nii.
4 Ipai'o nii uinoan ĩawun uu kida, aona'o ni'i naa powa'a
pidan mawakan, oo kasha'oran, oo zaadauzon oo baiaa-
pan kaziwa'o. Usha'apanum kau'an kiwiitapa'oraz oia'o
sha'apatauzo-kariwai kidaz mainaabata-kao idi'i naa."
5 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz umanawunu'oraz
manawun tabai ida'a kian, "Aizii ipai'i naa õpa'inaadan
aimaakan kida!" Ukian koshan õ'ati, "Pusaada di'ora'a
parada-karu kida'a, mishi'oraz, na'iki marii kizi ĩmishida-kao
kida."
6 Udauna'an ukian koshan, "Aizii ipai naazu! Õgaru Al-
pha na'iki Omega,* wuru'u sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz.
Õtaan nii maradakoinao ati wunu ĩtuzan nii, wuru di'iki'i
wunu nunudapa'oraz taa'oraz kakupa-kinai mawinipinaa-
daun.
7 Na'ia'oram pidan ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, uzaa-
matan nii di'ora'a aimaakan kidaz õ'idi'iki, na'iki õgaru'o nii
ĩTominkarun nii, na'iki ĩnaou'u nii õdainao nii.
8 Mazan pidannao tariainao pada'anan Jesus, pidannao
muudinainaouznaa pamishidan ai Jesus, pidannao
sha'apaapainao oia'o tuukia'a naa manawun, pidannao

* **21:6** *Alpha na'iki Omega:* A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'ii.

zowiainao ba'oran pidannao, pidannao madoronaa-daunu'o ĩkiaapaakan,† pidannao marunao-tinpainao, na'iki mariidinauzonao. Ipai'o nii ĩpataka'uta-kao karishii kawanu'o tikazi ka'awapan sulfur‡ tuma'o nazo ii. Di'ora'a uruu u'itamautannaa mawaka-karu wuru'u."

Pa'ina'o Jerusalem

9 Bauda'apa angel kaawan õ'ida'ati, tawunao bii iki'ora'a, 7 angelnao zaamatapauzonaouz ukaduzunuz naa pataka'utin-kinai kida. Ukian õ'ati, "Puwa'ati da'ati'i, õaida kizi pu'ati zun Kaznizo-dani daiaro ni'oraz."

10 Tominkaru Doronaa kazowautan idi õgaru, angel na'aka'akan naa õgaru dokoa'o midukuo powaa iti. Na'ii uaidan õ'ati kaimana'oraz donoi Jerusalem wa'atin aokazi iki Tominkaru di'iki,

11 na'iki kanada, kanada donoi Tominkaru umanawunun idi. Donoi konaunaman uwizi'in, na'apa kawinipina'o kuba wizi'in kawan, na'apa jasper kawan na'iki kanuunu'o crystal kawan.

12 Wuru'u donoiz kaina'a'a ukorarannaa dokoa'o na'iki kaina'a 12 upaniinomizinaa kida, ipai ĩkawana'ati kaina'a bauda'apa angel awunuutapa'o. Ipai paniinom kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Israel dani-daun uu saadinpan.

13 Kaina'a idikinauda'u paniinom kida bauda'apa'o donoi korarannaa daba'a antanapu: idikinauda'u waoko ikinapa, idikinauda'u wakadapu ikinapa, na'iki idikinauda'u kida ba'orainao udabaazi kida ida'antanapu.

14 Wuru'u donoiz, ukorarannaa toma-kao 12 kubanao kida paawa'a'o, na'iki ipai kuba kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Kaznizo-dani apostlen uu saadinpan. Ĩnao wuru'u 12 apostlenaouz.

15 Angel parada'oraz õ'ati zaamatapanii aitaaribai gold idi'o utoma-kao atamun kawanu'u, uaitaa-kinaa nii na'apam dii donoi udarun, upaniinomizinaa na'iki ukorarannaa ka-pam.

16 Na'apa kida'o udawuan wuru'u 4 donoi dabaazi kidaz. Angel aitaan naa wuru'u donoiz paaitaariba idi, 1500 miles udawuan, na'apa kapam ukazoan na'iki udoko'an udawuan kawan.

17 Angel aitaa kapam ukorarannaa, udoko'an 216 feet. Na'apa pidan aitaapa-kinaa kawanu'o wuru'u angel kaiwaa-niaz paaitaapa-kinaa nii.

---

† **21:8** Daonaioranao kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan daonaiora ati mamazi-daaka-daun; mazida'o daonaiora kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan mazida'o daonaiora ati, aonaa omin-mazidan mani. ‡ **21:8** *sulfur:* Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

18 Donoi korarannaa toma-kao jasper idi'o, na'iki ipai
aimaakan kida donoi nazoo ia'oraz gold idi'o pa'idiwaru
utoma-kao kida, kanuunu'o glass kawan.
19 Wuru'u donoi korarannaa wiizi paawa kidaz, kawinip-
ina'o kuba kida idi'o utoma-kao wuru'u. Konaunama'o
utoma-kao di'ora'a kuba kida idi'i: jasper, sapphire, agate,
emerald,
20 onyx, carnelian, quartz, beryl, topaz, chalcedony,
turquoise, amethyst.
21 Wuru'u 12 paniinom kidaz, 12 pearls kida wuru'u,
bauda'apa paniinom toma-kao bauda'apa pearl idi. Ka-
zowa'o dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kao donoi nazo
ia'oraz, gold idi'o pa'idiwaru utoma-kao, turuu putukapan
aimaakan unazo'o ia'o glass nazo'o ia'o kawan.
22 Aonaa õtukapan Tominkaru Dapu nii donoi nazo
ii. Aona'o nii uaiapa-kao Naobanai Tominkaru
umanawunu'oraz na'iki Kaznizo-dani mashaapan idi'i naa
na'ii.
23 Aonaa kamoo oo kauzu aiapa-kao kanadapa'o nii donoi,
Tominkaru'o nii pa'an kanadapaz pamanawunun idi, na'iki
Kaznizo-dani'o nii kanadapa unazo ii.
24 Ipai amazada kawana'ati pidannao mashaapan nii donoi
kanadan ida'an, na'iki ipai kingnao imi'i baara ainao na'akan
nii umanawun kida'o pasha'apauz donoi nazo ati.
25 Aonaa na'apainim nii upaniinomizinaa taratauzo-kao,
usha'apanum kau'an aona'o nii amazada marutauzon na'ii.
26 Ipai konaunam na'iki umanawun kida'o pidannao
sha'apauz kida na'aka-kao nii donoi nazo ati, ipai amazada
iki kida.
27 Mazan ipai aimaakan kida aona'oraz ukaimanan,
aona'o nii umorota-kida-kao donoi nazo iti. Oo pidannao
oipainaouz, dawukainaouz toma-kariwai tominkarunao
ati, mariidinauzonaouz, aona'o nii ĩmorotauzon donoi nazo
iti. Soo wunaou'u nii pa'an morota-kida-kaoa'a, kaina'a'oraz
ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa ida'a, Kaznizo-
dani kaaritanuz.

22

Wa'ozi taa'oraz wunu kakupa-kinai

1 Udauna'an angel aidan õ'ati wa'ozi taa'oraz wunu
kakupa-kinai, kanuunu'o crystal kawan, kodita'oraz na'iki
shootapa'oraz Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba di'iki,
2 wa'ozi shootapan kazowa'o dunapo mapudu'oraz
ukaiwaapa-kao zikon an donoi nazo an. Wa'ozi danoma
antanapu kida, kaina'a paoribai kida taa'oraz kakupa-kinai
kaakapauzo da'i ipai kauzu kida kawana'ati. Na'iki ipai

pidannao imi'i baara ainaouz kaiwaan paoribai anaba kida
pakasarain-kinaa nii.
3 Aimaakan kida aona'oraz ukaimanan Tominkaru
ati, aona'o nii umorota-kida-kao donoi nazo iti. Mazan
Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba na'a'o ni'i naa pa'an
donoi nazo ii, na'iki Tominkaru poitorunao, ĩtaapan ni'i naa
uruu umanawunu'o nii.
4 Ĩtukapan nii Tominkaru awun baara, na'iki kaina'a'o nii
u'uu saadinpan ĩtawu kida ida'a.
5 Aona'o nii amazada marutauzon na'ii. Aona'o nii
ĩaipan lamp kida oo kamoo kanadapa'o nii, usha'apanum
kau'an Naobanai Tominkaru'o nii kanadapa ĩdyaun na'iki
ĩkazowautapan nii King kawan karikaonan na'iki karikao-
nanu'o nii.

Jesus wa'atin daua'o

6 Udauna'an angel kian õ'ati, "Ipai wuru'u parada-karu
kidaz puabataniaz naa kida mishi'o wuru'u, na'iki marii
kizi umishida-kao. Na'iki Naobanai Tominkaru taa'oraz
padoronaa paprophetinnao ati, dyuudan pa'angelin, uaida-
kida kizi papoitorunao ati kanom sha'apan nii kadimana'a
naa."
7 "Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin.
Konaukia'o nii wunaou'u izo'atiinaouz ipai parada-karu
kida, saada-kariwai kidaz di'oraz kaarita ida'a'a, kai'o na'iki
diina'iti'o daua'oraz kida'a."
8 Õgaru John, abata'oraz na'iki tukapa'oraz ipai wuru'u
aimaakan kida sha'apa'oraz. Õipaian dauna'an õabatapan
na'iki õtukapan kidaz, õwashatinan õawun baara ikinapa, angel
aida'oraz õ'ati ipai aimaakan kida kanaapu'u, ukidiba daz-
aba'a, õtaapa'azon idi'i naa uruu umanawunu'o nii.
9 Upu'u mazan ukian õ'ati, "Mana'a pusha'apata'ana'a
na'apa'o! Õgaru poitorui karikaonan na'apa pukawan,
na'iki pu'inawuzunao prophetnao kawan, na'iki ipai pidan-
nao kawan izo'atiinaouz saada-karawaiz di'ora'a kaarita
ida'a'oraz. Tominkaru pa'an putaapa umanawunu'o nii."
10 Udauna'an ukian õ'ati, "Mana'a pa'i putaapa'a
naa mashaa wuru'u saada-kariwaiz, di'ora'a kaarita
ida'a'orazu'u, kadimana'o ni'i naa usha'apan kida.
11 Ukau'an ipai pidannao sha'apaapa'o oia'o, marii kizi
pakawan ĩsha'apaapan oia'o, na'iki pidannao sha'apaapa'o
dikauda kida'o kachama'idiikii kida'o aimaakan kida
aona'oraz ukaimanan kida, marii kizi pakawan ĩsha'apaapan
kidaz. Na'iki pidannao sha'apata'o kaiman kida'o aimaakan,
marii kizi pakawan ĩsha'apatan kaiman kida'o aimaakan.
Na'iki ipai pidannao kaimanainao, marii kizi pakawan
ĩmashaapan kaiman."

12 “Uabata!” Jesus kian, “Kadimana'o ni'i naa õwa'atin!
Õna'akan nii õwinipa kida õkawinipinaata-kinaa nii ipai pidan-
nao ĩsha'apatanii kida kawana'ati.
13 Õgaru Alpha na'iki Omega, wuru'u kiwiini'oraz na'iki
dawu'itiini'oraz, sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz.”
14 Konaukia'o nii wunaou'u chikainaouz pakamichan
za'aba'i kida kaiman. Turuu ukau'an ĩmorotan paniinom kida
ida'an Donoi nazo iti na'iki turuu ĩnikan akai wuru di'iki'i
paoribai taa'oraz kakupa-kinai.
15 Mazan wunaou'u, aona'o nii ĩmorota-kida-kao Donoi
nazo iti, madoronaa-daunu'oraz ĩtaapan pananaa, wunaou'u
marunao-tinpainaouz. Na'iki pidannao kiaapaakainao
mamazidaaka-daun, pidannao zowiainao ba'oran pidannao,
pidannao dawukainao toma-kariwai aimaakannao ati, na'iki
ipai pidannao mariidinauzonao sha'apaapauzonaouz oia'o.
16 “Õgaru, Jesus, tawuru'u dyuuda'oraz da'i õ'angelin
kakuwaapa'o nii ipai wuru kida dau'a'a unao ati, ipai choochi
kida kawana'ati. Õgaru David Takaan-daun na'iki õgaru
chaapi'iki'o wizi kanada'oraz.”
17 Doronai na'iki Daiaroi* kian, “Puwa'ati'i naa!” Ipai pi-
dannao abatainao di'ora'a, marii kizi kapam ĩkian “Puwa'ati'i
naa!” Na'ia'oram pidan maaradako'o, marii uwa'atin uzaa-
mata kizi mawinipinaa-daun wunu wuru'u taa'oraz kakupa-
kinai.

*Ubaukapan naa kakinaowapa-kinai kida kowaada'azoo-
kao*

18 Õgaru John, kaimanaiman õkakinaowan ipai pidannao
abatainaouz kuwai kida kai'oraz na'iki diina'iti'o ni'oraz zii
usha'apan kida daua'oraz, õsaadaniaz di'ora'a kaarita ida'a:
Na'ia'oram pidan pana'ada'o powa'a zii kidaz, powa'a'o nii
zii Tominkaru pataka'utan uruu, wuru idi'i 7 pataka'utin-
kinai kidaz, kowaada-kariwai da'a'a kaarita ida'a.
19 Na'iki na'ia'oram pidan so'ota'o bauda'apa saada-
kariwai di'ora'a kaarita di'iki'i, aona'o nii Tominkaru
taapadan unikan akai utaa'azooniaz, paoribai taa'oraz
kakupa-kinai akaz, na'iki aona'o nii utaan pidan wiizi ni'oraz
utaa'azon kaimana'o donoi nazo ia'oraz, uruu kida wuru'u
kowaada-kariwaiz di'ora'a kaarita ida'a.
20 Pidan kakuwaapa'oraz wuru kida dau'a'a kian, “Mishi,
kadimana'o ni'i naa õwa'atin!”
Amen! Puwa'ati'i naa, wanaobanaa Jesus!
21 Marii kizi Naobanai Jesus aidan pakamarainapanun ipai
papidanannao ati. Marii kizi una'apan karikaonan.

---

* **22:17** *Daiaroi:* Kaznizo-dani daiaro ni'o wuru'u.